Magni Philosophi Augustini niphi Medicis Suessani Expositio atque interpretatio lucida in Libros artis Rhetorice Aristotelis. Nouiter ab ipso authore in lucem edita. ad Antoniū Garlonium Allifanorum Principem.

¶ Cautum Priuilegio Summi Pontificis, ac Illustrissimi Senatus Veneti, ne quis hęc Suessani Commentaria in aliquo sue ditionis loco imprimat, aut alibi impressa vēdere audeat, sub pęnis ibidem contentis.

Venetiis M. D. XXXVII.

¶ Augustini Niphi Medicis Philosophi Suessani exordium in arte Rhetoricę Aristotelis ad Antonium Carlonum Allifanorum Principem.

Manus rege dignum rhetoricaꝫ Aristoteles esse putat Antoni Carloni princeps ęquissime. nam quēadmodum vestium decore, atqꝫ magnificētia cęteris hominibus, quibus pręest, antecellere os, ita quoqꝫ dicēdi facultate ipsos exuperare. quippe cum vestiū nitore quo sub fortuna, dicendi vero peritia, quo homo est, antecellat. accedit, vt qui vix hos parū habeat vestibus eos superet, qui plurimū & habeāt, & cūctis pateat habere. Pręterea qui hominē definierunt, qd hominē esse dixerūt, nisi animal rōnale, ratiocinari aūt quid nisi ꝭm prudentiā in agendis discurrere, quo fit, vt orator tanto hominez non oratorē exuperet, quāto animal rōnale non rōnale. Quare quid aliud erit, cū princeps dicendi facultate imperitus, gubernauerit, ꝙ vt mutum animal, atqꝫ irrationale penitus hoies regat. Quā obrem non ab rōne tantus vir rhetoricā munus rege dignū putauit, quippe cum absurdū potissimum videat̃ eum, qui rerum gestaꝝ gloria antecellat, quibuspiā humillimus videri, & in dicēdo cedere. Intueri etiā licet eos omneis, qui optima inter Gręcos, & Romanos re publica vsi sunt, longe magis dicēdi facultate ꝙ rebus semper emicasse. apud eos ēt qui inter barbaros dignitate pręstiterunt, potius dicēdi nitore ꝙ rebus antecęsse legimus, quippe qui probe norint eam, quę dicendi vis est, esse quandaꝫ salutis arcē, & eiusmodi certe arcē, quę nō manufacta, verū & quę inexpugnabilis quidē sit, & in primis secura opinanda. Quęsiui vero inter principes, quis nā esset tanto munere dignus, quisue bene meritis de re tanta, & cuꝫ neminem inuenerim, ad te Antoni ęquissime confugi, arbitrans, tali & tanto labore te dignū duntaxat, Nam a teneris annis noui te omni virtutum genere clarissimū. Mouet etiam me gratitudo, nam eo tēpore, quo Aristotelis hęc rhetorica nullibi fere reperiebat̃, tu per studia omnium literatoꝝ viroꝝ ipsam disquirendo, tandē venatus es, eamqꝫ hilari animo (vt decebat virū liberalē, ac magnificū) ad me illico misisti, quis igitur tanti muneris ingratus esse os, nisi rusticus, atqꝫ agrestis. Cognoscis insuper munus, qđ dedicatoribus non parū voluptatis affert, quid enim aliud est dedicare rudibus elucubrationes literarias, ꝙ asinis offerre lyras, vt pulsent. Sed de his hactenus, veniamus ad expositionē, vbi nolo eos ignorare, qui expositionē nostraꝫ hanc legent, mihi fuisse onus huiusmodi exponendi difficillimum, primo qꝛ verba Aristotelis inuenimus in omnibus fere codicibus, quos vidimus, mutilata, atqꝫ corrupta, vnde nisi quasdaꝫ correctiones ad nos misisset alūnus noster Galeatius Florimontius ciuis Suessanus, vir bonis literis tum gręcis, tuꝫ latinis disertus, ac egregius, fuisset profecto nobis impossibile exponere verba Aristotelis. deinde, qꝛ nullum expositorem ex gręcis legimus, qui fuisset nobis in mento. & certe difficile est sine talibus bene interpretari. Egidius autē exposuit ante nos, verum licet aliquid iumenti attulerit, nā in infinitis locis ꝓpter errores suaꝝ translationum errauit. Immo mouit nos ad eius cōmiserationem, qui cum eniteret̃ facere, parum, aut nihil fecit. bona vero, si qua dixit, non pretermisimus, immo gratias agimus non recte vero expositoꝝ, veniam habemus, atqꝫ excusamus. Inscriptio huius artis rhetoricę, quę est ad theodectem, falsa est, cum in tertio huius, vt diximus in iudiciis, citet theodectica: verius autem ad Alexandrum Regem Macedonem puto inscribendum esse. De genere artis rhetoricę, De vtilitate, De materia, & de cęteris, quę fieri solent in exordiis librorum, non est nobis ad pręsens differenduꝫ, nam hęc omnia, & alia cōplura Aristoteles procedendo pertractabit. Cęteruꝫ ad te redeo princeps ęquissime, & rogo, vt labores hosce eo animo accipias, quo ego hęc do, atqꝫ si grato animo accipias, paratus sum afferre maiora. Vale.

Aristotelis artis Rhetoricę Liber Primus/cum Augustini Niphi Medicis expositione/ad Antonium Sarloniũ Bellisanorum Principem.

ἀντίστροφος conversa vicaria

Rhetorica est vicaria dialecticę: ambę enim de talibus quibusdam sunt, quę cõmuniter quodã modo omniũ est cognoscere, & nullius scientię determinatę.

Comẽtu.

Hunc Librum Aristo. in tres dissecuit particulares libros, vt in prologo rhetoricę ad Theodecte ipsemet meminit, quorum primus est de generibus dicẽdi circa quę versatur oĩs rhetorica deliberatiuo. vz. demonstratiuo, & forẽsi. Scdõs est de modo quo rhetor vtitur enthymemate & exẽplo: cęterisq; rhetoricę instrumentis. Tertius est de orõne ipsa pficienda, deq; suis partibus, & oĩbus ad orõnem necessariis. Primus vero liber adhuc dissecatur in pœmium, & narrationem, Narratio incipit ibi. [Sz iã de ipsa methodo,] fuit autẽ Aristoteli necessarium proęmiũ pmittere cõmune his trib⁹ libris, pmo vt seruaret iura rhetorici, qui ante rerum narrationem proęmiũ cõstituit, deinde, vt phabeat breuis oĩum eorum, quę pertractaturus est, intẽtio. Verum, vt eiusmodi proęmiũ facile intelligatur, annotatiõe dignũ, proęmiũ ipsum bifariã accipi aut ad se, aut ad auditores, proęmiũ ad se relatũ nihil aliud est. nisi breuis narratio oĩum eorum, quę dicenda sunt. Nã vt Arist. inqt 3° huius princip̃ per prea explicate cuncta dicantur, Sũmatim pmo sunt pmittenda. potissimum cum ea, quę dicenda sunt, difficilia sint, quapp per se perspicua proęmio nõ egent. Sin autẽ proęmiũ ad auditores referatur; laudem, aut vituperationem, hortationẽ, aut dehortationem dicendorum cõtineat, necesse est. Arist. igitur pręmittẽs his libris proęmiũ pmo sumit qualis ipsa rhetorica sit, & de qbus est, & hoc considerãdo proęmiũ in se, scdõ laudat rhetoricam declarans rhetoricę vtilitatem, & hoc referẽdo proęmiũ ad auditores: vt illos hortetur, beniuolosq; efficiat, ad vtilia enim facile aures pręstamus. Quo ad pmam rõnem dicit. [Rhetorica est vicaria dialecticę] cuius cãm assignat, & dicit. [Ambę enim de talibus qbusdã sunt, quę cõiter oĩum] subaudi sciarum [est cognoscere, & nullius scię determinatę,] agunt enim ambę de cõtrariis, de eisdẽ, de similib⁹, de magno, & paruo: & cęteris id genus, e qbus loca argumẽtãdi accipiũtur, hęc enim dialectica, & rhetorica contemplantur, & nulla particularis scia, nam scię determinatę si hęc cõsiderãt, nõ nisi contracta ad subiecta rerũ genera, quas cõsiderant, cõtẽplantur, vt physicus quatenus ad motus, & ad res nãles arctantur, metaphysicus ad res diuinas; mathematicus ad res quãtas, & ad numeros, & cęterę facultates ad cęteras res, quas cõtẽplantur, qbus ps quãlis nam est rhetorica, qm̃ est dialecticę vicaria: & de quibus est, qm̃ de iis, quę cõia sunt oĩb⁹, quę particulares scientię cõsiderant. Hactenus de intẽtione. Quo vero ad verba attinet, [dialectica] hic nõ accipitur pro logica. logicam enim Cicero in pmo suorum topicorum sic definit q̃ sit diligẽs rõ disserendi, cuius duas asserit esse partes, alteram inueniẽdi, alteram iudicãdi. Ea pars, q̃ inueniendi est, dialectica dicitur, & topica. Boetius autem vir doctissimus in tres partes logicam diuisit, qm̃ oĩs vis logicę aut definit, aut diuidit, aut colligit. Ea vero pars q̃ colligendi est, aut ex veris ac necessariis colligit, & hęc demõstratiua est, aut ex pbabilib⁹, & hęc dialectica siue topica est, aut ex apparentissime falsis, & hęc dicitur sophistica siue cauillatoria. quę rõ docet dialecticã eẽ logicę partem. Philoponus vero optimus Arist. interpres logicam, quę diligens differẽdi rõ est, distinxit, q̃ alia sit, q̃ inuenit, & hęc a disputãdi, siue loquendi rõne dialectica, a locorum assignatione topica dicitur: & hãc partem Arist. absoluit in. 8. libris topicorum, alia est, quę inuentẽdo atq; resoluendo disserit, & hęc analytica appellatur, quę si resoluit, & inuenit per vles syllogismorum rationes, porisfica dicitur. Sin autẽ per necessaria, vera, ac p se, posterioristica est nũcupata, quę rõ docet inuẽtionem dialecticam eẽ alterã ab inuẽtione analytica, quippe cum dialectica inuentio ex pbabilibus, analytica ex necessariis aut simplr, aut ex suppõne constet. Sophisticam autẽ partem logicę non efficit, sed (vt dicit) adiũcta est topicę vt obliquũ recto, habituiq; priuatio, ita vt vnus liber sit ex vtrisq; prtibus. qbus ps Arist. hic per dialecticam, cui vicariã eẽ rhetoricam ait, intellexisse topicam. nam & rhetorica & topica de qbusdam cõibus sunt, ex qbus loca argumẽtandi cõstant. Quid vero intelligat cum inqt [vicaria] dialecticę, qd̃ grece est ἀντίστροφος διαλεκτικῇ: non parua difficultas est, antiquus Arist. interpres interpretatus est assecutiua dialecticę, & Egidius ait nõ q̃ cõuertatur cũ dialectica: qm̃ vna rõne est dialecticę ęqlis, alia ratione est minor: ęqualis qdem pmo ex parte materię: qm̃ materię amborũ dubię quęstiões sunt, quę firmiter pbari non pñt. scdõ ex parte probationum: nam nec rhetor, nec dialecticus firma pbatione vtitur. demum ex parte finis, quippe cũ nec rhetor, nec dialecticus sciam generat, sed rhetor persuasionem, dialecticus opinionẽ. Minor autẽ ex parte pbationũ, nam rhetor exemplo & enthymemate, dialecticus syllogismo, & inductione vtitur, modo enthymema syllo diminutus est, exemplum vero manca inductio. Et ex parte finis, qm̃ opinio, quę dialecticę finis est, maior atq; firmior est persuasione, quę est finis rhetoricę. Demũ & ex parte q̃stionum, qm̃ rhetor hypotheses, hoc est q̃stiones circũstantionatas, dialecticus theses, hoc est q̃stiones idefinitas, atq; vles disserit. At particulare minus vli est. Quare rhetorica dialecticę assecutiua est, qm̃ est illa paulo minor, cum vna rõne sit ęqualis, alia vero rõne sit minor. Alfarabius autẽ in paraphrase huius libri per antistrophã cõuenientem exposuit, dialectica enim & rhetorica in qbusdam cõueniũt cõibus ex qbus argumentandi loca habent, nam (vt Boe. inquit) eisdem locis, quibus dialecticus vtitur, & rhetor vti videtur, nec de locis, maximisq; vlla prorsus differentia habetur. Georgius vero trapezũtius vir clarissimus antistropha, hoc est cõuertitur, interpretatur, cui interpretationi Gellius assentire videtur libro 5°. vbi antistrophonta Cap. 10. reciproca exponit, veluti quãdo argumẽtum ppositum referri contra, cõuertiq; in eum pot, a quo platum est, & vtrũq; pariter valet: vt de argumento Protagorę & Euathli discipuli exẽplum affert. Cicq; Hermogenes in sua rhetorica argumẽtum illud Tisię Coracis discipuli

lo tribuit, et conversionem eiusdem Coraci preceptori. Sed quovis modo sit, Gellius per antistropham reciprocam exponeret, que interpretatio non parum habet ambigui, quippe cum rhetorica non omni ex parte dialectice convertatur, cum sit dialectica minor questionibus: cum dialectice questiones thetice sint. Rhetorice autem hypothetice: ac circumstantionate, probationibus etiam rhetorica minor est dialectica, quoniam rhetor enthymemate, et exemplo utitur, que syllogismo et inductione quibus utitur dialecticus, minora sunt. itemque et fine, rhetor enim credulitatem, atque persuasionem, dialecticus opinionem generat, at persuasio opinione minor est, insuper (ut Alexander inquit) in topicis, rhetorica politice proprie accommodatur, topica omnibus scientiis communis est. Quare cum rhetorica ab ipsa dialectica desit, cum ea nequaquam converti videtur. Alii, ut mihi videtur, non absurde, et si non quo ad verba: saltem tamen quo ad verborum significationem, antistropha, id est subalterna, exponunt: nam (ut Boetius inquit) in 4° de differentiis topicis, dialectica, et rhetorica similes sunt similitudine formarum locorum, quibus utuntur, necnon et his, ex quibus loca colliguntur, et propterea Arist. ait utrasque esse de talibus quibusdam, que communiter omnium facultatum sunt, et nullius determinate. tamen rhetorica videtur subalterna dialectice, quippe cum subalterne facultates sint, ut posteriorum libro ait Aristo. que de eisdem sunt, altera subaltera contenta, ut geometria et perspectiva, et arithmetica et musica, tales esse videntur rhetorica et dialectica, nam hee de eisdem positionibus ac eisdem principiis, et locis utreque sint, tamen hec differentia est, quod dialecticus Thesim tantum spectet, que est sine circumstantiis questio, vel positio: queque ab oratoribus indefinita appellatur, circumstantie vero sunt, ut quis, quid, ubi, quando, quo modo, et quibus amminiculis. Rhetorica autem de hypothesibus, id est questionibus, vel positionibus circumstantionatis. Thesis etiam a grecis aliquando problema dicitur, a nostris vero questio aoristica, sive indefinita, etiam dicitur a nostris interdum propositum, ut verum sit, aliquid appetendum: utrum sit probandum. Hypothesis autem a nostris nonnunquam causa, nonnunquam questio circumstantionata nuncupatur, ut in rosciana Ciceronis queritur si interfecerit patrem roscius, et quoniam hypotheses sub thesibus sunt, veluti particulare sub universali: hac ratione videtur rhetorica dialectice subalterna, erunt igitur rhetorica, et dialectica subalterne quia de eisdem questionibus, et probationibus, sed modo diverso, cum rhetor particulariter, dialecticus universaliter. Utrum vero rhetor Thesim etiam spectet, postea disputabitur, et quoniam subalterna est ei assecla, cui subditur: non ab ratione in veteribus translationibus, assecutiva dicitur, dialectice. Marcus vero Tullius libro de perfecto oratore aliter hunc locum interpretatur, ait enim esse igitur perfecte eloquentie puto, non eam solum facultatem habere, que sit eius proprie, fuse, lateque dicendi, sed etiam vicinam eius, atque finitimam dialecticorum sciam assumere, quanquam aliud videtur oratio esse, aliud disputatio, nec idem loqui esse, quod dicere, attamen utrunque in disserendo est disputandi ratio, et loquendi dialecticorum, sic autem oratorum, et dicendi et ornandi. Zeno quidem ille, a quo disciplina stoicorum est, manu demonstrare solebat quid inter has artis interesset, nam cum compresserit digitos, pugnumque fecerit, dialecticam aiebat eiusmodi esse, cum autem deduxerat, et manum dilataverat, palme illius similem eloquentiam esse aiebat. Atque etiam ante hunc Arist. primus artis rhetorice dicit illam artem quasi ex altera parte respondere dialectice, ut hoc videlicet distant inter se: quod hec ratio dicendi latior sit, illa loquendi contractior, quare rhetorica est antistropha dialectice, hoc est illi ex altera parte quasi ex adverso correspondens. cum utreque de eisdem sint questionibus, et per eadem principia, solum distantes: ut Cicero ait, fusione, et pressione, sed res hec sit ne ita: posterius disputabimus, nunc vero sat sit nobis aperuisse locum: hactenus de intentione.

¶ Quapropter et omnes modo quodam participant ambabus. Omnes enim usque ad aliquid et querere, et reddere rationem, et defendere et accusare conantur. Verum multorum alii quidem fortuito hec agunt, alii exercitatione ab habitu.

¶ Cum accepisset intentionem, nunc ex his, que dixerat infert duo, alterum de ortu, et origine rhetorice, alterum de inventu. De ortu atque origine dicit rhetoricam omnibus hominibus aliquo modo inesse, aut impellente natura preter rationem, et regulas. aut imitatione maiorum: quos novimus in dicendo fuisse peritos: et dicit. [Quapropter et omnes modo quodam participant ambabus] scilicet dialectica, et rhetorica, et dixit [modo quodam] quoniam vulgares his parum admodum participant. Dicit autem his omnes participare, ex eo patet, quia cum sint de quibusdam communibus, que sunt veluti locus ianue in domo, quem nullus ignorat, omnes fere participare his videntur. et assignat rationem, et dicit. [Omnes enim usque ad aliquid] hoc est aliquo modo [et querere, et reddere rationem conantur,] que dialectici propria sunt: [et defendere et accusare,] que rhetoris parte sunt. In dialectica enim disputatione opponens querit, respondens rationem reddit, in rhetorico vero certamine coram iudice orator accusat, adversarius defendit, quare cum eiusmodi actiones omnes homines quodam modo attingant, in re rhetorica, atque dialectica omnes quodam modo participamus. et cum dixisset homines omnes utraque participare: subscribit, quo modo illis participent, et dicit. [Verum multorum] hominum [alii quidem fortuito hec agunt] scilicet impellente natura: veluti multi homines egroti ab egrotatione liberantur temere impellente natura. [Alii exercitatione] et usu, qui [ab habitu] proficiscitur, hoc est imitatione maiorum, quos rhetores precipuos esse opinamur, ut hodie plerique faciunt, qui sine arte Ciceronem imitando rhetores magni esse credunt: hoc pacto citharedi pulsant sine arte ab exercitatione, que proficiscitur ab habitu, quem imitatione maiorum acquisierunt. recte ergo inquit, [alii exercitatione] que [ab habitu] proficiscitur: quem imitatione maiorum nacti sunt. per que patet homines multos usos esse, tum dialectica, tum rhetorica, et (ut dixit) alios temere, natura videlicet ipsa impellente, alios imitatione, ut quia viderunt maiores utraque usos esse. Verum ipsum loqui, atque syllogizare, ut ipsemet Arist. inquit in peroratione elencorum, Arist. solus reduxit ad artem, cum priores sine arte syllogizabant. ipsum vero dicere non Aristo. reduxit ad artem: sed melius quam ceteri de arte dicendi scripsit.

¶ Sed quoniam utraque contingunt, patet quoniam erit utique et ipsa in regulam redigi. Nam propter quid adipiscuntur, tam qui exercitatione quam qui casu, causam inspicere contingit. Tale autem omnes utique iam confitebuntur officium artis esse.

¶ Cum declarasset homines fere omnes dialectica atque rhetorica, aut temere, aut exercitatione atque imitatione usos esse, nunc declarat ipsum dicere, atque syllogizare posse redigi ad artem, et dicit. [Sed quoniam utraque contingunt] scilicet tam dicere, quam syllogizare aut temere, aut imitatione, [patet quoniam erit et ipsa] utraque hoc est tam dicere quam syllogizare [in regulam redigi.] aut aliter exponi potest, ut sit sensus. [Sed quoniam utraque] scilicet dicere temere, et dicere exercitatione [contingit:] Amplius syllogizare temere, et syllogizare

exercitatione

querere / ἐξετάζειν, exquirere / reddere / ὑπέχειν / subducere / sustinere / verum / μὲν οὖν / quidem igitur / exercitatione / διὰ συνή/θειαν / propter consuetudinem / fortuito / εἰκῆ / temere / in regulam redigere / ὁδοποιεῖν / dirigere / viam facere / officium / ἔργον / opus / Comenta.

exercitatione contingunt.[Patet quoniam erit et ipsa] utraque. s. dicere temere, et dicere exercitatione [in regulam redigi.] et quod haec utraque sit in regulam redigi, probat, et dicit.[Nam propter quid] haec utraque [adipiscuntur, tam qui exercitatione quam qui casu, causam inspicere contingit.] Assignant enim causam cur uterque bene dicat, facile possumus, nam dicere possumus hos quidem dicere bene: quia temere dicunt, illos etiam, quia exercitatione bene dicunt, [tale autem] hoc est, et huiusmodi causam reddere, [omnes utique confitebuntur esse officium artis.] Sic igitur breuibus patet dicibilia ad scientificam regulam redigi posse. Nam cum bifariam homines dicant, alij inconsulto, alij exercitatione, atque imitatione, et utrumque contingit recte fieri, cum utriusque causa ut recte fiat, inspici possit, (quod est officium artis) iure dicibilia ad regulas redigi poterunt. quo fit, ut de dicibilibus ipsis haberi possit certa ratio. Simili ratione et syllogizabilia redigi possunt in regulam, cum enim alij temere, alij imitatione bene syllogizent, et utrumque ut recte fiat, contingit, et huius causa reddi potest ex eo quod alij temere, alij imitatione praecepta syllogizandi seruant, assignant autem huius rei causam, officium artis est, igitur syllogizare ipsum in certam rationem redigi potest. ¶ Praeterea natura factum est ipsum syllogizare, obseruatione vero, quod hoc recte, illud male fiat, facta est ars. ¶ Quare utrumque negotium ad rationem reduci potest, quia vero ortum rhetoricae videtur Arist. tradere ex ipsa natura hominum: quoniam imitatio ex natura ortum habuit, ars vero ab imitatione, et exercitatione: ideo de rhetoricae inuentione quoddam dicamus. Hermogenes itaque rhetoricae origines ab ipso deo esse probat, primo quidem vere: quoniam omne bonum a deo est, rhetorica bonum quid est, igitur rhetorica a deo est. deinde fabulose, quoniam (ut inquit) in factura mundi omnes dij cooperati fuerunt unusquisque nonnihil addens ad eius ornatum: ut pallas oleam, et telam: Dionysius vitem, Ceres fruges, Apollo medendi facultatem, musicam, et diuinationem, Uulcanus ferrariam artem: Mars militiam, Mercurius hominibus rhetoricam, atque dicendi artem addidit. Si igitur ex Mercurio fluxit rhetorica: patet ex deo, et in deo esse rhetoricam. idem probat Neptuni atque Mineruae fabula: nam post diluuium Minerua prima rhetorica visa est. Ex his argumentatur ad heroas (ut inquit Homerus) ut ad Nestorem, Menelaum, Ulyxem, atque Achillem, deinde migrasse ad homines, nam si primum in dijs, et a dijs ad heroas, consonum rationi est, ut demum ad homines processerit. Sed cui regioni primum, Hermogenes ait syracusis Siciliae urbi primum captam exerceri rhetoricam ob Helonis, atque Heronis oppressionem. Illic enim coeperunt primum prooemia, quae principia dicuntur, et de syracusanis Corax primum rhetoricam docuit: cuius auditor fuit Tisias. Ab his Athenas deriuauit per Gorgiam Leontinum illuc missum ut auxilia peteret in bello leontino, ubi primi oratores fuerunt Antiphon Ramnusius, Lysias cephali, Isocrates, Isaeus, Andocides, Demosthenes, Aeschines, Lycurgus, Hyperides, atque Dinarchus. Cicero in prooemio veteris rhetoricae, et primo de oratore rhetoricae inuentum urbium conditoribus, atque legum latoribus tribuit. Cui Quintilianus libro tertio aduersatur, quia adhuc vage, et sine urbibus, ac legibus adsunt gentes, intra quas nonnulli sunt, qui et legationibus funguntur: et accusant aliqua, et defendunt, et denique alium melius alio dicere arbitrantur. Ad haec ante urbes homines dicebant, et alij alijs peritius, quare cum semper fuerit dictio hominibus cognata, iure Quintilianus rhetoricae inuentum tribuit naturae, artis vero obseruationi. Nam natura initium, obseruatio autem artem fecit. initium quidem natura, quoniam sermonem ab ipsa rerum natura geniti protinus acceperunt. Artem vero obseruatio, nam homines sunt in facultate medendi, cum viderent alia salubria, insalubria alia, ex eorum obseruatione artem medendi effecerunt: ita quoque cum in dicendo alia utilia, alia inutilia esse cognouerint, artem dicendi constituerunt, quam positionem, ut mihi visum est, Aristoteles hic olfecit. ¶ Diodorus vero rhetoricae inuentorem asserit fuisse Mercurium. Aristoteles autem teste Laertio libro 8° primum Empedoclem oratoriae inuentorem fuisse ait, et Quintilianus idem fere sentiens in tertio sic scribit, nam primus post eos, quos poetae tradiderunt, mouisse aliqua circa rhetoricen Empedocles dicitur. Uerum Aristoteles libro elenchorum in peroratione libri asserit Tisiam post priores rhetoricam auxisse, Thrasymachum vero post Tisiam, post Thrasymachum Theodorum. Sed de modo, quo rhetorica ipsa inuenta est, non est a Quintiliano explicatum, propterea dicamus accusare, et defendere esse nobis naturalia, nec alia ratione nobis insita, nisi natura, qua homines, et rationales sumus. Dicere vero, quo accusamus, ac defendimus, inest nobis aut temere, hoc est sine arte, et usu: aut exercitatione, siue imitatione, quo fit ut dicibilia nobis insint, partim natura, partim usu, et quia utroque modo, possunt, (ut Arist. inquit) esse bona, aut mala, utilia aut inutilia ad persuadendum, obseruatione apprehensa sunt et utilia et inutilia ad persuadendum. Quare rhetoricae initia, partim natura, partim usus fecit, artem autem, obseruatio, quae utilia, et inutilia ad dicendum apprehensa sunt: uelut ut Quintilianus, et Celsus dixerunt, salubria, et insalubria naturalia sunt, quae vero sint salubria, quaeque insalubria, obseruatione apprehensum est, quare ut initia artis medendi natura fecit, artem ipsam obseruatio per quam utilia et inutilia apprehenduntur, sic ipsa dicibilia, quae artis rhetoricae initia sunt, natura effecit, artem vero dicendi obseruatio, quatenus obseruatione apprehensum est quae dicibilia sint utilia, quaeque inutilia, eadem via atque ordine dialectica inuenta est, nam quaerere, et reddere rationem naturalia sunt, nec nobis insunt, nisi natura, ut qua homines. Disputare autem, quo quaerimus, vel rationem reddimus, sunt partim temere sine usu, et arte, partim usu, hinc disputabilia fuerunt alia utilia, alia inutilia ad disputandum, partim usu, partim temere, quare primordia dialecticae natura fecit. Obseruatio, autem artem per quam utilia, et inutilia ad disputandum apprehensa sunt. Simili ratione et syllogizandi artem fecit obseruatio, nam natura fecit voces, ars autem propositiones, et syllogismos valentes ex talibus propositionibus constitutos. per obseruationem enim apprehensum est, quae propositionum mistio utilis est, quaeque inutilis. Patet igitur primordia artium natura facta esse, artem vero, obseruationem: haec de rhetoricae inuentione. ¶ Uerum animaduersione dignum nos oratores dicere, qui causas agunt. rhetores vero, qui rhetoricam profitentur. Declamatores denique, qui siue alios docendi, siue se exercendi gratia fictam causam orant: ut in veris postea causis possint dicere. Rhetoricus autem pro rhetore aliquando, et interdum pro oratore accipitur. Apud vero graecos rhetor pro oratore, accipitur, rhetoricus autem modo pro oratore, qui causas ex arte dicit, modo pro eo, qui docet artem. Rhetoricam praeterea authore Suetonio de claris oratoribus constat nonnunquam Romae pro-

De inuentione rhetorice.

Libro 8°

bitam esse exerceri, sed cum paulatim deinde ipsa vtilis, et honesta apparuisset, Romę fuit renouata, et licet plures persequerentur ipsam, Antonius niphus tamen gentilis noster, inter ceteros doctissime eam professus est, cuius scholas, vt Suetonius meminit in libro de claris grāmaticis, Cicero cū vacabat a prętura, visitabat.

struxerunt / συντιθέντες / cōposuerūt / persuasiones / πίστεις / fides / fidē facere / artificiosum / ἔντεχνον / artificiale / artificiose / corpus / σῶμα / neruus / commotio / διαβολή / tentatio / criminatio / seductio / calumnia / indignatio

Qui igitur artes orationū nunc struxerūt, paruam ipsius particulam effecerunt, persuasiones enim dūtaxat artificiosum sunt, cętera autem additiones. Hi autē de enthymematibus quidem nihil dicunt, (qđ quidem corpus persuasionis est) de eis vero, quę prę̄ter rem sunt, plurima pertractant. Cōmotio enim et cōmiseratio, et ira, cęteriq; affectus nō ad rem, sed ad iudicem sunt.

Cum dixisset de artis inuētiōe, nūc quę priores de ipsa tetigerunt, resumit, vt ostenderet eorum insufficiētiā, vbi primo annotatione dignū Arist. hic per rem, intelligere hypothesim, hoc est q̄stionem siue causam, vel propositum: vt Plato inquisitus de furto, sit ne torquendus? Hęc enim dicitur res, et hypothesis, quę et causa, et q̄stio definita, siue circūstantionata etiā nūcupatur. Quare per rem, qđ grece est πρᾶγμα, hypothesim hoc est causam intelligit, ea aūt, quę iudices, aut auditores flectūt, alia sunt ad rem: alia autem prę̄ter rem, ad rem quidē sunt, ea omnia, quibus q̄stio probatur: vt enthymema, et exemplum. Vbi cū inquisitus Plato de furto togę, probatur ex eo, quia noctis tempore cum scalis, et chordis deprehensus est. ergo torquendus. Amplius alias Plato furatus est frumētum, igitur torquēdus. Hęc itaq; iudicem flectūt ad rem. prę̄ter rem vero sunt aut orationes patheticę: quas licentia loquēdi dicere possumus efficacias, quales sunt orōnes moratę, orationes affectę, orationes etiā accōmodatę, de quibus 2° libro dicemus, aut sunt signa, q̄ non in verbis consistunt, sed in ipsis personis demonstrātur, de quibus multa exempla tradit Quintilianus

Cap. 7. libro 2°, veluti sunt authoritas, gratia, et dignitas dicentis, pecunia, aspectus miserabilis, cicatrices, et id genus, quorum vis persuasiua non in verbis est, sed in signis. Priores itaq; qui de rhetorica scripserunt, de his, quę prę̄ter rem sunt, valde elaborarunt: de enthymematib⁹, et exemplis, et de propositionibus, et elemētis horum, et de generibus dicendi, quę ad rem sunt, nihil fere dixerūt. Quare paruam rhetoricę partem tetigerunt, nam prę̄termittentes enthymemata, et exempla, orationis corpus, atq; neruum prę̄terierunt, et pertractantes, quę pręter rem sunt, non ad q̄stionem, sed ad iudicem respexerūt. Romani vero oratores multa de elocutione tradunt, vt Cicero, et Quintilianus, qui hanc putant difficillimā orationis partem. M. enim Antonius aiebat se multos vidisse disertos, eloquētem vero, neminem. Cicero quoq; inuentionem, et dispositionē prudentis hominis putat, eloquētiam oratoris nostra prę̄sertim ętate hāc tātum in vsu cernimus, cum cętera iam exoleuerint. Socrates ēt in apologia elocutionem non multum magnifecit, dicit enim oratori satis esse (vt vera dicat) iudici autē aut audiētibus iusta ne an iniusta sint, cognoscāt. In Gorgia etiam elocutionē, quę et ornamēta habet, vult similem esse cibis medicorum, qui (vt dulces videātur) ornari cōsueuerunt. Unde explodit ab oratione hęc omnia, modo eaq; vt studium oratoris sit solum erga neruū, quę est ipsa persuasio. Arist. igitur dicit. [Qui igitur artes orationum nunc struxerūt,] atq; composuerunt, hoc est, q nostris temporibus docent dicere, atq; orationem conficere, [paruā ipsius] s. rhetoricę [particulā effecerūt:] atq; docuerunt, deinde probat hoc, et dicit, [Persuasiōes enim dūtaxat artificiosum] quid [sunt:] vt sunt enthymemata, et exempla, et horum loca, et propositiones, [cętera autem additiones,] vt quę prę̄ter rem sunt. deinde exponit quo modo veteres prę̄termiserūt id quod artificiosum est, et totum orationis corpus, et tetigerunt, ea: quę prę̄ter rem sunt, et dicit. [Hi autem de enthymematib⁹ nihil dicunt, quod quidē corpus,] et neruus [persuasionis est,] et sic prę̄termiserunt id, in quo potissima oratiōis pars consistit, corpus grece est σῶμα. Trapezuntius exposuit. i. neruus, nō imperite: animaduertēs magis ad sensum q̄ ad verbum. Nam orationes patheticę, signa, verborum ornatus, siue elocutio, et cętera id genus sunt carni similia: enthymemata, exempla, propositiōes, et loca, in quibus omnis vis cōsistit, sunt similia neruo. Quod autem particulam paruam attingerint, subdit. [De eis vero: quę prę̄ter rem sunt, plurima pertractant,] et assignat causam, et dicit. [Cōmotio enim et cōmiseratio, et ira, cęteriq; affectus] de quibus agunt, [non ad rem] hoc est ad propositum, [sed ad iudicem sunt.] Quo vero ad verba attinet, [cōmotio quę grece est διαβολή, est latine tentatio, criminatio, seductio, calūnia, et indignatio. Affectus grece πάθη, verum non vna ratione ab omnib⁹ exponitur, nam Quintilianus lib° 3° affectus exponit, Cicero 3° lib° q̄stionum tusculanarum perturbationes interpretatur, et morbos. Boetius noster vbiq; passiōes dicit, nos vero indifferēter, et affectus, et affectiones, et morbos, et perturbationes, et passiones dicimus.

Quare si circa omnia iudicia esset, sicut in quibusdam ciuitatibus etiam nunc est, et maxime in ijs, quę bene legibus gubernantur: nihil vtiq; haberent qđ dicerent. Omnes enim hi quidem putant oportere sic leges promulgare, hi autem et vtuntur et prohibent prę̄ter rem dicere, sicut etiam in ariopago.

q̄ bene legib⁹ gubernantur: / εὐνομουμέναις / bene legib⁹ ordinatis / promulgare / ἀγορεύειν / i. palā dicere / vtuntur / χρῶνται / interrogant

Cum declarasset antiquorū insufficientiā, ex eo, quia tetigerunt solum artem cōmouendi iudicem, qđ est minima pars rhetoricę, at nunc partim concludit, partim secūdo loco declarat eorūdē insufficiētiā, ex eo: quia nō est omnibus ciuitatibus cōcessum prę̄ter rem dicere. et dicit, [Quare si circa omnia iudicia] solum [ciuitatum] [esset, sicut in quibusdam ciuitatibus etiam nunc est, et maxime in ijs] ciuitatibus [quę bene legibus gubernātur, nihil vtiq; haberent qđ dicerent.] est ergo secūda ratiōe hęc dicēdi pars insufficiēs, quia nō apud omnes est permissa. Exponit autē q apud oēs ciuitates sit ordinatū de his, et dicit. [Oēs enim hi quidem putāt oportere sic leges promulgare,] vt subaudi nihil prę̄ter rem dicatur, [hi autē et vtuntur, et prohibent prę̄ter rem dicere, sicut etiā] adhuc [in ariopago.] Quo vero ad verba attinet, verbū vtuntur, χρῶνται grece dicitur: latine interrogant, et ciuitates, quę bene legibus gubernantur, sunt in quibus non tyrānice viuitur. Promulgare leges grece est ἀγορεύειν, latine in conciōe dicere, aut leges vulgo publicare, vnde festus leges promulgari, est cum primū in vulgus eduntur. Ferre aūt leges, post promulgationē est, nā prius leges promulgari, quę postea nō ferentur. Legē enim q̄uis viri prudentes et cōsulti quidē cōdere debēt, tamē promulgādā esse dico, vt Romani cōsueuere. Rogatio enim apud populum Romanū trinūdino promulgabatur, anteq̄ acciperetur

vt vndeuiginti dierū spatio (tot enī inter trinas nundinas intercedunt) optime deliberare possent, vtrū futura lex reipu. cōduceret, q̄si igit̄ velit, omnes leges has, quę dicūt nihil p̄ter rē esse dicēdū/asserū, p̄mulgādas esse, sed Ariopagitę ferunt hasce: ⁊ acceperunt.

ℭ Recte id putantes. non eni oportet iudicē peruertere in iram prouocantes, aut in inuidiam, aut in cōmiserationem. Simile enim esset, siquis qua debet vti regula, hanc faciat distortam.

Cōmēta[m]. ℭ Cū induxisset Ariopagitas in cōprobationē eius, qd̄ dixerat, nūc p̄tz approbat legis rectā ciuitatū, ⁊ Ariopagitarū obseruationē, p̄tz ostēdit, q̄ dicere p̄ter rē p̄ pateticas, affectasq̄z p̄suasiōes nō sit a legūlatorib⁹ permittēdum. ⁊ dicit. [Recte id putātes] subaudi Ariopagitę, qui p̄mulgātes eas leges, ferūt, ⁊ obseruant, ⁊ assignat cām, ⁊ dicit. [Non eni op̄z iudicē in irā, p̄uocantes p̄uertere, aut in inuidiā, aut in cōmiserationē,] q̄b⁹ pendeat cōtra accusatū, vel accusantes. Quod declarat per sīle in natura more rhetorico, ⁊ dicit. [Simile eniz eēt, siquis qua d̄z vti regula, hāc distortā faciat,] ac depraūet. Annotatione dignū eē ita in iudicio causarū, vt est in iudicio nāli, quo sensoriū iudicat sensibilia. nam veluti q̄diu sensoriuz gustus nō est aliq̄ qualitate affect⁹, de sensibilib⁹ recte iudicat, ⁊ q̄ cito est aut cholera/aut flegmate alteratū, mox sibi oīa quę gustat, aut amara: aut dulcia iudicat, vt apud ęgrotātes p̄z: quorum gustus, cū sint infirmi oīa p̄ humore, quo afficit̄, iudicat, ita erit in iudicio causarū, q̄ tādiu q̄diu index nulla afficitur affectione, recte iudicat, ⁊ q̄ cito pēdet aliq̄ affectiōe pulsus, de s̄nia p̄ferenda recte nō procedet. Ex q̄s sequit̄ tāz p̄mulgātes leges, q̄bus cautū est, vt nemo p̄ter rem dicat, q̄ Ariopagitarū obseruationez, qua fecerūt, vt nemo p̄ter rem dicat, esse tāz rōni, tāz naturę cōsonum ℭ Quo v̄o ad v̄ba attinet, regula gręce est κανών, est autē canon plus q̄ lex, nam canon est lex icōmutabilis, assimilauit autē Arist. iudicem canoni, principē v̄o legi: ⁊ non ab ratione, q̄ lex est p̄nceps sine appetitu/index v̄o regula, q̄ impmutabilis est, cū non habeat authoritatē p̄mutādi leges, sed solum s̄m leges iudicandi. Hinc p̄z Arist. clam causidicos a ciuitatibus, q̄ bene legibus gubernātur, fugasse: ⁊ q̄ iura extorquęāt, ⁊ q̄ leges, atq̄z iudices peruertant.

ℭ Adhuc autem manifestum, quoniam litigantis q̄dem nihil est, nisi ostendere rem q̄a est, aut non est, aut facta est, aut facta nō est. Sit autē ne magna aut parua, aut iusta, aut iniusta (quęcūq̄z legislator non determinauit) ipsum vtiq̄z iudicem oportet cognoscere, ⁊ non discere a litigantibus.

Cōmēta[m]. ℭ Quarto refellit causidicos oratores ex eo q̄a sibi arrogāt officiū iudicū aut legūlatorū: vbi aīaduersiōe dignū q̄ p̄ ea, quę dicunt̄ ad rē, p̄prie nihil aliud ostēdit̄, nisi sit ne res, vel nō sit: aut sit ne facta, vel nō facta. per ea v̄o, quę p̄ter rem dicunt̄, ostēdit̄, res facta sit ne magna, vel parua, iusta, vel iniusta. Quo fit, vt sint duo officia: oratoris q̄dem, vt ostēdat sit ne res, vel nō sit, iudicis v̄o, vt cognoscat sit ne res facta magna, aut p̄ua, iusta, vel iniusta. Hu⁹ rei rō est, q̄ iudicis officiū est p̄nas, ⁊ aīaduersiōes p̄ re facta iudicare/q̄s iudicare nō poterit, nisi cognoscat quāta sit res, q̄re qui p̄ter rez dicit, p̄prio officio non vtunt̄. sed iudicis, nā p̄ ea, q̄ p̄ter rem dicūtur, ostēdit̄ quāta sit res, qd̄ q̄dez cognoscere p̄priū est iudicuz: vnde dicit. [Adhuc aūt manifestum, q̄ litigātis q̄dē nihil est.] h̄ est nullū aliud officiū est, [nisi ostēdere rē, q̄a est, aut nō est,] vt in causis de p̄nti, [aut facta est, aut facta non est,] vt in causis de p̄terito, de futuris v̄o nō se extendit, nisi p̄ accn̄s, q̄tenus p̄ticipant nō nihil p̄ntis, vel p̄teriti. Hęc de officio oratoris, q̄ causas dicit, deinde de officio iudicis, dicit. [Sit aūt ne magna, aut parua, aut iusta, aut iniusta. (q̄cunq̄z legislator nō determinauit) ipsum vtiq̄z iudicē op̄z cognoscere. ⁊ nō discere a litigātibus.] discet aūt, si litigātes p̄ter rē p̄mittat dicere. q̄a, vt diximus, p̄ ea, q̄ p̄ter rē dicunt̄, nō ostēdit̄ sit ne res, sed quanta sit. Ex hisce p̄z tria eē officia p̄ se s̄m Arist. eorū, q̄ in cā v̄sant̄. oratoris q̄dez dicere ad rē, h̄ est ostēdere si res sit, vel non sit, facta, vel nō facta. Iudicis v̄o ⁊ h̄ cognoscere, ⁊ insuper quāta res sit, ⁊ q̄lis, vt si magna, vel p̄ua, iusta aut iniusta. Legislatoris deniq̄z promulgare, atq̄z ferre leges, hinc fit, vt in officio iudicis sit, cū legislator leges non tulerit, vt p̄pria doctrina, vel experiētia suppleat. ob hāc rem iudex quasi peritior esse deb̄z legislatore, quę etiā Plato libro de legibus sentit.

ℭ Maxime igitur conuenit, vt quę recte positę sunt leges, cūcta ipsę determinent, ⁊ q̄ paucissima iudicibus cōmittant.

ℭ Cōfutādo rhetores sui t̄pis Ari. obiter incidit in sermonē de iudicis officio, ac legislatoris peritia, q̄b⁹ explicatis redit/vñ defluxit oīo. v̄z. ad declarandū qd̄ sit officiū oratoris. Pro declaratiōe itaq̄z iudicis atq̄z legislatoris, annotatiōe dignū, ciuilē gubernationē similem eē mūdano regimini: vt ēt Arist. inq̄t libro de causa motuū aīalium/nā, vt in mūdano rerū oīum regimie a supremis influxus deueniunt ad ima per causas celestes medias, (nam cū sup̄mę substātię, vt de⁹, cęterę q̄z intelligētię in hęc ima mortaliaq̄z imediate agere non possint, celū constituti fuerunt, vt Plato sentit in Timęo, per quos eiusmodi diuini influxus ad nos dedu- cantur,) ita quoq̄z in ciuili ipso regimine sunt legumlatores, qui principes, ⁊ supremi sunt, litigantes autez, imi, medij deniq̄z iudices. Deuenit igitur legislatoris iudiciū p̄ medios iudices vt diuinarū subarū īfluxus descēdit ad ipsa mortalia p̄ celos, q̄re vt in mūdano regimine mediū. v̄z. celuz sup̄mi, ⁊ imi nā p̄ticipat, vt Peripatetici declararūt, sic ēt in ciuili regimie iudices legislatoris ac litigātiū officio p̄ticipare debēt. Ari. igit̄ volens ostēdere qd̄ a legislatore, q̄due a litigātib⁹ ipsis index mutuet̄, p̄ accipit q̄les eē leges d̄beāt, q̄s legislator p̄mulgat, ⁊ dic. [Maxie igit̄ p̄uenit, vt q̄ recte positę sīt leges sub ipso legislatore, [cūcta, q̄ determinari possint, [ipsę] leges [determinēt, casusq̄z oēs, vt fieri pōt, decidant, [⁊ q̄ paucissima iudicib⁹ cōmittāt] p̄ q̄ innuit iudicem a legislatore plura q̄ a litigātib⁹ mutuari. quippe cum a legislatore quid iuris sit, accipiat, a litigantibus v̄o, facta ne res sit, vel non sit.

ℭ Primum quidem, quia vnū aut paucos admodum prudentes, qui leges ferre, ac iudicare possint, facili⁹ est inuenire q̄ multos

admodū prudentes εὐφρονοῦντας bis sapiētes inuenire χαλεπὸν accipere

ℭ Cū accepisset legislatorē pau[m] iudicis prudētię, atq̄z arbitrio relinq̄re d̄bē, vt p̄cluderet plura iudicē a legislatore q̄ a litigātib⁹ accipe. nūc id trib⁹ rōnib⁹ p̄bat, p̄[a] est, q̄a leges ferre spectat ad vnū, vel saltez ad paucos, Solon eni Athenięsib⁹ leges tulit, ⁊ fuit vn⁹, Ligurg⁹ Lacedemonijs, ⁊ rursuz vn⁹ fuit, Minoes Cretēsib⁹

etiam vnus existens, ꝛ si plures fuerint, pauci sunt, qui leges ferunt, iudicare autem ſm leges latas spectat ad multos. nam in singulis ciuitatibus, atqȝ quantumuis paruis oppidis oportet esse iudices legibus latis vtentes, cum igitur plura ꝛ perfecta inuenire sit longe difficilius ꝙ pauca vel vnum inuenire, ideo iudicibus paucissima sunt cõmittenda, sed omnia per leges tradenda: ne inscitia in iudicijs errent: vnde dicit. [Primum quidem, quia vnum aut paucos admoduȝ prudentes] legislatores [qui leges ferre, ac iudicare possint, facilius est inuenire ꝙ multos] iudices, qui legibus positis vti possint. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, annotatione dignum verba vltima legi cum negatiua particula: ꝛ qdẽ non recte, quoniam (vt pȝ) superflua est omnino.

¶ Deinde legumlationes quidem ex multo tempore consideratis fiunt. Iudicia autẽ ex propinquo. Quare difficile est assignare iustũ, ꝛ expediens bene iudicantes.

ex ppinquo
ἐξ ὑπογύου
ex subotto
breuissime
Cõmẽta[m].

¶ Secũdo, qa leges ferri solent post factam longo tempore considerationem. non eniȝ qui leges fert, cogitur subito leges ferre. Iudicia ꝟo breui tempore cõsideratione facta fiunt. ꝛ ita nisi iudex omnia aut plura per leges determinata reperiret, quibus iudicare possit, non poterit recte iudicare, sępissimeꝗ in errorem dilabeť. Quare arbitrio iudicum paucissima cõmittenda sunt. vnde dicit. [Deinde legũlationes ex ꝯsideratis ex multo quidem] .i. longo [tempore fiunt. iudicia autem] .i. decreta [ex propinquo,] .i. ex tempore. ꝓpterea cõcludit [quare difficile est] .i. ipsos [bene iudicantes iudicare iustum, ꝛ expediens] .i. hoc est ꝛ ęquuȝ. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, verbum ex ꝓpinquo, gręce est ἐξ ὑπογύου, ꝛ antiquus interp̃s ex subotto exposuit, qđ nõ est mihi dissonũ, nã quę iudex ꝓspicit, mox suboriuntur.

¶ Omniuȝ autem maximuȝ est, qa iudiciuȝ quidem legislatoris non de particularibus neqȝ de p̃sentib⁹ sed ꝛ de futuris, ꝛ de vniuersalibus est, Senator autem ꝛ iudex de pręsentibus iam, ꝛ determinatis iudicãt: ad quos ꝛ amare, ꝛ odisse, ꝛ ꝓprium cõmodũ annexa sunt sępe, vt non amplius sufficiẽter verum ꝓspicere possint: sed obtenebrare iudiciuȝ proprio voluptifico, aut dolorifico. De alijs igitur (vt diximus) oportet ꝙ paucissimis iudicem principem facere.

prospicere
ἐπισκοτεῖν
videre
obtenebrare
ἐπισκοτεῖν
adumbrare
Cõmẽta[m].

¶ Tertio idem persuadet ex eo, qa legũlatoribus facile est prospicere verum, iudicibus autẽ perdifficile. legũlatoribus quidem facile: quia de futuris, ꝛ vlibus ꝓspicit, ad quę nec amor, nec odium, nec vtile annexum est. Iudicibus ꝟo perdifficile: qa prospiciunt de p̃sentibus, ꝛ particularibus hominibus, vt de amicis, vel inimicis, de ꝓpinquis vel extraneis, ad quos plerũqȝ annexus est amor, veluti erga amicos, odium veluti erga inimicos, ꝓprium vtile, vt erga propinquos, quare iudices impediti affectibus non possunt facile verum ꝓspicere, legũlatores autẽ, qui his nullatenus afficiunť, facile verum discernunt, non ergo iudicibus, qui cum difficultate verum ꝓspiciunt, multa cõmittẽda sunt, dicit. [Omnium autem] .i. argumẽtorum ad ꝓbanduȝ pauca esse iudicibus relinquẽda [maximũ] ac potissimum argumẽtum [est, qa iudicium qdem legũlatoris nõ de particularibus] .i. personis, [neqȝ de p̃sentib⁹] hoib⁹, atqȝ personis est, [sed ꝛ de futuris, ꝛ vlib⁹] hominib⁹ [est,] quę ratio docet legũlatoris q̃stiones esse theticas, quia sunt incircũstantionatę. Iudicum ꝟo q̃stiones, ꝛ iudicia esse hypothetica, quoniã circa causas, quę sunt questiões circũstantionatę. ꝓpterea subscribit. [Senator autem ꝛ iudex de p̃sentibus iaȝ] .i. factis, personis, ꝛ hominibus, [ꝛ de determinatis,] ac ꝯsignatis particularibusqȝ hominibus, ꝛ personis [iudicãt.] ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, senator, gręce est ἐκκλησιαστὴς, latine tũ pręfectus, tuȝ contionator, siue cõsiliarius, ꝛ vtrũqȝ sit, de ijs prospicit, quę de pręsenti sunt, ꝛ de hominib⁹ determinatis, vt de amicis, vel inimicis, vel ꝓpinquis, ꝓpterea ostendit hos cum difficultate posse verũ discernere, ꝛ dicit, [ad q̃s] .i. homines, vt ad amicos, [ꝛ amare iam,] ꝛ ad quos .s. inimicos [odisse,] ꝛ ad quos .s. propinquos, vt ad filios, vel id genus [ꝛ ꝓprium cõmodũ annexa sunt sępe, vt non amplius sufficienter veruȝ ꝓspicere possint, sed obtenebrare iudicium ꝓprio voluptifico, aut dolorifico.] ¶ Quo ꝟo ad verba attinet verbum obtenebrare gręce ẽ ἐπισκοτεῖν, latine tum adumbrare, tuȝ obtenebrare, est autẽ adũbrare verbũ tractum a pictoribus, qui planas imagines adũbrant, vt solidę videãtur: sic iudex ꝓprium iudicium adũbrat ꝓprio dolorifico, aut voluptifico: quatenus nõ plane ꝓpter ꝓpriũ bonum, aut malum iudiciuȝ facit, sȝ adũbratiue. Tunc affert conclusionẽ, ꝛ dicit. [De alijs igiť] vt diximus .s. vniuersalibus [oportet ꝙ paucissimis iudicem principem] .i. dñm [facere.]

¶ Id autem, qđ est factuȝ esse, aut non factũ esse, aut fore, aut non fore: aut esse, aut nõ eẽ, necesse est iudicibus cõmittere, nõ eni possibile est hęc legislatorem ꝓuidere.

Cõmẽta[m].

¶ Cum declarasset quot iudex accipit a legũlatore subscribit mox, quę legislator relinq̃re dȝ iudicibus, vt ex hoc accipiat, q̃ iudex ab ipsis litigãtibus sumit, ꝛ dicit, [id autẽ, qđ est factũ eẽ, aut nõ factũ esse] .i. .s. de pteritis, [aut fore, aut nõ fore] .i. .s. de futuris, [aut eẽ, aut nõ eẽ] .i. .s. de p̃ntibus [necesse est iudicib⁹ cõmittere,] cuius cãm assignat, ꝛ dicit. [Nõ eni possibile est hęc legislatorẽ ꝓuidere,] cuȝ hęc oriant̃ ex facto: ꝛ hęc accipit a litigãtibus, pȝ igiť iudicẽ esse q̃si mediũ inter legislatorẽ, ꝛ litigantes, qppe cũ aliq̃ a legislatore, aliq̃ a litigãtib⁹ accipiat. ¶ Sed circa ea q̃ Arist. dixit, annotatiõe dignum tres eẽ magistros circa leges, alius est, q dicit̃ legũ conditor, alius q dicit̃ legũlator, ꝛ tertius dr̃ iudex, qui ſm leges iudicat: ideo p̃mo videamus de legũ conditore: ꝛ dicamus ꝙ legũ cõditores sunt p̃ncipes, qui in suis regnis absolutã potestatẽ hñt, quiqȝ ẽt vim hñt, qua subditos coercere pñt vt legib⁹ pareãt. Ex h̃ pȝ nullũ posse leges cõdere in regno vel ciuitate, qui in illo, vel illa absolutã atqȝ publicã potestatẽ nõ habeat. ¶ Sȝ q̃riť hic vtrũ tyrãnus possit cõdere leges, ꝛ p̃ma facie vr̃ ꝙ sic, nã maior ps eoȝ, qui hodie iperitãt sũt tyrãni, ꝛ tñ leges cõdunt. Dõm ꝙ tyrãnus non põt leges cõdere, ꝛ huius rei cã est, qm̃ effect⁹ legis est faceř hoies bonos, at tyrãnus nõ cõdit leges, vt faciat hoies bonos, sȝ ad suã vtilitatẽ. Amplius q̃tuor sunt actus legis, iperare, ꝓhibere, ꝑmittere, ꝛ punire. Imperare qdẽ honesta, nã vt dr̃ 5° elenchoȝ lex iubet viuere ſm oẽs virtutes, ꝓhibere aũt ꝯria vitiis⁹ vnũ ꝛ Ari. ibidẽ subdit, ꝛ ꝓhibere omneȝ malitiam. ꝑmittere ꝟo ea, quę non sunt simpliciter mala, sed possunt esse mala, ꝛ bona. punire deniqȝ, ne homines de bonis transeant ad mala. Oderũt enim peccare mali formidine pęnę, sed tyrannicarum

Digressio de legibus

Questio

legum hi actus nequaq̃ sunt, igit̃ tyrannus non pôt le
ges condere. Ex quo pз legem tyrãnicam nõ eẽ legem, sз
potius, vt ita dixerim, peruersionem legis, non eni di
rigit ciues ad bonum publicũ, sed ad bonum tyranni,
priuatuз. Argumẽtuз autẽ in contrarium facile delet̃,
nam reges, qui hodie sunt, nõ sunt oĩno aut tyrãni, aut
reges, sed permisti, et ideo nõnullas leges tyrãnicas cõ
dunt, quę respiciunt suum priuatuз bonuз: et hę sunt p
uersiones legũ, et has condũt, vt tyrãni. nonnullas vero
condunt, quę respiciunt bonum publicũ, et has cõdũt,
vt reges, et leges hę sunt leges. hoc pacto et argumentuз
Antonij apud Appianum alexãdrinũ deletur, cũ argu
mentabatur: qui sortes de Cęsare denuo emittendas ce
sent, eos hęc intelligere necesse est, ipso. C. imperãte, et p
fide iuste electo omnia ab eodem facta, et pręhita, illęsa
permanere, sin violentia, et tyrãnide crassatum asserũt
corpus extra vrbem insepultuз abijciendũ esse, eiusqз
gesta omnia p nihilo habẽda. Deletur itaqз hoc argu
mẽtuз, qm̃ ea Cęsaris pro nihilo habẽda erant, quę, vt
tyrãnus condiderat, quę vero, vt rex, et ad bonum publi
cũ, seruanda erãt. Post hęc de legũlatore differenduз,
qm̃ non semp idẽ est legũlator, et leguз cõditor fm̃ Ari
stotelẽ. nã est legũlator, qui leges fert, qualis apd̃ Athe
niensis fuit Solon: hic autẽ est, qui per leges, q̃s fert, i
tendit duplex bonũ in hoĩbus ingenerare, cõmune, et p
priũm, et pprium qdem intẽdit, q̃tenus ordinat̃ ad cõe
bonum: alioqn non eẽt verus legislator. Cõtingit autẽ
aliquãdo eũdem esse legislatorẽ, et cõditorem, vt cuз q
fert leges, fuit Princeps, qui absolutã potestatẽ habe
ret in ciuitate, aut regno: vt Minos apud Cretenses, q
huius Rex et legislator fuit. Interdũ autẽ differũt, vt di
ctum est. ¶ Sed q̃res vtruз priuatus possit leges fer
re, aut cõdere, dicẽdũ duo esse pnecessaria ei, qui leges
fert, atqз cõdit, p̃mũз est prudentia siue sciẽtia: qua pos
sit, et sciat iustas leges cõstituere. Scd̃m est potestas, q̃
possit eos coercere, qui nolũt legibus obedire. Quare
si attẽderimus ad p̃mum reqsitum, priuatus potest leges
cõdere, et ferre, nã potest eẽ sapiens, peritusqз in mora
li phia, per quã Phi sciunt cõdere leges, sin autẽ atten
derimus ad potestatẽ: qua rebelles cogũtur legib' pare
re, solus rex aut princeps potestatẽ hз condendi leges.
Hinc pз non iniuria Platonẽ librũ de legibus confe
cisse, nõ eni leges fecit, vt p̃nceps, sed, vt moralis Phs
cuius pprium est dare p̃ncipia, ex qbus leges fiũt, et cõ
silia, qbus mali homines puniũtur. Post hęc de iudice, di
camus. Nã fm̃ Aristo. in hoc libro, differt arbiter, et iu
dex, quoniã arbiter ad bonũ, et ęquum iudex ad legem
spectat. Arbitri eni officium est existimare non, quid iu
ris sit, sed prout ipse ęquuз esse existimet. Iudex vero, q
fm̃ leges scriptas iudicat. Sed videt̃ q iudex nõ sem
per iudiciuз ferre dз fm̃ leges scriptas, qm̃ iudiciuз est
de singularibus, mõ nulla lex scripta cõtinet oẽs casus
singulares, vt pз 5° ethicoз. vbi Arist. dicit legislatoreз
ponẽdo leges nũq̃ respicere posse ad omnes casus sin
gulares. Aris. in hoc p̃mo loquens de iudice, dicit ęquũ
esse rebus humanis ad dignoscẽdum cõmoueri, vt nõ
legem, sed legis scriptorẽ, et non vba, sed verboз sen
tẽtiam, spectet, nec factuз, sed volũtateз agentis, nec p
tem, sed totũ, nec quis nũc, sed quis semp fuerit, qui de
linqt: aut quis fuerit semp: ęquum est ɔsiderare. Unde
colligit̃ iudicem fm̃ leges scriptas bifariã posse iudica
re, vno mõ ferendo s̃niam fm̃ verba legis, alio modo
fm̃ intẽtionem legislatoris, qui leges scripsit, p̃mo mõ
iudex non tenetur iudicare, alioqn contingeret perfę
pe bonuз et iustum capite punire, vt Phi morales de
ducũt: vt si lege cautuз sit nullum anularum manũ de
bere extollere, sitqз vir bonus, anulatus, qui cum ho
stes viderit, manũ extollat pro salute reipu. hic pfecto
fm̃ legem scriptã reus est mortis, vere aũt nõ est reus,
cum id bonum fuerit et ęquũ. Scd̃o modo vero, iudex
tenetur fm̃ leges scriptas iudicare, qm̃ pro intentiõe le
gislatoris. Ex quo pз p̃mo subdituз aliquando posse cõ
tra legem scriptam ire, vt si cautuз sit lege nullum mę
nia vrbis debere ascẽdere, nam cõtra hanc legeз aliqñ
potest subditus ire in casu: quo pro salute reipu. ascẽde
ret. Pз scd̃o subditum nõ posse ire ɔtra legem scriptã,
quo ad illius sensum: vel quo ad sensum, quo illam le
gislator tulit. per quę pз non eẽ eiusdem leges cõdere,
et interp̃tari. nam subditi possunt leges interpretari: nõ
autem leges condere. Patet vltimo, q lз iudex ex sola
suspitione possit pcedere ad inquirẽdam veritatem: ex
sola tamẽ suspitione non pôt iudex iudicare. hactenus
de iudice. ¶ Deinde circa vba Aristo. dubitatur p̃mo, *dubitatio.*
quoniã superius dixit legislatoreз pspicere futura vni
uersalia, postea dicit, etiã iudicem de futuris, p̃sentib',
et pręteritis spectare. Dicẽdum legislatorem per se pspi *solutio.*
cere futura: p̃sentia vero ac pręterita per accidens, quate
nus p̃terita, ac pręsentia sunt futuris similia. Iudex vero
contra per se facta, ac pręterita, et pręsentia, per accidẽs
futura considerat, quatenus futura sunt pręteritis, ac p
sentibus similia. ¶ Scd̃o dubitatur, qm̃ Arist. dixit le *dubitatio*
gislatorem pspicere vniuersalia, postea addit de alijs
particularibus paucissima debere relinquere iudicib'.
igitur et vlia, et particularia legislator pspicit: cuius op
positum dixit. Dicẽdum vlia bifariam esse, alia simpli *solutio*
citer, quę omnib' carẽt circũstantijs, vt sunt homo, leo,
animal, et id genus: et de his fiũt q̃stiones dialecticę, alia
sunt vniuersalia fm̃ quid, quę sunt vniuersalia circun
stantionata: quatenus sunt vlia et particularia. Uniuer
salia quidẽ: quia carent aliquibus circũstantijs, particu
laria vero, quia aliquibus circũstantijs determinantur.
Ubi causa, homo Phus, homo reus, hõ iustus, et id ge
nus. De talibus vniuersalibus fiũt ipse Theses, de par
ticularibus, quę oĩbus circũstantijs determinant̃, fiũt
hypotheses. Ulterius dico q vniuersalia quę hoc mo
do dicũtur, possunt dici plus, et minus vniuersalia, naз
quę pluribus circũstantijs determinãtur, dicũtur min'
vlia, et quasi particularia. Quę vero paucioribus circun
stantijs limitãtur: hęc vlia appellant̃. Exempli causa,
vtrum tẽpore pacis sit bonum phari, hęc est q̃stio, quę
dicitur Thesis: quatenus adhuc pôt limitari ad perso
nam, hoc pacto, vtrũ homini indigenti tempore pacis
bonũ sit phari. hęc etiã dici potest Thesis, quia adhuc
pôt limitari ad Socratẽ, hoc pacto, vtrũ Socrati, qui
eget, sit tẽpore pacis bonum phari, et sic q̃diu potest q̃
stio limitari, semper dicit̃ thesis, et hypothesis, thesis q
dem, qa limitari potest, hypothesis vero, qa limitatissi
ma, nec amplius apta limitari: vt Boeti' scribit. Ex quo
pз, q̃stiones circa quas versat̃ legislator, sunt theses, et
hypotheses, theses quidem, qa adhuc possunt limitari,
hypotheses vero, qa aliqua ex parte limitatę sunt. q̃stio
nes vero litigãtium, circa quas versatur iudex: sunt hy
potheses tñ, quoniã sunt oĩno limitatę ad psonam, ad
factum, ad locuз, ad tempus, ad modũ, et ad adminicu
la, hę eni sunt hypotheticarũ q̃stionum (vt Boetius in
quit) conditiones. Tũc dico q cum Aristo. dixit legis
latorem pspicere vlia, per vniuersalia vero intelligit hy
potheses, quę etiã et theses sunt, sed paucis cõditionib'
limitatę, cum autẽ ait pauca particularia debere cõmit
tere iudicibus, per particularia autẽ intelligit theses, q̃

sunt simul, ꝛ hypotheses, sed ait illa eē particularia, q̄a limitatiora. ¶ Tertio dubitatur, q̄ Arist. superius dixit plura iudicē accipere a legislatore, pauciora autem ab ipsis litigantibus. Modo hoc nō videt̄ ita esse, q̄ que iudex accipit a litigātibus, sunt infinita, ꝛ particularia, que vero accipit iudex a legislatore, sunt vlia, ꝛ finita. igitur lōge plura sunt que a litigātib⁹, q̄ que a legislatore accipit. Et dicēduȝ ꝙ plura accipit iudex a legislatore sm veritatem, ꝛ potētiaȝ, q̄ vlia, que accipit a legislatore, sunt virtute infinita: que vero accipit a litigātibus, cū sint solum p̄sentia, ꝛ p̄terita: sunt finita, ꝛ pauciora. ¶ Quarto dubitat̄ vtrū inter ea, que a legislatore, ꝛ ea: que a litigantibus accipit iudex sit aliq̄s ordo: ꝛ videt̄ ꝙ non cuȝ inter finita, ꝛ infinita nullus sit ordo. Dicēdum ꝙ que sumit iudex a legislatore, sunt ꝓpositiones, quas dialectici maiores appellāt, Cicero autem in veteri, ꝛ noua rhetorica ꝓpositiōes. que vero iudex sumit a litigātium hincinde ꝑsuasionib⁹, sunt assumptiones, quas dialectici minores dicūt, Cicero autē assumptiones, has eni iudex cum applicat ꝓpōnibus, infert cōclusionem, que iudiciū, decretuȝ, siue sñia dicit̄. Hęc ꝑe aūt ensis. Vbi causa/lex erat apud Eginitas, vt capitale esset Atheniēsibus Eginam adire. Chamāder Platonem atheniēsem, qui Eginā petierat, tāq̄ mortis reū accusauit. Iudex itaqȝ a legislatore accepit oēm Atheniēsem qui eginā petit, capite esse puniēdum/Achamādro accusante accepit Platonē atheniēsem eginā petere, quare iudex si voluerit, poterit ꝯcludere Platonem esse capite puniēdum, hoc eni, vt Plato. vȝ puniretur, erat in sua potestate. Tūc dico ꝙ lȝ inter finita, ꝛ infinita nō sit ordo numeri, pōt esse ordo syllogistic⁹, vt pȝ, in quo cōsistit potestas iudicis. ¶ Quinto dubitatur si nō possit legislator cūcta occurrentia legibus determinare, possit ne per aliquā regulam p̄termissa etiaȝ complecti, ꝛ videt̄ ꝙ non, q̄a infinitoꝝ nulla est regula. Sȝ que p̄termittit legislator, sunt infinita. igit̄ nō potest ea aliqua regula complecti. Rńdet ad hoc Aristo. alibi ꝙ legislator dȝ ferre leges, quibus cōtinētur omnes theses, que sunt hypotheses sm quid. ꝛ p̄termittere hypotheses simplr̄, que sunt infinite. Amplius legislator dȝ dare regulas, q̄bus de p̄termissis iudex possit coniectare, vt sunt loca topica/siue rhetorica, vt a simili, a contrario, a minore, a maiore, ꝛ ab alijs id genus. nā p hec poterit iudex facile de p̄termissis que de nouo occurrunt, coniectare. ¶ Vltimo dubitat̄, q̄ eadem ꝑspicit iudex, litigās ꝛ legislator, q̄ si alia atqȝ alia, nō possent in idem concidere. Sed litigātes ꝛ iudex versant̄ circa hypotheses, igit̄ legislator versari dȝ circa hypotheses, ꝛ sic non circa vlia, ꝛ futura, que sunt theses. Dicendum legislatorē solum ea ꝑspicere, que sunt theses, hypotheses vero sm quid. Despicere autē hypotheses, q̄ nullatenus eē possunt theses, ꝛ solū earum tenet̄ ponere regulas, atqȝ loca coniecturādi. Iudex autē oia ꝑspicit ꝛ theses, ꝛ hypotheses. litigantes autem hypotheses tm̄. Nam officiū legislatoris est ferre leges, q̄bus ꝓpositiones habeant̄. litigātium autē assumptiones ministrare. Iudicis autē officium est videre si assumptiōes, quas litigātes ministrant, bene contineātur sub ꝓpositionibus, que sunt in legibus. Nā si sub ꝓpōnibus continētur: poterit afferre sñiam. Hęc eadem in cęteris dicēdi generibus locū habēt, nam orator in gn̄e demonstratiuo laudat vel vituperat spectatores, qui sunt loco iudicis, fidem sumūt. In gn̄e etiaȝ deliberatiuo orator persuadet reȝ debere fieri, vel nō fieri, populus accipit ab oratore rē esse agendam vel nō agendaȝ: vt capta fide deliberet, quare in oībus generibus eūdē locū habent. ¶ Sȝ dices in genere forēsi q̄s ne est orator hodie. Dōm ꝙ priscis tēporibus, q̄bus erant senatus, oratores erāt qui causas agebant coraȝ senatu, apud quem nō leges, sed persuasiōes inducebātur. Causidici vero, q̄ causas agebant corā iudicibus: apud quos leges inducebantur, nō persuasiones. Causa auťe erat, q̄ senatus supponebatur, vt lex aīata, cuius erāt ferre antiquas, ꝛ nouas leges. Amplius iudicare sm leges ꝛ p̄ter leges. At iudex non, vt lex aiata/sed, vt lex scripta habebat̄. Ideo causidici coram iudicibus per leges causas agebāt, oratores coram senatu, aut principe ꝑ ipsas persuasiones. Seruat̄ ordo iste hodie Romęnaȝ qui causas dicunt corā Pōtifice, nō legibus, sed ꝑsuasionibus dicunt, qui vero coraȝ priuatis iudicibus, legibus ꝑsuadēt. Quēadmodum igit̄ iudices iudicare nō possunt, nisi sm leges, sic causidici, qui causas agunt coraȝ iudicib⁹, persuadere nō possunt, nisi per leges. ꝛ quēadmodum senatus, aut princeps potest sm leges, ꝛ p̄ter leges ferre sñiam: sic oratores, qui corā principe, aut senatu dicūt, persuadere p̄nt legib⁹, ꝛ ꝑsuasiōib⁹. hactenus de iudicijs.

¶ Si itaqȝ hec ita se habēt, manifestum est, q̄ que p̄ter rem sunt, arti ascribunt q̄cūqȝ alia determināt. Vt quid oportet proemiū, aut narrationem habere, ꝛ aliarum vnamquāqȝ particularuȝ. Nihil eni aliud in ipsis negociatur, q̄ vt iudicē q̄lē quēdā faciāt.

¶ Ex dictis cōcludit insufficiētiam, ꝛ errorem antiquorum rhetoꝝ, ꝛ lege sic. [Si itaqȝ hec ita se habēt,] ꝙ. vȝ iudex, vel auditor nihil aliud sumit a dicētibus, nisi rē factam esse, vel nō factam esse, aut eē/vel non esse, aut fore, vel nō fore, [manifestū est, q̄ quicūqȝ alia determināt] ab his, que ꝓbant rem factam, vel nō factam, ꝛ reliqua: [que p̄ter rem sunt, arti ascribunt.] Qui eniȝ coram iudice, vel auditore dicit, aut dicit in genere iudiciali, aut in genere demōstratiuo, aut in gn̄e deliberatiuo. Si dicit in gn̄e iudiciali, iudex nihil aliud accipere dȝ a dicentibus, nisi res sit ne facta/vel nō facta. Si dicit in genere demōstratiuo/auditor nihil aliud sumit a dicenti/nisi sit ne res, vel nō sit. Sin autē dicit in genere deliberatiuo, auditor nihil aliud sumit a dicēte, nisi rem fore, vel nō fore. Que rō docet, quęcūqȝ p̄ter hec addit rhetor, esse additamēta, ꝛ p̄ter eius officiuȝ. Dico cętera p̄ter hec esse additamēta [vt quid] siue cur [opȝ proemiuȝ, aut narrationē habere, ꝛ aliarum vnāquāqȝ particularuȝ] orationis, vt epiloguȝ, collationē, ꝛ replicationem. Qz autē hec sint additamēta, probat, ꝛ dicit. [Nihil enim aliud in ipsis] orationis partibus differendis [negotiant̄, q̄ vt iudicē qualem quēdaȝ faciāt.] hoc est, nisi, vt per hec iudicē afficiant. Ex q̄o pȝ Arist. non negare partes orōnis, sed solum velle eos, qui determināt quid debet cōtinere proemiū/ꝛ quid debȝ cōtinere narratio, ꝛ quid cęterarū quęqȝ pars, eē additiones, quoniā solū hec determināt, vt iudicem afficiant. ¶ Quo vero ad verba attinet, [arti ascribunt] gręce est τεχνολογοῦσιν, ꝛ in trāslationibus veteribus, legit̄ regiologiçant, qd̄ ignoro, lȝ nouus expositor exponat, idest sermocinantur, vel circuunt, naȝ cuȝ veteres tāgāt hec additamenta/non ipsas res, sed que rem circuunt, tangūt. nos vero interp̄retati sumus. idest arti ascribunt, nam veteres solum ea que p̄ter rem sunt, arti ascribūt, que vero sunt ad rem: p̄etermiserunt, arbitrantes ea nō attinere ad artem.

Cōmēta.

ἐνθυμηματικὸν entbymematicus vnde ἐνθυμημάτων entbymematibus.

¶ De artificialibus autem persuasionibus nihil determinant. Hoc autē est, vnde vtiq; quis fiat entbymematicus.

¶ Cum dixisset ea, de quibus veteres dixerunt, nūc addit ea, quę prętermiserunt, ꝛ dicit. [De artificialib⁹ aūt persuasionibus nihil determinant,] et exponit, quid ꝑtermiserint, ꝛ dicit. [Hoc autē] .s. quod prętermiserūt, [est, vnde vtiq; quis fiat entbymematicus,] hoc est abundans entbymematibus, prętermiserunt eniꝫ loca, ꝛ maximas, quibus rhetor potest fieri abūdus entbymematibus. Quare veteres circa ea, quę sunt pręter rem abūdi fuerūt, circa vero ea: q̄ sunt ad rē, parui, atq; diminuti.

etiam τῆς δὲ αὐτῆς ratio τῆς ὁδοῦ μεθόδου cū sit modo dus via. δημηγορικῆς ... de iudiciali re ... de iudiciali autem re ... disceptatio

¶ Quapp etiam cum eadem sit ratio de deliberatiuis, ac iudicialibus: sitq; etiam pulchrior, magisq; ciuilis deliberatiua res, q̄ q̄ est circa cōmutationes: de illa quideꝫ nihil, dicunt: de iudiciali aūt re conantᷣ omnes artificialiter disserere. qm̄ minus est vtile, quę sunt ꝑter rē dicere. Minus quoq; etiā fraudulenta iurisdictione deliberatio est, cuꝫ sit cōmunior. Quippe cum is, qui iudex est, de proprijs iudicet.

Cōmētū. ¶ Secundo loco principaliter reprębendit antiquos rhetores de eorum insufficientia quantuꝫ ad aliud, hoc est quia non docuerunt dicere in genere deliberatiuo. Docuerunt enim afficere iudicem in genere iudiciali, non autem in genere deliberatiuo. Et hoc ideo fecerūt quia crediderunt vnum esse genus dicendi, vt forense. Aristoteles declarat triplex esse dicendi genus, vt forēse, deliberatiuum, siue contionale, demonstratiuum, siue laudatiuum vel vituperatiuum. vnde dicit. [Quapropter etiam cum eadeꝫ sit ratio de deliberatiuis ꝛ iudicialibus, sitq; etiam pulchrior, magisq; ciuilis deliberatiua res, q̄ quę est circa cōmutationes] hoc est causas forenses, quę sunt contractus, mutua, ꝛ cęterę causę, quę in foro aguntur: [de illa quidem] scilicet re deliberatiua] nihil dicunt, de iudiciali autem re conantur omnes artificialiter disserere.] quare videntur de arte insufficienter dixisse, quia prętermiserunt docere arteꝫ dicendi in principali genere causarum, quod est deliberatiuum. ¶ Quo vero ad verba attinet, deliberatiua grece δημηγορικὰ dicuntur, latine etiaꝫ contionalia, Est enim contio vno modo locus (vt Liuius inquit) in quo verba fiunt. Alio modo oratio publica ad populum, vnde contionator is est, qui hodie pręedicator dicitur. At nunc contionale ꝛ deliberatiuum est idem, hoc enim est in publicis consiliis, quę vrbani ac ciues facere solet pro malo euitando, vel bono prosequendo, de quo genere postea dicemus. Iudicialia vero gręce dicūtur δικανικὰ, latine etiam forensia, est autem iudiciale siue forense in litibus, quę sunt circa contractus, ꝛ cōmutationes, quę gręce dicuntur συναλλάγματα, latine etiam forenses causę, quę sunt contractus, mutua, ꝛ cętera id genus. De iudiciali autem re, gręce dicitur περὶ δὲ τοῦ δικάζεσθαι, latine disceptare, siue dicere in causis, quod vulgo aduocare, siue patrocinari dicitur, vel litigare, ꝛ non modo artem dicendi in genere deliberatiuo, sed etiam demonstratiuo, prętermiserunt: cuius partes sunt laudare, ꝛ vituperare, vt dicemus. Assignāt autem Arist. causaꝫ, cur antiqui oratores ꝑtermiserunt artem dicendi in deliberatiuis, simulq; ostendit in deliberatiuis oratorem non debere afficere aliquo pacto auditores, ꝛ dicit. Dico eos ꝑtermisisse artem dicēdi in deliberatiuis. [Qm̄ minus est vtile, quę sunt ꝑter rem dicere,] modo cum ars dicēdi eorum erat potissimū in sermonibus exterioribus ꝛ in deliberatiuis sermones hꝰ non competant, hac ratione artem dicendi in deliberatiuis prętermiserunt, et assignat quasi causam cur minus cōpetunt patetici sermones in deliberatiuis, ꝛ dic. [Minus quoq; est fraudulenta iurisdictione,] siue disceptatiōe [deliberatio.] nam in deliberatiuis auditor non est corruptibilis, naꝫ deliberatio est cōior, [quippe cum is] .s. populus [q iudex est] in contionibus, [de] bonis [ꝓprijs iudicet,] cū enī in cōtionibus iudex sit populus, ꝛ ea de qb⁹ agit in contionib⁹, sint bona vel mala populo, populus semꝑ est paratus exequi, mō a dicēte bonę ꝑsuasiones fiant. Quę rō docet sermones pathеticos, q̄ sunt oīone affectę minus cōuenire deliberatiuis, qm̄ nec ꝑ iudice, nec pro re ipsa. ꝑ re quidē ipsa, non, qm̄ contionator nihil aliud dicere debet, nisi ostēdere rem fore, vel non fore vtilem. ꝑ iudice vero minime, qa iudex est sūme ꝓpēsus audita oratione persuasiua. Et sic patēt duo, quoꝝ primum est, cur antiq ꝑtermiserūt arteꝫ dicendi in genere deliberatiuo, ꝛ est, qm̄ ars, quā arbitrabanᷣ, illi gn̄i nō deseruit, quę tota vsaᷣ circa affectus oīones. Scōꝫ vero est, q rhetoris officiuꝫ sit minus afficere iudiceꝫ, qm̄ in talibus iudex est sūmopere affect⁹: cuꝫ sit populus apō quem agiᷣ de proprio bono. vtruꝫ vero in deliberatiuis orationes affectę conueniant, postea dicemus. Ari. enī non negat sermones affectos conuenire deliberatiuis, sed asserit eos minus conuenire.

¶ Quare nihil aliud ostēdere opꝫ, nisi q sic se habeat, vt consiliarius dicit. In iudicialibus autem, non sufficiens est hoc, sed vtile est reficere auditorem. De alienis eniꝫ iudicium est. itaq; ad id, quod suum est intēdentes, ꝛ ad gratiam audientes, condonant litigantibus, sed non iudicant.

¶ Ex dictis cōcludit dr̄iaꝫ inter deliberatiua ꝛ iudicialia, ꝛ dicit. [Quare nihil aliud ostēdere opꝫ] subaudi in iudicialib⁹, [nisi q sic se habeat, vt cōsiliarius dic] .s. reꝫ fore vtilem, vel nō fore vtilem, fore dānosam, vel nō fore dānosam. Et ꝓpterea ars dicēdi veterū rhetoꝝ non se extēdit ad deliberatiua, qm̄ in illis nihil ꝑter reꝫ dicere poterant ad iudicem: in quo potissimū dicēdi artem consistere arbitrabanᷣ. Deinde tangit alterā ꝑtem differētię, ꝛ dicit. [In iudicialibus aūt, nō sufficiens est hoc, sed] in illis [vtile est reficere] ac disponere [auditoreꝫ] ad amorē, vel odiū, vel alios affectus: cuius cāꝫ dicit, ꝛ īngt. [De alienis enī iudiciuꝫ est,] quę non spectāt ad iudicē: ꝛ ideo nō facile iudex ꝑstat aures: tunc cōcludit cur iudices iudicāt, ꝛ dicit. [Itaq; ad id, qđ suū est] iudices [intendentes] vt ad amorem ꝛ odium, quę iudicis sunt, [ꝛ ad gratiam] habendam a litigantibus [audientes, condonant litigantibus, sed non iudicant,] quoniam iudicium, quod afferunt, non est ex ostensis, sed ex affectiōe, qua iudices disponunᷣ attendētes ad amorem, vel odiuꝫ quę sua sunt. ꝓpter hāc cām in iudicialibus docuerūt artem dicendi, qm̄ in illis oratio pathetica affectaq; locū habet. Aliaduersione dignum consultationē, siue deliberationem bifariā esse ad publicā vtilitatem, aut ad priuatam, deliberatio publica est, vt postea dicemus, de opibus, de bello ꝛ pace, de regiōis cu- Cōmētū.

stodia, de vectigalibus, ac de legūlatione. Deliberatio autē priuata, est consultatio de quouis priuato bono si agendū vel nō agendum sit: ad deliberationē priuatā dicunt contionatores, qui vulgo prędicatores dicūtur, cū ergo Arist. dicit in deliberatiuis nō cōuenire orōnē affectā, loquitur in publicis deliberationibus. nā in priuatis conueniūt orōnes, et affectę, et morales, et accōmodatę, vt p3 in orōnibus q̄ fiunt ad populū a p̄dicatoribus, i qb⁹ p̄dicatores vtunt᷑ oī arte afficiēdi auditores.

¶ Quapp̄ etiā in multis locis (sicut et prius diximus) lex p̄hibet dicere p̄ter rē, ibi autē ipsi iudices hoc seruant sufficienter.

Cōmētū. ¶ Cum declarasset orationes affectas parum aut nihil cōuenire rhetoricis orōnibus, nūc ex dictis concludendo infert cām, quare in multis locis bene p̄hibetur dicere p̄ter rem, et dicit. ¶ Quapp̄ etiā in multis locis sicut et prius diximus, lex p̄hib3 dicere p̄ter rē,] vt apō Ariopagitas, [ibi aūt ipsi hoc seruāt sufficiēter] h̄ est ad vnguem, non enī p̄mittunt oratores dicere p̄ter rē, ne affectu cōmoti p̄ter leges iudicēt. ¶ Quo aūt ad rē attinet, aīaduerte orōnes affectas, quas patheticas dicūt, eē, in quibus orator p̄rim ad re3 dicēs ostendit rem factā vel non factam, vt cū dicit. In genere iudiciali, aut re3 esse vel non eē, vt cum dicit. In gnē demōstratiuo, aut rem fore, vel non fore, vt cu3 dicit. In genere deliberatiuo, partī3 autē ad iudicē dicens eum afficit cōmouēdo ip3 ad cōmiserationē, vel amorem, vt credat, vel fidem habeat, hos igit᷑ sermones gręci pateticos vocāt, nos orationes affectas, siue affectiuas q̄ iudicē cōmoueāt, aut

Qō de affectibus. afficiāt. ¶ Circa hęc, quę dicta sunt, quęritur an oratori dicendo pręter rem liceat afficere iudicē, animumq3 illius cōmouere. Deinde si liceat, an potissima pars sit dicere p̄ter rem cōmouendo iudicem, et prima facie videtur non licere oratori, qui est vir bonus dicendi peritus (vt inquit Cicero) afficere animum auditorum, quia hoc concesso, esset permissa corruptela, quę viro bono non cōuenit. pro parte opposita est, q̄ si affectus ab arte dicendi subtollerentur, orationes frigidę, atq3 leues

Pō Quint. haberentur. ¶ Quintilianus lib° 6° oratoriarū institutionum, animum audiētium afficere non modo oratori licere, verum etiam potissimam rhetoricę partē cōsistere in hoc asserit. vnde concludens inquit, huc igitur incumbat orator, opus eius hic labor est, sine quo cętera nuda, ieiuna, infirma, īgrata sunt, q2, vt dicit, operis spūs, atq3 animus in affectibus est, pro hac quoq3 p̄te est Cicero vbiq3, et p̄nt fieri bonę rōnes, p̄ma qde3, q2 oratoris finis est p̄suadere, h̄ est fidē vel credulitatē facere his, qui audiūt: veluti finis dialectici est opinionē inducere in ridente. igit᷑ quę magis fidē, et credulitatē inducūt, magis vident᷑ oratoria esse. Sed affect⁹ mouēt magis, ac p̄suadēt magis, q2 (vt recte inqt Quintil.) cętera sunt nuda, infirma, ingrata. Insuper etiā operis spiritus, atq3 animus in affectibus est. deinde vt argumētātur Polus atq3 Gorgias apud Platonē, pręcipuū oratoris est quo dicēdo pōt amicis prodesse, inimicis obesse, p̄pinquis beneficia cōferre, ab extraneis beneficia subripere. Sed cum dicit orator preter rem mouēdo auditores ad effectus, hoc magis ac magis efficit, q̄tenus eni3 mouet animū iudicis, valet pro arbitrio aduersarios carceri, mortiq3 donant, vel expoliāt bonis, vel vrbe priuāt, et hmōi: amicos quoq3 valet e carceribus, morteq3 liberār, etiā si sint horum digni, vt multis exēplis Ciceronis orationes ostēdunt, et illę Demosthenis, quare hęc ē potissima oratoris pars. ¶ Pręterea.

Illud videt᷑ potissimū oratoris magis egregiū, per qd̄ ostendit᷑ licentia agēdi quicqd libuerit, per qd̄ pōt libere male, et benefacere: iniurias, et penas inferre, atq3 auferre, at cum orator cōmouet iudicē hoc potissimū facit, nemo enim est, qui dubitat Ciceronem atq3 Demosthenem omnibus libere potuisse iniuriā facere, pati vero, minime, qui tamē maximi erant in afficiēdo. ad hęc in quo cernitur maior laus, honorq3 maior, ac summa gloria, id et videt᷑ in dicendo summe desideratu3: et potissima pars artis. At maior gloria, laus et honor spectatur, quoties orator dicendo adeo animos audientium mouet, vt iusta iniusta esse persuadeat, honesta esse turpia, et vtilia fore dānosa, et deniq3 nigra cādida audiēs credat: qd̄ quidem eo cōstat, quia hic dep̄rehēdit᷑ maior difficultas, veluti maior gloria dialectici est, cū probat falsum, et de falso respōdenti opinionē inducat: q̄ de vero, cognoscitur eni3 in hoc maior agendi difficultas, et ita maior virtus, quę circa difficilia versat᷑. quare cum honor et gloria sint virtutis pręmiu3, iure videt᷑ oratori potissima pars, vt afficiat, eo q2 afficiendo difficilius agit. Insuper id potissimu3 ac pręcipuū oratoris est, in quo omnes putant oratorē excelluisse, atq3 summos fuisse. At celebres oratores creditū est fuisse Ciceronē, Demosthenē, Phocionē, et Carneadē. Ciceronē q̄dē: q2 facile poterat afficiēdo oē3 audiēti siu3 ad fidem mutare, Demosthenē v°, q2 oēs sui tp̄is oratores superauit, de q̄ teste Aristochio, Theophrastus interrogatus, q̄lis nā sibi Demosthenes orator videret᷑. R̄ndit ciuitate Atheniēsiū dignus. Phocionē autē, q̄ (vt Plutarchus inqt) acuta q̄dā breuitate apta ad faciēdū fidē oīb⁹ pręstabat. Carneadē qs dubitat maximu3 fuisse, eo potissimū, vt Plinius inqt. 7° historię nālis, qm̄ illo argumē- Cap. 30.tante qd veri eēt, non facile discerni posset. Quare si eos oratores fuisse maximos tradit historia, quo ipsi poterant aīos afficiendo obtinere oīa, et de oīb⁹ fidē facere, hoc videt᷑ esse summum et p̄cipuū in oratoris officio.

Qō. Stoicorum. ¶ Stoici quoq3 finis fuit seueritas, p̄barūt oratori nō licere p̄ter rem dicere afficiendo aīum iudicis aut auditoris: imo persuadent id nullo pacto cōuenire ex eo, q2 orator quam regulam sibi constituit, non licet contorquere: nam quo licet eam contorquere: regulam quā cōstituit, subtollit, qua sublata, oratio nulla erit. Cum igit᷑ iudex (vt dictum est) veluti regula habeatur, sit vt nullatenus sit contorquendus. Quare hi sunt, qui voluēt p̄ter rē dicere non esse oratori permissum, quo sit, vt orator eo solo sit orator, quo dicit ad rē. Pro hac p̄te Plato, et Arist. fuerunt. Arist. enim partem hanc p̄bauit p̄rimo, quia in ciuitatib⁹ bonis legib⁹ rectis, lege cautū est ne qs in iudicijs p̄ter rē dicat, vt iudices Ariopagitę seruāt ad vnguē. Hoc ēt legib⁹ cōprobat᷑, qb⁹ hodie viuimus, nā affectus iudex, atq3 p̄pēdens, vt suspect⁹ ex legibus allegari pōt, qd̄ qdē nō alio videt᷑ esse, nisi q2 iudex d3 esse vt regula. Vn̄ et Ptolemęus mathematicus li° cētū enu̇ᵗᵉᵛ. inqt. Op3 q p̄ stellas recte iudicat, ab ira, et ab odio, atq3 amore eē alienu3. Et Cęsar idē apō gallos tradit. ¶ P. Idē Arist. p̄bauit, q2 cu3 triplex sit genus dicendi, iudiciale demonstratiuu3, et deliberatiuū: in iudiciali iudex sumit tm̄ ab oratore rem factam esse, vel non factam esse. In demonstratiuo, re3 esse vel nō esse. In deliberatiuo deniq3 rē fore, vel nō fore. Quare ad oratorem nihil aliud pertinere videt᷑, quatenꝰ est orator, et bene dicēs, nisi ostendere rem factam vel nō factam, esse vel non esse, fore, vel non fore. Quo fit, vt solum oratori proprium sit enthymematibus, et exēplis, amplificatione, vel extenuatione vti: 3 nullo alio.

Tertio

Tertio pōt idem pbari, vt nouus expositor pbat, naȝ
hō triplici cōstat vita, quo gdeȝ aīal est, vita voluptuo-
sa cōstat. Quo vo est gd diuinum, cōtēplatiua. Quo vo
hō ciuili ac morali. duo itaqȝ erūt hoīs fines, alter, q in
ciuili ipsa vita: que est homini ppria: homo beatur, pru
dentia. vȝ. que est ratio recta agēdi, qua habita oēs vir-
tes adsunt, ⁊ qua habita hō viuit fm virtutes. Alter quo
viuit in vita hoī ppria, qtenus est qōdam diuinū, cōtē-
platio. vȝ. reruȝ diuinarū: qua ipse, vt diuinum qōdam
beatur. Vite autem voluptuose nullus finis accōmo-
datur fm peripateticos, lȝ Epicurei voluptatem sūmū
bonum constituerint. Cū itaqȝ sint duo hominis fines,
due erunt vie, quibus homo ad vtrosqȝ fines pficiscit.
Altera que dicitur doctrinalis, ⁊ scientifica: que diste-
catur in tres, physicam. vȝ. metaphysicam, ⁊ mathema-
ticam. Hac enim homo peruenit ad contēplationeȝ re-
rum diuinarum. Altera que moralis est, qua pergimus
ad virtutes, ⁊ demum ad prudētiam, que est ciuilis ho-
minis vite sūmum bonum. ⁊ qrā p has vias hō non fa
cile ad fines pficiscitur, hinc due quasi duces adinuēte
sunt facultates, que grece organa, latine instrumēta di-
cūtur, altera qua recte ac facile proficiscimur ad diuina
rum rerum contēplationeȝ, ⁊ hec dialectica est. Altera,
qua p moralem viam facile, recteqȝ proficiscimur ad fi
nem ciuilem, qui est fm virtutes viuere: ⁊ potissimum
fm prudētiam hanc greci rhetoricā, Cicero vbiqȝ ora-
toriam vocat. Qua rōne pȝ id omne eē pter intētioneȝ
oratoris, qd diuertit a iusto, ab honesto, ac ab vtili, ve-
lud pter intentioneȝ dialectici id omne est, quod diuer
tit a vero. Nam sicut hoc diuerticulo frustamur a fine
qui est diuinarum rerum contēplatio, ita a fine ciuili, q
est prudentia, diuertimur, quoties ad iniusta, turpia, ac
dānosa diuertimur. Quare cum sermones patetici, ora
tionesqȝ affecte alios audiētium ab his oībus diuertāt
oino videtur pter intentioneȝ oratoris. Quo fit vt nul
latenus liceat oratori animū audiētium aut iudicis affi
cere, Quā etiā rōneȝ Plato in Gorgia, ⁊ Phedro affe-
cit. Pōt hoc idē pbari sic, oratori nūq̄ deest ipm dice-
re ad rem, afficere aūt deest, postq̄ iudicē ad regulā re
duxerit. igit magis necessariū est oratori dicere ad reȝ,
q̄ afficere, cuȝ illud nūq̄, hoc aliqñ desit. Ad hec 3° lib°
topicoȝ pbat iustitiā eē magis necessariā hoc pacto, si
omnes essemus iusti, frustra eēt fortitudo. Justitia siue
sit fortitudo, siue nō, semp est. igit iustitia est magis ne-
cessaria q̄ fortitudo: eodē modo argumētabor, si audi-
tores essent iusti, frustra eēt ipsos afficere. At siue sit ips
afficere, siue non, semp est dicere ad rē. igit necessarius
magis ipsi oratori est dicere ad rē q̄ afficere. Cū igitur
hec sint, nō parum hinc inde res hec dubia est, nā auser
re affectus, esse videt contra sūmos oratores, pmittere
illos, eē videt cōtra sūmos phōs. Verum istos viros
sic mihi videt eē pcordādos, q ad oratorē p se spectet
dicere ad rē. per accñs vo, ⁊ q̄si de licētia scōa, pter rem
aīum audiētium cōmouēdo atqȝ afficiēdo. Dico p acci
dēs, quatenus accidit, vt dicat corā iudice vel auditori
bus, aut natura ineptis, aut alio quouis modo peruer-
sis. Dico vero de licētia scōa, qrā eo vsqȝ liceȝ pter rē di
cere, aīumqȝ auditoris cōmouere, quousqȝ aīus illius re-
ducatur ad rectum, vt sit regula: vltra vo nequaq̄ lȝ au
ditoris aīum afficere: ne eā quā orator regulam consti-
tuerat, pueriat. Ex his pȝ primo recte Arist. dixisse in ip
sis deliberatiuis nullatenus oratori cōuenire vt aīum
afficiat eorum, qui in cōcione sedent. naȝ populus, qui
illic iudex est, summe est affectus. Qz si vltra afficiatur,
diuertetur a recto. In iudicialibus vo, ac demonstratiu-
uis eatenus lȝ afficere, quatenus aīus eoruȝ, qui audiūt,
ad rectuȝ deducit, vt sit regula, vltra vo hoc, non licet.
Scōo patet non iniuste Platonem oratores sui tēpo
ris appellasse adulatores, nā, vt duplex est facultas me
dendi, altera vera, que curat fm regulas, ⁊ nihil pter-
mittit de necessarijs in arte sua, altera adulatoria, vt co
quinaria, que cū his, que medicus ministrat, placita mi
scet, gustuiqȝ iucunda. Medendi facultatem quideȝ, q
gustui placere intendit, adulatoriam ac coquinariā vo-
cat, eam vero, que principaliter egroto prodesse inten-
dit, ⁊ per accidens quasi de licentia secunda ei placere:
medendi veram facultatem esse asserit. Simili modo
rhetorica, que quidē principaliter ac per se intendit aīū
mum iudicis afficere: ac cōmouere, adulatoria rhetori-
ca a Platone, que vo per se ad rem dicit iusta persua-
dendo, ⁊ iniusta dissuadendo, hec vera, ⁊ precipua rhe
torica dicitur. Hanc Ari. hic, ⁊ Plato in Gorgia, ⁊ Phe-
dro, ⁊ alij precipui phī laudauerunt. Tertio quoqȝ ex
hisce patet recte Platonem rhetores sui temporis a re
bus pu. abiecisse, ⁊ tāq̄ pestes perniciosas fugasse: q. vȝ.
rerum pub. fuerint peruersores. Nam hi erant, qui so-
lum ⁊ precipue preter rem dicendo, animos iudicuȝ p
uertere studebant: quiqȝ iusta esse iniusta, honesta esse
turpia, vtilia esse dānosa persuadebant. Hi enim seda-
cebant omnium holuȝ animos ab humano fine diuer-
tendo, quod diximus eē viuere fm virtutes. quibus fa
cile ratione s diluuntur, que pro prima opinione indu-
cte sunt. Naȝ oratoris finis, quatenus vir bonus est di
cendi peritus, est persuadere honesta, iusta, atqȝ vtilia.
dissuadere vo iniusta, turpia, ac dānosa. Per accidens
autē eousqȝ iudicuȝ atqȝ audiētiuȝ animos afficere ora
tori licet, quousqȝ ad rectū redeat, quo possit regula eē.
Diluitur ⁊ scōa nam (vt Plato in Gorgia inqt) amicis
tunc pficimus, cuȝ de cōmissis sceleribus eos puniri p-
mittimus: cum melius sit hominibus de cōmissis scele
ribus puniri, q̄ impune liberari, quod longis rationi-
bus psuadet. Aristoteles vo asserit nos amicis eousqȝ
prodesse posse, quousqȝ honesta, iusta, ⁊ vtilia serua-
mus: quippe cum amicis nemo teneatur, nisi vsqȝ ad
aras. Vtrum vo officiosi viri sit obesse inimicis, Ari.
pcedit, Plato disputat. Diluit et Plato rōnē tertiā q li
bertas iferēdi iniurias, ⁊ cuiusmodi mala agēdi, nō sit fa
cere, sed deficere. cum mala facere sit ab ente deficere,
est enim malum non ens. Quare licentia faciendi qō-
uis, modo seruetur honestum, iustum, ac vtile, est li-
centia faciendi. licentia vo inferendi iniurias, penas-
qȝ auferendi ab iis, qui eas merentur, cum sit male-
facere, non erit licentia faciendi, sed potius deficien-
di. In deo enim est summa agendi libertas, qui praua
facere non potest. Simili modo deletur quarta ra-
tio, nam agendi difficultas est in agendo: At qui facit
de nigris candida, deqȝ candidis nigra, persuadet iu
sta esse iniusta, honesta esse turpia, atqȝ vtilia dāno-
sa: hic non facit, sed potius (vt Plato inquit) deficit: si
quidem male facere non est facere, nec posse male fa-
cere sit posse. Quare nec difficultas faciendi mala:
est difficultas. Quo fit, vt rhetores qui peruertunt ho-
minum animos, nihil facile aut difficile faciant. Vlti-
ma deniqȝ rō delebitur. q Cicero, Demosthenes, Pho
cion, ⁊ Carneades non eo fuerint alijs excellentiores,
quo iusta esse iniusta, honesta esse inhonesta, ⁊ vtilia
esse damnosa persuaserint, sed quo excellentius, ⁊ ma
gis iusta, honesta, ⁊ vtilia reipu. confirmarunt, quia, vt
dicebāt, malefacere nō est facere, ⁊ sic praua psuadere
nō est psuadere. Hec sunt, q mihi videnī in isto q̄sito.

¶ Quoniam autem manifestum est, quod artificiosa methodus quidem circa persuasiones sit: persuasio autem demonstratio quedam nam tunc maxime credimus, cum demonstratum esse existimaverimus. Est autem rhetorica demonstratio, enthymema: et est hoc (ut simpliciter dixerim) principalissima persuasionum. Enthymema autem syllogismus quidam est. De syllogismo vero similiter omni dialectice est videre, aut ipsius totius, aut partis alicuius: palam itaque est, quoniam qui maxime hoc potest considerare, ex quibus, et quo modo fit syllogismus, iste, et enthymematicus utique erit, maxime assumens et circa qualia quedam sunt enthymemata, et quas habet differentias ad logicos syllogismos. Nam et verum, et verisimile eiusdem potentie videre est.

Cōmēta. ¶ Hactenus de eorum erroribus, qui dixerunt potissimam rhetorice partem consistere in afficiendo. at nunc quedam de genere rhetorice interserit, nam in quo genere rhetorica ipsa continetur, non parva questio est. nec inutilis est hec pertractatio, cum enim sciverimus genus rhetorice, facile patebit quo modo rhetorica ipsa exponenda sit: cuius artes genere diverse diversimode tractentur. Aristoteles ergo determinat genus rhetorice, et vult eam esse in genere logice, asserit enim logicā genus quoddam esse, quod sub se continet rhetoricam, topicā, analyticam, et poeticam: nititur autem probare Aristo. rem hanc unica ratione, que tamen potest resolui in tres, quarum prima est, rhetorica est de enthymemate, quod est una syllogismi species: de quo syllogismo in universo est logica, ergo rhetorica est de genere logice. Cum enim rhetorica sit de una syllogismi specie, que est enthymema, ad logicā, que de omnibus syllogismis est, attinet, tanquam ad proprium genus. circa hanc rationem sic procedit Arist. quia primo sumit quedam preter rationem presentem, que tamen utilia sunt ad intelligendam terminorum rationes. Secundo sumit ea, que attinent ad hanc rationem. Quantum ad primam partē dicit. [Quoniam autem manifestū est quod artificiosa methodus quidē] s. rhetorica ipsa artificiosa [circa persuasiōes sit,] id est de persuasionibus. ¶ Quo vero ad verba attinet, per artificiosam methodum intelligit rhetoricam artificiosam, quā artificiosam vocat, propter eam rhetoricam, que habet aut temere, aut usu. Hec enim non est de persuasionibus artificiosis. aut dixit artificiosam methodum ad differentiam eius methodi, que fit sine arte per testes. videlicet questiones et tormenta de quibus postea. Hoc itaque preter rationem primo assumit. videlicet quod artificiosa methodus fit de persuasionibus, et tota series textus legatur suspensive usque ibi. [Palam itaque est,] deinde assumit secundum, quod etiam est preter presentem rationē, et dicit. [Persuasio autem demonstratio quedam est,] cuius causam assignat, et dicit. [Nam tunc maxime credimus, cum demonstratum esse existimaverimus.] iudices enim atque auditores tunc precipue credunt, cum putaverint rhetores demonstrasse. Quare persuasio quedam est demonstratio: et dixit [quedam] quoniam persuasio non est syllogismus demonstrativus simpliciter, sed quodammodo, quoniam ad rhetores ita persuasio se habet, ut demonstratio ad philosophos. deinde sumit tertium, quod etiam preter presentem rationē est, et dicit. [Est autem rhetorica demonstratio enthymema, (ut simpliciter dixerim) principalissima persuasionum,] hoc est rhetorica demonstratio, que est simpliciter principalissima, est enthymema: et non exemplum, quoniam enthymema ita se habet ad rhetorem, ut demonstratio ad philosophum. Exemplum vero, non est principalissima persuasio: cum non sit ita efficax, ut enthymema ut postea dicetur. Hec sunt tria: que preter rationem presentem sumpsit, fuerunt autem utilia, quia per hec scimus, quid sit enthymema, quo utuntur rhetores, scimus enim per hec, quod enthymema sit persuasio, et demonstratio rhetorica, et precipua persuasionum. Deinde assumit ea, que sunt utilia ad presentem rationē: et dicit. [Enthymema autē syllogismus est quidam,] et dixit [quidam,] quia non est simpliciter syllogismus, sed apud rhetores, cum eam vim habeat apud rhetorē, quam habet syllogismus apud philosophum: hoc est primum: quod ad rationem sumit. deinde sumit secundum, et dicit. [De syllogismo vero similiter omni dialectice] hoc est logice [est videre.] dico logice est videre [aut ipsius totius, aut partis alicuius] s. priouistice, nam in libro priorum agitur de omnibus syllogismis, et de exemplo, et enthymemate. et per dialecticam non topicam, sed logicam intellexit, ex his concludit propositum, et dicit. [Palam itaque est, quoniam qui maxime hoc potest cōsiderare] videlicet [ex quibus, et quo modo fit syllogismus, iste et enthymematicus utique erit.] hoc est ad hunc de enthymematibus pertractare maxime spectabit. Quare fit, ut rhetorica, que principaliter de enthymematibus est, logice pars sit, cum sit de parte eius, de quo omni est logica. Hec ergo est prima ratio, rhetorica est de enthymemate, que est pars eorum, de quibus omnibus est logica. igitur rhetorica est species logice. vel ratio sic cōponitur facultas, que est de parte logice. est logica rhetorica artificiosa est de parte logice, quia de enthymemate. ergo est logica. Deinde tangit secundam rationem, et dicit. [Maxime assumens, et circa qualia quedam sunt enthymemata, et quas differentias habet ad logicos syllogismos] logica enim assumit ex quibus et qualibus sunt enthymemata, et quas differentias habent ad syllogismos, et sic logica est rhetorica, et ita rhetorica est de genere logice. Cum enim logica eadem sumat, que rhetorica, iure videntur eiusdem generis esse, et alteram ad alteram attinere. Demum tangit tertiam rationem, et dicit. [Nam et verum, et verisimile eiusdem potentie est videre] quasi dicat cum logica agat de verisimilibus, de quibus et rhetorica agit, igitur altera ad alteram attinere videtur, ut ad suum genus. Ecce quomodo ratio est una: dissolvitur autem in tres, ut consideranti patet. sic igitur rhetorica est de genere logice tum quia, est de parte eorum de quibus agit logica, ut de enthymemate. tum etiam, quoniam logica et rhetorica agunt de differentiis enthymematum, et de iis ex quibus enthymemata sunt. etiam quoniam agunt de verisimilibus.

¶ Simul autem et homines ad veritatem nati sunt sufficienter, et in pluribus adipiscuntur veritatē, propter quod ad probabilia coniecturabiliter se habere, est et ad veritatē similiter se habentis.

Cōmēta. ¶ Ultima ratio potest hoc pacto strui, homines sunt nati logici, homines sunt nati rhetorici. ergo in 3a figura rhetoricus est logicus, et ita rhetorica erit logica sive logice species. De ratione sumit aliquid loco maioris, et dicit. [Simul autem] subaudi cum iis, que dicta sunt, [et homines ad veritatem nati sunt sufficienter,] hoc est dicere, simul autem cum rationibus dictis, est verum homines esse natos ad veritatem

ritate in sufficiēter, quoniā hāt omnia, per quę possunt
consequi veritatem. Habēt enī sensus, ⁊ intellectus, per
quos sufficiēter hoīes nascūtur ad veritatē acq̄rendā,
[et] ppter hoc q̄a habent omnia per quę pñt veritatē
adipisci, [in pluribus] hoīes [adipiscuntur veritatem,]
cum laborant ad inq̄rendam veritatē. Per hęc Aristo.
vult habere, hoīem nasci natura logicum, idē enim ē
nasci ad veritatem, ⁊ nasci logicum. Sola enim logica
est veritatis inquisitiua. Adde minorē. vz. homines na-
tura nascuntur rhetorici, hanc enim supponit tanq̄ no-
tissimam, quia omnes nascuntur cum aliqua viuēdi ra-
tione, nasci autem cum aliqua viuendi ratione est nasci
rhetoricum, tunc dat aliquid loco conclusionis, ⁊ dicit.
[propter quod ad probabilia coniecturabiliter se hēe]
hoc est rhetorice se habere ad probabilia, [est similr̄ se
habentis ad veritatem] hoc est ad logicam, quasi dicat.
igitur vnus ⁊ idem est rhetoricus, ⁊ logicus, ⁊ sic videt̄
rhetorica esse logica. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, per
coniecturabiliter pbabilia, verisimilia intelligit, quęq̄
persuasibilia dicuntur, de quibus rhetorica est. Per ve-
ritatem, intelligit logicam, quę est veritatis inquisitiua.
attentione dignum, ea, ex quibus rationes constant, eē
aut vera, aut verisimilia, aut probabilia, aut probabili
similia. vera quidem sunt, quęcūq̄, ita sunt sicuti signi-
ficant, vt subesse primis causis, filios esse parētib⁹ simi-
les, non contrariari ei, quod vice versa non cōtrariat̄,
simile suo simili esse vtile, ⁊ ipsum augere. Hęc enī di-
cuntur vera, quia sicuti significant ita sunt. verisimilia
autem sunt, quęcūq̄ a veris sumuntur, quęq̄ sunt qua-
lia fieri debent s̄m rectam rationem. vt obedire parēti-
bus, quod accipitur ab illo vero, q̄d est, sub esse primis
causis. vt filios imitari parentes, quod ab illo ꝟo orit̄,
quod est filios similes esse parentibus vt eos non lędé
re, qui nobis non sunt inimici, quod ab illo vero pro-
ficiscitur, quod est non contrariari ei, quód vice versa
non contrariatur. vt amicis benefacere, quod ex eo ve
ro nascitur, quod est simile suo simili eē vtile, ⁊ augere
ipsum. Sunt itaq̄ illa vera, quia in re ita sunt sicuti si-
gnificant, hęc verisimilia, non ex eo quia ita sunt, vt si-
gnificant, sed quia debent, aut expedit fieri, ⁊ propter
hanc causam persuasibilia dicuntur, atq̄ coniecturabi
liter probabilia, ac rhetorica. Vera autē dicuntur logi-
ca siue speculabilia, q̄a ille qui speculatur, illa intendit.
At probabilia sunt, quęcūq̄ sapientioribus maximis,
atq̄ pręcipuis videntur, vt solē esse terra maiorē, sub
terra non esse vacuum, aquam firmari in terrā ipsam,
⁊ cętera id genus. Insuper lignum posse esse nigrū, ho
minem posse non scribere, canem latrare, ⁊ id genus.
Hęc enim probabilia dicuntur ⁊ logica. probabili si-
milia, quęq̄ sophistica dicuntur, sunt, vt album posse
esse nigrum, quia si lignum potest esse nigrum, ⁊ albū
est lignum, album poterit esse nigrum. Simili ratio-
ne scribens potest non scribere, quia homo potest
non scribere, scribens est homo, ergo scribens po-
test non scribere. Eodem quoq̄ argumento sidus la-
trat, quia canis latrat, sidus est canis. ergo latrat si-
dus. Ex ijs omnes rationes fiunt, ex veris enim sciē-
tiam faciens demonstratio. Ex verisimilibus fidem
generans enthymema ⁊ exemplum. Ex probabilibus
opinionem efficiens dialecticus syllogismus. Ex pro-
babili similibus faciens deceptionem cauillus siue pa
ralogismus. Sed quo modo homines ad veritatē na-
ti sint, ⁊ in pluribus veritatem adipiscantur, non est ex
ploratum. Nam homines maiore vitę tempore viuūt
in ignoratione, quę est veritati opposita, vt scribit
Aristo. libro de anima secundo. Egidius vir peripa-
teticus per veritatem non eam, quę est finis specula-
tionis intelligit, sed eam, quę est ratio quędam vi-
uendi, quęq̄ facit ad vitę regimen. Ad hanc dicit ho-
mines esse natos, ⁊ hanc in pluribus consequi natu-
ra. Idcircę enim viuendi rationem natura consequun-
tur, ⁊ omnes fere, aliqua ex parte, ⁊ tunc ratio Aristo.
aliter est intelligenda, quia s̄m hanc expositionē Ari-
stoteles minorem accepit, quę est q̄ homines sint rhe
torici, maiorem ꝟo. vz. q̄ homines sint logici suppo-
suit. Melius autem dicendum vt exposuimus. Arist.
intellexisse per veritatem logicā ipsam, quatenus ve-
ritas est finis speculationis, quę in logica consistit. Ad
hanc nos esse natos, testantur sensus ⁊ intellectus, qui
bus eam consequimur, qui nobiscum nascuntur, hanc
in pluribus consequimur, cum insudauerimus eā adi-
pisci natura ipsa, dirigente, non enim intelligit nos eē
in ipsa veritate pro maiore vitę tempore. S; quoties
ad eam adipiscendam insudauerimus, plerūq̄ nos eā
adipisci intellectu ac sensib⁹ nobis cōnatis magistris.

¶ Quod igitur ⁊ ea, quę alij negociant̄ sint extra rem, ⁊ cur magis declinauerunt ad iurisdictionem, manifestum est.

declinauerūt ad iurisdictionem ἀπονενεύκασι πρὸς τὸ δικολογεῖν diuerterunt ad litigare

¶ Nunc epilogat contra antiquos, qui de arte insuffi-
cienter tradiderunt, ⁊ dicit. [Quod igitur ⁊ ea, que alij
negotiantur, sint extra rem.] nam solum de arte affici-
endi iudices tradiderunt, [⁊ cur magis declinauerunt
ad iurisdictionem] hoc est ad artem afficiendi iudices,
[manifestum est,] declinauerunt enim magis ad artē
afficiendi iudices, quia solum vnum esse dicendi ge-
nus arbitrabantur. vz. iudiciale, cętera neglexerūt. Epi
logauit autem contra antiquos post declarationes ge-
neris rhetoricę, quoniam error eorum magis patefit
per ea, quę dixit de genere rhetoricę, nam cum proba-
tum sit logicam esse genus rhetoricę, ex eo quia est
ipsa rhetorica principaliter de enthymemate, propte-
rea sequitur antiquos, qui non de enthymemate dixe-
runt, sed de arte afficiendi, esse pręter rem negotiatos,
cum nihil de principali, hoc est de enthymemate sint
locuti, quod est orationis neruus. Sequitur etiā eos
magis ad iudicialia declinasse, quoniam ars afficien-
di pręcipue in horum genere locum habet. ¶ Quo
ꝟo ad verba attinet, declinauerunt ad iurisdictionē
gręce sunt, ἀπονενεύκασι πρὸς τὸ δικολογεῖν,
apud veterem translationem leguntur diuerterūt ad
litigare. hoc est solum ad genus forense, in quo ora-
tores solum dicunt accusando vel defendendo in li-
tigijs. ¶ Sed hęc quę Aristo. dixit de rhetorice ge-
nere, habent quęstionem primo, quia plures fuerunt
oratores, ⁊ quidem celeberrimi, qui tamen nullam lo-
gicę partem percalluerunt. Non igitur rhetorica vi-
detur esse logica. deinde logica ordinatur ad veri no-
titiam. Rhetorica autem ad fidem inducendam in au-
dientibus, ergo non possunt eiusdem generis esse. De
genere rhetoricę varię fuerunt opiniones. nam alij ar-
tem dixerunt eē genus rhetoricę, quod ⁊ Arist. sentire
videtur, cum eam appellauerit methodum artificio-
sam. Nonnulli rhetoricę genus prudentiam esse au-
tumant q̄ prudentia sit recta agendi ratio, ⁊ rhetori-
ca similiter, quas opiniones Quintilianus vtrasque
affirmat. Boetius libro 4° de differentijs topicis ge-
nus rhetoricę facultatem constituit, q̄ ea facile dica-

De genere rhetorices.

mus. Grāmatici rhetorice genus grammaticam esse volunt, propterea q ornatus est potior pars, de qua agunt grāmatici. Victorinus genus rhetorice fecit qualitatē, quia qualitate quales, & rhetorica rhetorici dicimur. Sed hę positiones non videntur proprię, quia aut genera tangunt remota, aut genera per accidens, propterea fuerunt alię magis ad rem accedentes, quarum prima est q rhetorica sit species naturalis phię, q hęc sit de affectibus animę, de quibus agit naturalis phia, quam positionem Socrates secutus est, quia scientia de virtutibus voluit esse moralem, virtutesq ipsas scientias appellans, de affectibus vero rhetoricam, quę est phię naturalis quędam pars. Secūda vero positio asserit rhetoricam esse speciem pręcipuam atq maximam facultatis ciuilis. nam lz sub ciuili plures contineantur partes siue species, pręcipua tamen est rhetorica, quę versatur circa complura in ciuili scientia pertractata. Hāc opinionem, vt dicet postea Aristo. finxerunt primo propter ignorantiam, quia differentiam inter rhetoricam & ciuilem ignorauerunt. Deinde ob gloriam atq honores. Cum eniz ciuilis sit cęteris honorabilior, rhetores hoc id credunt honoratiores eē. Postremo ob causas humanas hoc est ob potentiam & lucrum, rhetores enim dum se ciuiles faciunt, & potentiores, & ditiores se effecisse putant, quippe cū ciuiles & potentia, & diuitijs alijs pręsunt. Hanc opinionem Cicero in veteri rhetorica sequi videtur, cum inquit hanc esse magnam, & amplam ciuilis partem, cuius rationem Boetius noster assignat 4° de differentijs topicis ex eo q rhetorica circa quęstiones versatur, circa quas ciuilis disquirit. Versatur enim circa hypotheses, quę ciuiles quęstiōes sunt. quare cum vtreq de eisdem sint, videntur eiusdem generis esse, sic enim erat prima Aristo. ratio. ¶ Arist. phorum Princeps rationem generatim bifariam diuisit, insimulatam, quę principaliter ad delectandum, & deinde ad mores inducitur, & in veram quę ad credulitatem de aliqua re inuenta est. Quę autem ad credulitatē inuenta est, quadrifariam distinguitur ab eodem, nam alia est, quę ex veris & necessarijs scientiam efficit, & hęc ratio dicitur demonstratio, alia quę ex verisimilibus fidem generat, vt enthymema, & exemplum. Tertia autem, quę ex probabilibus opinionem, vt syllogismus. Postrema quę ex similibus probabili deceptionem, vt paralogismus, hinc quinque fuerunt rationales facultates, poetica, quę de ficta ratiōe agit, analytica, quę de demonstratione, rhetorica, quę de enthymemate, & exēplo, topica siue dialectica, quę de syllogismo, & iductione, & sophistica, quę de cauillis. & quoniam hę omnes circa rationem versantur. Erunt igitur omnes rationales, quare & logicę. quo fit, vt logica sit gen' has omnes sub se continens. Nos autem inter hos consulentes dicimus rhetoricę tres materias posse assignari, aliam quidem propriam propinquam, atq per se, vt actus rationis, quę dicuntur persuasiones exemplum. vz. & enthymema. Hęc eniz materia rhetoricę sunt per se propria atq propinqua, aliam vero per se remotam tamē, & hęc sunt virtutes, & quęstiones ciuiles, quę hypotheses siue causę dicuntur. Hęc enī sunt materia, circa quā versatur rhetorica, sed remota, quia non nisi actib' rationis accersitis. aliam deniq materia est, quę per accidens est, vt affectus, circa hos enim per accidens rhetor versatur, quatenus iudices per se sunt, quibus cum rhetor persuadere non possit ex ijs, quę sunt ad rē, mouet eos ad affectus, vt per eos inducat fidem, & sic per accidens rhetor versatur circa affectus, hinc patet rhetoricam trigeniam esse, quia est species logicę ratione habita ad materiam per se propinquam. Est species ciuilis facultatis ratione habita ad materiam per se remotam. est species nālis phię rōne habita ad per accidens materiam. Astipulatur hinc Arist. qui in hoc libro agit de actibus rationis enthymemate, & exemplo, quatenus rhetorica est de genere logicę. Agit de virtutibus atq quęstionibus ciuilibus, quo ipsa est ciuilis facultatis particula. Agit de affectib', quo ipsa est pars phię naturalis. Et lz trigenia rhetorica sit, pncipalius est de genere logicę, quoniam facultas omnis magis q principaliore materia sortitur genus. At materia principalior rhetoricę actus rationis est. Tunc rationes quę oppositum probabant, diluuntur, prima quidez, quia nullus fuit orator absq logica, q nullus orator fuit absq rhetorica, quę est species logicę. Secunda vero, quia lz rhetorica differat fine a dialectica, nō tamē differt fine a logica, cuius ipsa est pars. Idem enim finis est totius, & partis. Hactenus de genere rhetoricę.

¶ Vtilis autez est rhetorica, & propterea quia vera & iusta sunt natura meliora contrarijs, vt si non sm conueniens iudicia fiant, necesse sit, in ipsis vinci. Hoc autem est dignum increpatione.

¶ Hactenus de proęmio in se, vbi determinauit de quibus est rhetorica, & quę sit, q̃lisue nunc accedit ad proęmium quo ad auditores, vbi ostendit rhetoricam vtilem esse, ac bonam. Sic enim auditores & beniuolos, & attentos reddit. Est autem prima rhetoricę vtilitas cōmunis omnibus artibus atq scientijs. naz omnis ars, omnisq scientia regula quędam est, qua dirigimur ad agendum, vel faciendum, vel contemplandum. Est enī ars recta ratio operandi. Medicinalis eniz recta ratio est, qua eligimus conuenientia pro sanitate inducenda, & fugimus contraria, quę sanitati aduersantur. Similiter phia ipsa recta ratio est, qua eligimus conuenientia p veritate habenda, & fugimus contraria, quę impediunt scire veritatem, & in cęteris artibus eadez ratiōe. Quare cum rhetorica sit quędam ars, per eam quatenus ars est persuadendi, sciemus eligere conuenientia ad persuadendum, & euitare contraria, & sciemus vincere iudices ignorantes, atq peruersos, quando ignorant recta iudicia. Sciemus dico eligere conuenientia hoc est, vera, & iusta: quę suis contrarijs meliora sunt, & euitare cōtraria his, procedunt autem sic. [Vtilis autem est rhetorica vt si [a iudicibus ignorantibus atq peruersis] non fiant iudicia sm conueniens [ac sm rectum ab eis,] necesse sit in ipsis [peruersis iudicijs] vinci [atq increpari. ergo prima vtilitas est, vt ignorantes, ac peruersi iudices compellantur afferre recta iudicia in causis. compellantur quidem tum ex ijs, quę ad rem sunt argumētando, tum ex ijs, quę pręter rez sunt afficiendo. Interposuit autem quędam verba vt remoueat tacitam obiectionem, quia aliquis dicere posset, propter quid debemus compellere iudices ad recta iudicia proferēda, cū persępe recta iudicia atq decreta nobis obsint, quasi respondendo interposuit solutionem, & dixit. [Et propterea quia vera, & iusta sunt natura meliora contrarijs] suis. s. falsis, atq iniustis, dico [nā] h est simplr, q aliq̄ falsa ac iniusta sunt mihi vel tibi meliora. q̃re q vera ac iusta sunt simpliciter meliora suis contrarijs,

ideo

Marginal notes: Diuisio logice. — De vtilitate rhetorice conueniens ... rectum vt ... quare in ipsis ... per ea propter ipsa increpatione ... vituperatione

ideo p^a rhetoricę vtilitas est cōpellere puersos, ac ignorantes iudices ad vera ac iusta pferenda in decretis. Et quia aliquis posset ambigere nūquid iudices, qui peruerse iudicant sint increpādi, videtur enim qd non semper, cum peruersa iudicia sint aliquādo bona, saltez alicui, quasi respondēs dicit. [Hoc autem] i.s. pferre peruersa iudicia est dignum increpatione, saltem simpliciter, quia licet alicui sit bonum, simpliciter est malum. ℭ Quo vero ad verba attinet, verbuz vera, non accepit Arist. pro veris, quę sunt finis speculationis, sed pro vtilibus, honestisq;. nam rhetor dicit ad honesta in demōstratiuo genere cum laudat, ad vtilia, cum dicit in deliberatiuo genere cum hortatur, ad iusta autē, cum in iudiciali dicit, accusando vel defendendo, nam per iudicia non soluz iudicum decreta in causis forensibus intelligit, sed oīuz eorum, qui audiunt rhetoricas orationes, siue sit iudex in foro, siue sit spectator in theatro, siue sit consul in cōcionibus ¶ per contraria intelligit ea, quę his omnib^9 opposita sunt, vt dānosa, turpia, ¶ iniusta. verbum conueniēs, grece est προσῆκον, qd latine rectum etiaz dici potest. verbum vt, grece est ὥστε, quod non p illatiua particula accepit, sed potius p coniūctiua, vt nos trāstulimus. verbuz in ipsis grece est, δι᾽ αὑτῶν, h. est per ipsa, veruz hic διὰ accepit pro in, vt mihi videtur, in veteribus trāslationibus, verba hoc autē est dignuz increpatione, nō sic legūtur, sed cum dictione causali, q̄ est enim. ¶ potest habere bonum sensuz, quia intelligēdo vinci p increpari, erit sensus, vt si nō sm conueniēs iudicia fiant, necesse sit in ipsis increpari. [Hoc enim] i.s. nō iudicare decēter, dignum est increpatiōe. Ex his pz prima vtilitas rhetoricę quę est ad compellēdum peruersos, ac ignorantes iudices, vt proferāt iusta decreta in omni rhetorica oratione.

ℭ Adhuc autem apud quosdam (neq; si certissimam haberemus sciētiam) facile esset p illam persuadere dicentes. Doctrinę enim est, quę sm sciētiam ratio est. Hoc autē impossibile, sed necesse est per cōmunia facere persuasiones, ¶ orationes, quemadmodum ¶ in topicis dicebamus de ea, q̄ apud multos collocutione est.

[Left margin:] apud πρὸς ad certissimam ἀκριβεστάτην exactissimam per illam ἐν τῷ ab illa collocutione ἀντεύξεως obiatione Cōmūia.

ℭ Nunc assignat scdam rhetoricę vtilitatem, quę est vt vulgares hoīes, imperiti ac rudes, qui per scientificas rōnes reduci nō possunt, p rhetoricas, quę fiūt ex cōibus, ac verisimilibus, reducantur. Vulgares enim inepti sunt rōnibus scientificis, ideo p eas īpossibile est illos reducere, exēplaribus vero, cōmunibus, atq; verisimilibus aptissimi, p quas suadet rhetor, vnde dic. [Adhuc autē apud quosdā] hoc est apud vulgares, rudes, atq; imperitos, [neq; si certissimā haberemus sciētiam, facile eēt p illam psuadere dicētes] i.q.d. neq; si nos dicēdo vteremur sciētificis rōnibus, esset facile p eas vulgaribus psuadere, cuius cām assignat, ¶ dicit. [enim] nam [ratio, quę est sm sciam, est doctrinę] hoc est sciētifica, ac doctrinalis, ¶ p doctrinaz dialecticam, vel analyticā intelligit, dialectica autē non est idoneuz instrumētum persuadendi vulgaribus. est enim supra eorū capacitatē. ¶ ppterea subdit [hoc autez] i.s. persuadere vulgaribus per doctrinalez rōnem [est impoīe,] cum sint ebetes, ac rudes, ineptiq; scientificis ac dialecticis rōnibus. [Sz necesse est] ipsis [facere psuasiones ¶ oōnes per cōia] hoc est per verisimilia, [quēadmodum ¶ in topicis dicebamus de ea collocutione, quę est apud multos.] ibi enim diximus q̄ omnis collocutio, quę fit apud multos, hoc est apud vulgares, fieri dz per cōia. sunt autem cōmunia aut verisilia, aut pbabilia. ℭ Sz occurret in quo differat hęc rō ab ea, quę prime dicta est, videtur enim eadem, nā obuiare rudib^9 est regulare eos, vt iusta prosequātur, ¶ iniqua fugiant. Quare hęc rō non videtur diuersa ab ea dici pōt hanc vtilitatē diuersaz eē a pma, qz pma cōis sit, qppe cum sciētijs oībus competat regulā eē. At rhetoricę speciatim cōpetit eē regulaz, qua regulātur rudes, quę vtilitas accipitur ex hoc, quia rhetorica differt a cęteris sciētijs per hoc, quia rhetorica cōficit orationes ex verisilibus. Cęterę autē aut ex veris, aut ex pbabilibus. iterum quęres qd est illud, ad qd credēdum opz reducere rudes, ac populares. Diximus olim illud esse viuere sm virtutes. Cuz enim viuere sm virtutes rudibus hoībus sit difficile, ideo oportuit, vt p aliquā regulam regulētur ad viuēdum ea rōne. Hęc autē regula est rhetorica, nō enim pōt eē doctrinalis, ac scientifica, quia hęc trāscendit capacitatē rudium, qui ebetes sunt, ac rudes. Quare cū rhetorica pcedat ex verisimilibus, quę cōmunia quodāmō sunt vulgaribus, ¶ sapientib^9, ideo idoneū instrumētuz est, quo vulgares regulantur ad viuēdum sm virtutes, nā vt dialectica est dux ac instrumētum ad speculandū, ita rhetorica ad viuēdū sm virtutes. Aut fortasse dōm illud ad qd credēduz opz reducere vulgares, non eē vnius generis, quia aliquādo est ipm vtile vel dānosum, cū rhetor hortatur vel dehortatur, aliquādo autē est ipm iustum vel iniustū, cum accusat, aut defendit. nōnūq; est ipsuz honestū vel turpe, cū laudat vel vituperat. Qd autē ita sit, posterius differēduz.

ℭ Adhuc autez cōtraria opz posse persuadere, quemadmoduz ¶ in syllis, non vt vtraq; faciamus. (Non eniz oportet praua persuadere) sed vt non lateat quo mō se habet. ¶ vt alio vtente orationibus ipsis nō iure, soluere possimus: Aliarum quidem igitur artium nulla contraria syllogizat. Dialectica autez ¶ rhetorica solę hoc faciunt. Similiter enim ambę contrariorum sunt.

[Right margin:] praua φαῦλα mala possimus ἔχωμεν habeamus valeamus

ℭ Sūt q̄dam sciētię, quę docēt vitę contraria, vitęq; cōuenientia, vt moralis phīa, ¶ ars medendi. Moralis quidem docet vitia pariter ¶ virtutes, vt liberalitatē, ¶ auaritiam, fortitudinē ¶ metuz, ¶ cętera id genus sili rōne. Medicinalis vero ars docet venena, ¶ quonā pacto ex his hoīes enecentur, docet etiā antitoda, ¶ quo pacto venenis sit obuiādū. Quare hę facultates duplr vtiles videntur, pmo quidē, quo p ipsas scimus eoz naturas, q̄ nobis aduersantur. Scimus enim per moralem naturas ¶ spēs viciorz, ¶ per medicinalē naturas atq; spēs venenorz. deinde quo p ipsas scimus obuiare eis, cum nobis occurrerint, nisi enim medicus naturas venenoz tradidisset, pariterq; ¶ antitoda, eis occurrētibus obuiare non poterimus. Eodē quoq; modo rhetorica atq; dialectica, contraria docēt atq; ostēdunt, vt sint ob id nobis duplr vtiles, pmo quidem, quia per eas scimus naturas eoz cōtrariorz, quę ipsę argumētantur. Deinde vt sciamus fugere, cuz alij ipsis aduersus nos vtuntur. ergo tertia rhetoricę vtilitas est, quo ipsa vtraq; cōtraria argumētatur, sic eniz docet nos ōtraria cognoscere, ¶ eis obuiare, cum alij contrarijs vtūtur, vnde dicit. [Adhuc autē contraria opz posse psuadere] i. per opz, vtile esse intelligit, ¶ subdit silitudinem, ¶ dicit. [Quēadmodum

⁊ in syllis] vtile est pbare posse vtraqȝ opposita. ⁊ exponit se ⁊ dicit, [Non vt vtraqȝ faciamus] quę nobis persuadet rhetor, [Nõ enim oportet psuadere praua] vt. vȝ. illa faciamus, [sȝ vt nõ lateat] subaudi nos, [quo mõ se habȝ] prauia facere. Sic eniȝ cognoscimus cõtrariorum naturas p rhetoricã, veluti venenoꝝ peculiaritates p artem medẽdi, ⁊ hęc est pma vtilitas. Deinde assignat scdȝ, ⁊ dicit. [Et vt alio vtẽte orationibꝰ ipsis non iure] atqȝ ꝑuenerit, [soluere possimus.] Rhetoricus enĩ docet loca argumẽtandi partẽ contrariã, ⁊ quo mõ sit obuiãdum eis, cum argumẽta fiunt, vt in sophisticis Arist. fecit, vbi docuit cauillos, ⁊ loca cauillandi, docuit ẽt illis antidota, qbus illis obuiandum est, cum fiũt. Ex his cõcludit hanc vtilitatẽ eẽ ꝓpriam rhetoricę, atqȝ dialecticę, ⁊ dicit. [Aliarũ quidẽ igitur artium nulla contraria syllogiçat, dialectica aũt, ⁊ rhetorica solę hoc faciũt,] cuius rõnẽ assignat, ⁊ dicit. [Similr enĩ ambę cõtrarioꝝ sunt,] cęterę autẽ non sunt argumentantes ꝯtraria nisi p accidẽs, quatenus. vȝ. vtunt̃ his, ce, phĩa enĩ atqȝ alię sciẽtię si contraria argumẽtant̃, non nisi vtẽtes dialectica, atqȝ rhetorica ea argumẽtant̃, vt in prioristicis dum docet ex particularibꝰ syllm fieri nõ posse, duo simul docet ⁊ syllm ex particularibꝰ, ⁊ antidotum. vȝ. ipm non valere. Silr cum docet ex vtrisqȝ affirmatiuis in 2ª figura nõ fieri syllm, simul docet opposita, docet enĩ syllogiçare ex vtrisqȝ affirmatiuis in 2ª figura, ⁊ docet antidotũ ipsum. vȝ. nõ valere. Quare rhetorica atqȝ dialectica vtiles sunt, tũ pmo, qa docẽt contraria cognoscere, qd est fm se vtile, tũ scdo, qa docet alio vtẽte ipsis, quo mõ sit obuiãdum. ¶ Quo vero ad verba attinet, in veteribus translationibꝰ, verba illa, [Aliarũ quidẽ igitur artiũ] legũtur cum pticula quidẽ, quasi reddat cãm eius, qd prius dixit. Dixit enĩ rhetoricam atqȝ dialecticã vtiles eẽ ad cognoscẽdum, ⁊ ad argumẽtandum cõtraria, quasi reddẽs causã, dič. [aliaꝝ quidẽ artium nulla cõtraria syllogiçat, dialectica aũt, ⁊ rhetorica solę hoc faciũt,] quare hęc vtilitas videt̃ ppria dialecticę, atqȝ rhetoricę. ¶ Sȝ occurres, nam ea facultas, quę bona, ⁊ mala psuadet, nõ videt̃ magis vtilis qȝ dãnosa. Sed qm de his posterius dicturi sumus, nunc dicamus rhetoricam psuadere hoibus vtraqȝ cõtraria. Uerũ alterũ per se, alterũ p accidẽs. Preterea si docet psuadere malũ, non tñ ꝓpter finẽ p se, sed ꝓpter bonum docet ipsum, qui enĩ docet fugere malum, docet prosequi bonum.

¶ Subiectę tamẽ res non similr se habent, sed semper vera atqȝ natura meliora magis syllogizabilia, atqȝ credibilia sunt, vt simpliciter est dicere.

Cõmẽtaᵘ. ¶ Nũquid cõtraria sint ęqualr syllogiçabilia, atqȝ credibilia: respõdet, hęc ex natura reruȝ non ęqualr eẽ syllogiçabilia atqȝ credibilia, qa ex parte rerũ vera, ⁊ natura meliora sunt, vt simplr est dicere, magis syllogiçabilia, atqȝ magis credibilia. dixit ex parte rerũ, vt simpliciter est dicere, qa ex parte nostra qñqȝ est totuȝ oppositum. nam ex parte nostra multa falsa, vt in topicis dicitur, sunt probabiliora veris.

¶ Adhuc autem absurdum est, si corpore quidem non posse sibiipsi ꝓdesse, turpe sit, oratione autẽ, non turpe, quę magis ꝓpria hominis est corporis vsu.

Cõmẽtaᵘ. ¶ Quarta vtilitas est, quo p rhetoricã alios excellimꝰ, turpeqȝ euitamus. nam si nõ posse corpore sibiipsi psidio eẽ, turpe homini est, cũ corpus natura datũ sit hoĩ in psidium, quanto magis orõne non posse sibi psidio esse turpe habebit̃, cum oratio atqȝ sermo nobis natura (vt Arist. inqt. pmo politico.) sit data etiã in psidiuȝ, imo eo turpe magis, quo oratio magis hoĩs propria est qȝ sit corporis vsus, quippe cum corporis vsus cõis sit hominibus cũ beluis. vnde Arist. in proęmio huius libri, qd tamẽ ante paruã rhetoricam scribit̃, hoc vnum esse inqt, quo cęteris aĩalibus pstamus, pręclarum quodam ab imortali Deo adepti videmur, nam siqdẽ ⁊ cupiditate, ⁊ ira ⁊ alijs hõi affectionibus vtũtur, etiã reliq̃ animalia, orõne autem hõ dũtaxat, absurdũ pfecto maxime oium cedat, si qua vna re bestijs antecellimus, eã beneuiuendi ducez pręnegligẽtia relinquerimus. Quã ob cãm Martialis recte inquit, qui velit ingenio cedere rarus erit. Uiribus enĩ corporis cedere solemꝰ, ingenio aũt haudquaqȝ, qd Arist. pbauit in ꝓblematibꝰ.

¶ Si vero aliquando in magnis lęserit, vtiqȝ qui vtitur iniuste huiusmodi orationuȝ vi, hoc quippiaȝ cõmune est cuȝ bonis oibus pterqȝ cum virtute, potissimuȝ cum ijs, quę sunt maxime vtilia, vtputa, cuȝ robore, sanitate, diuitijs, imperio. His enĩ vtiqȝ qs ꝓderit maxime vtens iuste, ⁊ iniuste, lędet. *aliquando ὅτε quoniam ὅτι In magnis μεγάλα magna/valde vi δύναμει potentia cum κατά contra de imperio στρατηγίας pretura militia*

¶ Sit ne dãnosa atqȝ mala rhetorica ipsa, an bona, vtilisqȝ: non parua fuit olim, ⁊ nũc digladiatio, quã Arist. in psenti loco intẽdit sedare. Qui vero rhetoricã malaȝ, atqȝ dãnosam eẽ tradũt, mouẽtur pmo, qa gñatim gentibus oibus obfuit, naȝ in aurea ipsa ętate (in qua nondum rhetores dicere cęperant) gẽtes cum pace, sũmaqȝ cum simplicitate vixisse accepimus, cũ vero cęperũt homines eloqui, cęperunt insidię, qbus humanum genus vitiatum est. Deinde rebus publicis nõ parua nocumẽta intulit. qa enĩ temporibus, qbus respublica Romanoꝝ consulte atqȝ pacifice agebat̃, rhetores per Catonem cẽsorium ꝓpulsi sunt, cũ vero per nepotẽ Catonem vticẽsem reuocati, Romanoꝝ respublica seditionibꝰ atqȝ bellis cõflictata est. Quod Plinius vir doctissimꝰ scribit 7° historię nãlis. idem quoqȝ tradũt historię de Atheniẽsi, atqȝ Lacedęmonica republica. Preterea qȝ rebꝰ publicis obfuerit, argumẽto maximo pbauit Plato contra Thisiũ, ⁊ Gorgiam, nam facultas, quę docet peiorem causaȝ meliorẽ fieri, melioreqȝ peiores, ⁊ qua non facile verum discernit̃, quaqȝ nigra in cãdida, candidaue in nigra vertũtur, nõ modo rebus publicis nõ vtilis, verũetiaȝ dãnosissima videt̃. Hac rõne Cato cẽsorius (vt Plinius inqt) in illa nobili trium sapiẽtię pceruȝ ab Athenis legatione audito Carneade qȝprimũ legatos eos cẽsuit dimittẽdos. qm illo viro argumẽtãte quid veri eẽt, non facile discerni posset. Huic astipulãtur regna, regionesqȝ, in quibus rhetores absunt, illic eniȝ cũ pace, vnione, trãquillitateqȝ viuit̃ vt apud turcas, ęthiopes, arabes, cęterosqȝ id genꝰ. Uillici quoqȝ ob dicẽdi imperitiã minore malitia viuunt. Tertio videt̃ hęc dãnosa his met, qui illa vsi sunt, naȝ plurimi legũlatores, iureqȝ consulti, ac causidici, qui in dicẽdi genere forensi sunt periti, mala morte finierũt. vt Ligurgus qui ab Alcandro oculo priuatus ab ipsa patria pfugus moritur. vt Solon qui Cypri exul degit, nec in patria, de qua optime meruerat, humari cõtingit. vt Phocion, qui ab Atheniẽsibus veneno necat̃. nec post obitum (vt addit Ualerius) glebbulã atticę regionis, quę ossibus eius inijceret̃, inuenit, iussus etiam extra fines proijci, *Cap. 30.*

proijci, intra quos optim⁹ ciuis vixerat. vt Demosthe
nes, qui (vt nonulli tradunt) iussu Philippi veneno in
terimitur. De nostris plurimi sunt, iter quos maior, Ci
cero est, hic eni iussu Antonij a Popilio senate necat,
a quo seruari meruerat. Qd igitur rhetorica dānosa sit,
ex hisce pspicuū, hi quoqz vtilē atqz bonam eē defen
dūt, ex eisdem palinodice, pmo qꝫ gēti pfuerit. nā post
illuuionē gētes ferino more victitabant, siqdē in agris
bestiarū more degētes victu ferino sibi vitam cōpara
bant, nec rōne animi gcq̃, sed pleraqz viribus corpo
ris exercebant, nōdum diuinę religionis, non humani
officij rō colebaẗ, nemo nuptias viderat legitimas, nō
certos qsq̃ aspexerat liberos, non ius ęquabile qd vti
litatis haberet, acceperat. postea ab vno (vt inqt Cice
ro) psuasionibus atqz eloquētia ad humanitatez redu
cti sunt. Qd rebus etiā publicis, declarāt, nam post ea
rum cōstitutionem plurima bella, seditionesqz ciuiles
emerserūt, quę sola rhetorica sedauit, societates, ac pa
cem post bella psuadens. Exēpluz hent nobis (vt Ci
cero inqt) Cato, Lelius, africanus Scipio, Grachi afri
cani nepotes, qui Romę plurima bella restrinxerūt, so
cietates firmarūt, amicitias sanxerunt, tuz animi rōne,
tuz eloquētia. vn̄ Virgil. hoc his v̄sibus testatur.

Ac veluti magno in populo cum sępe cohorta est
Seditio, seuitqz animis ignobile vulgus,
Iamqz faces, & saxa volant furor arma ministrat,
Tum pietate grauem ac meritis si forte virumqz
Conspexere, silent, arrectisqz auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet. & reliqua.

Qua ratione non minus vere q̃ lepide Ennius flexi
aiam appellauit, rhetoricam. qꝫ aiuz in quācūqz vellet
partē raperet. Vera etiaz illa Euripidis snia, qua dicit
omnia cōficit oratio, quę etiam hostile ferruz ne vtiqz
afficere valeret. Et qꝫ hoibus ipsis, qui ea vtuntur, vti
lis sit, & bona pbamus pmo gdem, vt hō homini pster,
nam hō oratione bestijs antecellit dūtaxat, cupiditate
siqdem (vt Arist. inqt) & ira, & alijs hō affectionib⁹ vtiū
cętera aīalia, orone tamen hō dūtaxat. Quare si hac re
homo maxime bestias excellit, qꝫ eloqui possit, pclarū
videbitur adeptus is, qui qua hoies bestias excellūt, ea
in re hoibus ipsis antecellat. Scdo vtilis est ad vrbes
subiugandas. Pyrrhus eni epirotarū Rex verū esse as
seruit. nam cum bellum in Italia gereret, comitē quasi
gerēdorū, ac sociū Cineam thessaluz rhetorez Demo
sthenis discipulū accepit, eiusqz opera impense admo
dum vtebaẗ. naz ad ciuitates, quasi vi, ac armis subige
re nō poterat, cum oratorē mittebat, quas magna ex p
te in sniam suam adducebat, adeo vt sępe Pyrrhus di
ceret plures a Cinea vrbes eloquētia i potestatē suā re
dactas, q̃ a se armis eē superatas. Ducibus ac rei mili
tari cōfert etiā non paruz, vt testaẗ Cęsar, qui nūq̃ pre
lium inibat, qn milites orone ac eloquētia percalefacis
set, vt Lucanus meminit. Themistocles etiā aduersus
Xersez plus sua pugnauit eloquētia q̃ armis, psuasit
qz Atheniēsibus, vt vrbes vterēt, qd quidē victorię cā
fuit. Adde Periclez qui sua eloquētia tot pclara facino
ra (vt Plato inqt) gessit. Prodest insup diuitijs cōgre
gandis, Isocrates siqdem. 20. talētis vnā vendidit ora
tionē, vt Plinius narrat 7° libro historię nālis. Ascle
piades ętate magni Pōpei rhetoricę magister, vt idez
Plinius narrat, nec satis in ea arte q̃stuosus, ad alia sa
Ab.li.ca.3°. gacia ingenij. i. ad medicinā repēte se conuertit, hic tor
renti, hac meditata quotidie orone ęgrotos blandiens,
oia abdicauit, vniuersumqz ppe humanuz genus circū
egit in se, non alio mō q̃ si ę cęlo emissus venisset, diui
tijs adeo locupletatus est, vt suo tēpore solus diues di
ceretur. Ad honores deniqz captandos, Gorgias leōti
nus Empedocli aggrigentini discipulus magno nobis
eē documēto potest. Is eni post Coracē & Thisiaz an
tiquissimos artis rhetoricę magistros, tanto gręcię to
tius cōcursu rhetoricen pfessus est, vt oium pmus. In
delphici Apollinis tēplo solida nō aurata, sz aurea sta
tua fuerit honorat⁹. Adde honores, quos vniuersa gre
cia, gentesqz alię oratorib⁹ tribuerūt, vt Isocrati, Thu
sić, Coraci, Lysię, Eschinę, Demosthenis emulo, Peri
cli, Milciadi, Simoni, Themistocli quos enarrare eēt
longū. Quare hincinde res hęc dubia nō par fluctuat.
Cicero hūc in modū cōtrouersiaz tollit, dicēs sapiētiaz
sine eloquentia parū pdesse ciuitatibus, eloquētiaz v̄o
sine sapiētia nimiū obesse plerūqz, prodesse nūq̃. Elo
quētia siqdem plurima reipublicę cōmoda adinuenit,
moderatrix oium pisto est rerū sapiētia. Hęc etiā videẗ
Platonis snia, qui beatissimas fore respublicas dicit, si
aut Phi dñarentur, aut saltē qui gubernāt, diuina qua
dam sorte philosopharenẗ. Arist ad Alexādrū sic scri
bit Impator sui est seruator exercitus, ita eloquentia, q̃
sapientię cōiūcta est, humanę est vitę gubernatrix. Ve
rum hęc Ciceronis moderatio dubitatione non caret,
nō eniz qd ipse velit per sapiētiam, exposuit, nec est ex
ploratum. Sapiētia eni apud Platonē est rerū diuina
rum atqz humanaruz cognitio. Apud autē Arist. sapiē
tia est, quā corrupto v̄bo metaphysicā vocant. Potest
autē quis rhetor eē diuinaqz & humana cognoscere, &
iniuste rhetorica vti. Deinde ex v̄bis Ciceronis videẗ
eloquētiam esse sui natura malā, asserit enim eā, si sine
sapiētia fuerit, pdesse nūq̃, sed plerūqz obesse, qd esse
nō posset, nisi rhetorica eēt natura mala. Hoc autē ve
rum eē non puto, siqdē omnis ars, ois electio, bonum
qōdaz itēdere videẗ pmo ethicoꝝ. Insuper ois ars est
recta q̃daz ratio, quare ois ars est suapte natura bona.
Adde qꝫ eloquētia bestijs pstamus, igitur non pōt esse
natura sua mala. nō enim pstare alicui est p malū. Aris.
autē in psenti loco digladiationē hanc sedat, cuz dicit.
[Si v̄o aliquādo in magnis lęserit, vtiqz qui vtiẗ in
iuste hō orationuz vi, hoc qppiam cōmune est,]rheto
ricę subaudi[cū bonis oibus pterq̃ cuz virtute, potis
simuz cū ijs, quę sunt maxime vtilia]subaudi sua natu
ra. & exponit cū quibus bonis, & dicit.[Vtputa, cum ro
bore, sanitate, diuitijs, imperio,]nā hęc sunt sua natura
bona, & possunt eē mala, si referātur ad vtētem, & h ex
ponit, & dicit.[His eni vtiqz quis pderit maxime vtēs
iuste, & iniuste]subaudi vtens, [lędet.]per quę iduit rhe
toricam eē sui natura bonā, vtilemqz, veluti alia, q̃ etiā
sunt sua natura bona. vz. diuitię, sanitas, robur, impiuz
& id genus. oia eniz hęc suapte natura bona sunt, veruz
rōne vtentis & bona & mala eē possunt. Nā si iuste vteẗ
quis eis, erūt bona dupl'r, & sui ipsoꝝ natura, & vtentis
bonitate. Sin autē iniuste, erūt mala, non quidē ob eo
rum naturas, sed ob vtentis malitiā, qui suapte natura
bonis abutitur. Quare rhetorica sui natura bona est.
Bonitate v̄o ac malitia vtentis, pōt bona, & mala fieri:
vnde & Arist. pmo politicoꝝ asserit seuissimū esse in re
publica sapiētiam, quam comitaẗ malitia, ex his facile
tolluntur hincinde cōtraria, vt intelligēti perspicuuz est.
¶ Quo v̄o ad verba attinet, Arist. excepit virtutes, q̃ a
lię adeo bonę sunt, vt nec suapte nā, nec malitia vten
tis malę esse possint. Nō eni potest studiosus eē, q vtu
te iniuste vtitur. ideo si aliqs studiosus fuerit, nō nisi iu
ste virtutibus vti poterit. Adde qꝫ non pōt vna vtus eē
sine alia. sunt eni omnes nexu prudētię coniūctę: qppe

tus nemo sine prudētia studiosus eē possit. Quare nec vna virtutis spēs sine alia. Quod si dicas sciam eē virtutem, cū qua potest prauitas eē, dicas p̄mo sciaʒ eē gd bonum sui natura, malaʒ v̄o aliquādo malitia vtētis. deinde dicas sciam non eē virtutem, non eni sciētia de virtutibus est v̄tus, vt Socrates putauit. Est eniʒ v̄tus habitus appetitiuus sensitiui, vel volūtatis. At scia habitus est intellectus. Aristo. autē hic de v̄tutibus loqtur, q̄ sunt habitus appetitiui, mō his nemo pōt nisi iuste vti. Sciētia v̄o, quę est de numero bonoꝝ sui natura, malitia vtētis pōt esse mala. Egidius v̄o ait v̄tutibus nos non posse male vti formal'r, quia actus v̄tutis semꝑ est bonus, veluti actus calidi semꝑ est calefacere materialiter tn̄, ꝛ per accidens possumus v̄tutibus male vti, ga posset gs ob v̄tutes superbire. Sʒ hoc qd vir iste asserit, si nude intelligatur, non est veruʒ, qm̄ vnusq'qʒ studiosus est prudēs, prudens autē nullo pacto pōt superbire (vt vtar v̄bis eius) nam prudētia est recta rō agēdorum, mō qui recta rōne omnia agit, non pōt ob v̄tutes superbire, alioquin nō recta rōne ageret. Quare dici potest aliter malum a v̄tute, ꝛ aliter a rhetorica pficisci, mala eni quę pficiscūtur a rhetorica, veniunt formal'r ab ea, sed non rōne sua, sed rōne vtentis, a v̄tutibus v̄o si venit superbia, hęc non pficiscitur formal'r ab ea, sʒ ab affectu eius, q v̄tutes hʒ. Qd si hoc pacto velit Egidius intelligere, non est malum.

¶ Quod igitur nō sit vnius cuiusdam generis determinati rhetorica, sed quēadmoduʒ dialectica, ꝛ q̄ vtilis, manifestū. Et q̄ nō sit persuadere opus ipsius, sed videre ea, quę sunt persuasibilia circa vnūquodqʒ, quēadmodum ꝛ in alijs artibus oibus. Non eniʒ est medicinalis sanitateʒ efficere, sed vsque quo cōtingit, vsqʒ ad hoc pducere. Est eniʒ ꝛ eos, qui nō possunt recipere sanitatem, curare tn̄ bene. Adhuc autē q̄ eiusdeʒ sit psuasibile videre, ꝛ apparens psuasibile, quēadmoduʒ in dialectica ꝛ syll'm, ꝛ apparentem syll'm, sophisticus eniʒ nō in potentia, sed in electione est. Verūtamen hic qdem erit ille quideʒ s'm sciētiam, iste v̄o s'm electionem rhetor. Ibi autē sophista quidē s'm electionem, dialecticus v̄o non s'm electionem, sed s'm potentiam.

opus
ἔργον
officium
psuasibilia
πιθανά
credibilia

hic
...
in rhetorica
...
...
in dialectica

Cōmētu.

¶ Placet Egidio hūc esse epilogum. nos autē dicimus hunc eē epilogum nō soluʒ eoꝝ, quę in proęmio dicta sunt, sed etiaʒ, quę ex dictis sequūtur, vnde dicit. [Qd igit non sit vnius cuiusdā generis determinati rhetorica, sed quēadmodum dialectica,] quę neqʒ ipsa est vni' cuiusdam generis determinati, manifestum est, hoc est primuʒ, qd dictum qdem nō est ita explicite, sed sequitur ex dictis, diximus eni rhetoricam ęqualem eē dialecticę, essequʒ de cōmunibus oibus, quare non erit determinati generis, quēadmoduʒ nec dialectica. Tu v̄o intelligas, vt dictum est, q si rhetorica cōsiderēt quo ad p se, pprium, ac ppinquaʒ māʒ, quę est enthymema atqʒ exemplum, est generis logicę, sin autē quo ad ea, qbus applicatur, nullius est determinati generis. nā si moralibus applicēt, est ciuilis, sin autē reb' nālibus, est phis nālis. Deinde epilogat scdm qd est explicite dictum, et dicit. [ꝛ q̄ vtilis, manifestū.] Hoc eni expsse dictuʒ est, atqʒ pluribus rōnibus pbatū. Deinde epilogat tertiuʒ, qd quidē dictū nō est, sequit tamē ex dictis, ꝛ dicit. [Et q̄ nō sit persuadere opus ipsius, sed videre] hoc pspicere, pertractareqʒ, [quę sunt psuasibilia circa vnūqdqʒ] ppositum, qd coram auditorib' orator ppōnit persuadere, siue illud sit in gn̄e deliberatiuo, siue in genere iudiciali, siue demōstratiuo, ꝛ per videre ea, quę sunt persuasibilia, intelligit dicere bene, apposite qʒ, h̄ est nihil (vt inqt Arist. p̄mo topicoꝝ) omittere de necessarijs in arte dicēdi. ¶ Quo v̄o ad v̄ba attinet opus gręce est ἔργον, latine opus. Opus autēʒ pro fine accepit, qa (vt p̄mo ethicoꝝ scribit Arist.) finis duplex est operatio, ꝛ p̄ter hanc opus ipsuʒ, persuasibilia v̄o gręce sunt πιθανά, latine (vt Georgius vir clarissimus vbiqʒ trāstulit) credibilia. Quintilianus vtroqʒ mō ꝛ psuasibilia, ꝛ credibilia. Sed qd psuasibile sit, qdue credibile, posterius differēdum, illud tn̄ nunc p explorato habeāt nō persuadere, sʒ prospicere persuasibilia circa vnūqdqʒ, hoc est, circa oēm reʒ, in qua cadere pōt persuasio, siue thesis sit, siue hypothesis, eē oratoris opus h̄ est fineʒ. ille autē pspicit circa vnūquodqʒ psuasibilia, qui bene atqʒ apposite dicit. Bene autē dicit, qui nihil p̄termittit de necessarijs ad psuadēdū hoc loco fortasse Quintilianus accepit, non psuadere, sed benedicere eē fineʒ oratoris, qd autēʒ non persuadere sit finis, sed nihil ex necessarijs p̄termittere, Arist. exēplo aliarum artiuʒ declarat, ꝛ dicit. [Quēadmodum ꝛ in alijs artibus oib',] illud pʒ. [Nō enim est medicinalis] facultatis [sanitatē efficere, sed vsquequo contingit, vsqʒ ad hoc pducere.] huius cām dicit. [Est eni ꝛ eos, qui nō possunt recipere sanitatē, curare tamē bene,] vt qui ethicā, aut podagrā, aut cācrum, aut id genus patiūtur. Nā in cura nihil necessarioꝝ p̄termittitur. est enim perfectus medicus (vt Ari. inqt p̄mo topicoꝝ) q nihil p̄termittit de necessarijs in arte sua, ꝛ si nō semꝑ sanet. Quare nō persuadere, sʒ dicēdo nihil p̄termittere de necessarijs ad psuadēdum est finis oratoris, ꝛ cuʒ dicit. [Quēadmodum ꝛ in alijs artibus oibus,] per alias artes oēs, eas intelligit quarū duplex est finis, alter qui interior, alter qui exterior est. vt agricultura, nautica, militaris, hę eniʒ oēs duos hāt fines, internū, qui in potestate est artificis, ꝛ externum, ad cuius acqsitionem necessariū est naturę, aut fortunę beneficiū. Quādo eniʒ nauta nihil p̄termittit de necessarijs ad nauigādum, attingit finē internū, lʒ nō sequāt externus, qui est salus nauis. Hoc est tertiū, qd lʒ nō sit expsse dictum, tn̄ sequitur ex ijs, quę dicta sunt, dictū est eni rhetoricam eē generis logicę, mō si est gn̄is logicę, habet finē pprium, quēadmodum ꝛ ipsa logica. Qd si habet finem pprium, eius finis nō erit psuadere, quod est in ipso auditore. Deinde epilogat quartū, ꝛ dic. [Adhuc autē] subaudi manifestū, [q̄ eiusdeʒ] rhetoricę [sit persuasibile videre, ꝛ apparens psuasibile, quemadmodum in dialectica ꝛ syll'm, ꝛ apparētem syll'm.] Quare fit vt quēadmoduʒ in dialectica sunt duę ptes, altera q̄ versatur circa apparentes syll'os, altera quę circa dialecticos, ita in rhetorica duę ptes sunt. ꝛ intelligit p psuasibilia enthymemata, ꝛ exēpla, in quibus nō cōmittitur aliqua fallacia, vel aliqua cauillatio. per ea autē, quę apparent psuasibilia, intelligit enthymemata ꝛ exēpla sophistica, vt 2° huius declarabitur. ¶ Sʒ occurrens, qm̄ si eiusdem dialecticę est cōsiderare apparētes, ꝛ veros syll'os, tunc dialecticus erit sophista, ꝛ econuerso. quasi respōdens dicit. [Sophisticus eni nō in potētia] cōsiderandi subaudi sophisticos syll'os dicit, nō eni di so-

phista, qa potest sophisticos syllos ꝯsiderare. Sic enim sophista eēt dialecticus, sed sophista [in electione est,] nam ille dicit̄ sophista, qui eligit sophisticos syllos, argumentando per illos. ergo differt dialecticus a sophista, qa dialecticus potest ⁊ sophisticos ⁊ non sophisticos syllos considerare, ⁊ de facto cōsiderat. Sophista autem est, qui eligit syllos sophisticos argumētando ꝑ illos, quare in dialectica, qui versat̄ circa apparēter ꝓbabilia, sophista dicitur. qui circa ea, quę sūt ꝓbabilia, dialecticus appellat̄. Unde in dialectica dialectic⁹, ⁊ sophista cōueniūt, ⁊ differūt. Cōueniunt qdē, qa ⁊ dialecticus ⁊ sophista possunt apparēter ꝓbabilia ꝓspicere. Nō enim sophista eligeret apparēter ꝓbabilia, nisi ea ꝓspicere posset. Quare vterq; pōt ꝓspicere. differūt autē electione, nā sophista eligit apparēter ꝓbabilia, vt media in finē, quę est gloria. Dialectic⁹ ꝓspicit ea, vt obliquitates sylloꝝ illas euitare doceat. Nō enim intendit gloriā vt finem, sed opinionē gñare in respōdēte, quā ipse hʒ. Eodē modo in rhetorica sophista electione dr̄, qa apparēter persuasibilia ꝓspicit, ⁊ eligit vt media in finē, quę est gloria. Uerus rhetor illa ꝓspicit, ⁊ non eligit, vt media in finē, sed obliquitates docet fugere. Deinde assignat differētiā īt rhetoricā ⁊ dialecticā quātū ad hoc, ⁊ dic. [Uerū hic qdē] .s. in rhetorica ipsa [erit ille quidē] qui. vʒ. ꝓspicit persuasibilia, ⁊ non ea eligit [fm sciam] subaudi rhetor [iste v̄o] [qui eligit apparenter ꝑsuasibilia,] [fm electionē rhetor] .q.d. tā ille q̄ iste est rhetor, ⁊ noīe rhetor dicit̄. [Ibi autē] .s. in dialectica differūt nomine, qm̄ [sophista qdem] [dicit̄] [fm electionē, dialecticus v̄o nō fm electionē, sed fm potentiā.] ergo sophista ⁊ dialecticus differūt noīe, nō sic in ipsa rhetorica, nā vterq; dicit̄ rhetor. Pōt tñ in dialectica dici vno noīe, sed cōmuni, qa ambo dicunt̄ logici, hoc est gnāt, qd̄ lʒ non sit dictū explicite, tñ est indicatum ꝑ hoc, qa rhetorica est in gñe logicę. ergo sic duplex ē logica sophistica, ⁊ vera, ita rhetorica duplex ē, ⁊ dialectica etiā duplex. ❡ Sed q̄res cur in rhetorica sophista, ⁊ verus rhetor dicuntur vno noīe. vʒ. rhetor, in dialectica autē non. Non enī vterq; dicit̄ dialectic⁹, sed alter sophista, alter dialecticus. An qa sic cōsuetum est apud loquētes, mō loquēdum, vt plures, sentiēdum vt pauci. An qa tā quę sunt ꝑsuasibilia, q̄ quę videntur ꝑsuasibilia, verisimilia sunt, verū re illa, hęc autē apparenter. ⁊ qa vterq; ex verisimilib⁹ ꝓficisci, iure vterq; vno noīe censet̄. At in dialectica quę sunt ꝓbabilia, ⁊ q̄ videnī ꝓbabilia nō vno noīe dicuntur ꝓbabilia, ideo in illa sophista erit, qui v̄sat circa apparenter talia; dialecticus qui circa talia. ❡ Quęres iterū cur in rhetorica non ordinatus est liber ꝑticularis de sophisticis enthymematibus vel de sophisticis orōnibus, quēadmodū in dialectica, cū in rhetorica vtrūq; hoꝝ ꝓspiciat̄. An qa dialectica de v̄libus est, in q̄bus, cū a sensibus sint remota, multifariā decipi possumus, in rhetorica autē de ꝑticularibus, quę cū sint sensibus ꝓxima, raro decipimur, quo fit, vt in dialectica liber de sophisticis fieri debebat, cū tot cauilli vno in libro cōtineri non poterāt. In rhetorica minꝰ hęc agūtur, ⁊ in z° li°. pauca, qa cum pauca sint, vno in libro cōtineri pōt. An qa tā enthymema q̄ apparens enthymema vtrūq; ex verisimilibus est, ideo nō in diuersis libris tractari debent. An qa rōnes sophisticę in rhetorica sunt faciliores, ad quaꝝ euitationē sufficit scia sui recti. Propterea in hoc libro dū in z° agitur de rectis, mox agit̄ de obliquis. ceu in medicinali in eodē de venenis ⁊ antitodis agitur. ❡ Quo v̄o ad verba attinet, rhetor grece, latine est orator, quāq̄ differūt, q̄ orator sit, q̄ in iudicijs, ⁊ contionibus causas agit. rhetor aūt qui rhetoricen ꝓfitetur. declamator q̄ aut docēdi alios, aut exercendi se grā fictam cām agit, vt in veris postea causis orare possit. Aliqñ autē rhetor pro oratore, ⁊ rhetorica ꝓ oratoria ponit̄, vt hic. Rhetoricus autē mō pro eo, qui rhetoricen profitetur, modo pro oratore ponitur. Uerum de his posterius differendum.

❡ Sed de ipsa methodo iam tentemus dicere, ⁊ quo mō, ⁊ ex quibus poterimus asseq ea, quę ꝓposuimus. Rursus igitur vt a principio definiētes ipsā qd est, dicim⁹ reliq.

❡ Cōpleto proęmio magno, nūc ad sequentia se continuādo proęmiolū adiungit, vbi annotatione dignū in arte dicendi, quę est rhetorica, duo pcipue consideranda eē, ⁊ instrumēta ꝑsuadendi ꝑsuasibiliaq; ipsa, ⁊ post hęc, quo mō oratio conficiēda est. Primū in hoc pmo ⁊ scdo libro absoluit. Scdm autē in 3°, vbi orationem docet cōficere ex his, quę primo inuenerat. hęc igit̄ duo ꝓponit, ⁊ dicit. [Sed de ipsa methodo] [h est de ipsa arte] [iam tentemus dicere,] ⁊ qa hoc agere est difficile, ideo dixit tētemus. Exponit autē ea, quę vult dicere de arte, ⁊ dicit, [⁊ quo mō] .s. conficiat̄ oratio, vt 3° libro [⁊ ex q̄bus] qa ex his, quę pmo ⁊ scdo libro adinuenit. ⁊ sic tangit tertiū librū. ⁊ subaudi tu, nam hęc duo assequentes, [poterimus assequi ea, quę ꝓposuimus.] hoc est poterimus assequi ꝓpositū nostrū, ⁊ omnia quę intēdim⁹ in hoc libro, aut lege sic, [sed de ipsa methodo iā tētemus dicere ⁊ quo mō ⁊ ex q̄bus poterimus assequi ea] duo subaudi [quę ꝓposuimus.] [sunt autem ea duo. vʒ. exponere instrumēta ⁊ persuasibilia, ⁊ scdo loco post declarationē hoꝝ conficere orationē. dixit autē ⁊ quo mō ⁊ ex quibus qa in omni cōsideratione quę de aliquo fit, reqritur ordo, ⁊ ordinata. Quare dixit quo mō hoc est quo ordie, ⁊ ex q̄bus, hoc est ex q̄bus ordinatis, ea duo assequi poterimus. Egidius v̄o qa in suis translationibus legit̄ [qualitercūq;] exponit, sed de ipsa methodo h̄ est de ipsa rhetorica tētemus dicere qualitercunq;. i. dicamus de ea fm modum nobis poss̄, ⁊ ex q̄bus. s. ⁊ dicamus ex q̄bus poterimus assequi ea, quę ꝓposuimus h̄ est ex q̄bus poterimus cognoscere ꝑsuasibilia in vnoquoq; genere. ergo fm hanc expōnē, ꝓponit duo, ⁊ dicere de ipsa methodo fm modū possem, ⁊ ex q̄bus. s. locis poterimus assequi ea quę ꝓposuimus, hoc est ex q̄bus locis poterimus cognoscere ꝑsuasibilia in vnoq; genere dicēdi. Uerū illud verbū qualitercunq; grece est πως, latine quo mō. Sed nō refert quātum ad rē, qm̄ duo ꝓponit ⁊ dicere de rhetorica quo ad fieri pōt, ⁊ dicere loca, ex q̄bus cognoscemus ꝑsuasibilia propria in vnoquoq; gñe. Arbitror autem q̄ dicere de rhetorica quo ad fieri pōt, sit dicere de structura orationis, qd̄ absoluit in 3°. dicere v̄o loca, q̄b⁹ cognoscimus ꝑsuasibilia sit, ⁊ dicere loca argumentandi, ⁊ efficiendi, qd̄ pmo ⁊ z° libro absoluit. tunc cōtinuando se ad sequētia dic̄. [Rursus igit̄ vt a principio] definiuimus, [definiētes ipsam] nunc [quid est, dicimus reliqua] hoc est ea duo, q̄si dicat, rursus redeamus ad definiēdū ipsā, vt primo definiuimus, ⁊ postq̄ hoc factū erit, aggrediemur illa duo hoc est structurā orōnis in 3°, ⁊ loca ꝑsuadendi in primo, ⁊ z°. Hęc de proęmiolo, deq; continuatione.

❡ Sit itaq; rhetorica potentia ꝯsiderādi circa vnūquodq; cōtingens persuasibile.

❡ Exequit̄ ⁊ primo definit rhetoricā, ⁊ dicit. [Sit itaq;

rhetorica potentia considerandi circa vnumquodque contingens persuasibile]. i. que considerat circa vnumquodque, quodcumque persuasibile esse potest. ¶ Quo vero ad verba attinet, potentia grece δυναμισ est, latine tum vis, tum potestas. verum hic pro habitu, vel facultate accepit. Est enim habitus, vel facultas genus rhetorice, cetera ponuntur loco differentie. per vnumquodque intelligit vnamquamque questionem rhetoricam, que dicitur causa, thesis, vel hypothesis, siue sit in genere iudiciali, siue demonstratiuo, siue deliberatiuo, rhetorica enim facultas est, que considerat persuasibile quodcumque esse potest circa vnamquamque questionem cuiusuis dicendi generis verbum sit, grece εστω, nam de definitione potest esse contentio, et ideo dicit sit. q. d. ita volo vt sit. Quod rhetorica sit potentia siue facultas, supponit, cetera que sunt loco differentie, probauit, vt dicet statim.

artium · εκαστη · sibi · edoctiua · διδασκαλικη · determinatus · doctrinalis · suasiua · πιστικη · fidefaciens · δη / itaque · δε / autem · Commentum.

¶ Hoc enim nullius alterius artis opus est. Aliarum enim vnaqueque circa suum subiectum est edoctiua, et suasiua, vt medicinalis circa sanum et egrum, et geometria circa passiones, que accidunt magnitudinibus. et arithmetica circa numerum. Similiter autem et reliquae artium, atque scientiarum. Rhetorica itaque circa datum (vt est dicere) videtur posse considerare persuasibile.

¶ Quia dixerat rhetoricam considerare persuasibile quodcumque esse potest circa vnumquodque, loco differentie, per que induit rhetoricam non determinati generis, ideo simul declarat rhetoricam non esse determinati generis, et quod consideret circa vnumquodque persuasibile quodcumque esse potest, quod accepit loco differentie. et supponit vnum. videlicet quod persuasibile circa vnumquodque sit considerabile, aut a rhetorica, aut a medicinali, aut a geometria, aut ab arithmetica, aut aliqua alia arte. Hoc supponit, et est verum, quia cum persuasibile circa vnumquodque sit aliquid considerabile, cum non debeat ignotum remanere, oportet, vt consideretur aut a rhetorica, aut a medicinali, aut a geometria, aut ab arithmetica, aut ab alia arte. Tunc argumentatur hoc pacto persuasibile circa vnumquodque considerabile est aut a rhetorica, aut a medicinali, aut a geometria, aut ab arithmetica, aut ab aliqua alia arte, sed persuasibile circa vnumquodque non consideratur a medicinali, neque a geometria, neque ab arithmetica, neque ab aliqua alia arte vel scientia. ergo consideratur a rhetorica. de ratione primo tangit minorem, cum dicit. [Hoc enim nullius alterius artis opus est,] opus grece εργον, latine tum finis, tum officium, hic pro opus, officium intelligit, superius autem pro fine accepit. hec est minor, deinde probat minorem. et dicit. [Aliarum enim vnaqueque circa suum subiectum] proprium [est edoctiua, et suasiua, vt medicinalis] facultas edoctiua atque suasiua est [circa sanum et egrum] idest circa proprium subiectum. [et geometria circa passiones, que accidunt magnitudinibus] idest circa proprium subiectum, [et arithmetica circa numerum,] idest circa proprium subiectum. [Similiter autem et reliquae artium atque scientie] circa sua subiecta propria, considerationes faciunt. tunc dat conclusionem. et dicit. [Rhetorica itaque circa datum] i. circa quodcumque quod datum fuerit, [vt est dicere, videtur posse considerare persuasibile,] et non circa sanum vel egrum tantum, nec circa passiones magnitudinis tantum, nec circa numerum tantum, sed circa quodcumque datum genus, ab aduersario circa quod potest applicari aut genus demonstratiuum, aut deliberatiuum, aut iudiciale. et hoc accipiebatur in definitione rhetorice loco differentie. Quare recte definitur rhetorica quod sit facultas considerandi persuasibile quodcumque esse potest circa quodcumque problema datum. Verbum itaque grece est δη, verum in translationibus veteribus legitur loco itaque autem. quia fortasse in grecis codicibus habebatur δε, sed non est vis, quia sensus est illatiuus.

artificium · τεχνικον · artis. idest artificiale · artificiosum · Commentum.

¶ Propter quod et dicimus ipsam non circa aliquod genus proprium determinatum habere artificium.

¶ Cum declarasset differentiam definitionis, nunc concludit rhetoricam non esse determinati generis subiecti, et dicit. [Propter quod et dicimus ipsam] rhetoricam [non habere artificium] idest artificialem considerationem, [circa aliquod genus proprium, ac determinatum,] quia nec circa sanum vel egrum, nec circa passiones magnitudinis, nec circa numerum, nec circa aliquid tale, sed circa omne datum, in quo cadere potest aliquod genus dicendi. ¶ Quo vero ad verba attinet artificium grece est τεχνικον, latine tum artificiale, tum artificiosum, hic pro artificio intelligitur. Sed hec rhetorice definitio, quam hic assignauit Arist. carpitur ab Hermogene in eo compendio, quod de rhetorica edidit ex eo, quia dictionibus deficit, et videtur amplior definito. Videtur enim dialectice competere, quia dialectica de omni re proposita videtur disputare persuasibiliter, cum interrogatione et responsione absque narratione. Carpitur etiam a Quintiliano, quia non tantum persuasibilia orationi sufficiunt, sed requiruntur elocutio, colores, et cetera id genus. Postremo in hac definitione Arist. pretermisit finem, propter quod Hermogenes asserit alteram esse Dionysii halicarnasei, qui sub Augusto Cesare floruit, et quidem maximus artis dicendi preceptor et artifex. Rhetorica est inquit, vis artificiosa persuadendi rationabiliter in negocio ciuili, cuius finis est bene dicere. Hanc diffinitionem probat quia nec abundat, nec deficit, et habet genus, et differentiam ceteraque necessaria, nam in quod ait vis genus demonstrauit cum ait artificiosa, alteram differentiam affert, nam vis altera est artificiosa, altera naturalis, cum autem adycit persuadendi rationabiliter, infert aliam differentiam, quia non solum rhetor persuadet, sed etiam medicus et geometra, nulle enim demonstrationes carent persuasione. quare aliam iuxit differentiam ceteris magis propriam, quia hanc cetere artes minime habent. videlicet in negocio ciuili. quia autem (vt inquit) finis adesse debet vnicuique definitioni: ideo addit rhetorice finem, dicens bene dicere: nam quecumque ars fine caruerit, ea vel perniciosa, vel inanis, vel falsa est. Verum vt videamus que harum diffinitionum sit perfectior: querunt duo: primum de materia oratorie, ad quod aliqui dixerunt, materiam oratorie esse orationem, quam sententiam ponit apud Platonem Gorgias, sed hanc positionem recte Quintilianus refellit, quia oratio non materia, sed opus, siue finis est oratorie. Hermagoras expolius materiam oratorie dixit esse questiones omnem tam thesim quam hypothesim, quam sententiam videtur Arist. ipse olfacere, cum ait omne datum. accedit ad hec quod vt morbi et vlcera materia est medicinalis, quia in illis ars versatur sic questiones erunt materia rhetorice quia in omnibus illis ipsa laborat. Rursus etiam hanc optime refellit Cicero, qui ait questiones tales potius ad philosophum attinere. Preterea cetere scientie omnes superfluerent. quapropter recte Cicero inquit Hermagoram falsum quidem constituisse de oratoris materia: quia non quid ars posset, sed quid ipse posset, exposuit. multa quoque Plato aduersus hos loquitur in libro Gorgias dicitur. Hermogenes autem oratoris materiam voluit esse questiones omnes ciuiles. In his enim vult versari rhetores duntaxat, quod Cicero in veteri rhetorica olfecit, volens materiam esse tria genera causarum vel questiones omnes ciuiles in tribus generibus causarum contingentes. Hec positio diminuta est, et optime Plato refellit in Phedro. vbi palam inquit, non in iudicijs modo: et in concionibus, ac demonstrationibus sed in rebus etiam priuatis ac domesticis rhetoricam esse, cui Arist. recte consentit dicens materiam esse datum omne, in

Nota

quo põt cadere p̃suasio: siue illa sit ciuilis q̃stio, siue sit militaris, siue moralis, siue priuata, siue amicorum, siue breuiter talis, vt in ea possit cadere p̃suasio. Ubi aiaduersione dignũ, p̃babile differre a p̃suasibili, seu credibili, nã p̃babile aut p̃bare est opinionẽ facere. p̃suasibile ac p̃suadere est fidẽ facere. At opinio est cõsensus in intellectu velit, nolit. Fides ꝟo vel credulitas est ꝯsensus in intellectu volũtate cõsentiẽte. Nõ eni possumus fidẽ hr̃e inuiti sed volũtate assentiente. quare p̃babilia intellectũ respiciunt, p̃suasibilia ꝟo ac credibilia volũtatẽ. huiꝰ rei cã est, q̃a p̃suadere est in actionibꝰ, quarũ dñā est volũtas. p̃bare est in oibꝰ opinionibus, quarũ dñs est intell'ꝰ. Quare orator ex p̃suasibilibꝰ persuadet volũtatis captãdo cõsensũ: dialecticus p̃bat, intellectũ trahẽdo ad opinionẽ. Ex his pꝫ mãm oratoris eẽ q̃stionẽ vel datũ, nõ oẽ, sed id solũ, vbi cadere põt hinc inde p̃suasio. Hãc opinionẽ videt̃ seq̃ Quintilianꝰ cũ inq̃t res oẽs q̃cunq3 ei ad dicẽdũ subiectę sunt eẽ oratoris mãm. nã res oratori subieç ad dicẽdũ sunt q̃ões oẽs in q̃bus pñt hinc inde cõiecturales p̃suasiones cadere, vt sunt morales, ciuiles, domesticę, priuatę, ac amicorũ ⁊ inimicorũ q̃ões. Uerũ q̃a rhetorica trigenia est, ideo eius triplex põt assignari mã: nã (vt rhetorica est logicę particula) mã sunt p̃suasibilia simpl'r, vt enthymema ⁊ exẽpluꝫ, ⁊ eiusmodi, hęc eni p̃suasibilia simpl'r sunt nõ huic, vel illi, ceu dulcia simpl'r sũt, quę absolute dulcia sunt: huic vel illi forte nõ dulcia, vt hñti linguã infectã, ita hęc sunt simpl'r persuasibilia, quę forte huic vel illi nõ sunt p̃suasibilia. ideo vt rhetorica est p̃ticula physicę sciẽtię, mã sunt p̃suasibilia huic vel illi: quę sunt practica ⁊ affectiua, sꝫ vt est p̃ticula eius facultatis, quę est de actionibus humanis vtitur, eius mã est omne datuꝫ in quo cadere põt p̃suasio hinc inde cõiecturalis. hanc sniam formasse Cicero in libꝰ de oratore voluit: cum ait differre oratorẽ sũmuꝫ ab oratore mediocri. Mediocris eni ille est q̃ solum dicit in tribꝰ g̃nibus cãrũ, hoc est in q̃õnibus ciuilibꝰ. Sũmus est, q̃ dicit in omni dato, in quo cadit p̃suasio: ex his pꝫ p̃mo quomõ definitio Hermogenis ⁊ Dionysij est diminuta: cũ nõ sit de sũma rhetorica: sed de mediocri assignata: q̃ solum causas ciuiles cõplectitur. Pꝫ secũdo q̃ nõ sit dialectici ⁊ cęterorũ artificũ p̃suasibil'r dicere de suis subiectis, nã solus orator dicit, ⁊ p̃suasibil'r hinc inde rõcinat̃. Cęterę vt dialecticę aut loquũtur, aut p̃bant sine ex p̃babilibꝰ rõcinãtur. quę Quintilianus ait (q̃ hęc definitio diminuta sit, q̃a nõ amplectit̃ nisi inuẽtionẽ, ⁊ nõ elocutionẽ, ⁊ cęteros colores) nõ sunt recte obiecta Arist. nã p persuasibilia Arist. itelligit, tã simpl'r p̃suasibilia, q̃ sunt solum ad rem, q̃ p̃suasibilia huic vel illi, que ẽt sunt ex rẽ, vt elocutio, colores, ⁊ id genus: de q̃bus in 3ꝰ libꝰ dicet hęc de mã ac definitiõe. Et de fine, in quo Hermogenes diminutũ ẽt fecit Arist. pauca agẽda sunt, nã suo loco, cũ de hac re occurret, etiã dicemus. De fine itaq3 diuulgata est rhetorũ opinio q̃ oratoris finis sit p̃suadere qđ Arist. 3ꝰ ethicorũ asserit p exẽplũ medici; q̃ sanitatẽ sibi finẽ statuit, ⁊ cuius g̃ra agit. Pręterea quẽadmodũ dialectici finis est p̃bare, ita oratoris finis est p̃suadere. Ad hęc finis partiũ particularis, est finis totiꝰ vniuersal'r, finis oratoris q̃ dicit in genere deliberatiuo est, fidem facere de vtilibus, finis eius q̃ dicit in g̃ne demõstratiuo est, fidẽ facere de honestis. finis eius, q̃ dicit. In g̃ne iudiciali est, fidẽ facere de iustis. igit̃ oratoris simpl'r est fidẽ facere simpl'r, fidẽ autẽ facere est p̃suadere, nihil eni aliud p̃suadere dicimus, q̃ fidẽ facere in auditoribus. igit̃ finis oratoris est p̃suadere simpliciter. Sꝫ huic opinioni aduersat̃ Quintilianus libꝰ 2ꝰ institutionũ oratoriarũ, q̃a p̃suadere nõ videt̃ oratori p̃priuꝫ, cum pecunia, cicatrices forꝰ, ⁊ id genus p̃suadeant, quę tñ nõ sunt oratorię partes. Insup finis is est qui semp euenit, cũ ponunt̃ ea quę sunt ad finẽ, vt Pñl sentiũt, at oibus positis (quę oratoris sunt) non semper euenit p̃suasio. igit̃ oratoris nõ est p̃suasio finis. Demũ persuadere videt̃ quodãmõ fortuitũ: vnde ⁊ iurisconsulti sniam fortuitã eẽ asserunt. his rõnibus ⁊ alijs compluribꝰ Quintilianus 2ꝰ libꝰ finẽ oratoris ait eẽ bñ dicere, qđ Arist. hic sentire videt̃ cũ ait opus oratoris eẽ prospicere p̃suasibilia, p̃spicere aũt persuasibilia est bene dicere, q̃a est nullũ p̃suasibilium p̃termittere dicẽdo de necessarijs ad ip̃m dicere. Hermogenes ẽt in cõpendio suę rhetoricę authoritate Diony. halicarnasei ideꝫ sentit exp̃sse. sed hęc positio dubitatiõe minime vacat, nam tũc orator a declamatore non differret fine, declamatoris siq̃dem finis nihil aliud sit q̃ bene dicere, qui eni in domo vel loco priuato in orõnibus se exercet, nihil aliud p̃ter bene dicere intẽdit. Accedit ad hęc q̃ finis est quies opificis, at orator nõ cessat in ipso bene dicere nisi persuadeat. Plato libꝰ Gorgias cęterarũ q̃deꝫ artiuꝫ scia omnis o Socrates circa manuales affectiones actionesq3 hꝫ, vt ita dixeriꝫ versat̃. Rhetoricę ꝟo, nullum est opus eiusmodi, sed ois actio eius, atq3 potestas in dicẽdo consistit, ex q̃bus vult Plato potestateꝫ oratoris eẽ in dicendo, ⁊ potestas ⁊ officiũ idẽ est: nam est p̃ncipis potestas officiũ p̃ncipis. Postea in eodẽ liꝰ persuadere eẽ finẽ. inq̃t. ait eni Socrates fineꝫ eẽ posse verbis p̃suadere ⁊ in iudicio iudicibus, ⁊ in cõsilio consulẽtibus, ⁊ in cõtione contionãtibus, atq3 in alia quaslibet cõgregatiõe ciuili. ⁊ paucis interpositis, inq̃t Socrates cum mihi videris Gorgia quã arteꝫ iudicas esse rhetoricã p̃xime ostẽdisse, ac si recte p̃cipio arteꝫ p̃suasionis effectricẽ ais eẽ rhetoricam eiusq3 oẽm diligentiam, ⁊ sũmam in hoc finiri ⁊ reliqua, ex his pꝫ Platonẽ velle oratoris officiũ eẽ bñ dicere, ⁊ in hoc eius potestatẽ consistere dñtaxat: finẽ autẽ eẽ persuadere. Quare inter dicta Arist. ⁊ aliorũ videt̃ cõsiliũ fieri posse: q̃a vbi Arist. inq̃t opus oratoris eẽ persuasibilia, nil aliud vult dicere nisi q̃ officiũ oratoris est bene dicere sic vt nullum p̃suasibiliũ omittat. Primo ꝟo ethicorũ ⁊ 3ꝰ finem oratoris clare voluit eẽ p̃suadere, cuius opiniõis Cicero est, q̃a bñ dicere officium, p̃suadere dicẽdo finem sermonibus ait eẽ finẽ. Et lꝫ hęc opinio inter dicta authorũ consilium ponere videat̃, inter rõnes, vt mihi videt̃, locũ non hꝫ. Adhuc eni stant rationes hinc inde factę, nec per eiusmodi expõnẽ solutiones earũ inspicio. Boetius vir magnus. inq̃t. in oratore finẽ eẽ bene dicere, p̃suadere eẽ finẽ in iudice ipso, quę res non tollit rationes hinc inde inductas, nec satis cõmode satisfacit authoribus hinc inde aduersantibus. Alij de fine dispẽrunt, q̃a alter est quo, alter cuius g̃ra. Medici quidẽ finis quo, est bene curare, nec quicq̃ p̃termittere de necessarijs ad curationẽ. Finis autẽ cuius gratia est, sanitas, curat eni vt sanat, ⁊ sic qui volunt bñ dicere finẽ eẽ bene dicendo, q̃a finem quo intelligunt, qui autẽ persuadere finẽ autumãt, finẽ gratia cuius intelligũt, ⁊ sic rõnes tollũtur hinc inde. Sꝫ nec mihi hęc recõciliatio placet, p̃mo q̃a ois finis ab Arist. cuius g̃ra dicit̃: finis eni pro causa sumptus vbiq3 ab Arist. cuius g̃ra appellat̃: quare si eẽt duplex finis, eẽt duplex cuius g̃ra. vꝫ. cuius gratia, ⁊ cuius gratia quo, qđ friuolũ ⁊ turpe ꝟ videtur. Pręterea cũ rhetorica sit trigenia, videt̃ etiaꝫ vt ita loquar trifinia cũ cuiq3 generi p̃prius cõstituat̃ finis: q̃

tres fines nemo exposuit. Quare his pretermissis, dicamus finē eē duplicem actionis quidē, qđ dicit̄ opus grece ergon: vel res acta, vt edificationis finis est domus, domificator enī nihil aliud sua actione intēdit, nisi domū facere. Nauifactor vero, nauim, sutor calciamētū. Dicti fines sunt actionū artificū/atq3 artificū opera: vltra quę nihil aliud intēdunt. In illis enim cessant, & in illis actio eoꝝ finitur: alterum dicimus eē finē rei actę siue operis, vt domicilij finis est habitatio. Nauis autē nauigatio: calciamēti calciatio: hic finis est rei actę, qui nihil aliud est nisi vsus illius. Opifex igit̄ finem sibi statuit opus: vsum vero operis sibi alius statuit. Ex his facile p3 fines oratorię: nā vt oratoria est logicę particula, eius finis est psuasibilia simplr̄ pspicere, hoc est ex psuasibilibus simplr̄ bene dicere: qđ est nullū simplr̄ psuasibiliū dicēdo ptermittere. quo vero oratoria ipsa est particula ciuilis sciētię: finis eius est pspicere psuasibile huic, vel illi, & sic eius opus ac finis est bn̄ dicere nullū persuasibiliū huic vel illi ptermittēdo. quo vero ipsa est particula ciuilis facultatis/vel eius sciētię: quę actiões humanas omnes cōsiderat: finis actionis ac eius op⁹ est bn̄ dicere ex psuasibilib⁹ simplr̄: & ex psuasibilib⁹ huic vel illi. Hoc enī est eius opus: nec orator vt ciuilis artifex aliud intēdit per eius actionē, nisi ad h̄ opus: quod est bn̄ dicere, ex oībus gn̄ibus psuasibiliu3 puenire vt domificator nihil aliud sua actione intēdit nisi domicilium ipm̄. Finis vero rei actę ab oratore: qui est finis ei⁹ operis: qđ est bn̄ dicere: est vsus illius rei actę, h̄ est psuadere, nisi auditor bene vtit̄ illo ope oratoris a quo persuasus erat. Sin aūt male vtet̄ ex illo dissuasus potius q̄ suasus videbitur, vt domicilij facti vsus est dn̄i, nō opificis. Quare dicamus q̄ oratorię vt est particula ciuilis facultatis finis actiōis est bn̄ dicere, qđ est ei⁹ actionis opus, vt Arist. dicebat. et finis rei actę vel operis oratoris est psuadere, & sic tolluntur cōtrouersię, nā qui dicunt bn̄ dicere eē finē oratoris intelligūt ei⁹ actionis finē eē ac opus vt rectę Ari. hic exposuit. qui vero psuadere: intelligūt non oratoris finem, sed oratoris rei actę vel operis oratorij eē finē: vt Ari. vbiq3 sentit, per hęc ad rōnes dicamus enī dialectici finē eē pbare, quatenus est finis rei actę a dialectico, qa probare est finis sylloꝝ: quę sunt opa dialectici. sic psuadere est finis ipsius oratorēs quatenus est finis operis oratorij. ¶ Per fidē facere est finis in pticulari partiū nō quidē oratoris, vt orator: sed oratorij opis: bn̄ dicere vero est finis oratoris vt opificis. Rōnes dēt Quintiliani nō valent, qa l3 cicatrices pecunia psuadeant, nō tn̄ nisi interueniente opere: qđ est bn̄ dicere: cuius psuasio est finis. Bene dicere enī est finis opusq3 actiōis oratorię. Persuadere finis rei actę operisq3 ipsius: vt habitatio finis domicilij facti: & calciatio finis calciamēti facti: & nauigatio finis nauis factę. rursus finis actionis semp euenit cū actio pfecta erit, finis rei actę nō semp: posita enim edificatione semp euenit domus, habitatio vero domus factę pōt non euenire, qa est in libertate vtētis. sic posita actione oratoris, euenit opus eius semp, qđ est ipsius bn̄ dicere: sed psuasio, quę est vsus illius: nō semp euenit. Est enim in libera potestate vtētis illo opere. Hinc p3 psuadere eē aliquo pacto fortuitū: qđ euenire pōt & non euenire, posito ope oratoris: qđ est ipm̄ bn̄ dicere, nō tamē est pter intētionē oēm si euenit: qa non pter intētionem eius qui vtit̄ ope oratoris. Hinc p3 differentiā inter oratorē, & declamatorē, nā l3 vtriusq3 finis & opus sit bn̄ dicere: tn̄ oratoris opus est ad aliū finē institutū: qui l3 non sit oratoris simplr̄ est eius operis finis. At ipm̄ bn̄ dicere declamatoris est ad nullum aliū finē institutū, ppterea operis declamatorij nullus vlterior erit finis habēdus. ¶ Preterea, orator cessat i ipo bn̄ dicere, nec vltra vt orator exposcit: opus tn̄ suū nō vacat alio fine: veluti cessat actio edificatoris ad domū factā: domus vero facta est alterius finis: qa ad vsum dn̄i sic opus oratoris ad vsum auditoꝝ. P3 igit̄ oratoris/vt ciuilis est, finē eius actionis esse bn̄ dicere, sui vero opis esse psuasionē. Hęc de fine sunt quę mihi videntur.

¶ Persuasionum autem, hę quidem inartificiales sunt, hę autem artificiales. Inartificialia autem dico, quęcūq3 non per nos acquisita sunt, sed preextiterunt, vt testes, tormenta, scripta. Artificialia vero, quęcūq3 per methodum atq3 per nos excogitari possibile est. Quare oportet harum, illis quidē vti, has autem inuenire.

¶ Resumpta ipsius rhetoricę definitione, nūc ad psuasiones trāsit, de quibus ipsa est, & dicit. | Persuasionum autē, | de quibus est rhetorica ipsa, | hę quidem inartificiales sunt, hę autē artificiales. | Exponit autē qd p inartificiale, quidue p artificiale intelligat, & dicit. | Inartificialia autē dico, quęcūq3 non p nos acqsita, | siue excogitata | sunt, sed pexistunt | antequā ipsa excogitemus, aut acqramus, | vt testes, tormenta, | siue cruciatus, siue torturę, qbus vtūtur iudices ad veri cōfessionem, | scripta, | vt cōtractus, cęterę q3 obligationes, de qb⁹ postea disputabit. Deinde exponit artificialia, & dicit. | Artificialia vero | subaudi dico, | quęcūq3 p methodū | siue regulam a nobis inuētā, | atq3 p nos excogitari possibile est. | Ex his cōcludit, quo mō rhetores se habeāt ad hō persuasiones, & dicit. | Quare op3 | nos rhetores | harū | persuasionū | illis | s. inartificialibus | qdē vti | tanq̄ pexistentibus ad testificationē rei. | Has autē | s. artificiales | inuenire | s. p nos, & artē nostram, & postq̄ fuerint inuētę, op3 nos illis vti. Sic igit̄ inartificialib⁹ vtimur, & non ex arte nostra inuenimus. Artificiales autē & ex arte nostra īuenimus, & inuētis vtimur. Sunt testes, cruciatus, & scripturę sine arte, qr subterfugiūt rōnē logicę, cuius rhetorica est particula. Enthymema vero & exēplum artificiosę sunt, qa rationē logicę sbeūt, quę est ars artiū, vt Arist. dicit in topicis, aut, vt Auer hic assērit, testes, cruciatus, & id genus sunt sine arte psuasiōes, qa eoꝝ pncipiu3 non in nobis est. Enthymema autē, & exēplum artificiosę sunt, qa pncipiu3 eoꝝ in nobis est, na3 artificialiū nos sumus, & dn̄i, & pncipia. Sed cur apd iudices psuasiones sine arte pollētiores sunt psuasionibus artificiosis. Et cur exēpla & fabulę magis q̄ sylli, & enthymemata psuadent. an qa testes & id genus, aut fuerunt in facto, aut facto ppinquiores. Artificiosę autē psuasiones nec in facto, nec facto ppinquę, sed solu3 de facto coniecturabiles. Exēpla vero & fabulę ideo persuadent magis q̄ sylli, & enthymemata, qa psuasiões sunt sensibiliores, in qbus vulgares magis versant̄. Enthymema autē & syllus minus sensibiles. An qa exēplus & fabula psuasiones sunt faciliores, quas facile vulgares percipiūt. Enthymema autē & syllm̄ cu3 difficultate, at faciliora credibiliora sunt semp, qđ Arist. pbauit li° p-blematus. ¶ Deinde q̄res cur in doctrinis testes, & exēpla tenēt infimū locū pbandi. Locus enī ab authoritate infimus est. an qa phi de his agūt, quę nō sunt in nostro facto. sed de his, quę vlia sunt, penitusq3 a nostro facto. ideo sylli eis lōge magis conueniūt. Rhetores aūt

acquisita sunt ἄτεχνοι πίστεις excogitata sunt tormenta βάσανοι examina cruciatus questiones. scripta συγγραφαί conscriptiões scripture. excogitari κατασκευάσθηναι effici.

pticula 18°. pble̅ 3°.

de quo agunt, quę manu pertractantur. ideo ad persuadendum valent sensibiles ipsę persuasiones longe magis quam intelligibiles.

excogitantur ευρισκομενων que excogitant, que inveniunt ratione λογω oratione.

℄ Persuasionum vero, quę ratione excogitantur, tres species sunt, nam hę quidem sunt in more dicentis. Hę autem in afficiendo aliquo modo auditore. Hę vero in ratione ipsa, cum demonstramus, aut videmur demonstrare.

Commentum.

℄ Subdividit nunc rursus artificiosas persuasiones, et dicit. [Persuasionum vero, quę ratione excogitantur] hoc est artificiosarum, quę ratione parantur, atque exquiruntur, ac inveniuntur, [tres sunt species. nam hę quidem sunt in more dicentis.] Hoc est una species est persuasionum, quę sumuntur ex parte dicentis, ut e moribus eius. [Hę autem in afficiendo aliquo modo auditore.] hoc est alia species sumitur ex parte auditoris afficiendi [hę vero in ratione ipsa,] cum demonstramus rem factam, vel non factam in genere dicendi iudiciali, esse vel non esse in genere dicendi demonstrativo, fore vel non fore in genere dicendi deliberativo, [aut videmur demonstrare] hoc est ex verisimilibus per enthymemata, vel per exempla. probatur hęc divisio (ut recte Egidius) quia omnis persuasio est rationabilis vel sermocinaria. Sermo vero aut ratio ad tria refertur, aut ad dicentem ipsum, aut ad audientem, aut ad rem, quę dicitur. igitur artificiosę persuasiones non plures sunt quam tres. ℄ Quo vero ad verba attinet, verbum in ratione ipsa, grece est, ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ. At λόγος logos et rationem, et orationem significat, Ego tamen in ratione ipsa transtuli. Nam oratio hęc tria persuasionum genera complectitur. Ratio autem non nisi persuasionem, quę accipitur ex parte rei, ut Aristo. intellexit hic. ℄ Sed occurres, quia superius Aristo. voluit persuasiones ad rem solum esse artificiosas, eas vero, quę sunt pręter rem, dixit esse extra artem. nunc autem omnes artificiosas esse asserit. Ergo quia hic artificiosum accepit fusius, pro omni eo, cuius principium, et causa est in nobis, quod. vs. distinguitur contra testes, cruciatus, et id genus. At superius sumpsit artificiosum pręssius pro eo, quod est dicere logice. Insuper superius voluit ea, quę sunt pręter rem esse minus principalia in oratore. Sed quę sunt ad rem esse principaliora, et sic illa ab arte penitus non abiecit, hic autem illa complectitur tanquam minus in arte principalia.

probis ἐπιεικέσι modestis mitibus mansuetis equis. facilius θᾶττον celerius citius. ambiguitas ἀμφιδοξεῖν ambigere diversitas opinantium. alii vero.

℄ Per morem igitur, cum sic quidem dicatur oratio, ut dignum fide faciat dicentem. Siquidem probis magis ac facilius in omnibus simpliciter credimus. in quibus autem certitudo non est, sed ambiguitas, et omnino. Oportet * autem et hoc accidere propter orationem, non autem propterea, quia opinamur qualem quendam esse ipsum dicentem. Non enim sicut quidam orationum artem tradentium ponunt in arte, probitatem dicentis quasi nihil conferentem ad persuadendum, sed fere (ut est dicere) principalissimam habet fidem mos.

* Ops autem et hoc accidere non propter orationem, sed propterea quia opinamur qualem quendam esse dicentem.

℄ Tria persuasionum genera sumpsit, ex parte viri dicentis probitatem, ex parte audientis affectionem, ex parte rei rationem. Nunc hęc tria per ordinem declarat, et primo quod probitas viri dicentis maxime persuadeat, et dicit. [Per morem igitur] subaudi persuadet orator, [cum sic quidem dicatur] atque ab eo pronuntietur [oratio, ut] ipsis audientibus [dignum fide faciat dicentem,] facit oratio ipsum dicentem dignum fide, cum ab eo pronuntiatur sic modeste, ac probe, ut audientes credant eum esse virum probum, modestum, mitem, ęquum, atque iustum, quanto magis persuadebit, si non solum ex ipsa orationis pronuntiatione, sed ex omnibus actionibus in vita credant eum esse officiosum, et sit revera probus. Hoc ita esse demonstrat observatione atque exemplo, et dicit. [Siquidem probis magis ac facilius in omnibus simpliciter credimus.] hoc enim apud omnes gentes observatum est, ut de omnibus semper probis magis credatur, deinde exponit, in quibus potissimum, atque omnino fidem proborum traditionibus, et q. d. licet in omnibus magis, et facilius credamus probis, quam non probis, [in quibus autem certitudo non est, sed ambiguitas.] hoc est, sed opinantium diversitas, [et omnino] subaudi tunc omnifariam probis credimus. Sic igitur licet de omnibus simpliciter magis, ac facilius probis quam non probis, credamus, in quibus tamen non est certitudo, sed de re illa opiniones diversę, tunc et omnino eis credimus, assertionibusque eorum. sic enim semper apud omnes gentes observatum est. ℄ Quo vero ad verba attinet, verbum probis grece ἐπιεικέσι: latine modestis, et mitibus, et mansuetis, et ęquis, verum ubi voce probis exposui, verbum autem facilius grece θᾶττον, quod etiam latine dici potest, tum celerius, tum citius, sed hic facilius diximus verbum et ambiguitas grece est, ἀμφιδοξεῖν, latine ambigere, sive ambiguitas, sed est ambiguitas opinantium quędam diversitas, verba vero, [in quibus autem certitudo non est, sed ambiguitas, et omnino] legi possunt, ut sint determinantia id, quod dixit. q. d. licet in omnibus simpliciter magis et facilius probis credamus, quam non probis, tamen revera non in omnibus hoc verum est, sed in quibus certitudo non est, sed et omnino opinantium diversitas, verum prima lectio verior est, ut considerati verba patet. Verbum autem oratio grece est λόγος, latine etiam ratio, sed hic pro oratione accepit, quę complectitur omnes tres persuadendi species. Deinde annotatione dignum, in scriptura greca, quam habeo, verba quę sequuntur, sic leguntur. [Oportet autem et hoc accidere propter orationem, non autem propter ea quia opinamur qualem quendam esse ipsum dicentem,] quę nullo pacto stare possunt, quia nec conveniunt eis, quę modo dixit, nec his, quę statim subscribit. Et propterea translatio vetus melius habet, dicit enim in ea, [Ops autem et hoc accidere non propter orationem, sed propterea quia opinamur qualem quendam esse dicentem,] hęc enim scriptura consona est tam his, quę dixit, quam his, quę subscribet, nam cum dixisset in omnibus facilius et magis probis quam non probis nos credere, et potissimum atque omnino in eis, in quibus est opinantium diversitas, cum posset dici hoc probum hic non probitate, sed vi orationis, ad hoc refellendum subscribit. [Ops autem et hoc accidere] subaudi ipsis probis, [non propter orationem] hoc est non vi orationis, [sed propterea quia] ex modesta probaque orationis pronuntiatione, [opinamur qualem quendam esse dicentem] hoc est probum, modestum, mitem, mansuetum, ęquum, atque iustum. Putamus enim viri probitatem esse talem in verbis, qualis est in vita, virique actionibus, ex his apparet error scripturę, quę reperitur in gręcis codicibus, et in translationibus Georgij trapezuntij, est enim scriptura corrupta. Deinde confirmando hoc, reprehendit nonnullos artis scriptores, qui probitatem viri dicentis nihil, aut parum prestare persuasioni dixerunt, moti fortasse ex eo, quia oratio persuasiva est, quia vera est. At vera vel falsa oratio est (ut scribit Aristo. in prędicamentis) ab eo, quod res est vel non est, igitur non probitate vel auctoritate viri dicentis oratio persuasiva est, sed vi rei, cui occurrit Aristo. et dicit. [Non enim sicut quidam orationum artem tradentium ponunt

nunt in arte] ponendum subaudi ac asserendum est [probitatem dicentis quasi nihil]eē[conferentē ad p suadendum, sed fere (vt est dicere) principalissimaz habet fidez mos,] atqz dicentis probitas, quasi dicat. sed est dicendum probitatez viri dicentis principalissimā facere fidem in sermonibus. Quod in contionatorib⁹ videmus, qui prędicatores vulgo dicuntur. hi enim vitę probitate magis mouent q̄ rationibus quibuscūqz. ℭ Sed quęres propter quid oratio si a probo, q̄ si eadem ab improbo dicat̄, magis persuadeat. An q̄a (vt Arist. scribit. 10. ethico.) orōnes fiunt ad vulgares. Vulgares autē magis sensu q̄ rōne vigent, at sensus non discernit inter verū ⁊ verisimile. Ideo vulgus qđ in actionibus vitę rectum eē credit, idē quoqz ⁊ in ꝟbis, ac sermonibus eē arbitrat̄, non eñ discernit inter rectuz agere: ⁊ rectum dicere. Oīa enim putat actiōes. vnde quia vulgares improbitatē in actionibus arbitrant̄ etiaz in ꝟbis eē, ideo proboꝝ magis q̄ improboꝝ sermonib⁹ credūt. ppterea Ari. ait sermones, qui de actib⁹ atqz affectibus sunt, minorē q̄ opera fidē hēe. Sili rōne sylls o sapientioribus platus facilius opiniones efficit, q̄ si ab insipientioribus proferat̄, qm̄ probabile est, qđ pluribus videtur ⁊ pręcipuis, ⁊ sapientioribus. ℭ Sꝫ occurres adhuc, quoniam 2° huius Arist. ex parte dicētis orationem persuadere ex tribus asserit, ex prudētia dicentis, ex virtute, ⁊ beniuolētia. at eñi cum cōsiliarius, vel orator, qui dicit, fuerit prudens, probus, ac beniuolus, tunc in dicendo optimaz facit fidem in eis, qui audiunt. hic ꝟo solam probitatem accepit, dicendum hoc quod Arist. hic dicit, non excludere cętera, quę addidit libro 2°, nec ea, quę illic accepit, excludunt id, quod hic assignat, quare cum compatiantur seinuicem, bene dicuntur. Verum quod libro scđo dicit, est amplificans id, quo dicit hoc loco.

affectum
πάθος
passionem
perturbationē.
pinducti fuerint
προαχθῶσιν
ppulsi fuerit
verum
μὲν οὖν
qdem igit.
Cōmētū.

ℭ Per auditores autez, cum per orationē in affectum pinducti fuerint. Non eniz similr reddimus iudicia, cum tristamur, ⁊ cum letamur, vel cum amamus, ⁊ odio habemus, ad quod etiam solum dicimus eos, qui orationum artem tradiderunt, tentasse negotiari. Verum de his declarabitur singulatim, cum de affectibus dicemus.

ℭ Nunc 2° declarat quonā modo p suasio fiat ex parte ipsoꝝ audiētiū, ⁊ dicit. [Per auditores aūt] h est ex pte auditoꝝ aūt fit psuasio, fidesqz iducit̄, [cū p orōnes in affectum pręinducti fuerint.] dico p orōnē. s. pathenticā, hoc est affectus inductiuam, dico in affectus, hoc est in tristitiam vel gaudium, amorem vel odium, vel in aliquid id genus. Deinde assignat rōnē, ⁊ dicit. [Nō eniz similr reddimus iudicia] in causis, qōnibusqꝫ ipsis [cū tristamur, ⁊ cū letamur, vel cum amamus, ⁊ odio habemus.] diuersimode eniz affecti diuersimode iudicam⁹. vnde ⁊ Ptolemęus lib° cētū enu' dicit astronomum cum de re quapiam vult iudicare ab odio atqz amore abiunctum esse oportere. Sallustius quoqz: omnes homines. inquit. qui de rebus dubijs consulūt, ab ira, et reliquis animi perturbationibus abesse oportet. Naz haud facile verū pspicit, vbi illa officiunt. Tertio repetit eorum opinionem, qui solum dicere enitebant̄ mouendo audientes ad affectus, ⁊ dicit. [ad quod etiam solum dicimus eos, qui orationum artem tradiderūt, tentasse negotiari.] hi enim sunt, de quibus superius dixit, eos existimasse, aut totam, aut maiorem partē persuadendi consistere in afficiendis auditorib⁹, quod Quintilianus summum id esse in oratore affirmat. Propterea quarto aduersus hos, dicit. [Verum de his,] horumqꝫ opinione [singulatim declarabitur,] libro scđo [cuz de affectibus dicemus]. ℭ Sed quęres, cur iudex amore atqz odio carere debet: An q̄a, vt 5° ethicorum dicitur, iudex est quasi iuxta stans. Amore autem vel odio nō iuxta stat, sed hac, vel illac pēdet. An quia iudex (vt. s. dixit) est regula quędam. At regula paruo hinc vel inde addito, nō amplius ęquilibra relinquitur. An quia (vt 5° ethicorum dicitur) iudex est iustitia animata, ac iustum animal, viuensqꝫ. Iustum autem mediuz ⁊ ęqūle est. Est enim iustitia ęqualitas quędaz. At quod amore vel odio, aut aliquo id genus afficit̄, non ęquale est, verum de his secūdo libro.

ℭ Per rationes deniqꝫ credunt, cum verū, aut apparens ostenderimus ex persuasibilibus circa singula.

denicq
δὴ
aut
psuasibilib⁹
πιθανῶν
credibilibus
probabilib⁹.
Cōmētū.

ℭ Ultimo declarat quādo per rōnes, ⁊ ex parte rei persuademus auditorib⁹ vsqꝫ adeo vt credant, ⁊ dic. [Per rationes deniqꝫ credunt] auditores, [cum veruz aut apparens] idest verisimile [ostenderimus ex persuasibilibus circa singula,] circa singula dico quę quęruntur, ⁊ disputantur per oratores. Quare enthymemata, ⁊ exēpla rationes sunt, quę rem factam, vel non factam, eē, vel non esse, fore vel non fore demonstrant, quaz partem pręcipuam in oratore ponunt Peripatetici, ⁊ Platonici, vt superius diximꝰ. ℭ Quo ꝟo ad ꝟba attinēt, verbum rationes, gręce λογων, latine orationes etiaz, verum hęc pro rōnib⁹ accepit, quę sunt vna ps orōnis. verbum apparēs, quod gręce est, φαινομενον latine verisimile. Rhetor eñi ostendit verum, ⁊ verisimile, qm̄ rhetoris est vtrāqꝫ partē q̄stionis argumētari. mō quęstionis altera pars vera, altera verisimilis est.

ℭ Cum autem psuasiones ppter hęc sint, pspicuuz est, qm̄ hęc tria est sumere, eius, qui syllogizare potest, ⁊ considerare circa mores ⁊ virtutes, ⁊ tertio quę circa affectiōes, ⁊ quid vnaquęqꝫ affectionū sit, ⁊ quale qđ, ⁊ ex quibus, ⁊ quo pacto fit.

ℭ Nunc concludit quot sint, quę rhetorica considerat, ⁊ dicit. [Cum autem persuasiōes propter hęc sint]. vꝫ. ex parte rei, propter enthymemata, ⁊ exempla, ex parte dicentis, propter mores ac virtutes, ex parte audientium, ppter affectiones, [perspicuum est, quoniaz] rhetoris [est sumere hęc tria. eius, qui syllogizare potest.] subaudi est sumere de syllogismis rhetoricis, quę sunt exemplum, ⁊ enthymema. [et] subaudi eius, qui persuadet propter mores, [est considerare circa mores, ⁊ virtutes, ⁊ tertio] eius, qui persuadet afficiendo, est cōsiderare, [quę circa affectiones.] Et exponit quę sunt ea, q̄ circa affectiones vult cōsiderare, ⁊ dicit. [Et quid vnaquęqꝫ affectionum sit] quantuz ad genus, [⁊ quale qđ] quantum ad differentiam. [⁊ ex quibus] quantū ad res gestas, vel verba pręter rem, [⁊ quo pacto fit,] quo ad pronuntiationem, ⁊ ad cantum. Cōmētū.

ℭ Quare accidit rhetoricam veluti adnatuz quid esse dialecticę, ⁊ negotij, quod circa affectus, quod iustuz est appellare politicū.

adnatū qd
παραφυές
τι
ppaginem
quidam
Cōmētū.

ℭ Nunc concludit genera, quorum est ipsa rhetorica, ⁊ dicit. [Quare accidit] propter hęc, quę dicta sunt [rhetoricam

[rhetoricam esse velut ad natum quid dialecticę,] hoc est esse de genere dialecticę. Est enim dialectica sub genere logicę. ergo & rhetorica est eiusdem generis. nam quatenus agit de enthymematibus & exemplis, est particula logicę. ¶ Quo vero ad verba attinet, verbum adnatum quid grece est παραφυές τι, & põt interpretari propago quędam. At propago pro genere accepit Virgilius, cum dixit. Si romana potens itala virtute ꝓpago. Est igitur rhetorica de genere logicę, quatenus est de persuasionibus sm rem, quę sunt enthymema, & exemplum. deinde subscribit rhetoricam esse generis politicę, & dicit.[et]subaudi est ꝓpago [negotij], quod est circa affectus, quod iustum est appellare politicam]hoc est ciuile. ¶ Sed occurres, quia superius diximus rhetoricam eẽ generis physici, quatenus agit de affectibus, nunc autẽ dicit negotiũ de affectibus esse dicendum ciuile. Potest dici Aris. velle rhetoricam (quatenus est de affectibus) posse appellari ciuilez sm figuram, vt subscribet statiz, reuera nõ ciuilẽ, sed nãlem eẽ, quod pacto sit, statim dicemus in textu proximo.

πρoσδύ-
ανται ὑπὸ
ποιουμένοι
facti.
tum quidem
τὰ μὲν
partim gdez
tum vero
τὰ δὲ
partim vo.
arrogantiam
ἀλαζονεί
αν
iactantiam.

¶ Propter quod & subinduit figuram politicę rhetorica, & qui prędit hac sunt. tum quidem propter ineruditionem, tum vero ꝓpter arrogantiam, tum etiam propter alias causas humanas.

¶ Corrigit se, & declarat ꝓpter quas causas rhetores se ciuiles fecerunt, & dicit.[Propter quod & subinduit figuram politicę rhetorica, & qui prędit hac sunt]etiam subinduunt figuram ciuilium, non tamẽ reuera ita est, nã rhetorica quatenus est de syllogismis, est logicę pars, quatenus autem est de affectibus, est physicę spẽs, nam de affectibus animę agit liber de aĩa. Deinde assignat causas, quare rhetores fecerunt se ciuiles, & dicit.[Tuz quidem ꝓpter ineruditionem,]hoc est, quia ignorauerunt logicam.[Tum vero propter arrogantiam]hoc est propter iactãtiam & superbiam. nã duz se ciuiles faciũt, elatiores putant haberi ab omnibus, ac sublimiores. at si se logicos facerẽt, se putarẽt facere viliores, quod quidem non est, nisi ob eorum superbiam.[Tuz etiam propter alias causas humanas,]vt ꝓpter ciuilem potẽtias, vel etiam ꝓpter lucrum, quę se consequi facilius putabant se ciuiles, quã logicos facientes.

¶ Est enim particula quędaz dialecticę, & simulacrũ sicut & incipiẽtes diximus. De nullo eniz determinato, alterutra earuz scientia est quo modo se habet. Sz sunt potentię quędam conquirendi rationes. De potẽtia quidẽ igitur ipsaruz, & quonam mõ se habeant ad inuicem, dictum est fere sufficienter.

Cõmẽtũ. ¶ Quasi (vt mihi videt) corripit eos, qui rhetoricã ex parte ciuilem effecerunt, & dicit, rhetorica (vt recte dictum est) non est ciuilis.[Est enim particula quędam dialecticę, (& sicut incipientes diximus) simulacruz]illius. dixit enim a pñcipio ꝙ rhetorica sit dialecticę antistrophos, cuius rõnem repetit, & dicit.[De nullo enim]genere [determinato quo mõ]illud[genus se hẽat sciẽtia est,] sed de quibusdam cõmunibus, ꝓpterea subscribit, quales vtreqz nam sunt, & dicit. Sed sunt potentię quędã]hoc est facultates quędam[cõquirendi rationes].s. enthymemata, & exẽpla de quolibet dato. ¶ Quo vero ad verba attinet, cum dixit rhetoricam eẽ particulaz dialecticę, per dialecticaz logicã sumpsit, sicuti Plato vbi-

qz accepit, simulacrum grece est ὁμοίωμα, latine similitudo etiam, & accepit similitudinez pro propagine (ga vt dictum est) rhetorica est ꝓpago dialecticę, quatenus est de illius genere. demũ epilogat, & dicit.[De potẽtia quidem igit]i. de vi[ipsaruz]s. dialecticę atqz rhetoricę [dictum est,]nã superius dixit tã rhetoricã quã dialecticam vim pſuadẽdi eẽ circa quodlibet datuz.[& quonã modo se habeãt adinuicem, dictum est]etiam[fere sufficiẽter,]quoniaz dictuz est, ꝙ rhetorica sit vis persuadendi circa quodlibet datuz ex verisimilibus, dialectica vero ex probabilibus, vel dictum est quonã modo se habeant adinuicem, nam dictum est alteram alteri antistropham eẽ, aut dictũ est quonã modo se habeãt, ga dictum est ꝙ rhetorica sit dialecticę particula, dixit aũt [sufficienter fere,]quatenus nõdum de enthymematibus & exẽplis dictũ est, aut dixit sufficiẽter fere, ꝓp modestiam seruandã, & arrogãtiam euitãdã. ¶ Sed dubitares fortasse non abre, & pmo quia videt rhetorica particula phię nãlis, qm considerat de animę affectib⁹, de quibus sciẽtia de anima agit, quę nãlis phię pars est. deinde ga videt ciuilis, ga agit de morib⁹, & virtutib⁹. Postremo ga videt logica, ga agit de enthymematibus, & exẽplis, quę logicę rõnes sunt Quare nõ videt magis dialecticę particula quã nãlis, aut ciuilis sciẽtię. Nõnulli sunt, qui rhetoricã quasi ex equo trigeniam fecerunt, ciuilem quidem rõne morum, quos contemplat ex parte dicẽtis. physicaz aũt, quatenus est de affectib⁹, ex qb⁹ sumũtur pſuasiões ex pte audiẽtis. logicaz deniqz quatenus est de enthymematib⁹ & exẽplis, quę ex pte rei pſuasiones sunt. dixerũt etiã ex ęquo esse (vt ita loquar) trimateriã, ga de pſuasionibus sumptis ex parte rei, vt est logicę particula. Et de moribus & virtutibus, vt est particula ciuilis. Est deniqz de affectibus, vt est particula phię naturalis. Verum hi inquantum dicunt rhetoricam esse trigeniam, triqz materiam recte sentiunt. Superius enim hoc probatum est, inquantum vero dicunt rhetoricam esse ex ęquo trigeniam atqz trimateriã, errant, qm (vt Arist. hic declarauit) affectus, & mores materię sunt rhetoricę quasi remotę atqz per accidẽs. Nõ enim hęc, vt talia, sed, vt persuasibilia sunt, atqz vt faciunt ad persuadẽdum considerat. Quare non ex ęquo rhetorica hęc est, sed primo pñcipaliterqz particula logicę. Ex quibus patet causidicos, quos hodie ciuiles dicunt, non esse ciuiles, sed verius rhetoricos atqz dialecticos, quatenus eniz rhetoricam moribus applicãt, ciuiles dici possunt, per accidens tamen, quatenus autem litigant (quod proprium est eorum) dialectici sunt habendi, & quidem verius, atqz proprius.

Cur⁹ facultas sit pticula rhetorica.

¶ Eorum autem, per quę aut ꝓbamus, aut videmur probare, quemadmoduz & in dialecticis, aliud quidem inductio est, aliud vero syllus. Voco autez enthymema quidẽ, rhetoricũ syllz. exẽplũ aũt, rhetoricã iductionẽ.

ἀποδείκνυ-
σθαι τοῦ
δεικνύναι
vel ostẽdere
vel docere.
videmur probare
φαίνεσθαι
δεικνύναι
vel apparere
ostendere
demõstrare.

¶ Cuz exposuisset rhetoricam esse de tribus gñib⁹ pſuasionũ, nunc de genere earũ pſuasionum ꝓsequitur, quę sunt sumptę ex parte rei, & incepit ab his magis, quia sunt principaliores, & per similitudinem asserit eas duas, enthymema. vz. & exemplum, & dicit,[Eorum autem per quę aut probamus, aut videmur probare, quemadmodum & in dialecticis]aliud est inductio, aliud syllogismus, sic in rhetorica duo erunt, [aliud quidem inductio est, aliud vero syllogismus.]r exponit quonã modo iductio, & syllogismus sint rhetoricę pſuasiões,

& dicit. Voco autem enthymema quidem, rhetoricum syllogismum, exemplum autem, rhetoricam inductionem. quare ut in dialecticis duo sunt inductio, & syllogismus, sic & in rhetorica duo sunt enthymema, & exemplum, dixit autem enthymema non simpliciter esse syllogismum, sed rhetoricum syllogismum, quia (ut postea dicetur) multifariam a syllogismo deficit, sed apud rhetorem eam vim habet, quam syllogismus apud dialecticum. ita quoque exemplum non simpliciter dixit esse inductionem, sed rhetoricam inductionem, quia licet exemplum sit minus inductione, tamen tantum apud rhetorem exemplum valet, quantum apud dialecticum inductio, quam rem Arist. primo posteriorum affirmat dum rhetoricem persuadere asserit aut per exemplum, quod est inductio, aut per enthymema, quod quidem est syllogismus, quia exemplum apud rhetorem est inductio, & enthymema syllogismus. ¶ Quo vero ad verba textus attinet, annotatione dignum, in translationibus, quas Egidius exponit, verba textus est haec, eorum autem, quae sunt propter ostendere, aut apparere ostendere, sicut & in dialecticis, hoc quidem inductio est, hoc autem syllogismus, hoc vero apparens, & hic similiter, nam exemplum quidem inductio est. Enthymema vero syllogismus, voco autem enthymema quidem rhetoricum, syllogismum. Exemplum autem rhetoricam inductionem. haec sunt, quae reperiuntur in translationibus Egidii, & sunt, ut mihi videtur, satis bene dicta. nam primo proponit ea, per quae dialecticus probat vere, aut apparenter, & dicit. Eorum autem, quae sunt subaudi inventa propter ostendere, aut apparere ostendere, hoc est eorum, quae sunt inventa ad aliquid probandum, aut ad apparenter probandum, sicut & in dialecticis tria sunt, hoc quidem inductio est, hoc autem syllogismus, hoc vero apparens syllogismus, qui sophisticus dicitur, haec enim tria sunt in dialectica, ideo subscribit sicut in dialectica tria sunt, & hic similiter scilicet in rhetorica tria sunt, & enumerat duo, & dicit. Nam exemplum inductio est, enthymema vero syllogismus. & ne quis credat exemplum esse vere inductionem, & enthymema vere syllogismum, declarando quo modo haec sint, dicit. Voco autem enthymema quidem rhetoricum syllogismum. Exemplum autem rhetoricam inductionem, non autem simpliciter, tacuit autem quid in rhetorica sit apparens syllogismus, quia 2° libro hoc exponet, nunc vero subintelligendum est illud esse enthymema sophisticum. ¶ Sed quaeres cur rhetor nec inductione, nec syllogismo utitur: sed exemplo loco inductionis, & enthymemate loco syllogismi. An dicendum hoc esse, quia rhetor dicit ad vulgares, qui non possunt syllogismum, vel inductionem perspicere, dialecticus vero probat ad peritos, qui & exemplum & enthymema, & inductionem, & syllogismum perspicere possunt, & uti.

aut [illegible] probationem [illegible] p ostendere p ostensiones p demonstr. ¶ Omnes enim persuasionem faciunt per probationem aut exempla dicentes, aut enthymemata, & praeter haec nihil quodam modo. Quare si & omnino quidem necesse est syllogizantem, aut inducentem probare quodcunque, aut quemcunque. (Palam autem nobis hoc ex analyticis) necessarium est utrumque ipsorum utrique horum idem esse.

Commentum. ¶ Quae paulo ante acceperat, in praesenti textu probare videtur, acceperat autem enthymema esse rhetoricum syllogismum, & exemplum esse rhetoricam inductionem; nunc hoc ita esse argumentatur, & potest argumentum primo componi hoc pacto, omne persuadens, vel probans aliquid per aliquid est syllogismus, vel inductio, nec probat hanc maiorem, sed veram esse supponit ex prioribus analyticis. Ibi enim haec maior est apertissime dilucidata. Tunc addatur minor, exemplum, & enthymema probant aliquid per aliquid. igitur exemplum est inductio, & enthymema syllogismus, si hoc pacto argumentum componitur, primo tangit minorem, & dicit. Omnes enim persuasionem faciunt, per probationem, aut exempla dicentes, aut enthymemata, & praeter haec subaudi per aliud nihil quodam modo. per quae vult habere minorem. videlicet quod exemplum & enthymema probet aliquid per aliquid. Deinde tangit maiorem, & simul infert conclusionem, & dicit. Quare si & omnino quidem necesse est syllogizantem, aut inducentem probare quodcunque vel quemcunque scilicet per aliquid. & per quodcunque intelligit factum, & per quemcunque intelligit hominem, vel personam. Omnis enim qui probat quodcunque factum, vel quemcunque hominem esse dignum laude, syllogizat aut inducit, haec enim erat maior, quam non probat, sed ex prioribus supponens, dicit. Palam autem nobis hoc ex analyticis tunc dat conclusionem, & dicit. Necessarium est utrumque ipsorum utrique horum idem esse, hoc est enthymema syllogismo, & exemplum inductioni. Vel argumentum potest componi hoc pacto, & quidem magis ad verba, omnes qui aliquid probant, syllogizant, vel inducunt. rhetores aliquid probant. igitur rhetores syllogizant, vel inducunt. De ratione tangit primo minorem, & dicit. Omnes enim scilicet rhetores persuasionem faciunt per probationem, aut exempla dicentes, aut enthymemata, & praeter haec per aliud nihil quodam modo. quasi dicat, sed rhetores omnes syllogizant, vel inducunt, quae erat minor. deinde tangit maiorem, & dicit. Quare si & omnino quidem necesse est syllogizantem, aut inducentem probare quodcunque vel quemcunque per aliquid, haec erat maior, cuius probationem subscribit, & dicit. Palam autem nobis hoc ex analyticis tunc dat conclusionem, & dicit. Necessarium est utrumque ipsorum utrique horum idem esse scilicet enthymema syllogismo, & exemplum inductioni. Quare recte dictum est duas esse rhetoricas persuasiones, quae ex parte rei sumuntur, enthymema. videlicet quod est syllogismus, & exemplum, quod est inductio, & quia hic textus est probativus. ideo debet legi, omnes enim persuasiones, cum particula enim, quae causalis est, & non cum particula autem adversativa. ¶ Sed quaeres propter quid omnis ratio demonstrans aliquid per aliquid est syllogismus, aut inductio, vel ad haec reducibilis. An primo quia omnis scientifica nostra cognitio, aut ad artem, aut ad experientiam pertinet, & quia inductio ad experientiam, syllogismus autem ad artem pertinet, erit profecto omnis scientifica nostra ratio, aut inductio, aut syllogismus. An quia omnis scientifica nostra ratio, aut est ad principia, aut ad ea quae ex principiis deducuntur. At ratio quae est ad principia inductio est, quae vero ad ea, quae ex principiis sunt, syllogismus. quare cum nullo alio modo ratio scientifica sit, omnis nostra ratio erit aut inductio, aut syllogismus. An quia omnis nostra cognitio, vel est per sensum, vel per intellectum. Si per sensum, inductione, sin autem per intellectum, syllogismo constat. quare omnis nostra ratio aut syllogismus, aut inductio est. quo vero modo enthymema ad syllogismum, & exemplum ad inductionem reducantur, in subsequentibus erit dilucidum.

¶ Quae autem differentia sit exempli & enthymematis, manifestum est ex topicis. Ibi enim de syllogismo & inductione dictum est prius, quoniam hoc quidem quod est in multis & similibus ostendere sic se habet, ibi quidem inductio est, hic autem exemplum. Hoc autem quod est quibusdam existentibus aliud quid per haec accidere praeter ista, eo quod haec sunt aut universaliter, aut ut in pluribus, ibi quidem syllogismus, hic autem enthymema vocatur.

In greco sic per singula vna [illegible] i. vnum quoniam.

¶ Quod

Cōmēta^m. ¶ Qđ tñ sint duę rhetoricę persuasiones, hactenus explicauit, nūc vero breuibus quātum rhetoribus cōuenit, eorū differentias addit ex his quę in topicis dicta sunt. vt quasi dicat, q2 in topicis habita est diã inter sylm, ⁊ inductionē, ideo in rhetorica pꝫ differentia inter exēplum ⁊ enthymema. cū id qđ in topicis est syllus, in rhetorica sit enthymema, ⁊ qđ in topicis est inductio, in rhetorica exēplum. Est enī ipm exēplum inductio q̄dam, enthymema vero syllus q̄dam. q̄ rōne fit, vt duo simul faciat, q2 afferēdo ex topicis inter sylm, ⁊ īductionē differētiā, simul inter exēpluꝫ ⁊ enthymema diãꝫ affert. Est autē inter inductionē, ⁊ sylm hęc differētia, ꝙ īductio ex multis singularibus pariter se hn̄tibus ad aliqđ vle sit ꝓgressio. Syllꝰ vero oratio, in qua q̄busdaꝫ positis aliud q̄d ꝑter illa euenit, qm̄ illa aut semper, aut plerūq3 vera sunt. Ubi cā, hęc est īductio, Socrates noctu vagans est fur, Plato noctu vagās est fur, Cęsar noctu vagans est fur, ⁊ sic de sīlibus. igit̃ q̄libet noctu vagās fur est. Hęc eniꝫ est inductio, in qua multa singularia, q̄ similr̃ se habēt, sumpsimus, deducēdo vle. Syllꝰ aūt est, q̄cūq3 noctu vagat̃, fur ē. Caccus noctu vagat̃. igit̃ Caccus est fur. Est eniꝫ syllꝰ q2 duobus dũtaxat acceptis, ⁊ cōcessis, seq̄tur Caccuꝫ eē furem, qđ est aliud q̄dam ꝑter accepta, vi tñ eoꝝ sequēs. Pꝫ igit̃ differentia inter inductionē ⁊ sylm: q̄bus pꝫ differentia īter enthymema ⁊ exēpluꝫ. Nā qđ apud dialecticū est syllꝰ, apud rhetorem est enthymema. Et qđ apud dialecticū est inductio, apud rhetorē est exēplum. differt igit̃ exēplum ab enthymemate ea fere differētia, qua differt īductio a syllo. In exēplo enī sūmitur q̄daꝫ simile ex quo aliđ simile infert̃. Nam vt in ipsa inductione plura sīlia sumebant̃, ita in exēplo, vnum, vel pauciora sīlia accipiuntur. ex q̄bus aliud simile infertur, qđ intēdimus. Ubi causa, hoc est exēplum Sylla a Romanis dictaturam petēs, Romanis defecit. igit̃ Cęsar petēs a Romanis dictaturā deficiet. aut hoc pacto Romani recipiētes iuuenes ad cōsilia suis viribus corruerūt. Athenięses recipiētes iuuenes ad cōsilia suis viribus corruerūt. igit̃ Ueneti qui nūc iuuenes ad cōsilia recipiūt, suis virib9 corruent. Est enī exēplum q2 vnū singulare vel pauca similia sumunt̃, ex q̄bus alterū singulare simile infert̃. In enthymemate vero sumit̃ q̄dam, ex quo ad aliud ꝓcedet̃, sumptū sit simile, siue cōtrariū, siue aliud q̄ppiā. Hoc enī est enthymema miles potuit debellare vrbeꝫ, igit̃ Rex poterit. Qua rōne pꝫ exēplum eē inductionē apud rhetorē, q2 sumit̃ in exēplo vnuꝫ, vel pauca similia, quēadmodum in inductione plura sīlia. Enthymema aūt sylm, q2 sumit̃ q̄dam ex quo infert̃ aliđ, quēadmoduꝫ in syllo plura, ex q̄bus infert̃ cōclusio, q̄ q̄dam aliud ab assumptis, vñ dicit. [Quę autē differētia sit exēpli, ⁊ enthymematis, manifestuꝫ est ex topicis,] deinde declarat quo modo ex topicis hęc differētia pateat, ⁊ dicit. [Ibi enī de syllo ⁊ īductiōe dictū est prius,] scꝫ libro p̄mo. In p̄mo enī libro [dictū est prius, qm̄ h quidē qđ est in multis ⁊ sīlibus ostēdere sic se hꝫ, ibi q̄dem j. s. in dialectica [inductio est, hęc autē j. s. in rhetorica [exēplum.] nō tamē eodē mō, nam quę sīlr in inductione assumunt̃, sunt in re sīlia. Quę vero in exēplo, similia sunt in actiōe. ꝓpterea illa quidē vera, hęc autem verisimilia, vt patebit. Sic igit̃ pꝫ q̄d sit exēplum, ⁊ inductio. quid aūt syllꝰ ⁊ enthymema subscribit, ⁊ dic̃. [Hoc aūt qđ est, q̄busdaꝫ existentibus aliud q̄d per hęc accidere ꝑter ista eo ꝙ hęc sunt, aut vl̃iter, aut vt in pluribus ibi q̄dē j. s. in dialectica [syllꝰ hic autē j. s. in rhetorica [enthymema vocat̃.] non tñ eodē modo, q2 q̄ assumunt̃ in syllo, assumuntur vt existētia in re, q2 vt vera aut simplr̃ aut sm̄ opinionē. Quę autē assumunt̃ in enthymemate, assumunt̃ in actione, quia, vt verisimilia. ¶ Quo vero ad verba attinet, annotatiōe dignū quę in syllo sumūtur, nō semꝑ eē vera vl̃iter, vel quia in syllo non semꝑ vtrūq3 assumptoꝝ est vle, sed alterū tñ, vel q2 in enthymemate nō semꝑ sumit̃ vle, sed indefinitū, qđ plerūq3 est, aut q2 in syllis ex cōtingētibus nō opꝫ assumpta eē vl̃iter vera. Uel dixit hoc ꝓpter syllos, q̄ fiunt in nālibus, in q̄bus sumpta nō semꝑ sunt vlia, sed aliqñ, vt in pluribus. Est enī nālis syllꝰ hic, ois homo in senectute canescit, Socrates est hō. igit̃ Socrates in senectute canescit. vbi maior vera est, nō quidē vl̃iter, sed plerūq3. annotatione etiā dignū Aristo. lib9 prioꝝ 2° aliā inter sylm ⁊ inductionē differētiā assignasse, q̄ q2 trāscendit rhetoꝝ captum, ꝑtermisit. ¶ Quęrunt̃ autē hic duo, quoꝝ p̄mum est an rhetor vtat̃ syllo, ac inductione. Scđo, an rhetoricę persuasiones sint tñ duę enthymema ⁊ exēplum. qđ syllo vtatur rhetor, ꝓbamus, q2 vtitur rōcinatione, vt Cicero ostēdit in veteri rhetorica: in qua est ꝓpō ⁊ assumptio: ꝓbatio ꝓpōnis: ⁊ probatio assumptionis, ⁊ demū cōclusio ex assumptis. igit̃ rhetorica vtit̃ rōcinatione: hęc aūt grece dr̃ syllꝰ: igit̃ rhetor vtit̃ syllo. Ad hęc rhetor vtit̃ enthymemate: enthymema (vt dicemus) nihil aliud est q̄ꝫ syllus: differt enī soluꝫ: q2 in enthymemate ea ꝓpositio assumit̃, quę eget ꝓbatione, siue ostēsione. Manifesta vero supplēda audiētib9 cōmittit̃. igit̃ rhetor vtitur syllo. Accedit ad hęc ꝙ rhetor ex veris ⁊ ad vera aliqñ rōcinat̃, ex q̄bus est syllꝰ dūtaxat. Qđ autē rhetor vtat̃ inductione primo eo pꝫ: q2 vtit̃ exēplo. Exēplum auteꝫ ab inductiōe nō differt nisi ꝑ multa ⁊ pauca: siq̄dem inductio plura similia: exēplū pauciora sumit. Accedit ad hęc ꝙ plura exēpla faciunt vnā inductionē, q̄re si pluribus pōt vti exēplis: etiā inductiōe ipsa vti poterit. At ꝙ nō tñ duę sint rhetoricę ꝑsuasiones, Quintilianus lib9 5° testatur dicēs. ois igitur ꝓbatio artificialis ꝯstat aut signis, aut argumētis, aut exēplis. Arist. quoq3 ꝓbauit tot rhetoricas ꝑsuasiones: quot sunt ⁊ dialecticę (quę est huic antistropha:) at dialecticę nō sunt duę tñ: sunt enī ꝑter syllogismū ⁊ inductionē: deductio, quę (vt dicit̃ 2° poꝝ) duplr̃ fit: est ⁊ instātia: quę etiā (vt illic dicit̃) in duab9 fit figuris. Insuꝑ in rhetorica est authoritas: quę est potissima vis in ꝑsuadēdo: locus enī ab authoritate ē maximus in oratore. Est deniq3 apud dialecticos ea rōcinatio: quę dicit̃ ꝯsequētia, quę non pōt eē nec enthymema, nec exēpluꝫ, nec syllus, nec inductio, vt hęc tñ animal est hō, igitur ois hō est aīal: ⁊ illa, nullus equus est homo. ergo nullus hō est equus, ⁊ alię multę id genus, quę nō possunt reduci ad aliqđ eoꝝ. Arist. vero hic tenet duas tñ eē rhetoricas in 2° prioꝝ inq̄t. qm̄ autē nō solum dialectici ⁊ demōstratiui sylli per p̄dictas fiunt figuras: sed ⁊ rhetorici: ⁊ simplr̃ quęcūq3 fides est, ⁊ sm̄ vnāquāq3 artē nunc erit dicēdum: ois enī credimus ꝑ sylm: aut ex inductiōe. Et huius rō est q2 in omni rōne cōcluditur aliq̄d de aliquo, vel aliq̄d ab aliquo: ⁊ cū illud nō cōcludat̃ nisi quodā alio assumpto: nam nihil idē potest ostēdi ꝑ seipm̄: eget alio: illud Aristo. vbiq3 mediū vocat cum extremis coordinabile sm̄ tres figuras, vt in priorib9 dictū est. Quare ois rō est syllogisticus cimo omnes ad sylm docet reducere. Sūt tñ duę in spē inductio ⁊ syllus, quo fit vt in rhetorica: quę dialecticę correspondet, sint duę tñ. vꝫ. enthymema ⁊ exemplū. ¶ Uerū ꝓ dilucidatione harū dubitationū. p̄ de cōuenientijs harum rōnum dicere opus est: secūdo de

differentijs, et alijs etiã occurrentibus. Et de conuenientijs di camus. primo quia in omnibus rõnibus quibus vtitur rhetor, et dialecticus, aliqua vel aliqd assumit: et aliqd ex assum ptis infert vel cõsequitur, qd assumit a iunioribus logi cis antecedẽs dr: nos assumptionẽ appellamus, qd aũt deducit ex assumptis vel infert, cõsequẽs vocant, nos conclusionẽ, quã symperasma Aris. dicit: quo fit vt cõe sit oibus rõnibus quibus dialecticus et rhetor vtunt, diuidi in accidẽs siue assumptionẽ, et cõsequẽs siue conclusio nem, et vt res hec pateat: exẽpla addamus, in syllo nume rus seipm mouẽs immortalis est, aius numerus seipm mouens. ergo aius imortalis: in hoc syllo conclusio est aius est imortalis. assumptiones sunt ille due ppõnes. vz. numerus seipm mouẽs est imortalis, et est aius seips mouens. In enthymemate princeps põt debellare regio nem. ergo et rex põt debellare regionez, assumptio siue antecedẽs est: princeps põt debellare regionez. Cõclusio erit rex poterit debellare regionẽ. In inductiõe: equus nõ bilosus est longeuus. Elephas non bilosus est lon geuus, homo non bilosus est longeuus: coruus non bi losus est longeuus. Ceruus non bilosus est longeuus. igitur non bilosum est longeuum hic assumptio sunt omnia illa equus et reliqua non bilosa sunt longeua. Conclusio vero est non bilosuz est lõgeuum. In exẽplo: Thebanos phocẽsibus inferre bellum malũ est. igitur atheniẽses Thebanis inferre bellũ malum est. Assum ptio est Thebanos phocẽsibus inferre bellũ malũ est: conclusio est atheniẽses Thebanis inferre bellũ et ma lum est, quibus oibus pz cõmune eẽ eis diuidi in antece dẽs siue assumptionẽ, et pñs siue cõclusionẽ. Scdo cõe est oibus his assumptionẽ siue assumpta ea eẽ: quorum virtute cõclusio vel deducit vel sequit, conclusionẽ et eã que vi assumptorum euenit: propter qd nõ oẽ qd cõclusio nem pcedit: assumptio est. Si eni oro hec fiat Theba nos phocẽsibus inferre bellũ malum est: sunt aũt The bani et phocẽses populi i grecia clarissimi, Thebe aũt et phocis Boetie vrbes. fuerũt aũt duces in bello pho cẽsium, et Thebanorum Philomene et Enomao: qre athe niẽses Thebanis inferre bellũ maluz est: multa in hac oõne ante conclusionẽ pcedũt: tñ id tñ est assumptio, cu ius virtute infert cõclusio: vt illud Thebanos phocẽ sibus inferre bellũ malũ est. Huius eni vi infert: malũ esse vt atheniẽses bellũ inferãt Thebanis, nã illius vi in fertur hoc, cõe. vz. conterminis inferre bellum malum. Atheniẽses cõtermini sunt Thebanis, qre Atheniẽses Thebanis inferre bellũ malũ est. fili mõ non qd qd se quitur post assumptiones erit cõclusio. Si eni dicatur Thebanos phocẽsibus inferre bellũ malũ est. g Athe nienses Thebanis inferre bellũ malũ est. Sunt autem Atheniẽses populi in grecia, et Athene vrbs preclarissi ma Phorum matrix. Hic solũ illa est cõclusio. vz. Atheni enses Thebanis inferre bellũ malũ est. Cetera aũt cuz non vi assumptorum deducta sint, sed ob alias causas: cõ clusiones nõ sunt. Pz igit oibus hs cõmune eẽ vt illa dicant in rõne assumpta. quorum vinculo atqz vi cõclu sio seqtur, et dicat cõclusio, que vinculo aliquo atqz vi assumptorum deducit: cetere autẽ additiones dicant ob alias causas in rõnibus inducte. Hec de cõuenientijs, et de differentijs dicamus. primo ex pte assumptorum duplex est dria: nã que assumunt in syllo et enthymemate Ari. appellat prheses latine ppões siue ppones: queqz in libro porum interualla dicit. principalẽ quidez in syllo, et que pleruqz vlior est maiorem/ minus principalem, et que solet eẽ pleruqz minus vlis: minorẽ. In enthyme mate ppositionẽ qñqz maiorẽ/ qñqz minorez vocat: qa

vbi maior audiẽtibus cõstat: eis illã cõmittit supplen dã, et sumit minorẽ: vbi vero minor cõstiterit illam com mittat, maiorẽ assumit, assumit etiã aliqñ vtrasqz, aliqñ alteram, aut p decoro orationis seruãdo: aut p necessi tate, quãdo vtraqz eget pbatione vt suo loco dicemus. Cicero vero principalẽ ppõnẽ vocat ppõnez: minus prĩci palẽ appellat assumptionẽ/ at in inductiõe atqz exẽplo assumptiões: nõ ppones, sed singulares enũtiatiões, vel particularia appellat Philoponus. Aliqñ aũt Aris. eas partes dicit: hec de dria noium: et de differẽtia rerum as sumptarũ dicamus. nã in syllo et enthymemate assum pta eo assumunt: qa existunt: in syllo quidez in re, quia vera sunt. vt dicemus. In enthymemate: in actiõe, qr ve risimilia: at in inductiõe et exẽplo assumpta assumunt: nõ qa sunt, sed qa silia sunt in oibus vel multis. In indu ctione quidẽ in re: qa qtenus vera, in exẽplo, in actiõe, qa qtenus verisilia. Est 3a differẽtia ex parte pñis, nam in enthymemate, et syllo conclusio est penitus quid diuer suz ab assumptionibus. In exẽplo vero et inductiõe conclu sio nõ est qd diuersuz ab assumptis, qa i exẽplo assum ptũ et conclusio sũt partes psiles in vno tertio, vt Theba ni phocẽsibus, et Atheniẽses thebanis sunt conterminí. In inductione vero assumpta psilia sunt, et pdcta in conclusiõe: sunt enl illius partes At nũc de differẽtijs horum omniũ inter se agamus. Et primo quoad nexũ assumptorum inter se: et cũ pñe, nam lz de hoc sepe dicemus: nũc vero breuius quedã dignitas in syllo ppõnes cõnexe sunt termio me dio, vt in tribus figuris Aristo. in analyticis exposuit, et rhetores supponãt et vi illius conclusio infertur in enthy memate vi loci, conclusio infert ab assumptis. Est eni lo cus ad enthimema, vt dignitas ad demõstrationẽ, nam vt dignitas nõ actu/ sed potestate demõstrationẽ ingre dit, sic locus enthymema. Si enl infert princeps põt de bellare regionẽ. g rex etiã põt, conclusio hec est connexa virtute illius, in qdcũqz põt minus, in illud põt maius, vel de quo minus vi ineẽ, et inest. g de quo magis vide bit inerit. veruz de h posterius vberius. In exẽplo as sumptio et conclusio cõnexe sunt in 3o quodã, cuius sũt par tes siles in illo, vt Thebani phocẽsibus, et Atheniẽses thebanis in eẽ cõterminos. In inductiõe vero assumpta sunt cõnexa in pñe, que est illa oia cõtinẽs vt ptes simi les in ea, et hac vi deducit conclusio, qre cetera q in oõ ne dicũtur, que inter se nullo horum nexuũ cõnectuntur, nõ rõnes dicũtur, sed abiũcte enũciationes/ ac additio nes ob alias causas addite in oõne ipsa. Et de dria in ter exẽplum et inductionem, et iter enthymema et syllm agamus, supponẽtes primuz: verisile differre a vero qtenus verũ est ab eẽ rei, vel nõ eẽ, verisile in actiõe, nam iusta, laudabilia, honesta, et bona sunt vero silia, quia vtrobiqz recta mala iniusta, illaudabilia, ihonesta, sũt silia falso, qa obliq. Rhetor igit de verisilibus agit qa in actionibus versatur. Dialecticus de veris, aut simplr aut fm opinionẽ, qa scia vel cognitiõe cõsistit. Et vt diale cticus qsi p accñs pspicit verisimile, p se aũt nõ nisi ve ra, sic rhetor p accñs vera et p se verisilia. Ex his pz dif ferẽtia inter enthymema et syllm. nã syllus ex veris ad vera est argumẽtũ. Enthymema ex verisilibus ad verisi milia, sunt eni psuasibilia verisilia, et pbabilia vera fm opinionẽ. Scdo syllus eẽ non põt verus, nisi ambo as sumpta, vel alter sit vle, et enthymema eẽ põt verisile, si neutrũ assumptũ sit vle. Sufficit eni sibi vt assumptũ sit indefinitũ et rhetoricũ fm qd, insup in syllo aliqñ conclu sio est vlis, at in enthymemate conclusio non põt eẽ nisi rhetorica/ h est fm quid vlis, et fm qd particularis, qd lo gici dicũt indefinitũ. Ex his pz qr nõ differt syllo ab en

thymemate

thymemate eo solo, quia in syllo assumpta sunt duo in enthymemate alterū tm̄, q̄a siue alterum, siue duo in enthymemate assumūtur: si non est ex vlibus, nec ex veris, nec ad vle, nec ad verū, enthymema est, ꝛ rhetoric⁹ syllus. Hoc eni enthymema est, in quod minus pōt, in illud ꝛ maius poterit. Rex est maior p̄ncipe. ergo si p̄nceps debellauit regionē, rex ēt debellabit. Nā assumpta sunt verisilia ꝛ ꝯclusio ēt, ꝛ nihil eoꝝ quę sumūtur, est vle, nec ēt conclusio, q̄re h̄ est enthymema, ꝛ syllus rhetoricus, est tn̄ q̄dā dīa, vt in plurib⁹, q̄a syllo semꝑ vel plerūqz cōstat duobus assumptis. Enthymema ṽo nō semꝑ, sed plerūqz vno tm̄: aut q̄a alteꝝ audiētibus cōstat, aut ꝓpter decoꝝ seruandū, ꝛ ab hac dīa quę plerūqz est, nōnulli enthymema q̄si a mētis actione dedu cunt. Silr non dī aliqd nō eē syllm q̄a vno cōstat. hic eni syllus est, ois hō currit. ergo Socrates currit, q̄a lz altera deficiat, tn̄ ex veris est ꝛ vlī ad verū, h̄ pacto inductio ꝛ exēplum differūt, nā inductio est ex veris ad vera. Exēplū ex verisili ad verisilia, qua rōne exēpluz non ab inductiōe differt q̄a in eo vnū, in inductiōe plura assumūtur. Hęc eni dīa est vt plerūqz cōtingens, vt diximus. hoc eni nō est exēpluz ignis hic calefacit, igit̄ omnia ignis calefacit, est eni vis hęc inductionis, q̄a ex veris est. Nec illa est inductio ꝑsistratus petēs munitionem tyrānizauit, ꝛ Dionysius petēs munitionē tyrānizauit, ꝛ Sylla petēs munitionē tyrannizauit. g̊ ꝛ Cęsar petēs munitiones tyrānizat. h̄ eni exēplū est q̄a assumpta verisilia vt sicut in actiōe accepta sunt, ꝛ ꝯclusio silr. Scdo differūt q̄a inductio est a ꝑtibus ad totus, exēpluz ṽo a ꝑte ad partē. ¶ Ex his pz solo ad primā q̄stionē, q̄a rhetor cū nō ꝓspiciat vera, sed vlia, vti nō poterit syllo nec inductiōe. Cū verū ex veris ad vera ꝓcedat, ꝛ alteꝝ ex vlibus, vel vli, alteꝝ ex ꝑticularib⁹ ad vle. Qd̄ ṽo Cicero dicat rōcinatione vti oratorē, ꝑ rōcinationē intelligit enthymema: qd̄ hz duas assumptiones, quarū nulla est vlis, ꝛ nec ꝯclusio est vlis. Est eniz enthymema hō̄ fm figurā syllus, fm ṽo modū ꝛ m̄āz nō est syllus. Nouus expositor ait q̄nqꝫ rhetorē vti syllogismo ꝛ inductione, nō per ꝓpriū habitū quo rhetor est, sed ꝑ habitū dialectici, cui est antistrophus. Ulteri⁹ cū dicit̄ rhetoricā vera aliqñ ꝓspicere, pz illa ꝑ se nō ꝓspicere, sed ꝑ accñs q̄tenus accidit idē simul eē verus ꝛ verisile. Hoc eni p̄nceps debellauit ꝓuintiā, est vera, q̄a ita fuit, ꝛ verisilis quatenus est in actiōe, mō rhetor verū istud ꝓspicit, q̄tenus est mixtū verisili. Dialecticus cōtra verisile quatenus ꝑmixtū vero, cōtēplatur, ꝛ cū dicebat̄ enthymema eē syllm pz hoc falsuz eē. Differt eni multifariā ab eo. simili rōne nec vti pōt inductione, q̄a inductio ꝛ exēplum nō solū multo ꝛ pauco differūt: nec plura exēpla sunt vna inductio, hęc eniz quę cōiter dicūtur, debēt intelligi sane. ¶ Ex his pōt solui 2ª questio, lz nouus expositor his trib⁹ rōnibus ꝓbat duas eē rōnes dialecticas, p̄mo q̄a duplr rōcinando scimus arte ꝛ obseruatione, arte syllo scimus obseruatiōe vero per inductionē. Scdo, q̄a duplr rōcinando scimus aut sensu, ꝛ sic est inductio aut intellectu, ꝛ sic est syllo. Tertio, q̄a duplr rōcinando scimus, aut ad p̄n͞ᵃ ꝓficiscēdo ꝛ sic est inductio, aut ad ꝯnes, ꝛ sic est syllus, q̄re cū rhetorica sit dialecticę antistropha, duę erūt ꝑsuasiōes rhetoricę tm̄. verū hęc trāscēdunt crassiciē rhetorum. Melius Boetius ois rō fidē facit. inq̄t. ex aliquo ꝓcognito, aut illud est vle aut particulare, si illud erit vle, in dialectica quidē erit syllus, q̄a est ex vli simplr, in rhetorica erit enthymema, qd̄ est ex vli fm q̄d ꝛ impfecte. sin autē illud ꝓcognituz erit ꝑticulare, aut erit simplr particulare, vt vnum tm̄ vel pauca, aut fm q̄d ꝑticulare, vt multa ac plura, quę sunt quasi vle vnū, sic in dialectica erit inductio ex particulari fm q̄d, in oratoria exēpluz ex particulari simplr. Scdo idē ostēdit ex ꝑte materię, q̄a illud ꝓcognitū, vel erit verū vel verisimile. Si veꝝ erit, aut inductio, aut syllus, sin autē verisimile erit, aut enthymema, aut exēplum. ¶ Ad rōnes ṽo pz solo, qd̄ eni Quintilianus ait posterius dicet̄, signum eni est ꝑs enthymematis deductio, ꝛ instātia, ꝛ id genus, si sint rationes, ad syllm reducunt̄. cōsequētia vera quę pōt reduci ad syllm syllus est: quę nō pōt reduci, nō est ratio: q̄a in ea petitur principium, cum in illa non sit p̄cognitum aliud a conclusione hęc raptim de his, posterius proprijs locis replicabimus hęc, ꝛ non semel ꝛ sic oratores melius intelligent.

¶ Manifestum autem est, quoniaz species rhetoricęs vtrūqꝫ optimum habet. Naz (sicut ꝛ in methodicis dictum est,) ꝛ in his similiter se habet. Sunt enim rhetorię, hę q̄dem exemplares, hę autem enthymematicę, ꝛ rhetores similiter, hi quidem exemplares, hi autem enthymematici.

¶ Cum accepisset duo eē argumētoꝝ genera q̄bus rhetor vtitur. vz. enthymema atqꝫ exēplum, ꝛ hoc ita eē ꝓbasset ꝑ simile in dialectica, quę est rhetoricę antistropha, accepissetqꝫ differētiam inter enthymema ꝛ exemplum, dixissetqꝫ enthymema eē magis syllogisticum q̄ꝫ exēpluz. Ipm ṽo exēplum magis inductoriū, ꝛ q̄s posset dicere ꝓpter h̄ enthymema eē magis rhetorico conueniēs, statim huic tacitę obiectioni occurrēdo, aut cōcludēdo vult declarare vtrūqꝫ illud argumētandi gen⁹ eē optimuz ad ꝑsuadēdum, atqꝫ ꝓpriū ꝛ peculiare rhetorico ꝓbans hoc idē per simile in dialectica, ꝛ p̄mo h̄ ꝓponit, ꝛ dicit. [Manifestū autē est, q̄ñ spēs rhetoricęs] hoc est, quoniā ea logicę pars, siue spēs, quę est rhetorica [vtrūqꝫ] .s. argumētoꝝ genus [optimū hz] .s. ad ꝑsuadēdum, vel pōt legi aliter, quia aliter gręcus textus pōt sonare, nam ṽbum ἑκάτερον hoc est vtrūqz, pōt construi cū ṽbo spēs, qd̄ gręce est εἴδη, ꝛ q̄dez neutri g̅n̅is, hoc pacto. [Manifestū autē q̄ñ ꝛ vtraqz species rhetoricęs optimū hz] .s. ꝛ exēplum, ꝛ enthymema ad ꝑsuadēdum. Et tūc ꝑ vtrāqz spēm rhetoricęs, intelligit vtrāqz spēm rhetorię. Sunt eni duę rhetorię, altera exēplaris, ꝑ quaz rhetor pōt vti exemplis, ꝛ ꝑ quā rhetor dicit̄ exemplaris, altera enthymematica, quę docet vti enthymematibus, a qua rhetor dicit̄ enthymematicus. Qd̄ ṽo duę sint rhetoricę spēs, ꝓbat ꝑ sile in dialectica, ꝛ dicit. [Naz sicut ꝛ in methodicis] .i. topicis [dictum est] duplicē eē dialecticam. vz. syllogisticā ꝛ inductiuam, sic [ꝛ in his] .s. rhetoricis [silr se hz] .vz. q̄ duę sint rhetoricę, q̄bus sunt idonea instrumēta exēplū ꝛ enthymema, qd̄ exponit, ꝛ dicit. [Sunt enim rhetorię, hę quidē exēplares, hę autem enthymematicę,] nec soluz duę rhetorię, sed duę rhetoꝝ spēs, qd̄ subscribit, ꝛ dic. [ꝛ rhetores similiter] duo sunt, [hi quidē exemplares, hi autē enthymematici.] Quare vtraqz species rhetoricę pro optimo atqz maxime idoneo instrumento persuadendi habet exēplum, ꝛ enthymema. Utraqz tamē expositio potest verbis conuenire. quibus patet ꝑ rhetorias, non oratiōes rhetoricas, sed species, vel partes rhetoricę esse intelligendas. tam etsi nōnulli intelligūt per rhetorias, orationes rhetoricas, a q̄bus rhetores dicunt̄ aut exemplares, aut enthymematici.

vtraq ἑκάτερον vtraq optimum ἀγαθὸν bonum hę αἱ alię hi οἱ alij

Cōmētū.

tumultuant τορυβουνται turbantur probantur.

Et persuasibiles qdez nõ minus sunt orationes, quę sunt per exẽpla. Tumultuãt autem magis enthymematicę. Horũ autẽ causam, et quonã pacto vtendũ vtroqȝ sit, posterius dicemus.

Cõmẽta°. Cum declarasset iã exẽplũ ꝙ̃ enthymema esse optimum ac maxime idoneũ instrumẽtũ rhetoricę ad persuadẽdũ, nũc declarat hęc instrumẽta et cõuenire, et differre ex cõueniẽtia atqȝ differẽtia orõnũ, in qb° collocant, et p̃mo declarat cõuenientiã, et dicit. Et ꝑsuasibiles quidẽ nõ minus sunt orõnes, quę sunt ꝑ exempla orõnibus subaudi quę sunt ꝑ enthymemata, et sic ꝗ ad vim ꝑsuadẽdi nõ est differẽtia, vt pȝ ex orõnibus, in ꝗbus ponũtur. Accepit aũt et pro ergo, vel ꝑ aliq̃ nota illatiua, vt cõsiderãti pȝ. deinde addit diuã, et dic. Tumultuant aũt magis orones enthymematicę ꝗ̃ exemplares. Verũ hic locus est difficilis. nam ꝟbũ tumultuant greçe est, τορυβουνται, quod Georgius trapezuntius vir doctissimus ꝓbantur, interꝑtatus est, et nũc est sensus, ꝙ iȝ orõnes exẽplares nõ minus persuasibiles sint orõnib° enthymematicis, tñ a peritis huius artis magistris ꝓbãtur magis enthymematicę ꝗ̃ exẽplares, tãꝗ̃ artificialiores, atqȝ ꝑspicaciores, ꝗ̃ fit vt exempla nõ sint minus persuasiua, enthymemata aũt magis probata. Anonymus trãslator ꝟbũ illud, turbant, trãstulit, et nũc (vt Egidius exponit) iȝ exẽplares orationes nõ minus apud vulgares ꝑsuasibiles sint enthymematicis, enthymematicę tñ sunt magis in perturbatiõe, atqȝ odio vulgi, cũ minus ab eis intelligant. Quę expositio est vera, sed grecis ꝟbis nõ cõuenit, aut dici põt τορυβουνται, hoc est tumultuãt, nã iȝ exẽplares sint non minus ꝑsuasibiles, tamẽ enthymematicę sunt magis tumultuarię. Tumultuarię enim forẽse est, et tumultuarię orõnes sunt, quę in foro recipiũtur. Deinde ꝗ̃si se excusando dicit. Hoꝝ autẽ cãm hoc est iã differẽtię ꝗ̃ cõuenientię causaȝ, et quonam pacto vtẽdũ vtroqȝ sit i. s. iã exẽplo ꝗ̃ enthymemate, posteri° i. s. li° 2° dicem°.

Nunc autẽ de eisdem his liquidius determinemus, nã cum persuasibile alicui ꝑsuasibile sit, et hoc qdem confestim existat ꝑsuasibile, ꝑpter se, atqȝ credibile, illud ꝟo, qa per talia demõstrari videt, et cum nulla ars cõsideret singulare, vt medicinalis qd Socrati, aut Callię salubre sit, sed qd tali, aut talib°. (Hoc eniȝ artificiosuȝ qdem est. Singularia autẽ infinita, et nõ scibilia) rhetorica nimiruȝ, neqȝ ipsuȝ singulare ꝓbabile considerabit, vt Socrati vel Hippię, sed qđ talib°, sicut et dialectica. Eteniȝ hęc syllogizat nõ ex quibuscũqȝ, (Apparẽt eniȝ q̃dam etiaȝ delirís.) sed hęc quideȝ ex opportunis in disputatione, rhetorica ꝟo ex iã ꝯsuetis in ꝯsilio.

hec a talibus illa. disputatione λογου ratione oratione. consilio βουλευσις hec consiliari.

Quia de argumẽtis rhetoricis satis breuiter, et ꝗ̃si cursim egit, volẽs nunc de his altius repetere, p̃mo agit de ꝑncipijs, ex qbus cõficiũtur, declarando quę, qualiaue sint, Scđo loco de ꝯ̃nibus, quę ex illis deducũtur, primo tñ ꝓponit intẽtionẽ, et dicit. Nunc aũt de eisdẽ his liquidius determinemus, de eisdẽ his, hoc est de enthymemate, et exẽplo, subaudi principio nobis sumpto ab assumptionibus, ex qbus cõstant, illud aũt qđ declarat de assumptionibus est, ꝙ rhetores suis in orõnib° non debẽt ꝓcedere ex singularib° ꝑsuasibilib°. Sed, vt dialecticus syllogiçat ex his ꝓbabilibus, quę vidẽtur sapientioribus in opere disputãdi, sic rhetor dicere atqȝ ꝑsuadere dȝ ex ijs, quę vidẽtur peritioribus in consilijs. Hoc aũt ꝓsequẽdo sumit q̃dam, quoꝝ p̃mum est, ꝑsuasibile dici ad aliquẽ. Differt eniȝ persuasibile a demonstratiuo, demõstratiuũ eni est absolute necessariũ, siue alicui videat, siue non, persuasibile aũt et ꝓbabile non nisi ad aliquẽ credibile, et dicit. Nã cum ꝑsuasibile alicui ꝑsuasibile sit, ꝑe legat suspẽsiue vsqȝ ibi rhetorica nimirũ. Quo ꝟo mõ ꝑsuasibile ad aliquẽ persuasibile sit, postea dicet, hoc est p̃mũ. Scđo sumit persuasibile duplr eẽ, aut qđ ꝑpter se ꝑsuasibile, atqȝ credibile est, aut qđ ꝑpter aliud est ꝑsuasibile. Persuasibilia ꝑpter se sunt ꝓpõnes, quę sedes sunt argumẽtoꝝ, quęqȝ loca dicũtur, vel elñta. Sũt et in moralibus ea principia, ꝗ̃ dignitates dicũtur. vt bñfacere est eligibile, et s̃m religionẽ est viuẽdũ. Hęc eni ꝑ se fidẽ habẽt. nã auditu mox credũtur, ꝑsuasibilia ꝟo ꝑpter aliud, sunt ꝗ̃cũqȝ per se fidẽ non hñt, sed inotescunt ex ꝑsuasibilibus per se, vt amicis benefacere. Hoc eni credibile est, qa eligibile ẽ benefacere, itẽ et pauperib° ꝓdesse. Hoc eni credit per hoc, qa viuẽdum est s̃m religionẽ. ꝑ. Si miles põt debellare vrbẽ, eam et rex facilius poterit, hęc eni ꝓpõ non ꝑ se credibilis est, sȝ fidẽ hȝ a sede quę est ꝗ̃si axioma. vȝ. de quo minus vĩ inesse, et inest, et de quo magis. Quare vt in demõstratiuis alteꝝ scit ꝑpter se, alterum ꝟo ꝑpter aliud. Primũ dĩ axioma siue ꝓloquium, siue dignitas. scđm aũt dĩ mediata ꝓpõ, sic quoqȝ in ꝑsuasiuis, alterũ ꝑ se credibile est, qđ. vȝ. ꝑ se fidẽ hȝ. vt sũt sedes argumẽtoꝝ, quę ab Arist. loca dicunt, vel ea pn° in moralib°, quę illic dignitates sunt. Alteꝝ ꝟo ꝑsuasibile est, qđ ꝑpter aliud fidẽ hȝ, veluti id qđ in aliquo locoruȝ firmatur: vt hõ est aĩal, qa genus de spẽ ꝑdicat, hęc de 2°. vnde dicit. Et h̃ quidẽ cõfestim existat ꝑsuasibile ꝑpter se, atqȝ credibile, illud aũt qa ꝑ talia demõstrari videt, et lege etiã hoc suspensiue cũ ꝑicula cũ. q. d. et cum duplex sit ꝑsuasibile ꝑ se, et per aliud. Tertio accipit nullã artẽ singularia ꝑspicere, et dicit. et cum nulla ars cõsideret singularia, vt medicinalis ars non cõsiderat qđ Socrati, aut Callię salubre sit. sed quodã mõ idefinite, qđ tali i. s. laborãti tritco, aut talib°, vt cholericis, vel melãcholicis, et assignet causaȝ, et dicit. Hoc eni i. s. considerare singularia ea rõne est artificiosum quidẽ, singularia aũt ꝗ̃tenus singularia infinita, et nõ scibilia, ex his tribus ꝯcludit q̃lia ꝑsuasibilia rhetor ꝑspiciat, et quonã mõ hęc ad aliqueȝ eẽ intelligit, et dicit. Rhetorica nimirũ neqȝ ipm singulare ꝓbabile h̃ est persuasibile huic vel illi considerabit, vt Socrati vel Hippię, sed qđ talibus h̃ est, sed illud singulare, qđ est cõmune talib°, vt iuuenibus, senib°, magistratib°, militibus, et id genus, et ita ꝑsuasibile, qđ ꝑspicit rhetor, non est ad aliquẽ, hoc est ad indiuiduuȝ simplr, sed vt cum alijs conuenit in q̃dam rõne. vȝ. iuuẽtute, senectute, magistratu, et cęteris id genus, et sic assumptiões, quas ꝑspicit rhetor, et ex qb° argumẽta cõficit, sunt particulares, nõ simplr, sed parte q̃dam vlẽs, vt postea dicemus. ꝑbat h̃ etiã simitudine sumpta ab ipsa dialectica, huic antistropha, et dicit. Sicut et dialectica qđ declarat, et dicit. Eteni hęc syllogiçat nõ ex qbuscũqȝ i. s. ꝓbabilib°, cuius rõnẽ assignat, et dicit. Apparẽt eni q̃dã etiã delirís i. ꝗ̃ꝗ̃ ꝓbabilia, ex quibus dialecticus nõ syllogiçat. Syllogiçat eni ex ijs, quę videnẽ ꝓbabilia sapiẽtib°. et ꝓpterea exponit se, et dicit. Sȝ hęc qdẽ ex opportunis

in disputatione,]syllogiçat eni dialecticus ex his pbabi
libus,quę in disputatione sunt opportuna,atqz idonea
[rhetorica vo]argumẽtaẽ,[ex]persuasibilib⁹[iaz con
suetis in consilijs,]quãdo.vz.argumentantur in delibe
rationibus,ex cõsuetis in iudicijs, quãdo argumentaẽ
in iudicijs,ex cõsuetis in demõstrationibus,quãdo ar-
gumẽtatur in demõstrationib⁹. Assumptiões igiẽ ex q
bus rhetor argumẽta ɔficit,sunt psuasibilia ad aliquẽ,
nõ quidẽ ad hunc,vel illum credibilia,sed ad aliquos,
vt sunt in aliquo similes.❡ Quo vo ad verba attinet,
verbũ hęc,cũ ait.Etẽ[ ]hęc syllogiçat,gręce est ἐκεῖνα,
hoc est illa,verũ hic p illa nõ accepit disputatione vo
gręce λόγον est,hic tñ nõ rõne vel orone,sed p dispu
tatiõe intellexit.vbuz ẽt ɔsilio gręce est,βουλεύεσθαι,
vbi accepit infinitũ p noie.❡ Sz occurres,nã (vt Ci-
cero,ꝛ Quintilianus asserũt)Gorgias neminẽ oratorẽ
dicebat,qui nõ posset de singulis dicere.Jaz ex ijs,quę
Aristo.declarauit,pz solutio.Si eni Gorgias velit ora
torẽ debere de singulis dicere,vt singularia,nõ recte di
cit,qd Arist.pbauit,qm singularia sunt infinita,ꝛ non
cadunt sub arte,vel doctrina.At si voluit intelligere de
singulis posse dicere oratorẽ,vt cõueniũt in q̃daz rõne
vli,indefinitaqz,sic recte sentit.nam hoc pacto singula
Digressio. ria cadũt sub arte atqz doctrina.❡ Sz circa hęc dubi-
tatur fortasse,qa orator psuadet in causis,causa est ppõ
singularis oĩb⁹ circũstãtijs affecta,vt placet Ciceroni,
igiẽ cõsiderat singularia:ꝛ ita psuasibile ex quo arg͞m p-
suasiuũ conficit,erit ad singularia relatũ.Ad huius igiẽ
rei ɔclaratiõe,pmo qd ppositio sit,declaremus.Pro
positio itaqz est oro affirmatiua vel negatiua alicui⁹ de
aliquo:affirmatiua,vt Socrates est phs,negatiua:vt
Socrates nõ est phs,huius aũt partes pncipales duę
sunt:subiectũ.vz.ꝛ pdicatũ.subiectũ qdẽ est,qd grãma-
tici suppositũ appellant,qa a vbo supponiẽ,regiturqz
a vbi parte anteriori.Arist.subiectũ ita definit q sit id
de quo aliud diciẽ,ꝛ de quo aliud qcq̃ p mẽtez ipsaz si
gnificeẽ,vt in hac ppõne.hõ disputat.hõ subiectuz est.
hoc Arist.pmus hipocimenon:hoc est subtum appella
uit:qd vbo ꝛ cuilibet(qd vbuz seqtur)subijciẽ.Pędi
catuz vo.i.qd grãmatici appositũ appellãt estqz id qd
verbo postpositũ ꝛ ab eo regiẽ a parte posteriore.Est
tamẽ inter dialecticos ꝛ grãmaticos hęc differẽtia:naz
grãmatici appositũ dicũt omne qd regiẽ a parte poste-
riore cuiusuis vbi:vt in hac ppositiõe/Socrates docet
Atheniẽses virtutes:appositũ sm grãmaticos est totuz
id Atheniẽses virtutes,qa hęc negaẽ ab illo verbo do-
cet.at dialectici id appositũ siue pdicatũ dicũt:quod re
giẽ a parte posteriore ipsius vbi substãtiui tñ,qua ra-
tione pticipiũ verbi adiectiui cũ toto residuo dialectici
appositũ/siue pdicatum dicũt,vt totũ hoc docẽs Athe
nienses virtutes:qa illã ppõnẽ mẽte resoluẽdo,ore sic
est Socrates est docẽs Atheniẽses virtutes,cõstat aũt
id qd regitur a posteriore parte vbi est,in illa ppõne,
esse vere pdicatũ:siue appositũ sm dialecticos.Huius
differẽtię causa est,qa apud dialecticos,q oronum sen-
sus pspiciũt,pncipale ꝛ pcipuũ vbuz est substãtiuum,
nã hoc solũ significat vnionẽ:quã sine extremis nõ est
intelligere,cętera vba dicũt eẽ adiectiua,q̃si illi adiacẽ
tia:grãmatici vo ad cõgruũ vel incõgruũ pspiciẽtes,
ꝛ substãtiua ꝛ adiectiua verba eẽ autumãt.q̃re apposi-
tum siue pdicatũ dialecticũ in ppõnibus de substanti-
uis verbis,est oẽ qd seqtur a parte posteriore,vbum il
lud,in ppõnibus vo de verbis adiectiuis,est pticipioz
caz omni eo,qd regiẽ a parte posteriore illius pticipij,
pmus qui ppõnis partes appellauit terminos,fuit Ari.
qa in illas,vt in fines resoluiẽ ppositio.Ex ijs pz apud
dialecticos qualis sit terminoꝝ situs.nã subiectũ a pte
anteriore vbi collocãdũ est:pdicatũ a parte posteriori,
apud rhetores vo,q ad ornatũ pspiciũt,hoꝝ situs est
p ornatus rõne.Uerũ est tamẽ apud oẽs sitũ intentio-
nalẽ esse vnũ:qa semp subtũ a parte anteriore,pdicatũ
a parte posteriore ɔstructũ intelligiẽ.Pędicatum pri-
mus Arist.categorumenon nũcupauit:ꝛ oronis partes
horos,vt Philoponus ingt.in priorib⁹.ppõ itaqz est
oratio affirmatiua pdicati de subto:aut negatiua pdica
ti a subiecto.Quid vo sit ppõ rhetorica dicamus,nam
dialectica ppõ est ꝛ vlis,ꝛ particularis,ꝛ indefinita.At
rhetorica non nisi singularis,quę ab oratoribus hypo
thetica/hoc est ad supponẽdum assignata appellaẽ.Est
vlis quę significat omni aut nulli subto pdicatũ inesse:
vt ois phus iustus est,ꝛ nullus phus iustus est,ꝛ sic
vlis ea est,cui⁹ subiectũ vlitate afficiẽ,vt in illa/omnis
phus est iustus,subiectũ qd est phus,vlitate illa,quę
est ois,afficiẽ.Jn illa vo,nullus phus est iustus,phs
afficiẽ vlitate,quę est nullus.Particularis est,quę signi
ficat pdicatũ alicui,vel nõ omni inesse subto,vel alicui
nõ inee,vt hęc/aliqs phus nõ est iustus,ꝛ illa/aliquis
phus est iustus.vel est ppõ particularis cuius subtum
particularitate afficiẽ:nã in illa subtum,qd erat phus,
particularitate afficiẽ.Indefinita est,cuius subtũ nõ p-
ticularitate,vel vlitate afficiẽ,vt hõ est albus.Uel cui⁹
subtuz est nomẽ appellatiuũ,nec vlitate,nec pticulari-
tate affectũ.At singularis est,cuius subtũ est/vel nomẽ
pprium,vt Socrates disputat,vel nomẽ appellatiuũ p
noie demõstratiuo affectũ,vt hic hõ disputat:ꝛ ille hõ
legit.Harũ alia est affirmatio/alia negatio,affirmatio
est cuius vbum pncipale affirmaẽ,vt hęc,Socrates q
non est achademicus,certat cũ Gorgia in rhetorica,hęc
eni affirmatio diciẽ,qa lz verbũ nõ pncipale.vz.ipsum
est,negeẽ:qa tñ pncipale.vz.ipsuz certat,affirmaẽ:ideo
oro hęc affirmatiua diciẽ,negatio erit cuius principale
verbũ negaẽ,hęc eni negatiua est/Socrates q est acha-
demicus,nõ certat in rhetorica cũ Gorgia,qa in ea ver-
buz illud certat(qd est pncipale verbũ)negaẽ.Dialecti
ca igiẽ ppõ est affirmatio,ꝛ negatio,ꝛ vlis,ꝛ particula-
ris,ꝛ indefinita.Rhetorica vo nõ nisi singularis affir-
matiua vel negatiua.huius diũę causa est,qa orator ver
satur circa agibilia,dialecticus vo circa scibilia/vel spe
culabilia,agibile vo singulare est,speculabile aũt vle.
❡ Uerũ pro solõne ad dubitationem aladuersione di
gnũ,singularem ppõnem eẽ theticam ꝛ hypotheticam
thetica est,quę aliqbus conditionibus afficitur ac circũ
stantijs:ꝛ aliqbus non,vt verũ pbanduz sit bonuz indi
gẽtibus.hęc singularis est thetica,qa affecta est ea circũ
stantia quę est psonę,alia est singularis hypothetica,q̃
omnibus affecta est circũstãtijs,circũstantię eni exẽpli
causa sunt quis,qd/vbi/quando/quo mõ,qbus admini
culis.Rhetor igiẽ theticas ꝛ hypotheticas ppões pro
spicit,aliter tñ ꝛ aliter,nã theticas vt pncipia,ac assum-
ptiones argumẽtoꝝ.hypotheticas vo/vt causas,q̃stio-
nes,ꝛ cõclusiones,de qb⁹ agit ex theticis ppõnib⁹,quã-
do ergo Arist.ait/nullam artẽ pspicere singularia,vtꝝ
ait ex hypotheticis ppõnibus,ex theticis vo ppõnib⁹
omnis ars singularia prospicit vt medicina curat So
cratẽ ꝛ Platonẽ:verũ ex theticis hoc est regulis singu-
laribus idefinite,ac aliquo mõ vlibus.Similr rhetor
agit causaz quę sunt hypotheses simplr,sed non nisi ex
hypothesib⁹ sm qd,quę sunt partim theticę,partim hy
potheticę.Ulterius ppõnũ siue rhetoricaꝝ alię sũt sim
plices,vt Socrates est phus,alię composite vnę,vt si

miles potuit vrbem subigere/Rex etiã põt. Et cũ vene ris ad me, librũ dabo. Et vbi bonũ;ibi patria,ꝛ cętere id genus. Insup ꝓpõnũ alię sunt sedes, siue loca argu mẽtoꝝ,de qbus postea dicemus,alię in his ꝓxime fir mãtę,sedes sunt ꝑsuasibilia,quę ꝓpter se fidẽ habẽt. At quę in his firmãẽ,ꝓpter loca fidẽ habẽt. Ex his pꝫ q̃ sunt ꝑncipia argumẽtoꝝ,sunt eñi assumptiões. Assum ptiones ṽo sunt nõ quidẽ sedes:qa vt postea dicemus sedes ẽm subaꝫ nõ ingrediunẽ rõnes rhetoricas,sꝫ ẽm virtutẽ:erunt igiẽ assumptiones ꝓpõnes,quę in locis i mediate firmanẽ,quęqꝫ fidẽ hñt imediate ꝓpter loca. Hęc Ari.hic appellant ꝑsuasibilia ꝓpter loca,loca ṽo persuasibilia per se. Ex ꝑsuasibilibus igiẽ (quę imedia te credibilia sunt ꝓpter loca) istrumẽta oratoria.vꝫ.en thymemata,ꝛ exẽpla cõstant hęc de ꝑncipiis enthyme matũ.q̃ ṽo sint exẽploꝝ ꝑnª postea dicemus.

opus ἔργον officium negotium. ad ἐν in

¶ Est autem ipsius opus, ꝛ de talibus,de q bus consultamus,artemqꝫ nõ habemus, ꝛ ad tales auditores,qui nequeunt per plura conspicere,neqꝫ procul ratiocinari.

Cõmẽtuꝫ.

¶ Cum declarasset,quę sint ꝑncipia enthymematũ atqꝫ exẽploꝝ,ꝛ qualia sub quadã vli ratiõe,nũc declarat q̃ qualesue sint q̃stiones,atqꝫ ꝯnes rhetoricę,necnõ ꝛ q̃ qualesue sint auditores rhetoricarũ orationũ. De ꝑma parte dicit,ꝙ q̃stiones rhetoricę sint singulares quę ad persuasionẽ sunt q̃stiones siue causę.in fine ṽo cõclu siones,vnde dicit.[Est autẽ ipsius].s.rhetoricę [opus] siue officiũ,vel negociũ[ꝛ de talibus,de qbus consulta mus,artẽqꝫ nõ habemus]per quę induit eẽ singularia, qm̃ singularia sunt cõsultabilia,ꝛ extra artẽ atqꝫ doctri naꝫ. Addit.[artẽqꝫ nõ habemus,]qm̃ de cõsultabilibꝰ, vt singularia sunt,neqꝫ ars est,neqꝫ doctrina.sꝫ sub ra tione q̃dam vli ꝛ ars eẽ põt,ꝛ doctrina. Quasi igiẽ ve lit q̃stiones,siue causas,de qbus agit rhetor,eẽ cõsulta bilia,atqꝫ singularia,quę(q̃tenus sunt singularia)sunt extra artẽ atqꝫ doctrinã.mutanẽ eñi cõsultabilia ꝑ tem poꝝ mutatione. Aliqð eñi erat temporibꝰ Sforcię cir ca bellũ gerẽdum cõsultabile,qð fortasse tẽporibꝰ nr̃is cõsilio non eget,ꝛ in cęteris tã publicis,q̃ priuatis idẽ cernimus.vñ 6º ethicoꝝ Arist.scribit,nullũ consultare de rebus,quę aliter se hr̃e non possunt.ꝛ ꝑ ethicoꝝ,ho nesta ṽo.inqt.ꝛ iusta,de qbus ciuilis cõsiderat,tantaꝫ varietatẽ ꝛ discrepãtiam hñt,vt lege dũtaxat,nõ autẽ natura cõstare videnẽ.talẽ autẽ quãdã ꝛ ipsa bona ha bẽt varietatẽ,ꝛ reliqua. Quare ꝑspicuum ipsa consulta bilia eẽ extra artem,atqꝫ doctrinã. ¶ Sꝫ occurres,nã rhetorica ars est,ꝛ quidẽ de consultabilibus.igiẽ id,qð hic dicit,videẽ repugnare iis,quę superius disputauit. Annotatione dignũ cõsultabilia bifariã cõsiderari pos se. Vbi causa,vt iusta,ꝛ sana.nã vno mõ cõsiderari pñt sub quadã vli rõne,ꝛ hoc pacto iusta cõtinẽtur in legi bus,ꝛ sana in regulis artis.ꝛ sic de eis ẽ ars,atqꝫ doctri na. Alio mõ cõsiderari pñt ẽm applicationes particula res ꝑ rõne particulariũ circũstãtiaꝝ,ꝛ hoc pacto de eis neqꝫ ars est,neqꝫ doctrina,sed iudiciũ. vt 5º ethico scri bit Arist.ꝛ experiẽtia,eadẽ rõne cõsultabilia sub rõne vli cõtinẽtur in arte atqꝫ doctrina,vt autẽ applicantur singularibus,nec sub arte,nec sub doctrina habẽtur,sꝫ solum ipsoꝝ est iudiciũ,ac experiẽtia,ꝛ vt sic de eis est cõsilium:verũ de his postea.deinde declarat qui,q̃les ue sint auditores rhetoricarũ orõnum,ꝛ dicit.[Et ad ta les auditores,q nequeunt ꝑ plura cõspicere,neqꝫ ꝓcul rõcinari,]sunt autem hꝫ auditores hoies imperiti,atqꝫ vulgares,per quę vult habere argumẽta rhetorica de bere esse breuia,qa sunt ad vulgares auditores, qui ne queunt per plura cõspicere,neqꝫ ꝓcul rõcinari. Hmõi autẽ sunt enthymema atqꝫ exẽpliũ,cum enthymema sit breuis syllogismus,exẽpluꝫ ṽo breuis inductio.

¶ Consultamus ṽo de his, quę vtroqꝫ mõ videnẽ posse se habere. De his eniꝫ quę ali ter,aut fieri,aut fore,aut se hr̃e non possunt, sic existimans consultat nemo. Nihil enim plus q̃ sic consultari potest.

Cõmẽtuꝫ.

¶ His duobus ꝓpositis,nũc illa per ordinẽ declarat,ꝛ ꝑmo ꝙ consultabilia,circa quę ṽsanẽ rhetoricę rõnes, nec sint necessaria,nec impoña,ꝛ dicit.[Cõsultamꝰ ṽo de his,quę vtroqꝫ mõ videntur posse se hr̃e.]Cuius rõ nem assignat,ꝛ dicit.[De his eñi quę aliter aut fieri aut fore,aut se hr̃e nõ possunt,sic existimãs].s.vt cõsultabi lia sint necessaria,vel impoña[ꝯsultabit nemo.]nemo eñi consultat de ortu,vel occasu syderũ,qm̃ hęc sunt ne cessaria,aut impoña.ꝛ assignat rõnẽ,ꝛ dicit.[Nihil eñi plus q̃ sic]hoc est q̃ ꝑ cõtingẽtiaꝫ[cõsultari põt,]qm̃ nec per necessitatẽ,nec impoñitatẽ cõsultamus,sed solũ per ꝯtingẽtiã,ꝛ in cõtingẽtibus. Dixit autẽ fieri,quo ad genus iudiciale,vbi orator ꝑsuadet factũ vel nõ factũ. dixit fore,quo ad genus deliberatiuũ,vbi fore vel non fore ꝑsuadet. Dixit se habere,quo ad genus demõstra tiuum,in quo orator ꝑsuadet eẽ vel sic se hr̃e,aut nõ eẽ, vel nõ sic se habere. Pꝫ igiẽ cõsultabilia,circa quę q̃rit rhetor,ꝛ quę syllogiçat,eẽ cõtingẽtia,ac poña aliter eẽ. Quare nõ nisi singularia,quoꝝ infallibilis ars nulla ẽ. Recte igiẽ dictum est rhetorica ꝓposita,siue q̃ones,si ue causas,siue ꝯclusiones eẽ singulares ꝓpões,quę cõ tingentes cum sint,possunt ꝛ aliter,atqꝫ aliter esse,quo niã si sunt,pñt nõ eẽ,ꝛ si non sunt,possunt esse.

probabilia ἔνδοξα opinabilia probata.

¶ Contingit autẽ syllogizare, ꝛ concludere, Alia qdem ex his,quę syllogizata sunt priꝰ. Alia ṽo ex non syllogizatis quidem,sed syl logismo indigẽtibus,cuꝫ non sint ꝓbabilia. Hoꝝ autẽ necesse est aliud qdem ob ꝓlixita tem non esse assequibile.(Iudex enim sim plex esse supponitur:)alia autem non credi bilia,cum neqꝫ ex concessis sint,neqꝫ ex pro babilibus.

Cõmẽtuꝫ.

¶ Cum declarasset ꝑmum,nũc declarat scdm.vꝫ.in quo enthymema differt a syllo,ꝛ qd,qualeue sit enthyme ma. Vbi annotatione dignũ triplicem eẽ syllm,aliũ q dem ex assumptionibꝰ syllogiçabilibus,ꝛ syllogiçatis prius.ꝛ hic(vt scribit Cicero in veteri rhetorica)ex q̃ tuor est,ex ꝓpõne siue maiore,ꝛ ex ꝓbatiõe ꝓpõnis.ex assumptione siue minore,ꝛ ex ꝓbatione assumptionis; ex qbus q̃tuor deducitẽ qntuꝫ.vꝫ.cõclusio. Hęc rõcina tio est ex syllogiçabilibus syllogiçatis prius. Alius syl logismus est ex syllogiçabilibꝰ,quę lꝫ indigeant syllo; nõ tñ sunt syllogiçata. Et hic cõstat ex ꝓpõne siue ma iore,ꝛ ex minore siue assumptiõe,quę lꝫ syllogiçabiles sint,nõ tñ syllogiçate assumunẽ. Hos duos syllos enu merat Arist.ꝛ dicit.[Cõtingit autẽ syllogiçare,ꝛ conclu dere,alia qdem ex his,quę](cũ sint syllogiçabilia)[syl logiçata sunt prius.]ꝛ sic primus syllus est ex syllogiça bilibus syllogiçatis prius. Deinde tãgit scdm genꝰ syllo gismoꝝ,ꝛ dicit.[Alia ṽo ex nõ syllogiçatis qdẽ,sꝫ syl logismo indigẽtibꝰ,cũ]subaudi tñ ea,quę assumuntur, [neqꝫ sint]per se[ꝓbabilia,]neqꝫ per se credibilia.erit

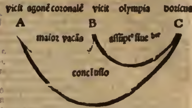
Cap.ð rõci natione.

igitur scdm syll'oꝝ genus ex syllogiȥabilibus non syl-
logiȥatis.3ᵐ autē syll'oꝝ genus(qđ nō explicauit, quia
ex his duob⁹ pꝫ:)est ex nō syllogiȥatis,nec syllogiȥabi-
libus,sed ex ꝑ se credibilibus,quę ꝑ se fidē hn̄t.Ueluti
ea sunt,quę imediate firmant̄ i locis,seu maximis dia-
lecticis,siue sedibus rhetoricis.Sylli enim huius gene
ris essent ex nō syllogiȥatis,nec syllogiȥabilibus.deīn-
de accipit enthymema nec eē syllm̄ ṗmi generis, nec se
cūdi generis,⁊ dicit.[Hoꝝ autē]duoꝝ generū syll'oꝝ,
[necesse est aliud qđem].f.syllm̄ primi generis[ob plu-
ṗlitatem nō ⁊se assequbile,]⁊ ita nō erit enthymema,ca-
tus cām repetit,⁊ dicit.[Judex eni simplex]hoc est ru-
dis eē[supponitur,]ga vulgaris,⁊ accepit iudicē ꝑ au-
ditore,qui in omni gn̄e dicēdi potest dici iudex.Quare
syll'us ṗmi ger: ris qui ex syllogiȥabilib⁹ est syllogiȥa
tis prius,enthymema eē non pōt,gꝛ nimia ṗlixitate ca
ptu difficile est,dissonūqꝫ auribus popularib⁹.Deinde
declarat enthymema nō eē syllꝫ scdi generis,qui est ex
syllogiȥabilibus nō syllogiȥatis,⁊ dicit. [Alia aūt non
credibilia,]hoc est,aliȷ̄ autē sylli,qui scdi generis sunt,
nō sunt credibiles,[cū neqꝫ sint ex cōcessis,]atqꝫ oib⁹
notis,[neqꝫ ex ꝑbabilibus]ħ est neqꝫ probatis ꝑ se.Et
enthymema non pōt esse syll'us huius gn̄is,per q̄ vult
habere(vt postea dicemus)enthymema eē syllm̄,q ex
per se credibilibus est,q̄ nec syllogiȥata,nec syllogiȥa-
bilia sunt.⁊ nō absolute semꝑ ambab⁹assumptionibus
ꝑmissis,sed altera quę non est simpl'r atqꝫ omni ex ꝑte
nota.Ut igit̄ analytica demōstratio est ex ꝑpōnib⁹im-
mediatis per se fidē hn̄tibus,aut ex his ꝑpōnibus,q̄ in
eis firmantur,quę ꝑ se fidē habent,sic enthymema erit
ex ꝑ se credibilib⁹,aut ex his,quę in per se credibilib⁹,
siue locis firmātur.Est eni enthymema demonstratio
Cap. de rū- rhetorica.[Sꝫ occurres,ga Cicero in veteri rhetori-
cinatione. ca docet vū syll'o ex syllogiȥabilibus syllogiȥatis ṗus.
igit̄ syll'us primi generis videt̄ esse rhetoricus syll'us,⁊
ita videt̄ eē enthymema.Propterea videt̄ mihi Cicē-
ronē id docuisse,nō quidē, vt purū rhetoricū,vt virus
mixtū facultate ex vtraqꝫ.Sūt eni dialectica,⁊ rhetori
ca adeo anastrophę,affinesqꝫ,vt facile altera alteri sb-
seruiat,mutuoqꝫ altera in alteram transeat.

[Quare necesse est ⁊ enthymema, ⁊ exem-
pluꝫ de his esse,quę contingūt plerūqꝫ ⁊ ali
ter se habere:exemplum quidem inductio-
nem:enthymema autem syllogismum.

Cōmētu⁹. [His explanatis,concludit ea,quę ꝑposuit.⁊ ṗmo de
quibus cōclusionibus ac ꝑblematib⁹ sint enthymema
⁊ exemplum: ⁊ dicit.[Quare necesse est enthymema ⁊
exempluꝫ de his eē]ꝑblematibus ac cōclusionibus[q̄
contingunt plerūqꝫ ⁊ aliter se habere]necesse dico[exē
plum quidē]de his esse[inductionem]rhetoricam.[en
thymema ⁊ o]de his eē[syllogismuꝫ]etiā rhetoricuꝫ,⁊
sic ex his patet qualia sint ꝑblemata enthymematica ac
exēplaria,⁊ quę,sunt eni ꝑpositiones singulares theti-
cę:aut hypotheticę,velut ⁊ ꝑpositiones,vt postea dicę
mus ⁊ sępe diximus,sunt etiam de ꝯtingēti plerūqꝫ:ex
his.f.quę plerūqꝫ ꝯtingūt.Hęc latius postea.

De enthyme- [Et ex paucis,sępeqꝫ pauciorib⁹ q̄ꝫ sint ea,
mate. ex qbus est primus syll'us.Naꝫ si eorū qp-
piam notuꝫ fuerit:ipsuꝫ dicere nō opꝫ.Ipsē
eni auditor id supplebit,vt qm̄ Doricus vi-
cit agonem coronalem:sufficit dicere,quo-
niaꝫ olympia vicit,illud ṽo ꝙ coronalis sit:
quia vicit olympia:non oportet addere.no-
runt enim omnes.

[Dixit enthymema esse syllm̄ ex non syllogiȥatis,nec Cōmētu⁹.
syllogiȥabilibus,sed ex ꝑse credibilib⁹,quę sunt maxi-
me,vel ex maximis fidē habētia,nūc ponit differētiaꝫ
inter enthymema et syllm̄ talem,⁊ vult ꝙ enthymema
sit syll'us breuior:gꝛ ex altera ꝑpōnum assumpta,⁊ alte
ra,quā nemo dubitat,ꝑtermissa. vt Doricus vicit olym
pia,ergo doricus vicit agonē coronalē,ꝑtermissa ꝑpo-
sitio est,qui vicit olympia vicit agonē coronaleꝫ dicit.
[ex paucis sępeqꝫ pauciorib⁹ q̄ꝫ sint ea,ex qbus ṗmus
est syll'us]in qbus v̄bis dat intelligere hāc differētiam
inter syllm̄ primū,⁊ enthymema nō esse semper,sed eē
differētiaꝫ vt sępe,⁊ sic pōt esse enthymema ex vtrisqꝫ
ꝑpōnibus,ga(vt dictū est)enthymema differt a syll'o
dialectico in mā,ga ille ex ꝑbabilibus,enthymema ex
persuasibilib⁹est syll'us,⁊ intelligit per ṗmū syllm̄,nō
syllm̄ ṗmo mō dictū,qui est ex syllogiȥabilibus syllo-
giȥatis prius,sed itelligit syllm̄ tertio mō dictū,qui nec
ex syllogiȥatis est,nec ex syllogiȥabilib⁹.hic eni iꝫ fuit
tertius ordine dicendi,ga tertio loco explicat⁹ a nobis:
est tn̄ ṗmus doctrina,ga nō est resolubilis in aliū prio
rem syllm̄,cum ꝑpōnes in illo assumptę sint ṗmę,non
syllogiȥabiles,veluti demōstratio ex imediatis est pri-
ma demōstratio apud analyticos.huius dīę causaꝫ as-
signat,⁊ dicit.[Nā si eoꝝ]queꝫ assumi debēt,[qppiam
notū fuerit]auditoribus,[ipꝫ dicere non opꝫ,]ipse eni
auditor id supplebit.dixit[si eoꝝ quippiā notū fuerit]
quia vbi neutrū fuerit oibus notum,vtrūqꝫ sumere oꝫ.
Animaduerte tn̄ aliquod eē per se ꝑsuasibile,nō tamē
esse notū auditoribus,veluti ipsa petitio in analyticis
ꝑpositio est imediata,tn̄; non est nota discipulo.Pro-
pterea vbi ꝑpōnes erunt per se ꝑsuasibiles,non tn̄ no-
tę auditoribus vtręqꝫ assumēdę sunt in ipso enthyme-
mate,nā mox rhetor illas nō syll'o ꝑbabit,sed resoluē-
do eas ad sedes rhetoricas patebūt oibus.Ubi causa si
quis vult ꝑbare Rhinocerōtem hosteꝫ esse elephāto,
non sufficit dicere aial quadrupes hn̄s in nare vnū cor
nu,hostis est elephanto.ergo rhinoceron hostis est ele
phanto.Nā lꝫ enthymema sit a loco definitiōis ad de-
finitū,nisi suppleat̄ rhinocerontem eē animal quadru-
pes cornu habēs in nare,nō erit enthymema, quia mi-
nor forte nō pꝫ auditoribus.Huius rei exēplū ponit,et
dicit.[Ut doricus vigit agoneꝫ coronalem]hoc est de
qua oꝫ coronari:volenti hoc ꝑbare,sufficit dicere[quo
niaꝫ doricus olympia vicit]⁊ sic satis est assumere mi-
norem.[Illud aūt ꝙ coronalis sit,ga vicit olympia]iā
est ꝑpō maior[nō opꝫ addere,norunt eni oēs,]ga oi-
bus statutū erat,coronari eū:qui olympia vinceret,ve-
luti in ludis testaceis:q in vrbe nūc fiunt:oibus cōstat
cum ꝑmiū vincere:qui prius equo currēte ad ꝑmiūꝫ

peruenit. ¶ Quo vo ad vba attinet, olympia, ludi fue, qui in honorem iouis olympi apud Pisam & Helidez grecie oppida celebrabatur singulis quinque annis, & quibus olympias quinque annorum spatium qd a Romanis lustrum dicitur, hac ratione greci tpora per olympiadas supputare ceperunt. Agon vo stephanites, coronale est certamē, quo vincens coronam merebatur. Est quoqz agon locus certaminis Romę qui circulus flaminius dicebatur. ¶ Sz dubitaret fortasse quispiam an syllogismus rhetoricus breuis debeat eē, vt sit facilioris cognitionis. Aristo. qdem enim ipsum breuem fecit, quia rhetor dicit ad auditores simplices, qui nō possunt facile longa prospicere argumenta. Uidetur enim primo q nō, quia breuis sermo obscurus est. vn Horatius in poetica recte ait. Decipimur specie recti: breuis eē laboro, Obscurus fio. Philoponus quoqz in cōpluribꝰ locis analiticę ait Aristo. obscuritatem visum esse breuitate sermōis. ¶ Preterea. Cicero in libro de perfecto oratore authoritate Zenonis: qui disciplinę stoicorum cōditor fuit, voluit lōgam eē rhetoricā orationem, similemqz palmę apertę, dialecticam vo palmę cōpssę. Potest ad hęc dici q enthymema tribꝰ rationibus solet eē breuis syllogismus, primo vt aliquando ornatꝰ seruetur, vt cum stat cū ipsa breuitate ornatus. 2º quia breuis sermo cęteris paribus longo sermone est facilior, causa est quia sermo breuis assimilatur primo pncipio: qd virtute magnum est, quantitate paruum. longus vo quia assimilatur conclusionibus: obscurior est. nam conclusiones ex pncipijs deducūtur, vt notę fiāt. dixi autem cęteris paribus, quia aliquando sermo breuis obscurus est, vt cū in eo ptermittit aliquod de necessarijs: per accidens vo longa oratio est notior, cum sumit omnia necessaria. cęteris tamen paribus semper breuis sermo notior est, cum semper habeat rationes pncipij. 3º enthymema est sylls breuis, quoniā plerūqz enthymemat assumptiones dissimiles sunt: quia altera omnibus quasi nota. altera parua egens inductione & sic pretermissa ea, quę omnibus constat, ex altera orator deducet propositum. Cum vo Cicero orationem dialecticam palmę clausę, & rhetoricam aperte comparauit: non in rationibus habet locum, sed in orationibus, nam oratio rhetoria differt a syllogismo rhetorico. quoniam in vna rhetorica oratione plures solent esse syllogismi, at ratio rhetorica quę est enthymema vel exemplum breuis est syllogismus ob dictas causas. In dialectica vo non differt oratio & ratio dialectica, quia dialecticus vt dialecticus oratiōe non vtitur, & sic oratio dialectica syllogismus est dialecticus: ob hoc Cicero dicit orationem rhetoricam differre ea ratione: qua aperta palma differt a compressa. Hinc pz vnde enthymema dictum sit, nam vt mihi videtur, ab enthymame verbo dicitur, quasi mente concipio, aut cōmentor, vt sit enthymema quasi latine commentus, vel commentatio, Cicero in topicis ponit ipsum pro argumento, quod vno assumpto concludit. Iuuenalis aut curtū sermone rotato torqueat enthymema, vnde Cicero in topicis, lz omnia sententia enthymema dicatur proprię, quia quę ex contrarijs conficitur videt acutissima, hęc nomine enthymema dicta est, Vbi causa, hoc aut illud est: hoc nō, igit illud est. ¶ Preterea. Id quod scis, prodest: nihil id quod nescis, obest: & cętera id genus ab hoc postmodū qd per excellentiaz enthymema dictum est, omnis syllogismus ex vno assumpto enthymema appellatum est ab Aristo. vbiqz. sed ad eorum quę dicta sunt maiorem expositionem, primo quid quęstio sit: aperiamus. quęstio: quę & propositum, siue problema, siue causa dicitur, quę hodie apud Iurisconsultos lis appellatur, est propositio dubitabilis continens duas propositiones affirmationez & negationē p modū interrogatię vel qsitię disiūctiōis cōiūctas, vt sit ne sapiēs iustꝰ, an iniustus: Huiꝰ qōnis affirmatio est, sapiēs iustꝰ ē, negatio aūt sapiēs nō iustus ē, huius causam Boetius in Ciceronis topicorum commento assignat, quia eo ipso q quęstio est dubitabilis propositio, contradictionem videtur includere: cōtradictio autem omnis inter affirmationez, & negationez collocatur, quare patet quęstionis duas esse partes affirmationem. vz. & negationem, non tamē semp vtrasqz expressas. Satis enim est alteram exprimere, alterā indicare: vt an cęlum sit rotundum: in hac, affirmatio patet expresse, negatio indicatur, quę dicit vel non rotundum, differt autem rhetorica quęstio a dialectica, quia rhetorica est: aut simpliciter finita: quę omnibus circunstantijs afficitur, aut sm quid, saltem per aliquas circunstantias affecta: dialectica vo per se infinita est, aliquando autem per accidens finita, quare dialectica est simpliciter thesis siue thetica: rhetorica autem hypothica, aut simpliciter, aut sm quid, vt sępe dictū est. Causa superius assignata est, quia rhetor de consultabilibus, dialecticus de probabilibus, rhetor in actionibus versatur, dialecticus in speculationibus. Consultabilia sunt aut simpliciter, aut in parte hypothetica, speculabilia simpliciter aut vniuersalia, aut thetica. circūstantię (vt superius sm Boetium diximus) sunt quis, quid, vbi, quando, quomodo: quibus amminiculis, an vo sint adhuc plures circunstantię, non est nunc nobis cura. Hinc patet quid conclusio sit, nam cum quęstio duas habeat partes affirmationis vnam, alteram negationis, necesse est, vt sit semper ex altera parte defensio, ex altera oppositio, vel ex altera accusatio, ex altera excusatio, vt vnus quidem affirmationis partem. alter negationis defendat quo fit vt conclusio sit altera quęstionis pars vel affirmatio quam alter defendit respondens, vel negatio, quā opponit opponēs. Quare hic erit conclusio / cęlum est rotundum, quam respondens defendit, illa etiam conclusio, cęlum non est rotundum, quam opponit aduersans. Est inter rhetoricam conclusionem & dialecticam differentia, quam diximus inter quęstiones, nam rhetorica conclusio, est altera pars causę, affirmatio. s. vel negatio. Conclusionis partes sunt illius duę extremitates, altera quę maior dicitur extremitas, altera quę dicitur minor. Est minor extremitas semper ea pars, quę est conclusionis subiectum, quod grāmatici suppositū vocant. Est semper maior extremitas ea conclusionis pars, quę prędicatum diximus, grāmatici appositum, vt illius conclusionis cęlum, minor est extremitas: rotundum vo maior. Conclusionis partes primus Arist. nuncupauit extremitates maiorem, & minorem. Subiectum quidē extremitatem minorem, quia plerūqz subiectum in minus esse solet prędicato. Prędicatum vo maiorem, qz plerūqz prędicatum in maius esse solet subiecto, quibus patet apud oratorem hunc esse ordinem seruandū, vt primo quęstionez sibi mente proponat. Secūdo quęstionis alteram partem: quam defendere intendit ex quęstione sibi pposita, eligat. Tertio in illa quę sint extrema, maior. vz. extremitas & minor, agnoscat, & ad illa extrema omnem cōclusionem resoluat. Sic eni nihil sibi quęrendum erit nisi medium, quo extrema cōiungens, conclusionē deducat. Hic recte fert Quintilianus

tilianus

tilianus in 4° lib. cap. de ꝓpōne, qui ꝓpōnem vult esse qōnem: nā ꝓpō aliqñ pro qōne principali, aliqñ pro assumptione vel ꝓpōne q̄ ponit̄ in syllo: aliqñ pro ꝯne accipit̄. vnū eni sunt fm substātiam sola rōne differentia. De enthymematica ac exemplari figura, qua vtitur rhetor posterius dicetur. nunc ꝟo nobis satis sit declarasse, quid sit propositio rhetorica, ⁊ quid conclusio rhetorica: quę etiam sunt maior ⁊ minor extremitates: quę sunt conclusionis partes: dixisse ꝟo id esse mediū terminum: qui cum vtraq₃ extremitate sumitur anteq̄ conclusio inferatur.

Quod aūt pauca sint necessaria, ex quibus rhetorici syllogismi sunt. Complura enim de quibus iudicia, ⁊ considerationes sunt, contingit ⁊ aliter se habere. Quę quidem enim agunt, de his consultant atq₃ considerant. Quę ꝟo aguntur, omnia eiusmodi generis sunt, nihilq₃ hoꝝ (vt est dicere) ex necessitate est. Quę ꝟo, vt plerunq₃ accidunt, atq₃ contingūt. necesse est ex alijs huiusmodi syllogizari. necessaria ꝟo ex necessarijs. Patet autem ⁊ hoc nobis ex analyticis. Perspicuum est, quoniā ex quibus enthymemata dicuntur, aliqua quidem sunt necessaria. plurima ꝟo vt in pluribus.

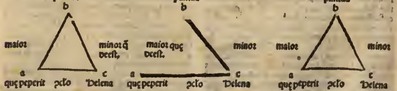
aliqua τα. hec alia. Cōmētu°. Cum declarasset quę, qualesue sunt assumptiones, quę, qualesue quęstiones siue ꝯclōnes rhetoricę, nunc paucis additis, idem declarat: ⁊ primo declarat assumptiones, siue ꝓpositiones, ex quibus sunt enthymemata pro maiore parte esse de cōtingenti: raro autem necessarias. ⁊ hoc dicit. [Quę autem pauca sint necessaria, ex quibus rhetorici sylli sunt,] complura ꝟo contingentia, subaudi ex his, quę subscribentur, perspicuum est. pretermisit verbum more attico. Est ergo conclusio ꝓpositiones, vel assumptiones ex quibus sunt rhetorici sylli, hoc est enthymemata, sunt pro maiore parte de contingenti vt in pluribus: raro autem necessarię. Hanc conclusionem probat, ⁊ potest syllogismus eius resolui ad artem prioristicam hoc pacto. Omnes sylli, quoꝝ conclusiones sunt pro maiore parte de contingē ti vt in pluribus: raro aūt necessarię, sunt ex ꝓpositionibus contingentibus vt in pluribus, raro aūt necessarijs. Rhetorici sylli hoc est enthymemata sunt, quoꝝ cōclusiones raro sunt necessarię, plerūq₃ vt in pluribꝰ. Ergo enthymemata sunt plerūq₃ ex ꝓpositionibus cōtingentibus vt in pluribus, raro aūt ex necessarijs. De syllo p̄mo tangit minorē, ⁊ dicit. [Cōplura enim] .i. cōplures cōclusiones, [de qbus iudicia,] .i. iudicialia enthymemata, [⁊ considerationes] .i. ⁊ deliberatiua, atq₃ demōstratiua [sunt, cōtingit ⁊ aliter se habere.] hoc est sunt plerūq₃ de cōtingēti vt in pluribus, raro aūt necessaria. hęc est minor. Quo ꝟo ad ꝟba attinet, iudicia qđ grece [illegible] est, ꝑ iudicialibus enthymematibus intellexit. Considerationes ꝟo, qđ grece est [illegible], pro enthymematibus accepit, quę fiunt in alijs gñibus dicendi. Cum aūt accepisset minorē, eam quasi obseruatione atq₃ experimēto ꝓbauit, ⁊ dicit, [quę quidē eniꝫ agūt] .s. rhetorici, [de his consultant atq₃ considerant,] vt sit ideꝫ agibile ⁊ ꝯsultabile atq₃ cōsiderabile. [Quę ꝟo agūtur] .s. a rhetoricis, [oīa eiusmodi generis] .s. de contingenti vt in pluribus [sunt, nihilq₃ (vt est dicere) ex necessitate est,] dixit [vt est dicere,] q₂ reuera aliqua sunt necessaria, q₂ tñ sunt pauca, iō dixit [nihil hoꝝ (vt est dicere) ex necessitate est,] ⁊ dixit, quę agūt, ⁊ q̄ aguntur, oīa esse eiusmodi generis, ad maiorē veritatis expssionē. deīn accepit viꝫ maioris, ⁊ dicit, [Quę ꝟo vt plerūq₃ accidūt, atq₃ ꝯtingūt, necesse est ex alijs hmōi syllogizari] .s. ex ꝯtingētibus plerūq₃. [necessaria vero, ex necessarijs,] hęc est minoris vis. hāc nō ꝓbat, sed in pōribus supponit esse ꝓbatā, ⁊ dicit, [pꝫ aūt hoc nobis ex analyticis.] quare nō opꝫ ħ ꝓbare. deinde infert ꝯclusionē, ⁊ dicit, [ꝑspicuū est, qm̄] subaudi eoꝝ, [ex qbus enthymemata dicunt̄,] atq₃ struunt̄, [aliqua] .s. pauca [qdē sunt necessaria, plurima ꝟo] .s. ꝯtingētia, [vt ī pluribꝰ.] Sic igit̄ pꝫ q̄les sunt assumptiōes, atq₃ ꝓpōnes, ex qbꝰ ꝯstāt enthymemata, sunt eniꝫ plerūq₃ ꝯtingētia, vt in pluribꝰ, raro aūt necessaria. Ego ꝟo in his nō parū dubito: naꝫ in genere iudiciali ꝯclusiones rhetoricę sunt oēs de p̄terito, q₂ si factū: vel nō factū: sꝫ q̄les sunt ꝯclusiones: tales ⁊ ꝓpōnes eē debēt: igit̄ assumptiones oēs in genere iudiciali erūt necessarię. Oēs.n. ꝓpositiones de p̄terito sunt necessarię, quoꝝ veritas nō dependet a futuro. Dixit eniꝫ Ari. in ethicis cōmendās Agathonē ħ vno solo priuat̄ deꝰ facta īfecta facere. P. In genere demōstratiuo laudāt oratores deos: laudāt aliqñ cęlū: aliqñ elemēta: aliqñ aīalia: aliqñ stirpes ⁊ id genus: q̄ oia sunt necessaria: possuntq₃ laudare hęc ex his q̄ illis insunt necessario. quare enthymemata in ħ genere erūt ex necessarijs: ⁊ enthymema in gn̄e iudiciali ēt ex necessarijs. Quare vr̄ soluꝫ in gn̄e deliberatiuo syllos rhetoricos eē de ꝯtingēti q₂ in deliberationibꝰ: nō respicimus nisi futura: q̄ ꝯtingēter eueniūt. Ex alia parte vr̄ ꝙ nunq̄ rhetor ꝓcedat ex necessarijs: q₂ (vt Quintilianus inqt in. 5° lib. cap. de signis.) signa nec̄ia nō ꝑueniūt ad p̄cepta artis: nam vbi signum est insolubile: ibi ne lis quideꝫ est: ⁊ sic nō erit cōtrouersia: quare non habebit locum oratio rhetorica. Aristo. etiā in rhetoricis syllogismis vult semper esse fallaciā consequētis. vnde in elenchis in rhetoricis quidē inquit quę fm signum fiunt demōstrationes ex cōsequētibus sunt: nā volentes ostendere ꝙ adulter: qđ consequēs est accipiunt: ꝙ comptus: aut ꝙ videt̄ noctu errabūdus: pluribus aūt hęc quidē insunt predicatum. vꝫ. adulter: non inest ⁊ sic vr̄ quasi in signis rhetoricis ait cōmitti fallaciam cōsequētis, ⁊ sic vt mihi videt̄, res hęc non parua est. Indiget eniꝫ cōsideratione non parua. Bene enim volo oratores in necessarijs aliqñ dicere per credibilia: vt de dijs: de cęlo: de elemētis: de stirpibus: ⁊ id genus: nam dicere per necessaria ac demōstratiua, nō oratoris est sed philosophi. vnde oratores laudant deum: sed per credibilia: phs de deo probat quędaꝫ quę videntur quasi in laudem redundare: sed per demōstratiua. Pręterea licet quę facta vel non facta sint: in iudicijs persuadeant: ⁊ quę facta sunt: non possint non facta esse: ⁊ quę non facta sunt: non possint facta esse, vt Agaton ait: tamen hęc facta esse: vel illa non facta: non per necessaria ⁊ demōstratiua: sed per ꝯiecturabilia ac credibilia: e quibus illa credibiliter sequūtur esse facta: vel non facta: persuadent ⁊ sic de necessarijs, per nō necessaria orator dicit in iudicijs ⁊ de necessarijs per non necessaria etiā in laudibus deorū, ac cęli, ⁊ cęteroꝝ orator syllogizat: per necessaria eniꝫ syllogizare philosophi est. Cuꝫ vero dicit Aristo. assumptiones esse tales: quales sunt cōclusiones: in prioribus hoc declarauit: quia si conclusio est de necessario ⁊ ꝓpositiones similiter oēs, vel alterā esse opꝫ: nō tñ si conclusio est necessaria

saria assumpta semp necia sunt, qa possumus necia per ptingētia ac pbabilia syllogizare. Probamus eni deuz sūmū bonū, qa optime reb⁹ mūdi agit. cōstat aūt deum agere ptingēter τ libere. Differt eni valde probare necessariū τ probare ōnem de necio: nā necessaria ex nō necessarijs probare, et psuadere possumus, ac syllogizare. sȝ pclōnes de necio syllogizare nō possumus, nisi altera assumptionū necessaria sit, vt in priorib⁹ dictū est. Quo vo mō τ raro orator signis vtat necessarijs, τ qua necessitate, posteri⁹ dicemus. Illud tñ nō ignorabis rē hāc nō esse parui momēti: τ hinc inde eē ambigua loca. verū vtcūqȝ sit, hoc habem⁹ ab Arist. φ quęsita rhetorica siue sint ptingētia, siue sint necia: plerunqȝ p ptingentia orator ea psuadēt atqȝ p credibilia ex qbus credibiliter illa deducunt. raro vo p necessaria, e qbus necessario illa emergūt. At phi quęsita eoꝝ q̄ semp necia sunt, semp p necia ac demōstratiua syllogizāt: raro vo p pbabilia: τ nō nisi postq̄ȝ illa demōstrationib⁹ pbauerit. Hęc vo quo modo sint posterius ipse declarabit.

Dicuntur eniȝ enthymemata ex icotibus, τ signis. Quare necesse est horum vtrunqȝ vtriqȝ idem esse.

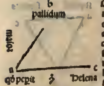
Cōmētu[m]. Hunc locū multifariā exposuimus: nūc vo vi mihi Aristo. velle probare icotē τ signū eē necium, τ contingens, referēdo singula singulis icotē ipsi ptingenti, τ signū ipsi necio. vt sit cōclusio icos est contingēs, signuȝ aūt est necessariū. Cur vo hoc pbat in pñti loco, nō est clarū. dici tñ pōt ideo Aristo. in pñti loco rē hāc probare, vt diuersitatē tolleret inter ea, quę dixit lib z. poꝝ. τ ea, quę dixit in pñti loco. Scdo eni lib. prioꝝ definiēs enthymema, dixit enthymema esse argumentū ex icotibus, et signis. Hic aūt definiens idē dixit enthymema eē arg[m] ex ptingētibus τ necessarijs. Plerūqȝ qdeȝ ex ptingētibus vt i pluribus: rarēter aūt ex necessarijs. Quia igit hic de enthymemate vnū. z⁰ prioꝝ aliud assignat, ideo ad tollendā hāc diuersitatē probat icos eē ptingēs vt in plurib⁹: signū vo eē necessariū, τ syllus q̄ istud pbat, pōt resolui ad artē prioristicā h pacto. enthymema est ex necessarijs rarēter, τ ex contingētibus vt in plurib⁹ plerūqȝ. enthymema ē ex icotib⁹, et signis. igit in z⁰ figura icos τ signū sunt eadē necio, τ contingēti vt in plurib⁹. Icos. s. contingēti, signū aūt necessario, hoc pacto dñia sublata est. vñ dicit. [Dicūtur eni enthymemata ex icotib⁹ τ signis,] vt z⁰ poꝝ pȝ. hęc ē minor. deinde infert ōnē, τ dicit. [Quare necē est hoꝝ vtrūqȝ] s. icos, τ signū, [vtriqȝ] s. necessario, τ ptingēti [idē esse.] icos qdem contingēti, signū aūt necessario. Quo vo ad vba attinet, cū Aristo. dixit enthymemata eē ex icotibus, τ signis, nō intellexit enthymemata esse simul ex icotibus, τ signis: nullū eniȝ vnū enthymema est simul ex icote τ signo. Sed legēdum est τ/p vel: quasi induat hāc diuisionē, φ enthymematū sit alteꝝ ex icote, alteꝝ ex signo. Dixit aūt notāter enthymemata i numero plurali: qꝛ plura enthymemata sūt ex plurib⁹ icotibus, vel ex plurib⁹ signis: vnūqđqȝ vo ex pprio vel icote, vel signo. εικος aūt gręce di tūn ptentaneū, tū pbabile, tum credibile, aut verisimile etiā dī icos apđ latinos. Quid vo icos sit, q̄d ue signū, sequenti textu patebit. Sed occurres, qꝛ vi non oē enthymema eē ex icote, vel ex signo, qa multa sunt enthymemata, quę firmant in locis dialecticis vel rhetoricis: quę nec ex signo sunt, nec ex icote. Enthymema eni qđ est ab authoritate prudentū, nec ex icote est, nec ex signo. sunt etiā multa alia simil'r. Arbitror igit ppter hęc, nec oē enthymema eē ex loco, nec oē ex icote, nec oē ex signo. Est enim duplex enthymema aliud locale, quod. vȝ. cōstat ex loco, vel ex ppōne, quę est psuasiua vi loci aliud aūt indiciariū, qđ constat ex icote, aut ex signo. Aristo. aūt hic de enthymemate indiciario locutus est, cum dixit enthymemata dici aut ex icotib⁹, aut ex signis. nō aūt de localibus. Aut fortasse dici posset oē enthymema ex loco eē, qa τ signum τ icos loca sunt ab effectibus ad cās. non tñ oē enthymema ex loco eē enthymema ex icote, τ signo: τ sic enthymema locale superius erit enthymemate indiciario: vex hic psiderandū est. Sunt q faciunt dñiam iter icęa τ icota: dicūt eni icota argumēta esse, quę sunt a signis: icęa aūt eē ipsa signa: τ sic volūt enthymemata dici ex icęis, τ signis. Ego vo i codicib⁹ gręcis legi ex icotib⁹. Et z⁰ poꝝ dicit Aristo. icos aūt τ signū non idē est: sed icos quidem est ppositio probabilis, itellige tñ in dialectico enthymemate, credibilis vo in rhetorico. [τ sic ex icotibus legēdum est, τ non ex iceis.

Nam icos qdem est, quod plerūqȝ fit, nō aūt simpl'r, vt nōnulli determinant. Sed cū de ptingētib⁹ sit, q̄ aliter se hñt, ita se hȝ ad id ad qđ est icos, vt vl'e ad particulare.

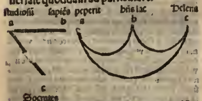
Cōmētu[m]. Nunc Aristo. quid sit icos exponit, τ seruat id, quod z⁰ prioꝝ voluit. Illic enim fecit differētiam inter icos, τ signū, asserēs icos inter signa nō esse enumerandum, postea cū de his olbus exempla assignasset, ipsum icos inter signa enumerauit. quod quo pacto sit, postea dicemus. Nunc aūt quid icos sit, exponit, τ dicit. [Nam icos quidem est, quod plerunqȝ fit,] vt quod peperit, pallidum sit. fit enim plerunqȝ quod peperit, pallidaȝ. [non aūt simpliciter,] hoc est non semper, [vt nonnulli determinant.] non enim simpliciter, ac semper, quod peperit pallidum fit. potest enim mulier adeo sanguinea esse, quod ex partu non pallescet. τ propterea subscribit. [Sed cum de contingentibus sit,] eoꝝ dico, [q̄ aliter se habēt,] nam pōt mulier parere, τ nō pallescere, [ita] huiusmodi icos [se hȝ ad id, ad qđ est icos, vt vl'e ad particulare.] Pallidū enim esse se hȝ ad id, quod peperit, vt vl'e ad particulare. nā oē qđ peperit, vt i pluribus pallidū est. non aūt oē pallidū, vt in plurib⁹ pepit.

Quare

Quare si quis sic argumẽta- tur, qd peperit, est pallidũ. ergo Helena peperit: naꝫ si addat̃, qm̃ Helena est pallida, in media figura, quę est scd̃a, sic syllogizat̃. qd peperit, est pallidũ. Helena ẽ pallida. ergo Helena peperit. Quare ꝓpõ illa, qd peperit, est pallidũ, icos dicit̃, q꞉ plerũq꞉ vera est: plerũq꞉ enim parientes seqtur pallor, ⁊ sic recte dictũ est icos eẽ ꝓpositionẽ ꝓbabilẽ, vel credibilem plerũq꞉ contingẽtem. Credibilem qdem in rhetorico syllo, ꝓbabilem ṽo in dialectico. ¶ Quo ṽo ad ṽba attinet, icos põt sumi ꝓ termino, qui significat aliquẽ effectũ, qui est suę causę icos. Et hoc pacto pallor est icos partus: qm̃ partus est causa palloris. Alio modo accipi põt ꝓ ꝓpositione, q̃ significat effectũ ꝑdicari de sua causa, vt hęc ꝓpositio quę peperit, est pallida. vel effectũ subijci suę causę. vt est hęc ꝓpositio. pallidũ est albũ sine rubore. Icos igit̃ ꝓ termino est effectus, qui ad eius cãm, cuius est icos, se hꝫ vt vl'e ad particulare. pallidum eniꝫ vniuersalius est ea muliere, quę peperit. naꝫ omnis mulier quę peperit, est pallida, ⁊ nõ ecõuerso. igit̃ icos ꝓ ꝓpositiõe est ꝓpositio ꝓbabilis vel credibilis, in qua icos sumptũ ꝓ termino se hꝫ ad id, cuius est icos, vt vl'e ad particulare, vt hęc ꝓpõ mulier quę peperit, pallida est, icos dicitur. ⁊ intellige icos sumptum ꝓ termino se habere ad id, cuius est icos, vt vniuersale ad particulare, non quidem semper, sed vt in pluribus: non enim quę peperit, omnẽ ⁊ semper pallor sequit̃, sed vt in pluribus. Quãdo igitur enthymema ex huiusmodi ꝓpõne est tanq̃ ex añte, ex icote esse dicit̃: hoc pacto, quę peperit, pallida est. igit̃ Helena peperit, est enthymema ex icote. nã si addat̃, Helena pallida est, erit syllus, qm̃ Helena peperit. Qua rõne fit vt icos ꝓ termino, suę causę sit icos, icos aũt ꝓ ꝓpõne, est icos alterius ꝓpositionis.

¶ Signoꝝ aũt aliud qdem sic se hꝫ, vt singulare quoddam ad vl'e. Aliud aũt, vt vniuersale quoddam ad particulare.

Cõmẽta^m. ¶ Hactenus de icote, nũc de signo vult ptractare. Ubi annotatione dignũ, ipm̃ signũ posse accipi ⁊ ꝓ termino significãte aliquẽ effectũ, ⁊ ꝓ ꝓpõne, in qua effectus ẽ subm̃ vel predicatũ suę causę. Aristo. ergo ꝓ ꝓpõne accepit, ⁊ distinguit ꝑmo ipm̃ signũ, vt ostẽdat qd signuꝫ est necessariũ, qd ṽo nõ necessarium, ⁊ dicit. [Signoꝝ aũt aliud qdem sic se hꝫ] subaudi ad suã cãm. i. ad ꝓpositionẽ, in qua causa subijcit̃, vel ꝑdicat̃ de suo effectu, [vt singulare quoddã ad vl'e,] veluti cũ ex ꝓpõne particulari, in qua effectus ꝑdicat̃, vel subijcit̃, infert̃ in 3ª figura ꝓpõ vl'is vel idefinita. i. qua cã ꝑdicat̃, vel subijcit̃. vt Socrates est studiosus. ergo sapiẽs est studiosũ. Socratẽ eni esse studiosuꝫ signũ est, q̃ sapiẽs sit studiosum. est eni Socrates sapiẽs ⁊ studiosus. ergo in 3ª figura sapiẽs est studiosuꝫ. Est aũt Socratẽ eẽ studiosuꝫ signũ q̃ sapiẽs sit studiosum: qm̃ studiosum eẽ est effectus sapiẽtię. Quãdo igit̃ in 3ª figura ex ꝓpõne particulari, vel singulari, in qua effectus subijcit̃ vel ꝑdicat̃, infert̃ ꝓpõ vl'is, vel indefinita, tũc est signũ ꝑmo mõ: ꝓpõ eni indefinita vl'is ẽ apud rhetorẽ. Unde ⁊ Arist. hic ꝑ vl'e idefinitũ intellexit. Deinde dat signũ 2º mõ, ⁊ dicit. [Aliud aũt] sic se hꝫ ad suã cãm, [vt vl'e ad particulare,] vt cũ in ꝑma figura fit hoc pacto. habẽs lac peperit. ergo Helena peperit. Hoc eniꝫ argm̃ est ab vli signo ad ꝑticulare siue singulare. Quare si argumentũ est in 3ª figura, erit a ꝑticulari ad vl'e siue indefinitũ. Sin aũt in ꝑma, erit ab vli, siue indefinito ad particulare siue singulare. In 2ª aũt figura nõ a signo, sꝫ ab icote argumẽtum est. ¶ Quo ṽo ad verba attinet, Aristo. per vl'e indefinitũ intelligit: qm̃ apud rhetorẽ indefinitum vl'e est ꝑ particulare aũt intellexit singulare: qm̃ ꝓblemata rhetorica, cum sint cãę, oĩa sunt hypothetica atq꞉ singularia: pauca aũt sunt thetica. Recte ergo dixit signum esse duplex, aut quod sic se habet ad id, cuius est signũ vt singulare ad vl'e, veluti cuꝫ enthymema fuerit in 3ª figura. Aut vt vl'e ad singulare, vt cum enthymema erit in prima figura. In scd̃a autem enthymema nõ a signo, sed ab icote fit.

¶ Hoꝝ autem quod qdem necessarium est, τεκμηριον tecmerium. Quod ṽo non necessarium, innominatum est ſm hanc dr̃iam.

τεκμηριον tecmerium argumentum coniectura indicium vestigium Cõmeta^m.

¶ Dici põt vno modo cũ Arist. assignasset signoꝝ diuisionẽ, nũc eligere signum nec̃ium, ex quo dixit fieri enthymema. vel dici põt Aristo. nũc assignare dr̃iaꝫ inter illa duo ⁊ dicit. [Hoꝝ aũt] s. duoꝝ, [quod qdẽ nec̃iuꝫ est] τεκμηριον, [tecmeriũ est,] supple illud, ex quo fit enthymema: [qd ṽo non nec̃ium, inominatum est ſm hãc dr̃iam] s. apud grecos. Quintilianus illud vocat indiciũ siue vestigiũ. Alij tecmeriũ latine appellant indiciũ. est aũt indiciũ indissolubile signũ. nõnulli ipm̃ vocãt coiectur. Trapezũtius argumentũ. Fabius qntilianus apud latinos nomẽ nõ dedit, sꝫ greco ṽbo cõtentus firmissimũ dicit. Qd inominatũ esse Aristo. asseriꝫ noie gñis: etiã Aristo. aliqñ signũ vocat. Icos aũt q̃ nõ enumerat̃ inter signa, a Fabio qntiliano interpretatur ꝓbabile seu credibile: ab alijs consentaneũ. Ex his pꝫ qualꝫ signũ est necessariũ, ex quo fit enthymema, ⁊ q̃le nõ nec̃ium, ex quo forte nõ fit enthymema, sꝫ syllus in 3ª figura. Patet ꝑterea icos nõ eẽ inter signa enumeratũ, qm̃ signũ duplex eẽ dixit, quoꝝ nullũ est icos. deniq꞉ pꝫ signũ accipi posse ꝓ tota ꝓpositione, vbi effectus ad ꝑdicatũ, vel subm̃ se hꝫ in ęquo, vel in minus: ⁊ hoc pacto est ꝓpositio, quę est in se necessaria, sed signũ alterius ꝓpõnis q̃ sit vera. nec accipi põt nisi ꝓ vna ꝓpõne, quę accipit̃ ꝓ añte. Nam si dr̃ Socrates est iustus ⁊ sapiens. igitur sapiens est iustus: antecedens quę est signum, est vna ꝓpositio de extremo copulato.

¶ Necessaria quidem igitur dico ex quibus fit syllogismus.

¶ Soluit nũc (vt mihi vr̃) Aristo. dubiũ, q̃a posset quis dicere, necessaria signa nõ ꝑtinere ad ꝑcepta huius artis. q̃a eo ipso q̃ infallibilia sint, cessat lis, ⁊ ita cessat rõ dicẽdi: quã rõneꝫ Quintilianus 5º lib. tetigit. ꝓpter hãc rõneꝫ huiusmodi signa remouit ab arte. Soluit Arist. asserẽs huiusmodi signa nõ eẽ simplr̃ necessaria, mõ q̃ demõstratiua nec̃ia sunt, sꝫ sunt necessaria syllogistice. Duplex eni est nec̃ium, vt Philoponus inquit, alteruꝫ

simplr, vt solem oriri, τ deum esse. Alterū aūt ex hypo/
thesi, vt aial respirare. hoc enim non simplr necessariū
est, sed si debet viuere. Hoc pacto syllogisticum neces/
sarium est, quia quibusdā positis necessario aliud seqt̄,
τ hoc modo tecmerium est necessarium. Nā in se est ꝓ/
positio ꝓbabilis vel credibilis, necessario vera, quate/
nus illa posita mox seqt̄ alia. vt posito ꝙ Helena hēat
lac, seqtur nec̄io ipsā peperisse. ipsam tñ habere lac nō ē
nec̄ium, nisi peperierit. Et hac rōne rhetor vti pōt neces/
sarijs: q nec̄ia simplr nō oratoris sūt, sꝫ phī, siue ana/
lytici. At necessarijs hypotheticis (quę absolute nō sūt
necessaria,) aliquādo rhetor vti pōt, lꝫ non semper, sed
vbi habuerit coniecturas ad illa ꝙ sint. Si enim conie
cturas habuerit ꝙ cor vulneratum sit, vtitur illo, τ tūc
eo posito sequitur mox morietur. Et si habuerit conie/
cturas ꝙ romę fuerit, pōt necessario ex hoc inferre ꝙ
Athenis eo tunc non erat. Quare tecmerium est neces/
sarium non demōstratiuū, sed syllogisticū. τ hoc dicit,
[necessaria quidē igitur dico] s. ea, ex quibus fit tecme
rium, [ex quibus fit syllus,] non autem simpliciter, ex
quibus fiunt demonstrationes.

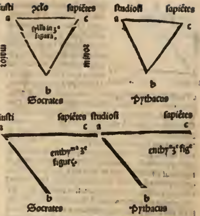
℄ Propter qđ τ tecmeriū huiusmodi signo
rū est. Quādo eni putāt nō ɔtigere soluere,
qđ dictū est, tūc ferre arbitrantur tecmeriū:
quasi idē sit ostēsū τ terminatū. tecmar eni
τ peras idem est ſm priscam linguam.

terminatum. πεπερασμένον conclusum.

Cōmētū.

℄ Cum dixisset tecmeriū esse signū necessariū non sim/
plr, sed syllogisticū: nūc istud exponit, τ assignat rōnē,
cur tecmeriū dicatur. τ dicit. [Propter qđ τ tecmerium
est] de numero [hmōi signoꝝ] s. quę necessaria sunt. cu
ius cām assignat, τ dicit. [quando eniꝫ putant], se [non
cōtingere soluere, quod dictum est,] vt ꝙ cor sit vulne
ratum, vel ꝙ romę sit Socrates, vtputa quia bonis cō
iecturis est probatum, [tunc ferre arbitrant̄ tecmeriū]
ꝙ. s. ille moriatur, vel ꝙ Socrates non fuerit tunc athe
nis. Et sic tecmerium, non simplr, sed syllogistice est ne
cessarium signum: τ assignans causam cur tecmerium
dicatur, dicit [quasi idem sit] gręce dedigmenon hoc
est [ostensum] vel demonstratum, [τ] peperasmenon
hoc est [conclusum] τ [terminatum] apud gręcos. Et vl
terius quasi causam causę assignans, dicit [tecmar eniꝫ
τ peras idem est ſm priscam linguaꝫ,] τ sic tecmerium
quasi finiens τ concludens signum interpretatur. Qua/
re erit necessarium, vt diximus, non absolute quidem,
sed syllogistice vtputa ipso posito, ac bonis coniectu/
ris comprobato. vnde τ causidici indiciū ad torturam
dicunt, quod sufficit pro tortura danda, quodqꝫ nisi ꝑ
torturam expurgari potest. Icos aūt non sic, quia ipso
posito, non propterea seqtur necessario propositū. Nō
enim posito ꝙ Helena sit pallida, sequitur necessario
ipsam peperisse. Insup signū, qđ nomē non habet, sed
a generis noīe dicit̄ signū, minime necessariuꝫ est: non
enim seqtur, si Socrates est sapiens, τ iustus, vt oē sa/
piens sit iustum, etiā si huiusmodi signum fuerit bonis
coniecturis attētatuꝫ. Tecmerium igit̄ solum est signū
indissolubile, quādo bonis rōnibus fuerit ꝓbatum.

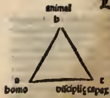
℄ Est autē signoꝝ hoc quidem vt singulare
ad vniuersale, sic vt siquis dicat signum esse
ꝙ sapientes sint iusti, quoniā Socrates τ sa
piens erat τ iustus. hoc quideꝫ igitur signū
est. Solubile tamen: lꝫ quod dicitur veruꝫ
sit. non enim syllogisticum est.

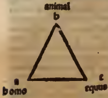

Cōmētū.

℄ His diligenter explicatis, nunc Arist. vt rhetores faci
le intelligant, exēpla affert. τ primo eius signi, quod no
mine vacat: est aūt hoc syllus in tertia figura, cuius me
dium subiecto atqꝫ pręmdicato conclusionis subijcitur.
dicebat̄ enim tertiā figuram esse, quoties medium tale
est, vt vtriqꝫ cōclusionis extremo subijciat̄. vt si cōclu/
sio fuerit sapiētes sunt iusti, mediū accipit̄ Socrates,
qui ad sapientem ipsum, τ ad iustum, vt subiectum est.
Erit igit̄ syllus, Socrates iustus est, Socrates sapiens
est, igitur sapientes iusti sunt, syllus erit in tertia figura.
Enthymema aūt fit, ꝑtermissa ea ꝓpositione, quę om/
nibus constat, vt illa Socrates sapiens est. omnibus
enim hęc patet. Assumpta igitur maiore. vꝫ. Socrates
iustus est, quę nō oībus facile patet: enthymema quod
dicitur signū vel a signo, erit qm̄ sapientes sunt iusti.
At hoc signū se habere vt particulare ad vl̄e: nam vni/
uersale apud rhetores est omne illud, quod amplius
vno est: qua ratione hęc vl̄is esset, sapientes iusti sunt:
quia de vno solo vera esse non pōt. ꝓpterea mediū, qđ est
sic sumptū, vt ꝑticulare est. Dicebamus eni ꝙ si Socra
tes sit iustus, τ sapiēs, nō vl̄r infert sapiētes iustos esse,
sꝫ particulariter, ꝙ aliqs sapiens sit iustus. Recte igit̄
ait mediū se hēre vt particulare, qđ vo cōcludit̄ vt vl̄e.
nam mediū ad vtrunqꝫ extremoꝝ particulariter se hꝫ,
dicit. [Est aūt signoꝝ, hoc qdeꝫ vt singulare ad vl̄e sic,
vt siqs dicat signū esse ꝙ sapiētes sint iusti, qm̄ Socra/
tes τ sapiens erat τ iustus,] ideo concludit quale sit hoc
signū, τ dicit, [hoc qdem igit̄ signū est, solubile tñ] qa
ex particularibus vl̄e nō syllogizat̄, [lꝫ qđ dicit̄] i. cō/
clusio ipsa [verū sit.] est eni veꝝ oēs sapiētes eē iustos.
est tñ syllꝰ id ꝓbans solubilis. [nō eni syllogisticū est]
s. ad ꝓbandū illud vl̄e. ℄ Quo vo ad vba attinet, syl/
logisticū id appellat Arist. in ꝓoribus, qđ seruat debitā
figurā atqꝫ debitū sylloꝝ modū: qđ ipse alijs vbis asse
rit id eē, qđ cōcludit. τ nō dant̄ termini, in qbus seruata
eadē syllogizādi figura atqꝫ forma, nō teneret: vt syllꝰ
ex duabus vl̄ibus in pᵃ figura semꝑ vl̄eꝫ ɔcluderet. nō
eni eēnt reperibiles termini de oī inēe, τ de nulli inesse.
Quot vo sint, modi syllogistici i pᵃ figura, in ꝓorib⁹ pa
tuit. Asyllogisticum aūt id dicit Aristo. quoties seruata
eadem, atqꝫ codeꝫ ac consimili modo syllogizandi, nō
valeret in oībus, vt ex duab⁹ affirmatiuis in 2ᵃ figura,
vel ex duab⁹ ꝑticularib⁹ in pᵃ figura, vel in oīb⁹ figuris.

Si enim

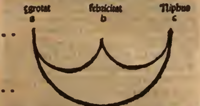

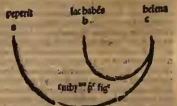

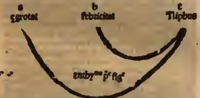
Si enim syll'o sit a, est b, c, est b, in scda figura nõ necessario sequitur c, esse a, vel c, non esse a. quia pos sunt reperiri termini omni, et nulli inessendi. omni inessendi quidē, aial, homo, disciplinę capax. nam verū est quod homo sit animal, et quod disciplinę capax sit animal: quib' stat omne disciplinę capax esse hominem. termini autem nulli inessendi sunt, animal, homo, equus. nam syllogizando homo est animal, equus ē animal, cum his stat nullum equū esse animal. Quare coniugatio ex duabus affirmatiuis in secunda figura asyllogistica est, quia non necessario concludens. vult igitur Aristoteles quod illa conclusio, sapientes sunt iusti, vera sit: tamen signum sine syllogismus, quo illa probatur, solubilis est, quia asyllogisticum est: non enim ex particularibus sequitur vniuersalis conclusio. datur enim instantia, quia reperiri possunt termini, vbi seruata eadem syllogizandi forma, conclusio non vniuersalis, sed particularis erit.

¶ Hoc autem (vt si quis dicat quod ęgrotet, quoniam febricitat. vel peperit, quia lac habet) necessarium est: quod quidem signorum solum tecmerium est. Solum enim (si verum fuerit) insolubile est.

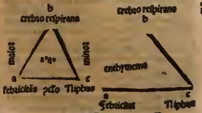

¶ Exemplum istud est tecmerij, vel signi in pª figura. est aūt figura prima quoties tale mediū sumit, vt ad pdicatū cōclusionis syllogizandę sit subm. ad subm vo eiusdē sit pędicatū vt si cōclusio sit. helena peperit, mediū erit lac habēs. nā omne lac habēs peperit. ppterea si helena lac habet. igitur peperit. vnde syll's est, lac habens peperit. helena lac hz. igit helena peperit. Enthymema vo erit pretermissa altera ppōne, quę oibus pz: et assumpta, et interrogata ea, quę dicit. helena lac hz. hęc enim dubia est, et digna cōtrouersia. ppterea hac assumpta et pbata, sequitur intentū. s. quod helena pepererit. dicit, [Hoc aūt] subaudi signū [est necessariū, vt siqs dicat quod ęgrotet, qm febricitat, vel peperit, qa lac hz.] qa in figura pma necessariū est. sequitur enī febricitans ęgrotat. Niphus febricitat. igit Niphus ęgrotat. Quare enthymematice sequet. Niphus febricitat. igit Niphus ęgrotat. nā oibus pz quod febricitās sit ęgrotans. deinde exponit, sed reperit quale signū hoc est: et dicit, [quod qdē signorū] .s. tale quale dictū est in prima figura, et necessarium [tecmeriū est] .i. indiciū [est solum.] Cuius cām assignat et dicit. [Solum enī, si verū fuerit] et pbatum atqz constans qd assumit, [insolubile est,] atqz syllogisticū. qa necessario sequitur, hz lac, igit peperit. oibus enī constat lac habens peperisse. Qua rōne fit vt tecmeriū cōiugatio sit syllogistica, qa positis quibusdā necio pclusio sequitur: et nō sunt reperibiles termini instātię. et cā est: qz maior accipit vlis. vlr enī oibus pz, qm lac habēs peperit. nā oē lac habens peperit. Dictum de tecmerio.

¶ Hoc aūt (quod vt vle ad particulare se habet) est, vt siqs dixerit signum esse quod febricitet, quoniā crebro respirat. Solubile enī est et hoc, et si verū sit. nam cōtingit etiam non febricitantem crebro respirare.

crebro respirare.

crebro anhelare.

¶ Exemplum istud est icotis, qd in 2ª figura fit, est aūt se-
cūda figura, quotiës mediū tale est, vt ad subm̄ ꝛ pdica-
tum cōclusionis sit pdicatum, vt si questio vel ꝯclusio
sit hec. Niphus febricitat, mediū erit crebro respirans.
hoc enim de vtroqꝫ pdicat̄, qa de febricitante, ꝛ Ni-
pho. quare enthymema erit, Niphus crebro respirat.
ergo febricitat, oībus enim pꝫ febricitātēꝫ crebro respi-
rare. dicit. [Hoc aūt (qd vt vle ad particulare se hꝫ) est,
vt siqs dixerit, signū esse q febricitet, qm̄ crebro respi-
rat.] dixit aūt Aristo. hoc se habere vt vle ad pticulare,
non tñ esse vle, qm̄ non est vle cōuertibile. mediū enīꝫ
ad vtrūqꝫ extremū vt vle se hꝫ, ꝛ de vtroqꝫ affirmatiue
pdicatur: quare p̄termissa ea ppōne, que oībus pꝫ, en-
thymema erit. Niphus crebro respirat, ergo Niphus
febricitat. deinde exponit quale est hoc signum, ꝛ dicit,
[solubile enī est ꝛ hoc,] qꝛ est asyllogisticū: naꝫ in 2ª fi-
gura ex duabus affirmatiuis nihil oīno necessario con-
cludit̄, [ꝛ si verū sit] .s. id qd ꝯcludit̄. pōt enīꝫ cōclusio
vera esse, que nō syllogistice pbabit̄. [nā contingit etiā
nō febricitantē crebro respirare,] vt si se nimiūꝫ antea
exercuisset, vel in gymnasio elaborasset. hic enī crebro
anhelaret, q tñ non febricitaret. Hec de icote.

¶ Quid igit̄ icos sit, ꝛ quid signum, ꝛ quid
tecmerium, ꝛ quo differūt dictū est quideꝫ
ꝛ nunc: dilucidius autē ꝛ de his, ꝛ quā ob
causam alia qdē asyllogistica, alia aūt syllo-
gistica sunt, in analyticis dictum est.

Cōmētaʳ. ¶ Nunc epilogat, ꝛ dicit. [Quid igitur sit icos] .i. enthy-
mema icoticū, [ꝛ qd signū] idest enthymema a signo,
[ꝛ qd tecmeriū] .i. enthymema tecmericū, [ꝛ quo diffe-
rūt] hec inter se, [dictū qdē est ꝛ nūc: dilucidiꝰ aūt ꝛ de
his, i analyticis dictū ē] vbi dctm̄ ē, [ꝛ quā ob cām, alia
qdem asyllogistica, alia aūt syllogistica sunt.] in quibꝰ
verbis pꝫ Aristo. p tecmericū enthymema intellexisse
syllm̄ altera ppōne p̄termissa in pma figura. p icos, in-
tellexisse icoticū enthymema, qd est syllo in scda figura
altera ppōne p̄termissa. ꝛ p signū, (quod superiꝰ dixit
innominatū, qa non hꝫ ppriū nomen, sꝫ a noie gñis dī
signū) intelligit enthymema in 3ª figura, vt superius ex-
positum est. ¶ Queres circa hec, que dicta sunt, primo
si orator in psuadendo vti debeat necessarijs. Et enim
orator necessarijs vti nō debeat, eo primo cōstat, quia
mox tolleret̄ cōtrouersia, qua cessante, nulla eēt necessi-
tas bene dicēdi. Qua rōne Quintilianus libro .5. voluit
rhetoribꝰ nullatenus necessaria ꝯuenire. p̄terea tūc rhe-
tor ab analytico non differret, siquidem vterqꝫ p necīa
pficiscit̄. Insup Aristo. p̄ elenchoꝝ lib. ait rhetorica ar-
gumēta peccare ẜm cōsequens, qa nō necessario cōclu-
dunt. deinde ōnes circa quas versat̄ orator, sunt hypo-
thetice, ꝛ singulares, ꝛ cōtingentes, que nō nisi ex con-
tingētibus deduci pñt. Pro opposita pte sunt, q̄ Arist.
superiore lectione dixit asserens enī rhetorē vti necessa-
rijs, verū his, nō nisi raro. P̄terea oratōr vtit̄ ppositionibus,
siue assumptionibus, que cōstat ex locis rhe-
toricis. modo cōstat loca rhetorica saltē aliqua esse ne-
cessaria, vt que sūt a definitiōe, que a gñe, que a pprijs,
ꝛ que ab alijs. Adhuc orator p̄cipue dicit circa necessa-
ria in gñe demōstratiuo: dicit enī de laudibus deoꝝ, ce-
loꝝ, elemētoꝝ, stirpium, aialium, que necessaria sunt.
quare de his p necessaria dicere coget̄. Insup Arist. su-
perius enthymema voluit esse oronis neruum vel cor-
pus, ꝛ nō nisi a soliditate, ac necessitate. Quare questio
hec pro vtraqꝫ sui parte ambigua est. de questione hac

Aristo. hecubus se expediēs dixit rhetorē pleruqꝫ per
cōtingētia, raro p necessaria pficisci. Quintilianus aūt
lib. 5. capite de signis, asserit necessaria signa nullo pa-
cto oratoribus cōuenire, siqdeꝫ his in medio adductis
mox cessat cōtrouersia, ac dicēdi peritia. Alij ꝟo nō in-
erudi dixerūt in gñe deliberatiuo oratores semp per
ꝯtingētia psuadere. nam deliberationes sunt de futuris
cōtingentibus: quare de illis non nisi p contingētes rō-
nes orator dicere poterit. In iudiciali ꝟo gñe pleruqꝫ
ex cōtingentibus, raro p necessaria dicit. naꝫ lꝫ iudicia
de his (que facta sunt, vel nō facta) habeātur, que qua-
tenus p̄terita, necessaria sunt: tñ qa contingēter fuerunt
futura, iure p ꝯiecturas contingētes de his pleruqꝫ ora-
tores dicūt, raro aūt p necessaria. At in demonstratiuo
genere, pleruqꝫ p necessaria, raro per contingētia dicit
orator: cuꝫ pleruqꝫ ea laudent, que sunt aut necessaria,
aut que in facto habeātur. hec lꝫ prima frōte videātur
bene ac sapide exposita, tamē non sunt clara apud me.
¶ Dicamus igit̄ primo duplex eē necessariū, alterum
qd simplr̄ dicitur, vt deū esse, solem oriri, ꝛ eiusmodi, q̄
suapte natura necessaria sunt. alteꝝ qd ẜm syllm̄, vel ex
suppositione a phis dicit̄ necessariū, ceu egrotare Ni-
phum: non enī egrotare Niphū est simplr̄ necessariū,
sed est necessariū qbusdam positis ac cōcessis in syllo.
nā si febricitat Niphus, ꝛ oē febricitans egrotat, neces-
sariū est his positis Niphū egrotare. Insup Platoneꝫ
respirare necessariū est, non qdē simplr̄, sꝫ ex supposi-
tione .s. aliquo posito, vt posito q viuat: nā si viuit pla-
to, necessariū est eum respirare. Et igit̄ orator ad psua-
dēdum vtat̄ necessarijs ẜm syllm̄, vel ex suppositione,
Aristo. superius tradidit cū dixit, necessaria quidē igit̄
dico, ex qbus fit syllo, ꝛ sic velle videt̄ oratorē ad psua-
dēduꝫ posse vti necessarijs ẜm syllm̄, que ẜm se simpli-
citer nō sunt necessaria. Argumētatur enī rhetor, hele-
na hꝫ lac, igit̄ peperit. qa oībus pꝫ, lac habens peperis-
se. Constat aūt nec assumptionē, nec ꝯclōnem esse ne-
cessariā. cōclusionem qdem nō, qm̄ helena nō necessa-
rio peperit. ppōnem ꝟo minime, qa helena nō necessa-
rio hꝫ lac, qm̄ si habet lac, necessario peperit. dixit tamen
Aristo. non semp his vti oratores, nisi quādo de assum-
ptis coniecture sunt psuasibiles. Et tale enthymema sic
ex suppositione necessariū, tecmericū est, ac insolubile.
qa est syllogisticum ẜm figurā ꝛ modū. cum ꝟo Quin-
tilianus asserit eiusmodi eē extra artē, qa tollit contro-
uersiā, facile diluit̄ hoc: nā si huiusmodi assumptū oī-
bus constaret, tolleret artē: qa tamen assumptū non oī-
bus cōstat, imo p vtraqꝫ sui parte sunt cōiecture, ideo
nō tollit artē. ars enī verteret̄ qd assumpta. Hoc Arist.
induit, cū dicit: nam si solū verum sit, insolubile est. in-
duit enim tecmeriū necessariuꝫ esse ẜm syllm̄, nō autē
simplr̄. quia añs ꝛ cōsequens est contingēs. recte igitur
dixit Aristo. his necessarijs, ac tecmericis enthymema-
tibus raro vti rhetores, qa raro assumpta haberi pñt,
ad que sint cōiecture p vtraqꝫ parte. ¶ Sed vtrū ora-
tor ad psuadendum vti debeat simplr̄ necessarijs, hoc
est qōne dignum. tamē vt dialecticus p se non vtit̄ nisi
pbabilibꝰ, necessarijs aūt, quatenus subeūt rōnem p-
babilis, hoc est quatenus sunt ẜm opionem sapientuꝫ:
sic orator p se vtit̄ psuasibilibus, p accidens ꝟo neces-
sarijs, quatenus illa subeūt rōnem psuasibilis, hoc est
quatenus in auditoribus, vel iudicibꝰ inducūt psuasio-
nem: nō enim necessariū semp persuasionē inducit. igit̄
orator pōt vti simplr̄ necessarijs ad psuadendum, non
quatenus illa ab oratore, ac ab audiētibus cognoscunt̄
esse necessaria, sed quatenus apta sunt inducere psua-
sionem

fionem in iudicibus, hinc diluũtur obiecta, primum q̃dem, q̃a licet scd̃m syllm̃ necessarius sit, quo rhetor vtit, vel assumpta sunt psuasibilia, q̃n pro vtraq; pte hñt argumẽta, etiã licet assumpta essent necessaria, rhetor tamẽ eis vtitur, vt psuasibilibus, cũ illa ab oratore, quatenus est orator, non cognoscãtur necessaria. Deinde diluit 2ᵐ, q̃a analyticus vtit necessarijs scd̃m syllm̃, et etiã simpliciter, et illa cognoscit ita esse. Orator autem vtit necessarijs scd̃z syllm̃, et si simplr̃ necessarijs vteret, illa nõ cognosceret esse necessaria, sed vt psuasibilia assumeret, et hac rõne controuersiã habẽt. Tertiũ autẽ delet̃, pro id qd̃ Arist. dicit, nõ vliter, non enim asserit oia enthymemata rhetorica peccare scd̃m cõsequẽs, sed plerũq; intelligit. Ultimũ iam ablatũ est, q̃a licet antecedẽs et consequẽs sint contingẽtia, tñ põt enthymema eẽ tecmericum ac necessarius scd̃m syllm̃. Obiecta vero alteri' ptis iam sunt soluta, q̃a dictũ est oratorem necessarijs vti raro, q̃a nõ nisi cum ad assumpta est cõtrouersia. ℂ P. licet necessarijs vtat̃, tñ illis vtit nõ quo sunt necessaria, sed quo sunt persuasibilia. Silr̃ licet orator in genere demonstratiuo, ac iudiciali dicat de ijs, quę sunt necessaria, tamẽ de necessarijs per necessaria, et per nõ necessaria dicere põt, modo ea, per quę dicit, sibi et audiẽtibus

2ᵃ q̃o. videãtur psuasibilia. ℂ Quęres 2° si orator ad psuadẽdum vti dz tribus figuris syllogisticis, tam hypotheticis q̃ cathegoricis, de q̃bus in analyticis dictũ est, breuibus pz solo. Oibus eni his vti põt, modo ea, q̃b' vtitur, accipiat, non vt necessaria, sed vt psuasibilia. magis ppriũ aũt oratori est vti enthymemate, et potissimũ in pma figura, q̃a illa est cęteris magis nobis nãlis, ad quã hoies quasi suapte natura inclinãtur. Est insup capta facilis, quę omnia orator respicere [illegible] et. ℂ Quę-

3ᵃ q̃o. res 3° si enthymema tecmericuz fieri possit in tribus figuris, et si icoticũ etiam in oibus, vel in scd̃a soluz. Insuper si enthymema a signo fieri possit in oibus figuris, vel in tertia tantũ: dici potest tecmericuz enthymema accipi posse sm̃ id, quod est, vel sm̃ nominis antiquam interp̃tationez. Scd̃m id qd̃ est q̃dez, in omni figura id tecmerium est, qd̃ insolubile est, et tecmerius h' pacto erit in omni figura coniugatio syllogistica. At si tecmerium accipitur sm̃ priscam interp̃tationem, sic tecmerium erit syll'us, vel enthymema, cuius signum, et id cuius est signũ, sunt in ęquo, et hac ratione nõ nisi in figura pma erit soluz. q̃a coniugatio syllogistica, cuius mediũ est signuz ęq̃le ei, cuius est signũ, tecmericuz enthymema erit. De icotico vero enthymemate etiã eodez modo dici põt. Si enim accipit̃ pro solubili enthymemate, cuius mediũ est signũ de vtroq; extremo dictũ, sic est soluz in scd̃a figura. Sed si accipiat̃ pro solubili enthymemate, cuius medium est, vt vle ad extrema, sic omnis asyllogistica cõiugatio, cuius mediũ sic se habz, erit icotica. Unde hęc icotica est, pallidus peperit, Helena pallida. Helena igitur peperit. Solubile est, q̃a nõ omne pallidũ peperit. Pallidũ eni est vt vle ad parientem, et ad Helenã. et in tertia etiã hęc est icotica, pallidum peperit. Pallidũ est Helena. Helena igitur peperit. Diluitur, q̃a medium est extremis amplius. Simile signum in oi figura eẽ põt, mõ mediũ sit minus vle extremis. Hoc eni a signo est syll'us, pythacus est studiosus, iustus est pythacus. igit̃ iustũ est studiosum. et sic ois asyllogistica coniugatio cuiuscũq; figurę, cui' medium est minus vle extremis, syll'us est a signo. Arist. vero locutus est sm̃ antiquũ, et priscũ vsuz, vt in textu ipse annotauit. Ex his fieri potest hęc diuisio, q̃ enthymematum alia sunt solubilia, et asyllogistica, alia syllogistica, et insolubilia. syllogistica et insolubilia fieri possunt in omni figura, et pp̃ter hoc dicũtur tecmerica. Asyllogistica vero et solubilia bifariã sunt, aut quorũ mediũ extremis est vlius, et sic dicũtur icotica enthymemata, aut quorũ mediũ est minus vle extremis, et sic sunt enthymemata a signo, et hoc pacto sm̃ rem fieri põt in oi figura. Scd̃z tñ priscã interp̃tationẽ tecmericũ est in prima, iconicũ in scd̃a, signũ vero in tertia, q̃bus vlterius pz cur tecmeriũ est insolubile enthymema. Est eni insolubile, q̃a syllogisticũ. Icos aũt et signũ solubilia, q̃a asyllogistica. De his vero in prioribus diximus plura, nunc vero quãtum oratoribus licet, satis sunt, quę diximus.

ℂ DE EXEMPLO.

ℂ Exemplum autem, q̃ quidez sit inductio, et circa qualis est inductio, dictum est. *exemplum παράδειγμα paradigma Cōmēta*

ℂ Exemplũz gręce est παράδειγμα paradigma, est autẽ paradigma, vt nõnulli tradũt, exẽpluz facti, vel dicti alicuius, vnde Uirgil. Antenor potuit medijs elapsus achiuis illiricos penetrare sinus. fit autem (vt dicũt) trib' modis, a pari. Uirgil. at veluti magno in populo, cũ sępe coorta est seditio. a maiore ad min', idez Uirgil. qualiter expressum ventis per nubila fulmẽ. a minore ad maius, idez Uirgil. si potuit manes accersere cõiugis, Orpheus treicia fretus cithara. Quintilian' li° q̃nto asserit gręcos vsos eẽ paradigmate et generatiz in omni similituz appõne, et spetiatim in ijs, quę rerum gestarum authoritate nitũtur. Addit q̃ nostra fere similitudinem vocari maluerint, qd̃ ab illis parabole di. nos quo facilius ppositũz explicemus, vtrũq; paradigma esse credamus, et ipsi appellemus exẽpluz. Et sic Quintilianus paradigma gręce, exẽplum latine dici voluit. Uult tñ exẽplum eẽ vtrũq; tã similitudinem gñatiz in oi appõne, q̃ spetiatim in rerũ gestarũ authoritate. Arist. cum egisset de enthymemate, hic de exẽplo ptractat. et pmo accipit quonã mõ sit exẽplum, et dicit .i. Paradigma autẽ .i. exẽplum q̃ q̃dem sit inductio, et circa qualis est inductio, dictum est .i. li. 2° libro prior. et in topicis. Egidius nõ ab rõne exponit exẽplum eẽ inductionem apud rhetores, quẽadmodum enthymema syll's. Apud eni rhetores valet exẽplum, quãtum apud phos inductio, quę expõ est bona, q̃a est Arist. aliter nã in exẽplo sunt duo pcessus, alter q̃dem ab vno particulari ad vniuersale, alter aũt ab illo vli ad alterum particulare. Ubi causa, in hoc exẽplo. (Mãphredus cõuitans Principes ad cęnam, eos decapitauit. igit̃ Robertus conuitans Principes ad cenã eos decapitabit.) Primus processus est, Mãphredus conuitãs Principes ad cęnã eos decapitauit, igit̃ Rex cõuitans Principes ad cęnã eos decapitabit. Scd̃s vero est, Rex cõuitãs Principes ad cęnã eos decapitabit. ergo Robertus cõuitans Principes ad cęnã, eos decapitabit. Uterq; enĩz Rex est, qui Principes ad cęnã cõuitat. Quare exẽplo seq̃tur Mãphredus cõuitans Principes ad cęnã eos decapitauit. igitur Robertus cõuitãs Principes ad cęnã eos decapitabit. Cũ itaq; Arist. dicit exẽplum eẽ inductionez, intelligit quo ad illius pmũ pcessuz. Nã pmus processus est impfecta inductio, cũ sit ab vno particulari ad vle, inductio autẽ a pluribus particularibus ad vle, sed q̃a apud rhetores exẽplum valet tãtũ, quãtũ inductio apd̃ phos, ideo Arist. asserit exẽplum esse inductionẽ, et tu intellige quo ad pmum pcessum. Nã scd̃s pcessus non est inductio, sed enthymema, pcedit eniz ab vli ad particulare, vt fit in tecmerio, et hoc non exposuit Egidius. Quare totũ paradigma est mixtũ qd̃dam ex inductiõe

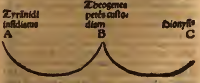
τ syllo. Enthymema enī3 apud rhetores valet tantum, quantum syllus apud Phos, qbus p3 exēplum quo ad pmum pcessum eē ex talibus, qa ex singularib⁹, ex qua libus est inductio, τ circa talia, qm circa vlia rhetorica, que sunt vlia indefinita (vt diximus superius) circa q̄lia est inductio. Hoc declarari pōt etiā aliter, nam exēplum est argumētum quoddā mō in omni argumento aliqd sumit, vt notius. (Est eni rō rei dubie, vt Cice. in quit. faciens fidē) ex quo inferr̄ ignotius, cuius fidē q̄rimus. quoties igit̄ illud, qō vt notius sumit̄, est particulare, τ simile ei, qō infert̄, exēplū est. Quare recte dixit exēplum eē inductionē quādā, τ ex q̄libus, τ circa qualia est inductio, qm ex singularibus ad vlia.

¶ Est autē neq3 vt pars ad totu3, neq3 vt totū ad partē, neq3 vt totum ad totū, sed vt ps ad parte3, simile ad simile, cū ambo qdē sub eodē genere sint, alterū aūt altero sit noti⁹.

Cōmētū°. ¶ Anonymus Aris. interps loco Ubi autē, legebat enī, τ sic vult Aris. hic assignare cām eius, qō dixerat, aliter diximus nos Arist. postq̄ accepit exēplu3 eē inductionem, nūc velle declarare qd sit, τ q̄le exēplum. Melius autē videt̄ nunc esse dicēdum, nā cū Ari. accepisset exēplum eē inductionē, in qua ex aliquo infert̄ aliqd, nūc declarat quo mō se h3 id, qō assumit̄, ad id, qō infert̄, τ duo facit qa primo exponit quo mō nō se habet, τ dic. [Est aūt] id qō subaudi assumit̄, ad id, qō infert̄, [neq3 vt pars ad totū, neq3 vt totum ad partē, neq3 vt totum ad totū.] Deinde exponit quo mō se h3, τ dicit. [sed vt pars ad ptem, simile ad simile,] nō simplr, sed [cu3 ambo qdem sub eodē genere sint, aūt] p et, τ cū [alterū altero sit notius.] Per que p3 exēplum eē pcessum a parte ad pte3, quoties ptes ille similes fuerint sub eodē genere, τ altera qua pcedit̄, notior fuerit altera, ad quā pceditur. vnde z° prioꝝ exēplum dicit eē, quādo p vnū particulare notius pbat̄ alterū particulare ignotius pter aliqō simile repertū in vtroq3. Et sic tria requirunt̄ ad rōnem exēpli, pmū vt in eo pcedatur a pticulari ad particulare, deinde, vt particularia vtraq3 sint eiusde3 generis, ita vt in eis reperiat̄ qōdam simile. Tertiu3 vt alterū eoꝝ, ex qbus pceditur, sit notius, vt qō fuerit aliquādo in facto, vel in dicto, alteru3 vo ad qō pceditur, sit ignotius, sic eni est argumētu3 fidē faciens. ¶ Quo vo ad vba attinet, pcessus argumētarius quadruplex est, aut vt pars ad totū, τ hec est inductio. In inductiōe eni3 pceditur a particularibus ad vle rhetoricum, hec eni inductio est, hō inferiorem mouet mādibulam, canis, bos, ouis, vrsus Omne igit̄ aial mādibula3 mouet inferiorē. insuper cornix carēs rubra bile est longeua. Elephas, ceruus, similr. Omne igit̄ aial carēs rubra bile est lōgeuum. Et sic p3 inductionē esse a pte ad totu3, aut vt totum ad ptē, τ hunc pcessum qdā grecus Anonymus Arist. interpres autumat esse syllm. nam qō vli inest, id particulari sub illo contento necessario inerit. Si eni dixero misericordiā esse iustitiā, cu3 iustitie insit bonum, misericordie quoq3 bonū inerit. Ego vo p h⁹ pcessum intelligo enthymema tecmericū in quo pceditur a toto ad partē, si eni lac habens cōcubuit, seq̄t Helenā cōcubuisse. nam Helena h3 lac. Enthymema eni3 est ab vli ad particulare aliquando, qō l3 mentalr nō differat a syllo, tn̄ in eo appet pcessum a toto ad ptē3, aut vt totū ad totū, quo mō pceditur, vt Anonym⁹ inqt. cum dicit̄ oium cōtrarioꝝ eadē sciētia est. igit̄ cōtrarioꝝ sensibilium ide3 est sensus, τ vt ois morbus ledit corpus, ita omne vitiu3 animū. Ego vo per pcessu3 a toto ad totū, intelligo syllm, τ non oēm, sed eum, qui ex cōuersiuis constat terminis. In hoc eni ad vle procedit ab vli, τ a toto ad totū. Exemplu3 igit̄ non est argumētu3 a parte ad totū, vt est inductio, qm l3 exēplu3 sit a parte, particularis ipso, nō tamē ad totū finit, sed ad particulare. Insuper exēplum est ab vno particulari, inductio autē a pluribus particularib⁹, neq3 est argumentū a toto ad ptē, vt tecmeriū est, nā l3 vtriq3 ad ptē particularēq3 ipm desinat, tamē exēplu3 a parte est. tecmeriū vo a toto, nec est argumentū a toto ad totum, vt syllus cōuersiuus est. Exēplum eni a pte incipit, τ in ptem desinit. Syllus autē cōuersiuus a toto incipit, τ in totu3 desinit. Ex his p3 quid nō est enthymema. Quid autē sit, facile deduci pōt, est eni argumētum a parte ad partē, a simili ad sile, cū ambo qdem sub eode3 genere fuerint, τ alterū fuerit altero notius. Qua ratione fit, vt exēplum argumētu3 sit ab vno pticulari notiore ad alterū ignotius, quoties in eis reperit̄ aliqō simile ſm genus, vt Grachus in repub. ꝯspirans necatus est a populo Romano. igit̄ Cathelina, qui nūc in rēpu. conspirat, necandus est a populo Ro. Uterq3 eni Romanus est cōspirās in rēpu. occupādam. Insup Māphredus ad cenam regni Principes cōuitans, eos capite mutilauit. igitur Robertus ad cenā regni Principes ꝯuitās, eos capite mutilabit. Uterq3 eni3 Rex ad cenā Principes cōuitans, estq3 alter altero notior, cum assumptū fuerit in facto. Hoc mō igitur exēplū sit, qō paradigma dr̄.

¶ Exemplū est, vt quoniā insidiatur tyrānidi Dionysius, petens custodie3. Eteni Pisistratus prius insidiatus, custodiā petijt, τ accipiēs, dominatus est. Et Theogenes in megaris, τ alij (quoscūq3 sciuerunt) exēplū omnes sunt de Dionysio, que3 nōdū sciūt, si hanc ob causam id petit. custodiam φυλακην presidium munitionem. i. dinatus est ετυραννησε tyrānizauit.

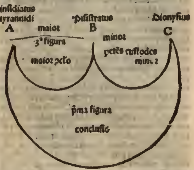

¶ Que dixerat de exemplo, nūc declarat in terminis, Cōmētū°. sed quo ad ea, que dicit, attinet, q̄stio fuit apud Syracusanos, verū Dionysius petens psidiū atq3 custodiā sui corporis a syracusanis, velit rēpub. syracusanā occupare: Hec eni q̄stio cū in cōtionibus pponeret̄ a syracusanis oirē sunt opiniones, nā vt nostris tēporib⁹ legule scribūt, pōt tyrānus siue Rex petere a regno psidiū, siue munitiones p bono regni, quare vltra ordinarias solones pōt petere munitiones, τ presidium. quicqd sit apud legulas rhetores syracusani in cōtione sic pbarūt Dionysiū velle dominari, pmo exēplo Pisistrati, (qui

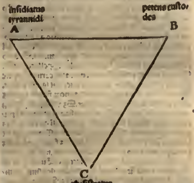
fuit prior Dionysio,) hic enim petens munitiões, postq̃ accepit, dñatus est, deinde exẽplo Theogenis, q in megaris petẽs munitiones, cũ accepisset, dñatus est, 3° exẽplo alioꝝ ciuiũ, quos sciuerũt rhetores, q cõtionabanť, semp enim petẽtes munitiões (postq̃ accepeũt) dñati sunt. igiť oẽs sunt exẽplũ de Dionysio, quẽ nõdũ sciũt, si ob hãc cãm. s. ob tyrãnidẽ, munitiões petat: an p bono syracusanoꝝ. dicit.[Exẽplũ est, vt qñ isidiať tyrãnidi Dionysius petẽs custodiã]sui corporis, h̃ est vnũ particulare deducẽdũ, ꝛ pbať p vnũ aliud nom⁹ huic simile fm gen⁹.[Etenim Pisistratus pus isidiatus, custodiã petijt]suę salutis[ꝛ accipiẽs dñatus est]reipu. athenẽsiũ.[ꝛ Theogenes in megaris]idez fecit,[ꝛ alij q̃scũq; sciuerũt]. s. cõtionatores[exẽpluz oẽs fuit de Dionysio, quẽ nõdũ sciũt,]sed est ignotũ,[si hãc ob cãz]. i. ob tyrãnidẽ id. s. custodiã[petit,]vbi proceditť ab vno vel plurib⁹ pticularib⁹ notiorib⁹, q̃ fuerant in facto, ad aliud eiusdem generis simile, quod nõdum patet, s3 est nunc in quęstione apud Syracusanos contionatores.

¶ Quo vo ad vba attinet, insidiatur grece ἐπιβουλεύει est, est autem insidiari insidias tendere siue parare, insidię autez fallacię sunt. Cicero libro tertio officiorum, sunt ne inquit. igitur insidię tendere plagas. ppriẽ enim insidię sunt dolosa quędaz expectatio ad aliquẽ aggrediendum, quasi clam insidant vt hostem fallant. Hinc insidior oritur, verbum, quod significat insidias parare. Sallustius in iugurtino atherbalem vitę suę. inquit. dolis insidiatum esse. Tyrãnus autez (vt in libro de tyranno ꝛ Rege diximus) gręce latine dominatio est, quę est seuum ꝛ violentum imperium. Iuuenalis Quid Nero taz sęua, crudaq; tyrannide fecit. Hinc tyrannus, is apud veteres in bonaz partem dominus dicebatur, qui plenam in subditos habebat potestatem, (Trogo teste. quęq; ciuitas ꝛ gens rerũpub. imperiũz ab initio penes reges habebat, quos ad huiusmodi fastigium maiestatis non ambitio popularis, sed spectata inter bonos moderatio prouehebat, qui ꝛ tyrãni ob fortitudinem vocabãtur, quod Uirgilius obseruauit, cum dixit. Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyrãni.) tamen crescente hominum malitia, cum superbe reges regnare cępissent, tyranni nomen ad illos solum restrictum est, qui per insolentiam imperij viribus abutebãtur. Hinc tyrãnizo verbum gręcum est, quod significat dominari, quasi semper ad malam partem trahens id Aristo. ppter quod nonnulli putant tyrannuz deduci a tyrrhene gentis crudelitate. Dionysius vo sicilię fuit tyrãnus, qui (vt narrat Cornelius nepos) manu fortis, ꝛ bello peritus fuit. ꝛ id, quod in tyranno nõ facile reperitur, minime libidinosus, non luxuriosus, non auarus, nullius rei deniq; cupidus, nisi singularis perpetuiq; imperij; ob eamq; rem crudelis. Huic filius Dionysius omni turpitudine inquinatus in tyrãnidez successit, qui tandem Syracusis pulsus corinthi pueris ludũ apparuit, vt refert Cicero libro 3° quęstionũ tusculanarum. Arist. tamen de patre sentit. Pisistratus vo Athenarum fuit tyrannus, de quo Iustinus multa scribit. hic cum ꝛ ingenio, ꝛ doctrina, ꝛ eloquentia plurimum polleret, effecit, vt sibi satellites ad corporis tutelam, quos hic Aristo. phylacen appellat, latine pręsidium, custodiam, vel custodes publice decernerentur, quibus acceptis, arcem simul ꝛ libertatẽ occupauit. idẽ Theagenez ferunt apud mẽgaros effecisse. Quare oẽs exemplum erunt, quoniam Dionysius phylacem petens tyrãnidi insidiabatur.

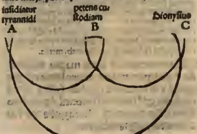
¶ Omnia autem hęc sub eodem vniuersali sunt, q m̃ insidiatus tyrãnidi, custodiã petit. Ex quibus igitur dicũtur persuasiões, quę demonstratiuę putantur, dictum est.

¶ Nunc docet breuibus exemplum reducere ad syll'z, non quidẽ ad vnũ, sed ad duos syll'os, nã cũ in exẽplo sint duo pcessus (vt diximus, pmus reduciť ad syll'm in 3ª figura, in quo pcluditur maior de medio, hoc est, Cõmẽtu'.

insidiatus tyrãnidi de petẽte custodiã p pticulare mediũ, qd est simile extremo alteri. vz. p Pisistratũ, q ẽ Dionisio silis, h̃ pacto Pisistrat⁹ isidiat⁹ est tyrãnidi. Pisi,

straus petijt custodiã. igit̃ petens custodiã, tyrãnidi insidiat̃, hic est primus pcessus in 3ª figura. Scd̃s aũt est syllus in p̃ma hoc pacto, petẽs custodiã isidiatus est tyrãnidi. Dionysius petit custodiã. Dionysi⁹ igit̃ isidiat̃ tyrãnidi. Quare exẽplum erat bonũ. vz. Pisistrat⁹ petens custodiã tyrãnidi isidiatus est. g̃ Dionysius petẽs custodiã tyrãnidi insidiabit̃. Aduertẽdũ tñ dignũ singulare simile nõ eẽ in exẽplo sumẽdũ simpl̃r, sed eo affectũ ac determinatũ, quo alteri particulari assimilat̃, nõ eni in exẽplo assumi dz Pisistratus simpl̃r insidiatus est tyrãnidi, sed Pisistratus petẽs custodiã, sic eniz exẽplum clarũ erit audiẽtib⁹. Silr̃ nõ dz assumi Theagenes, sed Theagenes petẽs custodes. Insup nec dz assumi Mãphedus, sed Mãphedus cõuiuãs regni pncipes ad cęnã, sic eni pticulare assumptum erit simile ꝛ notius pticulari deducẽdo, dicit. [Oĩa aũt sub eodem vlĩ sunt,] ꝛ hac rõne exẽplum ad duos reducit̃ syllos, qm̃ ambo particularia sub vno vlĩ cõtinẽtur, ꝛ explicat illud vl̃e simul addẽs ɔ̃nem dicẽs, vt[qm̃ Dionysi⁹ insidiatus]est[tyrãnidi,]hęc est cõclusio. explicat vl̃e, ꝛ dicit.[custodiã petit.]hoc est vl̃e, nã sub hoc vlĩ, qd̃ est petẽs custodiã, ambo cõtinent̃. Ambo eni custodiã petiũt. Sic igit̃ pz exẽplum vi illius silis, qd̃ in vtroqz pticulari reperit̃, reduci ad duos syllos, vt Arist. ĉt docuit 2º prioꝝ. Tũc epilogat, ꝛ dicit.[ex qbus igit̃ dicũt̃ persuasiones]i. cõstant psuasiones,[quę]apud rhetores[demõstratiuę pucant̃,]quolia sunt exẽplum, ꝛ enthymema,[dictuz est.]Hinc pz historię, ꝛ annaliũ vtilitas. Sũt eni res gestę, quę de anno in annum in historiã reducũtur, annalia. Virgil. Et vacet annales nr̃oꝝ audire labores. Historia aũt res gestas narrat, ꝛ ab ętatis nostrę memoria remotas. Cicero libro 2º de oratore. Erat eni historia nihil aliũ nisi annaliũ cõfectio. Hellius recte historias, inqt, annales appellaueris. Sed nõ cõtinuo qcqd historia fuerit, annales appellare possis. Sũt eni vtręqz rerũ gestarum narratio, earuz tñ ppriẽ rerũ sit historia, qbus gerendis interfuit is, qui narrat. Annales ꝟo, cũ rei gestę pluriuz annoꝝ suo cuiusqz anni ordine memorię traduntur. Sz vtcũqz sit, vtraqz valent ad exẽpla. Nã cũ exẽplum sit a pticulari ad pticulare, quę similia sunt in reb⁹ gestis, nisi qs res gestas memoria tenuerit, nõ poterit pticulare assumere, qd̃ sit notius. Valẽt etiã ad exẽpla plurimũ fabulę, nõ qdẽ purę, quę nec veroꝝ nec verisiliũ sunt, nec allegorice quicq̃ cõtinẽtes, sed solũ ob delectationẽ inuẽtę, vt q̃ Daphne versa sit in laurũ. Hę eni inutiles sunt exemplis, cũ solũ ad delectationẽ sint reptę. Fabulę ꝟo apologicę, quales sunt Esopi, vtiles exẽplis plurimũ sunt, vt 2º huius dicet̃, nã lz nec sint rerũ verarũ, nec verisimiliũ, tamẽ habẽt nõ nihil, qd̃ ad vitam, ac mores ptinet. Hinc psuasiones poeticę emerserũt. nã fabulę, quę poeticę fictiões sunt, alię delectãt, alię vitã dirigũt. vñ Horatius a delectare volunt, ꝛ pdesse poetę. Orator igit̃ paradigmicas historias, ac fabulas, plurimũ callere debet. nam sic per illas exemplis abũdabit. Verũ de his dicemus 2º huius. nunc autez satis nobis sit explicatum, quid exẽplum sit, quidue enthymema.

Fabula.

De historia.

Enthymematum autez magna differentia, ꝛ quę maxime fere omnes latuit, est, quę quidẽ ꝛ in dialectica facultate sylloꝝ est, nã eorũ, alia qdẽ sunt ẽm rhetoricã, (quẽadmodum ꝛ ẽm dialecticã sylloruz) alia ꝟo ẽm alias artes, atqz facultates.

Cum dixisset de enthymematibus ꝛ exẽplis, nũc quę sit enthymematũ differẽtia Arist. assignat, ꝛ vult nõ aliter esse enthymematũ differẽtiã q̃ dialecticoꝝ sylloꝝ. nam quẽadmodũ sylloꝝ alij sunt ẽm dialecticaz, q. vz. vocantur dialectici. alij ẽm alias artes, atqz facultates, quoꝝ alij physici sunt, qui sunt ẽm physicã facultatez, alij metaphysi. i. q sunt ẽm facultatẽ metaphysicã, alij mathematici, qui sunt ẽm mathematicã rõnem, sic etiã enthymematũ hęc sunt rhetorica, quę sunt ex cõib⁹, vt Helena hz lac, igit̃ cõcubuit p locũ ab effectu ad cãm. alia ẽm alias facultates, quoꝝ alia physica, vt mot⁹ est. igit̃ mobilia sunt. Metaphysica alia, atqz alia mathematica, quę ex his sunt, q̃ ppria sunt cuiqz facultati. Interponit tñ hanc enthymematũ dñiam esse oĩbus pene ignotã, cuius rõnẽ postea assignabit. dicit igit̃.[Enthymematuz aũt magna differẽtia, ꝛ q̃ maxime fere oẽs latuit]i. s. rhetores,[est]quę qdẽ]i. qualis qdẽ[syllorũ est in dialectica facultate nã coꝝ]i. s. enthymematũ, alia qdem sunt ẽm rhetoricã]i. s. p q̃dam cõia, quę sunt ppria rhetoricę.[alia ꝟo ẽm alias artes atqz facultates, quẽadmodũ sylloꝝ, alij sunt, ꝛ s̃z dialecticã]alij ẽm alias artes atqz facultates. Dixit igitur duo, ꝛ q̃ sit differentia enthymematum, quẽadmoduz sylloꝝ, ꝛ q̃ hęc dñia maxime latuerit fere omnes rhetores.

Cõmẽtu.

Illas quidem existentes, has autem nõdũ cõphensas. Propter quod ꝛ latent auditores, ꝛ magis tangentes ẽm modum, decenter transeunt ex ipsis.

Cum. accepisset differẽtiam enthymematum maxime latere fere omnes rhetores, declarat quare lateat fere omnes rhetores, dicẽs hoc eẽ, quia rhetorica ꝛ dialectica sunt artes ab oĩbus fere inuẽtę, quibus (vt dictũ est) ex ipa natura fere omnes pticipamus. Cęterę artes speculaẽ, vel aut nõdum sunt inuẽtę ꝛ pfectę, aut nondũ cõphensę. Hinc cõcludit cãm, quare enthymemata ꝛ sylli, qui sunt ppriis spãlibus artib⁹, magis latẽt auditores, asserẽs hoc eẽ p̃mo, q͠a spãles artes aut nõ sunt inuẽtę, aut nõdũ omni ex pte cõphẽsę, ꝛ hac rõne syllogismi, ꝛ enthymemata s̃z illas latẽt auditores. Scd̃o q͠a sylli illi ꝛ enthymemata magis tãgũt ẽm modum, h est particularius, ꝛ pprius rem tangũt, ꝛ pp̃ea decenter atqz facilius ex his hoies cadũt. Facilius eni hõ cadit a particulari q̃ ab vlĩ. Nemo eni cõia ignorat, sed ppria plures ignorare vident̃. Sic igit̃ sylli ꝛ enthymemata ẽm particulares facultates latẽtiores sunt. tũ q͠a particulares artes nõduz sunt cõphẽsę, tũz q͠a ex pticularibus magis intellectus cadit, q̃ ex vlĩbus. ob cõtrarias causas sylli ꝛ enthymemata dialectica ꝛ rhetorica faciliora sunt. p̃mo q͠a rhetorica, ꝛ dialectica sunt inuẽtę, ꝛ eis oẽs pticipamus. Scd̃o q͠a pcedũt p cõia, quę nemo fere ignorat, ꝛ a quibus cũ difficultate humana mẽs cadit, cũ sint veluti ianuę, q̃si nemo ignorat. 2º metaphysicę dicit.[illas qdem]i. s. rhetoricã ꝛ dialecticã[existẽtes,]q͠a sunt inuẽtę, cum eis quasi natura participemus oẽs,[has autẽ]i. s. facultates spãles,[nõdum cõphensas,]i. nec inuẽtas omni ex pte,[ppter qd̃ ꝛ latent auditores]i. s. sylli ꝛ enthymemata, quę sunt ẽm artes spãles. Hęc est p̃ma causa quare sylli ꝛ enthymemata ẽm spãles artes, magis latẽt. Deinde assignat scd̃az cãm, ꝛ dicit.[Et]hoies[magis tãgẽtes ẽm modũ]i. particularius ẽm pticulares artes ea tangẽtes,[decenter]h est facile[transeunt]i. cadũt[ex ipsis]i. s. in errores, qm̃ circa particularia facilius errãt hoies, q̃ circa cõia. Quęres fortasse, vtrũ differẽtia sylloꝝ, ꝛ enthymematũ, quę est s̃z ar-

Dubitatio.

tes, sit maxia. Videt q nõ, quoniã differẽtia enthymematũ ⁊ sylloꝝ, quę est sm artes, est penes mãm, sed differẽtia, quę est penes formã, ẽ maior differẽtia sm materiã. ergo nõ est maxima. Ideo quo ad verba attinet, Aristo. superius dixit.[Enthymematũ aũt magna differentia,] ⁊ nõ dixit, maxima differẽtia, qm differẽtia syllogismoꝝ ⁊ enthymematũ sm formam. s. quatenus alij sunt in pma, alij in scda figura, alij i tertia, maior est ea differẽtia, quę est sm artes, qm differentia sylloꝝ, ⁊ enthymematũ, quę est sm artes, est differẽtia sm mãs, ⁊ ppter hoc differentia hęc, quę est sm artes, est latentior, quoniam materia est latentior ipsa forma.

¶ Verũ qđ dictũ est, apertius erit, si p plura dicatur. Nam eos, ⁊ dialecticos, ⁊ rhetoricos syllos esse dico, de quibus locos dicimus, qui cõiter qdẽ sunt de iustis, de nãlibus, de ciuilibus, ⁊ de multis, quę spẽ differunt. ceu maioris ⁊ minoris locus. Nõ eni ex hoc syllogizare magis, aut enthymema erit dicere de iustis, aut naturalibus q̃ de quouis alio. Q̃uis hęc specie differant.

Cõmẽtaᵐ. ¶ Cum assignasset differẽtiã, nũc eam exponit, ⁊ primo pponit hoc, ⁊ dicit.[Verum qđ dictũ est, apertius erit, si per plura dicat] .i. repetat: ac lõgioribus v̾bis dicat, expliceturq; Causa aũt dicta est, qa differẽtia h̃ est obscura, atq; multoꝝ latens. Cũ v̾o pposuisset suã intentionẽ, asserit eos syllos eẽ rhetoricos, atq; dialecticos, qui ex ppõnibus rhetoricis, atq; dialecticis sunt. q̃les ppõnes cões sunt, quę grece τόποι, latine loci dicuntur. Loci eni ppõnes cões sunt oibus facultatib⁹, vt ciuili, quę de iustis agit. nãli phię, quę de reb⁹ nãlibus loquit. ⁊ de multis alijs, quę spẽ differũt. ceu locus a maiore, minoreue. Vtunt eni oẽs facultates loco a maiore minoreue, vt ciuilis, quę syllogiçat, si equũ est benefacere hoibus, equũ est benefacere parẽtibus. Insup si parẽtib⁹ nõ põt reddi par. igit nec dijs, locus est a maiore, nãlis etiã p̄hus syllogiçat, si calidũ vt tria nõ põt calefacere frigidũ, vt quattuor. igit nec poterit calefacere frigidũ vt octo. Locus est a maiore, ciuilis etiã syllogiçat, si Niphus est optimus ciuis. ig ẽ optimus paterfamilias. Insup si bonus dux, igit erit bon⁹ miles. Locus est silr a maiore. oẽs igitur hi sylli dialectici, ac rhetorici sunt, qm ex ea ppõne sunt, quę est oibus facultatibus cõis, atq; nulli ppria. dicit.[nã eos ⁊ dialecticos, ⁊ rhetoricos syllos esse dico, de qbus locos dicimus, qui cõiter qdẽ sunt de iustis, de nãlibus, de ciuilibus, ⁊ de multis] .s. alijs, [quę spẽ] scientię [differũt. ceu maioris, ⁊ minoris locus.] Cui⁹ cãm exponit, ⁊ dicit.[Nõ enim ex hoc syllogiçare magis, aut enthymema dicere erit d iustis, aut] de [nãlibus, q̃ de quouis alio, q̃uis hęc differant spẽ] scientię. ¶ Quo v̾o ad v̾ba attinet, loci, qui τόποι grece dicũtur, latine sunt sedes argumẽtoꝝ: vt Cicero in suis topicis, ⁊ Arist. in suis exposuerũt. vnde Quintilianus li° 5° oratoriarũ institutionũ dicit, locos appello nõ, vt vulgo nũc intelligũtur luxuriem, adulterium, ⁊ similia, sed sedes argumẽtoꝝ, in qbus latent, ex qbus sunt petẽda. Cicero v̾o definit locum, q sit argumẽti sedes. Argumẽtũ aũt ratio rei dubię faciẽs fidem. quare locus nõ vna rõne dicit. Sedes eniz corporis mobilis, qđ nunc quiescit, τόπος hoc locus dr̃ pprie apud p̄hos Hic aũt ẽ est vltima supficies corporis cõtinentis, vt 4° auscultationis physicę lib° est explicatũ. translatiue aũt apud Platonẽ animus ẽ locus ideaꝝ dicit, qa subtus, vt etiã Arist. vult in libro de aia 3°. apud aũt Arist. ⁊ Ciceronẽ argumẽti sedes est locus. Est aũt hoc pacto locus ppõ necessaria, aut pbabilis, quę est p se nota, ⁊ cõis. Hęc enim ppõ locus dicit, quia vt a loco pprie dicto gubernatur ⁊ cõseruat locatũ, sic ab illa ppositione gubernatur, ⁊ seruat argumẽtũ. Insup vt locatũ sedet, ac quiescit in loco pprie dicto, sic argumẽtuz sedet, ac firmat in loco dialectico. Nã cũ intellectus de vi argumẽti dubitat, in ppõnẽ per se notã reducit, ⁊ in ea confirmat, ac quiescit, ita vt nõ amplius dubitet. Quare nõ ab re hęc ppõ, e qua orator, atq; dialecticus vim sumũt argumẽti, locus metaphorice dr̃, qa. vz. in ea toti⁹ argumẽti vis firmat. qbus e rebus pspicuũ est nõ idẽ eẽ locum ⁊ argumẽtuz, quẽadmoduz nõ est idem locus, ⁊ locatum. nisi raręter, vt in hoc exẽplo. hõ currit. igit aial currit. homo eni argumẽtuz est, quatenus vim hz pbandi. Quo v̾o homo spẽs est, argumẽti locus ẽ, ac sedes. ⁊ de loco hactenus. nã de loco plura dialectici tradũt.

¶ Propria autez sunt, q̃cũq; ex ppõnib⁹ circa vnãquãq; spẽm, aut genus sunt, vt de naturalibus ppõnes sunt, ex qbus neq; enthymema, neq; syllus est de moralibus. Et de his, alię, ex quibus nõ erit de nãlibus. Silr autem se habet hoc in omnibus.

Cõmẽtaᵐ. ¶ Cum dixisset q sint rhetorici ac dialectici sylli, nunc v̾o qui sunt pprij ac certi generis sylli, exponit asserẽs certi generis syllos esse, qui ex ppõnibus cõstant certi generis. v̾bi causa, syllus physicus, q ex ppõnibus constat physicis, quę ita sunt physicę, q nõ morales. Moralis aũt syllus, vel enthymema est ex moralib⁹ ppõnibus, quę ita sunt morales, q nõ physicę, neq; mathematicę, ⁊ vt de physicis, ac moralib⁹ dictũ est, ita de cęteris oibus eodem mõ itelligas. Dicit.[ppria aũt sũt] scz enthymemata, ⁊ sylli, [q̃cũq; ex ppõnib⁹ circa vnãquãq; spẽz, aut genus] scientię [sunt.] Deinde exponit ppõnes, quę sunt certi gñis vel spẽi scientię, ⁊ dicit.[vt ppõnes de nãlibus] .s. attinentes ad sciam, quę est de rebus nãlibus [sunt,] ex [qb⁹ neq; enthymema, neq; syllogismus est de moralibus,] similr neq; de mathematicis, neq; de metaphysicis. v̾. g. est syllus nãlis. oẽ qđ ppetuo mouet, est eternũ. cęlum ppetuo mouet. cęlũ igit eternum. hui⁹ ppõnes sunt certi gñis, qa ita physicę, q nõ moralis phię. ¶ P. dictus syllus nõ est rhetoricus, neq; dialecticus, qm eius sedes nõ est aliqua ppõ cõis oibus artib⁹. Maior eni ⁊ minor solũ per nãlẽ facultatem sunt declaratę, syllus moralis ẽ, q̃cũq; distribuit ius suum vnicuiq; est iustus. Hic p̃tor distribuit ius suum vnicuiq;. igit est iustus. ppõnes eni ex qb⁹ constat, morales sunt, ⁊ nõ physicę, neq; alterius facultatis. Et propterea dicit.[⁊ de his] .s. moralib⁹ [alię] ppõnes sunt, [ex quibus nõ erit] syllus vel enthymema [de nãlib⁹.] Deinde amplificãs id, qđ declarauit, dicit.[Silr autem se hz hoc] .s. qđ dictũ est, [in oibus] alijs scientijs, ⁊ facultatibus. Quibus e rebus patet prima differentia inter syllogismos dialecticos, ac rhetoricos ex vna, ⁊ syllogismos certi generis ex altera.

¶ Et illa quidez circa nullum genus faciunt sapientez. Circa eniz nullum subiectũ sunt. Hęc aũt ẽ quãto vtiq; quis melius ppositiones elegerit, latebunt. cuz faciat aliaz sciẽtiaz a dialectica, ⁊ rhetorica. Si enim inciderint

sapientem ἔμφρονα prudentem

principijs, nõ est dialectica, neq̃ rhetorica. sed illa erit, cuius habent principia.

Cõmẽta. ❡ Cũ assignasset differẽtiã inter dialecticos syll'os rhetoricosq̃, ⁊ syll'os certi generis, q̄a. vz. dialectici syllogismi ex principijs cõibus proficiscunt̃. Sylli aũt certi gñis ex ppriis, nũc dici põt, q̃ sit hęc differẽtia quã assignat hic, scd̃a. ⁊ põt dici q̃ sit causa pmę differentię (vt Egidius inq̄t) ⁊ lege sic, [⁊ illa q̄dẽ] s. enthymemata, ⁊ sylli, quę sunt ex ppõnib' cõibus, [circa nullũ genus] s. sciẽtię [faciũt sapiẽtem.] Cuius rõnẽ assignat, ⁊ dicit. [Circa eni nullũ subtus sunt,] cum neq̃ circa ens mobile, nec circa ens quãtum, nec circa tale q̄d, ⁊ cũ illa non generent particularẽ sciam, igit̃ ptinebũt ad cõmunes facultates, q̄ sunt dialectica, ⁊ rhetorica, ⁊ sic patet cã pmi mẽbri assignatę differentię. Deinde assignat cãm, quare enthymemata ⁊ sylli ex ppõnibus spãlib' ptinẽt ad alias scias, quod fuit scd̃m mẽbrũ, ⁊ dic. [hęc aũt] s. sylli ⁊ enthymemata ex ppriis. [quanto vtiq̃ q̄s melius] B est pticularius [ppõnes elegerit,] tãto subaudi magis hõ sylli ⁊ enthymemata [latebũt] atq̃ obscuriora erũt, q̄m nõ sunt ita pptia, sicuti cõmunia manifesta. [Cũ] ille eligẽs [faciat] i. generet [aliã sciam a dialectica, ⁊ rhetorica,] p̄ illa enthymemata ⁊ syll'os speciales. mõ particularis scia latẽtior est. ergo illa magis latebũt per quę gñatur. ❡ Sed dices si enthymemata ⁊ sylli spãles resoluant̃ ad pma pncipia, nõne resoluẽtur in rhetoricã, ⁊ dialecticam, quę hñt illa pncipia: respõdet, ⁊ dicit. [Si eni inciderint] hõ specialia enthymemata ⁊ sylli [pncipijs] s. primis via resolõnis, scia illa subaudi, quę cõsiderat illa pncipia, [nõ est dialectica, neq̃ rhetorica. s̄ꝫ illa erit, cuius] enthymemata ⁊ syllogismi hõ [habẽt pncipia] i. erit subalternãs: quę cõsiderat illa pncipia, ad quę vltimo resoluuntur spãles sylli ⁊ enthymemata. vt q̄a syll'us pbans vulnera circularia tardius cõsolidari, resoluit̃ ad pncipia, quę cõsiderat mathematica, ideo mathematica est sciẽtia subalternãs. At rhetorica ⁊ dialectica nullã sciam sibi subalternãt, vt i p posteriorꝫ diximus. Sic igit̃ pꝫ, hęc quę nũc Ari. dixit. esse cãm pmę differẽtię superius assignatę. Potes etiaꝫ si vis hic facere scd̃am differẽtiã, ⁊ quasi idẽ erit. Sed Egidius bene textuꝫ introduxit, male tamẽ v̄ba exposuit, vt legenti suam expõnem perspicuum est.

❡ Sunt autẽ plurima enthymematũ, q̄ colliguntur ex his speciebus. s. particularibus, ⁊ proprijs, ex cõmunibus v̄o pauciora.

Cõmẽta. ❡ Hic assignat scd̃am differẽtiã, ⁊ dicit. [Sunt autẽ enthymematũ plurima, quę colligũtur ex his spẽbus pticularibus, ⁊ pprijs] i. ex ppõnibus, quę sunt circa determinatũ genus. enthymemata [vero] quę sunt [ex cõmunib'] ppõnibus ⁊ locis, [sunt pauciora.] cã est q̄a particularia sunt plura: cõmunia autẽ pauciora.

❡ Queadmodum igitur ⁊ in topicis, ⁊ hic diuidẽdũ enthymematũ ⁊ spẽs, ⁊ locos: ex quibus sumẽduꝫ. Dico autẽ spẽs q̄dẽ eas ppõnes, quę pprię sunt s̄m vnumq̄dq̃ genus. locos aũt/cõmunes oibus similiter.

Cõmẽta. ❡ Cũ dixisset enthymemata spãlia fieri ex spãlib' ppositionibus, quę robur habẽt ex locis, nũc cõtinuando se ad ea, quę dicturus est, cõcludit ex dictis codẽ modo esse in rhetorica distinguẽdum de ppõnibus ⁊ locis, vt in topicis est distinctũ. Nã vt in pmo topicorꝫ libro distinxit ea, ex q̄bus sylli conficiũtur, in spẽs, ⁊ locos, sic ea, ex quibus rhetorica enthymemata cõstant, hic distinguit in spẽs, ⁊ loca, ⁊ dicit. [Queadmodum igit̃ ⁊ in topicis,] ita subaudi [⁊ hic diuidẽdũ enthymematũ ⁊ species, ⁊ locos, ex q̄bus sumẽduꝫ,] idest ita ⁊ hic debem' diuidere spẽs, ⁊ locos, ex q̄bus rhetorica enthymemata sunt sumẽda atq̃ colligenda. Et ne sit obscuritas in v̄bis, exponit se, declarans q̄d per spẽs, ⁊ q̄d per locos intelligat, ⁊ dicit. [Dico autẽ spẽs quidẽ eas ppõnes, q̄ pprię sunt s̄m vnũquodq̃ genus, locos autẽ/cões oibus simil'r,] differenter tñ in rhetorica, ⁊ in dialectica, nam in dialectica per spẽs intelligit nõ, vt Porphyri', pro gñis ptibus, sed pro ppõnib' pprijs certi generis, v̄bi cã, pro ppõnibus nãlibus, ex q̄bus cõstãt syllogismi nãles, ⁊ pro moralib' ppõnibus, ex q̄bus cõstãt syllogismi morales. locos v̄o appellat non eos, in quibus corpora regescunt, sed ppõnes cões, quę cõiter oium atq̃ simil'r sunt, vt locus a maiore, ⁊ cęteri id genus. At in rhetorica per spẽs itelligit ppõnes speciales certi generis rhetoricę, ita accõmodatas generi deliberatiuo, vt non iudiciali, ita iudiciali, vt nõ generi demõstratiuo. per locos autẽ, cõmunes ppõnes intelligit, q̄ vnicuiq̃ generi accõmodari pñt, vt est locus a maiore, locus a minore, locus a toto ad partes, locus a casibus, ⁊ sic de cęteris, qui cõmuniter oibus gñibus dicẽdi accõmodari pñt. ❡ Quo v̄o ad v̄ba attinet, ea/ex q̄b' syllogismi, ⁊ enthymemata cõstant, ppõnes appellat Ari. verum nõ codẽ modo oratores nostri, ⁊ Arist. nã Aris. ppõnem, quę grece est προτασιν, in prioribus dicit esse orõnem, quę aut affirmat aliquid de aliquo, vt Niphus est Phus, aut negat aliq̄d de aliquo, vt Niphus nõ est sutor. Hãc in lib' periherminias appellat enuntiationẽ, quę grece est αποφανσιν, ⁊ hęc est oratio, quę verum vel falsum signat, vt Niphus est iustus. dr̃ aũt ppõ ab enũtiatiõe, quo quidẽ ad rem nihil, sed solum quo ad nois rõnem, nam ppõ dr̃ respectu sylli, vel enthymematis. enũtiatio v̄o respectu mẽtis. quatenus eni animi affectũ enũtiat, enũtiatio dicit̃. quatenus v̄o ex ea syll'us, aut enthymema constat, ppõ appellat̃. nec Ari. aliter hic ppõne vtit̃, q̄ꝫ in libris logicę, imo vbiq̃ de propositione Arist. eodem mõ loquit̃. M. v̄o Tullius ⁊ Quintilianus aliter ppositionẽ sumpserũt. vnde Quintilianus libro 4° oratoriarum institutionuꝫ definit ppõnẽ, ⁊ dicit. Mihi aũt ppõ videt̃ ois cõfirmationis initiũ, quod nõ modo in ostẽdenda quęstione pncipali, sed nonnũq̄ etiaꝫ in singulis argumentis pponi solet. Sed q̄a nos Arist. seq̄mur, ⁊ de ppõne ⁊ enũtiatione hactenus. diuisio autẽ ppositionis, vt Aristo. hic diuidit, est in ppositionem, quę est species, ⁊ in ppõnẽ, quę est loc', ppõ quę est spẽs, dr̃ pticularis ac pptia, p quãto est certi, ac cõstituti gñis. ppõ aũt, q̄ est locus, est orõ cõis, aut oib' facultatib' diuersorꝫ generuꝫ, aut oibus generibus dicendi in ipsa rhetorica facultate.

❡ Primuꝫ igit̃ dicamus de spẽbus, accipiẽtes tñ prius genera rhetoricę, vt diuidentes q̄t sit, õ his seorsuꝫ sumam' elẽta, ⁊ ppõnes.

❡ Cũ declarasset codẽ mõ esse distinguẽdaꝫ de ppõnibus ⁊ locis in rhetorica, quemadmodũ in topicis, nũc pponit cõiter ea, q̄ dicturus est, ⁊ dicit. [Primũ igit̃ dicam' de spẽb'] i. de ppõnib' spãlib', q̄bus vtit̃ rhetor, [accipientes tñ pus gñia rhetoricę] nõ eni dicere possumus speciales ppõnes cuiq̃ gñi proprias, nisi genera rhetoricę distinxerimus. ⁊ hoc subscribit, ⁊ dicit. [vt diuidentes genera rhetoricę quot sunt, de his seorsum sumam' elemẽta ⁊ ppõnes] s. spãles, cuiq̃ accõmodatas. Cõmẽta.

❡ Quo

¶ Quo vero ad verba attinet, ppones enthymematũ dicunt elẽnta, quia ex illis enthymemata pstãt, et ad illa resoluunt: vt libro prioꝝ satis est expositum.

℄ Sũt itaqȝ rhetoricę species tres numero. Tot eni et auditores orõnũ sunt. Cõponit eni ex tribus orõ, et ex dicẽte, et ex eo, de quo dicitur: et ex eo ad quez. Et finis penes hũc est. Dico autem auditorem.

Cõmẽta. ℄ Proposuit de ppõnib⁹ dicere, q̃ spẽs nũcupant, sȝ qa (vt dixit) nõ põt quispiã de his dicere, qn de rhetoricę gñib⁹ dicat, ideo de rhetoricę gñib⁹ aggreditur, et primo illa eẽ tria pbat, ex eo qa tres sunt auditoꝝ spẽs, cõsul siue contionator, iudex, et spectator. Ostendit autem genera rhetoricę potius distingui penes distictionẽ auditoꝝ, q̃ȝ cęteroꝝ, q̃ ad orõnẽ cõcurrũt. Cõstat enim orõ rhetorica trib⁹ eo. vȝ. qui dicit, re de qua dicit, et auditore, ad quem et gr̃a cui⁹ dr̃ oratio. ex distinctione eoꝝ, q dicũt, dicẽdi genera distinctionẽ nõ sortiunt. Est enim vnus orator, qui in omni dicẽdi gñe dicit. Ex distictione rerum, de quib⁹ oratio dr̃, minime. Naȝ res siue materię, de quibus dicit, distinctionẽ sortiunt ex fine. Finis autẽ (vt patebit) auditor est. igitur ex distõne auditorum principalr̃ dicendi genera distinctionez sibi vẽdicant, dicit. [Sũt igitur rhetoricę spẽs numero tres.] idest sunt itaqȝ dicẽdi gñã tria. Sumpsit eni rhetoricã pro ipso dicere. et spẽz p genere. Cuius causaz assignat, et dicit. [Tot eni et auditores orõnũ sunt,] ex quoꝝ. s. distinctione genus dicẽdi accipit distõnẽ. Qȝ autẽ ex distinctiõe auditoꝝ genus dicẽdi sortiat distõnez, declarat, ex eo qa auditor finis est, cuius gr̃a fit orõ. Nõ enim fit oratio, nisi pp auditorẽ, vt eius assensus capiat. et dicit. [Cõponit eni ex trib⁹ oratio] i. tria eni sunt necessaria ad orõnẽ. [Et ex dicẽte.] ex distinctiõe cuius nõ sumit distinctionẽ genus dicẽdi. [Et ex eo, de quo dr̃] ipsa oratio, et nec ex hui⁹ distõne gen⁹ dicẽdi distõnẽ sortit. [Et ex eo, ad quẽ] s. orõ ipa dicit, [et finis penes hũc ẽ,] naȝ in auditore est assensus, quẽ captare p orõnẽ enitit orator. et cũ finis sit penes auditorez, genus distinguet penes distinctionẽ auditoꝝ. ideo dicit. [Et finis penes hunc est, dico aũt] hũc penes, quẽ finis est, [auditorẽ.] igitur penes auditorem distinctio est.

℄ Sed auditorẽ necesse est aut spectatorem eẽ, aut decretatorẽ. Decretatorẽ vero, aut factoꝝ, aut futuroꝝ. Est aũt q de futuris decernit, vt contionator. q vero de factis, vt iudex. At qui de potestate vt spectator. Quare ex necessitate tria erũt gñã rhetoricarũ orõnũ, deliberatiuũ, iudiciale, demonstratiuum.

decretatorez
κριτην
iudicem
iudicatorem
contionator
ἐκκλησιαστής
δικαστής
consul
senator
capitaneus.
potestas
δυναμις
potentia
facultas.
spectator
θεωρος
amplectator
inspector.

℄ Ratio, qua pbatur esse tria dicendi genera, hęc, quot sunt auditores, tot sunt dicendi genera. tres sunt auditores. igitur tria sunt dicendi genera. Maior probata est in pręcedenti textu. quoniam in auditore finis habetur, per cuius distinctionem distinguũtur genera dicendi, quę ordinatur ad ipsum. Minor autem probat in pręsenti textu, quoniam auditor triplex est p distinctione temporum. Nam omne de quo dicitur, aut est pręteritum, aut est futurum, aut est pręsens. Si pręteritum, auditor erit iudex. Nam (vt diximus) de pręteritis semper alius accusat, alius defendit. De accusatiõe autem atqȝ defensione auditor, ad quem oratio ordinatur, iudex est qui recognoscit. Si autem est futurũ, sic est contionator. De futuris enim (vt postea patebit) consultationes et contiones fiunt perhortationez, et dehortationem. Sin autem de pręsenti, sic est, spectator. Spectator enim est, qui laudem vel vituperationẽ spectat, atqȝ contemplatur. at laus et vituperatio, pręcipue circa pręsens sunt. dicit. [Sed auditorez necesse est, aut spectatorẽ eẽ, aut decretatorem. ¶ Quo vero ad verba attinet, decretatorem gręce est κριτην, est autem decretator cõmunis ad eum, qui in causis iudicat, et ad euȝ, q iudicat in contionibus. ppterea subdiuidit decretatorem, et dicit. [Decretatorem vero, aut factorum] s. quę pterierunt, [aut futurorum,] quę nondum sunt, sed esse possunt. Tunc assignat nomina specifica, et dicit. [Est autem, qui de futuris decernit vt contionator. Qui vero de factis] hoc est pręteritis, est exẽpli causa, [vt iudex. At qui de potestate] idest de pręsenti, quod non habz actu esse, sed potestate, est verbi gratia [vt spectator.] q̃re triplex est auditor, de futuris contionator, de pręteritis iudex, de p̃senti spectator. et hęc erat minor. ¶ Quo vero ad verba attinet, iudex gręce est δικαστης, modo lȝ crites sm̃ suam cõmunem significationez dicatur de contionatore et iudice, dicastes tamen non dicitur, nisi de iudice: qui proprie iudicat de accusatiõe atqȝ defensione. Contionator autez gręce est, ἐκκλησιαστής, quẽ Georgius trapeζuntius de vtraqȝ lingua bene merit⁹ latine dixit Senatorem, barbarus translator dixit capitaneum. Nõnulli vero pretorẽ, placuit alijs tribunũ dicere. Mihi autem placet magis dicere contionatorem, vel consulem. Nam consul (qui pręest cõsilijs) dicitur. Fuerunt autẽ consules (exactis regibus) duo creati, penes quos (vt Pomponius inquit) sũmum ius vti esset lege rogatum est. dicti ab eo, quod plurimũ reipu. consulerent, hic proprie iudex est earum dictionum, quę de deliberandis rebus habentur, hac quoqȝ de causa contionator dicitur. et ad plebem tribunus, q ei maxima eẽt tradita potestas in dissentiõe plebis. Placuit vero Trapeζuntio dicere sanatorem, forte quia (vt Ulpianus inquit) senatores sunt, qui a patritijs, et consularibus vsqȝ ad omnes illustres viros descendunt, quia hi soli in senatu dicere possunt, ac iudicare, appellatiqȝ ab ętate prouecta, q tales a pncipio in senatu electi fuerunt. Apud Uenetos hodie rogati fortasse dicuntur, quia dictionibus rogantur: apud nos consiliarij, qui in publicis rebus authoritatem habent et consulendi, et dicendi. Qui autem aliter interp̃tati sunt, fortasse non ab ratione locuti sunt. Sed eorum rationes quęrat curiosus. Spectator vero gręce est θεωρος. hic apud veteres auditor est publicarũ orationũ, quę de laude atqȝ vituperatiõe agunt. Hic enim nõ est iudex, quia non est suũ iudicare, nec sniaz pferre, est tñ suũ ispicere, atqȝ q̃si speculatiue cognoscere, vtrũ res ita vel nõ se hẽat. Qui vero trãstulit amplectatorẽ, nõ bene trãstulit, nec Egidi⁹ debuit laborare exponere, qđ nõ est. Appellauit aũt tẽpus p̃sens potẽtiã, potestatem, vel facultatẽ, quia cũ tp̃s nõ sit, nisi in cõtinuo fluxu, videt solũ hic eẽ in potentia, et quia laus in actiõe cõsistit, q̃ nõ est nisi p̃sens, ideo spectator spectat laudes, vel vituperationes, quę sunt in p̃senti. Spectatores etiã sunt, q ad ludos spectãdi cã cõueniunt. Plautus, nunc spectatores iouis sũmi causa clare plaudite. vnde et generatim quicũqȝ aliqđ aspicit, ei⁹ rei spectator dici põt. Pȝ igit ex hisce tres eẽ auditores, aut q pręõib⁹ dliberatiuis p̃est: vt ptionator. aut qui pręest orationibus laudis, vel vituperatiõis, vt spectator, aut qui pręest iudicijs, vt iudex. ℄ Sed occurres primo, quia nõ videt auditor finis rhetoricaꝝ orõnũ, sed persuasio ipsa: vt superius dictũ est. Deinde potior

distinctio rhetoricarũ orõnũ eẽ videt̃ ex re, de qua dĩ, q̃ ex auditore, qui audit dictiones, ẽt si penes eum esset finis. Nã res de qua dĩ, est mã dictionis, q̃ est oroni lõge magis herẽs, q̃ auditor, ẽt si fuerit finis. ¶ Sed dissoluit̃ prima dubitatio, nã bene dicere est finis oratoris. persuasio vero finis ipsius benedicẽ orationis. Auditor demũ finis gratia cuius & oratio benedicitur, & persuasio fit ex ipso benedicere. Diluitur etiam scda, nã lꝫ potior distinctio sit ex re ipsa, de qua dicit̃, non tamẽ ita pspicua, sicuti est differẽtia, q̃ est ex ipso fine. Et hoc quęrit rhetor. etiã occurres. Fabius eni Quintilianus 3° oratoriarum institutionũ volumine auditores in tres dissecuit, sed aliter q̃ Arist. dixit enĩ aliũ eẽ, q ad delectationem conuenit, aliũ vero, qui consiliũ accipit. tertiũ deniq̃, qui de causis iudicat. Fortasse per eum, q ad delectationẽ cõuenit, spectatores itelligit, q laudes vel vituperationem spectat pp delectationẽ, p eum vero, q cõsiliũ accipit, cõtionatorẽ, & p eũ, qui de causis iudicat, iudicem. Quare hęc diuisio nõ differt ab illa Arist. Ex hac auditorum distinctione concludit distinctiones generum dicendi, & dicit. [Quare ex necessitate tria erunt genera rhetoricaꝝ orõnũ,] q̃ dicẽdi gñã Cicero vocat, [deliberatiuum] qđ contionatorẽ respicit, [iudiciale,] qđ iudicem, [& demonstratiuũ,] qđ spectatorem. Veꝝ de generibus dicendi non eadẽ rõne cũ Arist. sentiũt oẽs. Anaximenes eni duo dicendi genera tãtũ asserit, iudiciale, & deliberatiuũ, siue cõtionale. Plato in sophiste iudiciali, & deliberatiuo adiecit psomileticon, h̄ est sermocinale, quod a forensi ratiõe distinguit̃, estq̃ priuatis disputationib' accõmodatũ, cui' vis eadẽ pfecto est, quę dialecticę. Isocrates in oi genere inesse laudes ac vituperationẽ existimauit. Aristoteles vero, (q̃ auditores sunt tres, contionator in cõtionib', iudex in iudicijs, spectator in demr̃onibus,) tria gñã dicẽdi asseruit, deliberatiuũ, qđ symbuleuticon vocat, & nonnũq̃ demegoricon, quo militares plerũq̃ vtunt̃, ac ciues, q respub. gubernant. Nõ eniꝫ exercitus Imperatores ducerent, nec ciues respub. administrarent, nisi deliberatiuum dicendi genus percallerent. est & demõstratiuũ, quod epidicticon appellat, in quo laus ac vituperatio continentur. Hoc etiam encomiasticon, hoc est laudatiuum a potiore pro te appellant. In hoc phi & mathematici versantur, qui veritatẽ falsitatẽue demõstrant, itẽq̃ & poetę, quoꝝ poema oẽ aut in laude, aut in vituperatiõe cõsistit, vt Ari. in pncipio poeticę tradit. Dicit̃ eni epidicticon, h̄ est demõstratiuũ, nõ modo, q̃ verũ falsumue iudicat, sed vel q̃ laudes vituperationemue demõstrat. Est insuper & iudiciale, qđ dicanicon vocãt, hoc causidici acceperunt. & ideo. M. Tullius forẽse aliquãdo appellat: hęc pauca de gñibus dicẽdi. Nã plura diximus in epitomatib' nr̃is rhetoricis lib° 2°. Est eniꝫ bonum, q hęc nr̃a cõmẽtaria legerit, ea, quę illic scripsimus: nõ pretermittere. Nos eni supfluũ putamus, qđ semel dictum est, & q̃dem sufficiẽter, iterũ idẽ dicere.

enu' 3ꝫ.

exhortatio προτροπη suasio. dehortatio αποτροπη dissuasio. priuatim ἰδίᾳ publice κοινῇ cõmuniter.

¶ Deliberationis aũt, altera quidẽ exhortatio, altera vero dehortatio est. Nam semper, & qui priuatim consulunt, & qui publice cõtionantur, harum alteram faciunt.

¶ Egidius vir nõ spernendus Arist. autumat nũc ponere differẽtias inter hęc gñã dicẽdi, & pmo ex pte actuũ, deide ex pte tẽpoꝝ. & 3° deniq̃ ex parte finium. Et hęc expositio non est verbis Ari. dissona. Cicero vero & Fabius dicta genera in species vult his diuisiõib' diuidi. Et hęc expositio 9uenit verbis Ari. vt illa trãstulit Philelphus in alia rhetorica, quę ad Theodectem est, vbi postq̃ oẽ dicẽdi gen' in tria dissecuit, gñã in spẽs hasce diuisit. Verum si expositionẽ Egidij sectabimur, oportebit per deliberationẽ intelligere genus deliberatiuũ, quod Egidius negotium deliberatiuum barbarice vocat: & dicemus sic, [deliberationis autẽ] i. generis autẽ deliberatiui, duę sunt actiões, siue actus, duo quoq̃ act' eius, qui dicit in genere deliberatiuo. [altera quidẽ exhortatio,] quam protropen dicit, quęq̃ etiã latine suasio dici põt. [altera vero dehortatio est:] quã vocat apotropen, quę etiam dissuasio dici potest. Hanc diuisiõeꝫ probat, & dicit. [Nam semper & qui priuatiꝫ] i. s. vni psonę, vel paucis cõsulũt, [& qui publice] i. s. aduocato populo [cõtionant̃, harũ alterã faciunt] i. s. exhortationẽ, vel dehortatiõeꝫ, nec īueniri põt q cõsulit, vel cõtionatur, aliũ actũ exercere pter hosce. igit̃ si dicẽtis in deliberationib' duo tñ sũt act', hortatio, & dhortatio, gñis deliberatiui in quo dicit, duo erũt actus tñ. s. hortatio, & dehortatio. Arist. tñ in paruis rhetoricis dñiam fecit inter suasionem, & hortationẽ. Nam definit suasionem per hortationẽ, cũ dixit, suasio est ad aliqđ eligẽdũ, aut dicẽduꝫ, agẽdũue exhortatio. Silr̃ inter dissuasionẽ & dehortationẽ, cũ ibidẽ dixit, dissuasio vero ne qđ eligat̃: aut dicat̃, agaturue dehortatio. ¶ Quo vero ad verba attinet Arist. dixit. [Nã semp & qui priuatim consulũt, & q publice contionant̃,] vt annotaret nobis non solũ oratorem dicere in genere deliberatiuo cõtionatim aduocato populo pro publico bono vel malo. sed etiaꝫ priuatim vni, p illius dãno vel vtili. Sępe eni orator suadet populo ad bene beateq̃ viuẽdũ, sępe idem suadet vni priuatę personę. ergo vtroq̃ modo oratio erit in genere dicendi deliberatiuo.

¶ Iudicialis autem, hęc quidem accusatio, illa vero defensio est. Harum enim alterutrã facere necesse est litigantes.

¶ Eodem mõ exponere opꝫ, verbũ grecũ δίκης, si Egidium sectari voluerim', & dicere. [Iudicialis aũt] generis, & ei' etiã, q dicit in iudiciali genere, duę sũt actiões, [hęc q̃dẽ accusatio,] quę grece dĩ κατηγορία, quęq̃ pdicamẽtũ ẽt appellatur, nõ tñ in pposito. Estq̃ accusatio (vt Arist in paruis rhetoricis) iniuriarum, delictorumq̃ expositio, de qua postea. [Illa vero dfensio,] quę grece ἀπολογία dĩ, latine ẽt excusatio: quã Plato in excusatione Socratis scripsit. Est aũt defensio delictoꝝ & iniuriarũ, q̃ vel in accusationẽ, vel in suspitionẽ venerint, dissolo, de qua posteri'. Probat aũt Arist. has duas eẽ iudicialis gñis actiões, & dicit. [Harũ eniꝫ alterutrã facere necesse est litigãtes.] Semp enim litigantes necessario, aut accusant, vel defendunt. igit̃ iudicialis generis hę duę actiones sunt.

Cõmẽta°.

¶ Demonstratiui autẽ, alia quidẽ laus est, alia vero vituperatio.

¶ Eodẽ mõ ἐπιδεικτικοῦ exponẽ opꝫ, si Egidiũ sectari volueris. i. [Demr̃atiui] aut gñis, duę sunt ẽt actiones, [alia q̃dẽ laus,] q̃ grece ἔπαινος dĩ. Est autẽ laus (vt Ari. eodẽ loco) & voluntatũ, & reꝝ gestaꝝ, & verboꝝ illustriũ amplificatio, & eoꝝ, q̃ absũt, accõmodatio. [alia vero vitupatio,] q̃ grece dĩ ψόγος, Est aũt vitupatio h̄ illustrium hoꝝ extenuatio, obscuroꝝ vero exaggeratio. Eã aũt (q̃re dmr̃atiui gñis duę tñ sũt actiões) ẽ, q̃ oẽs qui demr̃ant, aut laudãt, aut vituperãt. Qui vero voluẽt diuisiões hasce eẽ generꝫ in spẽs, nõ actiones, sed duas eẽ spẽs dicere oportet deliberatiui generis, hortationẽ,

Cõmẽta°.

& dehortationem, iudicialis vero accusationē, & defensionem. Demōstratiui deniq; laudē & vituperatiōes. Que aūt sequunt̄, eē diīas, nō est alienū fortasse dicere, Ari. nō gña, sed orones, q̄ sunt in gñib⁹, vt Georgi⁹ demonstrat, diuisisse, & tūc op; dicere, [Deliberationis aūt].i. deliberatiue autē orōnis, altera qdē exortatio est, idest altera exhortatoria est, altera dehortatio, idest dehortatoria est, & cū dixerit iudicialis, ēt orōnis subintelligēdū est, & addēdū q̄ altera sit accusatio .i. accusatoria, altera defensio .i. defensoria. Silr cū dixisset [Demōstratiui aūt].i. demōstratiue orōnis exponēdus est, & p laudē, orōnē laudū expositiuā, & p vituperatiōnē, orōnē vitiorū ostēsiuā itelligēdū ē. Ea vero, q̄ in subsequētib⁹ dicet, ad diīas generū dicēdi, vel orōnū, q̄ dicūt̄ attinēt.

Cōmēta.

¶ Tpa aūt cuiq; horū sūt: deliberāti qdē futurū. De futuris eni deliberat: q hortat̄ aut dhortat̄. Litigāti aūt pteritū: qm̄ d pteritis semp vnus qdez accusat: alter aūt defendit. Demōstrāti deniq; principalissimū qdē p̄sens est: nā ſm ea, q̄ p̄sentia sunt: laudat / aut vituperant omnes. Coutuntur tamen sepe ceteris: & preterita cōmemorantes: & futura preconizantes.

Cōmēta. ¶ Cū assignasset spēs generū dicēdi, vel cum assignasset spēs orōnū, q̄ dicunt̄, vel cū assignasset p̄mā diīas generū, q̄ accipit̄ a diia actuū: nūc assignat scdaz, que sumit̄ ex pte tēporū, & dicit. [Tpa aūt cuiq; horū sūt].i. generū [sūt].i. accōmodata. & p ordinē ea exponit, & dic. [Deliberanti quidē futurū,]cuius rationem assignat ex ipso dicente in genere deliberatiuo, & dicit. [De futuris eni deliberat, qui hortatur, aut dehortatur.]vt vtrum sit p̄mittendus Darius inuadere Egyptū. [Litiganti autē, preteritū. qm̄ de preteritis semper vnus qdez accusat, alter autem defendit]. ¶ Sūt enim quatuor q̄ōnes (vt postea dicemus) de qb⁹ litigant causidici, vt si sit factū, & dato q̄ sit factū. 2ª est, si obfuit. 3ª dato q̄ obfuerit, si tātū (vt di) obfuerit. 4ª etsi tātuz, vtrū iure tātū obfuerit. Cōstant aūt oēs hae q̄stiones, de qbus accusant, aut defendūt, eē de pteritis, [dmōstrāti deniq;]oē tps, sed [principalissimum qdez presens est,]cui⁹ rōnē assignat, & dicit. [Nam ſm ea, que presentia sunt, oēs].i. demōstrātes [laudāt, aut vituperāt, coutūt̄ aūt sepe ceteris].i. tpib⁹, [& pterita cōmemorātes,]vt qm̄ Alexāder debellauit Dariū, vel tale aliqd fecit, & reducētes, q̄ preterierunt ad p̄sentaneam memoriam, vt fiant presentia. [& futura preconizantes]atq; prelaudantes saltem ſm spem. Laudamus enim aliquando puerum aliquē, sperantes eum ex hijs, que presentia sunt, in optimum virū euasurū. Sic igitur qui laudat, aut vituperat, precipue p̄ntia respicit. p̄terita autē ac futura nō p se, sz q̄ten⁹ ad p̄ntia accōmodāt̄, aut p p̄sentaneā memoriā, aut p p̄ntaneā spez. Nullus eniz pp preteritorū memoriam, vel futurorum spem, per se laudatur, sed solū quia pp hec nunc presentialiter melior existimatur.

¶ Finis etiā cuiq; horū alius est. & trib⁹ existētibus tres. Deliberāti qdē vtile: & dānosuz. Qui eni hortat̄: q̄si melius suadet. q vero dehortat̄: quasi peius dissuadet. Cetera vero aut iustuz, aut iniustū: aut honestū: aut turpe ad hec assumit. Litigātibus aūt iustuz & iniustum: cetera vero & hi ad hec assumunt. Laudantibus autem & vituperātibus: honestum: & turpe: cetera autem & hi ad hec referunt.

In genere deliberatiuo	Deliberāti	vtile / dānosū	Finis
In gn̄e iudiciali	Litiganti	iustum / iniustū	Finis
In gn̄e demōstratiuo	Demōstrāti	honestū / turpe	Finis

¶ Et de differentia, que sumitur penes tempora, hactenus: at penes fines differentia est, quia in genere deliberatiuo deliberantis finis est vtile, vel damnosum. nā qui suadet, quasi ad melius respiciens & per loca, que sumuntur a meliore, hortatur. Qui autez dissuadet, q̄si ad peius respiciens, & p loca, & argumenta que sumunt̄ a peiore, dehortatur, dicit. [Finis autem cuiq; horū].s. generum [alius est, & tribus].s. generibus [existētib⁹]fines sunt [tres.]Et exponit per ordinē eos, & dicit. [Deliberanti qdem vtile, & dānosum.]Cuius cām assignat, & dicit. [Qui eni hortatur, quasi meli⁹ suadet].i. suadet eē agēdū vel dicēdū ex eo, q̄ est melius, & vtili⁹. ergo suadet argumētis & locis, q̄ sumuntur a meliore, & vtiliore. [Qui vero dehortat̄ q̄si peius dissuadet].i. dissuadet eē agendum, vel dicenduz ex eo, quia est peius & damnosum magis. ergo suadet argumētis, & locis, que sumunt̄ a peiore, & magis damnoso. ¶ Sed queres vtrum deliberans aliquando per alia hortetur, vel dehortet̄: vt per argumenta & loca, que sumūtur a iusto, vel iniusto, ab honesto, vel turpi: dicit. [Cetera vero]que vident̄ fines deliberāti, & non sunt fines, nisi per accidēs, vt [aut iustum, aut iniustum, aut honestum, aut turpe]hortans & dehortans [assumit ad hec].s. non per se, sed annexa per se finibus. hec enim non per se fines sunt deliberāti, sz quasi eius per se fini annexa, & ppterea in orōnib⁹ deliberatiuis assumi solent. Dicūtur aūt fines p accñs, atq; fini deliberātis annexa, q̄ten⁹ accidit aliqñ vtili, vt sit honestū, & iustū, & dānoso, vt sit turpe, & iniustū. non tñ semp. nō eni oē vtile est honestū, aut iustū, sicuti nec oē dānosuz est turpe vel iniustū, imo nec 3, vt posteri⁹ dicemus. quare hortātes & dehortātes per se suadēt vel dissuadent locis atq; argumētis, que sumunt̄ ab vtili, vel dānoso, a ceteris aūt p accñs, quaten⁹ nō fines p se sunt eorū, sed finib⁹ interdū annexa. Deinde exponit finē litigantiū, & dicit. [Litigātib⁹ aūt]fines p se sunt [iustum & iniustuz].s. & quos intēdūt assequi, & a qb⁹ sumūt loca & argumēta, [cetera vero].s. vtile & damnosum, honestum & turpe [ad hec & hi assumunt].s. vt annexa finibus eorum per se, modo quo dictum est. Nam si litigātes aliqñ argumētantur per argumenta & loca, que sumuntur ab honesto, & vtili, hoc faciunt, q̄ hec aliquādo sunt iusta. Deinde exponit finē demōstrāti, & dicit. [Laudātib⁹ aūt & vituperātib⁹]fines p se sūt [honestū & turpe, cetera autē,]que sunt aliorum fines, [& hi].s. litigantes [ad hec referunt,]vt .s. annexa, non aūt vt per se fines. Laudantes eni si laudauerint a iusto, vel vtili, hoc faciūt, quo hec honesta aliqñ sūt. Silr si a dānoso

vel iniusto vituperauerit, hoc agũt, quo hec interdum sunt turpia. ¶ Sȝ occurres, qm̃ nõ tres vident̃ fines, ꝗ ſȝ sex. Nã cũ tria sint gña, ⁊ eoꝝ cuiqȝ finis duplex, sex erũt fines. Nõnulli (vt Georgi⁹) litteraȝ legũt sub disiũctiõe. Et ppea tres tñ sũt fines, q̃a duo sub disiũctiõe p vno habentur. Si quis enim dixerit Regem aut sedere, aut non sedere, non duo asserit, sed alteꝝ tñ. Quare ꝗ̃ȝ illa sint sex, tamẽ tria sunt, quia sub disiunctione protulit. Alij xo asserunt tres tñ esse fines: quia duoꝝ alterum est melius, alterum peius, ⁊ quod melius est, solum finis rationem obtinet. Egidius xo expositor non spernẽdus tres esse fines asserit, qm̃ alij ad hos tres reducũtur. Naȝ qui suadet ab vtili, hic dissuadet a dãnoso, ⁊ qui dissuadet a dãnoso, suadet ab vtili. Fugere enĩ dãnosum est aliquo mõ vtile. Sed q̃a in his nulla est vis, ppterea teneatur solutio queꝗ̃ȝ placuerit. Insuper dubitabis, si hec sunt fines, nõ erũt pncipia. ¶ Dicendum finem operationis esse principiuȝ speculationis. Utile igitur finis est, quem ⁊ gratia cuius intendũt deliberantes, tamen est principiũ speculandi, quatenus omnia argumenta, ⁊ loca accipiũtur ab eo. Simili ratione in alijs generibus dicendum.

¶ Q̃ð xo cuiqȝ eoꝝ finis sit: qui dictus est: nobis signo est: quoniã de ceteris quidẽ aliquando nõ litigabunt: vtputa qui causaȝ dicit: ꝙ non fuerit factuȝ: aut ꝙ non nocuerit. Sed ꝙ iniuriam fecerit: nũꝗ̃ȝ confitebitur. non enim lite opus esset.

Cõmẽtu⁹. ¶ Q2 fines sint ea rõne distribuendi (vt dictum est) pbat a signo, ⁊ pmo ꝙ litiganti finis sit iustum, vel iniustum. Nam qui litigant, sempˀ de iusto litigãt, aut de iniusto, non eniȝ litigant an qð fecerit, sit honestũ, vel dãnosum: Sed si iniuriam fecerit. Si enim iniuriaȝ fecisse concesserit, non amplius lite opus esset. Est igit̃ signuȝ hoc sumptum a disputatione litigantium, ⁊ nõ sine rõne, q̃a questio terminat̃ in scientiam, veluti in finẽ, vt dicit̃ li⁹ posterioꝝ 2⁹. igit̃ si litigãtes litigant de iusto, vel iniusto, finis litigantium erit iustum, vel iniustũ. dicit. [Q2 xo cuiqȝ eoꝝ finis sit, qui dictus est,] pbat a signo, ⁊ primo ꝙ litigantium finis sit iustuȝ, vel iniustũ, ⁊ dicit. [Nobis signo est, qm̃ de ceteris q̃dẽ] s. q̃õnib⁹, que accidũt in causis, [aliqñ] causidici [non litigabunt, vtputa q cãm dicit,] nõ litigabit, [ꝙ nõ fuerit factuȝ,] vel fuerit factũ, [aut ꝙ nõ nocuerit,] vel nocuerit, imo aliquãdo cõfitet̃ fecisse, ⁊ nocuisse. [Sȝ ꝙ iniuriam fecerit, nũꝗ̃ȝ ꝯfitebit̃, nõ enĩ lite opus eẽt,] imo sic cõfitẽte cessat lis. Per se ḡ ⁊ pmo litigãtes iustũ, vel iniustum intẽdũt. At si litigabunt de facto vel nõ facto, de nocumẽto, vel nõ nocumento, h̃ est quatenus p talia arguit̃ iustũ, vel iniustum. Uel aliter fortasse poterim⁹ dicere, verbũ factum eẽ referẽdũ ad demonstratiuũ genus, vt sit sensus, vt ꝙ factum non sit, hoc est ꝙ non sit honestum. Et hoc quo ad genus demonstratiuum. verbum autem non nocuerit, referendum esset ad genus deliberatiuum, quasi dicat. signum, quoniam finis litigãtium est iustũ, vl̃ iniustũ, est, q̃a litigãtes p̃termittũt differere de honesto vel turpi, ⁊ de vtili vel dãnoso, nũꝗ̃ȝ tñ de iusto vel iniusto, q̃a si h̃ p̃termitterẽt, cessaret lis.

¶ Similr̃ autem ⁊ deliberantes: cetera q̃dẽ sepe cõcedunt. Q̃ð xo inutilia consulerint: aut ab vtilibus dissuaserint: non vtiqȝ fatebuntur. Ut non iustũ esse finitimos: ac eos qui non iniuriati sunt: seruitute premere: nihil persepe curant.

Cõmẽtu⁹. ¶ Q2 aũt finis in gñe dliberatiuo sit vtile, vel dãnosuȝ, signo ẽ pbat, ⁊ dicit. [Simr̃ aũt ⁊ dliberantes, cetera q̃dẽ sepe ꝯcedũt,] vt ꝙ sint turpia, vel honesta, iusta vel iniusta, ea q̃ ꝯsulũt. nõ enĩ curãt an q̃ cõsulũt, iusta sint, vel iniusta: honesta, vel turpia. [Q2 xo inutilia cõsulerint, aut ab vtilib⁹ dissuaserint, nõ vtiqȝ fatebunt̃,] ⁊ assignat exẽplũ, ⁊ dic̃. [Ut nõ iustũ eẽ finitimos, ac eos, q nõ iniuriati sunt, seruitute p̃mere, nihil pꝫsepe curãt.] Solũ enĩ si vtile, vel inutile sit, curãt. nec si sit honestũ, vel turpe. ¶ Que rõ docet deliberãtiuũ finẽ eẽ vtile vl̃ inutile. M. Tulli⁹ in sua rhetorica male, atqȝ arroganter Arist. repꝫhẽdit, dicit. n. In deliberatiuo aũt gñe Aristoteli placuit vtilitatẽ eẽ finẽ. Nobis aũt ⁊ honestatẽ ⁊ vtilitatẽ. Tulli⁹ itaqȝ nõ bñ dicit, qm̃ lȝ aliqñ vtile sit honestũ. xbi cã. si q̃a ad aĩe beatitudinẽ adipiscẽdã haberet ex cõsilio eẽ morales v̄tutes acquirẽdas, q̃ fm̃ se hñt rõnẽ honesti, tñ ad tale honestũ. s. ad virtutes morales nõ refert̃ cõsiliũ sub rõne honesti, sed sub ratiõe boni vtilis. s. quatenus vtilis sunt ad beatitudinem adipiscẽdam. Uerũtamẽ est finẽ vltimũ atqȝ remotũ ꝯsultationũ, eẽ non vtile q̃dẽ, sed honestuȝ, vel delectabile. Naȝ cõtra rõnẽ vtilis, quo vtile est, videt̃ vt sit vltim⁹ finis. qð Arist. postea declarabit, cũ dicet vnicuiqȝ, ⁊ cõmuniter oib⁹ finez q̃dẽ eẽt, quẽ coniectãtes eligant (vt sũmatim dicaȝ) felicitatẽ ⁊ felicitatis ptes, q̃re finis vltimus erit bonũ honestuȝ, at Arist. hic non de vltimo, ſȝ de ppinquo fine locutus est, quẽ cõtionator intẽdit, ⁊ a quo sumit loca ⁊ argumẽta psuadẽdi vel dissuadendi. ¶ p̃. Finis est, q mouet agẽtẽ, vt scribit Arist. mouent̃ autẽ contionatores ab vtili, vel inutili. igit̃ vtile ⁊ inutile fines sũt ꝯtionãtiũ: saltẽ vt a quo mouent̃, ⁊ a q̃ sumũt argumẽta ⁊ loca ad hortãdũ, vel dehortãdũ.

Hic Cicero cõtra Arist.

¶ Simili mõ ⁊ q laudãt, ⁊ q vituperãt, non aiaduertũt: si vtil ia gesserint: aut damnosa: Sȝ sepius etiã in laude ponũt: qm̃ paruipẽdẽtes (qð ipsis erat vtile) egerũt quid p̃clari: vt Achillem laudãt, qm̃ Patrocli sodali auxiliatus est, sciens: qm̃ oportebat ip̃m mori: cũ posset viuere: tñ mors hmõi huic pulchrior fuit, vita autem vtilis.

a sed uerũt σ κο πο ῦ σι σ ιν considerant inspiciunt. gesserint ε πρα ξαν egerunt. preclarum κα λὸν honestum pulchrum. pulchrior κα λλι ὸν honestior.

¶ Q2 xo in gñe demõstratiuo finis sit laus vel vituperatio, signo pbat, qm̃ q laudãt aut vituperant aliquem, non aiaduertunt, si vtilia, vel inutilia, iusta, vel iniusta gesserit, sed sepe aliquẽ laudãt, qm̃ vt p̃clare gereret, propriam paruipensit vtilitatem, quod Achillis exemplo testatur, nam laudat Homerus Achillem, ꝙ Patrocli sodali auxiliatus esset, atqȝ fauisset, cum sciret illaȝ ob causam sese interemptum iri, ac nullo pacto victurum esse. Causa xo laudis est, quia lȝ vita fuisset ei vtilis, tamen mors erat pulchrior, ac honestior. Si igitur finis mouet agentem, ⁊ laus mouet spectatores, qui in genere demonstratiuo spectant, laus vel vituperatio generis huius finis est. dicit. [Simili mõ ⁊ qui laudãt, ⁊ qui vituperant, non aiaduertũt si] illi, quos laudant, [vtilia gesserint, aut dãnosa, sed sepius in laude] eoꝝ [ponũt] scȝ poete, vl̃ oratores, [qm̃ puipẽdẽtes, qð ipsis erat vtile, egerũt q̃d p̃clari] ac honesti. qð ita eẽ, exẽplo ostẽdit, ⁊ dic̃. [vt Achillẽ laudãt] s. poete, vt Homer⁹, ⁊ alij oratores [qm̃ Patrocli sodali auxiliat⁹ ẽ, sciẽs] s. pp illã cãȝ, [qm̃ oportebat ip̃ȝ mori, cũ possȝ viuẽ,] si nõ auxiliat⁹

esset

tēt.[cū mors hō huic pulchrior]ac honestior[fuit, vita autē vtilis.]ergo si in laude Achillis est, q̄ honestum egerit, non q̄ vtile: honestū erit finis in genere demōstratiuo. & non vtile, eodem exemplo probari potest iustum non esse finem laudantium. Nam laudant Achillem, q̄ pro defensione Patrocli mortuus esset, & tamē non erat iustum eum mori pro Patroclo, sed honestū, quare iustū non est finis in gñe demōstratiuo. Quintilianus libro 3° de nūero generum dicēdi contra Arist.

Cap. 3. Ciceronem ambigit, dicens, in quo genere versari videmur, cū q̄rimur, consolamur, mitigamus, ꝯcitamur, terremus, cōfirmamus, p̄cipimus, obscure dicta īterp̄tamur, narram⁹, dep̄camur, grās agim⁹, gratulamur, obiurgamus, maledicimus, describim⁹, mādamus renunciamus, optam⁹, opinamur, & plura alia. Rńdet tādē, ꝯfutatis his, q̄ cōtra dici possent, tria dūtaxat eē gña dicēdi, oiaq̄ alia in ea icidere. modo in cęteris locū hēat ꝑsuasio, vel dissuasio. Et pp̄ hoc q̄ri, ꝯsolari, mitigare, cōcitari, terrere, cōfirmare, dep̄cari, grās agere, gratulari, obiurgare ad genus dliberatiuū reducunt. p̄cipere aūt obscure dicta interp̄tari, narrare, maledicere, describere, mandare, renunciare, optare, opinari, in genus demonstratiuum, naz in illis deliberatio quędam habet, in his autem manifestatio.

¶ Manifestū autē est, ex ijs, quę dicta sunt, q̄m necesse est de his habere p̄mū ꝓpositiones. Tecmeria eni & icota, & signa ꝓpositiones sunt rhetoricę. Nam syllus quidem vl'iter ex ꝓpositionib⁹ est. Enthymema aūt constat ex ꝓpōnibus, quę dictę sunt.

Cōmēta⁹. ¶ Cum dixisset se velle dicere de ꝓpōnibus, quę spēs dicūtur, initio tñ sumpto de gñib⁹ dicēdi, nunc idem velle exequi tāq̄ manifestuz ex dictis colligit, & dic.[Manifestum autem est ex ys quę dicta sunt, q̄m necesse est de his] s. gñibus dicēdi[p̄mum habere ꝓpōnes] s. speci ficas cuiq̄ accōmodatas.[tecmeria eni]q̄ idicia vocauimus,[& icota,]q̄ diximus ꝯsentanea, vel p̄babilia[ꝓpositiōes sūt rhetoricę,]q̄s subaudi p̄ species accōmodatas cuiq̄ generi habere opz. Et assignat causam, & dicit.[Nam syllus quidem ex ꝓpōnibus vl'iter]sumptis[est.]dictū est eni in libro prioꝝ syllos cōstare nō posse ex p̄ticularib⁹ vel idefinitis. Et ppea opz ex vl'ib⁹ oibus, vel aliq̄b⁹ cōstare.[Enthymema aūt ꝯstat ex ꝓpōnib⁹, q̄ dictę sūt] s. tecmerijs, icorib⁹, & signis, q̄ten⁹ accōmodant cuiq̄ gñi. Quare de his dōm post hęc.

¶ Cū aūt neq̄ ea, quę facta, neq̄ ea, quę faciunda sunt, cōtingat eē impossibilia, sed possibilia. Itē q̄ cū non cōtingat, quę nō fuerunt, aut nō futura sunt, eē illa q̄dē facta, hęc autē faciūda, necesse & deliberāti, & litigāti, & demōstranti habere ꝓpōnes de possibili & impoli, & si factū sit, aut nō: & si erit, aut nō.

Cōmēta⁹. ¶ Hactenus de gñibus dicēdi, & de eoꝝ finib⁹, nūc de his, quę finibus hōꝝ annectuntur, agit, quę sunt duo possibile, vel impossibile, & magnum vel paruum. Et p̄mo agit de ipso possibili, p̄bās vnūq̄dq̄z genus dicēdi versari circa possibile. Naz tria sunt dicēdi genera, aliud, qđ circa facta versat iudiciale. Aliud qđ circa faciunda, deliberatiuum. aliud qđ circa p̄sentia, demonstratiuū. Cōstat aūt neq̄ facta, neq̄ faciunda eē impoſia, sed poſia. Itē cum non contigat, quę nō fuerūt, eē facta, neq̄ quę non futura sunt, eē faciunda, necesse est & deliberanti, q̄ versat circa faciūda, & litigāti, qui versatur circa facta, & demonstranti, qui versatur circa ea, quę de p̄sentī aguntur, habere propositiones de possibili, & impossibili, & scire vtrum factū sit an non, quo ad iudiciale genus, & si erit vel non, quo ad deliberatiuum, dicit.[Cuz autem neq̄ ea, quę facta, neq̄ ea, quę faciunda sunt, cōtingat esse impossibilia, sed possibilia,]vt docet nālis p̄hia.[Itemq̄z cum non contingat, quę non fuerūt, aut non futura sunt, illa quidem] s. quę nō fuerunt,[facta esse, hęc autem] s. quę non futura sunt esse[faciūda,]hoc enim ita esse docet obseruatio, & ipsa naturalis p̄hia. Cū hęc, dico, fuerint[necesse est & deliberanti, & litiganti, & demonstranti habere ꝓpositiones de possibili, & ipossibili. &]habere propositiones eius, quod est[si factum sit, aut non]sit factum, quod genus iudiciale,[et]habere propositiones eius, quod est[si erit, aut nō]erit, quo ad genus deliberatiuum tacuit autem ea, quę sunt de p̄senti, quę considerat demonstrator, q̄a p̄sens omne tempus cōplectit. Et ppterea in illis intellig̃it. Est igit rō hęc oia (circa quę versant genera dicendi, tāq̄ circa fines) sunt possibilia. Igitur omnibus, qui versant in illis generibus, est necesse scire q̄d sit possibile, q̄due impossibile. Et tu intelligas (vt diximus) nō tāq̄ finē, sed tāq̄ annexum fini. Orator enim cum ꝑsuadet, monstrat rem ad quam persuadet, vtilez esse, & possibilē fieri, non enim de impossibili pōt esse deliberatio. Quare a possibili hortat, ab ipoli dehortat. ¶ P. Causidic⁹, cū mōstrat rem impoliz fieri: monstrat non factā esse, nec futuram. q̄a impole, nec factū est, nec futurū. Et ita accusat, vel defendit a poli, vel ab impoli. Insuper laudat orator quia non impossibile est, & quia sic in actiōe est: est possibile saltem finibus annexum.

¶ Pręterea aūt, cū oēs, & qui laudāt & vituperāt, & qui hortant, & dehortant, & qui accusant & defendūt, nō mō (quę diximus) verū etiā q̄ magnum vel paruū sit, ip̄m vtile aut dānosum, ip̄m honestum aut turpe, ip̄m iustū, aut iniustū: ostendere tētent, vel s̄m seipsa dicentes, aut ea inter se cōparātes, manifestū, q̄m opus erit vtiq̄ & de magnitudie, & paruitate, & de maiore & minore ꝓpōnes habere & vl'es, & de vnoquoq̄, vtputa quid maius aut minus bonū, aut iniuria, vel ius, similiq̄ modo de cęteris.

¶ Cū egisset de poli & de impoli (qđ est vnū eoꝝ, q̄ finibus annectunt) nūc agit de magno, & p̄uo, qđ est alterū eoꝝ, q̄ finib⁹ annectunt. Et v̄ba legēda sunt suspensiue vsq̄ ibi.[Manifestū, q̄m]& dicit.[Pręterea aūt, cum oēs, & qui laudāt, & vituperāt,]quo ad genus demōstratiuū,[& qui hortant, & dehortantur,]quo ad genus deliberatiuū,[& q accusant, & defendūt]quo ad genus iudiciale[nō mō (q̄ dixim⁹) vtputa, pole]vel ipole,[verū etiā q̄ magnū vel p̄uū sit ip̄m vtile, aut dānosum,]quo ad finē deliberātiū,[ip̄m honestū aut turpe]quo ad finē demōstrātiū.[ip̄m iustū aut iniustū]quo ad finē litigantiū,[ostēdere tentēt]atq̄ enitant,[vel s̄m seipsa dicentes] s. absolute,[aut ea iter se comparātes], naz magnuz & paruum licz semper sint comparabilia, tamen bifariaz ostendi possunt, aut simpliciter in se, aut in comparatione ad aliud. Dicunt q̄dem simpl'r, & in se, quoties nō respectu hui⁹, vel illi⁹ sumuntur, sed simpliciter

Cōmēta⁹.

respectu sui generis, ut Aiacus magnus quidem simpliciter dicitur, quia in universo genere hominum magnus hi. Parvus Thersita, quia in toto genere parvus est. At Niphus magnus dicitur, et parvus comparative, quia ad Thersitam magnus est, at Aiacem vero parvus. Insuper qui alteri oculum evellit, magnum damnum intulit, tamen respectu eius, qui interemit, parvum. Nunc terminando suspensionem, concludit, [manifestum, quoniam opus erit et de magnitudine et parvitate, et de maiore et minore] de magnitudine et parvitate absolute. s. et de maiore et minore comparative [propositiones habere, et universales]. s. omnibus generibus communes. [et de unoquoque]. s. particulares cuique particulari generi accommodatas. [utputa quid maius aut minus bonum] quo ad genus deliberativum [aut] quid maior vel minor [iniuria vel ius,] quo ad genus iudiciale. [Similiter modo de ceteris,] ut quid maius et minus honestum, et quid maius et minus turpe, quo ad genus demonstrativum.

seorsum ἰδίᾳ singulariter proprie privatim. iudicia δίκαι lites disceptationes

¶ De quibus igitur propositiones necessario sumere oportet, dictum est. Post haec autem dividendum seorsum de unoquoque horum. ut de quibus deliberatio, et de quibus demonstrative orationes, et tertio denique de quibus iudicia.

¶ Epilogat Arist. primo, deinde intentionem dicendorum proponit, et dicit. [De quibus igitur]. s. finibus, et annexis finibus, [propositiones necessario oportet sumere dictum est.] Haec de epilogo, nunc proponit intentionem, et dicit. [Post haec autem]. s. quae diximus de generibus dicendi, et de differentiis eorum, et finibus, et annexis finibus [dividendum est seorsum de unoquoque horum] dicendo propria, atque specialia cuique horum et exponit se, et dicit. [ut] dicemus primo [de quibus deliberatio] est, [et] secundo loco, [de quibus demonstrative orationes] sunt, [et tertio denique] dicemus, [de quibus iudicia,] et lites, ut per primum sciamus propositiones accommodatas generi deliberativo, per secundum, propositiones accommodatas generi demonstrativo, per tertium propositiones accommodatas generi iudiciali. Haec de intentione. digressiones Egidii legat, qui in ocio vivit, et qui superfluis gaudet.

¶ DE QVIBVS EST DELIBERATIO.

consiliarius συμβουλευων deliberans. consulit συμβουλευει delibarat. consilium συμβουλη deliberatio.

¶ Primum igitur accipiendum de quibus bonis, aut malis consiliarius consulit. quoniam non de omnibus, sed de iis, quae contingit fieri, et non. Quae vero necessario aut sunt, aut erunt, aut impossibile est esse, aut fieri, de his non est consilium.

¶ Antequam ad textum descendemus, illud non est ignorandum in deliberationibus, consiliisque ipsis, duo esse consideranda, et finem ipsum, et media, quibus pervenitur in finem. verum non eodem modo haec ad consilium atque deliberationem comparantur, nam ea, quae sunt ad finem, consideramus, tamquam ea, de quibus consiliamur. Non enim de fine est consilium, neque electio, finem vero consideramus tamquam id, quod praesupponitur, cum in consiliabilibus ipsis, atque agibilibus, se habeat finis quasi primum, et quasi praesuppositum. Quare, ut in quaestionibus speculabilibus, quaestiones non sunt de principiis ipsis, quippe cum quaestiones dubitabiles propositiones sint. principiis vero, cum audiuntur, unusquisque statim probat. Sunt tamen necessaria principia inquirentibus veritatem, ut per ea dubitabilia dilucidentur. hac ratione, qui volunt ad speculabilibus pertractare, et ostendere, quonam modo ex principiis syllogismi conficiuntur, et quonam modo ex principiis alia sequuntur, oportet principia supponere, ipsaque aliqua ex parte declarare, ut alia ex ipsis investigemus, atque concludamus. ita quoque, quia Arist. tradere vult elementa consiliabilium, oportet ipsum dare quandam finis notitiam, ipsumque, ut finem supponere, ut de his, quae ad finem sunt, facile agere possit. supponentes enim finem, sciemus investigare utilia, quae sunt ad finem, et invenire elementa, de utili, et de bono, et de his, quae sunt eis annexa. Arist. ergo primo declarat ipsum consiliabile, quatenus est medium in finem, et primo in praesenti textu quid est. et vult consiliabile esse contingens reductum in nos. cuius scilicet principium generationis in nobis est. ubi contingens se habet, ut genus, cetera vero, quae in definitione ponuntur, se habent, ut differentiae, primo itaque genus investigat, et dicit. [Primum igitur accipiendum de quibus bonis, aut malis consiliarius consulit,] ut habeatur genus consiliabilis, [quoniam non de omnibus] consiliarius consulit, [sed de his, quae contingit fieri et non] fieri. [Quae vero necessario aut sunt,] ut deos esse, [aut] necessario [erunt,] ut stellas oriri, [aut impossibile est esse, aut fieri,] ut hippocentaurus, et id genus, [de his non est consilium] neque deliberatio, quare cum consiliabile nec sit necessarium, nec impossibile, quia deliberatio nec est de necessariis, nec de impossibilibus, sed de his, quae possunt fieri, et non fieri, esse, et non esse: igitur genus consiliabilis erit contingens, quod est possibile fieri, aut non fieri: esse, aut non esse.

¶ Neque utique de contingentibus omnibus. Fiunt enim et a natura, et a fortuna bona quaedam ex iis, quae contingit fieri et non: de quibus nihil expedit consiliari.

¶ Cum investigasset genus consiliabilis, dixissetque esse ipsum contingens, nunc investigat differentias, et primo negativas, ut ex his colligat differentiam propriam, atque affirmativam. Est enim contingens triplex fortuitum, naturale, et quod ad nos reducitur, humanum consiliabile non est contingens fortuitum, nam nemo de thesauris inveniendis consulit, qui a fortuna contingunt, neque contingens naturale. Nemo enim consulit de canitie, quae contingit a natura. Quare patent hae duae differentiae, quod consiliabile sit contingens, nec fortuitum, nec naturale. dicit. [neque utique de contingentibus omnibus]. s. est consilium. vel deliberatio. et assignat caussam, ut colligat negativas differentias, et dicit. [Fiunt enim et a natura, et a fortuna bona quaedam ex iis, quae contingit fieri et non] fieri, [de quibus nihil expedit consiliari]. ¶ Sed hinc occurrunt medici, qui consulunt de retardanda canitie, vel vitanda. Insuper de thesauri inventione multae fiunt consultationes. Fortasse de his consiliamur, non quatenus illud est a natura, hoc vero a fortuna, sed quatenus aliquo pacto eorum principium reducitur ad nos. Ut enim eorum principium est extra, neque consilium est, neque ratio, ut vero aliquo pacto principium reducitur ad nos, eorum est aliquo modo consilium et ratio, quare consiliabile est contingens, quod nec est a fortuna, nec a natura est. Haec de negativis differentiis.

¶ Sed palam, quoniam de quibuscumque est consiliari. Sunt autem talia, quaecumque apta sunt reduci in nos. et quorum principium generationis est in nobis. Nam eousque consideramus, quousque invenerimus, si nobis possibilia, vel impossibilia sint agere.

¶ Nunc vult colligere affirmativam differentiam, et primo repetit quasi concludens ex dictis, de quibus est deliberatio, et dicit. [Sed palam, quoniam de quibuscumque est consiliari,] subaudi de his est deliberatio. Deinde colligit affirmativam differentiam, et dicit. [Sunt autem talia] subaudi (ut dictum est) non a fortuna, nec a natura, sed [quaecumque apta sunt reduci in nos,

Commentum.

Commentum.

in nos, ⁊ quoꝝ pn̄ci^m generationis est in nobis,] vt sit scōꝫ expō primi. ⁊ assignat cāꝫ, ⁊ dicit, [nam cousq꜄ ꝯsu-deramus] .s. in ꝯsilijs ⁊ deliberationib⁹, [quousq꜄ inue-nerimus, si nobis possibilia, vel ipossibilia sint agere.] ¶ Quo vero ad rem attinet, triplex est ꝯtingens apud phōs, vnū raręter, alteꝝ plerūq꜄, tertiū ęquale. Cōtin-gens rarēter est a fortuna. Cōtingens ꝟo plerūq꜄ est a natura. Cōtingēs ęquale, est cuius pn̄^m ⁊ origo est i no-bis. Auer. 2° auscultationis physicę probat contingens ęquale nō esse respectu potētię actiuę, sꝫ respectu poten-tię passiuę. hęc aūt ab agēte libero determinat̄. Quę rō docet cōsiliabile eē ꝯtingens ęquale, qḋ in nos reduci-tur. sed qm̄ ꝯtingens taꝫ qḋ a fortuna est, q̄ꝫ qḋ est a na-tura, pōt aliquo pacto ad nos reduci, fit vt aliquo pa-cto illoꝝ sit cōsilium. non quidē simplr̄, sed quatenus ad nos referunt̄. oē igit̄ cōtingēs, vel est cuius princi-pium est extra, vel cuius pn̄^m est in nobis. Cōtingēs cu-ius pn̄cipiū est extra, est duplex: ⁊ a fortuna, ⁊ a natura. Quare pꝫ consiliabile esse cōtingēs, cuius prin^m est in nobis. hanc definitionis expositionē habes ab Aristo. in paruis rhetoricis.

Verū diligētius singula enumerare, ac in spēs ea distinguere, de qbus cōsilia fieri cō-sueuerunt, ⁊ inquātum est possibile ꝓm ve-ritatē de ipsis determinare, nō opꝫ ad pn̄s tēpus ingrere. qm̄ nō est id artis rhetoricę, sed illustrioris, ac verioris. sed essent plures ipsi attributę speculationes, q̄ꝫ sint ꝓprię.

Cōmētū. Cum dixisset rhetoricā esse de cōsiliabilibus. nūc de-clarat nō attinere ad hanc artē determinare exqsite, ⁊ ꝑ spēs, ⁊ essentiales partes de cōsiliabilibus. nā de cōsi-liabilibus agit politicus, qui ⁊ ciuilis interp̄tat̄, ⁊ rheto-ricus. est eniꝫ politica scia de oībus ꝯsiliabilibus, ⁊ spe-ciatim, ⁊ generatiꝫ. rhetorica ꝟo (qꝛ est respectu politi-cę, vt dialectica respectu nālis phię) est de ipsis ꝯsilia-bilibus generatim. qꝛ de quibusdā cōib⁹, q̄ oīb⁹ ꝯsilia-bilibus applicari pn̄t. vt enim dialectica est de oīb⁹ nā-lib⁹, ⁊ nālis scia de oībus nālibus, sic ciuilis, quę gręce politica dr̄, est de oībus cōsiliabilib⁹. Et rhetorica, quę est ciuilis dialectica ēt est de oībus ꝯsiliabilibus. veꝝ, vt nālis scia est de rebus nālibus ⁊ generatim, ⁊ spe-ciatim, dialectica aūt solū generatiꝫ, quatenus est de q-busdā cōibus, quę oībus nālibus accōmodari pn̄t, sic ciuilis est de oībus cōsiliabilibus generatim ⁊ specia-tim, rhetorica aūt generatiꝫ tantū. quatenus est de qui-busdā cōibus, quę rebus ipsis ciuilib⁹ aptari pn̄t. dicit,] Verū diligētius singula enumerare, ⁊ i spēs ea distin-guere, de quibus ꝯsilia fieri cōsueuerūt, ⁊ inquantū est possibile ꝓm veritateꝫ de ipsis determinare. nō opꝫ ad pn̄s tēpus,] in quo agitur de rhetoricis [inquirere. qm̄ nō est id artis rhetoricę, sed illustrioris, ac verioris] .i. politicę. [sed essent plures ipsi] rhetoricę [attributę spe-culationes, q̄ꝫ sint ꝓprię] ad rhetoricam attinētes. ⁊ ita poneret manus i messes alienas. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet. de cōsiliabilibus duplex scia resolutiua hri po-test, altera quę resoluit oē vlē cōsiliabile in suas spēs. Hac scia nālis phūs cognoscit aial, si ipsum diuidit in hoieꝫ, equū, bouē, atq꜄ in ceteras aialis spēs. altera quę resoluit ipm cōsiliabile in partes essentiales, vel quāti-tatiuas. Et hac scia phs nālis cognoscit aial. si ipm diui-dit in caput, brachia, ⁊ ceteras ptes eius generis. ꝑpea Ari. dicit, [verū diligētius enumerare singula] expositi ue subaudi [⁊ in spēs ea distiguere, de qbus ꝯsilia fieri ꝯsueuerūt,] hęc quo ad sciaꝫ, quę resoluit cōsiliabile in spēs. [⁊ inquātū est possibile ꝓm veritatē de ipsis deter-minare,] ⁊ hęc, quo ad sciaꝫ, quę resoluit cōsiliabile in ptes essentiales, nō est pn̄tis tēporis inquirere. Tuꝫ qꝛ nō est id artis rhetoricę, sed altioris ⁊ verioris faculta-tis, qm̄ attinet ad ciuilē. Tuꝫ qꝛ longe pluris essent rhe-toricę tributę speculationes, q̄ꝫ ei cōpeterent. egrederet̄ eni rhetor suos fines, ⁊ i alienas messes man⁹ iponeret.

Est enim qḋ prius diximus, verū. nā rhe-torica ex resolutiua scietia, ⁊ ea ciuili, quę de moribus est, constat. Similis aūt aliqua ex parte dialecticę, aliqua ex parte sophisticis ipsis orationibus.

Cōmētū. Cum duo dixisset, ⁊ ꝙ rhetorica de cōsiliabilib⁹ sit, ⁊ ꝙ de illis nō exacte atq꜄ exqsite sit, hęc ꝓbat, ⁊ pmo ꝓponit, quę vult ꝓbare, ⁊ dicit, [Est eniꝫ qḋ prius dixi-mus, verū] .s. ⁊ ꝙ rhetorica de cōsiliabilibus sit, ⁊ ꝙ nō sit de illis exqsite: [nam rhetorica cōstat] cōponiturq꜄ [ex resolutiua scia] idest logica, nō eniꝫ per resolutiuaꝫ sciaꝫ, eam logicę partē intellexit, quę dr̄ analytica, sꝫ lo-gicaꝫ, quę a sui pn̄cipali spē nōnūq̄ꝫ dr̄ tota resolutiua, gręce analytica. [⁊] constat ex [ea ciuili, quę de morib⁹ est,] .s. politica. Quia igitur rhetorica partiꝫ est logica, partiꝫ est ciuilis, quatenus est logica, de oībus ꝯsiliabi-libus est cōiter, ⁊ nō ꝓprie, nec speciatim, nec exqsite. quo vero est ciuilis, est aliquo mō de ꝯsiliabilibus om-nibus. ergo ꝑ cōstare ex logica, ⁊ ciuili, intelligit eē par-tim logicā, partiꝫ rhetoricā. ⁊ hoc exponit, ⁊ dicit, dico rhetoricā esse partiꝫ logicā, partim ciuilē, nō vere, [sed est similis aliqua ex parte dialecticę, aliqua ex parte] similis [sophisticis ipsis orationibus] .i. ciuili, quę est de sophisticis orōnibus. orōnes eniꝫ ciuiles vocat so-phisticas, nō ꝙ sint falsę apparētes tn̄. sed ꝙ sint ꝑ ex-tranea, ⁊ aliena ab ipsa rhetorica, ⁊ ab ipsa resolutoria. Aristo. enim sophisticū nōnunq̄ꝫ pro extraneo accipit. sic igit̄, qꝛ rhetorica est partiꝫ logica, nō est de oīb⁹ cō-siliabilibus exqsite: qꝛ ꝟo est ciuilis, est de oībus consi-liabilibus aliquo mō vel fortasse hic assignauit secūdā rōnē, cum enim dixisset rhetoricā esse de cōsiliabilib⁹ cōiter, qꝛ est partim logica: nūc assignat secūdā causaꝫ, qm̄ rhetorica est similis aliqua ex parte dialecticę, aliq̄ ex parte sophisticę, rōne habita ad loca cōia, est simi-lis dialecticę, ⁊ vt sic est de ꝯsiliabilibus generatim, cu dialectica ēt de oībus. qua rōne est similis sophisticę, est de oībus ꝯsiliabilibus non ꝓm ꝓpria, sed ꝓm cōia, ⁊ extranea ꝑdicata. quare nō erit de ꝯsiliabilibus exqsi-te, nec per ꝓpria pręďicata. dicit, [similis aūt aliqua ex parte dialecticę] .s. quaten⁹ est de locis cōibus, ⁊ sic erit de ꝯsiliabilibus oībus ꝑ cōia. [aliqua ex parte] est simi-lis [sophisticis orōnibus] .i. sophisticę scię, quę est de orōnibus sophisticis, ⁊ sic est de cōsiliabilibus, non ꝑ ꝓpria pręďicata, sed per extranea, ⁊ communia. quare nō erit exquisite de consiliabilibus.

Magnopere aūt vtiq꜄ quispiaꝫ vel diale-cticā, vel hāc, non vtiq꜄ vt potentias, sed vt scias tētauerit ꝯstituere, latebit, naturā ipsa-rum exterminans. quoniaꝫ transgreditur su-pra instituendo in scientias quarūdam rerū subiectarum, sed non solum orationum.

Cōmētū. Egidius Aristo. ꝯcludere asserit rhetoricā non eē ex-quisite de oībus cōsiliabilib⁹, qm̄ nūc transire deremur sermonē rhetoricū, ⁊ existimaremus nō esse artē de ser

monibus, sed scias de reb⁹ cōsiliabilib⁹ exquisite. ⁊ hęc expositio verbis Aristo. nō discordat. melius aūt dico Aristo. ex hys, quę dixerat, refellere opinionez Hermagorę i arte dicēdi disertissimi. Hic enī (vt Cicero narrat) rhetoricā esse sciaz dicebat de oībus ꝯsiliabilibus imo de oībus. asserebat enī nō esse rhetorē, qui de oībus non pōt bene dicere. hāc quoq₃ opinionē habebat Gorgias leontinus antiquus rhetor, qui ex rhetorica, quā ꝓfitebaẗ, asserebat se velle rñdere ad oīa quęsita, seq₃ posse aduersus oē ꝓpositum obycere. cōtra quos Arist. in pñti loco dicit. [Magnopere autē] subaudi si [vtiq₃ quispiā vel dialecticā, vel hāc] .s. rhetoricaz [nō vtiq₃, vt potētias,] hoc est nō vt facultates instrumentarias cōes oībus sciētys [sed, vt scias] vlēs, quę sunt de oībus exq̄site [tētauerit ꝯstituere,] vt Hermagoras ⁊ Gorgias putauerunt, hec magnopere [latebit,] .i. erit ignorās [exterminans eaꝝ nāam.] Cuius rōnē assignat, ⁊ dicit, [qm̄ trāsgrediẗ, supra instituēdo] eas, ⁊ faciēdo eas lōge magis q̄ sint, quatenus eleuat eas [in sciētias quarūdā reꝝ subiectaꝝ,] immo in scias omniū rerum scibiliū, [sed nō solū orationū.] quatenus enim eas facit scias de rebus, ⁊ nō de orōnibus, ignorat eaꝝ nāam, quatenus vero eas facit sciētias de omnibus rebus exquisite, superinstituit eas lōge supius q̄ sint. hactenus cōtra Hermagoram ⁊ Gorgiam leontinuz. vnde recte Cicero inquit Hermagoras non quid ars posset, sed quid ipse posset, exposuit.

Verūtñ quęcūq₃ diuidere operepręciuz est, quęq₃ ciuili scię ꝯsiderationē relinquūt, ēt nunc dicamus, nā ea, de quibus maxime cōsiliant oēs, ⁊ de quibus concionātur deliberantes, quinq₃ fere numero sunt: videlicet de opibus. ⁊ de bello ⁊ pace. adhuc aūt de regionis custodia. ⁊ de hys, quę inferunẗ, ⁊ efferuntur. ⁊ de legum latione.

Cōmētū. Cum descripsisset ipm̄ cōsiliabile, nūc diuidit ipsuz, ⁊ primo ꝓponit intentionē suā, ⁊ dicit, [Verūtñ quęcūq₃ diuidere operepręciū est, quęq₃ ciuili scię cōsiderationē relinquūt,] quatenus .s. rhetor generaliter, ciuilis aūt scia exq̄site, ac particulatim ꝯsiderat, ppterea dicit, [Verūtñ quęcūq₃] .s. cōsiliabilia [diuidere operępręciū est,] hoc est attinet ad rhetoricū, qr generatim, [quęq₃ ciuili scię ꝯsiderationē relinquūt] .s. exactiorē, atq₃ exq̄sitiorē, [ēt nunc dicamus.] qr lz exquisita cognitio eoꝝ pertineat ad ciuilē, cōis tñ attinet ad rhetoricum. [naz] (vt ingt) [ea de quib⁹ maxime ꝯsiliant oēs] .s. concionatores, vel oēs idest ambo ⁊ rhetor, ⁊ ciuilis, [⁊ de q̄bus ꝯcionanẗ deliberātes, quinq₃ fere numero sunt,] quę exponit, ⁊ dicit. [videlz de opibus,] hoc est de ꝓuētibus ac facultatib⁹, quę ciuitatis sunt. hoc est pmū, [⁊ de bello ⁊ pace] .s. cū externis ⁊ hoc est scdz [adhuc autez de regionis custodia,] quę fit pacis tēpore, quę p̄seruat a bello futuro, ⁊ tēpore belli, quę p̄seruat a seruitute. Custodiūtur enim pacis tēpore multę vrbes, multę etiā arces, atq₃ oppida, nec non multa maris ac flumina loca, ne regio ex improuiso inuadaẗ. tēpore quoq₃ belli: ne ab hostib⁹ vincamur ⁊ hoc est tertium. [⁊ de hys] .s. vectigalibus [quę inferunẗ] in ciuitatez, [⁊ efferunẗ] a ciuitate, vt de annona, ⁊ de mercibus, ceterisq₃ rebus, quę ciuitates fecūdas ac tenues reddunt. ⁊ hoc est quartū [⁊] quintū est [de legum latione.] huius cām assignare possumus ex hys, quę Egidius dicit, naz ꝯsiliū non est nisi de bono, nō enī de malo est, nisi tā quā de fugiēdo. malū aūt fugere boni rōnē subit. Quę rō docet cōsiliabile ex distinctione boni distinguēduz esse. At bonū duplex, alteꝝ interius, alteruz exterius, si exterius, aut vtile, ⁊ sic sunt opes, si honorabile, sic est bellū ⁊ pax, ex quibus honores habētur. si vtriusq₃ boni ꝯseruatiuū fuerit, sic est regionis custodia, que ⁊ honores, ⁊ libertas, ⁊ opes seruanẗ. At si bonū sit interi⁹, vel corporis est, ⁊ sic ꝯsiliabile erit circa ea, quę in ciuitatē inferunẗ, ⁊ efferunẗ, vel aię, ⁊ sic est legū latio, qua bona aię habētur. Sūt igiẗ quinq₃ ꝯsiliabilia, quoruz duo ad īterna, tria vero ad externa bona attinēt. Sz occurres. qr Arist. in paruis rhetoricis ꝯsiliabilia dixit esse septē, qr de sacrificys, de legib⁹, de apparatu ciuili, de societatibus ac federibus aduersus alias vrbes, de bellis, de pace, ⁊ de pecuniaꝝ ꝓuētibus. vbi pz septem numero hęc esse. dicerē ibi Arist. esse locutū explicati⁹, nō aūt numerosius. nam de bello ⁊ pace hic vnuz fecit ꝯsiliabile, ibi duo. Hic de sacrificys ⁊ legib⁹ vnuz etiā. nam sub legibus sacrificia intelligunẗ, ibi aūt duo. Adhuc occurres, qm̄ ꝑ politicę vult ēt de sanitate conseruanda esse differendum. verum est, sed non per ciuiles, sed per medicos.

Quare qui de opibus consiliari debet, eū oportebit vtiq₃ ciuitatis redditus scire qui, ⁊ quāti sint. vt si quis neglectus sit, restituatur, ⁊ si qs tenuior fuerit, amplificetur. tenuior ἐλάττων minor.

Cōmētū. Cum enumerasset cōsiliabilia p spēs, nūc accedit ad declarandū vnūqđq₃ coꝝ, ⁊ pmo prouētus, circa quos assignat duas ꝯsiderationes, alterā ex parte ꝓuentuuz, alterā ex parte expēsaꝝ ciuitatis, de pma dicit. [Quare qui de opibus cōsiliari dz, eū oportebit vtiq₃ ciuitatis redditus scire, qui, ⁊ quāti sint,] qui .s. vtrū in pecunys, an in fructibus. quāti vero in precio. cuius cām assignat; qr poterit hic corrigere duos defectus circa opes ꝯtingentes, ⁊ dicit, [vt si quis neglectus sit, restituaẗ,] ⁊ hic est primus defectus. [⁊ si quis tenuior fuerit, amplificetur,] ⁊ hic est scđs defectus. dupl̄r enī in opibus ipsis defraudanẗ ciuitates. Uno mō qñ qui dz ciuitati redditū facere, non facit. Alio mō qñ facit redditū, non tñ quātū dz. igiẗ consiliarius circa opes dz scire redditus ciuitatis, qui sint. nam p hoc nō pmittit ciuitatē defraudari in ipsis redditib⁹. ⁊ quot ⁊ quāti sint, qm̄ nō pmittet ciuitatē defraudari in numero, ⁊ magnitudine redditūū. hactenus de prima consideratione, quę est ex parte prouentuum.

Pręterea etiaz expensas ciuitatis oēs, vt si qua superflua fuerit, dematur. ⁊ si qua ꝓfusior, tenuior fiat. non enī adycietes ad ea, quę sunt ditiores fiunt, sed etiam ab expensis dementes.

Cōmētū. Cum assignasset ꝯsiderationē ex parte ꝓuentuū, nūc assignat ꝯsiderationē, quę sumiẗ ex parte expēsaꝝ ciuitatis, ⁊ dicit. [Pręterea ēt expēsas ciuitatis oēs] subaudi cōsiderare dz, qui de opibus vult ꝯsulere. Cuius cāz inducit, ⁊ dicit, [vt si qua supflua fuerit] ⁊ inutilis, [dematur,] atq₃ auferaẗ. [⁊ si qua] maior, atq₃ [profusior, tenuior] atq₃ minor [fiat.] cuius cām assignat, ⁊ dicit, [nō enī adycietes,] vel ab industria, vel a mercatura, vel ab alys modis lucrādi [ad ea, q̄ sunt,] idest ad eas opes, quę sunt ad pñs, ciuitates [ditiores fiunt. sed ēt ab expēsis demētes.] bifariā enim pp expēsas ciuitas fit pauperior. aut illas faciēdo, vbi non dz, qua rōne si

dictior cupit euadere, illę sunt demendę. aut faciendo il-las, vbi oz, sed pfusiores q̃ oz. ꝛ sic si cupit dictior eua-dere, sunt ad modicū cogendę, atq; attenuandę. Quod pceptū hz nō tantū in ciuitate, sed in domo locū. Expe-rior enim expēsas, quas facio, tuz vbi nō debeo, vt cir-ca canes ad venandū, ac accipitres ad aucupāduz. tum etiam plusq̃ debeo, vt circa sumptus inutiles, domum meam reddere inopem.

¶ Hęc autem non solum ea ab experientia, quę est de proprijs, contingit cōspicere, sed necessariuz ēt est ad eam deliberationē, quę de his est, eorum, quę ab alijs sunt inuenta, historiam habere.

Cōmētū. ¶ Quę dixerat probat, p̄ ex vsu nostro, quez de nostris rebus habemus. deinde ex historia aliaꝝ ciuitatū, quę ditiores, pauperioresq; effectę sunt, ꝛ dicit, [Hec aūt] s. quę dicta sunt esse ꝯsiderāda, [nō solū ea ab experiē-tia, quę est de ꝑprijs,] vsibus, [ꝯtingit cōspicere,] nam expiētia scimus, si inutiles expēsę auferent, ciuitas red-dit dictior, ꝛ si pfusiores cogant ad modicū, ēt reddi-tur dictior. [sed necessariū ēt est ad eam deliberationē, quę de his est] s. de opibus augēdis, ꝛ seruādis, [eoꝝ, quę ab alijs sunt inuēta,] ꝛ pro opibus augendis, ꝛ ser-uandis operata, [historiā habere.] Res eniz. p. Vene-toꝝ prioribus tēporibus, quę expēsas demit inutiles, ꝛ profusiores coegit ad modicum, olim ditissima fuit. postq̃ vero expēsas facere cępit, vbi non opz, ꝛ profu-siores q̃ opz, venit ad inopiā. hęc aūt, quę Aristo. dicit de ciuitatib⁹, ēt locū hñt in domesticis. (de priuatis) Principes eniz nostroꝝ tēpoꝝ, qui histrionibus, ꝛ lenonibus, alijsq; qbus nō debēt donāt, superfluisq; pōpis incūbūt, nec liberales sunt, nec magnifici, ꝛ coguntur ad modicum. ¶ P, qui fusius atq; amplius donant pōpisq; magis student q̃ sit mēsura suorum redditum, sunt prodigi, ꝛ tandem etiam ad modicum coguntur.

¶ De bello autem ꝛ pace, scire potentiam ci-uitatis, ꝛ quāta est iaz, ꝛ quantā cōtingit fo-re, ꝛ qualis quędam est, ꝛ quę est, ꝛ quę po-test aduenire.

Cōmētū. ¶ Nunc de ꝯsiderationibus, q̃ hndę sunt de bello ꝛ pa-ce ptransit, ꝛ p̄ ꝯsiderat copias duplici ꝯsideratione q̃-rū primā accipit a magnitudine, ꝛ quāto, secundā vero a quali. Quantū ad primā dicit, [De bello autē ꝛ pace] eum, qui vult cōcionari, oportebit [scire potentiā ciui-tatis] loco, q accipit a quanto dupl'r, [ꝛ quanta est iaz] in pñtia, [ꝛ] scdo [quantā] in futuro [contingit fore] s. vel p cōfederatos, vel p cōductas, vel p alios modos. ¶ Quo vero ad verba attinet, potentiā gręce est δυναμιν, Arist. tñ p potentiā copias intelligit, quę pro mul-titudine militū accipiunt. deinde assignat sm locū, qui sumit a quali, ꝛ dicit, [ꝛ qualis quędam est,] an videlz strenuoꝝ, an pusillanimoꝝ, an peditū, an eqtū, ꝛ vtruz veteranoꝝ, an tironū. ꝛ hoc dupl'r, [ꝛ quę est] s. in prę-sentia per nras facultates, [ꝛ q̃ pōt aduenire] s. aut per confederatos, aut per alios modos. patet igitur omnes has considerationes ꝛ loca accipi ab ipsis copijs.

¶ Pręterea ēt quo mō ꝛ quę bella gesserūt, non solū proprię ciuitatis necessariū est sci-re. sed hęc eadem finitimoꝝ etiam, ac eoruz vel aduersus quos belluz suscipiendū esse opinatur: vt pacem cum melioribus quidē habeat, cuz ijs vero, qui ipsis minores sunt, sit belli gerere.

¶ Cum accepisset loca a copijs, nūc ea accipit a bellis, ꝛ p̄mo a bellis ꝑprię ciuitatis, ꝛ dicit. [Pręterea etiā] euz, qui vult de bello ꝛ pace cōcionari, [necessariū est scire quo mō, ꝛ q̃ bella gesserunt,] nam p hanc ꝯsidera-tionē hz experientiā suaꝝ copiaꝝ, ꝛ suę potentię, dein-de a bellis finitimoꝝ, ꝛ dicit, ꝛ [non soluz ꝑprię ciuita-tis] opz scire bella, quo mō, ꝛ quę, [sed hęc eadē] s. quo mō, ꝛ quę, necessariū est scire de bellis [finitimoꝝ.] nā per hoc hz experientiaz de copijs finitimoꝝ. deinde a bellis hostiū, ꝛ dicit, [ac eoꝝ vel aduersus quos bellū suscipiendū esse opinatur,] opz ēt scire illa duo ꝛ quo mō, ꝛ q̃ bella gesserūt. nam p hoc habet experientia co-piaꝝ, quę sunt hostiū. ꝛ assignat cām, ꝛ dicit, [vt pacez cū melioribus quidē] ciuitas [habeat. cū ijs vo, qui mi-nores sunt, sit belli gerere.] Qui enim cōsiderauerit vi-res hoꝝ oīuz, facile cognoscet cū quibus est pax consu-lēda, ꝛ cū quibus est bellū gerenduz. semp enim (cum fieri pōt) cum potētioribus est pax habēda. cū imbecil-lioribus bellū gerendū. nec hęc, quę dicta sunt, carēt ra-tione nālī. nam bellū est actio, ꝛ reactio, ꝛ cū victoria ꝛ pax sint belli fines, qui oz de victoria prędicere, scire oz quātitatē virtutis agentis, ꝛ reagētis. quare opz scire quę bella, ꝛ quo mō sua ciuitas gessit. item ꝛ quo mō ꝛ quę finitimi, demū ꝛ quo mō ꝛ quę aduersari sic enim facile poterit de victoria prędicere. Quare ꝛ facile con-cionari de bello ꝛ pace.

¶ Potentias etiam, similes ne/an dissimiles sint: nam hac etiam ratione augeri, vel mi-nui possunt. (augeri πλεονεκτειν excedere exuperare. minui ἐλαττοῦσθαι minorari.)

¶ Nunc accipit loca a similib⁹, cū quibus bellū gerere ꝯsulit, ꝛ dicit, [Potētias ēt] ꝯsiderare opz cōcionatorē, [similes ne, sint] ijs cū quibus bellū gessit olim, [an dis-similes:] idest vtrū hę cum quibus nūc bellū gerit ciui-tas, sint similes ijs, cum qbus olim gessit belluz: verbi cā, Veneti suis copijs bellū gesserunt cum germanis, quos superarūt, nunc bellū volunt gerere cū gallis, cō-siliarius oz cōsiderare vtrū galli in virib⁹ sint similes, vel dissimiles germanis: nā (vt dicit) [hac rōne augeri vel minui possunt] copię, Si eniz galli fuerint dissimi-les, ꝛ imbecilliores germanis, copię a Venetis sunt mī-nuēdę. si dissimiles, ꝛ potētiores, copię sunt augēde. at si fuerint oīno similes, copię debent esse tales, ꝛ tantę, quales, ꝛ quātę fuerunt in bello germanorum.

¶ Necessarium aūt ꝛ ad hęc non solū ꝑpria bella considerasse, sed etiā alioꝝ, quo nā mō euenerūt. nā a similibus silia fieri apta sunt.

Cōmētū. ¶ Nunc accipit locū a bellis remotis, ꝛ dicit. [Necessa-riū aūt ꝛ ad hęc non solū ꝑpria bella cōsiderasse,] ꝛ fi-nitimoꝝ, ꝛ aduersarioꝝ, [sz ēt alioꝝ] remotioꝝ, [quo nam mō euenerūt,] ac terminata sunt: ꝛ cōsiderare in il-lis cās victorię, ꝛ cās, quibus gētes victę sunt. ꝛ oīa per quę vicerūt, ꝛ per quę victi sunt. nam ex his considera-tionib⁹ similia agēdo ijs, qui vicerūt, exuperabimus, similia autē agendo, vos qui supati sunt, superabimur, cuius cām assignat, ꝛ dicit, [nam a similib⁹ similia apta sunt fieri.] Vbi cā, Epaminunda exuperauit spartanos suis paucis copijs, qm fecit, vt pulueris magna quanti-tas occuparet eoꝝ aspectus, ꝛ suaꝝ copiaruz humeros ad solē posuit hostium vero aspectū. Qui ergo vult de bello cōcionari, opz hęc scire. nam ꝯsulendo hęc simi-lia, poterunt copię victoriam cōsequi. Qua rōne fit, vt

ↄsiliarius belli debeat esse summus historicus, q̃a per euētus cęteroꝝ belloꝝ facile poterit consulere in p̃nti bello. Si eniz sciuerit stratogemata, ⁊ insidias, ⁊ castrametationes, ⁊ obsidiones, ⁊ pugnas, ⁊ cęteras cās oēs, q̃bus alij victi, alij victores fuerūt, facile de bello ⁊ belli victoria cōtionari poterit. experientia . eniz quę rerū oīuz est magr̃a, non solū ex ꝑprijs, sed ex alioꝝ rebus gestis generat̃. sicuti in medicinali facultate videmus. pōt enim aliquis (vt medici scribunt) ex expertis aliorum, atq̃z traditis scientiam operandi discere, ⁊ si nunquam operatus est.

custodiā φυλακης munitio pr̄sidium. ¶ Insup̄ ⁊ de regionis custodia, quo pacto custodiat̃, non ignorandū. sed ⁊ multitudinē custodię, ⁊ spēz, sciendū, atq̃z custodibilia loca, hoc aūt impossibile, si regionis fuerit inexpertus, vt si minor custodia fuerit, augeat̃. ⁊ si qua superflua, tollatur, locaq̃z oportuna seruentur magis.

Cōmētu. ¶ De eo ↄsiliabili, q̄ð est circa regionis custodiā, nunc aggredit̃, ⁊ primo ꝑponit intētionē suā, ⁊ dicit, ⌊ Insup̄ ⁊ de regionis custodia, quo pacto custodiat̃, non ignorandū. ⌋ deinde tāgit loca, ⁊ ↄsiderationes, quę sunt habēdę, ⁊ dicit, ⌊ sed ⁊ multitudinē custodię ⌋ idest custodum, ⌊ nō ignorandā. ⌋ vt verū sint centū, an plures, vel pauciores. verbū custodię grece est φυλακης, q̄ð Egidius ad arces, locaq̃z custodiēda retulit. ⁊ quidē nō recte, q̃z statim de locis custodiēdis meminit. ideo p̄ phylacen custodes, vel pr̄sidia intelligit. prima igit̃ consideratio est scire multitudinē custodū, qui sunt necessarij per seruanda regione, ⁊ quos hr̄e pōt ciuitas, vt seruet regionē. deinde addit secūdaz, ⁊ dicit, ⌊ ⁊ spēm sciēdum ⌋ ⁊ p̄ spēm, quę grece est ειδος, qualitatē intelligit, vt vtrum debeat esse militum, an peditum, an nauium, an aliter. Hęc est scda cōsideratio. assignat tertiaz, ⁊ dicit, ⌊ atq̃z custodibilia loca. ⌋ Consiliarius eniz dz scire custodibilia loca, quot sint, quę sint, ⁊ qualia sint. assignat quartā, ⁊ dicit, ⌊ hoc autē ⌋ .s. hę tres ↄsiderationes sunt ⌊ impossibiles ⌋ nisi affuerit quarta idest ⌊ si regiōis fuerit inexptus. ⌋ igit̃ quarta ↄsideratio est, vt sit sciēs, exptusq̃z regionis. deinde assignat cām harū ↄsiderationū, ⁊ dicit, ⌊ vt si minor custodia fuerit ⌋ .i. si fuerit custodes pauciores q̄̃ opus est regioni, ⌊ augeatur ⌋ .s. ad sufficientiā. ⌊ ⁊ si qua supflua, ⌋ idest ⁊ si custodū aliqui fuerint superflui, ⌊ tollat̃. ⌋ Sunt ēt vtiles hę cōsiderationes, vt ⌊ loca oportuna seruentur magis, ⌋ ⁊ per loca oportuna possumus intelligere, loca debiliora: q̄ pluribus custodibus indigēt, ⁊ possumus intelligere magis idonea pro salute regionis. επιτηδειος eniz grece est, tum idoneus, tum aptus, ēt necessarius dr̃. Arist. eniz dixit vt seruet locos magis επιτηδειους .i. idoneos.

¶ Pręterea ēt de alimēto. ⁊ quantū sumpt⁹ sufficiat ciuitati, quantūq̃z ēt ibidem fiat. ⁊ quantū adducibile, ⁊ quoꝝ inductione indigent, quorūq̃z abductione: vt ad hęc ⁊ fędera, ⁊ cōuentus fiant. ad duo eniz necessariū est ciues seruare innoxios, ⁊ ad potētiores, ⁊ ad eos, qui ad hęc vtiles sunt.

Cōmētu. ¶ Nunc de eo cōsiliabili, q̄ð est circa alimēta ciuitatis tradit ↄsiderationes, declarat eniz q̄s cōsiderationes, ⁊ loca cōsiderādi dz habere, qui vult de alimonia ciuitatis dicere: ⁊ dicit. ⌊ Prętерea ēt de alimēto ⌋ hęc subaudit considerāda sunt a cōcionatore, primo ⌊ ⁊ quantū sumptus ⌋ idest alimēti ⌊ sufficiat ciuitati ⌋ pro victu. Hęc est p̄ma ↄsideratio. assignat secūdā, ⁊ dicit. ⌊ quantūq̃z ibidez fiat, ⌋ idest quantū alimēti ciuitas hr̄e pōt ex agris ꝑprijs, alijsq̃z modis per seipsam, deinde assignat tertiā, ⁊ dicit, ⌊ ⁊ quantū ⌋ .s. alimēti sit ⌊ adducibile ⌋ p̄ alios siue finitimos, siue aliūde. deinde assignat quartā ⁊ dicit, ⌊ ⁊ quoꝝ inductione indigēt, ⌋ vtrū in frumento, vel vino, aut i alijs ad victū ciuitatis necessarijs, ⌊ quorūq̃z abductione ⌋ vtrū ab ea extrahi possint frumēta, vel vinum, vel alia. deinde assignat cām, ⁊ dicit ⌊ vt ad hęc, ⌋ ꝑ hęc, ⌊ ⁊ fędera ⌋ .s. cū extraneis, ⌊ ⁊ ↄuentus ⌋ .s. cū finitimis ⌊ fiant, ⌋ ⁊ leges, ⁊ statuta, ⁊ alię conuentiones, quę fieri solent. Sed quare hęc oīa, reddit cām, ⁊ dicit, ⌊ ad duo enim ⌋ .s. hoiuz genera ⌊ necessariū est ciues seruare innoxios ⌋ .s. a bellis, ⌊ ⁊ ad potētiores ⌋ ne impediant victum, ⌊ ⁊ ad eos ⌋ siue finitimos siue quoscunq̃z ⌊ qui ad hęc, ⌋ quę dicta sunt, ⌊ vtiles sunt. ⌋ ad cęteros autez pax vel bellū gerendū est, pro arbitrio. nec pax cū potētioribus valet solū pro victu atq̃z ciuitatis cōmodo, sz ēt pro optimoꝝ viroꝝ salute. Sunt enim in ciuitate viri optimi, veluti finis vilioꝝ. q̃z, vt Arist. dicit p̄ politicorū libro, impfectiora sunt gratia melioꝝ atq̃z perfectiorum. In bellis aūt pereūt oēs, ⁊ potissimū meliores, vt nostra expientia ꝑbamus. nec valet pax solū (vt boni seruētur,) sed, vt hoies mali boni euadant. nā in bellis ex licētia peccandi ēt boni deprauantur. In pace vero tollit̃ peccandi licētia, ideo mali boni fiunt. Doctrinę quoq̃z in pace renouant̃, ⁊ quę erāt, accrescūt. perficiūtur artes, ⁊ oīa bona animi, ⁊ corporis in pace. in bellis autem contra, omnia mala emergunt.

¶ Ad tuitionem aūt omnia hęc quidē necessariū est posse cōsiderare, non minimū autē de legis latione audire (naz in legibus est salus ciuitatis.) Quare necessarium est scire, quot sunt ciuitatū spēs, ⁊ qualia conferunt vnicuiq̃z, ⁊ a quibus corrūpi aptę sunt, tuz a proprijs ciuitatis, tum a contrarijs.

¶ Nunc de cōsiliabili circa legū latione, ⁊ p̄ ꝑponit in quot ↄsistit ciuitatis tuitio, ⁊ dicit. ⌊ Ad tuitionē aūt ⌋ .s. ciuitatis, ⁊ ad illius tutelaz, atq̃z securitatē, ⌊ oīa hęc, ⌋ q̄ dicta sunt de alimonia ⌊ necessariū est posse cōsiderare, non minimū aūt ⌋ ad tuitionē ciuitatis est, ⌊ de legis latione audire, ⌋ atq̃z esse prōptum ad leges ferendas: cuius rōnē assignat, ⁊ dicit, ⌊ naz in legibus est salus ⌋ ⁊ bonum ⌊ ciuitatis. ⌋ Ex ijs ↄcludit cōsiderationes, quas dz hic cōsiliarius, qui vult ↄsulere de legū latione, ⁊ dicit, ⌊ quare necessariū est scire, quot sunt ciuitatum spēs, ⌋ .i. quot sunt dominādi genera: hoc est primū. deinde assignat scdm, ⁊ dicit, ⌊ ⁊ qualia conferunt vnicuiq̃z, ⌋ .i. ⁊ q̄ sunt illa, a quibus principat⁹ ↄseruātur, deinde assignat tertiā ↄsideratione, ⁊ dicit, ⌊ ⁊ a q̄b⁹ corrūpi aptę sunt, ⌋ idest, ⁊ quot, ⁊ quę sunt illa, quibus corrūpi possunt, ⁊ q̃a ciuitas corrūpi pōt duplr, vel per ea, quę sunt ꝑpa ciuitati, vel p̄ ea, quę sunt ciuitati ↄtraria, iō subdit, ⌊ tū a ꝑprijs ciuitatis, tum a ↄtrarijs ⌋ .s. ciuitati. ¶ Quo ad verba attinet, illud resumamus, q̄ð alibi dixim⁹, dominādi genera, (vt nūc loquimur) bifariā eē, aut in quo vnus pręest, aut in quo plures. si vnus, aut recta rōne, ⁊ sic dñatio hęc regnuz dr̃, aut peruersa, ⁊ sic dr̃ tyrānis. si autē pręsunt plures, aut pauci aut multi, si pauci, aut optimi, qui summis virtutib⁹ pręditi sunt. ⁊ hęc dñatio dr̃ principatus optimorū. aut potētiores, ⁊ hęc dñatio

dī paucorū. si pręsunt multi, aut recta rōne, ⁊ sic dī res publica aut puerta rōne, ⁊ hęc dī populus, possunt ēt multę alię dñationes esse ex his mixte, (vt plato enumerauit,) verꝫ pro exēplo hęc sufficiāt. Quia igiẗ hę dominationes differūt genere, iō causę quibus seruātur, atqꝫ corrūpunẗ differunt gñe. nō enim (vt medici tradūt,) eędē res salubres sunt hoi, ⁊ leoni, nec eędē corrūpunt sanitatē leonis, ⁊ hois. ꝓpea Aristo. dicit eū, qui ꝯtionari vult de legū latione, esse necessariū, quot sunt ciuitatū genera. sine eniꝫ hac ꝯsideratiōe de legū latione, (qua ciuitas seruet) dicere nō poterit, nec qua a contrarijs liberet. ⁊ ꝓpea subdit eniꝫ oportere scire, q̄ sunt, q̄ ꝯferunt vnicuiqꝫ earꝫ. ⁊ ea, a quibus pñt corrūpi. quō aūt hęc scire pōt, posterius differendū. Medicus eniꝫ nō pōt hoieꝫ in sanitate seruare, nisi scierit hois cōplexionē, ⁊ quę sit, ⁊ quot sint. nec pōt per hoc solum, nisi scierit causas, quibus quęqꝫ cōplexio ęgrotare potest, ⁊ quibus seruari ab ęgritudine. non enim eisdeꝫ rebus quęqꝫ cōplexio seruatur, vel infirmatur.

¶ Dico autē a proprijs corrūpi, qm̄ excepta optima ciuilitate, alię oēs ⁊ remissę, ⁊ intēsę corrūpunẗ. vt status popularis non solū remissus imbecillior reddiẗ, atqꝫ in paucorꝫ principatū desinit, sed etiaꝫ valde intensus. sicut ⁊ aqlinitas ⁊ simitas non solꝫ remissę in medium veniunt, sed ⁊ valde aquila facta, aut sima, sic disponunt, vt neqꝫ nasus videatur esse.

Cōmētū. ¶ Cum dixisset statū bifariā corrūpi posse, a proprijs, ⁊ ꝯtrarijs, exponit primo quis status, ⁊ dicit oēs alios status ꝓter regnuꝫ, qō est optimus principatus. ⁊ dicit. [Dico aūt a ꝓprijs] corrūpi statū, [qm̄ excepta optima ciuilitate] idest optimo statu, [alię oēs, ⁊ remissę] .i. ⁊ ꝑ remissioneꝫ, [⁊ intensę] .i. ⁊ intensione [corrūpunẗ.] in q̄bus induit tria, primū optimū statū esse regnuꝫ. vt enim .12° p̄mę ꝑhię tradit ex Homeri carmine pluralitas principatuū mala. Unus ergo ꝑnceps. vnde status quiscūqꝫ est, aliquo mō ab optimo est deficiens, si non vnus dñaẗ. saltē de possibili, qm̄ vbi plures dñanẗ, ēt si fuerint optimi, pōt accidere dissensus, qui licet esset ꝑꝑ bonū, qō ambo intēdunt, tn̄ posset esse cā sedictionis in ciuitate. At in statu vnius nō pōt accidere dissensus, igiẗ solus erit optimus. Ex hoc p̄mo seqtur scōꝫ vt hic status nō pōt corrūpi, nisi a causis exterioribus, vt ab inuasione externorꝫ regū, vel a rebellionibus popularibus, quę inducunẗ per malos subditos. vel ab ipsa multitudine occupāte, tertiū aūt est cęteros status, (qcūqꝫ fuerint siue boni, siue tyrānici, quatenus sunt ex pluribus) corrūpi posse bifariā, ab externis ꝯtrarijsqꝫ causis. nā plurib⁹ ꝯtrariaẗ vnū, ⁊ sic occupatione vni⁹, pñt corrūpi tanq̄ a ꝯtrario. ⁊ ab intēsione, ⁊ remissione pluralitatis, ⁊ hęc corruptio non erit ꝑ cōtrariū. qm̄ intēsum ⁊ remissum, maius, ⁊ minus nō variant spēm. At ꝯtraria differūt spē. qō aūt status, in quo plures pręsunt, quatenus plures, possit corrūpi intēsiōe, ac remissione pluralitatis, declarat Arist. vno exēplo, qō sumiẗ a statu paucorꝫ, ⁊ dicit, [vt status popularis,] i. quo populus dñaẗ. hic enim [status nō solum remissus] .s. ad pauciores reductus [imbecillior reddiẗ] in sua multitudine dñantiū, [atqꝫ] tandē [in paucorꝫ principatū desinit,] vbi potētiores soli dñanẗ, [sed ēt valde intensus] in sua multitudine. naꝫ tanta pōt esse multitudo dominātiū, vt nullus fere sit, qui subdaẗ, ⁊ sic intēsione multitudinis corrūpeẗ. Quare bifariā corrūpiẗ ab ꝓprijs, s. accretione multitudinis, ⁊ extenuatione. hoc per exēplū adhuc ostēdit, ⁊ dicit, [sicuti ⁊ aqlinitas, ⁊ simitas, non solū remissę veniūt in mediū,] in quo ꝯsistit optima nasi cōpositio, ⁊ sic veniendo in mediū, remissione corrūpunẗ. nō eniꝫ amplius nasus diceẗ aquilinus, vel simus. [sed ⁊] aquilinitas [valde aquila facta, aut] simitas valde [sima] facta, [sic disponunt] afficiūtqꝫ nasuꝫ, [vt neqꝫ nasus videaẗ esse] simus, vel aquilus amplius: ita quoqꝫ status, in quo plures dñaẗ, pōt corrūpi intēsione, ⁊ remissiōe multitudinis. tāta eniꝫ fieri pōt multitudo dñantiū, vt nullus fere sit, qui subdaẗ. ita ēt tanta pōt fieri paucitas, ac dominantiū extenuatio, vt nō populus, sed paucorum fiat status.

¶ Utile aūt ad legū lationes non solum attēdere, quę ciuilitas expediat ex pręteritis considerando, sed ēt eas, (quę apud alios sunt) scire quę quibus congruant.

¶ Nunc de ꝯsiliabili, (qō est circa legū lationes,) ⁊ assignat duas ꝯsiderationes, quarꝫ prima sumiẗ a iuuantibus ⁊ a nocētibus, quę fuerūt in ipsa ciuitate. scōa autem accipiẗ ab ijs gubernādi rōnibus, quę sunt ad pręsens in ciuitatibus, q̄ gubernanẗ in simili statu, quē hꝫ ciuitas ꝓpria. ⁊ q̄ fuerunt in ꝓterito. Dicit. [Utile autē ad legū lationes] est [non solꝫ attēdere, quę ciuilitas] idest q̄ rō gubernandi [expediat ex ꝓteritis] .s. iuuantibus ⁊ nocētibus, quę acciderūt in ꝓpria ciuitate [considerando,] ⁊ hic tetigit primū locū ex iuuantibus ⁊ nocentib⁹, quę in ꝓterito acciderūt in ꝓpria ciuitate. nam quēadmodū medicus pōt cōponere leges infirmo, quibus seruet in suo statu ex iuuātibus, ⁊ nocētibus, quę ꝓterierunt, sic cōtionator poterit cōponere atqꝫ cōsulere leges ciuitati ꝓprię cōsiderādo iuuātia, ⁊ nocentia, quę ꝓterierunt, vt enim sanitas est ꝓprius status corporis sani, ita gubernandi rō est optimus status ciuitatis. deinde assignat scōaꝫ ꝯsiderationē, ⁊ dicit, [sed etiam] est vtile [scire eas] .s. rōnes gubernādi, [quę apud alios sunt] .s. in alijs ciuitatibus, quę in simili statu viuūt. dico in simili statu, qr si status ꝓprię ciuitatis fuerit paucorꝫ, cōsiderandę sunt rōnes gubernandi aliarꝫ ciuitatū, quarꝫ status est paucorꝫ. ⁊ si fuerit populus, cōsiderādę sunt rōnes gubernandi aliarꝫ ciuitatū, quę sunt, ⁊ fuerūt populares. Cōsiderandę dico, ⁊ a q̄bus sunt seruatę, ⁊ a quibus sunt corruptę, lex enim est ꝯtraria ꝓhibens, ⁊ iubens vtilia statui. Cōsiderādę ēt sunt, [quę quibusqꝫ cōgruant,] non enim ois ciuitas patiẗ rōnem gubernādi oēm: sed quę ꝯuenit, aliquę enim ciuitates nō facile fuerūt grauamina. aliquę autē fuerunt, mō loco grauaminū honorib⁹ participet, ꝓpea dicit, q̄ quibusqꝫ cōgruāt, hęc aūt ꝯditio cōsideranda est si fuerit similis statui ꝓprię ciuitatis. naꝫ colligēdo ex quibus aliqn̄ est ꝯflictata, ex quibusue reꝑata, poterit contionator optime de legū latione cōsulere in ꝓpria ciuitate ꝓhibēdo ꝯtraria ⁊ iubēdo vtilia. Facile eniꝫ pōt ꝯsulere legū lationes in sua ciuitate, si esset status paucorꝫ, si voluerit cōnumerare oēs errores florētinorꝫ, quos habuerunt in legibus sui status. ⁊ oēs rōnes gubernādi quas hñt, ⁊ habuerunt Ueneti. ēt oppidolum illud ragusiensiuꝫ: quod in ratione gubernandi non est postergandum.

¶ Quare perspicuū est, qm̄ ad legū lationē quidem terrę circuitiones vtiles sunt. hunc eniꝫ est accipe gentiū leges. Ad ciuilia autē

cōsilia, historię eoꝝ, qui gesta scribūt. Verū hęc oīa non rhetoricę opus sunt, sed ciuilis. Quę igit̄ habere opʒ eum, qui dʒ consiliari, quę maxima sunt, tot sunt numero.

Cōmētū. ¶ Ex hijs, quę dixerat, deducit q̄si duo corollaria, quoꝝ primū est de legibus, quę sunt inter ciuē & ciuē. Scdm aūt de legibus, quibus status qualiscūq; fuerit, seruat̄. de p̄ dicit. [Quare pspicuū est, q̄m ad legū lationē quidem] quę vtiles sunt ciuibus, vt viuant inter se bene, atq; ſm virtutē, [vtiles sunt terrę circuitiones] i. ciuitatum peregrinationes. περιόδοι enī circuitiones, & peregrinationes dici p̄nt. p peregrinationes enim terraꝝ noscunt̄ mores hominū, & ꝯsequēter gentiū leges. & assignat cām, & dicit, [hinc enim] s. ex ea peregrinatione [est accipere gētiū] diuersaꝝ [leges.] cognoscunt̄ enī p peregrinationes ꝯsuetudines, & mores, & leges. Quibus cognitis, poterit cōcionator cōsulere de legū latione in ꝓpria ciuitate cōparando ꝓpriā ciuitatē ad illas. nam cognoscēdo quę leges cōgruant ciuitatibus, p q̄s peregrinatus est, facile poterit cognoscere, quę leges ꝓprię ciuitati expediāt. De scdo ṽo corollario dicit, [ad ciuilia aūt cōsilia,] quę s. sunt ad legū latione ꝑtinente ad ꝯseruationē status, [historię eoꝝ, q gesta scribunt.] vtiles sunt. p has enim sciri p̄nt vnde seditiones ortę, vndeue sedatę, quibus ēt legibus deletę. Sed q̄m politicus particulatim hęc pertractat: ideo dicit, [verū hęc oīa] s. exquisite, atq; particulatim [non rhetoricę opus sunt, ſʒ ciuilis] facultatis, quę dī politica. Hęc enī docet exquisite condere leges tam q̄bus ciues seruant̄, q̄ q̄bus status defendant̄. tunc epilogat, & dicit, [q̄ igitur hēe opʒ eum, qui dʒ consiliari, quę maxima sunt,] nā quę non sunt maxima, sunt longe plura, [tot sunt numero] scilicet quinque.

¶ Ex quibus aūt tā de his, q̄ʒ de alijs hortari atq; dehortari oporteat, rursuʒ dicamus.

Cōmētū. ¶ Cum dixisset de his, p quę ꝑsuademus vel dissuademus in genere deliberatiuo, q: ab vtilib⁹ vel dānosis, & de his, p quę laudamus & vituperamus in genere demōstratiuo, q: ab honesto & turpi & de his, p quę accusamus, & defendimus in genere iudiciali, q: a iusto, vel iniusto: & dixisset quot sunt ꝯsiliabilia, nunc ꝓponit dicere iteꝝ de his, p quę hortamur, & dehortamur de consiliabilibus, & de alijs, quę sunt in alijs generibus. & dicit. [Ex quibus aūt] tāq; ex medijs, [oporteat hortari atq; dehortari. tam de his] cōsiliabilibus, quę ꝑtinent ad alia dicēdi genera, [rursum] magis per spēm [dicamus,] nam prius diximus generatiʒ. & accepit hic hortari, & dehortari cōiter, vt in oī genere vtimur, q: a pro hortari vel dehortari, qd̄ est suadere vel dissuadere in genere deliberatiuo, & pro hortari vel dehortari, qd̄ est accusare, vel defendere in genere iudiciali, & pro hortari, vel dehortari, qd̄ est laudare vel vituperare in genere demōstratiuo, dicit enim [tam de his,] s. quę attinēt ad gen⁹ deliberatiuū, [q̄ʒ de alijs] s. quę attinēt ad alia genera. nec ab rōne sic est legendū. nam laudare est aliquo modo hortari ad laudē, & vituperare aliqua rōne est dehortari a laude. Silr accusare est aliquo mō hortari iudicē, & defendere aliquo mō dehortari iudicem.

σκοπός intentio. ¶ Fere autē & priuatiʒ vnicuiq;, & cōmuniter omnibus finis quidā est, quem coniectātes & ꝓsequūtur, & fugiunt. & hic est (vt sūmatim est dicere) fęlicitas, & partes ipsi⁹.

Quare exempli gratia sumamus quid est (vt simpliciter est dicere) fęlicitas, & partes eius, & ex quibus sunt.

¶ Pertractaturus Arist. de fine deliberantiū, quē intendūt ꝯsiliarij, qui dicūt in genere deliberatiuo, prio ꝓponit, qualis finis sit per quędaʒ generalia, & dicit. [Fere aūt & priuatim vnicuiq;,] s. deliberāti, [& cōiter oibus] s. deliberātibus est quidā finis, quē cōiectātes, & prosequūtur, & fugiūt,] deinde aliquo mō specificat hmōi finem, & dicit, [& hic est (vt summatiʒ est dicere) & fęlicitas, & partes ipsius.] partes enim fęlicitatis quodāmō fęlicitas est. deinde ꝯcludit intentionē, quā vult prosequi, & dicit. [Quare exēpli gratia sumamus quid est (vt simplr̄ est dicere) fęlicitas, &] quę sunt [eius partes, & ex q̄bus sunt] ipsa fęlicitas, & ipsi⁹ fęlicitatis partes. dixit [exēpli gratia sumamus,] q: de fęlicitate & partib⁹ eius loq̄tur, quasi exēplariter hic. 10. aūt ethicoꝝ loq̄tur diligētissime. & cū dixerit, [ex q̄bus sunt,] vult intelligere quę sunt illa, ex q̄bus fęlicitas & partes eius generātur in nobis. i. quę sunt media perueniēdi ad fęlicitatē. dixit insuper, [finis quidā, quē coniectātes & ꝓsequūtur, & fugiunt,] q: finis, de quo est dicturus, non est finis simplr̄, qualis est contēplatio, sed finis quidā, quoniā finis politicus, ſm quē hortamur, & dehortamur, hęc de intentione.

Cōmētū.

¶ De hac enim & de hijs, quę in hanc intendunt, & de contrarijs huic, & hortationes & dehortationes oibus sunt. Quę enī parāt ipsam, aut partium aliquā, aut maiorem ex minore reddūt, agere oportet. quę vero interimūt, aut prohibent, aut contraria faciūt, non agere.

intendunt συντείνοντων cōferētibus tēdentibus. parant παρασκευάζοντα. procurant efficiunt. reddunt ποιοῦντα faciunt. prohibent ἐμποδίζοντα. impediunt.

¶ Exponit nūc q̄uo hortationes, & dehortationes fiunt ꝑꝑ fęlicitatem, & asserit ꝑꝑ fęlicitatē hortationes fieri, quantū ad ea, quę ipsaʒ efficiunt, dehortationes vero, quo ad ꝯtraria, q̄ ipsaʒ ꝓhibent: & dicit. [De hac enim] nō simplr̄, sed [& de hijs, quę in hāc intēdunt] s. cōferētib⁹, [& de ꝯtrarijs huic,] quę hanc ꝓhibēt, [& hortationes, & dehortationes oibus] s. cōsiliaribus [sunt.] nam de cōferentibus sunt hortationes, de ꝓhibētibus aūt, dehortationes. deinde assignat cām, & dicit, [q̄ enī parāt ipsam] (vt s. nobis accidat) [aut partiū aliquā, aut maiorē ex minore reddūt, agere opʒ. Quę ṽo interimūt, aut ꝓhibent] fęlicitatē accidere, [aut ꝯtraria] fęlicitati [faciunt,] ac in nobis inducant, hęc opʒ [non agere.] p q̄ induit fęlicitatem vnam eandēq; contrarioꝝ cām esse, naʒ, vt nauta per pręsentiā est naui cā salutis, & per absentiā, causa naufragij, sic fęlicitas est cā hortandi, quo ad ea, quę ipsam inducant. Causa vero dehortandi, quo ad ea, quę ipsam prohibent.

¶ Sit itaq; felicitas bene agere cū virtute.

bene agere εὐπραξία fortuna scda.

Cōmētū.

¶ Nunc accedit ad declarationē fęlicitatis, & describit eam ſm cōeʒ hoīuʒ opinionē, q: in libris ethicoꝝ eaʒ describit ſm veritatē, Egidius frustra laborat, qui has definitiones enititur reducere ad eas, quę in libris ethicorum traditę sunt. hoc enim non est verū, q: omnino discordant. tamē de definitionibus, quas hic assignat, prima est valde ꝯsona opinioni Arist. vnde dicit. [Sit itaq; fęlicitas bn̄ agere] i. fortunate agere, vita sine aduersitate, [cū virtute.] Arist. enī fęlicitatē non in habitu, sed in actione, quę est ab habitu, cōstituit. ergo fęlicitas est actio: & q: actio pōt esse cū fortuna scda, & cū fortuna

fortuna aduersa: Peripatetici cōtra opinionē Stoicorū asseruūt esse actionē cum fortuna scḋa, ⁊ hanc vocant εὐπραξίαν, ⁊ qm̄ multi agūt cum fortuna scḋa absqȝ virtute, Ari. addit [cū virtute.] nō enim aliquis sine virtute fœlix esse potest. ergo fœlicitas est actio fortunata cum virtute, ⁊ a virtute ꝓficiscens. hoc modo hęc prīa definitio non est aliena ab opinione Peripateticorum.

Uel per se sufficientia vitę.

Cōmētū. Hęc est scḋa definitio fœlicitatis data fm̄ cōes hoīuȝ opinionē. ⁊ est Theocriti, dixit enim Theocritus epicureus nō eē aliud fœlicitatē ipsam, q̄ꝫ sufficere sibi ipsi in viuēdo. hoc est in viuendo nullis egere. Hęc definitio nō pōt reduci, nec ꝯcordare ei, q̄ est Peripateticoꝝ, qꝛ fœlicitas peripatetica est actio, hęc aūt non est actio, sed sufficiētia ad eā actionē, quę est viuere. Insuper illa peripatetica vult fœlicitatē eē cū virtute, hęc aūt nihil virtutis meminit. verū est tn̄ Arist. nō posuisse fœlicitatem sine bonorum sufficientia. At Theocritus principaliter fœlicitatē esse affirmat in ipsa bonorum sufficientia.

securitate ἀσφαλείας Stabilitate.

Uel vita cum securitate iocundissima.

Cōmētū. Hęc est tertia definitio data fm̄ cōes hoīuȝ opinionē, quę Epicureoꝝ est, nā si fœlicitas ponit̄ in voluptate (vt putāt Epicurei). [Fœlicitas erit vita iocūdissima] siue sit cū virtute, siue absqȝ virtute, mō sit [cū securitate,] ⁊ fortunę [mobilitate. ⁊ qm̄ fortuna semꝑ est variabilis, iō hęc definitio frustra datur. vel solū locum hꝫ (vt Solon dicebat) in fine vitę. vel (vt dicemus) intelligitur vt est possibile in humanis.

Uel abundantia possessionū, ⁊ corporum cum potentia seruandi, atqȝ faciendi hęc.

Cōmētū. Hęc est quarta definitio data fm̄ cōes opinionē hominū. vn̄ dicit [Uel] fœlicitas ē [abūdātia possessionū] s. agroꝝ, ⁊ alioꝝ similium. [⁊ corpoꝝ] s. bestiarum, ⁊ iumentoꝝ, [cum potētia seruandi, atqȝ faciendi hęc,] est autē potentia faciendi ꝯsistens in seruis ⁊ ministris, hi enim sunt, qui agros ⁊ possessiones colūt: ⁊ de nouo faciunt. Potētia vero seruādi cōsistit in amicis. sine enim amicis nulla possessio seruari pōt. Seruamus enim bona nostra per nos, sed potissimum per amicos. Qō autem hęc definitio non cōueniat cum ea, quę est peripateticorum, perspicuum est.

Fere enim horum vnum, aut plura fœlicitatem fatentur esse omnes.

Cōmētū. Quia has definitiones assignauit nō fm̄ ꝓpriā opinionē, sed fm̄ cōes hoīuȝ existimationē, iō eas ꝓbat ꝑ hmōi cōes hoīuȝ existimationē, ⁊ dicit. [Fere enim horū] s. quatuor, quę assignata sunt pro definitione fœlicitatis, [vnū] s. primū, [aut plura] s. oīa [fœlicitatē fatentur esse omnes] dixit autem fere, qꝛ adhuc possent esse alię opiniones, de quibus Aristo. nō curat. nam hę ꝓposito suo sufficiunt.

[a] multoꝝ gratiā πολυφιλίαν multoꝝ amicitiam. virtutes ἀρετάς cōmoda. vires ad certandum δύναμιν ἀγωνιστικήν potentiā certaminum. prosperitatē εὐτυχίαν bonam fortunam

Nō si felicitas sit huiusmodi, necesse est partes ipsius esse nobilitatē, [a] multoꝝ gratiā bonoꝝ amicitiam, diuitias. bonā prolē, multorū procreationē, bonam senectutē, ad hęc corporis virtutes, vt sanitatē, formā, robur, proceritatē, vires ad certandū, gloriam, honorem, prosperitatem, virtutem, siue partes eius, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, iustitiam.

Cum descripsisset fœlicitatē fm̄ cōmunem hominum opinionē, nunc assignat partes. i. requisita ad fœlicitatē, sine quibus non est aliquis perfecte fœlix, ⁊ dicit. [Nō si fœlicitas sit hmōi,] vt diximus, [necesse est partes ipsius esse nobilitatē, multoꝝ gratiā] idest gratū esse multis, multoꝝ gratiā gręce est πολυφιλίαν, latine multoꝝ amorem vel beniuolentiā, vel multoꝝ gratias, nā gratia amor est. [bonoꝝ amicitiam,] hoc aūt gręce est χρηστοφιλίαν, ⁊ pōt intelligi vtilium amicitia: [bonā prolē, multoꝝ] s. liberorum [ꝓcreationē, bonā senectutem] ⁊ cōmodam. [ad hęc corporis virtutes] partes fœlicitatis necesse ē eē [vt sanitatē, formā,] quę ⁊ pulchritudo etiā dicitur. [robur, proceritatem,] quę magnitudo corporis est. [vires ad certandum] in quibus agonistica virtus cōtinetur. [gloriā, honorem, prosperitatē,] quę prospera fortuna est. [virtutem, siue partes eius,] quę animi sunt bona [prudētiā, fortitudinē, tēperātiā, iustitiā.] Hęc enim fœlicitatis partes vocat, qꝛ sine his nullus perfecte fœlix est. qa enim necessario requiruntur ad perfectā fœlicitatem, ideo partes vocat. ⁊ fortasse hęc dicunt̄ partes, qm̄ fœlicitas est aggregatio oium istorum in vita perfecta. Egidius non imperitus phūs hęc bona reducit primo in duo, qm̄ ad ea, quę aīę sunt, ⁊ ad ea, q̄ corporis sunt. deinde subdiuidit in quatuor, qm̄ animi bona, pōt esse externa, ⁊ interna, simil̄r corporis bona esse pōt interna, ⁊ externa. externa corporis bona fm̄ hāc opinionē, sunt nobilitas, multoꝝ grā, bonoꝝ amicitia, diuitię, bona proles, multoꝝ ꝓcreatio. interna vero, senectus cōmoda, sanitas, forma, robur, proceritas, vires ad certandū. externa animi bona sunt gloria, honor, ꝓsperitas, ⁊ fortasse amicitia (vt postea dicemus.) interna vero virtutes. vȝ. prudētia, fortitudo, tēperantia, iustitia. Arist. tn̄ diuisit bona in tria, in bona animi, corporis, ⁊ fortunę. bona animi virtutes sunt, bona corporis, sanitas, forma, robur, ꝓceritas, vires. Cętera aūt sunt bona fortunę, vt nobilitas, multoꝝ grā, bonorum amicitia, diuitię, bona proles, multoꝝ procreatio, bona senectus, gloria honor ⁊ prosperitas.

Naȝ sic vtiqȝ per se sufficientissimus erit: si ipsi insint, quę in ipso, ⁊ quę extra sunt bona. non enim pręter hęc alia sunt. sunt autem in ipso quidē, ⁊ quę in anima, ⁊ quę in corpore sunt. Extra vero, nobilitas ⁊ amici, ⁊ pecunię, ⁊ honor. Adhuc aūt conuenire putamus potentiam, ⁊ fortunam esse. hoc enim pacto vita erit tutissima.

Cum assignasset definitionē fœlicitatis, nunc ꝓbat eā, ⁊ dicit. [Nā sic vtiqȝ] intelligēdo fœlicitatē, ꝙ sit cōgregatio oium eoꝝ, q̄ enumerata sunt, aut aliter pōt textus induci, ꝙ cū assignasset ptes fœlicitatis, nūc probat eas eē ptes fœlicitatis. ⁊ dicit, [naȝ sic vtiqȝ] dicēdo. s. ꝙ partes fœlicitatis sint vt dictū est, fœlix, g eas oēs hȝ, [erit ꝑ se sufficiētissimus, si ipsi īsint] s. qꝛ ipsi fœlici īsunt, [bona] interna, [q̄ in ipso sunt,] ⁊ bona externa, [q̄ sunt extra, nō. n. pręter hęc] duo gn̄a bonoꝝ, [alia] bona [sunt.] exponit aūt bona, q̄ dicunt̄ eē in ipso, ⁊ dicit, [sunt autē in ipso quidē] bona, [⁊ q̄ in aīa, ⁊ q̄ in corꝑe sunt, extra vero] q̄ dicunt̄ bona fortunę, sunt [nobilitas, ⁊ amici, ⁊ pecunię, ⁊ honor. adhuc autem ꝯuenire putamus potentiam, ⁊ fortunā esse] s. enumerāda inter bona exteriora. [hoc enim pacto] aggregādo omnia hęc, vt partes fœlicitatis, [vita erit tutissima.] potētia enim cū fortuna in ipso fœlici reddit vitā tutissimā. Sed est qō nō pars, qm̄ non videt̄ fœlici necessaria prudentia, si ea insit homo.

Qō de prudētia ⁊ fortuna.

Cōmētū.

potentia cum fortune,nam(vt Aristo. inquit in lib° de
bona fortuna,)non expedit fortunatis cōsiliari, qa hꝫ
quid melius prudētia ꝛ cōsilio. igit̃ frustra fęlici inerit
prudentia,si ei inerit fortuna prospera cum potentia.
p° solutio. Nōnulli dixerūt prudētiā esse fęlici necessariā pro re-
cta rōne agendi ea,quę spectant ad animā. spectant au-
tem ad animaꝫ actiones,quę sunt ſm virtutē. has fęlix
2° solutio. aggredi nō posset,nisi esset prudens. Nos aūt dicimus
prudentiā esse fęlici necessariā , ꝛ ꝓpter hanc cām,ꝛ ꝓ-
pter fortunā.nam fortuna porrigit occasiones secūdas
aliqñ manifestas,ꝛ pro istis Aristo.dicit , non esse for-
tunatis expediens ꝯsiliari,qꝛ habēt quid melius prudē-
tia,cōsilio,ꝛ intellectu,vt puta deuꝫ , (vt ibi asserit)qui
porrigit fortunatis oportunitates prosperas,quarū fi-
nes sunt manifesti. aliqñ porrigit fortuna oportunita-
tes prosperas occultas,quarū fines non sunt facile co-
gnoscibiles,ꝛ tūc necessaria est prudētia,primo, vt per
eam fęlix pręcognoscat finem,quē induit oportunitas
fortuna.sine enim prudentia non poterit pręcognosci.
deinde,vt per prudētiaꝫ facile oportunitas ducatur ad
suum finē. Huius rei exēplo est nobis Hieron syracu-
sanus,qui parua oblata a fortuna oportunitate,ꝛ occul
tissima,eam sua prudētia adeo gubernauit,vt syracusa
norū rex euaserit. Quare licet in ipso fęlici sit fortuna
cum potentia,tamē prudentia necessaria est,tum ꝓpter
actiones attinentes ad animā,tum ꝓpter scientiā opor
tunitatū,quas ei porrigit fortuna in occulto. cum vero
Aristo.dixerit ꝑ fortunaꝫ cum potentia esse existiman-
dam vitam tutissimā,non intelligas simpl'r,quoniā ni-
hil sub sole tutissimū,sed quantū fieri pōt in humanis.
cum enim in humanis fęlici inerit potētia cuꝫ fortuna,
inerit vita tutissima,quantū capit humana natura.

¶ Sumamus igitur similiter, ꝛ horuꝫ vnū-
quodqꝫ quid est. Nobilitas itaqꝫ gēti,ac ci-
uitati est indigenas,aut antiquos esse , ꝛ du
ces primo illustres,multosqꝫ ex ipsis ꝓduxis-
se in his,quę expetuntur insignes.

Cōmētu°. ¶ Cum narrasset partes fęlicitatis , nunc exponit vnā-
quāqꝫ seorsuꝫ.Egidius Ro assignat aliā rōnē,nā ꝑ rhe-
toricā potentiā habemus hortādi , ꝛ dehortandi genti,
ꝛ alicui personę priuatę. Si itaqꝫ nobilitas ad fęlicita-
tem ꝑtinet,ꝛ per fęlicitatē hortamur,atqꝫ dehortamur,
vt sciamus hortari toti gēti alicuius ciuitatis , ꝛ vni pri
uatę personę,docet nobilitatē,quid sit,tam gentis vni-
uersę alicuius ciuitatis , ꝙ priuatę personę. melius au-
tem diximus Aristo.declarare nobilitatē , qꝛ cum enu-
merasset partes fęlicitatis , opus erat declarare vnam-
quāqꝫ eoꝝ , declarat ergo primo nobilitatem gentis.s.
vnius ciuitatis,verbi grā Romanoruꝫ, vel Athenien-
sium,nā est duplex nobilitas,publica , quę est gentis,ꝛ
ciuitatis,ꝛ priuata,quę est alicuius priuati ciuis.Decla-
rat ergo primo nobilitatē publicā , quoniā hęc cōtinet
nobilitatem priuatā,ꝛ ꝓponit suam intentionē,ꝛ dicit.
[Sumamus igit̃ similiter,ꝛ horum]idest ꝛ haruꝫ par-
tiuꝫ,quę sunt fęlicitatis,[vnūquodqꝫ,quid est.]deinde
ꝓsequitur de nobilitate publica , ꝛ declarat ipsam a qua-
tuor locis,quoꝝ primus sumitur ab antiquitate ciuiū,
ꝛ dicit,[nobilitas itaqꝫ]accōmodata[genti, ac ciuitati,
est]eos,qui in ea habitant,[esse indigenas,] ꝛ non in-
quilinos,[aut antiquos.] Ciues nāqꝫ esse antiquos fa-
cit ad nobilitateꝫ ciuitatis quoniā nobilitas importat
ortuꝫ naturalē,ꝛ non aduentitiū. Ignobilitas cōtra or-
tum non naturalē,sed aduentitiū. omne eniꝫ ſm natu-
raꝫ est nobile,qđ aūt est nō naturale,est ignobile Ima-
ginatur enim Aristo. primo politicoꝝ, ciuitatē habere
naturalē ortū,quoniā cuꝫ filij multiplicant̃ in vna do-
mo adeo,vt non possint in ea cohabitare,faciūt vicuꝫ.
iterum cum multiplicātur in vico,vt non possint in eo
cohabitare,plures vicos faciunt, sicqꝫ tandē ciuitateꝫ,
quę fit ex pluribus vicis. Qua ratione fit , vt ſm natu-
ralē originē domus crescat in vicum,vicus aūt in ciui-
tatē.non igit̃ videt̃ naturalis ordo, vt ex inquilinis cō-
stituatur ciuitas.Quia igit̃ domos crescere in ciuitateꝫ
nō est absqꝫ magna antiquitate,ꝛ antiquitas ciuiū facit
ad ciuitatis,naturaleꝫ originē ꝛ naturalis ciuitatis ori-
go facit ad nobilitatē.igitur antiqtas ciuiū facit ad ciui
tatis nobilitatē.Cōtra ortus nō naturalis,qualis est in-
quilinoꝝ,facit ad ignobilitatē ciuitatis. Potest ēt assi-
gnari alia cā ex Platone,qm̄ ex aduētu inquilinoꝝ du-
cūtur noui mores,ex quibus corrūpuntur priores , qui
puri erant.Corruptis aūt moribus antiquis, videt̃ ciui-
tas fieri ignobilis,vel saltē sic ab indigenis naturalib°
existimat̃. Potior tamē ratio est illa Aristo. quoniā ci-
uiū antiquitas mōstrat naturalē ciuitatis ortū , quę aut
ciuitatis nobilitas est,aut non absqꝫ nobilitate.Ciuiuꝫ
vero nouitas ostēdit nō naturalē ciuitatis originē,quę
ignobilitas est,aut nō sine ignobilitate.si quideꝫ omne
qđ est ſm naturā,est nobile,ꝛ perfectuꝫ , qđ vero cōtra
non ſm naturā,ignobile,ꝛ imꝑfectū. hęc de primo lo-
co.Deinde assignat scđm qui accipit̃ a qualitate ducuꝫ
ꝛ dicit,[ꝛ]esse etiā[duces primos illustres].s.ciues,qui
eam habitant, verbū autē duces , gręce est ηγεμονας,
qđ in veteribus trāslationibus interpretat̃ pręsides.nā
quicūqꝫ pręsunt exercitibus, vel gubernādis subditis,
duces,ꝛ pręsides dici possunt.Addit autēꝫ illustres, qđ
gręce est επιφανεις,latine tuꝫ insignes,tū pręclaros,
nam si duces fuerint obscuri,potius ad ignobilitatē ci-
uitatis facere videtur.addit ēt primos, qꝛ maior nobi-
litas est,quāto ducuꝫ maior fuerit gradus.Deinde assi-
gnat tertiū locū qui sumitur a multitudine ducuꝫ ꝛ di-
cit,[multosqꝫ ex ipsis]ciuibus[ꝓduxisse]duces.Demuꝫ
assignat quartū,qui a ꝑeminētia bonoꝝ ipsoꝝ ducuꝫ,
ꝛ dicit,[in his quę expetunt̃ ,insignes.] Que expetūtur
Ro sunt bona animi,ꝛ corporis,ꝛ fortunę,hęc enim ci-
ues oēs optant.nec ab rōne Ari.a ciuib° ciuitatis nobi-
litatē nactus est,nā cum ciuitas totuꝫ quoddā sit , ciues
Ro partes,tūc totū nobile existimādū est, qñ eius par-
tes nobiles existimātur.hinc fit, vt nō recte putent, qui
ciuitatis nobilitatē ēt ꝓficisci velint a regionis,atqꝫ lo
coꝝ excellentia. hęc enim nō nobilē, sed vtilem cōmo-
damqꝫ ciuitatē reddunt. Iccirco a locoꝝ pręstantia,re-
gionisqꝫ excellētia,laus potius,ꝙ nobilitas colligēda
est.patet insuper eaꝫ ciuitatē nobilissimā esse,cuius no
bilitas ab omnibus locis colligit̃ ,qui dicti sunt , cuius
Ro nobilitas colligit̃ ,ab aliquot horū,mediocriter no
bilis habēda est.Cuius aūt nobilitas ab vno horū pręs-
stat,nō abiecta penitus ciuitas ē. Inter loca Ro , a qui-
bus ciuitatis nobilitas ꝓdit,nō est vt mercatores , aut
artifices,aut qui hodie doctores dicūtur,cōtineantur.
non enim hmōi hoies illustres duces esse possunt , nec
in rebus,quę expetunt̃ ,pręclari.mercatores quidē nō,
cum nec magnifici,nec magnanimi , nec liberales esse
possint,quorū lucrum est finis.nec artifices , nam cum
mercēnarij sint , ꝛ suo iure non viuāt,serui sunt rei pu-
blicę.neqꝫ etiaꝫ doctores,qui lucri causa discunt , iura,
vel literas,vel doctrinā vendūt, vt.8°politico.li° demō
strat Ari.hęc nobilissima ciuitas fuit aliqñ Roma,cui°
gētes aliqñ,ꝛ res eoꝝ publica tot bona habuerūt,quot

rebus publicis, virisq; eorum accõmodare (vt Polibius inquit) phi potuerunt. hec de publica nobilitate.

¶ Priuata autem nobilitas / aut a viris, aut a mulieribus, et legitima procreatione ab vtrisq; est. et sicuti in ciuitate et primos claros esse, aut in virtute, aut in diuitijs, aut in alio eorum, que honorantur. et multos illustres ex genere et viros et mulieres, et iuuenes, et seniores.

Cõmẽtu. ¶ Nũc de priuata nobilitate, nã cũ dixisset de publica, nũc de priuata cõueniebat dicere. hãc aũt Ari. ex nobilitate progenitorum nanciscit. et primo proponit e quibus est priuata nobilitas et assignat primũ locũ a procreatione et dicit. Priuata aũt nobilitas aut a viris, aut a mulierib⁹, et pro aut ab vtrisq; legitima procreatione est. dixit, aut a viris, s. ex parte patris, aut a mulieribus s. ex parte mřis, aut ab vtrisq; s. ex parte vtriusq; legitia procreatione est, Hoc est antiqua prosapia est legitima eniz procreatiõe grece est, γνησιότητος, qđ sonat, vt nõ sit a parte matris, vel pris, vel vtriusq; ex inglutis, sed ex ingenuis, antiquisq; ciuitatis accolis. Antiqtas eniz facit ad nobilitatẽ priuate psone, quẽadmodũ etiã ad nobilitatẽ publicã, hec de primo loco: quẽ nõnulli intelligũt vt non sit spurius, deinde tangit scõm locũ a qualitate progenitorum, et dicit, et sicuti in ciuitate, s. et opz (vt dictũ est in nobilitate ciuitatis) pgenitores in nobilitate priuata esse et primos claros aut in virtute, aut in diuitijs, aut in alio eorum, que honorant. nam vt ciuitas nobilitat per primos claros ciues, sic priuata persona per primos claros pgenitores. Deinde tangit tertium locũ a multitudine illustrium, qui in suo genere preserũt, et dicit, et opz etiã esse ex suo genere multos illustres, et viros, et mulieres, et iuuenes, et seniores. nam vt ciuitas nobilitat pp multitudinẽ illustrium virorum, qui in ea fuerunt, et sunt, sic priuata psona per multos illustres sui generis, et qui fuerunt, et qui sunt. Addit p mulieres, quoniã sicuti per mulieres ignobilitatur genus, ita etiam nobilitatur.

¶ Liberorum aũt bonitas, ac multitudo que sit, non est obscurum. Est aũt publice quidẽ liberorum bonitas iuuentus, si sit multa, et bona. bona autẽ sm virtutẽ, corporis quidẽ, vt puta proceritatem, formam, robur, vires ad certandum. animi vero, temperantia, et fortitudo iuuenis virtutes sunt.

Cõmẽtu. ¶ Post hec quid sit liberorum bonitas, que dicit εὐτεκνία, et qđ sit liberorum multitudo, que di πολυτεκνία, pertractat, et dicit, Liberorum autẽ bonitas, ac liberorũ multitudo, que sit, non est obscurum, et qm liberorum probitas ac multitudo põt esse publica, et priuata, de publica primo dicit, est autẽ publice quidẽ dictal liberorum bonitas, iuuentus si sit multa, et bona. bona autẽ si sit sm virtutẽ, qđ est dupl͛r corporis, et animi. corporis quidẽ, vtputa proceritatẽ, formã, robur, vires ad certandũ. animi vero, tẽperãtia et fortitudo iuuenis virtutes sunt. vires aũt ad certandũ robori superaddunt, agilitatẽ, et promptitudinẽ membrorum ad motũ. posuit autem iuuenis virtutes signãter tẽperantiã, et fortitudinẽ, quoniã a vitijs, que his virtutibus aduersant, iuuenes cõsueuerunt appellari praui. non igit hoc dicit, vt per virtutes has solas iuuenes censeant boni. Sed qm cõmunis opinio prauos iuuenes vocat, cum fuerint timidi, atq; intẽperati. nec curauit exponere liberorum multitudinẽ, nec quid sit multa iuuentus, quoniam hec perspicua omnibus sunt.

¶ Priuata autẽ liberorum bonitas, ac multitudo est, si proprij liberi tam mares q̃ femine et multi, et tales sint.

¶ Nũc de priuata liberorum bonitate ac multitudine, dicit. Priuata autem liberorum bonitas, ac multitudo est, si proprij liberi tam mares q̃ femine et multi, et tales s. probi sint atq; excellentes: quibus similes non fuerint in ciuitate. Cõmẽtu.

¶ Est aũt feminarum virtus, corporis quidez forma, et proceritas. animi vero tẽperantia, et operãdi amor sine illiberalitate. Similiter aũt priuatim et publice et quantũ ad viros, et quantũ ad mulieres oportet querere vnum qđ talium in esse, nam quibuscũq; ea, que sm mulieres sunt, praua sunt, (quẽadmodum lacedemonijs) sm dimidium non sunt felices. temperãtia σωφροσύνη vt pudicitia. amor operandi φιλεργία operãdi studium.

¶ Cum dixisset de probitate mariũ, nunc de feminarum probitate dicit. Est aũt feminarũ virtus, in qua s. consistit bonitas, corporis quidẽ forma, et proceritas. et de forma, et proceritate diximus in libro de pulchro. animi vero, tẽperãtia sive pudicitia, et operãdi amor sine illiberalitate. ex pplo sequit scõz. nam si mulieres essent otiose, cũ otiũ moueat ad intẽperãtiã, facile fierẽt intẽperate, sunt eniz molles, ac faciles. ppea vult scõo loco, vt mulieres sint opatiue. addit tñ sine illiberalitate. nã si operãdi mulierum studiũ esset cũ illiberalitate, esset mercẽnariũ, et ita seruile. ob qđ nobilis esse non posset, nec ingenua. nec plura bona Arist. prebet mulierib⁹ in pñti loco. In politicis 2o plura, cũ dicit, quãq̃ mulierib⁹ et viris aliqua cões virtutes sunt. vt prudentia, et tẽperantia: aliqua tamẽ mulieribus magis proprie sunt, vt pudicitia, taciturnitas, et pudor. deinde Aristo. ostendit hec, que dicta sunt, debere inesse tam viris q̃ mulieribus, si felices esse volũt. et p̃ proponit hoc, et dicit, similiter aũt priuatim et publice et quantũ ad viros, et quantũ ad mulieres. opz querere vnũquodq; talium, que dicta sunt in esse. deinde pbat, et dicit, nam a qbuscunq; ea, q̃ sm mulieres sunt, praua sunt, i. nã qbuscũq; mulieres sunt praue: qbuscunq; dico tam ciuitatibus, q̃ priuato generi, quẽadmodũ lacedemonijs apud quos mulieres praue sunt, qr intẽperate, et otiose, inuerecũde, et loquaces, sm dimidiũ nõ sunt felices. sunt enim mulieres dimidiũ ciuitatis: vt Arist. scribit in politicis. Cõmẽtu.

¶ Diuitiarum aũt partes sunt nũmi, multitudo terre, villarum possessio, adhuc autẽ possessio supellectilium, et mancipiorum, et pecudum, que multitudine, et magnitudine, et pulchritudine excellant.

¶ Post hec de diuitijs, et diuitiarum partib⁹, ita dicit. Diuitiarum aũt ptes, sunt nũmi, multitudo terre, q̃s ruri colim⁹. villarum possessio, qđ grece est χωρίων κτήσεις, et pt interpretari prediorum possessio. sunt aũt pdia (q̃ ante vrbana dicebant) propinqua vrbi. adhuc aũt possessio supellectilium, sunt supellectilia domestica prĩs familias instrumẽta, vt iurisconsulti tradũt et possessio Cõmẽtu.

mancipiorum. et possessio pecudum: et armentariorum et gregalium et stabulariorum, que multitudine, et magnitudine, et pulchritudine excellant. nisi enim excelluerint in his, non poterunt dici diuitie.

¶ Hec aūt oia firma, et liberalia, et vtilia esse debere, manifestū est. Sūt aūt vtilia quidē magis fructifera, liberalia autē ea, q̄ ad fruitionē sunt. Fructifera aūt dico, a quibus redditus. At que ad fruitionem, ea, a quibus nihil qd̄ et dignum sit preter vsum sit,

Cōmēta^m. ¶ Nūc exponit qualia debēt esse hec, vt debeāt eē ptes diuitiarum, et p̄ pponit, et dicit. Hec aūt oia si diuitiarū ptes eē debeāt, firma, et liberalia, et vtilia esse debere, manifestū est. ¶ Quo vero ad verba attinet, firma grece est ασφαλη, qd̄ apud veterē interp̄tem est, nō fallacia, melius aūt pōt interp̄tari, tuta, vel secura, aut (dixit Georgius) firma verbū liberalia grece est ελευθερια, qd̄ Georgius nescio, q̄ rōne amena iterp̄tatus est. deinde exponit p ordinē hec, et p̄mo ipsa vtilia, et dicit, sunt aūt vtilia qdē magis fructifera. liberalia aūt ea, que ad fruitionē i. delectationē sunt. fruitionē eniz pro delectatione accepit. nā απολαυσις grece ēt pro voluptate accipi pōt. deinde exponit fructifera, et dicit, fructifera aūt dico, a quibus redditus, pventusq; capimus at que ad fruitionē sunt, ea sunt, a quibus nihil qd̄ et dignum sit, preter vsum sit

¶ Terminus aūt firmitatis qdē est possidisse hic et sic, vt in ipso sit vsus ipsorum, atq; vt sit pprium, vel non. cum in ipso, vel ab ipso sit alienare. dico autem alienationem, donationem et venditionem.

Cōmēta^m. ¶ Egidius putat Arist. hic definire ipz possidere, et errauit pp errorē trāslatoris, nā v̄bū vere possessionis grece est ασφαλειας, latine tum tutele, tū securitatis, vel firmitatis. q̄re cū definierit liberale, et vtile, nūc definit firmū. et dicit. Termin^9 aūt firmitatis qdē i. definitio ipsi^9 firmi est possidisse hic s. in his bonis stabilib^9 vel mobilib^9, et sic vt in ipso s. possidēte sit vsus ipsorum s. bonorum. i. vt i ptāte sua sit vti ipsis, qn̄ voluerit, atq; nec sit solū h, sz ēt, vt sit pprium, vel nō, sit pprium, sz qn̄ voluerit sit alienū. cui^9 rōnē assignat, et dicit, cū i ipso vel ab ipso possidēte sit alienare, qn̄ voluerit. et ne sit obscuritas in definitione, exponit ipz alienare, et dicit, dico āt alienationē bifariā donationē, et vēditionē. Qui enim donat, alienat a sua ptāte id, qd̄ donat, quēadmodū q vēdit. et p vēditionē vult ēt itelligere cōmutationē. Est igit firmū possessio aliquorum bonorum, q̄ in ptāte nr̄a ē ipa alienare, atq; ipsis vti cū voluerim^9.

¶ Omnino aūt diuitē esse est in vtendo magis q̄ in possidendo. nam et actus talium, et possessio sunt diuitie.

Cōmēta^m. ¶ Cū dixisset diuitē ↄsistere in duob^9 in vtēdis, et possidēdis bonis, nūc demōstrat i quorum istorum duorum magis ↄsistit diues, et dicit, oino āt diuitē eē est in vtēdo magis q̄ in possidēdo. cāz vero assignat, et dicit, nā diuitie sunt et actus taliū s. bonorum, q̄ possident, et possessio. imō pfectio cuiusq; magis i actu habet, q̄ in habitu. Vn̄ quēadmodū liberalis est magis, q donat, q̄ qui donare pōt, ita quoq; diues est magis, q bonis vtitur, fruiturq;, q̄ q ppietatē eorum hз, vt vti possit. pz aūt ex his, q̄ dcā sunt, nō q̄cūq; bona eē diuitias, sz q̄cūq; multitudine, varietate, magnitudine, pulchritudine, firmitate, vtilitate excelluerit, vt Ari. demōstrauit. Insup pz auaros minus eē diuites his, q possidēt, et vtunt, nā qui possidēt, et vtunt, magis diuitijs ↄiūgunt, quēadmodū magis ↄiūgimur cibis, cū eis fruimur, q̄ cū eos tenem^9 in arca. At auari tenēt diuitias in arca, ipsis nō fruētes. ¶ Quo v̄o attinet ad bona corporis, q̄ exteriora sunt, aiaduertēdus est ordo, quē inter ea Egidi^9 ↄstituit. Sūt eniz numero tria nobilitas, bona proles, et diuitie, cui itaq; q̄ ad corpus ipz hec tria insunt ordine quodā, nā p̄ inest nobilitas, scdo bona ples, tertio diuitie. Cū aūt, qm̄ nobilitas inest ipsi ciui pp parētes, mō parētes sūt ciui lōge magis interni, q̄ bona ples, et diuitie. nā parētes (vt Arist. scribit. 8° ethicorum) sunt longe magis filijs interni q̄ ↄ filij parētib^9. descēdit eniz semp gen^9. Signo aūt nobis sunt liberi ipsi, q lōge magis amāt suos filios, q̄ suos p̄res, atq; parētes. Insup ciuis est longe magis internus suis filijs, q̄ diuitijs, ergo recte Aristo. agēdo de bonis externis corporis, p̄ egit de nobilitate, tāq̄ de re magis interna. scdo loco de bona ple, tanq̄ de re, q̄ est minus interna q̄ nobilitas, et magis q̄ diuitie. vltio de diuitijs tanq̄ de re minime interna. Eo igitur ordine egit Aristote. de his, quo ordine magis, minusue interna ciui esse videntur.

¶ Gloria v̄o est ab oib^9 studiosuz existimari, aut tale aliqd hr̄e, qd̄ oēs, aut plures, aut probi, aut prudentes expetunt. — gloria ευδοξια bona opin.

Cōmēta^m. ¶ Cū determinasset de externis bonis, q̄ ciuē respiciūt fz corp^9, nūc agit de bonis externis, q̄ ciuē respiciūt fz animū, disputa de glia et honore. Cōicam^9 aūt cū substātijs sepatis in his bonis, q̄ sunt glia et honor, ipm enim deū, atq; sepatas ipsas subas honoram^9, atq; glorificamus, ēt viros pbos: q3 possit bn̄facere, aut q3 bn̄fecerūt. alr tn̄ et alr, nā deū honoram^9, atq; glorificam^9, q3 ipse solus est simplr bonus, solusq; bn̄facit, cū ab eo cūcta pcedāt. viros autē bonos, q̄ten^9 sunt boni fm qd, atq; silitudinē q̄dā ad deū in bn̄faciēdo. q3 ergo in gloria et honore cōicamus cū dijs fm animuz, et nō fm corpus, iō hec dicunt externa animi bona. definit itaq; gloriā, et dicit. Gloria v̄o est ab oib^9 existimari studiosum i. q sit virtute p̄ditus. deinde corrigēdo hāc definitionē, definit alio mō, et dicit aut subaudi glia est existimari ciuez tale aliqd hr̄e, qd̄ oēs s. ciues, aut p̄les s. ciues, aut pbi ciues, aut prudentes i. sapiētes ciues expetūt. Que āt bona sint hec, dicta sunt. hinc greci doxā, vel eudoxiā appellāt, q sit opio q̄dā bona, q̄ d aliquo habet, q sit bon^9 ea virtute, quā oēs, vel p̄les, vel pbi, vel sapiētes expetūt. hāc vulgus famā, vel celebritatē, vel nomē appellāt, q sepius ob bonaz, q̄ de eo habet, opinionē, in vocē et p̄dicationē veniat. hec de gloria.

¶ Honor v̄o est benefactiue opinionis indiciū. honorant aūt et qdē merito, et maxime, qui beneficia ↄtulerūt. nec solū, sed honoratur etiam, qui beneficia conferre potest.

Cōmēta^m. ¶ Nūc definit honorē, et dicit. Honor v̄o est bn̄factiue opinionis indiciū sine signū. deīn pbat h, argumēto sūpto ab his, q ↄsueuerūt honorari, et dicit, honorātur aūt et qdē merito et maxie, q bn̄ficia ↄtulerūt. nec solū hi, q bn̄ficia cōtulerūt, sz honorant ēt, q bn̄ficia conferre p̄t, sz q bn̄ficia ↄtulit p̄, merito, et maxie, q v̄o cōferre pōt, deinceps. In ethicis aūt alr definit honorē, dicit enim honorez esse exhibitionē reuerētie in testimoniū virtutis, vel excellētie, Verū hec ē dicta, qm̄ honor

(vt hic

(vt hic describit̃)ops, ꝛ hoībus exhibet̃, inquātum nobis benefici, atq; vtiles sunt. vt aūt honor describit̃ in ethicis, exhibet̃ dijs, ꝛ hoīb⁹, quatenus sunt boni, ꝛ pfecti in sc. honorē. B pacto exhibemus pħis, lz nec bñfecerint, nec bñfacere possint, qꝛ sunt boni, ꝛ perfecti. pp hāc cām sciaz de aīa Arī. esse tū honorabilē tū in pmis ponēdam asseruit. lz nec bñfecerit, nec bñfacere possit, qm̄ est bona, ꝛ cęteras alias scias excellit in bonitate.

¶ Beneficentia autē est, quę ad salutē, ꝛ ad essendi cās, quęcūq; fuerit: aut ad diuitias, aut ad aliqd aliorū bonoꝝ: quoꝝ nō est facilis possessio, aut oīno, aut hic, aut nūc. multa eniꝫ pp illa q̄ vident̃ parua, honorē cōsecuti sunt. sed modi, ꝛ tempora sunt causę.

tunc vbi aliquando tunc.

Cōmētū. ¶ Cū dixisset eos honorari, q bñficia ꝯtulerunt, hic exponit in qb⁹ intelligit̃ bñficētia, ꝛ dicit. [Bñficētia aūt est, q̄ ad salutē] est, [ꝛ ad essendi cās, q̄cūq; fuerint.] id ē honoramus, qui bñficia ꝯtulerūt ad salutē, ꝛ q sciaz attulerūt, nā illi cēndi. Vi aūt bene essendi cāę fuerūt, vel sunt. [aut ad diuitias, aut ad aliqd alioꝝ bonoꝝ, quoꝝ nō est facilis possessio.] dico nō ē facilis possessio, [aut oīno, aut hic] s. in pñti loco nō ē facilis possessio, [aut nūc] i. in pñti tpe nō est facilis possessio. ꝛ B probat ab expiētia quotidiā, ꝛ dicit, [multi eniꝫ] s. benefaciētes, [pp illa] bona, [q̄ vident̃ parua] s. se, magna vo pro loco, vel tpe, cū hoībus cōtulissent, [honorē ꝯsecuti sunt. sed modi] s. bñfaciēdi ꝛ tpa, qb⁹ bñfecerūt, [sunt cāę,] vt honorē ꝯsequerent̃. nō aūt magnitudo bonoꝝ i. c.

¶ Partes vero honoris, sunt sacrificia.

Cōmētū. ¶ Cū descripsissz honorē, nūc enumerat ptes honoris, ꝛ dicit. [Partes vo honoris] prio [sunt sacrificia.] sacrificia gręce sunt θυσίαι, latine tum hostię, tū victimę. dicunt̃ aūt hostię (vt Hieroñ. scribit) hę quę in ptes diuidunt̃, ꝛ sanguis circa altare effundit̃, hostię vo ipsę foris ꝯburunt̃. Sacrificia vo vinū ꝛ oleū, atq; medulla aīal. holocaustū aūt totū cōbustū. At victimę aīalia, anteq̄ occidant̃. apud enim gentiles viris excellentibus, (qui de re publica bene meriti sunt,) huiusmodi sacrificia offerebantur in honorem.

¶ Memorationes in carminibus, ꝛ sine carminibus.

Cōmētū. ¶ Deinde assignat secūdā partē honoris: ꝛ dicit. [Memoratiōes in carminib⁹, ꝛ sine carminib⁹] veluti cū viroꝝ illustriū, (q bñficia ꝯtulerunt ciuibus) natalia, vel mortes, vel res gestę, vel aliq̄ id gen⁹ in āno celebrant̃. Sed qm̄ verbū carminib⁹ gręce est μέτροις, Egidius sm̄ vnā expōnē exposuit in metris. i. in debitis mensuris, ꝛ sine metris. i. sine debitis mensuris. cū autē, qꝛ aliquis pōt honorari n ēsurate sm̄ modū hominū, ꝛ imēsurate, ac si esset deus. Melius aūt intellige in metris. i. in carminibus, vt Orpheus, ꝛ Museus, ꝛ alij poetę fecerunt. ꝛ sine metris, idest sine carminibus, quoniā aliquis potest memorari prosaice.

cultus ¶ Cultus.

γέρας premium. ¶ Tertia honoris pars est cultus, q gręce γέρας dī. est aūt cultus ornatus, q. vz. fit in tēplis, ꝛ domibus, cū viros honorare voluerimus. Ciues eniꝫ (cum reges suscipiūt) ornant ciuitatē vniuersam pānis, floribus, folijs, cęterisq;, quę fieri solent ad ornatum.

Cōmētū.

templa τέμενη ¶ Templa.

Cōmētū. ¶ Quarta honoris pars, sunt [Templa,] quę a gentilibus fieri solebant in honorē principū, ac regū, qui beneficia contulerunt. quia eos (vt numina) colebant.

πρoεδρίαι primę sedes præsidentię. peminentię. ¶ Primę sedes.

Cōmētū. ¶ Quarta honoris ps sunt. [Primę sedes,] quę gręce προεδρίαι dicunt̃, latine pmi cōsessus, vel psidentię, vel peminentię: quę ijs dabant̃, qui pręclari aliquid ciuitati effecerūt. inter proedrias, intellige triūphos, qui victoribus concedebātur, ꝛ locuꝫ aut dextrum, aut medium pro vsu gentis.

sepulchra τάφοι monumenta. ¶ Sepulchra.

Cōmētū. ¶ Quinta honoris ps sunt sepulchra: q̄ gręce τάφοι dicunt̃. Sūt aūt taphi monumēta ampla, eleuata, barbaris pyramidib⁹ ornata cū insignib⁹ atq; trophęis decorata: q̄ ijs fieri solebāt, q bñ d̄ re pub. erāt meriti. differt aūt monumētū a sepulchro, qm̄ monumētū gñaliꝫ est res memorię cā in posteruꝫ pdita, inquā si corpus, vel reliquię inferant̃, fiet sepulchrū, si vo nihil horuꝫ, erit monumētū memorię cā factū, qd̄ gręci cenotaphiū appellāt. ꝛ appellatione verbi τάφοι, ēt exeqas intelligere poterimus publicę eniꝫ exequię fieri solēt a ciuibus ijs viris, qui in vita pręclari aliqd gesserūt. Hoc pacto Neapolitani oliꝫ viri oluꝫ virtutū amātissimi luciliuꝫ arūcanū publicis exequijs honestarunt. Simili modo Romani Fabricium, ꝛ alię res publicę alios illustres suos ciuitatis patritios honorarunt.

imagines εἰκόνες effinctiones. ¶ Imagines.

Cōmētū. ¶ Sexta honoris pars, sunt imagines, q̄ εἰκόνες gręce dicunt̃: vt picturę, statuę, exēplaria, q̄ in defunctoꝝ memoriā seruant̃, quęq; i vita aliqb⁹ strenuijs viris, atq; in aliq̄ re pclarissimis honoris cā erigi solēt. Est autēꝫ imago pprie illa, cuius generatio est per imitationeꝫ, ꝛ per omnia similis ei, cuius est imago.

¶ Victus publici.

Cōmētū. ¶ Septima honoris ps, sunt vict⁹ publici, solebāt eniꝫ gētiles suos reges, ac cęsares de publicis bonis alimentare, veluti tpib⁹ nr̄is regib⁹ tributa damus, qb⁹ viuant. nā ad honorē pertinere vī, vt aliqs de publicis bonis viuat. fieri ēt solebāt ad honorē viroꝝ illustriū post mortē ꝛ in vita anniuersaria, in qbus fiebāt publici vict⁹.

¶ Barbarica, vt adoratiōes, ꝛ admiratiōes, munera, q̄ apud singulos sunt honorabilia.

Cōmētū. ¶ In octauo loco ptes honoris ponit honores barbaricos quos barbari exhibere solēt suis regib⁹. id ō dicit. [Barbarica] indicia, q̄ fiebāt honoris cā, iter honoris ptes collocanda sunt. ꝛ exponit illa indicia p exēpla, ꝛ dicit [vt adorationes,] q̄ gręce προσκυνήσεις dicunt̃. Georgius inclinationes trāstulit: q̄ fieri solēt regib⁹ genua, ꝛ caput flectēdo, corpusq; pnuꝫ pstrādo. Ad B genus honoris reducunt̃ birretum attollere assurgere p, ꝛ deinde iclinari, atq; pstrari, [ꝛ admiratiōes,] q̄ gręce ἐκστάσεις dicunt̃, Georgi⁹ loco cedere trāstulit, nōnulli assurrectiones, veꝝ ἐκστάσεις gręce, latine stupor, vl̄ admiratio, vl̄ attonitio dī. cū eni barbaroꝝ reges multo tpe ꝯdebant̃, gentes q̄ pmū eos videbāt, admirabant̃, ac si viderēt numen quoddā. hac rōne admiratio apud eos in honorē habebat̃ deīde assignat q̄rtuꝫ ꝛ dicit, [munera,] nō tn̄ oīa, qꝛ nō vilia, sed ea, [q̄ apud singulos sunt honorabilia.] parthoꝝ eniꝫ reges nemo visitare, aut salutare poterat sine munere. non quidem vili, sed honorabili: ꝛ pcioso.

¶ Est eniꝫ munus, ꝛ rei possessę datio, ꝛ honoris signū, quapp taꝫ auari, q̄ ambitiosi id expetūt. ambo enim hñt, qbus indigēt. nā ꝛ

res possessa est, qua indigent auari, & honorez, quo indigent ambitiosi.

Cōmētu. ¶ Cum dixisset donū attinere ad honorē, & posset obijci, quod non, quia videt pertinere ad auaros, ostendit munus pertinere ad honorē vno modo, & alio modo ad auaros & dicit. Est enim munus & rei possessę datio, & honoris signū. i. significatiuū honoris, propterea dicit, quā propter tā auari, quā ambitiosi id expetūt, sed alia, atq3 alia rōne. ambo enim hñt in ipso munere, ea, quibus indigēt. nā & res possessa est, quā indigēt auari. ergo hñt auari in munere, qđ expetūt. expetūt enim rem possessam ab alijs, & hāc hñt in munere. & ambitiosi, qui dicunt honoris cupidi, hñt in munere honorē, quo indigēt in eo quod ambitiosi igit auari expetūt munus, & ambitiosi, sz aliter, & aliter. Auari quidē, quatenus est possessa res alterius. Ambitiosi aūt, quatenus in munere ē signū reuerētię hñfactiuę. ¶ Sz dices pp quid in munere est signū reuerētię, dicēdū hoc esse, quia munus significat eum, qui donat inferiorē esse eo, qui recipit. denotat enim donū quādam (vt ita dixeris) submissionē psonę donātis, & quādā excellētiam in psona recipiēte. ¶ Sz adhuc dices, qđ si psona supior donauerit psonis inferioribus dicēdū, quod si psona supior, vt princeps, donauerit subditis, si donauerit eis pp indigentiam, honor erit pncipis, quia est signū liberalitatis. & subditus in recipiēdo honorat principē. Si vero pnceps donauerit subditis pp excellētiā virtutis, quā est i subditis, sic honor erit subditorum, & pnceps donās hac rōne erit inferior subditis. nec sequitur, princeps in hoc actu subit rōnē psonę iferioris, igit pnceps est inferior subditis. argumētū enim peccat ea deceptiōe, quā ē ab ipso scđm qd ad simplr. Quicūq3 enim donat p signo reuerētię, semp subit rōnē psonę iferioris in hmōi actu. simplr tñ pt eē psona supior.

¶ Sanitas vero corporis virtus est, hęc autē hoc pacto fit, vt vtentes corporibus sint sine ęgritudine. multi enim sani sunt (quēadmodū Herodicus fertur) quē nullus sanitatis gratia fęlicem putabit. ppterea quod ab humanis omnibus, vel plurimis abstineret.

Cōmētu. ¶ Nūc de sanitate aggredit, & dic. Sanitas vero corporis virtus est. i. virtus corporalis est, ad dñā earum virtutū, quę animi sunt, quę nō corpales, sz aiales sunt: de qb postea. deiñ addit alias dñas, p quas sanitas differt a cęteris corporalib virtutib, & dicit, hęc aūt. s. sanitas hoc pacto fit, vt vtētes corpib sint sine ęgritudine. igit sanitas ē virtus corpalis, p quā hō vti pōt suo corpe ad labores pene inęgrotabili. p hāc aūt particulam differt sanitas a robore, a virib, & a forma. nā forma nō vtit hō ad labores, & nec virib & robore, sz ad pugnam. differt ēt ab ęgritudie, quā si vteremur ad labores, nō nisi corpore lāguēte vteremur. dixit vero, vt vtētes corporib sint sine ęgritudie, pp illos, q nō pnt vti corpib libere, sed cum magna victus rōne, & regula. & hoc exponit p exēplū, & dicit, multi enim sani sunt, quēadmodū Herodic fert. s. fuisse sanus, quē nullus sanitatis grā felicem putabit, ppea quod. s. vt sanus esset, ab humanis oībus, vel plurimis abstineret. & p humana, itellexit ea, qb hoies in victu cōiter vtunt. nō enim pōt dici aliqs pprie sanus, si nō pōt stare in sanitate, nisi fuerit semp in regula victus, abstineretq3 ab ijs oībus, vel plurimis, quibus homines cōiter vtuntur vnde & in puerbio est, seruare semper victus rationē est infirmū esse. hęc pauca de sanitate, nam plura de ea dicere, medici est.

¶ Pulchritudo autē diuisa est p vnāquāq3 ętatem. Iuuenis itaq3 pulchritudo est hēre corpus vtile ad eos labores, qui ad cursum, & ad violentiā sunt. visuq3 iocūdū ad fruitionē. Hac rōne quinquertiones pulcherrimi sunt, quoniam ad vim & ad celeritatem simul parati sunt. visu ἰδεῖν aspectu visione. quinquertiōes πεντάθλοι pentathli.

Cōmētu. ¶ Cum dixisset de sanitate, nūc trāsit ad pulchritudinē, & p pponit pulchritudinē nō in oī ętate esse eandem, sed aliā atq3 aliā in alia atq3 alia ętate, & dicit. Pulchritudo aūt diuisa est p vnāquāq3 ętatē, quia alia ē pulchritudo iuuenis, alia senis. deinde exponit pulchritudinē in iuuene, asserēs eam cōponi ex agilitate, & aspectus iocūditate, & dicit, iuuenis itaq3 pulchritudo est hēre corpus vtile ad eos labores, qui ad cursum & ad violentiā sunt. ergo iuuenis pulcher erit, cuius corpus est agile. Agile vero dico corpus, cū fuerit velox ad cursum, & potēs ad inferendā vim. nec sufficit hoc, nā multi sunt turpes, quorum corpora sunt agilia ad hęc. ppea addit, visuq3 atq3 aspectu ad fruitiōem iocūdū. Quare iuuenis pulcher est, cuius corpus est agile, aspectu ad fruitionē iocundū. pbat hoc argumēto sumpto a quinquertionibus, & dicit, hac rōne quinquertiones pulcherrimi sunt, quia ad vim. s. inferēdā, & ad celeritatē motus simul parati sunt. & p quinquertiones, (qui gręce dicunt πένταθλοι) intelligit eos, qui ludēdo miscebant illa tria. vz. luctam, cursum, & percussionē, vel (vt alijs placet) per pentathlos eos intelligit, qui in ludis qnq3 artes gymnicas exercent. vz. discū, cursum, saltum, palestrā, & iaculationē. Et tu nō intelligas quinquertiones pulcherrimos esse ppter agilitatem tñ, quia hmōi agilitas stare potest cū turpitudine. Sed ppter hāc, & pp iocunditatē aspectus, principaliter. pulchritudo enim primo respicit pportionē, atq3 mēbrorum consonātiam cum quadā coloris claritate, sed quia cōsonantia mēbrorum, cum hmōi coloris claritate indicat bonā naturā, quam medici cōplexionem vocant: bona autē natura non est sine mēbrorum agilitate, ideo pulcher iuuenis erit, cuius corpus aspectu iocundū est pmo, consequēter agile ad motiones gymnicas. Medici tamē asserūt corpus posse esse pulchrum sine hmōi agilitate, quoniā pōt esse bene cōpositū cum malitia naturę. Uerum de his in libro de pulchro. Unū tamē pro explorato habēdū est, iuuenem non potest esse pulchrū, cuius corpus non est aspectu iocundum, & ad gymnicas motiones agile. Iuuenē autē vocat Aristo. qui ab annis fere. 25. vsq3 ad. 30. decurrit. nam circa annos. 25. est puer, vel adolescens.

¶ Uiri aūt, qui maturus est, ad labores quidē bellicos, aspectu vero iocūdū cū terrore. viri qui maturus est ἀκμάζοντος cunctisque attingit aetate vigentis.

¶ Nunc de pulchritudine viri, qui venit ad ętatis statum, dicit. Uiri aūt, qui maturus est, & ętate perfectus, pulchritudo est hēre corpus ad labores qdem bellicos vtile, atq3 idoneū, aspectu vero iocūdū cū terrore. hoc vir ętate pfectus corpus idoneū ad bellū, cum habuerit mēbra pportionata in magno corpe, quia, vt ethicorum li 4°. dicit, nō est pulchritudo, nisi cū corporis pceritate, corpus autē habēs membra pportionata cū pceritate, est aptum ad bellum. Quare non pōt esse vir pulcher, qui non fuerit aptus ad bellum. dixit etiam aspectu iocūdum, quia non potest pulcher esse aliquis, nisi fuerit cū quādā coloris claritate. Coloris āt claritas iocūdū corpus facit ad vidēdū. addit tñ cū terrore, quia in hoc differt vir

pulcher a iuuene,naz vir pulcher(cuz vi)ꝺꝫ placere,ꝛ terrere. Nõ eni vir effeminatũ aspectum hr̃e ꝺꝫ. Iuuenis ꝰo placere,non aũt terrere.ꝛ ꝑ viruz,qui maturus est,intelligit eũ,q decurrit ab annis.30.vsqꝫ ad.35.Etas enĩz cõsistentię ſm Arist.qnque annis fere durat.

Senis autem,ad labores quidem necessarios,sufficiẽs,sine dolore aũt,naz nihil hꝫ,q bus senectus molestatur.

Cõmẽta[m]. Nunc de pulchritudine senis,ꝛ dicit.[Senis autez] pulchritudo est hr̃e corpus sufficiẽs[ad labores qdem necessarios].s.qui cõueniũt senibus.addit.[sine dolore autẽ,]nam dolor,atqꝫ tristitia corpus reddit turpe,ꝛ reddit cãm,quare pulcher senex ꝺꝫ esse ab dolore,atqꝫ tristitia,ꝛ dicit.[Nã]senex.s.qui est pulcher,[nihil hꝫ] nec habere ꝺꝫ eoꝝ,[qbus senectus molestatur,]vt nec tristitiã,nec morbũ aliquẽ,nec mẽbroꝝ debilitatem,qbus senectus cõflictari solet.Et cum dixit.[sine dolore autẽ]dedit intelligere,vt senex sit aspectu iocũdus,non simplr̃ vt iuuenib⁹,ꝛ viris cõuenit,sed vt senẽ decet.nã si senex eẽt cũ dolore tristitiaqꝫ eẽt turpis. Facit eni dolor in tristi hoĩe turpitudinẽ,ꝑpter qd autez senex,qui pulcher est,nihil hꝫ eoꝝ,qbus corpus senile molestat̃,ratio est,quoniam pulchritudo arguit bonam naturã,atqꝫ sanguinis dñiuz,quę causa est,vt nihil habeat corpus,quo molestetur.

Robur autẽ est vis qdem.mouendi alterum,vt vult. Necesse ẽ autẽ mouere alteruz aut trahẽdo,aut pellendo,aut eleuando,aut deiciendo,aut cõterendo. Quare robustus aut oĩbus,aut aliqbus boꝝ est robustus.

conterendo. συνθλίζοντα. concutiendo. cõprimẽdo.

Cum dixisset de pulchritudine,trãsit ad dicẽduz de robore:vbi supponẽdo est motũ,qui vi fit,si est sursuz,esse eleuationẽ,si deorsuz,eẽ deiectionem,si aũt ab alio ad se,dicit̃ tractio,si a se in alterũ,dĩ pulsio. At si fuerit ad multas dr̃ias positionis,dicit̃ cõteritio,vel concussio,vel cõpressio.dicit igit̃.[Robur autẽ est vis qdem mouẽdi alterũ,vt vult].i.ꝑ arbitrio cuz voluerit.ꝑ quę indanit facilitatẽ.Deinde exponit motus,vt colligat definitionẽ robusti,ꝛ dicit.[Necesse est autẽ mouere alterum,aut trahẽdo,aut pellẽdo,aut eleuãdo,aut deiciendo,aut cõterendo,]súc facta diuisiõe motus,concludit definitionẽ robusti,ꝛ dicit.[Quare robustus aut oĩb⁹,aut aliqbus boꝝ robustus est.]Est itaqꝫ robustus,qui oĩb⁹,aut plurib⁹ boꝝ motib⁹ ita mouet,vt vult mouere,vel ita põt mouere,vt vult mouere.Ex quibus pꝫ robustũ supponere sanitatem,nemo eni est robustus,qui nõ sit sanus.Cõtra ꝰo,esse põt,vt aliqs sanus sit,ꝛ non robustus.Insuꝑ pꝫ nõ posse eẽ robustũ,qui nõ est pulcher saltẽ ſm partẽ,quoniã saltẽ ſm eã partẽ,q̃ est agilitas.Omne eni robustũ opꝫ eẽ agile,non tñ robustum opꝫ esse pulchrum ſm omnem rationem,quia nõ quã pulchrum est aspectu iocundum.

Proceritatis aũt virtus est excedere multos ſm lõgitudinem,ꝛ ꝑfunditatem,ꝛ latitudinem in tanta exuperantia,vt nõ fiãt motiones tardiores ꝑpter excessum.

exuperantia μέγεθος magnitudie.

Cõmẽta[m]. Cũ de robore dixisset,nũc de ꝑceritate dicit.[Proceritatis aũt virtus est excedere multos].s.hoĩes suę spẽi ſm oẽm dimẽsionẽ,hoc est[ſm lõgitudinẽ,ꝛ ꝑfunditatẽ,]quę etiã altitudo est,[ꝛ latitudinẽ,]nõ qdẽ in infinitum,[sꝫ in tãta exuperãtia]vel magnitudie,[vt non fiãt motiones tardiores ꝑꝑ excessum].i.vt ꝑꝑ excessuz nõ remittant̃ motiones corporis,nec imbecilliores fiãt,nec corpus reddat̃ inagile. Sed dices videt̃ ꝑꝑ magnitudinis excessuz corpus nõ reddi inagile ad motiones:imo magis aptuz ad motus,quĩ in maiore quanto est maior virtus,vbi aũt virtus est maior,motiões vident̃ faciliores,ꝛ maiores. Diluit̃ hęc dubitatio,nã alę sunt suis corporib⁹ ꝑportiõatę adeo,vt nõ oĩs anima moueat oẽ corpus,ꝛ hoc exponit Egidius nr̃ exemplo sumpto a motorib⁹ cęlestibus,q sunt adeo ꝑportionati suis orbibus,vt si vna stella adderet̃,motores aut nõ mouerẽt,aut tardius mouerent.ita quoqꝫ humana aĩa nõ posset debito mõ mouere corpus quãtũuis magnum,qa lꝫ ꝑportio alę ad corpus non sit pũctualis,tñ est finita.Unde cũ dicitur in maiore corpore maior est virtus,nõ intelligit̃ simplr̃,sed intra ꝑportionis latitudinẽ,aliter aĩa humana posset mouere corp⁹ humanuz infinitum.De ħs satis dictũ est in libris nãlibus.

Certatiua ꝰo corporis virtus componit̃ ex proceritate,ꝛ robore,ꝛ agilitate. Nam ꝛ agilis robustus est.

agilis ταχύς velox celer.

Cõmẽta[m]. Cuz dixisset de ꝑceritate,nũc de certatiua corporis virtute,quę supius dictę sunt vires ad certãdũ,siue ad belluz ineũduz.vñ Egidius nõ ab rõne dicit nũc agere de bonis cõpositis,quę sunt duo.vꝫ.vr̃tus certatiua,ꝛ bona senectus,hęc eni bona cõposita dicunt̃,qa ad eẽ eorum reqrunt̃ plura bona.dicit igit̃.[Certatiua ꝰo corporis virtus cõponit̃].s.respectu p̃dicatoꝝ,qa ad ea p̃dicata fere tria cõcurrunt,quę exponit,ꝛ dicit.[Ex ꝑceritate,ꝛ robore,ꝛ agilitate,]:ita ex pulchritudine pro parte.[naz ꝛ agilis robustus est,]ꝛ pro parte pulcher.q tria prędicata reqrũtur ad hoc,vt aliqs dicat̃ certator.

Nam qui potest crura modo quodã proijcere,celeriterqꝫ mouere,ac ꝑcul,cursor est. Qui autẽ ꝑmere,ac detinere,luctator. Qui ꝰo ictu propellere,percussor. Qui autẽ his vtrisqꝫ,pancratiasticus. At qui omnibus,quinquertio est.

crura σκέλη pedes. premere θλίβειν frangere stringere inangustiã redigere. detinere κατέχειν occupare possidere. percussor πληκτικός propulsor. pãcratiastic⁹ παγκρατιαστικός athleta pãcratiastes.

Nunc assignando causam eius,qḋ dixerat,declarat actus ludoꝝ,ꝛ noĩa eoꝝ,qui ludebãt in arena apud gẽtiles.Solebant eni antiqui(vt tollerẽt mollitiẽ,atqꝫ lasciuiam a iuuenibus)ac turpe otiuz,nõnullos ludos in arenis,vel in publicis locis cõstituere,qui liberales dicebant̃,qa liberis hoĩbus erãt idonei,ꝛ hos Arist.enumerat,ꝛ dicit.[Nã qui põt crura]ꝛ pedes[mõ quodaz proijcere].s.nõ distorte,vel inordinate[celeriterqꝫ mouere,ac ꝑcul,]ꝛ in longũ,[cursor est,]qui grece δρομικός dicit̃.Nã lꝫ cursor apud Martialẽ tabellarius dicatur,tñ hic signat euz q in ludis currit celeriter.Deinde assignat ſcḋm actũ ludi,ꝛ nomen lusoris,ꝛ dĩc.[Qui autẽ]potest alteruz[ꝑmere].s.pede vno,[ac]alio pede illũ[detinere,]hic ẽ[luctator,]grece παλαιστικός,est eni luctatio ludus,quo alter alterũ nitit̃ in terraz ꝑsternere.[Qui ꝰo ictu ꝑpellere].s.alterũ,qui secum ludit potest. Hic est[ꝑcussor,]grece πληκτικός,qui ꝛ ꝑpulsor dici põt latine,fiebat eni apud nos tẽporib⁹ pueritis ludus,vbi alter pedem in fossula tenebat,alter ꝰo eleuato altero pede,illũ inuadebat vt ꝑpulsaret e fossula.[Qui aũt his vtrisqꝫ].s.luctatiõe,ꝛ ꝑpulsione simul mixtis ludebat,hic a grecis[pancratiasticus,]dicebat̃,siue pancratiastes.nam pãcratiuz ludus gymnicus erat apud antiquos qnquennio cõstans,qui ab Arist.nunc describit̃.apud nos olim sic fiebat,designabatur circu

lus, in quo alter lusor stabat, alter extra, qui ꝯo cẽ, hic
aduersus eũ, qui in circulo stabat, currebat, vt e circulo
ꝓpelleret ictu, ⁊ luctatiõe ꝓsterneret, vnde hic gymnicꝰ
ludus pancratiũ dicebat̃, lusor ꝯo pancratiasticus, qui
apud nõnullos Athleta dici põt. [At qui oĩbꝰ] .s. his tri
bus ludis ꝑmixtis ludebat, hic dicebat̃ [quinquertio]
grece πεντα ϑλον, ister huiꝰ ludi apud nos gymnicꝰ
ludus erat, i quo ex aduerso lusores celeriter currebãt,
vt alter alterum e certo signo ꝓpulsaret, ⁊ vt alter alte
rũ in terrã ꝓsterneret, ⁊ vt alter altero signũ citius attin
geret. Et hic ludus a grecis pentathlon, a latinis ꝯo qn
quertiũ dicit̃. apud tñ nõnullos pentathlos dicit̃, q in
ludo gymnico qnque modis se exercet. vz. disco, cursu,
saltu, luctatiõe, ⁊ iaculatiõe. vez̃ de his ad grãmaticos.
Ex his pz q̃s est certator, est enĩ certator, nõ solũ q ad
bellũ aptus est, sed ẽt q in his ludis gymnicis excellit.

¶ Bonitas autem senectutis est senescentię tarditas, cum tristitię absentia. Neqꝫ enim si cito senescit, bene senescit, neqꝫ si lente quidem, cum tristitia autem.

Cõmẽta. ¶ Nũc de bonitate senectutis loqtur, asserẽs bonitatẽ
senectutis eẽ tarditatẽ senescẽtię cum indolẽtia. ⁊ dicit.
[Bonitas autẽ senectutis est, senescẽtię tarditas, cũ ab
sentia tristitię,] quę vno verbo dici põt indolẽtia. De
clarat hoc argumẽto sumpto a ꝯrio, ⁊ dicit. [Neqꝫ enĩ
si aliqs cito senescit, bñ senescit,] qꝛ cũ senectus sit iter
ad mortẽ, q celeriter ꝓficiscit̃ ad mortẽ, nõ põt bene se
nescere, [neqꝫ si] aliqs [lente quidẽ] senescit, [cum tristi
tia aũt,] bene senescit, non enĩ est bonitas cum dolore
atqꝫ tristitia. bonam ergo senectutem reddunt tarditas
senescentię, ⁊ letitia animi.

¶ Est autẽ ⁊ a corporis virtutibus, ⁊ a fortuna. Nam qui valitudinarius est, ⁊ nõ robustus, neqꝫ erit passionis expers, neqꝫ indolens, neqꝫ lõgeuus. Quare neqꝫ benefortunatus permanebit.

Infortunatꝰ ευτυχης felix

Cõmẽta. ¶ Cũ dixisset nõ eẽ bonam senectutẽ cum tristitia, nũc
exponit, a qbus est tristitia, ⁊ dicit. [Est aũt] .s. tristitia.
[⁊ a corporis virtutibꝰ,] quoties subaudi fuerint ꝑuer
sę, [⁊ a fortuna] quoties fuerit cõtraria, ⁊ aduersa. Dei
de declarat quo mõ tristitia est a vtutibus corporis, nã
q̃ sit a fortuna aduersa, hoc nõ declarat, qꝛ oĩbꝰ pz, de
clarat igit̃ quo mõ est a vtutibꝰ corporis, cũ fuerint ad
uersę, ⁊ dicit. [Nã qui valitudinarius est] q̃si in morbis
diuturnis cõstitutus, [et] dato q̃ sit sanus, ⁊ [non robu
stus, neqꝫ erit passiõis] .s. dolorificę [expers, neqꝫ indo
lens.] alterũ enĩ alterꝰ est expositiuũ. [neqꝫ lõgeuus,]
Copia enĩ morboꝝ, vel diuturnitas vitaz breuẽ efficit,
vt medici scribũt. ⁊ tũc cõcludit. [Quare neqꝫ bñ fortu
natus] .i. felix [ꝑmanebit.] Eutycen enĩ accepit ꝑ felici,
vt bene Georgius exposuit. Nã sanitas non enumerat̃
inter bona fortunę, sed inter bona naturę. igitur nõ di
cet̃ male fortunatus ex morbis, sed male nã affectꝰ. Si
igit̃ tristitia fit in sene ex virtutibus corporis, quoties
fuerint ꝑuersę. igit̃ letitia in sene fit ex corporis virtuti
bus, quoties fuerint ꝓspere atqꝫ beneficę.

¶ Est autem ⁊ sine robore, atqꝫ sanitate alia quędã virtus longęuitatis. Multi enĩ sine corporis virtutibus longęui sunt, verũ dili gẽs de his ꝑtractatio i ꝑñtiaꝝ nihil vtilis ẽ.

Cõmẽta. ¶ Remouet vnũ dubiũ, nã videt̃ frustra ad bonam se
nectutem esse additã lõgeuitatẽ, qꝛ satis sunt sanitas, ⁊
robur, naz senex sanus, ⁊ robustus vĩ lõgeuus. Rñdet
Arist. ⁊ dicit. [Est aũt ⁊ sine robore atqꝫ sanitate, alia q̃
dã virtus lõgeuitatis] ꝫ ita põt eẽ aliqs hõ sanus, ⁊ rõ
bustus ad ꝑsens, ⁊ nõ lõgęuus. ⁊ ꝯuerso aliquis lon
gęuus sine sanitate, ⁊ robore, vt fuit Prodicus, q debi
lis, atqꝫ valitudinarius cũ bona rõne victus vixit lõgo
tempore. ꝓpterea dicit. [Multi enĩ sine corporis vtuti
bus] .s. sine robore ⁊ sanitate [lõgęui sunt,] vt Prodicꝰ,
qui debilis, atqꝫ valitudinarius lõgo tpe vixit. Sz qm̃
hęc ꝑtractatio spectat ad librũ de lõgitudine, ⁊ breuita
te vitę: dicit. [Verũ diligẽs de his ꝑtractatio, in ꝑsentia
rũ nihil vtilis est.] Dectenus de bona senectute dictuz
sit. Quia Arist. dixit partẽ felicitatis esse bonã senectu
tẽ, ⁊ nullũ totũ videt̃ ꝑfectũ absqꝫ aliqua sui ꝑte, seq̃ret̃
ex ijs, quę dicta sunt, vt nemo fęlix eẽ possit, nisi senex.
Hoc aũt falsuz est, qm̃ ꝓpingores morti vident̃ infęli
ciores eẽ. At senes morti propingores sunt q̃ iuuenes.

De senectu te ⁊ felicita te.

De senectute disputat Cicero liꝰ de senectute. tñ q̃cũqꝫ
alij dixerint. Arist. fęlicẽ nullũ eẽ posse arbitrat̃, nisi se
nem, ⁊ senez itelligit a .35. annis vsqꝫ in vitę finẽ decur
rentẽ. Causa aũt qm̃ fęlicitas non est sine liberoꝝ mul
titudine, ⁊ qdẽ bona, hęc aũt non põt hñi ab hoĩe iuue
ne, nã lz iuuenis hñe possit liberoꝝ multitudinẽ, bono
ruz aũt nõ est possibile, nisi ꝑuenerint ad ꝑfectionẽ. Iu
uenis aũt ꝑfectionẽ liberorum nunq̃ videbit, nisi ipse
quoqꝫ longe senior fuerit. Insuꝑ ad felicitatẽ reqrit̃
amicoꝝ copia, ⁊ qdem bonoꝝ. Bonitas autẽ amici co
gnosci non põt, nisi ꝑ lõgã tẽpoꝝ intercapedinem. qm̃
opz experiri amicũ vsquequo secũ comederimus salis
modiũ, vt dicit Arist. Quare experiri nõ poterit nisi a
sene. Ad hęc ꝑtes fęlicitatis sũt gloria, ⁊ honor, quę ha
beri nõ possunt ab aliquo, nisi in magno annoꝝ nume
ro. ¶ P. Pars fęlicitatis est bona fortuna, modo sicu
ti vna hirũdo nõ facit ver, ita vnus actus non facit bñ
fortunatũ, igit̃ ad experientiã bonę fortune necessaria
est longa ętas, quę senectus est. etiã reqrit̃ sanitas, at se
niores magna ex ꝑte minus ęgrotare, q̃ iuuenes, anno
tatũ est ab Hippocrate. Demũ fęlicitatis potissima ꝑs
est virtus, ꝓsertim, quę prudẽtia dicit̃. Hęc aũt in iuue
ne esse nõ põt, cũ sit inexptus maloꝝ, ⁊ bonoꝝ. vnde ⁊
Plato in Symposio asserit tũc mentis hoĩum oculos
acute inspicere, cernereqꝫ, cũ corporis oculus deflore
scit. Plautus etiã in trinũmo senectutẽ cõdimẽtuz sapi
entię eẽ ait. Bion dicebat senectutẽ ęteris ętatibꝰ esse
ꝑferendam, qm̃ ad eã magis q̃ ad ętates ceteras veni
re cupimus. ⁊ hoc nõ ob aliud, nisi qꝛ senectus sapien
tię, atqꝫ prudẽtię ętas est. Dixit etiã Arist. fęlicitatẽ nõ
posse esse cũ dolore, ⁊ affectu. At senectus ętas est ma
gis ceteris libera ab affectibꝰ, animiqꝫ ꝑturbatiõibus.
Resipiscũt enĩ (vt Plato inqt) oẽs motus atqꝫ pertur
bationes in sene. Cũ ꝯo dicebat̃ senes esse morti ꝓpin
quiores q̃ iuuenes, qcqd velit Cicero, satis est, vt fęlix
senex sit lõgioris vitę inter senes sui generis. nõ enĩ im
mortalitas est pars fęlicitatis, sed lõga senectus.

¶ Multorũ autẽ amicitia, ⁊ bonorũ amicitia non imanifesta, si amicus definiatur, q̃ amicus sit talis, qui, quę putat illi esse bona, horum est operatiuus ꝓpter illuz, cui itaqꝫ multi tales, multorum amicus, cui autẽ probi, is proborum amicus est.

πολυφιλια multoꝝ ami citia. bonorũ ami citia. χρηστοφιλια polyphilia multoꝝ amicꝰ chrestophiꝰ ꝓboꝝ amicꝰ

¶ Qm̃, vt dictuz est, pars fęlicitatis est multitudo ami
corum, ⁊ bonoꝝ, dicit nunc Arist. [Polyphilia autẽ.]

idest multoꝝ amicitia,] ꝛ chrestophilia] .i. ꝓboꝝ amicitia] non imanifesta, si amicus definiat, ꝙ sit amicus, qui que putat illi]suo[amico esse bona, boꝝ est operatiuus ꝓpter illū].i. quia est amicus, ꝛ nō ꝓpter aliaʒ causam. Nā qui bona facit alicui, ꝓpter spem, vel reciprocam vtilitaté, vel ꝓpter voluptaté nō est simplr amic⁹. dixit, que putat suo amico eē bona, qa bonū simplr nō est aliquādo bonū huic. satis ergo est amico, vt ea agat amicus, que videnť ei bona. Ex his cōcludit, qd sit polyphilus, ꝛ qd chrestophilus, ꝛ dicit. [Cui itaqʒ multi tales]sunt. s. q̃les definiti sunt, hic dr̄ [Polyphilus].i. multoꝝ amicus. [Cui autē]sunt[probi]. s. amici, qui definiti sunt, [is chrestophilus]. i. proborū [amicus est.] Hec de polyphilia, ꝛ de chrestophilia. Ex amicis indigeat fęlix, Arist. 8° ethicoꝝ ꝓbat ꝓpter duo, p̄mo, vt habeat eos, quibus bñficia cōferre possit. Naʒ beneficio sublato, ꝓsperitas nihil videť cōferre fęlici, qm̄ ꝓsperitas sūmopere cōmēdať, cuʒ amicis cōmunicať. Deinde ꝓpter necessitatē, qm̄ fęlicitatis bona sine amicis conseruari nō possunt, neqʒ custodiri. naʒ fęlix quo magis bonis abundat, eo magis periculis subiacet. Quo autē magis periculis subiacet, magis amicis idiget, vt ꝑ eos facile bona custodiat, ac seruet.

bona fortūa ευτυχια. scda fortuna ꝓspa fortūa prosperitas ¶ Bona autem fortuna eorum bonorum est, quorum causa est, vt omnia, aut plurima, aut maxima fiant, ꝛ existant.

Cōmēta[m]. ¶ Cum dixisset superius ptes fęlicitatis eē eutychiam. i. bonā fortunaʒ, nūc exponit quid sit bona fortuna, hoc autē exponit declarādo, quoꝝ bonoꝝ causa est fortuna, ꝛ quo mō. ꝛ dicit. [Eutychia autēʒ].i. bona fortuna, siue scda fortuna, siue ꝓspera fortuna/vel vt vno ꝟbo dixerim ꝓsperitas [eoꝝ bonoꝝ est, quorum causa est, vt oia, aut plurima, aut maxia]p̄ter rōneʒ [fiant]de nouo, ꝛ p̄ter rōnem [existāt]. s. ꝛ ꝑmaneant, ac seruenť. igiť bene fortunat⁹ est, cui fortuna causa est oium, vel plurīū, vel maximoꝝ bonoꝝ, vt p̄ter rōnē fiant de nouo, ꝛ facta p̄ter rōnē permaneant atqʒ seruentur.

¶ Causa autem fortuna quorūdam quidem est, quorum ꝛ artes. multorū ꝟo, que ꝛ extra artem. vt quorūcūqʒ natura, ꝛ id, quod est preter naturā causa esse potest. Nam sanitatis quidem ars est causa, pulchritudinis autem atqʒ proceritatis, natura.

Cōmēta[m]. ¶ Cū dixisset bene fortunatū esse, cui fortuna causa est bonoꝝ, nūc exponit q̃ bona sunt a fortuna, ꝛ dicit. [Cā autē fortuna quorūdam qdem est, quoꝝ ꝛ artes,]s3 q̃tenus accidunt p̄ter rōnē, vel quatenus fiūt p̄ter rationē. [Multoꝝ ꝟo].i. quorūdaʒ ꝟo, causa est, [que ꝛ eē artem]est, ꝛ exponit, q̃ cā est p̄ter artē, ꝛ dicit, [vt quorūcūqʒ natura, ꝛ id]qd̄ est p̄ter nām causa eē pōt.]igiť fortuna causa est tā bonoꝝ, que arte fiunt, q̄ȝ bonorū que fiūt natura vel p̄ter nām, mō hec que a fortuna fiūt, p̄ter rōnem eueniāt, que autē natura ꝛ p̄ter nāʒ, ꝛ p̄ter rōnem accidāt exponit hec ꝑ exēpla, ꝛ dicit [Naʒ sanitatis qdem ars est causa,]que si euenit p̄ter rōnem, a fortuna eē dicť. [Pulchritudinis aūt atqʒ ꝓceritatis,]cā est[natura,]verū si p̄ter naturā accidant alicui, ei a fortuna accidere dicūtur, mō eueniūt p̄ter rōnem. ¶ Quo ꝟo ad rē attinet, attētione dignū, aliter hic esse sumptū id qd̄ est a fortuna. ꝛ aliter in libris auscultatoꝛijs, nam in auscultatorijs id qd̄ est a fortuna, respectu agētis accepit. vt dicať a fortuna eē, qd̄ euenit p̄ter rōnem agentis. At hic respectu accipiētis sumpsit, vt id dicať a fortuna, qd̄ accidit alicui p̄ter rōneʒ illius, cui accidit, siue sit a causa intēdente, siue a causa p̄ter rōnē agēte. ꝛ hoc pacto tā ab arte, q̄ȝ a natura, ꝛ p̄ter nām, pōt aliqd accidere nobis a fortuna, cum. s. euenerit nobis p̄ter rōnem nostraʒ. hac rōne sanitas, forma, ꝛ ꝓceritas possunt accidere alicui a fortuna, vt cuʒ accidant ei p̄ter intētum, atqʒ p̄ter illius rōnem/cogitationēqʒ. Uerum de his in libris auscultatoꝛijs dilucidius dictū est. nunc ꝟo quātum ad rhetoricam attinet, hec sufficiant.

¶ Dino autem ea bona sunt a fortuna, in quibus inuidia est, ꝛ eoꝝ bonorū, que p̄ter rōnem sunt, fortuna quoqʒ causa est. Ut si cęteri fratres deformes sint: vnus formosus fuerit: vel si cęteri, thesauruʒ nescierint: vn⁹ inuenerit. aut si, p̄ximū sagitta ꝑcusserit, hūc non. aut si nō venit solus, semꝑ cum venerit, cęteri semel cum venerint occisi sint. Nam hec omnia res a fortuna videnť esse.

res a fortuna ꝓsperitates ευτυχηματα eutychemata ¶ Cū declarasset que bona sunt a fortuna, nūc assignat loca, a quibus possumus sumere argumēta ad ꝓbāduʒ aliqua bona (que p̄ma facie nō videnť a fortuna) esse a fortuna: quoꝝ p̄mus accipiť ab inuidia, ꝛ dicit [Dino autē ea bona sunt a fortuna, in q̄bus inuidia est.] Non enī inuidemus alicui in ijs bonis, quoꝝ ipse causa est, ꝛ ad que ꝑuenit labore ꝛ studio ꝓprijs, hic est primus locus. Deinde assignat scd̄ʒ, qui accipiť ab esse p̄ter rationē, ꝛ dicit. [Et eoꝝ bonoꝝ, que p̄ter rōnem sunt, fortuna quoqʒ causa est.]Ergo scd̄s est, vt ea bona sint a fortuna, que accidūt p̄ter rōnem. Deinde assignat exēpla, que possunt aptari vtriqʒ loco, ꝛ dicit, [vt si cęteri fratres,]q ex eisdē parētibus sunt, [deformes sint, vn⁹ formosus fuerit:]qa eniʒ nulla videť rō, cur vnus formosus, cęteri ꝟo deformes fuerint, d̄formitas a fortuna accidit turpibus, ꝛ formositas a fortuna accidit pulchro. ꝛ ꝓpterea deformes inuidēt formoso. [Uel si cęteri]. s. fratres, vel alij [quiuis thesaurū nescierint, vnus]eorum [inuenerit, aut si p̄ximū sagitta ꝑcusserit, hūc non]ꝑcusserit. [aut si]viator nūc [nō venit solus,]in quo tēpore reperit in itinere latrones, [semꝑ cū venerit,]ꝛ solitus sit venire solus. [Cęteri semel cū venerint]. s. soli, nūq̄ȝ tamē soliti venire, [occisi sūt.] Nā (vt inq̄t). [oia hec] eutychemata [videnť esse].i. res a fortuna, naʒ ꝛ sunt p̄ter rōnem, ꝛ in eis est inuidia. Dicit eniʒ hī Egidius ꝙ se cōseq̄tur, nā seq̄tur hec bona accidūt p̄ter rōnem, igiť sunt inuidiosa, ꝛ ecōuerso, etiaʒ, valet sunt inuidiosa. igiť p̄ter rōnem. ¶ Sʒ dices figulus inuidet ꝓpter lucrum figulo, ꝛ artifex artifici, ꝛ tñ lucruʒ accidit ex laborib⁹, ꝛ nō p̄ter rōnem. ¶ Dōm lucrū simplr non eē inuidiosum, qa nō est p̄ter rōnem, sed excessus lucri, nā cęteris existētibus paribus, nō est rō, vt lucruʒ sit mai⁹ vnius, q̄ȝ alterius, quare ꝛ in excessu est inuidia, qa excessus est a fortuna, ac p̄ter rōnē. Insuper in frequētia est inuidia, ꝙ eni frequētius ad vnū artificē accesserint, ad alteruʒ rarius, hic est inuidia, qa hic est fortuna. ¶ Queres fortasse, vtrū bona, (que Arist. dixit accidere hoibus a fortuna) habeāt cām aliquā per se. Et videť ꝙ nō, naʒ hec Arist. accidere autumat vel cū artifex agit p̄ter rōnem, vel cū agens nālē agit p̄ter nām. igiť nullaʒ aliā cām p̄ter has habēt. ¶ Hec qd̄ disputať a nobis pluribus locis, tñ quantū ad ꝓpositū spectat Epicurus, queʒ Auer. videť sectari, ꝛ aliq̄ Themistius, fortuita bona, nulla

De cā eorum bonorū q̄ sūt a fortuna. Digressio.

ę causa per se euenire arbitraṫ, sed penitus ⁊ solū a fortuna, nec reducēda eē putat, nisi ad cām, quę ꝑ se alium finē itēdit, quę simplr̄ fortuna. vel casus est. Vñ Themistius 2° auscultationis physicę vnā eādēqȝ cām per se, ⁊ fortunā asserit. V.g̃. mens vt a ꝓposito ordinaṫ in finem, quē intendit, ꝑ se causa est, vt vero cum illo fine cōiungiṫ aliqs alius non ꝓpositus, nec intentus, quiqȝ rarenter euenit, mens ipsa fortuna dī, quę rō docet fortuita, siue bona, siue mala, nulla e causa ꝓficisci, ꝑter q̄ȝ ab ea, quę aliū ꝑ se finē intēdit. Et sic fm̄ hęc hōi effect⁹ fortuiti in nullā aliā cām reducēdi sunt, q̄ȝ in agētem ꝑticularē, qui ꝑ se intēdēs vnū effectū, ꝑ accidens alium illi coniūctuȝ efficit. ℂ Sȝ hęc positio est ꝯ rōnes, ⁊ ꝯ veritatē. Cōtra rōnes qdem, qm̄ obseruamus non semel stellas beneficas in hominū natalibus fortuita ac inopina bona eis ꝑsagire, quę ipsi nō intēdebāt. igiṫ habēt cām per se. Insuper videmus nōnullos ipetus mouere appetitū nostrū ad aliqd agendū oīno ꝑter rōnes, qd̄ postea aduenies, a fortuna euenisse dicim⁹, vt Arist. inqt in lib° de bona fortuna. igiṫ hęc aliquo pacto cām ꝑ se hñt. Cōtra veritatē v̄o, qa sanctissimi viri oēs hęc in puidētiam reducūt, quę est ꝑ se causa, ꝓpter hęc Aristoteles in libello de bona fortuna tādem, fortuita hōi, siue bona, siue mala ꝓficisci autumat ab impetu q̄dam nobis natiuo, insitoqȝ. Tradit eni vnūquēqȝ suo ab ortu, genituraqȝ impetū quēdaȝ ferre secū. quo qdē ad recte agēdum, prauiterqȝ operādū ꝓpelliṫ, atqȝ allicitur. Qua rōne euenit, vt fortuiti effectus, respectu qdeȝ actiui intellectus, fortuiti dicanṫ, q̄tenus ꝑter rōnem cōtingunt, respectu aūt impetus mouētis itellectū ad agēduȝ ꝑter rōnem erūt ꝑ se. V.g̃. vt formica ab instinctu grana colligit, ita fortunatus ab ipetu moueṫ ad ꝓsperitatem futurā. Quare quēadmodū granoꝝ collectio est ꝑ se respectu instinctus, ꝑ accñs autē respectu cognitiōis formicę, quę grana nūq̄ȝ collegit, ita quoqȝ fortuiti effectus, siue ꝓsperi, siue aduersi sunt ꝑ se respectu impetus mouētis intellectū, per accñs autē respectu itellus agētis ꝑter rōnem, ⁊ cōsiliū. ℂ Egidius v̄o in p̄senti loco, ⁊ in cōmētarijs, quę scripsit in libello de bona fortuna (quę falso sunt attributa Diuo Thomę) ex v̄bis Arist. versus finē illius libri, distinguit bonā fortunā, q̄ altera sit, (quā Arist. appellat cōtinuā) vtputa per quā fortunatus semꝑ cū agit, ꝓspere agit, lȝ agat ꝑter rōnē. naȝ hic nūq̄ȝ moueṫ ad agēdum, nisi tūc cā ꝓsperitas ventura fuerit. Altera v̄o, (quā non cōtinuā vocat Arist.) q̄ fortunatus ꝑ eaȝ raro moueaṫ ad ꝓspere agēdum. Plerūqȝ v̄o cōtra. v̄bi cā, si aliqs nesciēs nauigare in eum portū ducaṫ, in quo plerūqȝ nautę naufragiū patiunṫ, dicit mō hic, ⁊ i eo libello has fortunas bifariā differre, q⁊ cōtinua sit diuina, nā q fortunatus cōtinua fortuna est, a deo dirigiṫ: q̄. vȝ. deū habeat gubernatorē, cui (vt ibidē Arist. dicit,) nota sunt oia ⁊ p̄sentia, ⁊ futura, ⁊ ꝑterita. Quę v̄o est nō cōtinua, non est diuina. qm̄ nō est a deo, qa forte accidit eū sic euasisse, ⁊ qa quod contigit, est raro, ideo qui hac fortuna est fortunatus, lȝ ei interdum bene succedat, tñ plerūqȝ infęliciter agit. Secūdo differūt, qm̄ cōtinua est ab impetu, ⁊ ab ipso deo. Quę v̄o nō cōtinua, nec est ab impetu, nec ab ipo deo, hęc sunt, quę Egidius asserit de mēte Ari, quę mihi valde sunt ambigua. eā quę eueniūt a fortuna nō cōtinua, cum eueniāt a cā per accñs, opȝ reducere in cāȝ per se. Talem cām per se nō assignauit Egidius. ℂ P. Nihil qd̄ fit in hoc mūdo sublunari, subterfugit puidentiam, quę est in ipso deo q causa oīum est. igitur nec ille effectus, q ꝓficisciṫ a fortuna ipsa intercisa. ℂ Dicamus

Lecti ōeri b ia [marginal note beside "versus finē illius libri"]

p° suppō. [marginal note]

igiṫ p̄mo cum Arist. in libello de bona fortuna hñ fortunati esse a natura, dicit eni ibi sic, [Natura autē q̄les quosdā facit, qui cōfestim a natiuitate differūt, nā quēadmoduȝ alij glauci, alij nigroꝝ oculoꝝ sunt. (qm̄ q̄le esse opȝ, tale ⁊ habere opȝ) sic ⁊ hñ fortunati, ⁊ infortunati (subaudi sunt ab ipa natura. ℂ Scd̄o dicam⁹ multiplicē esse impetū in bene, vel male fortunato fm̄ Ari. in eo libello, vnus est in itellectu practico ad intelligendū practice, ⁊ ad consulendū. Aliqs eni nasciṫ a natura hñ fortunatus ad ꝯsiliandū, aliqs v̄o ad male cōsulendū. igitur in intellectu practico est impetus fortunatus ⁊ infortunatus. Alius est in volūtate, nā aliqs nasciṫ bene fortunatus ad volēdū, eligendūqȝ, aliqs aūt ꝯ. Silr̄ mō in appetitu sensitiuo sunt impetus nāles, naȝ ꝑ sensualem appetitū aliqua naturalr̄ cōcupiscimus, quę nobis sunt ꝓspera, aliqua, quę sunt aduersa. Verū cuȝ hōi appetitus sit aptus obedire rōni, etiaȝ in ipso fieri pñt impetus rōnales. Quare bona fortuna nō contingit circa impetus sensitiui appetitus, vt sunt ratiōales, sed vt sunt nāles. ℂ Ex his ꝯspicimȝ in hoīe esse multiplicē fortunā, nā cum fortuna nihil aliud sit q̄ȝ impetus, quo hō moueṫ ad agēdum ꝑter rōnem, fit vt quotuplex est impetus, totuplex sit fortuna. ⁊ qa in intellectu operario est impetus, ideo in itellectu operario est bona ⁊ mala fortuna pro q̄litate impetus, ⁊ sic a fortuna hō pōt hñ ⁊ male cōsulere. Silr̄ de volūtate, qa enim in volūtate est impetus ad bene ⁊ male eligēdūȝ ꝑter rōnē, ideo in actibus volūtatis est bona, ⁊ mala fortuna. pari rōne, ⁊ in appetitu sensitiuo est impetus, quo ꝑter rōnem appetimus nobis ꝓspera, ⁊ aduersa. igiṫ ⁊ fortuna, q̄re multiplex est fortuna in nobis. ℂ Utrum v̄o circa operationes intellectus mere cōtēplatiuas possit eē fortuna, ⁊ impetus, Egidius in libello de bona fortuna asserit q̄ nō, qm̄ Arist. nūq̄ȝ egit ibi, nisi de impetu, queȝ habem⁹ circa actiones. Nā circa actiones cōtingit nos fortunate ⁊ infortunate agere. nō auteȝ circa cōtemplationes. Sȝ si ignorātia est infortuniū alę, sciētia aūt ꝓsperitas, videṫ mihi p̄mo etiā in actibus intellectus speculatiui dādūȝ esse impetū, quo quis moueṫ in p̄mas ꝯtēplatiōes prospere, ⁊ alius non ꝓspere, mihi etiā scd̄o videṫ actiōes cōtemplatiuas esse bifariā, aut ex ꝓbabilibus, aut ex demōstratiuis resultātes. Cuȝ actiones cōtēplatiuę fiūt ex ꝓbabilibus, pñt fieri sciēter, ⁊ ignorāter, ⁊ ita fortunate, ⁊ infortunate. Nā in intellectu pōt eē cōnatus impetus, vt ex ꝓbabilioꝛib⁹ syllogiȝet, ⁊ sic erit fortuna bona ad syllogiȝādū, vel pōt impetus cōnatus eē, vt ex iprobabilioꝛib⁹ syllogiȝet, ⁊ sic erit mala fortuna ad syllogiȝādum. At in demōstratiuis ⁊ mathematicis, cū nō possint demr̄ationes eē nisi vno modo, ideo nō pōt in eis esse fortuna: inquātū. vȝ. sunt simplr̄ demōstratiua. Tertio videṫ mihi posse eē fortunā in demōstratiuis, quātum ad initia speculādi, ⁊ quātuȝ ad determinatam cōtēplationē. nā (vt Arist. dicit in eo libello) quēadmodum nō cōsiliabiṫ consiliās anq̄ȝ cōsiliareṫ, sed est p̄ncipiū quoddā ipsius cōsilij, qd̄ non est cōsiliū, aliogn ꝓficisceremur in infinitū in cōsilijs, sic in cōtēplationibus est dare p̄maȝ cōtēplationem, cuius nō cōtēplatio est p̄ncipium, sed aliud qddaȝ alterius rōnis ab ipsa cōtēplatione. igiṫ quemadmodum p̄mi cōsilij principium est alterius rōnis. s. impetus, quo intellectus practicus moueṫ ad h̄ cōsiliūȝ magis q̄ȝ ad alterū, ꝑter rōnem prioꝛē, sic p̄mę cōtēplationis principium erit alterius rōnis. s. impetus quo itellectus cōtēplatius ꝑter rationem moueṫ ad hanc cōtēplationem demōstratiuaȝ magis q̄ȝ ad alterā, magisq̄ȝ ad hanc ꝯclusionē ꝑ hunc

2° suppō. [marginal note]

De multiplici fortuna in homine. [marginal note]

Verū fortuna sit in speculationibus. Opi. Egidij [marginal note]

syllm demōstratiuū q̄ ad alterā, vel q̄ ad eādē p alios
syllm. Igit̄ in cōtēplationibus pōt eē impetus, ⁊ fortu-
na. Tertio accipiamus in his fortunā ⁊ impetū posse
esse vno mō, alio mō non. Nā rō cōsiderari pōt vt na
tura q̄dam, ⁊ sic cōparat̄ ad p̄mos actus suos. ⁊ hac rō-
ne inest ipsi impetus, quo mouet̄ ad actū p̄mū, ad hūc
vel illū magis. Scd̄o mō, vt est rō q̄dam, quę facta in
actu cognitione p̄ncipiorū, mouet seipsā ad intelligen-
dum ꝯnes. Hoc scd̄o mō magis est rō, q̄a hoc mō a se-
ipsa mouet̄ rōcinando, ⁊ discurrendo a p̄ncipijs ad cō
clusiōes. Sed p̄mo mō, ratio est magis natura, q̄ꝛ illo
mō mouet̄ impetu, ⁊ tēdit in vnū tm̄. Cū v̄o, vt ratio
mouet̄ a seipsa, nō sic determinate tēdit in vnū. Cū aūt
Tex. cō. 9. q̄a rōnales potētię (vt 9° metaphy. scribit Arist.) sūt ad
opposita. ⁊ hoc pacto nō cōtingit esse fortunā, de rōne
hoc pacto intelligit Arist. eo libello, cū dicit, vbi pluri-
mus intellectus, ⁊ rō, ibi minima fortuna. p̄mo aūt mō
cum cōsiderat̄, inest ei ip̄etus ⁊ fortuna respectu actuū,
⁊ qd̄ dictū est de itellectu ꝯsiliatiuo idē ⁊ de intellectu
cōtemplatiuo intelligas, nā etiā hic pōt bifariā cōside-
rari, ⁊ vt natura q̄dam respectu p̄morū actuum, ⁊ vt rō,
quę ex p̄mis actibus effecta actu seipsā mouet. Simi-
li mō ⁊ voluntas bifariā cōsiderari potest, ⁊ vt nā q̄dā
respectu p̄morū motuū, ⁊ sic in ea est fortuna, ⁊ impe-
tus, ⁊ vt effecta in actu p primos motus, ⁊ sic mouet se-
ipsam ad eligēdū media in finē, postq̄ finis est ei ostē-
sus. ⁊ sic in ea nec est impetus, nec fortuna. Qua ratiōe
fit, vt volūtas, qua mouet seipsā, dicit̄ volūtas, qua v̄o
mouet̄ ad primos actus ab impetu, dicit̄ eē natura. ⁊ p̄
mō in illius actibus nō est fortuna, sed scd̄o mō. Ex ijs
p3 non eē frustra cōsilium, neq3 electionē, q̄ꝛ consiliū
⁊ electio fieri possunt cōtra impetus, ⁊ vt de volūtate ⁊
intellectu diximus, sic de sensuali appetitu dici pōt. nā
si appetitus sensualis ꝯsideret̄, vt natura, vt puta respe
ctu primorū actuū, sic in eo, actibusq3 ei⁹ assignari pōt
fortuna ⁊ impetus, nam vt sic ꝓspere, ⁊ calamitose mo
ueri pōt. Sin autē cōsideret̄, vt rōni subditur, sic nec in
eo, nec in eius actibus cōtingit impetus, nec bona for-
tuna. Ex ijs ꝑspicuū est, circa quos actus humanos est
fortuna, dictū est enī circa eos actus eē fortunam, circa
quos est impetus, ⁊ q̄ꝛ circa actus p̄mos, ⁊ speculatiui
⁊ cōsiliatiui intellectus, ⁊ volūtatis, ⁊ sensitiui appetit⁹
est impetus ad bn̄ ⁊ infęliciter agēdum, circa sūt scd̄os
non, fit vt in his sit fortuna ⁊ bona ⁊ mala. Nā hi oēs
ab impetu ꝓficiscūtur p̄ter rōnem priorē. tunc facile p3
ea, quę sunt a fortuna, eē a causa p se, q̄ꝛ ea quę sunt a
fortuna, sunt ab impetu. ⁊ q̄tenus sunt ab impetu, sunt
a causa p se, q̄tenus v̄o sunt p̄ter rōnē eius qui eo ꝯse-
quitur, dicūtur eē a fortuna. ¶ Sed tunc est q̄stio non
parua de causa effectiua harū ꝓpēsionū, quas Aris. vo
cat impetus, Socrates aūt dęmonia, qd̄ nec Ari. displi-
cet, nam ⁊ ipse quoq3 impetū dęmonē appellat in libel
lo de bona fortuna. Ptolemęus hō impetus in cęlicas
cētu° 5°. reducit causas, dicit enī lib° cētū enūtiatorū, qui ad res
quāpiam aptus est, habebit pfecto ⁊ hō significationis
„ stellā admodū potētem in sua genitura. Etenī cū sit a
„ marte virilitas, si virilis hois inspecta sit genitura, pla-
ne apparebit martem in primarijs cęli locis, atq3 in si-
gnis cōuenientibus, siue in altitudine sua cū aliqua etiā
fauorabili cōiunctione, aut aspectu eē collocatum. Itē
si intelligentes sunt, a mercurio. Inspecta enī intelligē-
tis hois natiuitate, ipsa nobis natalitię figurę cōstitu-
tio indicabit a signis, locisq3, ꝓpitius mercuriū eē ꝑęsi-
dium, q̄bus ipse in locis eā maiestate quadā suę pote
statis ꝑęsit. Obseruatione cōpertum habemus, quem-
dā, qui mercurius in geminis, in domo tertia collocatū
habuit, atq3 a sole remotū, euasisse clarissimū in lrīs: ac
ingenij sui viribus, assiduaq3 lectione absq3 multa p̄ce-
ptorū opera cōsecutū, vt ⁊ phiā, ⁊ astrologiam optime
teneret idē ⁊ de stellis reliq̄s dicēdū. Et eodē li° sequen cētu° 4°.
ti cētu°, aia inquit ad cognitionē apta, plus veri assequit̄, „
q̄ qui supmus, in modū se in scia exercuit. Eodē quoq3 cētu° 38°
lib°. ita dicit, cū Mercurius in altera domorū Saturni „
cōstitutus, ac potens fuerit, cōiecturatiuū nato dat itel „
lectum, ac rerū scrutationē, in Martis v̄o domo, ac p̄- „
sertim in Ariete, facundiā. In libro v̄o apotel^{smatum} plane „
ꝓpensiones intellectuales fęlices ⁊ infęlices a stellis p-
ficisci declarat. Qz aūt impetus cęterarū potētiarū stellis
vt effectricib⁹ causis tribuerit, li° etiam cētū cētu^{lo} tra- cētu° 29°.
dit, cū dicit. Stellę fixę irrōnabiles, atq3 admirabiles „
fęlicitates afferunt, quas tamē plerūq3 calamitatib⁹ insi „
gniunt, nisi ⁊ planetę ad fęlicitatē cōueniāt. Eodē q3 li „
bro. Magnę inq̄t. in genituris fęlicitates ꝯferunt̄, Tū cētu° 46°
a stellis fixis, Tū ab interlunio rū cardinibus, etiā ⁊ a „
locis partis fortunę regni, cū horoscopus in eis reper- „
tus fuerit. Ex his p3 s̄m Ptolemęum vn̄ impetus ipsi
hoib⁹ ꝓdierint. Sz quo v̄o mō nobis cōgenerent̄, de-
clarant astronomi oēs, cū imaginent̄ cęlestē cōstitutio
nē, quę impetū sui iuris efficit, quęq3 tūc viget, cum ali
quis in lucē ędit̄ (quā fatū particulare appellamus) ae
rem alterare, q nos cōtinet: vt Arist. ēt scribit lib° 8° au-
scultationū nālium. Aer aūt ipse alteratus, quasi oēz cęli
eam vim, (quę tūc manet, cū qs in lucē ędit̄) e cęlo ipo
mutuās fętū tunc p̄mo ęditū alterat, extrinsec⁹ p mea-
tus, foraminaq3 ingrediēs, generat in eo q̄litates quas-
dam vitę non coęuas, eo mō quo calor in ligno calorē
generat, quas Arist. impetus, Cicero ꝓpēsiōes, Socra-
tes v̄o dęmonia appellauit. Ptolemęus aliq̄n̄do mi-
nima, vel afflationes. ¶ Sz hęc positio falsa est. p̄mo
q̄a cęlestis vis nihil pōt in eas animę ptes, quę sunt in-
tellectus, ⁊ volūtas, nisi admodū per accńs, vt etiā ipse
met Ptolemęus scribit in proęmio apotelesmatū. De-
inde a fortuna vel casu videtur nato datū, vt sub hac, ⁊
nō sub illa ędat̄ cōstellificatione, p quā impetū ꝯsequa
tur hūc, ⁊ nō illū. Si enī p̄ter rōnem datum est. nec hic
sp̄em vniuersā cōsequit̄. Quare a fortuna id eē videt̄.
sed cū fortuna causa sit p accńs, quę nihil agit, nisi redu
cat̄ in per se cām, de hō causa per se restat adhuc dispu
tatio, q̄ sit: Arist. itaq3 hos impetus veluti in p̄mā ef-
fectricē cām reducit in deū. Dicit enī in libello de bo-
na fortuna sic. [An aliqd̄ principiū est, extra qd̄ nihil
aliud est. Hoc autē q̄a tale est s̄m esse, tale facere potest,
itaq3 qd̄ quęrit̄, hoc est.]per quę induxit deū eē cām pri
mam, ac primā harū ꝓpensionū. Nā cū deus sit semp
in actu talis. s. semper intelligens, ⁊ volēs, ideo pōt nos
actu mouere, facereq3 hō impetus in aīa nostra, vt actu
intelligamus, ꝓponēdo. vz. nobis bonum finē, ⁊ vt bo
na consilemur, eligamusq3 ea, quę sunt ad finē. Appel-
lat aūt deū extra qd̄ nihil est, nā vt corpus nō est extra
aiam, sic nihil est extra deū, nam ⁊ mūdus, ⁊ q̄libet mū
di pars cōtinet̄ in deo. Deinde q̄si rōcinando dicit, ⁊ i-
terrogat, [quid igit̄ motus p̄ncipiū in aīa?]Rn̄dens di
cit. [Palam, q̄ꝛ quēadmodū in toto, etiā ⁊ deus oē il-
lud mouet]. s. qd̄ in nobis est aptū moueri. Cuius cām
assignat, ⁊ dicit. [Nā qd̄ in nobis, cunctisq3 rebus diui-
nū est, mō aliquo oia mouet.]Quasi argumētū sit, de⁹
est p̄n^{m} ois motus. igit̄ est p̄ncipiū, ⁊ causa mouēs aīā
nostrā ad intelligēdū, ad ꝯsiliandū, ad appetēdū, ad eli
gendū, ⁊ ad oēs p̄mos motus, q̄bus impellimur ad ali-
quid agēdū, vel quouis mō operādū, deinde hoc idē

ꝓbat alia rōne, ꝛ dicit sic.[Rōnes autē ṗncipiū nō est
rano, sed aliqd melius.] deinde interrogat,[qd igitur
vtiqꝫ erit melius rōne, ꝛ sciētia, ꝛ intellectu, nisi deus:]
quasi dicat nihil. Nā si aliqd videt̃ rōne melius, illud
eēt intellectus, sed intellectus non est, cuius rōnē dicit.
[Intellectualis eni virtus instrumentū est] subaudi dei
ad motū intellectualem, quēadmodū orbis ad motum
circularē. Non ergo pōt eē melius rōne, sciētia, ꝛ intel-
lectu. Quare deus est, q mouet aīam ad oēs hos mot⁹,
quos diximus. Imaginat̃ eni Arist. deus mouere cęlū,
Tex.c.49. ꝛ vniuersam nām (vt 12° metaphy. scribit.) Quare mo-
uet omnes aīę potētias ad ṗmos suos motus, q̃tenꝰ na-
turę q̃dam sunt. ꝓpterea eodē lib° cōcludit hō fortuna-
tos vocari, qui impetū sequūtur, quiqꝫ se dirigunt sine
rōne existētes. Cōcludit etiā nō esse expediēs his consi
liari, qa habēt ṗncipiū tale, qđ est melius itellectu, ꝛ cō-
silio. Quare q hunc motū ꝑcipiūt, sequūturqꝫ diuinos
impetus, atqꝫ ꝑ hos bona adipiscunt̃, hi eutychi dicū-
tur .i. bene fortunati, qui v̓o hunc motū non ꝑcipiunt,
nec diuinos hos impetus sequūtur, cuꝫ in calamitates
incidāt, infortunati appellant̃. Ex his pꝫ effectrix cau-
sa harū inclinationū. Est eni deus, qui mouet cęlū, ꝛ
Utrū ipet⁹ sīt semꝑ boni. totam nām. ¶ Sed nūc circa hęc emergit alia questio,
vtrum impetus isti, qui ab ipso deo in aīa efficiunt̃ sint
omnes ad bonū, an deus aliqs efficiat impetus ad ꝓspe
ra cōsequēda, aliqs autē ad calamitosa. Egidius in libel
lo illo planissime arbitrat̃ hos ipetus eē semꝑ ad opti-
ma, qm cū deus eo mō agat, quo est in actu, est autē in
optimo actu, atqꝫ in optimo esse, ideo ab eo nihil nisi
optimū ꝓficiscit̃. Q̃re hi impetus semꝑ mouet aīam ad
ꝓsperitates. Huius signū colligit ab Ari. in eo libello,
qui volēs assignare cām quare fortunati velocius diui
nāt q̃ prudētes, ꝛ sapiētes, dicit,[ꝛ hoꝝ] .s. fortunato-
rum,[ꝛ solorū, diuinatiua velocior est ea, quę pruden
tiū, atqꝫ sapiētū est.] Cuiꝰ rōnē assignat, ꝛ dicit.[Nā nō
eam, quę a rōne est,] fortunati[suscipiūt,] sed subaudi
eam diuinatiuā, quę est ab ipetu.[Alij v̓o ꝑtim ꝓp ex-
perientiam, ꝑtim ꝓp cōsuetudinē in ꝯsiliādo] diuinatiua
[vtunt̃. deo aūt ꝑ se inest h̃] .s. futuroꝝ ꝛ oiuꝫ cognitio,
[nā bene videt ꝛ futuꝝ ꝛ ṗsens, ꝛ preterita,] ꝛ cū illi impe
tus sint a deo, ideo q mouentur ab illis, nō ꝓp experiē-
tiā, nec ꝓpter cōsuetudinē, melius mouētur ad fortuna
te agēdū cū moueant̃ ab ipso deo oia vidēte. Ex his cō
cludit Arist.[sic ꝓp melācholiā] subaudi melancholici
[sunt ꝛ recte diuināntes,] Cuiꝰ cām assignat, ꝛ dicit.[naꝫ
principiū] illud .s. impetus diuinus[āmissa rōne appet
magis] hinc generi holiꝫ. qđ per exēplū exponit, ꝛ dic̃.
[quēadmoduꝫ cęci memorāt magis] iis, qui vidēt,[nā
ammissis his, quę visibilia sunt, pollētꝰ cōmemorāt.]
vna eni aīa est in qua oēs potentię firmant̃, cū igit̃ aīa
vtat̃ quasi oib⁹ his potētijs, fit, vt cuꝫ fuerit pollēs actꝰ
vnius potētię, reddat̃ imbecillior actus alterius, vt qui
vehemēter cogitant, hūt oculos attonitos, q̃si nihil vi-
dētes. Quare loco ab opposito, cū ammittit̃ vnus sen-
sus, alius vires assumit, vñ cęci visilib⁹ nō intēti, meliꝰ
cōmemorāt, ita quoqꝫ simplices ac melācholici de ex-
ternis actionibus nihil curātes, nec occupati in opatio-
nibus pendētię, melius ꝑcipiūt interiores ipetus, diui-
nosqꝫ instinctus, a qbus moti certius ꝓsagiunt. Ex his,
quę dixit Aristo. pꝫ impetus diuinos eē oēs simpl'r bo
nos. Aliogn in fatuis, atqꝫ melācholicis nō necessario
essent boni. qa nō ꝓpea qa melius ꝑcipiūt impetus, de-
berēt semꝑ ad fortunatiora moueri, nisi supponamꝰ hoꝝ
impetus semꝑ eē bonos. Ego aūt puto diuinos ipsos i-
petus, quatenus ex ipso deo sunt, qui est in natura opti
mus, optimos eē oēs, ex pte tñ recipiētiū, q̃si ꝑ accidēs
aliquos esse bonos, ꝓsperosqꝫ, aliquos eē malos atqꝫ
calamitosos, vt pꝫ de sole, cuius calor est semꝑ bonus,
ꝛ tñ effectus ab eo nō vna rōne ꝓficiscunt̃. qm dispositio
recipiētiū nō est vna. Semꝑ eni receptū variat̃ pro
natura recipiētis. vñ v̓o sit in hoībus hęc varia dispō,
vt in vno sit ad bonū in alio ad malū impetū, facile est
soluere, nā ꝓficiscit̃ hęc differētia ex diuerso causarū
scḋarū cōcursu. Cū eniꝫ alius hō gīetur ex alio scḋarū
causarū cōcursu, alius aūt ex alio, fit vt dispō ad impe-
tus suscipiēdos nō sit vna, sed alia ꝑ alio, atqꝫ alia rōne
cōcursus. Scḋa causa eē pōt experiētia, ꝛ cōsuetudo, nā
cum hō sit agēs liberū, pōt agere cōtra inclinationes di-
uinas, Q si pōt agere cōtra diuinos inclinationes, pōt
partiꝫ experiētia, ꝑtiꝫ assuetudine adeo ꝫ eos disponi,
vt ipsos penitus nō sentiat. Quare eos non recipiet, vt
deus affert, qđ v̓o dicebat̃ de melācholicis, non cogit,
qa Arist. loqtur supponēdo in eis nullā eē dispōnez ꝓ-
ter melācholiā. Quādo eni ita supponit̃. veꝝ est qđ di-
cit. ¶ Ulterius q̃res vtruꝫ hi impetus sint immediate
a deo sm Arist. videt̃ q nō, qa Arist. ꝓpterea ponit mū
duꝫ ęternū, qa deus est ęternus, ꝛ īuariabilis, ab ęterno
aūt, ꝛ īuariabili nō pōt ꝓuenire nouū, igit̃ cum mūdus
sit imediate a deo, opꝫ mūduꝫ eē ęternū. Pari argumē-
to argumētor si impetus eēt imediate a deo, ipetus eēt
ęternus. quēadmoduꝫ de mūdo argumētū valet. ¶ Di-
cēduꝫ quēadmoduꝫ aīa est imediate a deo nulla muta-
tiōe facta in deo, sꝫ mutatiōe facta in mā̃ tāta, vt possit
aīam recipere. ita nulla mutatiōe facta in deo, sed in no
bis a cōcursu scḋarū cāruꝫ, ab ipso deo in aīa ꝓducitur
impetus imediate. Qđ aūt dicebat̃ de mūdo, nō est ad
ꝓpositū, qa mūdus nō ꝓducitur dispōne aliqua facta
in mā̃. ideo si de nouo fieret, oporteret nouitatē eēꝫ eē
ex parte dei, cum nulla possit eē ex pte materię. Quare
Arist. nō sibi aduersat̃ in iis, quę dicit in libello de bo-
na fortuna, ꝛ in iis, quę dixit in auscultatorijs. Sꝫ Gan
dauēsis acerrime instat, ṗmo qa non pōt esse aliqua no
uitas in effectu, qn sit in causa. Et cū di de aīa intellecti
ua, ꝛ de sole, dicit Arist. ꝛ Auer. tenere aīam itellectiuaꝫ
esse ęternā tā a pte ante q̃ a pte post, qm oē ęternū a pte
post est ęternū a pte ante, vt pluribꝰ rōnibꝰ Arist pro
bauit libro ṗ de cęlo. Cū sit vtraqꝫ ex parte ęterna, erit
vna numero in oībꝰ, qm in abstractis a mā, nō differt
indiuiduū ꝛ q̃dditas, vt scribit Auer. Illud etiā de sole
dicit minime eē ad ꝓpositum, qm lꝫ in sole nō sit noui-
tas quo ad subām, quo tñ ad motū est nouitas. Nam ꝓ
pter motus diuꝫ ꝓ ōt assignari rō quare nūc illuminat,
ꝛ ṗus non. At in deo (si ab ipso nouum ꝓficisceret̃, vel
eiusdē rōnis, vel diuersarū rōnū) nō posset reddi rō q̃-
re nunc magis q̃ prius agit, nisi ex pte illius ponat̃ ali-
qua nouitas, qđ absit dicere. ¶ P. Obijcit, qa si ponat̃
aliqua nouitas in effectu rōne effectus, ꝛ nō rōne cau-
sę (maxime si illa sit causa totalis illius effectus) dicet̃
talē effectū totū non eē ab illa causa, imo sequet̃ illum
effectū, vel aliqd illius eē improductū, aut eē ꝓductuꝫ
a seipso. ¶ Sꝫ hęc friuola sunt ṗmū qdem diluit̃, qm
sm veritatē, ꝛ sm Peripateticos pōt esse aliq̃ nouitas
in effectu sm rem, quę in cā erit fortasse sm rōnes. In-
super effectus nouus nō est, nisi ꝓpter nouaꝫ dispōneꝫ
factā in subō, qđ recipit illū effectū, ꝛ hoc satis est, aliō
qđ dicit de aīa, nō est verū, ꝛ nos in libris de aialibꝰ pro
bauimus aīam eē ꝓductā imediate a deo. Nec est verū
si fuerit aīa ęterna a parte post, vt sit ęterna a parte aū,
qm vt demōstraui in ṗ de cęlo, illa Aristo. maxima, oē
ęternū a parte post est ęternum a pte ante, nō est verū;

nisi in compositis, nō aūt in simplicibus. τ tu lege ea, q̄ scripsimus. Illud de sole est valde ad ꝓpositū, q̄m sol in codē situ ꝓducit in eodē puncto terrę varios effectus, vbi nec ex parte motus, nec ex pte subę est aliqua variatio in sole. q̄m satis ē, vt sit varietas ex pte dispōnis. Quare sicut sol nec motu nec suba variatus in eadē glebba terrę ꝓducit varias herbas, ꝑp variā dispōnē in māa, ita deus pōt nouū effectū ꝓducere, sola in recipiēte facta noua dispōne. diluit τ vltimū, qd̄ obijcit, deus enī ꝓducit nouū effectū, nō nouitate effect⁹, sed nouitate dispōnis, ꝑ quā recipiēs recipit nouū effectū ab ipso deo ꝓductū. τ si quęres illa noua dispō in recipiēte est ꝓducta, vel īproducta: dico q̄ est ꝓducta immediate a cōcursu causaꝝ secūdaꝝ, a deo vero tanq̄ a cā vlī. vn̄ deus est cā effectus, τ dispōnis. dispōnis quidem causa est vlis: naꝫ deus cū causis secūdis dispōnē efficit. est autē causa effectus imediata, τ prima. nec est absurdū, vt deus disponat subiectū, τ imediate producat effectū in illo subiecto, aliter, τ aliter, disponit quidem ꝑ concursuꝫ causaꝝ secūdaꝝ. producit aūt ꝑ suaꝫ essentiā inquantū est semꝑ in actu τ per essentiā cōmunicatiuus. parcant mihi lectores in hac prolixitate. q̄m bonus Egidius me coegit digredi tantopere.

¶ De virtute aūt, q̄m conuenientissimus locus est, qui est circa laudes, q̄n de laude sermonē faciemus, tunc determinanduꝫ. Quę igit̄ opꝫ cōiectare hortantes tāquaꝫ futura, aut existentia, τ quę dehortātes: manifestū contraria enim sunt horum.

Cōmētū. ¶ Quia vna ps fęlicitatis est animi virtus, cū ꝓposuisset dicere de fęlicitate, τ partib⁹ eius, τ de animi virtute nō dixit, de cęteris autē partibus dixit, excusando se, τ demōstrādo locū, vbi de virtute dicturus est cōuenientius, dicit. [De virtute aūt]. i. animi, [q̄m cōuenientissimus locus est, q̄ est circa laudes]. i. ille, ī quo dicturi sumus de laude, [q̄n de laude sermonē faciemus, tūc determinandū]. i. de animi virtute. tunc epilogat, τ dicit. [Quę igit̄]. i. quos fines [opꝫ coniectare] τ supponere [hortātes tāq̄ futura, aut existētia]. i. aut q̄ media tāq̄ pāria, vt ꝑueniamus in fines expositos, [τ q̄ dehortantes, manifestū, ꝯtia enim sunt hoꝝ]. inā si hortamur ad fines expositos ꝑ vtilia, dehortabimur e finibus ꝯtijs per dānosa dicimus enim supius, q̄ lꝫ finis non sit id, qd̄ quęrit̄ in cōsilijs, neqꝫ sit id, circa qd̄ cōtionamur, tamē in cōsilijs, τ contionib⁹ supponit̄ finis, q̄m est ex quo, τ gratia cuius cōsiliamur. ea autē de quibus contionamur atqꝫ cōsiliamur, sunt vtilia ad finē consequendum, quę dicunt̄ media in finē. ¶ Circa finē huius capitis magna qd̄ est, q̄m Aristote. ponit bona exteriora partes fęlicitatis. modo ps est de essentia totius. Quare bona exteriora erunt de essentia fęlicitatis. hoc autē est falsuꝫ, primo q̄m bona exteriora nō sunt finis, neqꝫ partes finis. sed sunt in finē ordinata, sunt enim (vt scribit Aristot. primo ethicoꝝ) bona vtilia. deinde vtraqꝫ fęlicitas tam ciuilis, q̄ contēplatiua atqꝫ monastica cōsistit in optima animi operatione s̄m supremā virtutē. bona autē exteriora non sunt animi optimę operationes, imo potius (vt visum est) ex operationibus artis, τ naturę ꝓficiscentia. nam ex operationibus artis ꝓficiscuntur diuitię. ex opationibus vero naturę, ꝓficiscuntur naturalia bona. Insuper expresse Aristo. ethicorum primo maximū autē τ optimū (inquit) cōcedere fortunę pernitiosum vtiqꝫ erit, si bona exteriora quādoqꝫ a fortuna ꝓueniunt. vnde τ vbiqꝫ fortunā vocat eorum dominā. pro dilucidatione primo accipiamus hominē cōpetere duplicē fęlicitatē alterā, qua homo est hō monasticus, siue solitarius. alteraꝫ vero, qua hō est animal ciuile, τ ciuitatis pars. Scdo accipiamus vtrāqꝫ fęlicitatē esse hois perfectissimā, ac optimā opationē: aliter tn̄ atqꝫ aliter, q̄m alia est optima hois opatio q̄tenus est pars ciuitatis, aliter quatenus est hō simplr̄ ac monasticus. Sed q̄m optima atqꝫ ꝑfectissima opatio est s̄m optimū τ per ꝑfectissimū habitū virtutis, videamus nūc quę sit ꝑfectissima virtus hois, quaten⁹ ciuilis, τ q̄ q̄tenus hō solitari⁹, atqꝫ ꝯtēplatiuus. Et pꝫ optimā animi virtutē, eaꝝ quę hoi ꝯpetūt, vt solitarius, esse sapiētiā, q̄ τ metaphysica nūc dr̄, vt Arist. ꝓbauit in ꝑ metaphysicę, τ. 10. ethico. hęc enī est, q̄ de deo, substātijsqꝫ diuinis principalr̄ est, de alijs vero quibusdā, vt dispōnit animū ad cognitionē eoꝝ, quę sapientia appellat̄. optimā aūt animi virtutē eaꝝ, quę homini ꝯpetunt, vt est ciuile aial, parsqꝫ ciuitatis, esse prudētiā. nam (vt. 6⁹ ethicoꝝ scribit Aristo.) cui prudētia inest, oēs alię virtutes morales insunt. Silr̄ (vt scribit in magnis moralibus) virtus quidē oēs actiuę sunt, prudentia autē sola princeps est ipsaꝝ, in cuius actu ciuilis ꝯsistit fęlicitas. Tertio accipiam⁹ bona exteriora ēt necessario reqsita ad vtrāqꝫ fęlicitatē, non tn̄ eodē modo. nam ad ciuileꝫ fęlicitatē, quę est actus s̄m prudentiaꝫ, reqrunt̄ primo bona exteriora, vt instrā, cuꝫ enim possit esse prudētia in aliquo, in quo non sunt cęterę virtutes, reqrunt̄ necessario alia bona, vt instrumēta exterarū virtutum vt amici, τ diuitię pro liberalitatis vsu, τ pro magnificentię, atqꝫ magnanimitatis operatione. reqrunt̄ etiā pro iustitia, atqꝫ veritate tuendis. Scdo requirunt̄ necessario pro decore, nam (vt scribit Aristo. primo ethicoꝝ) aliqbus bonis denudati nō pertingimus ad beatitudinē. naꝫ si q̄s sit turpissimus, ignobilis, solitarius sine filijs sine amicis sine ciuili potētia non est fęlix manifeste. nō enim manifeste apparet qualis hō sit in aīa, nisi, vt per bona exteriora manifestatur, atqꝫ per exteriora opera. Qua ratione fit, vt hęc externa bona necessario requirantur pro luce internoꝝ bonoꝝ. Ad fęlicitatem ꝯo hois, quatenus homo est solitarius, hęc externa bona oīa reqrunt̄ necessario, nō quidē (vt instrā) vel pro decore, sed solum ad vitę substentationē. vt declarauimus in libello de solitudie. Ex his apparet bonoꝝ externoꝝ longe plura τ maiora necessario requiri ad fęlicitatē ciuilem, q̄ ad fęlicitatē contēplatiuam. quoniā ciuilis non solū viuit sibi, sed ēt amicis, propinquis, atqꝫ consanguineis, insuper pro cōseruatione ciuilis potentię longe plura, τ maiora reqrunt̄ q̄ pro vitę substētatione. Tunc dicamus partes alicuius vno modo posse intelligi pro eo, qd̄ cum alio cōstituit totum, τ sic bona externa non sunt partes fęlicitatis ciuilis, nec contēplatiuę. Alio modo pro necessario reqsito ad esse alicuius, τ sic bona exteriora fuso verbo dicunt̄ partes fęlicitatis, quatenus necessario reqrūtur ꝓpter causas assignatas, hoc scdo modo Arist. voluit bona externa esse partes fęlicitatis, non autem primo modo.

Cap. 13.

Verum bona exteriora sūt partes fęlicitatis.

¶ Quoniā aūt consulenti finis ꝓponit̄ ipsuꝫ vtile. cōsiliant̄ aūt non de fine, sed de ijs, quę sunt ad finē, hęc aūt s̄m actiones vtilia sunt, vtile autē bonū, sumenda vtiqꝫ sunt elementa de bono τ simpliciter vtili.

vtile συμφέρον conferens.

¶ Quia sumere vult elemēta, τ ꝓpōnes de bono, τ de Cōmētū.

simplr vtili, iō dicit. [Qm āt ɔsulēti finis] .s. prim⁹, vn sumit argumēta ꝛ enthymemata [est ipз vtile,] addidit primū, qꝛ finis simplr est fęlicitas, ꝛ fęlicitatis partes. [cōsiliant aūt] subaudi cōtionatores [nō de fine] .s. simpliciter, q est fęlicitas, ꝛ bonū simplr. (Finis eniз ɔsupponit) [sed de his, q̄ sunt ad finē] simplr, vt puta de medijs in finē, ꝛ h exponit, ꝛ dicit, [hęc aūt sз actiones,] atqз sm suas opationes [vtilia sunt] .s. ad finem simplr ɔsequendū, [vtile aūt bonū] est saltē q̄tenus ɔfert fini, ppea ɔcludit, [sumenda vtiqз sunt elemēta] de duplici bono, [vt de bono,] qđ est finis simplr, [ꝛ de simplr vtili,] qđ. vз. est mediū perueniendi in bonum simplr, qđ est finis simplr. ergo pponit dicere elemēta de bono simplr, ꝛ de bono vtili, qđ est medium perueniendi in bonum, vt finem. ꝛ cum pponit dicere elemēta, ꝛ ppositiones de bono vtili, dicit de vtili simplr, qꝛ nō de vtili tibi vel mihi, sed de vtili cōmuniter, qm̄ rhetor hoc pacto loquitur de bono vtili.

¶ Sit itaqз bonū, quodcūqз ipm sui gr̄a est eligibile, ꝛ gratia cuius aliud eligimus.

Cōmētū. ¶ Cum proposuisset dicere de bono vt fine, ꝛ de bono vtili, nūc ɔsequitur, ꝛ primo de bono, vt fine. ꝛ definit ipsum multifariā, qꝛ primo p comparationē ad ea, quę sunt sui generis, duplr, dicens. [Sit itaqз bonū] .s. vt finis, [qđcūqз ipsum sui gr̄a est eligibile,] hęc est prima definitio, deinde assignat secundaз, ꝛ dicit, [ꝛ gr̄a cuius aliud eligimus.] Et qm̄ omne primuз vt primū bifariā definiri pōt, qꝛ vel per ɔparationē ad ea, quę sunt ante ipsum, ꝛ sic per negationeз definitur, vel per ɔparationē ad ea, quę sunt post ipsum, ideo bonuз (qđ est vt finis) cum sit primum definit primo negatione, ꝛ dicit. [qđcunqз ipsum sui gratia est eligibile] .i. qđcunqз nō pp aliud est eligibile. ꝛ definit affirmatione, cum dicit, [ꝛ gr̄a cuius aliud eligimus.] ꝛ sic describitur per causalitatem, qm̄ est, ppter quod cętera sunt talia.

¶ Et qđ oia appetunt, aut oia, quę sensuз habent, vel quę intellectū, vel si haberent intellectū, ꝛ quęcūqз intellectus vnicuiqз dederit, ꝛ quęcūqз intellectus, qui de vnoquoqз est, vnicuiqз dederit, hoc ē vnicuiqз bonuз.

Cōmētū. ¶ Nunc definit bonū per cōparationē ad appetitum: ꝛ dat multiplicē definitionē, quarū primā assignat, ꝛ dicit, [Et] subaudi bonū est, [qđ oia appetūt.] ꝛ qm̄ vno mō describi pōt bonū generatiз nō descēdēdo ad modum appetendi, ꝛ sic cum oia tendāt in bonū, erit boni prima descriptio, bonum est qđ oia appetunt. Alio mō bonū describi pōt, quo tēdunt in ipm ea, quę cognitionē hn̄t, ꝛ cum multiplr sunt, q̄ cognitionē hn̄t, naз alia, quę habēt sensum, iō secūdā definitionē assignat, ꝛ dicit, [aut] subaudi bonū est, qđ [oia, quę sensuз habent,] appetunt, vt aialia. Alia vero sunt, q̄ hn̄t intellectū, vt homines, ideo assignat tertiā definitionē, ꝛ dicit, [vel] bonum est, qđ appetunt oia, [quę] habēt [intellectū.] Alia aūt sunt, quę non hn̄t cognitionē, ꝛ tendant in bonum, ppea definit quarto bonū sub cōditione, ꝛ dicit, [vel] subaudi bonū est, qđ appeterent omnia subaudi appetitu sequēte itellectionē, [si] omnia [haberēt itellectū.] vt sunt res naturales, nā lз nō oēs cognitioneз habeāt, nec oēs tendant in finē per cognitionē, tn̄ si acciperent intellectū pprium, bonū esset, qđ oēs appeterent. quinto definit bonū, quatenus oia tendūt in ipsum, nō p cognitionē, quę est ipsis, sed p superiorē ꝛ diuinuз intellectū in quo est prouidentia dirigens omnia ad suū finez: nam etiā ea, quę intellectū habēt, licet tendāt in bonuз p cognitionē, quę est in ipsis, non tn̄ per hoc excludit, quin talia tendāt in bonū per cognitionē, q̄ est in alio, cum ipsum intellectū ꝛ cognitioneз, quā habēt, ab alio acceperint. Solus eniз diuinus itellectus a nullo superiore intellectu dirigit, sed cūcta dirigit. hic eniз intellectus est, qui cūctis rebus pudet bonū propriū, vt finez ppriū, vnde dicit, [ꝛ] subaudi bona vt fines sunt, [quęcūqз intellect⁹ vnicuiqз,] vt ppriuз finē [dederit.] ꝛ ne tu per intellectū intelligas humanū, exponit se, ꝛ dicit, [ꝛ] ꝛ pro idest [quęcūqз itellectus, q de vnoquoqз ē,] vt. s. est intellectus diuinus, q de vnoquoqз est cōis cognitio [vnicuiqз,] vt finē [dederit, hoc est vnicuiqз bonū] .i. hęc sunt vnicuiqз bona. igit bonū est (qđ diuin⁹ intellectus q est vnicuiqз cōis cognitio) [vnicuiqз dederit] vt ppriū finē. ¶ Ex his, q̄ hic Ari. dicit, pз puidētia aptissime. nā plane fatet intellectū diuinū, qui est oibus cōis dirigere oia in bonum ppriū, qđ est pprius finis, ꝛ hoc vocamus puidentiā. ¶ Sз dices h nō eē peripatetice dictū, qꝛ in li° de partibus primo Arist. nō ponit puidētiā dei se extēdere, nisi ad cęlestia, non aūt ad aialia mortalia. dicit enim sic [q̄propter magis verisimile. est cęlū genitum esse a tali cā, si genituз est, ꝛ esse ppter talē cām, magis q̄ animalia mortalia. nam ordo ꝛ determinatio multo magis videt in cęlestibus q̄ circa nos. variabile autē ꝛ casuale circa mortalia magis.] per quę pз prouidētiā esse in cęlestibus, qꝛ in eis est ordo, ꝛ determinatio, in aialibus vero mortalib⁹ nō esse, qm̄ in eis est casus ꝛ variatio. Sed certe q dixerūt hāc fuisse opinionē Aristo. nō bene dicūt. immo ex verbis his totū oppositū colligit, nam vba Aristo. sunt cōparatiua, ꝛ cōparatio nō est, nisi in his, quę participāt eadem forma. Cū enim Arist. dicat cęlū esse magis a diuina cā q̄ aialia mortalia, dedit intelligere vtraqз esse a diuina cā. licet illa magis ppter ordinē, ꝛ determinationē, hęc aūt minus ppter variationē. naз illa sunt in prima ꝛ principali cura, ac primaria intētione. Mortalia vero sunt in cura minus principali, ac secūdaria. Quo vero ad ɔstructionē attinet, Aristo. accepit plurale pro singulari, naз cū dixerit, [ꝛ quęcūqз intellectus vnicuiqз dederit,] accepit quęcūqз pro quicqd, ꝛ cum dixisset [dederit] subaudiendū est tanq̄ finē, naз quicqd intellectus dat tanq̄ finē pprium, hoc est bonū. ꝛ ne tu per intellectū intelligas humanū, se exponēs subdit hoc eē intelligenduз de intellectu, qui de vnoquoqз est, vt est diuinus intellectus, qui vniuscuiusqз est, [nam q̄cūqз] idest quicqd [itellectus qui de vno quoqз est, dederit] tanq̄ propriū finez, [hoc est vnicuiqз bonū.] per quę pз prouidentia, verum de ea in theologicis.

De prouidētia.

¶ Et quo pręsente bene disponit, ꝛ sufficiēter se hз, ꝛ quod sufficiens est.

Cōmētū. ¶ Nunc assignat definitiones boni per ɔparationē ad id, cui inest ipm bonū. ꝛ assignat tres definitiones, quarum primā assignat, ꝛ dicit. [Et quo pręsente] id, cui fit pręsens, [bene disponit.] verū hęc definitio cōmunis est bono tam pro fine, q̄ pro his, quę ad finē sunt. deinde assignat secūdā, ꝛ dicit, [ꝛ] .s. quo pręsente, id cui pręsens fit, [sufficienter se habet.] ꝛ hęc definitio competit solū bono, qđ accipitur pro fine. nam alia bona disponunt rem bene, sed nō sufficiēter. Solum enim bonuз, qđ accipit pro fine, disponit rem bene, ꝛ sufficienter. Quia vero bonū pro fine est duplex vltimū, ꝛ non vltimum, ideo definiens bonū pro fine vltimo, assignat tertiā definitionē, ꝛ dicit, [ꝛ] bonum est, [qđ sufficiens est,]

est].s. vltima sufficiētia. ¶ Sed dices Aristo. ꝓposuit definire bonum, qđ sumit̄ pro fine, ⁊ tamen assignat vnam definitionē, q̄ cōpetit bono, qđ sumit̄ pro fine, ⁊ bono, qđ sumit̄ pro medio in finē, vt prima definitio hic assignata. dicendū illā definitionē cōpetere vtriq₃ bono. tñ eam assignauit solū quatenus cōpetit bono pro fine. ⁊ hoc sufficit ei, vtrūq₃ enim bonum est, quo pręsente aliquid, illud bene afficitur.

¶ Et effectiuum, vel cōseruatiuum boꝝ, ⁊ ad qđ sequūtur talia. ⁊ prohibitiua atq₃ corruptiua contrariorum.

Cōmēta. ¶ Cū descripsisset bonū, qđ sumit̄ pro fine, qđ vocatur bonū simpl'r, nūc definit bonū, qđ est ad finē, qđ dr̄ bonum vtile. Sed anteq̄ ad verba textus veniamus, dicēdum ea, q̄ ad finē sunt, eatenus bona esse, quatenus ꝯferunt ipsi fini: vel faciūt ad ipm̄. Facere aūt ad aliud (vt recte Egidius dicit) bifariaꝫ esse pōt, aut ꝑ se, aut ꝑ accidēs. per se quidē, iteꝝ bifariā, aut q2 illud efficit, aut q2 illud seruat. per accñs aūt iteꝝ bifariaꝫ, aut q2 est cā sine qua nō, aut q2 remouet ꝓhibens. hęc enī duo. v₃. cā sine qua nō, ⁊ remouēs ꝓhibens aliquo mō ad cām ꝑ accidēs reducunt̄. Ideo Arist. quadrifariaꝫ describit bonū, qđ ad finē est. pmo q2 est effectiuū finis, ⁊ dicit. [Et effectiuū].s. finis est bonū. scđo q2 cōseruatiuū, ⁊ dicit, [vel]bonū est, qđ est [cōseruatiuū boꝝ].s. finiū. tertio q2 est cā sine qua non est ipse finis, ⁊ dicit, [⁊]bonū est [ad qđ sequunt̄ talia].s. fines, ⁊ per antecedēs intelligit cām sine qua nō. quarto q2 est remouēs ea, quę ꝓhibēt finē euenire. ⁊ dicit, [⁊]subaudi bona sunt [ꝓhibitiua, ⁊ corruptiua ꝯrioꝝ,] q̄ ꝓhibent euenire finem. omnibus enim istis modis definitur bonum vtile.

¶ Sequunt̄ autē dupl'r. aut enim simul, aut posterius, vt ipso adiscere quidem ipsuꝫ scire posterius. Ipsi autem bene valere ipsuꝫ viuere simul.

Cōmēta. ¶ Exponit nūc nōnulla obscura, quę posita sunt in definitionibus primo textu assignatis, ⁊ primo exponit ipsuꝫ sequi, ⁊ dicit. [Sequunt̄ aūt dupl'r, aut enī simul,] q2. v₃. antecedētia. Sunt nā priora cōsequētibus, simul aūt tpe. [aut posterius,]q2. v₃. antecedētia tpe sunt priora ꝯsequētibus. assignat exēpla, ⁊ p̄ qñ ꝯñs tpe posterius est antecedēte, ⁊ dicit, [vt ipso discere quidē ipm̄ scire] tpe [posterius est,]nō enī statiꝫ ad addiscere seq̄tur scire, sꝫ tpe postea, vt cū fuerit habituatū. deinde assignat exēplū qñ ꝯñs non tpe, sed nā fuerit posterius, ⁊ dicit, [ipsi aūt bene valere ipm̄ viuere simul]tpe est, non tñ simul natura. qui bene valere cā est viuendi, ⁊ nō econuerso. omnis autē causa est natura prior effectu.

¶ Et effectiua tripl'r, alia vt bene valere sanitatis, alia aūt, vt alimēta sanitatis, alia vero, vt exercitari, qm̄ plerūq₃ sanitatem efficit.

Cōmēta. ¶ Nūc exponit aliud obscurū .i. ipm̄ effectiuū, nam efficiēs est aut vt principale, aut vt instrūtariū, aut remouēs prohibēs. ⁊ dicit. [Et effectiua tripl'r, alia vt bene valere]effectiuū est [sanitatis.]⁊ ꝑ bene valere hic intelligit virtutē corporis regitiuā fortē. hęc enī quoties fuerit fortis, est cā effectiua pncipalis sanitatis. Medicus autē minister. nā (vt Galenus inq̄t) solū natura opatrix, medicus vero minister. [alia aūt]dicunt̄ effectiua [sanitatis, vt alimēta,]q̄ sunt, vt instrā naturę ad efficiendā sanitatē. [alia vero]dicūt̄ effectiua sanitatis, [vt]ipsꝫ [exercitari,]⁊ ipm̄ pharmacari, q̄ remouēdo humorē ꝓhibētem sanitatē, dicunt̄ effectiua sanitatis. ⁊ q2 sunt hęc effectiua remouēdo ꝓhibēs, ideo addit [qm̄ plerūq₃ sanitatē efficit.]nō enim semꝑ ipm̄ exercitari efficit sanitatē, q2 non est cā per se, sed plerūq₃, quoniam est causa remouens impedimentum.

¶ His autem positis, necesse est sumptiones bonorum bonas esse.

¶ Aristo. nūc docet nos cognoscere bona, q̄ sine cōtrouersia sunt bona. ⁊ pmo bona, q̄ sunt ad finē, quoꝝ descriptiones ꝓposuit. ⁊ accipit alimēta, siue ꝓpōnes q̄s in topicis maximas vocauimus, Alexāder aūt loca pręcepta, quaꝝ ꝓpōnuꝫ assignat primaꝫ, ⁊ dicit. [His aūt].s. descriptionibus [positis, necesse ē sumptiones boꝝ, bonas esse].i. necesse est, ea esse bona, q̄bus positis seq̄tur nos esse bonos. Hoc pacto philosophari est bonū, q2 seq̄tur, hic philosophat̄, igitur est bonus. Cōmēta.

¶ Et malorum abiectiones.

¶ Secūdus vero locus est, ea q̄bus mala abijciunt̄, sunt bona, ⁊ h̄ dicit. [Et maloꝝ abiectiōes]sunt bonę. h̄ pacto leges sunt bonę. quia (vt dicebat Bias) leges nihil aliud sunt, q̄ maloꝝ abiectiones. h̄ pacto decapitare homicidas est bonū, q2 homicidas abijcit, q̄ sunt mali. Cōmēta.

¶ De loco ⁊ q̄d sit, ⁊ q̄tuplex sit, pluribꝰ libris dixiꝰ. nūc vero dicamus locū diuidi in locū terminū, ⁊ in locū ꝓpōnē. locū quidē terminū, iuniores locū (qui est dr̄a maxię) appellāt. ⁊ est id oē, ad qđ respicit̄, vt ꝓpositio maxima accipiat̄. verbi cā hęc est ꝓpositio maxia, oē totū est maius sua parte. Illi vero termini, totū ⁊ pars, sunt loca termini, e q̄bus ꝓpositio maxia accipit̄, ⁊ ex q̄bus cōstat, q̄ ⁊ dr̄ia maximę dicunt̄, q2 per eos differt hęc maxima ab alijs maximis, quę non cōstant ex his terminis. locū ꝓpositionē iuniores maximā vocāt. Aristote. tamē eliminū, tuꝫ ꝯsiderationē, ⁊ nōnunq̄ ꝓpositionē per excellentiā Alexāder Aphrodisius in topicis locum pręceptū. locū autē terminum, locū pręceptiuū appellat, q̄ sit occasio accipiendi pręceptū. verum de his hactenus. Aristo. ergo accepit duo loca, siue duas maximas, siue duas ꝓpositiones, quibus docuit cognoscere ea bona, quę sunt ad finem. De loco.

¶ Sequit̄ enim ad hoc quidē non hr̄e malū simul. ad illud vero, hr̄e bonuꝫ posterius.

¶ Propter illud verbū γαρ, qđ reddit cām, dicere possumus cū Egidio, Arist. hic assignare cās dictaꝝ ꝓpositionū. ⁊ primo q̄ assignet cām scđę. erat enim scđa ꝓpositio, maloꝝ obiectiones sunt bonę. nunc assignat cāꝫ, ⁊ dicit. [Sequit̄ eniꝫ ad hoc].i. ad has obiectiones [quidem non hr̄e maluꝫ simul,]illud eniꝫ a quo abijcit̄ malū, simul tpe seq̄tur, vt nō hēat malū, ⁊ ꝑ ꝯñs sequit̄, vt simul tpe habeat bonū, naꝫ nō habere malū est quodā modo bonū. dico simul tpe, non aūt simul natura, quia abiectio mali est aliquo modo causa nō habēdi malū. sumpsit autē singulare pro plurali, vt puta hoc, ꝓ has. deinde assignat cāꝫ primę ꝓpōnis, erat eniꝫ pma ꝓpō, sumptiones bonorū sunt bonę. tūc dicit [ad illud vero] idest ad illas vero .s. ad assumptiōes boꝝ seq̄tur [hr̄e bonū posterius.]posterius dico tpe. nō eniꝫ statim ad adiscere seq̄tur scire, sed opꝫ, vt ille, qui didicit, in tēpore habituet̄. ergo abiectiones malorꝫ sunt bonę, quia mox ad ipsas seq̄tur bonū in eo, a quo mala abijciunt̄. sumptiones vero sunt bonę, q2 lꝫ non mox, tñ postea sequit̄ bonū, in eo, in quo sumit̄ bonū. hęc est vna expō. pōt ēt hic textus aliter exponi, vt Ari. assignet dr̄iaꝫ inter sumptiones ⁊ abiectiones, quo ad sequelā boni. nā Cōmēta.

ad sumptiones seqtur bonuȝ sequela tēporali.ad abiectiones maloꝝ,seqtur nō hic malum simul tēpore.

¶ Et pro minore bono maioris acceptio. ⁊ pro maiore malo,minoris. nam quo maius excedit minus,hoc fit illius quidē acceptio, huius vero abiectio.

Cōmētuᵐ. ¶ Cū dixisset,q̄ sumptio boni est bona,⁊ abiectio mali est ēt bona:nūc dicit.[Et acceptio]i.sumptio [maioris]s.mali est[ꝓ minore bono,]nā aucto malo , bonū minuit.[⁊]acceptio[minoris]boni. s. est[pro maiore malo.]nā diminuto bono,crescit malū.reddit cāȝ, ⁊ dicit,[nam quo maius excedit minus]i. quo augmētato altero ꝯtrioꝝ,diminuit alteꝝ,⁊ altero diminuto,crescit alteꝝ,[hoc fit,illius]s.maioris mali[quideȝ acceptio]pro minore bono,[huius vero]s.minoris boni acceptio,pro maiore malo,minoris aūt boni acceptionem hic vocat abiectionē,nā acceptio minoris boni, est abiectio boni.Ex his pūt fieri duę ꝓpositiones.Pria acceptio maioris mali est min⁹ bona Scd̄a acceptio minoris boni est magis mala.haꝝ ꝓpōnū cām assignauit ex parte ꝯtrioꝝ,quę sic se hñt,vt vno aucto alterū diminuatur.⁊ ecōtrario altero diminuto , alteꝝ augeat.differūt autē hęc loca a prioribus,q̄z loca illa loquunt de bono absolute,hęc de bono ⁊ malo per cōparationeȝ. Egidius aūt hęc loca non intellexit , quoniā in translationibus,quas ipse exponit , textus reperitur mancus atqȝ mutilatus.

¶ Et virtutes necesse est bonū esse, nam per has bene afficiuntur , qui habēt. ⁊ effectiuę atqȝ actiuę bonoruȝ sunt. De vnaquaqȝ autē ⁊ quę ⁊ qualis seorsum dicendum.

Cōmētuᵐ. ¶ Recte dicit Egidius,cū asserit Aristo.docere nos cognoscere speciatiȝ id,qd̄ ē bonū ad finē:quodqȝ bonū vtile diximus vocari.⁊ assignat vnam ꝓpōnē , ⁊ dicit. [Et virtutes necesse est bonū esse.]Sed dices Arist.nō vī sibi ꝯstans.nā supius dixit virtutes esse ptes fęlicitatis.q̄re voluit eas eē bonū vt finē. hic aūt asserit virtutes esse bonū vtile.s.ordinatū in finē. dicendū Ari.accepisse supius virtutes ſm actū.nā cū accipiunt ſm actū, sunt fęlicitas,aut fęlicitatis ptes,hic aūt ſm habitū. naȝ habitus ordinat in actū,⁊ hoc pacto virtutes hñt rōnē boni vtilis,q̄z vt sic sunt ad finē.cum assignasset ꝓpositionē,dat cāȝ ex descriptionibus assignatis,⁊ dicit [nā ꝑ has bene afficiunt,qui]virtutes[hñt.]habitus enim afficit eū,q hȝ.igit habitus boni bene afficiūt.deinde assignat scd̄aȝ cāȝ,⁊ dicit,[⁊ effectiuę atqȝ actiuę bonorū sunt.]q̄z vero de virtutibus quasi raptiȝ trāsit,iō quasi se excusando,dicit,[de vnaquaqȝ aūt]s. virtute,[⁊ q̄]sit quo ad definitionē,[⁊ qualis]quo ad ea,q̄ accidunt virtuti,[dicēdū est seorsuȝ,]vt puta cū dicet d̄ laudib⁹.

¶ Et voluptatem bonum esse. naȝ animalia omnia suapte natura ipsam expetunt.

Cōmētuᵐ. ¶ Cū egisset de bonis,q̄ sunt ad finē,nūc agit de bono, qd̄ finē comitat.s. de voluptate. ⁊ assignat de ea vnam ꝓpōnē,⁊ dicit.[Et]necesse est[voluptatē bonū eē,]deinde assignat cām,⁊ dicit,[naȝ aīalia oīa suapte natura ipsam expetunt.]ostensuȝ est aūt superius,quę appetuntur ab habētibus sensum, vel intellectuȝ,esse bona.qm̄ diriguntur ab intellectu diuino.

¶ Quare ⁊ iocūda, ⁊ pulchra necesse est bona esse.nam hęc voluptatis sunt effectiua.

Cōmētuᵐ. ¶ Ex ꝓpōne supius assignata de voluptate,nūc ꝯcludit duo loca,ꝑ q̄ poterimus cognoscere bona voluptifica, ⁊ dicit.[Quare ⁊ iocūda]subaudi sunt bona. Scd̄ȝ ꝯo subdit,[⁊ pulchra necesse est eē bona:]ꝓbat,⁊ dicit[nā hęc voluptatis sunt effectiua:quę(vt dixim⁹)est bonū.

¶ Uerum bonoꝝ alia quideȝ sunt iocunda. alia vero per seipsa eligibilia.

¶ Sed remouet dubiū tacitū,nā dcm̄ est voluptatē bonū esse,⁊ iocunda ⁊ pulchra bona esse. posset qs dicere vtrū eodē modo iocūda sint bona,⁊ voluptas.Rñdet hęc nō eē eodē mō bona.q̄z voluptas ē bonū,vt finis, qui est ꝑ se eligibilis,iocūda ⁊ pulchra sunt bona, vt in finē,q̄z sunt effectiua voluptatis. vñ dicit,[veꝝ bonorū alia quidem sunt iocūda,]hoc est bona , q̄z effectiua boni,quēadmodū sunt ipsa iocūda , quę iō bona sunt, quia effectiua sunt voluptatis , quę est simplr̄ bonum, vt finis.[alia vero ꝑ seipsa eligibilia]i.bona,vt finis,⁊ hoc pacto voluptas est bonum. Cōmētuᵐ.

¶ Ut autē ſm vnum sit dicere,necesse est,vt bona sint hęc,fęlicitas.(naȝ ⁊ per se eligibile,⁊ ꝑ se sufficiēs,⁊ gratia ipsi⁹ multa eligimus.)iustitia,fortitudo,tēperantia, māgnanimitas,magnificentia , ⁊ huiusmodi habitus.sunt enim animi virtutes.

¶ Cū docuisset nos cognoscere bona ad finē,⁊ bona,q̄ finē cōcomitant,nūc docet nos cognoscere bona, vt finē,nec curauit docere hęc p̄ generatim, q̄z satis declarauit hęc esse bona generatiȝ ꝑ descriptiones quā dedit d̄ bonis,vt fine:⁊ dicit.[Ut aūt ſm vnum sit dicere]i.vt vno verbo dicat,[necesse est vt bona]q̄ sunt vt fines,[sint hęc fęlicitas,]cui⁹ rōnes assignat ex descriptionibus supi⁹ assignatis,⁊ dicit.[nā ⁊ ꝑ se eligibile]est ipsa fęlicitas,scd̄o q̄z est[⁊ ꝑ se sufficiens,]tertio q̄z[⁊ ipsius grā multa eligim⁹,]cū igit ex descriptionib⁹ pateat talia eē bona,erit fęlicitas simplr̄ bonū, vt finis. Sīli rōne ostēdit bonas eē ptes fęlicitatis,⁊ dicit,erūt ēt bona, vt ptes finis animi virtutes. vȝ.[iustitia,fortitudo,tēperātia,magnanimitas,magnificētia,⁊ hmōi habit⁹,]nō q̄ habitus,nā q̄ sunt habit⁹,sunt ad finē,sed quo ſȝ eos opamur bene ⁊ ꝑfecte.nā vt sic sunt partes fęlicitatis,q̄ est actus ꝑfectus,⁊ simplr̄ bonus. ⁊ vt recte Egidius dicit ea,quę dixit de partibus fęlicitatis supius, differunt ab his,quę hic dicit,nā ibi de his virtutibus dixit,quo sunt ptes fęlicitatis,nō tñ apparebat ipsas eē bonū,cūȝ nō data erat boni descriptio. hic auteȝ ostēdit virtutes esse bonuȝ ꝑ definitiones boni supius assignatas.q̄ ibi de virtutibus locutus est,quatenus sunt partes fęlicitatis.hic vero,quaten⁹ sunt bonū. laborat Egidius declarare Arist.nō esse supfluū:nec sibi ꝯtrāū cū supius dixerit de virtutib⁹declarādo eas eē bonas ad finē, hic aūt declarādo esse partes fęlicitatis,q̄ est finis.qm̄ virtutes sunt ptes fęlicitatis, ⁊ sunt media ad fęlicitatē.sunt ptes fęlicitatis qdē,nō q̄ten⁹ fęlicitas act⁹ est virtutis ꝑfecte s.actus prudētię,sȝ q̄tenus est quędā sufficiētia vitę,nā quatenus est q̄dā vitę sufficiētię,oīa illa bona , per quę hmōi sufficientiā accipimus,ptes fęlicitatis sunt. Melius aūt puto esse dicēdū virtutes,cum accipiunt vt habitus,esse ad finē,atqȝ bona vtilia, ⁊ sic locutus est,primo textu,vt vero accipiunt ſm actum , vt sic sunt partes fęlicitatis, ⁊ sic locutus est superius,cuȝ de fęlicitate sermonē fecerit. Iterum superius locutus est de virtutibus, vt sunt partes fęlicitatis,hic ꝯo, vt sunt bona ex descriptionibus boni declarata.Silr̄ repetit hic alia,q̄ superius dixit esse partes fęlicitatis,naȝ ibi locutus est Cōmētuᵐ.

de illis,

de illis, vt sunt partes fęlicitatis hic autē vt sunt bona.

¶ Et sanitas, ꝛ forma, ꝛ hmōi. sunt eniȝ virtutes corpis. Sunt insup multoꝝ effectiuę, veluti sanitas, ꝛ voluptatis, ꝛ viuendi. Et hac de causa optimū videt̄ esse, cum duorū (quę apud complures preciosissima sunt) causa sit viuendi scilicet ac voluptatis.

Cōmēta. ¶ Cū declarasset animi virtutes bonas eē, nunc ostēdit virtutes corpis esse bonas, ꝛ dicit, sunt insup bona. [Et sanitas, ꝛ forma, ꝛ hmōi] s. robur ꝛ vires, ꝛ assignat rōnes ꝓ dicēs, [sunt eniȝ virtutes corpis.] ergo vt sic sunt bona corpis: ꝛ p̄ter bona hōis, qui cōstat ex corpore, scdās rōnes assignat, ꝛ dicit, [sunt isup] causę [effectiuę multoꝝ] bonoꝝ, ꝛ hoc de sanitate ostendit, ꝛ dicit, [veluti sanitas] quę est cā, [ꝛ voluptatis, ꝛ viuendi.] nam ꝑ locū a ɔtrio ęgritudo est cā doloris, ꝛ mortis. igitur sanitas cā voluptatis, ꝛ viuēdi. deinde cōcludit sanitatē nō solum esse bonū, sed qd optimū, ꝛ dicit, [ꝛ hac de cā,] sanitas [optimū vr̄ esse: cum duoꝝ cā sit viuēdi. s. ac voluptatis, quę apud cōplures ꝓciosissima sunt.] Forma quoqȝ bona est, qr cā est voluptatis ꝛ amoris, q̄ bona sunt, robur, ꝛ vires, ꝛ cętera id genus bona sunt, qr causę multorum bonorum, vt iusticię, ꝛ pacis.

¶ Diuitię. nam virtutes possessionis sunt. atqȝ multorum effectiuę.

Cōmēta. ¶ Nūc de bonis exteriorib⁹ corporis idē declarat, ꝛ dicit. [Diuitię] s. ēt bonę sunt. ꝑꝑ duas cās, quaꝝ primā assignat, ꝛ dicit, [nā virtutes possessionis sunt.] possessio eniȝ ꝑ diuitias ponit̄ in actu. qr (vt supius dictū ē) diues potius est in vtēdis, q̄ in possidēdis diuitiis. ꝑ ꝑ diuitias possidēs exit in actum. Quare diuitię virtutes sunt possessionis, ac possidētis. quo autē virtutes sunt, bonę eē vident̄. deide assignat scdā3 rōnē, ꝛ dicit, [atqȝ multoꝝ bonoꝝ effectiuę,] sunt enim instra, qb⁹ vti possumus voluptate, ꝛ liberalitate, ꝛ magnificētia, ꝛ qbus possumus amicis bñfacere. ꝛ alioꝝ pluriū causę sunt.

¶ Amicus ꝛ amicitia. naȝ ꝛ per se eligibilis est amicus, ꝛ effectiuus multorum.

Cōmēta. ¶ De amico ꝛ amicitia idē demōstrat, ꝛ dicit. [Amic⁹ ꝛ amicitia,] ēt bona sunt, cui⁹ rōnes duas assignat, ꝛ ꝓ primā dicēs, [nā ꝛ ꝑ se eligibilis est amic⁹,] ꝛ subaudi amicitia, qm̄ subaudi amicitia aut virt⁹ est (vt Arist. dicit. 8° ethicoꝝ) aut nō sine virtute. deide assignat scdā3, ꝛ dic, [ꝛ effectiu⁹ multoꝝ] bonoꝝ, de qb⁹ bonis ps. 8° ethic.

¶ Honor ꝛ gloria. nā ꝛ iocunda sunt, ꝛ multorum effectiua. ꝛ plurimum ipsa comitat̄, vt ea insint, per quę honorentur.

Cōmēta. ¶ Nūc de honore ꝛ gloria idē demōstrat, ꝛ dicit. [Honor ꝛ gloria] ēt sunt bona, ꝑ tres rōnes, quaꝝ p̄mā assignat, cū dicit, [nā ꝛ iocūda sunt,] supius aūt declaratum est iocūdū eē bonū. deide assignat scdā3, ꝛ dicit, [ꝛ multoꝝ] s. bonoꝝ [effectiua.] Faciūt eniȝ nobilitatē, ꝛ amicitiā, ꝛ alia bona. deinde assignat tertiā, ꝛ dicit, [ꝛ plurimum ipsa] s. honorem ꝛ gloriā [comitatur, vt ea insint, per quę honorentur] s. virtus, ꝛ potentia benefaciēdi. dixit [plurimum,] qr non semper multi enim honorātur, qui sunt vitiosi, ꝛ mali.

¶ Potentia dicendi agendi. naȝ huiusmodi omnia bonorum effectiua sunt.

Cōmēta. ¶ Nūc de virtute pugnādi, ꝛ ludēdi idē ostēdit, ꝛ dicit. [Potētia dicēdi,] ꝛ subaudi potētia [agēdi] bona sunt ēt. ꝛ ꝑ potētiā dicēdi, intelligit vsuȝ rhetoricū, q̄ qs pōt dicere, q̄cūqȝ voluerit. naȝ (vt dicit Victorinus) vsus facit potentē. ꝛ ꝑ potētiā agēdi, vsuȝ in pugnis, ꝛ ludis agonisticis intellexit, quē agilitatē dicere possum⁹. Qd̄ aūt potētię tales sint bonę, ꝓbat, ꝛ dicit, [nā hmōi oia] s. oēs tales potentię [sunt bonoruȝ effectiuę.] potentia enim agendi est victorię, ꝛ pacis effectiua, potentia vero dicendi, est persuasiua bonorum agendorum.

¶ Insuper ingenium, memorię, docilitas, solertia, ꝛ huiusmodi omnia, naȝ potentię hę bonorum sunt effectiuę.

¶ Cū demōstrasset habitus esse bonos, ostēdit aptitudines nāles, (q̄ in II° ꝓdicamētoꝝ appellant̄ nāles po⁹) eē bonas. ꝛ dicit [Insup ingeniū] qd̄ grece dī εὐφυΐα, cui⁹ ptes sunt [memorię] ꝛ [docilitas.] Est eniȝ ingeniū vis qdā nālis nobis insita suis viribus ꝓualēs ad inueniēdū, qd̄ rōne iudicari possit. Enumerat aūt Cicero 5° li° de finib⁹ vires ingenij, ꝛ dicit, vna ingenij appellat̄ docilitas, ꝛ memoria, hęqȝ virtutes, q̄s, cū qs hʒ, vocat̄ ingeniosus. est ēt docilitas, aptitudo qdā ad disciplinādū, q̄ hō de facili disciplinat̄. hęc grece dī εὐμάθεια, [solertia] q̄ grece dī ἀγχίνοια, q̄ ꝛ sagacitas dici pōt. est aūt solertia (vt Arist. inqt ꝓ posterioꝝ) aptitudo nālis inueniēdi media ad syllogizādū in nō ꝓspecto tpe. Sagacitas ꝟo nō est prudētia. nam prudētia pceptiua est qd agendū. Sagacitas iudicatiua est solum. [ꝛ hmōi oia] subaudi bona sunt. cuius rōnē affert, ꝛ dicit, [nam hę potentię] s. naturales [bonoꝝ sunt effectiuę,] qa habituum scientificoꝝ, ac moralium productiuę.

ingenium εὐφυΐα docilitas εὐμάθεια solertia ἀγχίνοια sagacitas ꝑspicacitas.

¶ Similiter autē, ꝛ scientię omnes, ꝛ artes, ꝛ viuere ipsum. nam si nulluȝ aliud sequat̄ bonum, etiam per se erit eligibile.

Cōmēta. ¶ Cū declarasset aptitudines nāles eē bonas, qr iclināt nos ad acqsitionē bonoꝝ habituū, nūc declarat habit⁹ eē bonos, ad q̄s iclināt nāles aptitudies, ꝛ dicit. [Silr aūt ꝛ scię oēs,] tā ɔtēplatię, q̄ morales, [ꝛ artes] s. oēs practicę, atqȝ factiuę, [ꝛ viuere ipsȝ] bona sunt. qr ꝺ sciētijs, ꝛ artibus manifestū est, de viuere dicit, [nam si nullum aliud sequat̄ bonuȝ,] ex ipso viuere, [erit per se eligibile.] tamē inquantū seruit ad artes, ꝛ ad sciētias, ipsum viuere ēt bonum est, ꝛ sic est bonuȝ, tum qr seruit bonis acqrēdis, tū qr est ꝑ se expetibile tanq̄ ꝑfectio.

¶ Et iustum. naȝ publice conducit. hęc igit̄ fere sunt, quę bona esse constat.

Cōmēta. ¶ Demū de iustitia ꝛ iure idē demōstrat, ꝛ dicit. [Et iustū] ēt bonū est. [nā publice cōducit,] ꝑꝑ iustū eniȝ potētes sumus ad bene cōuiuendū ciuiliter. cōducit enim vniuersę ciuitati, atqȝ toti gēti. Qua rōne fit, vt iustitia ꝛ ius sint maxie bona, qm̄ bonū publicū dignius est q̄ bonū priuatū. Tūc epilogat, ꝛ dicit, [hęc igit̄ fere sunt, quę bona] sine controuersia omnibus [esse constat.]

¶ In dubijs vero, ex his syllogismi.

Cōmēta. ¶ Nūc de ijs bonis, ꝺ qb⁹ dubitat̄ ꝓponit dicere, ꝛ dic. [In dubijs ꝟo,] vtrū sint bona, vel nō, [ex his] elemētis, ac ꝓpōnib⁹, q̄s dicem⁹, [sūt sylli,] ꝛ enthymemata.

¶ Cuius contrariū est maluȝ, hoc est bonū.

Cōmēta. ¶ Intētio Arist. (vt recte Egidius inqt) est inuenire generales quasdā ꝓpositiones, ꝑ q̄s possumus cognoscere, ꝓposita q̄ōne de aliquo, vtrū sit bonū, ꝟl sit bonū. vt si ꝓponeret̄ qd̄, vtrū mouere bellū sit bonuȝ: qm̄ ꝑ multis modis cognosci potest, Arist. primo docet hoc cognoscere inspecto cōtrario, ꝛ qr cōtrarium multiplex

est fm spēm, primo docet cognoscere a cōtrario fz formam: τ assignat ppositionē dicens. [Cuius 3riū est malum, hoc [ipsum] est bonū.] vt si bellū fuerit malū, pax erit bonum. laborat Egidius facere ppositiones hmōi vles, τ veras, τ frustra laborat, nā ppō rhetorica satis est, vt sit verisimilis, nō enim opz esse verā, qꝛ tunc esset analytica, nec opz eē pbabilē, qꝛ esset dialectica. Satis igiť est, vt sit vera, vt in pluribꝰ, qꝛ sic in oībus videbiť verisimilis. τ sic lz in aliqbus 3riū mali sit malū, vt cōtrarium pdigalitatis, qd est auaritia sit malum, tamen vt in pluribus contrarium mali est bonum.

¶ Et cuius 3trariū inimicis conducit, verbi cā, si timidos esse hostibus maxime conducit, perspicuū erit, quoniā fortitudo nobis ciuibus vtilissima est.

Cōmēta. ¶ Assignat scdz locū ex inimicitiys bonū, τ dicit. [Et cuius 3riū inimicis pducit] .i. τ hoc est bonū nobis, cuius cōtrarium inimicis cōducit, verbi cā, nos eē fortes est nobis bonū, qꝛ huius 3rium .s. nos esse timidos inimicis conducit, vñ dicit, [Vbi cā, si timidos eē] nos, [hostibus maxie pducit, pspicuū erit, qm̄ fortitudo] .i. nos eē fortes, [nobis ciuibꝰ vtilissima est.] Silr si hostibꝰ pducit nos eē inexercitatos in bellis, erit nobis bonū nos esse exercitatos. τ si inimicis pducit nos carere nūmis, habere nummos erit nobis vtile.

¶ Et vniuersaliter qd inimici volunt, τ in quo gaudent, contrarium huic vtile videť. propter quod bene dictū est profecto gaudebit Priamus.

κεν γηθή/σαι Πρία/μος Homerus Iliados p° Cōmēta. ¶ Cū accepisset ppōnē ex inimicitiys bonū, nūc ondit eā apparēter esse vlez, τ dicit [Et vlr qd inimici volūt, τ in q̄ gaudent] inimici, [3riū huic] nobis [vtile vi.] vñ qꝛ inimici gaudēt, vt volūt nos esse imbelles, nos eē bellicosos est nobis vtile. pbat h̄ p pūerbiū Homeri iliados pꝰ τ dicit, [pp qd bene dictum est pfecto gaudebit Priamus,] qꝛ cū erat hostis, contrariū eius, quo Priamus gaudebat, erat nobis vtile. dixit vniuersaliter contrariū huic vtile vi, qꝛ reuera non est vle, sz appet vle.

¶ Est aūt non semper hoc, sed plerūqz. cū nihil obstet interdū idē expedire cōtrariys. vnde cū eadē res vtrisqz incōmoda fuerit, dicitur mala homines congregare.

Cōmēta. ¶ Cū declarasset ppositionē supius assignatā apparere vlr verā, nūc declarat q̄lis sit fm veritatē, τ dicit. [Est aūt nō semp hoc] .s. bonū, cuius 3riū expedit inimicis. [sed plerūqz,] cuius rōnē assignat, τ dicit, [cū nihil obstet idē expedire 3riys] .i. nobis τ aduersariys, vt pecunia, τ iustitia, idē etiā obesse, vt indigentia, τ iniustitia, obsunt enim nobis, τ aduersariys. [vnde cū eadem res vtrisqz incōmoda fuerit,] in pūerbio [dr, mala hoies cōgregare,] Sunt enim ciues aliqz inuicem inimici, qꝛ tñ bellū parať 3 eos, qd est oībus ciuibus malū, cōgregant in amicitia, τ ad vnū velle. Insup fratres aliqz inuicē inimici sunt, at cū idem malū parať 3 eos ab externo hoste, congregant ad vnū velle aduersus eum.

¶ Et qd nō est superabundantia, hoc est bonū. nam qd fuerit magis q̄ opz, malum est.

Cōmēta. ¶ Cū assignasset loca, quę sumunť a 3rio, nunc assignat locū, qd sumitur a medio īter 3ria. errauit aūt Egidius pp illud verbū, [qd,] nam in suis trāslationibus legiť [cuiꝰ.] sꝫ reuera [qd] legi dz, vt etiā Georgiꝰ legit, τ nos in nostro codice [quod] habemus. nō nego tñ apud nōnullos codices legi [cuius,] Sed si cuius legať, cura sit illos exponere, qui volūt [cuius] esse legendū. dicit igiť, [τ qd nō est supabūdātia,] nec excessus, sed mediū inter extrema, [hoc est bonū,] vt liberalitas, quę est mediū inter pdigalitatē, τ auaritiā, τ fortitudo, inter timorē, τ audaciā: oēs sunt bonę. assignat cām, τ dicit, [nam qd fuerit magis q̄ opz,] vel subaudi minꝰ q̄ oportet, [malum est,] qꝛ est excessus a medio.

¶ Et cuiꝰ grā multos ptulerunt labores. aut multa sunt expēsa. Iam enī bonū id apparet, ac vt finis iam tale existimať, τ q̄dē multorum finis. finis vero bonus est.

Cōmēta. ¶ Cum assignasset locū, qui accipiť a medio inter contraria, nunc assignat locū, q sumiť a fine, cuius grā multos ptulimus labores, τ dicit. [Et] id subaudi ē bonū, [cuius grā multos ptulerūt labores.] vt victoria est bonū, qm̄ Alexāder, vt vinceret Dariū, multos labores ptulit. deinde assignat scdz, q accipiť a multitudine expēsaꝝ, cuius ppōnem assignat, τ dicit [aut] subaudi .i. bonū, cuꝰ grā [multa sunt expēsa,] ac 3sumpta. vt vincere Cęsarē bonū erat Romanis, qꝛ multa cōsumpserūt, vt Cęsarē vincerēt. probat hęc loca simul, τ dicit, [Iā enī bonū] vtrūqz [id apparet] .i. iam enim vtrūqz eoꝝ est manifeste bonū, [ac vt finis] olim eoꝝ .s. laboꝝ τ expēsaꝝ [iam tale] .s. victoria [existimať, τ quidem multorū finis,] qꝛ multaꝝ rerum. [finis vero bonus est.] quia igitur illud (quod dictum est) multorum finis est. igitur est aperte bonum.

¶ Vnde hęc dicta sunt, dedit gloriā Priamo, τ turpe τ diu sufferre, τ prouerbium hoc, in valuis hydriam.

Cōmēta. ¶ Ex ppositionibus assignatis, narrat pūerbia, τ dicit. [Vñ hęc dicta sunt] .s. pūerbialr, primum κα δέ κεν εὐχωλὴν πριάμῳ .i. dedit gloriā Priamo. a laboribus enī τ īpēsis, q̄s gręci ptulerūt p victoria troiana, cū eā nō 3secuti eēnt, ab Homero dictū ē, dedit gloriā Priamo. Indoleuit pp eādē cāz aliō pūerbiū, αἰσχρόν τοι δηρόν τε μένειν .i. τ turpe quoqz est diu sufferre, pro aliq assequēdo .s. τ nō hře illud turpe est. [τ pūerbiū h̄] ēt emersit ἐπὶ θύραις τὴν ὑδρίαν, idest [in valuis] vel in fenestris. hydria, est aūt hydria vas ad capiēdū aquā. q̄si dicat si in ianuis vel fenestris eēt hydria sine vtero, quo aquę nō caperet, frustra esset. Quare capere aquā finis est, cuꝰ grā fcā est hydria: si g̃ nō capeť, frustra eēt fcā. p hęc oia pūerbia pz finē esse bonū. qm̄ pp ipz 3sequēdū fiūt ipēsę, τ adhibenť labores nō parui.

¶ Et qd multi expetūt, τ de quo pugnať, apparēs est. nam qd oēs expetunt, hoc bonū erat. multi siquidē quasi omnes videntur.

Cōmēta. ¶ Assignat aliū locū ab appetitu multoꝝ, cuꝰ ppō est, qd multi expetūt, h̄ est bonū. hanc assignat, τ dicit. [Et qd multi expetūt,] subaudi h̄ est bonū. deinde assignat locū, q sumiť a pugna multoꝝ, cuius ppō est .i. bonū cuius cā multi pugnāt, τ dicit, [τ de quo pugnatur] .s. a multis, h̄ subaudi [est apparens,] idest aperte bonū, qꝛ est bonū, vt finis. deinde assignat cām vtriusqz, τ dicit, [nam qd oēs expetūt] (vt supius est definitū) [hoc bonū erat,] sed dices multi non sunt oēs, quasi rńdens dicit, [multi si quidē quasi oēs videntur,] apud enim rhetorē vle est de oībus, vel de multis. quare si multi expetūt, vel pugnāt, quasi oēs videnť expetere, vł pugnare.

¶ Et

¶ Et laudabile, nullus eni nõ bonũ laudat.

Cõmẽtũ. ¶ Egidius vult Arist. assignare loca ad cognoscendum bona, quę sunt ad finẽ, cũ. vz. dubiũ fuerit ipsa eẽ bona. Mouet aũt ad hãc expõnẽ, qa assignat loca ad cognoscẽdũ laudabilia, cũ fuerit dubiũ ipsa esse laudabilia, sed laudabilia sunt ad finẽ, nõ aũt finis, nã fini nõ debet laus, loquẽdo de laude, vt de ea loqtur Arist. Laus eni semp inest rei in ordine ad aliud, finis aũt nõ ordinatur ad aliud, sed alia ad ipsũ. Unde p̃ ethicoꝝ dicit. nullũ fęlicitatẽ laudare, qm̃ (vt eodẽ liº scribit) optimo rũ nõ est laus, sed aliqd melius laude. Quare cũ hic docet cognoscere laudabilia, videt assignare loca cognoscendi bona, quę sunt ad finẽ, cũ. vz. dubium fuerit ipsa eẽ bona. Cõcedamus Egidio hãc expõnẽ. ⁊ dicam Aristotelẽ p̃mo assignare locũ vlẽz, ⁊ dicit. [Et laudabile] subaudi est bonũ, cuiꝰ cãm assignat, ⁊ dicit. [nullus eniz nõ bonũ laudat] .s. si nõ habuerit corruptũ iudiciũ naz ebrius laudat potũ vini puri, libidinosus laudat libidinem. sz quouis mõ sit, nullus id, qd nõ videt saltez sibi bonum: laudabit. Quicũqz eni laudat, eo laudat, qa aut est, aut videt sibi bonum id quod laudat.

¶ Et qd inimici ⁊ praui laudant. Quasi eni omnes iã cõfitent, q̃uis male affecti. Propter euidentiã eni cõfitebunt vtiqz: velut et ij praui, quos amici vituperant, ⁊ ij boni, quos inimici laudant.

Cõmẽtũ. ¶ Scd̃s locus est a laudibus inimicoꝝ, cuius ppõ est, qd inimici laudãt, hoc est bonũ. dicit. [Et qd inimici] .s. laudant, hoc subaudi est bonũ. Tertius locus est a laudibus prauoꝝ, cuiꝰ ppõ est, qd a prauis laudat, hoc est bonũ. dicit. [et] subaudi qd [praui laudãt,] hoc est bonũ. Deide assignat causaz hoꝝ duoꝝ locoꝝ simul, ⁊ dicit. [Quasi eni oẽs iam cõfitent q̃uis male affecti.] inimici eni pp odium nõ deberẽt laudare, praui minime pp maliciã. [ppter euidẽtiã eni] aperte bonitatis veritate cõpulsi] cõfitebunt imqz] bonos esse. Inimici eni male affecti .s. odio erga inimicos nũq̃ laudabũt eos, nisi fuerint adeo boni apte, vt oẽs illos cõfiteant bonos esse, praui vo prauitate affecti, qa oẽs putãt tales eẽ, quales ipsi sunt nequaq̃ eos laudabũt, nisi qa illi sũt adeo boni, vt nullus dicere posset eẽ malos, nec bene exposuit hunc locũ Egidiꝰ, qui p male affectos, intellexerit insanos, atqz mẽtecaptos. nõ eni hoc est bene dictuz. Nam Arist. vocat inimicos, ⁊ prauos male affectos. nã inimici odio dicũtur male affecti, praui aũt malitia. Deide pbat hoc a simili, ⁊ dicit. [Uelut etiã ij praui, quos amici vituperãt.] nõ eni amici quos amãt, vituperarẽt, nisi veritate cõpulsi, [⁊ ij boni. quos inimici laudãt,] ⁊ et praui, nã nõ laudarẽt, nisi a veritate compellerentur.

¶ Propter quod obiurgatos se corinthij putabant a Simonide, quum scripserit, corinthios autem non laudat Ilion.

Cõmẽtũ. ¶ Probat qd dixerat ex carmine Simonidis, ⁊ verificat carmẽ, ⁊ dicit. [Propter qd obiurgatos] .i. valde reprehensos [se corinthij putabant a Simonide] poeta, [cũ scripserit,] κορινθίοις δ᾽ οὐ μέμφεται τὸ Ἴλιον, idest [Corinthios autẽ nõ laudat ilion.] erat eniz troia inimica Corinthus, a qbus cũ nõ laudaret, se putabant obiurgatos, nã hoc nõ erat ob aliud, nisi qa nõ erãt manifeste boni. Si enim fuissent manifeste boni, fuissent cõpulsi eos laudare, qui cũ non essent laudati a Troianis inimicis se putabãt obiurgatos a Simonide sic canente. ¶ Quo vo ad vba attinet, vbuz illd laudat, grece est, μέμφεται, qd lz latine sit incusat, tamẽ hic sonere dz (vt diximus.) Aliter nõ esset ad ppositũ. Egidius aũt bonitate ingenij exponit vba, q̃ nõ habebat.

¶ Et qd prudentũ aliqs, aut bonoꝝ viroꝝ, vel mulierũ pIudicauerit, vt Ulissem Minerua, ⁊ Helenam Theseus, ⁊ Alexandrũ deę, ⁊ Achillem Homerus. *minerua ἀθηνᾶ pallas*

Cõmẽtũ. ¶ Quartũ locũ assignat a iudicio pbatoꝝ virorum vel mulierũ, cuius ppõnẽ assignat, ⁊ dicit. [Et qd prudẽtũ aliqs aut bonoꝝ viroꝝ, vel mulierum pIudicauerit,] subaudi hoc est bonũ, [vt] quoniã [Ulissez] pIudicauit [Minerua, ⁊ Helenam Theseus, ⁊ Alexãdrum deę, ⁊ Achillẽ Homerus,] ideo oẽs hi laudabiles sunt ⁊ boni. ¶ Dubitat Egidius, nã cũ sit laudabile ⁊ bonũ, qd praui laudãt, vt supius pz, ab opposito sensu illaudabile, atqz malũ eẽ videbit, qd laudãt boni. Iaz supius dictum est rhetoricã quẽadmodũ dialecticã habere argumenta, ⁊ argumẽtãdi loca ad opposita, cum nihil absurdũ sit ambo cõtraria pbibilia, atqz verisilia esse. Probabile eni atqz verisimile est Medeam dilexisse, atqz odisse filios suos, qa vt cõtraria eidẽ inesse sm̃ eãdem rõnem nõ est possibile, ideo pbabilr ac verisimilr stare nõ videt, vt Medea eadez ratione filios amet, quo odio psequebat. q̃re pbabile ac verisĩe videbitur, vt filios amet, qa mater, odio autẽ psequat, qa interfecerit. hoc pacto et psuadebit rhetor aliqd eẽ bonũ, qa ipsum laudãt probi, ⁊ qa ipm laudãt iprobi. Uerũ aliter atqz aliter, nã prudẽtes ⁊ probi, qa sunt boni, ac iusti, atqz recti appetitũ hñtes liberiqz. Mali vo ipsa veritate cõpulsi, qm̃ qd laudant, est oĩbus aptũ, q sit bonũ. Causa aũt quare id qd videt sapientibꝰ sit pbabilr ac verisimile, est (vt Arist. inqt in 8º ethicoꝝ) qa sapiẽs est mẽsurũ ac regula iudicij, propterea Cicero inqt. malo laudari a laudato viro q̃ a tota plebe, cuius rationem assignauit Ari. qa laudatus vir a plebe, ⁊ a sapientibꝰ laudat. ideo quod laudat, videtur laudatum ab omnibus.

¶ Et omnino eligibilia. Eligunt enim agere, ⁊ quę dicta sunt, ⁊ quę inimicis mala, et amicis bona sunt.

Cõmẽtũ. ¶ Cũ docuisset nos cognoscere bonũ qd est ad finẽ (cũ fuerit dubiũ ipm esse bonũ) qa est laudabile, nũc docet idem ex eo, qa est eligibile. Differt eni bonũ ad finem, ab ipso bono, qd est finis, qa id, qd est ad finẽ, est eligibile. Bonũ vo qd est finis, est grã cuius fit electio, ⁊ cõsilium. Nã cõsiliũ ⁊ electio (vt 3º ethicoꝝ scribit Arist.) non est de fine, sed de eis, quę sunt ad finẽ. Finis enim bonũ est, cuius grã eligimꝰ, atqz cõsiliamur. accipit igit hunc locũ ab eligibili, cuiꝰ ppõnẽ ponit, ⁊ dicit. [Et omno eligibilia] subaudi sunt bona, cuius cãm assignat, et dicit. [Eligũt eni] subaudi, qui ꝯsulũt, agere, ⁊ quę dicta sunt] superius .s. bona vtilia quę ad finem sunt, [⁊ q̃ inimicis mala, ⁊ amicis bona sunt.]

¶ Et possibilia.

Cõmẽtũ. ¶ Nunc docet cognoscere bona, quę cõia sunt tam bonis, quę sunt ad finẽ, q̃ bonis, q̃ sunt finis: quoties fuerint dubia. Uel forasse agit de eo annexo bonis quod est possibile, vel impoẽ, ⁊ accipit p̃mũ locũ ab ipo possibili, cuius ppõnẽ assignat, ⁊ dicit. [Et põia] subaudi sunt bona. Cã aũt, qa impoĩa nõ possunt hẽe rõnez boni. igit possibilia, cũ habeant rationem entis, vel saltez possibilia esse, necessario habent rõnem boni.

¶ Hęc autē dupl'r sunt, ⁊ quę fiunt vti\(q\), ⁊ quę facile fiunt. Facilia vo sunt quę sine dolore, vel in paruo tempore. Difficile eni aut dolore, aut magnitudine tpis definitur.

Cōmēta. ¶ Et qm̄ possibilia dupl'r sunt, vt ostēdat pōia vtro\(q\) modo eē bona, distinguit possibilia, ⁊ dicit. [Hęc aūt.] scz possibilia [dupl'r sunt: ⁊ quę fiunt,] qn̄q\(z\) subaudi, hoc est, quę fieri pñt a quibuscū\(q\)z, ita vt aliqn̄do reducta sint ad actū, [⁊ quę facile fiūt,] subaudi ⁊ vtro\(q\) modo sunt bona, qm̄ vtro\(q\) mō habent rōnem entis. Deinde exponit facilia p locū ab opposito, ⁊ dicit. [Facilia vo sunt, quę sine dolore, vel in paruo,] breui\(q\) [tempore] fiūt. Deinde pbat hoc p locū ab opposito, ⁊ dicit, [diffi cile eniz aut dolore aut magnitudine tpis] definit'. Facile eniz fit canis, qa duob' mēsib' paritur, difficile aūt elephantus, quia duobus annis editur. Insup facile fit odium, quia breui tēpore, ⁊ sine dolore, difficile fit pax, qa in magno tpe post bellū, ⁊ cū multo dolore.

¶ Et si quoad volūt. Volūt autem aut nihil mali, aut minus \(q\) bonum/hoc autez erit, si vel lateat pena, vel si parua sit.

Cōmēta. ¶ Assignat scdm locū cognoscēdi bonuz ab ipso velle, cuius ppōnē affert, ⁊ dicit. [Et si volūt] subaudi aliqd, [quo ad] fieri pōt ips velle, hoc est bonū. Exponit aūt id, qđ volunt, quoad fieri pōt ipsum velle, ⁊ dicit. [Volunt autē] subaudi hoies quousq\(z\) velle possunt, [aut nihil mali, aut] volunt [minus] malū saltem [\(q\) bonuz] .i. aut saltē volunt paruū maluz quoad fieri pōt. igit' per hęc vult habere, nihil mali eē bonuz, ⁊ paruū maluz eē bonū, qa vtrū\(q\) est volitū, quoad fieri potest. Exponit aūt quid sit illud paruū malū, qđ hoies volunt, quātuz possunt, ⁊ dicit. [hoc autē] .s. paruū maluz, qđ volunt p posse, [erit si vel lateat pena,] ex delicto cōmisso .i. hoc paruū maluz, qđ pro posse volūt, erit si pp̄ter delictum cōmissuz possint celare pęnā, qua puniunt'. [Vel si] pęnam nō possint celare, [parua] admodū [sit.] Qui eniz delinquūt, id qđ sūme volunt, est, vt nullā patiantur pęnam, ⁊ hoc est velle nihil mali, aut si patiant', illa sit abscōsa, aut saltē parua, cū eā celare non poterāt. Quare oīa hęc bona aliquo mō sunt. Priuatio pęnę oīno, bonum est, qa nihil mali est, parua pęna siue pp̄ter latentiā, siue pp̄ter remissionez, etiā bonū est, qa est puū malum. Egidius autem hunc locuz non percepit, qa trāslationes suę erant inintelligibiles.

¶ Et quę propria.

Cōmēta. ¶ Assignat tertiū locū cognoscendi bona ab ipsa accōmodatione: cuius ppōnē assignat, ⁊ dicit. [Et quę propria] sunt, hęc sunt bona. Georgius ἴδια, sua transtulit, ⁊ sic erit sensus, ⁊ quę sua sunt, hęc erūt vnicuiq\(z\) bonū, vt qm̄ hoīs rōnale est, ideo rōnale est hoi bonum. Egidius ἴδια, exponit pp̄ria ac pportionata, ⁊ accōmodata, qm̄ q̄cū\(q\)z sunt alicui pp̄ria .i. pportionata, ac accōmodata, hęc sunt ei bona. Et qa vnicui\(q\)z vxor mā sueta, at\(q\)z pudica est accōmodata, at\(q\)z proportionata, vnicui\(q\)z vxor māsueta at\(q\)z pudica bona est. Insuper qa color lucidus est visui, ⁊ non auditui proportionatus, ideo est visui bonus, non autem auditui. vtra\(q\)z expositio verbis gręcis conuenit.

¶ Et quę nemo.

Cōmēta. ¶ Assignat 4m locuz cognoscēdi bona a raritate habēdi, cuius ppōnez affert, ⁊ dicit. [Et quę nemo] subaudi, vel pauci hñt, hęc sunt bona. Insuper ⁊ quę nemo, vel pauci audēt, hęc sunt bona. Vñ qa nullus, vel pauci pn̄cipes phiam hñt, ideo principib' bona erit phia. Fęlices eni (vt Plato inqt) forēt respublicę, si pn̄cipes, qui eis pęsunt, essent Phi. Insuper quia nullus, aut pauci audent pugnare cum Hercule, ideo bonum est pugnare cum Hercule.

¶ Et quę vltra necessarium vsum sunt. Honor enim sic magis.

Cōmēta. ¶ Assignat 5m locū cognoscēdi bona a carētia necessitatis, cuius ppōnez assignat, ⁊ dicit. Et quę περιττά .i. ⁊ quę superflua, vel [quę vltra necessariū vsuz sunt.] Nā quāto aliqd est magis necessariū, tanto est minus nobile, minus\(q\) dignū. Scribit eni Aris. pmo metaphy. oēs scias magis necessarias eē \(q\) metaphysica, digniorē autem nullā. Quare q̄cū\(q\)z vltra necessariū vsum sunt, cū sint honorabiliora at\(q\)z digniora, meliora erūt. propterea dicit. [Honor eniz sic magis] est, quo scilicet minus necessaria sunt.

¶ Et quę ipsis coaptant'. talia autē sunt, quę ⁊ fm genus, ⁊ potētiam conueniunt.

Cōmēta. ¶ Assignat 6m locum a coaptatione, ⁊ cōgruentia, cuius ppōnem affert, ⁊ dicit. [Et quę ipsis coaptant'] at\(q\)z cōgruūt, hęc sunt bona, ⁊ qm̄ aliqd pōt coaptari alteri bifariā, dicit. [talia aūt sunt] .s. quę coaptātur alicui, [quę ⁊ fm genus] .s. coaptant' [et] quę [fm potētiā ↄueniūt] fm genus qdem, vt agere fm rōnē, hoc eni cōgruit homini, qa fm genus hoīs cōuenit hoī, vt agat fm rōnez. agere aūt pter rōnem cōgruit beluis, qa beluis cōgruit, vt agant pter rōnē. ideo agere fm rōnē est hoī bonum. [fm potētiā vo] hoc est fm vires, qa fm vires hoīs cōuenit ambulare, ⁊ nō volare. pp̄terea ambulare est hoī bonum. Insuper fm vires nobilitatis conuenit modesta, ⁊ pulchra agere, nō autē imodesta ⁊ turpia. ideo viro nobili bonum est agere modesta, ⁊ pulchra.

¶ Et in quibus mācos esse putāt, \(q\)uis pua sint. Nā nihil minus eligūt hęc agere.

Cōmēta. ¶ Assignat 7m locū a carētia rerū, quę in alijs cernit': cuius ppōnem affert, ⁊ dicit. [Et] ea sunt etiā bona, [in quibus] alios [putāt eē mancos, \(q\)uis parua sint, naz nihil minus eligūt hęc agere] tā\(q\) bona. Vbi cū agilitas in palestra, \(q\)uis parua res sit, cum in ea alij sint manci, expetit', vt bonū. naz pp̄ter illā agilis superat ineptū. Insup diuitię sunt bonę, ⁊ expetunt', vt bonę, \(q\)uis paruę res sint respectu sanitatis, ⁊ virtutis, qm̄ alij in diuitijs māci sunt. Adhuc genus eligit', \(q\)uis parua res sit, respectu diuitiarū, ⁊ disciplinę, ⁊ virtutis, qa in ea multi sūt manci: sunt ⁊ alia exēpla innumera. hinc prouerbiuz, omne rarum charum est: ⁊ eligibile.

¶ Et quę bene operabilia. possibilia eni sūt, vt facilia. Bene operabilia autem, quę oēs, aut plures, aut pares, aut minores gesserūt.

Cōmēta. ¶ Assignat 8m locū a facilitate operādi, cuius ppōnem affert, ⁊ dicit. [Et quę bñ opabilia] , εὐκατέργαστα .n. gręce ad exituz facile pducibilia exponi pōt. Quare ppositio erit, quę facile ad exitū pducibilia sunt, hęc sūt bona, ⁊ assignat cām, ⁊ dicit, nā bene operabilia [possibilia sunt,] nō sumēdo possibilia, vt difficilia, sed [vt facilia.] exponit aūt quę sunt bñ operabilia, ⁊ dicit. [bene opabilia autē] dico, [quę oēs, aut plures, aut pares, aut minores gesserūt.] hoc pacto bonū erit mouere belluz cōtra lotrenses, qm̄ Syracusani mouerūt ↄtra eos bellum, ⁊ obtinuerūt, qui sunt aut nobis pares, aut mino

gesserunt κατωρθώσαν egregie ⁊ cum virtute effecerunt.

res. Insup bonū ⁊ eligibile est Cesari mouere bellū cōtra Parthos, qm̄ ventidius mouit, ⁊ obtinuit, qui est minor, vel non maior Cesare.

¶ Et que grata sunt amicis, vel q̄ odio sunt inimicis.

Cōmētu[m]. ¶ Assignat 9[m] locū ab eo, qđ est amicis gratū, inimicis vo odiosum: cuius ppōne affert, ⁊ dicit. Et que grata sunt amicis, vel que odio sunt inimicis, hec sūt bona. naz cū amicus sit alter ipse, ea debent esse nobis bona, que amico sunt bona, ac grata. ⁊ cum inimicus sit cōtrarius, ea debere esse nobis bona, que inimico sunt mala, atqz odiosa.

¶ Et q̄cūqz, quos mirant̄, p̄eligūt agere.

Cōmētu[m]. ¶ Assignat 10[m] locum ab imitatōe eoꝝ hoīuz, quos in admiratione habemus: cuius ppōnez affert, ⁊ dicit. Et que p̄eligūt illi hoīes agere, quos mirant̄ hoīes, tāq̄ singulares: hec sunt bona, ⁊ eligibilia, vñ qa Plato elegit viuere s̄m virtutez, qui erat in hoīum admiratione, ideo viuere s̄m virtutē est bonuz, ⁊ eligibile. Insup qa Cesar subiecit populo Romano gallos, qui erat admirabilis, eligibile est, ⁊ bonū subycere gallos nobis. Cā autē, qa illustres viri (quos in admiratione habemus) non agunt, nisi preclara, atqz nobilia: que omnes agere p̄eeligunt.

¶ Et ea ad que ingeniosi sunt, atqz expti. Facilius enim efficere putant.

Cōmētu[m]. ¶ Assignat 11[m] locum ex ys, ad que sumus ingeniosi ac expti, cuius ppōnē affert, ⁊ dicit. Et ea sunt bona atqz eligibilia nobis, ad que sumus igeniosi, atqz experti. Ingeniosi qdē natura, expti vo exercitatōe. hec eligimus tāq̄ bona, qm̄ putamus facilius efficere cum icli natione nature, tuz experiētia, ⁊ exercitatione. Nec obstat locus superius assignatus, q dicit nobis eē eligibilia, ⁊ bona ardua, que sūt aggressu difficilia qm̄ rhetor, qui p̄suadet ad cōtraria, vtitur locis cōtrarys, q nō s̄m idē, sed s̄m aliā, atqz aliā rōnē, sunt cōtrarij, vt supr⁹ diximus. hoc pacto Phis eligibile est, ⁊ bonum philosophari, ⁊ poetis carmina scribere, qm̄ ad hec sunt ingeniosi, ⁊ experti, ideo, vt Hesiodus inquit, in his consumant magnam partem temporis.

¶ Et que nemo improbus. Laudantur eniz magis.

Cōmētu[m]. ¶ Assignat 12[m] locū ex eo, qs nemo improbus hz, cui⁹ ppōnem affert, ⁊ dicit. Et que nemo iprobus subaudi hz, hec sunt bona, ⁊ eligibilia. cām affert, ⁊ dic̄. Laudantur eniz magis. s. qui habēt ea, que improbi nō habent, nam improbi propter improbitatem, nihil habēt nisi malum, ⁊ turpe.

¶ Et que cupiunt. Non enim solum iocunda, sed etiam meliora videntur.

Cōmētu[m]. ¶ Assignat 13[m] locū ex cupiditate, cuius ppōnez affert, ⁊ dicit. Et que cupiunt, hec sunt bona atqz eligibilia. cuius cām assignat, ⁊ dicit. Non eni solū que cupim⁹ iocūda, sed etiā meliora vident̄. omne eni quod cupimus sub ratione boni cupimus, aut quia bonuz, aut qa apparet nobis bonum.

¶ Et ea, ad que singuli maxime tales sunt. vt bellicosi, si victoria erit. ⁊ ambitiosi, si honores. Auari si pecunie, ⁊ alij eodē modo. De bono igitur ⁊ vtili, ex his sumende persuasiones sunt.

¶ Assignat 14[m] locū ex eo, quo maxime afficimur, cui⁹ ppōnez affert, ⁊ dicit. Et ea subaudi bona, ⁊ eligibilia sunt, ad que singuli maxime tales sunt. i. qb⁹ maxime afficimur. vt bellicosi eligunt p bono victoriā, si victoria erit quo maxime afficiunt̄. Et ambitiosi eligūt pro bono honores, si honores sunt, qb⁹ maxime afficiuntur. Auari eligūt pro bono pecunias, si pecunie erūt, qbus maxie afficiūtur. ⁊ alij eodē mō eligunt p bonis alia, si alqs afficiūtur. Tūc epilogat, ⁊ dicit. De bono igit̄ s. qđ est bonum vt finis, ⁊ de vtili, qđ est bonū, vt ad finē, ex his sumēde p̄suasiōes sunt. Cōmētu[m].

¶ Quoniā autez persepe confitentes ambo conferre, de eo quod magis est, dubitāt, cōsequenter vtiqz dicenduz de maiore bono, atqz de magis vtili.

¶ Cum dixisset de bono, qđ est vt finis, ⁊ de vtili, quod est bonū ad finem, posuissetqz ppōnes ⁊ elemēta ad cognoscēdū hec, cū fuerint dubia, nūc agit de magis ⁊ minus bono, vt cognoscam⁹ magis ⁊ min⁹ eligibile. Erūt enim duo annexa bonis. vz. magis ⁊ minus, ⁊ possibile atqz impoe, vult igit̄ assignare ppōnes ad cognoscenduz magis, ⁊ minus bonū, naz prius assignauit ppōnes ad cognoscēdū possibile ⁊ impoe. s. cū fuerint hec dubia. Et p̄mo pponit intētionē, ⁊ induit tria. vz. intentionē, cām intētionis, ⁊ 3[m] est continuatio eoꝝ, que dicturus est, ad ea, que dicta sunt: ⁊ dicit. Qm̄ aūt p̄sepe confitentes subaudi aliqua duo vel plura, ambo vel oia conferre, esseqz vtilia, ac bona, ⁊ eligibilia, de eo qđ magis vel minus est, dubitāt. i. dubitāt de magis vel minus bono, hec est cā intētiōis, deinde assignās continuationē ⁊ ordinē, affert intētionē, ⁊ dicit. Cōsequēter vtiqz dicendū de maiore bono subaudi ⁊ de minore, atqz de magis vtili atqz minus vtili. H de intētiōe. Cōmētu[m].

¶ Sit itaqz excedēs qdem, tātuz ⁊ amplius. Excessum vo qđ inexistit: ⁊ maius quidez semp ⁊ plus ad minus. magnū aūt ⁊ puum, ⁊ multū ⁊ paucū ad multoꝝ magnitudinē. ⁊ excedēs qdem magnū, deficiens aūt puū. atqz multum ⁊ paucum eodē modo.

Cōmētu[m]. ¶ Cū pposuisset intētionē, nunc volens illā exequi, more boni mathematici, p̄mo p̄mittit definitiones: vbi illud ante expōnez p̄accipiamus, magnū ⁊ paruum vno mō accipi posse absolute, simplr̄qz nā lz magnū, ⁊ puū semp ad aliquid dicant̄, magnuz m̄ absolute ac simplr̄ id dicit̄, qđ respectu sui generis est magnum. vbi causa hō sexcubitus, quantus erat Hercules, simplr̄ magnus dicit̄, qm̄ in genere hoīuz dicit̄ absolute magnus. Nullus eni in eo genere reptus est maior, hō etiā qnque cubitus dicit̄ simplr̄ magnus. qm̄ in eo genere pauci reperiunt̄ maiores, paruus aūt simplr̄, qđ respectu sui generis est paruuz. vbi cā, hō bicubitus, vel semicubit⁹, qm̄ in hoīum genere nullus, aut pauci reperiunt̄ minores. tunc vo magnū ⁊ paruū cōparatiue sumunt̄, cū ad aliquid cōparata, magnū excedit, paruū excedit̄. Et h pacto Thersita dicet̄ magn⁹, qm̄ respectu pigmei est magnus. Anteus vo paruus, qa respectu Herculis ē puus. dicit̄ aūt magnū cōparatiue ab Arist. maius. paruū aūt, minus. absolute vo magnū dicit̄ magnū, absolute puū dicit̄ paruū. oibus aūt his magnis cōe dicit̄ excedens. nā tam magnū cōparatiue q̄ magnuz absolute dicūtur excedētia. oibus aūt paruis cōe dicit̄ excessum, qm̄ tam paruū simplr̄, q̄ cōparatiue paruū, dicit̄ excessum aliq̄

rōne. His expositis, definit pmo excedēs, qđ est oībus magnis cōe, ꝛ[sit itaqꝫ excedēs qdē tantū, ꝛ amplius.] nam quouis mō sumatur magnū, ei semp competit hęc definitio, qa semp erit tātū, s. quātū est, qđ exceditur, ꝛ amplius. Si eni excedēs eēt pcise tm̄, esset ęqle. Si aūt esset minus, eēt excessum. igit̄ excedens cōuer est id, qđ est tātū, ꝛ adhuc amplius. Deinde definit excessuꝫ, ꝛ dicit.[Excessuꝫ vō, qđ inexistit,]subaudi vt pars in ipso excedēte, ꝛ sic est etiā non tātū. Deinde definit mai⁹, qđ dicebat̄ magnū cōparatiue, ꝛ dicit.[Et maius quidem semp]est[et]id,[qđ est plus ad minus.]Cōtra aūt pūū cōparatiue erit, qđ minus ad mai⁹. vt Thersita ad pigmeuꝫ Deinde volēs definire magnū absolute, ꝛ paruū absolute, accipit pmo qua rōne dicunt̄ talia, ꝛ dic.[magnuꝫ aūt ꝛ paruū,]q̄ dicunt̄ de cōtinuis,[ꝛ multū ꝛ paucum,]quę dicunt̄ de numeris, absolute dicuntur respectu sui gn̄is[ad multoꝝ magnitudinē,]qa semp simpliciter magnū dicit̄ in suo gn̄e respectu multoꝝ magnū, ꝛ paruū respectu multoꝝ paruū, ꝛ tūc definit magnuꝫ, cū dicit,[ꝛ excedēs]respectu multoꝛuꝫ sui gn̄is dī[magnū qdem, deficiēs aūt]respectu multoꝝ sui generis dicit̄[paruū,]ꝛ qa nō descripsit multū ꝛ paucū, dicit,[atqꝫ multū, ꝛ paucū eodē mō,]qa simpl'r, ꝛ comparatiue capi pn̄t, ꝛ ita dupl'r poterunt definiri.

℄ Qm̄ igitur bonuꝫ dicimus, ꝛ qđ ipsuꝫ sui gratia, ꝛ non alterius est eligibile, ꝛ qđ oēs appetunt, ꝛ qđ intellectum ꝛ prudētiaꝫ habentes eligerent vtiqꝫ: ꝛ effectiuū, ꝛ ꝯseruatiuum, vel ad quod sequuntur talia.

Cōmētu⁹. ℄ Nūc assignat definitiones boni, ꝛ pmo eius boni, qđ est finis, repetendo easdē, quas superius assignauit sub breuitate. ꝛ verba Arist. legēda sunt suspēsiue vsqꝫ ibi, [necesse est ꝛ plura vno,]ꝛ dicit.[Qm̄ igit̄ bonum dicimus, ꝛ qđ ipm̄ sui gr̄a, ꝛ non]gratia[alterius est eligibile.]assignat scđam, ꝛ dicit.[ꝛ qđ oēs appetunt,]assignat tertiā, ꝛ dicit.[Et qđ intellectū ꝛ prudentiā hn̄tes eligerēt vtiqꝫ,]vel subaudi si nō haberēt itellectū neqꝫ prudentiā, eligerēt si hn̄ent, hę sunt definitiōes boni, qđ est finis. Deinde assignat definitiones boni, quod est vtile ad finē, ꝛ dicit, ꝛ effectiuū, ꝛ cōseruatiuū,[vel ad qđ sequuntur talia]. s. bona, vt fines, hęc subaudi sunt bona vtilia, q̄ dicunt̄ bona ad finē. Hacten⁹ de definitiōib⁹.

℄ Quod autē est cuius gr̄a, finis est. Finis eni est cuius gratia cętera sunt. Alicui autēꝫ bonum, quod ad eum hęc patitur.

Cōmētu⁹. ℄ Cū assignasset definitiones, nūc assignat petitionem more boni mathematici. Est autē petitio diūa inter bonū, vt finem, ꝛ bonū, qđ est ad finē, ꝛ dicit.[Qđ autē est cuius gr̄a, finis est.]Assignat rōnē, ꝛ dicit.[Finis enim est, cuius gr̄a cętera sunt.]igit̄ bonuꝫ, vt finis erit, cuius gr̄a sunt bona, quę sunt ad finē. Exponit bonū ad aliđ, vt cōpleatur petitio, q̄ est differētia bonoꝝ, ꝛ dicit,[alicui aūt bonū]qđ dicit̄ bonū ad aliud, est id,[qđ ad euꝫ hęc patit̄]. i. qđ ad eū. i. finē, ꝛ gr̄a boni, quod est finis, h̄ quę dicta sunt, patit̄. vꝫ. aut vt efficiat, aut vt seruet, aut vt ad ipsum sequatur. Hęc de petitione, vbi definit suspensio verborum.

℄ Necesse ꝛ plura vno, ꝛ paucioꝛib⁹, cōnumerato vno, aut paucioꝛibus, maius bonuꝫ eē. Excedit eni qđ autē inexistit, exceditur.

Cōmētu⁹. ℄ His visis, atqꝫ p̄suppositis, accedit ad ppōnes de maioꝛe atqꝫ minoꝛe bono, qbus docet cognoscere positis duob⁹, vel pluribus bonis, in qbus dubitamus de maioꝛe bono, vel minoꝛe, qđ eoꝝ est maius bonū. vel ppositis duob⁹, aut plurib⁹, quę videntur ęque bona, docet ppōnes ꝛ elemēta, qbus argumētari possumus, qđ reuera eoꝝ est magis bonuꝫ, siue melius. Qđ si ita fuerit, melius erit, qđ vna, vel plurib⁹ pemīnētys pemīnet minus bono. Quare docebit p loca, ꝛ ppōnes nos pręeminētias vnius ad vnū, vel ad plura argumētari. Assignat itaqꝫ pmum' locū a numero bonoꝝ, siue a multitudine bonoꝝ, cui⁹ ppōnē affert, ꝛ dicit.[Necesse est ꝛ plura,]plura dico, aut solo[vno]plus connumerato,[aut]cōnumeratis[paucioꝛib⁹]pluscꝫ in alio,[eē mai⁹ bonuꝫ, vno. s. bono ꝛ]eē maius bonum[paucioꝛib⁹]. s. bonis. Hac rōne duę margaritę sunt maius bonū vna, ꝛ decē margaritę maius bonū septem margaritis. Assignat cām ex definitionibus assignatis, ꝛ dicit.[Excedit eni]siue in vno, siue in paucis excesserit, semp dī excedens, ꝗre maius bonuꝫ.[Qđ autē]in ipso excedēte[inexistit]vel vt pa, vel aliqđ illius,[excedit̄,]igit̄ est minus bonuꝫ. Nec curanduꝫ est de obiectionibus ꝛ instātys, qm̄ propositiones rhetoricę nō sunt vīes, sed verę in pluribus, nam sic sunt verisimiliter vīes.

℄ Et si maximū excesserit maximum, ꝛ ipsa, ipsa. Et q̄cūqꝫ ipsa, ipsa, ꝛ maximum maximū. Ut si maxim⁹ vir maxima muliere maioꝛ fuerit, oīno etiaꝫ viri mulierib⁹ maioꝛes erūt. ꝛ vir maximus maxīa muliere maioꝛ. Excessus eni generū, ꝛ eoꝝ quę in generibus maxima sunt, ꝓpoꝛtionabil'r se habēt.

Cōmētu⁹. ℄ Assignat 2^m locū ab excessu gn̄is, cuius ppōnē affert, ꝛ dicit.[Et si maximuꝫ]. s. in vno gn̄e,[excesserit maximuꝫ]in alio gn̄e,[ꝛ ipsa]quę sunt vnius gn̄is, excedent[ipsa]q̄ sunt alterius gn̄is. ꝛ vult locū hūc conuerti, dicēs,[Et q̄cūqꝫ ipsa,]q̄ sunt in vno gn̄e, excesserint[ipsa]quę sunt in alio gn̄e:[ꝛ maximum]vnius gn̄is excedet[maximū]alterius. Declarat locū p exēpluꝫ, ꝛ dicit,[vt si maximus vir maxima muliere maioꝛ fuerit]vbi cū, Hercule Polysena,[oīno est viri,]qui sunt in vno genere,[erūt maioꝛes mulieribus,]q̄ sūt in alio gn̄e.[et]ecōuerso si viri mulieribus maioꝛes fuerint,[ꝛ vir maximus maxima muliere maioꝛ]erit. Cui⁹ rōnē assignat, ꝛ dicit.[Nā excessus generū]. i. nam excessus eoꝝ, quę sunt in gn̄ibus[ꝛ excessus eoꝛuꝫ, q̄ in gn̄ib⁹ sunt maxīa,]ꝓpoꝛtionaliter]. i. ꝯuertaliter se hn̄t ſm dictā rōnem.

℄ Et cum hoc quidem seqtur ad illud, illud autem non ad hoc.

Cōmētu⁹. ℄ Assignat 3^m locū ab antecedētia, cui⁹ ppōnē affert, ꝛ dicit.[Et cū hoc qdē seqtur ad illđ, illud aūt nō ad h̄,]hoc subaudi qđ nō seqtur, est maius bonū. vt quoniam ad bene viuere seqtur viuere, cōtra vō ad viuere nō sequitur bene viuere, ideo ipm̄ bene viuere est maius bonum ipso viuere. Insuper quia ad esse p̄bm sequit̄ eē, contra vō ad esse nō sequitur esse p̄bm, ideo eē p̄bm melius est ipso esse.

℄ Sequitur aūt aut simul, aut posterius, aut potestate. Nā vsus eius, qđ seqtur, est in eo qui alterius est. Seqtur autē, simul qdeꝫ, ad ipm̄ benevalere viuere. Ad hoc aūt, illđ nō, Posterius vō, ad addiscere ipm̄ scire. potestate deniqꝫ, ad sacrilegiū furtuꝫ cōmittere. Qui eni sacra p̄datus est, furtū ēt cōmisit.

Cōmētū. ¶ Distinguit aūt ipm sequi, vt ostendat in oībus semp qđ antecedit maius eē eo, qđ sequitur, ꝛ dicit. [Sequitur autem, aut simul].s. tēpore, non aūt simul natura, [aut posterius].s. tēpore. [aut potestate.]añq̄ hęc mēbra exponat, accipit ꝑ vero in oī ante haberi aliquo mō ꝯñs, saltem ſm vsum, hoc est ſm ꝑfectionē, veluti triāgulus in quadrāgulo: ꝛ dicit. dico aūt hoc eē ꝯñs. [nā vsus eius, qđ sequitur].i. nā ꝑfectio ꝯñtis [est in eo] vsu.i. in ea perfectiōe, [quę est alterius].i. quę est añtis. vt in ipso bn̄ viuere est eminēter ipm viuere. Tunc exponit ipm seq, ꝛ dicit. [Sequitur aūt, simul qdez ad ipm benevalere viuerē.]nā si aliqs bene valet, viuit. [ad h aūt illud non]sequit̃, nō eni si viuit, benevalet. Sequitur dico simul, quia in eodez tēpore simul, qui benevalet, viuit. [Posterius ꝟo ad addiscere ipm scire,]nō eni qui discit, simul scit, sed necesse est, vt gńet̃ habitus, si aliqs ꝺz dici sciēs: qđ fieri nō pōt, nisi in tēpore. [potestate deniqȝ ad sacrilegiū furtū cōmittere, qui eni sacra ꝑdatus est, furtuȝ etiā cōmisit.]dicit̃ aūt h sequi potestate, qa nō semp q sacrilegiū facit, furtū cōmittit, qa furtū cōmittere est furari a priuata ꝑsona. mō fieri pōt, vt sacrilegiū fiat, ꝛ non a priuata ꝑsona fiat furtū. qui eni furat̃ calicē, cōmittit sacrilegiū, non aūt furtū. Qui ꝟo calicē, ꝛ sacerdotis indumēta, cōmittit sacrilegiū ꝛ furtuȝ. In oibus igit̃ his qđ antecedit, est maius, benevalere eniȝ maius q̄ viuere, ꝛ scire q̄ discere, ꝛ sacrilegiū cōmittere mai⁹ q̄ furari.

¶ Et excedentia idez in maiore, maiora. Necesse enim est excedere maius,

Cōmētū. ¶ Assignat 4ᵐ locū a maioritate excessus, cui⁹ ꝓpōnez affert. ꝛ dicit. [Et excedētia idē].i. eādē rez [in maiore,] scȝ excessu, q̄ alia excesserint, hęc subaudi sunt maiora. Ubi cā, equus ꝛ bos excedūt vulpem maiore excessu q̄ vulpē excedāt capra ꝛ ouis: ideo equus ꝛ bos maiores sunt capra ꝛ oue. assignat cām, ꝛ dicit. [Necesse est eni] bouem ꝛ equū ꝑꝑ excessuȝ, quo excedūt, eē maiorez, vt excedāt capraȝ ꝛ ouē, quę sunt vulpe maiores. Est eniȝ excessus, quo bos ꝛ equus excedūt vulpē, maior excessu, quo capra ꝛ ouis excedunt eandem vulpem.

¶ Et quę maioris boni effectiua sunt, maiora. Hoc eni erat esse ei, quod est effectiuum maioris.

Cōmētū. ¶ Assignat 5ᵐ locū a maioritate effectus, cuius ꝓpōnez affert, ꝛ dicit [Et quę maioris boni effectiua sunt,]hęc sunt [maiora.]vt iustitia maius bonum est, q̄ māsuetudo, nā iustitia est effectiua boni publici, māsuetudo boni priuati. assignat cām, ꝛ dicit. [Hoc eni erat eē].i. diffinitio ꝛ ratio [ei, quod est effectiuū maioris]potētia eni maior definitur per maiorem effectum, queȝ potest: vt scribit Aristoteles libro de cęlo primo.

¶ Et illud, cuius effectiuuȝ maius, eodē modo. Nam si salubre iocundo eligibilius est, atqȝ maius bonum, sanitas quoqȝ voluptate maior erit.

Cōmētū. ¶ Assignat 6ᵐ locuȝ cōuersuȝ priori a maioritate causę, cuius ꝓpōnez affert, ꝛ dicit. [Et illud].s. [cui⁹ effectiuū] est [maius, eodē mō].s. est maius bonū. Qđ exemplo ꝓbat, ꝛ dicit. [Nam si salubre,]qđ sanitatis est effectiuū, [iocundo]quod est voluptatis effectiuum [est mai⁹ bonum, sanitas quoqȝ voluptate maior erit.]

¶ Et quod eligibile est ꝑ se eo, qđ nō per se: vt robur salubri. Nā hoc qdē nō sui grā. Illud autē sui grā: qđ quidem erat bonuȝ.

Cōmētū. ¶ Assignat 7ᵐ locū ab ea electione, q̄ est ꝑ se, cuius propositiōez affert, ꝛ dicit. [Et qđ eligibile est ꝑ se,]est maius bonū [eo, qđ nō est ꝑ se.]accepit eniȝ αἱρετώτερον pro eligibili, ꝛ cōparatiuū ꝑ positiuo: ꝛ assignat exemplū, ꝛ dicit. [vt robur]maius bonū est ipso [salubri naȝ hoc qdez].s. salubre [nō sui gratia]est, sed grā sanitatis, atqȝ roboris. [Illđ aūt].s. robur [grā sui, qđ quidē erat bonum,]vt per definitionem superius assignatam pȝ. Dictū est eni bonuȝ ꝑ se eē qđ est gratia sui.

¶ Et si sit hoc qdem finis, illud aūt nō finis. Nā hoc qdem est alterius grā, illud aūt sui. vt exerceri gratia boni habitus corporis.

Cōmētū. ¶ Assignat 8ᵐ locuȝ a rōne finis, vel ab eo, qđ est finis, cuius ꝓpōnē affert, ꝛ dicit. [Et si sit hoc qdē finis, illud aūt nō finis,]subaudi qđ finis est, maius bonū est. assignat cām, ꝛ dicit. [Nā hoc qdem].s. qđ nō est finis, [est alterius grā, illud aūt].s. finis est [sui]gratia. [vt exerceri grā boni habitus corporis,]ꝛ ideo bon⁹ corporis habitus maius bonum est ipso exerceri.

¶ Et quod minus indiget altero, q̄ alteruȝ. Nam sufficientius est.

Cōmētū. ¶ Assignat 9ᵐ locū, cuius ꝓpōnez affert, ꝛ dicit. [Et qđ minus indiget altero].i. aliquo, alterū enim ꝑ aliquo accepit: [q̄ alterū].i. acceptis duob⁹ bonis, maius bonuȝ est, qđ minus indiget, [nā sufficiētius est,]vt cōtemplatio maius bonū est virtute ciuili. nā cōtēplatio minus indiget. Insuꝑ fęlicitas monastica maius bonuȝ est fęlicitate ciuili, quia minus indiget.

¶ Indiget autez minus, quod paucioribus, vel facilioribus indiget.

Cōmētū. ¶ Exponit qd intelligēdū sit ꝑ minus indigere, ꝛ dicit. [Indiget aūt minus]bifariā, aut [qđ paucioribus indiget,]ꝛ sic natura indiget minus q̄ ars. [vel]qđ indiget [facilioribus,]ꝛ sic sartoria idiget minus q̄ militaris. Illa eni acu, ꝛ forficibus, ꝛ vlna. hęc aūt equis, frenis, sellis, ministris, ꝛ cęteris eius gńis. Utrū ꝟo qđ minus indiget, semꝑ sit maius bonū, quęstio est dialectica, qa tn̄ hęc ꝓpō est vera, vt in plurib⁹, ideo est rhetica, naȝ quę vera est, vt in pluribus, est verisimilis in oibus.

¶ Et cū hoc qdē absqȝ illo nō sit, aut fieri nō possit, illud ꝟo absqȝ hoc, naȝ sufficiēti⁹ est, quod nō indiget. Quare maius bonū vr̃.

Cōmētū. ¶ Assignat 10ᵐ locū ab eo, qđ est, ꝛ fieri pōt absqȝ alio, cuius ꝓpōnē affert, ꝛ dicit. [Et cum hoc qdez absqȝ illo nō sit, aut fieri nō possit, illud ꝟo absqȝ hoc]est, ꝛ fieri pōt, ideo erit maius bonum. vt prudētia sine militari ꝛ est, ꝛ fieri pōt, militaris ꝟo absqȝ prudētia neqȝ est, neqȝ fieri pōt, ideo prudētia est maius bonū. Deinde assignat cām, ꝛ dicit. [Nā sufficientius est, qđ nō indiget,] vt superius dictū est. [Quare maius bonū videt̃,]ꝛ dixit videt̃, qa non opȝ, vt ꝓpōnes rhetoricę sint vēr verę, sed satis est, vt videant̃, verisimilesqȝ appareāt, naȝ rhetor raro de necessitate concludit.

¶ Et si sit principiū, hoc aūt nō principiuȝ, ꝛ si sit causa, hoc aūt nō causa, ꝓpter idē. Naȝ sine causa, ꝛ principio, impośe est eē aut fieri, ꝛ cum duo principia fuerint, qđ a maiore pricipio, maius est: ꝛ cū duę causę fuerint, quod a maiore causa, maius. Et econuerso sam duoꝝ principioꝛuȝ, quod maioris prin-

cipium, maius. Et duarum causarum: q̃ maioris causa est, maior est.

Cõmẽta[m]. ¶ Assignat 11[m] locũ ab eo, qđ est pncipiũ, cuius ppõnẽ affert, ⁊ dicit. [Et si sit pncipiũ, hoc aũt nõ pncipiũ,] illđ qđ est pncipiũ, est magis bonũ. assignat deinde 12[m] locum ab eo, qđ est causa, cuius ppõnẽ affert, ⁊ dicit. [Et si sit causa, hoc aũt nõ causa,] qđ subaudi est cã, est mai⁹ bonũ. [ppter idẽ] .i. pp eãdem rõnem, quã replicat dicens, [nã sine cã, ⁊ pncipio] id qđ est non causa. s. effectũ [impõle est eẽ, ⁊ fieri.] Cõtra aũt causa, ⁊ pncipiũ eẽ põt sine effectu. Deinde assignat 13[m] locũ a maioritate principij, cuius ppõnẽ afferi, ⁊ dicit. [Et cũ duo pn⁹ fuerint, qđ a maiorẽ pncipio] est, [maius est.] vt effectus, qui est a prudẽtia, maior est effectu, qui est a mãsuetudine. qm̃ prudẽtia maior est mãsuetudine. ⁊ effectus, q est a rege, maior est effectu, qui est subdito. ⁊ effectus, qui est a duce, maior est effectu, qui est a milite. Sumpsit eni pn[m] p causa effectrice, cãm ṽo, p causa finali. Deinde assignat locũ 14[m] a maioritate causę, cuius ppõnẽ affert, ⁊ dic. [Et cũ duę causę] .s. finales [fuerint] diuersoꝝ effectuũ [qđ a maiore cã] est [mai⁹] bonũ ẽ. vt sapiẽtia maior ẽ q̃ prudẽtia, qm̃ causa finalis sapiẽtię est fęlicitas cõtẽplatiua. Causa ṽo finalis prudentia est fęlicitas ciuilis. At fęlicitas cõtẽplatiua maior est fęlicitate ciuili. igiẽ sapientia est maior q̃ prudẽtia. Assignat deinde 15[m] locũ a maioritate effectus, cui⁹ ppõnẽ affert, ⁊ dicit. [Et ecõuerso iam duoꝝ pncipioꝝ, qđ maioris] .s. effectus pncipium est, hoc est maius. vt qm̃ militaris pugna est principiũ effectiuũ victorię, pugna aũt rhetorica pncipium effectiuũ psuasiõis, cũ victoria sit maior psuasiõe, erit certamen militare maius pugna rhetorica. Deinde assignat 16[m] locũ a maioritate causati, cui⁹ ppõnẽ affert, ⁊ dicit. [Et duarũ causarũ, q̃ maioris] .s. causati [causa est maior est.] vt qm̃ sapiẽtia est maior prudẽtia, ⁊ finalis causa sapiẽtię est fęlicitas cõtẽplatiua. Finalis ṽo causa prudẽtię est fęlicitas ciuilis, ideo fęlicitas cõtẽplatiua est maior fęlicitate ciuili. Egidius assignat cãm, cur Arist. nec de materia nec de forma fecit mẽtionẽ, ⁊ dic quia finis ⁊ efficiẽs possunt eẽ sine eo, cuius sunt pncipiũ ⁊ causa, materia aũt ⁊ forma nõ sine eo, cuius sunt materia, ⁊ forma. Uel assignari põt alia rõ, quia rhetor nõ vtitur in suis argumẽtationib⁹, nec forma, nec mã, sed bene efficiẽte, ⁊ causa finali, nam hę causę sunt cognitu faciles, illę aũt difficiles. Rhetor aũt cũ artifex sit fere rudis, his causis potest vti, illis autem non.

¶ Patet igiẽ ex his, quę dicta sunt: quoniã vtroq̃ mõ est maius. Et si hoc principiũ, illud aũt non principiũ, videẽ maius esse: ⁊ si nõ principiũ, illud ṽo principiũ, finis eniꝫ maior est, ⁊ nõ principiũ. Quemadmoduꝫ Leodamas accusans ad Callistrũ dixit, eũ qui cõsuluit, magis iniuriaꝫ fecisse q̃ qui fecerit. qm̃ nõ fecisset, nisi cõsilium accepisset. Chaurius ṽo, eum qui gessit, q̃ qui consuluit. Nõ eniꝫ factũ esset, nisi fuisset, q gesserit. Huius eni gratia cõsulere est, vt agant.

Cõmẽta[m]. ¶ Ex dictis ostẽdit vtroq̃ mõ argumẽtari posse verisimilr, vt pncipiũ nõ principio sit maius bonũ, ⁊ ecõuerso non pncipiũ pncipio, ⁊ dicit. [Pꝫ igiẽ ex his, q̃ dicta sunt, qm̃ vtroq̃ mõ est maius] .s. fm rhetorica argumẽta, quę psuadent ad opposita. ⁊ exponit quo mõ, ⁊ dic. [Et si hoc] fuerit [pncipiũ, illud aũt nõ pncipiũ,] qđ est pncipiũ, [maius esse videẽ] .s. quatenus principiũ: vt pꝫ ex priore cõsideratiõe. Cõtra quoq̃ [⁊ si] hoc [nõ principiũ] fuerit, [illud ṽo pncipiuꝫ,] qđ non est pncipium maius videẽ, cui⁹ rõnẽ assignat ex ↄsideratiõe sup⁹ facta, ⁊ dicit. [Finis eni maior est] eo qđ est ad finem, [⁊] est [nõ pncipiũ,] id ṽo, qđ est ad finem, pncipiũ. et m̃ finis maior est eo, qđ est ad finẽ. Deinde p exẽpluꝫ ostẽdit, ⁊ per authoritatẽ Leodamę pncipiũ eẽ maius eo, cuius fuerit pn[m], ⁊ dicit. [Quẽadmoduꝫ Leodamas accusans, ad Callistrũ] iudicẽ [dixit, eũ qui cõsuluit] iniuriam facere, [magis iniuriã fecisse, q̃ qui fecerit.] cuius pbatio erat, [qm̃] qui iniuriã fecit [nõ fecisset, nisi] prius [cõsiliũ accepisset.] igiẽ ↄsulere est maius q̃ iniuriaꝫ facere. Sꝫ ↄsulere est pncipiũ, iniuriã aũtẽ facere non est pncipiũ. igiẽ pncipiuꝫ est maius nõ pncipio, ⁊ hoc p authoritatem, ⁊ argumẽtũ Leodamę oratoris. Deinde p authoritatẽ, ⁊ per argumẽtũ Chaurij oratoris ostendit nõ pncipiũ eẽ maius pncipio, ⁊ dicit. [Chaurius ṽo] defendẽs corã Callistro iudice dixit iniuriã magis fecisse [eũ, qui gessit, q̃ qui ↄsuluit,] ⁊ assignat eius argumẽtũ, ⁊ dicit. [Nõ eni factũ eẽt] .s. iniuria nõ eẽt facta, [nisi fuisset, q gesserit, huius eni gratia cõsulere est, vt agãt:] scꝫ. ergo maius est facere iniuriã, q̃ cõsulere, vt faciãt. Sꝫ facere iniuriã non est pncipiũ, cõsulere ṽo est pncipiuꝫ. igiẽ per authoritatẽ ⁊ argumẽtũ Chaurij, nõ pncipium est maius pn⁹. In quibus aduertere poteris rhetores ppter diuersas ↄsiderationes psuadere posse opposita. Nã Leodamas ↄsiderans pncipiũ, quo pn[m] est, esse maius pncipiato, psuasit Callistro eũ, qui cõsuluit, longe magis peccasse, qm̃ ↄsiliũ est pncipiũ eius, qđ sequiẽ ex ↄsilio. Chaurius ṽo persuasit eũ, qui iniuriã fecit, lõge magis peccasse, nã huius grã fuit ↄsiliũ. ⁊ nisi egisset, ↄsiliuꝫ nihil fuisset. Cũ igiẽ vnũ ⁊ idem vna ↄsideratione sit maius bonũ, altera ṽo minus bonũ, vtroq̃ mõ fieri poterit rhetorica psuasio. Insup cũ vnum ⁊ idẽ possit eẽ pncipiũ, ⁊ causatũ, ⁊ vnũ, ⁊ idẽ causę, ⁊ pncipiatũ, fieri põt vt vnuꝫ ⁊ idẽ sit maius ⁊ minus. vt potio est sanitatis pncipiũ, sanitas ṽo causa finalis potionis. ideo potio ea rõne, qua pncipium, sanitate melior est. ea rõne ṽo, qua sanitas est causa finalis potiõis, sanitas est potione melior. Et sic pp diuersas consideratiões rhetor viaꝫ hꝫ ad opposita, qm̃ nec pbat, nec demõstrat, sed psuadet verisimilia. ¶ Quo ṽo ad ṽba attinet, in gręcis nostris codicib⁹ Chaurius legiẽ. In alijs ṽo Chabrias, qui fuit orator eximius, sed non refert. Uterq̃ enim rhetor egregius erat.

¶ Et qđ rarius est eo, qđ abundat, vt auruꝫ ferro, lꝫ minus vtile sit. Maior eniꝫ possessio, quoniam difficilior est.

¶ Assignat 17[m] locũ ab ipsa raritate, ad abundantiã: cuius ppõnem affert, ⁊ dicit. [Et qđ rarius est,] maius est [eo, qđ abundat. vt aurũ ferro] maius. [lꝫ aurũ] minus vtile sit. Deinde assignat cãm, ⁊ dicit. [Maior eni possessio] est eius, qđ est rarius, q̃ ei⁹, quod abũdat. [qm̃] possessio illius, [est difficilior]. ¶ Quo ṽo ad ṽba attinet, [eo qđ abũdat] gręce est ἀφθονον, modo lꝫ ἀφθονον possit dici latine inuidia carẽs, m̃ dilucidius diciẽ abundans. Egidius autem non potest verba bene interpretari, quia ea non habet bene translata, tamẽ quo ad sensum non male dicit. Cõmẽta[m].

¶ Alio aũt modo qđ abundat ipso raro, qm̃ vsus excedit. id aũt quod sępe est, excedit id,

qđ

qđ paucies est. vñ dicit optima gdē aqua.

Cōmēta. ℭ Assignat 18ᵐ locū ab abūdāti ad rarū, cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dicit.⌊ Alio aūt mō ⌋.i. alia consideratione⌊ quod abundat ⌋est melius⌊ ipso raro, ⌋dixit alio mō, qm̄ hęc ꝓpositio videt̄ opposita priori, tñ qa rhetor pōt oppositis de eodē ꝑsuadere, ꝗtenus vnū ⁊ idē diuersis ꝯsiderationibꝰ accipit̄, ꝓpterea dixit alio aūt modo. Deinde dat rōnem, ⁊ dicit.⌊ Qm̄ visus excedit ⌋.i. qm̄ in pluribꝰ vtimur ipso abundāti.⌊ At id, qđ sępe est, excedit id, qđ paucies est. ⌋⁊ cum abundans excedat rarū, erit maiꝰ. Deinde probat hoc per prouerbium de aq̄, ⁊ dicit.⌊ vñ dicitur ἀριστον μεν υδωρ.i. optima quidē aqua, ⌋quod non ob aliud dicitur, nisi propter abundantiam. igitur abundans maius est.

ℭ Et omnino difficilius ipso faciliore. Raꝛ rarius est.

Cōmēta. ℭ Assignat 19ᵐ locum a difficiliore ad facilius, cuius ꝓpositionem affert, ⁊ dicit.⌊ Et oīno difficilius est ⌋meliꝰ⌊ ipso faciliore. ⌋cuius rōnē assignat, ⁊ dic̄.⌊ Nā ⌋difficilius⌊ rariꝰ est. ⌋⁊ quo rariꝰ ē, excedit, q̄re ⁊ melius est.

ℭ Alio autē modo qđ facile est, ipso difficiliore. Se habet enim vt volumus.

Cōmēta. ℭ Assignat 20ᵐ locū oppositū priori, cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dicit.⌊ Alio aūt modo qđ facile est, ⌋melius est⌊ ipō faciliore. ⌋cuius rōnē assignat, ⁊ dicit.⌊ Se hꝫ enī vt volumus. ⌋Volumus enī acqrere sine dolore, atq; labore, ⁊ hoc modo acq̄sibile est ipsū facile. dixit.⌊ Alio aūt modo ⌋.i. alia cōsideratione, quoniam de eodē sunt oppositę persuasiones rhetoricę, tamē (vt diximus) non eadem consideratione.

ℭ Et cuius contrarium, maius. ⁊ cuius priuatio maior, ⁊ virtus nō virtute. Et vitium non vitio maius. nam illa quidem fines, hęc ꝟo non fines sunt.

Cōmēta. ℭ Assignat 21ᵐ locū a contrarijs, cuius ꝓpositionē affert, ⁊ dicit.⌊ ⁊ cuius cōtrariū ⌋est⌊ maiꝰ, ⌋ipm est maiꝰ eo, cuius ꝯtrariū est minus. hac rōne sanitas est maior diuitijs. Nam contrariū sanitatis est ęgritudo, ꝯtriū autē diuitiarum est paupertas. Sed ęgritudo maior est paupertate. igitur sanitas maior est diuitijs. Deide assignat 22ᵐ locū a ꝑuationibꝰ, cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dicit.⌊ Et cuius priuatio ⌋est⌊ maior, ⌋ipm est maius. vt qm̄ cęcitas est maior surditate, visus erit maior auditu. Insup qm̄ ignorātia est maior paupertate, ⁊ scia diuitijs maior erit. Deinde assignat 23ᵐ locū a v̄tute ad vitiū, cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dicit.⌊ Et virtus nō v̄tute ⌋maior est. vt liberalitas maior est sciētia, ⁊ auaritia, qm̄ liberalitas est v̄tus, sciētia ⁊ auaritia non virtutes. Deinde assignat 24ᵐ locū a vitio ad non vitium, cuius ꝓpōnem affert, ⁊ dicit.⌊ Et vitiū non vitio maius ⌋.i. peius vt illiberalitas peior est ęgritudine. Nam illa vitium, hęc non vitium. Deinde assignat causā cōem omnibus his ꝓpōnibus, ⁊ dicit.⌊ Nam illa qdem fines ⌋.s. contrarium contrarij, ⁊ contrarium priuationis, ⁊ virtus quoniā maiora sūt⌊ hęc ꝟo non fines sunt, ⌋quoniam minora. Omne enī maius finis est respectu minoris. nam minus semper est gratia melioris.

ℭ Et quoꝝ opera pulchriora, aut deformiora, ipsa maiora sunt, ⁊ quoꝝ vitia, ⁊ virtutes maiores sunt, ea quoq; opera maiora sunt. Qm̄ vt causę ⁊ principia: ita ⁊ quę ab eis ꝓficiscuntur, ⁊ vt quę ab eis proficiscunt̄: ita ⁊ causę, ⁊ principia.

Cōmēta. ℭ Assignat locū 25ᵐ ab opibꝰ ad ea, q̄rū sūt opa, cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dic̄.⌊ Et q̄rū ⌋.i. q̄rū v̄tutū vel vitioꝝ⌊ opa pulchriora, aut dformiora, ipsa ⌋.i. ipsę v̄tutes vel vitia⌊ maiora sūt. ⌋vt qm̄ opꝰ fortitudis ē maiꝰ ope vrbanitatis, iđ fortitudo maior vrbanitate ē, ⁊ qm̄ opꝰ timiditatis est maiꝰ ope scurrilitatis, iđ timiditas ē maiꝰ vitiū scurrilitate. Deide assignat locū 26ᵐ, q ē ꝯuersus priori a vitio ⁊ v̄tute ad opa ⁊ dic̄.⌊ Et q̄rū ⌋.s. opeꝝ⌊ vitia, ⁊ v̄tutes maiores sūt, ea q̄ꝫ opa maiora sūt, ⌋vt qm̄ iustitia ē maior māsuetudie, opꝰ iustitię maiꝰ erit ope māsuetudis. Sīr qm̄ iniustitia ē maior iracūdia, opus iniustitię maiꝰ erit ope iracūdię. Deide assig̃t cōem cām vtriq; loco, ⁊ dicit.⌊ Qm̄ vt cāę ⁊ pn̄ᵃ ⌋subaudi se hñt inter se,⌊ ita ⁊ q̄ ⌋.i. ita effectꝰ, q⌊ ab eis ꝓficiscunt̄. ⁊ ꝯ̃ ⌋vt se hñt īter se,⌊ q̄ ab eis ⌋.i. effectꝰ, q⌊ ab eis ꝓficiscūt̄. ⌋ita⌊ ⁊ cāę ⁊ pnᵃ. ⌋⁊ qm̄ virtus ⁊ vitium sunt causę, effectus autem opera. quare propositiones assignatę verę sunt.

ℭ Et quoꝝ excessus eligibilior, aut pulchrior, veluti exq̄site videre eligibilius est ipso bene olfacere. Raꝛ ⁊ visus olfatu, ⁊ amicos diligere pulchrius q̄ꝫ diligere pecunias. q̄re ⁊ dilectio amicoꝝ q̄ꝫ dilectio pecuniarum: ⁊ econuerso etiam meliorum excessus meliores, ⁊ pulchriorum pulchriores.

Cōmēta. ℭ Assignat locū 27ᵐ ab excessu ad excessū: cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dic̄.⌊ Et ⌋ea⌊ q̄ꝝ excessus eligibilior, aut pulchrior, ⌋sūt meliora, ⁊ pulchriora.⌊ vt ⌋videre meliꝰ ē ipō olfacere, qm̄⌊ exq̄site ⌋.i. excellēter⌊ videre eligibiliꝰ est ipō bñ olfacere ⌋.i. ipō excellēter olfacere. cām āt q̄re excellēter videre est maiꝰ ipō excellēter olfacere, assig̃t ex hꝭ, q̄ supiꝰ exposuit, ⁊ dic̄.⌊ Nā ⁊ visus olfatu melior ē ⌋.i. nā ⁊ v̄tꝰ videndi melior ē v̄tute olfaciēdi. dcm̄ ē autē ita se hr̄e opꝰ ad opꝰ, vt se hꝫ v̄tꝰ ad v̄tutē. Deide assig̃t 2ᵐ exᵐ, ⁊ dic̄.⌊ Et ⌋subaudi ꝓp eādē cāz⌊ amicos diligē pulchriꝰ ē q̄ꝫ diligē pecūias, ⌋qm̄ excessus i dilectiōe amicoꝝ pulchrior est excessu i dilectiōe pecūiaꝝ. ꝓp eādē cāz ꝯcludit,⌊ q̄re ⁊ dilectio amicoꝝ pulchrior ⌋erit⌊ q̄ꝫ dilectio pecūiarū. ⌋Deide assig̃t 28ᵐ locū ꝯ̃, ⁊ dic̄.⌊ ⁊ ꝯ̃ ēt ⌋excessus rerum⌊ melioꝝ, ⌋sūt⌊ meliores, ⁊ ⌋excessus reꝝ⌊ pulchrioꝝ pulchriores, ⌋vt qm̄ videre ipso olfacere est melius, ideo excessus videndi excessu olfaciendi melior est.

ℭ Et q̄rū cupiditates laudabiliores: aut meliores. Nā maioꝝ maiores appetitiōes sūt.

Cōmēta. ℭ Assig̃t 29ᵐ locū ab ipsis appetitiōibus ad appetibilia ipsa, cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dic̄.⌊ Et q̄ꝝ cupiditates laudabiliores, aut meliores ⌋sūt, ipsa q̄ꝫ maiora sūt, vt qm̄ cupiditas regnādi maior ē cupiditate colēdi agrū, regnare maiꝰ erit, q̄ꝫ agrū colere. assignat cāz, ⁊ dic̄.⌊ Nā maioꝝ maiores appetitiōes sūt. ⌋igit̄ ex magnitudie appetitus possumus cognoscere magnitudinē rei appetibil.

ℭ Et laudabilioꝝ quoq; vel meliorū cupiditates meliores: atq; laudabiliores sūt ꝓp idē.

Cōmēta. ℭ Assig̃t 30ᵐ locū a rebꝰ ipsis appetibilibꝰ ad ipsas appetitiōes, cuꝰ ꝓpōnē affert, ⁊ dic̄.⌊ Et laudabilioꝝ q̄ꝫ vel melioꝝ cupiditates meliores sūt ꝓp idē ⌋.i. ꝓp eādē rōnē vt cupiditas vidēdi cęlū maior ē cupiditate vidēdi lapidē, qa vidē cęlū maiꝰ ē q̄ꝫ vidē lapidē. Insup cupiditas intelligēdi deū maior est cupiditate intelligēdi hominē, qm̄ intelligere deū maius est q̄ꝫ intelligere hoīez.

¶ Et quorum scientię pulchriores, aut honestiores, et res pulchriores, et honestiores. Nam ut scientia, et veritas. Pręcipit enim unaquęque quod suum est.

Cōmēta. ¶ Assignat 31m locū a scientiis ad res ipsas, cuius ppositionē affert, et dicit. [Et quorum scię pulchriores, et honestiores, et res pulchriores] sūt, [et honestiores.] Deinde assignat cām, et dic. [Nā ut scia et veritas,] est enim scia se hñs, ut veritas, et ecōuerso. Qr aūt ita se hēant, pbat. [pcipit. n. unaquęqz] .s. scia et veritas intellectui, ut intelligat rem quātū ad id, qđ suū est. i. qtū ad ea ppria, q̄ rei sūt. Scia enī et veritas adęquant reb⁹. Cōpleas rōnē, sz quorum veritas est pulchrior et honestior, ipsa sūt pulchriora, atqz honestiora, igit̄ quorum scia est pulchrior, et honestior, ipsa sūt et pulchriora, et honestiora. Uel fortasse aliter scribit̄ in grecis codicib⁹, nō veritas, sz αληθεσ, q̄d est verū, mō p verū scibile itelligit, nā dī pmo posterior⁹ scia est veror̄. i. scibiliū, q̄ vera sunt. Tūc dicit, [nā ut scia] se hz quātū ad pulchritudinē, et honestatē, [et verum] . i. res, q̄ scit̄, eodē mō quātum ad illa se hz. et q̄ ita se hēat scibile, ut se hz scia, pbat, et dicit. [pcipit enī unaquęqz] scz scia rei ipsi [qđ suū est,] igit̄ correspondet adęquate rei ipsi. igit̄ ex pulchritudine scię possumus argumentari pulchritudinē rei. Sz in qbusdā grecis codicibus, nō αληθεσ, sed νομοσ habet̄: et tūc plana est lectio. Dicit enī [nam ut scia et νομοσ] . i. lex, et assignat cām, q̄re se hñt eodē mō, et dicit. [pcipit enim unaquęqz] . i. tā lex, q̄ sciētia [quod suum est,] lex qdez cōmutādo, scia vo docēdo. igit̄ ex magnitudie scientię possumus habere magnitudinem rerum scibilium.

¶ Et honestorum et pulchriorum, scientię pportionabiliter propter hoc.

Cōmēta. ¶ Nūc assignat locū 32m ecōuerso a reb⁹ scibilib⁹ ad sciencias, et dic. [Et honestor̄, et pulchrior̄] scibiliū, [scię] quoqz [pportiōabilr pp h̄] se hñt: et sunt honestę, et pulchrę. vñ qa scia de aia est honestior, et pulchrior mathematica quę est de quantis aia est melior quātis. Contra quoqz quia anima est melior quātis, ideo sciētia de aia est melior omnibus mathematicis.

¶ Et quod cēserēt utiqz vel decreuerūt prudentes aut omnes, aut multi, aut plures, aut optimi bonū, vel maius, necesse est sic se habere, aut simpliciter, aut quatenus per prudentiam iudicauerunt.

quatenus
s̄
ā

Cōmēta. ¶ Assignat locū 33m a iudicio prudētū, cui⁹ ppōnem affert, et dicit. [Et qđ cēserent utiqz, vel decreuerūt prudētes, aut oēs, aut multi] . i. paulo minus q̄ oēs, [aut plures,] naz in plus sunt multi q̄ plures. [aut optimi] qui pauci sunt, [bonū vel mai⁹] bonū [necesse est sic se hre, aut simplr, aut q̄tenus p prudētiaz iudicauerūt.] nā possent iudicare nō p prudētiā, sz alia rōne, et tūc nō oporteret ita eē. Differt autem hic locus ab illo, quem superius assignauit ex iudicio prudentū, quia ille fuit de bono, hic autem de magis bono.

¶ Id aūt cū aliis etiā cōe est, naz et qđ, et q̄le, et quātū ita se hz: sicut utiqz scia: et prudentia dicerent. Sed de bonis diximus: qm̄ bonū id definitum est, qđ unaquęqz res expeteret, si haberet prudētiaz. Quare pz et id esse maius; qđ maius esse prudentia dicit.

Cōmēta. ¶ Ostendit hic amplitudinē cōsiderationis pmo. Deinde assignat cām q̄re solum de bonis hō consideratiōez assignauerit, dicit pmo, [id autez] . i. antedicta cōsideratio [cum aliis etiā cōe est,] nō enī solū ex iudicio prudētum possumus cognoscere bonū, et maius bonū, sed et alia multa, ideo dicit, [nam et quid] quo ad substātiam, [et quale, et quātuz ita se hz, sicut utiqz scia, et prudentia dicerent.] Si enī sciēs, et prudēs cēset Socratē eē substantiā et corpus eē quātū, albū q̄le, ita est. Deide assignat cām q̄re de bonis solū facta est hęc cōsideratio, assignat cāz, quasi dicēs, lz hęc cōsideratio sit cōis, tñ p ea, quę dicta sunt de bonis videt̄ hie spālē veritatē, ideo dic. [Sed de bonis diximus, qm̄ bonū id definitum est, qđ unaquęqz res expeteret, si hēet prudētiā.] igit̄ cum de bonis cępimus dicere, de bonis faciēdę sunt cōsideratiōes, [q̄re] . (ut dicit) sicut bonū est, qđ prudētia bonū dic. [pz id esse mai⁹ bonū, qđ mai⁹ esse prudentia dicit.] nam eodem modo prudēs de bonis, et magis bonis iudicat.

¶ Et qđ melioribus aut simplr inest, aut quo meliores: ut fortitudo robore.

Cōmēta. ¶ Assignat 34m locum a subiectis, qb⁹ insunt, cui⁹ ppositionem affert, et dicit. [Et qđ melioribus aut simpliciter inest, aut quo meliores sunt,] hoc est maius bonuz. qm̄ si non est uniuersalr verū, ut meliora sint, quę melioribus insunt, tñ si insunt melioribus, quo meliores sunt, semper sunt meliora. Cuius exemplum assignat, et dicit. [ut fortitudo robore] melior est, quoniaz fortitudo inest animę, robur vo corpori.

¶ Et q̄cunqz melior aut simplr eligeret: aut quo melior: ut iniuriā pati potius q̄ iniuriā facere. nam illud iustior utiqz eligeret.

Cōmēta. ¶ Assignat 35m locū ab imitatiōe melioris, cui⁹ ppōnez affert, et dic. [Et q̄cūqz melior aut simplr eligeret, aut q̄ melior.] cui⁹ exemplum affert, et dicit, [ut iniuriaz pati potius q̄ iniuriam facere. nam illud iustior utiqz eligeret,] hoc vo iniustus. pbat enī Plato in Gorgia pati iniuriam esse melius, quia humanius, inferre vo iniuriā peius, quoniam ferinum magis.

¶ Et iocūdius minus iocūdo. Uoluptatem enī cūcta sectant̄: et ipsius gratia lętari appetūt. Definitū enīz est his bonū et finis. Iocūdius aūt qđ sine dolore, lōgiore quoqz tēpore iocūdū est; atqz melius minus bono. Nam bonum ipsum aut iocunduz, aut per se expetibile est,

Cōmēta. ¶ Assignat 36m locum a magis iocundo ad minus, cui⁹ ppositionem affert, et dicit. [Et iocundius minus iocūdo] subaudi maius bonum est. Deinde pbat ppōnē, et dicit, [voluptatē] . i. iocūdū enī cūcta sectant̄ et ipsi⁹ gra lętari appetūt,] p q̄ vult hie iocūdū eē bonū, cui⁹ cāz dicit. [Definitū enī est his bonū et finis] . s. qđ bonū cūcta sectentur, et q̄ finis sit sui gratia expetibilis, quare cum iocundum cuncta sectentur, et ipsius gratia lętari appetant, iocunduz erit bonū. Deinde per definitionē ipsi⁹ iocundioris pbat iocūdius eē maius bonū, et dicit. [Iocundius autem quod sine dolore longiore quoqz tempore iocundum est, atqz melius minus bono. Nam iocundum aut bonum ipsum, aut per se expetibile est.] Quare si iocundum est bonū, ut pbatū est, et iocūdi⁹ qđ sine dolore longiore tempore iocūdum: erit iocundius maius bonuz: et sic pz ppō. Egidius vo pp̄ter corruptā trāslationem

translationē multiplicauit,ppōnes,vbi reuera vna ppō est cū sua pbatione,nec plures,vt aperte vides.

¶Et quorūcūq₃ ipsi sibi aut amicis causa eē mallent,hęc maiora bona.quorūcūq₃ autē minime,maiora mala.

Cōmētū. ¶Assignat 37ᵐ locū ab eo,cuius cā aut sibi,aut amicis eē mallēt,cuius ppōnem affert,ₒ dicit.[Et quorūcūq₃ ipsi sibi,aut amicis cā esse mallent:hęc maiora bona.] vt qm̄ vnusq̄sq₃ sibi vult esse cā magis salutis q̄₃ diuitiarū,salus maius bonū est diuitijs,similr vnusq₃ vult magis cā esse suo amico salutis q̄₃ diuitiaꝝ,ideo salus est maius bonū diuitijs.[quorūcūq₃ aūt minime,]nulloq₃ pacto sibi,aut amico cā esse vult,illa sunt[maiora mala,]vel nullo pacto bona.Unusq̄sq₃ eni natura vult sibi maius bonum,fugereq₃ maius malum,ₒ q̄a amicꝰ est alter ipse,hęc eadē vult de amico suo,q̄ de se vult.

¶Et diuturniora ijs,q̄ minus diuturna sūt,ₒ stabiliora istabilioribꝰ.Excedit eni vsus,illoꝝ qdē tēpore,hoꝝ ꝟo volūtate. Nam q rei stabilis est,cū voluerint,p̄sto magis est.

Cōmētū. ¶Assignat 38ᵐ locū a diuturnitate,cuiꝰ ppōnē affert,ₒ dicit.[Et diuturniora ijs,q̄ minus diuturna sunt,]sunt maiora bona,appellat diuturniora agros rura,ₒ cętera eius generis,minus ꝟo diuturna bona mobilia,quę facile mutant̄.Loqtur eni de ijs,quę subijciunt̄ vsui nostro.Deinde assignat 39ᵐ locū ab ipsa seruiendi stabilitate,cuius ppōnē affert,ₒ dicit.[Et stabiliora]i.ꝑ prōptiora semꝑ ad seruitia nr̄a p stabiliora eni q̄si semper prōptiora ad seruitia nr̄a itelligit,[istabilioribꝰ]ad seruiēdū,sunt ēt maiora bona:vt serui magis q̄₃ iumēta,ₒ iumēta magis q̄₃ columbi,q in nr̄o tecto nidificāt,ₒ q̄₃ pulli,ₒ id genus.Deide assignat cāz,ₒ dicit.[Excedit.n. vsus,]nam vsus,quo vtimur diuturnioribus,excedit vsuz,quo vtimur minus diuturnis.ₒ vsus,quo vtimur aīalibꝰ ₒ rebꝰ,q̄ stabiliores sunt ad nostra seruitia,excedit vsuz,quo vtimur aīalibꝰ ₒ rebꝰ minus stabilibꝰ ad nr̄a seruitia,verū nō eodē mō,ₒ ꝑpea subdit[illoꝝ qdē tpe,]nā vsus,q̄ vtimur agris,excedit tpe vsuz,quo vtimur aīalibꝰ.[hoꝝ ꝟo]i.aīaliū stabiliū ad nr̄a seruitia, vsus excedit vsum,quo vtimur minus stabilibꝰ ad nr̄a seruitia,[volūtate.nā]vsus,[q ē rei stabilis]ad nostra seruitia,[cū]dn̄i.s.[voluerint p̄sto magis est,]qm̄ non sic facile vti possumꝰ aīalibꝰ minus prōptis ad nostra seruitia.qualia sunt fere syluestria. Pz igitur diuturniora minus diuturnis,ₒ magis vsualia minus vsualibꝰ maiora bona esse,illa quidem,quia eorū vsus maiore tēpore durat,horum autem quia faciliora sunt ad vsum: atq₃ promptiora:vt perspicuum est.

¶Et vt vtiq₃ ex coordinatis,ₒ silibꝰ casibꝰ etiā alia ꝯsitur,vt si fortiter melius ₒ eligibilius q̄₃ tēperate,ₒ fortitudo expetibilior,q̄₃ temperantia,ₒ fortem eē,q̄₃ tēperatū esse.

coordinatis συστοιχα coniugata.

Cōmētū. ¶Assignat 40ᵐ locū a ꝯiugatis,cuiꝰ ppōnē affert,ₒ dicit.[Et vtiq₃ ex coordinatis]e pro.i.[ₒ silibus casibꝰ]ēt alia consequentur,]sic subaudi alia alijs maiora bona sunt.appellat coordinata systichia,quę alio verbo latine coniugata dicunt̄,quę casus similes sunt in dictionibus:solūz in fine vocis differentes,vt fortiter,forte, ₒ fortitudo,temperate,temperatum,ₒ temperantia:ₒ cętera simili ratione.ₒ sic alterum verbum,vt alterius expositionem addidit.nam coniugata similes casus sunt, non autē ijdem,q̄a differūt in fine vocis.De ijs in to

picis diximus.Assignat deinde exemplūz,ₒ dicit.[vt si fortiter]i.s.viuere vel eē[melius est,ₒ eligibilius q̄₃ temperate]i.s.viuere,vel esse,[ₒ fortitudo expetibilior q̄₃ tēperātia est,ₒ fortē eē]expetibilius[q̄₃ tēperatū esse.]

¶Et qd̄ oēs expetūt,q̄₃ id,qd̄ non oēs,ₒ qd̄ plures,q̄₃ quod pauci:bonum eniz erat,qd̄ omnes appetūt.q̄re ₒ maius,qd̄ magis.

¶Assignat 41ᵐ locū ab appetitu,cuius ppōnē affert,ₒ dicit.[Et qd̄ oēs expetūt,]maiꝰ bonū est,[q̄₃ id,qd̄ nō oēs.ₒ qd̄ plures,]maiꝰ bonū ē,[q̄₃ qd̄ pauci.]ₒ assignat cām,ₒ dic.[Bonū eni erat]p definitionē supiꝰ assignatā,[qd̄ oēs appetūt,q̄re ₒ maiꝰ]bonū erit,[qd̄ magis,] ₒ q̄a oēs sūt magis q̄₃ nō oēs,ₒ plures magis q̄₃ pauciores,ideo maius bonum erit,qd̄ oēs appetūt,q̄₃ qd̄ non omnes,ₒ quod plures q̄₃ quod pauciores. Cōmētū.

¶Et id,de quo litigāt,vel inimici,aut q iudicant,aut illi,quos hi iudicant.Nā illud qdē est,vt omnes dicerent.Hoc ꝟo pręcipui, atq₃ scientes.

¶Assignat 42ᵐ locū a lite,cuiꝰ ppōnē affert,ₒ dic.[Et id]est maiꝰ bonū,[de quo litigant,vel inimici]i.s.in bellis,[aut]iudices,[q iudicāt]inter se disputādo,ₒ dicendo,[aut]causidici,patrocinando,atq₃ causas dicendo. [quos hi]iudices[iudicāt.]ₒ in eoꝝ litibꝰ afferūt s̄nias. Et assignat cāz,ₒ dic.[Nā illō qdē,]de quo litigant inimici,[est]maiꝰ bonū[vt oēs dicerēt,]qm̄ si dicūt inimici,ēt amici dicerēt,ₒ sic est bonū,ac si oēs dicerent[hoc ꝟo,]de quo litigāt iudices,vel causidici,est bonū,[q̄a p̄cipui atq₃]scientes dicūt esse bonuz.nam iudices sunt pręcipui,causidici autem scientes. Cōmētū.

¶Et interdū qdē,id,quo oēs ꝑticipāt,maiꝰ est.Ignominia eni est nō participare. interdum ꝟo quo aut nemo,aut pauci.id enim rarius est.

ignominia ατιμια vituperatio

¶Assignat 43ᵐ a cōi ꝑticipatiōe,cuiꝰ ppōnē affert,ₒ dicit.[Et iterdū qdē,id qd̄ oēs ꝑticipāt,maiꝰ]bonū[est.] vt bonū publicū bono priuato.Cuiꝰ rōnē assignat,ₒ dicit.[ατιμια eniz]i.ignominia,vel res vituꝑabilis[est nō ꝑticipare]i.vt nemo ꝑticipet.id eni quo nemo ꝑticipat,res est fugibilis vituperabilisq₃.igit̄ p locuz a ꝯ̄rio res,qua aliq ꝑticipāt,est bona,atq₃ eligibilis,maiꝰ autē bona,qua oēs ꝑticipabūt.Assignat deinde locū ecōuerso,ₒ dicit.[Interdū ꝟo,quo aut nemo,aut pauci]ꝑticipant,alia rōne est bonū maiꝰ,[id eni rarius est,]ₒ sic ratione,q̄ rarius est maius bonū,rōne ꝟo,q̄ oēs ꝑticipāt, erit maiꝰ bonū.B.n.excedit raritate,illō āt ꝑticipatiōe. Cōmētū.

¶Et laudabiliora.Pulchriora eniz sunt.

¶Assignat 44ᵐ locū a laude,cuiꝰ ppōnem affert,ₒ dicit.[Et laudabiliora]subaudi sunt maiora bona:cuius rationem assignat,ₒ dicit.[Pulchriora enim sunt.] Cōmētū.

¶Et quoꝝ p̄cia maiora,similiter.Naz p̄ciū veluti dignitas quędam est.

¶Assignat 45ᵐ locū a p̄cio,cuiꝰ ppōnem affert,ₒ dicit. [Et quorum p̄cia maiora,similiter]maiora bona sunt. Et assignat causam,ₒ dicit.[Nam pręciuz veluti dignitas]i.veluti mensura[quędaz,]qua aliqd cōdigne mēsurat̄,[est.]B pacto bos capra melior est,quia maioris p̄cij,ₒ seruus boue,ₒ ciuitas oppido,ₒ oppidum rure,ₒ rus agro.Scd̄m eni pręcij mēsuram est illud melius,B autem peius:vel minus bonum. Cōmētū.

¶Et quoꝝ iacturę ipsę maiores sunt.

Cōmētaᵐ. ¶ Assignat locū 46ᵐ a iacturis, cui⁹ ppositionē affert, & dicit. [Et quorum iacture ipsę maiores sunt,] hęc maiora bona sunt, quoniam maiori bono maior iactura, quę est malum, opponitur hoc pacto homines sunt maiores equis. quoniam iactura, quę accidit hominib⁹, lōge maior est iactura, quę accidit eq̄s. & arbores herbis, propter eandem causam.

¶ Et quę ex ijs sunt, quę confitentur, aut videntur maiora esse, maiora sunt.

Cōmētaᵐ. ¶ Assignat locū 47ᵐ a cōfessiōe & apparētia: cui⁹ ppōnē affert, & dicit. [Et q̄ ex ijs sunt, q̄] hoīes [cōfitent maiora esse, vel videnť] hoībus [maiora eē,] hęc [sunt maiora] pbabile eni est hęc meliora eē, qm̄ q̄ dicunt hoīes eē maiora, & apparēt oīb⁹ maiora, sūt maiora. Impoīe eni est famigerosum eē ex toto falsum, h̄ pacto diuitię sunt mai⁹ bonū genere, quoniam oēs dicūt ac fatentur, & apparent omnibus maius bonū ee. Aurū quoq3 hac rōne mai⁹ bonū est ferro, qm̄ oēs fatenť, atq3 oībus apparet aurū eē ferro mai⁹ bonū. & tu itelligas, hęc eē maiora verisilr, nō eni op3 ea, quę hoīes dicunt, vel q̄ oīb⁹ videnť, ita eē, satis est, vt verisimilr ita sint.

¶ Et quę diuidunť in partes, eadem maiora videnť. Pluriu3 eni3 excessus videť. Quare & poeta ait quēdam Meleagro psuasisse vt exurgeret, dicente3, quot mala hoīb⁹ eueniant, cum eorum ciuitas capiť: viros q̄de3 perimunt, & ciuitatem in cinerē vertit ignis, filios, mulieresq3 graues alij abducunt.

graues βαθυζώνους profunde cincta vt toga sugne sa lare. pingues carnosas siue anteas aliusuminis.

¶ Assignat locū 48ᵐ a diuisiōe alicuius in plures ptes: cuius ppōnem affert, & dicit. [Et quę diuidunť in partes,] hęc [eadem maiora videnť,] & longe maiora q̄3 videbantur ante diuisionē. vsu3 ħo hui⁹ loci ostēdit eē factū a poeta, q̄ itroducit quēdā militē psuadere Meleagro, vt surgeret ad custodiēda męnia vrbis. & dic̄ Arist. [quare & poeta] vtens hoc loco [ait quēdam] ex militibus curiosis [Meleagro psuasisse, vt exurgeret] ad męnia ciuitatis seruanda, [dicentem, quot mala hoīb⁹ eueniant cum eorum ciuitas capitur ab hostibus.]

Poetę carmē ανδρασ μεν κτεινουσι, πολιν δε τε πυρ αμαθυνει, τεκνα δε τ' αλλοι αγουσι βαθυζωνους τε γυναικας idest [viros q̄dem perimūt, & ciuitatem in cinerem vertit ignis, filios mulieresq3 graues alij] .s. hostes [abducunt,] atq3 a ciuitate trahunt, & secum ducunt. Enumerauit itaq3 persuadens Meleagro hęc mala p ptes, vt viderenť maiora. Quare & poeta vsus est hoc loco satis rhetorice. qua rōne fit, vt quę diuiduntur in partes, videantur maiora seipsis non diuisis.

¶ Et supponere ac exaggerare, vt apō Epicharmum, partim eade3 de causa, qua diuisio (exaggeratio enim magnum ostendit excessum) partim quonia3 principiū atq3 causa rerum magnarum videtur.

Cōmētaᵐ. ¶ Nunc assignat 49ᵐ locu3 ab exaggeratione, quā hic vocat συντιθεναι, και εποικοδομειν .i. superapponere, & accumulare, est autē exaggeratio magna coacervatio, exaggerationes ħo oratores facere dicunť, quādo pluribus verbis vnam, eandemq3 re3 vehementer dicunt, vt apud Catonem. Succidias humanas facis, dece3 funera facis, decem capita libera interficis, decē hominibus vita3 eripis. Quę res maxime orationē venustat. Hui⁹ loci ppōnē affert, & dicit. [Et superponere & exaggerare] subaudi maius est, q̄3 vno ħbo dicere, [vt apud Epicharmum,] cuius rationes duas assignat, quarum primam tangit, cum dicit, [partim eadem de causa, qua diuisio] in partes videtur maior. Videtur enim exaggeratio diuisio quędam vocum, idem tamē significāiu. [exaggeratio eni] pp diuisionē multarum vocū, [magnū ostēdit excessu3.] Deide assignat scdā3, & dicit. [ptī3 qm̄ pncipiū atq3 cā rerū magnaꝝ vi.] multa eni3 verba ex multis conceptionibus, conceptiones multę ex rerum magnitudine oriuntur.

¶ Qm̄ autē id maius est, qđ rarius est, atq3 difficilius, & occasiōes, & ętates, & loca, & tēpora, & vires maiores res reddūt. Nā si vltra vires, & vltra ętatem, & vltra cęteros, & si sic, vel hoc loco, vel tunc, pulchrorum, & bonorum, & iustorum, & oppositoru3 magnitudinem habebit. maiores res μεγαλα magna

Cōmētaᵐ. ¶ Assignat 50ᵐ locu3 ab eo, qđ pro cōditione est rari⁹, ac difficilius, cui⁹ ppōnē affert, & dicit. [Qm̄ aūt id maius est, quod] p cōditione [rarius est, atq3 difficilius,] ideo [occasiōes] & opportunitates, q̄ iteruenire solent, & [ętates, & loca, & tēpora, & vires, maiores res reddūt,] q̄3 ipsę simpliciter sint. cuius rōnem assignat, & dicit. [Nā si vltra vires,] q̄3 q̄bus aliquis possit, [& vltra ętates] q̄3 qua possit, [& vltra cęteros] .s. suę ętatis, [& sic] .i. hoc pacto, quo alij non potuerunt facere, [vel hoc loco,] in q̄ alij non fecerūt, [vel tunc] quando .s. alij non fecerunt, hoc profecto [pulchroru3 & bonoꝝ, & iustoꝝ, & oppositoꝝ, magnitudinē] .i. maioritatē [habebit,] & accipit [&] p vel, vt sit sensus, h̄ habebit magnitudinē pulchri, vel boni, vel iusti, vel oppositi alicui horu3 .i. h̄ erit vel pulchrius, vel melius, vel iustius, vel opposito magis participans vt turpius, vel peius, vel iniustius. vt quonia3 Cęsar in vincendis gallis superauit pprias vires, ideo victoria illa fuit grandior cęteris. q̄a Scipio agens decimum nonum ętatis annum subiecit populo Romano Carthaginem, qui cum ęgisset vltra ętatem, egit bonu3 cęteris maius. eodem modo exempla afferri possunt in alijs conditionibus.

¶ Unde & epigrāma olympionico victori, antea quidem sup vtrūq3 humerum habēs sacculum, pisces ex argis ad tegeam ferebā. Et Iphicrates ipsum laudabat dicens, ex quibus hęc fuerunt.

Cōmētaᵐ. ¶ Qđ dixerat, p exēplū iducit ex q̄dā epigrāmate habitum, & dicit. [Unde & epigrāma olympionico victori.] idest factū in laudē cuiusdā, q̄ vicit olympia est hoc. πρόσθεν μὲν ἀμφ' ὤμοισιν ἔχων τραχεῖαν ἀσίλλην ἰχθῦς ἐξ Ἄργους εἰς Τεγέαν ἔφερον. idest [antea q̄dē sup vtrūq3 humeꝝ hńs sacculū, vł callā pisces ex argis ad tegeā ferebā.] laudat igiť poeta victorē, qm̄ cū antea eēt opari⁹, humilisq3 gdīe oři⁹ ferens sacculū supra vtrūq3 humerū, vt ferret pisces, & alia, ferebat pisces ex argis ad tegeā, q̄re cū vicisset olympia, egit vltra vires. Nō eni oparij viri vires tātę eē pnt, vt vincat olympia. Egit et vltra ꝯditionē, & officiū, cū suū officiū erat seruire, & opari in seruitia alteri⁹, nō aūt vincere, nec certare [olympiacis, vł fortasse laudant victores, q̄a tulit pisces natādo, nō eni3 quia tulit pisces, fuit magnū, s3 q̄a tulit natādo. [&] pp h̄ [Iphicrates] poeta [laudabat ip̄3] victorē, [dicēs ex q̄b⁹ h̄ fuerūt] .i.q.d. ex ijs, quorū nulla spes erat, vt vincerent, & sic egit pręter spem

spem multorum. Uel fortasse hec dixit Iphicrates in sui laudem. Iphicrates enim seipsum laudans [dixit ex quibus hec fuerunt] et non ob aliud, nisi quia fecit, que eo modo, quo ipse fecit, alii non fecerunt. Tu vero aduerte hec, que Aristo. dicit esse monstra, quoniam mutilata carmina poetarum refert, quorum nec libros, nec fere nomina habentur, ideo sunt obscurissima.

p se naturale αὐτοφυὴς p se natum. epictetus poeta.

¶ Et per se naturale acquisititio. Nam difficilius est. vnde et poeta ait, per me edoctus sum.

¶ Assignat locum 51m ab ipsa comparatione eius, quod est a se ipso ad id, quod est ab alio, cuius propositionem affert, et dicit. [Et per se naturale] quasi a se factum, [acquisititio,] quod est factum ab alio, maius bonum est. probat hoc ex laude, per quam poeta seipsum laudauit, et dicit. [Unde et poeta ait αὐτοδίδακτος. i. per me edoctus sum] et non ab alio didici: et hoc dixit in laudem sui.

¶ Et rei magne maxima pars. vt Pericles epithaphium dicens, iuuentutem ex ciuitate ablatam esse, veluti (si auferatur ex anno) ver.

Cómēta^m. ¶ Assignat locum 52m ab eo, quod est pars maxima rei magne: cuius propositionem affert, et dicit. [Et quod est] rei magne maxima pars, [hoc subaudi est maius eo, quod est pars maxima rei parue. Ubi causa. maxima pars naturalis philosophie, que est res magna, est diuina scientia pars maxima moralis philosophie est monastica, ideo tanto maior est diuina scientia monastica: quanto naturalis philosophia est maior morali. probat tamen propositionem per Epithaphium Periclis, et dicit. [vt Pericles Epithaphium dicens, iuuentutem ex ciuitate ablatam esse, veluti si auferatur ex anno ver,] Quare sicuti annus (si ab eo ver auferatur) est deformis, ita erit deformis ciuitas, si ab ea auferatur iuuentus, significans per hec partem maximam ciuitatis esse iuuentutem.

necessitate χρεία indigentia inopia.

¶ Et que maiore in necessitate vtilia: maiora, vt que in senectute, et morbis.

Cómēta^m. ¶ Assignat locum 53m ab ipsa necessitate, cuius propositionem affert, et dicit [Et que maiore in necessitate vtilia] maiora bona sunt, quam ea, que sunt vtilia in minore necessitate, [vt que in senectute, ac morbis] vtilia sunt, maiora bona sunt, quam que vtilia sunt in iuuentute, et sanitate.

¶ Et ex duobus. quod fini est propinquius.

Cómēta^m. ¶ Assignat locum 54m ex ipsa propinquitate ad finem, cuius propositionem affert, et dicit. [Et ex duobus, quod fini est propinquius,] hoc subaudi est maius bonum. vt philosophari magis bonum quam philosophiam discere.

¶ Et quod ipsum.

Cómēta^m. ¶ Assignat locum 55m ex ipsa puritate, cuius propositionem affert, [Et quod ipsum] est maius bonum est, quam illud, quod participat ipso, nam virtus maius bonum est, quam studiosum, quoniam virtus est bona per essentiam, studiosus autem participatione virtutis, appellat autem quod ipsum, τὸ αὐτό, more Platonis, qui abstractum, et ideam τὸ αὐτό. i. quod ipsum vocat.

¶ Et quod simpliciter.

Cómēta^m. ¶ Assignat locum 56m a plenitudine rei: cuius propositionem affert, et dicit. [Et quod simpliciter] est, maius bonum est eo, quod est secundum quid. vt scytha magis albus est, quam ethiops. quoniam ille simpliciter, hic secundum dentes albus est.

¶ Et quod possibile impossibili. Nam illud quidem ipsi, hoc vero non.

Cómēta^m. ¶ Assignat locum 57m ab ipsa possibilitate, cuius propositionem affert, et dicit. [Et quod possibile] melius est [impossibili.] Deinde assignat causam, et dicit, nam [illud quidem] i. s. possibile [ipsi, hoc vero non] vna expositio est, nam possibile quidem est in ipso. i. in potestate hominis. et sic exponunt Egidius, et Georgius. Alia expositio est, quia possibile est ipsi. i. puro enim propinquius, impossibile nullo modo. non enim videtur rationi consentaneum, vt Aristo. in verbis tam propinquis equiuocet circa illud verbum αὐτῷ.

¶ Et que in fine vite, fines enim magis, quam que ad finem.

¶ Assignat locum 58m a bono, quod est in fine vite: cuius propositionem assignat, et dicit. [Et que in fine vite] subaudi bona sunt, maiora bona sunt, quam ea, que sunt procul a vite fine. vt prudentia maius bonum est, quam fortitudo: et robur, assignat causam, et dicit. [Nam ea, que sunt in fine vite sunt magis fines,] quam que procul a fine sunt, quoniam omnia alia, que sunt in aliis etatibus, ordinantur, vt in finem ad ea, que sunt prope finem. propterea dicit. [Fines enim magis, quam que ad finem.] Cómēta^m.

¶ Et que ad veritatem, quam, que ad opinionem. Definitio enim eius, quod ad opinionem, est quod latere debens, non vtique eligeret. propter quod bene pati quam benefacere videbitur vtique eligibilius. Illud enim (etsi latuerit) eligetur. benefacere vero (si latuerit) non videbitur eligi.

¶ Assignat locum 59m ab iis, que sunt secundum veritatem ad ea, que sunt secundum opinionem: cuius propositionem affert, et dicit. [Et que ad veritatem] maiora bona sunt, [iis que sunt ad opinionem.] Melius enim (inquit Seneca) est viuere ad naturam, quam ad opinionem. nam viuentibus ad naturam pauca sufficiunt, viuenti autem ad opinionem infinita non sufficiunt. probat autem Arist. propositionem ex definitione eius, quod est ad opinionem, et dicit. [Definitio enim eius, quod est ad opinionem est, quod latere debens, non vtique eligeret.] quare illud est ad opinionem, quod ab eo non eligeretur, qui id occultum fore putaret, hoc pacto liberalis ad opinionem erit, qui non daret, si donationem occultam esse putaret. Similiter iustus ad opinionem erit, qui non commutaret, si commutationes occultam esse putaret. Ex his patet quid sit illud, quod est ad veritatem. est enim quod eligeretur etiam ab eo, qui id occultum fore putaret. et sic liberalis ad veritatem erit, qui eligeret donare, etsi donationes occultas fore putaret. et iustus similiter, qui eligeret commutationes, etsi commutationes occultas esse putaret. Tunc dat exemplum, et dicit. [propter quod bene pati] i. beneficium accipere [eligibilius vtique videbitur quam benefacere] i. quam beneficium facere. Cuius causam dat, et dicit. [Illud enim] i. s. beneficium accipere [etsi latuerit eligeretur.] vnusquisque enim eliget beneficium accipere, etsi nemo scierit eum accepisse. [benefacere vero (si latuerit) non videbitur eligi.] Qui enim beneficium facit ad opinionem, non faceret, si occultum futurum esset. Cómēta^m.

Quid id quod est ad opinionem

Studiosi ad opinionem.

¶ Et quecunque esse magis quam videri volunt: ad veritatem enim magis. Hac ratione et iustitiam aiunt parum esse, quia videri quam esse eligibilius. Sanum autem non.

¶ Assignat locum 60m ab eo, quod magis esse quam videri quis vult: cuius propositionem affert, et dicit. [Et quecunque esse magis quam videri volunt,] hec sunt maiora bona. et assignat causam, et dicit. [ad veritatem enim magis] hec s. attinent. [hac ratione et iustitiam autem parum] bonum [esse,] et sanitatem magis quam iustitiam bonum esse aiunt, cuius rationem assignat, [quia videri] i. s. iustum [magis quam esse, eligibilius] est hominibus. [sanum autem non] videri, sed esse magis eligunt. igitur quantum ad hanc preeminentiam sanitas est maius bonum quam iustitia. quoniam homines volunt magis esse quam videri sani. Iusti autem, magis videri quam esse. dixi quantum ad hanc preeminentiam, quoniam quantum ad aliam preeminentiam fortasse iustitia est melior sanitate, eo quia iustitia est bonum animi, sanitas autem corporis, et quantum ad hanc preeminentiam iustitia est maius bonum sanitate. tamen rhetor qui persuadet ad oppositum, vtitur locis oppositis, et diuersis. Cómēta^m.

vtile χρησιμώτερον vtilius. honesta καλά bona.

¶ Et qđ ad plura est vtile. veluti quod ad viuendū, ⁊ beneuiuendū, ⁊ ad voluptatem, ⁊ ad agēdū honesta. Hac rōne diuitię, ac bona valitudo maxia eē vr̄r: cū oīa h̄ hēant.

Cōmētu^m. ¶ Assignat locū 61^m ab vtilitate multimoda, cui⁹ ppositioné affert, ⁊ dicit. Et qđ ad plura est vtile, s. est maius bonum eo, quod est vtile ad pauciora. veluti quod ad viuendum, ⁊ beneuiuēdū, ⁊ ad voluptatē, ⁊ ad agendū honesta, ⁊ bona, maius bonū est, q̄ illđ, qđ non est ad hęc vtile. Et assignat exēplū, ⁊ dicit. Hac rōne diuitię, ac bona valitudo maxima bona esse videnť, cum omnia hęc habeant, ⁊ sint ad hęc omnia vtilea.

absq; dolore ἀλυπότερον minus doloro sum.

¶ Et qđ (cum sit absq; dolore) cū voluptate etiā est. Uno eni plura. Quare cū sit ⁊ voluptas: ⁊ indolentia bonū, duorum rursum compositio totum quoq; maius efficit.

Cōmētu^m. ¶ Assignat locū 62^m ab ipsa bonoꝝ cōpōne: vel ab eē absq; dolore cū voluptate, cui⁹ ppōnē affert, ⁊ dic. Et qđ (cū sit absq; dolore) cū voluptate etiā est, s. est maius bonū q̄ si esset absq; dolore, nō tamē cū voluptate. hac rōne phari melius est ditari, qm̄ illud est sine dolore, cum voluptate. ditari aūt est cum voluptate, ⁊ dolore. Arist. tamen pbat ppositionem, ⁊ dicit. Uno eni s. bono plura s. bona sunt meliora ppea ꝯcludit. Quare cū sit ⁊ voluptas, ⁊ indolētia bonū, duoꝝ s. bonoꝝ rursū cōpositio, s. atq; accumulatio totū quoq; bonū maius efficit. igiť bonū voluptificū, qđ est absq; dolore, maius bonū est bono voluptifico, qđ est cū dolore, vel indolēs, qđ est cū voluptate, mai⁹ bonū est eo, qđ est indolens sine voluptate. hoc pacto ꝯtēplari melius est q̄ dormire. nā illud absq; dolore existēs cū voluptate est. hoc aūt idolēs, non est cū voluptate.

¶ Et quę cum p̄sentia fuerint, nō latent. Ad veritatem eni quādā sunt hęc. Hac rōne ditari videbiť vtiq; maius bonū, q̄ opinari.

Cōmētu^m. ¶ Assignat locū 63^m ab eo (qđ cū est) nō latet. cui⁹ ppōnē affert, ⁊ dicit. Et quę cū p̄ntia fuerint, nō latēt, s. maiora bona sūt ijs, q̄ latent, cū affuerint: cui⁹ rōnē affert, ⁊ dicit. ad veritatē eni quandam sunt hęc, s. quatenus ad veritatem attinēt, sunt maiora bona. Deide assignat exēplū, ⁊ dicit. Hac rōne ditari vtiq; mai⁹ bonū ē q̄ opinari. Georgius Ꝟbū δοκεῖν, latine dixit videri. ⁊ nō placet, nā cū est ipm videri diuitē, appet eē diuitē. Melius δοκεῖν, opinari trāsferendū puto. ⁊ p opinari, itelligit dialectice aliqđ scire, sūt itaq; diuitię mai⁹ bonū q̄ scire dialecticū, qm̄ illę cū affuerint, oīb⁹ patent. Scire aūt ipm, lꝫ fuerit in animo, tamē latet ⁊ ad hunc sensum potest trahi expositio Egidij, qui p opinari intelligit scire. Accepit enim scire fuso verbo (vt mihi videtur) pro dialectico intelligere.

carum ἀγαπητὸν dilectum.

¶ Et quod carū est tam soluꝫ q̄ cum alijs. Quapp nō pari iactura erit, si qs altero oculo carētē excecauerit: ⁊ duos hn̄tē. nā ablatuꝫ est: qđ singulr̄ carum erat. Ex qb⁹ igitur oportet persuasiōes ferre hortando atq; dehortando fere dictum est.

Cōmētu^m. ¶ Assignat locū 64^m ab eo qđ p se, ⁊ cū alijs ęq̄lr̄ ē diligibile: cui⁹ ppōnē affert, ⁊ dic. Et qđ carū est s. subaudi ęq̄lr̄ tā solū q̄ cū alijs ē mai⁹ bonū q̄ illđ qđ solū ē carū. h pacto mēs mai⁹ bonū est oculo, qm̄ mēs tā sola, q̄ cū alijs s. sensib⁹ est ęq̄lr̄ cara. At oculus nō ęq̄lr̄ solus, ⁊ cum alijs est carus. Qđ aūt nō ęqualr̄ oculus solus sit carus, ⁊ cū alijs, demōstrat, ⁊ dicit. Quapp nō pari iactura erit, si qs altero oculo carentē excecauerit, ⁊ duos hn̄tē. nā in altero oculo carente ablatū est, qđ singulariter carū erat, in habēte duos oculos, lꝫ alterū excecauerit, tn̄ nō erit tanta iactura. At q extingueret mentem quouis mō eā extingueret, siue solā, siue cum alijs existētē, ęq̄lē iacturam inferret. igiť mens maius bonū est q̄ oculus. ¶ Quo Ꝟo ad verba attinet, textus gręc⁹, quem nos legimus, caret hoc verbo singulariter, ⁊ illo Ꝟbo ęqualr̄, tamē supplēda sunt. Demū epilogat, ⁊ dicit. Ex qbus igiť s. locis opꝫ persuasiones ferre hortādo, atq; dehortando, fere dictum est. Dixit autem fere quia possent adhuc alia loca assignari, ex quib⁹ psuasiones fieri possent.

vitas ciuiles πολιτείας respublicas ciuilitates. ꝯsuetudines ἔθη mores. legalia νόμιμα leges legitima.

¶ Maximū aūt oium atq; principalissimū ad posse psuadere, beneq; cōsulere est vitas ciuiles oēs accipe, ⁊ q̄ ꝯsuetudines: ⁊ q̄ legalia, quęue vtilia vnicuiq; sint distiguere.

¶ Cū dixisset de bono, de q; ipso vtili, ⁊ de eo annexo bonis, qđ mai⁹, ⁊ min⁹ bonū est, assignasseq; ad cognoscēdū hęc loca, atq; ppōnes, nūc Aristo. assignare autumat Egidius de altero annexo, qđ est posē, atq; ipoē. Motus ex Ꝟbis Arist. q dicit ad posse psuadere. Sed hoc qđ Egidius putat nō videtur bn̄ dictū, nam poē ⁊ impoē non psuasionibus, sed bonis, ex quibus, ⁊ ad q̄ psuademus videnť annexa, vt Arist. supius mōstrauit. Et ppea Georgius nō de annexo qđ est poē ⁊ ipoē autumat Arist. nūc ptractare, sꝫ de alio p̄ncipio psuadēdi maximo atq; firmissimo, per quod in genere deliberatiuo vnus qs poterit dicere, cum oportuerit, ⁊ ideo nō ad posse persuadere trāstulit, sed ad persuadēdum: beneq; ꝯsulēdum, putās Arist. nō de eo annexo agere, qđ est poē ⁊ impoē. Nā hęc poti⁹ bonis, p q̄, ⁊ ad q̄ psuademus annectunť. Et fortasse poē ⁊ ipoē p̄rie annecti persuasiōib⁹, ⁊ bonis, p q̄, ⁊ ad q̄ psuadem⁹, p̄us egit de possibili, atq; ipoī, vt annectunť bonis, ad q̄, ⁊ p q̄ persuademus, nūc agit de poē ⁊ ipoī, vt annectūtur ipsis persuasionib⁹. ⁊ ideo ppōnēs suā intētionē dic. Maximus aūt oium s. p̄ncipioꝝ, ⁊ p̄ncipalissimus s. p̄n^m ad posse psuadere, ⁊ ad posse bn̄ cōsulere, est πολιτείας. i. ciuiles vitas, qb⁹ ciues viuūt sub regimine ciuili: oēs accipere, ⁊ quę ἔθη. i. cōsuetudines, s. atq; mores, ⁊ q̄ legalia, vel leges, quęue vtilia vnicuiq; s. vitę ciuili sint distinguere. Dixit vitas ciuiles oēs, s. tāq̄ fines, quęcūq; eni agunt ciues, agunt gr̄a viuendi ciuiliter. Cum eni finis imponat necessitatē ijs, quę sunt ad finem, contionator si voluerit scire vtrū per huiusmodi possit persuadere huic ciuitati, vel non, oportet eum scire finem eius, quia Ꝟo s̄m diuersas species vitę ciuilis sunt diuersi fines, ideo eum oportet accipere vnamquāq; vitam ciuilem, nam sic p̄cognoscet fines. Quare duo erunt necessaria contionatori ad hoc, vt persuadere possit ciuibus pro conseruatione vitę suę ciuilis, primū est ex pte finis, ⁊ est cognoscere, qua specie ciuilis vitę viuāt, scđm ex parte eoꝝ, quę sunt ad finē, ⁊ est cognoscere, atq; distinguere cōsuetudines, quę sunt velut non scriptę leges, ⁊ legalia, quę sunt scriptę leges: ⁊ vtilia, quę de nouo possunt emergere ad melius ꝯseruādā vitam ciuilem, qua viuunt ciues. primum quidē est necessarium, q2 imponit necessitatē ijs, quę sunt ad finē, ali⁹ eni ⁊ ali⁹ finis, vt seruet, exposcit alia, atq; alia media ad finē. 2^m Ꝟo est necāium, q2 non eadē media sunt

ad oēm

ad oēm finē, quę vita ciuilis est. nam alijs ꝯsuetudinibus, ꝛ legibus, ꝛ vtilibus seruatꝰ vna ciuilis vita, ꝛ alijs alia. igitꝰ vt contionator possit ꝑsuadere pro ꝯseruatione alicuius vitę ciuilis, opꝫ scire, quę spēs vitę ciuilis ipsa sit, ꝛ quibus moribus, legibus, ꝛ vtilibus seruetur. Quare ꝑncipium maximū atqꝫ principalissimū ad huiusmodi persuasiones consistit in his duobus.

¶ Nam omnes ab vtili ꝑsuadentur, qm̄ vtile est, quod seruat ciuitatem.

Cōmētūm. ¶ Cum dixisset duo esse necessaria cōtionatori ad h, vt possit ꝑsuadere in deliberationibꝰ ciuitatis, ꝛ scire vtilia, qbus seruatꝰ vita ciuilis, ꝯsequēterqꝫ dānosa, qbus destruitꝰ, ꝛ scire spēm vitę, qua ciuitas viuit: nunc declarat hęc duo esse necessaria, ꝛ p̊ declarat necessitatē vtilium, ꝛ dicit. [Nam oēs ab vtili ꝑsuadentꝰ, qm̄ vtile est, qd̄ seruat ciuitatē,] ꝛ vitā ciuilē. igitꝰ opꝫ cōtionatorē, q vult ꝯsulere in deliberationibꝰ ciuilibꝰ scire vtilia oia, quibus seruatꝰ vita ciuilis, ꝛ dānosa, quibus destruitꝰ, sic enim poterit docere fugibilia, ꝛ ꝑsequibilia. hęc de primo. ꝛ per vtilia intellexit omnia. s. consuetudines, ꝛ leges, ꝛ vtilia, quę possent de nouo emergere. vno eniꝫ nomine appellauit omnia.

¶ Insuper principalis quidēꝫ enuntiatio est de principatu. principatus vero diuiduntur ēt ꝑm vitas ciuiles. quot enim vitę ciuiles, tot ꝛ principatus sunt.

Cōmētūm. ¶ Nunc ostendit necessitatē scdi. s. q sit ꝯtionatori necessarium scire quot sint vitę ciuiles, atqꝫ spēm vitę ciuilis, ad hoc, vt possit dicere in deliberationibꝰ ciuilibus. cū aūt qꝛ ꝑncipalis sermo semꝑ est de ꝯseruatione ꝑncipatus. i. ciuis, qui principatꝰ. accepit eniꝫ principatū pro principe. At principatus seruari nō pōt, nisi sciatur quot sint, naꝫ sic scitꝰ spēs principatus seruāda. At quot sint ꝑncipatus sciri nō pōt, nisi vitę ciuiles sciantꝰ, quot sint. igitꝰ necessariū est scire vitas ciuiles per gēa ꝛ spēs quot sint: dicit. [Insuꝑ ꝑncipalis quidē enūtiatio] i. sermo [semꝑ] in ciuilibꝰ deliberationibus est [de ꝑncipatu] sub quo viuūt ciues. [principatus ꝟo diuiduntꝰ ꝑm vitas ciuiles.] nā si vita ciuilis est tyrānica, principatus est tyrānis. si vita ciuilis est regia, ꝑncipatus est regnū. ꝛ assignat cām, ꝛ dicit, [quot enim vitę ciuiles, tot ꝛ ꝑncipatus sunt.] igitꝰ cōtionatori vt possit dicere in deliberationibꝰ ciuilibꝰ, necessariū est scire, quot sunt vitę ciuiles, sic eniꝫ ꝑcognoscet spēm principatus, ꝛ ciuilis vitę, ad cuius ꝯseruationem cōtionatꝰ. pꝫ igitꝰ hęc duo. s. ꝛ vtilia, ꝛ quot sint vitę ciuiles, esse necessariū ꝯtionatori ꝑcognoscere: vt possit dicē in ciuilibꝰ deliberatiōibꝰ.

¶ At vitę ciuiles sunt q̄tuor popularis status, paucoꝝ potentia, optimatum status, ꝛ vnius principatus. Quare qđ principatur, ac indicat has, erit vtiqꝫ vel pars aliqua harum, vel ipsa tota.

Cōmētūm. ¶ Cum accepisset tot esse ꝑncipatus, quot sunt vitę ciuiles, nūc accipit, ꝛ exponit numerꝝ vitaꝝ ciuiliū, vt concludatꝰ numerꝰ ꝑncipatuū, ꝛ dicit. [At vitę ciuiles sunt q̄tuor,] δημοκρατια idest [popularis statꝰ,] ολιγαρχια, idest [paucoꝝ potētia,] αριστοκρατια idest [optimatū status, ꝛ] μοναρχια idest [vnius principatus.] igitꝰ principatus, ꝛ principes q̄tuor sunt. Supius enim ꝑncipatū pro principe, hic pro ciuili vita accepit. Tūc obiter, atqꝫ ꝑter ꝯclusionē principalē cōcludit: [quare qđ principatꝰ, ac indicat has] i. quattuor ciuiles vitas, [erit vtiqꝫ vel pars aliqua haꝝ, vel erit ipsa tota] vita ciuilis virtute, ꝛ perfectione. ꝛ vtrūqꝫ est verū. nā princeps est pars suę ciuilis vitę, qm̄ ipse est vna persona ciuilis, quę viuit ꝑm illam, ꝛ est tota vita ciuilis virtute, ꝛ ordine.

¶ Est autem popularis status in quo sortes magistratus distribuunt. — magistratus αρχας principatus.

Cōmētūm. ¶ Cum accepisset quattuor esse ciuiles vitas. vꝫ. popularem statū, paucoꝝ potentiā, optimatū statū, ꝛ vnꝰ ꝑncipatū, nunc ꝑ ordinē exponit vnāquāqꝫ ciuilē vitam, naꝫ ex declaratione hmōi patebit ꝑnceps in vnaquaqꝫ harū. ꝛ p̊ exponit popularē statum, ꝛ dicit. [Est aūt popularis status,] (q est vna spēs ciuilis vitę,) [i quo sortes magistratus distribuūt.] Cum enim in hmōi ciuilē vita vniuersus populus dñetur, ꝛ generatim vnusquis vult eē liber atqꝫ quodāmodo alteri ęqualis, ideo inea honores, atqꝫ magistratus pariter diuidūtur: ꝛ hoc faciunt sortes.

¶ Paucorum ꝟo potentia, in qua, qui a censu pręualent.

Cōmētūm. ¶ Nunc exponit paucoꝝ potentiā, ꝛ dicit. [Paucorum ꝟo potētia,] q̄ est vna alia spēs vitę ciuilis, est, [in qua ꝑualēt, qui a censu,] ꝛ diuitijs, ꝛ honoribꝰ sunt alijs maiores. textus aūt gręcus caret hoc verbo [pręualent,] sꝫ supplendū est nam in hmōi vita ciuili dominātur diuites, quibus potissimum exhibetur honor.

¶ Optimatuꝫ aūt status, in quo, qui ꝑm eruditionē. Eruditionē auteꝫ dico eam, quę in lege posita est. nam qui permāserint in legibus, in optimatum statu principantꝰ. necesse est autē hos videri optimos, vnde ꝛ nomē hoc acceperunt.

Cōmētūm. ¶ Nunc exponit optimatū statū, qui est tertia ciuilis vitę spēs, ꝛ dicit. [Optimatū aūt status] est, [in quo] principantꝰ, [qui ꝑm eruditionē sunt,] ꝛ qm̄ eruditio pōt eē multiplex in speculatiuis, ꝛ in alijs, exponit qd ipse intelligat ꝑ eruditionē, ꝛ dicit, [eruditioneꝫ aūt dico,] nō in speculabilibus, nec in mechanicis, sed [eaꝫ, q̄ in lege posita est.] ꝛ sic eruditi in legibus principantꝰ in hmōi statu. nō tñ sic eruditi, vt sciant solū leges, ꝛ non viuant ꝑm leges, sed eruditione, ꝛ vita legales, [nā qui] sic eruditione ꝛ vita [ꝑmāserint in legibus, in optimatū statu principantꝰ.] nō aūt qui hodie legulei sunt, qui nec eruditione, nec vita sunt legales, sed legū cōfusione, ꝛ rapinis, sunt legales. ꝛ tñ dominantꝰ. ꝓbat aūt hos esse optimos a nominis interpretatione, ꝛ dicit, [necesse est aūt hos videri,] ꝛ esse optimos, videri eniꝫ pro eē accepit. [vnde] s. ab esse optimo, [ꝛ nomē h] s. αριστοκρατια, [acceperunt.] dicti enim sunt status optimoꝝ, qꝛ optimi sunt: qui pręsunt. sunt enim in legibus eruditi, ꝛ viuentes ꝑm leges.

¶ Unius autē principatus ꝑm nomen est, in qua vnus omniū princeps est, harum autē, quę quidē ꝑm ordinē quendaꝫ est, regnum. inordinata autem, dominatio est. — inordinata αοριστος indeterminata. dominatio τυραννις tyrannis.

¶ Nunc exponit vnius ꝑncipatū, quę dī μοναρχια, ꝛ illius diuisionē affert, ꝛ dicit [Unius aūt ꝑncipatꝰ ꝑm nomē est, in qua vnus oīuꝫ princeps est, haꝝ aūt] vitarū ciuiliū, in qua vnus est princeps, [quę qdē ꝑm ordinē quēdā est, regnū. inordinata aūt, dñatio est.] regnū enim est ꝑm debitū ordinē. Tyrannis aūt. i. dñatio ca-

ret tali ordine debito. nam, qui dn̄ant, pro appetitu dn̄ant. nec putaueris has quatuor solas esse ciuiles vitas, q̄m (vt Plato asserit) sunt alię plurimę, quę resultant ex mixtione harū. Arist. enim enumerauit quatuor simplices, attamē si has cōposueris, longe plures facies ciuiles vitas: vt postea dicemus.

Finē vtiq; vniuscuiusq; vitę ciuilis non op; latere. nam ea eligunt, quę sunt ad finē. popularis ergo status quidē finis, libertas. paucorum vero potentię, diuitię. optimatum autē status, quę ad eruditionem, & legalia. dominatio vero custodia.

Cōmētū. Cum dixisset eos, qui volunt bene cōsulere, oportere fines vitarū ciuiliū pcognoscere nūc assignat finem cuiusq; ciuilis vitę, & p̄ repetit qd̄ superius dixit, & causam eius, qd̄ dixit, & dicit. [Finē vtiq; vniuscuiusq; vitę ciuilis, nō op; latere. nam] pp̄ finē [es eligūt, quę sunt ad finem.] queadmodū enim nāle agēs disponit māz sm̄ exigentiā finis, sic cōtionator in ciuilibus deliberationibus ꝯsiliat sm̄ exigentiā finis. igit̄ op; pcognoscere finē. Tunc p ordinē exponit fines, & dicit, [popularis ergo status finis, libertas est.] nam in hm̄oi ciuili vita vnusquis vult esse par alteri. Quare libertas erit finis in hm̄oi ciuili vita. [paucorū vero potentię,] finis sunt [diuitię.] nā in h̄ statu dominant̄ diuites pp̄ diuitias & potētiā. igit̄ finis ponēdus est in diuitijs, per quas permanēt in statu nihil eniz aliud intēdūt principātes, nisi id p qd̄ se seruēt in dn̄io. & q̄a diuitię sunt, p quas diuites se seruant in statu, id diuitię sunt finis. [optimatū autē status] finis sunt ea, [quę] spectant [ad eruditionē, & ad legalia] i. vt ipsi & ciues sint in legibus eruditi, & vt eruditi in legibus, ita viuāt sm̄ legalia. hoc pacto finis horū optimus est. nā viuere sm̄ legū eruditionē optimus est. [dn̄atio vero] finis est [custodia] s. corporis, & suorū cōmodorū. Tyrānus enim q dn̄s dr̄ non expetit subditorū bonū, sed ꝓpriū. ideo finis est salus corpis, & oīuz suorū cōmodorū, q̄bus ipse, & sui seruient.

Dubitatio. Sz duplex dubitabis p̄, q: Arist. in ethicis, & politicis enumerauit sex vitas ciuiles, tres quidē ordīatas atq; rectas. vz. regnū, optimatū statū, & honorabiliū populariū principatū, quę thimocratiā appellat. tres vero inordinatas, atq; indeterminatas. vz. tyrānē, quę dn̄atio dici pōt, paucorū potentiā, & popularē pncipatū: & sic sunt sex. 2° dubitabis q: Plato ꝯponēdo has inter se adhuc plures his enumerauit. Dicendū Ari. voluisse esse q̄tuor, non simplr, sed in ordine ad fines. nam popularis status, in quo oēs forte dn̄ant̄, & popularis status honorabilium, in quo forte honorabiles populares dn̄ant̄, ad vnum finē tendūt. vz. ad libertatē seruandam. & ꝓpterea has duas dn̄ationes pro vna enumerauit, regnū aūt enumerauit, finē vero regni nō ꝓsecutus est, q̄m finis regni, & status optimatus est vnus. s. vt hoīes erudiant̄ in legib⁹, & viuant sm̄ illas. Quare q̄tuor fines enumerans, q̄tuor ꝓsecutus est ciuiles vitas. Plato aūt enumerauit plures non attēdēs simplices fines, sed mixtos. Est eniz aliq̄s princeps, qui est partiz tyrānus, partiz vero rex: id vita subditorū ciuilis mixta est. Insuper est aliq̄s principatus, in quo ciues viuūt partiz thimocratice, ptīz democratice, vt Veneti. pnt et alię cōpositiones fieri, s; Ari. q̄tuor pro numero finiū enumerauit in p̄senti loco.

Patet igitur ea esse diuidēdū, quę ad finē cuiusq; sunt. vz. cōsuetudines, legalia, & vtilia. siquidem ad hunc referentes eligunt.

Cōmētū. Ex his, q̄ dixit colligit locū vnum vl'ez, p. quē poterit cōtionator dicere in ciuilib⁹ deliberationis, cuius ꝓpōnē affert, & dicit. [Patet igit̄ ea esse diuidendū,] i. seorsus pcognoscēdā, [q̄ ad finē cuiusq;] vitę ciuilis [sunt, vz. ꝯsuetudines, legalia, & vtilia,] cuius rōnē affert, & dicit, [siq̄dē ad hūc] s. finē [referentes eligunt] hęc q̄ dicta sunt. Quare loca & elemēta oīa colligēda sunt in ordine ad fines. nam & oīa necessariū est pcognoscere ei, qui vult in ciuilib⁹ deliberationib⁹, q̄ seruāt fines. sic enim vita ciuilis seruabit̄. seruant̄ autē vel destruunt̄ hm̄oi fines a morib⁹, a cōmodis, quę sunt cuiq; fini, a legib⁹. destruunt̄ vero a dānosis, quę sunt his contraria.

Qm̄ autē non solum ꝑsuasiones fiunt per demonstratiuā orationē, sed et per moralem (eo eniz quo apparet qualis quidā hic, q dicit) credimus. hoc autē est, si bonus videat̄, aut beneuolus, aut vterq;.

Cōmētū. Nunc specializ tāgit loca ꝑsuadendi, quorū primum sumit a morib⁹ dicētis, & dicit. [Qm̄ aūt non solū ꝑsuasiones fiunt p demōstratiuā orōnē,] quę accipitur a locis, & ꝓpositionib⁹ formādo enthymemata, & alias rhetoricas rōnes, [s; et per moralē] h est, sed et per moratā orationē, qd̄ ꝓbat & dicit, [eteniz quo apparet qualis quidā, qui dicit credimus.] exponit verbū qualis q̄daz, & dicit [hoc aūt] s. q̄lis quidaz [est, si bonus videat̄, aut beneuolus aut vterq;.] verba sunt suspēsiua, & est supplendum, ideo scire op; mores, quibus orator dz videri bonus, vel beneuolus, vel vterq;: de quibus posterius dicemus. Quid vero sit morata oratio, quidue affecta, & quid sit accōmodata, 2° huius declarabitur.

Oportebit etiā cuiusq; vitę ciuilis mores nos habere. mores enim cuiusq; necessario maxime persuadebunt, si ad vnāquāq; fuerint. Hi aūt ex eisdem accipient̄. ex electione enim mores perspicui sunt. electio autez ad finem refertur.

Cōmētū. Nūc assignat scdm̄ locū, qui accipit̄ a cognitione morum ciuitatis, & docet nos ꝑsuadere in deliberationib⁹ ciuilibus p accōmodatā orōnē. Tunc enim p accōmodatā orationē ꝑsuadet orator (vt dicet̄ 2° huius) cū sumit argumentū ab ijs, q̄ accōmodant̄ moribus ꝑsonę, cui ꝑsuadet. vt si volum⁹ ꝑsuadere seni, vt aliq̄d faciat, accipimus argumētū ab vtili. naz senes sunt auari, atq; vtilitatis amatores. & dicit [Oportebit et cuiusq; vitę ciuilis mores nos hr̄e,] atq; pcognoscere si volumus ciuibus ꝑsuadere in deliberationibus ciuilib⁹. cuius rōnē assignat, & dicit. [mores enim cuiusq; maxime ꝑsuadebūt, si ad vnāquāq;] ciuilē vitā [fuerint] accōmodati. i. si orator acceperit argumentū ab ijs morib⁹, q sunt vitę ciuili accōmodati. Sumpsit eniz mores pro argumētis, q̄ accipiunt̄ a moribus, q̄si dicat argumēta eniz cuiusq; oratoris maxime ꝑsuadebūt, si sument̄ a moribus, q accōmodant̄ cuiq; ciuili vitę. ex quo vult hr̄e q̄ necessarium orator ciuili pcognoscere mores vitę ciuilis. deinde docet accipe mores ciuitatis, vl' vitę ciuilis: & dicit, [hi aūt] s. mores cuiq; vitę ciuili ꝓprij, [ex eisdē accipient̄,] subaudi ex q̄bus, finis seruat̄, seruat̄ aūt ex ꝯsuetudinib⁹, & legibus, & ex vtilibus. igit̄ ex eis cognoscunt̄ mores. & assignat cām & dicit, [ex electione eniz] ciuiū, q̄ eligunt agere sua ciuilia, [mores ꝑspicui sunt.] non enim est actio moralis, nisi sit ab electione, & habita. [electio aūt] est eorū, q̄ [ad finē referunt̄.] igit̄ ex his

mores colligunt, q̄ sunt ad finē. Aut clarius docet mores cognoscere ex cognitione finis, & h dicit, [hi autē] [.mores] [ex eisdē] .s. finibus [accipient:] ex qbus distinguunt vite ciuiles. deinde probat, qz ex cognitione electionū, qbus agere eligunt, cognoscunt mores. sed electiones cognoscunt ex cognitione finiū. igit ex cognitione finiū, mores cognoscunt. dicit, [ex electione enī] idest ex cognitiōe electionū [mores pspicui sunt.] Qui enim cognoscit electionē in agēdis alicuius, cognoscit mores illius. vt qm̄ phidia eligebat pro maiore parte vite pingere, iō cognoscit eius mos q̄ sit in pingēdo. [electio aūt] .i. cognitio electionis [ad finē refert.] igit cognito fini vite ciuilis, cognoscentur mores vite ciuilis. Quare mores vite ciuilis cognoscunt ex eisdē .s. finibus, ex qbus cognoscunt atqz distinguunt vite ciuiles.

Que igitur opz expetere eos, qui hortant quasi futura, aut pñtia, & ex quibus de vtili psuasiones sumere, ad hec de moribus & institutis ciuilibus, quibus, & quo pacto poterimus, quantū presenti oportunitati idoneū erat, diximus. nam diligentius de his in politicis dictum est.

Cōmētū. Epilogat, & dicit. [Que igit opz expetere eos, qui hortant quasi futura, aut psentia.] dixit q̄si futura, qm̄ non semp futura ad q̄ orator hortat, veniunt, sed sunt psuasiones ad futura, quasi essent futura & ventura. [aut presentia, & ex quibus de vtili] subaudi & de bono simplr [opz psuasiones sumere] subaudi dictum est antea, [ad hec] postea in primo capite est dictū [de moribus & institutis ciuilibus, qbus & quo pacto poterimus] .s. psuasiones accipe ad dicendū in ciuilibus deliberationibus: [quātū pñti oportunitati idoneū erat, diximus, nā diligentius de his i politicis dcm̄ est.] ¶ Quo ad verba attinet, verbū [poterimus,] grece ē ευπορησομεν, & si transfertur abūdabimus, subaudiendū persuasionibus. si aūt transferat poterimus, subaudiendū .s. psuasiones accipere. hec de genere deliberatiuo.

DE HIS, DE QVIBVS DEMONSTRATIONES FIVNT, ET DE GENERE DEMONSTRATIVO: DEQVE HONESTO, AC LAVDABILI.

Fines ... intentionis.

Post hec aūt de virtute, & vitio, deqz honesto & turpi dicamus. hi enīz fines sunt ei, qui laudat, atqz vituperat.

Cōmētū. Cum egisset de his, de quibus fiunt deliberationes, & de locis, & ppōnibus, e qbus sumunt argumēta ad dicēdum in deliberationibus, nā dixit de felicitate, & fine deliberantiū, insup de bono, & vtili, de maiore ac minore bono, vel malo, & de possibili de numero ciuilius vitarū, & de finibus eaz, nūc de honesto & turpi, de laudabili, ac vituperabili, ex qbus loca, & ppōnes sumunt, que ad genus demōstratiuū ptinent, vult dicere. & p̄ pamādo se ad ea, q̄ di[...] ponit ea, q̄ vult pertractare, & dicit. [Post hec aūt,] q. diximus de his, que spectāt ad genus deliberatiuū, [de virtute, & vitio deqz honesto, & turpi,] ex qbus sumunt loca, & ppōnes, q̄ spectāt ad genus demōstratiuū, [dicamus. hi enim] σκοποι .i. [fines,] fine intentiones [sunt ei, q laudat atqz vituperat.] nā ex his accipiunt loca & ppōnes ad dicendū de laude, & vituperatione. hec de intentione, & causa intentionis.

Cōtinget ēt, si de his dixerimus, illa simul aperire, ex quibus quales quidā ḟm mores putabimur, qd quidem erat secūda fides. ex eisdem enim & nos & alium fide dignuz ad virtutem facere poterimus.

Cōmētū. Cum ppossuisset pertractare de virtute & vitio, & de honesto & turpi, nūc ostēdit vtilitatē ppositę intentionis, & dicit. [Cōtinget ēt si de his] .s. virtute & vitio, & de honesto, & turpi [dixerimus, illa] .s. loca [simul aperire,] atqz manifestare, [ex qbus quales quidā ḟm mores] .i. ex qbus moribus ac virtutibus affecti [putabimur] .s. ab audiētibus, [qd quidē erat scda fides] .i. scds modus faciēdi fidē in audiētibus. nā orator psuadere pōt ex parte rei p argumēta, ex parte dicētis pp mores, qbus orator se ostēdit virū bonū. ex parte audiētis, aut inducēdo ipsuz ad effectus, qbus pturbet mens. aut accōmodādo verba ad gradū, atqz ɔditionē audiētis, vt ēt mēs occupata nesciat aliter iudicare q̄ audierit. recte igit Arist. dixit, [qd quidē erat scda fides.] qz scds modus psuadēdi est p orōnē moratā. & assignat cām, & dicit, [ex eisdez enim] .s. locis morū, [& nos, & aliū fide dignū ad virtutem] .i. ad opinionē virtutis [facere poterimus.] erit igitur vtilitas hec nō parua. qm̄ ex his, que ptractaturi sumus nō mō sciemus laudare, atqz vituperare alios (qd ptinet ad genus demōstratiuū) verū etiā poterimus de nobis & de alijs virtutis opinionē facere. naz viris studiosis, bonis, atqz morigeratis summa fides adhibet.

Qm̄ aūt accidit & sine studio, & cum studio laudare sępe non soluz hoiem, aut deū, sed ēt inaīata, aliorūqz aīalium qdlibet, de his quoqz ppositiones eodē modo accipiē dę sunt. Quare aliquantulū exempli gratia dicamus, & de his.

Cōmētū. Cum assignasset vtilitatē supradictę intētionis, nunc vult assignare necessitatē, & dicit. [Qm̄ āt accidit & sine studio] .s. temere quasi ioco, [& cū studio,] .i. attentione, q̄ fit a pposito quasi serio, vel aliter. [Qm̄ aūt accidit & sine studio] .s. dicēdo, vt venerit in buccā, sicuti plerīqz faciūt [& cū studio] .s. meditādo p nos, & vidēdo auctores, q de silibus dixerūt, eos. vz. imitādo [laudare sępe nō solū hoiez, aut deū, sed ēt inanimata, aliorūqz aīalū qdlibet,] iō subaudi necessaria erit ars, per quā [de his quoqz ppōnes eodē mō accipiēdę sunt,] vt sumpsimus in deliberationibus. est eniz ars recta rō agendoz, iō cū dicere possit orator de laude & vituperatione bene, & nō bene. temere, & a pposito, erit necessaria ars, qua dirigatur ad bene dicēduz. & sic opz accipe artē, p quā formemus ppōnez eodē mō in h dicēdi gñe, vt formate sunt in genere deliberatiuo. Hec de necessitate ppositę intētionis. Tūc cōcludit quō de his vult dicere, & ait, [Qre aliquātulū exēpli grā dicamus, & de his,] e quibus accipiunt elemēta, & ppōnes ad dicendū in gñe demōstratiuo, dixit [aliquantuluz exēpli grā,] qz diligēter de his dixit in libris ethicoz. hic autem aliquantulū per modum exēpli dicet, & tantuz, quantum sufficit pro locis, & propositionibus sumendis.

Honestuz igitur est quod cum bonum sit vtiqz iocundū est, quia bonum.

Cōmētū. Cū accepisset intētione, & vtilitatē, & necessitatē intentionis, nūc psequēdo more boni mathematici pacaccepit definitionē honesti. Cā aūt, qm̄, vt diximus, qui laudat, ab honesto laudat, & q vitupat, ab turpi vituperat. & dicit. [Honestū igit est, qd (cū bonum sit vtiqz) iocū-

dom est, qr bonũ,]cur vero addidit, qr bonũ exponamus. Nã malũ aliqñ iocũdũ est, non tñ qr malũ, nec qr est bonũ, sed qr hñs appetitũ corruptũ, malũ bonũ esse putat. At honestũ iocundũ est, non nisi qr bonũ est, nõ aũt pp appetitus corruptionẽ. ¶ Quo vero ad verba attinet, in trãslationibus veterib⁹ inueniẽ vna alia definitio, que est, [honestũ est qðcũq3 pp se eligibile existẽs, laudabile est,]q̃ non inueniẽ in codicibus grecis nr̃is, nec ẽt in illis, quos habebat Georgius. puto ẽt supfluaȝ esse. qm̃ satis describitur per illam, quaȝ nos habemus. Egidius tamen eam exponit satis dilucide.

¶ Qr si hoc est honestũ, necesse est virtutẽ eẽ honestũ. nam cũ sit bonum, est laudabile.

Cõmẽta. ¶ Ex definitione ꝯcludit, τ facit postulationeȝ, τ dicit. [Qr si h̄ est honestũ].s. iocundũ, qr bonũ, [necesse ẽ virtutẽ esse honestũ,]cuius cãȝ dicit, [nã cum]virtus ipsa [sit bonũ,]est subaudi iocundũ quippiaȝ ac laudabile. Quare cũ virtutes sint iocũdę, qr bonę, iõ pro postulatione accipiaẽ virtutes eẽ quędã honesta, bona, ac laudabilia. alia aũt q̃ sunt iocũda, nõ qr bona, sed pp alias cãs, nõ sunt p se honesta, nec p se laudabilia. vt diuitię, diuitię eniȝ nõ sunt iocundę, qr bonę, sed qr vtiles sunt ad vitã, vel ad actiones bonas, iõ nõ sunt p se honestę. pñt ẽt esse male, si eis male vtamur, iõ nec sunt p se expetibiles, nec p se honestę, nec per se laudabiles. At virtus cũ sit iocũda, qr bonũ, ideo est per se honestuȝ, laudabile, atq3 expetibile.

¶ Est autem virtus (vt videẽ) vis quędam ꝓductiua τ conseruatiua rerum bonarum, est etiã vis benefaciendi multa, τ magna, τ omnia in omnibus.

Cõmẽta. ¶ Cum deduxerit virtutẽ esse honestũ, τ qð laudabile, nũc exponit qð sit virtus, τ dicit. [Est aũt virtus (vt videẽ)].s. quasi oĩbus manifestũ, [vis q̃dã ꝓductiua, τ cõseruatiua reꝝ bonaꝝ.]dixit vis quędã, non quidẽ a natura nobis insita, vt visiua facultas, sed ex laudabilib⁹ actibus ꝓducta. [reꝝ bonaꝝ,]qm̃ p virtutẽ acqrimus honorẽ, τ gloriã, diuitias, τ amicos, τ alia plurima. deinde assignat secũdã definitionẽ, τ dicit. [Est ẽt vis benefaciẽdi multa τ magna, τ oĩa in oĩbus,]cũ dicit multa τ magna, intelligit de pticulari virtute. naȝ hęc virt⁹, vel illa est vis faciendi multa τ magna bona, cũ vero dicit, τ oĩa in oĩbus, loqtur gñatiȝ de vniuersa virtute. nã hęc vel illa virtus est vis faciẽdi multa τ magna bona. Uniuersa virtus est vis faciendi oĩa bona in oĩbus, in q̄bus fieri pñt. Vbi cã, iustitia est vis ꝓducendi atq3 cõseruãdi bonũ publicũ, τ priuatũ, qð est valde bonum. Fortitudo vero est vis ꝓductiua libertatis, atq3 illi⁹ conseruatiua, eodẽ mõ dici põt de vnaquaq3 aliaꝝ. At vniuersa virtus (q̃ est aggregatum ex oĩbus virtutibus) est productiua τ conseruatiua omnium bonoꝝ in omnibus, vt fieri potest: atq3 vt decet.

¶ Partes autẽ virtutis sunt iustitia, fortitudo, tẽperantia, magnificẽtia, magnanimitas, liberalitas, mãsuetudo, prudẽtia, τ sapiẽtia.

Cõmẽta. ¶ Cuȝ definisset virtutẽ, enumerat ptes virtutis, q̃ sunt spẽs (accepit eniȝ ptes pro spẽbus.) τ dicit. [Partes autẽ virtutis sunt iustitia, fortitudo, tẽperãtia, magnificẽtia, magnanimitas, liberalitas, mãsuetudo, prudentia, τ sapientia.]tacuit hic aliq̃s, vt modestiam, qr est iustitię comes. Affabilitatẽ, quã est mansuetudinis assecla. Tacuit vrbanitatẽ, vel qr non est virtus pclara, vel qr ipsa ẽt est mansuetudinis assecla. Ueritatẽ etiam qr est iustitię sodalis. insuper pretermisit continentiam, qr est pars temperãtię: vel qr non est simpliciter virtus.

¶ Necesse est aũt (siquidẽ virtus benefaciendi vis est) maximas eas esse virtutes, q̃ plurimum alijs vtiles sunt. Hac rõne iustos ac fortes maxime honorant, cũ hi quidẽ in bello, illi autẽ ẽt in pace vtiles ipsis sint. deinde liberales, non eniȝ ꝯtendũt de pecunijs, sed largiunẽ eas, quas sũmopere cęteri cupiũt. plurimũ vtiles χρησιμωτατοι honorabilit sunt. honorant τιμωσιν laudant.

Cõmẽta. ¶ Cũ enumerasset virtutes, nũc facit cõparationẽ inter eas, τ dicit. [Necesse est aũt (si quidẽ virtus bñfaciendi vis est) maximas eas eẽ virtutes, q̃ plurimuȝ alijs]hominibus ab eis, q eas hñt, [vtiles sunt,] χρησιμωτατοι enim, nõ honoratissime est trãsferendũ, vt in veterib⁹ trãslationib⁹ habeẽ, sed vtilissimę, vel plurimũ vtiles. ideo q̃ Egidius dicit, frustra sunt. [hac rõne iustos, ac fortes maxime]τιμωσιν .i. honorãt, vel laudant, homines, [cũ hi qdẽ].s. fortes [in bello, illi autẽ ẽt in pace vtiles ipsis].s. hoĩbus [sint.]τ cũ dixit ẽt in pace, innuit iustitiã esse vtilẽ, tũ in bello, tũ in pace. nã iustitia etiaȝ in bello nõ nihil cõfert. facit enim saltẽ vt iusti in bello iusto libẽtius adeãt bellũ, fortitudo ẽt in pace vtilis ẽ, facit eniȝ vt iustitia seruẽ pncipalr̃ tñ est vtilis in bello. [deinde]laudãt [liberales]ac honorãt [nõ enim cõtendũt de pecunijs, sed largiunẽ eas, q̃s sũmopere cęteri cupiũt.]a liberalib⁹ non excludunẽ magnifici, qr magnificus maximas pecunias emittit. nec magnanimus, qui magna .s. circa singulas virtutes operatur. hęc de cõparatione virtutum.

¶ Est aũt iustitia quideȝ virtus, qua singuli (quę sua sunt) possident, τ vt lex. Iniustitia autẽ per quã aliena, nõ, vt lex. Fortitudo est per quã bonoꝝ operũ actiui in pĩculis sunt, τ vt lex pręcipit. τ legi obsequens. Timor aũt contrariũ. Tẽperantia est virtus, p quã ad voluptates corporis ita se hñt, vt lex iubet. Intẽperantia vero cõtrariũ. Liberalitas est in pecunijs bñfactiua. Illiberalitas vero ꝯriũ. Magnanimitas est virtus magnoruȝ beneficioꝝ effectiua. Pusillanimitas auteȝ ꝯriũ. Magnificẽtia ẽ virtus magnitudinis sumptuũ effectiua. Modicitas autẽ cõtrariũ. Prudẽtia deniq3 virtus mẽtis est, qua de malis, ac bonis (quę ad fęlicitatẽ narrantur) bene cõsulere pñt. τ de virtute igiẽ τ vitio vlr, τ p partes, quantũ attinet ad pñtem oportunitatem, sufficienter dictum est.

Cõmẽta. ¶ Cũ egisset de cõparatione virtutuȝ, nũc qð vnaqueq3 sit, exponit, τ dicit. [Est aũt iustitia quidẽ virtus, q̃ singuli, q̃ sua].s. bona [sunt,]hñt, τ [possidene. τ vt lex].s. pcipit. [Iniustitia aũt, p quã aliena, non, vt lex] pcipit, sed ꝯ legem, possidẽt. Intelligit aũt hęc nõ de distributiua iustitia, sed de cõmutatiua. deinde de fortitudie dicit, [fortitudo est per quã bonoꝝ operuȝ actiui in periculis sunt, τ vt lex pcipit.]τ addit fortitudinẽ non solũ esse h̄, sed [τ legib⁹ obsequẽs est]atq3 amministratiua, seruanẽ eniȝ leges pp fortitudinẽ. [Timor autẽ ꝯrũ.]

deinde de tēperantia dicit. Tēperantia est virtus, per quā homines ad voluptates corporis, ita se hñt, vt lex iubet, intēperātia vero 9traria. deinde de liberalitate dicit, liberalitas est in pecunijs bñfactiua, illiberalitas vero 9triū. deinde de magnanimitate dicit, magnanimitas est magnorū bñficiorū effectiua. qm̄ magnanimus est, q magna circa singulas virtutes operatur. Pusillanimitas aūt 9triū. deinde de magnificētia dicit, magnificētia est virtus magnitudīs sumptuū effectiua. Modicitas aūt 9triū. demū de prudentia dicit. Prudentia deniq3 virtus est δ·ιανοιας, idest mentis, qua de malis ac bonis, (q̄ ad fęlicitatē narrantur) homines bene 9sulere pñt. Immo prudētia est nexus oīu3 virtutū. nā cu3 sit recta rō oīu3 eorū, q̄ agimus, ⁊ virtutes oēs recte rōnes sint, fit, vt p prudentiā oēs virtutes connectant in ipsa recta rōne p quę p3 9triū. s. imprudentia. tūc epilogat, ⁊ dicit, ⁊ de virtute igit, ⁊ vitio vlr pmo, ⁊ deinde de p partes, quātū attinet ad pñtem opportunitatē, sufficiēter dcm̄ est. nā de his in libro ethicorū, quātū dici potuit, est expositū. sed de sapiētia nō posuit definitionē Ari. qm̄ p sapientiā prudentiā voluit intelligere. In pposito, aūt aduerte tm̄ iustitiā, fortitudinē, tēperātiā definitas eē, qz hoies p illas agūt, vt lex pręcipit. cęteras aūt, nō, nō enim liberalitas definita est, q sit virtus bñfactiua in pecunijs, vt lex iubet. nec magnanimitas, nec cęterę id genus, ppea aliquas hoc pacto, aliās illo mō definit Ari. at in libris ethicorū, oēs descripsit p mediocritates recta rōne regulatas. qm̄ hic nō vult ita diligēter de his dicere, s3 solū quantū facit (vt dixit) ad nīm ppositum.

De cęteris autē nō est difficile perspicere. perspicuu3 enim est q ⁊ effectiua virtutis, quoniam ad virtutez, ⁊ quę a virtute fiunt, necesse sit laudabilia esse. Huiusmodi autez sunt inditia virtutis, ⁊ opera.

laudabilia καλα bona honesta.

Cōmētū. Cū dixisset de virtute ⁊ partibus eius, hic determinat de eis, q̄ hñt aliquo mō ordinē ad virtutē. Hęc aūt, (vt innuit Arist.) ad tria gña reducunt, qm̄ alia sunt causę effectrices virtutis, vt actus, q virtutez pcedūt. alia sunt effectus virtutis, vt actus studiosi, q a virtute pficiscuntur. Alia vero sunt signa virtutis, vt voluptas, ⁊ dolor, nā signū q virtus sit in nobis facta, est voluptas, q̄ pcipit in agēdis. oē eni3 qd̄ pficiscit a virtute, cū voluptate sentit pficisci. qd̄ aūt non pficiscit a virtute, iam facta, cū dolore sentit. dicit igit Ari. de cęteris aūt, quę nō sunt virtus, sed ad virtutē ordinata, non est difficile pspicere q ipsa ēē sint laudabilia. ⁊ h exponit, ⁊ dicit, pspicuu3 enim est, q ⁊ effectiua virtutis, q̄ sunt actus pcedētes gñationē virtutis. qm̄ ad virtutē ordinant, vt cāę effectrices. ⁊ quę a virtute fiūt, vt actus, q pficiscunt a virtute, ⁊ vt signa pfectę gñationis virtutis, oia hęc necesse sit laudabilia esse: honesta, ac bona. exponit aūt ea, q̄ fiunt a virtute, ⁊ dicit, hmōi aūt, q̄ fiunt a virtute, sunt inditia virtutis, vt voluptas, ⁊ idolētia, ⁊ opa. s. actus studiosi. oia eni3 hęc eē laudabilia non est difficile pspicere. qm̄ oia hicūt aliquo mō ordinē ad virtutē. verū virtus est p se laudabilis, hęc vero laudabilia sunt, inquantū dicūt ordinē aliquo mō ad virtutez.

Qm̄ aūt inditia, ⁊ hmōi quęcūq3 sunt boni viri opera, vel passiones, laudabilia sunt, necesse ē ⁊ quęcūq3 fortitudinis opera, vel inditia, vel fortiter gesta sunt, laudabilia eē. ⁊ quę iusta, atq3 iuste facta. Sed passiones nequaquā. Nā in hac vna virtute, non semper qd̄ iuste, laudabile est. quin potius cum dānant, turpe magis sit qd̄ iuste, q̄3 qd̄ iniuste. eodē quoq3 modo in cęteris virtutib9.

laudabilia καλα honesta bona. laudabilia καλα honesta bona.

vna μονη sola. laudabile καλον honestum.

Cōmētū. Ex his, q̄ dixit, cōcludit, quę sunt apte, ac pspicue laudabilia. Et qz h sequit ex dictis, ideo resumit breuiter q̄ declarauit, ⁊ dicit. Qm̄ autez inditia, vt voluptas, ⁊ indolētia, ⁊ hmōi quęcūq3 sunt boni viri opera. s. aut antecedētia, aut 9sñtia virtutē, aut sunt boni viri passiōes. s. aut antecedētes, aut 9sñtes virtutē, q̄ est in ipso bono viro, vel in alio, laudabilia sunt, h enim est declaratū, tūc ex h supius declarato infert apte atq3 pspicue laudabilia, ⁊ dicit, necesse est ⁊ q̄cūq3 fortitudinis opa, q̄ fortitudinē antecedūt, vel inditia. s. q̄ sunt voluptas, ⁊ indolētia, q̄ sunt inditia acqsitę virtutis, vel fortiter gesta sunt, q̄ sunt opera fortitudinē 9sñtia, siue 9sistātia in agēdo, siue in patiēdo, oia esse laudabilia. s. apte, atq3 pspicue. deinde assignat hęc eadē apte laudabilia in ipsa iustitia, ⁊ dicit, ⁊ q̄ iusta. s. inditia, vel opera antecedētia iustitiā, atq3 etiā quę sunt iuste facta, q̄ sunt opa sequētia iustitiā, similr sunt apte atq3 pspicue laudabilia. assignat tm̄ driā3 inter iustitiā ⁊ fortitudinē, ⁊ alias virtutes, ex parte passionum, sed passiones nequaq̄3. i. sed passiones, q̄s aliqs iuste patit, nequaqua3 sunt laudabiles, ⁊ assignat rōnē, ⁊ dicit, nā i hac vna sola virtute, nō semp qd̄ iuste subaudi patit, laudabile est ipsi patiēti. quin potius cū patientes dānant, penāq3 patiunt, turpe magis fit, qd̄ iuste patiunt, q̄3 qd̄ patiunt iniuste: turpe dico ipsis patiētib9, vt Socrates apud Platonē in Phędone ad vxorē dixit, q̄ dolebat Socrati, q penā iniuste pateret, qua3 Socrates corrupuit, asserēs hoc esse laudabilissimū, q penā iniustā patiat. In fortitudine vero cęterisq3 virtutib9 ⁊ actio ⁊ passio, q̄ proficiscit a virtute, semp laudabilis habet. deinde qd̄ de fortitudine dixit, idez de cęteris virtutib9 9cludēs dicit, eodē quoq3 mō, vt dictū est de fortitudine, in cęteris virtutib9 dicendū est. nā in vnaquaq3 virtute actus, qui pcedunt, ⁊ actus, q sequunt, silr ⁊ passiones, ⁊ inditia oia sunt apte laudabilia, atq3 pspicue honesta. Quo vero ad illud, qd̄ Aristo. dixit de passione iusta, Egidius optīe dicit. asserit eni3 iuste pati penā visuperabile ac turpe esse patiēti, qm̄ non pateret, nisi pp opa iniusta, q̄ pp habitū iniustitię opatus est. nō enim iuste patit ppter iustitiā, q̄ est in ipso patiēte. s3 potius pp iniustitię habitū. Iuste tm̄ patit pp iustitiam, quę est in iudice. ⁊ ppterea iudici est laudabile, vt reus iuste patiat. Arist. igit hāc obiectionē fecit nō tanq̄3 veraz, sed tanq̄3 apparentē, qm̄ dicere potuerat, quo ad veritatez in oibus virtutibus passiones, quę sequunt ipsas, esse laudabiles. ⁊ cū obijceret de iuste patiente penā, debebat dicere hāc iustā passionē nō sequi a iustitia existēte in ipso, sed in iudice. Arist. tm̄ dixit hęc de iusta passiōe, vt satisfaceret apparēti obiectioni. nō aūt, vt satisfaceret verę instātię. Generatim igit in oibus virtutibus ēt in ipsa iustitia, aperte ac perspicue laudabilia sunt quęcūq3 effectiua, ⁊ inditia, ⁊ opa sunt virtutū ¶ Quo vero ad verba attinet, καλον gręce, multa significat, nūc bonū, nunc honestū, nūc laudabile, tm̄ semp intelligit pro eo, qd̄ est iocūdū, qz bonū, vl qz ordinatū in simplr bonū. ⁊ sic a Georgio nūc trāsfert honestū, nūc laudabile, nūc bonū, vt ei. v3. 9sonū vi sensui verborū Aristotelis.

Et ea, quorūcūq3 pręmium est honor, laudabilia sunt.

premium αθλα premia. laudabilia καλα honesta.

¶ Hinc dat scd̃m locũ ab honore, ⁊ dicit ꝓpõnẽ. [Et ea quorũcũqꝫ premiũ est honor] subaudi aptę atqꝫ ꝑspicue [laudabilia sunt.] Cuius cã pꝫ ex hys, quę dixit, qm̃ honor enumerat̃ inter inditia virtutis. accepit aũt Ari. αθλα, pluralẽ pro singulari, qꝛ premia pro premio. vel dixit premia, ad denotandum omnia premia, quę dari possent, nihil esse preter honorem. hactenus de aperte atqꝫ perspicue laudabilibus.

¶ Et in quibuscũqꝫ honor magis q̃ pecunia.

Cõmẽtu. ¶ Cum egisset de aperte laudabilibus, nunc agit, de hys, quę annectunt̃ ipsis laudabilibus, quę sunt maius minusue, ⁊ possibile atqꝫ impoẽ, ⁊ ṗ de maiore atqꝫ minore laudabili: quoꝝ primũ locũ assignat ab hys, quoꝝ honor magis q̃ pecunia est, cuius ꝓpõnẽ affert, ⁊ dicit. [Et in quibuscũqꝫ] p̃miũ est [honor magis q̃ pecunia,] hęc sunt laudabiliora. accepit aũt χρηματα, pluralia pro singulari, qꝛ pecunias pro pecunia. hac rõne philosophari laudabilius est, q̃ egrotos curare. nã illius honor, huius ꝟo premium pecunia est.

¶ Et quęcũqꝫ eligibiliũ non sui gratia quispiam gerit.

Cõmẽtu. ¶ Assignat scd̃m locũ ab eligibilib⁹, quęcũqꝫ nõ sui gratia quispiã gerit, cuius ꝓpõnem affert, ⁊ dicit. [Et quęcũqꝫ eligibiliũ non sui grã quispiã gerit,] laudabiliora sunt hys, q̃ quę agit sui grã. vt benefacere amicis q̃ sibi. In eo eniꝫ qđ est grã alterius, est magis honor. qđ eniꝫ aliquis sibi faciat, ac sui gratia, parum laudis esse videtur, cum non sit liberale.

¶ Et quę simpl'r bona sunt, vt quęcũqꝫ pro patria quispiã facit, contendens sua.

Cõmẽtu. ¶ Assignat tertiũ locũ ab hys, quęcũqꝫ quispiã facit publico q̃ sibi: cuius ꝓpositionẽ affert, ⁊ dicit. [Et q̃ simpliciter] i. cõiter ciuitati bona [sunt,] si quispiã fecerit, magis q̃ sibi laudabiliora sunt, [vt quęcũqꝫ pro patria quispiã facit, cõtendẽs sua,] hęc pro patria gesta laudabiliora sunt, q̃ si sibi fecerit. qm̃ his magis honor cernit̃. magis enim honoramus eos q sic egerũt, q̃ eos, q sui priuati boni grã egerũt. differt aũt hic tertius locus a scd̃o, qm̃ scd̃s accipit̃ per comparationẽ sui ad alios priuatos, hic ꝟo per comparationẽ sui ad publicũ. verbum sua grece est τα ἑαυτου. suum, verum Arist. singularem pro plurali accepit.

¶ Et quę natura bona.

Cõmẽtu. ¶ Assignat quartũ locũ ab eo qđ natura est bonũ, cuius ꝓpõnem affert, ⁊ dicit. [Et q̃ natura bona] subaudi laudabiliora sunt hys, quę nõ natura sunt bona. vt aurũ naturale laudabilius est auro, qđ fit ex arte. ⁊ sanũ esse a natura laudabilius est sano, qđ est ab arte. Causa autem, qm̃ qđ est bonũ a natura, est bonum sm̃ se, sed in oi genere quod est sm̃ se tale, ⁊ magis tale.

¶ Et quę non sibi bona, nam sui gratia sunt huiusmodi.

Cõmẽtu. ¶ Assignat quintũ locum ab hys, quę simpl'r bona sunt, ⁊ nõ sm̃ quid, cuius ꝓpositionem affert, ⁊ dicit. [Et quę] subaudi simpl'r bona sunt, sed [non sibi bona] laudabiliora sunt hys, quę sunt bona sm̃ quid, vt sibi, vel in hoc loco, vel in h̃ tpe, vel hoc pacto, qm̃ quę sunt bona sm̃ qđ, sunt bona ad aliqđ, [nam] quę sunt bona sibi, [sunt hmõi] sui grã, ⁊ q̃ sunt bona illi, sunt bona illius grã, ⁊ quę sunt bona in hoc loco, sunt bona loci grã, ⁊ sic semper sunt bona ad aliqđ, at bona simpl'r sunt bona, quia bona. Hoc pacto colericos laudabilius est cibare cibis calidis ⁊ siccis, q̃ tẽperatis. Simpl'r tñ laudabilius est cibare eos tẽperatis. Insup tpe fluctus laudabilius est ꝓycere merces in mari, nõ ꝓycere ꝟo simpl'r melius.

¶ Et quęcunqꝫ mortuo contingit inesse magis q̃ viuenti. Quod eniꝫ sui gratia est, magis habent, qui viuunt.

Cõmẽtu. ¶ Assignat 6m locũ ab hys, quęcũqꝫ mortuum magis q̃ viuũ ꝯsequũtur: cuius ꝓpõnẽ affert, ⁊ dicit. [Et q̃cũqꝫ] s. bona [mortuo ꝯtingit inesse, magis laudabilia] sunt, [q̃] bona, quę cõtingit inesse [viuẽti.] ⁊ assignat cãm, ⁊ dicit bonũ [eniꝫ qđ sui grã] s. qđ dr̃ bonuꝫ sibi, [magis hñt, qui viuũt,] mortuis ꝯ bona, quę sunt simpl'r bona, magis attribuunt̃ ab hoĩbus. Honores enim qui viuentibus attribuunt̃, magis eoꝝ grã attribuuntur. At mortuis honores nõ eoꝝ grã, cũ non viuant, sed simpl'r. iõ honores, qui exhibent̃ mortuis, laudabiliores sunt, q̃ honores, qui exhibent̃ viuis. Insup bona mortuorum nõ laudant̃, vt insunt huic, vel illi, qm̃ mortui sm̃ ciuilẽ vitã non viuũt, sed solũ in memoria. ⁊ sic bona, quę sunt huic, vel illi bona, mortuis non cõpetunt. Quare bona, ꝑ quę laudamus mortuos, nõ nisi simpliciter bona esse possunt: quare ⁊ laudabiliora.

¶ Et quęcunqꝫ opera gratia laudum, minus enim sui.

laudum καλων honorum honestorum. Cõmẽtu. ¶ Assignat 7m locũ ab hys operibus, quęcũqꝫ grã laudũ fiunt, cuius ꝓpositionẽ affert, ⁊ dicit. [Et quęcũqꝫ opa] fiunt [gratia] καλων. i. grã laudum, laudabiliora sunt, q̃ ea, quę fiunt ad ꝓpriã vtilitatẽ, vt puta grã lucri, vel alterius necessitatis, cãm affert, ⁊ dicit, [minus enim] hęc [sui] gratia fiunt, nam fiunt ad honorẽ, ⁊ non ad vtile, ⁊ ꝓpterea dicuntur minus sui gratia facta.

¶ Et quęcunqꝫ beneficentię erga alios, sed non erga se, ⁊ erga eos qui benefecerunt iustũ enim ⁊ beneficia, non enim erga se.

Cõmẽtu. ¶ Assignat 8m locũ a collatione bñficioꝝ erga extraneos, cui⁹ ꝓpositionẽ affert, ⁊ dicit. [Et q̃cũqꝫ] ευεργετιαι, idest bñficẽtię [erga alios] s. extraneos, [sed non erga se, ⁊] pro neqꝫ [erga eos] s. amicos, [qui benefecerũt,] laudabiliores sunt, q̃ q̃ fiunt erga se, vel erga amicos. ⁊ assignat cãm, ⁊ dicit, [iustũ eniꝫ] quasi dicet, nã bñfacere sibi, ⁊ amicis qui bene fecerũt, iustũ ẽ, [⁊ bñficia] subaudi erga extraneos laudabiliora. Illa quidẽ iustiora, hęc ꝟo laudabiliora, cui⁹ cãm dicit, [nõ enim erga se.] Qui eniꝫ bñficia ꝯfert amicis, q benefecerunt, videtur sibi beneficia conferre. cũ amicus sit alter ipse. At conferẽs bñficia extraneis nullo pacto videt̃ sibi beneficia ꝯferre. Georgius aliť locũ hũc intellexit, ⁊ nos in expositione exposuimus pro illius interpretatione. At nũc visum est nobis exponere h̃ pacto, vt Egidius ẽt visus ẽ sentire. nolo tñ te ignorare in codicib⁹ quibusdã, verba illa, ⁊ bñficia, legi sic, ευεργετηματα δε καλλιονα, idest bñficia aũt laudabiliora. vbi pꝫ textũ esse clarius, ⁊ q̃si dicat, [iustũ enim] s. est sibi, ⁊ amicis benefacere: [sed bñficia] s. quę cõferunt̃ extraneis, [laudabiliora] sunt. [nõ enim erga se] videnť aliquo pacto. Quare laudat illud, qꝛ iustũ, hoc ꝟo, qꝛ laudabile ⁊ liberale. benefacere enim extraneis opus vĩ magis liberale q̃ sibi, atqꝫ benefactorib⁹, cũ magis his, q̃ illis teneamur. nec mireris rhetorẽ accipere loca opposita, qꝛ (vt sępe diximus) argumẽtat̃ ad opposita: igitur opꝫ vti locis oppositis. Sũt aũt loca, quę accipit, vera vtraqꝫ, sed nõ eadeꝫ rõne, velut in ꝓposito, bñfacere amicis atqꝫ benefactoribus est laudabilius q̃ benefacere extraneis, ⁊ bñfacere extraneis ẽt laudabilius q̃ amicis. Illud quidem, qꝛ iustius,

stiuis, hoc vo, qr liberalius, et sic diuersa ratione.

¶ Et opposita, q̃ quibus erubescunt. nã ea, quibus erubescũt et dicẽtes, et facientes, et dicturi, et facturi, turpia sunt. quẽadmodum et fecit Sappho (dicẽte Alceo, volo et aliqd dicere, sed me pudor ĩpedit) si desiderabile aut pulchrum, nec quid turpe dicere lingua meditareris, nullus profecto pudor oculos retineret, sed diceres de re iusta.

Cōmēta. ¶ Assignat nonũ locũ ab oppositis eorum, quibus aut dicẽtes, aut faciẽtes, aut dicturi, aut facturi erubescũt, cuius ppõnẽ affert, et dicit. [Et opposita] s. his, in quibus est pudor, laudabiliora sunt [q̃] ea, [quibus erubescũt] hoies dicere, aut facere. cuius rõnẽ assignat, et dicit, [nã ea quibus erubescũt et dicẽtes, et faciẽtes, et μελλοντες] i. [et dicturi et facturi turpia sunt,] quare opposita his, sunt laudabiliora. verbi cã, Stoici dixerũt laudabilius eẽ nolare propriis nominibus res turpes q̃ circũloqui. Arist. vo dicit laudabilius esse res turpes noibus honestis circũloqui, quia illo mõ, quo sentiũt Stoici, pudor accidit dicẽti, non aũt, quo ipse vult eẽ dicendũ. igit circũloqui laudabilius q̃ ppriis noibus res turpes dicere. Qd dixerat, pbat exẽplo, et dicit. [quẽadmodũ et fecit] i. demonstrauit [Sappho] irridendo [dicẽte Alceo, volo et aliqd dicere] s. tibi o Sappho, [sed me pudor impedit,] cui irridendo Sappho, dixit, [si desiderabile, aut pulchrũ, nec qd turpe dicere lingua meditareris, nullus pfecto pudor oculos retineret, sz diceres de re iusta,] q̃ nõ est pudore digna. dixit [oculos retineret,] qr de impudẽte hoie dr nõ hẽc oculos. pudore enim cõfusus, non eleuat oculos erga eum, cui pudẽda loquitur, aut facit.

¶ Et ea de quibus decertãt nõ timẽtes. nã de iis bonis, quę ad gloriã ducũt, hoc patiuntur.

Cōmēta. ¶ Assignat locum decimũ, cuius ppõnez affert, et dicit. [Et ea, de quibus decertant non timentes,] idest audacter, et sine timore, et pudore, laudabiliora iis sunt, q̃ ea, de quibus timẽt et pudet decertare. cãz affert, et dicit, [nam de iis bonis, quę ad gloriaz ducũt, hoc patiunt.] hac rõne militare bellum laudabilius est lenocinio. nã illud est ad gloriam. hoc vo ad acquirendam meretricem. pręterea illud est ad lucrandum regnum, hoc vo ad lucrandum rem turpem.

¶ Et virtutes et opera eorum, qui natura virtutibus excellunt, laudabiliores. veluti viri q̃ mulieris.

Cōmēta. ¶ Assignat locus 11m a virtutibus atq; operibus eorum, q natura excellũt, cuius ppositionẽ affert, et dicit. [Et virtutes et opera eorum qui natura virtutibus excellunt, laudabiliores] sunt [veluti] virtutes, et opera [viri] laudabiliores sunt, q̃ virtutes, et opera mulieris. Uir enim natura mulierum virtute excellit.

¶ Et quę voluptificę magis aliis q̃ sibi. hac ratione iustum et iustitia, est laudabilis.

Cōmēta. ¶ Assignat 12m locũ ab eo, qd est voluptificum aliis, cuius ppõnez affert, et dicit, [Et] virtutes [quę voluptificę] sunt [magis aliis q̃ sibi,] laudabiliores sunt. [hac ratione iustũ et iustitia est laudabilis,] imo cęteris virtutibus laudabilior, quia iustitia principalr est ad alium, est enim virtus, qua vnusquisq; sua possidet. quare voluptifica magis aliis est, q̃ ei qui iustitiam administrat. Iniustus enim nollet, vt eo alii fruant, quo ipse fruit. Iustus contra vult, vt alii fruantur, quo ipse fruitur. erit igitur iustitia aliis magis voluptifica, q̃ ei, q iustitia vtitur. hac etiã ratione liberalitas et fortitudo laudabiliores sunt, quia voluptificę aliis.

¶ Et inimicos vlcisci potius q̃ reconsiliari. Nã retribuere iustũ, iustũ autem laudabile. Insup et fortis est inuictũ esse. et victoria et honor laudabiliũ sunt. nam licet inutilia sint, eligibilia tñ sunt, et virtutẽ eximiã ostẽdunt. De vltione inimicorum.

Cōmēta. ¶ Assignat locũ 13m ab eo, qd est vlcisci, cuius ppõnem affert, et dicit. [Et inimicos vlcisci] laudabilius est [potius q̃ recõsiliari,] hoc pbat Aristo. primo, et dicit, [nã retribuere] s. malũ pro malo, est [iustũ. iustum autẽ] est [laudabile] est, deinde scdo pbat, et dicit, [insup et fortis est inuictũ esse,] mõ esse fortem est laudabile, cuius signũ affert, et dicit, quia [et victoria et honor laudabilium sunt,] cuius rõnẽ dicit, [nam licet inutilia sint, eligibilia tñ sunt, et virtutẽ eximiam ostẽdunt.] quare inimicos vlcisci laudabilius est q̃ recõsiliari, tũ qr iustũ, tum qr victoriã et honorẽ cõsequimur, quę sunt laudabilissima.

¶ Et memorationes, et quę magis sunt, magis. magis aũt, quę defunctũ consequunt, et quibus honor maior connectitur.

Cōmēta. ¶ Assignat locus 14m a maiore cõmemoratione, cuius ppõnẽ dicit. [Et memorationes] subaudi sunt laudabiles. igit subaudi ppõ erit, [q̃ magis] sc maiores memorationes sunt, [magis] laudabiles sunt. exponit aũt quę memorationes sunt maiores, et dicit. [magis aũt] i. maiores aũt memorationes sunt, [q̃ defunctũ cõsequunt, et in quibus honor maior cõnectitur.] hac rõne memorationes atq; monumenta, quę relinquunt a philis post cineres, longe maiora sunt, iis quę viuẽtibus solum dũ viuũt, attribuunt. nam illa sunt ppetua, hęc simul cum hoie pereunt, ppea dicebat Anaxarchus, dũ viuo vellẽ esse Alexãder post mortem vo Anaxarchus magis q̃ Alexãder. hac etiam ratione memoratio eius, qui pro tuenda patria mortuus est, longe maior est, q̃ eius, q mortuus est pro tuendo proprio bono. pulchra Anaxarchi sententia

¶ Et quę excessiua.

Cōmēta. ¶ Assignat 15m locũ ab excessu, cuius ppõnẽ affert, et dicit. [Et quę] περιττα i. excessiua, laudabiliora sunt. nã quę in excessu sunt, semp sunt magis talia, q̃ ea, q̃ non sunt in excessu. Ut philosophari [in] excessu laudabilius est, q̃ mediocriter philosophari. silr et ditari in excessu laudabilius est q̃ mediocriter ditari. hic tñ locus ẽ rhetoricus, qr quidq; qd est mediocre, ẽ laudabilius q̃ qd est in excessu. virtus enim q̃ est mediocritas, laudabilior ẽ vitio, qd est i excessu. pp hoc fortasse Georgius περιττα, interp aliter est supuacanea, qr sic interp̃tãdo, euitat inst̃ãtiã. Sz si sic interp̃tet, nõ euitabit superfluitas in locis Aristo. quia superius hic locus assignatus est.

¶ Et quę soli insunt, laudabiliora. memorata enim digniora.

Cōmēta. ¶ Assignat locũ 16m ab eo, qd soli inest, cuius ppõnem affert, et dicit. [Et quę soli insunt, laudabiliora sunt,] q̃ quę nobis insunt, et aliis. qr enim solus, et singulr Aristoteles inuenit logicã artificiariã, ideo cęteris logicis est laudabilior. reddit cãz, et dicit, [memorata enim digniora] sunt, quę singularia. qr enim Arist. singularis logicus fuit, ideo est cęteris memoratu dignior. dixit autẽ Aristo. αξιομνημονευτα, comparatiue, quoniam memorabilia, pro memoratu dignioribus accepit.

¶ Et prędia non frugifera. liberaliora enim magis sunt.

Cōmēta. ¶ Assignat locū 17m a nō frugiferis, cuius ꝓpositionem affert, ꝛ dicit, ꝛ ꝑdia nō frugifere, ꝛ vl'r oia minus frugifera, laudabiliora sunt, cuius rōnē assignat, ꝛ dicit. [Liberaliora enim magis sunt.] hoc pacto, hortus delitiosus agris laudabilior est. qm̄ liberalitatis testimonium magis q̄ vtilitatis est.

¶ Et singulorum propria, laudabiliora sunt.

Cōmēta. ¶ Assignat locū 18m a ꝓprijs singuloꝝ, cuius ꝓpōnem affert, ꝛ dicit. [Et singuloꝝ ꝓpria, laudabiliora] sunt illis, q̄ sunt cōia multis. ꝛ cū dixit Aristo. καλά, idest laudabilia, accepit positiuū pro cōparatiuo. ꝛ tu intelligas laudabiliora. s. eis, qbus sunt ꝓpria. vt qm̄ Hippocrati ꝓpriū erat ꝑdicere i morbis, Esculapio xo curare: Hippocrati laudabilius erat ꝑdicere, Esculapio aūt curare.

¶ Et quęcūqꝫ iudicia sunt eoꝝ, quę apud singulos laudant. veluti in lacędemonia comā ferre, laudabile. erat enim libertatis signū. non enim erat facile crinitū facere opus aliquod seruile atqꝫ artē aliquā fabrilem exercere. liberale enim est non ad aliū viuere.

Cōmēta. ¶ Assignat locū 19m ab indicijs rerū laudabilioꝝ, cui9 ꝓpōnē dicit. [Et quęcūqꝫ indicia sunt eoꝝ, quę] subaudi magis [laudant] (accepit eniꝫ positiuū pro ꝯparatiuo.) [apud singulos,] i. ā qb9 viuis, subaudi laudabiliora sunt. [veluti i lacędemonia comā ferre, laudabile] .i. laudabilius erat, ēt positiuū pro ꝯparatiuo sumpsit. deinde assignat cām q̄re apud laconas erat laudabili9 nutrire comā, ꝛ dicit, [nō eniꝫ erat facile] apō laconas [crinitū facere opus aliqō seruile, atqꝫ artē aliquā fabrileꝫ exercere, liberale eniꝫ est, nō ad aliū viuere.] ꝛ qm̄ non erat facile crinitū facere seruilia opera: ideo apud laconas coma erat signū ingenuitatis. qm̄ nullus comatus viuebat ad aliū, sed sibi tm̄. ¶ Quo xo ad xba attinet, fabrilē artē, gręce est βαναυσον τεχνην, ꝛ significat ꝓpriē artē circa fornaces, vt coquēdi lapides, vl' metalla. cōiter tñ (vt Arist. accepit) signat oēꝫ artē mercēnariā. Qui eniꝫ arte mercēnaria vtitur, ad alium viuit.

¶ Insuper ēt accipienda sunt, quę ꝓpinqua sunt ijs, quę existunt, ac si sint ad laudē, atqꝫ vituperationē, vt pium atqꝫ mitem timiduꝫ ꝛ insidiatorem. ꝛ stolidum, bonum. ꝛ eum, qui dolenda non sentit, mansuetum.

Cōmēta. ¶ Cuꝫ egisset de maiore ꝛ minore laudabili, qō erat primū annexū, nūc agit de scd̄o annexo, qō dī poīe. nā sępe desunt loca verę laudis, iō vult dare loca, quib9 saltē orator possit laudare aliquo mō, cuꝫ desint loca verę laudis: ꝛ sumunt hęc oia generatiꝫ ab ijs, q̄ sunt bonis laudabilibus ꝓpinqua: ꝛ hoc ꝓponit, ꝛ dicit. [Insuper ēt accipiēda sunt, q̄ ꝓpinqua sunt ijs, quę existunt] .i. q̄ sunt vere laudabilia, [ac si sint ad laudē ꝛ vituperationē.] B docet Arist. facere ꝑp duo, pmo cū defuerint loca verę laudis, nā ꝑ ea, q̄ hic docet, poterim9 laudare aliquo mō. Scd̄o, vt facilius laudemus, nā laudabim9 ex locis verę laudis, ꝛ facilius poterim9 laudare ex locis ꝓpinqs verę laudi. ꝛ sic dupl'r docet annexū, vno mō, vt poīe. s. vt orator possit, scd̄o mō, vt facilius. nā facile ēt poīe dī. tū assignat primū locū, q sumit ab ijs, q̄ deficiūt, ꝓpinqua tñ medijs vñr, ꝛ dicit, [vt timiduꝫ, ꝛ insidiatorē] laudabimus dicēdo [piū, ꝛ mitē.] cū eniꝫ pius non adeat bella, ꝛ timidus minime, poterimus laudare timidū dicēdo eē piū. sil'r cū insidiator animū tegat, poterim9 dicere insidiatorē eē mitē. nā mitis nō ondit animū, cū nō hēt animū ad praua. Insidiator xo, hꝫ animū ad praua, sꝫ tegit animū. iō ꝑp detectionē poterim9 ipsū dicere mitē. [ꝛ stolidū] poterim9 laudare dicēdo ipsuꝫ eē [bonū,] nā cuꝫ bon9 nulli noceat: ꝛ ēt stolidus ob ignauiā nesciat nocere, poterim9 laudādo dicē stoliduꝫ bonū. veꝝ al'r ꝛ al'r. nā stolidus non nocet, qꝛ nescit nocere, bon9 aūt, nō nocet, qꝛ est bon9. [ꝛ euꝫ, q dolēda nō sentit,] quiqꝫ dī insensatus, poterim9 laudare dicēdo eē [māsuetū.] nā māsuetus nō sentit dolēda, qꝛ māsuetus. s. ab habitu māsuetudinis. Insensatus xo, nō sentit dolēda, a sensuū quadā obtusione: atqꝫ hebetudine.

¶ Et vnū qō a cōsequētibus semper ad optimū. vt iracūdum, ꝛ furiosum, simplicem, ꝛ contumacē, magnificum, ꝛ venerandum.

¶ Assignat scd̄ꝫ locū a ꝯcomitātib9 atqꝫ ꝯñtib9, ꝛ dicit. [Et vnū qō,] qō sumit [a ꝯñtib9] virtutē, debem9 laudare reducēdo illō [ad optimū semꝑ.] ꝛ ponit exēpla, ꝛ dicit, [vt iracūdū ꝛ furiosuꝫ] si volueris laudare, dicas eū esse [simplicē,] nō duplū, nec simulatorē, nā palā furit, atqꝫ irascit, palā ēt odit, quēadmodū simplex facit. [ꝛ] αυθαδη [ꝯtumacē,] q nō facile obedit, nec facile mouet, cū vocat: hūc si volueris laudare, poteris esse [magnificū, atqꝫ venerādū.] Magnificus eni nō facile mouet, nec facile obedit ꝑp sui grauitatē. Quarę cū contumax facile nō moueat, nec facile accedat, cū vocat, possum eum dicere magnificum, ꝛ venerandum. Cōmēta.

¶ Et eos, qui excedunt, quasi sint virtute pręditi. vt audacē fortē, ꝛ ꝓdigū liberalē. nam ꝛ pluribus videt, simulqꝫ deceptiuū est nō absqꝫ cā. si eni vbi necesse nō est, ꝑicula suscipit, multo magis vtiqꝫ videbit, cuꝫ laudabile fuerit. ꝛ si ꝓpēsus ad quosqꝫ, etiā ad amicos. excessus eniꝫ virtutis est cūctis bñfacē. propalio προδιγαρ xos profusos largitum

¶ Assignat tertiū locū ab excessib9, ꝛ dicit. [Et eos, q excedūt] laudare possum9 [q̄si sint virtute ꝑditi] sꝫ rei veritatē, ꝛ assignat exēplū, [vt audacē] laudare possumus dicēdo eē fortē. [ꝛ ꝓdigū] dicēdo eē [liberalē.] declarat B ꝑ rōnē, ꝛ dicit, [nā ꝛ plurib9 vī] ꝓdigū eē liberaleꝫ, ꝛ audacē eē fortē, ꝛ qꝛ vī plurib9, est ꝓbabile. deinde assignat secundā rōnē, ꝛ dicit. [simulqꝫ paralogisticū] .i. [deceptiuū est nō absqꝫ cā. Si eni] audax, [vbi necesse nō est, pericula suscipit, multo magis vtiqꝫ videbit] pericula suscipe, cū laudabile fuerit: ꝛ vtile. [ꝛ si] ꝓdigus, qui in dādo est [ꝓpēsus ad quosqꝫ,] ēt ad [amicos] erit ꝓpēsus in dādo. cuius rōnē assignat, ꝛ dicit, [excessus eniꝫ virtutis est cūctis bñfacere] sꝫm opinionē vulgi. tñ Aristo. in 3° ęthicoꝝ aliter limitat ipsam liberalitatem: quod exponere non est pręsentis necessitatis.

¶ Et apud quos laus est, considerandū. naꝫ sicuti Socrates dictitabat, non est difficile Athenienses inter Athenięses laudare. Sꝫ qō apud singulos honorabile est opꝫ dicere, tanq̄ sit. vt inter scythas, aut inter lacones, aut philosophos. ꝛ vl'r ad laudabile honorabile inferre. propinquum eniꝫ esse vī.

¶ Assignat quartū locū, in quo docet sumere ꝓpinq̄ laudabilib9 ꝑ cōparationē ad diuersa gña hoiꝫ. nā multa Cōmēta.

non

non sunt simplr laudabilia, q̄ sunt laudabilibus ꝓpinquis, velut q̄ sunt laudabilia apud nonnullas gentes. idō cū desunt loca ꝓpria verę laudis, possum⁹ accipere honorabilia apud nō nullas gentes, ⁊ eis vti ac si fuerint vere laudabilia, ⁊ dicit. ⌊ Et apud quos laus est ⌋ .i. ⁊ apō quos laudamus, ⌊ cōsiderandū est. ⌋ ⁊ assignat cām, ⁊ dicit, ⌊ nā sicuti Socrates dictitabat, nō est difficile Athenienses inter Athenięses laudare, ⌋ q2 apud Athenięses idem est honorabile ⁊ laudabile. adeo si laudauerimus Athenienses laudādo ab honorabilibus, eos laudabimus a vere laudabilibus, q2 apud eos laudabile, ⁊ honorabile idē est. ⌊ sed ⌋ si voluerimus laudare alias gentes inter eas, ⌊ qđ apud singulos ⌋ .i. apud vnāquāq3 gentez ⌊ honorabile est, op3 dicere tāq3 sit ⌋ vere laudabile. ⌊ vt inter scythas ⌋ honorabile erat vxoribus pro seruis vti, hoc tanq3 vere laudabile op3 accipere, si fecerimus oͦnē in laudē alicui⁹ scythę, ⌊ aut inter lacones, ⌋ honorabile erat nutrire comā, h tāq3 vere laudabile op3 accipe, si fecerim⁹ oͦnē in laudē alicuius eoꝝ. ⌊ aut ⌋ inter ⌊ phōs ⌋ simili modo. addit tñ vltez locū dicēs, ⌊ ⁊ vlr ad laudabile op3 inferre honorabile ⌋ apud diuersas gentes. ⌊ nam ⌋ honorabile ⌊ videt̄ esse ꝓpinquum ⌋ vere laudabili. apud Athenienses aūt istud non op3, qm̄ apud eos idē sunt honorabile, ⁊ laudabile.

¶ Et quęcūq3 fm̄ cōueniens, vt si digna ꝓgenitoribus, atq3 maioribus beatū eni3 ac laudabile est pręposſedisse honorem.

Cōmētu^m. ¶ Assignat quintū locū ab hıs, quę ꝯuenienti quadā rōne, si insunt ꝓgenitorib⁹, vıdr inesse eis, q ab illis generantur: ⁊ hęc vult eē accipiēda, ac si essent vere laudabilia. ⁊ dicit. ⌊ Et quęcūq3 fm̄ ꝯueniens. ⌋ credant̄ in esse genitis, q2 inerāt generātibus, accipiēda sunt, vt vere laudabilia. ⌊ vt si digna, ⌋ q̄ inerant ⌊ ꝓgenitoribus, atq3 maiorib⁹ ⌋ accipiant̄ in laudē geniti. cuius rōnē dicit, ⌊ beatū enim ac laudabile est ⌋ .s. ipsis genitis ex nobilib⁹, ⌊ pręposſedisse honorē ⌋ .s. in ꝓgenitorib⁹. ⁊ hęc laus est illa, q̄ accipit̄ a gēte. veꝝ nō est locus necessarius, sed conueniēs. cōueniēs eni3 vı̄ sicuti ex hōie hō, ⁊ ex equo, equ⁹ fit, vt ex nobilib⁹, ⁊ honestis parētib⁹ fiat nobilis, ⁊ honestus filius. veꝝ licet locus sit conueniens, non tñ est necessarius. sed quōcūq3 sit, op3 accipere laudabile fm̄ conueniens ac si esset vere laudabile.

¶ Aut si p̄ter conueniēs, ad melius atq3 laudabilius. vt si fortunatus quidē, moderatus. infortunatus autē, magnanimus. aut maior factus, melior ac facilior.

μᾶλλον κατὰ τὰ λλα ...τικωτέρος cōsultabilior, ¶ Assignat sextū locū ab hıs, quę licet sint p̄ter ꝯueniēs, ad melius, ac laudabilius reducēda sunt, ⁊ dicit. ⌊ aut si p̄ter ꝯueniēs ⌋ quis fuerit affect⁹, verbi cā si aliqs ex nobilib⁹ non fuerit nobilis, vt cōueniens erat, ⌊ ad melius atq3 laudabilius ⌋ reducēdū est, vt assignat exēpla, ⁊ dicit, ⌊ vt si ⌋ aliqs ⌊ fortunatus quidē ⌋ sit. s. abūdans in ciuili potētia, ⁊ diuitijs, debem⁹ laudare ⁊ dicere q sit ⌊ moderatus ⌋ atq3 modestus qđ est p̄ter ꝯueniens. q2 raro diuitias cōmitat̄ modestia, vıdr eni3 diuitię abijcere modestiā, tanq3 qd repugnās eis. hoc aūt ideo debem⁹ dicere, q2 diuitię, ⁊ potētia patēt, imodestia aūt nō p3 oībus. Quare cū nō pateat imodestia, laudādus est ab ipsa modestia. ⌊ infortunatus aūt ⌋ laudare debemus q sit ⌊ magna^{mus}, ⌋ qđ ēt est p̄ter cōueniens. nā infortuniū cōmittit̄ ipatiētia pro maiore parte, sed qm̄ infortuniu3 p3, ipatiētia nō oīb⁹ p3, possimus eū laudare q sit magistrat⁹ in ferēdis aduersis. ⌊ aut maior factus ⌋ q3 prius erat, possumus laudare q sit ⌊ melior, ⁊ facilior, ⌋ qđ ēt est p̄ter ꝯueniēs. plerūq3 eni3 eos, qui maiores euadūt, q3 prius erāt, cōmitat̄ aggrestitas, ac duritiés. verū eu3 esse maiorē q3 prius erat, p3. aggrestitas ꝟo nō p3. ꝓpterea possumus eum laudare a facultate.

¶ Huiusmodi aūt est illud Iphicratis, ex q̄bus in q̄. ⁊ illud olympionici, anterius quidē supra vtrisq3 humeris habens sacculum durū. ⁊ illud simonidis, ⁊ patris ⁊ viri fratrum existens tyrannorum.

Cōmētu^m. ¶ Assignat exēpla poetaꝝ, q̄bus exponit, q̄ sunt p̄ter cōueniēs, ⁊ quō fieri pōt laus ab hıs, q̄ sunt p̄ter cōueniēs. Quoꝝ primū est de quodā Infortunato, ⁊ dicit. ⌊ Huiōi ⌋ est ⌋ .s. p̄ter cōueniēs ⌊ illud Iphicratis. ⌋ ἐξ οἵων εἰς οἷα, idest ⌊ q̄bus in quę ⌋ .s. ex q̄bus ⁊ ad q̄ possum⁹ ipsum cōparare quātū ad magnanimitatē. licet sit infortunatus. ⌊ ⁊ illud olympionici, ⌋ qđ fuit dictū a poeta in laudem eius, ⌊ anterius ⌋ .s. prius ⌊ quidez supra vtrisq3 humeris hñs sacculū duꝝ, ⌋ ⁊ tñ vici olympiā. p̄ter ꝯueniēs eni3 erat, vt mercēnari⁹ vinceret olympiā. tertiū exēplu3 est ⌊ ⁊ illud simonidis, ⌋ q volēs laudare mulierē quanda3 dixit, ⌊ exīs patris, ⁊ viri fratrū tyrānoꝝ. ⌋ quasi dicat, cuius pr̄ ⁊ maritus sunt fratres tyrannoꝝ, ⁊ tñ subandi ipsa regia est, nō tñ tyrāna. hoc aūt p̄ter ꝯueniēs est, vt sint pr̄ ⁊ maritus tyrāni, ⁊ ipsa non sit tyrāna. Quare cū aliquis fuerit fortunatus, possumus eū laudare, ⁊ dicere licet sit fortunatus, tñ est modestus. ⁊ cū aliquis fuerit infortunatus, possumus eū laudare, dicēdo licet sit infortunatus, tñ est magnanimus. ⁊ sic laudabimus reducendo ad melius, qđ est p̄ter conueniens.

¶ Qm̄ aūt laus ex actionibus est. studiosiq3 ꝓpriū id, qđ electione est, enitendum est demōstrare eum electione gessisse. vtile aūt est sępius ad apparendum egisse.

Cōmētu^m. ¶ Assignat septimū locū ab eo, qđ est agere fm̄ electionem, ⁊ dicit. ⌊ Qm̄ aūt laus ex actionibus, ⌋ ⁊ in actionibus cōsistens ⌊ est, studiosiq3 ꝓpriu3 id, qđ est agere electione. ⌋ ab habitu eni3 electiuo actiones studiosę sunt, vt Aristo. docuit in libris ethicoꝝ, cum voluerimus aliquē laudare ex actionibus studiosis, ⌊ enitendū est demonstrare eū gessisse, ⌋ quę gessit ⌊ electione, ⌋ qm̄ si quę gessit, nō electione gessit, non fm̄ virtutē gessisse p3. exponit autē id qđ vtile est ad demōstrandū eum fm̄ electionē egisse, quę gessit, ⁊ dicit. ⌊ vtile aūt est ad apparendum ⌋ eum egisse ab electione, ostendere subaudi eum non semel egisse, sed ⌊ sępius, ⌋ ac sepius. na3 per hoc differt agere electione ab ipso casu agere. quoniā quę casu agimus, raro agimus, quę ꝟo ab electione, ⁊ ab habitu electiuo, agimus sępius.

¶ Quare quę ⁊ casu, ⁊ fortuna fuerunt, ac si fuissent ab electione sumendū. na3 si multa, similiaq3 connectant̄, virtus atq3 electionis videbuntur esse iudicium.

Cōmētu^m. ¶ Ex his, quę dixit, assignat octauū locu3 per reductiones eoꝝ, quę sunt casu, ad ea, quę sunt electione, ⁊ dicit. ⌊ Quare quę ⁊ casu, ⁊ fortuna fuerunt, ac si fuissent ab electione, sumendum. ⌋ sunt enim quasi similia, nec vulgus facile discernit hęc ab illis. ⌊ na3 si multa, similiaq3 ꝯnectant̄. ⌋ licet a fortuna fuissent, ⌊ virtus atq3 electionis videbunt̄ esse iudicium. ⌋ q2 sępe fieri distinguitur ab eo, quod est casu fieri.

¶ Est etiã laus ratio magnitudinẽ virtutis dilucidans. quare opꝫ actiones ostendere, qm̃ hmõi. cõmendatio enim operum est.

Cõmẽta°. ¶ Nũc docet amplificare laudes quasi obiter p ea, q̃ dicta sunt. vꝫ. ex dilucidatione magnitudinis virtutũ, naꝫ post hoc docebit seorsuꝫ ac per se, ⁊ dicit, nõ soluꝫ laus est dilucidatio virtutis, sed. [Est ẽt laus rõ magnitudinẽ virtutis dilucidãs, quare opꝫ actiones oñdere, qm̃] sunt [hmõi] .s. magnę, ⁊ assignat cãm, ⁊ dicit. [qm̃] ostẽdere virtutes esse magnas, [est cõmendatio operũ,] cõmendatio opeꝝ dico magna: ⁊ excellens. Quare si virtutes fuerint parũ, oportet amplificare eas. naꝫ sic est laudare ad amplitudinem.

¶ Quę aũt circa sunt, ad fidẽ sunt. vt nobilitas, ⁊ educatio. verisimile enim est ex bonis bonũ, ⁊ sic educatum huiusmodi esse.

Cõmẽta°. ¶ Nunc docet laudare ex ijs, quę circũadiacent virtuti ⁊ assignat octauũ locũ, ⁊ dicit. [Quę aũt circa] virtuteꝫ [sunt, ad fidẽ] laudũ [sunt,] .i. quę non sunt virtus, sed virtuti circũadiacẽt, sumẽda sunt ad laudem alicuius, ⁊ exponit ea, q̃ circũadiacẽt, ⁊ dicit, [vt nobilitas, ⁊ educatio,] hę eñi nõ sunt virtus, sed circũadiacẽt virtuti. ⁊ assignat cãm, ⁊ dicit, [verisimile eniꝫ est ex bonis] .s. parẽtibus [bonum, ⁊ sic educatum hmõi esse] vt educatur. vt enim ex equo equus, ⁊ ex homine homo est, sic creditur ex bonis esse bonum, ⁊ ex bona educatione educatum in bonum euadere.

¶ Laudamus igiẽ ⁊ eos, qui fecerunt, qm̃ facta iudicia sunt habitus. ⁊ laudamus eum, qui non fecit, si talẽ esse crediderimus. itaq; beatio, ⁊ fęlicitatio illis quidem hęędeꝫ, his ꝟo non hęędem. sed vt fęlicitas virtuteꝫ, ⁊ felicitatio continet hęc.

Cõmẽta°. ¶ Assignat dĩiã inter laudes attributas eis, qui fecerũt, ⁊ attributas eis, qui nõ fecerũt, sed sunt apti facere. ⁊ dicit. [Laudamus igiẽ ⁊ eos, qui fecerũt,] narrãdo facta, ⁊ actiones, [qm̃ facta iudicia sunt habitus] virtutis. [⁊ laudamus eũ, qui nõ fecit,] ſm spem, ⁊ fidẽ, quã nobis pręhet genus, [si taleꝫ esse crediderimus] .s. euasurum, quales fuerũt ꝓgenitores. ergo illos laudamus, q; sunt nunc virtutib° pręditi, hunc ꝟo ſm spem, ⁊ fidẽ, q; credimus esse euasuruꝫ talem, quales ꝓgenitores fuerunt. Ex hac dĩia cõcludit dĩiam inter fęlicitatem, ⁊ fęlicitationeꝫ in his, ⁊ in illis, ⁊ dicit. [itaq; beatio] .i. fęlicitas, per μακαρισμὸν eniꝫ qḋ latine est beatio, actualẽ fęlicitatẽ intelligit, [⁊ fęlicitatio] idest ⁊ ꝓcessus ad actualẽ fęlicitatẽ, p εὐδαιμονισμὸν enim intelligit, quasi viã ad beatitudinem actualẽ: [illis quideꝫ quos laudamus ex factis, quę sunt iudicia virtutũ, [hęędem] sunt, nam sunt actu fęlices, ⁊ apti manere, ⁊ procedere ad vlteriorem fęlicitatẽ. [his ꝟo,] qui ſm spẽm credimus euadere fęlices, [non sunt hęędeꝫ] fęlicitas actualis, ⁊ processus ad fęlicitatẽ. [sed vt fęlicitas] .s. p̄sentanea [continet virtutẽ] p̄sentaneã, ita [⁊ fęlicitatio] (quę est via aptitudinalis ad p̄sentaneã fęlicitatẽ) [continet hęc] .s. nobilitatem ⁊ educationẽ. Quare differunt fęlicitas, ⁊ fęlicitatio in illis, ⁊ in his. nam in illis concidunt in ideꝫ. In his ꝟo est fęlicitatio, ⁊ nõ fęlicitas, q̃ beatio dicebatur.

¶ Habet aũt cõem spẽm laus cum deliberationibus, nã q̃ in ꝯsulẽdo supponeres vtiq;, hęc cõmutata, in dicẽdo laudes cõstituunẽ.

Cum ergo habemus, quę opꝫ agere, ⁊ qualem quẽdã esse, opꝫ hęc velut suppõnes dicentes, locutione trãsponere, ⁊ vertere.

¶ Nunc assignat quasi nonũ locuꝫ a cõmutatione orationis, quę fit in deliberationibus, in orationeꝫ quę fit ad laudes. vbi annotare debes in consiliabili oratione semp esse supponẽduꝫ bonũ vtile, ⁊ ex illo esse argumẽtãdum actiones. verbi cã, supponimus bonũ esse viuere ſm virtutes: ⁊ argumẽtamur bene esse agendũ vt viuamus ſm virtutes. igiẽ in deliberationibus supponimus bonũ, ⁊ argumẽtamur studiosas actiones. In oratione ꝟo laudatiua supponimus actiones studiosas, ⁊ ex illis cõcludimus eum, quẽ laudamus, studiosuꝫ esse, atq; bonũ. igitur in cõsiliabili oratione bonũ est veluti antecedẽs, ⁊ actiones veluti cõsequẽs. In oratione autẽ laudatiua cõtra, actiones veluti antecedẽs, bonũ esse veluti cõsequẽs. Quare dicit. [Habet autẽ comunẽ speciēꝫ laus cũ deliberationib°,] ⁊ exponit quid sit illa cõmunis species, ⁊ dicit, [nam quę in cõsulẽdo supponeres vtiq;] .s. tanq̃ antecedẽs, [hęc cõmutata] .s. in consequẽs, [in dicẽdo] laudationem, [laudes cõstituunẽ.] ⁊ sic quę sunt, vt antecedẽs in oratione ꝯsultiua, versans in cõsequẽs, fit oratio laudatiua. est tñ in oratione consultiua bonuꝫ, qḋ sumitur in antecedẽti, accipiẽ de pręsenti, actiones ꝟo studiosę accipiũtur de futuro. vt bonũ est esse officiosum. igiẽ agendę sunt actiones studiosę. At in laudatiua oratione antecedẽs, ⁊ ꝯsequẽs vtrũq; in eodẽ tẽpore accipiunẽ, ꝟbi cã, Scipio erga puellam hispanã caste se gessit. igitur cõtinens, fuit. Insuper Cęsar donat thesauꝝ tarpeę. igitur est liberalis. tunc cõcludit, ⁊ dicit, [cum ergo habemus, quę opꝫ agere, ⁊] habemus [qualẽ quẽdam esse] oportet, in oratione cõsultiua pro antecedẽte, ⁊ ꝯsequente, q; in antecedẽte habemus oportere esse bonũ. in ꝯsequente ꝟo oportere ſm virtutẽ esse agẽdũ: [oportet hęc,] quę .s. accipiunẽ in cõsequente, [velut suppõnes, ⁊ antecedẽs [dicentes, locutione trãsponere ⁊ vertere:] vt inferamus esse bonum, qḋ erat antecedẽs in oratione cõsultiua. ⁊ ita in cõsultiua qḋ erat antecedens, accipiẽ in oratione laudatiua vt consequẽs, ⁊ qḋ erat cõsequẽs vt antecedens.

¶ Uerbi cã, qm̃ non opꝫ nimium confidere in ijs, quę sunt a fortuna, sed in ijs, quę sunt a seipso. hoc pacto igiẽ dicendo, cõsiliũ valet. sic aũt, laudẽ: nimiũ confidẽs non in ijs, quę sunt a fortuna, sed in ijs, quę sunt a seipso.

Cõmẽta°. ¶ Nunc assignat exẽplum, ⁊ demõstrat illud, qḋ est antecedens in cõsultatione esset ꝯsequẽs in laudatione, ⁊ qḋ est cõsequẽs esse antecedẽs, ⁊ dicit. [Uerbi causa] si voluerimus cõsulere, dicemus, [qm̃ non opꝫ nimium cõfidere in ijs, quę sunt a fortuna,] hoc est antecedens, [sed in ijs, quę sunt a seipso,] hoc est ꝯsequẽs. ideo concludit, [hoc pacto igiẽ dicendo, consiliũ valet, sic autẽ] idest alio modo cõmutata oratione, valet [laudem,] si hoc pacto dixerimus. [nimiuꝫ confidẽs non in ijs, quę sunt a fortuna, hoc est antecedens, sed in ijs, quę sunt a seipso:] hoc est cõsequẽs. ⁊ sic patet quo mõ consilium ⁊ laudatio conueniunt in quadam cõi specie.

¶ Quare cũ laudare volueris, considera qḋ vtiq; supposueris, ⁊ cũ supponere, considera qḋ vtiq; laudaueris. naꝫ dictio cõmutata erit ex necessitate, cum illud quidẽ inferens, hoc aũt non inferens transponetur.

¶ Cum

Cōmētū. ¶ Cum declarasset hęc de cōuenientia orationum nūc assignat locū octauū, et dicit. [Quare cum laudare volueris, consydera qd vtique supposueris] .s. aīs in oratione laudatiua, [et cū imponere] .s. volueris, [cōsidera qd vtique laudaueris] .i. considera cōns, in quo cōcludis laudē. et assignat cām, quare faciēdę sunt hę duę cōsiderationes, et dicit [nā dicto] hęc laudatiua [cōmutata erit ex necessitate] de ipso cōsilio in laudationē, [cū illud quidē inferēs] .s. aīs [hoc aūt nō inferēs,] sz illatū .s. cōns [trāsponet.] nam in cōsilio qd est antecedēs, in laudatione efficit cōns, et qd est cōns, efficit aīs. igit locus octauus perspicuus est, vt. vz. accipias in laudes, quę accipiunt in cōsilijs in cōsequētię. ¶ Quo vero ad verba attinet, verbū [inferēs,] grece est κα λυον, quod licet latine dici possit prohibens, tamen inferens transferendum est. nam sic est textus perspicuus.

¶ Utendū etiā eorum, quę amplificāt, pluribus: vt si solus, aut primus, aut cū paucis, aut quo maxime fecit. laudabilia enim hęc omnia.

Cōmētū. ¶ Cum docuisset loca laudis, nūc assignat loca, quibus orator pt amplificare laudes, si ipsę affuerint: quorum primū assignat a cōparatione, q̄ fit ad alios hoies: et primo ponit intētionē suā dicēs. [Utēdum ēt] ad laudes [eorū, quę amplificāt pluribus.] deinde assignat, primū locū, a cōparatione q̄ fit ad alios hoies, et hz plures ptes, quarum primā tangit, cū dicit, [vt si solus] .s. aliqd pręclari gesserit, nā licet esset forsasse facile, amplificat laus, si solus fecerit. deinde tāgit secundā partē, et dicit, [aut] subaudi [si primus] fecerit. posset eniz id qd primus fecit, esse facile, sz qz nullus antea, ex hoc laus augetur. deinde tāgit tertiaz partē, et dicit, et si non solus fecit, [aut cū paucis] fecit. quia licet fuerit factū cum alijs, qz pauci fuerint, augebitur laus. deinde tangit quartā partē loci, et dicit, [aut quo maxime fecit] .i. aut fecit modo, quo maxime fieri potuit. Facile eniz factuz nōnunq̄ magnum quoddā est, si fit mō, quo maxime fieri pōt. deinde assignat cām, et dicit, [laudabilia enim hęc oia sunt, et ideo si addantur laudibus, illas amplificabunt.

¶ Et quod est ex temporibus, et occasionibus. hęc enim sunt pręter conueniens.

Cōmētū. ¶ Assignat scdm locū ex tēporibus, et occasionib9, q̄ veniunt in tēporibus: et dicit. [Et qd est ex tpibus, et occasionibus] subaudi amplificat laudes. ex tēporibus quidē, quia qui aliqd facit pro ętate magnū, licet simplr magnū nō esset, qz tn pro ętate fuit magnus, maiore laude dignus vr: vt Scipio, qui agens 19m suę ętatis annum, subiecit Carthaginē populo Romano. Ex occasionib9 vero, quia qui aliqd facit pro occasione, licet nōnunq̄ facile sit, qz tn pro occasione factū, est magnū, maiore laude dignus vr, qui id fecit. Qz aūt sint ardua, probat, et dicit, [hęc aūt sunt pręter cōueniens,] cum eniz videantur nō conuenire, ardua videntur, quare amplificāt laudes.

¶ Et si sępius eādē rē gesserit. magnū nāque, et non a fortuna. sed a seipso vtique videbitur.

Cōmētū. ¶ Assignat tertiū locū ab eo qd sępius idez gesserit, et dicit. [Et si sępius eandē rem gesserit,] et assignat cāz, et dicit, [magnū nāque] .i. qd fit sępius. [et non a fortuna,] nam qd est a fortuna, raro fit. [sed a seipso vtique videbitur] pfectum. quasi fit sua prudentia gestum.

¶ Et si quibus allicimur, atque honoramur, hęc ab ipsis inuēta, atque cōstituta fuerint.

Cōmētū. ¶ Assignat quartum locū a primitate inuentionis earū rerum, quibus accēnimur ad agendū aliquid pręclari. et dicit. [Et si quibus allicimur] ad virtutē aliquā, [et honoramur, hęc ab ipsis inuēta, atque constituta fuerint,] addēdo hoc in laudē alicuius, amplificabimus laudē. pp hāc cām inuentores statuarum maxime laudādi sunt. nam inuenerunt ea, quibus incēdimur ad virtutes. nā vt nobis erigantur statuę, ad virtutes inflāmamur.

¶ Et id, ppter qd prima laus facta est, sicuti Hippolocho, et Armodio, et Aristogitoni in foro statuę.

Cōmētū. ¶ Assignat quintū locū ab eo, pp qd aliquis primus laudatur, et dicit. [Et id, pp qd] alicui [facta est prima laus,] ad amplificandā laudē assumēdū est. [sicuti Hippolocho et Armodio, et Aristogitoni in foro statuę] primuz positę sunt. Quare si qs voluerit hos laudare, amplificabit eorum laudes hoc, qd eis primū datū est, addēdo.

¶ Similiter autem in contrarijs.

Cōmētū. ¶ Docet nunc amplificare vituperationes, et dicit. [Similiter aūt in contrarijs] est faciendū, quia ex quibus amplificamus, ex contrarijs eorum poterimus vituperare.

¶ Et si non in eo ipso abūdaueris, alijs vicissim cōparas: qd Isocrates ex consuetudine sua dicēdi faciebat. Sed opz illustribus cōparare etenim amplificat ipsum laudabile, si studiosis melior.

Cōmētū. ¶ Cum docuisset amplificare laudes alicuius, cū ille affuerint, nūc docet amplificare, cū ille nō affuerint, et assignat vnū locū, qui accipitur per comparationē ad illustres. et dicit. [Et si nō in eo ipso,] quem laudare volueris, [abūdaueris,] vt qz non facile potes inuenire loca laudis in ipso, [alijs vicissim cōpares.] nam per similitudinē, et excessum illorum, poteris tuū hominē laudare: [qd Isocrates ex cōsuetudine sua dicēdi faciebat.] sua dicēdi grece est ... Qd Georgius transtulit declamandi, et non displicet, tamen ad verbū, est (vt diximus.) deinde exponit, quibus debemus vicissiz cōparare, et dicit, [sed opz illustribus cōparare.] cuius rationē assignat, et dicit. [etenim] hęc cōparatio, quę fit ad illustres, [amplificat ipsum laudabile, si studiosis melior] simplr ostēdatur. et si non quo ad oia, saltem quo ad aliqua. nā licet Cęsar simplr esset pferendus Scipioni, tamē qui voluerit laudare Scipionē, debz dicere Scipionem esse longe continētiorem Cęsare. et sic amplificabitur laus Scipionis.

¶ Incidit autem merito amplificatio in laudes. In excellentia eniz est. quapropter et si nō illustribus, attn̄ multis opz comparare. nam excessus virtutē ostendere videtur.

Cōmētū. ¶ Nūc assignat aliū locū, cū defuerit cōparatio ad illustres, et pmo accipit, amplificationē in oib9 gn̄ibus dicēdi hūc locū, sed potissimū in gn̄e demōstratiuo, et dicit. [Incidit aūt merito amplificatio in laudes] .i. in genere demōstratiuo, in quo facimus orōnes laudatiuas. et assignat cāz, et dicit, [in excellētia eniz ē] ipsa amplificatio, mō in laudib9 magis cadit excellētia, q̄ in alijs gn̄ib9 dicēdi. qre et amplificatio, vt sit syllo, excellētia potissimū cadit in laudib9. amplificatio est excellētia. igit amplificatio potissimū cadit i laudib9. nūc assignat locū, et dicit, [quapp si nō illustrib9] possum9 laudādū cōpare, [attn̄ multis opz cōparare.] nā (licet nō fuerit illustres) [excessus] i. multitudie cōparationū [virtutez ostēdere vr.]

¶ Omino aũt cõiũ generum orõnibus oĩbus amplificatio quidẽ inest, accõmodatior demõstratiuis. nam cũ res gestas quasi certas accipiant, reliquũ. erit itaq; magnitudinem atq; ornamẽtũ adijcere. Exẽpla ꝟo deliberatiuis. Ex pteritis eniz futura coniijcientes iudicamus. Enthymemata aũt iudicialib⁹. Cãm eniz ⁊ probationem maxime suscipit hoc genus, propter incertitudinem.

Cõmẽta. ¶ Cum hec dixisset, nũc distribuit ostẽsiones per genera dicẽdi, ⁊ dicit. Omino aũt orõnib⁹ oĩbus cõiuz generum dicẽdi, inest amplificatio. nã in oĩ orõne cuiuscũq; generis dicẽdi possimus amplificare, tñ amplificatio est accõmodatior orõnib⁹ demõstratiuis. nã cũ res gestas quasi certas accipiãt oratores, reliquũ erit itaq; magnitudinẽ atq; ornamentũ adijcere. igit̃ amplificatio est cõueniẽtior demõstratiuis orõnibus. deinde de exẽplis loquẽs dicit, exẽpla ꝟo deliberatiuis orõnibus cõueniẽtiora sunt. cuius cãz dicit, ex pteritis enim q̃ sunt gesta, futura cõijcientes, atq; psagientes iudicamus. nã de silibus idem est iudiciũ. deinde loquẽs de enthymemanib⁹, dicit, enthymemata aũt iudicialibus s. orõnibus accõmodatiora sunt, cuius rõnez assignat, ⁊ dicit, cãm eniz i. argumẽtũ p cãm, ⁊ pbatione i. ⁊ argumentũ per effectũ, maxime suscipit hoc genus s. orationũ iudicialiũ: pp incertitudinez. q̃ est in iudicialibus. Quare licet in vnoquoq; genere vnaquęq; ostẽsio inesse possit, tñ per accõmodationẽ amplificatio est propria demõstratiuo generi, exemplum deliberatiuo, ⁊ enthymema iudiciali propter causas assignatas ab Aristotele.

¶ Ex quibus igitur laudes ac vitupationes fere oẽs, ⁊ ad quę nam respicientes laudare ac vituperare oporteat, ⁊ ex quibus cõmendationes atq; opprobria fluant, hęc sunt. nã cum hęc habent̃, contraria erunt perspicua. Vituperatio enim ex contrarijs est.

Cõmẽta. ¶ Epilogat ⁊ dicit. Hęc igit̃ sunt, ex qbus laudes ac vituperationes fere oẽs, fiunt, ⁊ hęc sunt, ad q̃ naz respiciẽtes laudare, ac vituperare oporteat, ⁊ hęc sunt, ex qbus cõmendationes atq; opprobria fluant, nec opz imorari in dãdis locis de vituperatione, nam (vt inquit) cũ hęc loca ð laudibus habent̃, cõria loca erũt pspicua. Vituperatio enim ex contrarijs est. quare ex contrarijs possumus vituperare.

DE ACCVSATIONE ET DEFENSIONE.

¶ De accusatione aũt ⁊ defensione ex quot, quibusue ratiocinationes fieri oporteat, consequens vtiq; erit dicere.

Cõmẽta. ¶ Cum dixisset de generibus deliberatiuo, ⁊ demõstratiuo. nũc trãsit ad dicẽdũ de genere iudiciali. ⁊ pmo pponit intentionẽ suã, ⁊ dicit. De accusatione aũt ⁊ defensione, ex quot s. locis numero, ⁊ ex qbus s. locis sz substãtiã ⁊ definitionẽ rõcinationes accusatorias, atq; defensorias fieri oporteat, cõns vtiq; erit dicere. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, accusatio grece est κατηγορια, q̃ ⁊ pdicamentũ ẽt dr, est aũt accusatio (vt definit Aristo. in theodecticis) vt breuiter dixerim, iniuriarũ, delictorũq; expõ. s. coram iudice facta. defensio ꝟo grece απολογια, quę ⁊ excusatio dici põt. est autẽ defensio (vt eodẽ loco scribit Aristo.) delictoꝝ, ⁊ iniuriarum, quę vel in accusationẽ, vel in suspitionẽ venerint, dissolutio. s. facta corã iudice eodem apud quẽ facta est accusatio: de his igitur dicendum.

¶ Oportet itaq; accipere tria, vnuz quidem ⁊ quoꝝ nam ⁊ quot gratia iniuriaz inferũt. Scõm quonam modo ipsi affecti. Tertiuz in quales, ⁊ in quo modo se habentes.

Cõmẽta. ¶ More boni mathematici Arist. in alijs generib⁹ dicẽdi pcessit, sic in pñti genere proponit definitiones, ⁊ dignitates. deinde pficiscit̃ ad loca iusti, ac iniusti. Quãtum ad primã partẽ primo pponit, ⁊ dicit. Opz itaq; accipere tria s. tanq̃ pęambula, vnũ quidẽ, ⁊ quoruz nam, ⁊ quot gratia iniuriã inferũt s. hoies hoib⁹. Secũdum quo nã modo ipsi affecti s. iniuriantes iniuriã inferãt. Tertiũ in quales idest ac in quo modo se habentes iniuriam inferãt. nõ enim oĩs hõ est aptus pati iniuriã, ideo opz declarare quo modo se hz, qui aptus est pati iniuriam: hęc tria proponit.

¶ Definientes igitur id, quod est iniuriaz facere, dicemus deinceps.

Cõmẽta. ¶ Cum pposuisset dicere tria, nunc illis dicendis addit quartũ, sine quo illa tria nõ bene dicerent̃. ⁊ dicit. Definiẽtes igit̃ i. postq̃ igit̃ definierimus, id qđ est iniuriã facere dicemus deinceps illa tria, q̃ pposuimus dicere. Sine eniz declaratione huius, nõ poterimus intelligere, quoꝝ ⁊ quot grã hoies hoibus iniuriam inferũt. nec quo mõ affecti iniuriantes hoibus iniuriã inferant, nec quo mõ se hñt, qui patiunt̃ iniuriã. igit̃ primo definiamus id, qđ est iniuriaz facere, qđ grece est αδικειν: latine (vt ita dixerim) iniuriari.

¶ Sit igit̃ iniuriari spõte pter leges officere.

Cõmẽta. ¶ Definit itaq; ipz iniuriari, ⁊ dicit. Sit igit̃ iniuriari sponte pter leges βλαπτειν idest officere vel lędere. dixit sponte, qr (vt postea dicemus) iniustus ex eo est iniustus, qr pter leges volũtarie officit, atq; lędit alterũ. iniuria ꝟo apud authores multifariaz dr, oẽ enim qđ non iure fit, iniuria dr: siue verbis, siue re. re quidez, cũ manus inferunt̃. verbis aũt, cum fit cõuiciũ. nõnulli inter iniuriã ⁊ contumeliã dñiaz fecerunt, qr iniuria sit verbis, cõtumelia ꝟo, factis. Aristo. tamẽ iniuriari definiens dixit, esse sponte preter leges officere: vel lędere: complectens, ⁊ verbis, ⁊ factis.

¶ Lex autem, alia quidẽ ppria, alia ꝟo cõis. dico aũt propriã, qua scripta ciues viuunt. cõem ꝟo, qua nõnulla ẽt si scripta non sunt, apud omnes tamen videntur valere.

Cõmẽta. ¶ Cũ Aristoteles definisset iniuriã, nũc pro declaratione illius, declarat illã particulã positã in eius definitione. vz pter leges, ⁊ declarãdo legẽ, primo diuidit legez, postea definit vnãquãq; legẽ, diuisit aũt primo legez, qm lex est quoddã ęquiuocuz, qđ prius ds diuidi: ⁊ dicit. Lex aũt duplex, alia quidẽ ppria, vt lex ciuilis, quę ⁊ ius positiuũ, ⁊ ius scriptũ cõtinet. alia ꝟo cõis, vt lex non scripta: quę nãlis lex dr, quę eadez est apud oẽs. deinde definit vnãquãq; ⁊ dicit, dico aũt ppriaz, qua scripta πολιτευονται, idest ciues viuũt, vel rem publicam gubernãt. deinde exponit cõem legẽ, ⁊ dicit, cõez ꝟo, qua nõnulla, ẽt si scripta non sunt, apud oẽs tñ vĩr valere, ⁊ eẽ manifesta. sed qđ sit lex cõis, qđue ppria, posterius dicemus. Illud ꝟo nunc satis sit, p legẽ cõem Aristotelẽ intellexisse eam, q̃ ius nãle cõtinet,

qđ non

qđ non scriptum dr̃.non qꝛ scribi nõ possit,sed qꝛ non necessario est scribendũ.cum enĩ nobis sit quasi natura insitũ,ēt si nõ scribaẽ,memoria teneẽ.p legẽ ꝟo propriã,eam,quę ciuile ius cõtinet,qđ(cum non sit nobis natura insitũ) facile memoria cadit:ideo(vt memorię mandeẽ)scribiẽ,ꝛ hac rõne ius scriptũ vocaẽ. vnde in theodecticis, lex aũt(inquit)est cõis ciuitatis cõsensus qui scriptis pręcipit,quo mõ vnũqđqꝫ agendũ sit. cum ergo dr̃ in definitione iniurię esse nocere pter leges,intelligendũ est q̃suis leges siue scriptas,siue nõ scriptas.

¶ Sponte autem faciunt quęcũqꝫ scientes, ꝛ non coacti.nã quęcũqꝫ sponte,non ne eligentes:quęcũqꝫ aũt eligentes, scientes oĩa. nullus enim quod eligit,ignorat.

Cõmẽta". ¶ Nunc declarat aliã particulã positã in definitione ipsius iniuriari.s.illã particulã.[Sponte.] ꝛ dicit,[spõte aũt faciũt,q̃cũqꝫ scientes,ꝛ nõ coacti] subaudi faciunt. Qꝛ aũt scientes,probat,ꝛ dicit,[nam q̃cunqꝫ sponte].s. faciunt,[non ne eligentes].s.faciunt:ita est dicendum, tanq̃ꝫ manifestũ 3° ethicoꝝ,tunc vltra,[quęcũqꝫ aũt eligentes].s.faciunt,[scientes oĩa].s.faciunt.cuius rationẽ assignat,ꝛ dicit,[nullus enim qđ eligit,ignorat.]nã electio est finis ꝯsilij,ꝛ cõsiliũ per sciaꝫ fit.igiẽ a primo ad vltimũ quęcũqꝫ sponte faciũt,sciẽtes faciũt.non declarauit aũt illam particulã,nõ coacti,qm̃ si sciẽtes faciũt, multo magis non coacti,qꝛ directius coactuꝫ opponiẽ ipsi sponte facto,q̃ꝫ ignorãter factũ eidem opponatur.

¶ Ea autem(quibus officere, ꝛ pter leges praua cõmittere)eligunt, improbitas est,ꝛ intemperantia.

Cõmẽta". ¶ Dictuꝫ est iniuriari non esse,nisi sponte fiat. si ita est, cur hoĩes eligũt magis iniuriari q̃ꝫ agere fm leges. spõte enim vtrũqꝫ fit,quasi ridens dicit. [Ea aũt,quib° officere, ꝛ pter leges praua cõmittere eligunt].s.homines, [improbitas est ꝛ intẽperantia,] ex his enĩ habitibus turbata mens eligit officere ac praua cõmittere contra leges.nõ quidẽ coacte,ac necessario,sed per inclinationem:alioquin non peccaret.

¶ Si enim vitium habeant nõnulli,aut vnũ, aut plura,in quo improbi sunt, in eo quoqꝫ iniusti sunt. veluti illiberalis ĩ pecunijs. Intemperatus in corporis voluptatib°. Mollis in desidijs. Timidus in periculis.deserit enim periculoꝝ socios,ppter timorẽ. Ambitiosus pp honores. Iracũdus pp iram. Cõtentiosus ppter victoriã. Acerbuꝫ pp vltionem. Insipiens,qm̃ circa iustũ, ꝛ bonũ decipiẽ. Eodem modo cęteroꝝ vnusquisqꝫ in suo subiecto. verum hęc, partim ex ijs, quę de virtutibus dicta sunt.partiꝫ ex ijs,quę de affectibus dicentur,patebunt.

Cõmẽta". ¶ Adducit signuꝫ,ꝛ est,qm̃ in quo vitio improbi sunt, in eo ēt iniusti sunt,ꝛ alijs iniuriantur.ꝛ hoc dicit.[Si enĩ vitiũ habeãt nõnulli,aut vnũ,aut plura,in quo]vitio.s.[iprobi sunt]aut affectu,aut habitu,[in eo quoqꝫ iniusti sunt]alijs.s.iniuriantes.[veluti illiberalis in pecunijs]alteri iniuriã ifert,[intẽperatus in corporis voluptatibus. Mollis in desidijs]nocet alteri,est enĩ desidia vitiũ pigritię.desidiosus enĩ nõ vult laborare. iõ operarij,qui ad labores mercede ducunẽ nocẽt,conductoribus p desidias.venit fortasse desidia a deside, nãꝫ deses est,qui nihil agit,ꝛ ociosus sedet. non aũt credas me ignorare desidiã esse vitiũ ignauię(vt apud Salustiũ legiẽ.)sed de his ad grãmaticos.ĩn verbum gręcuꝫ ῥᾳδυμα est,latine(vt ad verbuꝫ dixerim) pigritosa, vel pigritabilia. In his eni mollis officit alteri. deinde seqtur,ꝛ dicit [Timidus in periculis.] iniuriaẽ [deserit enĩ periculoꝝ socios pp timorẽ. Ambitiosus ppter honores]iniuriaẽ.[Iracũdus pp irã, cõtẽtiosus pp victoriã. Acerbus,]qui gręce πικρος dr̃,[pp vltionẽ. Insipiens,]qui gręce αφων,latine quoqꝫ stultus,[qm̃ circa iustũ,ꝛ bonũ decipiẽ]officit.ꝛ ne longius pgrediaẽ, dicit,[eodem mõ cęteroꝝ]vitiosoꝝ[vnusquisqꝫ]iniuriaẽ alteri[in suo subiecto].i.in vitio circa qđ versatur tanq̃ꝫ circa suũ subiectuꝫ. In veteribus trãslationibus legiẽ,[inuerecundus ꝟo pp paruipensionẽ glię].s.officit,qꝛ paruipendit gloriã,nec de gloria nec de celebritate curans.Quę verba in nostris codicibus non inuenimus,nec Georgius habebat.sꝫ qm̃ hęc vitia partiꝫ sunt pp affectũ,vt incontinẽtia,ꝛ iracũdia, ꝛ timor,ꝛ alia id genus,alia pp habitũ acquisitũ ex improbis actibus,iõ a diligẽtiore ptractatione se excusans,dicit.[verũ hęc] s.vitia[partiꝫ ex ijs,quę de virtutibus dicta sunt,]paulo ante,ꝛ in lib° ethicoꝝ.Quantũ ad vitia,q̃ sunt ex habitu,[partiꝫ ex ijs,quę]scđo huius[de affectib° dicentur,]quantũ ad vitia, q̃ sunt ab affectibus,[patebunt.]

¶ Reliquũ autem est dicere, cuius gratia, ꝛ quo mõ se habẽt,qui iniuriantẽ, ꝛ quibus.

Cõmẽta". ¶ Redit nũc ad ea,quę pposuit,nãꝫ cũ dixisset de ipso iniuriari,nũc(vt inquit.)[Reliquũ] est dicere,[cuius grã].i.pp quas cãs hoĩes iniuriantẽ, [ꝛ quo mõ se hñt, qui iniuriantẽ,ꝛ quibus]hoĩbus iniuriantẽ.hęc tria pposuit,ꝛ nũc exeqtur.Ex his enim quę dixit,habem° duo, ꝛ qđ sit iniuriari,ꝛ in quibus rebus iniurię ab hoĩb° inferunẽ.Est enĩ iniuriari sponte pter leges officere. dixit sponte,qm̃ q coacte,aut ignoranter officit,non iniuriaẽ,dixit pter leges.qm̃ iudex lędit improbũ,qꝛ tñ nõ pter leges ei nocet,non dr̃ iniuriari.dixit officere,nam qui neqꝫ verbis,neqꝫ factis officit,hic non põt dici iniuriari.Ea ꝟo ĩ quibus hoĩes iniuriantẽ ac officiũt,sunt vitia,quibus aut affectu, aut habitu sunt praui. Quare reliquum erit redire ad ea,quę proposuit. — Quid iniuriari. — Ea in qb° homines hoĩb° officiũt:ac iniuriantur.

¶ Primum ergo diuidamus, quę appetimus, ꝛ quę sunt, quę(vt fugiamus)iniuriã facere conamur.

Cõmẽta". ¶ Pro executione eoꝝ,quę pposuit,premittit se facere duo,ꝛ dicit.[Primuꝫ ergo diuidamus,quę appetim°.] Scđo,[ꝛ quę sunt,quę vt fugiamus,iniuriaꝫ facere conamur.]his enĩ cognitis,ac intellectis, erit manifestũ propter quas fit iniuria.

¶ Perspicuũ enim est considerandum esse accusatori,quot, ꝛ quę reo insunt ex ijs,quibus omnes spõte proximis iniuriantẽ. defensori aũt quot ꝛ quę eorum non insunt. — sponte ἐφιέμενοι appetentes appetendo volendo.

Cõmẽta". ¶ Quia aliqs dicere posset,ea q̃ posita sunt, nõ ptinere ad genus iudiciale,ondit illa ptinere ad genus iudiciale ex parte accusatoris, ꝛ dfensoris,ꝛ dicit. [Perspicuũ enim est cõsiderandũ esse accusatori quot,ꝛ quę reo insunt ex ijs,quibus]hoĩes[oẽs]ἐφιέμενοι.i. sponte volendo,vel appetẽdo[proximis iniuriantẽ.]pximis gręce ē πλησίον latine ppinqs ēt vt si reo ipsi insit incõtinẽtia,p quã iniuriẽ pximis, quantũ ad vxorẽ,vel

filias, aut insit illiberalitas, per quā iniuriet̄ proximis in pecunijs, ⁊ sic de alijs. [defensori aūt] ꝯsiderandū ē q̄ nō insint, [⁊ quot ⁊ q̄ nō insunt eoꝝ,] q̄bus hoīes hominibus iniuriant̄. igit̄ agere de his, que ꝓposita sunt, attinet ad genus iudiciale. Cōsiderat autē illa accusator partim q̄ in eis aliq̄n reum accusat, partim q̄ in quo est habitus malus, p̄sumit̄ malus fm cum habitū, quo est malus. At defensor defendendo enititur ostendere illa nō inesse, nam sic remanet absolutus.

Omnia itaq3 que oēs agunt, alia quidē nō ꝓpter seipsos, alia vō pp seipsos. eoꝝ autē, que non pp seipsos, alia quidē fortuna, alia vō necessitate agunt. ⁊ eoꝝ, que necessitate, alia vi, alia natura. Quare oīa quecūq3 non pp seipsos agūt, alia fortuna, alia nā, alia vi.

Cōmētū. Prosequendo igitur nunc de ꝓpositis, primo distinguit oēs cās, q̄bus hoīes agūt p diuisionē, ⁊ subdiuisionē, ⁊ dicit. [Oīa itaq3 que oēs] .s. hoīes [agunt, alia q̄dē non pp seipsos] agūt, [alia vō] agunt [pp seipsos.] deinde subdiuidit dicēs, [eoꝝ autē, que non pp seipsos] agunt, [alia quidē fortuna] .s. agūt, [alia vō necessitate agunt.] deinde subdiuidit adhuc, ⁊ dicit, [⁊ eoꝝ, que necessitate] .s. agunt, [alia vi, alia natura] agunt. tunc ꝯcludit ea, que nō pp seipsos agunt, ⁊ dicit, [quare oīa quecūq3 non ꝓpter seipsos agunt, alia fortuna, alia natura alia vi] agunt.

Quecūq3 autē ꝓpter seipsos, quorum .s. ipsi cause sunt, alia quidē pp consuetudinē, alia pp appetitū, ⁊ hoꝝ quedā3 appetitu rationali. quedā irrationali. voluntas autē est appetitus boni cum rōne. nullus enī3 aliq̄d vult, nisi cū bonū esse putauerit. Appetitus vō irrationales ira, ⁊ cupiditas.

Cōmētū. Nunc diuidit cās, quibus hoīes per se agūt, ⁊ eo, q̄ p seipsos agunt, ⁊ dicit. [Quecūq3 aūt] .s. hoīes [per seipsos] agūt, [quoꝝ .s. ipsi cause sunt, alia quidē] agūt [pp ꝯsuetudinē,] ita vt cōsuetudo sit aliquo pacto cā, [alia] agūt [pp appetitum,] ita, vt appetitus sit in cā. [⁊ hoꝝ] .s. que appetitu agūt, [quedā3 agūt appetitu rōnali, quedam] agūt appetitu [irrationali,] exponit aūt q̄s sit appetitus rōnalis, ⁊ dicit. [volūtas aūt est appetitus boni cū rōne.] igit̄ per appetitū rōnalē intelligere debemus voluntatē, deinde subdiuidit irrationalē appetitum, ⁊ dicit, [appetitꝰ vō irrationales] sunt [ira, ⁊ cupiditas,] que alio verbo concupiscentia dicitur.

Quare oīa, quecūq3 agunt, necesse est agere septē causis: fortuna, vi, natura, cōsuetudine, ratione, ira, concupiscentia.

Cōmētū. Ex his, que dixit, cōcludit septē esse causas, q̄bus agimus, ⁊ dicit. [Quare oīa quecūq3 agūt] .s. hoīes, [necesse est agere septē causis,] exponit illas dicēs, [fortuna, vi, natura] quantū ad ea, q̄ hoīes agunt non pp seipsos. [consuetudine, rōne,] idest rationali appetitu, [ira, concupiscentia,] quantum ad ea, que homines agunt ꝓpter seipsos, igitur omnes sunt septem.

Prędiuidere aūt ea, que aguntur fm ętates, aut habitus, aut alia quedā, superfluum vtiq3 erit. nā si accidit, vt iracūdi aut cupidi iuuenes sint, non tū pp iuuētutē huiusmodi agunt, sed propter iram ac cupiditatem.

Cōmētū. Remouet cōtra dictas cās dubitationē, q̄ vr̄ septem illas, quas enumerauit, nō sufficere ad ea, que nos agimus. naz aliqua hoīes agunt pp ętates, aliqua pp diuersas ꝯstitutiones, aliqua pp habitus, que non numerantur inter cās septē supradictas. videt, ⁊ primo declarat eos, qui agunt pp ętatē, non agere ꝓpter ętates, sed pp aliquā eaꝝ causaꝝ, quas enumerauit, ⁊ dicit. [Prędiuidere aūt ea, que agunt̄] .s. ab hoībus [fm ętates, aut habitus] in aīa acq̄sitos, qui sunt virtutes, aut vitia, [aut alia quędam] .s. scdm ꝯstitutiones vel in gradu nobilitatis, vel diuitiaꝝ, vel pouertię, [superfluū vtiq3 erit.] non enī3 hęc causę sunt ꝓprię eoꝝ, que hoīes agūt. ⁊ primo. Quod ętates non sint cā, declarat, ⁊ dicit, [nā si accidit, vt iracūdi, aut cupidi iuuenes sint, non tū pp iuuentutē hmōi agunt,] que spectat agere ad iracūdos, aut cupidos, [sed ꝓpter] appetitum irrationalē. v3. [pp iram, ac cupiditatē.] ⁊ sic ętas non d3 inter cās enumerari. Cū igit̄ appetitus irrationalis, (qui describit̄ per irā, ⁊ concupiscentiā,) sit causa eoꝝ, que proficiscūtur ab iracundia ⁊ cupiditate, superfluum erit assignare ętates.

Neq3 diuites, ⁊ pauperes pp diuitias, ⁊ paupertatē. sed accidit, vt pauperes pp egestatē pecunias cupiant, diuites vō pp licentiā cupiāt voluptates nō necessarias. Itaq3 hi etiam non propter diuitias, ⁊ egestatem, sed propter cupiditatem.

licentiam ἐξουσίαν potestatem,

Cōmētū. Scdo loco ostēdit, ꝯstitutiones, quibus hoīes constituunt̄ i gradu diuitū, vel paupeꝝ, vel nobiliū, vel ignobiliū, non esse cās eoꝝ, que hoīes agūt per se, sed appetitū irrationalem: ⁊ dicit. [Neq3 diuites, ⁊ pauperes pp diuitias ⁊ paupertatē] subaudi agūt, que agūt, [sed accidit, vt pauperes pp egestate3 pecunias cupiant, diuites vō pp] ἐξουσίαν idest [pp licentia3] vel potestatē [cupiant voluptates nō necessarias.] ⁊ ita ꝯstitutiones per accīns cause sunt eorum, que diuites, ⁊ pauperes agunt. ppea ꝯcludit, [itaq3 hi ēt non pp diuitias ⁊ egestatem] agūt, que agunt. [sed] pp appetitū irrationalē idest [pp cupiditatem.] Quia igitur hi directe non agunt ea, que agunt pp diuitias, atq3 paupertatē, sed pp appetitu3 irrationalē, qui est ipsa cupiditas vel ira, iure ꝯstōnes nō sunt inter cās enumerandę eoꝝ, que agimus.

Eodem quoq3 modo iusti, ⁊ iniusti, cęteriq3, qui fm habitus agere dicuntur: pp illa oīa agent. nam aut pp rationē3, aut pp affectū, sed quidā moribus ac affectibus etiam bonis, quidam autem contra.

Cōmētū. Tertio loco ostēdit habitus, quibus hoīes dicuntur agere, nō eē cās eoꝝ, que hoīes agūt per se, sed eoꝝ eē causas rōnalē appetitum, ⁊ irrationalē, ⁊ dicit. [Eode3 quoq3 mō iusti, ⁊ iniusti, cęteriq3, qui fm habitus agere dicunt̄, pp illa oīa] idest pp aliquā cām eoꝝ, quas diximus [agent, nam aut] agent [pp rōnē] idest appetitū rationalē, [aut pp affectū] .i. pp appetitū sensitiuū, qui dr̄ irrationalis. veꝝ non eodē modo [sed quidā] .s. iusti, ⁊ alij officiosi [moribus ac effectibus ēt bonis] .i. appetitu sensitiuo rōne regulato. p mores enim ⁊ effectus appetitū irrationalē itelligit rōne bene affectū, atq3 assuetum. [Quidā aūt] .s. iniusti, atq3 alij vitiosi [contra] appetitu sensitiuo male affecto, atq3 male assueto. Que dr̄ia sit inter habitū, ⁊ cōsuetudinē. 10. ęthicoꝝ p3. satis aūt nobis ad pñs sit Aristo. per habitus nō cōsuetudines intellexisse: nam ois habitus animi est virtus, aut

vitiū,consuetudo tñ pōt esse,⁊ non virtus,neq̄ vitiū. inferendis enim ponderibus,⁊ incorporeis laboribus est cōsuetudo, vt illud Hippocratis monstrat assuetos ferre labores,vbi nec virtus , neq̄ vitium est.ꝓpterea cōsuetudinem inter causas enumerauit,non autē habitum.non enim parua in ea dīfa esse videtur.

¶ Accidit aūt,vt ad hos quidē habitus alia, ad illos ꝟo alia cōsequātur.forsan enim sta tim tēperatum ꝓpter tēperantiā ipsum tam opiniones,q̄ꝫ cupiditates probę circa volu ptates cōsequūtur. At intēperatū circa eas/ dē ipsas contrarię.quapropter ab huiusmo di diuisionibus supersedendum est.

Cōmēta. ¶ Cum demōstrasset ętates,cōstitutiones,⁊ habitus nō esse inter cās humanoꝝ actuū enumerādas,nūc demō/ strat nō esse penitus impertinētes causis ipsis,saltē quate nus inclinant ad diuersas appetitiones , atq̄ cupidita/ tes,⁊ dicit.[Accidit aūt,vt hos quidē habitus,alia ad il los ꝟo,alia cōsequātur.] saltē per inclinationes diuer/ sas,⁊ sicuti de habitibus,sic de ętatibus,⁊ ꝯstitutionib⁹ intelligēdū est.deinde declarat de habitib⁹ id,qđ ꝓpo/ suit,⁊ dicit,[forsan eniꝫ statim tēperatū ꝓꝑ tēperantiaꝫ ipsiuꝫ tam opiniones q̄ꝫ cupiditates ꝓbę circa volupta tes ꝯsequūtur,at intēperatū circa easdē ipsas] volupta/ tes cōsequūtur[contrarię] opiniones ac cupiditates.qꝛ tñ non videnť per se causę humanoꝝ actuū,sicuti sunt illę,quas enumerauim⁹,ideo dicit,[quapropter ab hu/ iusmodi diuisionibus supersedendum est.]

¶ Considerandū ꝟo,quę quos sequi soleāt. nā si albus,aut niger,aut magnus,aut ꝑuus, nihil ex his ordinate cōsequitur. sin aūt iuue nis,aut senex,aut iustus,aut iniustus, ⁊ oīno quęcūq̄ accidentiū mores hoīum differen tes faciūt,iam inter se differūt. vt si aliq̄s di uitē,aut inopem,felicē quoq̄,aut infelicem se putauerit,idipsum nōnullaꝫ dīiam faciet. sed de ijs postea dicemus.nunc auteꝫ de re/ liquis dicamus primo.

Cōmēta. ¶ Sed qm̄ nulli fortasse dicēt pertinaciter ętates,cōsti tutiones,⁊ habitus esse inter cās humanoꝝ actuuꝫ enu merandas,ꝑpẽs qꝛ ex eis sequunť diuersi effectus lōge magis q̄ꝫ ex albo,⁊ nigro,⁊ cęteris accidētibus eius ge/ neris , dicit rñdendo se velle de ijs dicere posterius 2° lib°,hic tñ sufficiat de septē illis causis dicere.vñ dicit. [Cōsiderādū ꝟo quę] .s. opera vel actiones,[quos] sic vel aliter affectos [sequi soleāt.] ⁊ exponit quo mō ęta/ tes,ꝯstitutiones,⁊ habitus sint humanoꝝ actuuꝫ causę magis q̄ꝫ albū ⁊ nigrū,⁊ id genus,⁊ dicit,[naꝫ si albus, aut niger,aut magnus , aut paruus] subaudi fuerit ali/ q̄s,[nihil ex his ordinate] .s.nec per se , nec inclinatiue [cōseq̄tur.] qꝛ nec bonę nec malę opiniones ac cupidi/ tates,[si aūt] aliquis [fuerit iuuenis,aut senex] quantuꝫ ad ętates,[aut iustus aut iniustus] quantuꝫ ad habitus, [⁊ oīno] fuerit affectus ijs,[quęcūq̄] de numero [acci/ dētiū mores hoīuꝫ differētes efficiunt] .s.oīno fuerit af fectus ꝯstitutionib⁹ [iam inter se differūt] hi sic differē ter affecti saltē quo ad inclinationē differunt,qđ expo/ nit per exēpla,⁊ dicit,[vt si aliq̄s diuitē,aut inopē,feli/ cem quoq̄ aut infęlicē se putauerit,id ipsuꝫ nōnullam dīiaꝫ faciet] in ipsis humanis actibus,igiť sunt enume/ rāda inter cās humanoꝝ actuū saltē quo ad inclinatio nes,per quę videť concedere totū,⁊ dicit tñ,[sed de ijs postea dicemus] .s.scđo huius. [nūc aūt de reliquis] .s. septē enumeratis causis [dicamus primo.] ⁊ sic cōcedit hęc aliquo mō esse cās,verum nūc de illis septem dice re proponit primo in hoc li°,de alijs ꝟo scđo huius.

¶ Fortuna itaq̄ sunt q̄cūq̄ ita fiunt, vt cum ⁊ coꝝ cā indeterminabilis sit,nec huius gra tia,nec semper,nec vt plurimum,nec ordine fiūt:q̄ quidē fortunę ipsi⁹ definitione patēt.

¶ Cum ꝓposuisset dicere de illis septē,nunc exeq̄tur,⁊ primo exponit effectus,qui sunt a fortuna,nā ex eis fa cile patere pōt quid sit fortuna,⁊ dicit. [Fortuna itaq̄ sunt] idest effectus fortuiti sunt,[quęcūq̄ ita fiūt,vt cū ⁊ coꝝ cā indeterminabilis sit,] atq̄ nobis incognita,⁊ latēs,[nec huius gra] .s.alicuius finis gra,[nec semper, nec vt plurimum,nec ordine] aliquo [fiunt.] ⁊ qm̄ hęc sunt declarata 2° physicoꝝ,dicit,[quędā] oia in hmōi definitione posita [fortunę ipsius definitione patent.] dixit [indeterminabilis] ad dīiaꝫ cęteroꝝ effectuū,qui sunt ab alijs q̄buslibet causis.nā cęteri effectus hñt cām certā,atq̄ nobis cognitā.Sola eniꝫ ea , quę sunt a for/ tuna,sunt a causa incerta,atq̄ incognita. dixit [nec gra huius,] qm̄ effectus fortuiti non sunt gra finis,sed ꝑter intentionē ⁊ in hoc differūt ab effectibus,qui ꝓficiscū/ tur ab agēte a ꝓposito.dixit,[nec semper, nec vt pluri/ mū] ad dīiaꝫ effectuū,qui sunt a natura,q̄ sunt aut sem/ per,aut plerūq̄.dixit [ordine fiunt,] ad dīiaꝫ coꝝ , quę fiunt ab arte,quę fiunt ordinate.Ex ijs pōt patere quid sit ipsa fortuna,cū accipiť pro causa ꝑ accidēs.est enim agens rōnale,qđ agit ad vnū finē,⁊ efficit aliū,quē non intēdebat facere,nec ꝓcōceperat efficere.hoc pacto ho/ mo ꝓficiscens ad forū,vt inueniret debitorē,si non de/ bitorē,sed creditorem inuenit,tales hō fortuna est pro causa. Inuētio ꝟo creditoris est effectus fortuitus. Ca/ sus ꝟo vlior est fortuna,naꝫ reperiť tam in agentibus nālibus,q̄ꝫ in agentibus volūtarijs. In agētibus enim nālibus casus pro causa est,agens nāle,qđ mouetur ad agendū vnū effectū,⁊ aliū efficit.vt si equus fugiēs mu/ scas in antrum,a lupo euaserit,equus est casus pro cau sa per accidens,euasio est effectus casualis.

¶ Natura autem quorūcunq̄ causę in ipsis quoq̄ sunt, ⁊ quideꝫ ordine.nam aut semꝑ, aut vt plurimum sic eueniunt.

Cōmēta. ¶ Nūc declarat effectus nāles,nam ex his patebit agēs nāle,⁊ dicit.[Natura aūt] sunt ea,[quorūcūq̄ causę in ipsis sunt,] idest,quę cās agentes per se hñt.[⁊ quidem ordine,] qꝛ si hñt causas agentes per se,igiť eas habent cuꝫ ordine.nec opꝫ addere aut semper,aut vt plurimū, [nam] quę hñt cās per se cū ordine,[aut semꝑ] .s.si non impediunť,[sic eueniunt,aut] si impediunť,[eueniunt sic vt plurimū.] ex his pꝫ qđ sic natura cuꝫ sumitur pro causa.est enim natura agens nāle,quę agit ꝓꝑ aliquem finem,quem aut semper,aut plerūq̄ agit.

¶ Quę autem ꝑter naturam sunt , ea vtrum ſm quādam naturam,an alia causa fiant,nō oportet diligenter inquirere.quāuis etiā for tuna causa horum esse videatur.

Cōmēta. ¶ Dubitat nunc de effectib⁹ casualibus,vtrū debeāt di/ ci aliquo mō esse a natura,⁊ dicit.[Quę autē ꝑter natu/ ram sunt] .i.ꝑter intentionē agentis naturalis,vt sunt ef fectus casuales,vt monstra , ⁊ id genus,[ea vtrum ſm

quādam naturā, an alia cā fiant, non opz diligenter inquirere, q2 clarū est ea fieri fm quādam aliā naturam ob agēte particularē, quę natura dr̄ vlis. nam quę fiunt pter nām sublunarem, pūt fieri a natura vli supralunari. Quid aūt sit natura vlis, supius est disputatū. addit, [q̄sunt ēt fortuna] siue casus [causa hoꝝ esse videaẗ,] q2 sic respectu agentis sublunaris erunt casu, respectu agētis supralunaris erunt a natura vniuersali.

¶ Ui autem, quęcūq3 pter cupiditatem, aut ratione fiunt ab agentibus ipsis.

Cōmētu᷑. ¶ Nunc exponit ea, q̄ fiunt vi, 7 dicit. [Ui aūt] .s. fiunt, [quęcūq3 pter cupiditatē] i. appetitū 3 sensitiuū, qui est irrationalis, [aut] pro 7, [pter rationē] .i. pter appetitū3 rōnalē [fiunt ab agentibus ipsis] accepit aūt facta solū in hoībus. nam in hoībus quicqd fit cōtra appetitū sensitiuū, 7 3 appetitum rōnalē dicit̄ vi factū. Quod enim fit hoc pacto, coacte fit. tn̄ si vltimo velis, dicas illud vi fieri, qd̄ fit 3 vtrūq3 appetitū, 7 cōtra inclinationē naturalem. Sic eni3 motus lapidis sursu3 vi fit, licet nec cōtra rationalem, nec contra irrationalem appetitu3 fiat, quoniam fit contra inclinationem naturalem.

¶ Consuetudine vō, quęcūq3 ideo faciunt, quoniam sępe fecerunt.

Cōmētu᷑. ¶ Nunc exponit ea, quę cōsuetudine fiunt, 7 dicit. [Cōsuetudine vō] hoīes faciunt, [quęcūq3 ideo faciūt, qm̄ sępe fecerūt.] hoc pacto 7 medici, 7 meccanici, 7 gymnici ɔsuetudine sępe agunt ea, quę agunt. qm̄ ea faciunt, q̄ sępe fecerūt. hoc aūt. 10. ęthico. diligētius est declaratū.

¶ Ratione autē, quę cum ex bonis dictis cōferre putentur aut vt finis, aut vt ad finem, pp vtilitatē agunt. quędam enim intēperati agunt etiam vtilia, verū non propter vtilitatem, sed propter voluptatem.

Cōmētu᷑. ¶ Declarat ea, quę rōne .i. appetitu rōnali fiūt, 7 dicit in summa ea fieri rōnali appetitu, q̄ cū bona sint, fiunt pp bonum. dicit. [Rōne aūt] subaudi ea fiunt, [quę cu3 ex bonis dictis] bonisq3 cōsiliys [cōferre putent̄] .s. sint bona [aut vt finis, aut vt ad finē, pp vtilitatē] .i. ppter bonum agunt̄. ergo ea rōne agunt̄, quę cū bona sint, fiunt ppter bonū. ¶ Quo vō ad verba attinet, verbū [propter vtilitatē] gręce est διὰ τὸ συμφέρον, vbi pro bono accepit. Silr̄ verbū [cōferre,] gręce est συμφέρειν, qd̄ ēt accepit pro eo verbo, qd̄ est bona esse. 7 tūc textus clarus est, dicit eni3 [rōne aūt] subaudi ea fiunt, [quę cū ex bonis dictis bona esse putent̄,] bona dico [aut vt finis, aut ad finē, pp bonū agunt̄.] Quare ea rōne fiunt, quę cū bona sint, fiunt pp bonū. declarat illā particulā3 pp bonū, 7 dicit, dico aūt pp bonum, [qm̄ quędā intēperati agunt] quoq3, [ēt vtilia] .i. etiam bona, [verū non pp vtilitatem] .i. verū non pp bonum, [sed pp voluptatē agūt,] 7 ideo nō rōne agunt. opz eni3 vt bonū pp bonū agant, si debēt agere. Intēperati eni3 sępius cōmedunt 7 bibūt, 7 quantū ad hoc bonum faciunt, sed q2 hoc faciūt ppter voluptatē, 7 non pp bonum, ideo intēperate, 7 nō ratione agūt. duo ergo requirūtur ad hoc, vt aliquid rōne fiat, vt id qd̄ fit sit bonū, 7 vt fiat pp bonu3: qui enim malum facit pp bonum, non rōne agit.

vltricia τιμωρητικά. punitionalia. punitio κόλασις castigatio.

¶ Propter irascentiā autē 7 iram, vltricia. differt autē vltio, 7 punitio. nā punitio quidem patiētis gratia est. vltio aūt eius, qui facit, vt expleat̄. verum de quibus ira fit, ex ijs patebit, quę de effectibus dicemus.

Cōmētu᷑. ¶ Declarat ea, quę fiunt ab ea parte appetitus irrationalis, q̄ dr̄ ira, 7 dicit. [Propter] θυμόν .i. pp irascentiam aūt, vel excādescētia3, [7 iram] fiunt τὰ τιμωρητικά, idest vltritia, siue vltiones. 7 q2 tu posses dicere, igitur pp ira3 7 fiunt punitiones, siue castigationes, quasi respondendo dicit, [differt aūt vltio,] 7 κόλασις idest [punitio,] vel castigatio [nā punitio] siue castigatio [quidem patiētis grā est] .s. vt euadat melior, atq3 officiosior. [vltio aūt] est [eius qui facit, vt expleat̄] atq3 satiet̄ pp vltionē, quę sibi vr̄ ɔdigna iniurię illatę. igitur ea omnia fiunt ab appetitu irascibili, quę fiunt ad vlciscendum. Quia vō pauca sunt hęc, quę de effectibus irę dixit, idō dicit, [verū de quibus irascit̄, ex ijs patebit, quę de affectibus dicemus,] vtputa 2° lib° huius. Sed dubitares fortasse qm̄ si vltio est eius, qui facit, vt expleat̄ 7 satietur appetitus vltimus. Semp̄ ira esset vitiu3 morale. B aūt non tenēt morales phi. qm̄ si semp̄ ira esset viciu3 morale, ira nō esset ɔueniens in fortitudine: quę est pręclarissima virtus. Sed pro solutione accipiamus in affectibus animi bifariā posse improbitatē inueniri, vno modo ex ipsius affectus specie, atq3 natura, 7 hoc pacto ɔsiderat̄ hmōi improbitas fm rationē obiecti, 7 B modo inuidia fm sui spēm, atq3 naturā improbitatem quādam importat. qm̄ est dolor de bono alieno, qd̄ quidem fm se rōni recte repugnat, hac rōne inuidia mox audita (vt Aristo. ait 2° ęthi.) sonat improbi non nihil. Alio mō in affectibus inuenit̄ improbitas, non fm sui spēm, ac naturā, sed quatenus pōt esse cū rōne, 7 pter rationē. 7 hoc mō in ira, quę appetitus vlciscendi est, pōt esse improbitas. qm̄ vltio pōt bene 7 male appeti, fm rōnem, 7 pter rōnē. Quare cū ira sit affectus appetitus sensitiui, 7 affectus appetitus sensitiui in tāū est bon⁹, inquantū rōne regulat̄, malus vō quatenus ordinē rationis excludit, ira quoq3 silr̄. verum in ira ordo rōnis vno mō pōt attendi in relatione ad appetile, in qd̄ tendit, qd̄ est ipsa vltio, 7 sic si aliqs appetierit vltionē fm ordinē rōnis, laudabilis erit appetitus vltionis. 7 huiusmodi appetitus gręce dr̄ ζῆλος, hoc ē iusta ira. Sin autē aliqs expetierit, vt vltio fiat quouis mō pter ordine3 rōnis, vt si desiderauerit vltione3 in eo, qui nō meruit, vel longe magis q̄3 meruit, vel ēt non fm legitimu3 ordinē, qui est iustitię cōseruatio, culpęq3 castigatio, atq3 correctio, ira erit viciū morale. Alio mō ordo rōnis potest ɔsiderari in ira quātū ad modū irascendi, vel quātum ad quātitatē excādescentię fm excessum vel defectū eius, 7 sic inuenit̄ improbitas in ira, cū motus eius fuerit imoderatus, ēt si aliqs appetat iustā vltionē. Ex ijs ɔspicuū primo appetitū vlciscendi pp malu3 eius, q punitur, esse improbū. pp vitioꝝ vero correctione3, 7 bonū iustitię ɔseruādū esse laudabilē, atq3 honestū. insuper perspicuū irā bifariā posse se habere ad rationē, vno quidē mō antecedēter, 7 cū hoc pacto trahat rōnē a sua rectitudine, erit illaudabilis, 7 turpis. Alio mō cōsequēter, quatenus. v3. sensitiuus ipse appetitus mouet̄ cōtra vicia fm ordinē rōnis, 7 hęc ira dr̄ gręce (vt diximus) ζῆλος, siue iusta ira. 7 de hac ira loqtur Aristo. 3° ęthicoꝝ, cū dixit irā pręhere magnū momētu3 in fortitudine, qm̄ licet hęc ira aliquo mō turbet rōnis oculū, non tn̄ excęcat. Ira vō antecedens turbat, 7 excęcat. Quare Cicero cum in libro de officijs tentauerit reprehendere Aristo. manifeste errauit, non enim intellexit irę spēs, 7 quę laudabilis sit, quęue vituperabilis: 7 quonā modo laudabilis, quo nam vero non.

¶ Cupiditate autem aguntur, quęcunq; iucunda videntur.

Cōmēta. ¶ Declarat ea, quę fiunt ab ea parte appetitus, q̄ dr̄ cupiditas, & dicit. [Cupiditate autem aguntur, quęcūq; iucūda videnł.] Themistius vir doctissimus appetitum sensitiuū vnū tm̄ esse dixit, cupiditatē. vz. & iram seclusit. non enim sensitiuū appetitū diuisit in duos, in irascibilē & ↄcupiscibilē, vt hic visus est facere Arist. sed oēz sensitiuū voluit esse cōcupiscibilē: nam ira cōcupiscentia est, est enim ira vlciscēdi cōcupiscentia, atq; cupiditas. Mãsuetudo vō cupiditas vacãdi ab vltione. Timor ēt cupiditas quędã est fugiendi a pręcōcepto futuro malo. Audacia audēdi in pręcōceptū futurū malū. gd insuper est gaudiu; nisi cupiditas cōplectendi atq; quiescēdi in ea re, quę delectat. dolor aūt cupiditas detrahēdi ab eo, qđ tristitiã infert. & vt breuibus ↄcludaz oīs affectus cupiditas est quędã, non tñ cupido. naz cupido est cōcupiscentia fruendę amatę. Aristo. hic sensitiuū appetitū geminū fecit iram. vz. & cupiditatē, verū cupiditatē accepit pro oī sensitiuo appetitu, pręter q̄ pro appetitu vlciscēdi. & hoc modo sensitiui appetitus sunt duo qr vel ferł in vltricia, vel in iucunda, vbi nulla est vltio. Si in vltricia, est ira, si in iucunda, vbi nulla est rō vlciscendi, erit cupiditas. At Themistius verbuz cupiditatem amplificauit ad omne appetibile fm̄ sensuz: siue sit, siue non sit ratio vlciscendi.

(Margin: De vnitate appetitus sensitiui.)

¶ Verū & consuetudo, & ea, in quibus assueti sumus, iucunda sunt, nam multa eorum, q̄ etiã a natura iucunda non sunt, cū; volupta te faciunt, qui assueti sunt: quare vt breuiter dicał, quęcūq; ꝓpter seipsos agūt, oīa vel bona sunt, vel bona esse videnł, & aut iucunda, aut videntur iucunda.

Cōmēta. ¶ Volens Aristo. oīa, quę ab hoībus fiunt esse bona & iucūda ↄcludere, primo accipit, ꝙ ↄsuetudo, & oē id, in quo sumus assueti, sint iucūda, & dicit. [Verū, & consuetudo, & ea, in quibus assueti sumus, iucūda sunt.] Sz dices, assuetudo in ijs, quę sunt ↄ nãm, non vř iucunda, imo dolorifica, rñdet, & dicit, [nam multa eoꝝ, quę ēt a natura nō sunt iucunda,] hoīes [cū; voluptate faciunt, q assueti sunt.] & cum demōstrasset assueta esse iucūda, ↄcludit generatim oīa, quę hoīes agūt per seipsos, non vi, nec cōtra naturã, esse bona & iucūda aliquo mō, & dicit, [quare vt breuiter dicał, quęcūq;] hoīes [ꝑ seipsos agūt]. s. aut rōne aut appetitu, aut assuetudine, [oīa vel bona sunt:] si recta rōne fiãt, [vel bona esse vnr] si fiãt appetitu sensitiuo. & necesse est ēt vt oīa sint [aut iucunda, aut videnł iucūda.] qm̄ oīa in quę fertur appetitus per se, sunt vel videntur iucunda.

¶ Quoniã aūt quęcūq; ꝓpter seipsos agūt, sponte agunt. non sponte aūt, quęcūq; non ꝓpter seipsos, omnia vtiq;, quęcūq; sponte agunt, erūt bona, aut apparētia bona: aut iucunda vel apparentia iucunda.

Cōmēta. ¶ Ex dictis Arist. analytice syllogizat oīa, quę hoīes sponte agūt, esse bona, aut apparētia bona, iucūda, aut apparētia iucūda, hoc pacto quęcūq; per seipsos agūt, sunt bona, vel apparētia bona, iucūda vel apparētia iucūda pz hęc ex textu pręcedēte. Quęcūq; sponte agunt, ꝑ seipsos agunt. igił quęcunq; sponte agunt, sunt bona vel apparentia bona, iucūda vel apparentia iucūda. de rōne tangit minorez, & dicit. [Qm̄ aūt quęcūq; sponte agunt, ꝑ seipsos agunt, non sponte aūt, quęcūq; nō ꝑꝑ seipsos.] hęc est minor. Infert ↄclusionē, & dicit, [omnia vtiq;, quęcūq; sponte agunt, erūt bona, aut apparētia bona, & aut iucūda, aut apparētia iucunda.] & sic habetur conclusio.

¶ Bono, aūt & maloꝝ & apparentium malorum reiectionē, aut assumptionē minoris pro maiore inter bona. nam eligibilia quodãmodo sunt. eodē modo dolorū vel apparentiū doloꝝ reiectionez, aut minoꝝ assumptionē pro maioribus inter iucunda.

¶ Remouet quãdam dubitationez, qr videmus hoīes nō semꝑ eligere bona, cū aliqñ ad euitandū maius malum, eligãt minus malū. Silr eligunt minorē dolorez, vt vitent maiorē dolorē. igił non semper eligunt iucundum, rñdet. [Bono aūt & maloꝝ & apparentiū malorū reiectionē,] atq; absentiã [inter bona, aut] ēt pono [assumptionē minoris]. s. mali [pro minore]. s. malo fugiēdo atq; euitando, etiã [inter bona.] ergo eligunt minus malū, vt bonū, & carentiã ēt mali vt bonū. Quare non eligunt malū, vt supponebat dubitatio. [eodē modo] pono [inter iucūda doloꝝ vel apparentiū dolorū reiectionē,] atq; priuationē. nam ēt Stoici indolētiam posuēt inter iucūda. & pono ēt [minoꝝ] doloꝝ [assumptionē, pro maioribus] doloribus euitandis inter iucūda. igił qđ supposuit dubitatio, falsum est, qui enim eligit minus malū apparēter vel existēter minus malū, tanq̄ bonū eligit, & qui eligit minus dolorificū, vt euitet maius dolorificū, vt iucūduz eligit. silr qui eligit priuationē mali, vt bonū eligit, licet nec sit bonū, nec maluz. & q eligit indolentiam: vt iucundum eligit, nec sit iucunda, nec dolorifica. hactenus de dubitatione.

(Margin: Cōmēta.)

DE IVCVNDIS, QVAE INIVRIANDI CAVSE SVNT.

¶ Sumendum ergo vtilia & iucunda quot, & quę. Sed cum de vtili in deliberatiuis dictum sit prius, de iucundo dicamus nunc.

Cōmēta. ¶ Cū; probasset hoīes sponte ꝑ se solū agere bona atq; iucunda aut vere aut apparēter, & ꝙ nemo per se loquēdo iniuriam faciat, nisi sponte agat, igił (vt ex superioribus dictū est) ondere quot, & quę sunt illa, quibus iniuriã facimus, est ostendere quot & quę sunt bona atq; iucūda apparentia vel vera, qr vera supius de bono dictum est, nunc ꝓponit dicere de iucūdis. dicit igił proponēdo suã intentionē. [Sumenduz ergo συμφέροντα]. i. vtilia, verū pro bonis accepit, quasi dicat [sumēdū ergo bona & iucunda, quot & quę,] qm̄ (vt supius diximus) ostēdere quot, & quę sunt illa, quibus iniuriã facimus, est ostēdere quot & quę sunt bona aut iucunda. [Sed cū de vtili]. i. de bono [in deliberatiuis dictuz sit prius,] accepit eniz vtile cōiter pro bono, [de iucundo dicamus nūc.] ordo eniz (vt diximus) est iste, nemo iniuriał, nisi sponte agat, nemo sponte agit, nisi bonū & iucūdū egerit. Quare nō possumus scire quid sit iniuriari, nisi intellexerimus bona & iucūda, sed cum de bonis sit dictū, reliquū est dicere de iucūdis. nam dicendo de iucundis, sciemus ea, in quibus homini homo iniuriatur. & causas, quibus iniuriatur.

¶ Oportet aūt definitiones sufficientes esse putare, si de vnoquoq; fuerint neq; obscu-

re,neq3 exquisite.

Cōmēta^m. ¶ Anteq3 pficiscat ad inten tum, pmittit quales debeāt eē definitiones rhetorice, vt postea exequēdo assumat definitiones, que sunt necessarie doctrine, que dicetur de iocūdis. mos enim boni mathematici primo pmit tit definitiones, vel definitionē, postea pmittit postulata, demū ex illis proficiscit ad intētum. dicit. [Ops aūt definitiones] .s. rhetoricas, que pmittūtur in principijs dicēdo p[sufficiēter esse putare, si de vnoquoq3 fuerint neq3 obscure, neq3 exquisite.] Satis enim rhetori ē aliquātulā notitiā dare de definitis, ita vt nec sint imanifesta, nec exquisite exposita. non enim spectat ad rhetorem exquisite definire.

¶ Supponatur itaq3 nobis voluptatē esse motum animi quēdam, statumq3 simul totum, qui est fm sensibilem ipsam naturam. Dolorem autem contrarium.

Cōmēta^m. ¶ Prosequit nunc definitiones, & vnam tantū affert, q doctrine, que erit de iocūdis, necessaria est. vz. qd sit voluptas. vbi attentione dignū, si verba legant, vt iacent, nō esse intelligibilia, immo esse cōtra ea, que dixit. 10. ethicoꝝ. vbi probauit voluptatē nō esse motū, sed pfectionē operationis. Quare opz pmo supponere Arist. per motū accepisse opationē, nam operatio hz rationē quādam motus, ppea dixit motū animi quēdā, qui nō est ppriē motus, sed motus animi, qui nō est motus, vt dicit impfectionē, sed, vt dicit operationē pfectā. Quare per motū operationē intelligit, nec itelligit voluptatem esse operationē ipsam animi. [Sed statū totū simul] .i. perfectionē simul totā ipsius motus animi. i. ipsius opationis alalis. vnde verbū que, vel & expositiue accepit, hoc pacto, supponat itaq3 nobis voluptatē eē motū animi quēdam .i. statum totū simul, hoc est perfectionē totam simul opationis animi, & qm animus diuidit in naturā intellectualē, & sensibilē, que est appetitus sensitiuus: ideo addit, q perfectio tota simul est ipsius motus, qui est animi non fm partē intellectualē, sed fm partē sensibilē: ideo dicit fm naturā sensibilē. dixit aūt totā simul pfectionē, qm si perfectio non esset tota simul, expectaret, & sic cum dolore ac tristitia esset admixta. ergo expō definitionis est hec, voluptas est pfectio tota simul sequēs nālem operationē sensus. & locutus est de voluptate, que in natura sensibili, qz voluptas, que est in natura intellectuali, vel non est voluptas, vel dī voluptas equiuoce. P. licet fm naturā intellectualē sit voluptas, qz tamē iniuriā facere (de quo vult loqui) sit fm voluptates sensibiles, iō hanc descripsit. & cum dixit fm nāz sensibilē, intellexit ē, vt nō sit cōtra naturā sensibilē, nō enim esset voluptas, nisi esset coniūctio cōuenientis cū conuenienti. qz vo omne, qd est cōtra naturā, est discōueniens, ideo tale, nisi sit cum assuetudine, (pp quā reddit naturale) nō erit iucundū. Et licet de voluptate nos diligēter diximus in lib° 2° de pulchro, tñ ne hec que Aristo. hic accepit, sicco pede habeāt, nō erit malū aliqua repetere eoꝝ, que illic diximus. & primo exponamus voluptatē esse perfectionē opationis, qua opatio perfecta dī: hoc eni mox pz, qm eadē operatio est pfecta, atq3 voluptifica, nec voluptifica, nisi fuerit perfecta, nec ptra perfecta, nisi voluptifica fuerit. Iure igit voluptas nihil aliud erit, nisi opationis pfectio. Obseruatio eni docet in ipsis opationibus, q ad potētias cognoscēdi attinēt, tum opationem esse voluptificā, cum fuerit pfecta. & inter hmōi operationes ea maxime voluptifica, q est pfectissima. est aūt pfectissima ea, que cum sit sensus vel intellectus, fuerit potētie optime affecte, & comparatione optimi obiecti inter ea, que attinēt ad potentiā, cuius est opatio. Quare si profecta opatio est voluptifica, & perfectior magis voluptifica, & pfectissima maxime voluptifica, opatio nimiꝝ ea rōne qua est perfecta, erit & voluptifica. qd eē nō potest, nisi voluptas sit opationis ipsius perfectio. Quo vo mō opationē pficiat, exponemus. multa eni sunt, que opationē perficiunt, vt agens, siue obiectū, & forma, sicuti eius opationes, que est cōualescere, medicus est principiū, & sanitas. Medicus quidē, vt agens & motor, sanitas vo vt forma principiū est. Quare operationē perficit obiectū per modū agētis, voluptas aūt per modū forme. sensus vo (cum bene affectus fuerit) eo mō, quo mouēs ab altero motū pficere opationē dicit. quo fit (vt voluptas sit operationis forma) non ista rōne, qua habitus, qui intrinsecus aduenit, sed vt pullulās quidā finis, perinde atq3 vt pulchritudo in etatis flore. erit itaq3 voluptas opationis forma non attinēs (vt ita dixerim) ad eius essentiā, sed quasi superueniens, mō quo pulchritudo iuuenibus superuenit. nā quēadmodū pulchritudo iuuenibus superuenit, quo bonā eorum dispōnē cōsequit, que iuuētutis principia sunt, ita eo pfectio aduenit opationi, quo sequit bonā dispositionē eoꝝ, que operationis principia sunt. erit igit voluptas (vt breuibus pcludā) forma opationi extrinsecus aduenies. ¶ Sed qōne dignū est, cū voluptas sit perfectio, atq3 forma opationis, cur non ppetua cōtinuaq3 est, sz tandē vertitur in fastidiū. dicamus igit eousq3 opationē voluptificā esse, quousq3 potētia & obiectū bene affecta manēt. cum enim sint similia, & eodē modo inuicē se hñt actiuū atq3 passiuū, idē quoq3 fieri natura solet. Quare nullus cōtinuo in voluptate est, aut dolore, cū humana non possint cōtinuo opari. defatigant eni in opationibus, quas voluptas (vt diximus) sequit. Sumus eni corpore passibiles, qui facile e prioribus affectionib° in nouas mutamur. defatigatis aūt principijs, ex qbus opatio proficiscit, & in pꝛiū affectionē conuersis, opatio in dolorē, atq3 fastidiū mutat. Quare cū humana opatio ppetua, cōtinuaq3 esse nequeat, & voluptas (vt diximus) opationē cōsequatur, quēadmodū nulla humanaꝝ operationū est ppetua, cōtinuaq3, ita fiet vt nec voluptas perpetuo afficiat. hinc vlterius alia emergit qō vtrum ob voluptatē viuere expetamus: an voluptatē ob vitam: Aristo. hanc missā fecit, nec ab rōne, qm viuere, & voluptas adeo permixte, piunctēq3 videntur, vt alterā nec esse sine altera possit, nec experi, sicuti nemo visum sine oculo, aut oculū sine visu expetere, desiderareq3 pōt. Quare quēadmodū pp oculū visus, & pp visum oculū, ita quoq3 & viuere pp voluptatē, cōtraq3 voluptatē pp viuere expetimus. Insup ex his, q diximus, perspicuū est voluptatē aliqua rōne ab ipso frui differre. nā voluptas operatiōis perfectio est. frui autē quiescere in hmōi voluptifica opatione, quousq3 opatio ipsa delectauerit. hec pauca de voluptate. tunc dolorē Aristo. describēs, dicit, [dolorē autē pꝛiū.] cum eni dolor sit voluptati pꝛius, ēt pꝛia definitione describēdus est. Quare sicuti voluptas est pfectio opationis sensibilis, sic dolor erit sensibilis opationis impfectio.

De voluptate.

Digressio de voluptate:

¶ Si itaq3 voluptas sit huiusmodi, patet iucundum id esse, quod dictam dispositionē efficit. corruptiuū autem, vel contrarie cōstitutionis effectiuum, dolorosum.

¶ Cum

Cōmēta. ¶ Cū assignasset defin itionē, nūc more boni mathematici, cōstituit suppositiones, quarum primaʒ assignat ꝛ dicit. Si itaqꝫ voluptas sit huiusmodi. scilꝫ pfectio operationis i. natiue, ponꝫ iucūduʒ id esse, quod dictam dispositionē. Scꝫ que est voluptas, efficit, corruptiuā autem, vel contrarię constitutionis effectiuum doloro sum, siue triste, siue dolorificum, id enim quod operationem perficit, iucūdum est, qđ ꝺo impficit, triste.

¶ Necesse igit̄ est iucūdū eē id, in qđ ꝭm naturam est ire, vt in pluribus.

Cōmēta. ¶ Positis definitione, ꝛ postulationibus, nunc accedit ad loca, quorum primuʒ accipit ab eo, quod est naturale ꝭm formaʒ: cuius ppōnē affert, ꝛ dicit. Necesse igit̄ est iucūdum esse, in qđ ꝭm naturā i. ꝭm formā nālem. est ire, vt in plurib⁹: hoc pacto ridere est nobis iucūdum, qm̄ in illud imus ꝭm naturalem formā hoīs. Similī mō flere est iucūduʒ, qa in illud imus naturalr̄ ad du, vt in pluribus, quia nullum naturale est necīuʒ, sed satis est, vt in illud plerūqꝫ eamus.

¶ Et maxime quę ꝭm ipsam fiunt, cū assumpserint suiipsorum naturam.

Cōmēta. ¶ Scđm locū sumit ab habitu nāli: cuius ppōnem affert, ꝛ dicit. Et maxie subaudi sunt iucūda, q̄ fiūt ꝭm ipsam s. nām, cū assumpserint nāʒ p habituationem suiipsoꝝ actiuā nālaꝫ. Cū eni aliquis habituat̄ (vt ita dixerim) in actib⁹, q̄ sunt ꝭm sui nām, actus illi sūt maxime iucūdi. H pacto qui libidinosus est nā, cuʒ assumpserit habitum actuū libidinis, q̄ sunt nāles sibi, magis delectabit̄ in actibus libidinis. Insup̄ q̄ natura est cursor, cū habitum assumpserit a cursibus, qui sunt sibi naturales, magis delectabitur in cursibus.

¶ Et ꝯsuetudines, nā ꝛ qđ cōsuetū est, velut natiuū iā fit. Silis eni consuetudo naturę est. Prope eni est qđ est sępe ei, qđ ē semp. Sꝫ nā qdē eius est, qđ est semp. cōsuetudo autem eius, quod est sępe.

Cōmēta. ¶ Tertiū locū sumit ab ipsa ꝯsuetudie, cui⁹ ppositionē affert, ꝛ dicit. Et consuetudines, subaudi sunt iucūdę, quod pbat, ꝛ dicit. Nā ꝛ quod cōsuetum est, velut natiuum, naturaleqꝫ iam fit. hoc pacto studia iucunda sunt, qm̄ ex cōsuetudie fiūt quasi nālia. dū assignat cāʒ, ꝛ dicit. Silis eni cōsuetudo naturę est, qđ declarat, ꝛ dicit. Prope eni est qđ est sępe ei, qđ est semp, sed natura qdem eius est, qđ est semp subaudi cuʒ nō impedit̄. cōsuetudo autē eius, quod est sępe, etiam si non impediatur. igitur consuetudo est propinqua naturę quo ad modum essendi. q̄re consuetudo iucunda est.

¶ Et qđ violētū nō est, vis eni p̄ter nām est. Quapp ꝛ recte dictū est, necessitates triste. nam dixit rem omneʒ necessariā tristem.

Cōmēta. ¶ Quartū sumit a carētia violētię, cuius ppōnem affert dicēs. Et qđ violentū non est, s. est iucūdū. Cui⁹ rōnē dicit. vis eni p̄ter nām est, q̄re nō violētū erit iucūdū carētia p̄ternālitatis. ppterea concludit. quapp ꝛ recte dictū est, necessitates i. coactiōes (qa vim icludūt) esse qdꝫ triste: qđ pbat poetę autē, ꝛ dicit, nam dixit, πᾶν γὰρ ἀναγκαῖον πρᾶγμα ἀνιαρόν. i. rē oēm necessariā tristē. s. p̄ vim quā icludit res ipsa necīa.

¶ Quare curę, studia, conatus tristia sūt. necessitate eni ac vi sunt hęc: si nō assueti fuerint, q faciūt. Sic enim consuetudo facit iucundum. Itaqꝫ contraria iucunda.

¶ Ex loco assignato cōcludit in particulari ea, quę sunt tristia, ꝛ dicit. Quare curę, studia, conatus ad ea, ad q̄ cum difficultate proficiscimur, tristia sunt, cuius rōnem assignat, ꝛ dicit. Necessitate eniꝫ ac vi sunt hęc, si non assueti fuerint, qui faciunt, sic enim consuetudo facit iucundum. nunc concludit, locuꝫ, ꝛ dicit. Itaqꝫ cōtraria s. non violēta iucūda sunt, vt dictum est. — Cōmēta.

¶ Idcirco dsidia, locus, qes, accubatiōes, sōnus in iucūdis sunt. cū nihil eoꝝ vi fiat.

¶ Ex loco supradicto cōcludit in specie, quę sunt iucūda, ꝛ dicit. Idcirco desidia, locus, quies, accubationes, somnus in iucundis sunt. cum nihil eorum vi fiat. In hs̄ eni nām nostrā nō violētamus, nec cōpellimus. — Cōmēta.

¶ Et cuius cupiditas inest, oē iucūdum est: nā cupiditas iucundi appetio est.

¶ Quintum locum sumit ab ipsa cupiditate, cuius ppositionem affert, ꝛ dicit. Et cuius cupiditas nobis icest, omne est iucundum. probat per definitionem cupiditatis, ꝛ dicit. Nam cupiditas iucūdi appetio est. sicut eni ira est appetio vltionis, sic cupiditas rei iucūdę. — Cōmēta.

¶ Cupiditatū ꝺo alię sine rōne sūt, alię cum rōne. sine rōne dico, quoties q̄cūqꝫ cupiunt, ex nulla cogitatiōe cupiūt. Sunt aūt hmōi, q̄cūqꝫ dicunt̄ eē nāles, vt q̄ sunt p corpus. veluti alimēti sitis, ꝛ fames: ꝛ ꝭꝫ vnāquāqꝫ alimēti spēꝫ cupiditas. ꝛ in gustatilib⁹, atqꝫ venereis, gnātimqꝫ in tactilibus, ꝛ in olfatu odoris, ꝛ in auditu atqꝫ visu. Cuꝫ rōne ꝺo, quoties q̄cūqꝫ cupiūt, post psuasionē cōcupiscunt. nam multa ꝛ videre ꝛ possidere cupiunt cuꝫ audierint, psuasiqꝫ fuerint.

¶ Cum assignasset locum a cupiditate, nunc exponit illum, ꝛ diuidit cupiditates, ꝛ dicit. Cupiditatū ꝺo, alię sine ratione alię cum ratione sunt. exponit membra, ꝛ dicit. sine ratione dico, quoties quęcunqꝫ cupiunt homines, ex nulla pręcedente cogitatione atqꝫ persuasione cupiūt. quas per exempla declarat, ꝛ dicit. Sūt autem huiusmodi quęcūqꝫ dicuntur esse nāles, vt quę sunt per corpus veluti alimenti sitis, ꝛ fames. nam sitis appetit⁹ est frigidi, ꝛ humidi, fames ꝺo calidi ꝛ sicci, ꝛ non modo cupiditas generatim, quę est per corp⁹, cupiditas est sine ratione, sed ꝛ ꝭm vnāquāqꝫ alimenti speciem cupiditas, ꝛ in gustatilibus, atqꝫ venereis, generatimqꝫ in tactilib⁹, ꝛ olfatu odoris, ꝛ in auditu, atqꝫ visu. omnes eni hę cupiditates sunt sine ratiōe, qa nulla pręcedente consultatione insunt nobis, deinde exponit cupiditates rationales, ꝛ dicit. Cū ratione ꝺo, quoties quęcūqꝫ cupiunt, scilicet homines, post persuasionem concupiscunt. Cuius causam affert, ꝛ dicit. Nam ꝛ multa ꝛ possidere, ꝛ videre cupiunt homines, cuꝫ audierint, persuasiqꝫ fuerint. ex his patet locus, nam oē idest iucundum, cuius cupiditas nobis inest, siue cum ratione, siue sine ratione. — Cōmēta.

¶ Quoniam autem voluptate frui est in sentiendo ꝭm aliquam passionem, ꝛ imaginatio sensus quidam debilis est, ꝛ recordātē,

ac sperātē eius rei sequtur imaginatio, quā recordatur, aut sperat, si aūt hoc est, pꝫ voluptates inesse recordātib9 valde, atq sperantibus, siquidem & sensus.

Cōmēta. ¶ Sextū locū assignat a memoria, & spe, & assignando propositionem, sumit tria, quorum primum est voluptate fruitur, ac afficitur, qui sentit sm aliquam passionem. i. qui sentit per aliquam similitudinem repñtatiuā alicu9 obiecti, patet hoc, q̄a sentire est naturalis operatio potentię sensitiuę. Per passionem enim speciem, vel similitudinem intelligit, quę impressa in sensu representat obiectum, cuius est similitudo, vt patet in libris de anima. dicit. [Quoniā autem voluptate frui, est in sentiēdo sm aliquam passionem] i. sm aliquā similitudinē, verba sunt suspensiua vsq ibi. [Si autem hoc.] Deinde sumit scdm, & dicit. [Et imaginatio sensus quidā debilis est,] scilicet cum fuerit de sensibili absente, vel preterito. Nam cum fuerit de sensibili presente, imaginatio est sensatio pollens Est etiam debilis respectu sensationum, quę sunt sensuum exteriorum, quibus nō sentimus nisi obiecta presentia. Deinde sumit tertiū, & dicit. [Et recordantem ac sperantem eius rei sequit imaginatio, quam recordatur, ac sperat,] nullus enim recordatur, vel sperat, qui nō imaginatur. Per hęc tria vult habere recordantibus, & sperantibus inesse sensū / saltem earum rerum, quas recordantur, vel sperant. quia inest eis imaginatio. Imaginatio est aliquis sensus. igitur recordantibus & sperantib9 inest aliquis sensus, tūc concludit, & dicit. [Si autem hoc est.] scꝫ q̄ sperantib9, atq recordantibus insit aliquis sensus, inerit voluptas. & hoc dicit. [Pꝫ voluptates inesse recordātib9 valde] & ad vnguem, [atq sperantibus, siquidem & sensus] eis inest. vnde syllus est, quibus inest sensus alicuius, inest voluptas, vt pꝫ per primum presuppositum. recordātib9 autem ac sperātibus inest sensus alicui9. igitur inest voluptas. Ꝯ recordātibus & sperantibus insit sensus aliquis, pbatur. quib9 inest imaginatio alicuius, inest sensus alicuius. recordātibus ac sperātib9 inest imaginatio alicuius. igit sensus alicui9. Hęc ex suppōnibus.

¶ Quare necessariū est iucūda oia eē, aut in sentiēdis pręsentib9, vel in recolēdis pręteritis, vel in sperandis futuris. Siquidē pñtia sentimus, pręterita meminimus, futura speramus.

Cōmēta. ¶ Ex dictis reducit p viā corollarij oēm voluptatē ad tres, accepit enī ἡδέα. i. iucūda p voluptatib9, & pluralē p singulari, & dic. [Quare necīuꝫ ē iucūda oia] i. voluptatē oēm [eē, aut in sentiēdis pñtib9,] qꝺ fieri pōt p vnūquēq sensuꝫ internū & externū. [vel in recolendis pteritis] qꝺ fieri non pōt, nisi per sensus internos. [vel in sperandis futuris,] qꝺ etiā fieri nō pōt, nisi per sensus internos. Cui9 rōnē assignat, & dicit [Siqdem pręsentia sentimus] s. externis sensibus, [pterita meminimus] s. virtute memoratiua, q̄ internus sensus est [futura speram9] s. virtute imaginaria, q̄ etiā intern9 sensus est. Quare oēs voluptates ad tria capita reducunt. sentire igit possumus iucūda bifariā, aut in se, cū. vꝫ. sentiendo ipsa, fuerint pñtia. vt p exteriorē sensuꝫ, & tūc bonorum sensu voluptate maxie afficimur, cuꝫ ipsis fruimus oino cōiuncti. aut hęc sentire possumus in suis simulachris, q̄ gręci phātasmata dicunt / latini visa, quo mō in somnijs ipsa sentimus, nō eni ea tūc sentimus in se, sed in suis simulachris, & hōc modo illa sentiēdo voluptate afficimur, sꝫ minus.

¶ Quę igit meminimus, iucūda sunt, nec solū q̄ cū aderāt in pñti, voluptatē afferebant, verūetiā nōnulla eoꝝ, quę nō erāt iucūda, si fuerit posterius bonū ac laudabile, qꝺ post illud. hinc & illud dictū est, sꝫ iucūdū seruato meminisse laboꝝ. Et illud etenim post labores etiā lętat vir recordatus, q multa passus fuerit, multaq gesserit. Hui9 autē rei cā est, q̄n malū etiam nō hīc iucūdum est.

Cōmēta. ¶ His dilucidatis, redit ad 5m locuꝫ, q accipit a memoria, cui9 ppōnē affert & dicit. [Quę igit meminimus, iucunda sunt, nec solum, quę cuꝫ aderant in pręsenti, voluptatem afferebant, verūetiaꝫ nōnulla eoꝝ, q̄ nō erāt iucunda, si fuerit posterius bonum ac laudabile, quod post illud] habetur, vnde si ex laboribus passis relinquitur honor, aut aliud bonū laudabile, memoria eorū iucunda est. qꝺ Virgilius nō ignorauit, cum dixit, forsan & hęc olim meminisse iuuabit. hoc probat, per dicta poetarum, dicens [hinc illud dictum est] ἀλλ' ἡδύ τοι σωθέντα μεμνῆσθαι πόνων. i. [sed iucūdū seruato meminisse laboruꝫ, & illud] s. aliud poetę, μετὰ γάρ τε καὶ ἄλγεσι τέρπεται ἀνὴρ μνημένος ὅς τις πολλὰ πάθοι καὶ πολλὰ ἐόργοι. i. [etenim post labores etiaꝫ lętatur vir recordatus qui multa passus fuerit, multaq gesserit.] hac ratione delectant historię nō modo earum rerū, quas nos gessimus, sꝫ quas alij gesserunt, & assignat causam, & dicit. [Huius aūt rei cā est, quoniā malū ēt non habere, iucundum est.]

¶ Eoꝝ aūt, quę in spe sunt, q̄cūq cuꝫ adsūt, voluptatē, aut vtilitatē afferre nō paruā aut sine dolore iuuare videntur. Et oino q̄cūq cum adsunt, & sperantibus, & recordātib9 vt plurimum delectationi sunt.

Cōmēta. ¶ Assignat 7m locū a spe, cui9 ppōnē affert, & dicit. [Eorum autē, quę in spe sunt, q̄cūq cuꝫ adsunt, voluptatē, aut vtilitatē afferre non paruaꝫ, aut sine dolore iuuare vident,] hęc subaudi sunt iucūda, sperāti enim bonū & vtile semper spes est iucūda, qm̄ illud bonū est aliquo modo pñs. deinde amplificat locuꝫ, & dicit. [Et oino q̄cūq cū adsunt, & sperātib9, & recordātib9 vt plurimuꝫ delectatiōi sunt,] hęc sūt iucūda, qm̄ (vt diximus) cum sint in spe, aliquo mō vident pñtia, & cuꝫ sint aliquo mō pñtia, est eoꝝ aliqs sensus, iucūda sunt igit.

¶ Quapp irasci quoq est iucūdū, sicuti Homerus scripsit de ira, qꝺ defluēte melle longe magis dulcior sit, nemo enī irascit ei, quē vlcisci videt ipossē. illis ēt, q valde sup se viribus pollēt, aut nō irascunt, aut minus.

Cōmēta. ¶ Ex his, quę dixit, concludit irasci iucundum esse. nāꝫ si qui vlciscitur summa voluptate fruitur, etiā qui sperat vlcisci, delectat, irasci aūt appetit9 est vlciscēdi cum spe ipsa, ideo ꝯcludit. [Quapp irasci quoq est iucūdū] nā irasci ē appetere vltionē, q̄ nō appeteret, nisi eēt in spe. pbat h auctē Homeri, & dic. [Sicuti Homer9 scripsit de ira,] ὅς τε πολὺ γλυκίων μέλιτος καταλειβομένοιο. idest [qꝺ & defluente melle longe magis dulcior sit.] Deinde assignat rationem, & dicit. [Nemo enī

irascitur

irascitur ei, quem vlcisci videt impossibile.]non enim irascimur dijs, nec regib°, quos vlcisci vz impole, [illis etiā, q valde virib° sup se pollēt,]lz non sint reges, nec dij, homines [aut nō irascunt, aut min°]. s. irascunt: cā aūt, qm vbi nulla spes ē vlciscēdi, ibi nō est irasci. est igitur irasci melle dulcior, qtenus in ipso irasci est spes vlciscendi. Quare si q sunt i spe futuri boni, delectāt, irasci iocūdū erit, qm in ipso est spes futuri boni. s. vlciscēdi, quod iratus, putat esse bonum.

¶ Et plurimas cupiditates voluptas qdaz consequitur. Nam cū quo nam modo se assecutos esse meminerint, aut quo nam modo sperent se esse assecuturos, voluptate qdam afficiantur.

Cōmēta^m. ¶ Assignat 6^m locū ex varia rōne appetēdi, nā tā recordātes, q sperātes appetūt aliq futura, nō tn eadē rōne appetēdi, aliqs enim appetit bibere iterz eo mō. q alias bibit, qm recordat bibisse illo mō. aliqs appetit bibere, qz sperat bibere, verz alia rōne, atq alia, ille qdē, qz eo mō recordat, hic qz sperat sic, z vtrāq cupiditatē seqt voluptas, nō tn eadē rōne, qm alterā cupiditatē sequit voluptas pp memoriā, alterā pp spem. dic. [Et plurimas cupiditates]. i. z varias rōnes appetēdi semp [9seqt voluptas qdā,]lz alia atq alia. Cam° rōnē assignat, z dicit. [Nā cū quo nā mō se assecutos eē meminerint,]seqtur vna rō appetēdi, [z voluptate qdā afficiūt]pp memoriā. [aut quo nā mō sperent se eē assecuturos]seqt alia rō appetēdi, [et]alia [qdā voluptate]afficiūt pp spes. Quare loc° pz ex varia rōne appetēdi seq in nobis variā voluptatē. Siqdē alia voluptas seqt ex rōne appetēdi pp memoriā, z alia ex rōne appetēdi pp spes: q locus nō valeret, nisi spes, z memoria eēnt iocunde.

¶ Veluti q in febribus siti detinent, memoriaq habentes q biberint, sperantesq se bibituros gaudent.

Cōmēta^m. ¶ Nūc assignat ex^a, z dclat quo mō ex varia rōne appetēdi, varie cupiditati voluptas seqt; verz vbi i pcedēti textu ex memoria z spe mōstrauit duas appetēdi rationes, hic illas copulat i vnā, z dic. [Veluti q i febrib° siti]. i. cupiditate bibēdi [detinēt, memoriaq hntes q biberint, sperātesq se bibituros, gaudēt] voluptateq afficiūt, nā cupiditas oriē ex memo^a, z spe sit, q iūt iocūde.

¶ Et amātes, cū alloquant, z scribāt, z somnient, z faciāt qcq aliud semp de re, quā amāt, voluptate afficiant, nā in hmōi oibus, cum eius rei recordantur, quę amatur, quasi eaz putant sentire.

Cōmēta^m. ¶ Assignat scdz exēplū in amātib°, z dic. [Et amantes] διαλεγομενοι. i. [cū alloquant,]i. mutuo voces accipiāt ac reddāt, [z scribāt, z somniēt, z faciāt qcq aliud semp de re quā amāt voluptate afficiunt.]Vbū [z faciant]in codicib° grecis impssis non habet. tamē in alijs habetur, z Georgius, z vetus translatio hēt. Deinde assignat causam, z dicit. [Nā in hmōi oibus, cum ei° rei recordat, quę amatur,]siue sit puella, siue amic°, amantes quasi [eaz]rem [putant sentire.]sic igit voluptate afficiunt pp memoriā, p quā res amata qsi psens fit amātibus. Egidius ex corruptis trāslationib° innumeros errores molitur, quos nos nō adducimus, ne videamur maledici. verz est eū multa bona dicere, quę acumine ingenij potius, q vboz Aristo. expōne inuenit.

¶ Et amoris indiciū omnibus hoc fit, vt nō solum (cum adest) lętentur, sed absentis etiā recordari ardeant.

Cōmēta^m. ¶ Ex dictis 9cludit indiciū amoris, quo. s. amās cognoscere poterit amet ne a sua puella amata, z econuerso; qd etiā signū in amicitia locū hz z dicit. [Et amoris indicium oibus hoc fit,]Vbū imuū gręce est αρχη, qd latine sonat principium, verū qz principium hic accepit, non pro principio essendi, (nam amor incipit ab aspectu, vt Aristo. dicit 8° ethicoz, z non a memoria) sed p principio cognoscendi amorem, ideo nos indiciū transtulimus. nam indicium principiū cognoscendi est. Est igitur amoris indiciuz in oibus amātibus, [vt nō solū cū adest]. s. res amata, amātes [lętent, sed obsentis etiā recordari ardeāt.]Ex his colligūt signa amoris, qb°. s. amās pōt cognoscere ab amata puella, quā amat, se redamari. Est enī p^m recordatio, cū enim abierit amans, eiusq recordat amata, redamatiōis idiciū ē. Deinde si pp absētiā tristet, ac doleat, nec min° redamatiōis indiciū ē hndū, cū amata gaudeat, lęteturq ob amātis psētiā. Insup si amata ea p amante agit, aut agere exardet, q ex pro seipsa, hoc est signum redamatiōis exploratissimū. potissimū si amata puella amanti cōdolet, cōgaudet, atq cum opus fuerit, cōlętatur. Verz de his, z alijs in libro de pulchro diligentissime dictum est.

¶ Iccirco et cuz męstus efficiet ex eo, qz nō adest, et in luctib°, ac fletib° inest voluptas qdā. Meror enī est in eo, qd nō adest, voluptas vo, q recordet, ac illuz quodā mō videat, z q agebat, z qlis erat. Vn z illud dictū est, sic fatus, super his autem cunctis voluptatem excitauit fletus.

voluptatem ἐφίμερον amorem

Cōmēta^m. ¶ Ex dictis et cōcludit aliud, qz vz in tristitijs luctib°, z fletibus fit voluptas, z dicit. [Iccirco et cū męstus efficiet]amās [ex eo qz nō adest]amata, vel amat° corporaliter. [etiā inest voluptas qdam in luctib° z fletibus]eius, qbus plorat amatā vel amatū pp mortez vel corporalem absentiam, z ostendit quo modo voluptas, z quo modo meror, z dicit. [meror eniz est in eo, qd non adest]. s. psens corporaliter amata vel amatus ipse. [voluptas vo, quod recordetur,]siatq psens per speciem per quam [z illuz quodāmodo videat,]vel illā, videat dico, [z quę agebat, z qualis erat,]saltem fm imaginationē. Deinde pbat hoc ita eē per Homerū, z dic. [Vn z illud]Homeri [dictū ē,]ως φατο, τοισι δε πασιν εφιμερον υφ' ορσε γοοιο. [sic fat°, super his autez cūctis voluptatem excitauit fletus,]vel hoc pacto, sic fatus, flendi cunctis iniecit amorem.

¶ Et vlcisci iocūdū, nā si qd non assequmur, triste est, id si asseqmur, iocūdū est. Qui vo irascuntur, magnopere dolent. non vlti, sperantes itaq gaudent.

Cōmēta^m. ¶ Repetit corollariū, qd superius ex 7° loco deduxit, z dic. [Et vlcisci iocūdū,]pbat p locū ab opposito, z dicit. [Nā si qd nō assequmur, triste est,]ac dolorosuz, [id si asseqmur, iocūduz est. Qui vo irascunt, magnopere dolent, non vlti, sperātes vtiq gaudēt.]irasci igitur pp spem vlciscendi iocūduz est, pbauit hoc superius, quia quorum nō speratur vltio, eis non vlciscimur.

¶ Et vincere iocūdum est, nec 9tētiosis mō, verū etiā oib°. excessus nāq imaginatio fit,

cuiꝰ rei omnes aut moderate, aut magis cupiditatem habent.

Cōmētaᵐ. ¶ Nunc assignat nonū locū ab ipso vincere, cuiꝰ ꝓpositionem dicit. [Et vincere iucūdū est, nec cōtētiosis modo, verūetiā oībꝰ] hoībꝰ. cuiꝰ cām assignat ⁊ dic̄, [excessus nāq; imaginatio fit.] q enī vicit, imaginat̄ exceder̄. [cuius rei oēs, aut moderate, aut magis] .s. q̄ȝ oporteat, [cupiditatē hñt.] cur Ꝟo excedere, sit iucūdū, pȝ, qa cōuenit naturę hoīum Est enī hō aīaliū nā̄ dñicū, dominiq; nāliter cupidissimū, ideo excedere, cum cōueniat naturę, iucūdum est, ⁊ quia excedere est iucūdum, imaginatio excessus iucunda est. quare vincere erit iucūdū oībus hominibus. Nam in vicendo imaginatio excessus fit, cuius rei (vt dictū est) oēs aut moderate, aut magis etiaȝ q̄ȝ oporteat, suapte natura cupidi sunt. Egidiꝰ laborat frustra, nam quę exponit sua sunt, non Aristotelis, lȝ non sint imperite dicta. Enititur eniȝ ipse declarare, ꝙ non solum vlcisci, ⁊ vincere sint iucunda, sed ꝙ videre huiusmodi sit iucundum oībus circūstantibus, nam videre q̄ naturę videntiuȝ cōueniūt, iucundū est, ⁊ si aliqui videntes bella tristent̄, hoc fortasse est, non quia visus talium non est iucūdus, sed ꝓpter timorem, vel desiderium, quo declinant ad aliam partem. ꝓpter hęc enī generatur dolor, nō autē ꝓpter visum.

¶ Qm̄ Ꝟo vincere iucunduȝ est, necesse est ⁊ ludos iucūdos esse, qui pugnę, ⁊ qui iaculationis, ⁊ qui cōtentionis sunt. Sępe enim in ipsis fit victoria. ⁊ ludus taloruȝ, ⁊ ludus pilę, ⁊ ludus aleę, ⁊ ludus tabularum, ⁊ ludi liberi simil̄r, nam eorum aliј iucundi fiūt, siqs assuescit, aliј sunt statim iucundi, vt venatio, quę est ferarum insectatiua. vbi enim certatio est, ibi quoq; victoria est.

Cōmētaᵐ. ¶ Assignat locum 10ᵐ a ludis, cuius ꝓpositioneȝ affert, ⁊ dicit. [Qm̄ Ꝟo vincere iucūdū est, necesse est ⁊ ludos iucūdos eē] idē .s. [q pugnę, ⁊ q iaculatiōis, ⁊ q ꝯtētionis sunt.] idē enī ludos gymnicos reduxit Arist. i tres, vȝ. in μαχητικάς .i. pugnatiuos, ακοντιστικάς .i. iaculatorios, ⁊ εριστικάς, idest cōtentiosos, naȝ pugnatiui fiebāt palestris, iaculatorij fiebant proiectionibꝰ, contētiosi fiebāt cursibꝰ, ⁊ motibꝰ. oēs enī isti sunt iucūdi, cuiꝰ rōnē assignat, ⁊ dic̄. [Sępe enī i ipsis fit victoria,] ⁊ qa in ipsis accidit victoria, vnusqsq; ludēs imaginat̄, ⁊ sperat vincere, q̄re ludi oēs ꝓpter spem vincendi iucundi sunt. Deinde concludit nō mō gymnicos ludos esse iucūdos, sed ēt alios, qui fiūt recreandi causa, ⁊ dicit. [Et ludus taloꝝ] .s. iucūdus est, qui grece dī αστραγαλισις. [⁊ ludus pilę] q dicitur σφαιρισις, [⁊ ludus aleę,] q dī κυβιας, [⁊ ludus tabulaꝝ,] qui grece dī πεττειας, hic enī fit sine talis, quem Palamedes inuenit in troiana obsidiōe. [Et ludi liberi sil̄r] sūt iucūdi, ⁊ p ludos liberos (quos vocat εσπουδασμενας παιδιας) intelligit gymnicos de qbus dixit, quos nunc repetit, vt distinguat, ⁊ dicit, ⁊ [ludi liberi sil̄r] sunt iucundi, [nam eoꝝ aliј iucūdi fiunt] non in principio, quoniam sunt cum labore, vt palestra, ⁊ cursus, ⁊ saltꝰ, ⁊ piectio, ⁊ attractio, [aliј sunt statiȝ iucūdi,] vt κυνηγια, idest [venatio,] proprie cum canibus, θηρευτικη, idest [ferarum insectatiua.] ⁊ assignat causam. [vbi enī certatioꝰ est, ibi quoq; victoria est.] ⁊ quoniam in venationibus, q̄ fiūt telis, canibus, equis, viribꝰ magna certatio est, ideo iucundissime, vt Plato dicit 7ᵒ libro de legibus.

¶ Quapropter forensis, ⁊ contentiosa iucūda est assuetis atq; potentibus.

Cōmētaᵐ. ¶ Concludit ex dictis alias etiā ꝯtētiōes eē iucundas, ⁊ dicit. [Quapp forēsis] .s. certatio, [⁊ cōtētiosa,] quę fit in causis, [iucunda est,] nō ignorantibus, ⁊ insuetis, sed [assuetis] .s. dicere, [atq; potentibus] in dicendo. nā in his, vt in illis victoria est: cuiꝰ cupidi sunt homines oēs suapte natura. ⁊ qm̄ in his est victoria, est spes vincēdi, quare cōtentiones hmōi iucūdę sunt pp spēȝ vincēdi.

¶ Et honor atq; gloria iucundissimoruȝ est. Fit enim vnicuiq; imaginatio ꝙ sit talis, ac studiosus. p̄sertim ⁊ cum hi asserant, quos non existimat mentiri, quales domestici potius sunt, q̄ȝ alieni. Deinde familiares ac noti, ⁊ ciues q̄ȝ peregrini, ⁊ qui sunt, q̄ȝ futuri, ⁊ prudentes q̄ȝ insipientes, ⁊ multi q̄ȝ pauci. Hos eniȝ veraciter prędicare verisimiliꝰ est q̄ȝ oppositos. Nulla enim cura est, vt ab hiis, quos quispiam nimiuȝ despicit, veluti a pueris, aut a bestiјs honor aut gloria acquirat̄. sed siqdem, alterius gratia erit.

Cōmētaᵐ. ¶ Assignat locū 11ᵐ ab honore ⁊ gloria, ⁊ dicit. [Et honor atq; gloria iucūdissimoꝝ est,] cuiꝰ rōnem assignat, [Fit enī vnicuiq; imaginatio ꝙ sit talis] .s. q̄lis dī, [et] ꝙ sit [studiosus,] cui dēbet̄ honor, ⁊ gloria. Deide exponit, qui honor, ⁊ gl'ia sūt iucūdiores, ⁊ dicit. [P̄sertim ⁊ cum hi asserant] .s. laudes honorificas, [quos nō existimat mentiri,] deinde exponit, qui sunt, qui nō existimantur mentiri, ⁊ dicit. [Quales domestici potiꝰ sunt q̄ȝ alieni, deinde familiares ac noti, ⁊ ciues] .s. potius [q̄ȝ peregrini, ⁊ q sunt] subaudi potiꝰ [q̄ȝ futuri, ⁊ prudentes] potiꝰ [q̄ȝ isapiētes, ⁊ multi] potiꝰ .s. sapiētes, [q̄ȝ pauci,] cuiꝰ rōnē affert, ⁊ dic̄. [Hos enī veraciter p̄dicare verisiliꝰ est q̄ȝ oppositos,] qa magis norūt. Deide affert Aristo. signū eiꝰ, qđ dixit, ⁊ dicit. [Nulla enī cura est, vt ab ijs, quos qspiam nimiū despicit, veluti a pueris aut bestijs, honor aut gloria acqrat̄,] a bestijs qdē, qa non cognoscūt, a pueris Ꝟo, qa sūt isipiētes, [sed siquideȝ] est aliqua cura .s. vt laudetur a pueris, nō honoris gratia erit, vt scilicet ab eis laudetur, sed [gratia alterius,] vt scilicet pueri assuescant in prędicandis orationibus ⁊ carminibus laudatiuis.

¶ Et amicus ex iucundis est, nam ⁊ amare iucundum. Nullus enim vinum amat, qui vino non lętetur.

Cōmētaᵐ. ¶ Assignat locū 12ᵐ ex amicō, ⁊ dicit. [Et amicus ex iucūdis est,] Cuiꝰ rōnē assignat, ⁊ dicit, naȝ (vt supiꝰ est ꝓbatū) [amare est iucūdum,] quod ꝓbat exemplo, lȝ superius sit ꝓbatuȝ ratione, ⁊ dicit. [Nullus enim vinū amat, qui vino non lętetur.] igitur nullus amat amicū, qui amico non lętetur, ꝙ si lętetur amico, amicus erit iucundum quippiam.

¶ Et amari iucundum. Imaginatio enī hic quoq; est eius, quod sibi inest bonū esse, qđ (qui sentiunt) omnes cupiunt. Amari auteȝ diligi est ipsum propter se.

Cōmētaᵐ. ¶ Assignat locū 13ᵐ ab ipso amari, ⁊ dic̄. [Et amari iucūdū] ē, imo fortasse lōge magis q̄ȝ amare. Cuiꝰ cāȝ assigāt, ⁊ dicit, [Imaginatio enim hic,] .s. in ipso amari [quoq;

est eius

est eius, quod sibi inest bonū esse,]idest imaginatio hic quoqꝫ fit bonū sibi inesse, [qđ qui sentiūt, oēs cupiūt,] qui eniꝫ amat, imaginat ea hic, quę sunt digna amore, vt si fuerit puella, imaginat se esse pulchrā, q₂ pulchrituꝫ est dignum amore. ⁊ pudicā, q₂ pudor est amore dign⁹, ⁊ alia plurima bona, quę cognoscētes oēs cupiunt, ⁊ si fuerit vir, cum amat, imaginat de se silr. hmōi ꝟo imaginationes iucundę sunt. quare ⁊ amari iucundū. exponit aūt qd intelligat per amari, ⁊ dicit, [amari aūt diligi est ipsum pp se,]non aūt propter aliud, qm̄ non ipse amaretur, sed illud, propter quod amatur.

Et ammirationi esse iucundum, quoniaꝫ ⁊ honorari.

Cōmēta. Assignat locuꝫ 14m ab ipsa ammiratione, ⁊ dicit. [Et ammirationi esse,]iucundū est ei, qui est ammirationi. [qm̄ honorari]est ēt ei iucundum. est enim ammiratio species honoris (vt superius dictum est.)

Et adulationibus aures prębere, ⁊ adulator ipse iucundum, nam ⁊ ammirari, ⁊ amare videtur adulator.

Cōmēta. Assignat 15m locū ab ipsis adulationibus, ⁊ dicit. [Et adulationibus aures pbere ⁊ adulator ipse] est qd [iucundū,] pbat, ⁊ dicit, [nam ⁊ ammirari, ⁊ amare videt adulator,]sed hęc ambo iucunda erant.

Et eadē agere sępius, iucundum. qđ enim consuetum est, iucundum erat.

Cōmēta. Assignat 16m locuꝫ a frequenti actione vel ab ijs, quę sępe fiūt pp cōsuetudinē ⁊ dicit. [Et eadē agere sępius, iucundū est,]cuius rationē affert, ⁊ dicit, [qđ enim consuetuꝫ est, iucundū erat]idest iucundū esse dictū erat superius. Qđ enim sępe fit, cōuenit consuetudini, quę est altera quasi natura. igitur est iucundum.

Et vicissitudo iucunda. fm naturam eniꝫ fit mutatio. ēt qđ semp ideꝫ manet, constituti habitus facietateꝫ parit. vnde dictum est, vicissitudo rerum omnium iucunda est.

Cōmēta. Assignat 17m locū ab ipsa reꝝ vicissitudine. cuius ppositionē dicit. [Et]το μεταβαλλειν.i. mutatio, [vicissitudo rerū,]atqꝫ varietas, iucunda est. pbat, ⁊ dicit, [fm naturā enim]simplr, ⁊ humanaꝫ [fit mutatio.]fm naturā simplr quidē, qm̄ natura inferior semper est in mutatione. fm humanaꝫ ꝟo, qm̄ semp est in varietate, atqꝫ mutatione. Quare cuꝫ rerū vicissitudo, atqꝫ varietas conueniat naturę simplr, ac humanę, iucunda erit. Pręterea vicissitudo ꝯuenit nostro appetitui, qui non semp ideꝫ manet, vt superius declaratū est. Insuper in mutationibus, rerūqꝫ vicissitudinibus speramus. spes aūt voluptate afficit, deinde assignat aliā rōneꝫ, ⁊ dicit. [ēt qđ semper idem manet,]vnoqꝫ ac eodē mō semper se hꝫ, fixi ac [cōstituti habitus]υπερβολην.i. excessuꝫ, [satietateꝫ,]ac stomachū [parit.]declarauimus eniꝫ superius nullā voluptatē cōtinuā, ac perpetuaꝫ esse, quin tandē vertat in stomachuꝫ atqꝫ fastidiū. ⁊ hoc mōstrat p illud poetę cū dicit, [vn̄ dictū est,]μεταβολη παντων γλυκυ.i. [vicissitudo rerum oiuꝫ iucunda est,]

Et iccirco quę interuallo tēporis, iucūda sunt tam hoīes, q̄ res. nam mutatio pręsentium est. simul etiā qđ interuallo temporis est, raro fit.

Cōmēta. Ex hoc loco 17o ꝯcludit ea, q̄ fiunt interuallatiꝫ esse iucunda, ⁊ dicit. [Et iccirco q̄ interuallo tpis,]interuallatimqꝫ fiūt, [iucūda sunt tam hoīes, q̄ res.]sequit istud ex dictis, qđ ostēdit, ⁊ dicit, [nā mutatio pñtiū,]⁊ interuallatiꝫ facta est, q̄ (vt dcm̄ est) iucūda est. vn̄ cū q̄ interuallatiꝫ fiūt, mutatione reꝝ pñtiū fiant, q̄ iucūda est, iure oia, quę interuallo tpis fiunt, iucūda erūt. deinde assignat aliā rationeꝫ, ⁊ dicit, [simul ēt] cum rōne pręfacta [qđ interuallo tpis est, raro]subaudi fit. verbū eniꝫ fit nō est in gręco, sed more attico subaudiendū est. vnde ⁊ prouerbium est, omne rarum charum.

Et discere ⁊ admirari iucūdū, vt plurimū est, nam in admirando quidē cupiditas est, qm̄ admirabile desiderabile est. in adiscendo ꝟo, in id, qđ est natura constitutum.

quoniam
ὥστε
quare
nam.

Cōmēta. Ex loco eodē 17o sequitur scđo discere, ⁊ admirari eē iucūdū, sequitur dico, qm̄ mutatio ⁊ varietas (vt dcm̄ ē) iucūda est, ⁊ cū discere, atqꝫ admirari mutationē quādaꝫ īportēt, iō sunt iucunda. dicit. [Et discere ⁊ admirari iucūdū vt plm̄ ē,]q₂ in mutatiōe sunt. dico vt plm̄, q₂ cuꝫ discere ⁊ admirabile fuerint pter speꝫ possidēdi i se, vel in ęqli. doloris nō nihil efficiūt. ⁊ licꝫ h̄ seqͣt ex dictis, pbat alia rōne, ⁊ p̊ de ipso admirari, ⁊ dicit, [nā i admirādo cupiditas ē, q₂ (vt dī p̊ metaphy.) dubitās, ⁊ admirās capit discere cāꝫ. vidētes eniꝫ pmi pbi lunā, ⁊ soleꝫ deficere, dubitātes cāꝫ, scire cāꝫ exardebāt, ⁊ inde cęperūt pbari. igit in admirādo cupiditas ē, pbat mī h̄ p locū a ꝯiugatis, ⁊ dicit [qm̄ admirabile desiderabile est,] igit admirari est cōcupiscere. sed cupiditas iucūda est, (vt patuit) igit admirari est iucūdū. deinde pbat idem de ipso discere, ⁊ dicit, in discēdo ꝟo, subaudi pficimur [in id, qđ est nā ꝯstitutū]. i. in id, qđ est nobis nāle, scilicet ad pfectionē, q̄ acqrit p disciplinaꝫ: at perfectio nobis est nālis, quare discere est iucundū, q₂ ꝯuenit naturę. quippe cū q discit, id efficiat, qđ ei⁹ nāli inclinationi ꝯuenit, oēs siquidē hoīes natura scire desiderant.

Et beneficiuꝫ tam conferre, q̄ accipere ex iucūdis est. nam (qui recipiunt) qđ cupiūt, adipiscunt. Qui autē cōferunt, habent, abūdantqꝫ ijs, quę vtriqꝫ appetunt.

Cōmēta. Ex eodē 17o loco infert tertiū locū pticularē ex collatiōe, ⁊ receptiōe bñficioꝝ, ⁊ dicit. [Et bñficiū tā ꝯferre, q̄ accipe ex iucūdis ē,]assignat cāꝫ, ⁊ p̊ de receptione, ⁊ dicit, [nā (q recipiūt) qđ cupiūt, adipiscunt.]⁊ sic acqrūt ea, q̄ non habebāt, q̄ sunt eis noua, cū mutatio sit iucūda, bñficiū accipe erit iucundū. Pręterea est alia rō, nā q recipiūt, qđ cupiūt, adipiscunt, iucūdū ergo est, q₂ ꝯuenit appetitui nāli. deīn de bñficioꝝ collatiōe pbat, ⁊ dicit, [q aūt ꝯferūt. hñt, ⁊ abūdāt ijs, q̄ vtriqꝫ]. s. recipiētes, ⁊ dātes, [appetūt,]nā dātes hñt ⁊ abūdāt honorib⁹, q̄s recipiētes, ⁊ dātes appetūt. Superius eniꝫ declaratū est in munere esse honorē dātis ⁊ recipiētis. Quia igit vterqꝫ hꝫ, qđ appetit, ꝯferre igit bñficiū ꝯuenit appetitui nāli. igit iucūdū. P. in accipiēdo honore, quem pus nō habebat, ꝯferēs bñficiū mutat, mutatio ꝟo iucūda est. P. qui confert, excedit, excedere autem iucundum est, quare beneficium conferre iucundum.

Quoniam autem bene mereri iucundum est, corrigere propinquos, ac manca supplere iucundum hominibus est.

Cōmēta. Ex primo loco 3o infert quartū, ⁊ dicit. [Qm̄ autem] ευεργετικον. i. beneficiū eē, ac [bn̄ mereri,] bñficiūqꝫ cōferre, [iucundū est,]vt ex primo 3o loco pꝫ, iccirco επανορθουν. i. subuenire, ac [corrigere propinquos,

ac manca supplere iucūdū hoībus est.] nam ex hoc ap paret hoiem hoibus benefacere, videt enī quasi eius ꝑfector, quatenus eos corrigit, atq; indigentiā supplet. accedit ꝙ in hoc corrigēs videatur excedere, excedere aūt (vt superius patet) iucundum est.

¶ Et quoniam discere, ⁊ admirari, ⁊ cetera eiusmodi, iucunda sunt, necesse est, ⁊ imitatiuū, (vt pictura, ⁊ statua, ⁊ poeticū) ⁊ oē qḋcūq; fuerit repn̄tatiuū (ēt si iucundū id non sit, qḋ repsentat) iucundū esse. non enī illo letatur, sed qm̄ ratiocinatio est, ꝙ hoc illud sit. Quare aliquid discere accidit.

Cōmēta. ¶ Nunc assignat locū quintū de imitationibus, ⁊ dicit. [Et qm̄ discere ⁊ admirari, ⁊ cetera eiusmodi] .s. scire, ⁊ intelligere, [iucūda sunt, necesse est imitatiuum] oē .s. simulachrū oē, qḋ grece dr̄ μεμιμημενον, esse iucundū, [vt est pictura ⁊ statua,] que dr̄ ανδριαντοποιια .i. (vt ita dixerim) statuificatio, [⁊ vt est ποιητικη] idest poeticū, qḋ est repsentatiuū per gestus, omne enim tale est iucūdum. [⁊] ēt necesse est [iucundū esse oē, qḋcūq; fuerit repsentatiuū, ēt si iucūdum id non sit, qḋ repsentatur,] vt larua, que repsentat seruū, vel meretricē, vel tale id genus: qḋ est non iucūdū, ipsa tn̄ iucūda est, [nō enī illo letat] .s. circūspiciens qḋ repsentat, [sed] letatur, q2 discit aliquid, [qm̄ ratiocinatio est, ꝙ hoc] repsentatiuū [sit illud, quare aliqd discere accidit.] discit enī repsentatiuū esse similitudine ⁊ imitatione ad amussim, illud qḋ repn̄tat, verbi grā, si repn̄tat seruū, discurrēdo tandē cognoscit eum esse quasi seruū, quē repsentat, ⁊ si sit statua, discit statuā esse adeo similē, vt non videatur dr̄ia aliqua inter statuā, ⁊ rem, quā repsentat, sed cū in discēdo sit voluptas, iō hmōi voluptifica oia sunt. nō ergo circūspiciētes letant illo, qḋ repn̄tant, sed quo videtur aliqd discere. rōcinatione enī discūt, qḋ hoc repsentatiuum, sic illud, qḋ repn̄tat: ⁊ qḋ nihil desit nisi loquela, si fuerit pictura, vel statua. est ēt i his admiratio, nam (vt dr̄ primo lib° de partibus) in repn̄tatiuo circūspiciētes admirant opificis ingeniū. ⁊ cum admiratio sit iucūda, ideo oē repsentatiuū est iucundū. Hinc fit, vt larue, ⁊ oēs repsentationes sint iucunde, nec modo representationes sunt iucunde, verū etiam artes representandi: ⁊ poetica omnia.

¶ Et periclitationes, ⁊ paruā ob cām seruari a periculis. admirabilia enī hec oia sunt.

Cōmēta. ¶ Sextum locum assignat de euasione a periculis, ⁊ dicit. [Et] qm̄ admirabilia iucūda, ideo [piclitationes,] q̄ grece dicunt περιπετειαι, [⁊ paruā ob causam seruari a periculis,] iucunda sunt, [admirabilia enī hec oia sunt,] quare erūt iucūda. Egidius in suis trāslationib° legebat verbū περιπετειαι, circūuolutiones, iō accepit pro reuolutionibus rerū, ⁊ mundi, quibus reuoluūtur dn̄ia, ⁊ mundus. Et errauit, nam Georgius bene meritus de vtraq; lingua, pericula transtulit. Que tn̄ Egidius dicit, non sunt falsa, licet extra propositum.

¶ Et quoniam qḋ sm̄ naturā est, iucundum est, que aūt eiusdē generis sunt, sm̄ naturā inuicem sunt, oia cognata, ac similia vt plurimum iucunda sunt. vt hō homini, ⁊ equus equo, ⁊ adulescens adulescēti, vnde ⁊ puerbia dicunt, ꝙ coetaneus coetaneū delectet, ⁊ ꝙ semp similī charū sit simile, ⁊ ꝙ nouerat bellua belluam, ⁊ ꝙ semper graculus ad graculum ⁊ cetera quecūq; huiusmodi.

Cōmēta. ¶ Septimū locū assignat a similibus sm̄ naturā, ⁊ syllogizat hoc pacto. [Et qm̄ qḋ sm̄ naturā est, iucundum est,] cōuenies enī nature iucundū est (vt supius diximus) hec est maior, deinde accipit minorē ⁊ dicit, [que aūt eiusdē generis sunt. sm̄ naturā inuicē sunt,] q2 alterum alteri nāle est, tunc dat ꝯclusionem, ⁊ dicit, [oia cognata ac similia] .s. spē, [vt plurimū] inuicem [iucunda sunt] .s. alterꝫ alteri. [vt homo hoi, ⁊ equus equo, ⁊ adulescens adulescenti.] adducit ad ꝯfirmationē hoꝝ puerbia, ⁊ dicit, [⁊ puerbia dicunt,] ως ηλιξ ηλικα τερπει, idest [ꝙ coetaneus coetaneū dlectet, ⁊] ως αει τον ομοιον φιλον το ομοιον, idest ꝙ [semper simili charū] sit [simile.] ⁊ γνωσει θηρ θηρα .i. [nouerat bellua belluā. ⁊] αει κολοιος παρα κολοιον .i. [semp graculus ad graculū,] nā κολοιος grece, latine pt dici ⁊ pica, ⁊ monedula, ⁊ graculus. [⁊ cetera quecūq; hmōi.] hec aūt intelligenda sunt (vt plurimum) qm̄ aialia, vt dr̄ ꝑ politicoꝝ lib°, eodē cibo viuentia mutuo se oderunt, ꝓ accidens enim (vt Aristo. inquit in lib. ethicoꝝ) simile qdq; sui simile odio hꝫ, hinc prouerbiū inter pares est inuidia, ⁊ illud, riualē possem non ego ferre iouem. causa est q2 alterū subripit alteri bonum, ⁊ quantū ad hoc non est simile, sed contrarium.

¶ Et qm̄ simile, ac qḋ eiusdem generis est, sibi ipsi oē iucūdum est, idq; maxime vnusquisq; ipse ad seipsū hꝫ, necesse est omnes, alios plus, alios minus seipsos amare. nam oia illa vnicuiq; ad seipsū maxime insunt.

Cōmēta. ¶ Octauū locū assignat ex 7° ⁊ dicit. [Et qm̄ simile, ac id, qḋ eiusdē gn̄is est, sibi ipsi omne iucūdū est,] vt paulo ante pꝫ, [idq; maxime vnusqs ipse ad seipsū hꝫ,] est enim vnusqs sibi, non solū genere ⁊ specie similis, sed idē, ideo cōcludit, [necesse est oēs, alios plus, alios minus seipsos amare. nā oia illa] .s. simile esse spē, ⁊ genere [vnicuiq; ad seipsum maxime insunt.] nec solum simile, sed esse idē vnicuiq; ad seipsū inest. igit vnusquisq; maxime amat seipsū. Accedit ad hec ꝙ amare seipsū cōueniat naturali desiderio. nam naturali desiderio vnusqsq; appetit sui ipsius cōseruationē, ac sibi ipsum bonum. De philautia aūt, que est amor. sui, Aristote. plurima dicit in libris ethicorum, ⁊ nos in libro de pulchro, ideo de ea hactenus.

¶ Et qm̄ oēs seipsos amant, sua quoq; vnicuiq; iucunda esse necesse est, vt opa, orationes, quapp assentatoꝝ vt plurimū, amatores sunt, ⁊ amatores amantiū, ⁊ amatores honoris, ⁊ amatores filiorum sunt. nam ipsorum opera filij sunt.

Cōmēta. ¶ Ex proximo loco ꝯcludit octauū, ⁊ dicit. [Et qm̄ omnes seipsos amant, sua quoq; vnicuiq; iucūda esse necesse est, vt] ꝓpria [opera,] ⁊ ꝓprias [orationes,] ⁊ ꝓpria carmina, ⁊ ꝓprios libellos, ⁊ eiusmodi. nā omnia hec sua sunt. ideo vlterius cōcludit, [quapp assentatoꝝ (vt plurimū) amatores sunt,] dixit vt plurimū, q2 virtute prediti odio hn̄t assentationes. tn̄ plerūq; amam° assentatores, q2 laudant opa nostra. [⁊ amatores amantiū,] q2 ēt amantes laudant opera nr̄a, [⁊ amatores honoris,] ⁊ qm̄ ꝑ honorē cōmendant opera nostra, cum honor sit testimoniū virtutis. [⁊ amatores filioꝝ sunt,

nam

niam ipsorū opera filij sunt.] Quibus p3 fieri nō posse nos amare, quin amemur, si eni3 assentatores amam⁹, qui fingūt nos amare, necessario amabimus eos, quos nos amare credimus, sicuti eni3 nāle est vnicuiq3 vt se ipsum amet, sic nobis nāle erit eum oēm amare, quē putauerimus nos amare. de hoc tñ in libro de pulchro.

¶ Et manca supplere iucundum, quoniam opus iam suum fit.

Cōmētū. ¶ Repetit locū quartū superius assignatū verū hic alia ꝯsideratione, ꝛ dicit. [Et māca supplere iucūdum,] hoc enim supius est probatum via bñfaciēdi, hic ꝓbat alia via, ꝛ dicit, [qm̄ opus iam suum fit,] ꝛ sic inquantū fit opus supplētis, erit iucundū ei. supius ℞o, q2 bñficium ꝯferre erat iucundū, ꝛ supplēdo beneficiū cōfert, ideo erat cōferenti iucūdū. ꝛ quantū ad h̄ bñ dicit Egidius eundē locū posse repeti, qm̄ h3 diuersas ꝯsiderationes.

¶ Et quoniam principari est iucundissimū, ideo sapientē esse iucundū videt. etiā sapientia multaꝝ ac mirabiliū rerū scientia est.

Cōmētū. ¶ Assignat locū nonū ex locis supius assignatis, ꝛ dicit. [Qm̄ principiari,] ꝛ excedere (vt supius diximus) [iucūdissimū est,] cū sapere principātis, ac excedentis sit, [iō sapientē esse iucundū vr̄,] nam in hoc vr̄ principari ac excedere. assignat aliā rationē, ꝛ dicit, [etiā sapientia multaꝝ ac mirabiliū scia ē.] igit sapere iucūdū ē. Scia eni3 reꝝ multaꝝ, ac mirabiliū cōuenit desiderio naturali, si quidem omnes homines natura scire desiderēt, ꝛ maxime ea, quę multa, ꝛ mirabilia sunt.

¶ Ad hęc cū amatores honoris pleriq3 sint, necesse est increpare vicinos iucundū esse.

Cōmētū. ¶ Assignat locū decimū ex loco superius assignato, ꝛ dicit. [Ad hęc cū amatores honoris pleriq3] hoies [sint,] vt supius est ꝓbatū, q2 honor est signū virtutu3, q̄ sunt nostra opera, [necesse est increpare vicinos, iucundum esse,] nec solum vicinos, sed omnes alios, quoniā quantum ad hoc videntur honorari.

in eo τα ὑλέ hic. ¶ Et in quo vnusqs sibi esse optimus vr̄, in eo versari, vt Euripides ait, ꝛ ad hoc insistit, dans cuiusq3 diei maximā partē, vt ipso seipso fruatur, qui est optimus.

Cōmētū. ¶ Assignat locū 11ᵐ ex loco supius assignato, vbi dicebat opus esse cuiq3 cuius est, iucūdum, ex hoc deducit 11ᵐ locū, ꝛ dicit, [Et in quo] s. ope [vnusqsq3 sibi optimus vr̄,] id esse iucundissimū, ꝛ [in eo] maxime [versari,] nā si cuiq3 opus suū iucundū est, opus suum, in quo vr̄ optimus, maxime erit iucūdu3. ꝛ in eo maxime versabit, nec solū q2 ꝓpriū opus cuiq3 iucundu3 est, sed ēt vt seipso fruat, versabit in eo opere, in quo vr̄ sibi optimus esse. ꝛ ad h̄ adducit carmē Euripidis dicens, [vt Euripides ait.] καὶ ἐπὶ τοῦτ᾽, νέμων ἑκάστης ἡμέρας πλεῖστον μέρος, ἵν᾽ αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνει βέλτιστος ὤν. [ꝛ ad hoc insistit, dās cuiusq3 diei maximā partem, vt ipso seipso fruit, qui est optimus.] ideo qui est optimus in musica, maiorē diei partem in cythara ipse consumit. Qui ℞o in pictura, silr ꝛ qui in alio opere, in illo etia3 similr, nam in eo maxime relucet bonitas nostra, ꝛ fm ipsum maxime fruimur nobis ipsis.

ocium ἀνέσις requies relaxatio. ¶ Et cū ludus similiter ex iucundis sit, ociū quoq3 oē, ac risus iucundus est. Insup ridicula iucūda necessario sunt, ꝛ hoies, ꝛ verba, ꝛ opera. Sed de ridiculis in ijs, quę de arte poetica dicta sunt, determinatū est seorsum. De iucūdis igit hęc dicta sunt, dolorifica ℞o ex ꝯtrarijs horum patēt. Quoꝝ igitur gratia iniuriam inferunt, hęc sunt.

¶ Ultimū locū accipit ex loco superius assignato de ludis, ꝛ dicit. [Et cum ludus silr ex iucūdis sit,] nā3 (vt superius diximus) nō est res violenta, non enim in ludis nostrā naturā violentamus, nec cōpellimus, [ἀνέσις] idest [ocium,] requies, relaxatio, [quoq3 oē, ac risus iucūdus est, insup ridicula iucunda necessario sunt, ꝛ homines, ꝛ verba, ꝛ opera.] hęc eni3 delectant, tum q2 conueniunt naturę, est enim hō aīal risibile, tum q2 vacare his, nulla vr̄ nobis inesse molestia, excusat autē se cur de ridiculis nō determinauerit. ꝛ dicit. [sed de ridiculis in ijs, quę de arte poetica dicta sunt, determinatum est seorsu3,] tunc epilogat, ꝛ dicit, [de iucundis igit hęc dicta sunt, dolorifica, ℞o ex ꝯtrarijs horū] s. locoꝝ [patēt,] tunc addit quasi aliū epilogu3, ꝛ dicit, [quoꝝ igit grā] hoies hoibus [iniuriam inferunt, hęc sunt.] nemo eni3 iniuriam facit, nisi ꝑꝑ voluptatē, voluptas ℞o, in quibus cōsistat, ex his perspicuū. ꝑꝑ voluptates enim ꝛ iucunda hoies hoibus iniuriant. Ex his p3 cur diuersas iniurias hoies hoibus inferunt, cā eni3 est, qm̄ diuersa sunt iucūda, quibus hoies mouent ad iniuriādū. Quare licet hoies hoibus vnam candēq3 iniuriā facere possint, ꝑꝑ multa iucunda, quia tñ diuersa sunt iucunda, quibus hoies mouent ad iniuriandū, ideo diuersę agūtur iniurię. nā alij vna voluptate moti vnā, alij alia voluptate moti aliā moliunt iniuriā. Sed de risu ꝛ ridiculis nōnulla dicamus. Primo tñ supponētes nos nō de risu ꝑter nāli esse locuturos, qui simptoma, vel accidēs alicuius morbi esse vr̄. ꝑter nālis eni3 risus multas cās h3, ex quibus ꝓficisci pōt, ex phrenesi enim ꝛ cinti trāsuersi ꝑcussione, ꝛ ex croci assumptione ꝛ fortasse ex titillatione assellaꝝ, ꝛ alijs inumeris causis cōtingere potest, veru3 nos de eo risu loqmur, q ex nulla cā, nullaq3 ꝑter nāli dispōne proficiscit. est aūt risus hmōi, qui fit in hoie bene affecto, a cā inducēte gaudiū in ea3 animę parte3 dr̄ appetitus, in quā nequāq3 induci poterit, nisi res gaudiosa (vt ita loquar) eam animę partē mouerit, quę a phis dr̄ imaginaria, gręce ℞o φανταστική, hęc enim cū iudicauerit cām esse tale3, hoc est gaudiosam, (sic eni3 loquūtur ipsi) mouet appetitū ad risum. hmōi risus est, quo in aduētu amici, vel in acqsitiōe pecuniarū, vel in receptione filij, ꝛ in ceteris similib⁹, ridemus. Ex his ꝑspicuū nunq3 risu3 nālem fieri posse, nisi ꝑcesserit gaudium in appetitu sensitiuo cā perspicua est, est eni3 gaudiū in subiecto apto nato paratum inducere risu3, sicuti calorē calor in corpore inflāmabili. Gaudiu3 eni3 mouēdo appetitū, mouet spūs, ꝛ sanguinē ad lacertos, ꝛ musculos pectoris, atq3 faciei, ꝛ tandē mouet ad risum. nō pōt aūt gaudiū induci in ea animę parte q̄ dr̄ appetitus nisi ea moueat quę dr̄ imaginaria, nam nisi ꝑcognouerit atq3 ꝑconceperit res sub rōne iucūdi, atq3 (vt ita dixeri3) sub rōne rei gaudiose, nō efficiet in sensitiuo ipso appetitu gaudiū. Argumēto aūt nobis sunt pueri, qui in luce3 editi non rident nisi post q̄draginta dies. eo eni3 tpe quędā iucūda apprehēdere incipiunt, vt lumen, colores, picturas, voces, sonos, quę cognita a virtute ipsa imaginaria sub rōne rei (vt vtar verbo eorū) gaudiosę saltē confuse, mouēt partem appetitiuam ad gaudiū, quę postea mota, mouēdo spūs, ꝛ calorē ad instrā risus, tandē risum efficit in puerio. nō pōt igit risus fieri, nisi ꝑcesserit gaudiū, gaudiu3 ℞o, nisi ꝑcesserit

Cōmētū. De risu ꝛ ridiculis.

imaginatio rei gaudiosę. Mouet autē gaudiū ad risum in aliqbus magis, in aliqbus minus, in qbus enim sunt spūs multi, boni, & mobiles, in his gaudiū fit ex re gaudiosa admodū parua. hi enī adeo ex leui cā ridēt, vt sępe credant̄ sine cā ridere, cū tñ absq; cā non rideāt. In qbus autē spūs sunt pauci, mali, atq; vix mobiles, in his gaudiū fieri nō pōt, nisi ex pollenti ipsa cā. hmōi autē senes sunt, atq; atrabili affecti, qui fere nunq̄ rident. ridicula ꝟo (vt Aristo. inquit) sunt hoies, verba, & opera, quę inducēdo gaudiū in virtute appetitiua mouent ad risum. ¶ Quo ꝟo modo hoies verba, & opa mouēt ad gaudiū, dictū est, oē enim iucūdum in subiecto apto nato, pōt inducere gaudiū, & si gaudiū, igitur pōt mouere ad risum. homo enī aptus sua natura est ridere, igitur oē iucūdum in hoie pōt inducere risū, q: oē iucundū pōt inducere gaudiū atq; lętitiā. q ꝟo sint hoies iucundi, quęue verba atq; opera iucunda, ex priori capite pōt colligi. histriones enim scurrę, larnę, lemures, & cęteri id genus, non inducunt ad risum, nisi q: iucūdi sunt. huius rei signo nobis sunt cespitationes hoium, casus, vestium peruersiones, & id genus, quę nō essent ridicula, nisi in appetitu gaudiū atq; lętitiā inducerēt, ex eo. vz. q: existimamus nos esse prudētiores eis, quatenus ex prudētia nostra putamus ea nō facere. In casib⁹ ꝟo pernitiosis non ridemus, q: cōpatimur, & q: stulti nesciunt tēperare gaudiū, ideo sępissime cachinant̄. prudentes ꝟo cū oiū sint moderatores, aut non ridēt, aut modeste subridēt, hęc pauca de risu, atq; ridiculis. In lib° ꝟo de pulchro ēt plura dixim⁹. ℂ Dubitaret forte q̄spiā, q: non vr̄ Aristo. oēs causas iniuriaꝝ enumerasse nam multi iniuriā faciunt pp acquisitionē bonoꝝ furando, vel negando debita, vel alia eiusdē generis faciendo, vbi pz huius iniurię nullā esse causam ex eis, quę dictę sunt. dici pōt cām huius iniurię esse cōcupiscentiā siue id, cuius cupiditas inest. dixit enī Arist. supius, [& cui⁹ cupiditas inest] s. nobis, id [oē est iucundū, nā] (vt inquit) [cupiditas iucundi appetitio est.] Quare hi iniuriātur pp iucūdū, cuius cupiditas nobis inest, qui enī furant̄, vel negāt debita creditorib⁹, vel ijs, quibus dare ex lege debēt, pp cupiditatē bonoꝝ iniuriant̄, quoꝝ in nobis pcessit cupiditas, quare si illiberalis iniuriā facit, nolēs dare qđ dz, hoc facit, q: aliena pecunia est sibi iucūda, cuius in eo cupiditas affuit. si intēperatus alterius vxorē expādēs, alteri in hoc iniuriā fecit, id fecit, q: eius pcessit cupiditas. sicq; vnusquis alteri iniuriam infert alicuius delectationis grā. igitur oēs appetitione iucūdi mouent̄, & sic oēs cās Arist. tetigit. nec vnā omisit, vt pz ꝯsiderāti oēs iniurias, & ea iucūda, quę hic enumerauit. nā nullius alterius gratia iniuria fieri potest, nisi sit aliquod iucundum ex enumeratis.

QVOMODO SE HABENTES, INIVRIANTVR.

ℂ Quomodo ꝟo se habētes, & quibus, nūc dicamus.

Cōmētū. ℂ Cum exposuisset oēs cās, quaꝝ gratia hoies hominibus iniuriam inferunt, nūc ꝓponit reliqua facienda, & dicit. [Qđo ꝟo se hñtes] hoies iniuriātur, [& quibus] qualibusue hoibus iniuriā faciūt, [nūc dicamus.] nā cū tria ꝓposuisset, & ex eis vnum absoluisset, reliquum est agere hęc duo, quę proponit nunc facienda.

tum rē & v cam. ℂ Ipsi ergo tum rem geri possibile esse arbitrantur, aut sibi possibile, & cū egerint, si celare sperauerint, aut si depꝛhensos, non daturos penam, aut daturos quidem, sed suppliciū minus fuerit sibi, vel his quos cordi habent, q̄ sit emolumentum.

ℂ Nunc exequit̄, & pmo ostēdit, atq; modos tāgit, quibus se hñtes pñt iniuriari, & tangit tres modos, & dicit. [Ipsi ergo tum rem geri,] idest iniuriari [poss̄e esse arbitrant̄, aut esse sibi poss̄e,] cū. vz. se habuerint aliquo triū modoꝝ, & exponit eos, & dicit, [& cum egerint] s. alteri iniuriā, [si celare sperauerint,] assignat s̄m modum, & dicit, [aut si depꝛhēsos] in inferendis iniurijs, sperauerint se [non daturos pęnā.] deinde dat tertiū modū, & dicit, [aut daturos quidē] pęnā subaudi si sperauerint, [sed supplicium] dānūue ex pęna emergēs sperauerint, [vt minus fuerit sibi] vel suis, [his] dico, [quos cordi hñt, q̄ sit emolumentū,] vel vtile ex iniuria illata sequens. & p hos, quos cordi habēt, intelligit suos intimos, vt parentes, fratres, sorores, atq; filios. hi enī sunt, quos cordi iniuriosi homines hñt. Egidius ꝟo pp corruptas trāslationes dixit quattuor esse modos, quib⁹ q̄liter hoies se hñt, vt iniuriā inferant. Qui licet non sint ad mētē Aristo. tamē nō sunt mali. est itaq; pmus, si sperauerint latere, cū egerint. Scđs si nō latere putauerint, sperent nō dare pęnas. Tertius si putauerint dare pęnas, putēt minus sibi dānum esse, q̄ sit in rei veritate. Quartus si nouerint dānū quantū est in rei veritate, sperauerint non esse tantum, quantum emolumentum est, quod est sibi cordi. cęteri omnes isti modi esse possunt.

ℂ Sed quę possibilia, quęue impossibilia videant̄, in ijs dicent̄, quę posterius sunt. cōia enim illa oia sunt oibus rhetoricę partibus.

ℂ Quoniā de possibili & īpossibili dicet̄ in priori sectione, quę est de accusatione, & defensione, ondit non per oēm modū hic esse dicendā de possibili, atq; impoꝝ, quia nō de possibili atq; impossibili, vt sunt cōia omnibus generibus dicēdi, q̄m de possibili, atq; impossibili, q̄ sunt cōia oibus generibus, dicet̄ scđo huius. vñ dicit. [Sed quę possibilia, quęue impoꝝia, videant̄, in ijs dicētur, quę posterius sunt] s. scđo huius. [cōia enī illa oia sunt oibus rhetoricę partibus] i. generibus. De possibili ꝟo, & impossibili specialiꝝ, vt cuiq; generi accōmodant̄, dicit̄ in vnoq; capite, vbi de genere agitur. nā cū egisset de deliberatiuo genere, egit de maiore ac minore accōmodatis generi illi, & hoc fecit, cū docuisset nos cognoscere maius atq; minus vtile. egit etiā de possibili, ac īpoꝝi illi generi accōmodatis, fecitq; hoc, cum docuisset nos psuadere posse vnicuiq; ciuitati ex ijs, q̄ ciuitati sunt accōmodata, quę nō erāt poꝝia alteri ciuitati. Insup cum egisset de genere demōstratiuo, docuit nos cognoscere maius & minus generi accōmodata, vt cum docuisset maius, minusue laudabile. egit de possibili ēt atq; impoꝝi illi generi accōmodatis, cū docuisset nos cognoscere posse facile laudare ex ꝓpinqs, & alijs locis ad hęc adductis. ita quoq; facit in priori genere, docebit enim nos loca, quę sunt de maiore, ac minore, cum docuerit nos cognoscere maius, ac minus iustum. aget ēt de possibili atq; impoꝝi huic generi accōmodatis, quum docebit quibus est poꝝe, quibusue īpossibile iniuriā facere, vel qui nō facile, vel qui facile iniuriant̄. quippe cū facile atq; difficile cognata ad modum sint ipsis possibili atq; impoꝝi. At cōes cōsiderationes de possibili atq; impoꝝi, quę singulis generibus cōmunes sunt, scđo lib° huius est ptractaturus, ideo de eis ad librū illum nos mittit. nec posuit cōem tractatū de mi-

nore

Cōmētū.

Cōmētū.

nore atq; maiore, vt fecit de possibili, & impossibili, naz cum egisset de genere deliberatiuo, & voluisset declarare maius, & minus vtiles, docuit nos cognoscere maius & minus, quatenus accōmodari pñt singulis generib' dicendi. & hoc fecit, cū declarasset, quid excedens sit, q̄due maius, & quid magnum.

¶ Ipsi vero posse se absq; dāno iniuriari arbitrantur, qui sunt potentes loqui. Et actiui, q in multis certaminibus sunt experti.

Cōmēta^m. ¶ Exequitur nunc de ꝓposita intētione, & primo exequitur de primo, & assignat loca eoꝝ, qui potentes sunt ad non soluendā pœnaz, quoꝝ primus accipit̃ ex parte sui, & dicit. [Ipsi vero posse se absq; dāno iniuriari arbitrant̃, q sunt potētes loqui,] vtputa qui orationis copiaz habēt. deinde ex parte sui assignat aliū locū, & dicit, [& actiui, q in multis certaminibus sunt experti,] fieri enim potest, vt aliq̃s eloquētissimus sit, tñ in certaminibus inexpertus, impotens erit iniuriari. nec etiaz valet esse actiuum sine experientia certaminum.

¶ Et si plures amici fuerīt, & si diuites, & maxime quidem (si ipsimet sint in his, quę dicta sunt) putant se posse. Si aūt non, si sint ipsis huiusmodi amici, aut ministri, aut cōplices. nam ꝓpter hęc & facere, & cęlare, & non dare pœnam possunt.

Cōmēta^m. ¶ Assignat scd̃z locū ex parte amicoꝝ, & dicit. [Et si plures amici fuerint, & si diuites] s. sui amici fuerint, naz fauore eoꝝ arbitrant̃ nō pati pœnas. [& maxime quidem si ipsimet] iniuriatores vna cū amicis [sint] s. experti [in his quę dicta sunt] s. in certaminibus, & in inferendis iniurijs, nā si sic fuerint ipsi & amici, maxime [putant posse] s. facere iniuriā, nō patiēdo pœnā. [si autem non] sint ipsi s. diuites, nec expti, [si sint ipsis huiusmodi amici] s. experti, diuitesq;, [aut] si nō amici tales sint, [fuerint] tales [ministri,] quibus vtit̃ ad iniuriandū. [aut] si non sint tales ministri, sint tales κοινωνοί, idest [cōplices,] vel participes delicti: [nam ꝓpter hęc & facere, & cęlare, & non dare pœnā possunt,] vel saltem arbitrantur impune se posse iniuriari.

¶ Et si amici fuerint ijs, qui iniuriam patiuntur, aut iudicibus. naz amici qdē, & incuriosi sunt ad iniurias patiendas, & ad reconsiliandū, anteq̄ accusent. Iudices vero condonāt, & omnino dimittunt, quibus vtiq; amici fuerint, aut in paruis condēnant.

Cōmēta^m. ¶ Assignat tertiū locū a patientibus, & quartuz a iudicibus, & hos locos simul declarat, & dicit. [Et si amici fuerint ijs, qui iniuriam patiunt̃,] hic est tertius locus, [aut iudicibus,] hic est quartus locus. & declarat hęc loca, & dicit, [nā amici quidē] ἀφρόντιστοι. i. [incuriosi,] quasi non curantes [sunt] ad iniurias patiendas] s. ab amicis, pp beniuolētiam enim non curant, [&] sunt ēt incuriosi [ad reconsiliandū] secuz amicos, [anteq̄ accusent.] malunt enim reconsiliari q̄ accusare pp beniuolentiā. & sic non habēdo multā curā de recōsiliatione, facile malūt recōsiliari, q̄ accusare. hęc est declaratio tertij loci, deinde declarat quartū, & dicit, [iudices vero condonāt, & omnino dimittunt] impunes, [quibus vtiq; amici fuerint, aut] si cōdēnauerint, [in paruis condēnant.] hęc est declaratio quarti loci.

¶ DE APTIS CELARE.

¶ Apti latere vero sunt, qui ad ea, quę īponuntur, cōtrarij sunt, vt imbecillis circa vulnerationes, & inops & turpis circa adulteria.

¶ Scd̃o nūc declarat, qui sint apti latere quiq; sperant cęlare, eo q2 sunt apti latere, & assignat primum locū ab indispōne 3ria rei, & dicit. [Apti vero latere] dū iniurias inferūt, [sunt, qui ad ea, quę] imponuntur, [3rij sunt] s. 3rijs cōditionibus afficiunt̃: vtputa, qui ad ea incōmodi sunt, [vt imbecillis circa vulnerationes] si enim imbecillus pulsasse hoiez accusaret̃, non esset credibile. nā fortes consueuerunt talia facere. [& inops & turpis circa adulteria.] nam diuites & formosi ꝯsueuerūt hęc facere. Cōmēta^m.

¶ Et quę in apto valde, & ante oculos sunt. nam cuz nemo putauerit, inobseruata sunt.

¶ Assignat scd̃m locū a qualitate loci, in quo fiunt iniurię. & dicit [Et] sperāt ēt cęlare, qui in ijs rebus iniuriātur, [quę in aperto valde, & ante oculos] positę [sunt. nam cuz nemo putauerit] in aperto fieri posse iniurias; [inobseruata sunt,] & sic sperant cęlare. Cōmēta^m.

¶ Et quę tanta & huiusmodi sunt, vt nemo. nam & hęc non obseruantur. oēs eniz cōsueta, sicuti morbos & iniurias obseruant. quo eniz nōdū aliq̃s laborauit, ab eo nemo cauet.

¶ Nunc assignat tertiū locū a magnitudine facinoris, & dicit, rursus. [Et] ea cęlare sperant, qui in ijs iniuriant̃, [quę tāta & huiusmodi sunt,] & tam grandia, [vt nemo] illa videat̃ aggredi, cuius cām assignat, & dicit, [nam & hęc non obseruant̃. oēs enim ꝯsueta, sicuti & morbos, & iniurias obseruant.] hoies enim quibus vsitatę iniurię sunt, ab eis cauent, veluti ēt a morbis, qui solent inuadere. [quo enim] morbo [nondum aliq̃s laborauit, ab eo nemo cauet.] eodē modo quādo taz grandia sunt, in q̃bus iniuriant̃, cum raro sint, non obseruantur. Cōmēta^m.

¶ Et quibus nullus inimicus est, aut plurimi. Alij eniz putāt fore, vt lateāt, q2 nō obseruant̃. Alij latent, ꝓpterea q2 non vident̃ fuisse aggressuri contra obseruantes. & defensionē habent, q2 non vtiq; fuissent aggressuri.

¶ Nūc assignat quartū locuz a qualitate ꝑsonę, cui iniuria fit, & dicit. [Et] cęlare sperant, qui ijs iniuriant̃, [quibus nullus inimicus est, aut plurimi,] & declarat primaz partē loci, & dicit, [alij eniz] s. iniuriantes nullū inimicū habētibus, [putant fore vt lateant, q2 nō obseruantur,] id est q2 qui iniuriā patiunt̃, nō obseruant̃ a suis, nec a se. his enim facile iniuria fit: & facile qui iniuriat̃, iniuriā cęlare poterit, naz cū offensus non habebat iniuriātem inimicū: nunq̄ credere poterit ab eo accepisse iniuriam. deinde declarāt secundā partē, & dicit, [alij] s. qui faciunt iniuriā plures inimicos habentibus, [latent] s. putant cęlare iniuriā, [ꝓpterea q2 nō vidētur fuisse aggressuri cōtra obseruātes] se. i. q2 nō videt̃ cōsonum rationi, vt ipsi potuissent aggredi eos, qui se obseruāt. [&] isti [defensionē habēt] cōtra suspitiosos, [quia] (cuz illi se obseruent) non [vtiq; fuissent aggressuri.] hęc eni est rationalis defensio. hz etiam illā, q nō ipse, sed alij iniuriā intulerint, cum non habeat vnū dūtaxat inimicum. Cōmēta^m.

¶ Et quibus inest dissimulatio, aut modus, aut locus, aut dispositio facilis.

¶ Assignat quintū locū ab aliquibus cōtingētibus, & dicit. [Et] illi s. sperāt cęlare, [quibus inest dissimulatio] Cōmēta^m.

pmpta,atq3 facilis.nam dissimulãdo,ac decipiẽdo,iniuriant̃ [aut] quibus inest[modus]vtputa interuẽtu tertij,veluti furant̃ interuẽtu seruoꝝ, vel seruaꝝ. Hoc pacto enim furãdo putant celare posse iniuriã[aut]tertio qbus facilis est[locus,]aptitudine enim loci sepe grassatores in syluis grassant̃ viatores.[aut] qbus inest[dispositio facilis,]nam nũmi melius dispositi sunt, vt accipiant̃ q̃ animalia, ꝛ facilior est dispositio ad iniuriandum senibus,q̃ iuuenibus, ꝛ mulieribus q̃ viris. ꝛ iunioribus q̃ prouectis.

¶ Et quicunq3(cũ3 celare non potuerint,eis est propulsatio iudicij,aut ꝓrogatio diuturna,aut iudicium corruptio.

Cõmẽta. ¶ Nunc ꝟo agit de ijs,qui iniuriant̃ rõne paucitatis dãni,ꝛ assignat primũ locuz a ꝓpulsatione iudicij, ꝛ dicit. [Et quicũq3 cum non potuerint celare,]ꝛ deꝑhensos se penas daturos arbitrati fuerint, sed minoris sibi, vel suis futuꝝ suppliciũ,q̃ emolumẽtuz, [eis est ꝓpulsatio iudicij].i.illi sunt,q pñt ꝓpulsare iudiciũ,[aut ꝓrogatio diuturna].i.aut ꝓrogare tp̃s iudicij,[aut corruptio iudicuz].i.aut corrũpẽ iudices pñt. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, ꝓpulsatio iudicij,ẽ pulsatio iudicij in lõgũ.vl ꝓpulsare est ꝓcul fugare.dicit igit̃ Aristo.eos iniuriari,q ꝓpulsare.i.procul fugare iudiciuz possunt,ꝛ hoc dupl'r aut diu ꝓrogando tẽpus,ne iudiciũ afferat̃,aut corrumpẽdo iudices, vt iudiciuz nõ afferãt, ꝓpterea dicit.[Et] iniuriatiui sunt,[quicũq3(cũ nõ potuerint celare].s. iniuriam)[eis est].i.in potestate eoꝝ est, [propulsatio iudicij,aut ꝓrogatio diuturna,aut iudiciũ corruptio].i.q̃ ꝓpulsatio iudicij ẽ in potestate eoꝝ,q2 i eoꝝ potestate est ꝓrogare in longũ,aut corrũpere iudices:ne iudiciuz afferant. verbum corruptio grece est διαφθοραι, idest corruptiones,que alio verbo suburnationes dicuntur, ꝛ accepit pluralem pro singulari numero.

¶ Et quibus si fiat dãnũ,est propulsatio possessionis,aut prorogatio in longum , aut ob inopiam nihil habeant,quod perdant.

Cõmẽta. ¶ Nunc assignat sc̃m locũ a ꝓpulsatione dãni, ꝛ dicit. [Et quibus]subaudi nõ est ꝓpulsatio dãni, vtputa,q2 iudiciuz propulsare non potuerint,isti iniuriant̃ , q2[si fiat dãnũ].s.in pecunia(ζημια enim dãnuz in pecunia est)si itaq3 his fiat dãnum in pecunijs,[est]in potestate eoꝝ[ꝓpulsatio possessionis]idest executiõis,inquãtum possunt facere, vt dãnum non possideat̃ vel a iudicibus, vel ab eis,quibus est recõpensandũ.[aut prorogatio in longũ,aut ob inopiã nihil habeant qd̃ ꝑdant.] idest que ꝓpulsatio executionis pene,fit prorogatione in longum,aut inopia eius,qui penam est soluturus.

¶ Et quibus emolumẽta quidẽ sunt aperta, vel magna , vel de propinquo , dãna ꝟo vel occulta,vel parua, vel de longe.

Cõmẽta. ¶ Assignat tertiũ locũ a cõparatione dãni ad emolumẽtum,ꝛ dicit.[Et] illi.s.iniuriant̃ , [quibus emolumenta quidem sunt aperta,vel magna , vel de ꝓpinquo,dãna ꝟo vel occulta,vel parua,vel de longe.]ꝛ tu intellige locum,quando non potuerint propulsare dãnum.

¶ Aut cui non est supplicium par emolumẽto,vt videtur se habere tyrannis.

Cõmẽta. ¶ Assignat quartũ locũ a magnitudine emolumẽti, que est sine cõparatione ad dãnũ,ꝛ dicit.[Aut cui nõ est supplicũ par emolumẽto,]qrñ sine cõparatione longe maius est emolumẽtuz q̃ dãnum.ꝛ ꝑ hoc differt hic locus a ꝑrimo,q2 ꝑrimus erat inter emolumẽtũ ꝛ dãnũ cõparabilia, presens locus est inter illa sine cõparatione, cuius exẽpluz affert , ꝛ dicit,[vt videt̃ se hẽe tyrannis.] suppliciũ eniz eoꝝ,qui occupant rempubli. magnũ est, verũ emolumentũ,qd̃ sequitur ex tyrãnide sine cõparatione maius est. Ideo vnusquisq3 cũ3 potest,occupat rẽpublicã,q2 ꝯsiderat emolumentũ sine cõparatione esse maius supplitio,qd̃ inde tyrãn9 pateret̃. Egidius ãt nõ intellexit hũc locũ. sepe eniz exponit 3 sensuz verboꝝ.

¶ Et quibuscũq3 iniurie quidẽ sunt lucra,cõdẽnationes autem opprobria solum.

¶ Assignat quintũ locuz a dissimilitudine lucri ꝛ pene,ꝛ dicit.[Et quibuscũq3 iniurie quidẽ sunt lucra,condẽnationes aũt opprobria sunt.]verbũ quibuscũq3 distributiuũ est,non ad oẽs simpl'r quidẽ,sed(vt recte dicit Egidius)ad eos,qui lucra ꝓponunt opprobrijs. Cõmẽta.

¶ Et quibus cõtra iniurie quidez laudi cuidam sunt. vt si alicui simul cõtigerit patrem vel matrez vlcisci,veluti Zenoni Condẽnationes aũt pecunie aut exilij,aut alterius huiusmodi. Iniuriãtur enim vtriq3 hi sine hoc sine illo se habeant mõ,sed morib9 oppositi.

¶ Assignat 6m locũ ecõtraria dissimilitudine, ꝛ dicit [Et qbus 3 iniurie quidẽ laudi cuidã sunt, vt si alicui simul cõtigerit patrẽ vel matrẽ vlcisci,veluti Zenoni,]qui parentez vlcius,ꝓposuit honorẽ exilijs atq3 pecunijs,[cõdẽnationes autẽ pecunie,aut exilij,aut alterius hmõi,] ostẽdit vtrosq3 hos iniuriasse , sed alio atq3 alio more, ꝛ dicit,[iniuriant̃ enim vtriq3 hi sine hoc sine illo se habeant modo,sed moribus oppositi.]naz primoꝝ mos erat ꝑponere lucrum opprobrijs,secũdorũ ꝟo contra, laudem lucris, ꝛ alqs eiusmodi. Cõmẽta.

¶ Et qui sepe aut celarunt , aut condemnati non sunt.

¶ Assignat 7m locũ ab euẽtu, ꝛ dicit. [Et qui sepe aut celarũt,aut condẽnati non sunt].i. aut sepe iniuriati sunt, ꝛ nõ sunt condẽnati.hi enim iniuriant̃ ,q2 non timẽt cõdẽnari,cum putent habere secum fortunam fauentẽ.credẽtes eniz qd̃ sepe cõtingit,semꝑ fore,audẽt iniuriari. Cõmẽta.

¶ Et quibus sepius aggressis , paruz successit. sunt enim nonnulli in talibus,sicuti in rebus bellicis, vt qui iterato ad pugnã redeũt.

¶ Assignat 8m locũ ab euentu,sed cuz successione parue pene, ꝛ dicit.[Et quib9 sepius aggressis,parũ successit,] dãni.ꝛ in hoc differt hic locus a priore,q2 in eo nihil,in hoc dãni quicq̃ sequit̃. verbũ illud[aggressis parũ successit,]non est ad verbũ sic in greco, Arist. enim vtitur verbo ꝯposito,cuius significationẽ sic explicauit Georgius,ꝛ mihi placet,qrñ non põt aliter intelligi. exponit hoc ꝑ exẽplum, ꝛ dicit, [sunt eniz nõnulli in talibus].s. iniurijs inferẽdis,[sicuti in rebus bellicis]milites, [vel illi milites,[qui iterato ad pugnaz redeunt,] qrñ sepius aggressis parum periculi successit. Cõmẽta.

¶ Et quibus vtiq3 voluptas statiz inest, dolor aũt postea. aut lucrum,posterius ꝟo dãnũ. sunt aũt hmõi ipsi intẽperãtes. est aũt intẽperantia circa omnia,quecunq3 appetunt.

¶ Assignat 9m locuz a celeritate voluptatis , ꝛ postpõne dãni, ꝛ dicit. [Et quibus vtiq3 voluptas statiz inest]iniurianti ex iniurijs illatis,[dolor aũt]inest[posterius.] Cõmẽta.

hi sunt apti iniuriari. [aut lucrũ] statiꝫ inest, [posterius vero dãnuꝫ,] hi etiã sunt apti iniuriari. deinde exponit quĩ sunt isti, ⁊ dicit, [sunt autẽ hmõi] ipsi intẽperantes, [verũ qꝛ in ethicis non sic accepit intẽperantes, ideo ostẽdit, quo mõ accipit nunc, ⁊ dicit, [est autẽ intẽperantia de q̃ hic loquimur, circa oĩa, queq̃ꝫ appetunt] hoĩes, naꝫ intẽperantia pprie est solũ circa voluptates tactiles, ⁊ gustus: les cõmuniter autem (de qua hic loquimur) est circa omnia, quę homines appetunt.

¶ Et quibus contra dolor quidẽ aut dãnum iamiam, voluptas autẽ ⁊ emolumentuꝫ posterius atq̃ꝫ diutius. temperãtes eniꝫ ⁊ prudentiores hęc prosecuntur.

Cõmẽtaꝰ. ¶ Assignat locũ 10ᵐ ex cõtraria rõne, ⁊ dicit. [Et] iniuriãtur etiã [quibus cõtra dolor quidẽ aut dãnum, iamiaꝫ] .s. statim inest, [voluptas autẽ ⁊ emolumentũ, posterius atq̃ꝫ diutius.] exponit aũt Aristo. hos, ⁊ dicit, [tẽperantes enim ⁊ prudẽtiores hęc prosecuntur.] nam hi futuꝫ bonum pñtaneo malo pręponũt. nec loqtur Arist. de tẽperantibus, ⁊ prudentibꝰ moralibus, quoniã studiosi non iniuriant, sed loqtur de talibus, qui sunt a natura.

¶ Et quibus vtiq̃ꝫ cõtigerit opinari fortuna, vel necessitate, vel natura, vel cõsuetudine fecisse, ⁊ in sũma erraſſe, sed nõ iniuriatos eẽ.

Cõmẽtaꝰ. ¶ Assignat locũ 11ᵐ ab opinione excusabili, ⁊ dicit. [Et] illi iniuriant, [quibus vtiq̃ꝫ cõtigerit opinari fortuna, vel necessitate, vel natura, vel consuetudine fecisse] iniurias, [⁊ in summa] hi cõfitent [erraſſe sed nõ iniuriatos esse,] qa nõ sponte, sed coacte iniuriati sunt, cõpulsi aut fortuna, aut necessitate, aut natura, aut cõsuetudine. cum enim putant sic se a peccato excusare, iniuriantur.

¶ Et quibus vtiq̃ꝫ contigerit id, qđ est equũ adipisci.

Cõmẽtaꝰ. ¶ Egidius intelligit hunc locũ 12ᵐ accipi ab acqsitione optimi. ⁊ scdm hoc dicit. [Et quibus vtiq̃ꝫ ptingerit id, qđ est] optimũ, honestũ, ⁊ pulchruꝫ [adipisci,] videntur enim (vt dicit) hoies excusari, qñ ex iniuria, quam inferũt, aliquẽ honoris statum acquirunt. errant aũt, qꝛ verbum grecũ est ἐπιεικοῦς τυχεῖν, idest equum sortiri, vel adipisci. ⁊ pterea intẽdit eos iniuriari, [quibus cõtigerit id qđ est equũ sortiri.] nam cũ viderit aliter non posse ius suum obtinere, nisi iniuriã fecerit aduersario, cõpellit ad iniuriandũ. sępius enim vidimus alterũ litigantium alterum interemisse, quia aliter ius suum arbitrabatur obtinere non posse.

¶ Et quicunq̃ꝫ vtiq̃ꝫ egerint. Sunt aũt egentes dupl'r, naꝫ aut qñ necessarijs egentes vt inopes. aut qñ superuacaneis, vt diuites.

Cõmẽtaꝰ. ¶ Assignat locũ 13ᵐ ab indigentia, ⁊ dicit. [Et] iniuriantur etiã [quicũq̃ꝫ vtiq̃ꝫ egerint.] ⁊ exponit eos, qui egent, ⁊ dicit, [sunt aũt egẽtes dupl'r, nam aut] simpl'r, [quoniã] ἀναγκαίου, idest [necessarijs] sunt [egentes,] (accepit enim singularẽ numeꝶ pro plurali,) [vt] sunt [inopes,] qui simpl'r egent necessarijs ad vitaꝫ, [aut qñ] egentes sunt, ὑπερβολῆς, idest [excessu, vt diuites,] qui egẽt [superuacaneis] vtriq̃ꝫ enim accipiendo bona aliena iniuriant, qꝛ vtriq̃ꝫ indigent, licet non eodem modo.

¶ Et qui nimis pręclari, ⁊ qui nimium infames. hi quidem qñ non videbuntur, illi vero quoniam non magis videbuntur.

Cõmẽtaꝰ. ¶ 14ᵐ locũ accipit a cõditionibus hoium, ⁊ dicit. [Et q] nimis pręclari] vt reges ⁊ pręclares, ⁊ potentes, [⁊ qui nimiũ infames] sunt, hi iniuriant, sed aliter, ⁊ aliter, [hi quidem] .s. valde infames, [qñ] si omiserint iniuriari, [nõ videbunt] maiores dignitate q̃ sunt, sunt eniꝫ adeo infames, vt pp nõ iniurias inferendas, nunq̃ habebũtur melio. es. [illi vero] .s. potẽtes [qñ] si dimiserint iniuriari, [non magis videnẽ] .s. honorabiliores q̃ arbitrãtur se esse Egidius vero (vt mihi videt) hũc locũ nõ sane exposuit, pp verba corrupta trãslationis, quaꝫ habebant. nos vero aliter exposuimus olim ⁊ fortẽ non minus ad ppositũ, vt dicamus valde infames iniuriari, [qñ] pp iniurias, quas inferũt, [nunq̃ videbunt] .s. infamiores, valde pręclaros vero, qñ si pręterierint facere iniurias, [non magis videbũtur] pclari, qñ sunt in apice honoris. ⁊ hęc expõ placet eĩ. demũ eligas tibi gratiorem.

¶ Ipsi igitur sic se habẽtes, aggrediuntur.

¶ Nũc epilogat, ⁊ dicit. [Ipsi igit sic se habẽtes] (vt dictum est) ἐπιχειροῦσιν, idest [aggrediuntur,] vel conantur iniuriari.

¶ DE IIS, IN QVOS INIVRIE FIVNT.

¶ Iniurias vero faciunt in eos, ⁊ ea habentes, quibus ipsi egẽt vel ad necessaria, vel ad excessum vel ad voluptatem.

Cõmẽtaꝰ. ¶ Cum dixisset de psonis, qui sunt apti iniuriari, ⁊ de q̃litatibus eoꝶ, nũc de psonis loqtur, quę sunt aptę iniurias perpeti, ⁊ de qualitatibus harum, quaruꝫ ppõnit vnũ locuꝫ generalẽ, ⁊ dicit, [Iniurias vero faciũt in eos, ⁊ ea habẽtes, quibus ipsi] iniuriantes [egent.] Quare hi hoies iniurias pati apti sunt, quicũq̃ꝫ ea hñt, qbus iniuriãtes egent, ⁊ exponit quõ egẽt, ⁊ dicit, egent dico [aut] simpl'r .i. [ad necessaria] vt .s. necessitatẽ expleant, veluti inopes, [aut ad excessum,] vt .s. abundẽt, veluti diuites. [vel ad] ἀπόλαυσιν .i. ad voluptatẽ, vel fruitioneꝫ, vt vꝫ. fruant, ceu intẽperãtes. Quare oẽs, qui iniuriaꝫ perpetiunt, ideo perpetiunt, qꝛ iniuriãtes indigẽt, ⁊ cuꝫ indigere nõ fit absq̃ꝫ cupiditate, igit patiunt iniurias pp ea iocũda, quoꝶ in nobis pręcedit cupiditas, siue rõnalis, siue pter rõnẽ sit cupiditas. nam cũ ea, quoꝶ pręcedit cupiditas, sint iocunda, psonę aptę pati iniurias sunt, q̃ habẽt ea iocũda, quoꝶ pcedit cupiditas. Hęc aũt, vt dicit, sunt ad tria, vel ad necessitateꝫ viuendi, vel ad excessum, vel ad fruitionẽ. hęc generatim de pmo loco.

¶ Et in remotos, ⁊ propinquos. nam horuꝫ quidẽ deprehẽsio difficilis, illoꝶ vero punitio tarda. veluti qui Carthaginẽsibus furant.

Cõmẽtaꝰ. ¶ per spẽs vero loci plures numero sunt, quoꝶ primuꝫ accipit a ppinquitate, ⁊ remotio locoꝶ, ⁊ dicit. [Et in remotos, ⁊ ppinquos] scdm locũ, iniuriãtes sunt apti inferre iniurias. igit scdo loco psonę aptę pati iniurias, sunt, aut quę longe absunt, aut quę prope sunt, ⁊ assignat cãꝫ vtriusq̃ꝫ partis, ⁊ dicit, [naꝫ hoꝶ] .s. qui prope sunt, [deprehẽsio difficilis,] ppinquitate loci facile celari potest iniuria, ⁊ ita cũ difficultate dephendit iniuriãs. [illoꝶ vero] .s. qui lõge absunt, [punitio tarda, veluti q Carthaginẽsibus furant,] qui lõge absunt. ab eis eniꝫ tarde fures puniunt pp locoꝶ distantiam. ¶ Quo vero ad verba attinet, verba illa [dephensio difficilis,] grece sunt ἡ λῆψις ταχεῖα, Georgius exposuit, horũ quidẽ ab ablatio cito, vnde verba sua sunt, ab alijs nãq̃ꝫ cito auferũt, quare per illud verbũ λῆψις ablationẽ, p illud vero verbum ταχεῖα cito, vel celerẽ intellexit, quę expositio non mihi placet, qꝛ verbũ λῆψις, captio siue dephensio est sane, melius ergo est exponere, vt diximus.

¶ Et in eos, qui nō cauent, nec obseruāt, sed creduli sunt. facile eni3 est hos oēs latere.

Cōmēta. ¶ Scdm locū accipit ab scuria, ⁊ credulitate, ⁊ dicit. [Et in eos, qui non cauent] se nec sua, [nec obseruāt, sed creduli sunt] ad bonū, incauti eni3 hoīes, qui sua non obseruāt ꝓp bonā credulitatē, apti sunt pati iniurias. probat Ari. ⁊ dicit, [facile eni3 est hos omnes latere] s. propter incuriam, ⁊ bonę fidei possessionem.

¶ Et in ipsos negligētes. diligentis enim est vlcisci.

Cōmēta. ¶ Tertiū locū accipit a negligentia, ⁊ dicit. [Et in ipsos negligētes] apte fiunt iniurię, [diligētis enim est] ἐπεξελθεῖν, idest [vlcisci,] vel resistere iniurijs, vel non curauerunt de vltione.

¶ Et in ipsos verecūdos, nō enim pugnaces sunt pro lucro,

Cōmēta. ¶ Quartum locū accipit a verecūdia, ⁊ dicit. [Et] facile inferunt iniurias [in ipsos verecundos,] cuius cām assignat, ⁊ dicit [non enim pro lucro pugnaces sunt,] prę nimio pudore, atq3 modestia.

¶ Et i eos q a multis iniuria affecti, ⁊ nō vlti sunt qm̄ sunt i ꝓuerbio: mysoꝝ hi p̄da sunt.

Cōmēta. ¶ Quintum locū assignat a consuetudine patiendi iniurias, ⁊ dicit. [Et] facile iniurias inferunt [in eos, q a multis iniuria affecti] sunt, [⁊ non] ἐπεξελθόντας, idest vlti, vel non curarunt de vltione [qm̄ sunt in prouerbio] τούτους μυσῶν λείαν, idest [hi mysoꝝ pręda sunt.] Est aūt μυσὸς grece latine abominandus, vel exosus, vel sceleratus. quasi dicat prouerbiū, hos qui soliti sunt perpeti iniurias, ⁊ non vlti sunt, esse prędas oīu3 viliū.

¶ Et in quos nunq̄3, ⁊ in quos sępius. vtriq3 enim incauti, illi quidem, ꝙ nunq̄3. hi vo ꝙ non amplius.

Cōmēta. ¶ Sextum locū accipit a carentia, atq3 frequentia iniuriaꝝ, ⁊ dicit. [Et in quos nunq̄3] s. sunt illatę iniurię, [⁊ in quos sępius] s. sunt illatę, facile inferunt iniurię. cām assignat, ⁊ dicit, [vtriq3 enim incauti] sunt, [illi quide3] q nunq̄3 passi sunt iniurias, [ꝙ nunc,] ⁊ q nunq̄3, credunt vt sic sit semper, [hi vo] s. qui sępius passi sunt, ꝙ fastiditi atq3 desperati non amplius] curant.

¶ Et in calūniantes, facileq3 calūniatores. nā hi neq3 volunt, cu3 timeant iudices, neq3 ꝑsuadere possunt, e quibus odium, ⁊ inuidiā substinent.

Cōmēta. ¶ Septimu3 locū accipit a calūniatoribus, ⁊ dicit. [Et] iniuriātes facile inferunt iniurias, [in calūniantes, facileq3 calūniatores,] quales sunt peruersi hoīes, qui a grecis διάβολοι dicuntur, ⁊ assignat cām, ⁊ dicit, [nam hi neq3 volūt] s. ꝑsuadere iudicib⁹ iniurias, quas ꝑpetiuntur, [cum timeāt iudices] ꝓp sua scelera, [neq3 pñt ꝑsuadere] iudicibus, [e quibus odiū, ⁊ inuidias substinent,] ꝓpter enim odium ⁊ maliuolentiam, iudices potius putant oppositum eius, quod dicunt.

¶ Et in quos causam habent, aut ex parentibus, aut ex ipsis, aut ex amicis, qui male aut fecerunt, aut facturi erant, aut in ipsos, aut in parentes, vel in eos, qui curę sunt ipsis. nam (vt ꝓuerbiu3 est,) cā indiget solū iꝓbitas.

Cōmēta. ¶ Assignat 8m locū a cā, quę est in patiēte iniuriam, ⁊ dicit. [Et] facile iniuriant [in quos cā3 habēt, aut ex parētibus, aut ex ipsis] met iniuriātibus, [aut ex amicis.] habēt dico cām 3 hos, [qui male aut fecerunt, aut] nō fecerūt, sed [facturi erant,] idest cōspirauerūt facere, [aut in ipsos] iniuriantes, [aut in] suos [parētes aut in eos, qui curę sunt ipsis,] quales sunt amici, ⁊ filij, ⁊ fratres, ⁊ sorores, ⁊ vxores, [nam (vt prouerbiu3 est) causa indiget solū improbitas,] est aūt grece sic προφάσεως δεῖται μόνον ἡ πονηρία.

¶ Et in ipsos inimicos, atq3 amicos, nam in hos quidē facile, in illos aūt iucundū est.

Cōmēta. ¶ Nonum accipit ab inimicitija, ⁊ amicitia, ⁊ dicit. [Et] facile iniurias inferunt [in ipsos inimicos, atq3 amicos] aliter tñ ⁊ aliter, [nam in hos quidē] s. amicos [facile.] q2 nō putant, [in illos aūt] s. inimicos [iucūdum est,] q2 iucūdu3 est nocere inimicis. sed dices omnis iniuria fit ꝓpter voluptatē, vt dictū est, igitur ta3 amicos q̄3 inimicos ꝓpter voluptatē iniuria afficimus. verum est, tamē iniuria facta inimicis per excellentia3 dicit̃ ꝓpter voluptatē facta, eo q2 iucūdu3 est ꝑ se nocere inimicis, inimicis vo per accidens, inquantū hñt aliqd quo egemus.

¶ Et in eos, qui sunt sine amicis.

Cōmēta. ¶ Decimu3 locū accipit a carentia amicoꝝ, ⁊ dicit. [Et in eos] facile iniurię inferūtur, qui sunt sine amicis,] ⁊ quanto magis sine cōsanguineis, atq3 affinibus. hi enī3 propter solitudinem non curant vlcisci.

¶ Et in eos, qui nec ad dicendu3, nec ad agendum sunt idonei. hi enim aut negligunt vlcisci, aut recōciliant̃, aut nihil perficiunt.

Cōmēta. ¶ Undecimū locū accipit ab ineptitudine dicēdi ⁊ agēdi, ⁊ dicit. [Et in eos] facile fiunt iniurię, [qui nec ad dicendū, nec ad agēdū sunt idonei.] q2 eni3 sunt inepti ad dicēdū, nō adeūt iudices, q2 vo nō sunt apti ad agēdū, [hi aut negligūt vlcisci, aut reconciliantur, aut nihil ꝑficiunt,] idest, aut non ad finem vsq3 prosecuntur.

¶ Et in eos, quibus non cōmodu3 est morari, vt obtineāt aut iudiciū, aut vltionē, vt aduenę, ⁊ opifices paruis enim dissoluūtur, ⁊ tales facile sedantur.

Cōmēta. ¶ Duodecimū accipit a tedio, ⁊ incōmodo patiētis iniuriā, ⁊ dicit. [Et in eos] s. facile iniurias inferūt, qb⁹ nō cōmodū est morari, vt] idest donec [obtineant aut iudicium] s. a iudicib⁹, [aut] obtineant virib⁹ ꝓprijs [vltionem] facere, ⁊ exponit hos, ⁊ dicit, [vt aduenę, ⁊ opifices] qui grece αὐτουργοί dicunt̃: nam hi sunt, q manu operant̃. deinde dat cām, quare isti nō possunt expectare finē, ⁊ dicit, [paruis enim dissoluūtur,] hoc est tedio magno afficiunt̃, vt nō possint illud pati, deinde dat secundā cām, ⁊ dicit, ⁊ tales aduenę, atq3 operarij [facile sedātur] in sua ira. volunt eni3 magis operari, q̄3 vlcisci.

¶ Et in eos, qui ipsi alijs plurimas iniurias intulerūt, aut tales, quales patiunt̃ iniurias. videt̃ eni3 esse aliqd ei propinquū, qđ nō est iniuriari, quando ſm aliqd huiusmodi quispiam iniuriabitur ei, vt consueuit etiam ipse iniuriari. dico autē, vt si quis cōtumeliari solitum contumeliose verberauerit.

Cōmēta. ¶ Decimūtertiū locū accipit ab ijs, qui ipsi sunt iniuriāti alijs, ⁊ dicit. [Et in eos] facile est iniuriari, [q ipsi alijs plurimas iniurias intulerūt, aut tales, quales patiuntur iniurias,] probat ⁊ dicit, q2 hoc est reddere malum pro malo, ⁊ ideo videt̃ [esse propinquum ei, qđ non est iniuriari,

riari, quando] vz. [Pro aliquid huiusmodi quispiã iniu riabit ei, vt pmeruit ẽt ipse] aliqs [iniuriari,] vnde cũ hoc sit reddere tale pro tali, videt̃ fere iustũ. exponit autem hoc exẽplo, ꝛ dicit, [Dico autez, vt si quis contumeliari solitum contumeliose verberauerit.]

¶ Et in eos, qui aut fecerunt male, aut voluerunt, aut volũt, aut facturi sunt. nam ꝛ voluptatẽ id, ꝛ laudem habz. estqꝫ hoc ei propinquum, qđ est non videri iniuriari.

¶ Hic locus 14ᵘˢ nõ differt a loco pximo, nisi qꝛ iste est vlior, tã ad eos, qui fecerũt, q̃ ad eos, qui facere voluerunt, ẽt ad eos q volunt nũc facere, ꝛ ad eos, qui sunt facturi. proximus aũt solũ ad eos, q fecerũt, ꝛ dicit. [Et in eos] facile iniurias iferũt, [qui aut fecerũt male, aut voluerũt] s. facere male, [aut volũt] nũc facere male, [aut futuri sunt] male facere. ꝛ assignat rõnẽ, ꝛ dicit, [nãz voluptatẽ id, ꝛ laudẽ hz, estqꝫ hoc ei propinquũ, qđ est nõ videri iniuriari.] qm̃ est propinquum ei, qđ dicitur malum pro malo reddendum est.

¶ Et in eos, qbus grati sunt, aut amicis, aut hjs, quibus admirationi sunt, aut amãtibus, aut dominis, aut vir quibus ipsi viuunt.

¶ Assignat 15ᵐ locũ ab hjs, quibus iniuriãtes sunt grati, ꝛ dicit. [Et in eos,] facile est iniuriari, [qbꝰ grati sunt,] ꝛ exponit eos, quibus grati sunt, ꝛ dicit, [aut amicis, aut hjs, qbꝰ admirationi sunt, aut amãtibꝰ, aut dñis, aut vir qbus ipsi viuũt.] est aũt facile his facere iniurias, qꝛ nõ est credibile nos talibus iniuriari. ideo quicqd ageat contra iniuriãtem, videbit̃ iniustũ esse. ꝛ nõ intelligit p amicos in considerationibus hisce, vt legit̃ 6ᵒ ꝛ 9ᵒ ethicorũ, accipit enim amicos hic pro beneuolis.

¶ Et in eos, a quibus est veniam habere.

¶ Assignat 16ᵐ locũ a spe veniẽ, ꝛ dicit. [Et in eos] s. facile iniurias faciũt, [a qbus est veniã hẽre] i. a quibus sperant veniam consequi. spe enim veniẽ audent.

¶ Et in eos quos accusauerint, ꝛ cito ab incẽpto destiterint, velut quẽ Calippus fecit in Dionem. nam etiã huiusmodi videnť ppinqua ei qđ est non videri iniuriari.

¶ 17ᵐ locũ affert, sed põt dupliciter exponi, vno mõ (vt cõtra eos sit facile iniuriari,) a qbꝰ quẽsiuimus, vt iustitiã facerẽt, ꝛ nõ fecerũt, ꝛ tunc dicit, ꝛ in eos facile est iniuriari. [Quos] idest apđ quos [accusauerint, ꝛ cito ab incẽpto destiterint,] qꝛ ab eis nõ receperũt iustitiã, [velut quẽ Calippus fecit in Dionẽ] iudicẽ, cui accusauit iniuriantẽ, ꝛ nõ inuenit iustitiã. ꝛ assignat cãm, ꝛ dicit, [nã ẽt hmõi videntur ppinqua ei, qđ est non videri iniuriari,] cum eniz quẽsierit iustitiã, ꝛ non fecerit, visus est dignus iniuria. Aliter ꝛ melius, vt velle in eos facile fieri posse iniurias, quos accusauerint de iniurijs, ꝛ nõ inuenerunt apud iudices iustitiã, nam sic videt̃ quasi iustũ, vt proprijs manibus iniuriã fecerint eis, de quibus nõ inuenerunt iustitiã. dicit, [ꝛ in eos] facile est iniuriaz inferre, [quos accusauerint, ꝛ] non inuenientes iustitiaz a iudicibus [cito ab incepto destiterint,] velut quẽ Calippus fecit in Dionẽ,] quem accusauerat, ꝛ non habuit iustitiã de eo: [nam] (vt inquit) [ẽt hmõi videnť propinqua ei, qđ est non videri iniuriari] Calippus eniz cum non inuenerit iustitiam, Dionem proprijs manibus vltus est, quod fere iustum videtur.

¶ Et in eos, qui ab alijs futuri, si non ipsi, tã quã non amplius sit possibile cõsiliari. sicut dicit̃ ęnesidemus Geloni scripsisse catabia depopulato qm̃ pṽenit, tanq̃ ꝛ ipse futurꝰ.

¶ Assignat 18ᵐ locũ a preuẽtione iniuriẽ, ꝛ dicit. [Et in eos] facile iniuriẽ inferunt, [qui ab alijs futuri] subaudi sunt pati iniurias, [si nõ ipsi] inferemus, [tanq̃ non amplius sit possibile ɔsiliari,] de euasione ab iniurijs, qm̃ si nõ ipsi inferimus, oĩno alij inferent. vñ apud Esopũ, cũ lupus inuenisset agnũ solũ p syluam, dixit cur solus incederet, rñdit, qꝛ mater me dereliqt solũ. Misertus ho lupus, dixit vade, nec amplius solus incedas, ꝛ cũ agnus p aliquot passus, pgressus esset, lupus secũ cõsiliando, dixit oĩno alij lupi comedẽt, melius igit̃ est, vt eum nos voremus, ꝛ hac rõne ductus agnum comedit. Adducit tñ exemplũ, ꝛ dicit [sicut dĩ,] cuius exẽpli verba grẽca sunt, αινεσιδημος γελωνι πεμψαι κατα βια ανδραποδισαμενα οτι εφθασεν, ως και αυτος μελλων, hẽc verba sic legit Georgius, Enesidemus Geloni scripsisse catabia oppidũ depopulato q. s. eum vrbem illaz depopulaturũ paulo pṽenisset, per q̃ dedit intelligere excusabilẽ esse Gelonẽ qui depopulauit oppidũ, qđ erat sine dubio in depopulationẽ futurum. Aliter legi potest, Enesidemus Geloni misisse ęreas phialas captiuos ducenti, qm̃ pṽenit, quasi esset ipse quoqꝫ futurus ducere. p q̃ declarauit nõ male fecisse Gelonem ducentẽ captiuos, qm̃ nõ poterãt nõ captiuari, misit autẽ ęreas phialas in munus simul cũ enũciatione in signum honoris Gelonis, vel qꝛ sic consuetum erat.

¶ Et in eos, quibus iniurias cuz fecerint, poterunt iuste facere multa, quasi facile sarcituri, vt Jason Thessalus dixit, opus esse in quibusdam iniuriari, vt iure quoqꝫ multa facere possint.

¶ Assignat 19ᵐ locũ a recõpẽsatione, ꝛ dicit. [Et in eos] facile est iniuriari, [quibus iniurias cuz fecerimus,] vel fecerit, [poterunt,] vel poterimus [iuste facere multa, quasi facile sarcituri] iniurias, ꝛ assignat dictũ Jasonis, ꝛ dicit, [vt Jason thessalus dixit,] δεῖν ἀδικεῖν ἔνια, idest [opus esse in quibusdam iniuriari, vt iure] inquit Aristo. [multa facere possint,] vel possis.

¶ Et quẽ omnes aut multi iniusta facere cõsueuerunt. Veniam enim in his se consecuturos putant.

¶ Dixit de hjs, q apti sunt iniurias pati, sꝫ in qbꝰ rebus nũc exponit, ꝛ assignat pmũ locũ a multitudine eorũ q̃ hũt iniuste, ꝛ dicit. [Et q̃ oẽs aut multi facere iniusta ɔsueuerũt.] cuius rõnẽ affert, ꝛ dicit, [Veniã eniz in his se cõsecuturos putant] quasi illos nũs defendat.

¶ Et q̃ celare facile est, huiusmodi autẽ sunt, quẽ vel cito cõsumunt̃ vt edulia, aut facile figuris vel coloribꝰ, vel ɔplexionibꝰ imutant̃.

¶ Assignat secũdũ dicens, [ꝛ quẽ celare facile possunt,] exponit quẽ, ꝛ dicit, [huiusmodi aũt sunt, q̃ vel cito consumuntur, vt edulia, aut facile figuris immutantur,] vt argẽtea, aureaqꝫ, ꝛ id genus, [vel coloribus,] vt vestes, [vel complexionibus,] ꝛ mixturis, vt semina tritici, milij, fabarum, ꝛ alia.

¶ Aut quẽ celari pluribus in locis possunt, huiusmodi aũt sunt, quẽ facile deferũtur, ꝛ paruis in locis reconduntur.

¶ Assignat tertiū ⁊ dicit. [Aut q̄ celari pluribus in locis possunt, hmōi autē sunt, quę facile deferunt̄, ⁊ paruis in locis recōdunt̄,] vt lapidea, p̄ciosi margaritę, ⁊ id gen⁹.

¶ Et ea, quorū similia, ⁊ non diuersa, multa pręexistebant iniurianti.

¶ Assignat quartū locum, ⁊ dicit. [Et ea, quoꝝ similia, ⁊ nō diuersa, multa pręexistebāt iniurianti,] vt nūmi, nā nūmi cum nummis misti non discernuntur.

¶ Et q̄ ꝑpessos iniuriā pudet dicere. vt vxoꝝ ꝓpriarum, aut sui, aut filioꝝ contumelias.

¶ Assignat 5ᵐ locū, ⁊ dicit. [Et quę perpessos iniuriā pudet dicere, vt vxoꝝ ꝓpriaꝝ, aut sui, aut filiorum contumelias] stuprum, adulteria, ⁊ id genus.

¶ Et ea in quibus aduersarius vtiq̄ litiū studiosus videbit̄, sunt aūt hmōi ⁊ parua, ⁊ in quibus statim venia est. Quo igit̄ modo se habentes iniurientur, ⁊ quibus, ⁊ quos, ⁊ cur, hęc fere sunt.

¶ Assignat 6ᵐ locū, ⁊ dicit. [Et ea, in q̄bus aduersarius] qui accusat [vtiq̄ litium studiosus videbit̄, sunt autem huiusmodi ⁊ parua, ⁊] ea, [in quibus statim venia est,] in his enī iniurię facile fiunt, q: qui accusat de talibus, videbit̄ litiū amator. demum epilogat, ⁊ dicit, [quo mō igit̄ se habētes iniurient̄, ⁊ in quibus] rebus, [⁊ quos,] vel in quos, [⁊ cur,] q: ꝓꝑ res iucūdas, [hęc fere sunt.]

¶ DE INIVRIIS IVREQVE FACTIS. HOC EST. DE INIVSTITIIS ATQVE IVSTIS.

¶ Iniurias autem, iureq̄ facta omnia distinguamus, hinc primum incipientes.

¶ Cum dixisset, de reb⁹, quaꝝ gratia fiunt iniurię, ⁊ quomō se hn̄tes iniurias inferant, ⁊ q̄bus personis, ⁊ in q̄b⁹ rebus, nunc de iniurijs ipsis, iureq̄ factis, hoc est de iniustitijs atq̄ iustis vult disserere, ⁊ primo ꝓponit intentionē, ⁊ modū ꝓcedendi, ⁊ ordinē, ⁊ dicit, [iniurias autē, iureq̄ facta,] hoc est iniustitias, atq̄ iusta omnia [distinguamus,] hęc de intentione ⁊ modo ꝓcedendi, deinde assignat ordinē, ⁊ dicit, [hinc] .s. a diuisione legum, ⁊ a definitionibus earum, ⁊ a definitionibus iniurię, atq̄ iure facti [primum incipientes]

¶ Determinant̄ itaq̄ iusta atq̄ iniusta ad leges duas, ⁊ ad quos sunt duplr̄. legē aūt dico alteram quidē propriam, alteram autē cōmunē. propriā quidē quę singulis inter seipsis determinata est, ⁊ hanc aliam scriptam, aliam non scriptam.

¶ Nunc exequitur, ⁊ primo accipit quę sint iusta, quęue iniusta, ⁊ quibus, deinde ꝓsequēdo declarat hęc distincte, ⁊ dicit. [Determinantur itaq̄] idest definiuntur [iusta atq̄ iniusta ad leges duas,] quoniā est iustum, quod est ſm duas leges, iniustū ꝟo, qd̄ est ꝓter legē hanc, vel illā: [⁊ ad quos sunt duplr̄,] qm̄ vel ꝓter legē ꝑsonā, q̄ pars ciuitatis est, lędit, vel ciuitatē ipsā cōēm. aut afficit ſm legē personā, q̄ est pars ciuitatis, aut ciuitatē ipsam, igit̄ iustū est afficere ciuitatē vel partē ciuitatis ſꝫ leges duas, iniustū ꝟo lędere ciuitatē vel ciuitatis partē ꝓter legē alterā. Has definitiones confuse tetigit, deinde volēs has definitiones distincte declarare, ꝓmo distinguit leges, ⁊ dicit, [legē aūt dico alterā quidē ꝓpriā, alteram autē cōem,] ⁊ exponit mēbra, ⁊ dicit [ꝓpriā quidē, quę singulis ipsis inter se determinata est,] hęc enim (vt recte Egidius dicit) est ius positiuū, vel saltē continet ius positiuū, qd̄ pro hoīum diu̾sitate, sic est diuersum, ⁊ ꝓpterea dixit [singulis ipsis inter se determinata est.] qm̄ pro alio atq̄ alio hoīum cōsensu, ⁊ pro alia atq̄ alia ciuiū cōuētione aliter ⁊ aliter determinat̄. deinde subdiuidit propriā legē, ⁊ dicit, [⁊ hanc aliā scriptā, aliā non scriptā,] Egidius referēs verbū [hanc,] qd̄ gręce est τουτον, ad legē ꝓpriā, dicit ius positiuū, qd̄ lex propria continet, posse scribi, ⁊ non scribi. qm̄ ius positiuū domesticum (qd̄ in domo ponit̄ a patrefamilias) non scribit̄ in legibus domesticis, licet possit scribi, non tamē opus est, vt scribat̄, q: a familiaribus memoria tenetur. Ius ꝟo positiuum ciuile, qd̄ cōe est oībus ciuibus, scribitur in ciuilibus legibus, quoniā non tenet̄ memoria. ⁊ si diceres Aristo. superius nō scriptam legē dixit esse legē naturalem, quę continet ius naturale. dicendū q̄ licet ius positiuū possit esse nō scriptū, semper tn̄ quantū ad se, opus est, vt scribat̄, exterius, cum e memoria decidi possit nō enim est nobis natura inditum: quēadmodum ius naturale. ⁊ ꝓpterea appellauit superius legē, quę huiusmodi ius continet, scriptam. Ius ꝟo naturale, potest scribi, tn̄ quantū est in se, non opus est, vt scribat̄, q: nobis est natura inditū. videmus enim gentes, quę legem scriptā nō habēt, vt ęthiopes, ⁊ scythas, ⁊ alios, ea naturaliter facere, quę legis sunt, monstrantes legis opus in suis cordibus scriptū habere, qua rōne fit, vt ius naturale ꝑ quandam excellentiā ius non scriptum dicat̄. Qm̄ tn̄ natura non indiget, vt scribatur. At ius positiuū ē, q: ſꝫ se cōsideratū, indiget, vt scribat̄, ꝑ excellentiā dr̄ ius scriptū pōt tn̄ esse non scriptū, ꝓpter breuitatē, ⁊ vsum, vt patet de iure domestico. Ius ꝟo scriptū, qd̄ positiuum vocat Egidius, nōnulli ⁊ nos quoq̄ in epithomate distinguimus q̄ sit duplex, nā si lex pacto ciuibus ipsis inter se, aut cōdito determinata est ſꝫ aliqd̄, qd̄ ex ipsa re sequitur, cōtinet ius cōe, qd̄ dr̄ ꝓpriū, ⁊ ius gentiū, ⁊ ius nāle humanū. si enim cōsideret̄ ager absolute, non hꝫ, vnde magis hui⁹ q̄ illius sit, ideo de iure nāli simplr̄ oīa sunt cōia. At si ager cōsideret̄ ſm aliquid, qd̄ ex ipso sequit̄, vt ſm opportunitatē colendi, ⁊ ſm pacificū vsum agri, ⁊ ſm alia quędā, quę possunt agrū sequi, vt sic rationē quādam habet, vt sit vnius, ⁊ non alterius, vt Aristo. inquit politicoꝝ 2°, ⁊ dicit̄ hoc pacto ius propriū, q: continet̄ in lege propria, ⁊ dicitur ius gentium, q̄ cōmune sit oībus gentibus, ⁊ qm̄ considerare aliquid cōparādo ipsum ad aliqd̄, qd̄ ex ipso sequtur, est ꝓpriū rōnis. q̄ rō. est hoībus qͦdā nāle, ideo hoc ius ē: dr̄ hoībus nāle, qm̄ ſm hoīuꝫ nālē rōnē, q̄ h̄ dictat. vn̄ Gaius iurecōsultus inquit, qd̄ nālis rō inter hoīes ꝯstituit, id apud oēs gentes custodit̄, hinc fit, vt ius cōe, ⁊ ius ꝓpriū vtrūq̄ ius nāle dicat̄. Illud quidē simplr̄, hoc ſm quid. Illud cōe hoībus ⁊ feris. hoc propriū hoībus. At si lex pacto, aut cōdito ciuibus determinata ſm placitū, ⁊ voluntatem merā, non aūt ſm aliquid, qd̄ ex ipsa re sequit̄, ius continet mere positiuum, voluntarium. ⁊ mutabile, qd̄ nullam humanā rationē habet, nisi volūtatem, eius vel eorum, qui authoritatē habent condēdi leges. ⁊ si rationē habet, non est recta ratio simpliciter, sed valde ſm qd̄, scilicet aut pro loco, aut pro tempore, aut pro alia diminutiua conditione.

¶ Cōmunem autem quę ſm naturam est, est enim quiddā natura iustum, ⁊ iniustum, qd̄ omnes vaticinant̄. etiam si nulla inter se societas, aut pactum sit.

¶ Nunc

¶ Nũc declarat cõez legẽ, ⁊ dicit. Cõem aũt, q̃ ſm naturam eſt, hec enĩ cõtinet ius nãle. eſt enĩ (vt inqt) quid dã nãe iuſtũ, ⁊ iniuſtũ, qd oẽs vaticinant̃, et ſi nulla inter ſe ſocietas, aut pactũ ſit. eſt enĩ ius nãle quedam quaſi nãlis cõmẽſuratio, qua alterũ ad alterũ ſe hz, quaz tam hoies q̃ aialia natura ad quedã alia cõmẽſurate ſe hñt. Hoc pacto mas ad feminã quadã nãli cõmẽſuratione ſe hz, vt ex ea generet, pater quoqz ad liberos cõmenſurationez nãlem hz, vt eos nutriat. Ager hz ad oia aialia nãlez cõmenſurationẽ, vt ſit oibus cõis. Cõis igitur lex eſt ſm quam ius cõmune, ac naturale dicitur.

¶ Queadmodũ, ⁊ Sophoclis antigona dicere videt̃, cuz iuſtũ abſolutũ eſſe dixerit, ſepelire Polynicẽ, quaſi ſit natura id iuſtum. nõ enĩ nũc aut nudius tertius, verũ ſemper id viget, nemoqz ſcit ex quo apparet.

¶ Nunc declarat qd dixerat authoritate, ⁊ exẽplo inducto a Sophocle poeta, ⁊ dicit. Quemadmoduz ⁊ Sophoclis antigona .i. queadmodũ apud Sophoclẽ antigona vĩ dicere, cũ iuſtũ abſolutuz .i. cõe ⁊ nãle eſſe dixerit ſepelire Polynicẽ, quaſi ſit natura id iuſtuz, Polynicem Egidius exponit edificatorẽ ciuitatis, qd an id ſit, lege carmina Sophoclis. deinde affert Sophoclis verba poſtq̃ dixit eſſe iuſtũ ſepelire Polynicẽ, ⁊ dicit, ου γαρ τοι νυντε καχθες αλλα ειειποτε ζη τουτο κουδεις οιδεν εξ οτου φανειν, ideſt non enim nunc, aut nudius tertius, verũ ſemper id viget, nemoqz ſcit ex quo apparet. per q̃ pz qd ſit ius nãle, eſt enĩ ius nobis natura inditũ, ſemp manẽs, ac nunq̃ mutabile, qd cũ ſit nobis nã inditũ, neſcimus vnde veniat, qd dicit̃ de eis, que nobis natura inſunt. ergo vult habere per hec primaz conditionẽ iuris naturalis .ſ. vt ſit ſemper, quoniã ignoramus vnde venerit ad nos.

¶ Et vt Empedocles dicit, de non interficiẽdo animato, hoc nõ his quidẽ iuſtũ, illis aũt nõ iuſtum. Sed qd omnibus legitimum, ⁊ perlate diffuſum etherem altũ ordinatũ eſt, ⁊ per magnam rurſus terram. ⁊ vt indicit in mẽſentaco Alcidamus.

¶ Cuz declaraſſet authoritate Sophoclis primã conditionẽ iuris nãlis, vt ſit ſemper, nũc per authoritatẽ Empedoclis declarat ſecũdã q̃ ſit vbiqz, ⁊ apud oẽs idem, ⁊ dicit. Et vt Empedocles dicit de nõ interficiẽdo aiato, τουτο γαρ ου τισι μεν διχαιον, τισι δε ου διχαιον, αλλα το μεν παντων νομιμον δια τ' ευρυμεδοντος αιθερος ηνεκεως τετακται δια τ' απλετου αυγης .i. hoc non is quidẽ iuſtũ, illis autem nõ iuſtũ, ſed qd oibus legitimũ, ⁊ p late diffuſuz etherez altũ ordinatũ eſt, ⁊ p magnã rurſus terrã, verbũ terraz in aliqs codicis legit̃ γης, in aliqs ħo αυγης, ⁊ ppea aliq claritatẽ exponũt, ſed idẽ eſt, qm intelligit p terrã clarã. ergo ius nãle eſt oibus iuſtũ, ⁊ id qd eſt oibus legitimũ, ⁊ ordinatũ p late diffuſum etherẽ altũ .i. celum. ⁊ per magnã terrã rurſum inſtitutũ, ⁊ obſeruatũ. ſed vtrũ nõ occidere aiatũ, ſit de iure nature, nõ eſt diſputãdũ, nec Ariſto. ad hoc inſpexit, ſed tãtũ ex verbis Empedoclis collegit id, qd erat ad ſuũ ppoſitũ, non curãs quid eſſet de veritate propoſite rei. deinde confirmat hoc per alium poetam, ⁊ dicit, ⁊ vt dicit in meſeniaco Alcidamus. quare ius naturale eſt qd eſt ſemper, ⁊ vbiqz idem.

¶ Ad quos aũt determinata ſunt, duplr̃ ſunt determinata. nã aut ad cõez ſocietatẽ, aut ad vnũ ſocietatis agẽda vel non agẽda ſpectãt. Jccirco iniurias iureqz facta atqz agere iniuſte, ⁊ iuſte agere, duplr̃ eſt, aut enĩ ad vnuz certũ, aut ad ſocietatez. adulterãs enĩ ⁊ verberãs iniuria afficit aliquẽ certum. Qui ħo militiam deſerit, ſocietatem.

¶ Nunc declarat ad quos vel quibus ſiunt iniuſta, ⁊ dicit. Ad quos autẽ determinata ſunt, dupliciter ſunt determinata, aut ad cõmunẽ ſocietatẽ, aut ad vnum ſocietatis agenda vel non agenda ſpectant, ppterea concludit, iccirco iniurias, iureqz facta atqz agere iniuſte ⁊ iuſte agere duplr̃ eſt, ſubaudi conſiderare, aut enim ad vnum certum .ſ. ciuem, aut ad ſocietatez, ideſt aut ad cõmunẽ ciuitatẽ. declarat per exemplũ, ⁊ dicit. adulterans enĩ ⁊ verberans iniuria afficit vnum certuz .ſ. priuatum ciuem. Qui ħo militiaz deſerit, ⁊ non vult pugnare, ſocietatem .ſ. totam ciuitatẽ iniuria afficit. ergo vno modo lex diuidi poteſt per naturalem, ⁊ poſitiuã, ⁊ alio modo (vt nunc diuidit) per comparationem ad eos, ad quos officit.

¶ Cuz igitur, que iniuſte ſiunt oia diuidant̃, qd alia ad cõe, alia ad aliuz vel alios, ſi prius qd ſit iniuriã pati repetierimus, cetera dicemus. Jniuriam pati ergo eſt cum a volentibus iniuſta inferuntur. Jniuriari enim voluntarium eſſe prius definitum eſt.

¶ Nũc volẽs agere de iuſtis, atqz iniuſtis, ppõit p̃ eſſe repetẽdũ qd ſit pati iniuriã, ⁊ dicit. Cũ igit̃, que iniuſte ſiũt, oia diuidant̃ q alia ad cõe, alia ad aliũ .ſ. priuatuz ciuẽ, vel alios priuatos ciues ſiãt, ſi prius qd ſit iniuriã pati repetierimus, cetera dicemus .ſ. iuſta ⁊ iniuſta. ſed dices prius nõ dixit de ipſo pati iniuriã, ſed de ipſo agere iniuriã. igit̃ non repetit, cũ repetere ſit idez bis dicere. dicendũ q̃ ſi dixit qd ſit agere iniuriã, dixit correlatiue quid ſit pati iniuriam. ideo vocat hoc qd dicit, repetitionem. deinde exponit quid ſit iniuriam pati, ⁊ dicit, iniuriam pati ergo eſt cum a volentibus iniuſta inferuntur, dico a volentibus, nam iniuriari voluntarium eſſe prius definituz eſt, ergo per cõuerſionẽ actiui in paſſiuum, iniuriam pati eſt, cum a volentibus iniuſta inferuntur.

¶ Qm̃ aũt neceſſe eſt eũ, qui iniuſte patit̃, ledi, neqz ſpõte ledi, (leſiones quidẽ ex prioribus patẽt, bona enĩ ⁊ mala p ſe priũ diuiſa ſunt, volũtaria ẽt eẽ, q̃ ſciẽtes) neceſſe eſt, pfecto peccata oia vel ad ciuitatez, vel ad priuatos ſpectare, ⁊ hec aut a neſciẽte, vel nolẽte, aut a volẽte ⁊ ſciente fieri. ⁊ horũ quedã electione, quedã affectu. Ac de ira quidẽ in hĩs, q̃ de affectibus dicet̃, que ħo eligunt, ⁊ quo modo ſe habentes prius dictum eſt.

¶ Verũ anteq̃ agat de iuſtis, ⁊ iniuſtis, repetit pro maiore parte ea, q̃ dixit, vt cõtinuet ſe ad ppoſituz, ⁊ verba ſunt ſuſpẽſiua vſqz ibi neceſſe eſt, ⁊ dicit, quoniaz autem neceſſe eſt euz, qui iniuſte patitur ledi, neqz ſponte ledi, nemo enim iniuriam patitur ſponte, deinde reſumit ſecundaz, ⁊ dicit, leſiones quidez ex prioribus patent, ⁊ repetit per que leſiones ex priorib' patẽt, ⁊ dicit,

[bona rerum] .s. vtilia, [et mala] .s. dānosa [p se prius diuisa sunt,] imō p hęc declaratę sunt lęsiones. deinde resumit tertiū, & dicit, [voluntaria ēt esse] sc. a dictū est, [quę scienter] .s. faciūt, sic determinādo suspēsionez, repetit qd ppte dictū est; & dicit, [necesse est pfecto peccata oīa vel ad ciuitatē vel ad priuatos spectare,] quę subdistinguit vlterius, & dicit, [& hęc] necesse est [fieri aut a nesciente,] vt puta cuz pe:cauerit aliqs per ignorantiā, [vel a nolente] cū peccauerit per sciaz, sed inuitus, vt. vz. compulsus [aut a volēte & sciēte,] vt cū peccauerit per scientiā & spōte. iterum subdiuidēs dicit, [& horuz] .s. peccatoꝝ, q̄ fiūt sponte, & scienter, [quędā electione, quędaz affectu] necesse est fieri. hęc repetit, de quibusdā vō se excusans, dicit, [ac de ira] & cęteris affectibus [quidē in his, q̄ de affectibus] .s. scdō huius, [dicemus, q̄ vō eligunt, & quo mō se habētes] eligunt, [dictum est prius.]

Quoniā aūt sępe ꝯsitentes fecisse, aut libellū negāt, aut id de quo ē libellus (vt accepisse qdē, sed nō furatū eē, vt verberatū esse, sed nō ꝯtumeliatū eē, vt fuisse vna, sed nō adulteratū esse, aut furatū esse, sed non sacroꝝ expōliationē (nō eniz dei aliqd) aut subtulisse, sed nō publica, aut collocutū esse cū hostibus, sz nō pdidisse) ppea oportebit etiā de his determinare, vt quid furtū, qd ꝯtumelia, qd adulterium, vt siue esse siue nō esse iustū velimus ostendere, declarare habeamus.

Nūc vult inuestigare qd restat dicere, & dicit. [Cū autem sępe cōfitentes fecisse,] sc. aut libellum] oblatuz iudici ab accusatore [negant, aut] saltez negant [id, de quo est libellus,] sc. γραμμα enim gręce libellus est accusatorius, verbi causa, [vt accepisse quidem] concedunt, [sed non furatū esse,] in oībus eniz his accipit singulare pro plurali, vt furatū pro furatos eē. [& verberatum eē, sed nō ꝯtumeliatū esse, & fuisse vna] scz cū vxore alicuius, [sed nō adulteratū eē, aut furatū esse, sed nō] fecisse [sacroꝝ expoliationē,] q̄ est sacrilegiū, [nō enim dei aliquid] furatū esse dicet, [aut] cōcedet [subtulisse] sc. alz aliqd, [sed nō] bona [publica, aut collocutū eē cuz hostib⁹ sed non pdidisse,] cū igit hęc dici possint, [ppea oportebit ēt de his determinare, vt qd furtū, qd cōtumelia, qd adulteriū,] & dat cāz, & dicit, [vt siue eē, siue nō esse iustū velimus ostēdere, declarare habeamus.] idest habeam⁹ scientiā de eis. nō eniz pōt mōstrari aliqd horū esse, vel nō esse iustū, nisi habeat scientia horum omnium.

De oib⁹ eniz his, litigatio est verū iniustus sit, & iprobus, an nō iniustus: est enim in electione improbitas, atqꝫ iniuria. & hmōi noīa ꝯsignificāt electionē, veluti cōtumelia & furtū. nō enim si verberauit, statiz cōtumelia affecit sed si alicuius grā, vt si aut vituperandi aliū, aut voluptatis suę. neqꝫ oīno si clā accepit, furatus est, sed si in dānuz eius, a quo accepit, & in appropriationem sui, similiter autem & de alijs se habet, sicuti & de his.

Cuz dixisset oportere declarare ea, si velimus scire an qs iusta vel iniusta fecerit, nūc assignat cāz, & dicit. [De oibus eniz his,] q̄ dicta sunt, [litigatio est, verum sit, iniustus, & iprobus, an nō iniustus] neqꝫ improbus, ille, quę hęc agit, nā dubiū est vtrū qui accepit bona aliena, furatur, & vtrū q est vna cuz vxore aliena, adulterat, & sic de alijs, cū hęc fuerint dubia, igit opz declarare oīa, quę dicta sunt, vt furtū, & adulteriuz, & cętera. deinde hęc declarat & vult pbare quo mō in delictis enumeratis sit iprobitas, & quo mō nō, & dicit, [est eniz in electione iprobitas, atqꝫ iniuria & hmōi noīa ꝯsignāt electionē, veluti cōtumelia, & furtū,] & cętera supius enumerata, igitur in his est improbitas quatenus sunt in electione. Qr aūt in his noibus sit improbitas, q̄tenus in eis est cōsignificatio electionis, pbat & dicit, [nō eniz si verberauit, statiz cōtumelia affecit, sed si alicuius grā, vt si aut vituperandi aliū, aut voluptas suę, neqꝫ oīno si clam accepit, furatū est, sed si in dānuz eius, a quo accepit, & in appropriationē sui, similr aūt & in alijs se hz sicut & de his,] igit in his noibus oibus est improbitas, atqꝫ malitia. qm̄ i eis est cōsignificatio electionis, quo vō in eis nō est significatio electionis, nec aderūt alię ꝯditiones, non erit iprobitas. per q̄ oīa vult hēe Arist. eum qui ꝯcedit furatū eē, nō posse excusari, nec euz, qui ꝯcedit adulteratū eēt, qm̄ oīa hęc ꝯsignant electionē, eū vī q accepit bona aliena, posse excusari, vel euz q fuit simul cū vxore aliena, sitr. nam de oībus his qō est vtruz iustus sit, & improbus an non, qui hęc agit. ergo ad hoc vt iprobitas sit, & iniuria, necesse est vt in electione sit. nō eniz si verberauit, statiz ꝯtumelia affecit, sed si alicuius grā. igit in his est improbitas, quatenus est in eis electio, nec sufficit sola electio; sed opz alias ꝯditiones adesse, quare ad inferendaz iniuriam requirit pmo, vt lędat, scdō, vt scienter, tertiu vt spōte, quartō, vt electione, vel affectu, igit furari est rez clam accipere ab aliquo illā sibi appropriādo electione vel affectu, cōtumeliari vō est pcutere aliquē electione vel affectu grā dehonorādi illū vel suę voluptatis, & de cęteris iniurijs eodē modo. Sed dices Arist. pbauit in his nō esse improbitatē, nisi quatenus in eis est electio, superius aūt dixit in his esse improbitatez, si affectu vel electione fiunt. Igitur nō oportet in his semper esse electionē, sed vel electionē vel affectū. dico q supius accepit electionē, vt distinguit cōtra affectū, electio eniz vt distinguit ab affectu, est electio mere volūtaria, q̄ fit sola rōne dictāte. & ideo dixit hęc fieri affectu, vel electione, hic accepit electionē fusius pro actu elicito voluntatis, quouis mō facto siue affectu, siue voluntate rōne dictante, vt idē sit eligere, & spōte facere. Quare scdm B requirit pmu ad inferēdā iniuriā, vt lędat, deinde sciēter atqꝫ sponte, siue electione, q̄ idē est, tertio grā iniuriādi. & si diceres, Aristo. non expressit nisi vnā cōditionē, dico q hic duas expressit, vt. vz inferēs eligibiliter, & gratia iniuriandi agat, superius aūt dedit intelligere alias, vt lędat, & scienter. Ex eo eniz qr iniuriās lędit, scienter, eligibiliter, & grā iniuriādi, est iniustus atqꝫ improbus. hęc de iniustis generatim, & de iustis.

DE BONO ET ÆQVO.

Qm̄ aūt duę iustoꝝ, atqꝫ iniustoꝝ species erāt, altera qdē scripta, altera vō nō scripta: de his qdē, de qbus leges scribunt dictū est.

Cuz dixisset de iustis, & iniustis, quę in legibus scribūtur, nunc vult dicere de iustis, & iniustis, quę non scribūtur in legibus. & primo proponit intentionem suaz continuando pręcedentia ad sequentia, & dicit. [Quoniam autem duę iustorum atqꝫ iniustorū species erant, altera quidem scripta, altera vō non scripta, de his quidem] iustis atqꝫ iniustis [de quibus leges scribuntur, dictum est,] subaudiendum, restat ergo dicere de iustis atqꝫ iniustis

iustis

iustis nō scriptis in legibus, ꝛ de bonis ꝛ ęquis, quę dicuntur iusta non scripta. Ex his, quę dixit, patet iustum scriptū id omne esse, qd̄ est s̄m legē scriptam, id vero qd̄ est pr̄ter legē scriptā, de esse iniustum scriptū. Quare de iustis atq; iniustis non scriptis differendum post hęc. ¶ Quo vero ad verba attinet, Aristo. est vsus plurali pro singulari, dixit enim τα μεν pro altera quidem.

¶ Non scriptoꝝ aūt duę sunt spēs, quaꝝ altera quidē est ꝑ excessuz virtutis ꝛ vitij, i qua vituperationes, ꝛ laudes, infamię ꝛ honores, donationesq; sunt. veluti grām hr̄e benemerito, ꝛ vice versa ei bn̄facere, q bene fecit. ꝛ paratuz eē amicis, ꝛ cętera id genus. Altera vero est ꝓprię legis, (q̄ ēt scribit̄) defectus. nā qd̄ ęquum ꝛ bonum est, videt̄ iustum esse. ęquum autem ꝛ bonum est qd̄ pr̄ter legez scriptam iustum est.

¶ Cuz dixisset de iustis, atq; iniustis scriptis in legibus, nūc exeq̄tur de iustis atq; iniustis nō scriptis, de qbus ꝓposuit dicere, ꝛ dicit. [Nō scriptoꝝ aūt] .i. iustoꝝ, vel iniustoꝝ [duę sunt spēs, quaꝝ altera qdē est ꝑ excessum virtutis ꝛ vitij.] Quę eniz s̄m hāc spēz iusta vel iniusta sunt, adeo manifeste ac excedētis virtutis, ac vitij, vt nō scribere oporteat, qm̄ facile memoria tenent̄. ꝛ exponit ea, q̄ sunt in hac spē, ꝛ dicit, [in qua vituperationes ꝛ laudes, infamię ꝛ honores, donationesq; sunt:] ꝛ excedentes, ꝛ manifesti, adeo, vt nō opus sit scribere. [veluti grām hr̄e bn̄merito] .i. ei, qui bn̄ficia cōtulit, [ꝛ vice versa ei bn̄facere, qui bn̄fecit ꝛ paratū esse amicis, ꝛ cętera id genus,] vt honorare parētes p̄ceptores, ꝛ deū. Sunt enī hęc iusta quasi innata, atq; p̄ncipia ꝑ se nota q̄ nobis nā indita nescimus, vn̄ veniunt. vn̄ sicuti ꝓpōnes p̄me (vt Auer. dicit) e qbus alię deriuant̄, nescimus e quibus veniāt, sic hmōi iusta nescimus vn̄ veniāt, ꝛ ꝓpēa nō opus est (vt scribant̄) qm̄ facile memoria habent̄, minime ēt scribunt̄ iniusta, q̄ sunt ꝑ excessum vitij, in qbus vitupe rationes, infamięq; oībus patēt, deinde exponit aliam spēm, ꝛ dicit, [altera vero] spēs iustoꝝ atq; iniustoꝝ [est ꝓprię legis (q̄ ēt scribit̄) defectus.] non enim in legibus scribit̄ oē iustū scriptibile, qm̄ nō semper scribunt moderationes legis, nec cōditiones, q̄ regrunt̄ ad veritatē legis, nec scribūtur fallētię, qbus fallit lex, nec scribitur interp̄tatio legis quo ad locuz, tp̄e, ꝛ personas, cum hęc itaq; scribi nō possint, id hęc iustoꝝ, vel iniustoꝝ spēs dr̄ legis scriptę defectus, ꝛ ne tu credas hmōi nō esse iustum (qr̄ est defectus) ideo dicit [naz qd̄] ἐπιεικὲς idest [nam qd̄ bonū ꝛ ęquū est, vr̄ iustū esse,] ἐπιεικὲς autez idest [bonū aūt ꝛ ęquū est qd̄ pr̄ter legē scriptā iustum est.] est igit̄ sylls, bonum ꝛ ęquuz ꝛ iustum, ius non scriptum est bonū ꝛ ęquū, igitur ius nō scriptū est iustum, huius syllogismi primo maiorē, deinde minorē posuit, conclusio vero subaudienda est.

¶ Accidit aūt id partiz nolētib⁹, partiz volētib⁹ legislatorib⁹. nolētibus qdē, cū lateat. volētib⁹ vero, ꝛ cū nequeāt determinare, sed necesse sit vl̄r dicere, qd̄ nō ita, sed vt plm̄ sit, ꝛ cū nō facile sit dterminare oīa ꝓp infinitatē. vt si ferro ꝑcussit, quāto, ꝛ quali quodā. tp̄a enī deerit enumerāti. si ḡ de q̄ determiāri nō pōt, de eo lex ferēda ē, necē est simplr̄ dicere.

¶ Nūc assignat cāz quare nō scribit̄ bonū ꝛ ęquū i legibus .i. q̄re nō scribit̄ in legib⁹ ille defectus, quē supplent legib⁹ sapiētes atq; viri boni, ꝛ dicit. [Accidit aūt id] .i. vt in legib⁹ non scribat̄ ille defect⁹, [partim nolētibus] atq; inuitis, [partiz legislatorib⁹] ipsis [volētib⁹,] deide exponit mēbra, ꝛ dicit, [nolētib⁹ quidē cū] defectus iste addēdus [lateat] legislatores. nō enī cū scribūt occurrit. [volētibus vero] ꝓp duas cās, quaꝝ primā affert, ꝛ dicit, [ꝛ cū nequeāt determinare,] ipeditis. vz. multitudine rerū agēdaꝝ, ꝛ multitudie reꝝ, q necē sunt ad limitationē legū. ꝛ ꝓpēa dicit, [sz necē est] leges ipsas [vl̄r dicē, qd̄ nō ita] sit vl̄e id qd̄ scribit̄ i legib⁹, vt sit d̄ oīb⁹ ꝛ singulis casib⁹. [sz vt plz sit,] ꝛ idefinitū. vbi cā, hęc est lex, q hoiēz occiderit, capite puniat̄. hęc enim lex ꝓpō indefinita ē, ꝛ hz locū, ꝛ veritatē in pluribus, nō aūt in oīb⁹ casibus. deinde dat secūdā rōnē, ꝛ dicit, [ꝛ cū non facile sit determinare oīa ꝓp infinitatē] eoꝝ q̄ pūt legē limitare, [vt si ferro ꝑcussit quāto ꝛ q̄li quodā] ferro, ꝛ quo vulnere, ꝛ an casu, an ex ꝓposito, ꝛ si ipōte, an vi, ꝛ si ꝓp sui dfensionē, an grā iniuriādi, [tp̄a eniz deerit enumeranti] limitationes, ꝛ casus, qbus lex limitari pōt. Sz est vnū dubiū, cū limitationes, ꝛ casus scribi nō possint, vtrum melius sit leges scribere cū oīb⁹ limitationib⁹, ꝛ casib⁹, vsq; ad sua tēpora notis legislatorib⁹, an lex in sua simplicitate sit ferēda simplr̄ vl̄r, ꝛ idefinite sine limitationib⁹, ꝛ casib⁹. r̄ndet Arist. ꝛ dicit, [si ergo de quo determinari nō pōt] cōditionib⁹, ꝛ casibus, [de eo lex ferēda est, necesse est simplr̄ dicere] .s. vl̄r, ꝛ indefinite, nec additis casib⁹, nec limitationib⁹ notis legislatorib⁹, sed in sua simplicitate tradere, nā ꝓp additiones hasce nō habet̄ cōplectus itellectus legis, ꝛ accidit in legib⁹ obscuritas tāta, vt nec a ꝓprijs legislatorib⁹ intelligant̄, nec ab interp̄tibus, ꝛ quāto minus a ciuib⁹, q alijs vacant. Signo nobis sunt in p̄mis Moses celeberrimus legislator, q (cū vidisset leges obscurissimas fieri additione oīuz coꝝ, q̄ ad intellectū addi p̄nt) eas tradidit in sua simplicitate vl̄r, ꝛ indefinite, quēadmodū leges sunt in catalogo scriptę, vbi in sua simplicitate sunt tradite: dereliquit eniz bonum ꝛ ęquū, (qd̄ est ius nō scriptuz) arbitrio bonoꝝ virorum. Deinde Solon, q in decē tabulis oēs leges Athenieñsiū cōpilauit, qbus postea Romani addiderunt duas, ꝛ sic oēs leges in xij. tabulis ꝯtinebant̄, q̄ in locis publicis tenebant̄, quoꝝ interp̄s erat vnus, q magister legum dicebat̄, nō perpetuus, sed in singulis annis mutabilis: hoc bona rōne fecerūt, nā vulgares legētes facile leges intelligebāt, qs eniz nō intelliget eam legē, non furtū cōmittas, nam ad quadruplū teneris: quis non ꝛ caz non occides. quoniā capite punieris, ꝛ huiusmodi. ꝛ cuz aliqs ciuiz eaꝝ aliquā non intelligebat, aderat legū magister, qui mox explanabat. Quare eo tēpore locum habebat id, qd̄ cōiter dicit̄, ignorātia iuris non excusat, sed ignorantia facti. naz oēs sciebant atq; tenebant̄ scire leges, ꝛ iura, quę in eis ꝯtinebant̄, sunt ēt nobis argumēto oēs, q leges tulerunt, vt Ligurgus, ꝛ Draco, ꝛ alij innumeri, qui semper leges in sua simplicitate, vl̄r, atq; indefinite tradiderunt, ꝓpēa Aristo. quinto ęthicoꝝ leges cōparauit regulis medicoꝝ, scribit̄ enim pro regula a medicis humidę, ꝛ frigidę dietę competunt febricitātibus. verū hęc regula licet sit vera in pluribus, tn̄ fallit in febricitātibus, qui patiuntur febres pituitosas, atq; frigidas. ꝛ in alijs multis, quare sicuti regulę medicorum, cū tradunt̄ vl̄r in sua puritate, sunt faciles, ꝓpōnes vero quę sunt minores sub illis acceptę vel q̄ ab illis excludunt sunt ꝓp infinitatez difficiles, sic leges cum tradunt̄ in vl̄i in sua simplicitate, faciles sunt, casus vero, q subaccipiunt̄, vel

Nō de legib⁹ ferendis.

excludunt, sunt intelligibiles. ergo melius (vt Arist. dicit) est tradere leges vniuersalr, atq; in sua simplicitate indefinitas: q̄ casibus, & limitationibus locupletas. Si dices, vnde factum est vt iureconsulti adderent postea casus, & limitationes legum. fortasse hoc fecerunt ad tollendas oratorum prolixas, & inextricabiles orationes: vt scilicet non haberēt quid dicerent, & quid differerēt, nam cum iureconsulti (qui & ipsi quoq; oratores erāt,) adderent casus, & limitationes legibus. xij. tabular, crediderunt tollere inextricabiles disputationes oratorum. Sed qđ fuit boni gratia, in malū euasit. nam cū legibus fuit permissa additio, & interp̄tatio, & vtraq; , vt scriberet, statim leges ipse ciuibus inutiles facte sunt, legum autē peritis summa vtilitate oblate. leges enim si ciuib⁹ deberent vtiles esse, oporteret oēs ciues legibus vacare, & sic cessarent alia necessaria opera ad viuendum ordinata. & cum a ciuibus non intelligant̄, nunc verse sunt tantum in bonum eorum, qui legū periti sunt, non quidem in bonū animę, sed ad lucrū, & ad diuitias cōparandas: quare (vt recte scribit Aristo.) melius est leges scribere simplices p capita (vt Zoroaster scripsit,) qui tanta breuitate eas oēs cōpilauit, vt de pręcepto pueri oēs tenebant̄ eas memorię mandare, seruareq; vsq; ad vitę finem, nam licet sic simplr scriptę, non sint profectę, tamē sunt plus vtiles, q̄ dānosę, q̄a semper defectū poterant supplere prudentes & boni viri, cum opus fuerit. Hęc pauca volui dixisse de legibus, vt intelligās homines plus mali hodie q̄ boni reportari ex illis.

Quare si cū anulatus sit, manū extollat, vel percutiat, lege quidē scripta reus est, & iniuriatus est, vere aūt non est iniuriatus. & idest ęquum & bonum.

Cum dixisset bonū & ęquū esse, qđ p̄ter legem scriptam iustū est, nunc hoc ostēdit exemplo, & supponit esse scriptū in lege, vt nemo anulatus manū sensuz attollat, tūc dicit. [Quare si cū anulatus sit, manuz extollat, vel percutiat, lege quidez scripta reus est, & iniuriatus est, vere aūt non semp est iniuriatus,] nam in aliquo casu, nō est iniuriatus s̄m veritatē. & p̄pterea dicit, [& id] .s. non obseruare legem in aliquo casu, [est bonum & ęquum,] qđ grece dicitur επιεικεια.

Si ergo qđ dictum est, bonū & ęquuz est, patet qualia bona & ęqua hęc sint, & errores & iniurias, & errores, & infortunia non ex ęquo censere.

Cū velit declarare quo mō dz se habere arbiter, ex dictis p̄mo non oīa esse ex ęquo cēsenda ɔcludit, & est primus locus, qui spectat ad arbitriūz, & dicit. [Si ergo qđ dictū est, bonū est ęquum est, patet qualia bona & ęqua hęc sint, & errores & iniurias, & errores & infortunia non ex ęquo censere,] nō enī tanti faciēdi sunt errores, quāti iniurię, q̄a iniuria est plurifacienda, nec tanti facienda sunt infortunia, quanti errores, q̄a errores sunt plurifaciēdi. Quare arbiter h̄ ɔsiderare dz non ex lege scripta, sed ex bono & ęquo nō scripto. nā licet idē factū possit eē, infortuniū, error, & iniuria, tn̄ ex ea p̄te qua factuz est infortuniū, est min⁹ q̄ error, & q̄ iniuria, & ex ea parte q̄ factū est error, est minus q̄ iniuria, & mai⁹ q̄ iforuniū.

infortunia
errores
obiurgia
iniurię

Sunt aūt infortunia quidē, quęcūq; (cum p̄ter opinionē sint) non fiunt ex prauitate. errores v̄o (cū non sint p̄ter opinionē) nō sunt a prauitate. Iniurię deniq; (cū nō sint p̄ter opinionē) sunt a prauitate. sunt aūt a prauitate quę a cupiditate sunt.

Declarat qđ dixerat .s. infortunia minora eē errorib⁹, & errores iniurijs. & dicit. [Sunt infortunia quidez quęcūq; (cū p̄ter opinionē sint) non fiunt ex prauitate] & sic fiunt p̄ter intētūz, & nō a prauitate. vt q̄ proiecit sagittā, vt interficeret auē, nō aīaduertēs homīez, vulnerauit hominē. hic enī vulnerauit p̄ter intētū & nō a prauitate. deinde exponit [errores] & dicit, [errores v̄o, cū non sint p̄ter opinionē] sunt enī ab intento, [non sunt tn̄ a prauitate,] vt verberatus stans nullo adhibito ɔsilio, q̄ interimit verberātē, hic quidē errauit, nō tn̄ ex prauitate, q̄ nō interemit pp̄ delectationē, vt q̄. vz. interficere sit sibi iucūdū, vt nōnulli praui agūt, q̄ solū pp̄ cupiditatez interficiūt. Hoc pacto, q̄ iniuriat̄ ex ɔsilio, & non statim post susceptā iniuriaz. s3 multa meditatione p̄cedēte, accedit ad iniuriādū ex prauitate. licet nō oīno ex prauitate iniurię̄. deinde exponit iniurias, & dicit. [iniurię deniq; cū non sint p̄ter opinionē, sunt a prauitate.] & exponit qd intelligat per esse a prauitate, & dicit, [sunt autez a prauitate, quę sunt a cupiditate,] & pp̄ nullā aliā causaz, vt q̄a nec iniuriā accepit, nec pp̄ necessitatē, sed solū q̄ id facere est sibi iucūdū. veluti q̄ interficit aues in aqua, quas hic nō posse cognosci, sed si recte aduertat̄ lęsiones quattuor sunt, ifortunia, errores, obiurgia, & iniurię. infortunia nocumēta sunt, siue lęsiones, quę inferuntur p̄ter intentū, & p̄ter ɔsilium, & p̄ter prauitatē. errores v̄o sunt lęsiones, q̄ inferunt̄ nōn p̄ter intentū, non tamen a cōsilio, & pręmeditatione, nec a prauitate. obiurgia v̄o, quę inferunt̄ non p̄ter intentū nec p̄ter consiliuz morosum, sed nō a prauitate. Iniurię v̄o quę simplr dicūtur iniurię, sunt quę nec p̄ter intentūz, nec p̄ter consiliū, sed a prauitate sunt, vt quęcūq; inferunt̄ solum gratia delectationis, & ob nihil aliud. Arist. dixit tria esse, q̄ errorē vult esse duobus modis. Arbiter ergo hāc inęqualitatē ɔsiderare dz. Hęc de primo loco, q̄ spectat ad arbitriū.

Etiam ęquū & bonum est humanis ignoscere, & nō legez, sed legis scriptorem, & non verba, sed sententiam spectare.

Nunc ponit secūdū locū, qui spectat ad arbitriū, & dicit. [Etiā ęquū & bonū est humanis ignoscere.] nā cū hō naturā habeat peccabilez, ipsa natura humana meretur non nihil excusationis, si acciderit, vt hō peccet. deinde ponit tertiū locū, & dicit, [& nō legis, sed legis scriptorez est spectare,] nam dz considerare, si legis scriptor esset, eum cōmisericorditer agere, cuz peccante. deinde ponit quartū locum, & dicit, [& non verba] .s. legis [sed sn̄iam] spectare debet. nam licet arbiter videat̄ facere ɔ verba, fortasse tn̄ nō facit cōtra intentionem legis. vt si aliquis ascendit muros vrbis pro defendenda ciuitate, licet faciat cōtra verba legis dicētis capite puniri, qui muros ascēderit, nō tn̄ facit cōtra intentionem legis.

Et non factum, sed voluntatem.

Nunc assignat quintū locum, & dicit. [Et non factum spectare sed voluntatē] bonum & ęquuz est. nam si fecit malum, non mala intentione fecit.

Et non partem, sed totum.

Assignat 6m locū, & dicit. [Et non partem,] vt q̄ in aliquo particulari casu male fecit, [sed totuz] bonū & ęquū est respicere, vt q̄ in multis alijs bene se habuit.

Nec qualis quidaz nunc, sed qualis quidā semper, aut plerūq; fuerit.

Assignat

¶ Assignat 7^m locum, et dicit. [Nec qualis quidam nunc] considerat, [sed qualis quidem semper, aut plerumque fuerit] i. qui fortè toto tempore, vel maiore parte temporis bene vixit, licet nunc erraverit.

¶ Et meminisse bonorum, quę passus est, quàm malorum.

¶ Et assignat 8^m locum, et dicit. [Et] debet arbiter [meminisse bonorum, quę] peccator [passus est] i. quę in se collecta habet, [quàm malorum,] nam si fuerint multo plura bona, quàm mala, ęquum est ei ignoscere.

¶ Et bonorum, quę passus est, magis quàm eorum, quę fecit.

¶ Assignat 9^m locum, et dicit. [Et] meminisse oportet [bonorum,] quę iniuria affectus passus est ab iniuriante [magis quàm eorum] malorum [quę] ei [fecit.] nam si plura bona ei contulit, quàm mala, ignoscendum est.

¶ Et ęquo animo ferre iniuriam.

¶ Assignat 10^m locum, et dicit. [Et] debet arbiter considerare, si patiens ęquo animo fert iniuriam, nam reus tunc magis venia est dignus, unde dicit. [Et ęquo animo ferre iniuriam] considerandum est, nam si patiens iniuriam ęquo animo fert, non debet arbiter plus facere quàm patiens quærat.

¶ Et magis secundum sermonem velle iudicari quàm opere.

¶ Assignat 11^m locum, et asserit esse considerandum si peccator velit magis iudicari atque puniri sermone verbisque, quàm factis opereque. sępe enim increpatio sufficit ad corrigendum. dicit. [Et] subaudi considerandum est, [magis velle iudicari sermone] i. verbis. idest si peccator vult magis verbis quàm opere iudicari, atque puniri, nam arbiter facere debet.

¶ Et ad arbitrium magis quàm ad iudicium velle descendere. Nam arbiter ad bonum et ęquum, iudex vero ad leges spectat. et de hac causa arbiter eligitur, ut bonum et ęquum prævaleat. De bonis igitur et ęquis sic determinatum sit.

¶ Ultimum locum offert, et dicit. [Et ad arbitrium magis quàm ad iudicium velle descendere] i. arbiter debet videre si peccator magis velit ire ad arbitrium iudicio quàm ad iudicium, nam sic est dignus venia magis, vel melius, arbiter velit magis iudicare secundum arbitrium, quàm secundum iudicium, quod per leges fit. causa est quia arbitrium est arbitri, iudicium vero iudicis, [nam] (ut inquit) [arbiter ad bonum et ęquum, iudex vero ad leges, spectat,] et cum arbitrium fit considerando bonum et ęquum, iudicium vero considerando leges, ideo arbiter ad bonum et ęquum, iudex ad leges perficiendi debet. ideo dicit, [et hac de causa arbiter eligitur, ut bonum et ęquum prævaleat,] demum epilogat, et dicit. [De bonis igitur et ęquis sic determinatum sit.] ¶ Quo vero ad verba attinet, arbiter gręce est διαιτητης, et vult arbitrum esse, qui respicit bonum et ęquum, quod in legibus non scribitur, iudex vero, (quem gręce dicitur δικαστης) respicit ad iudicium, quod est in legibus, et ad ius in legibus scriptum. unde arbiter iudicat pro arbitrio, iustum in se, sive contineatur, sive non contineatur in legibus. Iudex vero non nisi iustum, quod in legibus scribitur.

lege.68°. Legum vero interpretes de verborum significatione libro super illis verbis [illa verba arbitratu Lucij Titij,] fecerunt differentiam inter iudicem, et arbitrum, et arbitratorem, nam arbitri ex compromisso eliguntur, nec possunt nisi iudicare secundum leges, ut iudices quoque faciunt. Arbitria enim sua isti iudiciorum dirigunt, nec ab ordinarijs differunt, nisi quod ordinarij iudices non a partibus ex compromisso, sed a principe, vel ijs, qui potestatem habent, eliguntur, arbitri vero ex compromisso partium, tamen et arbiter, et iudex secundum leges, et non ex bono et ęquo iudicant. Alij autem, quos vulgo arbitratores appellamus, sunt qui tamquam boni viri secundum iuris tramites incedere omnino non compellantur, tamen ex bono, et ęquo decidere negotium debent. Hi enim sunt, in quos partes quandoque compromittunt tamquam in amicos, bonosque viros, ut eorum consilio atque authoritate, partium discordię componantur atque decidantur, suntque qui non astringuntur ad servandum ordinem datum in iudicijs, quem tamen arbitri, ut et iudices servare tenentur. Arbitratores igitur secundum hanc differentiam non iudicant iura in legibus scripta, sed ex bono et ęquo, secundum illud ius quod videtur rationabile. Quare si ita fuerit, oportebit, διαιτητην interpretari arbitratorem, non arbitrum, ut Georgius interpretatus est: nam arbiter non differt a iudice, nisi quia eligitur a partibus, iudex autem est ordinarius, tamen arbiter, et dicastes i. iudex iudicant secundum leges.

¶ DE MAIORE AC MINORE INIVRIA.

¶ Iniurię vero maiores sunt, quę a maiore iniquitate sunt, quocirca quę minimę, maximę quoque.

¶ Cum dixisset de iustis, et iniurijs, nunc de annexis, ut de maiore ac minore iniuria, nam de possibili atque impossibili, ut accommodantur huic generi, satis supra dictum. Maior vero iniuria ab Arist. describitur tribus, magnitudine iniquitatis, magnitudine damni, et amplificationum ostensione. magnitudine iniquitatis, quando a maiore habitu proficiscitur. Qui enim a maiore iniquitate habituque iniustus est, si est in minimis iniustus, erit multo magis iniustus in magnis, dicit. [Iniurię vero maiores sunt, quę a maiore iniquitate sunt] i. a maiore habitu iniustitię. αδικια enim gręce est latine, tum iniuria, tum iniustitia, tamen Georgius iniquitatem dixit, et placet, quoniam iniquitas est habitus iniustitię: et hoc pacto Arist. intellexit. ideo concludit, [quocirca quę minimę] i. iniurię sunt, [maximę quoque] subaudiendum est verbum [videntur,] quoniam licet in se sint minimę, quia tamen a maiore habitu iniuriandi proficiscuntur, videntur maximę.

¶ Ut Menalopum Callistratus accusat, quod decepisset templi custodes in tribus sacris vasculis mediorum obulorum. Contra vero est in ipsa iustitia.

¶ Exponit quod dixerat per exemplum: et dicit. [Ut Menalopum Callistratus accusat, quod decepisset] τους ναοποιους, (ut Georgius dicit) i. templi custodes, vel ut vetus translatio, templi factores, τρια ημιωβελια ιερα. (ut Georgius). i. tria vascula sacra minimi ponderis: vel ut vetus translatio, in tribus medijs obulis sacris, forte vascula trium mediorum obulorum ponderis erant. verum quodcumque sit, minima res erat, quam Menalopus furatus est. Quod non fecisset nisi propter magnum habitum iniuriandi. nam qui sacra vascula parui ponderis furatus est, is omnem rem furabitur: propter. videlicet magnum furandi habitum. Addit. [Contra vero est in ipsa iustitia] i. in habitu iustitię, quoniam qui est iustus in magnis, a fortiore erit iustus in minimis.

¶ Hęc autem sunt ex excessu secundum potentiam, nam qui tria sacra vascula mediorum obulorum furatus est, is quoque quàmvis iniuriam faciet. Interdum igitur sic maior iniuria.

¶ Cum dixisset maiorem iniuriam fieri ex maiore iniquitate, nunc exponit quę sint maiora iniqua, et dicit. [Hęc autem] quę dicuntur fieri a maiore iniquitate, [sunt ex excessu secundum potentiam] i. secundum habitum, per potentiam enim habitum intendit, nam habitus, et scientia potentia dicitur, et est

signat cām, quare a magnitudine habitus, ꝛ dicit. [Nā quia tria sacra vascula medioꝝ obulorū furatus est,] cū minimā rem furatus sit, [is quoqꝫ quātus iniuriam faciet,] ex habitu enī iniquitatis est, vt q minimas facit iniurias, facturus sit magnas. Tunc epilogat dicens. [Interdū igitˀ sic] τῷ μεγέθει ... id est maior iniuria. id est hoc modo ex habitu est maior iniuria.

¶ Interdum autē ex dāno ęstimatˀ, ꝛ est, cuius nō est ęqua pęna, sed omnis minor.

¶ Nunc docet cognoscere maiorē iniuriā ex magnitudine dāni, ꝛ assignat plura loca, quoꝝ primū affert, ꝛ dicit. [Interdū autē ex dāno] .i. ex magnitudine dāni maior iniuria [ęstimatˀ] ꝛ affert primū locū, ꝛ dicit. [Et] est illa iniuria maior, [cuius nō est ęqua pęna. Sed oīs minor.] cū enī nullū possit ei suppliciū exequari, sed oīs pęna minor inueniatur, non modo magna, verū etiam maxia iniuria esse vr, vt ꝯspirare in reges, vel ī patriā.

¶ Et cuius non est remedium, acerbum enī ꝛ impossibile.

¶ Assignat 2m locū, ꝛ dicit. [Et] illa est maior iniuria [cuius nō est remediū] neqꝫ medela, [acerbū enī ꝛ impossibile.] acerbū quidem, qa valde affligens, impoſe, quoniam nō est recompensabile, vt quando alter alteriˀ filium interemerit, non enim recōpensari potest.

¶ Et cuius non est satisfactionē recipere eū, qui passus est: cum res nullum remediū patiatur. nam vltio atqꝫ pęna remediū est.

¶ Assignat 3m locum, ꝛ dicit. [Et] illa est maior iniuria, [cuius eum, qui passus est, nō est satisfactionem recipere,] nec in verbis, nec in opere, [cū res nullū remediū patiatur] vt si passus esset interēptus. Interemptus enī nullā satisfactionē recipere potest. [Nā remediū] ꝛ satisfactio [est vltio, atqꝫ pęna.] At mortuus nec pęnam, nec vltionem in recompensationem damni, recipere potest. Viuentes tamē (qui sunt propinqui mortuo) poterunt vlcisci, vel satisfactionem recipere.

¶ Et si q passus est, ꝛ si q iniuria affectˀ est, magna turpitudine cōflictatus est. Adhuc enī magis, qui fecit, dignus est torqueri. velut Sophocles pro Euctemono patrocinatus, quoniā peremit seipsum iniuria passus, non ęstimare se minoris (inquit) q̄ quāti qui passus est, ęstimauit.

¶ Assignat 4m locum, ꝛ dicit. [Et si q passus est, ꝛ si quis iniuria affectus est] (est enim sm expositio primi) [magna turpitudine] magnaqꝫ ignominia [cōflictatus est:] tūc est magna iniuria. Deinde interponit qōdā obiter, ꝛ dicit [Adhuc enī magis qui fecit, dignˀ est torqueri.] hoc est obiter additum. Deinde sequēdo expositionem loci ppositi ostendit Sophoclem eo loco vsum eē, ꝛ dicit. [Velut Sophocles pro Euctemono patrocinatus, qm peremit se iniuria passus, nō ęstimare se minoris] subaudi cōtumeliā susceptā, [inqt q̄ quāti, qui passus est, ęstimauit.] At passus contumeliā adeo eam ęstimauit, vt noluerit amplius viuere. Sūt enī hoīes, qui affecti iniuria in seipsos manˀ iniecerint, vt Cato fecit post victoriam Cęsaris: ꝛ alij plurimi.

¶ Et quod solus, aut primus, aut cum paucis fecit.

¶ Nunc docet cognoscere maiorē iniuriā ex pte iniuriantis, ꝛ assignat plura loca, quoꝝ primū affert, ꝛ dic. [Et quod] s. iniustum [solus fecit,] maius est, q̄ si fecisset cū multis, nam (vt Iuuenalis inqt) illos defendit numerus. nō enī magna videtˀ iniuria, cum plures vna simul lędūt. Cōuenientius enī est, vt vnus succūbat pluribus q̄ vni. Deinde assignat 2m, ꝛ dicit. [aut] iniustū, qd [primus] aliqs fecerit, maius est q̄ cum alij prius fecerint, nā primus peccat re, ꝛ exemplo. Affert enim alijs exemplū peccandi. Deinde assignat tertiū, ꝛ dicit. [aut] iniustum, qd quis facit [cū paucis,] maius est q̄ si fecisset cū pluribus. nam quēadmodū iniustū ab vno maiˀ est, q̄ factum a multis, ita iniustū factum admodum a paucis maius videtˀ q̄ factum a pluribus.

¶ Et sępe in eodē peccare magnum est.

¶ Assignat 4m locum, ꝛ dicit. [Et sępe in eodē peccare magnū est,] aggrauat enī delictū frequentia peccandi sm idē, nā signat ex habitu esse peccatū, nec posse corrigi qui peccat, nisi pęna multa.

¶ Et ppter quos vtiqꝫ exquiruntur, atqꝫ excogitantur, quę prohibent, ꝛ damnum inferunt, vt apud arginos cruciant eum, cuius gratia lex posita est.

¶ Assignat 5m locū, ꝛ dicit. [Et] maxime illi peccāt, [ppter quos vtiqꝫ exqruntur, atqꝫ excogitantˀ] noua genera pęnarū, atqꝫ supplicioꝝ, cruciatuūqꝫ, [quę phibēt] vt iniurię fiāt, [ꝛ dānū inferunt] eis qui iniurias faciūt. [Vt apud arginos] ea supplicij specie [cruciant,] eum, [cuius gratia lex posita est,] quę cōtinetˀ in lege.

¶ Et ppter quos carcer edificatus est.

¶ Assignat 6m locum, ꝛ dicit. [Et] illi maxime peccant. [ppter quos carcer edificatus est] .i. ppter quos nouū genus carceris excogitatum est.

¶ Et quod beluarum magis est, id iniuria maior est.

¶ Nunc docet cognoscere iniuriā maiorem ex pte amplificādium, quę accipiūtur, vel ab ipsa iniustitia in se, vel a circūstantijs ipsius iniustitię. Quoꝝ plura loca assignat, ꝛ primū qdē, cū dicit. [Et qd beluaꝝ magis est, id iniuria maior est,] vt cognoscere matrem.

¶ Et quę ex pręmeditatione est, maior est.

¶ Assignat 2m locum, ꝛ dicit. [Et q ex] προνοίας .i. pmeditatione, ꝛ pcedenti consilio [est, maior] iniuria [est,] quā quę (nullo adhibito cōsilio) infertˀ. vt si verberatˀ, statim interemerit verberātem ipsum. Qui enī ex consilio adhibito iniuriatur, videtur electione agere. iniuria autem non est, nisi sit per electionem.

¶ Et quā qui audiunt, timent magis, q̄ misereantur.

¶ Assignat 3m locum, ꝛ dicit. [Et quā qui audiūt, timēt magis, q̄ misereātur:] hęc est maior iniuria, vt vesci ex carnibˀ humanis, vt nōnulli Andropophagi ethiopes faciunt, hos enī magis timemus, q̄ misereamur. vt mori intra viscera bouum (quod genus mortis inuenit phaleris,) vt cadauer adhuc viuentis hominis, in vermes totum verteretur. Tyrānos enim qui hoc faciūt, magis timemus, q̄ misereamur.

¶ Rhetorica ꝯo hęc sunt, ꝙ multa iusta euerterit.

¶ Cum assignasset loca amplificādi ex pte iniustitię in se, nūc docet amplificare iniurias ex circunstāntijs iniurię, ꝛ plura etiam loca affert, ꝛ dicit. [Rhetorica ꝯo] .i. amplificantia ꝯo iniurias, [hęc sunt,] quę statim subo

scribit, et dicit. [Et multa iusta euerterit,] vt quod cōmiserit furta, et adulteria, et homicidia, nam sic multitudine scelerum erit magis iniustus.

¶ Aut contempserit iusiurandum, dextras, fides, affinitates, multorum enim criminum exaggeratio est.

¶ Assignat 2m locū, et dicit. [Aut quando cōtempserit iusiurandū,] falsum iurādo, [dextras] s. non seruādo hostibus eius quod promiserat per eleuationē dextre, [fides,] non seruando fidē ei, a quo captiuatus est, [affinitates] frangendo fidem datā alicui mulieri, vt vxorē duceret, affinitates enim Arist. ἐπιγαμίας vocat, que cōnubia, et matrimonia, et affinitates etiā dici possunt. Deinde dat cām, et dicit. [Multorum enim criminum exaggeratio] et amplificatio est cōmissi sceleris.

¶ Et quod hic, vbi puniuntur iniusti: quod quidem faciunt falsi testes, vbique enim nōne vtique iniuriā facerēt, si et in pretorio?

¶ Assignat 3m locum, et dicit. [Et quod hic] s. in pretorio principis, [vbi puniunt iniusti,] s. si magis iniustū quam alibi: [quod quidem faciunt falsi testes,] falsi enim testes frangunt iusiurandū corā iudice in pretorio, quod est locus principis. Deinde assignat cām, et dicit. [Vbique enim nōne iniuriam facerēt, si et in pretorio] faciunt: quasi dicat, ita. Qui n. iniuriā faciūt in loco, vbi non debent facere, vbique iniuriam facient, est et alia ratio, quoniā qui iniuriatur in pretorio, videt iniuriam inferre principi etiam.

¶ Et in quibus turpitudo maior est.

¶ Assignat 4m locum, et dicit. [Et] hic iniurie sunt maiores, [in quibus maior turpitudo est.] Turpitudo enim grece est αἰσχύνη, latine etiā pudor, atque verecūdia, nec non et cōfusio: vt si in aperto aliquis adulteraretur.

¶ Et si in eum, a quo beneficia accepit. nam pluribus modis peccat, et quoniam male facit, et quoniam non bene facit.

¶ Assignat 5m locū, et dicit. [Et si in eū] iniuriatus est, [a quo beneficia accepit,] summa iniuria est, et assignat rōnem, et dicit, [nam] hic iniurians [pluribus modis peccat, et quando male facit,] ledendo eum, cui gratie erant agēde, [et quando non facit,] cum non licet iniuriari.

¶ Et qui secundum scripta, iustus est. melioris tamē est non propter necessitatem iustum eē. sed secundum scripta ex necessitate: secundum vero nō scripta, nō.

¶ Assignat 6m locū, et vult longe magis iniustū esse, qui peccat cōtra non scriptas leges, quam qui peccat cōtra scriptas, et argumentū est per locū a cōtrario, magis iustus est, qui est iustus sine lege quam qui iustus est propter legem, nam per legem est coacte iustus, iustus vero sine lege est libere, et vere moraliter iustus. igitur iniustus sine lege est magis iustus, quam sit iustus per legē. ergo per locū a contrario iniustus sine lege est magis iniustus, quam iniustus per legem. igitur locus verus est, quod iniustus sine lege est magis iniustus, quam iniustus secundum legem. Dicit. [Et qui secundum scripta] iura iustus est, [iustus est, melioris tamē est] iustitie [nō propter necessitatē iustum esse:] quam eē iustum propter necessitatem, tunc dat minorē, et dicit. [Sed secundum scripta] iura [ex necessitate] i. est iustus, [secundum vero non scripta] est iustus [non ex necessitate.] subaudias cōclusionem. vz. igitur iniustus sine lege magis iniustus est quam iniustus, per legem. ex his vult habere hunc locū quod magis peccet iniustus sine lege, quam iniustus secundum legem. vt si albuz est magis quale quam

nigrum. igitur nō album erit magis nō quale quam nō nigrū. ¶ Quo vero ad verba attinet per scriptas, et nō scriptas leges, intelligit iura priuata, siue scribant, siue nō scribant. non enim per scripta intelligit leges proprias, et per non scripta, leges cōes, que sunt de iure nāli. Sed intelligit iura propria siue scripta sint, siue nō scripta. Et quod dicit Arist. verū est. nā philosophi sunt magis iusti quam ciues, quando siue sint, siue nō sint leges, philosophi iusti sunt. Quid enim vtique Anacharsis Soloni dixit, vtilis est philosophia, nisi quia docet ea facere sine legibus, que leges metu agēda eē precipiunt, quare fit vt philosophus sit magis iustus, cum est iustus quam ciuis iustus. igitur econtrario cum philosophus est iniustus, erit magis iniustus, quam ciuis iniustus. Hec de loco.

¶ Alio autē modo, si secundum scripta, nam qui in timendis cōmittit, et in ijs, in quibus supplicia statuta sunt, in ijs quoque cōmittet vtique vbi nullum supplicium positū est. De iniuria igitur maiore ac minore dictū est.

¶ Assignat locum 7um, sed penes aliā cōsiderationē, et dicit. [Alio autem modo] i. alia vero cōsideratione [si secundum scripta] quis peccauerit, magis peccat, et assignat cām, et dicit. [Nam qui in timendis, et in ijs, in quibus supplicia statuta sunt, cōmittit, in ijs quoque cōmittet vtique, vbi nullum supplicium positum est] igitur magis ex iniquitate cōmittit. Primus ergo locus tenebat cōsideratione habita ad libertatē agendi, et ad suum 7um Secūdus locus vero tenet, cōsideratione habita ad iniquitatē, que magis apparet in delinquēte secundum legem, quam in delinquente sine lege, et sic vterque locus est rhetoricus, et persuasiuus, nūc epilogat, et dicit. [De iniuria igitur maiore ac minore dictū est.]

¶ DE INARTIFICIALI PERSVASIONE.

¶ De persuasionibus vero, que inartificiales dicuntur, post ea, que dicta sunt, cōsequēs est trāsigere, proprie enim sunt he iudicialiū. suntque numero quinque/leges/testes/pacta/iusiurandū/questiones. Primū itaque de legibus quo pacto suadēti, et dissuadēti, et accusanti, et defendenti vtendum sit, dicamus.

¶ Cum dixisset de artificialibus persuasionibus, nūc vult agere de inartificialibus, et primo proponit intētionē generalem cum cōtinuatione ad dicta, et dicit. [De persuasionibus vero, que inartificiales dicunt, post ea, que dicta sunt] scz de artificialibus, [cōsequēs est transigere,] et assignat causam, et dicit. [Proprie enim sunt he iudicialiū,] de quibus iudicialibus est ad presens sermo. Deinde exponit illas, vt trāseat ad particularē intētionem, et dicit. [Suntque numero quinque leges/testes/pacta/iusiurandū/questiones,] dicūtur autē questiones grece βάσανοι, latine tormenta, vel torture, corporisque dolores, qui dant alicui facinoroso ad eruēdam veritatē, sicut in iudicijs, et etiam a latinis questiones appellātur. Cur vero he quinque persuasiones dicatur inartificiales, patet, quando nō sunt ex locis, propositionibus, nec sunt enthymemata, nec exempla, nec alie persuasiones que artificio inuētur. Deinde ponit intētionem specialem, vt det principium ad dicenda, et dicit. [Primū itaque de legibus quo pacto suadenti, et dissuadenti, et accusanti, et defendēti vtendū sit, dicamus,] post de reliquis suo ordine. Hec de intētione speciali.

¶ Egidius autē ponderādo verba Arist. dixisse ait suadenti et dissuadēti, quātum ad genus deliberatiuū, accusanti vero et defendēti quantū ad genus iudiciale, quia (vt dicit) leges his duobus generibus dicendi videntur vtiles

et. Sed q leges vtiles sint generi iudiciali, Arist. testa tur dicēs, propriç enim sunt hę iudicialiū, sed tñ vtiles de liberatiuo generi, nōdū legimus, vt ego itelligo, Arist. in Theodecticis, pbationū duo esse genera asserit, nāz aliç sunt ex ipsis verbis, & negotiis, & hoib⁹. aliç vero appositç sunt iis, quç dicunt, & quç gerunt, nāz icota, exēpla, cōiecturç, cōmētationes, sinis, signa, argumēta, pbationes ex ipsis verbis, & hoibus, & negotiis sunt, appositç autem probationes, testes, iuramēta, & quçstiōes existunt. Aristo. vero hic primas vocauit artificiales persuasiones, secundas vero inartificiales.

DE LEGIBUS.

Manifestuz enī est, quoniā (si scripta quidem cōtraria sit rei nostrç) cōi lege vtenduz est, bonisq3 & ęquis tāq3 iustioribus.

Exequēdo de legibus, qm̄ lex scripta pōt esse aduersus nos, aut p nobis, ideo pmo docet quç faciēda sunt, cum fuerit contra nos, deinde quç faciēda, cuz fuerit p nobis, & exequēdo de pmo, pmo tangit quid gñatiz faciendum est, & dicit. Manifestū enī est, qm̄ si lex scripta quidez cōtraria sit rei nostrç, nobisq3 aduersans, cōi lege vtenduz est, quç continet ius nāle, qō in non scriptis legibus habet. bonisq3 & ęquis, quç sunt defectus legum, sed iusti in se, his qdem est vtendū tāq3 iustioribus. hic pmus, & locus quasi generalis.

Et quoniam optima sententia vtētes hoc est, non in omnibus vti scriptis.

Qō autem non semp sit vtenduz legibus scriptis, pbat per plura loca spetiatim, quoz primū tangit, & dic. Et qm̄ eos, qui vtuntur optima sentētia, hoc est, subaudi non oportere in oibus vti scriptis legib⁹ q aūt ita sit, p3. qm̄ cum nō oia particularia scribant in legibus, erit optimū in quibusdā casibus nō vti legib⁹ scriptis, sed legib⁹ nō scriptis, quç continent ius nāle, atq3 bonum ipm, & ęquum: quç sunt iusta simplr. ex his vult habere pmū locū spetiatiz, q. v3. sit stādū legib⁹ cōib⁹, & bono & ęquo, non autem legibus scriptis.

Et q bonum & ęquum quidem pmaneat idem semp, & nūq3 mutet, neq3 cōis, cū sm naturam sit. scriptç autem sępius.

Assignat 2ᵐ locū spetiatim, q standum sit magis legi cōi, & bono & ęquo q̄3 scriptis legib⁹, & dicit. Et subaudi dicat ad cōfirmationē eiusdē q bonū & ęquū qdem pmaneat idem semp, & nūq3 mutet, neq3 cōis subaudi lex mutet, quç ptinet bonū & ęquum, atq3 ius nāle scriptç aūt s. leges sępius s. mutant, atq3 mutatç sūt, in qbus scrib: ius positiuū igit stādū est legi cōi, bonoq3 & ęquo, q̄ firmiora sūt lōge magis q̄3 scriptis legibus.

Unde dictū est in Antigone Sophoclis, defendisse quidem se egisse pter Creōtis legem, non tamē pter non scriptam. Non enī nunc & heri, sed semper. Nō itaq3 ego curabam hęc quç hominis alicuius sunt.

quidem γάρ enim

Qō aūt lex cōis, bonūq3 & ęquū firmiora sint, pbat auctoritate Sophoclis, & dicit. Unde dictū est in Antigone Sophoclis ōfendisse qdē se, dicēdo subaudi se egisse pter Creontis legem, in qua cōtinebat ius positiuum, non tñ pter nō scriptā in qua cōtinet ius naturale, bonūq3 & ęquum. Cuius cām dixit Sophocles dicens. Nō eniz nunc & heri, sed semper subaudi est ius non scriptū, bonūq3 & ęquū. nō itaq3 curabā hęc s3 iura scripta, quç hoīs alicuius sunt. sed leges nō scriptas, quç naturç sunt. Sophocles vero vba hęc sunt, ου γαρ τι νυν τε κα'χθεσ αλλ' αει ποτε. i. nō. n. qō & nunc & heri, sed semp. vbi significauit stādum eē potius legi naturç, q̄3 legi hominis. nam leges naturç sunt semper, hominum autem leges mutantur.

Et quoniam quod iustum est, verum quippiam atq3 vtile est, non autē id, quod videt. Quare quç scripta est, non lex est, cuz legis opus non faciat.

Assignat 3ᵐ locū, & dicit. Et s. debemus dicere, qm̄ quod iustū est, verū quippiā atq3 vtile est, non autē id, quod videt s. veruz, vel vtile. Quare quç scripta lex est, nō lex est s. semp iusta, cuz legis opus nō faciat. s3 semp, cū non semp sit vera, & vtilis. At lex communis, & bonum & ęquum semper vera sunt quare potius his, q̄3 illis standum est.

Et quoniam iudex quasi argenti atq3 auri cognitor est, vt vere iustum ab adulterato discernatur.

Assignat 4ᵐ locū, & dicit. Et s. dbemus dicere, qm̄ iudex est quasi argēti, atq3 auri cognitor, vt vere iustū ab adulterato discernatur. imō iura naturalia, bonaq3 & ęqua sunt, vt aurum, scripta autem, vt argenta, quare lex naturalis pręferēda est, semperq3 obseruanda. scripta vero non semper.

Et qm̄ melioris hois est nō scriptis potius q̄3 scriptis vti, & in eis permanere.

Assignat 5ᵐ locū, & dicit. Et s. debemus dicere, qm̄ melioris hominis est nō scriptis potius q̄3 scriptis vti, & in eis permanere. modo quod pertinet ad meliorē, est melius, quare cū vir bonus potius vtatur lege naturç, bonoq3 & ęquo, nos quoq3 idē facere debemus. Egidius vero intelligit melius esse vti non scriptis q̄3 scriptis legibus, quando bonuz & ęquum superat ius scriptum. Melius tñ dicamus, qm̄ qui scriptis vtitur, quasi coacte vtitur, qui vero non scriptis, quasi spōte, modo (vt superius dictum est) melior est, qui nō coactus iustus est q̄3 qui coactus est iustus.

Et si alteri, quç lex pbata est, aut sibiipsi sit contraria, veluti si altera eē iubeat firma q̄cūq3 inter se pacti sunt, cum altera vetet, ne aduersus leges pangant.

Assignat 6ᵐ locū a contraria lege, & dicit. Et subaudi cōsiderandum est, si lex inducta cōtra rem nostrā sit vbiq3 eodē modo, an sit alteri legi, quç pbata ē, aut sibiipsi cōtraria, est qdem lex sibiipsi cōtraria, quādo de eadē re ponitur opposito mō, vt si de furto poneretur, vt furēs tenerentur ad quadruplū, & alio loco poneretur, vt ad nihil tenerent: sed solū vt possit impune occidi a custode bonoz, vt apud Lygurgū lex erat. Quo mō vero alteri legi pbatç cōtraria, exponit, & dicit. Veluti si altera s. lex esse firma iubeat, quçcūq3 hoies inter se pacti sunt, non addēdo quo mō, sed sic simplr pferendo, cum altera s. lex vetet ne aduersus leges pāgant s. i. pacta faciant. Prima enī lex vniuersalr dicit eē seruanda pacta, quçcūq3 hoies inter se fecerint. Secūda vero dicit nō esse seruāda pacta, si fuerint ɔtra leges. Quare si inueniat lex contraria legi, quç inducta est contra nos, inducenda est, quoniā lex non scripta cū illa facient magnum momentum pro re nostra.

C Et si ambigua fuerit, vt vergat, atq; inspiciat ad vtrãuis partem, vel iustum, vel vtile accõmodabit, deinde ea vtendum est.

C Deinde adducit 7ᵐ locũ, ꝛ dicit. Et si subaudi lex inducta cõtra rem nr̃am nõ fuerit valde manifeste cõtra rem nostraz, sed ambigua fuerit adeo, vt vergat, aut inspiciat vtrãuis partẽ, vel iustũ, vel vtile nobis ex illa accõmodabit deinde ea vtẽduz. s. sic accõmodata ad propositum nostrum. verum locus iste est conditionalis, vtputa si lex ɔtra nos inducta fuerit ambigua vtrique parti accommodabilis.

C Et si res qdem, de qbus lata erat lex, non adhuc manent, sed lex: tẽtanduz est id declarare, ꝛ aduersari sic ad ipsam.

C Adducit locũ 8ᵐ etiã cõditionalẽ, ꝛ dicit. Et si res qdem, de qbus lata erat lex, nõ adhuc manẽt, sed lex manet tentãduz est id declarare ꝛ dicere, legẽ nõ habere nunc vim, qm̃ res, quarũ gratia lata erat, abierũt, ꝛ nõ sunt amplius. ꝛ sic tentãdũ est aduersari ad ipsam, hęc sunt, quę Arist. docet nos facere, cũ aduersarius adduxerit legem cõtra nos. quę maxime habebãt locũ eo tẽpore, quo leges scriptę traditę erãt in sua simplicitate per capita. Postq̃ ꝟo sunt p casus, ꝛ cõditiones, ꝛ fallentias determinatę, cõtra legem nemo põt dicere, nisi duxerit cõtra eam leges alias, ꝛ quidem plures, nã bonũ, ꝛ ęquũ p magna pte hodie est in legib⁹ annotatũ.

C Sin autez lex scripta sit pro re nostra, tunc optima sententia dicẽduz est, nõ eẽ legez positam, vt pter legem iudices, sed ne ignorãdo quid leges volunt peieres.

C Nũc docet qd agendũ cum lex fuerit p nobis, ꝛ assignat pmũ locũ, ꝛ dicit. Sin autẽ lex scripta sit p re nostra adducenda subaudi est iudici, ꝛ tũc optima sentẽtia dicẽdum est subaudi iudici nõ esse legẽ positaz, vt pręter legẽ iudices, sed ne ignorãdo qd leges volũt, peieres. i. erres in sentẽtijs pferẽdis. naz errare in sentẽtijs proferendis est peierare, ꝛ sacra intemerare. Quare pro lege est tibi iudicandum.

C Et quoniaz nemo eligit, quod simpliciter bonum est, sed quod sibi.

C Assignat 2ᵐ locum, ꝛ dicit. Et quoniam nemo eligit, qd simplr̃ bonum est, sed hões eligunt, qd sibi bonuz est. Solus eni studiosus eligit simpliciter bonuz, ꝛ hoc ideo, qa apud studiosos idem est simplr̃, ꝛ sibi bonuz. Et ciuitas eligit de cõi consensu legez, igit lex erit ciuitati bonum, ꝛ per cõsequens seruanda a iudice tanq̃ ciuitati, ꝛ sibi bonum: qui est ciuitatis pars. Quare p lege erit tibi iudicandum.

C Et quoniam nihil differt, aut nõ poni, aut non vti.

C Assignat 3ᵐ locum, ꝛ dicit. Et est tibi iudicandũ sm legem. Qm̃ nihil differt aut nõ poni. s. legem, aut nõ vti. s. legẽ. ꝛ cum pessimum sit legem non poni, pessimum erit posita lege nõn vti.

C Et quoniã in alijs artibus: quẽadmoduz non confert aduersus medicũ cauillari. Nõ eniz tãtum nocet error medici, quãtuz assuescere non obedire principi.

C Assignat 4ᵐ locum per similitudinem, ꝛ dicit. Et subaudi parendũ ꝛ iudicãduz est legibus, qm̃ in alijs artibus parẽdum est authoribus earũ: ꝛ ipsarum artium pceptis. nõ enim cõferret a pceptis artium, ꝛ ab authoribus earuz dissentire, quemadmodũ non confert aduersus medicũ cauillari, imo nocet. ꝛ longe magis nocet dissentire a legibus, ꝛ a pncipe, qui eas leges tulit, ꝛ assignat rõnem, ꝛ dicit. Non eni tãtuz nocet error medici, qui pficiscitur ab inobedientia ęgroti, quantuz assuescere nõ obedire pncipi. naz hoc alę, illud corpori nocet. est autem animę lęsio tãto corporis lęsiõe maior, quanto anima est corpore excellentior.

C Et qm̃ quęrere se esse legibus sapiẽtiorez, hoc est qd in legib⁹ pbatis interdicit. ac de legibus qdem sic determinatum sit.

C Assignat 5ᵐ ꝛ vltimũ locuz, ꝛ dicit. Et subaudi iudicãdum est tibi sm legẽ, ꝛ non ostẽdendũ te sapiẽtiorez legibus, qm̃ aliquem quęrere se esse legib⁹ sapiẽtiorez, hoc est qd in legib⁹ pbatis interciditur, pbatę eniz leges id maxime cauent, ne qs legibus prudẽtiorez se velit ostendere. Cicero ꝟo lib° 2° veteris rhetoricę hęc loca, quę Aristo. breuibus tetigit, bonis atq; pbatis locis amplificauit, nunc volumus hęc, (quę Arist. dicit,) nobis sufficere. Demũ epilogat, ꝛ dicit, ac de legibus quidez sic determinatũ sit. C Sed circa hęc, quę Arist. dixit de legibus, quęrit vtrum leges sint mutabiles. Aris. Tim.8°. eni videtur dicere leges nõ solum eẽ mutabiles, sed sępius mutatas eẽ. ppterea dicamus legẽ nãlem non esse Digressio de legib⁹. mutabilẽ, nam hęc cõtinet ius nãle, bonum ꝛ ęquũ, qd cõsonũ est dictamini rõnis. C P. Ad qd habemus naturalẽ inclinationez, id nõ videt mutabile respectu nostri. Nemo eni mutat in ipsa risibilitate, qm̃ nos habemus nãlem inclinationẽ ad risum. Qd ꝟo ad legez naturalem hões habeãt nãlem inclinationẽ, pz. qa ad oẽ quod per rõnez dict, ꝛ fit, hõ natura iclinat. Scdo dicimus legẽ, quę cõtinet ius positiuũ, non solũ eẽ mutabilem, sed sępius (vt dixit Arist.) mutatã esse. Pz pmo qa pncipium huius est mutabile, est eni legis hꝰ principium q̃si totale volũtas principis, cuius est authoritas cõdendi leges. At volũtas mutat pro loco, pro tpe, pro personis, ꝛ p alijs, atq; alijs conditionibus. igit lex hꝰ nõ solum mutabilis est, sed est sępius mutata. Deinde mutant dñia, sed leges nõ eędem cõueniunt oibus dominationibus: demũ leges hꝰ sunt pbabiles opiniões. Sed opiniões contingit infinities mutari: vt Plato 3° de legibus demõstrat, qui asserit hões cępisse viuere sine legibus scriptis, quę cõtinent ius positiuuz, solisq; legibus naturę multos annos vixisse. Postea cũ fuerũt cõgregati in vnã ciuitatẽ, legib⁹ scriptis cępisse viuere nõ in oibus ciuitatibus eisdẽ. igit leges hꝰ non soluz sunt mutabiles, sed quotidie mutant. Deinde q̃ritur vtrum liceat subditis facere cõtra legem, ꝟba legis interptando: dicẽdum solis pncipibus licituz esse authoritatiue (vt ita dixerim) facere cõtra legẽ verba legis interptãdo. pz qm̃ non soluz eoꝝ est leges interptari, sed cõdere de nouo. ꝛ hoc videmus quotidie reges facere pragmaticas cõtra leges cões: potissimũ in suis regnis. Secũdo dico aliquando subdito licere per accñs, vtputa in aliquo pticulari casu. nõ autem authoritatiue, sic loquũtur hodie. pz, vt si lex sit in ciuitate, vt valuę vrbis semp clausę habeãtur. sitq; ciuitatis pnceps extra ciuitatẽ, quem hostes assequant: certum est in hꝰ casu vnicuiq; licere valuas aperire, aliogn ciuitas tota periret, principe. vz. capto. Et ꝟo non authoritatiue, pspicuum est, cũ non habeat authoritatẽ condẽdi, igitur nec interpretandi. Tertio dico subdito licere facere contra ꝟba

per accidēs in aliqbus casibus, nō autē cōtra intētiōes legislatoris. Tū ga subditi nō est authoritas cōdendi legem. igit̄ nec faciēdi contra intētionem legislatoris. Tū etiā ga legislatoris intētio est iusta, z bona. igitur nō potest subditus aduersari intētioni. potest aūt maxime subditus facere cōtra v̄ba legis per accidēs in casu, quādo fauore alterius legis sua interp̄tatio haberet vigorem. vt legum interp̄tes quotidie facere tētant. Ulterius videamus vtrū lege meliore inuenta, sit vetus lex illi cōtraria abolēda. Dicēdum p̄mo in casu in quo bona, (quę sequūtur lationē nouę legis) nō fuerint longe meliora malis, quę seq̄bant̄ antiquam, antiqua lex sine accersitu, atq3 cōsensu vniuersi populi nō est abolēda, nam lz princeps de plenaria potestate possit eam abrogare, s̄m tñ Arist. est periculosum qm̄ (vt 2° politicorū dicit) ex hac mutatiōe orirent̄ sediciones, tumultus, rixę, atq3 pollentissimę cōtentiones in populo. verbi cā, si lex antiqua eēt, vt filij oēs ex ęquo bonis paternis succederent, z fieret noua, vt primus heres tm̄ succederet, dubio p̄cul magnę nascerent̄ sediciones, rixę, atq3 contētiones: quę p̄nceps non d3 permittere. Scđo dico, q̄ si per legē nouā sequerent̄ multo plura bona, q̄3 p̄ legē antiquā3, imo per nouā bona, z p̄ veterem mala valde, abolenda est antiqua nouę incōpossibilis, nō tñ subito, qm̄ sicuti natura nō sustinet repētinā3 mutationem, ita nec ciuitas, sed paulatim, z accersito populo, z a ciuibus cōsensu habito. Hoc p̄spicuū est p̄ rōnem Aristo. 2° politicorū. ga omne antiquū p̄sumitur bene factū esse. ¶ P. Antiqua lex p̄ę nimia vetustate p̄uersa est in naturā. Qđ autē est nāle, non aliter assuesci. Accedit q̄ antiqua lex nō solum valet, ga lex, sed ga consueta est, quātum aūt habeat vim, qđ consuetū est. Arist. ostēdit 2° metaphys. lib°. Quare princeps lz possit legem mutare, z subito, z ad cōtrariū, tamē iuste agēdo nō deb3, nec de potētia regulata rōne potest. Ex his p3, quę legalia possint mutari, quę aūt non. Legalia eni3 quę continent moralia, siue iura nālia, siue bona z ęqua, non p̄nt mutari a iusto p̄ncipe. Legalia v̄o, quę cōtinēt iura positiua, quę vim habēt principalr̄ ex volūtate instituentis, mutari p̄nt z quotidie mutant̄. Deinu3 q̄ram' vtru3 si non eēt ius scriptū, nec lex aliqua lata hoībus, hoīes possint bene, z male agere, ex vno videt̄ hoīes nō posse male agere si nulla esset scripta lex, qm̄ ad nihil obligant̄. z si ad nihil obligant̄, non p̄nt peccare, cū omne peccatū sit contra legē: ex alio videt̄ hoīes posse peccare, etiā si nulla lex scripta esset, ga possent agere contra bonū, z ęquum, qđ non scribit̄, z contra lege3 naturę, q̄ oībus hoībus cōmunis nascit̄. Solutio q̄stionis consistit in duobus, quo3 p̄imu3 est, dico q̄ nulla oīno lex sit hoībus lata, etiā p̄nt moraliter bene z male agere, p3. qm̄ possunt recte z non recte vt rōne. Qui eni seipsum necat, moralr̄ peccat, qm̄ agit cōtra legem nālem, quę nihil aliud est q̄3 recta agēdi ratio. Recta aūt ratio dictat vnūquēq3 appetere suip̄sius cōseruationē. Quare qui agit cōtra hoc rōnis dictamē, moralr̄ peccat. Insuper qui cognoscit matrē, peccat moralr̄, qm̄ agit contra rectū rationis dictamen, qđ est, vt nemo cognoscat matrem. Simili mō dici pōt de omni vitio, qđ est contra bonū moris. Cōtra autē, qui agit s̄m dictamen recte rōnis, hic bene moralr̄ agit, vt qui venerat̄ deu3, parētes, p̄ceptores, z qui viuit̄ liberalitate, z tēperātia, z agit s̄m oēm virtutem. Scđm v̄o est, si nulla fuerit scripta lex, nullaq3 ius positiuum in legē ciuibus latū, non erit bene, nec male agere s̄m legem, nec erit aliqđ peccatu3 legale. p3, ga hoīes ad nihil positiue obligant̄. ex his p̄spicuum est legē nālem, eē hoībus cognatam, qm̄ hoībus est cognata ratio, z appetitus sensitiuus, cognatu3 etiam dominiū rōnis super appetitu3. quoties igit̄ homo seruauerit nāle dominium rōnis sup̄ appetitū, tunc seruat lege3 nālem: z dicit̄ moralr̄ bene agere, quoties v̄o permittit, vt appetitus dñetur rōni, z s̄m appetitus dñium agit, tunc moralr̄ peccat, z moralr̄ male agit. Ex his p̄spicuum hoīem, qui agit s̄m imperiū rōnis supra appetitū, agere s̄m nām hoīs, est eni natura hoīs vt rō imperet appetitui. Qui v̄o agit pro dominio appetit' supra rōnem, p3 eū agere p̄ter naturā hoīs: z s̄m natura3 ferinā. Beluę eni agunt s̄m dictamen appetitus sensualis. P3 scđo eū hoīem, qui agit s̄m dictamen rōnis, viuere libere, qm̄ viuit s̄m plenariā potestatē itellectus supra appetitum, qui v̄o agit s̄m imperiū sensitiuum, viuere coacte, z nullo mō libere, nam cogitur ad agendum ab eo, quod sua natura subycit̄, z nulla rōne dilatur.

¶ DE TESTIBVS.

¶ Testes autem duplices sunt, alij q̄dem veteres, alij autē iuniores, z horum alij quidē quibus cum alijs periculu3 cōmune est, alij autem extra.

¶ Cum egisset de legibus, nunc agit de testibus, z p̄mo p̄mittit diuisiones, z dicit. [Testes aute3 duplices sunt, alij quidem veteres, alij aute3 iuniores,] z rursus subdiuidit iuniores, z dicit. [Et horu3]. s. iuniorū testiū [alij quidem, q̄bus cum alijs periculum cōmune est, alij autem extra]. i. alij autem sunt, quibus cu3 alijs nullū periculum cōmune est. verum differētia inter hos (vt dicemus) nō parua est, na3 veteres testes oēs adducunt̄ ad ostēdendum q̄d iustu3, quidue iniustum. testes autē recentes non oēs, quonia3 aliqui eorū inducūtur ad ostēdendu3 factum. aliqui autem ad ostendendum iustum, vel iniustum. Sed de his postea.

¶ Ueteres autē dico, z poetas, z cęteros claros, quorum sententię probatę sunt. Sicuti Homero teste Athenięses de salamine vsi sunt, z tenedij nuper aduersus sigięses Periandro corinthio, z Leophron in critiam Solonis vsus est elegijs, dicēs priscis temporibus domu3 eius impudica3 fuisse. Nō enim vtiq3 scripsisset Solon, flauo critię dicendum mihi est, vt patri ausculet. Hi ergo testes de pręteritis sunt.

¶ Assignata diuisione, nūc declarat mēbra, z primo declarat testes veteres, asserens testes veteres eē, quorum sentētię p̄batę adducūtur ad ostendendum aliqđ eē iustū, vel iniustu3. dicens. [Ueteres autē testes, qui. s. sunt de reb' p̄teritis, dico poetas, z cęteros claros]. s. p̄hos, [quo3 sentētię p̄batę sunt,] z adducūtur ad ostēdēdū aliquid eē iustu3, vel iniustū. Deinde assignat exēpla, z dicit. [Sicuti Homero teste Athenienses de salamine vsi sunt,] scilicet quomō Athenięses in causa, (quę agebatur de salamine) vsi sunt Homero poeta teste [Et tenedij nuper aduersus Sigięses Periandro corinthio] .i. teste viro claro vsi sunt. [Et Leophron in critiam vsus est Solonis elegijs: dicens] authoritate Solonis [priscis tēporibus domū eius]. s. critię [impudicam fuisse, nō eni vtiq3 scripsisset Solon] ειπειν μοι κριτιᾳ ξανθοτριχι πατρος ακουειν. i. dicēdū mihi est, critię flauo, vt patris ausculet, nisi subaudi vt ostēderet, domū critię

tritię priscis temporibus fuisse impudicam. nunc epilogans, dicit. Hi ergo testes de preteritis sunt. pro hoc precepto habemus, cum Ueronēses de venaco fine cum Brixiensibus cām agerent, Ueronenses visos eē plinij testimonio, qui dicit: venacum in agro Ueronēsi situm esse: cuius testimonio ita eē decretū est a Uenetis.

¶ De futuris autem oraculorum etiā iterp̄tes, vt Themistocles, quoniā nauale bellū esset cōmittendū, ligneum inqt murum.

¶ Cū exposuisset testes de p̄terito, nunc exponit testes de futuro, ꝛ dicit. De futuris autem testes dico eos, q sunt καὶ οἱ χρησμολόγοι, idest oraculorum etiam interp̄tes, vt Themistocles visus est, cū esset discussio vtrum bellum foret cōmittēdum, respondit Themistocles, quia nauale bellum eēt cōmittēdum nam oraculum dicit, ξύλινον τεῖχος. i. ligneum murū, qd vates interp̄tati sunt, nauale bellum cōmittendum fore. Ecce quo mō testes de futuro sunt oraculoꝝ interp̄tes. Dicit hic Egidius bene hos testes habuisse locum tēpore gētiliū, apud quos astronomia, ꝛ necromantia plurimū valebant. Temporibus autem nostris, ꝛ tēpore iudeorum, p̄phetę sunt, quos futuroꝝ dicimus testes, nā hi soli sunt, qui numine afflati p̄dicunt futura.

¶ Preterea etiā prouerbia (quēadmodū dictum est) testimonia sunt. velut si quis cōsulat senem nō esse in amicitia suscipiendū, hoc testat̄ p̄uerbiū, nūq̄ beneficiū in sene collocādū, ꝛ liberos perimere, quoꝝ ꝛ p̄res: fatuus qui patre cęso, liberis pepercit.

¶ Cum ostendisset oraculorum interp̄tes esse testes de futuro, nūc ostendit p̄uerbia etiā eē testimonia futurorum, ꝛ dicit. Preterea etiā p̄uerbia (quemadmodū dictū est) testimonia sunt futuroꝝ. Et assignat exēplū, ꝛ dicit. Uelut si qs cōsulat senē nō esse in amicitia suscipiēdū. probet hoc ꝛ dicat, hoc testat̄ p̄uerbium, nūq̄ beneficium in sene collocandum, ꝛ si quis consulat liberos subaudi debere perimere, quorum ꝛ patres occiderit per illud prouerbium, fatuus qui patre cęso, liberis pepercit. Omnia enī hęc p̄uerbia testimonia sunt futuroꝝ. Et p̄pterea prouerbia multū valent in genere deliberatiuo ad ostendendum (vt dictū est) aliquid eē bonum, ꝛ vtile. Hęc de testibus veteribus.

¶ Iuniores autem quicūq̄ etiā clari aliqd iudicauerunt. Nam ꝛ hoꝝ sententię ijs, qui de eisdē litigant, vtiles sunt. Sicuti Eubulus in pretorijs vtebatur aduersus Charetē illo, qd Plato in Archibiū dixit, increuisse in ciuitate, vt cōfiterentur se prauos esse.

¶ Nunc declarat testes iuniores, qui nō sunt in periculo, ꝛ dicit. Iuniores autem qcūq̄ etiam clari iudicauerunt aliquid, ꝛ sunt extra periculum, etiam adducendi sunt testes ꝛ ad probandum factum, si oportet, ꝛ ad p̄bandum iustum esse vel non esse, si conceditur factū: nam ꝛ hoꝝ sententię ijs, qui de eisdem litigant, vtiles sunt, s. vz. ambo litigantes concedunt factū: dubitētq̄ an illud sit iustum, vel ne. ꝛ ostendit hoc per exemplū, ꝛ dicit. Sicuti Eubulus in pretorijs vtebatur aduersus Charetem illo, quod Plato in Archibium dixit, increuisse in ciuitate propter illum, τὸ ὁμολογεῖν πονηροὺς εἶναι. i. vt confiterentur s. ciues omnes, se prauos esse, per quę voluit habere non esse permittendo in ciuitate esse prauos, q̄a sic omnes tādem fient praui, vel omnes tādem cogentur confiteri se esse prauos.

¶ Et quibuscūq̄ cōmune periculū est, si mētiri videantur. Uerum hi de hmōi solo testes sunt factum ne sit, an non: ꝛ vtrū sit an non: de qualitate vo nō testes: vtputa si iustum, aut iniustum, vtile an inutile: qui vo extra, de his quoq̄ maxime fidedigni sunt. potissimum nempe antiqui: cum sint icorruptibiles. p̄suasiōes igit̄ a testimonijs hę sūt.

¶ Cū dixisset de testib⁹ iuniorib⁹, q non sunt in p̄iculo, nūc de testib⁹, q sūt in p̄iculo dicit. Et qbuscūq̄ cōe periculū est, si mētiri videant̄, adducēdi etiā sūt testes, valeāt quātū valere p̄nt. p̄nt enī dicere q̄dam, ex qb⁹ iudex poterit capere aliqd ad p̄positū. Deide ostēdit ea, ad quę sunt vtiles testes hi, ꝛ dicit. Uerū hi de hmōi solo testes sunt, factū ne sit, an nō: ꝛ vtrum sit an nō: de qualitate vo non testes, vtputa si iustū, aut iniustū: vtile an inutile: ꝛ per hoc differūt a testib⁹ antiqs, ꝛ iuniorib⁹ superius assignati, q2 illi sūt testes iuris, hi sunt testes facti. Deinde exponit q̄les testes eē p̄nt, q sunt extra periculū, ꝛ dicit. iuniores vo, q extra periculū sunt, de his quoq̄ maxime fide digni sunt, ꝛ nō solū ad ostendēdū iustū ne sit, an nō: ꝛ exponit, q maxīe, ꝛ dicit. Potissimū nēpe antiq ętate grauida testes sunt ad ostēdēdum factū ne sit, an nō, cū sint icorruptibiles. ergo testes iuniores possunt esse tam ad ostendēdū iustum ne sit an non iustum, q̄ ad ostendēdum factum vel nō factū. potissimum cū fuerint clari, atq̄ ętate probati.

¶ Testes autē nō habenti, q̄ ex p̄babilibus oporteat iudicare, ꝛ hoc est optima sententia, ꝛ q̄ non possint corrūpi probabilia argēto, ꝛ q̄ falsi testimōij crimine nūq̄ accusent̄.

¶ Nūc assignat p̄sidia, quibus vti dz, qui testes non habet, ꝛ dicit. Testes autē non habēti vtendū est subaudi his p̄sidijs, primo dicendo q̄ oporteat s. iudicem iudicare ex probabilibus, quę grece dicuntur icota, ꝛ hoc est optima sentētia subaudi p̄batur. vz. ꝛ q̄ nō possint corrūpi icota. i. probabilia argento, vel pecunia, ꝛ q̄ probabilia falsi testimonij crimine nūq̄ accusentur. igitur magis standum est icotibus q̄ testib⁹, nam testes possunt ꝛ pecunia corrumpi, ꝛ falsi testimonij crimine accusari.

¶ Habenti autē ad non hn̄tē, ꝛ q̄ p̄babilia non demōstrent, ꝛ q̄ nūq̄ opus esset testibus, si rōnibus res satis cōsiderari posset.

¶ Nūc docet p̄sidia, qb⁹ vti dz, q testes hz, ꝛ dicit. Hn̄ti aūt ad nō hn̄tē. i. aduersus eū, q nō hz, vtēdū est his locis. vz. p̄mo qdē ꝛ q̄ p̄babilia, q̄ dicunt̄ icota, nō demōstrent, quia iduci p̄nt p̄ vtraq̄ p̄te. 2° vo ꝛ q̄ nūq̄ op⁹ eēt testib⁹, si rōnib⁹ s. p̄babilib⁹ res sat̄ cōsiderari posset hoc ē falsū, q2 vltra rōnes p̄babiles sīt necīj testes.

¶ Sunt autē testimonia vel de nobis, vel de aduersarijs. ꝛ alia de re, alia de moribus. Quare patet nūq̄ defuturā esse testimonij vtilitatē. Nā si est de re, erit aut p̄ nobis cōsone, aut contra aduersarium. Sz si de moribus, erit aut de nostra bonitate, de aduersarij nequitia.

¶ Nunc exponit ad quid vtiles sint testes, & ad quę inducantur, & dicit. [Sunt autem testimonia, vel de nobis.] scilicet accusatis, [vel de aduersarijs] accusantibus, sed siue de nobis, siue de aduersarijs sint, [& alia] testimonia sunt [de re ipsa,] quę dicitur factum, [alia de moribus] atq; vitijs ideo concludit. [Quare pz nunq̃ defuturam esse testimonij vtilitatem, nam si] testimonium. s. [est de re, erit aut pro nobis consone, aut contra aduersarium,] aut econuerso pro aduersario & contra nos. Et forte hęc disiunctiua, aut pro nobis, aut cōtra aduersarium, non est disiunctiua de re, sed de orationibus, nam si est pro nobis, est contra aduersariū, & si est pro aduersario, est contra nos. quare disiunctio est orationum, non autem rerum, [sed si] testimonium [sit de moribus, [aut de nostra bonitate] & approbatione, [aut de aduersarij nequitia,] & reprobatione, aut econuerso de nostra reprobatione, & de approbatione aduersarij. Usus est autem Aristo. in multis verbis numero singulari pro plurali, & in quibusdam contra, vt patet cogitanti gręca verba.

¶ Cętera vero de testibus amicis, aut inimicis, aut neutris, & vel probis, vel improbis, aut neutris, ac de quibuscunq; alijs huiusmodi testium differentijs ex ijs locis quęrendum, ex quibus enthymemata etiā ipsa colligimus.

¶ Cum dixisset ad quę testes vtiles sunt, nunc excusat se, cur. vz. nihil dicat de approbatione & de improbatione testium, cū ea vtātur, oratores in genere iudiciali. & dicit. [Cętera vero de testibus, amicis, aut inimicis, aut neutris,] idest vtrū sint amici, vel inimici, aut neutri, [& vel probis aut improbis, aut neutris,] hoc est vtrū sint probi, aut improbi, aut neutri. [& de quibuscūq; hoc testium differentijs, ex ijs locis quęrendum, ex quib⁹ enthymemata etiā ipsa colligimus.] dico enthymemata, quę fiunt in genere demonstratiuo, nam ex illis possumus probare, vel improbare testes. nō enī testes valent, nisi fuerint probati, atq; viri boni. ¶ Circa hęc, q̃ dicta sunt de testibus, quęritur vtrum homo spōte debeat ferre testimonium, an requisitus. Arist. enim de re hac nihil dixit, pro solutione breuib⁹ moraliter loquendo, oportet dicere hominem teneri bonitate moris pręstare testimonium cum requiritur a principe, vel ab aliquo, qui agit authoritate principis, non in omnibus, sz solum in rebus manifestis, atq; in ijs, in qbus infamia pcessit, etiam si pertineat ad dānū alicuius vel aliquorū. dico cum requirit a principe, qm̄ (vt superius dictū est) magis tenemur obedire pncipi, q̃ medico, quoniā hic corpus, ille animum gubernat. dico in reb⁹ manifestis, in qbus infamia pcessit, qm̄ in reb⁹ occultis, quare nec rumor, nec infamia aliq̄ habet, nemo tenet etiā de mandato principis pstare testimoniū, quoniā pnceps si mandaret, pteriret ordinem iuris, qui est vt de manifestis, & ijs, in quibus infamia pcessit, testis reqrat. Cū autem princeps pterit ordinē iuris, nō tenemur ei obedire. Cum vero homo non requiritur nec a principe, nec ab aliquo auctē principis, sed solum pcib⁹ priuatorū, si per eius testimoniū liberet hō, vel ab iniusta morte, vel ab iniusta pęna q̄cūq;, vel ab iniquo dāno, vel liberetur patria a bello, vel per eius testimoniū succedat pax, vel bonum qdcūq; sine pиudicio tertij, tenetur spōte testimonium pstare. nam lz eius testimoniū nō requirat a principe, vel ab aliquo authoritate principis, tenet tm̄ facere, quod apud se est, vt veritatem denūciet alicui, q̄ prodesse possit ad illud. sup ijs vero q̄ (vt diximus) ptinet ad ↄdēnationē alicui⁹, nemo tenet pstare testimoniū, nisi reqrat a pncipe, vel ab aliquo auctē pncipis. vtrū vero si aliqs reqreret a pncipe, vt reuelaret occulta, quę sunt sibi cōmissa a secretis nō sub psona dei, sz sub psona hois, teneat ea apire. Solo pz, naz si occulte sibi, vt hoi cōmissa, dānosissima sint, reuelare tenet, aut p testimoniū, aut p denūciationē. Nec contra h̄ debitū aliqs obligari pōt p secreti cōmissum, vbi aūt nec dānosissima fuerint, nec in pиudiciū dānosissimū multorū, tunc nō tenet publicare ēt de mādato pncipis: cuz sibi in secreto cōmittunt. De nūō vero testiū nihil ēt Aristo. dixit hic nisi pauca in lib⁹ pblematū de pluralitate testiū i testamēto, tm̄ vt Arist. dicit ethicorū p. certitudo nō ē sitr q̄renda in oi mā, in hūanis eni actionib⁹, in qb⁹ iudicia ↄstituunt, & testimonia exigunt, nō pōt demrātiua certitudo hri, cū sint de ↄtingētib⁹, atq; ijs, quę variationi subijciunt, ideo satis erit pbabilis quędaz certitudo, vt plerūq; vera. pbabile aūt est vt in topicis dictū est, qd pluribus videt, magis q̃ qd vni, ideo cū reus sit vnus, q negat, cū multi testes idē afferāt cuz actore, rōnabiliter omni iure sancitū est dicto testiū eē stādū. Sz cū dictū testiuz sit pbabile argumentū, pbabile aūt est, qd pluribus videtur, opz vt dictum testiū sit a pluribus vno. & lz actor & vnus testis sint plures, tamen actor non ponit in numero, quia reus est vnus, qui contrarium dicit. Quare si actor debet vti dicto testium quasi argumento probabili, oportet vt vltra ipsum sit visum pluribus, alioquin nō esset ratio probabilis, igitur oportet vt sit dictum ad minus duorum, q si addatur tertius, erit ad maiorem probabilitatem, potest etiaz ratio addi ex eo, q omnis multitudo in tribus comphendatur, principio. vz. medio & fine, quoniam (vt Arist. inquit libro de cęlo primo) omne & totum in tribus ponimus, & cū ternarius constituatur afferentium, cum duo testes conuenerint cum actore, ideo fit, vt duo debeant testes eē, ad maiorem vero certitudinem tres, nam sic erit testiū multitudo perfecta. Uerum hęc ratio de numero ternario friuola est, nam si esset conueniens, omnis multitudo, (cuius quęritur determinatio per numerū) deberet numero trinario determinari, & sic numerus elementorum deberet esse trinus, q numerus ternarius est pfectus, & eadē rōne numerus elemētorū trinus, & numerus pdicamētorū trinus, & ita ois multitudo deberet esse trina. nō enim videt maior rō, q̃re nūerus ternarius debeat eē trinus de testib⁹, q̃ de elemētis vel cęlis. Quare melius dicat, vt dictū est, dictum testium (si ab eo accipit pbabilis ratio,) debere esse pbabile quippiam. Probabile aūt nihil est, nisi videat plurib⁹, & cū actor nō ponat in numero, qm̄ reus est vnus sicuti & ipse, oportet, vt vltra actorē sint ad minus duo, sic eni erit rō pbabilis. terti⁹ aūt nō addit ad pbabilitatē (vt diximus) sed ad maiorem probabilitatez. ergo testes duos adminus eē oportet. Hoc etiam confirmant oēs gentes, quę vbiq;, semperq; numerum testium ↄstituunt in tribus: vel duob⁹ ad minus: quod non eēt sic oib⁹ cōe, nisi a natura quodāmō eēt datum. De reprobatiōe vero testis post hęc dicamus, q. vz. testis reprobari possit aliquando propter culpam, & sic infidelis testis esse non potest, qm̄ ipso iure est inefficax. Pręterea q publico crimine reus est, testis esse non potest, immo nec accusare potest. Insuper infames publici, mox reprobantur, aliquando autē testis reprobat sine culpa, vt vel pp defectū rōnis, vt; videm⁹ i pueris, atq; amētib⁹, & mulierib⁹, aut pp affectū,

Digressio de testibus,

vt p3 de inimicis, & personis coniunctis, & de domesticis, qui propter exteriores conditiones, vt pauperes, serui, & ceteri, quibus imperari pōt. igitur testimoniū alicuius pōt reprobari interdum propter culpam, aliquādo sine culpa testis. Cōsequenter ēt dicamus, si aliquo in casu liz perhibere falsum testimoniū. Ex vna parte videt licite fieri posse pro liberatiōe patrie, vel pro liberatiōe parētū, vel pro liberatiōe amici, nā his tenemur nō minus q̄ nobisipsis. Ex alio vr in cōtrariū illō, qd Arist. probauit in libris ethicoꝝ in nullo casu mala eē agēda, nec vt inde malū, nec vt īde bonū eueniat. Pro dilucidatione dicendum q̄ si aliqs, q teneē obedire suo supiori, cōpellat ab illo, vt testimoniū phibeat, & pro dicēda veritate oēm diligentiā faciat, si falsuz testimoniū phibeat, licite phibet. Pz q̄a hic nō phibet falsuz testimoniū cū intētiōe fallēdi. Sz h facit propter ignorātiā inuincibilē, nam phibet falsum testimoniū faciēdo tātaz diligētiā pro veritate testāda, quātam fieri sibi est posse. nec facit h spōte, sed compellit ab eo, qui pōt cōpellere. Quare licite pōt h pacto falsuz testimoniū phibere. Si aūt aliqs voluerit phibere falsum testimonium cum intētione fallendi, sciatqꝫ illud, quod testatur, falsum esse: in nullo casu licite facere pōt. pmo q̄a periuraret, deinde q̄a iustitiā pueriit, demū cōmittit mēdaciū. nec pōt in aliquo casu mala facere, vt inde bonū eueniat, nā nec malū pōt eē finis alicuius boni, nec bonū finis alicuius mali nec eni bonū in malū, nec malū (vt Arist. dicit) ordinat in bonum. Qua rōne fit, vt nec pro patrie salute, nec pro parētū, vel amicorū conseruatione pōt aliqs falsum testimoniū phibere fm modū dictū, pōt tamē in aliquo necessitatis casu veritatē occultare prudēter sub aliq̄ dissimulatiōe, vt scribit Aureli' li° quē ꝫ mēdaciū scripsit. Dacten° d̄ testib°.

¶ DE PACTIS.

¶ De pactis aūt tātus orōnis vsus est, quātuz amplificare est atqꝫ extenuare, & vel credibilia vel incredibilia facere, nam si nobis conuenerint, credibilia & firma. Sin aduersario, contra.

¶ Cum egisset de testib°, nūc agit de pactis, & pmo declarat q̄tenus ac quousqꝫ de pactis sit agēdū, & dic. De pactis aūt tātus est oratiōis vsus] .s. eousqꝫ spectat ad oratorem, [quātuz] .s. quousqꝫ oratoris [est] pacta [amplificare, atqꝫ extenuare, &] quousqꝫ est pacta [vel credibilia vel icredibilia facere nā si nobis cōuenerint,]cōuenit ea [credibilia & firma facere. Sin]autē conuenerint aduersario, [contra]conuenit facere infirma, atqꝫ icredibilia. De pactis igitur hoc modo agendum.

¶ Ad ostendēdum igitur credibilia, aut icredibilia esse, nihil differt ab ea re, que de testibus est. Nam quales quidam vtiqꝫ fuerint qui conscripti sunt, aut qui seruāt, his pacta credibilia sunt.

¶ Cum pposuisset quousqꝫ de pactis est dicendū, nunc ostēdit, que de pactis sunt dicēda: & dicit. [Ad ostēdēdū igitur credibilia, aut icredibilia eē].s. pacta ipsa, [nihil differt ab ea re, q̄ de testib° est,]& sic ostēdere pacta eē credibilia, vel icredibilia nō spectat ad priorē locū, sed ad eum vbi agebat de testib°. Et assignat cām, & dicit [Nā q̄les quidā fuerint vtiqꝫ psone, [qui] i pactis [ꝯscripti sunt, aut]q̄les q̄dam fuerint, [q seruāt].i. hoīes, q seruare tenētur pacta ipsa, [his].s. talib° q̄litatib° talia, [pacta credibilia sunt.]nā si fideles, & iusti q pacta seruare debēt, fuerint fideles, pacta sunt credibilia, ꝫ autem si fuerint, pacta cōtra erūt. Quare ad priorez locuz spectat augere vel extenuare pacta, ostendere autem ea esse credibilia spectat ad locum, vbi agebatur de testibus.

¶ Itaqꝫ cum concedit pactum esse, si quidē pro nobis fuerit, amplificatione vtendū. naz pactuz ppria de particulari quoqꝫ re lex est. Et pacta qdem firmam legem nequaqꝫ faciunt. Leges vero (cum pacta legitima fuerint) ea. & oino lex ipsa pactum quoddā est. quare qui non credit, pactumqꝫ euertit, legem perfundat.

¶ Nūc exequitur, & docet amplificare pacta, cuz pro nobis fuerint, & assignat loca ad hoc, quoꝝ pmuz affert, & dic. [Itaqꝫ cū cōcedit pactum eē]ab aduersario, ex ea re, q̄ de testibus dicta est, [si qdē]pactus[fuerit pro nobis, amplificatione vtendū,]pmo dicēdo pactū esse seruandū, [nā pactuz de particulari quoqꝫ re ppria]atqꝫ priuata [lex est.] Legē aūt seruādā esse nemo dubitat. Deinde assignat 2m locuz, & dicit. [Et pacta qdē firmā leges nequaqꝫ faciūt, leges vero cū pacta legitima fuerint ea.]scꝫ pacta firma faciunt. pactū qdē nō pbat legē, cū sit priuata lex iter duos. Lex vero cum sit cōis oib° ciuib°, pbat pactū. Cōe eni pbat pticulare, pticulare aūt nō vīe. nūc vltra (q̄a igit pactū pbat a lege ciuili) seruādū est. Deinde assignat 3m locuz, & dic. [Et oino lex ipsa].s. ciuilis, q̄ cōis est oib° ciuib°, [pactū qddā est]iter ciues oēs compositū. Q̄re sicuti lex ciuilis est seruāda, ita pactū, qd est lex duoꝝ, pp̄ea ꝯcludit. [q̄re q nō credit].s. pactis, [pactūqꝫ euertit,]hic [legē perfundat.]cū nihil aliud sit lex, q̄ pactū. Ex his pz, qd sit pactū. Pactū enim (vt ex his verbis colligit, & Cicero scribit li° 2° veteris rhetorice) ē, qd iter aliquos ꝯuenit, qd iā ita iustuz putat, vt iure pstare dicat. Ulpian° vero pactionē dīnit, q̄ sit duoꝝ, pluriūue in idem placitum, atqꝫ consensus. Tim. 4°.

¶ Preterea cōmutationes plurime, & que volūtaria sunt, pactis fiūt. quare pactis irritis, hoīuz necessitudo inter se, euertit. Cetera vero quecūqꝫ cōgruūt, facile est videre.

¶ Nūc assignat 4m locū, & dicit. [Preterea cōmutationes]rerū [plurime,]& alia multa, [que volūtaria sunt,] vt coniugia, & id genus. [Pactis fiunt, quare pactis irritis, hominuz necessitudo inter se,]vsusqꝫ atqꝫ mutua conuersatio [euertitur,]deinde se excusat ab vlterioribus locis amplificandi narrandis, & dicit. [Cetera vero] scilz loca amplificandi, [quecunqꝫ congruunt]ad rem hanc, [facile est videre:]ideo non oportet vlterius immorari. Egidius vero intelligit, [Cetera vero]scilz absurda, que sequuntur ad infirmandum pacta. Sed prima expositio verbis grecis conuenit.

¶ Sin autē ꝯtra pro aduersarijs quoqꝫ sint, primū qdem q̄cūqꝫ vtiqꝫ quispiā in legem contrariam opponet, eadē hec accōmodare pōt. Est eni absurdū, si legibus qdem (cum non recte sunt posite, sed dolo institute) putemus non oportere obedire, pactis autem necessario.

¶ Nunc docet loca, quibus possumus irritare pacta, cū fuerint pro aduersarijs, & assignat primū, & dicit. [Sin aūt cōtra]pacta .s. pro aduersarijs quoqꝫ sint, pmū qdē

queçcūq; vtiq; quispiam in legem ꝯtrias opponet, eadē hec]opponendo[accōmodare potest]pactis. ⁊ assignat cām, ⁊ dicit. [Est eni absurdū, si legibus qdem, (cū nō recte sint posite, sed dolo]mali latoris[instituīe,)ꝑute mus non oportere obedire, pactis aūt]ꝑutem⁹[necio] esse obediēdum. cū lex sit longe firmior pacto. ergo est dicendum, ꝙ pactis non sit standum, quoniam nō sunt iuste, ac recte posita, sed dolo eius, cum quo pactū hē.

Deinde quoniam iudex iusti dispensator est, ꝑpterea non hoc considerandū est, sed quoniam iustius est.

Nunc assignat 2ᵐ locum, ⁊ dicit. [Deinde quoniā iudex est iusti dispensator, ꝑpterea]ab ipso iudice[nō h̄ considerandum est,]vtrum. vz. pactum sit iustuz, [sed] a iudice considerandum est, [quoniam iustius est,]contrarium eius, quod in pacto ꝯtinetur. ⁊ si iustius est, ſm illud debet agere. Unde vt in lege non attēdimus verba, sed bonum ⁊ equum, ita iudex non debet attendere ad iustus (quod in verbis pacti habetur,) sed ad iusti⁹, quod non continetur in pacto.

Et iustum quidem nec deceptione, nec necessitate est peruertere, cum inatum sit. Pacta autem fiunt ⁊ ex his in quibus seduci, ⁊ ex his, in quibus cogi solemus.

Nunc assignat 3ᵐ locū ex eo ꝗa leges sūt lōge firmiores pactis, ⁊ tn̄ aliqū nō stam⁹ legib⁹, igit̄ multo minus debem⁹ stare pactis, ⁊ dič. [Et iustū qdem]. s. quod scriptum est in legib⁹, cū ponit̄, [nec deceptiōe, nec necessitate] ⁊ cōpulsione [est ꝑuertere,]quia ponit̄ de cōsensu oium ciuiū. [ꝑuertere]dixit. i. peruerse poni, quia cum ponat̄ de consensu oium ciuiū, non potest in eo cadere deceptio, vel coactio. [cū innatū sit] .i. cum ius scriptum sit collectum in ciuibus, non enim per inatum, cōnāle, sed collectum in animis ciuium intelligit. per que vult habere leges factas eē nō vi nec coactiōe ciuiū, sed libere collectas eē in mētibus ciuiū. [Pacta aūt] ⁊ si nō oia saltem q̄dam [fiunt, ex ꝗs, in ꝗbus seduci, ⁊ ex ꝗs, in ꝗbus cogi solemus,]igit̄ magis standum est legibus, ꝙ̄ pactis, sed legibus aduersamur aliqū propter bonum ⁊ equum, igit̄ nō debemus stare pactis, sed bono ⁊ equo, quod non habetur in verbis pacti.

Ad hec perspiciendum si pactuz cōtrariū sit alicui legum, aut scriptarū, vel cōmuniū. Et iustis aut honestis.

Nūc assignat 4ᵐ locum, ⁊ dicit. [Ad hec ꝑspiciēduz si pactum cōtrarium sit alicui legū aut scriptoꝝ, vel cōmuniū,]nā si sic, pactū erit irritum, vt si aliquis promisisset furari, vel adulterari, vel aliquod tale. Deinde tāgit 5ᵐ locū, ⁊ dicit. [Et]subaudi perspiciendū est, si pactum sit cōtrarium [iustis, aut honestis,]nam l3 nō sint scripta irritant pactum. Egidius ꝟo hunc quintum locum copulat cum quarto, tu ꝟo considera. quoniaz copulari non potest.

Adhuc etiā si alijs pactis, posterioribus, aut prioribus. Nam aut posteriora firma, irrita ꝟo sunt priora, aut priora recta, posteriora aūt falsa sunt. Utroũis modo vtile est.

Quintuz locum assignat, ⁊ dicit. [Adhuc etiaz]perspiciendum [si alijs pactis]sit subaudi contrariuz. ⁊ si alijs pactis fuerit contrarium, [aut posterioribus, aut prioribus,]deinde diuidit, postea docet sumere locum. ⁊ dič. [nam](vbi est in pactis contrarietas)[aut] erunt [posteriora firma, irrita ꝟo sunt priora, aut priora recta, posteriora autem falsa sunt.]tunc docet accipere locum, ⁊ dicit. [Utrouis modo vtile est,]in amplifica, naz si vtilia sunt pacta posteriora, hec amplifica, priora ꝟo extrema. si autem contra, etiam econuerso expedit ubi extenuare, vel amplificare.

Deniq; vtile est ꝑspicere, si aliquo mō iudicibus aduersēt, ceteraq; q̄cūq; hmōi. naz ⁊ hec facile considerabilia sunt similiter.

Assignat 6ᵐ locū, ab eis, q̄ accipiunt̄ ꝑter rē, ⁊ dič. [Deniq; vtile est ꝑspicere, si aliquo mō iudicib⁹ aduersēt.] idest si pactū qđ ē ꝯ nos, aliquo mō fuerit ꝯ iudicē, qꝛ si h̄ poterit iudici ostēdi, facile iudex pactuz irritabit. h̄ itaq; loc⁹ accipit̄ ab ijs, q̄ sūt ꝑter reȝ, ⁊ ꝗa tu posses dicere, cur tu o Arist. nō adducis oia ea loca, q̄ accipi possūt ex rē, q̄si rñdēs dič. [nā ⁊ hec facile ꝯsiderabilia sunt similr.]ideo supsedendū est ad p̄ns. Ex ꝗs, q̄ hic dicit Arist. pȝ iuramētū nō semꝑ ligare. nā ſm ipsum pactū, (qđ fit interuentu iuramenti) pōt infringi, hoc autē nō esset pōle, si iuramentum ligaret. Contra hoc ꝟo est ordo ciuilis. nam si iuramentū posset infringi, frustra fierent pacta, atq; contractus. Quicquid sit de Aristo. qui loquitur rhetorice, dicendum in habentibus vsum rationis (quia de his loquimur) iuramentum non eē semper ligatoriū ad faciendum vel omittēdū illud, de quo est iuramētū factū. Pȝ istđ, si aliqs iurauerit p̄rēȝ suum occidere, q enī h̄ facere iurauerit, nō tenet̄ adiplere iuramētū. Unī Diuus Hieronymus i male ꝑmissis (inqt) rescinde fidē. In turpi ꝟo voto, muta decretū, nō eni rescindēs, vel mutās hoc iuramētū, mēdatiū cōmittis, vel periuriū. Secūdo dicēdū oē iuramētū, quo pacta fiūt, aliquo mō ligare. qꝛ vel pactum est licituz, ⁊ tūc ligat, vel illicitū, ⁊ tunc l3 non liget ad obseruandū pactum, ligat tamē ad pēnā, ꝗa (cū iuramentum fecerit de re illicita) peccauit, ois autē qui peccat, ligat̄ ad pēnaz. igitur omne iuramētū aliqua rōne ligat. Scđo vī oē iuramētū eē de futuris, qꝛ iuramētum nō fit nisi in pactis, oē aūt pactū est de futuris. Dōm iuramētū dici trifariam, aut de reb⁹ p̄teritis, aut de reb⁹ p̄ntib⁹, aut de reb⁹ futuris. Iuramētū qdē de p̄teritis, vel de p̄ntib⁹ oē fit respectu intētiōis iurātis. ⁊ ꝑ istđ ligat̄ ad dōm veritatem, q̄ cadit in reb⁹, q̄ p̄terierūt, vel q̄ nūc sūt. ⁊ dī assertoriuz. Iuramētū ꝟo qđ nō fit respectu itētiōis iurātis, s3 re pectu rei, oē est de reb⁹ futuris. ⁊ dī iuramētū ꝑmissoriuz. Ulteri⁹ vtrū iurās facere aliqđ impossibile peccet mortalr, dōm cū peccare oī mō, si cū iurauerit, sciebat illud esse impōle. Sin autē sciebat illud eē possibile, t p̄ e. s. iuramenti, ꝑpter tamē cām de nouo emergēte post iuramētū reddit̄ impōle, iurās nec mortalr, nec aliquo mō peccauit. Ex his seqtur, vt nō teneat̄ adiplere iuramentū, si aliquis iurauerit se facere aliqđ, qđ est malum, nec si tempore iuramēti erat bonū, postea fieret malū. nam nullū iuramētū pōt ligare ad malum. Deinde querit̄ vtrum iuramētū per coactionē liget ad faciendū id qđ iurauerat se eē facturū, dicēdū ꝙ si obligatio fuerit ad holez cui iurās aliqđ ꝑmisit, nō tenet, nec ligat. nā violētia tollit rōnē obligatiōis q̄ fit solū ad hoiez. Si aūt obligatio fuerit illa, q̄ aliqs deo obligat̄ ad cōplēdū illud qđ hoi ꝑmisit, ligat, qꝛ nullo modo aliqs dȝ nomē dei omittere, ꝑ bonoꝝ ṫpaliū omissionē. Dȝ eni deus atq; eius nomē semꝑ in ueneratiōe hāc lōge magis ꝙ̄ se, bonaq; sua tēporalia. Ulterius querit̄ vtruȝ per pactū, atq; iuramētū, aliqđ fieri possit licitū. Pro solone

dicēdum

Digressio ꝺ iuramento ⁊ pacto.

dicêdum, actus morales trifariam esse, alij quidez sunt
simplr mali, adeo, vt nullo mô fieri possint boni, vt ne
care parentes, vel inocentes. Alij xo pro se boni, sicuti
deum diligere, & ei soli inseruire, Alij deniqz sunt, q pñt
indifferêter bñ & male fieri, vt sût vêditiones, & pmuta-
tiones, & id genus, tûc pz solutio, nam per iuramentuz &
pactum, nihil qđ est per se illicitũ, fieri pôt licitum. Pz
quia per se maluz nũq̃ potest bene fieri, illud xo, quod
per se nec malum est, nec bonum, per iuramentuz, & pa
ctum fieri pôt licitum. Pz hoc, quia per legem, (quç est
iuramentuz, & pactũ) multa, (quç p se, nec bona, nec ma
la sunt,) fiût licita: multa quoqz illicita. Ex his patet du
plex esse illicitum, alterũ quod est per se, simplrqz ma
lum. Alterum qđ per se non est malũ, sed est malũ, atqz
illicitum, quia pĥibitũ. malũ simplr est necare inocêtê,
hoc enĩ est illicitũ, qa est p se malũ. Illicitũ xo, qa pĥibi
tum, est ferre arma p ciuitatê. demuz queri potest vtruz
mulier possit pacta solênnter facere, vt côtractus, & cçte-
ra pacta, quç fieri solêt inter ciues. Dicendũ p se, vt mu
lier est, nullũ pactum facere posse mulierem, pz per Ari
stotelê 4° lib° politicoꝝ, qa in omni pacto regrĩ consi
liũ, & deliberatio, sed nulla mulier per se est capax côsi-
lij, vt Arist. pbauit. Est enim mulieris consilium inuali
dum, puerorum xo impfectuz. igĩ nulla mulier potest
facere pactum solênniter: vt mulier est. Ex his pz oẽ pa-
ctum cũ muliere eẽ inualidum, nisi fiat authoritate viri
alicuius. nam per hûc modum pŝumitur factũ eẽ iterue
tu consilij: atqz prudêtiç. Pz insup mulierê de iure na-
li nô posse eẽ pncipem p se, pz qa lôge plus côsilij atqz
prudêtiç regrĩ ad pncipâdũ, atqz gubernandum q̃ ad
pacta. Cum igĩ mulier pactũ facere non possit quo mu
lier est, igitur nec gubernare poterit, quo mulier est. In
super sequitur de iure naturali mulieres non posse suc-
cedere in regnis, nec in dominijs, quatenus sunt mulie-
res. Alia rône fortasse pñt, de qua alias dicendũ nobis
est. hoc corollarium pz, qm̃ succedês in regnis, succedit
in gubernatiõe. At mulier (qua mulier est) nô est capax
consilij, atqz prudentiç, quç regruntur ad gubernâduz.
igĩ mulier nô pôt in regnis succedere de iure naturali.
Ulteri° de iuramêto q̃rĩ ppter quas causas est itrodu-
ctũ apud ciues. Dôm pmo q iuramêtum nô sit aliđ q̃
deum testem sumere: vt illud qđ sub voce nominis dei
dicitĩ, pro vero habeaĩ, qua rône fit, vt iuramenti origo
sit, vt iurâs credat deũ habere oium rez infallibilê ve-
ritatem, atqz infallibilem cognitionem, alioquin nô as
sumeret eum testem. ergo qui iurat, deum assumit testê,
vt vna secũ de re quã iurat, testimoniũ pbibeat. Insup
pz eũ, q iurat falsuz, deũ ducere ad testâdum falsum, qđ
(quâtũ mêtis° distinet) vnusqsqz ignarus cognoscit. Fi
nis xo iuramêti, & ob quê testis de° adducitĩ, est pax ci-
uiũ, & iustitia, vt iurgia cessent, dissentiones aboleanĩ, &
lites finê habeât. qb° pspicuũ est tã iuramêti originê, &
q̃ua ortũ habuit, q̃ finê, gra cui° iuramêtũ itroducitĩ, li-
cita eẽ, atqz honesta, & optima p q̃ pz iuramêtũ p se esse
licitũ, atqz honestũ, vt ex origine, atqz fine colligitĩ. pôt
tñ ex pte vtêtis cedere i malũ alicui ex eo, qa illo male
vtitĩ. s. sine neĉitate ac dbita cautela. Tûc ad dubiõnê pz
solo, cũ enĩ hũana facta pticularia piculosa sint, a puro
ipso hoie nô vîr ɔfirmari posse, q̃re, vt cessent seditio-
nes, & lites, p aliũ modũ dbuerût ɔfirmari, a puro qdez
hoie hũana facta ɔfirmari nô pñt p pp dfectũ humanç
cognitiõis, qa hoies nô pñt cogitaĩ futura, neqz cordis
occulta, neqz abdita, p qb° expedit reb° hũanis, vt certi
tudo aliq̃ heaĩ. deide pp dfectũ hũanç vitat, qm̃ hoies
plerũqz i mêdaciũ labũtĩ, p aliũ xo modũ, qa p iuramê
tũ, (nã cũ iuramêtũ nô sit aliđ q̃ deũ testê iduceĩ) cauea
bit hô deũ testê iduceĩ ad falsuz testâdũ. & sic lz hô dficeĩ
possit cogne & veritate, qm̃ i vtraqz ẽ apt° dficeĩ, iduceĩ-
do deũ testê, fugiet id faceĩ. Ad formã igĩ dubiõnis pz
iuramêtũ eẽ itroductũ, vt hô apt° dficeĩ cogne atqz veri
tate, nô dficiat. Aiaduerte tñ, cũ de° testis iducitur, bifa-
riã eũ mãifestare veritatê, vno mô simplr veritatê reue
lâdo. s. vł p iternã iŝpiratiõez, vł ẽt p facti dnudatione,
dũ. s. pduĩ i publicũ ea, q̃ erât occulta. Alio mô p pçnã
mêtiêti. & cũ sic mãifestat veritatê, erit sil testis, & iudex,
testis qdê, q̃ten° mãifestat mêdatiũ. iudex xo, q̃ten° pu-
nit mêdacê. Ulteri° q̃rĩ d aptis iurare, & dôm tria eẽ p
neĉia ad iurâdũ, p̊ regrĩ iudiciũ. nã cuz hô licite iurare
nô possit, nisi ob ardũã aliquã câz, pp h ẽ neĉiũ iudi°,
q̊ discernat arduũ a facili, & graue a leui. hinc fit, vt nec
pueri, nec amêtes, nec temulêti iurare possint, qm̃ carêt
iudicio. deide regrĩ veritas, vt. s. id, de q̊ iurat, sit vex.
q̃ rône ẽt fit, vt ambigêtes iurare nô possint, nã si iurât
dubiũ p vero, cômittit piuriũ. Tertio regrĩ, vt qđ p-
mittit faceĩ sit iustũ, nã q pmittit illicitũ, nô teneĩ faceĩ,
& q iurat, piurare cogiĩ. q̊ rône fit, vt nemo dbeat iuraĩ
se eẽ facturũ mala, iniusta, ipoŀia, vel neĉia. Neĉia qdê
nô, qa frustra iurat, cũ oino faciet, mala xo, ipoŀia & in-
iusta, qa nô licita sût. Ulteri° q̃rĩ, vtrũ aliqs licite pos-
sit iurare p hoiez, vt p filiũ, vel parêtes, vel tale qppiã.
Pz ex hisce solo, nã si iurare est deũ duceĩ testê, si aliqs
iurauerit p hoiez, erit faceĩ hoiem deũ. nô q simplr licet
iurare p hoiez. p accñs aût licet, inqntũ relucet in hoie
de°. q igĩ iurat p hoiez nô sistêdo i hoie, p accñs licite
bñ iurat. simplr ât nô bñ iurat. Ex his, q̃ dicta sunt, pz p̊
iter ciues licite eẽ iductũ iuramêtũ, tũ pp originê licitã,
q̃ ẽ credeĩ deũ hẽe ifallibilê oiuz veritatê. tũ pp iuramê
ti finê, q ẽ salus ciuitat. deide pz eũ, q exigit iuramêtum
ab aliq̊, aliq̃ rône illi° honorê dprimeĩ, pz. qm̃ & dubitat
de illi° synceritate, atqz itegritate: & i illi° xbis nô confi
dit. Demũ pspicuũ ẽ, ab rône eẽ, vt petam° a pbis atqz
officiosis viris pro veritate dicenda iuramentum. p h
eni significamus eos, nec integros, nec veraces, nec syn
ceros esse. Hactenus de pactis.

DE QVESTIONIBVS ET TORMENTIS.

Qõnes aût testimonia q̃dã sût, videnĩ aût
hẽe fideĩ, qm̃ necessitas quçdam adest.

Nûc d qõnib°, & tormêtis, q̃ danĩ alicui facinoroso ad
eruêdã veritatê, in iudicijs, & p̊ diĩ, q̃ sint qõnes, & dicit.
Qõnes ât testimonia q̃dã sût, lĩz qõnes dices nô sunt
testimonia, qm̃ sunt dolores, q danĩ alicui facinoroso
hoi, vt dicat veritatê. igĩ nô sût testimonia. dôz hãc eẽ
pdicationẽ câlê. Est eni sensus, qõnes aût danĩ hoib°
facinorosis, vt testimonia sînt sui vł alteri° grauis deli-
cti, atqz ardui. dico sui vł alteri° delicti, qm̃ sępi° qõnes
dantur alicui, vt confiteatur ppria delicta, aliquando,
vt confiteatur complices & fautores suorum delictoꝝ,
aliqñ ẽt danĩ vt testimonia pbibeat de alioꝝ delictis.
dixi grauis atqz ardui, qa non p quouis delicto qõnes
danĩ, sed pro graui atqz arduo, vbi facinorosus hô (cũ
côfessus fuerit,) pçna sanguinis est plectêdus: aut ipse,
aut alius. dixit aût quçdã testimonia, qm̃ hmôi genus
testiũ differt a genere testium superius exposito. Nã te
stes superius assignati sponte quodam modo, quçstio-
nati (vt ita dixerim) quodammodo coacti veritatez te-
stantur. Deinde assignat câm cur faciant fidem, & dicit.
Uidẽr aût hẽe, i. facere, fidẽ, qm̃ neĉitas q̃dã adest, lĩz
in ipsis qõnibus, compellens qõnatos dicere veritatê
facit. cogunĩ enĩz quçstionati ppter dolores, & tormêta

confiteri verum. Egidius autẽ assignat causaꝫ cur ꝓpter q̄stiones veritas aliquādo facti inuenit̄. ꝛ causa est (vt inquit) qm̄ q verum dicit, non laborat, qui aũt mēdatius, vt decipiat, rõni cõsentaneũ est eũ oportere vacare, ꝛ per aliqḋ temporis interuallũ excogitare, vt mēdatium credibile fingat. q2 ꝟo homines in doloribꝰ cogitationibus hõ vacare nõ p̄nt, ideo fidẽ aliquā faciũt, vt verum dicant, quod est facile dicere.

¶ Non igit̄ difficile est de his videre, possibiliaq3 dicere, ex quibus amplificare possumus, si pro nobis quoq3 fuerint. ꝙ ex testimonijs sola hęc vera sint.

¶ Tũc exeqtur ponendo vnum locũ, quādo sunt ꝓ nobis testimonia, quę ꝓhibent, ꝛ dicit. [Nõ igitur difficile est de his videre, possibiliaq3] loca [dicere, ex qbꝰ amplificare possumus, si ꝓ nobis quoq3 fuerint,] ita3 si ꝓ nobis fuerint, amplificabim9 dicēdo, [ꝙ ex testimonijs sola hęc vera sint.] hic est locus. Cā aũt huius loci tacta est ꝑ primo textu, q2 ꝓpter dolores nõ vacat eis tẽpus fingendi mēdatia. Pręterea cognoscũt quęstionanti dolores, atq3 tormēta dari, vt dicant veritatē, ꝛ non ꝓpter aliā cām, quare vt dolores fugiāt, ꝛ tormenta, veritatē confitebunt̄, longe magis q̄ qui libere, atq3 sine dolore loquũtur. Insup qui timēt dolores, timent cām doloris, causa doloꝝ est obiectio veritatis, igit̄ timentes dolores, timebũt obiectionē veritatis. Quare timētes veritatis obiectionem, eam aperient: ꝛ palam confitebuntur, quoniam qui timet vnum contrarium, confugit ad alterum.

¶ Sin ꝟo aduersus nos, ꝛ pro aduersario, dissoluet vtiq3 quis vera dicēs de vniuerso quęstionum genere: ꝙ qui coguntur, nõ minus falsa dicant q̄ vera.

¶ Nũc ostēdit quo mõ possumus hmõi testimonia extenuare, cum fuerint aduersus causaꝫ nostrā, ꝛ dicit primum locū. [Sin ꝟo] fuerint [aduersus nos, ꝛ ꝓ aduersario, dissoluet vtiq3 qs] hmõi testimonia, [vera dicēs de vniuerso q̄stionum genere, ꝙ qui cogũtur] q̄stionibus, ꝛ tormentis, [nõ minus falsa dicãt q̄ vera.] poterimus eni veram sniam ꝓferre de oĩbus generibꝰ tormētorum, ꝙ qui per talia cogunt̄, non minus falsa dicũt, q̄ vera. Experiētia eni non semel cõpertuꝫ est hoies in q̄stionibus atq3 tormētis positos, siue deliquerint, siue non deliquerint, cõfessos eē se delicta sibi imposita cõmisisse, ob qḋ postea fuisse morti traditos, igit̄ non minus falsa q̄ vera ꝑ huiusmodi q̄stiones habētur.

pertinaces
i. tenaces proprie
pouvres
tollerantes

¶ Et pertinaces non dicũt vera. ꝛ facile mētientes, tāq̄ requieturi citius.

¶ Assignat 2m locum ex diuersis hoium naturis, nā aliqui hoies sunt duri, atq3 ꝑtinaces, alij natura molles, atq3 faciles. tũc dicit, [ꝛ pertinaces,] atq3 natura duri, si deliquerint, ex ꝑtinacia, atq3 duritie [nõ dicũt vera,] sꝫ occultant veritatem [ꝛ facile mentientes] atq3 molles, etiā non dicũt vera, q2 sępius ꝓpter mollitieꝫ dicunt, q non fecerunt [tāq̄ requieturi citius,] qm̄ ex falsis, quę fatent̄, putãt se cito mori, ꝛ sic cito requiescere. Molles enim (vt Arist. dicit in libris ethicoꝝ) interdũ ꝓꝑ mollitiē se necant, vt fugiāt dolores ꝛ tormēta. Quare nõ erit standum testimonijs huiusmodi, qm̄ mentiuntur. illi qdeꝫ propter duritiem, hi ꝟo ꝓpter mollitiem.

li. 3º ca. 7º.

¶ Opꝫ ēt facultateꝫ hr̄e adducēdi exēpla gesta ad huiusmodi, quę iudices nõ ignorent.

¶ Assignat vltimũ locum ab exēplis, ꝛ dicit. [Opꝫ etiā facultatē habere adducēdi exēpla gesta ad hõi] testimonia reprobanda [quę iudices nõ ignorēt:] ostēdēdo s. quo mõ multi ꝓpter tormenta mentiti sunt. nā hęc mouēt iudices ad nõ credendũ. nostris tēporibus Sēpronius Vicētinus (cũ q̄stionatus esset) cõfessus est necasse nobilē quēdam Venetuꝫ, ꝛ ob id decapitatus est, nõ multo post inuētus est verus homicida: q ob eādē cāꝫ etiā ipse capite trũcatus est. Romę hoc nõ semel contigisse testis est vniuersa vrbs. quare recte dixit Arist. iudici eē ferenda exempla, quę ipse nõ ignoret. Nā ꝑ hęc fortasse nõ celeriter mouebit̄ ad q̄stiones hoibus facinorosis inferēdas. ¶ Sꝫ q̄ritur ꝓpter hęc, vtrũ iudex licite possit hoies facinorosos per q̄stiões cogere ad cõfitendā veritatē facti, etiā oĩbus, quę in legibus scribũtur, seruatis. ꝑma facie videt̄ ꝙ nõ, qm̄ q̄stiones dãtur ad eruēdam veritatem, sed oẽs hoies sunt aut duri, aut molles. igit̄ quęstiones nõ sunt dandę, qm̄ neq3 duris, neq3 mollibꝰ ꝓsunt, vt veritatē ꝓfiteãtur. Pręterea cõfessiones facti nõ conferunt, nisi sint liberę, sed hõ confessiones doloribus, ꝛ timoribus nõ sunt liberę. igitur nõ ꝓsunt. nec prodest ratificatio, q2 illa etiā pręter timore fit, qui eni ratificat, qḋ in q̄stionibus cõfessus est, timet non ratificare, ne redeat ad q̄stiones. igit̄ ratificatio nõ est libera. Pro dilucidatione sumēdum ꝑmo, homines occidi cõsiderari bifariam, aut cõsiderando hoiem in se, ꝛ sic licite nõ põt occidi, homo rõ est, q2 non est licituꝫ effectuꝫ dei, (qui factus est a deo, vt viuat) e medio tollere, qm̄ sic esset agere contra diuinā ordinationem. Alio mõ considerando hoiem in ordine ad aliud: ꝛ sic põt licite occidi, nõ tamē ab oĩbus, sed solum ab eo, cui inest authoritas, nec omni mõ, sed solũ quo ad fieri potest seruatis oĩbus, quę iure seruanda sunt, ꝛ qḋ dictum est, declaramus. qm̄ sicuti licituꝫ est beluas, ꝛ stirpes necare, quatenus nāli ordine sunt ad hoium vsum: vt a impfectum q̄ppiā ad perfectũ ordinat̄, sic hoiem licitũ est necare, pro salute totius ciuitatis, cuius hõ est pars, quippe cũ omnis pars ad ipm totuꝫ ordinet̄, vt impfectũ quippiā ad ꝑfectum, sitq3 naturali ipso iure ꝓpter suuꝫ totũ. hoc autē cernimus in ipso humano corpore, qm̄ vbi saluti totius expedierit, ꝑcidimus mēbrũ: vt cum fuerit oĩno corruptuꝫ. Quare si fuerit aliqs hõ facinorosus, qui destruat salutē ciuitatis, ꝓpter scelera licite, atq3 iuste occidit̄, vt salus ciuitatis habeat̄, bonũq3 cõmune seruet̄, sed (vt diximus) nõ oĩbus est datũ, sed ei dũtaxat, cui totius ciuitatis cura incũbit, sicuti ei medico dũtaxat, is ꝑcidere mēbrum corruptũ, cui commissa fuerit cura salutis vniuersi corporis. Sed cũ cura publici atq3 cõmunis boni cõmissa sit principibus, ideo authoritate publica eis solis is malefactores occidere. non autē alicui priuatoꝝ. sed (vt diximus) non oĩ modo, sed iuris ordine seruato, nõ qdeꝫ molliter, ac remisse, sed omni adhibita diligētia, quāta. vꝫ. in hoie eē potest. Ex his seqtur inocētēꝫ aliquādo interfici posse a iudice, vt puta in casu, in quo iudex sm̄ oēm diligentiam seruauerit iuris ordinē. nec in hoc casu nõ ipse est cā a mortis inocentis, sed falsitas testium: quam ipse (adhibita omni diligētia) non cognouit. qbus ꝑpicuũ est, ꝓpter qḋ sunt inductę q̄stiones, ꝛ tormēta, nam cum expediat saluti totius ciuitatis malefactores (tāq̄ putrescentia mēbra) rescindere, expedit principi vel iudici (cui cura salutis commissa est) id omne agere, per qḋ maleficia delegant̄, ꝛ quoniaꝫ malefactores metu mortis maleficia obtegũt, nec simplici ꝟbo, nec iureiurando interposito, nec testibus suis delicta aꝑpalãtibꝰ ea confiteri

Digressio
ꝙ quarꝰ.

confiteri volũt: factum est vt q̃õnibus verum dicere cogant. non vi omnimodo, sed iuris ordine seruato, atq; omni rõnabili diligẽtia adhibita, ꝛ nõ, nisi cũ pena, qua plectẽdus est, fuerit sanguinis: ꝛ lõge maior q̃ qõ. Sed dices fortasse, sicuti testes, ꝛ alia, q̃bus iudices vtunt̃, vt iure qõnes afferunt̃ facinorosis, sunt signa pro qõnib⁹ inferẽdis sufficiẽtia, cur non erunt sufficiẽtia pro condẽnatione penę, quę cõuenit maleficio: dicendũ q̃ sicuti natura in generatione ꝑcedit de paruo ad magnum, donec venerit ad vltimũ, sic opus est ꝑcedere iudici in iudicijs, vbi hoies condẽnant̃ ad mortem. ꝛ qũ dolores, (qui in qõnibus sentiunt̃) pręparant ad mortẽ, ideo iudex dꝫ prius venire ad qõnes, q̃ ad mortẽ; pręterea ex quo mors est vltimũ terribiliũ, nulli dari debet nisi vrgẽtissimis inditijs demonstret̃ rõnabiliter esse hominẽ dandũ. nullũ aũt est vrgentius inditiũ, q̃ qõ fit per propriũ oris cõfessionẽ, quare iudex nõ põt licite hoiem aliquẽ ad mortẽ, vel ad penã sanguinis (quę ẽt mors q̃dã est) condẽnare, nisi pręcesserit ꝓpria oris ꝯfessio, qua facinorosus, sua maleficia cõfiteat̃, quibus meret̃ penam sanguinis. sunt igit̃ qõnes introductę, vt ordine nãli, ac debitis rõnibus iudex ꝑcedat ad penam inferendã. sic igit̃ non sufficiũt ad condẽnandũ hoiem ad mortẽ, vel ad penã sanguinis, ea quę sufficiũt pro tortura, qm̃ pena sanguinis est maxima, quare requirit maximã delicti certitudinẽ. nunq̃ autẽ erit maxima certitudo, nisi affuerit ꝓpria oris ꝯfessio, ꝛ qꝛ hęc fieri non põt nisi tortura, inducta est tortura: est autẽ cõfessio per torturã valida, qñ erit cõcors ꝓbationi, ꝓp quã torquet̃ reus, si enim confessio qõnati nõ erit cõcors ꝓbationi p̃cedẽti per quas facinorosus est qõnatus, nõ erit valida s̃ꝫ phos. qm̃ significat cõfessionẽ factã esse timore, ꝛ dolore: nõ aũt libere. rõnes ͛o oppositę facile diluunt̃, prima quidem, qm̃ ꝛ duris, ꝛ mollibus qõnes dant̃, mõ debitus iuris ordo, oĩsq; legitima diligentia seruet̃: nã ꝓp particularem defectũ non debemus derogare ab vl̃i bono. duricies autẽ ꝛ mollities hoĩs est particularis cã. Salus ͛o ciuitatis est vl'e bonũ. igit̃ non debemus recedere ab h̃ ꝓpter illã particularẽ cãm. Scḋa quoq; rõ diluit̃, quia actiones, quę fiunt ꝓp metuz (vt 3° ęthico℞ di) licet s̃m se, atq; absolutę sint inuolũtarię, nĩ pro tẽpore, quo fiũt, sunt volũtarię. Qua rõne euenit, vt simpl'r quidem sint volũtarię, s̃m ͛o q̃d, sunt inuolũtarię. simpl'r quidẽ volũtarię, qm̃ s̃m particulares cõditiones (quę occurrunt in tẽpore, in quo agunt̃) sunt volũtarię, qꝛ ͛o actus sunt circa singularia, ideo simpl'r hmõi actiones erũt voluntarię. s̃m q̃d ͛o inuoluntarię, qm̃ in vl'i sunt inuoluntarię. ꝛ sic perspicuũ est hmõi cõfessiones simpl'r esse liberas, licet s̃m quid sint inuolũtarię. s̃m quid aũt eẽ inuolũtariũ non impedit ꝓpositum. ex his, quę dicta sunt, pꝫ tunc licite, posse aliquẽ torqueri, cũ habet̃ plena delicti ꝓbatio, cui nihil deest nisi cõfirmatio facta proprio ore. cum enim pena sanguinis sit vltima, ẽt probatio dꝫ esse maxima. nõ est aũt maxima, cui deest cõfessio ꝓprij oris. ꝛ ꝓpter hoc est tortura introducta pꝫ insuper per confessionẽ ꝓprij oris fieri validam probationez, ꝛ per ꝓbationem fieri validam confessionem.

DE IVREIVRANDO.

De iureiurãdo autẽ quadrifariã distribuere possumus. nã aut offerũt, ꝛ suscipiũt, aut neutrũ, aut hoc quidẽ, illud aũt non. ꝛ horũ, aut offerunt quidẽ, sed non suscipiunt, aut suscipiunt, sed nõ offerunt. insuper p̃ter hęc, si iuratũ est, erit quoq; id, aut ab h̃, aut ab illo.

Cum dixisset de qõnibus, nũc de iureiurãdo aggreditur, ꝛ assignat p̃mo duas diuisiones. qua℞ primã affert, cũ dicit. [De iureiurãdo aũt quadrifariã distribuere possumus, nam] litigantiũ, [aut] aliqui [offerunt] s. iusiurãdum, [ꝛ suscipiunt, aut neutrũ] i. neq; offerunt, neq; suscipiũt. offerre aũt iusiurandũ est offerre aliquid, supra qõ fieri iusiurandũ vult. Suscipe ͛o, est illud accipere, ꝛ supra eo iurare. deinde assignat tertiũ mẽbrum dicẽs, [aut hoc quidem] s. est, [illud aũt non] s. est, idest aut alterutrum est: qõ dupl'r subdiuidit, dicẽs, [ꝛ horũ aut] aliqui sunt, qui [offerunt quidẽ, sed non suscipiunt, aut] aliqui horũ sunt, qui [suscipiunt, sed non offerunt] ꝛ sic sunt quatuor membra. hactenus de diuisionibus.

Non offerunt igitur, quia facile ob pecunias deierant.

Nunc do: et loca, quibus aliq̃s iusiurandũ non offerre se dicet, qñ iusiurandũ nõ offerre voluerit. (sicut aũt diximus) offerre iusiurandũ est offerre aliqõ signũ, vel aliquã rem, supra qõ, vel quã iusiurandũ fieri vult. Suscipere ͛o est id accipere, ꝛ supra eo iurare. vnde aliqui offerebãt dexterã, aliqui eleuabant sursum manũ vel digitum, alij oculos ꝛ manũ attollebant ad cęlũ, nos autẽ offerrimus scripturã, vt tangant, qui iurant. oĩa eniꝫ hęc sunt sensibilia inditia, quibus volunt significare eũ, qui iurat inducere deum testem, vt deus promittat, qõ ipse sponte promittit, ꝛ hoc in iureiurãdo ꝓmissorio. In iureiurãdo ͛o assertorio, (vbi iurat hõ dicere verum, qõ est, vel pręteritũ) iurans inducit deum testem, vt testimoniũ afferat de veritate, quã ipse testat̃. In vtroq; iureiurãdo, qui iurat falsum, facit deũ ꝓmittere, aut testari falsuz, qõ nefas est maiestati diuinę. qm̃ deus nec põt promittere falsum, nec testari falsum, aduertẽ tñ duplicez esse iurãdi formã, alterã ꝑ simplicẽ dei cõtestationez, vt cum aliq̃s dixerit, sit mihi deus testis ad hoc, aut corãm deo loquor, vel ꝑ deum, vel ꝑ alia eiusmodi. Alterã per execrationẽ, dum s. aliq̃s se, vel quippiã ad se ptinẽs ad penã obligat, vt sit veruz quod dicit. assignat autẽ loca, quo℞ primũ affert, ꝛ dicit, [non offerunt igit̃] i. non offerre se dicent, primo qꝛ hoies [facile ob pecunias] (quę petunt̃ ab eis) [deierant] falsa. vꝫ iurando.

Et qm̃ qui iurauerit quidem, non reddit.

Secundũ locũ affert, ꝛ dicit. [Et] s. dicet se non offerre, [qm̃ qui iurauerit quidez] postq̃. vꝫ. iurauerit, [non reddit,] Egidius exponit, [non reddit,] idest nõ dat nobis iuramentũ, ꝛ sic nobis erit non paruũ p̃iudicium. qꝛ ipsi iurauerũt, ꝛ valet iusiurãduz, nos aũt non possum⁹ iurare, ꝛ si iuramus, non valet iusiurandum. Aliter põt exponi, [non reddit] i. non tenet̃ amplius reddere, qõ debebat. eo qꝛ sactimus suo iuri iurando, ex pacto.

Et eos, qui non iurauerunt, condẽnare se putant.

Assignat tertiũ locuz, ꝛ dicit. [Et] dicet se non offerre, qm̃ iudices [eos, qui nõ iurauerunt,] facile [condẽnare se putant.] nam per iuramẽtũ susceptuz aduersarij sunt facti fidedigni. nos aũt non amplius digni fide.

Et qm̃ periculuz huiusmodi, qõ in iudicibus est, melius est, cũ hi; credat, illi minime.

Assignat quartũ locũ, ꝛ dicit. [Et] subaudi dicet se nolle offerre, [qm̃ periculũ hmõi, qõ in iudicibus est, meli⁹ est] i. minus periculũ est cõmittere causaz iudicibus q̃ stare iuri iurando aduersario ꝛc. Et cãm assignat, ꝛ dicit. [cũ] s. iudex post susceptũ iusiurandũ [hic] s. aduersa-

de iureiurã-do.

rijs,[credat,]qui susceperunt,[illi]qui nõ suscepit, [mi-nime]credat.igit̃ minus periculuz est cõmittere rem iu-dicibus q̃ aduersarijs.nam aduersarij ꝑpter pecunias, quas nolunt dare,sine dubio falsum iurabũt.iudices au-tem possibile est, vt ius exhibeant. hęc sunt loca eorũ, qui nolunt offerre.

Non suscipit autẽ, quoniam pro pecunia iusiurandum est.

Nunc docet loca,quibus aliquis dicet iusiurãdũ nol-le se accipere, ⁊ affert primũ, ⁊ dicit.[Non suscipit aũt] dicet autẽ nolle se suscipere,[qm̃ pro pecunia iusiuran-duz est,]pro qua non debemus iurare,cum sit res vilis. non eniz debemus ponere in periculo bona animi pro spe bonorum fortunę.

iurasset κατωμό-σαυτο peierasse.

Et qm̃ si prauus esset,iurasset vtiq;:cũ me-lius sit aliqua de causa prauuz esse, q̃ de nul-la.nam iurando habebit , non iurando,non. Quare ꝑpter virtutez erit vtiq;,non autem propter periurium ipsum non.

Secundũ locũ affert,ex eo,q2 ille , qui iurat,semꝑ est suspitio,ne piuret.Ille aũt qui non iurat,semper est opi-nio,q꜄ ꝑꝑ virtutẽ,nõ iurat.Quare nõ est iurandũ,saltez ad euitandã suspitionis notã. Hęc est snia verboꝝ, ver-ba tñ obscurissima sunt ꝑpter mutilationem,quã puto esse in verbis ipsis.dicit.[Et] dicet nolle se suscipe iusiu-randũ,[qm̃ si prauus esset,iurasset vtiq;,cum melius sit aliqua de causa].s.ꝑꝑ lucrum[prauũ esse,q̃ de nulla,nã iurando habebit, nõ iurãdo aũt,non]habebit deest ver-bũ habebit.per q̃ vult hic eius,qui iurat,suspitionẽ sem-per esse,ne piuret.tunc cõcludit, quare ipsuz non] susci-pere iusiurãdũ,[ꝑꝑ virtutẽ erit vtiq;]deest verbũ susci-pere iusiurandũ,[non aũt ꝑpter periuriũ,]nam qui nõ suscipit,non põt periurare:nec suspectum esse de periu-rio:igitur opinio erit, vt ꝑpter virtutem non iurauerit. q̃re nõ est iurandũ,saltez ad euitandã suspitionis notã.

Et id Zenophanis consentaneũ est,qm̃ nõ par prouocatio hęc impio ad piuz. Sed si-milis ac si robustus imbecillẽ ad percutien-dum atq; plagandum prouocasset.

Post dcm̃ Zenophanis ostẽdit quo mõ põt qs se ex-cusare ad non suscipiendũ iusiurãdũ, ⁊ dicit.[Et id Ze-nophanis cõsentaneum]est his locis,quę diximus, δυκ ιση προσκλησις αυτη ασεβει προς ευσεβη, idest[qm̃ non par ꝓuocatio hęc impio ad pium,]quasi dicat nõ esse ꝓuocandũ pariter piũ ⁊ impium ad iuran-dum.vel quasi dicat ꝓuocare ad iusiurandũ non est ex-equo cõueniens, vt fiat ab impio ad piũ.[Sed similis] est[ac si robustus imbecillẽ ad percutiendũ atq; plagã-dum prouocasset.]merito ergo excusantur pij,si non iu-rãt,sicuti imbecilles excusarent̃,si cum robustis nõ pu-gnarent,hęc de eo,qui non vult offerre,⁊ de eo , qui nõ vult suscipere.

Si autem suscipit ,quoniam sibiipsi fidedi-gnus est,non autem illi.

Nunc docet artẽ,qua debet vti ,qui iusiurandũ susci-pit, vt fides adhibeat̃ suo iuri iurãdo,si eniz aliqs iusiu-randũ susceperit, ⁊ nõ habitus fuerit verax ab aduersa-rio,difficile erit cõsequi intẽtũ ab aduersario, ⁊ assignat primũ locũ ⁊ dicit,[si aũt]aliquis suscipit]iusiurandũ, vt verax ab illo habeat̃,qui aduersat̃ , dicere opꝫ se su-scipere iusiurandũ,non q2 sibiipsi fidedignus non sit, [qm̃ fidedignus sibiipsi est,non aũt illi,]sed qm̃ aduer-sario non fidedignus est. Quare se velle iurare dicat, vt habeat̃ ab aduersario rect⁹, ⁊ verax.nã ꝑ hũc artẽ ꝑsua-dẽdi,atq; ꝑ hunc locũ aduersari⁹ stabit suo iuri iurãdo.

vt [illegible] iuret.

Et id,qđ Zenophanis est, conuertendo di-cendum est sic,par esse , si impius offerat, vt pius iuret.

Assignat scđm locũ ex dicto Zenophanis econuerso ꝓlato,nã dꝫ dicere,qui iurat,par esse, si impius offerat, vt pius,atq; religiosus suscipiat, qm̃ impij ad peierãdũ proni sunt,pij ꝟo nequaq̃.quare dignum est,vt pius iu-ret,q2 non peierabit.per hoc enim dictum accipiet suũ iusiurandũ fidẽ,dicit.[Et id,qđ Zenophanis est, cõuer-tendo dicẽdum est sic,par esse si impius offerat,vt pius iuret.] qm̃ non peierabit,sꝫ si iurauerit impius,fortasse peierabit.Si eniz sic dixerit q iurat,faciet iurisiurandũ fidedignum , ⁊ sic amplificabit fidem iurisiurandi.

Et durũ est ipsum non velle ea,de quibus petit iudicare illos,cum iurauerint.

Assignat tertiũ locũ amplificãdi, ⁊ dicit. [Et duruz est ipm].s.impiũ[non velle ea , de quibus petit iudicare il-los].s.pios,[cuz iurauerint.] ⁊ q2 vult ea , periurabit, vt obtineat,q2 eniz impius vult pecunias a pio, ⁊ durũ est ipsuz non velle eas,ideo melius est, vt pius iuret, q̃ im-pius,quoniam impius, vt obtineat,peierabit. pius autẽ semper veruz dicet. Quare sic dicendo,amplificabit fi-dem sui iurisiurandi.

Si autem offerunt , q꜄ pium sit dijs velle committere.

Docet loca , quibus amplificare poterimus iusiuran-dum,cũ ipsuz offerrimus aduersarijs,ne falsuz iurent.⁊ primũ affert locũ dicens. [Si aũt offerunt].i.si aũt nos offerimus aliqd aduersarijs, vt iurẽt , dicere debemus, [q꜄ pium sit dijs velle cõmittere,]vt dicãt verũ.nam in iureiurãdo assertorio in quo iurat hõ patefacere verita-tem,ducit deũ testẽ.quare qui offert alicui aliquid, vt iu-ret,cõmittit cãm suam dijs,q2, vt dixi,qui iurat,adducit deos testes, ⁊ sic cãm cõmittit dijs,idductis pro testibus. Quare si iurauerit falsum,deuz facit testẽ falsi:qđ nefas est bonitati diuinę.⁊ ꝑpea recte dicit Egidius eum , qui iurat falsum,prouocat deũ cõtra se,qm̃ facit eum testez falsi.⁊ sic debemus offerre iusiurandum, vt deos nobis ꝓpitios habeamus , si aduersarij periurabunt:⁊ contra aduersarios prouocemus. per hunc enim locum facie-mus, vt aduersarij non peierent.

Et q꜄ non oporteat se alijs iudicibus indi-gere,nam ei offert iudicium.

Assignat scđm locũ , ⁊ dicit [Et]subaudi dicat,[q꜄ nõ oporteat se aliqs iudicibus indigere,nam ei].s. aduersa-rio[offert iudiciuz] ponendo in suo pectore cãm suam. aduersari⁹ eniz sentiẽs se laudatũ,fortasse nõ peierabit.

Et q꜄ absurdum sit nolle iurare,de quibus dignum ducit alios iurare.

Assignat tertiũ locũ.[Et]doz dicere[q꜄ absurdũ sit]ad-uersariũ[nolle iurare]de eis,[de quibus dignum ducit alios iurare,]nã si alij de eadẽ re iurare voluerint, ⁊ di-gnũ putant esse iurandũ,tu quoq; aduersarie iurare de-bes. hic locus valet non ad amplificandũ iusiurandũ, sed ad persuadendũ aduersarijs, vt libẽter iurent,in ca-su, vbi refugiant iurare. debemus enim aduersarijs dice-re,si nolueritis iurare, videbitur fortasse vos velle per-uertere veritatem.

¶ Quoniā aūt per singula quonā modo dicendū sit, perspicuū est, etiam in coniugatis, quonam modo dicendū, manifestū erit. vtrū ipse quidē velit suscipere, offerre autē non. aut si offert quidē, suscipere aūt noluerit. aut si suscipere, z offerre voluerit, aut neutrum. nam cum hęc ex illis coniungantur, horum ēt rōnes ex rōnibus illorū ꝯiungi necesse est.

¶ Declarauit quatuor seorsum, primū quo mō dz se habere, qui iuramentū offert, z quo mō qui suscipit, z quo mō qui non offert, z quo mō qui non suscipit. z hęc oīa seorsum. sed qm̄ in vna, eadēqꝫ causa, plura horum accidunt, qr aliqn̄ non soluz volumus offerre, sed offerre, z suscipere, vel neqꝫ dare neqꝫ suscipere, ideo generatim docet locū in his, cū coniūgunt̄, z dicit. [Qm̄ aūt p singula quonā modo dicendū sit, perspicuū est, ēt in coniugatis quonā mō dicēdū, manifestuz erit,] nam cōposita resultāt ex simplicibus. deinde exponit duo mēbra simplicia, z dicit, [vt si ipse quidē] .s. aduersari⁹ [velit suscipere, offerre aūt non. aut si offert quidē, suscipere autē noluerit,] hęc sunt duo mēbra simplicia ex parte aduersarij, quę ēt pñt esse ex parte nostra: z sic erunt quatuor simplicia. duo ex parte nostra, z duo ex parte aduersarij. deinde enumerat duo alia cōposita, z dicit, [aut si] .s. aduersarius suscipere simul, [z offerre voluerit,] hō est primū cōiugatū, deinde dat quartū, qd̄ est s̄m coniugatum, z dicit, [aut neutrū] .s. neqꝫ offerre, neqꝫ suscipere voluerit, quę si sumant̄ ex parte nostra, cōiuncta erunt quatuor. deinde dat locū cōem, z dicit, [nam cū hęc] cōposita [ex illis] simplicibus [cōiungant̄, horū ēt rōnes] idest loca, z ꝯsiderationes, [ex rōnibus,] z ꝯsiderationibus [illorū] simpliciū, [cōiungi necesse est.] quare cū amplificare vel extenuare voluerimus cōiunctum, opꝫ vti locis vtriusqꝫ simplicis. vt si voluerimus offerre iusiurandū, simulqꝫ suscipere, opꝫ ostēdere bene esse, vt offeramus, z bene esse, vt suscipiamus. z si neqꝫ offerre neqꝫ suscipere voluerimus, opꝫ ostēdere nec bene esse, vt offeramus, nec bene esse, vt suscipiamus.

¶ Perspicuū aūt, si sit deceptus, ab eo, q adversarius est, qꝫ nō sit periuriū. Iniuria eniz ex volūtarijs est, z periuriuz iniuria est. quę autē vi, vel deceptione, inuolūtaria sunt. ijs igitur addiciendum peierare quod mente, nō autem, quod ore est.

¶ Nunc docet qd̄ faciūdum, cuz aliqs iurauerit, z inueniatur ꝯtrium, z verba sunt manca, dicat ergo, cū inuenit̄ ꝯtrium, nō periurasse, z dicit. [Perspicuū aūt, si sit] aliqs [deceptus ab eo, qui aduersarius est, qꝫ nō sit piuriū.] z sic dicat non peierasse, qm̄ ab aduersario deceptus est. deinde ꝓbat non esse periurius, cum aliqs deceptus iurauerit falsum, z dicit, [iniuria eniz ex voluntarijs est,] hęc est maior, [z periuriū est iniuria.] subaudi ꝯclōnez, igit̄ periuriū est ex volūtarijs. tunc facit scd̄z syllm̄, z dicit, [quę aūt vi vel deceptione inuolūtaria sunt.] qui iurauit falsuz cū esset deceptus, deceptione egit, igit̄ inuolūtarię. z sic hm̄ōi periurium nō est, qr falsuz iurauit deceptus. ex his ꝯcludit quid sit peierare, z dicit [ijs igitur addiciendū est, peierare] esse [qd̄ mēte, non aūt qd̄ ore] est, falsuz iurare. erit igit̄ definitio ipsius piurare, qꝫ sit mēte, z non ore falsum iurare, z qr deceptus non iurat mente falsum, sed ore, ideo non peierat.

¶ Quod si iam ab aduersario iuratum sit, qꝫ oīa euertet, qui non stat ijs quę iurauit. nam iccirco etiā legibus vtūtur qui iurati sunt, z vos quidē dignos dicimus standū esse his, quę iurati iudicauistis: z ipsi nonne stabimus? cęteraqꝫ huiusmodi quę amplificādo diceret. z de inartificialibus persuasionibus tot dicta sint.

¶ Nunc docet quid faciūdū sit, cum aduersarius iurauerit, z quęrit nō stare iuramēto facto, assignat fere tria loca, quorū primū affert, z dicit. [Qd̄ si iam ab aduersario iuratū sit,] z nolit stare ijs, quę iurauerat opꝫ dicere, [qꝫ oīa euertet, qui nō stat ijs, q̄ iurauit,] destruent̄ enim pacta, z ꝯtrus ciuiles, z oīa, in quibus interuenit iusiurandum. deinde assignat scd̄m locū, z dicit, [iccirco ēt] .s. q̄ iurauerunt, [legibus vtūnt̄, qui iurati sunt,] quare si nō sit standū iuramentis, non erit standuz legibus. deinde assignat tertiū locū, z dicit, [z vos] idest, z si vos [quidē dignos dicimus standū esse his, quę iurati iudicauistis,] z ipsi nōne stabimus, certū est qꝫ stabimus. z si vos nō stabitis iuramēto facto, nec fidei vestrę nos stabimus. quare inter nos nulla cōuersatio, nec pactum, cuz tu nō seruas, nec ego tibi seruauero. demū addit, [cęteraqꝫ huiusmodi, q̄ amplificando diceret] aliqs, tu quoqꝫ dicas, demū epilogat, z dicit, [z de inartificialibus ꝑsuasionibus tot dicta sint.] sꝫ de iuramēto satis supius dictū est.

¶ De piurio xō, ex his, quę Arist. dixit, colligit̄ qd̄ sit periurare, est eniz scienter ac mente, z sponte ore falsuz iurare. deceptus eniz si ore falsum iurat, non periurat, z si vi falsum ore iurat, minime piurat, cā autē est, qr periurare est iniuriari, sed iniuriari ex voluntarijs est. ergo periurare ex volūtarijs est. Quę xō vi atqꝫ deceptione fiunt, non volūtarię fiunt. igit̄ periurare nec vi, nec deceptione fit. igit̄ periuriū est mendaciū scienter, ac spōte iuramento cōfirmatū. dicit̄ mēdaciū, qm̄ cum voces sint signa nāliter intellectuū, ꝓternaturale est, vt aliquis vocibus significet id, qd̄ nō hꝫ in mēte. z qr mendaciuz est res ꝓternaturalis, ideo Aristo. 4° ethicorū lib. asserit esse per se prauum atqꝫ fugiendum. verū autē contra ꝑ se bonū, atqꝫ eligendū. ergo recte dixit Aristo. non esse piuriū, nisi cum ore exprimit̄ aliud ab eo, qd̄ mēte tenetur dicit̄ aūt iuramēto cōfirmatū, qr mendaciū dici potest iuramēto, z sine iuramēto. modo nō est periurium, nisi sit mendaciū, nec est periuriū, qr est mēdacium, sed opꝫ, vt sit sacramēto firmatū dicit̄ scienter, atqꝫ spōte, qm̄ si mēdaciuz ignoranter per deceptionē, vel scienter ꝑ vim fieret non esset sponte factū, z sic non esset periurium, qr nō esset iniuria, vt Aristo. dicit. Circa hanc definitionē quęrit̄ cuz tres sint comites iuramenti, veritas, iudiciū, z iustitia, ꝓp quid magis specificat̄ piurium ab ipsa falsitate, quę est ꝯtia veritati, q̄ ab iniustitia, quę ē ꝯtia iustitię, vel ab indiscretione, quę est ꝯtia iudicio; ꝓpea dubiuz est verū iuramentū pro re leui, sit periuriū. Silr̄ verum iuramētuz pro iniuria facienda deo, quāqꝫ non facit, sit periuriū, Hieronymus vir omni probitate dignissimus Hiere. 4° asserit periuriū esse ex quouis illorū, non tm̄ eodez ordine, qm̄ primo ac principaliter cuz veritas ipsa defuerit, qm̄ defectus veritatis directe tollit finē iuramēti, qui est cōfirmatio dicti humani per testimoniū dei, z qr defectus veritatis est falsitas, ꝓpter hoc a falsitate precipue iuramēti peruersitas (quę periu

Digressio de periurio.

rium di)spem accipit. deinde qn deest iustitia. quocūqz enī modo aliqs iurat illicitū, ex hoc ipso falsitatē incurrit. qm se obligat ad id, cuius ɔ̄riū faciet. tertio quādo deest iudiciū. qz cum indiscrete iurat, ex hoc ipso periculo se cōmittit falsitatē incurrendi. scdo querit verū iurātes falsum pro vita, et rebus seruandis, sint periuri, vel ꝙ non, qm (vt Arist. dixit) non est periurus, qui inuitus falsum iurat, sed qui iurat pro tuēda vita, inuitus iurat, qm metu mortis iurare vr, silr qui falsum iurat pro rebus atqz bonis seruādis, ēt inuitus iurat, qm metu amissionis bonoꝝ, sine quibus vita non pōt seruari. Iuristę nōnulli asserunt qui falsum iurant metu mortis, nō esse periuros, qm dubio pcul inuiti iurant. qui vo falsuz iurant metu amissionis bonoꝝ, eos duplr esse dicunt, qa vel metu amissionis oīum bonoꝝ, et hos sic falsuz iurātes dicunt non esse periuros, qm inuiti iurant. vel metu amissionis quorūdaz bonoꝝ, sine quibus pnt viuere, et hos iurātes falsum, volūt esse periuros. cā aūt quia per amissionē oīum bonoꝝ, amittit vita, per amissionē aliquoꝝ bonoꝝ, non amittit vita. Sed oēs hi errant, qm (vt Arist. dicit 3° ethicoꝝ) actiones quę fiunt metu mortis sunt simplr voluntarię, et sm qd inuoluntarię, sm eniz conditiones particulares (pęnes quas attendunt actus morales) sunt voluntarię, ergo simplr voluntarię. in vlī sunt inuoluntarię. igitur qui falsuz iurat metu mortis, vel metu amissionis oīuz, vel aliquoꝝ bonoꝝ, mō scienter falsum iuret, periurus est. deinde querit verū periurus metu mortis, vel metu amissionis bonoꝝ aliqua pęna a iudicibus sint puniendi, leges exclamant hmōi periuros solū deum hēr vltorez, qm cum peccent mortaliter, et deus vltor sit peccatoruz verus, et solus, ideo bene dicunt leges huiusmodi periuros solum deum habere vltorem. Et vo non a iudicibus, probatur quoniaz id fecerunt non gratia decipiendi principaliter, sed grā proprię salutis. est autē de iure naturali, vt quis se, et sua bona seruet. Igitur non merentur pęnam aliquam nec ordinariam (vt vtar verbis iuristarum) nec extraordinariaz. vnde quatenus non fallendi gratia peierarunt, nullam videntur pęnam mereri, quatenus verum deuz induxerunt testem falsi, deum habent vltorez. hanc rationem considerans pontifex extra de iureiurādo ca. questione, quę ponitur an a sacramenti vinculo absoluantur, qui illud inuiti pro vita et rebus seruandis fecerūt: dicit, nihil aliud arbitramur ꝙ̄ quod antecessores nostri Romani pontifices arbitrati fuisse noscuntur, qui tales a iuramenti nexibus absoluerunt. Cęterum vt agatur cōsultius, et auferatur materia deierandi, non eis ita expresse dicatur, vt iuramēta non seruent. Sed si ea nō attenderint, non ob hoc sunt tāquaz pro mortali crimine puniendi. Rex etiam Ladislaus per legem voluit principalez in propria causa cuz periurauerit, in nihilo esse puniendum. qz periurus (qui pro se suisqz bonis seruandis falsum iurat,) solum deum offendit, quatenus deum d cit testem falsi, et sic dignum est, vt solum deuz vltorem habeat. Quia vo non periurat vt iudicem fallat, non meretur pęnam iudicialem. legum vo (venia sit dicto) qui potius extortores, ꝙ̄ expositores debēt dici, volunt periurium etiam in causa principali esse puniendum, et si non pęna ordinaria saltem extraordinaria, potissimum cum periurium fuerit alicui pręiudiciale. Et licet hęc dicant, non probarunt per leges directe hęc dicentes, sed per quasdaz legū extortiones, vel (vt rectius loquar) euersiones: quibus nullo pacto est credendum. hęc pauca de periurio. ¶ Finis primi Libri.

Codice de rebus creditis et de iureiurādo lege 2°.

¶ ARISTOTELIS ARTIS RHETORICE LIBER SECVNDVS CVM EIVSDEM AVGVSTINI NIPHI MEDICIS EXPOSITIONE, AD ANTONIVM GARLONIVM ALLIFANORVM PRINCIPEM.

Ex quibus igitur oporteat et hortari et dehortari, et vituperare et laudare, et accusare et defendere, et quales opiniones, et ppositiones vtiles sint ad bonā persuasionem, hęc sunt. De his eniz et ex his enthymemata colligūtur, vt de vnoquoqz genere orationum propria sit dicere.

Orator (vt sępius dictum est) psuadere pōt ex parte orationis, et ex parte dicētis, et ex parte audiētis. ex parte quidem orationis, bifariā aut persuasione artificiali, aut inartificiali, et de hac vtraqz persuasione dictum est libro p°. ex parte vo audiētis, aut ipsuz afficiendo, aut ipsuz delectādo, de psuasione delectationis effectiua dicet lib° 3°, vbi aget de qualitatibus, et partibus orationis et de elocutione. de psuasione vo ex parte dicētis, et ex parte audientis, q̄ est in afficiēdo, agemus in hoc lib° 2°. Arist. ergo volēs agere de persuasione, quę est in afficiēdo. primo epilogat quęcūqz in p°mo lib° declarauit, postea accedet ad pertractandū de his, q̄ psuadent in afficiēdo de prima parte dicit. Ex quibus igitur oporteat et hortari, et dehortari,]quātū ad orationes, quę sūt in genere deliberatiuo,[et vituperare et laudare,]quātū ad orationes, quę sunt in genere demōstratiuo,[et accusare, et defendere]quantū ad orationes, quę sunt in genere iudiciali.[et [quales opiniones, et ppōnes vtiles sint ad bonā persuasiones,]quę s. fiunt in oī genere,[hęc sunt]s. pertractata lib° p°. nam libro p° dicta sunt argumentoꝝ genera, quibus suadere, ac dissuadere possumus in deliberationib9, et quibus vituperare et laudare possumus in demōstrationibus, et quibus accusare, et defendere possumus in iudicijs. dictę sunt ēt in p°mo libro opiniones et ppōnes, quę vtiles sunt ad faciendā fidez in his, s. est in deliberationibus, demōnibus, atqz iudicijs. cuius cāz repetit, et dicit, [de his eniz]s. ppōnibus et opinionibus, [et ex his enim]s. ppōnibus et opinionib9 [enthymemata colligunt,]atqz conficiunt, [vt de vnoquoqz genere orōnū ppria sit dicere,]p hoc eniz qd egimus de ppositionib9, et qōnibus, possumus agere de oratione cōueniēti vnicuiqz generi, vt dictū est. igitur in primo libro egimus et de generibus argumētoꝝ, quibus vtūtur rhetores, et de ppōnibus, et qōnibus, ex quibus argumēta sunt. ¶ Quo vo ad verba attinet, verbum opiniones gręce est δόξαις, et in veteribus trāslationibus legit corrupte oppositiones, intelligit aūt Aristo. per opiniones, qōnes, quas ēt gręci theses vocāt: de qbus argumēta colligunt, p ppōnes autē intelligit partes argumentoꝝ, quę sumuntur a locis, ex quibus argumenta constant. Aliter quoqz Egidius verbum δόξαις legit sentētias, et tūc vult Aristo. dixisse sentētias quo ad cōclusiones ipsas enthymematū. et dixisse ppōnes, quo ad pmissas enthymematū. vel aliter per sentētias intelligit [elemēta,]quę virtute ingrediunt enthymemata. p ppōnes aūt ea, quę ingrediunt enthymemata sz substā

tiaꝫ. prima expositio, quã Egidius laudat, nullo mõ va-let, qꝛ exponit textũ corruptum. Hactenus de epilogo.

¶ **Quoniã autẽ iudicij gratia est rhetorica, nam ꝛ consilia iudicant, ꝛ sententia iudiciũ est, necesse est ad orationeꝫ non solum spectare, vt ipsa demonstratiua, ꝛ credibilis sit, sed vt ipse quoqꝫ ꝛ iudex qualis quidam fiat.**

¶ Ut dictũ est primo libro dupl'r rhetor ꝑsuadet, aut ſm rem, ꝛ hoc dupl'r, artificialiter per argumẽta, aut inartificialiter, ꝛ ꝑter rem, vt cum ꝑsuadet per ea, que nõ sunt argumenta, queqꝫ sunt triplicia, ex parte dicẽtis per moratam persuasionẽ, aut ex parte audientis, dupl'r aũt audientem afficiẽdo, aut delectãdo, quare cum epilogasset, nũc ꝑponit ea, que hoc ſcd̃o lib° vult ꝑtractare, ꝛ dicit. [Quoniã autẽ rhetorica est iudicij gratia,] hoc est vt trahamus auditorẽ ad ↄ̃sensum nostrũ, vt primo libro dictũ est, vbi diximus oratoris finẽ esse facere fidẽ in alio, cuius rationẽ repetit, ꝛ dicit, [nam ꝛ] audientes in cõtionibus [consilia iudicãt,] ꝛ hoc quantũ ad genus deliberatiuum, ꝛ sic rhetorica cõsultiua est causa iudicij. [ꝛ sententia iudicium est.] id ꝛ sñia, que fit in foro, iudicium est, ꝛ sic rhetorica iudicialis iudicij cã est. Simili rõne addere poteris (licet ipse nõ addiderit) ꝙ rhetorica demõstratiua iudicij cã est, quare oĩs rhetorica est vt persuadeat, ac in alio fidẽ faciat, ꝛ iudiciũ. ꝑpterea cõcludit, ꝛ dicit, [necesse est ad orationẽ] .i. ad rhetoricã, que est de oratione [non solum spectare, vt ipsa] orõ [demõstratiua] ꝛ ꝑbatiua, [ꝛ credibilis sit,] qđ fecit ꝑmo lib°. [sꝫ vt ipse quoqꝫ] .s. rhetor, [ꝛ iudex qualis quidam fiat,] ꝛ ita opus est ꝑtractare in hoc ſcd̃o lib° de ijs, per que ꝑter rem ꝑsuademus ꝛ ex parte dicẽtis, ꝛ ex parte audientis afficiẽdo. est igit̃ vis rõnis, cum rhetorica sit, vt persuadeat, rhetorica dꝫ agere de ijs oĩbus, qbus persuadere possumus, ꝛ qꝛ persuadere possumus ꝛ ſm rem, ꝛ ꝑ ea que sumũtur ab ipso dicẽte, ꝛ ab ipso audiẽte, de his oĩbus rhetorica erit. quare cũ primo libro dictũ sit de ijs, ꝑ que ꝑsuademus ſm rem, hoc ſcd̃o ꝛ tertio libro agendum est nobis de ijs, quibus ꝑter rem persuademus. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, per verbum illud κρίσις, grece, qđ latine est iudiciũ, persuasionẽ intelligit. nã rhetor est, vt persuadeat, ꝛ audiẽs iudicet. Sententia ꝟo grece est γνώμη, que ẽt latine iudiciũ ꝛ persuasio est, vnde in cõtionibus iudiciũ est persuasio deliberãtiũ. ꝛ in causis iudiciuꝫ est persuasio iudicis. In demõstratiuis ꝟo iudicium est persuasio spectatoꝝ. ergo rhetorica oĩs iudicij hoc est persuasionis cã est. ꝛ sic quecũqꝫ ad persuasionẽ faciunt, ad rhetoricã attinet cõsiderare. ꝛ cũ dixisset, [vt ipse quoqꝫ,] rhetorẽ intellexit, qui dicit, ꝛ cũ dixisset, [ꝛ iudex,] intellexit eum, cui rhetor conat̃ persuadere, siue sit contionator, siue iudex, siue spectator. vterqꝫ eniꝫ fieri dꝫ qualis quidẽ, nam dicens talis fieri dꝫ, vt sit aptus ꝑsuadere, audiens ꝟo talis, vt sit aptus accipere persuasionẽ. ꝛ cum dixisset, [vt ipsa demõstratiua, ꝛ credibilis sit,] intellexit quo ad ea, quibus rhetor ꝑsuadet ſm reꝫ, ꝛ cum dixisset, [sed vt ipse quoqꝫ ꝛ iudex qualis quidaꝫ fiat,] intellexit quo ad ea, quibus rhetor persuadet ꝑter rem, de quibus nunc est intentio.

¶ **Multum enim differt ad fidem, maxime quidem in cõsilijs, deinde quoqꝫ in iudicijs, qualẽ quẽdaꝫ videri dicentẽ, ꝛ ad eos putari se haberi quodã modo ipsum. Ad hec autem ꝛ si ipsi dispositi quodã modo sint.**

¶ Quia accepit ea, q̃ sumunt̃ ex parte dicentis, ꝛ ea, q̃ sumunt̃ ex parte audientis ad fidẽ facere ꝛ persuasioneꝫ, exponit nunc istud, ꝛ dicit. [Multuꝫ enim differt ad fidem] hoc est ad persuasionẽ faciendã, [maxime quidẽ] ac principaliter [in cõsilijs,] ꝛ deliberationib⁹, [deinde quoqꝫ] secũdarie [in iudicijs,] atqꝫ causis, [qualẽ quendã videri dicentẽ, ꝛ ad eos] .s. auditores [ipsuꝫ] dicenteꝫ [putari se hẽre quodãmodo] .i. sic vel al'r affectuꝫ, vt bonũ, ꝛ prudentẽ, ꝛ amicũ. vel se hẽre cõtra, [ad hec aũt,] faciunt ad fidẽ faciendã, [ꝛ si ipsi] .s. auditores sic [dispositi quodãmodo sint] .s. amãtes, vel cõmiserantes, aut cõtra. hec inquã duo faciunt ad persuasionẽ nõ equaliter, qꝛ maxime ꝛ primo hec duo faciunt ad persuasionẽ in ↄ̃silijs, deinde ꝛ secũdario in iudicijs ac causis. tacuit autẽ, quo mõ faciãt hec ad ꝑsuasioneꝫ in demõstratiuis, qꝛ postea dicet. qbus perspicuũ est, qꝛ tã qualitas dicẽtis, q̃ qualitas audientis variat iudiciũ. qđ ꝟo sit qualitas dicentis, qđue qualitas audientis, postea dicitur.

¶ **Qualem quẽdam igitur videri dicentem, vtilius ad consilia est, affici autẽ quodãmodo auditorem, ad sententias.**

¶ Quia accepit qualitateꝫ dicẽtis, ꝛ affectũ auditoris nõ pariter facere ad persuasionẽ, nũc per modũ ↄ̃clusionis illud epilogat, ꝛ dicit. [Qualẽ quẽdaꝫ igitur videri dicẽtem] hoc est qualitas dicẽtis, [vtilius ad cõsilia est, affici aũt quodã modo auditorẽ,] hoc est affect⁹ auditoris, est vtilius [ad sentẽtias:] siue iudicia. Sꝫ dicẽs hec duo magis vtilia esse ad cõsilia, minus autẽ ad iudicia, nunc aũt dicit qualitatẽ dicẽtis vtiliorẽ esse in deliberationibus, ꝛ afficere auditorẽ vtilius esse in sentẽtijs, igit̃ non videt̃ Arist. sibi cõstare. fortasse prima cõparatio simpliciter facta est, ſcd̃a ꝟo facta est ſm quid, qđ quo modo sit, in processu libri intelligetur.

¶ **Non enim eadẽ videntur amantibus, ꝛ ijs, qui oderunt. neqꝫ iratis, ꝛ mansuete se habẽtibus: sed vel omnino diuersa, vel magnitudine diuersa.**

¶ Cum dixisset qualitatẽ dicẽtis, ꝛ afficere audientẽ facere diuaꝫ in ꝑsuadendo, nũc exponit, quo mõ afficere audientẽ facit diuaꝫ in ꝑsuadẽdo. nã primũ postea declarabit, est ẽt pro parte declaratũ, qꝛ ꝑꝑ qualitateꝫ dicentis auditor putat ipm dicentẽ sic se hẽre ad eum, vt ille se hꝫ ad se. nam cũ credat eũ esse suũ amicũ, putat etiã euꝫ ea facere, q̃ ille sibi facit. Quare supponẽs h̃, declarat quo modo affectus audiẽtis variat iudiciũ in causis, ꝛ dicit. [Nõ eniꝫ eadẽ] .s. iudicia [vident̃ amãtibus, ꝛ ijs, q oderũt, neqꝫ iratis ꝛ mãsuete se hñtibus, sꝫ] iudicia vident̃, [vel oĩno diuersa,] ita, vt nullo pacto iudicia, q̃ videntur amãtibus, videant̃ ijs, qui oderunt, ꝛ iudicia, que videntur iratis, nullo pacto videant̃ ijs, qui mansuete se hñt, [aut] saltẽ [videntur magnitudine diuersa,] idest differentia ſm magis, ꝛ minus. qꝛ amãs minuit, ꝛ odio habens amplificat, vel contra amans amplificat, odio hñs extenuat: vt statim exponetur. sic etiam differunt apud iratos, atqꝫ mansuetos.

¶ **Nam amanti quideꝫ ille de quo facit iudiciũ aut nullã, aut paruam iniuriam fecisse videtur. ei autem, qui oderit, contra.**

¶ Exemplum, qđ accepit nunc exponit de amante, ꝛ de eo, qui odio habet, qꝛ per hanc ideꝫ patebit de mãsuetis, ꝛ iratis, ꝛ dicit, dico autẽ iudiciũ esse diuersum amãti ꝛ ei, qui oderit, [Naꝫ amãti quidẽ] reum [ille, de quo,]

iudex amans [iudicium facit, aut nullam, aut paruā in iuriam fecisse videt,] ꝛ sic aut absoluet, aut in paruis puniet. [et autē] iudici, [qui oderit] s. reū ipsum, [contra] videbit, nam iudicabit magnam fecisse iniuriā, ꝛ sic puniet in magnis. Simili modo dici pōt de iudice irato ꝯ reum, ꝛ de iudice, qui mansuete se hꝫ ad reum. qḋ (quia perspicuum est) Aristo. non exposuit.

¶ Et cupienti quidē, ꝛ speranti, (si sit qḋ futurū est, iucundū) ꝛ fore, ꝛ bonum fore videt. desperanti ꝟo, atq; indignanti, contra.

¶ Cum declarasset iudiciū variari ꝑ amorē, ꝛ odium, idem declarat ꝑ spem, ꝛ desperationē, ꝛ dicit. [Et amplius vt in prouerbio dicit, [cupienti quidē, ꝛ speranti (vt sit qḋ futurum est iucūdum) ꝛ fore] s. ꝓsequendū, [ꝛ bonum fore videt,] qḋ enim facile volumus facile credimus, [desperanti ꝟo, atq; indignanti, ꝯtra.] videtur s. neq; fore prosequendū, neq; fore. quod enim nolumus, fore, non credimus. ex his ergo vult habere qualitatem dicentis, ꝛ affectum audientis esse res, de quibus agit rhetor, non quidē vt persuadeat per ea, ſm rē, sed vt persuadeat per ea ꝑter rē. Sic igitur in hoc 2° libro agendū est de qualitate dicentis, ꝛ de affectu audientis, nam per hęc ambo rhetor persuadet saltem ꝑter rem.

¶ Eius igit̄ qḋ est ipsos dicētes fidedignos esse, tres sunt causę. tot enim sunt, ꝑ quę pręter demrōnes credimus.

¶ Cum ꝓbasset per qualitates dicentis nos persuadere posse, nunc exponit, quę nam ille sint, ꝛ dicit, [Eius igit̄ qḋ est ipsos dicentes fidedignos esse,] idest, vt dicentes ipsi fidedigni videant̄, [tres sunt causę,] ꝛ assignat rationē, ꝛ dicit, [tot enim sunt] causę, [per quę] siue quas, [ꝑter demrōnes] i. argumenta [credimus] dicētibus: cū vꝫ. subaudi non fuerimus affecti erga eos. ꝑ demrōnes enim argumenta intelligit, quę fiunt ad rem.

¶ Sunt autem hę prudentia, ꝛ virtus ꝛ beniuolentia.

¶ Exponit illas tres causas per ꝓpria nomina, ꝛ dicit. [Sūt aūt hę] s. causę, quibus dicēs habet̄ fidedignus, [prudentia, ꝛ virtus, ꝛ beniuolētia.] Sed dices, prudentia virtus est, igit̄ non dꝫ ponere in numero cū virtute, fortasse Aristo. hic per prudentiā intellexit scientiā, quę ignorātię opponitur. vel forte per prudentiā intellexit rerū experientiā, aut intellexit per prudentiā virtutem, quę opponit̄ imprudentię, per virtutē ꝟo bonitatē, quę opponit̄ nequitię, ꝛ sic per virtutē non intellexit genus tōe ad oēs virtutes, sed (vt vulgares dicūt) integritatē, quę in nulla spē virtutis determinate continetur.

¶ Fallunt enim in his, quę dicunt, aut consulunt, aut ꝓpter hęc omnia, aut ꝓpter horum aliquid. aut enim ꝓpter imprudentiam non recte id sentiunt. aut opinātes recte, ꝓpter nequitiā, nō quę sentiunt, dicunt. aut prudētes quidē, ꝛ integri sunt sed nō beniuoli, iccirco contingit eos, qui cognoscūt, non optima cōsulere. ꝛ pręter hęc nihil.

integri & virtuales probi equi & boni.

¶ Os tres sunt causę, quibus dicētes facile ꝑsuadent, prudentia, virtus, ꝛ beniuolētia, probat loco a contrario, ꝛ dicit. [Falluntenīꝫ in his, quę dicunt, aut consulunt,] scilicet oratores, [aut ꝓpter hęc omnia,] idest, aut ꝓpter cōtraria omniū dictarum causarū, [aut ꝓpter horū aliquid,] idest aut ꝓpter aliqḋ ex cōtrarijs dictarū causarū. deinde declarat quo modo, ꝛ dicit, [aut enim ꝓpter imprudentiā non recte id sentiunt,] qḋ scilicet dicunt, aut cōsulunt, [aut opinantes recte] quod dicunt, ꝛ consulūt, [propter nequitiam, non quę sentiunt, dicunt,] ꝛ consulunt, [aut] fortasse oratores [quidem sunt prudentes, ꝛ integri,] ac sinceri, [sed non beniuoli, iccirco contingit eos, qui cognoscunt,] quę consulunt, ꝛ qui sunt sinceri, ꝛ integri ꝓpter maliuolentiam quā habent erga eos, quibus persuadent, [non optima consulere.] igitur per locū ab opposito dicentes erunt fidedigni, aut ꝓpter hęc omnia, [ꝛ pręter hęc, nihil.] aut ꝓpter aliquid eorum, ꝛ pręter hęc nihil. Sed occurres, qꝛ si dicētes sinceri sint, ꝛ integri, non praua consulunt. non enim cum integritate ꝛ sinceritate videt̄ stare hoc. Insuper qui male consulit, mendaciū dicit, sed cum sinceritate non videt̄ stare mendacium. has quęstiones mouit Egidius, Ego tamē dicerem secus esse loqui ſm moralitatem peripateticā, secus autē ſm moralitatē christianā, nam ſm peripateticos cum sinceritate stat tam prauitas, ꝙ mendacium in consulendo, cum. vꝫ. consulit orator ad vltionē iniuriarū. Uiri enim boni atq; sinceri ſm moralitatē peripateticam possunt vlciscendi causa eos, a quibus iniurias acceperunt, ꝛ male consulere, ꝛ illis mendacia dicere, licet peccēt, quia si morale est amicis bene facere, morale est inimicis male facere omnibus modis, qbus fieri potest, ꝛ consilio, ꝛ verbis, ꝛ factis. ſm veram moralitatem secus est, vt in theologicis scripsimus. vtrum ꝟo hęc sint ſm platonicam moralitatē alibi perquiretur. Et dici potest Aristo. esse locutum in rhetoricis, in quibus licet respicere ad opposita. ꝛ ita per sincerum, ꝛ integrū, non intelligit virū omni virtute prędit um, sed eum, qui ſm maiorem partem est bonus, hic enim est rhetor, naꝫ licet moralis non possit esse bonus, quin omni virtute sit bonus, tamē rhetor potest putari bonus, qui tamē in omnibus non erit bonus. quia igitur Aristo. enumerauit tres causas, quibus homines sunt fidedigni, ne qs credat adhuc esse alias cās, addit, [ꝛ pręter hęc] tria, [nihil] aliud est, quo hoīes possint esse fidedigni.

¶ Necesse est ergo eum, qui videtur habere hęc oīa, apud audientes fidedignum esse.

¶ Epilogat cōcludendo, qui sit fidedignus, ꝛ dicit. [Necesse est ergo] ex dictis, [eum, qui videt̄ habere hęc omnia, apud audientes fidedignū esse,] qui ꝟo aliquid horum, aliqua in parte in consulēdo fidedignum.

¶ Unde ꝟo prudentes, atq; studiosi videantur, ex his vtiq;, quę de virtutibus dicta sunt, sumendū est. ex eisdē enim quispiā ꝛ alium, ꝛ seipsum efficiet talem, de beniuolentia autem, ꝛ amore in his, quę nunc de affectibus dicendum.

¶ Quia aliquis dicere posset Aristo. cum ad faciendam fidem necessarium sit, vt orator videat̄ audientibus bonus, cur non affers loca, ex quibus possint accipi argumenta, quę ostendāt nos esse bonos audiētibus. qui respondēs se excusat, ꝛ dicit. [Unde ꝟo prudētes atq; studiosi videātur] s. homines, [ex his vtiq;, quę de virtutibus dicta sunt] in genere demōstratiuo [sumendū est,] ibi enim data est ars laudandi, per quā possumus facere, vt aliquis videatur prudens ꝛ studiosus, licet nō sit, ꝛ per eandem artem possumus etiam facere, vt nos videamur prudentes, ꝛ studiosi, ꝛ ibidē data est hęc ars, qua possumus videri prudentes, ꝛ boni. cuius rationē dicit, [ex eisdem enim quispiam ꝛ alium ꝛ seipsum efficiet

siet talez,]vt.s.videamur prudens,⁊ bonus,licet fortasse non sit.per eandez enim artem qua possumus facere,vt aliquis studiosius videat̃,facere etiaz possumus,vt nos videamur.⁊ qm̃ nõ solum fidedignus oꝫ videri studiosus,sed beniuolus,ideo dicit,[de beniuolẽtia autem ⁊ amore,]quo mõ.vz.facere possumus , vt videamur beniuoli,⁊ amantes,[in ijs,quę nunc de affectibus,] dicũtur,[dicendũ est.]per ea eniz quę de affectibus dicẽtur, poterimus facere vt non solum alius,sed etiam nos videamur beniuoli,⁊ amantes.

DE AFFECTIBVS.

Affectus igitur sunt,per quos cõmoti differunt ad iudicia : quos quidem consequũtur dolor,⁊ voluptas , vt ira , misericordia, timor , cęteraqꝫ huiusmodi omnia , ⁊ his opposita.

Cum egisset de causis,qualitatibusqꝫ, quibus dicẽs psuadet auditorib⁹ ad aliqd agẽdũ,vel credendũ,nũc docet ea,qbus psuasio fit ex parte auditoris.hęc aũt sunt,q̃ a gręcis dicunt̃ πάθη, a nostris ℞o,nõ vna rõne dicũtur.nam Boetius vir doctissimus passiones appellat, alij affectus,vel affectiones,Cicero aũt perturbationes vocat.de quibus quędã lib° pmo diximus. His eniz auditores aliter,atqꝫ aliter affecti aliter atqꝫ aliter iudicãt. Sunt ẽt quędã his annexa,quas humanas cõditiones, vel humanas dispõnes appellare possumus , vt ętates, prosperitates,⁊ infortunia,de quibus postea, pp ętates enim atqꝫ infortunia,aliter atqꝫ aliter hoies afficiunt̃,⁊ sic pp illa aliter atqꝫ aliter iudicãt,hac rõne Aristo.p̃ de affectib⁹,scdo loco de humanis dispõnibus egit.qꝛ ℞o a definitione iustũ est pficisci,Aristo p̃ affectũ siue passionẽ describit,nõ quidem vt de eo agit phs nãlis,sed vt eo vtit̃ rhetor ad persuadẽduz,⁊ dicit.[Affectus igit̃ sunt,per quos]hoies ipsi[cõmoti differũt ad iudicia,] idest differenter iudicant:[quos quidem cõsequunt̃ dolor,⁊ voluptas,]vbi scda pars est causa primę.naz ideo affectibus homines cõmoti differenter iudicant,qꝛ effectus ipsos ꝯsequit̃ aliqñ dolor,aliquãdo voluptas.Exponit aũt per exẽplum hos,⁊ dicit , sunt aũt huiusmodi affectus,[vt ira,misericordia,timor, cęteraqꝫ huiusmodi omnia,⁊ his opposita,]quibus homines cõmoti differẽter iudicant. Digred̃ t̃ autez hic Egidius de affectibus,⁊ licet ea,quę disputat,attineãt ad phm naturalẽ, tamen non est malũ aliqua disputare , licet nos in libro 2° de pulchro satis copiose dixerimus:⁊ nõnulla etiam de eisdẽ primo huius. Primo itaqꝫ differendum est de subiecto affectuũ,nam ⁊ Egidius primo de re hac disseruit,⁊ quidem bona ratione,qꝛ subiectuz pertinet ad definitionẽ accidẽtis:⁊ quia affectus est accidens , ideo de eius subiecto primo differendum. itaqꝫ accipiamus primo humanã animam,qua homo ratiocinat̃ ,⁊ intelligit esse eandẽ,quę rõnalis,⁊ sensitiua,⁊ vegetalis est,qđ ita esse supponemus. Ex h̃ seqtur in humana aĩa triplices potẽtias esse,nã quatenus humana aĩa ẽ vegetalis, consequũtur eam potentię naturales,quę sunt generatiua,⁊ auctiua,⁊ nutritiua. quatenus ℞o humana anima est sensitiua,eã consequũtur potentię sensibiles,quę instrumentis cõiungunt̃.quatenus ℞o humana aĩa est rationalis,eam cõsequũtur potentię intellectuales. vz intellectus,⁊ volũtas.Supponemus scdo affectus esse in aĩa,quatenus sunt in potẽtijs aię,hoc eni ita eẽ disquisitũ est a nobis sępius in libris nãlis phię.Tunc vel sunt in potẽtijs nãlibus,⁊ hoc non,qꝛ nãles potẽtię, q̃tenus sunt potẽtię nãles,sunt actiuę, at affectus non actiones sunt,ſꝫ passiones,q̃ trahũt aiaz,q̃ patit̃ ad id,qđ est agẽtis. vel sunt in potẽtijs intellectualib⁹,⁊ nec hoc,qm̃ affectus regrunt potẽtiam,⁊ instrumẽta, quibus nõ sunt copulatę potentię intellectuales,est ẽt alia rõ,qm̃ affectus sunt,vbi corporea trãsmutatio est,q̃ in actib⁹ intellectiuis nõ est. Quare sequit̃ huiusmodi affectus esse in potẽtijs sensitiuis.Sed potẽtię sensitiuę,alię sunt appheñsiue,alię appetitiuę , ⁊ cuz affectus non sint in potentijs apprehẽsiuis,igit̃ in potentijs appetitiuis,Qꝛ autem nõ sint in potentijs appheñsiuis , ex eo probarũt Egidius, ⁊ diuus Thomas eius doctor,qꝛ per affectum trahitur patiens ad id,qđ est agẽtis.At aia sensitiua magis trahitur ad rem affectibilem per vim appetitiuã,q̃ per vim appheñsiuã,quippe cum aia per vim appetitiuaz ad res ipsas ordinẽ habeat,qua ipse in seipsis sunt. p vim autẽ appheñsiuã non trahit̃ ad res ipsas appheñsibiles,vt in seipsis sunt,sed magis vt sunt in ipsa aia,qm̃ ipsa aia cognoscit res sm rerũ intentiones,quas in seipsa hꝫ,easqꝫ recipit sm modũ propriuz. Quę nõ ignorauit Aristote. 7° metaphysice lib°,cum dicit bonũ,⁊ maluz,(quę obiecta sunt potentię appetitiuę)esse in rebus.verũ autem ⁊ falsuz,(quę ad cognitionẽ pertinent)non esse in rebus, sed in mẽte.ex his concludũt affectus esse in appetitu ipso sensitiuo.nam ipse est,qui trahit̃ ad obiectoꝝ conditiones.Sed cõtra hęc videt̃ illud,qđ fere ab omnibus dicit̃.s.affectus esse cordis passiones,non aũt dicerẽtur cordis passiones,nisi essent in ipso corde. igit̃ non sunt in appetitu sensitiuo,sed in ipso corde. nec est dubiũ huiusmodi affectus sequi motum in spiritu vitali,qui(cuz sit vapor quidã sanguineus in corde residens,⁊ a corde proficiscens)opus est,vt ipsi sint in corde.Qꝛ autẽ tales affectus sequatur motus in huiusmodi vitali ipso spiritu,declarauit Auicẽna medicus,ex eo quia re affectibili sensibus externis.occurrentib⁹,primo res ipsa apprehendit̃ a virtute imaginaria externis sensibus simulacrũ illius ad virtutẽ ipsaz deferẽtibus , deinde appetit⁹ cõmouet̃,ac trahit̃ naturali impulsu ex illa appheñsione ad cõditiones obiectę rei affectibilis.demũ hmõi appetitus cõmotionẽ motus statiz seqtur vitalis spiritus aut ad interiora,aut ad exteriora,aut vtroqꝫ mõ,vt in libro 2° de pulchro declaratũ est.igitur affectus erũt in corde, vbi est cõmotio spiritalis. Dicendum tamẽ ꝙ quẽadmodum visio est in hoie,qꝛ hõ denominat̃ videns,⁊ in potẽtia visiua,vt in subiecto adequato,⁊ in oculo,vt in instrumẽto,ita affectus est in homine,qꝛ ipse denominatur affectus,⁊ in appetitu sensitiuo,vt in subiecto ęquato,⁊ in corde,vt in instrumẽto,quo homo afficitur.⁊ in ipsa imaginaria,quę accedente simulachro rei affectibilis,mouet appetitũ,⁊ spiritum,⁊ cor. Ex his pꝫ quid sit affectus,est enim affectus motus appetitus sensitiui. nã cũ actio,⁊ passio,⁊ motus sint in eodẽ subiecto,⁊ declaratũ sit affectũ esse passionẽ,q̃ est adequate in appetitu sensitiuo,vt in subiecto,⁊ cũ nihil aliud sit hęc passio q̃ motus illius appetitus.igit̃ affectus erit motus appetitus sensitiui,quo appetitus ipse trahit̃ ad res ipsas affectibiles. Sed qs motus,exponamus. ⁊ dicam⁹ hmõi motũ esse formaliter motũ alterationis,concomitatiue aũt motũ localẽ spũs vitalis:qui mouet̃ vel ad exteriora,vel ad interiora,vel vtroqꝫ mõ.est quidẽ motus alterationis,nõ quidẽ pfectiuus oino:quo dicimus aerẽ alterari a luce,sed abiectiuus,quo aliqd a subiecto abyciatur.Sed nõ est motus abiectiuus,quo abycit̃ aliqd,qđ nõ est appetitui cõueniens,sicuti mouet̃ corpus ad sanitatẽ,qꝛ abycit̃ ab eo ęgritudo,quę nõ est cõueniens corpori aialis.nõ eniz affectus est motus,quo abycit̃ aliqd

Digressio de affectibus.

De subiecto affectuum.

Quid affect⁹

ab appetitu, qd nō est cōueniēs appetitui, igitur est mo-
tus, quo appetitus trahit ad ea, quę rei affectibilis sunt,
et quo abijcit ab ipso appetitu sua stabilitas, q ei erat cō-
ueniens. refert aūt hmōi appetitus motio similitudinē
motus, qui dr tractus. sed cum nō sit motus localis, non
ꝓprie dr tractus. pōt tñ dici metaphorice tractus, quate-
nus appetitus trahit ad fugam, vel ꝓsecutionē, vel ad
vtrūqz aliquo mō. Ex his patet quid sit affectus, est eniz
affectus cōmotio appetitus sensitiui naturalr moti ab
apprehensione alicuius rei affectabilis, quę sensibus oc-
currit. ꝑ hoc eniz qd est cōmotio, differt affectus primo
ab ipsa nāli potentia. qm̄ potētia non cōmotio est, sz na
turalis aptitudo qua appetit⁹ cōmoueri pōt. deinde dif
fert ab habitu. nā habitus nō cōmotio est, sz dispositio
quędam cum difficultate mobilis, generata in sensitiuo
ipso appetitu ex pluribus cōmotionibus, sępeqz factis,
quę si pter ratonē fiunt, generant vitiū, si aūt regulant
ratione, virtutē pariunt. ꝑ hoc qd affectus est appetitus
cōmotio, differt ab omni apꝓhensione, quę non appeti-
tus, sed potētię apꝓhēsiue est actus. ¶ Superest mō loq

De numero affectuum.

de numero affectuū, vbi primo differendū est de appe-
titus sensitiui distinctione. Egidius ꝓbauit appetitū sen
sitiuū oīno multiplicē esse argumēto sumpto ab appeti
tu intellectuali. nā appetitus intellectiuus vl̄i quadā rō-
ne fert in suū obiectū, qm̄ sequitur cognitionē intellecti-
uaz, cuius obiectū est vnū. Quia vo appetitus sensitiu⁹
non fm vnā vl̄ez rōnem fertur in suū obiectū, cū sequa
tur sensuz, qui cognoscit particulariter plura, ideo appe
titus sensitiuus distinguit fm numerū rationū, quibus
fert in obiectū suuz, et qr Aristo. vbiqz duas has rōnes
esse affirmat, ideo diuisit sensitiuū appetitū in duas par
tes, siue duas potētias. Sed quę sint ille rōnes, non est
exploratum. Thomas latu decus, quē Egidius hic seq-
tur diuisit appetitū sensitiuū in irascibilē, et concupisci-
bilē, quā diuisionē Aristo. in primo huius etiā fecit. cū
declarasset oīa, quę agimus fm appetitū sensitiuū, nos
ea agere, aut per iram, aut per cōcupiscentiaz. rōnes vo,
quibus sensitiuus appetitus distinguit, exposuit duas,
quas docuit accipe ab obiectis. Dictū est enim in libris
naturalibus obiectū potētię cōcupiscibilis esse bonuz,
vel malū sensile simplr acceptuz quatenus est iucundū,
vel dolorificū. qr vo interdū anima difficultatē, quasi
pugnam patitur adipiscēdo aliquod hmōi bonū, aut fu
giendo aliqd huiusmodi maluz, quatenus est id quodā
modo eleuatuz supra famlē animalis facultatē: ideo ip-
sum bonū vel malū quatenus hz rationē ardui, vel dif-
ficilis, malū quidē, vt fugiat, bonū vo, vt ꝓsequamur,
est obiectum eius partis sensitiui appetitus, quę dicitur
irascibilis. quatenus vo bonum vel maluz sensibile ha
bet rationē iucūdi, vel dolorifici simpliciter hoc est nec
vt difficile, nec vt facile, vt sic est obiectum eius partis
sensitiui appetitus, quę dicit concupiscibilis. et qr omne
bonū vel malū sensibile est arduū vel vt fugiamus, vel
vt ꝓsequamur, aut est non arduū, sed simplr quidē fugi
bile, vel ꝓsequibile, ideo sensitiuuz appetitū diuiserunt
in duas partes. Themistius vo dixit appetitū sensitiuū
esse vnū respectu oīum bonoꝝ, vel maloꝝ. Drusianus
monachus diuisit in tres, sed de hmōi diuisionibus, di-
cū est alibi. nūc ꝓsequamur cōez opinionē, et videam⁹
de numero affectuū, et primo de numero affectuū, q spe
ctant ad virtutē cōcupiscibilē: quę respicit bonum iucū
dū, vel malū dolorificū absolute, nā (vt Thomas latij
decus ingt) nos cōsiderari possumus trifariā, aut quate-
nus per inclinationē tendimus in iucūdum simplr. aut
quatenus per inclinationē ferrimur, atqz mouemur in

ipsum simplr iucundū, aut quatenus per inclinationē
quiescimus in ipso simplr iucundo, si quatenus ꝑ incli-
natione tēdimus in ipm simplr iucūdū, habet ille affe-
ctus virtutis concupiscibilis, q dr a phis amor. est enim
amor, cū accipit pro affectu generatim sumpto, quędā
inclinatio virtutis cōcupiscibilis, per quā tendimus in
ipsum simplr iucūdū. si vo quatenus per inclinationē
ferrimur, atqz mouemur in ipsum simplr iucundū, erit
ille affectus cōcupiscibilis, qui appellat desideriū. nam
desideriū (cum accipit pro affectu) nihil aliud est q̄ q̄-
daz inclinatio, qua mouemur, atqz ferrimur in ipz sim-
pliciter iucundū. cum desideriū veluti motus quidā est
appetitus. Si aūt quatenus per iclinationē quiescimus
in ipso simplr iucūdo, erit ille affectus, qui dr gaudiū,
siue lętitia, siue delectatio. nam gaudiū est inclinatio ap
petitus, qua quiescimus in ipso iucundo: quę similis est
quieti in motibus sunt igitur tres affectus respectu sim-
pliciter iucūdi, tres quoqz respectu simplr dolorifici. nā
considerari possumus, quatenus per inclinationē tendi
mus in ꝯtrium dolorifici, et sic est odium, qd est contra-
rium amori. si quatenus ferrimur et mouemur in cōtra-
rium dolorifici, sic est abominatio: quę est cōtraria desi
derio. sin autē quatenus per inclinationē quiescimus in
ipso simpliciter dolorifico, tendentes semper in ꝯtrium
ipsius, erit dolor, siue tristitia, quę est contraria gaudio.
ergo partis concupiscibilis sex sunt affectus. tres quidē
respectu simpliciter iucundi, amor, desideriū, et gaudiū.
tres vo respectu simpliciter dolorifici, vt odium, abo-
minatio, et tristitia. Si autez volumus enumerare affe-
ctus, qui pertinent ad irascibilem, cōsiderabimus iucun
dum et dolorificum, inquantū arduū, iucundū ad prose-
quendū, dolorificū autē ad fugiendum. nam si per incli
nationē cum difficultate tendimus in iucundum non-
dum acquisitū, sed cum difficultate acquisibilis, habebi
tur ille affectus, qui spes dicitur. et si cum difficultate ten
dimus ad fugiendum dolorificū, habetur affectus huic
contrarius, qui dicitur desperatio. At si per inclinatio-
nem ferrimur atqz mouemur cum difficultate in ipsum
iucundum, erit affectus, qui dicitur audacia. et si cuz dif-
ficultate fugimus dolorificum, erit affectus, qui dicitur
timor. Sin autē per inclinationem quiescimus cuz dif-
ficultate in ipso iucundo, erit ille affectus, qui dicitur vl
ciscentia, quem licet Thomas non ponat, tamen neces-
se est poni. et hic etiam mansuetudo dici potest. non illa,
quę virtus est, sed quę cōtraria est irę. si autez cum diffi-
cultate quiescimus in dolorifico per inclinationē ten-
dentes in ipsuz iucūdum, qd est vltio, erit ira. ergo sunt
sex affectus, qui pertinent ad irascibilem, tres quidē re-
spectu iucundi, spes, timor, siue metus, et vlciscentia, siue
mansuetudo, tres vo respectu dolorifici, desperatio, au
dacia, et ira. ergo omnes sunt. 12. Sed contra hanc suffi-
cientiaz est prima dubitatio, quia desiderium est genus
amoris. igitur nō est affectus specie distinctus ab amo-
re. Pręterea Egidius dubitat, quoniam hęc diuisio vi-
detur data respectu eius, quod est accidens. est enim af-
fectus appetitus ꝑ se motus. ergo diuisio debet dari pe-
nes motus diuisionē et non penes ea, quę accidunt mo-
tui. modo aptitudo, et tendentia, et latio, et quies acciden-
tia sunt motus: per quę datur hęc sufficientia. Insuper
Thomas, Egidius, cęteriqz philosophi nunquam po-
suerunt plures q̄ vndecim affectus, vel ad vndecim re-
ducibiles. At fm hanc diuisionem assignantur duode-
cim, vt visum est. Dicendū ad primū dubiū, desideriū
eē genus amoris, cū amor accipit pro cupidine, cū eniz
amor accipit pro cupidine, amor fm Ari. est desideriū

fruendi

fruendę pulchritudinis, vt ex pulchro generet̃ sibi simile. At cũ amor accipit̃ pro appetitu, quo apti sumus tendere in ipsum simpl'r iucundũ, amor est affectus specie distinctus ab ipso desiderio. qm̃ ꝓpter desideriũ mouemur, ꝓpter amorẽ non mouemur, sed tẽdimus. vel dici potest desideriũ, qđ est genus amoris esse desideriũ simpliciter. desideriũ vo pro affectu dicit̃ auiditas. Scđm dubiũ diluitur, qm̃ hęc diuisio, non datur per ea, q̃ accidunt affectui, qm̃ cũ affectus sit actus, vel cõmotio potentię, affectus distinguit̃ per obiectũ. nam actus ꝑ obiecta, ⁊ potentię per actus distinguitur, vt scribit Aristo. ⁊c. immo Egidius nõ bene dicit, qui vult, vt affectus per distinctionẽ motus differant. quoniã si affectus distinguerent̃ per rationes motus, tandem oporteret motus distingui per obiecta. Tertiũ denique diluitur, quoniam licet cõmunis opinio sit, vt. xi. sint affectus, tamen vera opinio est, vt sint. xii. qm̃ qua ratione irascibilis virtus cum difficultate potest quiescere in iucundo, eadem ratione potest cũ difficultate quiescere in dolorifico, cum tendentia quadã ad victionẽ. igitur erunt adhuc duo affectus respectu quiescẽtię in ipso irascibili: siue in ipso vlciscibili, quorum vnus est, quo quiescimus in ipso vltione, ⁊ dicitur vlciscentia, vel mãsuetudo, alter quo quiescimus in ipso dolorifico, cum tendentia ad iucundũ, qđ est ipsa vltio: ⁊ dicit̃ ira. Et si dicitur respectu boni acquisiti non est aliqua passio in irascibili, quoniã non habet rationẽ ardui, igitur vnus tantũ erit affectus ex dolorifico. s. ira quo quiescimus in ipso dolorifico. Sꝫ hoc nihil est, quoniã si ira nõ haberet rationẽ ardui, nõ esset affectus in irascibili, sed in concupiscibili. Quare opꝫ dicere, (vt diximus) irasci esse respectu vlciscibilis (vt ita dixerim) respectu autẽ vlciscibilis possum⁹ nos haberi bifariã, aut quiescendo cũ difficultate in vlciscibili iucũdo, ⁊ sic erit affectus, qui ex licentia dici potest vlciscẽtia aut mãsuetudo, aut quiescẽdo cũ difficultate in vlciscibili dolorifico, cũ tendentia ad iucundũ, ⁊ sic est ira. ergo. xii. sunt affectus, ⁊ non tantũ. xi. Multi etiã sunt alij affectus, q ad hos reducunt̃: vt fiducia, quę reducit̃ ad audaciã: auiditas, quę reducit̃ ad desiderium: verecũdia, quę reducit̃ ad timorẽ: inuerecũdia, quę reducit̃ ad audaciã: gratia quę reducit̃ ad amorem: misericordia, ⁊ cõmiseratio, quę reducũtur ad timorẽ ⁊ ad amorẽ simul: inuidia ad odiũ: indignatio ad iram: ęmulatio ad odiũ saltẽ ſm quid. ergo non plures q̃. xii. sunt simplices affectus. deinde differendũ de cõtrarietate affectuum: vt penes quid attendit̃ cõtrarietas affectuum: vbi illud nobis supponendũ affectũ (cum reducitur ad virtutem, ꝓpterea q: ex crebris actibus generet̃ in ipsa aia habitus) ꝯtrarie habere ſm excessum, ⁊ defectũ, quemadmodũ omnis virtus hꝫ: ⁊ sic non loquimur, alio mõ loqui possumus, de affectibus, vt sunt motus vel intẽtionales ipulsiones, qbus trahimur ad fugã, vel ꝓsecutionẽ alicuius: ⁊ hoc mõ dicunt̃ affectus, ⁊ vt sic loquimur de ꝯtrarietate eorum. sed penes quę horum ꝯtrietas attẽdat̃, nõ eodẽ mõ ab oĩbus exponit̃. tñ dicendũ affectus (qm̃ sunt actus qdã intẽtionales, ⁊ actus semꝑ distinguunt̃, ⁊ contrariant̃ ꝑ obiecta) affectus ꝯtrios eẽ semꝑ per obiecta, de affectib⁹, (q ptinẽt ad virtutẽ ꝯcupiscibilẽ) ꝑspicuũ est. Cõtrarij enim sunt. Amor ⁊ odiũ, desideriũ, ⁊ abominatio, gaudiũ ⁊ tristitia, q: obiectum amoris, desiderij, ⁊ gaudij est iucũdũ. obiectũ vo odij, abominationis, ⁊ tristitię, est dolorificũ. aliꝛ ꝯtrij affectus sunt, spes, ⁊ desperatio, timor ⁊ audacia, ira ⁊ mãsuetudo. nam spes, audacia, ⁊ mansuetudo versant̃ circa iucundũ arduũ, timor vo desperatio, ⁊ ira circa dolorificum arduũ. nec vna eadẽq; ratione iucũdum est obiectum suorum affectuũ, ⁊ triste suorum, sed proprijs, vt superius dictũ est. Quod vo dixerũt diuus Thomas, ⁊ Egidius de cõtrarietate irę, nos non tenemus. diximus enim iram habere cõtrariũ ipsã mãsuetudinẽ, licet Aristo. 4° ęthicorum irę non assignet contrariũ, loquit̃ tamẽ ibi de cõtrario, qđ est ꝑ modum formę stantis, modo quo album nigro ꝯtrium est. tamẽ loquendo de cõtrario, qđ accipitur ab obiecto, nihil ꝓhibet mansuetudinẽ esse irę contrariã. nã si quiescimus in vlciscibili iucũdo cum difficultate, non tendẽdo ad aliud, est mansuetudo, sed si quiescimus cũ difficultate in vlciscibili dolorifico tendẽdo in iucũdũ, erit ipsa ira, quare ira ⁊ mãsuetudo affectus cõtrarij sunt penes obiecta. deinceps differendũ vtrum in affectibus ipsis sint bonum atq; malum moraliter. breuibus dicendum affectus cum considerant̃ ſm se, hoc est quatenus sunt affectus, nullum esset bonũ, vel malum moraliter, pꝫ q: bonum morale vel malũ dicit habitum. At affectus non dicit habitũ, nec potentiam. sed actum intẽtionalem (vt superius diximus.) Cum vo considerant̃, vt subiacent rationi, atq; voluntati, sic aliquis est moraliter bonus, qui. s. regulat̃ rõne recta, aliquis moraliter malus, qui proficiscitur ab inordinata ratione, atq; sophistica. Insuper dubitat̃, vtrum in affectibus, quo affectus sunt, saltem possit esse laus, ⁊ vituperatio. Stoici oẽs affectus vituperant. Aristo. non oẽs, q: non pudorẽ in iuuene, q: est iudiciũ futurę virtutis. ⁊ ꝓpterea aliqui laudantur ſm Aristo. aliqui vituperant̃. laudat̃ quidẽ sola verecũdia in iuuene, qm̃ nec impedit, nec mouet rõnis iudiciũ, sed est futurę virtutis signum. cęteri omnes, quales nos impediunt iudicium rationis, vituperãtur, ⁊ sic de eis loquitur Aristo. hic. nã docebit mouere auditores ad affectus, vt per eos peruertatur iudicium rationis. multa alia quęri possent de affectibus, vt de ordine earum, de principatu, ⁊ de cęteris, quę quęri solent, sed quoniã nihil prosunt ad ea, quę dicenda sunt, de affectibus, hactenus sit dictum.

¶ Oportet autẽ quę circa vnũquodq; sunt, in tria distribuere. dico autẽ, vt ea, quę sunt circa iram, ⁊ quo nã modo affecti irascibiliter sunt, ⁊ qbus irasci soleant, ⁊ in qualib⁹. nã si vnũ horum, aut duo ⁊ non omnia habeamus, impossibile vtiq; erit iram efficere. similiter autem ⁊ in alijs, igitur quẽadmodum in superioribus propositiones ipsas conscripsimus, sic ⁊ in his faciemus, atq; distribuemus modo quo diximus.

¶ Cum descripsisset affectũ, nunc vult tradere artẽ, per quã poterimus inducere auditores ipsos ad affectus, ⁊ primo assignat artẽ generalis, deinde specialis, ⁊ assignãdo artẽ generalẽ, primo resumit illã, postea statim in exẽplo eã manifestat. de prima parte dicit. [Opꝫ autẽ] subaudi si volumus auditores in affectus ipellere, [quę circa vnũquodq;] affectũ [sunt, in tria distribuere.] hęc de prima parte, deinde exponit hanc artẽ in exẽplo, ⁊ dicit, [dico autẽ vt ea, quę sunt circa iram,] subaudi oportere distribuere in tria, [⁊] primo [quonã modo affecti] s. auditores [irascibiliter sunt] i. irascãtur, [⁊] scđo loco [qbus] s. hoĩbus atq; psonis [irasci soleãt. ⁊] tertio [in q̃lib⁹] s. reb⁹, ⁊ causis irasci soleãt. Qr aũt hęc tria necessaria sint, vt cõmoueamus auditores ad affect⁹, ꝓbat, ⁊ dicit, [nam si vnũ horum aut duo, ⁊ nõ oĩa habeamus, impossibile vtiq;

erit]in auditoribus[irā efficere,]& sic vt ducamus auditores ad irā, oportet nos hęc tria hīe. deinde ostendens artis generalitatē dicit,[similiter aūt & in alijs]subaudi opꝫ hęc tria habere, si volumus ducere auditores ad illos affectus. demū assignat ordinē, quem vult tenere in tradēdis his, & dicit,[igiť quēadmodūꝫ in superioribus,] cuꝫ diximus de laudabilibus, & vtilibus, & de iustis,[ppositiones ipsas,]& elemēta[cōscripsimus, sic est in his faciemus, atqꝫ mō quo diximus distribuemus]elemēta & ppositiones. Sic enim habebimus artis cōplementū.

Dubitatio.

Dubitares fortasse, qr effect⁹ ad hoc vt sit, satis sunt causę, igiť ad hoc, vt ira vel alius affectus inducať in auditorib⁹, sufficit inducere cās, qbus ille induci pōt. igiť sufficit inducere res, in qlibus hōies irasci soleāt. nō ergo sunt necīa illa tria. diluiť hęc dubitatio valde facile. nā cāę non sufficiūt inducere effectū, nisi ex parte subiecti sit dispō. igiť reqritur ex parte audientis dispō. neqꝫ cāę sufficiūt mouere subiectū dispositū, nisi aliqd sit applicās cās ipsi passiuo. igiť requiruntť psonę atqꝫ personaꝝ qlitas, p quā cāę applicentť subiecto disposito. quare recte dixit Ari.[si vnū hoꝝ, aut duo, & nō oīa habuerimus, ipole vnqꝫ erit irā efficere]. s. in auditorib⁹ ipsis.

DE IRA DEQVE ARTE PROVOCANDI AD IRAM.

dolorificus μετα λυπης cū tristitia. contēptum ὀλιγωρίαν paruipēdēs immerito μη προσηκοντως nō ꝯuenienter non iure.

Sit ergo ira dolorificus apparentis vltionis appetitus, pp apparentē contēptū, qui in se, vel in suorum aliqua immerito est.

Nūc illa tria de ipsa ira psequēs pmo pmittit ipsi⁹ irę definitionē. & dicit,[Sit ergo ira dolorific⁹ apparēns vltionis appetit⁹ pp apparentē ꝯtēptū, qui imerito est]. s. factus[in se, vel in suoꝝ aliqua]. i. vel in aliqua, q̄ ptinēt ad se. dixit[appetitus,] qm̄ irascēs appetit vltionez erga eū, q in se iniuriā fecit. dixit insup dolorific⁹ grece μετα λυπης. i. cum tristitia, qm̄ iratus semper dolet, donec vltionē faciet in eum, qui iniuriā fecit. Qd aūt ira sit appetitus apparētis vltionis, pspicuuꝫ est, qm̄ iratus appetit vltionē apparentez, sicuti iniuria illata est apparēter. si eniꝫ nullus sciret vltionē, nō satisfieret irato, & si iniuria nō esset manifesta, aut nō irasceremur, aut nō ita irasceremur. dico appetitū apparētis vltionis pp apparentez ꝯtēptū. ergo iratus appetit apparentē vltionē pp apparentē ꝯtēptū imerito factum[in se, vel in suoꝝ aliqua.] Irascimur eniꝫ nō solū pp iniuriā nobis illatā, sed illatam rebus nostris, vt filijs, vxorib⁹, opibus, quę edim⁹. Si quis eniꝫ iniuriā facit libris, quos publicamus, irascimur. irascimur etiā ꝯtra eos, qui contēnunt ea, quib⁹ nos maxime studemus. vt si aliquis contēpserit phias, cui studemus, nos irascimur ꝯ euꝫ. Ex his pꝫ verba greca Aristo. q̄ sunt, εις αυτον η εις αυτου τινα, nō bn̄ esse translata a Georgio, in se vel in suos. qm̄ nō solum irascimur in eos, q iniuriam intulerūt in nos, & in nr̄os, sed ēt in ea, q̄ ptinēt ad nos. essent in hac definitione irę colligēdę oēs causę irę, sed qr hoc excedit rhetoricaꝫ facultatē, relinquēdū est phis. ex hac definitione irę patet qs sit iratus. est enim iratus cum dolore appetens apparentē vltionē ꝯtra eum, qui apparentē paruipensionem intulit in se, vel in suoꝝ aliqua. Qua rōne fit, vt in ipsa ira tria sint, psona, quę apparētē iniuriā suscipit. & persona, qui apparentē iniuriā facit. & tertiuꝫ est ipsa cā, q̄ apparēs iniuria est, vel ptinēt ad apparētē iniuriā. Ex his vlterius seqtur cū, q irasciť, semp irasci pp aliqd ꝯtra se factū: vel cōtra aliqd eoꝝ, quę pertinēt ad se. Sed ꝯtra hoc dubitať, qr (vt posterius dicemus) ille qui tacet contra contumeliantē, magis ipsuꝫ ad iraꝫ prouocat, qui autem tacet, nihil facit. igiť ira potest esse non semp ppter aliquid ꝯ se factū. Sed diluiť, qm̄ tūc aliqs tacēs ad irā puocat, qñ vi ex contēptu tacere, quasi paruipēdat alterius irā. Ipsa aūt paruipēsio quidā actus est. ergo tacēs adhuc aliqd facit. vtrum aūt sola paruipēsio vel contēptus sit motiuū irę, postea disputabiť. satis est hic colligere solam paruipēsionē esse motiuū irę: cum dicat phs, iram esse appetitum dolorificuꝫ vltionis apparētis pp apparentē paruipensionē non conuenienter factam.

Qm̄ igiť id ira est, necesse est eum, qui irasciť, singulariū alicui semper irasci, vt Cleoni, non autem homini.

Ex definitione assignata infert qualis est is, cui aliqs irasciť, & dicit.[Qm̄ igiť id ira est,] qd dictū est. s. appetitus dolorificū vlciscēdi in propatulo pp paruipēsionē, quę fit in ppatulo: ideo[necesse est cū, qui irasciť, singulariū alicui semp irasci, vt Cleoni, non autē hoi.] nam et quisqꝫ irasciť, a quo accepit iniuriaꝫ, sed qm̄ iniuria semper accipiť ab hoie singulari, & non ab homine vlr, (nō enim Cęsar ab hoie, sed a Pompeio iniuriam accepit) ideo necesse est iram esse circa aliquez hominē singularem, non autē circa hominem vniuersalem.

Et qm̄ ei, aut suorū alicui aliquid fecit, vel facturus erat, necesse est ēt oēm irā sequi voluptatē quādam ab vlciscendi spe. naꝫ iucūdum quidē est ea putare se ꝯsequi, quę appetunť. sed cū nemo ea, quę apparēt sibi impossibilia, expetat. iratus expetet sibi possibilia. itaqꝫ recte illud de ira dictū est, q̄ defluente melle dulcior in pectoribus viroꝝ gliscat. cōsequiť enim voluptas quędā etiā & pp hoc, & qm̄ vlciscendo cogitatione imoranť, quę quidez cogitatio tunc illata voluptatē facit, sicuti quę somniorum est.

Nunc vult loqui de effectibus irę, sunt eniꝫ effect⁹ irę quattuor, voluptas q̄dā, feruor, rōnis ipedimētū, & quartū est taciturnitas. Arist. solū de vno loqtur, vi de voluptate: quę tamē semper est cū dolore: & dicit.[Et qm̄ ei, aut suoꝝ alicui]iniurians ipse[aliqd fecit, vel facturus erat, necesse est ēt oēm irā sequi voluptatē quādā ab vlciscēdi spe.] Qd aūt ob vlciscēdi spē iratus voluptate afficiať, pbat duabus rōnib⁹, quaꝝ pmā assignat, & dicit, nam (vt dictū est pmo huius)[iucūduꝫ quidē est ea putare se cōsequi, q̄ appetunť.] & hoc nulla alia rōne pbat, qr sumit tanq̄ p se notū ex primo huius. Sed dices, nō videnť iucūda, q̄ nō semp cōsequūtur, rndet q̄ licet nō semper cōsequātur, tn̄ videtur possibilia cōsequi, & hoc sufficit voluptati, quę est sm spem. & dicit,[sed cū nemo ea, quę apparēt sibi impoīa, expetat, iratus expetet sibi possibilia,] igiť voluptate poterit affici circa illa, saltez sm spem. deinde hoc idem probat authoritate Homeri, & dicit,[itaqꝫ recte illud de ira dictū est]. s. ab Homero. ωστε πολυ γλυκιων μελιτος καταλειβομενοιο, ανδρων εν στηθεσσιν αεξεται. idest[q̄ defluente melle dulcior in pectoribus virorum gliscat] & augeať. dixit fortasse in pectoribus idest cordibus viroꝝ, & nō in pectorib⁹ viliū hoīuꝫ, qr soli viri ingenui vltionē appetūt, atqꝫ sperāt. deīde assignat secūdā rōnē, & dicit,[cōsequiť enim voluptas quędā ēt, & pp hoc]. i. pp hanc rōnem, quę dicta est. s. ppter spem vlciscendi,[& quoniam cogitatione vlciscēdo] irati ipsi,[imoranť,]& pmanent

in cogitaria vltione,[que quidē cogitatio].s.vltima no/
bis[tūc illata, voluptatē facit,sicuti q̄ somnio℞ est. Jnez
tā q̄ in somnijs accidit,sꝫ q̄ est ꝑꝑ spez,imaginaria est,⁊
nō vera.intētionalis,⁊ nō realis.pꝫ igit̄ ad irā volupta/
tē sequi. ❡ Sꝫ maxia dubitatio est,nā(vt in definitio/ — Nō verū cuz ira sit volup/tas ⁊ ē egritu/do.
ne irę pꝫ)ira est appetitus vlciscēdi cū tristitia.Sꝫ tristi
tia voluptatē excludit.igit̄ irā nō potest comitari volu/
ptas.dicēdū alr̄ eē in voluptate corporea, ⁊ alr̄ in volu/
ptate intellectuali.voluptas quidē corporea(vt Aristo.
9° ethico.scribit,)semꝑ cū tristitia mista est.qm̄ non est
pura voluptas, sed est veluti medicina doloris.potus
eniz nō est simplr̄ voluptas,sed ꝗten⁹ est sitis remediū.
Quia igit̄ motus irę surgit ex aliqua illata iniuria cōtri
stāte, cui remediū adhibet̄ ꝑ vltionē, fit vt duplr̄ ira sit
iucūda,aut cum vltio fuerit p̄ns realiter,⁊ qꝛ sic quietat
motū irę,ideo tūc est ꝑfecta delectatio.aut cū vltio est
futura,⁊ h̄ duplr̄(vt demōstrauit Aristo.)aut cū sit pręg
sens ꝑpter spem.qm̄ nullus irascit̄,nisi sperando vltio/
nem: vt ꝓbauit Aristo.aut ſm cōtinuā cogitationē. naꝫ
(vt Aristo.dixit) vnicuiqꝫ cōcupiscenti iucūdum est im
morari in cogitatione eo℞,quę cōcupiscit,ꝑꝑ qd̄ cogita
tiones somnio℞ iucūdę sunt,⁊ qꝛ iratus i sua mēte val/
de de vltione cogitat,ex hoc voluptate quadā afficitur,
dico quadā qm̄ nō ꝑfecta,quę tollat tristitiā,atqꝫ iram.
per quę diluit̄ obiectio iratus enim tristat̄, ⁊ voluptate
afficit̄,nō tn̄ de eodē.tristat̄ enim ꝑꝑ illatā iniuriā.dele
ctat̄ ꝟo ꝑꝑ vltionē cogitataꝫ,⁊ speratā. Qua rōne fit,vt
tristitia se hēat ad irā,vt p̄n°.delectatio aūt, vt affectus.
Quō ꝟo voluptas intellectualis excludat oēꝫ tristitiā.
9° ethico.perspicuū est. de alijs aūt irę effectibus Arist.
nō loqtur hic. ❡ Ꝓit tn̄ esse dubitationes de eis, ⁊ p̄ de — De feruore q est effectus irę scḋs.
feruore, vt eniz prima facie irā nō efficere feruorez,qm̄
ea,quę per se feruorē excitant,tpis assiduitate magis au
gent̄,quēadmodū amor, diuturnitate tpis magis excre/
scit.sed ira per tpis moraꝫ tabescit qꝛ(vt scribet Aristo.
postea) tp̄s quietat iram.igit̄ ira non ꝓprie feruorē effi
cit.pręterea feruor feruori appositus,euꝫ auget. Sꝫ ma
ior ira superueniens feruori,illuꝫ mitigat , vt videbitur
ab Aristo.igit̄ ira non videt̄ feruorē efficere pro altera
parte est Aristo.p̄mo de aia,qui asserit iram feruorē effi
cere atqꝫ ebullitionē sanguinis circa cor. Sed hęc dubi
tatio facile diluit̄, ⁊ facile declarat̄ quō ira feruorez ef/
ficiat.dictū eniz est iram esse motū quēdaꝫ appetitus ad
repellendā iniuriā, ⁊ qꝛ motus irę non est per modū re/
tractionis,cui ꝓportionat̄ frigus, sed magis per modū
insecutionis,cui ꝓportionatur calor , ex hoc fit motus
irę,q feruorez in sanguine, ⁊ spiritibus efficit circa cor,
qd̄ instrumentū est ad affectus animę producendos.Cū
autem ira fit signa hęc testantur(vt p̄bi dicunt)cor accē
suꝫ palpitat,corpus tremit,lingua pręꝑpedit, facies igne/
scit,exasperant̄ oculi , ⁊ nequaquā recognoscūtur noti,
ore quidē clamorē format,sed sensus quid loquat̄,igno
rat,ꝑ quę diluunt̄ obiectiones. Prima quidē,qm̄ amor,
⁊ ira ꝑ tēpus tabescūt,qm̄ per tēpus tabescit memoria,
quę fouet iraꝫ ⁊ amorē. Jra eniꝫ fit ex memoria iniurię
illatę,(qua in ipso tēpore tabescente)ira tabescit. Amor
ēt tabescit,cum tabescit memoria,potissimaꝫ si amoris
cā maneat in sola memoria,nam(vt Aristote. scribit 8°
ethico.)cū diuturna fit amici absentia,obliuionez facit.
Secus cūꝫ res amata, ⁊ cā iniurię p̄ntes fuerunt , nā tūc
per tēpus amor ⁊ ira excrescunt,qm̄ memoria magna,⁊
continua est.Diluit̄ etiā scḋa,quoniā virtus cū in plura
diuidit̄,semper debilior reddit̄ , hac rōne qm̄ aliqs ira/
tus vni,irascitur deinde alteri, erga primū,ira remittit̄,
potissimuꝫ si ad ſm maior fuerit ira, causa est,quia pri/
ma iniuria,per quā quis irascitur contra primū , minor
est ea iniuria,per quaꝫ irascitur cōtra scḋm.⁊ sic scḋa re/
mittit primā,sicuti dolor dolorem,obfuscat. Sic est in
amore,naꝫ successore nouo vincit̄ ois amor.hęc de fer/
uore. ❡ Deinde dubitamus ꝯtra tertiū effectū irę,quia — De tertio irę effectu.
nō, vt vꝫ,ꝙ ira īpediat rōnē. nam ira(vt scribit Arist.
7° ethico℞)est cū rōne,igit̄ nō impedit rōnē. Jllud enī
qd̄ est cum rōne,non videt̄ esse rationis impedimentū.
Pręterea mens,cuꝫ rōcinat̄,nō vtitur instro corporeo,
igitur nō potest impediri ab ira,quę est passio,vel affe/
ctus corporeus.pro altera parte est Arist. qui pro tanto
loqtur hic de ira , pro quāto docet ꝑpter iram ꝑuertere
iudiciū rōnis in iudice.ꝑꝑea dicendū(vt primo lib° di/
ximus)iraꝫ,quę rōnē antecedit,ꝑuertere rōnē,iraꝫ ꝟo,
quę rationē sequit̄ , velut cū appetitus sensitiuus ſm ra/
tionis ordinē mouet̄ cōtra vitia,non peruertere rōnez,
licet aliquo mō dici possit ꝑturbare.Diluit̄ scḋm ex eo,
qꝛ lꝫ mēs nō vtat̄ corporeo instro in suo ꝓprio actu,qꝛ
tn̄ indiget pro sui actu explendo sensitiuis quibusdā vi
ribus,quarū actus īpediunt̄ corpore ipso ꝑturbato , ne/
cesse est ꝑturbationes corporeas aliquo pacto iudiciuꝫ
rōnis posse impedire, vt patet in morbis , ebrietatibus,
⁊ somnis.dictū est aūt iram,quę.s.antecedenter se habet
ad rationē,maxime circa cor corporeā perturbationez
efficere vsqꝫ adeo , vt ēt ad exteriora mēbra deriuetur.
Qua rōne fit, vt ira hmōi inter cęteros animę affectus,
maxime iudiciū rōnis ꝑuertat. ❡ De quarto ꝟo irę ef/ — De taciturni/tate.
fectu,qui est ipsa taciturnitas,maxima dubitatio ē , qm̄
videmus a parte ad sensuꝫ hoies(cuꝫ sunt in ira)maxie
ꝓrūpere ad verba inordinata.ex alia parte est rō , nam
iratus appetit vltionē,appetitus vltionis īducit tacitur/
nitatē.igit̄ taciturnitas est effect⁹ irę. ꝑꝑea dicēdū iram
(vt dictū est) ⁊ cū rōne aliqn̄, ⁊ p̄ter rōnez interdū esse.⁊
ꝑꝑea ex vtraqꝫ p͛te ira pōt taciturnitatē efficere.ex parte
qdē rōnis,qm̄ iudiciū rōnis adeo viget, vt licet nō cohi/
beat affectū ab inordinato appetitu vlciscendi,cohibet
tn̄ linguā ab inordinato mō dicēdi.ex parte ꝟo,qua im
pedit rōnē,qm̄ ꝑturbatio irę(vt diximus) vsqꝫ ad exte/
riora ꝑducit̄, ⁊ potissimuꝫ ꝗs in mēbris l qbus expssius
emicat vestigiū cordis, vt in oculis, l facie,in lingua,nā
(vt dictū est)lingua se pręꝑpedit, facies ignescit,oculi ex/
asperant̄.tanta igit̄ poterit esse perturbatio irę, vt oīno
ab ipso loquēdi vsu impediat̄, ⁊ sic sequit̄ taciturnitas.
tūc diluit̄ obiectū qm̄ cū ira nō fuerit intensissima,non
erit intēsissima ꝑturbatio, ⁊ tunc iratus multiplicat inor
dinata verba.cū ꝟo ꝑturbatio ⁊ ira fuerint valde aucte
ex vtraqꝫ parte(vt diximus)silentiuꝫ efficiūt.ex p͛te rō/
nis quidē cohibēdo inordinatū modū loquēdi, ex par/
te aūt ꝑturbationis reddēdo in mēbris imobilitatē, vel
ineptitudinē ad loquēdū. Hactenus de effectibus irę.

❡ Quoniā aūt cōtēptus est actus opinionis — contemptus ὀλιγωρία paruipēsio.
in id , qd̄ nihili dignuꝫ videt̄(nam ⁊ mala ⁊
bona, ⁊ quę ad ea tendūt,studio digna eē pu
tamus. quęcūqꝫ aūt nihil sunt,aut valde par
ua,nullo digna putamus)tres sunt spēs ꝯtē — despectus. κατα φρο/νησις
ptus, ⁊ despectus, ⁊ detractio, ⁊ cōtumelia. — detractio ἐπηρεασ/μος
❡ Cū descripsisset irā, ⁊ assignasset effect⁹ irę,nunc decla — epereasmos,
rat cām irę,quę est cōtēptus,siue paruipēsio: ⁊ p̄ definit
ꝯtēptū siue paruipēsionē, deinde eā diuidit i suas spēs,
declarādo vnāquāqꝫ illa℞. verba aūt Arist.legēda sunt
suspensiue vsqꝫ ibi tres sunt spēs. vt aūt definitio intelli — contumelia ὕβρις
gat̄,annotatione dignū paruipēsionē siue contēptū in/ — contumelia
telligi posse ⁊ passiue, ⁊ actiue.passiue quidez actus opi/

nionis est eius, qui paruipēdit. actiue autem actus opinionis est eius, qui paruipēdit. qui eniz paruipēdit, opinionis actū erga se exercet hūc, quo se esse nullifactū putat. q̄ vero paruipendit, ostēdit se opinari eū, quē paruipendit, nullifacere. Aristo. ergo describit paruipēsionē actiue, et dicit, quā autē ɔtēptus est actus opinionis]subaudi paruipēdētis[i. id]s. paruipēsi,[qd̄ nihili dignū vi.] cū eni in hoīe paruipēsio interdū multa sint. s. fortitudo, genus, scia, et alia id genus, actus, quo paruipēdens ostēdit se factis, aut verbis aliqd eoꝝ nullifacere, q̄ in paruipēsio sunt, dr̄ paruipēsio, siue ɔtēptus. cū eniz paruipendēs aliquo suo actu (qui verbis, aut factis explicat) aliqd eoꝝ, q̄ in paruipēso sunt, nihil, aut paruū reputat, hic paruipēdere dr̄ p q̄ patet Arist. per opinionē reputationē accepisse. deīde ꝓbat hāc definitionē, et dicit, [nā et mala et bona, et q̄ tendūt ad ea]. i. ad mala et bona, [studio digna eē putamus,] nō tñ codē mō: nā mala studio digna esse putamus, vt ea fugiamus. bona vero studio digna esse putamus, vt ea ꝓsequamur. [Quęcūq autem] aut [nihil sunt]. s. nullo pacto nec bona, nec mala, [aut valde parua]. i. bona vel mala, [nullo digna putamus.] igit subaudi paruipensio est act° pa ui pēdētis, quo nullifacit, aut paruifacit paruipēsum in aliquo, qd̄ est dignū studio, vt in doctrina, fortitudine, genere, et in aliquo cęteroꝝ huius gnis. deīde terminādo suspēsiones, diuidit paruipēsionē siue contēptuz in tria genera, et dicit, [tres sunt spēs ɔtēptus siue] paruipēsiōes, sunt aūt hę, [et despectus,] qui dr̄ gręce καταφρονησις, [et] secūda ē [detractio,] quę gręce dicit̄ επηρεασμος, [et] tertia est [cōtumelia,] quę gręce dicit̄ υβρις. ¶ Sed vt nō oēs causas, q̄ mouēt ad irā, in his tribus spēbus ɔtineri. naz (vt postea patebit) Aristo. inter cās, quę mouēt ad iraz, assignat obliuionē, exultationē in aduersis, denominatiōez maloꝝ, impedimentū ɔsequēde ꝓprię volūtatis. igitur nō solū hęc tria genera paruipēsionis vident̄ ad irā ipsaz ꝓuocare. dicendū paruipēsionē solū eē irę prouocatiuū, ea aūt oia, q̄ ad irā ꝓuocāt, tria tm̄ sunt gnā, despectus, detractio, et cōtumelia: et ad hęc tria oia reducunt̄. pma rō fortasse huius est, qm̄ ira est appetitus nocumēti in altero, q̄tenus iratus hz rōnē iusti vltiui. et iō iratus catenꝰ quęrit vltionē, q̄tenus vltio iusta vr̄. Justa vero vltio nō fit, nisi de eo, qd̄ est iniuste factū, quare id, qd̄ ad irā ꝓuocat, semꝑ ē aliqd sub rōne iniusti. Signū afferet Arist. ex eo, qz si putauerimus eos, qui nocuerunt, iuste nocuisse, nō irascimur, nō. n. fit ira ad iustū. Cōtingit āt nocumentū alicui iferri trifariā, aut ex ignorātia, aut ex affectu, aut ex electione. Ex electiōe qdē, qm̄ tūc maxie iniuriā aliqs facit, cū officit ex electione, vel ex idustria, vel ex certa malitia, vt diximus lib° p̊, et q̄nto ęthicoruz expositum est. Hac rōne aduersus eos maxie irascimur, quos putamus ex industria nobis nocuisse. cū vero putauerimus aliquos aut ꝓp ignorantiaz, aut ꝓp affectū nobis iniuriā fecisse, aut nō irascimur, aut valde paruz cōtra eos cōmouemur. qm̄ nō vident̄ ꝓp paruipēsionem egisse. ergo ꝑspicuū est motiuuz irę esse paruipēsionē, et oē id, qd̄ paruipēsio est. Scd̄a rō est, qm̄ paruipēsio excellētię hoīs aduersat̄, qz (vt diximus) q̄ hoīes verbis, aut factis ostēdūt se nullo mō reputare digna eē, paruipendunt. Et qz ex oībus bonis nr̄is aliquā excellentiā quęrimus, iō qdcūq nocumentū nobis infert̄ar, quatenus excellētię derogat, videt̄ ad paruipēsionez attinere. igit̄ paruipēsio, et oē id, qd̄ paruipēsio est, vr̄ esse mouēs ad irā. Tunc diluit̄ obiectū. qm̄ oia illa ad paruipēsionem reducunt̄, quatenus sunt euidētia signa paruipēsionis. obliuio eniz paruipēsionis signū euidēs est, qm̄ ea quę magna existimamus, maxime memorię mādamus, igit̄ ꝑ locū ecōtrario ea, quoꝝ obliuiscimur, nihil aut paruū putamus. Insuꝑ qui in aduersis alicuius hilarescit, vel nō tristat̄, vr̄ paruz curare de bono vel malo illius. igit̄ est signū paruipēsionis. preterea qui impedit aliquē a sui ꝓpositi assecutione nō ꝓp aliquā vtilitatē sibi inde prouenientē, non vr̄ multuz curare de illius amicitia. igit̄ oia hęc, quatenus sunt signa contēptus, ad irā mouēt. Quare pz solā paruipensionē esse motiuā irę, et id omne, qd̄ est paruipensio, vel ad paruipensionem reducibile.

¶ Nam et qui despicit, paruipendit, quę eniz putant nullo digna esse, hęc despiciūt. Quę autē nullo digna sunt, paruipendunt.

¶ Enumeratis spēbus paruipēsionis, nūc seorsum agit de vnaquaq, et p̊ de ipso despectu, d̄ quo ꝓbat q̄ sit paruipēsio, et dicit. [Nā et qui despicit, paruipēdit.] igit̄ subaudi despectus est paruipēsio. tenet argumētū per locuz a ɔiugatis. nam despectus et despicere, paruipēdere et paruipēsio ɔiugata sunt. Qd̄ aūt qui despicit, paruipendat, ꝓbat in tertia figura hoc pacto paruipēdere est putare aliqua nullo digna eē. despicere est putare aliqua nullo digna esse. igit̄ in tertia figura despicere est paruipendere. de syllo p̊ tāgit minorē, et dicit, [q̄ eniz putāt nullo digna eē, hęc despiciūt.] deinde tāgit maiorē, et dicit, quę aūt nullo digna sunt,] idest quę aūt putant nullo digna esse, [paruipēdūt.] subaudi ɔclusionē, igit̄ despicere est paruipēdere. Qz si despicere est paruipēdere, despectus erit paruipensio. ¶ Quo vero ad verba attinet, despicere apud latiniores interdū idē est, qd̄ contēdere, vt Quintilianus, nullā ego res humanas despicere prudentiam reor. cū eniz ea, q̄ contēdimus, quasi deorsum ad pedes nostros ꝓiecta aspicere soleamꝰ, despicere apud authores pro cōtēdere legit̄. apud vero Aristo. despicere est species ipsius ɔtēptus, vt cuz dr̄, M. Tullius despectus est ab oībus, sensus est, q̄ pro nihilo sit habitus. ꝓpea Cicero despicere grauius fecit q̄ cōtēptuz, cū dixisset, quēcūq contēpserit, despexerit, liberuz esse nunq̄ dixerit apud aūt Aristo. despicere est spēs contēptus. Sed quęres an despicere apud Arist. sit verbis, an factis. dicenduz nos tunc aliquez despicere, cum eū nullo dignū reputamus. Qua rōne fit, vt despicere sit, cum nec verbis, nec factis contēdimus aliquem, nullam de eo mētionem faciēdo. hoc pacto, veteres despexerunt primam materiā, quatenus agentes de rerū naturaliū principijs, nullam de prima materia mentionē fecerūt. Hac quoqz rōne Plato Democritum despexit, cum eniz omniū phoꝝ in suis libris meminisset, Democriti nullā fecit mentionē. Similiter cā Aristo. despexit Hippocratē. cum enim multorū sapiētū meminisset, Hippocratis nihil meminit, ergo despicere aliquem est de illo nihil recusare, veputa cuz nullo dignū ipsum putauerimus. despectus ergo fit silētio, non verbis, nec factis. Sed dices, si despectus fit silentio, tunc aliquis non semper irascetur propter aliqd cōtra se factum. Superius diximus: tunc aliquez tacendo ad iram prouocare, cum videt̄ ex contēptu tacere, quasi paruipendat alterius facultatem. Qua ratione fit, vt nō omne silere sit despicere, sed silere ex contemptu, quasi paruipendendo alterius facultatem. Ex his recte Cicero sensit, cum asserat inter contemptus maximum atqz grauissimum esse despectum.

¶ Et qui detrahit, contēdere videtur. nā detractio impedimentū voluntatibus est, non, vt aliquid sibi, sed vt ne illi.

Digressio de causis q̄ mouēt ad iram.

¶ Nunc

¶ Nūc de detractione ostendit, ꝙ sit ꝯtēptus. dicit aūt detractio grece καταφρονησις, qḋ etiā latini exponūt, calūniam. Uerū detractio ⁊ calūnia (vt hic loquitur Aristoteles) ꝓ eodē habētur, dicit. [Et qui detrahit, contēdere videt.] ergo detractio est cōtēptus per locum a cōiugatis. Quod autē qui detrahit, cōtendat, ꝓbat, ⁊ dicit. [Nam detractio impedimētū voluntatibus] subaudi [alterius] est, non, vt aliquid sibi] accidat .s. de fama, [sꝫ vt ne illi] accidat aliqḋ de fama. Impedimētū autē nō esset, nisi eum, cui impedimēto est, paruipēderet, ac parum reputaret. ¶ Quo ꝟo ad ꝟba greca attinet, verbū contendere grece est καταφρονειν, qḋ ꝓprie latine est despicere, Aristo. tamē ꝓ contēdere accepit: quēadmodum etiā apud latinos cōtendere aliquādo ꝓ despicere accipit, vt autē intelligant ea, quę Arist. dicit, aiadnerte volūtatem nostrā aliquādo intēdere aliquā finē ad famam, atqꝫ honorē attinētem, veluti cum Cęsar volebat vrbem cum triūpho ingredi. Si ergo aliqs impediret Cęsarem a triūpho, hic detrahere Cęsaris famę, aut honori dicet. igit detrahere est impedire voluntatē alicuius, ne ille honorē, vel famā intētam cōsequatur. verū impedire volūtatē alterius pōt esse, aut factis, aut dictis, siue ꝟbis. Detrahere ergo est impedire volūtatē alterius dictis verbisqꝫ, non autē factis. Quare qui proferunt verba ꝯ aliquē, quatenus in eis, qui audiunt malā opinionē generat de eo, ꝯ quem loquitur, dānū infert famę, atqꝫ honori, ⁊ sic detrahit. Quatenus ꝟo ꝟba profert cōtra eū, videt paruipēdere. Impedire aūt volūtatem iterū potest eē aut publice, ⁊ manifeste, aut priuatim atqꝫ occulte. qui impedit volūtatē alicuius occulte, priuatimqꝫ, hic ꝓprie est detractor. qui ꝟo publice ac manifeste, hic dicit contumeliator: vt postea patebit. Uiri igit qui non in senatu triūphū Cęsaris impedierūt, sꝫ priuatim, atqꝫ occulte, dicebāntur famę honoriqꝫ Cęsaris detrahere. Pōpeius ꝟo qui in publico senatu impediuit Cęsaris triūphū, non detraxit Cęsari, sed ꝯtumeliatus est, vt postea dicet. Addit ꝗ Arist. non vt aliqḋ sibi accidat .i. detractori, sed vt ne illi accidat, honor, vel fama intēta, cui detrahit. Detractor eni neqꝫ ad sui honorem famāue, nec ad sui vituperationem detrahit. sed solū ꝓpter voluptatem, vel vt alteri displiceat. ergo detrahere est impedire ꝟbis priuatis volūtatem alterius quā hꝫ, vt cōsequatur famā, vel honorem, vel nomen. Diximus vt cōsequatur famā, vel honorē, vel nomē, aut opiniones, qm qui derogat alteri in diuitijs, vel in bonis naturę, nō dicit detrahere. Hinc detractores dicuntur, qui famę vel honori alicuius occulte derogare enitunt. ⁊ sic impedire volūtatē ꝟbis, nihil aliud est, ꝙ ꝓhibere honorē vel famā intētam. per volūtatē eni honorē vel famā volitā intellexit. Qua rōne fit, vt nō imperite definierint ꝗ dixerunt detractionē esse denigrationē alienę famę per occulta ꝟba ꝓductam. ¶ Sꝫ quęres vtrū detractor semꝑ diminuat a veritate ipsa: Dōm detractorem non dici, quatenus diminuit a veritate, sed ꝗtenus diminuit a fama vel honore, quod directe ꝗdem fit, quādo falsum imponitur, vel quādo delictum amplificat, vel quādo occultū reuelat, aut deniqꝫ quādo id, qḋ est bonū, dicit mala intētiōe factū eē. Indirecte ꝟo, fit aut negādo bonum alterius, aut maliciose reticendo, aut extenuando ipsum.

¶ Qḋ autē non vt aliquid sibi detrahat, manifestum est ꝑfecto, quoniam nec sibi obfuturum existimat. Timeret eniꝫ ⁊ non detraheret. nec profuturū vtiqꝫ in aliquo, quod sit verbo dignum. Daret enim operam vt ab eo diligeretur.

¶ Accepit ꝙ detractor, cū alicuius famę vel honori detrahit, ex hoc qḋ detrahit, nihil sibi ꝗrat, ideo hoc probat, ꝓponit tamē illud ꝑmo, ⁊ dicit. [Qḋ autem] detractor [non vt aliquid] dāni vel vtilis [sibi] .s. accidat [detrahat, manifestū est ꝑfecto.] verbū detrahat, grece est ὀλιγωρεῖ, qḋ lꝫ contendere significet, tñ pro detrahere accepit, ⁊ genus ꝓ specie: vt sensus verboꝝ demōstrat. Deinde hāc cōclusionem ꝓpositam ꝓbat, ⁊ dicit. [Qm sibi nihil obfuturū existimat,] nihilqꝫ dānosū, per hoc qḋ detrahit. cuius rōnē affert, ⁊ dicit. [Timeret enim ⁊ nō detraheret.] igit qui dtrahit, nihil dānosū existimat sibi futurū. Qḋ ꝟo nihil vtilis existimet sibi aduenire, per hoc qḋ detrahit, iterū ꝓbat, ⁊ dicit. [Nec vtiqꝫ] ꝑꝫ detrahere [existimat] sibi [profuturum in aliquo, qḋ sit verbo] hoc est relatu [dignum.] cuius rōnem assignat, ⁊ dicit. [Daret eniꝫ operam] detractor ipse, [vt diligeret ab eo,] cui detrahit, ⁊ sic nō detraheret. Et si ꝗratur ꝑꝑ quid detractor detrahit, dōm euꝫ detrahere, vel displiceat, aut vt sibi placeat. nec ob aliud, vt puto. ergo detractor inquātum impedit ne alicui accidat, qḋ vult, detrahit. nā detrahere ꝓprie remouere, vel auferre est. Hinc per trāslationē cum famę, glorię, honori, atqꝫ opiniōi detrahit, quatenus impeditur eius volūtas ne accedat fama, gloria, honor, quos desiderat, ac vult, volūtatem impedire dicit. Ex his etiā pꝫ detractionem addere despectui, nam despectus est, quādo aliqs alium nullo dignum reputat. Detractio ꝟo, quādo lꝫ alium dignū reputet, tamē impedit voluntatem illius, ne finem intentum consequatur. Uerum de differentijs harū specierum repetemus in fine aliqua.

¶ Et qui cōtumeliatur, etiāꝫ paruipēdit. naꝫ cōtumelia est nocere, atqꝫ affligere in his, in quibus turpe patienti est, nō vt aliud qḋdā sibi fiat, ꝙ quod factuꝫ est, sed vt voluptate afficiatur. Qui eni vicecuersa faciunt, nō cōtumeliantur, sed vlciscuntur.

¶ Nunc de cōtumelia agit, quę grece dicit ὕβρις, ⁊ primo ꝓponit cōclusionem, ⁊ dicit. [Et qui cōtumeliat, et paruipendit.] hęc est cōclusio, quā ꝓbat, ⁊ dicit. [Nam cōtumelia] siue cōtumeliari [est nocere atqꝫ affligere] subaudi alterū [in his, in ꝗbus turpe patienti est,] vt in persona, vel in ꝓpinquis, vel in bonis, vel i honore, vel in eis oībus, quę patiēti turpia sunt: atqꝫ honori eiꝰ derogant. Deinde cām finalem, ⁊ dicit. [Nō vt aliud qḋdam sibi fiat ꝙ factuꝫ est,] idest nō vlciscendi cā, [sꝫ vt voluptate afficiatur] .i. sed tātum gratia voluptatis habēdę. qḋ probat, ⁊ dicit. [Qui eni vicecuersa faciūt] .i. iniuriam ꝓ iniuria reddūt, ⁊ parem lęsionē pro pari inferunt, [nō contumeliant, sed vlciscuntur.] nā vlcisci est parem vel maiorē iniuriā pro pari reddere. ꝗ qui cōtumeliatur, nullo alio fine cōtumeliatur, nisi gratia voluptatis habēdę, sed qui infert dānum gratia habēdę voluptatis, hic nō existimat eū, cui cōtumeliā infert. igitur qui cōtumeliat, paruipendit. quare cōtumelia est spēs paruipēsionis. ¶ Egidius inter has paruipēsiōis spēs differētiam assignās, dicit eas per additionē se habere, quatenus despicere nō plus dicit, ꝙ aliū non reputare, detrahere ꝟo super hoc addere volūtatis impedimentum, ꝗa detractor impedit aliquos, ne cōsequantur, qḋ volunt. Cōtumeliari deniqꝫ addere dāni illationē, naꝫ qui cōtumeliat, dānum infert. multi eni impediunt vo

Digressio de [illegible]

Digressio de his paruipē sionum.

ltatem alioꝝ,ne qđ volunt,cōsequātur,Quis non ifer
rant cōtumelias.sed cōtumeliosi impediūt volūtatem,
inferendo ꝯtumelias.Alij magnę authoritatis viri dif
ferētiam afferūt inter hęc.ꝙ dispicere sit nō reputare,ꝛ
hoc indicaꝶ(vt dicūt)ex silentio facto ꝑpter cōtēptum.
Silētium eni factū ꝑpter cōtemptū despectus est iudi
cium,nō eni intelligere possum quonā mō despiciens
paruipēdat solū nō reputādo(vt Egi.putauit)nisi illō
non reputare iudiceꝶ saltem per silētiū,qđ fit ꝑpter cō
temptū.Detrahere ꝟo fit paruipendere,atqꝫ famę aliqđ
diminuere per ꝟba occulta.i.per ꝟba,quę nō sunt no
ta ei,a cui⁹ fama detrahiꝶ.Cōtumeliari aūt fit ꝟbis lędē
i manifesto patienti.i.per ꝟba,quę ꝓferūtur in faciem
eius,cōtra quem cōtumelia fit.Qui enim detrahit,oblo
quitur per ꝟba occulta nō simplr̄,sed solum patienti,
qm̄ eo absente dicūtur,qui ꝟo cōtumeliaꝶ per ꝟba ꝓ
lata in faciem patiētis obloqtur.Sed pace tātoꝝ viro
rum dixerim,hęc q̄ isti dicūt,nō videnꝶ bene dicta,qm̄
tunc causę quę mouent ad irā,non essent sufficiēter tra
ditę ab Aristo.eni qui verberaꝶ ipse,vel aliqs suorum,
vulneraꝶ ipse vel aliqs suoꝝ,interficiꝶ ipse vel aliquis
suoꝝ,vel quouis alio mō percutiꝶ ipse,vel aliqs suoꝝ,
irascitur ꝛ vltionē appetit:ꝛ nō ꝑpter despectū,nec ꝑ
pter detractionē,nec ꝑpter cōtumeliam,cum ꝑ eos oēs
hōs paruipēsionis spēs sint per ꝟba.igiꝶ oportebit ad
huc addere alias paruipēsiōis spēs quę sunt per facta.
Pręterea qui patiꝶ iniuriā in vxore,atqꝫ in eis,q̄ sunt
sibi ꝓpinquę,irascitur,atqꝫ vltionē appetit,ꝛ tn̄ ꝑ nul
lam spēm earū paruipēsionū,quę enumeranꝶ ab Ari
stotele,qm̄ per eos oēs illę paruipēsiōes sunt per ꝟba.
Pręterea dicēdū despectū fieri per priuationē ꝟborū,
faciam ꝑpter cōtēptū,detractionē ꝑ verba,quę nō sunt
nota patiēti.Cōtumeliā vtroqꝫ mō.Certū ꝑ verba aliqñ,
q̄ per facta,sed nota patiēti,siue alijs fuerint nota,siue
non fuerint.¶ Sꝫ quęres vtrū inter ꝯtumeliā,ꝛ iniu
riam sit differētia:pōt assignari hęc differentia,ꝙ iniu
ria fit tam in occulto,q̄ in manifesto,cōtumelia ꝟo in
iuria fit solū in manifesto patienti.Pręterea contume
lia fit solum gr̄a voluptatis habēdę.iniuria ꝟo ꝑꝑ vo
luptatē,ꝛ ꝑpter vtilitatē,ꝛ ꝑpter alias causas,quę pri
mo huius enumeratę sunt ab Arist.ꝛ ꝙ ita sit,ꝟba Ari
stote.demōstrāt,cū dicat,cōtumeliari eē nocere,atqꝫ af
fligere in his,in quibus turpe patienti est,nō gratia vl
ciscendi,sed gr̄a delectādi.Ubi nec ꝑ verba,nec per fa
cta cōtumeliā fieri explicauit,quoniā denotauit vtroqꝫ
mō fieri posse,ꝛ cū dixerit[in qbus turpe patienti est,]
dedit intelligere in manifesto ipsi patienti,turpia enim
patiēti manifesta sunt patiēti.Ex qb⁹ pꝫ ꝓmo Pōpeiū
Cęsari non detraxisse in honore,vel fama,sed cōtume
liatū eē,nā in senatu publice hortatus est,ne Romani
triūphum Cęsari cōcederent.Pꝫ insuper scđo paridē
cōtumelia Iunonē affecisse cuius paruipēsiōis memi
nit Iuno apud Uirgiliū,cū dicit,manet alta mēte repo
stum iudiciū Paridis,spretęqꝫ iniuria formę.Insuper
perspicuū ꝫ⁹ cum Eneas Turnū interfecisset,nō vt cō
tumeliatus,sed vt vlciscens fecit,dicēs apud Uirgiliū,
tu ne hinc spolijs idute meoꝝ eripiere mihi:Pallas te
hoc vulnere Pallas imolat,ꝛ pęnam scelerati ex san
guine sumit.hoc dicēs ferrū aduerso sub pectore cōdit
feruidus.Eneas igiꝶ nō contumeliaꝶ Turno,sed vlci
scitur ex iniuria Pallanti illata.Pꝫ isuper nō eē verū
cōtumeliosum derogare honori:detractorē autē famę,
nam ꝛ detractor ꝛ cōtumeliator derogant honori,ꝛ fa
mę.Uerū cōtumeliator in manifesto,detractor occul
te.¶ Sꝫ adhuc dubitabis,qa oīno Aristo.videꝶ dimi

nutis,cūꝫ nō oēs causas irę enumerauerit,nam adhuc
sunt cōuitium,improperiū:siue opprobriū,susurratio,
derisio,maledictio,ꝛ subsannatio.Oībus enim his mo
dis paruipēdimus.Dōm Arist.ꝑtermisisse derisionem,
nā drisio fit ore,ꝛ cachinnis,quę si fiat in manifesto,re
duciꝶ ad ꝯtumeliā,si in occulto,reducitur ad detractio
nem,ꝑtermisit etiā ipsam subsannationē ꝑpter eandē
cām.nā subsannatio ꝓprie est irrisio quędā,quę rugata
fronte,nasoqꝫ cōtracto fit.Quare si in manifesto fit,re
ducitur ad cōtumeliā,si in occulto,ad detractionē.Cu
aūt subsannatio ab irrisione differat.Hieronymus cō
tra Uig.testaꝶ dicens,rideas forsitan,ꝛ muliercularū
deliramēta subsannes,ꝛ ad Marcel.quadrāte indignā
eloquētia nare subsanno:qđ ad te,qui desertus es,pręe
termisit etiā susurrū.qm̄ susurrus ad detractionē redu
citur.nō eni fit nisi in occulto.Est eni susurrus paruus,
ꝛ submissum murmur.Horatius leuesqꝫ sub nocte su
surri.Unde ꝓprie est detractio,quę fit ad aures leni ac
submissa voce.vt Terētius iam susurri audio ciuem at
ticam eē.hāc ꝑtermisit ꝫt cōuitium,qa cōuitiū est,quo
ties per ꝟba repꝛsentaꝶ aliquis defectus,q est corporis
vel animę,ꝛ sic,qui iniuriose alicui dixerit eē cęcū vel
furem,cōuitiatus est,q si in manifesto dixerit,reduciꝶ
ad cōtumeliosum,si in occulto,ad detractorē.etiā ꝑter
misit improperiū siue opprobriū,nam q iniuriose alte
ri ad memoriā reducit obsequia,quę in necessitatib⁹ cō
tulit,opprobrium cōmittit.qui si i manifesto facit,redu
ciꝶ ad cōtumeliosum,si in occulto,ad detractorē.etiam
maledictionē ꝑtermisit.quoniā maledicere est idē,qđ
malum de aliquo dicere,qđ si fiat i manifesto,reduciꝶ
ad cōtumeliā.si in occulto,ad detractionē,quare suffi
cienter causas irę enumerauit Aristo.quoniā enumera
uit tres,ad quas cęteras reducere possumus.

¶ Causa autē voluptatis cōtumeliātib⁹ est,
quia putāt malefaciēdo se excedere magis.
Propter quod ꝛ iuuenes,ꝛ diuites cōtumelia
tores sunt.excedere eni putāt ꝯtumeliādo.

¶ Egidius nō spernendus Arist.expositor Aristotelem
asserit nūc velle inuestigare causas irę,ꝛ ea,in qbus ha
bet eē ira.ꝛ ſm Egidiū Arist.ꝓmo ostēdit quādo ꝛ qūo
hꝫ eē paruipensio ex parte paruipēdētis,ꝛ sic per cōtu
meliātes intelligit paruipēdentes.Quę expō ls verbis
Arist.accōmodari possit,tn̄ clarius videꝶ mihi Aristo.
velle declarare cōtumeliatores ob nullā aliā causam
cōtumeliari,nisi vt delectenꝶ.nam cū dixisset contume
liatores cōtumeliari ob voluptatē,nunc exponit cām,
quare cōtumeliatores ob nullam cām aliā contumeli
antur,nisi vt delectenꝶ,ꝛ dicit.[Causa autē voluptatis
cōtumeliantibus est].i.cur cōtumeliatores cōtumelian
tur ob voluptatē,est,[qa putant malefaciēdo].i.contu
meliando[se magis excedere]eos,qbus cōtumelias in
ferūt.ꝛ assignat signū,ꝛ dicit[Propter qđ ꝛ iuuenes,ꝛ di
uites]p:o maiore pte[cōtumeliatores sunt,]causas cāꝫ
repetit,ꝛ dicit,[Excedere eni putant cōtumeliādo.]pꝫ
igiꝶ contumeliatores nō nisi,vt voluptate afficiantur,
cōtumeliari.¶ Quo ꝟo ad rationem attinet aduerte
eos magis eē cōtumeliatores qui diligūt excellētiā,cu
piuntqꝫ videri inter alios sublimiores.Tales sunt iu
uenes,qui ob ętatis caliditatē,sanguinisqꝫ feruorē,sunt
laudis,atqꝫ honoris semꝑ percupidi,ꝛ etiā diuites,qui
ob fortunę fauorē,ambitiosi semꝑ sunt.Cū eni in for
tuna exuperāt,in oībus excellere posse putant.Hoc de
clarat ꝛ nomē.diciꝶ eni diues,quasi de⁹.iccirco,vt de⁹
nihil indiget,ita diues ob fortunę fauorem nihil se idi

gere ab iraſ. Hinc diuites tument, ⁊ ob fortunę fauorem diligūt excellētiam. Quare nō ab rōne ⁊ diuites, ⁊ iuuenes ɔtumeliatores ſunt iuuenes natura. diuites autem fortuna Quō vō ea, quę a fortuna ſunt, poſſint inducere in nobis mores peculiares, poſtea diſputabiſ, non eni de ętate eſt ambigendū, naꝫ nemo dubitat ętates inducere poſſe in nobis diuerſos mores. Quare relinquitur quęſtio quo modo ea, quę nō ſunt a natura, poſſint mores mutare: de quo poſtea.

¶ Contumelię aūt vituperatio. qui enim vituperat, contumeliatur. Nam quod nullius rei dignum eſt, nullum habet honoreꝫ neqꝫ mali, neqꝫ boni.

¶ Egidius exponit Ariſt. oſtēdere cauſaꝫ paruipēſiōis ex parte pſonę paruipēſę. Ego vō clarius expono Ariſtotelē velle hic remouere dubitationē nō paruā, nam cū dixerit tres eſſe cauſas irę in trib⁹ ɔuipenſionis ſpeciebus ɔtentas, cōtradicit quiſpiā, naꝫ iniuriās contēdit, ⁊ tū vituperatio vel iniuria nec eſt deſpect⁹, nec detractio, nec cōtumelia. nā lꝫ ꝗdam iniuria ſit contumelia, nō tamē omnis iniuria eſt ɔtumelia, nec detractio, nec deſpectus reſpōdet, ⁊ dicit. [Contumelię autē] ſubaudi ſpēs eſt [vituperatio] i. iniuria, accepit enim vbuꝫ ατιμια, pro iniuria. ⁊ ɔtumeliā pro genere oīum iniuriarū, per quas poſſumus ꝓuocari ad iram: exceptis tū deſpectu, ⁊ detractione. Oīs eni iniuria, quę nec deſpectus, nec detractio eſt, cōtumelia eſt: vt hic loqtur Ariſ. ꝙ aūt omnis iniuria ſit cōtumelia, pbat per locuꝫ a cōiugatis, ⁊ dicit. [Qui eni vituperat] i. iniuriaſ, [cōtumeliatur.] igitur iniuria ſiue vituperatio eſt ɔtumelia. verbuꝫ autē cōtumeliatur, grece eſt ολιγωρει. Sed p contumeliatur accepit. Or autē qui vituperat, cōtumeliaſ, probat, ⁊ ſylliſ eſt, qui aliq̄ iem nullius pręcij ęſtimat, contumeliaſ, qui vituperat aliquē nullius pcij ęſtimat, igitur qui vituperat, cōtumeliatur. Hc rōne aſſignat minorem non in ꝓpria forma, ſed quo ad ſenſum, ⁊ dicit. [Qd enim nullius rei dignuꝫ eſt, nullū habet honorē] ideſt nullius p̄cij eſt, [neqꝫ mali, neqꝫ boni,] p quę vult habere eū, qui vituperat aliquē, nulli⁹ p̄cij eum ęſtimare, neqꝫ quo ad bonū, neqꝫ quo ad malum, quę fuit minor. Maior autē ⁊ cōcluſio ſupplēdę ſunt, ⁊ habeſ ſyllogiſmus. ⁊ ſic habeſ vituperationē eſſe ſpēm cōtumelię: ⁊ ſic nulla cauſa irę eſſe pōt, quę nō contineaſ inter dictas tres cauſas. Aduerte tū ꝙ ſi contumelia acciperetſ preſſe ꝓ iniuria, quę fit vbis tm̄, ⁊ i manifeſto, contumelia eſſet ſpēs iniurię atqꝫ vituperationis, ⁊ hoc pacto nō loqtur Ariſt. ſed ſi cōtumelia accipitur ꝓ omni iniuria, quę nec eſt deſpectus, nec detractio, ſic erit gen⁹ vituperationis: atqꝫ iniurię.

¶ Propterea iratus Achilles dicit, dehonorauit. Nam accipiēs, venerationem habet, ipſe eſt auferens Ac ſi aliquem inhonoratū exulem: quaſi ꝓpter hęc iratus.

¶ Secūdo idem pbat ex eo, ꝗa vituperatio videſ ſpēs irę, ⁊ cuꝫ non ſit deſpectus, nec detractio. igſ eſt contumelia. Quod autē vituperatio ſit ſpēs irę, pbat, exemplo Achillis apud Homerū, qui iraſcebaſ ex eo, ꝗa nō eſt honoratus. igiſ dehonorās, vel qui nō honorat eū, quem dꝫ honorare, cōtumeliaſ, ⁊ dicit. [Propterea iratus Achilles dicit] apud Homerum, ητιμησεν, ελων γαρ εχει γερας, αυτος απουρας, και ως ει τιν' ατιμητον μεταναστην. i. [dehonorauit] ſ. me [nam accipiens] ſ. honorem [venerationē hꝫ] ſubaudi ab eo, a quo honorem accipit. [ipſe autē] ſ. Hector aduerſari⁹, vel alius quiuis [eſt auferēs] honorem, [ac ſi aliquē inhonoratum exulē] me ſ. ęſtimās [quaſi ꝓpter hęc] Achilles eſſet [iratus,] p quę dedit itelligere dehonorationeꝫ (quę vituperatio eſt) cauſam eē irę. ⁊ cum nō ſit deſpectus, nec detractio. igiſ vituperatio eſt cōtumelia. Hō pacto Iuno apud Virgiliū irata dicit, en quiſꝗ numen Iunonis adoret, ꝑterea aut ſupplex aris iponat honoreꝫ: quę non dixiſſet irata, niſi fuiſſet in honore ſpreta, quē mereri ſe arbitrabatur.

¶ Conuenire autē putant magnifaciēdos eē a minoribus, genere, potentia, virtute, ac oīno eo, in quo multuꝫ excellūt, vt diues in pecunijs pauperem, ⁊ rhetoricus in dicendo eum, qui nō poteſt dicere, ⁊ princeps ſubditum, ⁊ qui ſe in principatu dignum arbitraſ eum, qui dignum ſubdi.

¶ Cū declaraſſet ꝗd cōtēptus ſiue paruipēſio ſit, ⁊ quot eius ſpēs, ⁊ ꝗd vnaqueqꝫ earū ſit, ⁊ declaraſſet vituperationē eſſe ſpēm cōtumelię, nunc exponit ea, in qb⁹ eſt cōtemptus, ſiue paruipēſio ipſa, ⁊ pmo exponit ea, in qbus maiores a minorib⁹ magnifieri volunt, ⁊ diſ. [Cōuenire autē putāt] i. cōuenieñs eē omnes arbitranſ, maiores ſubaudi [magnifaciēdos eē a minorib⁹,] vno mō [genere] ac nobilitate, alio modo [potētia] ac virib⁹ ciuilibus. alio mō [virtute] ſ. animi, ⁊ corporis. [⁊ omnino eo] volunt ſe omnes maiores eē magnifaciendos a minoribus [in quo] maiores minores [excellunt, multum,] gcꝗd illud ſit. ⁊ aſſignat exempla, ⁊ dicit. [Ut diues pauperem] ſ. excedit [in pecunijs,] ⁊ ſic in pecunijs vult magnifieri a paupere. [⁊ rhetoricus in dicēdo] excedit [eum, qui nō pōt dicere,] ⁊ ſic vult magnifieri ab eo, [⁊ princeps] excedit [ſubditum] in principatu, ⁊ ſic vult magnifieri a ſubdito. [⁊ qui ſe in pncipatu dignuꝫ arbitraſ,] excedit [eum, ꝗ] ſe arbitraſ [dignuꝫ ſubdi,] ⁊ ſic ab eo vult magnifieri. Ex his p contrarium vult cōcludere in his oībus eē paruipēſionem. Cū enim diciſ ab aliquo, ꝙ aliquis nō ſit diues, cuius ꝓfeſſio eſt in diuitijs, hic ab illo paruipēditur. ⁊ cuꝫ diciſ ab aliquo ꝙ aliquis nō ſit rhetor, cuius ꝓfeſſio eſt in rhetorica, hic paruipendiſ ⁊ alicui diciſ, ꝙ non ſit dignus pncipatu, cuius ꝓfeſſio eſt in gubernando, ac principādo, hic ab eo paruipendiſ, ⁊ ſic in his oībus, in quib⁹ aliqs ſe putat excedere, erit paruipēſio. Qua rōne apparet in quibus rebus eſt ira, nam potiſſimū in his eē videſ, per q̄ hoībus videſ ꝙ deprimanſ in ſuis excellentijs.

¶ Unde dicitur, animus autē magnus eſt in diuis regibus. ⁊ alibi, poſtea habent iram. Ulciſcuntur enim ꝓpter excellentiam. alibi αλλα ſed

¶ Cum dixiſſet irā competere diuitibus, ⁊ etiaꝫ iuuenibus, ꝓpter excellētiam, hoc nūc demonſtrat per poetā, ⁊ dicit. [Unde diciſ] ſ. a poeta, θυμος δε μεγας εστι διοτρεφεων βασιληων. i. animus autē magnus eſt in diuis regibus. ⁊ accepit animū pro ira. q. d. ⁊ ira magna eſt in diuis regibus: ⁊ oſtēdit qualis ira in regib⁹, ⁊ diſ. [Et alibi] etiā diciſ a poeta αλλα γε και μετοπισθεν εχει κοτον. i. [⁊ poſtea habēt] hoc eſt ſeruāt [irā] cuius cām aſſignat, ⁊ dicit. [Ulciſcunſ eni ꝓpter excellentiā,] ꝗa igitur reges habēt iraꝫ, ⁊ vlciſcunſ ꝓpter excellētiam, ideo bene dictū eſt diuites ꝓpter excellētiam iraſci ac contumeliari. rōne eni excellentię, in qua quis cogitat ſe eſſe deſpiſuꝫ, conſurgit ira, ⁊ ſeruatur tāto ma-

gis, quanto excellentia fuerit maior.

¶ Adhuc autē a quibus aliqs putat debere bene pati. Hi autem sunt, quibus benefecit, aut facit, aut ipse, aut suorū aliquis, vel ꝑ se ipsum aut vult, vel voluit.

¶ Nūc exponit quādo paruipensio amplificat̃, vel fortasse cum exposuisset eos, qui maxīe parati sunt irasci, nunc exponit ꝑsonas qbus irasci solemus, ꝛ dicit. [Adhuc autē] tunc paruipēsio amplificatur, cum aliqs paruipēditur ab aliqbus [a qbus putat debere bene pati,] idest bene grās recipere, ꝛ q sint hi, exponit, ꝛ dicit. [Hi autē sunt, qbus benefecit, aut] subaudi [facit] bene. scilꝫ [aut ipse, aut suorꝫ aliquis,] dico benefecit, [vel per se ipsum, aut vult, vel voluit] eē benefaciēdum per alios. Cum eni hi, quibus benefecit, sint īgrati, maxime hõ illis irascitur, cuꝫ ab eis paruipēditur. Hęc de amplificatione, ꝛ de ꝑsonis, qbus maxime irasci solem⁹. ¶ Sed occurres, nā (vt postea dicemus) maxime aliq irascuntur, cū tristant̃, vt infirmi, egētes, ꝛ qui nõ habēt id, qd̃ concupiscūt. Sed hęc oīa ad defectū ꝑtinere videntur. igit̃ defectus magis q̄ excellētia facit pronū ad iram. Fortasse dõm tam excellētiam, q̄ defectū facere magis pronū ad iram, nõ tamē eadē rõne. nam excellētia facit pronū ad iram magis ratiõe habita ad cām, quę mouet ad iram, qm̄ causa, quę mouet ad irā, est iniusta paruipensio, ergo quāto aliqs erit excellētior tāto iniustius paruipenditur in eo, in quo est excellētior. Quare q sunt in aliqua excellētia, tunc maxime irascunt̃, cum vident se paruipendi in eo, in quo putāt se excedere. Ut si diues in diuitijs, ꝛ orator in dicendo paruipēdit̃: ꝛ sic de cęteris, quare rõne habita ad cām, quę mouet ad iraꝫ, excellentia facit magis ꝓnuꝫ ad iraꝫ, defectus autē facit magis pronuꝫ ad iram rõne habita ad dispõnem, q̄ relinqtur ex tali causa, hoc est rõne habita ad tristitiā, q̄ relinquit̃ ex tali causa, mouēte ad iram. Manifestuꝫ eni est nihil mouere ad irā, nisi efficiat nocumētuꝫ, qd̃ contristet: ꝛ quia in defectibus hoies sunt apti magis tristari, igit̃ rõne habita ad dispõneꝫ derelictam ex causa, q̄ est ad tristitiā, hoies ꝓpter defectuꝫ sunt magis apti irasci, ꝓpter hanc cām hoīes infirmi, vel alijs defectib⁹ dispositi facilius irascunt̃: qm̄ facilius tristant̃. igitur si cõsideremus iram rõne habita ad cām, excellētes sunt proniores ad iram, si autē rõne habita ad tristitiā, quę est dispositio derelicta ex causa, defectuosi sunt proniores ad irascendum.

Dubitatio.

¶ Manifestum igitur iam ex his, quo nam modo se habentes ipsi irascantur, ꝛ quibus, ꝛ quales ob res.

¶ Tria ꝓposuit agere circa vnamquāqꝫ passionē, quorum alterum erat, quonā modo se habētes irascantur homines, alteruꝫ quibus personis, tertiuꝫ vo q̄lib⁹ causis, rebusqꝫ. Hęc itaqꝫ tria pro parte patent ex his, quę dixit de ira, ꝛ de cõtēptu. Primū quideꝫ, qa excellētes plus cęteris, Scdꝫ vo, qa his personis, a qbus expectamus honorē, ꝛ gratias, si ab eis non honorent̃. Tertiū, qa ꝓpter paruipēsionem, paruipēsionisqꝫ spēs. aut melius dicamus ꝙ ex his, quę dicta sunt, pateat generatiꝫ, quonā mõ se habētes irascant̃. quoniā contēpti. ꝛ qb⁹, quoniā cõtēnentibus. ꝛ quas ob res, qm̄ ob despectuꝫ, detractionē, ꝛ cõtumeliā. Hęc gn̄atiꝫ de locis irę.

¶ Nam ipsi qdem, quādo tristant̃. Qui eni tristatur, aliqd expetit: siue ad oppositū qs se obijciat, vt sitienti ad bibēdum. siue non, idem silr videt̃ facere. ꝛ siue cõtrafaciat qspiam, siue nõ cooperet̃, siue in aliquo qspiā perturbauerit, oibus cū sic se hꝫ, irascit̃.

¶ Et lꝫ generatim Arist. illa tria declarauerit, nunc speciatim per partes ea declarat, ꝛ pmo quo mõ affecti irascamur: ꝛ vult breuiter ꝙ constituti in tristitia, atqꝫ dolore magis irascibiles sint q̄ alij. Causa aūt, qm̄ tales in appetitu cõstituti, ꝛ nõ potentes cõsequi, qd̃ expetunt, videt̃ eis, vt vnusqsqꝫ impedimēto sit ad cõsequēdum volūtatem. Et qa vna paruipensionis spēs est impedimētū volūtati cõsequēdę, ideo qui in hꝫ appetitu sunt constituti, cū assequi non possint, qd̃ intēdunt, vidētur maxime irascibiles, dicit. [Nā ipsi quidē] subaudi maxime irascūtur, ac facillime ad irā ꝓuocant̃, [quādo tristant̃] i. quādo in tristitia ac dolore cõstituti sunt, cui⁹ cām affert, ꝛ dicit. [Qui eni tristat̃.] semꝑ subaudi [aliquid expetit,] qd̃ subaudi nõdum cõsequutus est veluti q fame tristat̃, ciboꝫ appetit, quem nõdum ꝯsequutus est, nā si cibum consequutus eēt, non appeteret: hoc vꝫ. supposito, ꝙ qui tristat̃, semꝑ aliquid appetat, quod nõdū cõsequutus est, declarat quonā mõ hic facile irascit̃, ꝛ asserit hūc facile irasci, qa hꝫ fomentum irę. s. tristitiam, ꝓpter quā putat vnūquēqꝫ eē sibi impedimento ad cõsequēduꝫ suam volūtatem, ꝓpter quā nõdum acqsitam, est in tristitia. Et sic putādo vnūquēqꝫ eē cāꝫ non cõsequēdę voluntatis, putat vnūquēqꝫ causam eē suę tristitię, ꝛ sic vnicuiqꝫ irascit̃. dicit. [Siue ad oppositū quis se obijciat, vt sitienti ad bibēduꝫ,] huic irascitur, qa se obijcit. [siue nõ] i. s. se obijciat, qui in appetitu ac tristitia est [idē similr videt̃ facere] i. s. eodē mõ videtur tristari. igit̃ cõtra eum irascit̃ tristis, qa se obijcit, ꝫ hunc vo, qa lꝫ non se obijciat, videt̃ similr ipsi tristi se obijcere. igit̃ cõtra ambos irascit̃. ꝛ hoc epilogādo exponit, ꝛ dicit. [Et siue cõtrafaciat qspiam,] ita vt impediat ad bibēdum, [siue] nõ faciat cõtra, sed videat̃ facere cõtra, quatenus [nõ cooperet̃] pro volūtate, ꝛ desiderio sitientis, [siue] non omnino faciat cõtra, sed videatur oīno facere cõtra, quatenus [qspiaꝫ in aliquo ꝑturbauerit] appetituꝫ bibendi, [cū] appetens aliqd, qd̃ nõduꝫ cõsequitur [sic se hꝫ] i. s. in dolore ac tristitia [oībus irascit̃] oībus dico ꝛ impediētibus ꝛ nõ impedientibus, mõ videant̃ impedire. nam illis, qdem, qa reuera impediūt, his vo, qa ꝓpter tristitiā nõ discernūt si impediant, vel ne. Et ꝓpterea his irascunt̃, qa vident̃ impedire. Quapꝑ perspicuū est; qm̄ rõne habita ad fomētuꝫ siue dispõnē, per quā irascimur, hoc est rõne habita ad tristitiaꝫ, qui sunt in defectu, atqꝫ appetitu, maxīe irascibiles sunt, ꝛ lõge magis q̄ qui sunt in excellētia. Rõne autē habita ad cām irę, quę est iniusta paruipēsio, qui in excellētia sunt, longe magis irascibiles sunt, cū paruipendant̃: q̄ qui sunt in defectu. de his superi⁹ est dictū. ¶ Quo vo ad rõnem attinet, attētione dignū eum, qui impedit appetitū sitientis, detrahere, vt dictū est, qui aūt detrahit, paruipendit. qui vo paruipendit, mouet ad irā. Quare in doloribus constituti facile irascūtur, qm̄ habētes fomētuꝫ irę. s. tristitiā, ab oībus impediunt̃, vel ab omnibus vidētur impediri, cum non discernant ꝓpter passionem: quę est tristitia: a quibus impediunt̃, vel vident̃ impediri, ꝛ quia ab oībus vident̃ impediri, ꝓpter passionē tristitię, oībus irascunt̃.

¶ Quapropter ęgrotantes, pauperes, amantes, sitientes, oīnoqꝫ cupientes, qui non asse

Pauperes [illegible] indigentes.

quunt, iracũdi sunt, facileq3 cõcitabiles.

℄ Ex his cõcludit qui facile irascant quasi noiatiz, ⁊ dicit. [Quapp egrotantes, pauperes] .s. qui indigẽt, [amantes, sitiẽtes, oĩnoq3 cupiẽtes, qui nõ assequunt] subaudi quod cupiũt, [iracũdi sunt, facileq3] ad iram [concitabiles,] atq3 incẽsibiles. causa assignata est, qm oẽs hi sunt in passione doloris ac tristitie cõstituti, ⁊ sic non discernũt, ⁊ putant ab oibus impediri, ⁊ sic ab oibus paruipẽdi. Quare facile puocãtur ad iram, saltẽ rõne habitꝰ ad dispõnem, per quã irascimur: vt dictuz est. Dixit autem specializ sitientes, qa fortasse appellatiõe sitiẽtiũ intellegit esuriẽtes. aut fortasse qa sitis ceteris paribus est appetitus intẽsior famꝭ. Que vo differẽtia sit inter iram, ⁊ iracũdiam, iratũ ⁊ iracũdum. lz de his postea. tñ quãtum nostro ꝓposito seruit, aiaduerte, vt Donatus inqt, ꝙ ira de causa est, iracũdia de vitio multum irascentis. Seneca libº de ira, ira inqt quo differat ab iracũdia, apparet quo ebrius ab ebrioso, ⁊ timẽs a timido. Iratꝰ potest eẽ non iracũdus, ⁊ iracundus põt aliquãdo nõ iratus esse. Et si Cicero libº 3º tuscul. iracũdiam ꝓ ira sumpsit, cum dixisset iracundia est vlciscendi libido. Uerũ de his posterius.

℄ Maxime qdem qui ad p̃sentes paruipendunt. Ut egrotus qdem eis, qui ad egritudinem. Pauper eis, qui ad egestatem. Militans eis, qui ad militiam. Amans eis, q ad amorem. Similr autez ⁊ in ceteris.

℄ Nunc Aristo. exponit ea, e qbus ira concrescere, atq3 amplificari solet, ⁊ dicit. [Maxime qdem] irascuntur hoies vo, [qui ad p̃sentes] .s. fortunas õfectiuq3 [paruipendunt.] nam in hoibus aliqua passione affectis maxime cõcrescit ira, si circa ea molestant, quorũ passiõe affecti sunt. oñdit ergo ꝙ hoies passiõe aliqua affectos, tunc maxime irasci cũ molestant circa ea, quoꝝ passione affecti sunt: ⁊ assignat exẽpla: ⁊ dicit. [Ut egrotus qdem eis] maxime irascit, [qui ad egritudinem] p̃ntem paruipẽdunt, [pauper eis] maxime irascit, [qui] paruipẽdunt [ad] p̃ntem [egestatem. militans eis, qui] paruipendũt [ad militiam] p̃sentez. [amans] irascitur eis, q] paruipendũt [ad amorem] p̃sentem. [Silr aũt ⁊ in ceteris,] ergo cõcrescit ira, quo iratus ꝑuipendit in eo affectu, quo p̃sentanee laborat. Causa autẽ ꝑspicua est, qoniã isti augent tristitiam, que est fomẽtum, atq3 summa dispositio ad iram. aucto aũt fomẽto, atq3 dispõne, per quã irascimur, necesse est irã amplificari, atq3 ꝯcresce.

℄ Si autez non, tamẽ in quocũq3 impediantur, etiam irascentur. Preparatur enim a p̃senti perturbatione vnusquisq3 ad irã, que est contra vnumquẽq3.

℄ Scdo nũc ostendit, hoies, qui ꝑturbatione aliq̃ laborant, etiã irasci, lz non molestent in ea ꝑturbatiõe, in q̃ laborãt, sed in alqo: ⁊ dicit. [Si autẽ non] .s. molestẽtur in ea ꝑturbatione, in qua laborant, sed in alqo qbuscuq3 [impediant, etiã irascent,] vt si amãs non in re amatoria impediat, tñ in quouis alio impeditꝰ fuerit, irascet. ⁊ assignat cãm: ⁊ dicit. [Preparat enĩz a p̃senti ꝑturbatione vnusqsq3 ad iram.] qsi [contra vnũquemq3.] cũ eniz est ꝑturbatio, ac tristitia in aliquo, facit, vt non discernat eos, cõtra quos oz, ⁊ contra quos non oz irasci, ⁊ cum habeat primã dispõnem ad iram, facit, vt idifferenter irascat contra oẽm: tam cõtra eos, qui molestãt in passione, q̃ cõtra eos, qui molestant in alqua passione. ¶ Quo vo ad vba attinet, illa vba, [si autẽ non, tñ in quocũq3 impediant, etiaz irascentur,] in greco codice nuper impsso non reperiuntur, sed in antiquo. Ideo translatio vetus bene se habet.

℄ Adhuc autem si cõtraria fortasse expectauerat. Maiorem eniz infert dolorez, qꝺ magnum est, ⁊ p̃ter opinionem: quemadmodũ etiam delectat, si p̃ter opinionem magnuz ꝑfecto factum sit, quod optatur.

℄ Deinde declarat eos, q in ꝑturbatione sunt, facile irasci, lz non molestent in ea ꝑturbatione, in qua laborãt, nec in alqo ob illa, sed in cõtrario eius, qꝺ sperabat, atq3 appetebat: ⁊ dicit. [Adhuc autez] subaudi facile irascitur [fortasse] aliquis in ꝑturbatione cõstitutus, [si ꝯ̃ria] euenerint eoꝝ, q̃ [expectauerat:] subaudi si ꝑꝑ paruipẽsionem illa euenerint. ⁊ assignat cãm: ⁊ dicit. [Maiorem eni infert dolorem] subaudi malũ, [qꝺ magnum est, ⁊ p̃ter opinionẽ] ꝓpter molestiã atq3 paruipensionem euenerit. [quẽadmodum etiã delectat] valde subaudi [si p̃ter opinionẽ magnũ ꝑfecto] .s. bonũ [factum sit, quod optatur.] Quare sicut bonũ insperatuz valde delectat, sic malũ insperatuz valde cõtristat. ergo qui in tristitia est, trifariã facile irascit. Uno mõ cũ in eo paruipendit, in quo tristat. Scdo cum nõ in eo, in quo tristatur, paruipẽdit, sed in aliquo alio, qꝺ ꝓpter passionẽ non discernit ab eo, in quo tristat. Et 3º mõ irascit facile, cum nec in eo paruipendit, in quo tristat, nec in aliq̃ alio, qꝺ ꝓpter passionez non discernit ab eo, in quo tristatur, sed qa ꝓpter paruipẽsionez putat oppositũ euenisse eius, qꝺ appetebat: atq3 sperabat. Et causa huiꝰ est tristitia, que est dispõ prima ad irã, q̃ iclinat ad irascendũ ex omni leuicã, q̃ est, vel videt eẽ, vt dictũ est.

℄ Hinc quoq3 hore, ⁊ tẽpora, ⁊ dispositiones, ⁊ etates ex hisce patent, ⁊ que facile mobiles ad iram, ⁊ quãdo, ⁊ vbi, ⁊ qm̃ cuz magis in his sunt, etiã faciliꝰ mobiles sũt. Ipsi igit ita se hñtes facile mobiles ad irã sunt.

℄ Nunc ex dictis cõcludit ꝙ de facili debemus cognoscere, qui habitus faciãt nos magis aptos ad irã: ⁊ dicit. [Hinc quoq3 hore] .s. anni vt puta calide [⁊ tẽpora] .s. q̃ inter anni horas cõtingũt: vt tẽpora, in qbus vigent colere, [⁊ dispõnes] .i. cõplexiones cholerice [⁊ etates] qa iuuentus, ⁊ virilitas [ex hisce patẽt.] patent dico, [⁊ que facile mobiles ad iraz,] vt que calide, [⁊ quãdo] .i. que tẽpora facile mouent ad irã, qa tempora calida. [⁊ vbi] .i. que dispõnes. [et] ipz etiã, [qm̃ cum] hoies [magis in his sunt,] vt cũ magis sunt in horis, tẽporibꝰ, etatibus, dispõnibus, que aptius mouẽt ad irã, [etiam faciliꝰ mobiles] ad irã [sunt.] naz iuuenis faciliꝰ q̃ senex. in estate magis, q̃ in hieme, in tẽporibus comctaꝝ magis q̃ in humidis tẽporibus, in cholericis magis q̃ in pituitosis. nã in his magis a passionibꝰ habent. Demũ epilogat: ⁊ dicit. [Ipsi igit ita se habẽtes] vt dictum est. [facile mobiles ad irã sunt,] patẽt igit duo, ⁊ quonam mõ se habẽtes irascant, ⁊ quas ob res est ira.

℄ Irascunt autẽ deridẽtibus, ⁊ subsannãtibus, atq3 cõuitiantibus. oẽs eni cõtẽnunt.

℄ Nunc 3º ostendit qbus ꝑsonis irascimur. i. quo modo debent se habere hoies, qbus irascimur, quoꝝ p̃mitz locum affert: ⁊ dicit. [Irascũtur autẽ deridẽtibꝰ, ⁊ subsannãtibus, atq3 cõuitiãtibus.] Cuius rõnem affert ⁊ dicit. [Oẽs eni cõtẽnunt,] accepit eni e ὀλιγωρεῖν, pro cõte-

cõtẽnunt
ὀλιγωροῦσι
cõtemnunt
vituperant.

nunt, cōtēnunt omnes, deridētes quidem, risu, subsannā tes vero rugata frōte atqꝫ cōtracto naso, cōminantibus vero defectus obyciēdo. omnes eni hi ꝯtēnere videnť.

¶ Et ijs, qui per ea officiūt, quęcūqꝫ sunt contēptus indicia. Hęc aūt necessario sunt, quę neqꝫ alicuius gratia sunt, neqꝫ vtilia sūt faciētibus, quū videnť iā ppter paruipēsionē.

paruipēsiões v. ὀλιγωρίαν contumeliam.

¶ Assignat 2m locum, ꝛ dicit. [Et] irascimur [ijs] hoībus, [qui per ea officiunt,] atqꝫ vituperāt nos, [quęcunqꝫ sunt ꝯtēptus indicia.] Et exponit ea, quę sunt contēptus initia, ꝛ dicit. [Hęc autē] s. cōtēptus initia [necessario sūt, quę neqꝫ alicuius grā] i. quę neqꝫ ad vlciscendū, [neqꝫ vtilia sunt faciētibus] i. neqꝫ sunt ad lucrū faciendum, [quū videnť iam] i. sed sunt tātū, ꝛ videnť tantū facta eē [ppter paruipensionē.] veluti cū respiceremur fixis, atqꝫ contortis oculis a maleuolis, aut cum inimici vellent inuito coram nobis ambulare. Omnia eni hęc videntur contēnendi causa fieri, cum facienti nulla prorsus sit vtilitas, sed sola voluptas.

¶ Et maledicētibus ꝛ vilipēdētibus ea, quibus ipsi maxime student. Ut qui phia efferuntur, si qs philosophiā, ꝛ qua forma, si qs formam, ꝛ in cęteris similiter.

¶ Assignat 3m locum, ꝛ dicit. [Et] irascunť hoīes [maledicentibus, ꝛ vilipēdētibus ea, quibus ipsi maxime student.] ꝛ affert exēpla, ꝛ dicit. [Ut qui phia efferuntur,] irascūtur ei, [si qs phiam] vilipēderit [ꝛ qui forma] subaudi efferunť, atqꝫ pulchritudine, irascunť ei, [si qs formam] subaudi vilipenderit: vt Juno apud Uirgilium, sprętęqꝫ iniuria formę. [ꝛ in cęteris silr.] naꝫ sic videnť detracti, ac impediti ab opinione, quā de se putabāt.

¶ Lōge vero magis, si suspicati fuerint hęc nō inesse ipsis, aut pęnitus, aut nō valde, aut nō videri. Cum vero vehemēter sibi ea ineē putauerint, in quibus icrepanť, nō ꝑturbātur.

¶ Declarat nunc quādo amplificať ira, ꝛ assignat loca, quoꝝ pmum affert: ꝛ dicit. [Lōge vero magis] subaudi irascunť, qui paruipendunť in ijs, quibus studēt, [si] subaudi ppter talem paruipensionem [suspicati fuerint] scilicet [hęc] s. [in quibus increpanť] atqꝫ paruipēdunť, [nō inesse ipsis pęnitus] ipsis dico irascētibus, [aut] saltem suspicati fuerint hęc in quibus paruipēdunť [non] inesse [valde, aut] saltē [non videri] inesse: cū eni ppter paruipēsionē hęc, (in quibus ꝯtendūtur) suspectionē nobis generāt an insint eis. Quā contēnunť, vel an insint valde, vel an videanť ineē, magnopere irascūtur. [cū vero vehemēter sibi ea ineē putauerint in quibus increpātur] atqꝫ paruipēdantur, [non ꝑturbātur] nec irascūtur. Quo vero ad locū attinet annotatione dignū, ea, quę insunt irascētibus, quędā sunt, quę ppter paruipensionē vel nō inerūt, vel diminute inerūt: vt ciuilis potentia. hęc eni tolli potest ab aliquo ppter paruipēsionem, vel saltē diminui, quędā sunt, quę ppter paruipēsionē, nec tolli, nec diminui possunt, sed videnť non ineē. vt forma, phia, ꝛ cętera id genus. Phia eni tolli nō pōt, nec diminui a phō, licet phus sit paruipēsus in ea. pōt tamē ad opinionē nō videri phus. Et ppterea Arist. dixit, [si suspicati fuerit hęc (in quibus increpanť,) nō ineē ipsis aut pęnitus aut non valde.] nā per hęc respexit ad ea, quę tollunť vel diminuunť ppter paruipēsionē. vt sunt ciuilis potentia, ꝛ dilatio, ꝛ id genus. Cū vero dixit. [aut non videri,] respexit ad ea, quę licet ppter paruipensionem, nec tollunť, nec diminuuntur, tamen ad opinionem non videntur ineē: vt sunt philosophia, ꝛ forma, ꝛ artes.

¶ Et amicis magis quā non amicis. putāt eni oportere magis ab illis se bene pati quā non.

¶ Assignat 2m locum: ꝛ dicit. [Et amicis magis quā non amicis] irascimur subaudi si ꝑuipenderint, cuius rōnem affert: ꝛ dicit. [Putāt eni oportere magis ab illis se bene pati] idest benefieri [quā non.]

¶ Et assuetis honorare atqꝫ multifacere, magis: si non similr etiā cōuersentur. Nā ꝛ ab ijs putāt paruipendi: eadē eni vtriqꝫ facerēt.

multifacere περι... curare studere cogitare.

¶ Assignat 3m locuꝫ, ꝛ dicit. [Et assuetis honorare, atqꝫ multifacere] subaudi irascimur [magis,] scilicet cū paruipēderint, vel cū nō honorant, atqꝫ multifaciāt, vt solebant vel [si non similr etiā cōuersenť] nos honorando, atqꝫ multifaciendo, vt solebant. ꝛ assignat rōneꝫ, ꝛ dicit. [Nā ꝛ ab his putant paruipēdi] quādoqꝫ s. nō honorāt nos, atqꝫ multifaciunt nos, vt solebant. [si] eniꝫ subaudi nō paruipenderent, [eadem vtriqꝫ facerent] quo ad honorem, ꝛ venerationē, vt prius facere solebant.

¶ Et ijs, qui non bene remunerāt, neqꝫ ęqualitatem reddunt.

¶ Assignat 4m locuꝫ: ꝛ dicit. [Et ijs] subaudi magis irascimur, [qui nō bene remunerāt,] ꝛ debebant bene remunerare, [neqꝫ ęqualitatē reddūt,] ꝛ debent ęqlitatē reddere. Humana eni cōuersatio postulat, vt qui beneficia acceperit, beneficia etiā cōferat. Pręterea qui nō remunerant, ꝛ remunerare debēt, detrahūt, quia ostēdunt se beneficia recepisse ex debito, quasi ipsi sint maiores. Silr qui ęqlia non reddūt, ēt detrahūt, quasi nō ęstimantes beneficia tanta eē. ergo vtriqꝫ detrahunt.

¶ Et ijs, qui opposita faciunt, si minores fuerint. Nā omnes contēnere videnť. Et hi quidē quasi minores: illi vero quasi a minoribus.

¶ Assignat 5m locum: ꝛ dicit. [Et ijs] subaudi magis irascimur, [qui opposita faciūt] i. qui nō mō non remunerant, sed nobis aduersanť in oībus potissimū [si] qui opposita faciunt, ꝛ debent remunerare, [minores fuerint.] nam oēs contēnere videnť itaꝫ maiorem si opposita faciunt ꝛ debēt remunerare quā minores si opposita faciunt, ꝛ debēt remunerare, nō tamē eodē mō. nam [ꝛ hi] quidē. s. maiores opposita faciūt nos [quasi] ęstimādo [minores. Illi vero] s. minores, opposita faciūt, [quasi a minoribus] i. ac si a minoribus non debeat remuneratio fieri maioribus post beneficia accepta. ergo vtriqꝫ paruipēdunt, cū cōtraria fecerint, maiores nos reputādo minores seipsis. minores arbitrando se minores, sꝫ ab eis ad maiores nō eē beneficia remuneranda. quare legi debet sic vba. [Et ijs] magis irascimur, [qui opposita faciunt] eoꝝ, quę tenenť facere, sā [si minores] quā si maiores fuerint. [nam oēs] s. minores ꝛ maiores [contēnere videnť.] aliter tamē ꝛ aliter, naꝫ [ꝛ hi] s. maiores contēnere videnť reputando nos [quasi minores] ac iferiores non dignos remuneratione, (minores eni quasi ex debito maioribus pdesse debent). [Illi vero] s. minores putando nos eē maiores, sed [quasi a minoribus] non debere maioribus remunerationem beneficiorum fieri. Quare vtriqꝫ detrahunt.

¶ Et ijs magis, qui in nulla rōne sunt, si i aliquo contēnerint. Supponitur enim irā esse ppter paruipensionem erga eos, quos ops.

Et par

Et par est ne a minoribus contẽnantur.

¶ Assignat 6ᵐ locum: ⁊ dicit. [Et ijs magis] s. irascimur [q in nulla rõne] i. qui in nulla existimatiõe sunt, [si in aliquo,] in quo volumus honorari, [contẽnerint.] De inde assignat rationem: ⁊ dicit. Supponitur eñ irã eẽ ꝓpter paruipensionẽ erga eos, quos opz] i. erga eos, q in merito contempserunt: vt superius dictũ est. [Et par est,] ⁊ iustum [ne a minoribus contemnamur,] igiẽ magis irascimur ijs, qui nullius ęstimatiõis sunt, cum nos contẽpserint. nã si irascimur minorib⁹, cũ ꝯtẽpserit, magis irascemur ijs, q nulli⁹ ęstimatiõis sũt, si ꝯtẽpserint.

¶ Et amicis, si non benedicunt, aut faciũt. ac multo magis, si contra.

¶ Assignat 7ᵐ locũ: ⁊ dicit. [Et amicis] magis subaudi irascimur, [si nõ benedicũt, aut] si nõ [benefaciũt,] cuz debeant dictis, ac factis semper prodesse, [⁊ multo magis] subaudi irascimur amicis, [si contra] subaudi nos dixerint, aut fecerint.

¶ Et si non intendant indigẽtib⁹, sicuti Plexippus Antiphontis Meleagro. Est enim non intendere paruipensionis indiciũ. Naz quę nobis curę sunt, non latent.

¶ Assignat 8ᵐ locum: ⁊ dicit, [Et si] nobis [indigẽtib⁹] illi qui debent intendere, ac subuenire, non intendant, nec subueniũt, magis irascimur eis. ⁊ assignat exemplũ. ⁊ dic. [Sicuti Plexippus Antiphõtis Meleagro] magis iratus est, qa cũ esset in necessitatibus Meleagrus non intẽdit ei. Deinde ꝓbat locũ argumẽto a signo, ⁊ dicit, [Est eñi nõ intendere paruipẽsionis] i. despect⁹ [indicium] cũ despicere sit non reputare, nec intendere, nã (vt ingt) [quę nobis curę sunt,] ⁊ subaudi nõ paruipẽdimus, [non latent] nos. i. sumus intenti eis. ergo nõ itẽdere indigenti, est indiciuz paruipensionis, atqz despectus erga eum, hoc pacto Anaxagoras Pericli irat⁹ est, quia sibi indigenti non subuenit, qui debet subuenire, cum fuerit suus discipulus.

¶ Et ijs, qui in aduersa sua fortuna gestiũt, in prosperitatibusqz omnino furiũt, aut eñi inimici, aut paruipẽdẽtis signũ id est.

¶ Assignat locuz 9ᵐ, ⁊ dicit. [Et ijs] magis irascimur, [q in aduersa sua fortuna gestiunt] atqz lętantur, [in ꝓsperitatibusqz omnino furiunt,] atqz dolent. Ubi furiunt gręce est ευθυμουμενοις, ⁊ vetus trãslatio hz ⁊ ijs, qui boni animi: ⁊ Egidius exponit, hũc locum hoc pacto, [Et ijs] subaudi magis irascimur, [q in aduersa sua fortuna gestiũt, in ꝓsperitatibusqz oĩno boni animi sũt] i. amici, melius aũt locus est intelligẽdus, Et ijs] magis irascimur, [qui in aduersa sua fortuna gestiunt,] atqz lętanẽ, [in ꝓsperitatibusqz oĩno furiunt,] atqz dolẽt. cui⁹ rõnẽ affert, ⁊ dic. [Aut eñi idest signũ inimici] i. inimicitiarũ, q̃tenus in aduersis suis lętanẽ, [aut] est signum paruipendentis, quatenus furiunt, atqz omnino dolẽt in prosperitatibus.

¶ Et ijs, qui nõ curãt, si dolorem intulerunt. Hac rõne maloꝝ nũtijs etiã irascũtur.

¶ Assignat locũ 10ᵐ, ⁊ dicit. [Et ijs] subaudi magis irascuntur, [qui non curãt, si] alij vel extranei, vel inimici [dolorem intulerũt.] hac rõne Speusippus Calisthẽni maxime iratus est, qa Alexander Macedo sibi dolorẽ intulit, ⁊ Calisthenes non curauit, qui tamen debuit curare. Et ex hoc loco concludit aliũ, ⁊ dicit. [Hac ratione malorum nuntijs etiam irascuntur,] quoniam mala enũtiant nõn curantes inferre dolorẽ, atqz tristitiã.

¶ Et ijs, q vel audiunt de his, vel oculis mala eorum cernunt, quippe cum aut contẽnẽtibus, aut inimicis similes sint. Amici enim condolent, ⁊ omnes, qui propria mala vident, tristantur.

¶ Assignat locũ 11ᵐ, ⁊ dicit. [Et ijs] subaudi magis irascunẽ, [qui vel audiũt de his] mala, cũ qb⁹ versanẽ, [vel oculis eoꝝ mala cernunt,] ⁊ non contradicunt, qui deberent cõtradicere. cuius rõnẽ assignat, ⁊ dicit. [Quippe cum aut cõtendentib⁹, aut inimicis similes sint.] Nã si essent amici, contradicerent, ⁊ ꝯdolerent. [Amici eñi condolent, ⁊ omnes, qui propria mala vidẽt, tristanẽ.] ⁊ quia mala amicoꝝ sunt propria, si amici essent, reputarent ea propria mala esse. Et cum nõ reputẽt, ideo videnẽ similes inimicis, vel paruipẽdẽtib⁹, ⁊ sic pz loc⁹.

¶ Ad hęc eis, qui ad quinque contemnunt, ad quos honorari cupiunt, ad eos, quos admirantur, ad eos, a quibus volũt in admiratione hñi, ad eos, quos ipsi vereñ, ⁊ ad eos, q verentur ipsos, ad hos siquis contẽnat, irascuntur magis.

¶ Assignat locũ 12ᵐ, ⁊ accipiẽ a paruipẽsiõe eoꝝ, q ptinent ad nos ipsos. Et hoc ꝓponit, ⁊ dicit. [Ad hęc eis] subaudi magis irascunẽ, [q ꝯtẽnũt quinque] horuz gñа, q ptinent ad seipsos. primũ horum genus est eoꝝ, [ad q̃s honorari cupiunt,] siquis eñi cõtẽpserit eos, apd quos honorari cupim⁹, magis irascimur. 2ᵐ horuz gen⁹ ẽ [ad eos, quos admiranẽ] irascimur eñi valde, cũ aliqs ꝯtẽpserit eos, q̃s nos admiramur. 3ᵐ horuz gen⁹ est [ad eos a qb⁹ volũt in admiratione haberi,] irascimur eñi valde, cũ qs paruipẽdit eos, qbus nos volumus eẽ admirabiles. 4ᵐ horum genus est [ad eos, quos ipsi verentur.] Ualde enim irascimur ei, qui paruifacit eos, quos nos veremur ob fortitudinem, ⁊ vires. Nam paruifaciendo vires atqz eorum fortitudinez, quã nos magnifecimus. videnẽ opinari nos eẽ valde meticulosos. 5ᵐ horum genus est [ad eos, q vereñ ipsos.] Si eñi aliqs vires eoꝝ nullifecerit, q nos timent, viñr etiam nos, nostrasqz vires nullifacere. Ideo dicit, [ad hos] respiciendo [si quis contẽnat, irascũtur magis,] irascimur enim his magis, qa videnẽ nullifacere ęstimationẽ nr̃am.

¶ Et eis, qui eos contemnunt, quibus non succurrere turpe est. Ut parentes, liberos, vxores, subditos.

¶ Assignat 13ᵐ locũ, ⁊ dicit. [Et eis] s. valde irascimur, [qui eos contemnũt, quibus non succurrere turpe est,] vt si aliquis contẽpserit [parẽtes, liberos, vxores, subditos.] Ualde irasceremur ei, quoniam his non succurrere turpe esset, ⁊ vituperabile.

¶ Et gratiam non reddentibus, ꝓter conueniens enim paruipensio est.

¶ Assignat 14ᵐ locũ, ⁊ dicit. [Et] irascimur valde [non reddentibus gratiã] beneficioꝝ, cũ debent reddere. nã non reddere gratiam benefaciẽtibus (vt par est). [Est paruipensio ꝓter conueniens] i. paruipẽsio est irrationalis, ⁊ iniusta. Quo modo ꝯo differat hic 14⁹ locus a quarto superius assignato, perspicuum est, nam locus quartus loq̃batur de retributione, pręsens ꝯo loc⁹, de honoratione. Possumus enim reddere gratiã benefactoribus, aut retributione, aut honoratione.

¶ Et illudentes apud eos, qui student. nam illusio ex contemptu est.

¶ Assignat 15m locū, ⁊ dicit. [Et] s[cilicet] valde irascunt[ur] illudentes ea, que habētur in honore ⁊ studio [apud eos, q[ui] studēt,] aliqb[us]. Ubi cū valde irascimur eis, qui illudent phie, cui nos studem[us], vel alteri rei, circa quā est nostrū studiū. Cui[us] rōnē assignat, ⁊ dicit. [Nā illusio ex 9tēptu est.] Differt aūt hic locus a p[ri]mo, ⁊ a tertio loco. nā lz illusio, que grece est ειρωνεια, sit derisiōis spēs, tamē in plus est derisio, q̄ ironia, ⁊ sic differt a primo loco. differt etiam a tertio: q[ui]a ille est de maledictione, hic de illusione, siue ironia. modo autem differt ironia a maledictione, vt patet omnibus.

¶ Et ijs, qui sunt ceteris liberales, erga se nō sunt. Etenī id ex despectu est, non beneface re ⁊ ipsis in eis, in quibus omnibus.

¶ Assignat locū 16m: ⁊ dicit. [Et ijs] irascimur valde, [q[ui] sunt ceteris liberales, erga se nō sunt] liberales hoc pacto irascimur p[ri]ncipaliter his q[ui]q[ue] valde, qui cū sint ceteris familiarib[us] liberales, nobis aūt non sunt. ⁊ assignat rōnē: ⁊ dicit. [Etenī id ex despectu est, nō benefacere ⁊ ipsis] s[cilicet] ⁊ nobis [in eis, in qb[us] oib[us]] alijs bñfaciunt.

¶ Et id, quod iram efficit, est obliuio: veluti ⁊ nominum, cuz in modico sit. Quippe cū ipsa quoq[ue] signuz esse contemptus videat[ur]. Proficiscitur eni ex negligentia. Negligentia vo contēptus est. Quibus igit[ur] irascunt[ur], qualr[ite]q[ue] se h[ab]ntes, ⁊ quas ob res dictū est.

¶ Egidius putat Aristo. declarare proximū locuz. Melius autem puto Aristo. assignare locum quēdam generalem ex obliuione, ⁊ dicit. [Et id, qd irā efficit, est obliuio,] qd p[ro]bat a sili, ⁊ dic. [Veluti] subaudi efficit in nobis irā, ea obliuio, que ē [⁊ nominū] nostroꝝ: [cuz] s[cilicet] fuerit eorum memoria [in modico] s[cilicet] tempore. Cū eni aliquis obliuiscit[ur] nostroꝝ noium, non habēdo memoriam eoꝝ, nisi paruo tēpore, irascimur ei, ⁊ assignat causam, ⁊ dicit. [Quippe cū ipsa] s[cilicet] obliuio [signum quoq[ue] videat[ur] eē cōtēptus] cui[us] rōnem iterū assignat: ⁊ dicit. [Proficiscit[ur] eniz] obliuio [ex negligētia] atq[ue] incuria, [negligentia vo] atq[ue] incuria [contēptus est,] tunc epilogat: ⁊ dicit. Quib[us] igit[ur] irascunt[ur], ⁊ qualr se habētes] irascantur, [⁊ quas ob res] irascant[ur], [dictum est.]

¶ Patet autē opus esse vtiq[ue], vt ipse oratione tales efficiat, quales sunt, qui ad irascēdū sunt apti, ⁊ reos, qui aduersarij sunt ijs rebus propter quas irascuntur, etiam tales, q̄les sunt, quibus irascuntur.

¶ Cum dixisset hec tria de ira, nūc docet ex illis artez p[ro]uocandi iudices ad iram cōtra aduersarios, ⁊ dic. [Pz autē opus esse vtiq[ue], vt ipse] s[cilicet] orator [oratione] q̄ constit verbis ⁊ gestibus iudices, auditoresq[ue] ipsos [tales efficiat, quales sunt, qui ad irascendū sunt apti.] hoc est p[ri]mū ex p[ar]te iudicū, atq[ue] auditoꝝ. Ex p[ar]te vo aduersariorū, q[ui] rei dicunt[ur], dicit. [Et] op[or]z oōne [reos, qui aduersarij sunt, ijs reb[us] p[ro]p[ter] quas] hoies [irascunt[ur], ēt tales] p[re]parando facere, [q̄les sunt] p[er]sone, [q[ui]bus irascuntur.] hoc est 2m ex parte aduersarioꝝ. Facit autē orator hec ambo, nō generatione nāli, vt hō hoiez efficit, ⁊ equus equuz, sed oratione, que constat verbis ⁊ gestibus. Nam orator oratione debet iudices sic p[re]parare p[er] loca, ⁊ cōsiderationes, per quas inducunt[ur] hoies ad irā, vt irascāde

irateq[ue] se habeāt in aduersarios. Et aduersarios etiam oōne (vt dictū est) tales facere, p[er] loca eoꝝ, q̄ faciūt homines dignos ad subijciēdū ire, vt tales appareāt iudicibus, q[ui]b[us] irascant[ur]: vel contra quos dignuz sit eos irasci. Nā sic faciendo, iudices affectu occupati, nō discernētes verū, pro nobis decretū afferēt. ¶ Exēplū hui[us] artis est Juno apd Uirgiliū, q[ue] volens p[ro]uocare Eolum vt irasceretur cōtra troianos. dixit. Gens inimica mihi tyrrhenū nauigat equor. est eni Juno vsa loco 12o. naz cum Eolus haberet Junonē in admiratione, vt p[ro]uocaret eū ad irā 9 troianos, dixit Juno Troianā gētē eē sibi inimicā. Erat eni loc[us] si aliquis habz in admiratione aliquem, valde irascetur contra eum, qui parui pendit quem ipse in admiratione habet. Locus virgilij.

¶ DE MANSVETVDINE, DEQVE ARTE SEDANDI IRATOS ANIMOS.

¶ Qm̄ autem irasci ei quod est, mansuetum esse contrariuz est, ⁊ ira mansuetudini, dicēdum nunc quoq[ue] est, quo modo se habētes mansueti sunt, ⁊ quibus mansuete se habēt, ⁊ quas ob res mansueti sunt.

¶ Cū dixisset de ira, atq[ue] de arte p[ro]curādi iudices ad irā, nūc agit de māsuetudie, ⁊ de arte sedādi iratos iudices, ⁊ p[ro]ponit de māsuetudie illa tria, q̄ p[ro]posuit de ira p[er] vnū enthymema hō, qd explicat: ⁊ dic. [Qm̄ aūt irasci ei, qd est māsuetū eē 9triū est, ⁊ ira māsuetudini] ēt 9tria est, cū subaudi de contrarijs tot, ⁊ eadem dicēda sint, ideo assignat consequens: ⁊ dicit. [Dicēduz nūc quoq[ue] est, quo modo se habētes māsueti sunt,] quod est primuz, [⁊ q[ui]bus] homines ipsi [māsuete se habēt,] qd est scdz. [⁊ q̄s ob res mansueti sunt,] qd est tertium. Naz sicut de ira hec tria dicta sunt, si debemus prouocare auditores ad iram, ita de mansuetudine, (que est 9tia ire) hec tria dicenda, si debemus auditores mansuetos efficere. Ubi patet non vndeciz eē affectus, sz duodeciz, q[ui]a Aristo. ire tribuit contrarium mansuetudinem, quā Egidius ⁊ alij non assignauerunt. ergo affectus sunt duodecim.

¶ Sit itaq[ue] mansuetudo destitutio ire, atq[ue] sedatio.

¶ Pro executione illoꝝ triū, p[ri]mo describit māsuetudinez, ⁊ dicit. [Sit itaq[ue] māsuetudo destitutio] s[cilicet] cessatio [ire, atq[ue] sedatio,] siue q[ui]etatio: qua hoies a motu ire q[ui]escūt. ¶ Circa hāc definitionē q̄ritur, vtrū māsuetudo ⁊ clemētia dr̄ant. Quidā putāt inter clementiam, ⁊ mansuetudinem nullā drīam esse. Mouent[ur] aūt ob vnitate 9trarij, nam idē vitiū clemētie, atq[ue] māsuetudini opponit[ur]: vt crudelitas. Ea autez quorum contrariū est vnuz, atq[ue] idem, illa sunt vnum atq[ue] idem. Et quia clementie ⁊ mansuetudini idem contrarium est crudelitas, q[ui]a māsuetudo clementia erit. ¶ Sed hec positio stare nō potest, nam (vt Seneca dicit scdō de clementia libro) clementia est lenitas superioris aduersus inferiorez in cōstituendis penis. Mansuetudo vo est ire cessatio, atq[ue] sedatio, non modo superioris ad inferiorem, sed cuiuslibet ad quemlibet. Quare differūt pro dilucidatiōe accipiendum aliquas virtutes eē easdem cōcursu, quo refrenant eūdem actum, aliquas vo esse easdez, quo sunt vnius habitus vnius obiecti. Primo mō iustitia ⁊ liberalitas sunt vna virtus, nō simplr, sed concursu, quo refrenant eūdem actum. s[cilicet] furtū. Justitia quidē refrenādo concupiscētiam, qua hoies cupiūt bona alteri[us]. Liberalitas vo faciendo abstinere a furto. Et h[oc] pacto clemētia, ⁊ māsuetudo possunt dici eadē virt[us], nā māsuetudo ⁊ clementia

De clementia ⁊ māsuetudine.

& clemētia refrenant pęnas, clementia quidē diminuendo pęnas, mãsuetudo vero diminuendo iram, quę concurrit ad pęnas īferēdas. Secūdo vero modo differunt, q clementia exteriorem pęnā diminuit, ac lenit. Mansuetudo vero per se moderaꝛ impetum irę. & quia minuere pęnam, & moderari irę impetum differunt, igitur clemētia & mãsuetudo non sunt vna virtus, sed diuersę: sicuti pęna, & ira differūt. Ad vero, quod obijciꝛ, diluitur, quoniam mansuetudini, quę est directe circa iras, propriç opponitur vitiū iracundię, qd importat excessum irę. At crudelitas excessus puniendi. Vñ Seneca libro de clemētia 2°. crudeles inqt vocantur, qui puniēdi causam hñt, modū tñ nō habēt. Qui aūt in puniēdis hoib⁹ p se delectanꝛ, etiā sine cā, hi feri, aut seui dicunꝛ, qꝛ affectum humanum nō habent, quo hō hoiem nã diligit. Deīde quęritur vtrū mansuetudo sit virtus, & videꝛ q nō, qꝛ ois virtus corrūpiꝛ excessu, atq; defectu, sꝫ mãsuetudo seruaꝛ defectu irę, est eñi mãsuetudo irę diminutiua, dicendū mãsuetudinē esse virtutem moralē, qꝛ rō moralis virtutis eo qdē cōstat, quo appetitus rōni subijciꝛ, vt ethicoꝝ pmo Arist. scribit. Hoc autē ita esse in ipsa mansuetudine, pbauit Arist. libro ethicoꝝ 4°. qui mãsuetudinem dicit fm rationem rectam refrenare iras ḡ mansuetudo moralis virtus est. Diluitur vero obiectum, quia hab⁹ituis: qui medium tenet in ira, caret noie, ideo virtus quę nuncupatur ab ipsa irę diminutione, designatur nomine mansuetudinis, nec ab ratione, qꝛ (vt Arist. 4° ethicoꝝ scribit) virtus, quę tenet mediū in ira, propinquior defectui est q̄ excessui. quoniam (vt Salustius inquit) magis naturale est homini appetere vltionē illataꝝ iniuriaꝝ, q̄ ab vltione deficere. qꝛ iniuria quātūuis parua, semper ei, qui iniurias patitur, videꝛ magna, ppterea ea virtus, quę mediū tenet in ira, magis a diminutione mansuetudo, q̄ ab excessu dicta est. tamen reuera nec excessum nec defectū dicit, lꝫ nomine defectus dicatur mansuetudo. Ex his patet mansuetudinem esse affectum, & esse virtutē. Quatenus quidē simplr consideratur, vt est motus appetitus ad gerēda ira, est affectus. Quatenus vero hmōi motus regulatur ratione recta, est virtus. Aristoteles hic loquitur de mansuetudine, quatenus est affectus, in ethicis vero, quatenus est virtus.

Si ergo contēnentibus irascimur, & cōtēptus voluntarius est, manifestū est hīs, qui nihil horum faciunt, aut inuiti faciūt, aut huiusmodi videntur, mansuetos esse.

Ex definitiōe assignata de mãsuetudine īfert Arist. quibus hoibus nos mites, ac mãsueti eē debeamus, & pcedit enthymematice accipiēdo duo, ex qb⁹ infert locum generalem, & dicit. [Si ergo contēnentibus irascimur] vt superius dictum est, & est primum, [& cōtemptus voluntarius est], (q eñi contēnit, voluntariç contemnit.) hoc est scdm, tunc per locum ab opposito concludit locum, & dicit. [Manifestum est hīs, qui nihil horum faciunt.] idest qui fm nullam paruipensionis speciē cōtemnunt, [aut inuiti,] & inuoluntariç [faciunt] i. contēnunt, [aut hmōi videntur] i. aut videntur saltem inuiti contēpsisse, nos debere [mãsuetos eē.] Locus est ex contrarijs. loquiꝛ autē Aristo. in gręco in tertia psona, nos autē, vt clarius loqremur, trãstulimus verbum in pma psona. hīs igiꝛ generaliꝫ mãsueti sumus, qui nō cōtēnūt, vel si ɔtēnunt, inuiti cōtēnunt, vel si non inuiti contemnunt, saltem apparent non contēnere voluntariç.

Et hīs, qui vellent ɔtrīa eoꝝ, quę fecerūt.

Cū assignasset locū gnalē, nūc assignat loca spālia, nã spāñ mãsueti hīs sumus, q ɔtrio mō se hñt hīs, qb⁹ irascimur. [Et pmo] [his, q vellēt ɔtria eoꝝ, quę fecerunt.] Nam ex quo cōtra id, quod fecerūt, volunt, denotatur eos inuitos fecisse, quare non contēpserunt.

Et oibus, qui in seipsos etiam hmōi sunt, cum nemo seipsum contēnere videatur.

Assignat 2m locum specialem, & dicit. [Et oib⁹] [sumus mãsueti, [qui in seipsos etiã hō sunt,] vt sunt erga nos. Si enim id non aliter nobis q̄ sibi fecerint, facientes illud non videntur contemnere. [Cum nemo videatur seipsum contēnere.] verbi gratia, si ad conuiuium te vocauero, & mihi ipsi locum mēsę non assignauero, irasci mihi non debes, si nec tibi locū mēsę assignauero. Hoc enim ex ignorantia, & non ex malitia factum eē existimandum est, & sic non voluntariç, sed potius ex incuria, & dicit. [Cum nemo videatur seipsū contēnere,] q aliquis potest seipsum contēnere, quia tamē ignorat se paruipendere, ideo nemo videꝛ seipm paruipēdere.

Et hīs, qui fatenꝛ, & quos pęnitet. nã quasi pro satisfactione habentes id, quod est dolere de factis, cessant ab ira.

Assignat 3m locum, & dicit. [Et hīs] s. mansueti sumus, [qui fatentur, & quos pęnitet. nam quasi p satisfactione habentes id, quod est dolere de factis,] & subaudi & fateri errorē fecisse, [cessant ab ira.] in qbus verbis Aristoteles induit pro satisfactione iniuriarum duo requiri, quorum vnum est fateri se errasse, scdm vero est dolere de errore facto. Hęc enim duo mitigant irã, vt Aristoteles dicit. vtrū vero hęc duo sufficiant pro omni ira sedanda contra paruipendentes, bona quęstio est, tamen mihi hīs relinquo, qui in pfectis honoris versantur. Cā vero, qꝛ ex pnia, & confessione pęnas q̄si luerūt. — De satisfactione iniuriarum

Signum autem est in seruorum punitione, negantes enim atq; contradicētes magis flagellamus, cum vero iure se flagellari consitentur, cessamus ab ira.

Hr autem homines sint mansueti ac mites hīs, qui fatentur, & quos pęnitet, probat pmo a signo: & dicit. [Signū autē est in seruoꝝ punitione, negantes enim atq; contradicentes] seruos [magis flagellamus] atq; punimus. [cum vero iure se flagellari,] atq; puniri [confitentur, cessamus ab ira,] hęc a signo.

Causa vero, quoniam manifesta negare impudētia est. Impudentia autē contemptio, atq; despectus. nã quos valde despicimus, eos non veremur.

Nūc assignat cām ex⁹ signi, qd dixerat de seruis, & dicꝛ. [Cā vero] subaudi quare negātib⁹ magis irascimur, est, [qꝛ manifesta negare] ἀναισχυντία. i. [ipudētia ē] siue inuerecūdia. Qui eñi manifeste vera negat, vꝫ inuerecūdus, atq; ipudēs: cū errare nō pudeat. [Impudentia aūt,] qua inuerecūde negamus alicui manifeste vera, [cōtēptio] illi⁹ [atq; despectus] est, [nã quos valde despicimus, eos nō veremur,] nec pp eos verecūdamur, & q reges magnifacim⁹, ideo corã eis loq, & manifeste vera negare nos pudet. Quib⁹ ḡ p locū a ɔtrio manifeste vera negare nos nō pudet dīspicere videmur. Verbū aūt ἀναισχυντία in veteri trãslatiōe interpꝛtaꝛ irreuerētia, quam interpretationem lꝫ Egidius adaptet, tñ dilucidius legēdū ē, vt diximus. Propter tria ḡ factū — De satisfactione

dolentibus mansueti sumus, pmo qdez, qa vitio qsi ex dolore, z psessiōe expleri videt. deide qa factum dolentes, nec cotēnere, nec despicere videtur. Postremo qa factum dolentes videntur inuiti fecisse.

¶ Et ijs, qui se humiliant, nec contradicunt ipsis. Videnē eni se minores esse fateri. minores vero metuunt, z metuentiū nullus cōtēnit. Qz autē ad humiliatos cesset ira, canes quoqz ostendūt, qui sedētes nō mordēt.

sedentes καθίζοντας prostratos

¶ Assignat 4m locuz. z dicit. Et ijs mansueti sumus, q se humiliāt, nec irati ipsis cōtradicūt. Et assignat rōnē satis clarā, z dicit. Videnē eni se minores eē fateri eis, quibus se humiliant, nec contradicūt. minores vero metuūt .i. z quo vident se facere minores, metuūt, z metuētium nullus cōtēnit .i. z quo metuūt, non contēnunt. Qz autē humilitate ira sedet, pbat signo sumpto a cane, z dicit. Qz autez ad humiliatos cesset ira, canes quoqz ostendūt, q sedētes non mordent, nec pstratos, narrāt enim cum non morderi a canibus, qui se pstrauerit atqz canib' sedendo vel iacendo humiliauerit. idē etiam de leonibus remilit Plinius.

¶ Et studiosis ad studiosos, non eni contēnere, sed studiosi esse videntur.

¶ Assignat 5m locuz: z dicit. Et studiosis ad studiosos subaudi māsuetudo est naz erga nos studiosos studiosi sunt. Nō eniz nos contēnere, sed studiosi eē vidētur nos multifaciendo.

¶ Et ijs, qui maiora largiti sunt.

¶ Assignat 6m locū, quē in veterib' trāslationib' nō inuenimus, sed in nr̄is codicib' dicit. Et ijs subaudi sum' mansueti, q maiora .s. nobis largiti sunt, q̄ nosipsi. Causa aūt: qa grati videnē, z non contēnentes.

¶ Et rogantibus, z petentibus, humiliores enim.

¶ Assignat 7m locum: z dicit. Et rogantibus, z veniaz petentibus, mansueti sumus. Cuius rationē assignat: z dicit. Humiliores enim videntur. quo vero humiliores sunt, non contemnunt, nec despiciūt. Quo aūt, nec ↄtendūt, nec despiciūt, eis sumus mansueti, atqz mites.

¶ Et ijs, qui nec cōtumeliatores, nec subsannatores, nec contēptores sunt, aut nulli' aut non bonorum, aut non taliū, quales nos ipsi sumus. Generatimqz ex contrarijs mitigātia oportet considerare.

¶ Assignat 8m locum. z dicit. Et ijs etiam mansueti sumus, q nec sunt contumeliatores, nec subsannatores, nec contemptores .i. derisores, z exponit se, z dicit, nec contumeliatores, nec subsannatores, nec contemptores, aut nullius scilicet hominis, quia si nullius erunt tales, nec nostri erunt tales: aut si sunt aliquorum tales, non sunt bonorū tales, igitur nec nostri, qui boni sumus. aut si aliquorum bonorum sunt tales contemptores, non erunt talium contemptores, quales nosipsi sumus. ergo omnifariam eis debemus esse mites, quia nullo modo sunt nostri contemptores. Propterea addit ex his omnibus quasi vniuersalem locū: z dicit. Generatimqz ex cōtrarijs locis, quibus exposite sunt persone, quibus debemus irasci, mitigātia idest loca oportet considerare, per que sciamus quibus debemus esse mansueti. nam contrariorum eadez est disciplina, atqz scientia. His igitur mansueti sum' q

se, qa contrario modo se habent eis, qbus irascimur.

¶ Et ijs, quos timent, z quos verentur, naz q̄diu sic se habēt, non irascuntur. Impossē eni est timere simul atqz irasci.

¶ Nunc quibus mansueti sumus per accidēs, exponit, z assignat primū locum, dicens. Et ijs mansueti sunt, quos timent, z quos verentur. idest in reuerentiā habent, cuius rationem assignat, z dicit. Nam q̄diu sic se habent, vt timeant z in reuerentiā habeant, eis nō irascuntur, quos timent, ac in reuerentiam habēt. Cuius vlterius rationem affert: z dicit. Impossibile eni est aliquem timere, ac in reuerentiam habere simul atqz ei irasci. Hac ratione non irascimur regib', nec potentibus: nec parentibus, nec pceptorib', nec dijs.

¶ Et ijs, qui ira pciti fecerunt, aut nō irascūtur, aut minus irascuntur. Non enim cōtēptu videnē fecisse. quippe cum nullus irat' contēnat. Est enim contēptus absqz dolore. ira vero non absqz dolore.

¶ Assignat scdm locum: z dicit. Et ijs, qui ira parciti fecerunt. scilicet iniuriam, aut non irascuntur: aut minus idest parum irascuntur. Cuius rationem affert, z dicit. Non enim contemptu videntur fecisse, sed occecati ira, cuius rationem affert: z dicit. Quippe cum nullus iratus contemnat, cuius causam affert: z dicit. Est enim contemptus absqz dolore immo (vt dictuz est) cum delectatione. ira vero licz sit cum aliqua delectatione, non tamen est absqz dolore, donec expleat vltio. Quare qui irascitur, non contemnit.

¶ Et ijs, qui ipsos verentur.

¶ Assignat tertium locum: z dicit. Et ijs mansueti sumus, qui nos ipsos verentur, differt autem hic locus a primo, quoniam hic est conuersus primo. nā primus erat de ijs, quos nos timemus, atqz veremur, hic autem est de ijs, qui nos verentur, ac timent.

¶ Qui vero modo cōtrario se habēt q̄ q irascitur, patet quoqz eos māsuetos eē. Veluti in ludo, in risu, in die festo, in felicitate, in successu, in ↄsumatione. Vtrcqz in indolētia, z in laudabili voluptate, ac in spe honesta.

risu γέλωτι loco. die festo ἑορτῇ. festo.

¶ Cum dixisset de hominibus, quibus māsueti sumus, nunc exponit qualiter nos affecti mansueti sumus. et assignat locum generalem, z dicit. Qui vero modo contrario se habent q̄ qui irascitur, patet quoqz eos mansuetos esse. ergo generatim mites māsuetiqz homines sunt, cum modo contrario se habeant eis, qui irascunē. speciatim autem per exempla tangit loca, quorum primum affert, cum dicit. Veluti in ludo, siue ioco. Deinde tangit scdm: z dicit. In risu. idest in ridiculis, z voluptatibus, que habentur ex ridiculis. Deinde tangit tertium: z dicit. In die festo, in quo omnes iubilant, atqz letantur. Deinde tangit quartum: z dicit. In felicitate, z prosperitate, per quaz omnes illarescūt. Deinde tāgit 5m: z dicit. In successu, felicit' optate rei. venatores eni cū feras venati sūt, (qn sūt i successu optate rei) letanē: sicuti mō saluo, vbi nā in successu grece est, ἐν κατορθώσει, z in veterib' trāslatiōib' legit in correptiōe. qa (vt Egidi' ingt) iucūdū est alios corrigere, qd Aristo. primo huius satis exposuit. Deide tāgit 6m, z dicit. In consūmatione .i. in suppletiōe inopie, qm (vt s' habu' dictū est) iucūdū ē supplere defect' atqz idigētias.

Deinde

deinde tangit 7ᵐ q̄si generatis: ⁊ dicit. [Uiterq̃ in indolētia, ⁊ in laudabili voluptate, ac in spe honesta,] id est aūt i dolētia a laudabili voluptate, q̄ a multi nō dolēt, q̄ tñ nō sunt in laudabili voluptate. Sūt aūt hoīes in spe honesta, cū sperāt honorari valde ex h̃s, q̄ agūt, cū igit̃ tales oēs nō sint in tristitia, cōtrario mō se hūt h̃s, qui sunt in ira, ⁊ ꝑpterea mā̄sueti sunt. qualr̃ igit̃ nos affecti mansueti sumus, ex hisce perspicuum est.

¶ **Adhuc autē q̄ a longo tp̄e, ⁊ non de nouo in ira sunt, sedat enim iram tempus.**

¶ Nūc 3° de causis, quibus sedatur ira, ⁊ assignat loca, quorum primum accipit a tēpore: ⁊ dicit. [Adhuc autē qui a lōgo tempore, ⁊ nō de nouo in ira sunt,] subaudi mitescūt. cui⁹ cām assignat, ⁊ dicit. [Sedat enī irā tp̄s.] cā est, q̄a tp̄is lōgitudo delet memoriā iniurię suscepte, memoria autem suscepte iniurię deleta, deletur appetitus vlciscendi. igitur deletur ira.

¶ **Et sedat irā alterius maiorē punitio, quę in alium suscepta est prius.**

¶ Egidius textū diuisum in duo loca habebat, tñ in gręco codice, hic est vn⁹ loc⁹, assignat ergo Arist. nunc 2ᵐ locum: ⁊ dicit. [Et sedat irā maiorē alterius] idest quę habetur a principe, vel a p̄tore, vel a iudice erga alterū, [punitio, quę in alium suscepta est prius.] Si enim iudex habuerit duos delinquentes, cum punierit alterū eorum, ex tali punitione sedatur ira erga alterū. causa est, quoniā cum ex punitiōe sedetur aliquo mō ira in iudice erga alterū eoꝝ, facile possum⁹ inducere aiuz eius ad quietem irę, quam habet erga alterum. Inducta enī quiete pro aliqua sui pte, facile induci pōt pro tota.

¶ **Quocirca recte Philocrates, cū ei q̄dam dixisset, cur iratę plebi non respōdes: nōduz inq̄t, sed tunc, cuz alium videro cōdēnatuz. Mā̄suescunt enī cum iram in aliū effunderint, quale Erophilo contingit, quem q̄uis magis in euz furerent, q̄ in Calisthenē, qm̄ tamē pridie Calisthenem morte damnauerant, facile absoluerunt.**

¶ Quod dixerat, nūc exemplo ꝑbat: ⁊ dicit. [Quocirca recte Philocrates, cū ei q̄dā dixisset, cur iratę plebi nō respondes: nondū inquit, sed tunc, cum aliū videro cōdēnatum] subaudi respondebo. Aristo. assignat causaz, cur cum expletur ira in vno, mā̄suescimus in alijs: ⁊ dicit. [Mā̄suescūt enī] iudices [cū irā in aliū effunderit, q̄le Erophilo ꝯtingit, quē q̄uis magis in eū furerēt] s. plebei [q̄ in Calisthenē, qm̄ tñ pridie Calisthenē morte dānauerāt, facile absoluerūt,] ⁊ non ob aliud nisi q̄a iram effunderunt in Calisthenem. Recte ergo dictū est mitescere homines, cum iram effundunt in alium.

¶ **Et si augumentum receperint.**

¶ Assignat 3ᵐ locum, ⁊ dicit. [Et] subaudi mā̄suescūt iudices, vel hoīes irati, [si augumētū] aduersitatū subaudi [receperint.] tribulatiōes enī quę nobis superueniunt, causę sunt vt mansueti euadamus. nam cuz maiora pręmant, minora quiescunt.

¶ **Et si maius malum passi sint, q̄ irati intulissent. quasi eniz suppliciū accepisse putāt.**

¶ Assignat 4ᵐ locū, ⁊ dič. [Et] q̄escūt irati ab ira, [si] illi ꝯ quos fuerint irati, [maius malū] icōmodaq̄ maiora [passi sint, q̄ irati] eis [intulissent,] cui⁹ cāz dič. [Putant enī] ab iratis [q̄si suppliciū] sui sceleris [accepisse.] scilicet ab ipso deo, q̄ est oīuz vltor: ⁊ sic q̄escūt. Egidi⁹ h̄o dicit, h̄ euenire p̄ accñs, q̄ten⁹ hoīes ex malo alioꝝ mouent̃ ad misericordiā, ⁊ sic irati cōpatiētes ei, ꝯ quē irati sunt, ex compassione maioris mali quiescunt ab ira. Quare per accidens hoc euenit.

¶ **Et si intulisse ipsi putant iniuriam, ac iure pati. Non enim aduersus iustum fit ira. qm̄ non adhuc pręter conueniens putant pati. ira autem hoc erat.**

¶ Assignat 5ᵐ locū, ⁊ dič. [Et] irati mā̄suescūt, [si intulisse ipsi putāt iniuriā, ⁊ iure pati,] cui⁹ rōnē assignat, ⁊ dicit. [Nō enī aduersus iustū,] vel aduersus maluz iure illatū [fit ira.] ⁊ assignat rōnē rōnis, ⁊ dič. [Qm̄ nō adhuc] q̄ patiunt̃ malū, [putāt pati] malū [p̄ter ꝯueniēs,] sꝫ iniuste arbitrant̃ pati malū. [ira aūt h̄ erat] s. cū q̄s putat pati malū p̄ter ꝯueniēs, atq̄ oīno p̄ter rationē. Quare cū aliquis patitur malum iure, mansuescat contra eum, qui malum intulit, quia putat iure passum esse.

¶ **Quapropter oratione oportet castigare, nam ⁊ serui, qui castigantur, minus moleste ferunt.**

¶ Ex h̃s īfert p̄ q̄re ōhem⁹ potī⁹ v̄bis q̄ manu castigar̃, ⁊ dicit. [Quapp̄ orōne opꝫ castigare] subaudi magis q̄ manu, ⁊ causam assignat ab exēplo seruoꝝ, ⁊ dič. [Naz ⁊ serui,] subaudi [qui] verbis, atq̄ oratione [castigantur, minus moleste ferunt.]

¶ **Et si ignorare putauerint, qm̄ ꝑpter se, ⁊ pro quibus patiebantur. Ira enim singularium est, palam autem ex definitione.**

¶ Assignat 6ᵐ locum, ⁊ dič. [Et si ignorare putauerint] eos, q̄ iniuriā itulerūt, [qm̄ ꝑp se] itulerūt, [et] ea [p̄ q̄b⁹ patiebant̃,] putauerint eī ignorasse, mā̄suescūt. nā q̄ iniuriā iferūt ignorāter, ⁊ ꝑp cās, q̄s ignorāt, vīr q̄si non parui pēdere, ⁊ sic min⁹ irascimur ꝯ eos. Cām assignat, ⁊ dič. [Ira enī singularium est,] q̄ singulār̃ scim⁹, h̄ [aūt] ita eē [palā] est [ex ōfinitione] q̄re cū putauerim⁹ eos, q̄ nobis iniuriā itulerūt, nō cognouisse nos, nec ꝑcepisse cāz ꝑp quā iniuriā itulerūt, mā̄suescim⁹ eis. Uel fortasse locus 6⁹ sic itelligit̃. [Et si] irati [putauerint] eos, ꝯ q̄s appetim⁹ vltionē, [ignorare, qm̄ ꝑp se, ⁊ p̄ q̄b⁹ patiebant̃] vlciscimur, mā̄suescim⁹. ira enī singulariū est, ⁊ eoꝝ, q̄ sciūt ꝯ se vlcisci, vt pꝫ ex ōfinitiōe. q̄ loc⁹ ē nos mā̄suetos fieri erga eos, q̄ ignorāt vltionē fieri ꝯ seipsos. Hęc ex p̄ō ꝯuenit his, q̄ postea mā̄suescim⁹ erga eos, qm̄ paruipensio nō fit p̄ ignorātiā causę, atq̄ ꝑsonę ꝑuipēsę.

¶ **Quapp̄ recte scriptū est dixisse Ulissem vrbium euersorem: quasi non vltus, nisi ⁊ a quo, ⁊ quam ob rem cognouisset.**

¶ Probat 6ᵐ locū authoritate, ⁊ dič. [Quapp̄] recte scriptū est dixisse [poeta] [Ulissem] πτολιπόρθον .i. vrbiū euersorē, ⁊ non vltorē, [quasi non vltus, nisi ⁊ a quo, ⁊ quam ob rem cognouisset,] ille, cōtra quē fit vltio. ⁊ q̄a vrbes, quas diripuit Ulisses, nō cognouerūt Ulissem vlciscētē, nec cāz ꝑpter quā est vltus, ideo Ulisses nō vltor, sed euersor vrbium dicitur a poeta.

¶ **Quare nec ceteris, q̄ nō sentiunt, irascunt̃, nec quoq̄ defunctis, quasi iaz extrema passi, nec dolituri, nec cogni turi sint: quod irati cupiunt. Quapropter ꝑbe poeta cū Achillis irā sedare voluisset, quam in Hectorem**

iam mortuū gerebat, dixit, surdā enim terram vexat iratus.

¶ Ex his infert cōtra quos fatuū est irasci, ⁊ dicit. [Quapropter nec ceteris, qui nō sentiunt irascimur,] vt cōtra muta alalia, aut cōtra arbores, propterea dicit. [Nec quoq; defunctis] irascimur propter duo, quorū primum assignat, cum dicit. [Quasi iā extrema passi] subaudi sint, ⁊ cum nō possint magis pati, q̄ passi sint, ideo non irascimur, scdm̄ vero, cū dicit. [Nec dolentes] subaudi sint, quia homines cōtra quos exercemus irā, debent sentire, ac dolere: vt d cā est. [nec cognituri sint,] nā exercēda ira est, cōtra eos, qui cognoscūt, [qd irati cupiunt,] quia volunt sentiri atq; cognosci ab eis, cōtra quos exercent iras. Hoc probat authoritate Homeri, ⁊ dicit. [Quapropter pbe poeta cum Achillis irā sedare voluisset, (qui in Hectorem iam mortuum gerebat) dixit,] κωφην γαρ δη γαιαν αικιζει μενεαινων, id est [surdā enim terram vexat iratus,] quia Hector mortuus contra quē iram exercebat Achilles, terra surda, ac non sentiens erat: contra quam ira exercenda non est.

¶ Palam igitur, quoniam si sedare iram voluerimus, ex his locis dicēdum. Ipsos quidem adaptent fieri tales. Eos autem, quibus irascuntur, timēdos, aut verendos aut gratos, aut inuitos fecisse, aut factū dolentes.

¶ Nūc assignat artem sedādi iudices, aut quosuis alios iratos ⁊ dicit. [Palā igitur, quia si sedare iram voluerimus] subaudi in iudicibus, vel aliis quibusuis iratis, [ex his locis dicēdum,] quibus patēt causę sedandi irā. igitur p arte rhetorica [quidem] oratione [adaptent] iudices [fieri tales,] vt sunt, qui mānsuescunt, p loca, ex quibus colligūtur causę mitigātes iram [eos autē] s. reos vel reos, [quibus] iudices [irascūtur,] ostendat orōne esse [timēdos, aut verēdos, aut gratos, aut inuitos fecisse, aut factū dolentes,] nā sic mansuescent nobis. quare cū iudices pręparauerimus modo, quo irascentes se habēt, ⁊ aduersarios mō, quo se habēt illi, quibus irascimur, ex dictis locis, ⁊ rebus eos ad iram prouocabimus. ergo cōtra, cū auditores pparabimus mō, quo se habent mites, ⁊ etiā nos vel nostros mō, quo se habent, quibus mitescimus, ex dictis locis, ⁊ rebus, eos sedatos facimus. Sedamus autē mitesq; ipsos facimus, cū ostenderimus eos, quibus irascimur, aut timendos, aut verendos, aut gratos eē, aut inuitos fecisse, aut factū dolētes. Hęc de arte sedandi irā.

¶ DE AMORE ET AMICITIA.

¶ Definientes vero amicitiam, ⁊ amare, dicamus quos amāt, ⁊ oderūt, ⁊ propter quid.

¶ Nunc de amore ⁊ odio, ⁊ de arte inducendi hoīs ad amorem, vel odiū pertractat, ⁊ primo pponit suam intentionē, ⁊ ordinem intētionis, ⁊ dicit. [Definiētes vero amicitiā] siue amorem, [et] ipm̄ [amare] primo loco, psequēter [dicamus quos amāt, ⁊ oderūt] i. quonā mō affecti hoīes amant, atq; odio habent. ⁊ subaudi qualr affecti amant, atq; oderūt, [⁊ propter quid,] ⁊ dicamus res, quibus hi amant, ⁊ illi amant. nā (vt dictum est) hęc tria necīa sunt ad artē inducendi auditores ad quēuis affectū.

¶ Sit itaq; amare velle alicui, quę bona putat, non sui, sed illius gratia: eorūq; actiuum esse inquantum potest.

¶ Prosequitur, ⁊ primo definit ipm̄ amare, nam ex hoc patet quid sit amor: ⁊ dicit. [Sit itaq; amare velle alicui, quę bona putat, nō sui, sed illius gratia,] subaudi cui vult illa bona. dixit [bona:] quia velle alicui mala, est odisse. dixit, [quę bona putat,] quia error eē potest in bonorū cognitione, sed satis est, vt velit illi bona, quē amat, q̄ ipse putat bona eē. Dixit etiā [nō sui gratia, sed illius,] quia si volumus alicui bona, quatenus illa redūdāt in vtilitatem nostram, cum, cū illa volumus, nō amamus, nec sufficit ad amādum, vt velimus alicui bona illius gratia, sed vt dicit, opus amare nostrū [esse actiuū eorū] bonorū, [inquantum] fieri [pōt,] alioquin nō amaremus, cū nō pcurare mus bona psonę amatę, vt nobis procuramus.

¶ Amicus autē est, qui amat, atq; redamatur. Putantur enim amici esse, qui sic se adinuicem habere putantur.

¶ Cum descripsisset ipm̄ amare, nūc describit ipm̄ amicum: ⁊ dicit. [Amicus aūt est qui amat, atq; redamatur,] cuius rōnem assignat ex cōmuni hoīum opinione: ⁊ dicit, [Putantur eni amici eē] ex cōmuni hoium opinione, [qui sic se adinuicem habere putantur:] vt seinuicem mutuo ament, atq; redamentur.

¶ His vero suppositis, eum qui ⁊ in bonis cōgratulatur, ⁊ in doloribus cōdolet, non alia de causa, nisi illius, amicum esse necesse est. Omnes eni gaudent, si vt volunt, fit, si autē contra, dolent. Quare dolores ac voluptates voluntatis signum sunt.

¶ Cum descripsisset amicos, nūc ex dictis, concludit signa, quę amicitię sūt, mutuiq; amoris: ⁊ dicit. [His vero suppositis,] quę nūc de amicis, ⁊ de ipso amare diximus, [eum qui ⁊ in bonis cōgratulatur, ⁊ in doloribus cōdolet, non alia de cā, nisi illius,] qui ostendit amicus, [amicū esse necesse est.] Cuius rōnē assignat: ⁊ dicit. [Oēs enim gaudēt, si vt volūt, fit, si autem cōtra] i. s. fit, [dolent:] ⁊ quia cum accedūt bona amico, fit vt amicus eius vult, ⁊ cum accedūt mala ipsi amico, fit cōtra, hac rōne amicus gaudet ex bonis amici: ⁊ dolet ex malis illius. ex his cōcludit, quę amicitię signa sunt: ⁊ dicit. [Quare dolores, ac voluptates] i. s. cōes, ac mutuę, amicitię [signū sunt,] quia sunt signū vnius ⁊ eiusdē volūtatis, quę amicorum est. Est eni amicorū vnū velle, ⁊ vnum nolle. ¶ Circa hęc, q̄ Arist. dicit, videamus primo, vtrū amor sit in ea aię parte, quę dī concupiscibilis. ex verbis eni Arist. lib° topico. 2° videtur, nam eo loco tradit amorem eē in cōcupiscibili, confirmat hoc ea, quę pposuit Arist. in hoc libro, pposuit eni dicere de affectibus, qui motus sunt appetitus sensualis, ⁊ cū amor non sit motus partis irascibilis, igitur erit motus in concupiscibili. Ex aliis videtur amorē esse in parte appetitiua, quę est volūtas: nam dixit Aristo. hic, amare eē alicui velle bona, quę putantur bona, velle autē bona alicui est actus volūtatis. Volūtas aūt est appetitus intellectiuus. ergo amor est in appetitu intellectuali, ⁊ non in concupiscibili. Dōm amorem eē multiplicem, nam cū amor sit aliqd ad appetitū ptinens, ⁊ cū amoris ⁊ appetitus obiectū sit bonū, fit, vt p differētia appetituum, sit amoris differētia, ⁊ quia quidam appetitus est, nō consequens apprehensionē ipsius appetētis, sed alterius, ideo hic appetitus dicitur appetitus nālis. Res eni nāles appetunt id, qd eis conuenit iuxta naturam, nō propter apprehēsionem ppriā, sed propter apprehensionē instituētis naturam. Alius autē est appetitus consequens apprehensionē ipsius appetentis, nō quidem ex libero iudicio, sed ex necessitate, ⁊ hic appetitus est in mutis ipsis aialibus sensitiuus, qui eti in hoībus non nihil libertatis hz, inquātū rōni obedit.

Digressio amoris.

Alius

tiuus vo est appetitus cõsequẽs apphensionẽ appetentis sm liberum iudiciũ, & hmõi appetitus rõnalis atq intellectiuus est, qui voluntas appellaẽ. Et qz appetitus est multiplex, amor ẽt multiplex est, nam in vnoquoq appetitiuũ amor dĩ illud, qd est principiũ motus tendentis in rem amatã. in nãli quidẽ appetitu, principium huiusmodi motus est nãlis aptitudo ad id, qd tendit. & hec dĩ amor nãlis. sicut ipsa natiua aptitudo corporis grauis, qua tẽdit ad locũ mediũ, est grauitas, q̃ nãlis amor est. Et silr coaptatio appetitus sensitiui ad aliqd iucundũ, dĩ amor sensitiuus, qui est affectus concupiscibilis. Coaptatio vo appetitus intellectiui ad aliqd bonũ, qd est vere bonũ, est amor rõnalis, siue intellectiuus. Ex his pz quis amor est in ea animę parte, quę dĩ concupiscibilis, nõ eni in ea est amor nãlis, nec amor intellectualis, igiẽ in ea est amor, qui est affectus appetitus sensitiui, & cum non dicaẽ respectu boni ardui (qd est obiectũ irascibilis) erit in parte ipsa cõcupiscibili. Obiectũ vo qd est ad oppositũ, diluiẽ, qz velle accepit Aristo. pro appetere, vt sit sensus, [amare est] velle. i. appetere. bona alicui, quę bona putat, [& dixit, [quę bona putat,] ad dñiaz bonoẓ intellectus, quę sunt vere bona, bona vo q̃ putanẽ bona, sunt bona sensualia, quę pñt esse vere bona, si eligunẽ a recta rõne, & possunt appetere bona, si eligãtur ab appetitu sensitiuo pędominãte rõni. Ex his vlterius pspicuũ est, quis amor sit affectus. non eni amor, (qui est motus appetitus nãlis) est affectus. affectus eni est virtutis cognoscẽtis, aut virtutis, quę subordinatur virtuti cognoscẽti. nec amor (qui est motus appetit' intellectiui) est affectus, qm amor (qui est appetitus intellectiui) cõseqtur apphẽsionẽ appetentis sm liberũ iudiciũ. ergo amor (qui diciẽ affectus) est motus virtutis cõcupiscibilis. hoc autẽ declaraẽ, qm appetibile mouet appetitũ mõ, quo agens nãle mouet passum sibi correspondẽs, agẽs aũt nãle duplici motu mouet suũ patiẽs, & dando formã, & dando motũ consequentẽ formam. & qz appetibile est agẽs naturale, appetitus vo est passuz appetibili correspondens, ideo prima mutatio, qua appetit' ɔcupiscibilis mutaẽ ab appetibili, vocaẽ amor, q nihil aliud est, q̃ cõplacentia appetibilis. motus vo (qui consequiẽ ex hac cõplacentia in appetibile) est desiderium. quies autẽ, qua appetitus quiescit in ipso appetibili, est gaudiũ. Sic ergo cum amor consistat in quodaz primo motu appetitus ab appetibili, perspicuũz erit amorem esse passionẽ, atq affectum, & proprie quidẽ, vt est in cõcupiscibili. Ulterius ex his pz amorẽ (cũ accipiẽ pro affectu) valde differre ab ipsa dilectione, nam amor pro affectu est in ipsa virtute cõcupiscibili, dilectio vo non in cõcupiscibili, sed in volũtate est tantũ. naz solũ est in ipsa rõnali natura. ¶ Sed quęres vtrũ amor differat a beniuolẽtia, & vĩ q non, qm (vt Aristo. hic dixit) amare est bene velle, ergo amor est beniuolentia. dicẽdũ, amorem, siue capiaẽ pro affectu, qui est in cõcupiscibili (siue pro ɔplacentia, quę est in voluntate) semp ab ipsa beniuolẽtia differre. Si enim capiẽ amor pro affectu, differt ab ipsa beniuolẽtia, primo, qm ipsa beniuolentia semp est in ipsa volũtate, quę est appetitus est rõnalis. Amor aũt pro affectu, semper est in ipsa virtute cõcupiscibili: quę pars est appetitus sensitiui. deinde differunt, qz (vt Aristo. inquit 9° ęthico.) beniuolẽtia nõ hz impetuz aliquem inclinationis, qz ex solo iudicio rõnis bõ vult alicui bonũ. Amor aũt impetum aliquez inclinationis hz. tertio differũt, qz amor ex quadã ɔsuetudine proficiscitur, beniuolentia aũt interdũ ex repẽtino oritur: quemadmodum nobis de pugilibus euenit, qui pugnãt, quorum alteruz vellemus vincere. At amor nõ repente, sed (vt dictũ est) ex ɔsuetudine oritur. At si amor capiẽ pro motu in appetitu intellectiuo, quę est complacentia rei amatę, etia differt ab ipsa beniuolentia: nam amor quãdam vnionẽ importat rei amatę ad amantẽ, & econuerso, quatenus amans existimat rem amatã quodã modo vt vnaz sibi, at beniuolẽtia est simplex volũtatis actus, quo volumus alicui bonuz, ẽt nulla p̃supposita vnione affectus ad ipsum. & sic amor quouis mõ sumptus ab ipsa beniuolentia vĩ aduersus. qd vo ad oppositũ afferebatur, dilutũ est, nã Aristo. bona velle, pro appetere bona accepit. pz insuper amorẽ pro cõplacentia (quę in volũtate est) nihil aliud esse q̃ ipsaz dilectionẽ. dilectionẽ vo differre ab ipsa beniuolẽtia, eo mõ, quo amor intellectualis differt ab ipsa beniuolẽtia. nam dilectio addit vnionẽ rei amatę ad amãtẽ, beniuolentiã vo, nequaq̃.

¶ Sed adhuc quęres, quę dñia est inter amorẽ amicitię, & amorẽ cõcupiscentię. Dicendum motũ amoris ad duo tẽdere, & ad bonũ, qd quis vult alicui, vel sibi, & ad id, cui bonum vult. Amor igitur (quo amamus illud bonũ, qd alteri volumus,) cõcupiscentię est. Amor autem, quo amamus illud (cui volumus bonum) amicitię est. Qua rõne fit, vt cum amamus Quintiã, amor sit amicitię, cum vo amamus ea bona, quę Quintię volumus, amor sit cõcupiscentię. cã est, qm id, qd amore amicitię amatur, per se, atq simplr amatur. id vo qd amaẽ amore concupiscẽtię, non per se, sed alteri amaẽ. Ex q pz vlterius tam amorem cõcupiscentię, q̃ amorem amicitię reperiri in vtroq appetitu. vz. sensitiuo, & intellectiuo. nam per vtrunq appetitum possumus amare bonum alteri & rem, cui appetimus bonum. De amore etiaz plurima alia diximus libro nostro de pulchro, quę nunc pręetermittimus.

¶ Et quibus iam eadẽ bona, ac mala sunt.

¶ Loca vo, & elemẽta, quibus cũ sint, amicos ostẽdere, & cũ nõ sint, facere possumus, assignat nũc, & generatim q̃tuor, particularia vo plura, a dilectione itaq assignat primum locũ, & dicit. [Et quibus iam eadẽ bona, ac mala sunt,]hi sunt amici. recte aũt dicit Egidius in hoc Aristo. in omni affectu puocando tria esse tractanda, & quonam modo affecti sint in eiusmodi passione, & quibus, & pp̃ter quę. Sed qm amicitia, & amor (vt hic loquiẽ) relatio quędã ęquiparantię videẽ, cũ amicus sit alter ipse, si dixerimus quibus hoĩes sunt amici, leue erit videre, quo nã modo se habẽtes amici sunt, determinando ergo Arist. de amore amicitiaq ipsa, duo tantũ facit, qz primo assignat quibus homines sunt amici, scdo per quę amor atq amicitia in hominibus sunt. nam in pmo intelligiẽ tertiũ. vz. qui hoĩes apti sunt amore. Causa autez pręsentis loci est, qz amicorũ omnia sunt cõmunia, ergo quoz eadem bona ac mala sunt, hi amici sunt.

¶ Et qui eisdem amici, & qui eisdẽ inimici. Nam his eadem velle necesse est.

¶ Scdm locũ a dilectione affert, & dicit. [Et qui eisdez] s. hominibus sunt [amici, & qui eisdez]sunt [inimici,]hi quoq amici sunt, & assignat rationẽ, & dicit, [nã his eadem velle necesse est,]quare cum dilectio & velle vnum sit, hi amici erunt inter se. Egidius hũc locuz in duos resoluit, sed rectius legendus est vt vnus. quoniam vnam illius assignat rationem.

¶ Et qui q̃, vt sibi, aliĩ vult, illi amicus videẽ.

¶ Iterum ab ipsa dilectione tertiũ locum affert, & dicit. [Et qui quę, vt sibi, aliĩ vult, illi amicus videẽ,]est enim eis dilectio, & velle vnum, vt dictum est.

¶ Et eos amát, qui benefecerunt, aut sibi ipsis, aut ijs, qui sibi curę sunt, vel si magna, vel si libenter, vel si tēporibus huiusmodi, suiq; gratia, vel quoscunq; benefaciēdi voluntatem habere putant.

¶ Hic locus vnus est ex parte benificētię, quē assignat, & dicit. [Et eos amant, qui benefecerūt, aut sibi ipsis] .s. amātibus, [aut] subaudi benefecerunt [ijs, qui sibi curę sunt,] vt filijs, vel ꝓpinquis, ꝓsertim [vel si magna] fecerunt, [vel si libenter] benefecerunt, [vel si tēporibus huiusmodi] benefecerūt, in quibus valde indigebant, [suiq; gratia,] non ad vtilitatē facientiū. & non solum amamus eos, qui nobis, aut ijs, qui nobis ꝓpinqui sunt, benefecerunt, sed [vel quoscūq; benefaciendi] nobis, vel propinquis nostris [voluntatem habere putamus.]

¶ Et amicoꝝ amicos.

¶ Ex parte aūt beniuolentię assignat primum locū, & dicit. [Et] amamus [amicorum amicos.]

¶ Et amantes, quos ipsi amant.

¶ Insuper ex parte beniuolentię assignat scdm locū, & dicit. [Et] .s. amamus [amātes,] quos nos [ipsi amamus,] vtputa eos, qui amant ꝓpinquos, vel filios, vel libros, opera nostra, & id genus.

¶ Et amatos ab ijs, qui nos ipsos amant.

¶ Pręterea ex parte beniuolentię assignat locū tertium, & dicit. [Et] scilz amamus [amatos ab ijs, qui nos ipsos amant,] & causa est, quę superius dicta est, quia amicorum est vnum velle, & vna dilectio. & licet sermo Arist. in grę co legatur in verbo tertię personę, quia tamen in latino clarius verbū legitur, vt transtulimus, ideo non est vis facienda in constructione.

¶ Et eos, qui sunt eisdē inimici, odioq; habentes eosdē, quos nos ipsi odio habemus.

¶ Ex parte vero inimicitiaꝝ assignat locū primū, & dicit. [Et] amamus [eos, qui sunt eisdez inimici,] quibus subaudi nos sumus: [odioq; hn̄tes eosdem, quos nos ipsi odio habemus.] nam amicoꝝ vna est erga eosdez cōis dilectio, vnūq; commune odium.

¶ Et eos, qui odio habētur ab ijs, quos nos ipsi odio ꝓsequntur. Nā his oībus eadē esse bona & nobis ipsis vnr̄. Quare velle quę nobis ipsis sunt bona, qđ quidem erat amici.

¶ Iterum ex parte inimicitiaꝝ assignat locū scdm, & dicit. Et eos] .s. amamus, [qui odio habenť ab ijs, quos nos ipsi odio ꝓsequimur] .i. & amamus inimicos inimicorum, cuius rōnē assignat, & dicit, [nam ijs oībus eadez esse bona & nobis ipsis videnť.] ꝓpterea cōcludit, [q̄re velle videmur bona quę nobis ipsis] subaudi, & amicis [sunt bona, qđ quidē velle est amici,] nam amicoꝝ est vnū velle, & vnum nolle. Si enim duo aliquē oderunt, qđ est vni bonum, alteri bonū esse videť. ergo opz nos bōna eis velle, q oderunt, id quod nos odio habemus, videntur autē hęc omnia particulariter dicta firmari in ea consideratione quę est, qꝫ inimici eiusdē inter se amicitia coniungantur.

¶ Ad hęc beneficos in pecunijs, & salute: quo circa liberales, ac fortes colimus.

¶ Cum superius assignasset vnum locuz ab ipsa benificentia, iterꝫ redit ad assignanduz scdm, & dicit. [Ad hęc] amamus [beneficos] qui nobis bn̄faciunt [in pecunijs, & salute,] cuius signum affert, & dicit, [quo circa liberales,] q nobis bn̄faciunt in pecunijs, [ac fortes,] q nobis bn̄faciūt in salute, [colimus,] honoramus ac amamus.

¶ Et iustos. tales aūt putamus esse eos, qui non aliunde viuunt. vtputa qui non ab operando, hoc, est nec agricultura, nec alia arte maxime.

¶ Nunc assignat loca a virtutibus, & primo ab ipsa iustitia, & dicit. [Et iustos] .s. amamus. & exponit, qui sunt iusti, & dicit, [tales aūt] .s. iustos [putamus esse eos, qui nō aliūde viuūt. vtputa qui nō] viuunt [ab operando, hoc est nec agricultura, nec alia arte maxime] viuūt. nā agricultores videnť dānari alijs, artifices vero lucri causa videtur subripere bona alioꝝ, quare qui viuūt ꝓprijs facultatibus putamus iustos. Hos eniz amamus ꝓp se, quia propter virtutem sunt boni: & amore digni.

¶ Et modestos, quoniam non iniusti. — modestos σ-upova s temperatos.

¶ Scdm locū assignat a modestia, & dicit. [Et] amamus [modestos, qm̄ non sunt iniusti,] & licet modesti sint iusti, tñ et modesti amanť ꝓp se, quia modesti. est enim modestia moderatio cupiditatuz rōni obediens, vt Uarro ait, cuius verba Nonius Marcellus sic refert, non eos optime vixisse dicam, qui diutissime vixerunt, sed eos, qui modestissime .i. modice. vel dicitur a modo, vt Ciceroni, & plerisq; veterū placet. adhibet enī modestia modum humanis actionibus, ne quid agať, qđ nimium sit: sicut etiā parū. Sed id, qđ satis sit, hoc est mediuz inter vtrūq; extremoruz, qđ iure optimo ab omnibus laudatur. modestos ergo amamus, & quia sunt per se boni, & quia sunt iusti in omnibus humanis actionibus.

¶ Et non curiosos, propter eandem causaz.

¶ Tertium locū assignat a carentia curiositatis, quę virtus et est attinens ad modestiam, & ad iustitiam, & dicit, [Et amamus] eos, [qui non sunt curiosi,] non enim se intromittūt de rebus nostris, nec sunt contēptores, [ꝓp eādē cāz] hos amam᷑, vtputa quia sunt iusti atq; modesti.

¶ Et quibus volumus amici esse, si ipsi velle vidētur. Sunt autē huiusmodi, qui virtute clari sunt, atq; probati, aut ab omnibus, aut ab optimis, vł ab eis, quos nos admiramur, atq; in ijs, in quibus eos admiramur.

¶ Quartuz locū a claritate virtutis assignat, & dicit. [Et] eos amamus, [quibus volumus] amici esse, [si ipsi] nobis amici [esse velle videntur] .i. si ipsi voluerint nobis esse amici. & exponit eos, quibus volumus esse amici, & dicit, [sunt aūt huiusmodi, qui virtute clari sunt, atq; ꝓbati aut ab omnibus] aut subaudi a pluribus, [aut ab optimis,] qui sunt pauci, [vel] saltez [ab eis, quos nos eos admiramur, atq; in ijs, in quibus nos eos admiramur.] nam tales optimi sunt, & excellētissimi, per quę vult habere generatiz oēs, qui virtute prędīti sunt, esse diligibiles. quoniam oēs sunt boni ꝓpter se amabiles.

¶ Et iucundos in ꝯsuetudine, diuturnaq; cōuersatione: quales sunt faciles, & neq; peccata redarguentes, neq; contentiosi, neq; pertinaces, nam oēs huiusmodi pugnaces sunt. pugnantes vero opposita velle videntur.

¶ Nunc vero assignat loca ab ipsa iocūditate, & primo affert primū, & dicit. [Et] subaudi amamus [iocūdos in cōsuetudine, diuturnaq; conuersatione:] & exponit, quales isti sunt, & dicit, [quales sunt faciles,] & quasi exponens, qui faciles sunt, dicit, [&] sunt subaudi faciles, qui [neq;]

sunt peccata] redarguentes, neqꝫ contētiosi, neqꝫ pertinaces,]cuius rōnē assignat, ꝛ dicit. [nā oēs huiusmodi] s. redarguētes peccata, ꝯtētiosi, atqꝫ pertinaces[sunt pugnaces, pugnaces ꝟo opposita velle videntur,] ꝛ cuꝫ opposita voluerint, non sunt amici, quoꝝ est vnuꝫ cōmune velle. ergo per faciles intelligit adulatores, qui sunt simulati amici, ꝯtrarij facilibus sunt difficiles, siue agrestes, mediū ꝟo tenent affabiles. Quod aūt adulatores sint iucūdi, lib° pmo est expositū. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, per contētiosos eos intelligit, qui aduersanē semp ijs, quę nos dicimus, per pertinaces ꝟo eos, qui vltra ꝙ aduersenē ijs, quę dicimus, sunt inuincibiles in ijs, quę nobis aduersanē: quales sunt perfidi, qui nimis credunt proprijs opinionibus: vt dicitur 7° ęthicoꝝ.

¶ Et tam illudere ꝙ sufferre apti. naꝫ ad eadem prope vtrīqꝫ tendunt. cum ꝛ illudi, ꝛ illudere apte possint.

¶ Cum dixisset primū locū iucundoꝝ in cōsuetudine ꝛ cōuersione, dixissetqꝫ illos esse faciles, nūc assignat secūdum, quos non vno noīe exponit, sed pluribus, ꝛ dicit. [Et]subaudi iucūdi in cōsuetudine ac cōuersatione sunt [apti tam ludere ꝙ sufferre]ludos, ꝛ assignat rōnē, ꝛ dicit, [nam ad eadē prope vtrīqꝫ]. s. tam illudentes, ꝙ ferētes ludos[tendunt,]ac studēnt, qm̄ ad iucūde cōueniendum ac ad eadē iucūda, quę in vita sunt[cum ꝛ illudi ꝛ illudere apte]vtrīqꝫ[possint.] quare primus locus erat eoꝝ, q sunt faciles, scḋs aūt eoꝝ, q ludis ꝯpatibiles sunt.

¶ Et eos, qui pręsentia bona laudāt: eaqꝫ maxime, quę ipsi timent amittere.

¶ Assignat tertiū locū, ꝛ dicit. [Et]amamus[eos, qui pręsentia bona laudāt,]vtputa,[ꝛ ea maxime q̄ ipsi timent admittere.]nā huiōi bona sunt nobis chara. vt sunt forma, honores, filij, ꝛ cętera id genus. causa autem, quia tales sunt nobis iucundi.

¶ Et mundos facie, veste, totaqꝫ ipsa vita.

¶ Assignat tertiū locum, ꝛ dicit. [Et]amamus[mundos facie]hoc est tota corporis supficie, veste, totaqꝫ ipsa vita,] ꝛ hi possunt dici splendidi. nam in his nonnūqꝫ tanta gratia est, vt deformitatē non permittat inspici. ꝛ sunt iucūdi, eos facile puellę amant in libro ꝟo de pulchro de his perquirendum.

¶ Et eos, qui nec errores, nec bñficia exprobrant. vtrīqꝫ enim arguendi cupidi sunt.

¶ Assignat quartū locum, ꝛ dicit. [Et]amamus[eos, qui nec errores, nec beneficia exprobrant.]cuius rationem assignat, ꝛ dicit, [vtrīqꝫ eniꝫ]. s. tam erroꝝ ꝙ beneficioruꝫ exprobratores[arguendi cupidi sunt] ꝛ sic nō sunt iucūdi ad cōuersandum, quare nec amabiles.

¶ Et eos, qui non machinanē mala, neqꝫ crimina in memoria tenent: sed facile reconciliantur. nam quales erga cęteros esse putamus, tales etiam in nos futuros arbitramur.

crimina ἐγκλήματα iniurias imponunt mala ipsius.

¶ Assignat quintū locū, ꝛ dicit. [Et eos]. s. amamus, [qui nō machinanē mala,]vt sunt, qui omnia dicta aut facta in mala reducūt, vt suspecti. [neqꝫ crimina]siue iniurias, siue mala, quę ei imponunē, [memoria tenēt: sed facile recōciliant.]cuius rationē assignat, ꝛ dicit, [nā]post experientiā (quā de eis habemus) [quales erga cęteros eē putamus]ac videmus, [tales ēt in nos futuros arbitramur:]ꝛ ob hanc cām Romani Cęsarem amauerūt, qm̄ facile iniuriarum obliuiscebatur.

¶ Et eos, qui nec maledici sunt, nec scientes proximorum, aut sua mala. sed bona. id eniꝫ agere boni est.

¶ Assignat sextū locuꝫ, ꝛ dicit. [Et eos]. s. amamus, [qui nec maledici sunt, nec scientes ꝓximoruꝫ, aut sua mala, sed]eos, q tam ꝓximoꝝ, ꝙ sua[bona]sciunt, ꝛ assignat rationē, ꝛ dicit, [id eni agere boni est.] nam bonus abijcit a ꝓpria mente hominum mala, ꝛ cōmemorat bona: Quare qui cupiūt ab alijs diligi, nec sua, nec ꝓximoruꝫ mala dicere, aut notare oꝫ. nam qui sua mala dicit, argumentū est ꝙ facile dicat alioꝝ mala, ꝛ qui mala aliorū, maledicus est. Quare semper bona dicere debet, nō per modū iactantię, aut adulationis, sed per moduꝫ exēpli, vt alios trahat ad bonum, atqꝫ ad sui dilectionem. hoc enim (vt inquit) bonus agit.

¶ Et eos, qui nec irascentibus, nec studiose quicqꝫ agentibus, contradicunt. pugnaces enim qui huiusmodi sunt.

¶ Assignat septimū locuꝫ, ꝛ dicit [Et eos]. s. amamus, [q nec irascentibus, nec studiose quicquā agentibus, cōtradicunt.]ꝛ assignat cām, ꝛ dicit, [pugnaces eniꝫ] sunt, [q huiusmodi sunt]. s. qui contradicunt irascentibus, ꝛ eis, qui studiose, atqꝫ cum virtute aliquid agunt, ꝛ cum sint pugnaces, non erunt iucundi.

¶ Et eos, qui erga nos sic affecti sunt, vt nos admirentur, virtuteqꝫ pręditos putent, nobisqꝫ gaudent. Sintqꝫ maxime ijs in rebus affecti, in quibus magnope admiratione digni, studiosi, ac iucundi videri volumus.

¶ Assignat octauū locū, ꝛ licet Aristo. assignando locuꝫ hūc, sit locutus p verba tertię personę, nos tñ (vt clarius locū interpretaremur,) per verba primę ꝑsonę locū transtulimus. vnde dicit. [Et eos]. s. amamus, [qui erga nos sic affecti sunt, vt nos admirenē, virtuteqꝫ pręditos putent, nobisqꝫ gaudent]. s. in ꝓsperis, ꝛ subaudi in aduersis condolent, [sintqꝫ maxime ijs in rebus affecti,]atqꝫ studiosi, [in quibus magnopere admiratione digni, studiosi, ac iucūdi videri volumus.] nā sic erunt nobis iucundi. vnde aliqui fuerunt, qui in choreis gratiā habuerunt, ꝑꝑ eas eniꝫ a suis puellis redamationē nacti sunt. nam puellaꝝ studiū in choreis erat. Aliqui per modulationes, cytharas, cymbalos, sonosqꝫ harmonicos grām a suis puellis habuerunt, nam earum studiū solū in his erat. nōnulli per carmina, rithmos, elocutiones, celebritatē in literis, gratiā cōsecuti sunt suis e puellis, qꝛ puellę eoꝝ studiosę erant. Hunc in moduꝫ Corynna Nasonē, Lesbia Catullū, Cynthia Propertiū, Galatea Maronem, ꝛ alię alios, ꝛ poetas, ꝛ oratores, ꝛ phōs, cęteroqꝫ cuiuscuis generis literatos deperierunt. nec ob aliud nisi qꝛ viri tales sua studia amabant.

¶ Et similes, eadēqꝫ profitentes, nisi turbēt, eadēqꝫ ex re sit vita. Hoc eniꝫ pacto illud fieret, figulus figulo.

profitentes ἐπιτηδεύοντας exercentes.

¶ Hactenus de locis ab ipsa iucūditate, nūc assignat loca a similitudine, quoꝝ primū affert a similitudie professionū, ꝛ dicit. [Et]amamus[similes, eadēqꝫ ꝓfitētes,]atqꝫ exercentes, [nisi turbēt]ea, quę profitemur, [eadēqꝫ ex re sit vita]. i. nisi eadē ex re vitę subsidia consequantur. [hoc enim pacto illud]. s. Hesiodi[fieret,]ꝛ pro ꝟo haberet, κεραμεὺς κεραμεῖ, idest[figulus figulo.] naꝫ oēs figuli similitudine ꝓfessionis se amant, qꝛ tñ se turbant

in lucro, & in his, quę sunt vitę necessaria, mutuo se oderunt, quia animalia eodē cibo viuētia, mutuo se odio hūt.

¶ Et eos, qui eadem cupiunt, si possibile sit ipsos simul participare. q si non, idem quoq; sic accidit.

¶ Nunc assignat scdm locū a similitudine cupiditatum, ac desideriorum, & dicit. [Et eos] s. amamus, [qui eadē cupiūt,] quę nos cupimus: [si possibile sit ipsos] eisdē [simul participare. q si non] esset possibile, [idem quoq;] dissodicū [sic] similiter (vt dictū est de figulo) [accidet.] vnde poeta riualem posse non ego ferre iouem. riualis enim non habet odio riualem quatenus est similis, sed quatenus turbat suum amorem.

¶ Et eos, q non despiciendo ita se habent, vt non vereant dicere, q ad nostrā gloriā sunt.

¶ Hactenus de locis a similitudine, nūc de locis, quę ab ingenuitate, atq; studiositate sunt, pertractat, & assignat primū, & dicit [Et eos] s. amamus, [qui non despiciendo] subaudi nostra, [ita se habent] subaudi ad nos, [vt non vereantur dicere, quę ad nostrā gloriam sunt,] sed palam ea prędicant. Quo vero ad constructionē attinet, Aristo. in gręco vtit verbis in tertia persona, ideo obscura est lectio, vt clarior igitur fieret, sic in prima persona transtulimus.

¶ Et eos, apud quos in reuerentia sunt, quę ad veritatem pertinent.

¶ Quicquid Egidius exposuerit, Aristo. assignat scdm, & dicit. [Et eos] s. amamus, [apud quos in reuerentia sunt, q ad veritatē] subaudi pertinēt. nā isti sunt veridici, atq; ingenui, & ea virtute clari, quę dicitur veritas.

¶ Et eos apud quos in honore esse cupim⁹.

¶ Assignat locū tertium, & dicit. [Et eos] s. amamus [apud quos in honore esse cupimus,] nemo enim capit esse in honore apud aliquē, quē nullo modo amat. & si dixeris nos cupere esse in honore apud inimicos, immo apud omnes. Dicendum nos amare omnes ea ratione, qua cupimus esse in honore apud eos. Alia fortasse rōne odio eos habemus. Epaminūda tñ dicebat, ab hoste nō laudem, sed se victoriam quęrere.

¶ Et eos, quos ęmulatores, & non inuidos habere volunt, aut amāt, aut amici eē volūt.

¶ Assignat locum quartum, & dicit. [Et eos, quos ęmulatores, & non inuidos habere] homines ipsi [volunt, aut amant] s. amore affectus, [aut amici esse volūt] amore amicitię, atq; dilectionis. & visus est distinctione, qz nō semper amore affectus amamus ęmulatores, sed amore amicitię, (qui sequitur iudiciū rationis) semp amamus ęmulatores, modo non sint nostri inuidi.

¶ Et eos, qui bona cooperantur ne sibi, & nobis maiora eueniant mala.

¶ Assignat locū quintū, in quo visus est verbis indicantibus tertiā personā, nos vero trāstulimus per verba indicātia personam primā, & ideo dicit. [Et eos] s. amam⁹, [qui bona cooperant ne sibi, & nobis maiora eueniant mala,] illis, quę parata erant venire. qz enim fauent nobis, vt vel non veniant aduersitates, vel veniāt, sed nō in tanto excessu, ideo sunt amabiles.

¶ Et eos qui absentes similiter atq; p̄sentes diligūt. quocirca qui in defunctos huiusmodi sunt, hos cuncti amant.

¶ Hęc de locis a studiositate, ac virtute, de clemētia vero & locis, quę sumūtur ab amore, nunc pertractat, & assignat primū, & dicit. [Et eos] subaudi amamus [qui] nos [absentes similiter atq; presentes diligunt.] nam hi videntur amare nos gratia nostri, & non pp vtilitatē, vel delectationē. ideo quasi particularē assignat per viā consequētię sm locum, & dicit, quo circa, [qui in defunctos hmōi sunt] s. amici, vt in viuentes, [hos cuncti amāt] s. tanq veriores amicos, cū et defunctos diligant, nec sunt amici fortunę, sed boni. hęc de locis ab amore.

¶ Et vir eos, q non derelinquentes, studiosi sunt nimiū in amicos. nā ex bonis rebus, q̄s amamus, bonos amicos, maxime diligim⁹.

¶ De locis vero, qui sumunt a studiositate in amicos, loquens nunc assignat primum, & dicit. [Et vir eos] s. amamus, [qui nō derelinquētes] subaudi ea agere pro amicis, quę sunt agenda, [studiosi sunt nimium in amicos.] cuius rōnem assignat, & dicit, [nam ex bonis rebus,] quę externe sunt, [quas] nos [amamus, bonos amicos maxime diligimus.] quales sunt, qui nunq derelinquētes ea, quę agere debent, studiosi sunt nimiū in amicos.

¶ Et eos, qui nihil nobis fingunt, cuiusmodi sunt, qui vel mala sua nobis aperiūt. Dictū est enim nos non vereri, si apud amicos, quę ad glorias. Si igit qui verent, non amāt, qui non verent, amanti similes sunt.

¶ Nunc assignat scdm locū, & dicit. [Et eos] s. amamus, [qui nihil nobis fingunt,] quos exponit, & dicit, [cuiusmodi sunt, qui vel mala sua nobis aperiunt,] & non tantum mala, sed et bona. cuius rōnē assignat ex his, quę superius dixerat, & dicit, [dictū est enim nos nō vereri,] immo sine pudore esse, [si apud amicos] aperimus ea, [q ad gloriam] sunt. quāto magis non verebimur, si aperiemus, quę sunt ad vituperationē. nūc recolligit vim rōnis, & dicit, [si igit qui verent] aperire bona & mala, [non amant,] per cōuersionē cōtrapōnis [qui nō verent] bona & mala aperire, [amantes similes sunt,] idest erūt veri amici. sed subaudi, qui nihil nobis fingūt, non verentur nobis bona, & mala aperire, igit qui nihil nobis fingunt, erūt nobis veri amici. ¶ Quo vero ad cōstructionē attinet Aristo. in verbis suis gręcis nunc sermonē deligit in pma, nunc vero in psona tertia, nos aūt semp eodē modo verba trāslatauimus, nam sermo est clarior.

¶ Et non timendos, & quibus confidimus. Nullus enim amat, quem metuit.

¶ Assignat scdm locū, & dicit. [Et] amamus [non timendos, &] eos, [quibus cōfidimus,] cuius rōnes assignat, & dicit, [nullus enim amat, quē metuit.] nā cū timor sit imaginatio futuri mali, ab eo putamus futurū malum euenire, quē timemus. quare cū ab eo, quē timemus, malū futurum nobis euenire imaginemur, fieri non poterit, vt illum amemus.

¶ Amicitię vero species sunt, sodalitium, familiaritas, necessitudo, ppinqtas, & alię id gen⁹.

¶ Huc vsq; Aristo. locutus est de locis, quibus amicos esse cognoscere possumus, & si non fuerint, facere. nunc breuiter amicitiarum spēs enumerans, dicit, [amicitię vero spēs sunt, sodalitiū, familiaritas, necessitudo, ppinquitas, & alię id genus,] quę 9° ethicorum sunt pertractatę. Sodalis quidē est socius in rebus leuioribus, quasi vna sedens. Inde sodalitiū Cicero cōuiuiū appellat. Familiaris vero amicus est, qui nobiscum versat. diuturnaq; cōsuetudine nobis astringit, quasi in eadem familia nobis

coniunctos necessitudo vero est, quã verã, et strictã amicitiam sequitur Cicero, cum ait sibi cum equitibus Romanis necessitudinem esse.

¶ Amicitiã vero efficiunt grã, et si feceris, nõ rogatus et cũ feceris, nõ significaueris. Sic enim ipsius causa videris, et non ob aliud.

¶ Demum assignat causas, que amicitiã efficiũt, et dicit [Amicitiã vero efficiũt] gratia, qua aliqs gratiosus videtur amãti. vel gratia .i. gratitudo, nam ingratitudo extinguit amicitiã. deinde assignat secũdã cãm, et dicit, [et si feceris, non rogatus,] nã qui rogatus facit, vĩ vendere qđ facit. assignat tertiã, et dicit, [et cũ feceris, non significaueris. Sic eni] (vt dicit) [ipsius cã videris, et nõ ob aliud] fecisse. de arte vero, qua cũ aliqui non sunt amici, eos facere possimus, dicemus capite proximo, cũ de inimicitiis agemus. ¶ Sed dubitatur, qr cause amoris, et amicitie eedem, et toidez videntur. Sed cause amoris sunt bonum, cognitio, et similitudo. igitur cause amicitie erunt bonum, cognitio, et similitudo. nõ ergo ille, que enumerate sunt ab Aristo. hic. dicendum amorem et amicitiam valde differre. nam amor esse potest, et non mutuus, sed amicitia omnis mutuus amor est. bonum igitur similitudo, et cognitio ad producendum amorẽ cause sunt, vt declarabitur, gratia vero, et non rogatus facere, et si feceris, non significare cause sunt, vt amor pductus sit amicitia. Bonũ quidẽ est causa amoris, quoniã id pprie est amoris cã, qđ est amoris obiectum. Amoris autem proprium obiectũ est ipsum bonũ. nam (vt diximus) amor importat quidam complacentiã amantis ad amatum. Unicuiqz autẽ est bonũ, qđ est ei complacẽs. Quare bonum est causa amoris. et si dices, eos qui nobis sua mala dicunt, nos amamus. igitur videtur malũ causa amoris. dilutur hoc, qm qui mala aperiunt, non pp̃ter mala amãtur, sed ex eo, qr mala dicunt. dicere aũt sua mala habet rationẽ boni, quatenus fictionem, atqz simulationẽ excludit. Quod aũt cognitio ẽt sit amoris causa, perspicuũ est, qr bonũ est causa amoris p modũ obiecti. At bonũ non est obiectũ appetitus, nisi vt est apprehensũ, ergo amor requirit aliquã cognitionẽ eius, qđ amatur. Hac ratione ethicoꝝ 8° tradit Arist. corporalẽ visionẽ principiũ esse amoris sensitiui, eodẽ modo contẽplatio spiritalis boni principiũ est amoris spiritalis. Quare cognitio cã amoris est ea rõne, qua bonũ amari non põt, nisi cognitũ. Qđ aũt similitudo sit cã amoris, pspicuũ est: qr omne aĩal diligit sibi simile. verũ similitudo iter aliquã bifariã attendi potest, vno modo ex eo, qr vtrũqz idem actu hz, quẽadmodũ duo habentes albedinẽ similes dicunt, duo hñtes animã rationalẽ ẽt. et sic oẽs homines, insuper oẽs equi, et vir omnia eiusdẽ speciei aĩalia similia sunt, pp̃ eandem formã, quã habent. Alio mõ ex eo, qr alteꝝ in quadã inclinatione hz illud, qđ alterũ habz in actu, ceu graue corpus existens extra propriũ locum similitudinẽ hz cũ corpore graui in suo loco existenti, aut ẽt quatenus potẽtia hz similitudinẽ, que est ad actũ ipsum. si quidẽ in ipsa potentia quodã modo actus est. Primus igitur similitudinis modus amorẽ efficit amicitie. ex eo enĩ qr aliqui duo similes sunt, quasi vnam formam habẽtes, sunt quodã modo vnũ in ea forme, ceu oẽs hoĩes vnũ sunt in eadẽ humanitatis spẽ, duo quoqz albi sile in ipsa albedine. ideo effectus amoris vnius in alterũ tẽdit, quẽadmodũ in vnũ sibi, vultqz ei bonũ sicuti sibi. Scdo vero similitudinis modus efficit amorẽ cõcupiscentie, qui amicitiã vtilis, vel iocũdi refert, quia cuiqz in potentia existi, quatenus hmõi, appetitus inest, qui ad suũ actũ tendit. et si sentiens, aut cognoscens sit, in illius cõsecutione voluptate afficitur. In amore autem ɔcupiscentie pz eũ, qui amat, pp̃rie seipsũ amare, cũ bonũ illud velit, qđ cõcupiscit. magis aũt vnusqsqz se ꝙ alium amat. si quidẽ sibi quisqz in substãtia vnus est, alteri aũt in alicuius forme similitudine. hac rõne, qui alterũ sibi simile in forme participatione impedierit ab illius boni cõsecutione, qđ amat, ei odio fit, non quo illi similis, sed quo dissimilis propriũ eius bonũ impediendo. hoc pacto figuli se oderũt, qr in lucro se impediunt. Simili modo duo supbi, qr se impediunt in pp̃ria excellẽtia, quã ɔcupiscunt. Quare cũ oĩs amor aut amicitie sit, aut cõcupiscẽtie, fit, vt similitudo amorẽ efficiat, nã silitudo forme, que pmus modus similitudinis est, amorẽ efficit amicitie. Similitudo vero, que in quadam inclinatione cõsistit, amorẽ efficit concupiscentie. Cause igitur effectiue amoris sunt bonum, cognitio, atqz similitudo, qm hę amorem efficiunt, et si qua alia amorẽ efficiunt, ad hęc reducuntur. gratia vero, et non rogatum facere, et cum feceris non significare amicitiã efficiunt. gratia quidẽ amicitiã efficit, quoniã si ingratitudo corrumpit amicitiã gratia siue gratitudo generat, et fouet amicitiam. non rogatum facere, quia qui rogatus facit, vendere videtur, quod facit, et nec libere facit, sed vi p̃cum. cum vero feceris non significare, nam sic ipsius causa facere videris, et nõ ob aliud fecisse. ergo hęc tria amicitiã efficiunt: que amori superaddit mutuã cognitionẽ. ¶ Post hęc de amoris effectibus disserẽdũ, quoꝝ primus est vnio. deinde est mutua inherentia, tertius est extasis, siue raptus, quartus zelotypia, demũ est omne, qđ agitur. de vnione itaqz dicamus esse vnionem quãdam, que causa amoris est, quãdam vero, que est ipse amor, tertiam demqz que est amoris effectus. vnio quidem, que est amoris causa, est vnio, siue (vt vtar verbis logicoꝝ) idẽtitas substãtie. quantũ ad amorẽ, quo quispiam seipsum amat. Quãtũ vero ad amorẽ, quo quis alia amat (vt dictũ est.) vnio similitudinis est. vnio aũt, que est ipse amor, est vnio sz coaptationẽ affectus, que quidẽ assimilatur vnioni substantiali, quatenus amans se hz ad amatũ, in amore quidem amicitie, vt ad seipsum, in amore autẽ ɔcupiscentie, vt ad aliquid sui. vnio deniqz que est amoris effectus est vnio sm rem, quã amans de re ipsa amata querit pro. vz. amoris decentia. nã (vt Aristo. 2° politicoꝝ libro scribit) amãtes desiderant ex ambobus fieri vnũ. verum qr ex hoc proficisceretur, vt aut ambo, aut alter corrũperetur, vnionẽ querunt, que decet, vt. vz. simul conuersentur, simulqz colloquantur, atqz in ceteris eiusmodi coniungantur. Hec itaqz vnio hoc pacto amoris est effectus. Quo vero modo mutua inherẽtia sit alios amoris effectus, exponamus, nã mutua inherentia potest intelligi quantũ ad ipsam apprehendendi vim, et sic amata res dicitur esse in amante, quippe cum amata res in amãtis apphẽsione imoretur. amans etiã dĩ esse in amate rei apphẽsione, quatenus amãs non est cõtentus supficiali amate rei apphẽsione, sed nitit singula, ꝙ ad rem ipsam amatã attinẽt, disquirere, hac rõne interiora eius ingreditur, non põt autem ingredi interiora singula, nisi in illius apphẽsione ɔtineatur. quare vno mõ mutua inherẽtia erit sm apprehendendi vim. Scdo modo intelligi põt quo ad ipsã appetẽdi vĩ, quatenus res amata placet amãti, et amans placet rei amate. Tertio mõ vis redamationis, qtenus amãtes mutuo se amãt, et sibiinuicẽ volũt bona, atqz operantur. De extasi vero, seu raptu dicamus, non enĩ philosophi de extasi eadẽ ratione loquunt. nõnulli enim inter extasim, et lipopsychiã nullã

Digressio de causis amicitie.

De effectib9 amoris.

omnino differentiā fecerunt.nam per extasim lipopsy-
chiā intellexerūt, vbi inferę vires, & sensuales sopiunt,
supera vero aię bis attollit:cui sic elatę multa arcana re-
uelant.huius opinionis(vt puto)Plinius est lib° 7° hi
storię nālis,q exēplo Hermotini clazomenij aiam cor-
pore relictā errasse tradit,q̄ postea ad corp° rediēs mul
ta pdixit.Qd aūt lipopsychia nō sit extasis,ex eo perspi
cuū,qr lipopsychia sm Galenuz est morbi genus,qd vi
rium ibecillitate plerūqz cōtingit, aut nimia inedia,aut
morbi diuturnitate. At extasis sine morbo accidit. Alij
nō paruę authoritatis viri, asserunt extasiz fieri tuz sm
vim apphensiuā,tum ēt sm appetitiuā. nam cuz nos di
camur extasim pati,cum extra nos ponimur:& qr vnus-
quis pōt extra se poni taz sm apphensionē,q̄ sm appe
titionē,sit, vt extasis sm apphensionē fit,cuz homo po-
nit extra cognitionē sibi pprią,vel qr ad superiora at-
tollit,& hoc pacto hō,duz attollit ad ea cōprehēdenda,
quę supra captū suum sunt.i.supra sensuz, & rōnez,exta-
sim pati dr.nam sic cōstituit extra apphensionē rōnis,
& sensus,quę est sibi cōnālis.aut fit, qr ad infera depri-
mit, & hoc mō qui in furiam, vel amētiam cadit,dr extra
sim pati.sm vero appetitionem,dr aliquis extasim pati,
quoties appetitus alicuius adeo in alteruz fert, vt exeat
quodāmodo extra seipsuz.vtrāqz aūt extasim amor fa-
cit,illā qdē disponēdo,quatenus meditari facit amatā:
quę si fuerit adeo intēsa, vt amantē extra se ponat,exta-
sim sm apphensionē efficit.hanc vero amor ipse facit di-
recte,non tn̄ eodē mō semper.nam amor amicitię,sim-
pliciter.qr amās vult rei amatę bonū, & operat bonuz,
gerēs quasi curā,pruidētiāqz ipsius, gratia illius. Amās
vero amore ↄcupiscētię sm quid.naz amās in hmōi amo
re quodā modo fert extra seipsuz,qr nō contentus gau
dere in bono,qd hz,quęrit bono frui,qd est extra se. qa
tn̄ illud externū bonū,(qd quęrit hīc)solū in principio
extra ipm est,in fine aūt cū ipso,ideo amans quęrens il
lud,nō simplr extra se ponit.qm̄ non pro omni tēpore.
Sed hęc positio(vt mihi vr)in duobus vr dubia,pmo
qr extasis nūq̄ fit,qr aliqs deprimit ad infera ppter fu
riā, vel amentiā.qr hic extasis esset gen° morbi, & sic pos-
set tam bonis q̄ malis indifferenter accidere: qd falsuz
esse sanctissimi viri tradūt,qui extasim nō nisi viris vir
tute,ac oī sanctitate pręcipuis accidere autumāt. pterea
extasis in magnaꝝ reꝝ reuelationibus fieri solet(vt qo
qōnibus Aurelius inqt)quas lib° geneseos cōfecit.non
ergo fit,cū aliqs ad infera p furiā, vel demētiā deprimi
tur.qm̄ tūc nō in magnaꝝ rerum reuelationibus fieret.
Scdo vero dubia vr,qr authores oēs,q de extasi loquū-
tur,nūq̄ extasim eē tradiderūt,nisi sm virtutē apphēsi
uā,nō aūt sm appetitiuā.naz cū extasis nūq̄ fiat,nisi in
magnaꝝ rerū reuelationibus,sintqz reuelationes cogni
tiones quędā, vr solū fieri extasis sm apphendēdi viz.
Qua rōne fit, vt amor nō p se sit cā extasis,sed inquātū
disponit faciēdo amantē amataz rem adeo meditari, vt
eū extra se ↄstituat,atqz attollat. Intēsa eniz amatę me-
ditatio vsqz adeo amantez rapit,atqz extra se collocat,
vt in extasim ducat,faciatqz, vt in amata gescat,atqz re-
sipiscat. qua rōne Plato cupidinē magnuz deum dicit.
Propertius vero se Propertiū esse negat,sed vel vmbrā
sine tactu se esse asserit. Plautinus amās se non ibi esse,
vbi est.vbi aūt nō est,ibi eē ↄtēdit.Sed vtruz in amore
cupidineo eē possit extasis, vl solū in amore diuino,in
lib° de pulchro quęrēdū est.nam si est extasis solū in vi-
ris sanctitate,oiqz virtute sanctissimis, extasis erit solt°
diuini amoris effectus, & non cupidinei.amoris eniz cu-
pidinei effectus est alienatio:in quā hō ducit p intēsam

amatę meditationē.Sed de his hactenus.Cōsequenter
de zelotypia disserendū.vbi primo illud nō est ignorā-
dum esse id,qd apud gręcos ζηλος dr, & id,qd ζηλοτυ-
πια vocat. Zelus quidē esse pōt in bonū, & in maluz:
& siue sic,siue sic,semp ab amore pficiscit.nam quanto
aliqua virtus intensius in aliqd tendit,tanto fortius oē
ↄtrium,ac repugnās repellit. quia vero amor motus qdaz
est in ipsam rez amatā,qui intenso amore amat q̄rit ex-
cludere oē id,qd sibi in amore repugnat.hoc aūt nō cō-
tingit eodē mō in vtroqz ipso amore. In amore eniz cō
cupiscentię,qui aliqd intense cōcupiscit,mouet ↄtra oē
illud,qd repugnat consecutioni,vel quietę fruitioni rei
amatę, & hoc pacto mariti zelo vxoꝝ afficiunt,ne p cō-
sortiū alioꝝ impediat singularitas possidēdi vxorem,
quā mariti in vxorib° quęrūt.Similr ēt qui excellētiaz
quęrūt,ↄ eos mouent,q excellere vidr,quasi illi ipediāt
suā excellētiā,quā singularez quęrunt. & hic est zelus in-
uidię. In amore aūt amicitię amans quęrit bonuz ami-
ci.ideo cū hmōi amor fuerit intensus,facit amantē mo-
ueri ↄtra oē illud,qd aduersat bono amici. & hoc pacto
quispiā pro amico zelat,qm̄ si qua dicunt vel fiant ↄtra
bonū amici,ipse repellere studet.hoc ēt mō pro deo ip-
so zelamus,qn̄ ea,quę sunt ↄ honorē,aut dei voluntatē
repellere ipsa enitimur. & hmōi zelus bonus est,qm̄ est
quędā iusta ira, pz autē zelus siue sit bonus,siue sit ma-
lus, vtroqz mō esse effectū amoris. Zelotypiaz vero nō-
nulli volunt semp esse ad maluz. vnde Plato zelotypū
definiens dixit zelotypuz esse,qui inuidendo amatoria
suspitione capit.quo fit, vt zelotypia aut sit inuidia,aut
non absqz inuidia. & sic semper erit ad malū.verum alij
dilucidius tradūt zelotypiā esse amantis suspitionē cir
ca amatā, ne alterius amore occupetur, vel certius aliq
scribunt zelotypiā esse timorosam animi amantis suspi
tionē ne amata adsit alteri,quā cuz nemine vult habere
cōmunē. & ideo Plutarchus zelotypiam,quę de bonis,
atqz honestis est,laudabilez esse affirmat. hac rōne qui
pprię vxoris zelotypus est honoris causa,summopere
cōmendat. In amatorijs vero(vt Ouidius inquit)cum
amor sine zelotypia fuerit,ociosus,atqz frigidus est.nā
vbi hęc non est,ibi amor non dominat.sed quomō
sit perspicuū nobis est tam zelum,q̄ zelotypiā effectuz
amoris esse,qr vtrūqz in nobis fit,cū amor noster exar-
det.postremo videt omne id,qd agēs agit, esse amoris
effectū. hoc autez pro tanto verū esse est asserendū,pro
quāto appellatione amoris intelligit amor intellectua-
lis, & aialis, & naturalis. nam oē agens ppter finez agit,
omnis aūt finis est bonū,qd amat,ac desiderat ab ipso
agente.qua ratione fit, vt quod ab agente proficiscitur,
ab amore fieri sit dicendum. hęc de effectibus amoris.
¶ Post hęc de gratia pauca agenda sunt,quam Aristo. De gratia.
amicitię causam effectricē esse tradit.nam posterius de
gratia fiet caput proprium.Gratia igitur in pposito, quę
apud Aristo.hic dicitur χαρις,duplr effectrix causa est
amicitię,nā si intelligit gra pro ipsa pulchritudie, facit
amorē.amor si quidē est desideriū fruende pulchritudi-
nis, & sic facit amicitiā voluptariā. Si vero gratia intelli-
git pro gratitudine,sic est memoria accepti beneficij, &
hoc pacto oēm amicitiā efficere pōt,cū multifariā acci-
pi possit bnficiū. Memoria vero accepti beneficij est,cū
quis in obsequiū eius semp paratus ē,a quo accepit be-
neficiū.naz cū aliqs nō tātus fuerit, vt parē gratiā refer-
re possit,satis id patet,qd deo,ac parētibus fit, vt quan-
do merita ęquare nequierit,tantū pęhbeat,quantū pstā-
re potest.Aeschines Socratis discipulus,cum cerneret
nullum par pręcium taz pęclaro sapientię pręceptori,

& pensitare

se pensitare posse, ait, o Socrates equidē pauper sum, nihilq̄ habeo, qđ pro tuis erga me meritis, ac beneficijs exhibere valeā: me tñ ipsum tibi polliceor, ac dedo nulli defuturū. Cui Socrates non animaduertis: inquit o Aeschines quā multa, ac magna mihi tradis. Qua rōne fit, vt gratitudo amicitiā foueat, ac de nouo inter aliquos efficiat.

¶ De inimicitijs ac odio deq̄ arte trahendi homines ad amorem, atq̄ amicitiam, ac conciliandi inimicos, & de arte reuocandi amicos ad odiū, atq̄ inimicos.

¶ De inimicitijs vero, & odio perspicuum est, quo mō ex contrarijs oportet considerare.

¶ Cum dixisset de amore & amicitia, nūc de inimicitijs, & odio pertractat, & primo ꝓponit modum, quo de his est agēdū, & dicit [De inimicitijs vero, & odio perspicuū est, quo mō ex ꝯtrarijs opꝫ considerare] s. vt sciamus, qui inimici, quiue odibiles sint, & si non fuerint, sciamus facere. Hęc enim ex ꝯtrarijs locis, elementis, & causis perspicere poterimus, vt declarabitur.

¶ Sunt autē inimicitiarum efficientia ira, detractio, contumelia.

¶ Cum ꝓposuisset intentionē, nunc enumerat cās inimicitiaꝝ, & dicit [Sūt aūt inimicitiaꝝ efficientia ira] subaudi, & causę irę, quę sunt [detractio, contumelia] siue calūnia, & subaudi despectus & haꝝ causarum spēs maledictio, derisio, subsannatio, & ea oīa, de quibus supius dictū est. nec iniuria, qm̄ ea, quę sunt causę causę, sunt causę causati, despectus, detractio, ꝯtumelia, & harū species sunt causę irę, quę est causa odij, atq̄ inimicitiaꝝ, igitur sunt causę odij, atq̄ inimicitiaꝝ. recte Egidius dicit irā non esse cām per se odij, qm̄ odiū habere possumus ad furem, & ad homicidam, erga quos nulla pręcessit ira. quare ira per accidens odium pręcedit. odium vero pręcedit iram per se, vt superius patuit.

¶ Ira igitur est ex ijs, q̄ sunt ad seipsum. Odiū vero, ēt absq̄ ijs, quę sunt ad seipsum. nā si talem esse suspicabimur, odio habemus.

¶ Prosequitur nunc de ꝓposito, & exponit odiū p̄ dīiā ad irā: & assignat pmā dīiā, & dicit. [Ira igitur ē ex ijs, q̄ sunt ad seipꝫ,] id ex ijs, q̄ attinēt ad ipꝫ iratū, nā nunq̄ aliqs alicui irascitur, nisi pp̄ paruipēsionē factā ad ipꝫ in se, vel in ijs, q̄ pertinēt ad ipꝫ iratū. [Odiū vero, ēt eē pōt absq̄ ijs, quę sunt ad seipm,] idest absq̄ paruipēsione, vel iniuria illata ei, q odio aliquē ꝓsequitur, [nā si] nūq̄ aliqs nos paruipēserit, aut iniuria affecerit, [& talem esse suspicabimur] s. nunq̄, vt furē, vel adulterū, vel tyrānum, vel impiū, eum [odio habemus.] ipꝫ hęc dīia, nam ira p̄ se vl tionē respicit, odiū aūt non, id ira ꝓsupponit iniuriam, vel paruipēsionē illatam irato, odiū autē nequaq̄.

¶ Et ira quidē semp in singularia, vt Socrati in Calliā. odium vero ēt in genera. vnusquisq̄ enim furem, atq̄ calūniatorem odio habet.

¶ Nūc assignat scđam dīiā, & dicit. [Et ira quidē semp] nobis inest, [in singularia, vt Socrati] inest [in Calliā.] cā est, qr a singularib⁹ recipim⁹ iniuriā, atq̄ paruipēsionem. [odiū vero in genera, vnusquisq̄ enim furē, atq̄ calūniatorē odio hꝫ,] q̄ sunt gīa multoꝝ. Quis ēt totū genus lupi odio hꝫ. & ipsa vulpes vniuersum canum genus.

¶ Et illa quidem tempore sanabilis, hoc autem insanabile.

¶ Nūc assignat tertiā dīiā, & dicit. [Et illa qdē] s. ira tpe [sanabilis] i. (vt exponit Egidius) tpe satiabilis, [hoc aūt] s. odiū [insanabile] i. insatiabile. nā cum odiū spectet malū in se, ille q a nobis odio habetur, nō posset tot mala pati, qn vellemus ipm pati plura. vel dicas [illa qdē] s. ira [tpe sanabilis] est, qr vltione extinguitur. [hoc vero] i. odium [insanabile.] qm̄ nō vltione, sed exterminatione cessat.

¶ Et illa quidē dolorem inferre cupit. odium vero affligere potius. nam qui irascitur, vult cognosci. huic autem nihil refert.

¶ Assignat quartā dīiam, & dicit. [Et illa quidē] s. ira [dolorē inferre cupit] persone, cui iratus irascitur, qm̄ est appetitus vltionis, vltio aūt non sine dolore est illius, cui iratus vlciscitur. [odiū vero affligere potius] & nocere. Sꝫ dices, si odio hñs cupit nocere, igitur cupit dolorem inferre. nam nocumentū non pōt esse absq̄ dolore eius, qui nocumentū patitur. dī. eñ aū hanc quartā dīiam esse sic intelligendā, [& illa quidē] i. ira dolorem inferre cupit personę, cui iratus irascitur, & qp sit cum notitia eius, qui patitur vltionem. Alioquin non esset vltio. [odiū vero potius cupit affligere] eum, quē odio habemus, siue sit cum notitia eius, qui patitur nocumentū, siue non. & assignat cām, & dicit, [nam qui irascitur,] & vlciscitur, [vult cognosci] a persona, cui vlciscitur. [huic autē] s. q odio hꝫ, [nihil refert] siue cognoscatur a psona, quę patitur nocumentū, siue non.

¶ Sunt aūt cuncta, quę dolorem faciūt, sensibilia. quę vero maxime vitia sunt, minime sunt sensibilia, veluti iniustitia & imprudētia, nō enim infert dolorē pręsentia vitij. itaq̄ alterꝝ cū dolore, alterꝝ absq̄ dolore est. dolet enim qui irascitur, qui autem odit, non dolet.

¶ Exponit qđ dixerat, cū enim dixisse iratū cupere inferre dolorē cū notitia eius, cui infert, eū qui odit, nō curare, exponit ea, quę faciūt iram, & ea, quę faciunt in nobis odium, nam ex his patebit causa eius, qđ dixerat. & dicit. [Sūt aūt cuncta, q̄] nobis [dolorē] i. irā dolorosam faciunt, [sensibilia,] & nota nobis, & paruipēdenti, [q̄ vero maxime vitia sunt,] & odibilia, [minime sunt sensibilia] & nota eis, quorum sunt vitia, sed nobis. vel forsasse sic, [sunt aūt cuncta, quę dolorē faciunt] i. iram in nobis efficiunt, [sensibilia] idest dolorifica, & illata a paruipēdentibus, [quę vero maxime vitia sunt] i. maxime odibilia, [minime sunt sensibilia] idest dolorifica & minime illata ab eis, qui sunt odibiles. [veluti iniustitia, & imprudētia,] subaudi sunt maxime odibiles, & tamē qui illas habet, non intulit dolorē, cum nec paruipēsionē, nec iniuriam intulerit. & assignat rationē, & dicit, [non enim infert dolorē] s. paruipēsionem, vel iniuriam [pręsentia vitij,] qđ est in aliquo vitioso. Sꝫ bene efficit in nobis odiū, qm̄ flagitiosus etiā sibi odio est. ppterea ꝯcludit, [itaq̄ alterū cum dolore] s. illato a paruipendente, vel iniuriante est, vtputa iratus. [alterum] s. qui odit, [absq̄ dolore est] s. illato ab eo, qui vitia hꝫ. cuius rursus rationem replicat, & dicit, [dolet enim qui irascitur] s. dolore illato a paruipendente. [qui aūt odit, non dolet,] scilicet dolore illato a persona odibili: vt postea dicemus. ¶ Sed videtur hoc qđ Aristo. dicit, falsum esse. nam dictum est odium fieri ab ira. sed ira est in irato cum dolore. igitur odiū erit in eo, qui odit cum dolore. deinde odium oritur ex inuidia, vt postea videbitur. Sed inuidia est dolor de alienis bonis. igitur odiū est cum dolore. Circa solutionem huius primo dicimus odium posse oriri ex diuersis causis. oritur quidē odium ex ira per accidēs, quoniā non semp ira pręcedit odiū, sed quoties pręcesserit, erit odium, sed non econuerso, oritur insuper ex vitijs, quę

Dubitatio de odio.

funt in aliquo:naz vitiosus sibi ꝛ omnibus est odiosus. Sunt enim vitia per se odibilia, veluti virtutes per se amabiles. Tertio differt ex inuidia. naz veluti mouemur ad diligendum ea,quę nos delectant.quatenus accipiũtur sub ratione boni:ita mouemur ad habendum odio ea,quę nobis dolorez inferunt,quoniã vt sic accipiunt̃ sub ratione mali.ꝛ qr inuidia est dolor de bonis alienis, fit,vt aliena bona reddant̃ nobis odiosa , nõ per se,sed quo dolorez nobis inferunt,atqꝫ accipiunt̃ sub ratione mali. Tunc dico iaz odiuz ꝙ iram esse cum dolore.verum ad dolorez eius,qui odit,nihil operat̃ persona,cui odium quispiã habet:qr nec iniuriaz fecit, nec contempsit.ad dolorem ꝟo irati,persona cui irascimur,operata est,aut iniuriam,aut paruipensionem:ꝛ sic intelligenda est hęc differentia.

¶ Et ille quidem plura si fiant, miserebitur. hic autem nullo pacto.

¶ Assignat quintã dñiaz,ꝛ dicit.[Et ille quidez] .s.iratus [plura si fiant,miserebit̃.] Iste enim videt eum,cui iratus est,plora,ꝛ maxima mala pati,tandem miserebit̃ eius. [hic autẽ] .s.qui odit,Et si viderit multa,ꝛ maxima mala pati eum,quẽ odio habet,[nullo pacto miserebitur.]

¶ Nam ille repati vult eum,cui irascitur. hic autem non esse.

¶ Assignat cãm proximę dñię,ꝛ dicit.[Nam ille].s.iratus[repati].s.vltionem[vult eum,cui irascit̃. hic autez] .s.qui odit,eum,quem odit,[vult non esse,]nõn vlciscendo proprijs manibus,sed non esse , ꝛ exterminari quouis alio mõ.ꝛ si irascens aliqñ vlciscendo interimat , id facit non ex ira,sed ex odio sibi cõperato ex ira, nã nõ,vt iratus id operat̃,sed vt qui odit:odio.vz.ꝑducto ab ira. Diximus enim odium saltẽ per accidẽs ex ira in nobis fieri.hęc sunt,quibus ira ꝛ odiũ differũt:per quę patent loca,quibus possumus cognoscere eos,qui oderũt, ꝛ eos,qui sunt odibiles,ꝛ causa odij , atqꝫ inimicitiarũ.

De odio boni. ¶ Quęrco vtrum bonum quatenus bonũ possit odio haberi.videt̃ ꝙ sic,qr deus est bonus,quatenus bonus ꝛ a prauis odio habet̃.dicendũ odium esse motũ quendam potentię appetitiuę , quę non mouetur nisi ab aliquo apphenso sub ratione mali. patet per locum a contrario.nam amor est motus quidã appetitiuę potentię, quę nõ mouet̃,nisi ab aliquo apphenso sub ratione boni.Ex his patet quatenus bonũ,quatenus bonũ nõ potest odio haberi. Id aũt qđ dr̃ de deo,diluitur,qm̃ deus bifariam apprehẽdi põt aut per suam essentiaz in se:vt puta notitia,quã vocant intuitiuã. Alio modo per effectus suos.ꝛ qr deus ꝑ essentiã suã est ipsa bonitas,quaz nollus hẽe odio põt,cuz de boni rõne sit,vt amet̃,ideo fieri non põt,vt aliqs videns deũ per essentiã,cuz odio hẽat. Insup si loquamur de effectibus dei,cũ aliq dei effectus sint,qui nullo pacto humanę volũtati ꝯtrij eẽ possint,vt esse,ꝛ viuere,ꝛ intelligere,ꝛ eiusmodi,ꝗ expetuntur,ac amant̃ a cunctis,dico deũ q̃tenus apphendit̃,vt est author hmõi effectuũ,minime poterit odio hñi. Sz qr sunt aliqui effectus dei,qui repugnãt corruptę voluptati nostrę,ꝗ corrupta est ꝑꝑ vitia,sicuti pęnarũ inflictio,ꝛ cohibitio vitioꝝ per legẽ diuinã:ꝛ alia id genus, quę repugnãt volũtati deprauatę ꝑꝑ scelera , ideo deus ab aliquibus odio hñi põt.s.cum apphendit̃,vt vitiorũ ꝓhibitor,ꝛ pęnaꝝ inflictor,nam vt sic ab eis,qui obcęcatam mentẽ hñt,ꝛ voluntatẽ corruptam,apphenditur sub ratione mali,ꝛ sic patet dilucidatio quęsiti.

¶ Ex ĩjs igit̃ patet,qm̃ possibile est inimicos, atqꝫ amicos, ꝛ cum sint,ostendere, ꝛ cũ non sint facere. ꝛ cũ se esse significauerint, dissoluere. ꝛ vel ꝑꝑ iram,vel ꝓpter inimicitias dubios,vtram in partem velis,impellere.

¶ His exploratis,redit ad rhetoricã de amore ꝛ odio,ꝛ dicit.[Ex his igit̃ pz,qm̃]ꝑ loca, ꝛ clemẽta,quę accipiũtur a dilectione,a iocũditate , a similitudine,ab amore, a studiosa virtute,a studiositate in amicos, ꝛ ab alijs locis,[possibile est inimicos,atqꝫ amicos,ꝛ cũ sint,ostendere,ꝛ cũ non sint,]ꝑ eadẽ loca facere,[ꝛ cum se esse].s. amicos[significauerint,dissoluere] .s. ꝯtrijs locis,atqꝫ interpositis causis irę.[et].s.patet etiã[vel ꝑꝑ iras,vel ꝑꝑ inimicitias dubios]iudices auditoresqꝫ ipsos,[vtram in partẽ velis,]possis[impellere]atqꝫ reducere. nam cũ iudiciũ per amorẽ atqꝫ odiũ variet̃,per hmõi artem ad amorẽ vel odiũ reducendo,trahemus ad vtram partem velis ꝓ:ꝑparabimus enim auditores mõ quo se habent amãtes,alios ꝟo quos volumus, vt ament̃ , mõ quo se habẽt,ꝗ digni amore sunt,ꝛ sic ad amicitiã ducemus , ꝛ per ꝯtraria loca, ad odiuz reuocabimus.

De cã odij. ¶ Circa finẽ huius capitis dubitatur vtrum causa,atqꝫ obiectũ odij sit malum:sine argumẽtis,licet pro parte responsuz sit superius,tamẽ dicendũ amorẽ esse quãdam consonantiã appetitus ad ipsum appetibile : vt superius dictũ est,ꝛ patet primo in appetitu naturali.habet enim appetitus naturalis quandã consonantiã ad appetibile,qđ sibi cõuenit.ꝛ hęc cõsonãtia amor est nãlis.deinde pz in appetitu animali,in quo amor est cõsonantia quędã appetitus ad id qđ est appetibilẽ sibi conueniẽs. Insuper etiã patet in appetitu itellectuali,nã in hmõi appetitu amor quędã cõsonantia est appetitus ad id qđ intelligit̃ sub ratione cõuenientis.igit̃ omnis amoris obiectũ atqꝫ cã est bonum ipsuz,atqꝫ cõueniens.Et cum odium ꝯtrium sit amori,fit vt obiectum,atqꝫ causa odij sit malum,vel repugnãs. In appetitu quidẽ naturali id,qđ est naturaliter corroptiuũ,atqꝫ naturaliter repugnans. In appetitu ꝟo aĩali,id qđ est sensibiliter nocuũ,atqꝫ hostile. In appetitu deniqꝫ intellectiuo similiter.quare sicuti oẽ cõueniẽs quatenus huiusmodi habet rõnem boni,sic omne inconueniens atqꝫ repugnans habet rationez mali, ergo quẽadmodũ conueniẽs sub ratione boni est obiectũ amoris,sic repugnans , atqꝫ inconueniens sub rõne mali,est obiectũ odij quare sicuti bonũ est amoris obiectum,ꝛ causa,sic malũ est obiectuz ꝛ cã odij.

Utruꝫ amor cã sit odij. ¶ Deinde quęritur vtrum etiaz amor possit dici cã odij.sine argumentis dicendũ causaz bifariam dici posse, aut via pręsuppõnis,aut via dependentię eius, qđ sequit̃ ad id,qđ pręcedit.tunc dico amorẽ nec esse effectum,nec causam odij via dependentię.qm̃ nec amor dependet ab odio, nec odium ab amore:cum alteruz contrarioꝝ ex altero nõ depẽdeat.via aũt pręsuppõnis amor cã est odij,qm̃ non põt esse odiũ erga aliquid,quin pręsupponat̃ odiũ erga contrariũ illius.hoc eniz pacto amor huius rei causa est,vt illius contrariũ odio habeat̃. Est autem amor prior odio,quoniã in vnoquoqꝫ prius est cõsiderandũ id,qđ cõuenit appetitui,(in quo cõsistit amor)ꝙ id, qđ contrariat̃ ei,quod conuenit appetitui : in quo consistit odium.ꝛ sic amor necessario odio prior est habendus. quippe cum nihil odio haberi possit,nisi ex eo,quia cõtrariatur rei,quę ꝯuenit appetitui,quę amatur.ꝛ hoc pacto semper odij causa amor est via pꝛsuppõnis.

Utrũ aliquis possit a se odio haberi. ¶ Deinceps quærit̃ vtruz aliqs possit a seipso odio hñi.Ex vna parte Aristo.dicit in ꝯtrarijs vitiosuz a seipso odio hñi.Ex alia parte est cõis hominum ꝯsensus,quo fertur vnũquẽqꝫ

appetere

appetere sui ipsius ꝯseruatiōe꜄. igit̃ nãliter quisq; amat se, quare seipsuȝ nemo odio hře pōt. Aristo. determinat vnūquēq; se amare ex parte bonorū, quę sibi insunt, vt ex parte esse, ꝛ viuere, ꝛ intelligere, ꝛ ex parte cęteroꝝ bonoꝝ, quę nobis insunt. ex parte aūt maloꝝ, ꝓraui homines pñt se odio hře, quatenus rō (in qua pĉipalr̃ cōsistit esse hoīs) aduerlat̃ malis, quę appetunt̃ ab appetitu sensitiuo: pęnes quē mala ꝯtēdunt. ¶ Post hęc qrit̃ vtrū verū odio hři possit, ꝛ primo facie vī nō posse. q̄ verum ꝛ bonū, ꝛ ens cōuertunt̃. sed bonū non potest odio haberi. igitur neq; veꝝ. dicendū verū in vli nullo modo odio hři posse, qꝛ dissonantia est odij cū conueniētia ꝟo amoris. At ens ꝛ verū in vli oīb⁹ ꝯueniunt. ergo in vli nō pñt odio hři. At si verū ꝛ ens in particulari ꝯsiderent̃, pōt verū odio hři, primo quidē per accidēs. nā cū verū sit in rebus, velut in causis, fieri pōt, vt odio habeat̃ veruȝ, inquantū odio habent̃ res, in qb⁹ est ipsū veꝝ. deinde odio haberi pōt verū, quatenus est in intellectu iudicio. naȝ qui vult viuere in flagitijs, odio hȝ verū, qđ iudex hȝ de suis flagitijs. Sic ēt aliqs odio hȝ verum, qđ est in legibus humanis, ꝛ diuinis, vt libere peccare possit. Obiectū aūt dsluit̃, qꝛ lȝ verū, ꝛ bonū cōuertant̃, differunt tñ rōne, nam bonū rōnē hȝ appetibilis, ens aūt ꝛ verū non hñt. ¶ Demū quęrit̃ vtrū odiū esse possit alicuius vlis, vt dixit Aristo. dicendū odiū respicere vle, bifariā intelligi posse, aut vt qđ, ꝛ sic nō est veruȝ, qꝛ odiū est affectus appetitus sensitiui, qui nō fert̃ in vle vt in qđ, alio modo, vt quo, ꝛ sic est veruȝ, qꝛ sicuti visus fert̃ in colorē, vt quo videt, sic odiū fertur in vniuersale malum, vt quo res odio habetur.

Vtrū verū possit odio hři.

Vtrū odium possit esse rei vlis.

¶ DE TIMORE DEQVE ARTE INDVCENDI POTENTES AD TIMOREM.

¶ Qualia autem timeant, ꝛ quę, ꝛ quo nam modo se habentes, sic erit perspicuum.

¶ Nunc de timore, ꝛ arte ducendi potentes ad timores volēs dicere, ꝓponit illa tria, q̄ sunt agēda in oi affectu, ꝛ dicit. [Qualia aūt] .i. i qualibus rebus hoīes [timeāt] hoīes, [ꝛ quę] .i. ꝛ quos homies timētes timeant, [ꝛ quo mō se hñtes] subaudi sunt, qui timēt, [sic] .s. vt dicemus statim, [erit perspicuuȝ.] sic igit̃ dicendū est de rebus in qbus timemus, ꝛ quo mō se hñt hoīes, quos timem⁹, ꝛ quo mō se hñtes sint, qui timent. nam his exploratis, patebit ars inducendi auditores ad timorem.

¶ Sit itaq; timor dolor quidam, aut perturbatio ex imaginatione futuri mali, aut corruptiui, aut dolorifici.

¶ De his, quę proposuerat, exequitur, ꝛ primo definit timorē, ꝛ dicit. [Sit itaq; timor dolor quidā, aut perturbatio ex imaginatiōe futuri mali, aut corruptiui, aut dolorifici] proficiscens. nā cum vī, aut nobis apparet nos debere pati, timemus. dixit [mali corruptiui,] quo ad ipsum corpus. dixit ꝟo [aut dolorifici,] quo ad animū. timemus enim nō modo, quę corpus corrūpere, aut lędere, sed quę dolorem menti inferre possunt.

¶ Non enim timemus mala cuncta, vt si erit iniustus, aut tardus, sȝ quęcūq; vel magnos dolores, vel corruptiōes possunt. Et ea, quę non longe, sed prope vident̃: vt impēdeant. remota naq; nimium non timentur. omnes enim sciunt se morituros esse, sed quoniam non prope: non curant.

¶ Quia dixit timorem esse ex imaginatione futuri mali corruptiui, vel dolorifici, nūc exponit hāc definitionē, ꝛ dicit, dixi subaudi futuri mali corruptiui, vel dolorifici. [Non eniȝ timemus mala cūcta, vt] subaudi nō timemus Critiā, [si erit iniustus, aut tardus,] ꝛ tñ iniustitia, ꝛ tarditas in Critia mala sunt, [sed] timemus mala [quęcūq; vel magnos dolores] .s. menti, [vel corruptiones] .s. corpori adducere subaudi [possunt.] nec hęc mala cūcta timemus, sed [ꝛ ea, quę non lōge, sed prope vident̃, vt impendeāt,] ꝛ proxima sint. cuius cām assignat, ꝛ dicit, [remota nāq; nimiū nō timemus,] qđ ostēdit exemplo mortis, ꝛ dicit, [oēs eni sciunt se morituros esse:] qđ est valde extimendū [sed qꝛ nō prope.] nullus eniȝ est tā senex, qui vno anno non credat se esse victuruȝ, iccirco [non curant.] ex his patet definitio timoris. est enim timor perturbatio quędaȝ, aut dolor proficiscens ex imaginatione futuri mali aut de ꝓpe corruptiui, aut de prope dolorem inferentis.

¶ Si igitur id timor est, necesse est ea timenda esse, quęcūq; ingentes corrūpendi vires habere vident̃, aut ita nocendi, ꝛ nocumēta ad ingentem tendant dolorem.

¶ Assignata timoris definitione, nunc assignat illa tria de timore, quę proposuerat, ꝛ p̄mo assignat res, in quaslibus timemus. ꝛ qꝛ timēda sunt ipsa terribilia, ꝛ eorū signa, quę pericula dicunt̃, ideo p̄mo exponit ipsa terribilia, ꝛ dicit. [Si igit̃ id timor est,] qđ diximus, [necesse est ea timēda esse] .i. ea terribilia esse, [quęcūq; ingentes corrūpēdi vires hře vident̃, aut ita nocēdi, vt nocumēta ad ingentē tendāt dolorē.] dixit [corrūpendi] quantū ad nocumenta corporalia, dixit [dolorē,] quo ad nocumēta mētalia. nam terribile quo ad corpus est id, qđ est aptū inducere nocumentū magnuȝ in corpore. terribile aūt quo ad animum est id, quo est aptum efficere nocumentum in animo.

¶ Quare signa quoq; istoꝝ timenda. nā ostēdunt ipsuȝ timendū ꝓpe esse. id enim est periculum, timendę rei appropinquatio.

ostendunt φαίνεται videtur apparere.

¶ Ex his, q̄ dixit de ipsis terribilib⁹, ꝯcludit signa terribilia eē timēda, ꝛ dicit, q̄re signa quoq; istoꝝ terribilia sunt timēda. nō tñ eodē mō, quēadmodū nō eodeȝ mō timemus in ęgrotis mortē, ꝛ signa mortis, q̄ apparēt in excremētis, mortē eniȝ timem⁹ vt id, qđ est in se terribile. Signa ꝟo nō quatenus sunt in se terribilia, sed quatenus significāt id, qđ est in se terribile. Qꝛ aūt signa nō eodē modo sint timenda, vt ipsuȝ terribile, cui⁹ sunt signa, probat, ꝛ dicit, [nam ostendunt] .s. signa terribilis [ipsuȝ timendū] atqȝ terribile [ꝓpe esse,] ꝛ sic sunt timēda, vt indicantia terribile, ꝛ non vt terribilia. Qꝛ aūt signa demōstrent ipm timenduȝ esse ꝓpe, ostēdit, ꝛ dicit, [id eniȝ est periculū] vȝ. [timēde rei appropinquatio.] ꝛ periculū subaudi est signū. igit̃ signū est timēdę rei appropinquatio. vltra sȝ timēdę rei appropinquatio ostēdit terribile esse prope. igit̃ signū ostendit terribile esse ꝓpe. ꝛ sic ꝑspicuū est signa rei terribilis esse timēda nō per se, sed, vt indicantia rem timendam esse prope.

¶ Talia ꝟo sunt inimicitię ꝛ ira eoꝝ, qui facere quicq; possunt. nam cū non lateat velle, ac posse ipsos, prope iaȝ ad faciendū sunt, ꝛ iniustitia, quę vires hȝ. eo enim iniustus, est iniustus q̄ velit. ꝛ virtus, si ꝯtumelia afficit̃, viresq; habeat. Palā eni q̄ velle quidē sem

per, cum contumelia afficiat, ⁊ possit nunc. ⁊ timor eoꝝ qui facere quicquã põt. nam in p̃paratione necesse est esse etiam talem.

¶ Cuz dixisset pericula esse signa rei timẽdę, exponit pericula, ⁊ illa enumerat, ⁊ dicit. [Talia 𝔡o]scilꝫ pericula [sunt inimicitię ⁊ ira eoꝝ, q facere quicq̃ põt]vꝫ. vt superioꝝ nostroꝝ, qb⁹ subijcimur, ⁊ assignat cãm, ⁊ dicit, [nã cuz nõ lateat ipsos velle,]qꝛ sunt irati, ⁊ inimici, nec [ipsos]s. lateat [posse,]qꝛ sunt potẽtes supra nos, [ꝑpe iam ad faciendũ sunt.]igit ira, ⁊ odiũ potentiuꝫ sunt timẽda, qꝛ indicãt terribile de prope. enumerat scdꝫ, ⁊ dicit, [⁊ iniustitia, quę vires hꝫ]est subaudi ẽt periculũ rei terribilis. pbat, ⁊ dicit [eo eniꝫ iniustus est iniustus, q velit.]⁊ cũ subaudi vires habeat, põt. quare iniustitia hoc est iniustus cum vires habeat, periculosa res est, cum timẽduꝫ sit prope. Sumpsit eniꝫ iniustitiam pro iniusto, imo in his oib⁹ exẽplis accepit abstractũ pro ꝯcreto, vt inimicitias ⁊ irã pro inimico, ⁊ irato: qui facere quicq̃ põt. ⁊ iniustitiaꝫ pro iniusto, ⁊ in alijs, eodẽ mõ. enumerat tertiũ, ⁊ dicit, [⁊ virtus, si ꝯtumelia afficit, viresq̃ habeat,]⁊ p virtutẽ intellexit sapiẽteꝫ, nõ ꝓprie, sed, vt loquit Aristo. p̃ politicoꝝ, sapiẽs eniꝫ cum fuerit prauus, pessimus oiuꝫ est. pbat hoc esse periculũ, ⁊ dicit, [palaꝫ eniꝫ q]s. sapiẽs, ac virtute sapiẽtię p̃ditus [q velit quidẽ semp]s. nocere, [cũ cõtumelia]ipse [afficiatur.]qui enim cõtumelia afficitur, semper vlcisci cupit. [⁊ possit nũc,]cũ suppositũ sit sapientẽ vires hꝛe. ergo cũ possit, ⁊ velit, iure periculũ nobis affert cum indicatio sit q timendũ sit prope. potest quidẽ, qꝛ vires hꝫ. vult autẽ, qꝛ est ꝯtumelijs affectus. deinde enumerat quartũ, ⁊ dicit, [⁊ timor eoꝝ]s. tyrãnoꝝ, [qui facere quicquaꝫ põt. nãꝫ necesse est talẽ]timorẽ [esse in p̃paratione]ad prope nocendũ. Tyrãnus eniꝫ qꝛ timet, semper cupit auferre a se timorẽ. ⁊ qꝛ põt, igit vult ⁊ põt, quare periculũ est ꝓpe. ex eo eniꝫ qꝛ timet aliquẽ subditoꝝ, ne opera illius a tyrãnide profligat, semp hꝫ voluntatẽ ꝯ eum, ⁊ qꝛ potest, cum sit tyrãnus, iure periculũ est prope. qua rõne fit, vt timendi sint irati atq̃ inimici vires habentes, iniusti vires habentes, sapientes cõtumelijs affecti, ⁊ vires habẽtes, potentes cum timent, hęc generatim.

¶ Quoniã autẽ plures sunt, qui ad lucrandũ inferiores, ⁊ minores in periculis quoq̃ formidolosi sunt, in potestate alterius esse timorem, vtplurimum ĩfert.

¶ Ex vltimo periculo assignato deducit vnũ pulchrum necessariũ nobis, qui volũt sine timore viuere, ⁊ dicit. [Quãt autẽ sunt plures, qui ad lucrandũ inferiores, ⁊ minores]idest subditos, [in periculis quoq̃ formidolosi sunt]s. ne ab ipsa tyrãnide per subditos ꝓfligant, ⁊ interficiantur, idcirco [in potestate alterius esse]s. tyrãni, [timoreꝫ vtplurimum infert]s. subditis, qui sub tyrãni potestate viuunt ꝓpterea Põpeius cũ fractus esset a Cęsare, ⁊ in regnum Ptolemęi tyrãni ingrederet, dixit, qui domũ tyrãni ingredit, seruũ se facit, quatenus sicuti seruus semper viuit seru⁹ in timore domini: sic quoq̃ subditus semper in timore tyranni.

¶ Quare conscij eius, qui fecit graue quicq̃, terribiles sunt, ne aut dicant, aut deserant.

¶ Specialiter eoꝝ, qui timẽdi sunt, assignat plura loca, quoꝝ primũ affert, ⁊ dicit. [Quare cõscij eius, qui fecit graue quicq̃, terribiles sunt]ei. s. q fecit, [ne aut dicant, aut deserãt]eũ, qui fecit. nã si dixerint, afferũt timorẽ, ne perueniat notitia ad iudices, aut ad aduersarios. si deserũt, ⁊ se cum offensis coniunxerint, terrorẽ afferunt, qm̃ aucta est potentia aduersariorum.

¶ Et potentes semper iniuriari, illis terribiles sunt, qui põt iniurijs affici. hoĩes eniꝫ vt plurimum, cum possunt, iniuriantur.

¶ Assignat scdꝫ locũ, ⁊ dicit. [Et potentes semp iniuriari illis terribiles sunt, q põt iniurijs affici,]cuius rõneꝫ assignat, ⁊ dicit, [hoĩes eniꝫ, vtplurimũ, cũ põt, iniuriantur,]nã hoĩes pro maiore parte sunt proni ad mala, quę fieri non possunt absq̃ iniurijs aliorum.

¶ Et q passi iniuriaꝫ sunt, aut qui passos se eẽ putãt. Semp enim opportunitatẽ expectãt.

¶ Assignat tertiũ locũ, ⁊ dicit. [Et qui passi iniuriã sunt, aut qui passos se esse putãt,]subaudi terribiles sunt ijs, a qbus iniuriã passi sunt, aut putant se esse passos. cuius rõnẽ assignat, ⁊ dicit, [semper eniꝫ opportunitatẽ expectant,]qua s. vlcisci possint iniuriarum.

¶ Et qui iniuriaꝫ intulerunt, si vires habeãt: terribiles sunt: cũ timeant ne contra referat, nam tale terribile esse supponebatur.

¶ Assignat quartũ locum, ⁊ dicit. [Et terribiles sunt]nobis, [qui]nobis [iniuriã intulerant, si vires habeãt]replicandi iniuriã, [cũ timeant ne cõtra]ipsos a nobis iniuria [referat, nã tale terribile esse supponebat.]dictuꝫ est eniꝫ timorẽ potentũ esse formidolosuꝫ, ac terribileꝫ eis, p quos in potentibus timor adest ꝑp hanc causam.

¶ Et qui de eisdem certãt, cum vtrisq̃ simul eadem esse nequeant. semper enim pugnant aduersus huiusmodi.

¶ Assignat quartũ locũ, ⁊ dicit. [Et qui de eisdeꝫ certãt,]de quibus subaudi nos certamus terribiles sunt nobis, cum quibus certant [cum vtrisq̃ simul]s. nobis ⁊ ipsis [eadẽ eẽ nequeãt. hi eniꝫ semp pugnãt aduersus hmõi]s. aduersus nos, vel eos, qui eadẽ cupiũt. hoc pacto riualis riuali, ⁊ tyrãnus tyrãno formidolosus est, qm̃ illi de amata, hi de principatu certant.

¶ Et qui maiorib⁹ terribiles sunt, nobis quoq̃ ipsis terribiles. magis enim vtiq̃ poterũt obesse nobis ipsis, q̃ maioribus.

¶ Assignat quintũ locũ, ⁊ dicit. [Et qui maiorib⁹ terribiles sunt, nobis quoq̃]minorib⁹ [terribiles]sunt. cuius rõnẽ assignat, ⁊ dicit, [magis eni vtiq̃ poterũt obeẽ nobis ipsis,]qui sumus minores, [q̃ maioribus]qui põt plus q̃ nos. hac rõne qui sunt principib⁹ formidabiles, sunt subditis formidabiles. reges eniꝫ sunt principibus formidabiles, quare ⁊ ijs, qui principibus sunt subditi.

¶ Et quos timẽt maiores q̃ nos ipsi sumus, propter idem.

¶ Assignat sextũ locum, ⁊ dicit. [Et quos timẽt maiores q̃ nos ipsi sumus,]subaudi nos ipsi quoq̃ timem⁹ [ꝑp idẽ;]eãdẽq̃ cãm, qꝛ si poterũt maiorib⁹ obesse, lõge magis nobis, qui minores sumus. nec differt hic locus a ꝓximo, nisi qꝛ ille est de terrore, hic de timore. terror autẽ est timor intensus, vt superius patuit.

¶ Et q maiores q̃ nos ipsi sum⁹, interemerũt.

¶ Assignat locũ 7m, ⁊ dicit. [Et q maiores q̃ nos ipsi sumus interemerũt,]ij nobis sunt terribiles, ꝑp eãdẽ cãm.

¶ Et q minores nobis ipsis aggressi sunt. nã aut iam terribiles, aut cum creuerint.

¶ Assignat

¶ Assignat locũ 8m, ⁊ dicit. [Et qui minores nobis ipsis aggressi sunt,]timẽdi ẽt sunt a nobis.cui⁹ rõnẽ assignat, ⁊ dicit, [nã aut iam terribiles] subaudi euaserunt ꝓp lu- crũ eoꝝ. [aut]subaudi terribiles euadẽt, [cũ creuerint] ex lucro illoꝝ. aggrẽtes eniꝫ sub se populos de nouo, lꝫ illi populi sint minores populis nostris, tñ accumula- ti cum populis prioribus, quos habebant, crescent, ⁊ sic fient terribiles. quoniam potẽtia, quę prius erat minor, ex noua acquisitione populorum euadit maior. ⁊ sic vt dixi, terribiles euadunt.

¶ Et ex affectis iniuria, inimicisqꝫ ipsis, atqꝫ aduersarijs, nõ qui acutę irę sunt, atqꝫ minaces, sed q̃ trãquilli, atqꝫ versuti sunt. naꝫ latẽt qui ꝓpe, quare nunq̃ꝫ timendi, q̃m longe.

¶ Assignat locũ 9m, ⁊ dicit. [Et ex affectis iniuria, inimi- cisqꝫ ipsis, atqꝫ aduersarijs, nõ]sunt timendi, [qui acutę sunt irę, atqꝫ minaces]⁊ in loquẽdo audaces, [sed]time- di [sunt, q̃ tranquilli, atqꝫ versuti sunt,]⁊ assignat cãm, ⁊ dicit, [nam]isti sunt illi, [qui]cũ [prope]sunt ad nocen- dũ, ⁊ parati ad vlciscendũ, [latent. quare]subaudi q̃ acu- tę irę sunt, atqꝫ minaces, nunq̃ꝫ timendi, [q̃m longe]est periculũ q̃d habetur ex eis. vel fortasse nunq̃ꝫ venturũ, q̃r sunt contenti verbis minacibus ⁊ non factis.

¶ Oẽs autẽ timẽdi terribiliores sunt, quicũqꝫ si peccauerint, corrigi non pñt, sed oĩno aut impossĩe aut nõ in ipsis. sed in contrarijs.

¶ Assignat locum 10m ab excellentia terribilis, ⁊ dicit. [Oẽs aũt timendi terribiliores sunt, quicũqꝫ si peccaue- rint, corrigi non pñt, sed]subaudi ipsꝫ corrigere [aut]est [impossĩe, aut nõ in ipsis,]est possĩe, [sed in ꝯrijs]. i. aut in rebus suis, quę sunt nobis ꝯrię. Tales sunt principes, ꝯ quos non possumus vlcisci, licet aliq̃n vlciscamur agen- do clam contra res suas. ¶ Quo ꝟo ad constructionem attinet, Aristo. in grẽco loquit̃ per nomina neutra, nos ꝟo ad sensum per nomina masculina.

¶ Et contra quos auxilia non sunt, aut non facile sunt.

¶ Assignat locum 11m, ⁊ dicit. [Et]illi sunt terribiles [cõ- tra quos auxilia non sunt] scilicet valida, [aut nõ facile sunt,]ad habendum.

¶ Et (vt simplr̃ dixerim) terribilia sunt, quę- cunqꝫ, cum in alijs facta, aut futura sunt, mi- serationeꝫ afferunt. terribilia igit̃, ⁊ quos ti- memus, hęc fere maxima sunt.

¶ Ultimo generatum assignat, quę terribilia, ⁊ quasi assi- gnat aliam definitionẽ, ⁊ dicit. [Et (vt simplr̃ dixerim) terribilia sunt, quęcũqꝫ cũ in alijs facta, aut futura sunt, miserationẽ afferunt.]per hoc enim q̃ miserationẽ affe- runt, dat̃ intelligi ea magnũ nocumentũ afferre aut ani- mi, aut corporis. nũc epilogat, ⁊ dicit, [terribilia igitur, ⁊ quos timemus, hęc fere maxime sunt,]verbuꝫ quos in grẽco quę legitur, sed non refert ad sensum.

¶ Quo modo ꝟo affecti nos ipsi timemus, nunc dicamus.

¶ Hactenus de rebus timẽdis, ⁊ de hoĩbus terribilibus dctm̃ est, nũc de timẽtibus ꝓponit, ⁊ dicit. [Quo mõ ꝟo affecti nos ipsi timemus, nũc dicamus,]⁊ lꝫ Arist. in ter- tia persona loquat̃, clarius legitur in prima.

¶ Si itaqꝫ timor est cũ expectatione patiẽdi corruptiuã aliquã passionẽ, manifestũ est ne- minẽ eoꝝ timere, qui putant nihil pati. neqꝫ ea, quę non putẽt pati, neqꝫ eos, a quibus nõ putant, neqꝫ tunc, quãdo non putant. Qua- re necessarium est eos timere, qui se aliquid passuros esse arbitrentur, ⁊ eos, a quibus, ⁊ hęc, ⁊ tunc.

¶ Proposita intẽtione, exequit̃, ⁊ primo exponit eos, q̃ non putãt se pati, deinde a ꝯrio sensu infert eos, quales sint, qui putant se passuros. de primo dicit. [Si itaqꝫ ti- mor est cũ expectatione patiẽdi corruptiuã aliquaꝫ pas- sionẽ,]vt superius dictũ est: [manifestuꝫ est neminẽ eo- rũ timere, qui putant nihil pati]. s. in futuꝝ. ⁊ manifestũ est eos, [neqꝫ ea]timere, [quę non putant pati]. s. nũc in futurũ. ⁊ manifestũ est tales, [neqꝫ eos timere, a quibus non putant]subaudi posse [pati] ⁊ manifestum est eos [neqꝫ tunc]timere, [q̃n non putant]. s. pati posse. nũc ex ꝯrio sensu concludit, ⁊ dicit, [quare necessariũ est eos ti- mere, qui se aliquid passuros eẽ arbitrant̃, ⁊ eos, a qui- bus]arbitrant̃ se passuros. [⁊ hęc,] quę se passuros ar- bitrantur, [⁊ tunc,]quando passuros se arbitrantur. hęc generatim de timentibus.

¶ Qua rõne fit, vt nõ putẽt se quicquã posse pati, qui in amplis ꝓsperitatib⁹ sunt, q̃ iccir- co cõtumeliatores, contẽptores, ac audaces sunt. tales ꝟo efficiunt diuitię, vires, poten- tia, amicorum multitudo.

¶ Nunc speciatiꝫ loca assignat, quoꝝ primũ affert, ⁊ di- cit. [Qua rõne fit, vt non putẽt se quicquaꝫ posse pati, q̃ in amplis ꝓsperitatibus sunt,]vt reges, [qui iccirco ꝯtu- meliatores, contẽptores ac audaces sunt]. s. ad inferen- das iniurias ⁊ exponit ea, quę faciunt homines tales, vt di- ctũ est, ⁊ dicit, [tales ꝟo efficiũt diuitię, vires]. s. ꝓprię, [potentia]. s. ex subditis comparata, [amicoꝝ multitu- do.] ꝓpter quod tales non timent.

¶ Nec qui iam ꝑpessos oĩa grauia se putant: qui ⁊ ad futurũ obdurati sunt. veluti qui iaꝫ in supplitio sunt. Sꝫ opus est salutis subeẽ spem, de qua in sollicitudine sint.

¶ Assignat scdm̃ locũ, ⁊ dicit. [Nec qui iam ꝑpessos om- nia grauia se putãt, qui ⁊ ad futuꝝ obdurati sunt]subau- di timẽt [veluti, qui iam in supplitio sunt,] vt qui deca- pitant̃, vel suspẽdunt̃, vel alio modo cruciant̃. [Sed] si aliqui subaudi timere debẽt, [opus est salutis subesse spem. de qua in sollicitudine sint.]per quã an ita vel cõ- tra futurum est, discurrant.

¶ Signum ꝟo est, q̃m timor ad consulendũ facit. Nemo enim de re consulit, de qua nul- la spes apparet.

¶ Adducit signum eorum, quę dixit, ⁊ dicit. [Signum ꝟo est, quoniam timor facit,]atqꝫ inducit ad consulen- dum. [Nemo enim de re consulit, de qua nulla spes ap- paret,]quare qui in ampla fortuna sunt, [⁊]qui spe sunt omnino destituti, non timent.

¶ Quare opus est tales ꝑparare, q̃m melius sit ipsos ad timorẽ ducere, quoniã tales sunt, quales pati. nã ⁊ alij maiores passi sunt. ostẽ- dereqꝫ similes pati, aut passos esse, ⁊ ab ijs, a quibus non putabant, ⁊ hęc, ⁊ tunc, quando non putabant.

¶ Egidius(nescio qua rõne)asserit Arist.hic docere mo
dum,quo mõ succurrendũ sit timentibus,ꝛ quo nã mõ
eos cõsolari debeamus , qđ ꝑfecto nullo pacto verbis
Aristo.cõuenit.ꝑpterea Arist. hic tradit artẽ inducendi põ
tentes,ꝛ audaces in timorẽ,qñ opus sit,ꝛ dicit.[Quare
opus est tales].s.iudices , atq3 auditores[pręparare,qñ
melius sit].s.nobis[ipsos ad timores ducere,] dicendo
per quinque loca,[quoniã tales sunt,quales pati,] sub/
audi possunt:quorum locorũ primum assignat,ꝛ dicit,
[nam ꝛ alij maiores passi sunt.] vt Cęsares , vt Alexan/
dri,vt Ptolemęi.deinde per scđm,quẽ dicit,[ostende/
req3 similes pati,aut passos esse,] hoc est scđo ostendẽ/
do per exempla similiũ,qui passi sunt,vt Dionysij,phe
randes, Alexandri pherei.tertio[ꝛ ab alijs,a quibus nõ
putabant].s.pati.vt Cęsar a Bruto quem filium arbitra
batur,ꝛ Alexander a filio Antipatri, quem educauerat.
quarto[ꝛ hęc].s.quę non putabãt.vt Scipio qui patriã
liberauit,passus est exilium,qđ pati se non putabat. Cę
sar,qui mũdu3 gladio vicit,mortem ex gladio. quinto,
[ꝛ tunc,quando non putabant.] vt Cęsar cu3 Parthos
debellare decreuerat,ꝛ Alexander viridi in ętate,ac flo
rida.sic exemplis viroꝝ , ꝛ rerum gestaꝝ memoria po/
tentes,atq3 audaces,qui vix deum timent,prauosq3 iu/
dices in timorẽ(cũ opus est)inducere poterimus.Qua/
re op3 ꝑ loca ꝑpria pręparare iudices talesq3 reddere,
quales sunt,qui timent.reos atq3 reoru3 fautores, tales
quales sunt terribiles per loca,ꝛ causas terroris enume
rare quoq3 omnia terribilia , vt illi timidi,hi terribiles
pręparentur. ¶ Circa hęc,quę Aristo.dixit de timore,
Digressio de timore.
plura differenda sunt.Et primo vtrũ timor sit affectus:
vbi primo videt̃ non esse affectum, primo qñ affectus
omnis est effectus quidã , omnis aũt effectus ꝑficisci
Utrum timor sit affectus.
a pręsentia agentis. At timor nõ est de aliquo pręsenti,
s3 de futuro malo.Deinde omnis affectus mot⁹est sensi
tiui appetitus,qui apꝑhensionẽ sequit̃ ipsius sensus.At
sensus non apꝑhendit futurum,cuius est timor. pro al/
tera parte est Aristote.qui timorem inter animi affectus
enumerauit.Circa solutionẽ primo est declarandum ti/
morẽ esse inter animi affectus enumerandu3,deinde ti/
morem esse specialẽ affectũ a cęteris distinctũ,ꝛ cum cę
teris ponente3 in numero. Dicamus de primo quatuor
esse,quę requiruntur ad aliquẽ motũ,vt sit affectus pmo,
vt sit motus alicuius virtutis animalis passiue, ad qua3
s.comparet̃ suum obiectum per modu3 agentis, qđ mo
uet.patet hoc,quoniã(vt superius diximus) omnis af/
fectus est passio,quę est effectus agentis , quo in modo
intelligere,ꝛ sentire dicunt̃ passiones. Scđo requiritur
vt sit motus appetitiuę animi virtutis,quę instr̃3 corpo
reum h3.nam(vt sępius diximus)per hunc modũ affe
ctus differt ab apꝑhensionibus intellectiuis, vel sensili/
bus q̃ nõ attinẽt ad appetitũ.Tertio requiritur vt motus,
qui est affectus,fiat cu3 aliqua corporea trãsmutatione.
alioquin non differret a comprehensionibus : per quas
nulla fit corporea trãsmutatio.Quarto requirit̃, vt mo
tus qui affectus est,semper importet aliqđ nocumentũ,
s.aut ex parte animi,aut ex parte corporis.Ex his perspi
cuũ est timorẽ esse affectum,primo q2 timor est motus
virtutis animalis passiue,cum non insit alicui sine ima/
ginatiõe futuri mali.deinde q2 est motus appetitus sen
sitiui,cum respiciat malum. Insuper fit cum aliqua cor/
porea transmutatione,quoniã semper cum cõtractione
spirituũ ad cor.4°.timor importat nocumentũ quoniã
nũq̃ est absq3 animi dolore.ergo timor est affectus.ve
rum timor differt a tristitia(vt Aristo.dixit) quoniã tri
stitia atq3 dolor est de pręsenti malo.Timor aũt de ma

lo futuro,quod non ita mouet,sicuti malũ pręsens.ob/
iecta aũt diluũtur,primũ quidẽ,quoniã licet timor non
proficiscatur a corporali agẽtis pręsentia , proficiscitur
tamẽ ab animali agentis pręsentia,quatenus malum fu
turum pręsens est animę per realem apprehensionem.
Scđm quoq3,qñ licet sensus non apprehendat ipsum
malum futurũ in se , tamẽ apprehendit aliqđ pręsens,ꝑ
qđ animal quasi natiuo impetu , instinctuq3 mouet̃ ad
sperandum futurum bonum,vel ad timendum futuru3
malum. ¶ Qr autem timor sit specialis affectus,perspi/
Qđ timor sit specialis affect⁹
cuum est.quonia3 affectus speciẽ suscipit ab obiecto,vt
sit specialis affectus,qui speciale obiectum habet. Sed
cum timor speciale obiectum obtineat, veluti spes ipsa.
(nam obiectum speciale spei est bonum futuru3 arduũ,
possibile tamẽ acquiri,timoris autẽ malum futuru3,qđ
vix euitari potest,)igitur timor erit specialis animi affe
ctus:veluti spes. ¶ Deinceps quęrit̃ vtru3 aliqs timor
Utrum timor aliqs sit naturalis.
sit naturalis:ex vno videt̃ aliquem timorẽ esse natura/
lem,vt timor animę,qua non vult diuidi a corpore , vt
Arist.tradit in 3° ęthicoꝝ. Cõtra aũt hoc est,q2 si timor
esset naturalis,reperiretur in rebus inanimatis.Pro di
lucidatione dicamus primo Aristo. timorem secasse in
duos,quoꝝ alter est de malo corruptiuo , quod natura
refugit propter naturale desiderium essendi. ꝛ talem ti/
morem naturalẽ esse asserit. Alter autẽ est de malo con/
tristatiuo,qđ non repugnat naturę , sed desiderio appe/
titus,ꝛ talis timor non est naturalis:sed animalis. dein/
de accipiamus scđo pro intellectu horu3 , quę Aristote.
tradit,motum non dici naturalẽ,nisi ad ipsum inclinet
natura,verũ hęc naturalis inclinatio vno modo est,qñ
vniuersus motus ab ipsa natura perficitur nulla pror/
sus concurrẽte operatione apprehẽsiue virtutis : quem/
admodũ motus ignis sursum,ꝛ terrę deorsum, ꝛ auctio
animaliũ,atq3 stirpium naturales motus sunt. Alio mõ
motus naturalis dicitur,ad quẽ natura ipsa inclinat,nõ
tamẽ perficitur nisi per apprehensionẽ. Tũc patet quo
modo timor sit naturalis,ꝛ quo mõ non.na3 timor,qui
est de malo cõtristatiuo,nullo pacto est naturalis,s3 ani
malis qñ non repugnat naturę , sed desiderio animali.
Timor aũt de malo corruptiuo vno modo est natura/
lis.s.vt ad ipsu3 inclinat natura. Alio modo est anima/
lis,quatenus non põt perfici sine apprehensione aialí.
aut fortasse vterq3 timor dici potest vno mõ nãlis,alio
mõ aialis quatenus eni3 ad vtrũq3 natura nos inclinat,
vterq3 nãlis dĩ.quatenus aũt nullus ꝑficit̃ sine animali
apprehensione,vterq3 dicit̃ aialis.obiecta autẽ per hęc
sunt diluta. ¶ Post hęc timoris spẽs enumerandę,atq3
Timoris species quę.
exponẽde sunt,quas Arist. non tradidit:neq3 exposuit.
dicunt itaq3 theologi sex species timoris esse,scilicet se/
gnitiem,erubescentiã,verecũdiam,admirationẽ,stupo/
rem,ꝛ agoniã.hę eni3 tristitię species sunt , quę non ſm
obiecti differentiã accipiunt̃,sed ſm effectus, quasdãq3
speciales rõnes.dictũ est eni3 timorẽ esse de futuro ma/
lo,qđ timentis potestatẽ excedit,quatenus ei aut nõ re/
sistere,aut cum difficultate potest. Quare quẽadmodu3
hoīs bonũ ita quoq3 malum cõsiderari põt aut in hoīs
opatione,aut in exterioribus rebus:quę etiã hoīs sunt.
Si in hoīs opatione duplex malũ timeri põt,quoꝝ al/
terũ est labor grauis q nã3 grauat,ꝛ timor qui est de la/
bore excedẽte,atq3 nã3 grauãte,dĩ segnities, quę est cu3
s.aliqs refugit opari ꝑp timorẽ excedẽtis laboris.ꝛ qñ
labor duplex est aut in agẽdo,ꝛ timor huius laboris dĩ
negligẽtia.aut in cõsulẽdo,meditãdo,ꝑspiciẽdo qđ op⁹
sit facto,ꝛ huius laboris timor dĩ secordia:tñ vterq3 se/
gnities est. Alteꝝ aũt malu3,qđ in hoīs opatione timeri
potest,

pōt, est turpitudo quędā, q̄ opinionē lędit, atq3 officit, quę si timeat̄ in actu, qui cōmittit̄, timor, qui de ea est, dicitur erubescētia. si autē timeat̄ in actu turpi iam cō-missō, factoq3, dicitur verecūdia. Sūt igitur tres timoris spēs, quę sumūtur penes malum, qd̄ est in hominis ogatione. vz. segnities, erubescētia, ⁊ verecundia, quę ⁊ pudor dici pōt, vt posterius dicemus. Alterū vo malū est in rebus quibusdam exteriorib⁹, quę etiā hois sunt, ⁊ hoc trifariā cōsiderari pōt excedere hois facultates ad resistēdū, pmo quidem rōne suę magnitudinis, cū. s. aliquis malum quoddam cōsiderat adeo magnū, vt eius exitum non possit spectare, ⁊ timor, qui est de hmōi malo, dicitur admiratio. Scdo vo rōne dissuetudinis, qa. s. aliquod malū nostrę considerationi insuetum offertur, vt sit nr̄a reputatione magnū. Et timor qui est de hmōi malo, dicitur stupor, qui (ex eo qa pficiscitur ex insueta imaginatione.) Alienatio etiā dici pōt, quatenus. vz. mens a cōsuetis imaginationibus reddit̄ aliena. Tertio rōne improuisionis, quatenus timens, aut nō pōt puidere, aut cū difficultate indicat se posse puidere: quo. vz. in mō infortunia timent̄, ⁊ timor de hmōi malo dicit̄ grece ἀγωνία, latine certatio, siue sollicitudo, de qua Poeta. Res est solliciti plena timoris amor. Quare tres alię sunt timoris spēs, quę penes malū accipiunt̄ qd̄ est in exterioribus hois rebus. vz. admiratio, non ea, quę pcedit veritatis indagationē, sed quę est timor de malo adeo magno, vt timens illius exitū spectare nō possit. Et stupor qui est timor de malo nostrę cōsiderationi insueto. Et agonia siue sollicitudo, quę timor est de malo ex improuiso nobis venturo. q̄ omnes timoris spēs sunt sex. verū si segnities dissecet̄ in duas (vt dictū est) in secordiam, ⁊ negligētiam. ¶ Forsitan oēs timoris spēs erūt septem. Cōsequēs aūt est post hęc, vtrū bonum aut malum, aut vtrūq3 obiectū sit timoris, disserere. Ex vbis quidē Arist. superius expositis videt̄ bonū obiectum eē timoris, asseruit eni potestatē, ⁊ sub alterius potestate nos eē, terribilia eē: mō potestas, ⁊ sub alterius potestate eē bona sunt. Insup omnes gētes deum timēt. At in deo nihil mali esse pōt. Ex alijs aūt vbis, videtur timorē non esse nisi ex imaginatione futuri mali, qd̄ aut corpus, aut animū affligit. Sed dōm timorē ipm (vt diximus) esse motū quēdam appetitiuę virtutis, ad appetitiuam aūt virtutē psecutio, ⁊ fuga attinēt, vt Ari. scribit ethico x. 6. Est autē psecutio motus, quo appetitus ipse mouet̄ ad bonum, fuga vo, quo mouetur a malo. Qua rōne fit vt vnusquisq3 motus appetitus, qui psecutionē importat, obtineat p suo obiecto qddā bonū. Quicūq3 vo fugam, p suo obiecto, malū habeat. Quare cū timor fugam quādā contineat, fit vt timor p̄ atq3 per se, vt pprium obiectū malum ipm obtineat. Per accidens vo respicere pōt bonum, dico p accns, qm̄ non in se bonū respicit, sed vt bonū habitudinem hz ad malū ipm: aut quatenus p malū priuari pōt. Dictū est enī esse malum qddā, quatenus bonum priuare pōt, vt est mors ipsa, per quā priuat̄ esse, ⁊ ipsum viuere. Et sic timor respicit bonū per accidēs, q̄tenus est aptum p malū priuari. Hac rōne possumus timere ipm esse, ⁊ vitā, non quidē p se, sed quatenus apta sunt p mortē priuari, q̄ est malū. aut scdo timere possumus bonū, quaten⁹ bonum est cā mali, vtputa, qa aliqd̄ bonū sua virtute pōt inducere aliqd̄ nocumētū in bono amato, vel priuationē. Hac rōne deus timet̄ ab hoie, ⁊ potestas etiā pncipis timet̄ a subditis, quatenus pōt infligere pęnā. Tyrānus etiā timet̄ hac rōne, ⁊ sub alterius potestate esse, qm̄ in pmptu potest nocumentū inferre. Sic quoq3 timet̄ cōscius criminis, ne crimē reuelet. per quę obiecta facile diluta cernūtur. ¶ Deinceps dictū est superi⁹ timorē esse de malo naturę, ideo q̄rit̄ vtrū timor sit de malo naturę: ⁊ apparet ex his q nō. pmo qa de his, (q̄ a natura eueniunt,) nemo cōsultat, (vt scribit Aristo. 3° ethicoꝝ) sed vt superius dictum est, timor cōsulere facit. igit̄ timor nō videt̄ esse de malo naturę. deide si ita esset, hō semp esset in timore, qm̄ nāles defectus semp homini iminent, vt mors, ⁊ cętera id genus: de quibus (vt dicis) est timor. p parte altera Arist. est, q 3° ethico. scribit inter omnia terribilissima eē mortē, quę est malū naturę. Pro solōne id, qd̄ prima facie appet, est (vt Arist. inqt) timorē pficisci ex imaginatione futuri mali, qd̄ corrūpit, vel cōtristat. Quare sicuti id, qd̄ ɔtristat, malū est, qd̄ ɔtriatur volūtati, ita id, qd̄ corrūpit, malū est, quod ɔtriatur naturę. Qua rōne fit, vt de malo naturę timor eē possit. Sz quonā mō de malo naturę possit eē timor, exponamus, nā omne, qd̄ timet̄, intātum timet̄, inquātū possumus sperare ipm nō futurū: lz cum difficultate, vt dixit Arist. malū autē sperari nō futurū, vno mō est, vt remotū, ⁊ distās. Propter distātiā enim imaginari possumus malum futurū nō esse futurū, ⁊ ppterea hmōi malū, aut nō timemus, aut parum timemus, hac rōne non timemus mortē. Sciūt eni oēs se morituros esse, sed qa nō ppe est, nō curāt. Nullus eni tam senex est, q vno anno putet se victurū eē. Alio vo modo existimat̄ aliqd̄ malum, qd̄ est futurū, vt nō futurum propter necessitatē, quę facit malū ipm futurū existimare, vt pñtis. Veluti illi qui iā sunt in supplicio, vt q decapitant̄, vel suspēdunt̄, vel alio mō cruciant̄. Hi eni nō timent, qm̄ cognoscunt sibi mortis necessitatē iminere. opz eni ad hoc, vt quispiā timeat, aliquā salutis spem habere. Quādo igit̄ malū naturę non apphendit̄ vt futurū, nō timet̄. At cum apphēdit̄, vt de ppinquo futurum, cum aliqua tū euasiōis spe, timet̄. Huic rei exēplo nobis est Pōpeius colūna, q ęgrotus dum eēt cum spe salutis, mortē ipsam mirū imodum pertimescebat, postq̄ vo oi spe destitutus nouerat oino se moriturum, nec mortem amplius pertimescebat, nec curauerat. Putabat enim eam quasi iā factā esse. Ex his obiecta facile diluunt̄, primū quidē, qa lz aliqd̄ malū naturę vitari non possit, vt mors, pōt tamē differri, ⁊ sub hac spe pōt eē cōsilium non de ipsa, sed de euitatiōe illius. Scdm vo, qm̄ lz malū naturę semper imineat, nō tamē semp iminet de ppinquo, ⁊ ideo nō semp timet̄: sed aliqñ, dum ipm imaginamur, vt ppinquū. ¶ Deinceps quęri pōt, cū timor sit ex imaginatione futuri mali, ⁊ malū sit duplex, culpę, ⁊ pęnę. vtrū timor sicuti est ex imaginatione futuri mali pęnę. sit etiā ex imaginatione futuri mali culpę. Dōm p solōne id, qd̄ oino subiacet potestati nostrę nullo pacto habere rōnem terribilis. qm̄ id solum est terribile, cui⁹ causa est extra. Et qm̄ malū culpę pprium, ac p se cām habz ipsam humanā volūtatem: ideo malū culpę per se terribilis rōnem habere nō pōt, sed vtrū saltē per accns rōnem terribilis hēc possit: viri pstantes cōcedūt, qm̄ cum humana volūtas ab aliquo exteriore iclinari possit ad peccandū, si illud inclinās vim habeat magnā ad inclinandū, timor eē poterit de malo culpę, quatenus ab externa cā induci pōt. Sz mihi videt̄ eū qui sic timet, nō timere malū culpę, nec per se, nec p accidēs, qm̄ nunq̄ malū culpę est, nisi in nostra potestate. Qua rōne fit, vt in casu nō malū ipm culpę, sed seductionē, (quę pōt eē causa mali culpę) qa timeat. timere autē seductionem, neq3 per se, neq3 per accidens est timere malum culpę. ¶ Post hęc q̄ri potest, vtrū timor timeri possit: cōmu

De obiecto timoris.

Utrū timor sit de malo naturę.

Ex.m Pompei Colūna

Utrū timor sit de malo culpę.

Utrū timor timeri possit.

nis opinio est, timorē vno mō timeri posse, alio modo
nō. Nā timor quatenus pficitur ex causa externa, time-
ri pōt. timor eni (q̄tenus est affectus gdaz pseques ima-
ginationē futuri mali eminētis) timeri pōt: ne. vz. imi-
neat necessitas timēdi, ppter incōgruētiā alicuius excel-
lentia mali. quatenus ̄vo timor subiacet rōni, que pōt
timorem repellere, timor timeri non pōt. Eo ga ad nos
attinet ipm repellere. Hęc autē positio meo iudicio nō
esset posis, nisi imaginemur duos timores, alterum q̄si
pñtem, alterū q̄si futurū, nam sic pñti timore hō pote-
rit futurū timorem timere. ¶ Sz hęc positio ambigua
est, pmo ga nullus est timor tā ppiquus, quin eē possit
aliquis ppingor, & sic qua rōne timorē futurū per pñtē
timemus, sic pñtem p aliū psentez magis timebimus, &
sic erit pcessus in infinitū in timorib⁹. Deinde si futurū
timorē timemus, de illo futuro erit imaginatio, & cogni-
tio, & sic lz nō sit corporal'r psens, erit psens per imagi-
nationē, & apphensionē, & sic nullus alius requirit̄ pter
ipm ad timendūz. Propterea dōm, (vt Auicē. dicit,) in
iis, que sunt talia per denolationez eē stādūz ad ea, que
sunt talia f̄m essentiam, & ga nos timemus terribilia ti-
more, timorē nō timebimus alio timore, sed seipso. Et
sic dici pōt timorē nō timeri, sed esse id, quo timemus.
sed ga est id, quo timemus, ideo ipse sua essentia timet̄,
sicuti intellectio nō alia intellectione, sed seipsa intelli-
git̄. ¶ Deinceps queri pōt, vtrū insueta atq; repentina
mala sint terribiliora. Videt̄ eni pmo aspectu q̄ non,
q̄ii que subitaria sunt, minus cōsiderari pñt. Sed tāto
quippiā timet̄ magis, quāto magis cōsideraṫ. Scribit
eni Ari. libro ethicoꝝ 3° aliquos videri fortes ob igno-
rantiā, q̄ si nouerint aliter eē, q̄ credūt, se in fugam po-
nunt. Qua rōne fit vt repentina minus timeant̄, ga mi-
nus veniant in cōsiderationē. Dōm mala insueta atq;
repentina p se eē terribiliora, per accñs ̄vo minus terri-
bilia ceteris malis iminētibus, q̄ autē per se terribilio-
ra sint, declaratur pmo ex eo, ga malū iminens (cum re-
pente, ac insuetę euenit) appet magis. omnia eni corpo-
ralia & bona, & mala, quāto magis cōsiderant̄, tāto mi-
nora apparēt. Unde queadmoduz ppter diuturnitatez
dolor psentis mali mitigatur, vt 3° tusculana q̄ōnum
scribit Cicero, ita quoq; ex pmeditatione minuitur ti-
mor futuri mali. Declarat̄ etiā 2°, ex eo ga repentinū &
insuetum auget timētis imbecillitatē, quatenus subtra-
hit remedia, gbus hō pōt se parare ad repellēdū futuꝝ
malum, que remedia adhiberi nō poterūt, quādo ex p-
pinquo maluz occurrit. Qz ̄vo per accñs minus ceteris
terribilia appareāt, declaratur q̄ii magnitudo mali, cū
latet, nō terret. veluti cū hostes parāt insidias: que si di-
ligenter cōsiderarent̄, fierēt terribiles. ga ̄vo ignorātia
accidit magnitudini maloꝝ ppter insuetū, & repētinuz
esse, ideo per accidēs pōt videri minor. Dixit Aristo. su-
peri⁹ oium timēdoꝝ ea eē terribiliora. sz q̄cūq; si pecca-
uerint, corrigi nō pñt, aut ga auxilia nō sūt, aut nō faci-
lia: p q̄ ̄vba iduit ea, q̄ n̄ hñt remediū, eē magis timēda
sz h̄ vr̄ eē ꝯ ea, q̄ etiā ipse dixit eē necessariū ad timorē
remanere aliquā spem salutis. sed in malis, que non ha-
bent remedium, nulla salutis spes remanet. hꝫ ergo ma-
la nullo pacto timent̄. ¶ Circa solonem pmo declare-
mus, mala, que nō habēt remediū, eē maxime timēda,
scdo quo mō maxime timēda, & quo mō nullo pacto ti-
mēda. De pmo dicamus obiectū timoris, vt supius di-
ximus, esse malū, qua rōne fit, vt id qd facit ad ipsi⁹ ma-
li accremētū, etiā faciat, ad ipsius timoris auctionē: ma-
luz aūt augetur nō solū ipsius mali spē, sed etiā circun-
stātijs. Inter ceteras autē circūstantias diuturnitas, vel
perpetuitas facere videt̄ magis ad augumētum mali.
igit̄ mala que nō hñt remedia, sunt maxime mala. nā
ex quo sunt irremediabilia sunt perpetuo & semp ma-
la. Que ̄vo ppetuo mala sunt, videt̄ maxime mala. q̄ii
si pati in aliquo tēpore est tātū maluz, idē pati in duplo
tēpore, erit duplū malum. qua rōne fit, vt idē pati tem-
pore infinito (qd est ppetuo pati) habeat quodāmō in-
finituz augumētuz mali, igit̄ hꝫ mala sunt maxīe timē-
da. Nā cum careāt remedijs, vident̄ ppetua, hęc de pri-
mo. Sed quo mō timenda, & quo mō nō, exponam⁹: &
dicamus, vt superius diximus, non esse timorē sine spe
aliqua salutis, aut per euitationē ipsius mali, aut p post
positionē, atq; progationem. Tūc cū aliqs venerit ad
hęc, vt a spe oino salutis sit destitutus, hęc nō timet. At
cuz venerit ad hęc, vt remāserit aliqua spes salutis, vel
per progationē, vel per postpōnes, tūc hęc sunt terribi-
lia, & maxime terribilia. ¶ Post hęc de causis timoris
differendū. Ex vna eni parte videt̄ odium potius cā ti-
moris q̄ amor, q̄ii (vt dixit Arist.) illi magis timent̄, a
quibus mala aliq̄ nobis im̄inere expectamus. sz ex eo
ga ab aliquo expectam⁹ mala, videmur magis ad odiū
puocari, q̄ ad amorē. Qua rōne fit, vt timor magis ab
odio q̄ ab amore pficiscat̄. Ex altera pte videt̄ amor
magis causa. q̄ii nulli dubiū est non aliaz eē metuendi
cām, nisi ne id, qd amamus, aut adeptū amittamus, aut
non adipiscamur speratū. qua rōne fit, vt oīs timor pfi-
ciscatur ex eo, ga aliqd amamus. quare amor erit timo-
ris causa. Dicamus eo mō, quo superius diximus, timo-
rem posse intelligi hīe duas causas, alteraz via necessa-
rię psuppōnis, alterā via depēdentię eius, qd seqtur ad
id, qd pcedit. Via qdem necessarię psuppōnis amor ti-
moris est cā, nam ne id, qd amamus, aut adeptū amitta-
mus, aut non adipiscamur speratū, timemus. Unde p-
pterea ga aliquid amamus, timemus, ne. vz. amittam⁹.
Quare nō erit timor, nisi psupponatur amor alicu⁹, cu-
ius amissionē timemus. via ̄vo depēdentię, malum ap-
prehēsum, vt futurū de ppinquo est causa timoris. Nā
hmōi malū est obiectū timoris, obiectuz ̄vo cā est, a q̄
dependet actus. q̄re via depēdentię non amor, sed ma-
lum hꝫ est causa timoris. Obiectū ̄vo diluit̄, q̄ii lz ab
odio, & ab amore puocemur ad timorē, magis ab amo-
re, q̄ii amor etiā via psuppōnis est causa odij (vt supe-
rius dictū est) & nō ecōuerso. Quare amor magis cā vi-
det̄: q̄ odiuz. Simili rō dici pōt defectuz eē cām timo-
ris, q̄ii nisi in timēte psupponeret̄ defectus, non time-
ret. Uñ Aristo. dixit, diuitias, vires, amicoꝝ multitudi-
nem, atq; potestatē timorez excludere. quare in oī timo-
re psupponitur defectus, aut in his oībus, aut in aliqui-
bus. q̄ via psuppōnis defectus est cā timoris. Via autē
efficiētię, causa timoris est virtus, & vires, & cetera, q̄ in
textu sunt enumerata. Hęc eni cū apphendūtur, vt ma-
la, que nocere pñt de ppinquo, gbus cuz difficultate re-
sistimus, causa est effectrix timoris. Hęc pauca de cau-
sis timoris. ¶ Sed effectus timoris sunt cōtractio, cō-
silium, tremor. De cōtractione pz, pmo qdem ex parte
animę, deinde ex pte corporis. Ex pte aię quidē, q̄ii ti-
mor pficiscitur ex imaginatiōe alicuius futuri mali im-
minētis, vt sepius dictū est, qd cum difficultate repelli
pōt. Aliquid aūt cuz difficultate repelli ex virtutis debi-
litate pficiscitur. At virtus debilis, quāto magis est de-
bilis, tanto ad pauciora se pōt extēdere, qua rōne fit: vt
ex imaginatione, q̄ timorē efficit, appetitus ꝯhat̄. nec h̄
caret exemplis, pmo ga videmus in morientibus naꝫ ꝯ
here se ad interiora ppter virtutis imbecillitatē. deinde
in ciuitatib⁹ quādo ciues timēt, retrahūt se ab exteriori-

Utrū īsueta & repētina sint terribiliora.

De causis timoris.

De effectib⁹ timoris.

bus.quādoq₃ pſit recurrūt ad interiora. Ex pte ꝟo corporis, nam ſm ſilitudinē₃ cōtractionis, q̄ ptinet ad animalē ipm appetitū, ex timore fit ex parte corporis contractio caloris ꝛ ſpirituū ad interiora. De cōſilio autem eſt q̄ſtio, nā (vt Cicero libro tuſcul. q̄ōnum 4° dicit) timor eſt excutiēs excogitata, ꝛ mētem a ſuo loco remouet. igiť timor magis impedit, q̄ faciat cōſiliū. p altera parte Ariſt. ſupius dixit timorē facere cōſiliatiuos. Dicēdum aliquē dici bifariā cōſiliatiuū, vel ꝑpter quādā ſollicitudinē, vel diſpōnem: quę eſt quaſi ſibi calcar ad concitādu₃ in ꝯſilus. Et hoc pacto timor eſt cauſa cōſilij: cōcitat eni ad ꝯſiliū vt ꝑ ipſum aegramus viā euadēdi a malo futuro: qd de ꝓpinquo iminet. Alio modo aliqs diciť ꝯſiliatiuus ꝑpter habitū acquiſitū ex frequētibus actibus adhibitis circa cōſilia: ꝛ hoc pacto nec timor, nec affectus aliqs cōſiliatiuos facit. Immo homini affecto ſm aliquā paſſionē videtur impedimētu₃ in conſulēdo: qm̄ id qd timet videť maius, vel minus q̄ ſit ſm veritate₃. Ex his p₃ ſolo ad obiecta. De tremore etiā p₃, nam (vt Cicero inqt libro tuſcul. q̄ōnum 4°) timorem ſequunť tremor, pallor, atq₃ dētium ſtrepitus, vnde Terētius, Totus parmeno tremo. Cā autem eſt, qm̄ in timore q̄dam cōtractio fit caloris ꝛ ſpiritu₃ (vt diximus) ab exterioribus ad īteriora, vbi exteriora remanēt rigida. Et ꝑpter hoc in timētib⁹ accidūt tremor, pallor, ꝛ ſtridor dētium. Sed videť timor oēm operationē humanā exteriorē impedire, qd quomō ſit, exponamus: ꝛ dicamus, opationē₃ hois exteriorem effici ab aia tāq̄ a pmo mouēte, ꝛ a mēbris corporeis tāq̄ ab īſtrumētis. Qua rōne fit, vt bifariā hois exterior operatio impediri poſſit, aut defectu inſtrumētoꝝ, aut defectu pncipalis mouētis. Ex parte inſtrumētoꝝ gdē₃ corporaliū timor quātū eſt de ſe eſt aptus īpedire exteriorem hois operationē, ꝑpter defectum caloris, qui ex timore accidit ſemꝑ in exteriorib⁹ mēbris. Ex pte ꝟo animę, ſi timor fuerit modeſtus, quaſi ſit ratiōe regulatus, facit ad bene, cōſulteq₃ operādū, quatenus efficit quandā ſollicitudinē, ꝑ quā homo diligentius cōſultat, atq₃ operať. At ſi timor vſq₃ adeo excreſcat, vt rōnē perturbet, īpediet opationē hois fere oē₃. Hacten⁹ de timore.

DE AVDACIA AC FIDVCIA, DEQVE ARTE INDVCENDI FIDVCIAM ATQVE AVDACIAM IN TIMENTIBVS.

Quoniā₃ autē patet qd timor ſit, ꝛ quę timenda, ꝛ quo mō ſe habētes ſinguli timeāt: ex his etiā₃ manifeſtū erit quid ſit audere, ꝛ in quibus audeant, ꝛ quo pacto audentes affecti ſint.

> audere θαρρειν confidere fidere.

Nunc volens agere de audacia, quę alio nomine etiā confidentia, vel fiducia diciť, pmo continuat hęc, q̄ dicturus eſt, cum eis, quę dixit, ꝛ pmo repetit ea, quę pręcrāt: ꝛ dicit [Qm̄ autē p₃ quid timor ſit, ꝛ quę timenda, ꝛ quo mō ſe habētes ſinguli timeant,] ꝛ quales ſubaudi ſint quos timent, deinde addit ea, quę nunc vult agere, ꝛ dicit. [Ex his ēt manifeſtū erit qd ſit] θαρρειν idest audere, vel cōfidere, vel fidere, [ꝛ in qbus] ſ. reb⁹ [audeāt ꝛ quo pacto audētes] ſiue fidētes [affecti ſint,] ꝛ ſubaudi quo mō ſe habeāt illi, cōtra quos audēt. Hec eni ſunt illa, quę de omni paſſione dicere ꝑpoſuit.

Et quoniam audacia contraria eſt timori, fit, vt ſpes ſit cum imaginatione rerum ſalutarium, q̄ prope adſint, cu₃ terribilia vel nō ſint, vel longe abſint.

Proſeqtur de his, quę ꝑpoſuit, ꝛ primo definit audaciam, quę gręce diciť θαρρος latine etiā confidentia, ꝛ dicit. [Et qm̄ audacia eſt cōtraria timori.] ꝛ ſubaudi timor eſt triſtitia ex imaginatione futuri mali cū fuerit ꝑpe, [fit, vt] audacia [ſit ſpes cū imaginatione rerū ſalutarium, q̄ ꝑpe adſint,] dico q̄ ꝑpe adſint, [cum terribilia vel nō ſint, vel longe abſint.] Terribilibus eni non exiſtentibus, vel longe exiſtētibus, res ſalutares ꝑpe eē imaginamur. Hęc eſt definitio audacię, quę p₃ ex definitione timoris, qui cōtrarius eſt audacię.

Sunt autē₃ in quibus confidēdum eſt, ꝛ pericula, cum longe abſint. ꝛ ea, in quib⁹ cōfidimus, cum fuerint prope. ꝛ correctiones ſi ſint. ꝛ pręſidia, vel multa, vel magna, vel vtrūq₃.

> in qb⁹ ꝯfidimus θαρραλέα confidibilia. ea in qb⁹ cōfidimus θαρραλέα ſcdā.

Secūdo exeqtur de ꝗs, in qbus eſt cōfidendum, quę gręce θαρραλέα dicūtur, in veteribus trāſlationib⁹ auſibilia. ꝑ gdē gñatiꝫ: ꝛ dicit. [Sūt autē in qbus confidēdum eſt] ſubaudi pmo gdem generatim, [ꝛ pericula, cū longe abſint,] ſcdo ſunt, [ꝛ ea, in quibus cōfidimus, cū fuerint ꝑpe.] id ꝛ ſecūda cū fuerint ꝑpe. 3° ſunt, [ꝛ correctiones ſi ſint,] ꝛ non multationes, ꝛ pęnę mortales. Cōfidimus eni quoties ꝑpter delicta nos nō mortales pęnas: ſed correctiones eſſe paſſuros putauerimus. 4° ſunt, [ꝛ pſidia vel multa, vel magna, vel vtrūq₃,] quia multa ſimul ꝛ magna. Hęc generatim ſunt ea, in quibus confidimus.

Et ſi neq₃ iniurijs affecti ſint, neq₃ iniurijs affecerint.

Tertio oſtēdit hoies, erga quos nos audemus ſpecialiter: ꝛ aſſignat loca, quoꝝ pmū affert: ꝛ dicit. [Et ſi neq₃ iniurijs affecti ſint] ſ. ab alijs, [neq₃] ipſi [iniurijs] eos [affecerint,] ibi ſunt audentes, atq₃ cōfidentes in tales: quos neq₃ affecerunt iniurijs, neq₃ iniurijs ab eiſdem ſunt affecti. Nam ſi non affecerint, nō habent quos timeant. ſi non affecti, cū non ſint experti, nō timent. vel ſi nō affecerint, quoniā nō affecerunt, nō timent eos. Si non ſunt affecti, minime eos timere debēt, affecti enim timēt quādoq₃ ꝑpter mutuū timorem.

Et aduerſarij, aut non ſint oino, aut nō habeant potētiam, aut ſi potētiam habeāt, amici ſint, vel benefactores, vł beneficio affecti, vel ſi plures ſint qui in eiſdem cōferunt, aut maiores, aut vtrūq₃.

Aſſignat 2ᵐ locum: ꝛ dicit. [Et] audemus cōtra aduerſarios, cum [aduerſarij, aut nō ſint oino] i. cum aduerſarij nullius momēti ſunt, quos iniurijs affecimus: [aut] ſi fuerint alicuius momēti, [nō habeant potētia₃] ſ. dominicā, vel ciuilē: [aut ſi potētiā habeāt,] quos iniuria affecimus: [amici ſint] nobis, [vł benefactores] noſtri: [vel beneficio affecti] ſ. a nobis. oia hęc faciūt, vt in tales cōfidamus. etiā facit ad fiduciā: vel [ſi plures ſint, q in eiſdem cōferunt.] nā cum plures fuerint complices, aut fautores, cōfidimus ꝑpter numerū. [aut] ſi non plures complices vel fautores fuerint, ſed pauci [ſi aut maiores] ſint potētia, ꝛ facultate confert: [aut vtrūq₃,] nas ſi fuerint fautores plures, ꝛ maiores faciūt ad fiduciā.

Ipſi ꝟo audentes ſunt, ſi ita ſe habeant, vt in multis obtinuiſſe putent, ꝛ nō paſſos eē.

Quarto oſtēdit quo mō affecti audeāt, ꝛ aſſignat pri

num locū: ꝛ dicit.[Ipsi ꝟo audētes sunt.] si ita se haberent, vt in multis obtinuisse putēt, ꝛ nō passos eē[aliqđ,] scꝫ periculum, nam inexꝑti periculoꝝ audent.

C Aut si sępius in pericula deuenerint, ꝛ euaserint.

C Assignat 2m locum, ꝛ dicit.[Aut si] in multis obtinuerint,[ꝛ sępius in pericula deuenerint,] in qbus experti sunt dānosa,[ꝛ euaserint.] euasio enī facit audaciā.

C Bifariā enīꝫ increduli homines fiunt, aut quoniaꝫ experti non sunt, aut quoniā auxilia habēt. Veluti in periculis marinis, ꝛ qui inexperti tēpestatum sunt, confidunt de futuris. ꝛ qui auxilia habēt, ꝓpter experiētiā.

C Assignat cām eorum, quę dixit: ꝛ dicit.[Bifariā eni] [illegible][increduli] subaudi timoris[fiūt homies, aut quoniā experti nō sunt] .s. pericula,[aut quoniā auxilia habent,] per quę putāt euadere, ꝛ declarat exēplo nautarū: ꝛ dicit.[Veluti in periculis marinis ꝛ qui inexꝑti tempestatū sunt, confidūt de futuris,] ꝛ audēt in maris pericula,[ꝛ qui auxilia hñt,] vt naucleri[ꝓpter experientiam,] per quam euaserunt, ꝛ inuenerunt auxilia, cōtra talia etiam audent.

C Et cuꝫ non terribile paribus sit, aut minoribus, ꝛ quibus meliores se esse putāt. Putant autē ijs, quos ipsos, aut eorum pares, aut etiam meliores superarunt.

superarunt κεκρατη κασιν [illegible]

C Assignat 3m locum: ꝛ dicit.[Et] .s. cōfidunt,[quando] ipm terribile,[nō terribile paribus est, aut] nō est terribile[minoribus: aut] non est terribile ijs,[qbus meliores se eē putant.] ꝛ exponit eos, qb⁹ meliores se eē putāt: ꝛ dicit.[Putāt autē ijs] se eē meliores,[quos ipos, aut eoꝝ pares, aut etiaꝫ meliores superarunt] .s. in sīlib⁹.

C Et si plura ꝛ maiora sibi inesse arbitrantᷣ, quibus cum excedant, timendi sunt. Ea aūt sunt pecuniarum multitudo, corporum vires, regionis, amicorum apparatuum bellicorum, aut oīum, aut maximorum.

C Assignat 4m locum: ꝛ dicit.[Et] subaudi confidūt,[si plura] .s. auxilia,[ꝛ maiora sibi ineē arbitrantᷣ, quib⁹ cū excedant, timēdi sunt] ab hostibus, cōtra quos pugnāt, ꝛ exponit auxilia, ꝛ dicit.[Ea aūt] .s. auxilia sunt,[pecuniaꝝ multitudo,] nā pecunia est neruus belli.[corpoꝝ vires] .s. eoꝝ militū, qbus vtūtᷣ ad belluꝫ. Nā victoria speranda est in viribus militū. vires etiā[regionis,] nā cum regio, quę custoditᷣ, fuerit inexpugnabilis, qui eaꝫ custodiūt, audent.[Amicoꝝ] cōfederatoꝝ vires etiā faciunt ad cōfidentiā, potissimum si fuerint fideles, vires[apparatuū bellicoꝝ aut] oīum .s. ꝑ mare, ꝛ terraꝫ,[aut maximorum] .s. vel per mare, vel per terram.

C Et si neminem iniurijs affecerūt, aut non multos, aut non tales, quales metuerent.

C Assignat 5m locum: ꝛ dicit.[Et] homines cōfidūt, si neminem iniurijs affecerūt, aut nō multos, aut nō tales, quales metuerent,] nam qui sic se habent, amātur ab omnibus, vel a pluribus.

C Et vltẽr si ea, quę ad deos sunt, nobis ipsis bene se habeant, ꝛ quantum ad cętera, ꝛ quātum ad ea, quę a signis, ꝛ eloquijs.

C Assignat 6m locū a fauore diuino: ꝛ dicit.[Et vltᷓ] cōfidimus,[si ea, quę ad deos sunt, nobis ipsis bene se habeāt,] bene dico se habeāt,[ꝛ quātuꝫ ad cętera] .s. q̄ nō exterius apparent, vt rectitudo cordis, ꝛ bonę affectiones, qbus mouemur ad amādum deum.[ꝛ quātum ad ea] .s. exteriora, quę[a signis, ꝛ eloquijs,] accipiuntᷣ a signis qdem, vt sunt tēpla, arę, statuę, elemosynę, ꝛ id genus. Ab eloquijs ꝟo, quātum ad orationes, ꝛ psalmos, ꝛ cantus. qui enīꝫ in his omnibus bene se habēt, audēt, nam habent deum pro se.

C Nam ira audere facit. Non iniusta autem facere, sed iniusta pati, iram efficit. Deum autem arbitrantur auxiliari ijs, qui iniurijs vexantur.

C Oꝫ autē qui habet deum ꝑ se vltorem cōfidat, ꝓbat, ꝛ sumit tria per ordinem: ꝛ dicit.[Naꝫ ira audere facit] hoc nō ꝓbat, sed accipit pro explorato. Deinde accipit 2m, ꝛ dicit.[Nō iniusta autē facere, sed iniusta pati, irā efficit,] vt superius ꝓbatū est. Deinde accipit 3m, ꝛ dicit.[Deuꝫ aūt arbitrantᷣ auxiliari ijs, qui iniurijs vexantᷣ] ex ijs tribus vult habere eū, q hꝫ deum ꝑ se, eē audacē. Resoluitᷣ aūt textus in syllōs, quoꝝ primus est, ira facit audere, iniusta pati facit irā. igitur iniusta pati facit audere. Scđs iniuria vexatis deus auxiliatur: qui iniuriam patitᷣ, iniuria vexatᷣ. igitᷣ ei qui iniuriā patitᷣ, deus auxiliatᷣ. Forsasse melius adaptari pōt text⁹ iste, vt ponat Arist. locū 7m qui est, φ iniuria vexati audeant, qꝛ habēt deum vltorē. Et tūc ꝟbum[nam] nō ꝑ redditiuo causę, sed ꝑ copulatiuo legendū est, hoc pacto, ꝛ ira audere facit. Deinde obiter exponit cām irę, ꝛ dicit.[Nō iniusta aūt facere, sed iniusta pati, irā efficit.] Deide reddit cām quare ira audere facit, ꝛ legatᷣ ꝟbuꝫ[autem] ꝑ redditiuo causę, hoc pacto dico iraꝫ facere audere, quia deū arbitrantᷣ auxiliari iniurijs vexatis: qꝛ [illegible] sunt irati. g̃ irati audēt, qꝛ habent deū fautorem. Sic eni legendo verba hęc, textus aptari potest: sinautē aliter videbitur, relinquo eis, q volunt aliter intelligere.

C Et cū ꝑuenientes, aut nihil se pati, aut passuros, aut obtēturos arbitrantᷣ. Et de terribilib⁹, ꝛ de ijs, qbus cōfidūt, dictuꝫ est.

C Assignat vltimū locū, ꝛ dicit.[Et] confidunt,[cū ꝑuenientes] sunt, naꝫ hi,[aut nihil se pati, aut passuros, aut obtenturos arbitrantᷣ.] qui enī ꝑmo inuadunt, audent. qꝛ aut se nihil pati, aut nihil passuros arbitrantᷣ, aut arbitrātur se eē obtenturos supra eos, quos primo inuadūt: deinū epilogat, ꝛ dicit.[Et de terribilibus, ꝛ de ijs, quibus cōfidunt, dictū est.] Artē ꝟo reducendi timentes ad audaces, nō exposuit Arist. qꝛ pꝫ ex ijs, quę antea dixerat: facimus enī audaces iudices eo mō ꝑparendo ꝟbis, ꝛ orōnibus ipsos, vt sunt, qui audēt, ꝛ aduersarios, vt sunt, in quos audemus: per loca, ꝛ res, qb⁹ nos cōfidimus, de qbus satis dictuꝫ sit. C Sed circa capitꝫ ꝑsens, videnda sunt nōnulla de audacia, quoꝝ primuꝫ est illud, qđ Aristo. dicit. Audaciaꝫ eē cōtrariaꝫ timori, nam videtᷣ hoc non esse verū, nam vni vnū est ꝯrium, sed timori est cōtrariuꝫ fortitudo. g̃ non audacia. Dōm (vt superius patuit) passiōes animi habere duplicē cōtrarietatem alteraꝫ s̄m oppōnem boni, ac mali, ꝛ h̄ pacto (vt Arist. inqt) timor ꝯriatur spei, alterā s̄m oppositionē accessus, ꝛ recessus a medio, ꝛ sic timori ꝯriatᷣ audacia ꝯrietate extremi ad extremū. Cōtrarietate ꝟo extremi ad mediuꝫ timor ꝯriatur fortitudo, dicit ēt Arist. audaciā esse respectu maloꝝ, ꝛ terribiliū, cū nō adsunt, vel cū ꝓcul adsunt. Ideo dubitatᷣ, qꝛ si hęc, q̄ Ari. dicit

essent vera, nūc audacia non sequeretur spem, quia spes respicit bonū: et audacia malū. igitur altera non sequitur alterā. Dōm audaciā seq ad spem. nam ex eo quia aliquis sperat superare terribile, qd iminet, audacter illud aggreditur. Ad timorē vero sequitur desperatio: ideo enim aliqs desperat, quia timet difficultatē, quę est circa bonum sperādū. Obiectum autē diluitur, quia tunc ratio valeret, quādo bonum et malū essent obiecta nullum habētia inter se ordinem. Sed quia malum habet aliquem ordinem ad bonū. (Est enim posterius bono, veluti priuatio habitu) ideo audacia quę sequitur malū, est post spem, quę sequitur bonū. Ex iis patet spem esse vnā ex causis audacię. Tertio dicit Arist. inexpertos periculorum esse audaces. Cōtra dubitatur, quia tunc inexperiētia eēt causa audacię. Sed inexperientia est defectus quidam. igitur defectus quidam est cā audacię. Pręterea, ira facit audere, iniuriā pati facit iram. igitur iniuriam pati facit iram, sed iniuriam pati ad defectū attinet. igitur audacia ex aliquo defectu proficiscitur. Cōtrarium autē dixit Arist. qui definiēs audaciam dixit eē spem cū imaginatione rerum salutarium quę prope adsint, eaz terribilia, vel nō sint, vel longe absint. igitur nihil qd ad defectū pertinet, est causa audacię. Dōm bifariā accipi posse cām audacię, aut quātum ad prouocationem spei, aut quātū ad exclusionē timoris, Vtrisqz enim efficit audaces, si quātum ad spei prouocationē, hoc pōt eē ex pte appetitiui motus, et ex pte trāsmutationis corporeę. Quātum quidem ad spei prouocationē ex pte appetitiui motus, spes fit per ea oīa, q̄ faciūt nos putare victoriā adipisci posse sm ppriā quidem potētiaz, vtputa sm corporis vires, experiētias in periculis, multitudinem pecuniarum, et alia eiusmodi. Sm autē potentias aliorum, vtputa sm multitudinē amicorum, et quorūcūqz auxiliātiū, et pręcipue si hō confidat in auxiliū diuinū. Si vero quātū ad trāsmutationem corporalē, prouocatur spes, vel ex eo, q̄ faciūt caliditatē circa cor: nā (vt scribit Arist. in libris de ptibus aīalium) illi qui hñt paruū cor sm proportionē sui corporis, audaciores sunt. cōtra aīalia, quę magnū cor habēt, quia calor nālis non tātū pōt calefacere magnam aulaz, veluti paruā. In pblematibus etiā asserit eos, q̄ habēt magnū pulmonē sanguineū audaciores esse propter caliditatē cordis inde euenientem. Dicit enā ibidē vini amatores audaciores eē propter caliditatem vini. Hinc fit, vt ebrietas conferat ad spem. Caliditas enim cordis repellit timorem, et spem efficit, propter cordis amplificationē. Si autē accipiatur causa audacię quātū ad exclusionem timoris, bifariā subdandū (vt dictū est) aut quātū ad appetitiuū motum: et sic timor excluditur per remotionē terribiliū, quę appropinquāt, vt quia hō nō habet inimicos, cū nulli nocuerit: aut quia non videt iminere periculum: aut quātū ad corpus, quia non habet cor frigidū, nec est mutilatum, nec mancū in necessariis corporis, pro q̄ patet defectum non facere audaciā nisi per accidēs, q̄tenus habet adiunctam aliquam excellētiam, vel verā, vel apparētem, aut ex pte alterius, aut ex pte sui. Ad hęc dicit Arist. iram facere ad audaciam, cōtra dubitatur, quia 3° ethicorum scribit audaces prualentiores eē, et valētiores ante pericula, in ipsis autē discedere. Dōm aliter esse in fortitudie, et aliter in audacia. In pricipio enī interdū hoīes audaces sunt. nam cū audacia sit motus appetitus sensitiui, sequitur apphēsionem sensitiuę virtutis. Virtus autē sensitiua nec collatiua nec inquisitiua singulorum est, quę circūstāt rez: sed subitū habet iudiciū. Cōtingit aūt nōnūqz: vt sm subitariam apphēsionē non possit ea oīa cognoscere: quę in re ipsa difficultatem hñt: et inde surgit motus audacię ad aggrediendū periculū, quādo vero experitur ipm periculū: et cō-

gnoscit difficultatē, deficit. Cōtra aūt fortes: in pricipio enī videntur remissi. nā rō ad hoc, vt discurrat per oīa, quę difficultatem afferūt in re ipsa, requirit tēpus. Et hac rōne videntur remissi: sz post deliberationē rōnalē, psistūt: quia per electionē deliberauerūt: obiectū vero est pro veritate.

DE VERECVNDIA, ET INVERECVNDIA, DEQVE ARTE INDVCENDI AVDITORES, ET IMPVDENTES AD VERECVNDIAM, ET PVDOREM.

In quibus autem verecundentur, et in quibus non verecūdentur, et apud quos, et quomō se habentes, planum erit hinc.

De verecūdia vero, et inuerecūdia volens differere, pponit ea tria, quę de vnoquoqz affectu dillerenda eē pposuit. et dicit. [In quibus aūt: i. i. rebus hoies verecūdentur, et in quibus non verecūdentur, hoc est primum, [et apud quos] i. i. hoies, verecūdentur, hoc est 2m. [Et quo mō se habētes, hoies ipsi verecūdentur, hoc est 3m. [planum erit hinc]. ¶ Quo vero ad vba attinet verbū verecundentur grece est αἰσχύνονται, et in veteribus trāslationibus legitur erubescūt, et propterea sunt, qui nullā differētiam fecerūt inter verecūdari, et erubescere, sicuti nec inter verecūdiam et erubescētiam. et ego ita esse puto in pñti loco, tamē sm pñtem notum significationem, sicuti erubescētia et verecūdia differūt: sic erubescere et verecūdari. Ambę tamē sunt timoris spēs, vt supius patet. ambę enim sunt turpitudines q̄dam de malo, qd in hoīs opinione timeri pōt. ambę opinionem lędūt, atqz officiūt. Differūt vero, quia si turpitudo, quę opinione lędit, timeatur in actu, qui cōmittitur, timor, qui de ea est, dicitur erubescentia. Si autem timeatur in actu iam cōmisso, timor, q̄ de ea est, dicitur verecūdiā. Quare, vt ipse timor accipitur cōiter pro tristitia, quę habetur tam ex imaginatiōe turpitudinis, quę est de malo, qd est in opinione hoīs, q̄ pro tristitia, q̄ habetur ex imaginatione mali corruptiui et cōtristatiui, est genus ad hęc oīa. At cū timor capitur pro tristitia tm̄, quę habetur ex imaginatione futuri mali corruptiui, vel contristatiui est genus tm̄ ad illas duas spēs timoris: quas Arist. inducebat in textu. Sed redeūdo ad propositum pro pñti textu nō facimus differētiaz inter erubescētiaz et verecūdiam, et inter erubescere et verecundari, quia late hęc accipimus.

Sit igitur verecūdia dolor quidam, atqz perturbatio ex malis, aut pñtibus, aut pteritis, aut futuris, quę infamiam inferant.

Verecundia ęmula timoris est, atqz vernacula (vt dictū est,) vtrisqz enim dolor et pturbatio ex imaginatiōe mali proficiscitur. Verū timor ex imaginatiōe futuri mali corporis corruptiui, verecūdia ex imaginatione pteriti, vel futuri, vel pręsentis mali corruptiui famę, atqz honoris: quā honoris glorięqz corruptionē viri gloriosi lōge maiorem eē existimarūt q̄ quę corporis est. Quare recte dicit Arist. definiens verecundiā, [Sit igitur verecūdia dolor quidam, atqz perturbatio ex malis, aut pñtibus, aut pteritis, aut futuris] i. ex imaginatione malorum, aut pñtium, aut pteritorum, aut futurorum, [quę infamiā inferant,] et honorem, ac gloriam corrumpant. Dicitur autem verecundia grece αἰσχύνη, quę et erubescentia, et pudor interptari pōt: de quibus postea.

Inuerecundia vero contemptus quidā eorum, atqz impassibilitas.

¶ Nunc definit inuerecundiam, et dicit. [Inuerecundia] uero est contemptus quidam eorum] s. malorum, quę infamiam inducunt, [atque impassibilitas] quędam s. eorundem malorum. Inuerecundia grece est ἀναισχυντία, quę etiam inerubescentia, atque impudentia dici potest: de quibus postea. nunc satis est explicasse quid ipsa sit.

¶ Si itaque verecundia est, quę definita est, necesse est in iis malis quidem erubescere, quę uidentur turpia esse ipsi, vel iis, qui sibi curę sunt.

¶ Ex definitione verecundię concludit ea, in quibus erubescimus generatim: et dicit. [Si itaque verecundia est: quę definita est,] hoc est, ut definiuimus, [necesse est in iis malis quidem erubescere, quę uidentur turpia esse] aut nobis, aut factu [ipsi,] qui erubescit, [vel iis] s. filiis, propinquis, vel amicis, [qui sibi curę sunt.] Hęc generatim de iis, in quibus homines verecundantur.

¶ Huiusmodi autem sunt, quę a vitio operantur, ut scutum amittere, aut fugere, quoniam e metu.

¶ Speciatim uero enumerat hęc mala, asserens esse, quęcunque a vitio, ab inexperientia, a facultate, ac a vi proficiscuntur. Et primo enumerat, quę proficiscuntur a vitio, quod est virtuti contrarium, et assignat primum locum: et dicit. [Huiusmodi autem sunt, quę] homines ipsi [operantur a vitio, ut scutum omittere,] siue abiicere, [aut fugere,] quod autem hęc proficiscuntur a vitio, probat: et dicit, [Quoniam e metu] proficiscuntur, qui est vitium contrarium fortitudini.

¶ Et negare depositum. quoniam ex iniustitia est.

¶ Assignat 2m locum: et dicit. [Et negare depositum] proficiscitur etiam a vitio: quod est contrarium virtuti, [quoniam ex iniustitia est.] etiam ob illiberalitatem: quę sunt vitia contraria virtutibus.

¶ Et commiscere se quibus non oportet, vel ubi non oportet, vel quando non oportet, quoniam ex libidine.

libidine
ἀκολασία
intemperantia

¶ Assignat 3m locum. et dicit. [Et] subaudi proficiscitur a vitio [commiscere se quibus non oportet,] ut cum matre: [vel ubi non oportet,] ut in sacris templis deo dicatis, vel in publicis locis, ut belluę faciunt, [vel quando non oportet] ut tempore, quo homo ęgrotat, vel aliud magis premit. Et assignat rationem: et dicit. [quoniam] subaudi vitium est, [quod ex libidine] proficiscitur, quę est contraria temperantię.

¶ Et lucra ex paruis assequi, aut a turpibus, aut ab impotentibus, veluti a pauperibus, vel defunctis. Unde prouerbium quoque est, vel mortuo auferet. quoniam ab auaritia, et illiberalitate.

proverbium

¶ Assignat 4m locum: et dicit. [Et] s. proficiscitur a vitio. [lucra assequi ex paruis,] ut expoliare pauperes. [aut a turpibus,] ut expoliare mortuos, [aut ab impotentibus] ut expoliare infirmos. Cum Arist. subiungit exempla primorum duorum: et dicit, dico a paruis, [veluti a pauperibus] dico a turpibus, veluti [aut defunctis,] probat autem hoc per prouerbium, quod dici solet de auaris, et dicit. [Unde prouerbium quoque est,] κἂν ἀπὸ νεκροῦ φέρειν. [vel mortuum ferre] i. uidetur adeo auarus, ut mortuos expoliaret. causam autem quare hęc proficiscantur a vitio, exponit, et dicit, quoniam subaudi illa tria proficiscuntur [ab auaritia, et illiberalitate,] quę sunt vitia contraria liberalitati, adest etiam cum tribus his iniustitia.

¶ Et non opitulari pecuniis, cum possis, aut minus opitulari.

¶ Assignat 5m locum: et dicit. [Et] proficiscitur a vitio illiberalitatis [non opitulari] amicis [in pecuniis,] vel quibus debes, [cum possis, aut minus opitulari] subaudi quam possis amicis, vel quibus debes.

¶ Et iuuari ab iis, quibus minor facultas est.

¶ Assignat 6m locum: et dicit. [Et] subaudi proficiscitur a vitio illiberalitatis [iuuari ab iis, quibus minor] s. in pecuniis [facultas est,] imo contra deberet facere. Rationabilius enim est pauperes habere a diuitibus, quam diuites a pauperibus.

¶ Et mutuum accipere, cum petere videtur.

¶ Assignat 7m locum: et dicit. [Et] subaudi proficiscitur a vitio illiberalitatis [mutuum accipere,] ab eo, cui pecuniam mutuasti, [cum] ille propter necessitatem adhuc [petere videtur] mutuum aliud a te. Nimis enim illiberale est in tempore in quo quis petit a nobis auxilium ulterius, velle accipere mutuum, si quid ei mutuauimus.

¶ Et petere, cum exigere.

exigere
ἀπαιτεῖν
repetere

¶ Assignat 8m locum: et dicit. [Et] subaudi proficiscitur a vitio illiberalitatis [petere] i. ulterius mutuum quęrere ab amico [cum] ille vult [exigere] mutuum, quod prius mutuauerat. Ualde enim illiberale iudicabitur eo tempore petere ut mutuet aliquid, quando ille a nobis exigere vult, quod nobis prius mutuauerat.

¶ Et exigere, cum petere.

¶ Assignat 9m locum: et dicit. [Et] subaudi ab illiberalitatis vitio proficiscitur velle [exigere] ab amico mutuum prius ei factum, [cum petere] i. quando ille rursus de nouo propter necessitatem vult [petere] aliud mutuum. Nec differt hic nonus locus a 7o, sed est positus ab Arist. per expositionem octaui loci: ut clarius omnes intelligantur. tamen quę dicit in his tribus ultimis locis, duo sunt. s. esse illiberale petere ab amico mutuum, quando ille repetit, et repetere mutuum ab amico, quando ille vult petere.

¶ Et laudare, ut videaris petere, etiam si repulsus nihil minus sis. Nam illa omnia illiberalitatis indicia sunt. Pręsentem autem laudare, adulationis.

¶ Assignat 10m locum: et dicit. [Et laudare] s. principem vel diuites, [ut videaris] ab eo [petere,] et accipere pecuniam [etiam si repulsus nihil minus sis] subaudi turpissimum est. Et assignat rationem omnium, quę dixerat: et dicit. [Nam illa omnia] s. 7o 8o et 9o locus. [illiberalitatis indicia sunt,] presentem autem laudare, ut est 10o locus, est indicium [adulationis.] Adulatores enim laudant, ut a principibus pecuniam extorqueant.

¶ Et bona quidem superlaudare. praua autem delinire, et vehementius condolere dolenti, cęteraque huiusmodi. Nam adulationis sunt signa.

¶ Assignat 11m locum: et dicit. [Et bona quidem] alicuius principis [superlaudare] s. magis quam sint laude digna. [praua autem delinire] i. excusare, [et vehementius condolere dolenti] et subaudi congaudere gaudenti, [cęteraque huiusmodi] ut dicere se sudare, si ęstuat, et id genus, omnia hęc sunt turpissima, cuius rationem assignat: et dicit. [Nam omnia hęc sunt] [adulationis signa.] Adulatio autem vitium est contra affabilitatem.

¶ Et non perferre labores, quos aut seniores, aut qui in delitiis viuunt, aut maiore sunt in potestate, aut omnino imbecilliores. Nam hęc omnia mollitiei sunt signa.

¶ Assignat 12m locum: et dicit. [Et non perferre labores] cuiuscunque generis ex parte corporis, [quos aut seniores,

aut qui

aut qui in delitijs viuūt, aut]qui[maiore sunt in potestate, aut oīno imbecilliores]pferūt, turpe est, cuius rōnem affert: ꝛ dicit.[Nā hec omnia molliciei sunt signa] mollicies autem vitium est contra continentiam.

¶ Et ab alio beneficia suscipe, ꝛ sepius.

¶ Assignat 13m locum, ꝛ dicit.[Et ab alio beneficia suscipere, ꝛ sepius,]est turpe, quia semper qui beneficia suscipit, est inferior.

¶ Et que bñfecit, exprobrare. Hec enim oīa pusillanimitatis, atqꝫ deiectiōis signa sunt.

¶ Assignat 14m locū: ꝛ dicit.[Et q̄ bñfecit, exprobrare] est turpe, ꝛ pudore dignū,[nā hec oia].s. pñs loc9, ꝛ primus, ꝛ alia id gen9[pusillanimitatis, atqꝫ deiectiōis sig9 sūt.]pusillanimitas aūt vitiū est ꝯ magnanimitatē.

¶ Et de se dicere, ac polliceri.

¶ Assignat 15m locū: ꝛ dicit.[Et de se dicere].s. multa,[ꝛ polliceri]s. multa, turpe est, ac erubescētię dignum.

¶ Et aliena sua eē pdicare. Arrogātis enī.

¶ Assignat 16m, ꝛ dic.[Et aliena].s. opa vel labores, vel res gestas, vel factas[sua eē pdicare,]s. turpia sunt, cuius rōnē assignat, ꝛ dic.[Nā]hec. oia sunt vitia[arrogātis.]arrogātia autē vitium est cōtra magnanimitatē.

¶ Eodēqꝫ modo in ceteris moꝝ vitijs, opera, signa, comparia. Nam turpia sunt, ꝛ effectiua verecundię.

¶ Deide reddit locū vlem in oib9 vitijs: ꝛ dic.[Eodēqꝫ mō in ceteris moꝝ vitijs,]opera. s. vitioꝝ, [signa].s. vitioꝝ,[cōparia,]q̄ vitijs equiualēt, oia hec turpia sunt, cuius rationem affert, ꝛ dicit.[Nā]hec omnia[turpia sunt, ꝛ effectiua verecundię.]

¶ Ad hec eorum honoꝝ esse expertē, de quibus oēs, aut pares oēs, aut plurimi participant. Pares vero dico eiusdē gentis, ciuitatis, etatis, ppinquitatis, ꝛ vlr in eq̄litate constitutos. Turpe enī est nō participare, disciplina aliquatenus, alijsqꝫ silr. Hec autē oia magis, si eoꝝ in causa sit ipse vel pteritorum, vel psentium, vel futurorum.

¶ Hec de locis a vitijs, de loco aūt ab inexperiētia dic.[Ad hec]turpe est, ꝛ ignominiosū[eoꝝ honoꝝ eē expertē, de q̄b9 oēs, aut pares oēs, aut plurimi pticipant.] Deide exponit pares, ꝛ dic.[Pares vo dico eiusdē gentis]vt sūt oēs latini,[ciuitat]oēs romani,[etat]oēs iuuenes,[ppinquitat].s. scipiōes, vel lētuli,[ꝛ vlr i eq̄litate ꝯstitutos].s. quo ad dignitatē. exponit deiceps de q̄bus: ꝛ dic.[Turpe enī est]eos tales[nō pticipare, vt disciplia aliq̄ten9 alijsqꝫ silr,]q̄b9 sui pares pticipāt. addit qñ est turpi9: ꝛ dic.[Hec aūt oia magis].s. sūt turpia,[si eoꝝ in cā sit ipse]eoꝝ dico. s. maloꝝ atqꝫ turpiū[pteritoꝝ vl psētiū, vel futuroꝝ.] Hec ab inexperiētia.

¶ Et patientes, aut passi, aut passuri q̄cunqꝫ in ignominiam, atqꝫ opprobrium ducunt, erubescunt.

¶ Nūc assignat locū a vi, ꝛ dicit.[Et patiētes, aut passi, aut passuri, q̄cūqꝫ in ignominiam, atqꝫ opprobrium ducunt, erubescūt,]potissimū si ipsis non ꝯuenerint.

¶ Sunt autē hec, quecūqꝫ administeria, vel corporis, vel operum turpium sunt: de quibus est contumelia3 pati, ꝛ que qdem ad libidinē3, tā voluntaria, q̄ inuolūtaria. Que vero ad vim, inuolūtaria. Effeminatiōis enī est atqꝫ seruilitatis perferre, ꝛ non defendere. Ea igitur in quibus erubescimus, hec, ꝛ huiusmodi sunt.

¶ Exponit ea, q̄ referunt ad ignominiam, ꝛ ad opprobriū: ꝛ dic.[Sūt aūt hec, q̄cunqꝫ ad ministeria vel corporis,]vt lenocinīū, macellū, carnificiū, et cetera vilia seruitia, q̄ explent p corp9,[vl opeꝝ turpiū sūt, de q̄b9 est ꝯtumeliā pati, ꝛ]inter turpia opa sunt ea, q̄[q̄dē sūt ad libidinē, tā volūtaria, q̄ inuolūtaria.]nā in reb9 libidinis tā volētes, q̄ inuiti si ignominiā patiunt: est turpe. vt si aliqs volēs pateret vxorē venire in adulteriū: in ignominiā pficisceret. Etiā si inuitus aliqs hēret vxorē adulterā, etiā ad ignominiā pficisceret. Sic igitur quātū ad libidinē opa turpia sunt pudore digna tā volūtaria, q̄ inuolūtaria.[Que vero ad vim].s. sunt opera turpia, oia sunt[inuolūtaria]turpia. Assignat rōnē ꝛ probat hec oia quouis mō eē turpia: ꝛ dicit.[Effeminationis enī est, atqꝫ seruilitatis pferre]iniurias,[ꝛ nō defendere.]Quare q pfert iniurias tā volens, q̄ inuitus ignominiā patit, nūc epilogat: ꝛ dicit.[Ea igit in q̄b9 erubescimus hec, ꝛ hōi sunt.]Quo vero ad ea, que dicta sunt de turpibus sm libidinē, dictum nō ignorabis. Nā turpia in rebus libidinis volūtaria, sunt turpia ad rē ipsam, ꝛ ad opinionē vulgi. Turpia aūt inuolūtaria sunt turpia non ad rem ipsam, sed ad opinionē vulgi. nihil enī pōt dici simplr turpe alicui, qd ille sciēs nūq̄ pateret.

¶ Quoniā autē verecūdia imaginatio est de ignominia, ꝛ de hac sui gratia, ꝛ non euenientium, nemoqꝫ de gloria curat, nisi pp opinantes, eos verecundari necesse est, quos multifaciunt.

¶ Post h q̄s verecūdamur, exponit, ꝛ suspēsiue loquēdo accipit duo, q̄rū pmū affert, ꝛ dic.[Qm̄ aūt verecūdia imagiatio ē de ignominia,]q enī verecūdat aliquē imagiat pati ignominiā apd eū. Deide exponit q̄uo verecūdia sit imagiatio d ignominia: ꝛ dic.[Et d hac].scꝫ ignominia verecūdia ē imagiatio[sui gra].s. pp ipsam ignominiā. Nō enī ob aliud erubescēs verecūdatur, nisi pter ignominiā, quā imagiat pati.[ꝛ non euenientiū].i. ꝛ nō respectu q̄rūcūqꝫ idīnter, q a nō respectu pueroꝝ vl stultoꝝ, vel beluaꝝ, accipit 2m: ꝛ dicit.[Nemoqꝫ de glia curat, nisi pp opināres,]cū glia nihil aliud sit, q̄ bona opio d aliq̄ q sit bon9. His duob9 ḋclarat, terminat suspēsionē: ꝛ dic.[Eos]ꝛ apd eos[verecūdari neċe est, q̄s]gētes[multifaciūt,]atqꝫ i existimatiōe hūt, ḡnatim igit hī loc9 eoꝝ, apd q̄s verecūdamur, ꝛ ē nos verecūdari apd eos, q̄s multifacim9: q loc9 ex definitiōe verecūdię hī. nā si verecūdia ē imagiatio d ignominia, propter ignominiā, quā imaginamur pati corā hominib9, quos multifaciunt, fit, vt homines, apud quos verecūdamur, sint ille, quos gentes multifaciunt.

¶ Multifacimus aūt eos, qui nos admirantur, ꝛ quos admiramur, ꝛ quos vellem9, vt nos admirarent, ꝛ hi sunt, a quibus honorari cupimus, ꝛ quorum opinionē nō cōtēnimus. admirari itaqꝫ nos, hos volumus.

¶ Cū assignasset locum vlem eoꝝ, apd quos verecūdamur, nūc magis specificans: dicit.[Multifacim9 autem eos, qui nos]virtutesqꝫ nostras[admirantur,]hoc est

ptimum,[et quos] nos[admiramur,]eorumq; virtutes extollimus. hoc est 2m.[Et quos]s. non admirentur nos.[vellemus]eni[vt nos admirarentur]pp eorum excellentiam, hoc est 3m. Et exponit qui sunt isti tertij homines: et dicit.[Et hi]s. a quibus vellemus, vt nos admirarentur,[sunt a quibus honorari cupimus, et quorum opiones,]quasi dicit de nostris virtutibus,[nõ pténimus.]Demum epilogat hoc membrum: et dicit.[Admirari itaq; nos hos volumus]s. a quibus honorari cupimus, et quorum opinionem nõ pténimus.

¶ Et admiramur eos, qui aut honorum honorabilium quicquam habent, aut earum rerum dñi sunt, quarum aliqua vehementer indigemus: vt amantes.

¶ Exponit nunc 2m membrum: scilicet qui sunt, quos nos admiramur, et dicit.[Et admiramur eos, qui aut honorum honorabilium quicq; habent,]vt disciplinas, vel diuitias, vel genus, vel virtutes, hec enim sunt honorabiles.[aut earum rerum domini sunt, quarum aliqua vehementer indigemus,]vel cupimus, vt pulchritudinem. vt amantes faciunt, qui admirantur puellas amatas pp pulchritudinem, qua frui desiderant.

¶ Sunt autem honorari cupientes apud pares.

¶ Nunc exponit eos, a quibus honorari cupimus: et dicit.[Sunt autem honorari cupientes apud pares,] vt Philosophi apud Philosophos, et medici apud medicos, et musici apud musicos, quia tales videntur afferre verum iudicium.

¶ Prudentes vero tanq; vera dicentes nõ contemnimus, quales senes sunt, et docti.

¶ Nunc exponit eos, quorum opinionem non contemnimus: et dicit.[Prudentes vero tanq; vera dicentes nõ cõtemnimus, quales sunt senes, et docti.]

¶ Et in ijs, que in oculis sunt, atq; in manifesto. Unde et prouerbium, in oculis esse verecundos.

¶ Exponit ea, in quibus verecundamur, vt postea exponat eos, apud quos verecundamur: et dicit.[Et in ijs] subaudi verecundamur,[que in oculis sunt]eorum apud quos verecundamur,[atq; in manifesto,]i. coram eis.[Unde et prouerbium] εν οφθαλμοις ειναι αιδω. Idest[in oculis esse verecundos,]nullus enim in occulto verecundatur, tunc enim verecundamur, cum sumus ante oculos admirantium.

¶ Quapropter semper affuturos, et eos, qui nos obseruant, verecundamur. Nã vtrisq; pre oculis sumus.

¶ Cum dixisset ea, in quibus verecundamur, nunc ex his assignat loca eorum, apud quos verecundamur, quorum primum colligere possumus hoc modo, et dicit.[Quapropter semper affuturos]verecundamur, quales sunt nobis ptinui.[Et]verecundamur[eos, qui nos obseruant,]quales sunt cõmensales, et assignat rõnem, et dicit.[nam vtrisq; pre oculis sumus]i. nam apud vtrorumq; oculos sumus. Sed dices apud familiares, et domesticos minus verecundamur, apud quos magis sumus ante oculos. Fortasse intelligit apud hos magis verecundari ex ea parte, qua sumus ante eorum oculos. Ex ea autem parte, qua sunt nobis domestici, fortasse minus verecundamur. aut fortasse nõ intelligit de ptinuis, et cõmensalibus, sed de ijs, qui sunt nobis collegae in aliquo officio, qui licet sunt nobiscum semper presentes, non tamen sunt familiares.

¶ Et eos, qui non eiusdem turpitudinis in eisdem sunt. Palam enim contraria videri eis, qui videntur peccare.

¶ Assignat 2m locum, et dicit.[Et]s. verecundamur[eos, qui non eiusdem turpitudinis sunt in eisdem]i. eis rebus turpibus, et assignat rõnem: et dicit.[Palam enim contraria videri eis, qui videntur peccare]i. quoniam ea, que videntur ijs contraria sunt illis, que videntur peccantibus, ppterea apud hos turpe est ea agere, que illi non agunt.

¶ Et eos, qui non ignoscunt. Que enim ipsemet facit, non dicit proximis vetare. Quare si non facit, patet, quoniam indignatur.

¶ Assignat 3m locum, et dicit.[Et]s. verecundamur[eos, qui non ignoscunt.]Deinde redit ad primum locum, et assignat rõnem illius: et dicit.[Que enim ipsemet facit, nõ dicit proximis vetare,]vt vinolenti nõ vetant vinum, et libidinosi nõ vetant libidinem.[Quare]s. per contrarium,[si]aliquis est, qui[non facit, patet, quoniam indignatur]ei qui facit. vt sobrius indignatur vinolento, et castus libidinoso.

¶ Et eos, qui multis efferunt. Nihil enim interest inter non videri, et non efferri.

¶ Assignat 4m locum: et dicit.[Et]s. verecundamur eos,[qui multis efferunt]atq; reportant, que viderunt, quia si nõ efferrent, non verecundaremur eos, cuius rationem assignat, et dicit.[Nihil enim interest inter nõ videri, et nõ efferri]s. quantum ad opinionem vulgi. nam quod non effertur, non videtur factum esse, et sic apud opinionem vulgi eadem mulier videtur casta, que nõ effertur corrupta.

¶ Efferentes autem sunt, qui iniurijs sunt oppressi. quoniam obseruant. Et maledici, nam si ea etiam que innocentium sunt, multo magis nocentium.

¶ Exponit eos, qui sunt delatiui, et dicit.[Efferentes autem] rerum, quas vident,[sunt qui iniurijs sunt oppressi,]nam hi vt possint pares, ac similes habere, facile efferunt iniurias, quas in aliquo percipiunt.[Et]etiam qui efferunt, sunt[maledici,]cuius rõnem affert: et dicit.[Nam si]maledici[ea etiam, que innocentium sunt]s. efferunt,[multo magis nocentium:]aliter non essent maledici.

¶ Et eos qui in peccatis aliorum psistunt, quales sunt irrisores, et comedi. Maledici enim aliq; ex parte hi sunt, ac libenter efferentes.

¶ Assignat 5m locum: et dicit.[Et eos]s. verecundamur,[qui in peccatis aliorum psistunt]illa per carmina narrando, vel per ridicula referendo,[quales sunt irrisores]s. satyrici, et tragici,[et comedi]s. comici, et assignat rõnem: et dicit.[Maledici n. aliq; ex parte hi sunt, et libenter efferentes]vitia aliorum.

¶ Et eos, qui nobis nulla in re defuerunt. nam tanq; nos admirantes dispositi sunt.

¶ Assignat 6m locum: et dicit[Et]s. verecundamur eos,[qui nobis]petentibus[nulla in re defuerunt,]cuius assignat rõnem et dicit.[Nã]subaudi isti dispositi sunt tanq; nos admirantes,]defuissent enim aliq; in re, nisi nos admirarentur.

¶ Iccirco eos verecundamur, quos primum aliquid rogamus. quoniam nondum quicq; ab ipsis petiuimus.

¶ Assignat 7m locum, qui est ex priori illatum, et dicit.[Iccirco eos verecundamur, quos primum aliquid rogamus,]vt amoris nostri gratia faciant. assignat rõnem, et dicit.[Quoniam nondum quicq; ab ipsis petiuimus:]et ideo apud eos sumus veluti aduene, qui nõ facile se manifestant, quare hos verecundamur.

¶ Quales

¶ Quales τ qui volunt nuper amorem alicuius sibi conciliare, quę enim optima sunt, rogant. Ideo p̄ probe se habet Euripidis responsio ad Syracusanos, τ diu familiaris, qui nullius rei conscij.

rogant τι ἕκαστοι ponunt petunt

¶ Exponit eos, quos primus aliquid rogamus, τ dicit. [Quales, τ qui volunt nuper amorem alicuius sibi cōciliare,]hi enim sunt, quos verecūdamur a principio, τ quia supple hos verecūdamur, ideo[quę optima sunt, rogamus.]probat hoc per dictum Euripidis, τ dicit. [Ideo probe se habet responsio Euripidis ad Syracusanos,] καὶ τῶν πάλαι γνωρίμων οἱ μηδὲν συνειδότες. i. [diu familiarius, qui nullius rei conscij,] quasi dicat esse non posse, naʒ ls a principio esse potest amicus nullius conscius, non tamē esse possunt amici diu familiares nullius rei conscij. ergo cum volumus aliquem ad amorē nūc primo iducere, rogamus honesta, τ facimus cum conscium rerum nostrarum.

¶ Verecūdamur autem non solum ea, quę nobis verecundiam afferunt, sed τ signa, vt non modo veneream reʒ agentes, verūetiā signa eorum. nec solum turpiter facientes, sʒ dicentes quoq̄.

¶ Assignat nunc 6um locum: τ dicit. [Verecūdamur autē non solum ea, quę nobis verecundiam afferunt,]τ per ea, non res, sed hoies intelligit, qui verecūdiā afferunt, [sʒ τ signa]taliū hoium. [vt nō solū venereā rē agētes, verūetiā signa eoꝝ]. s. qui veneream reʒ agunt. [nec solum turpiter facientes, sed dicentes quoq̄,]nam verba signa etiam sunt turpiter factorum.

¶ Similiter autē nec solū prędictos verecūdamur, sed eis etiam significaturos vt seruos, atq̄ amicos eorum.

¶ Assignat 9um locū: τ dicit. [Siꝉr aūt nec solū p̄dictos]ſm p̄cedentia loca[verecūdamur: sed eis ēt significaturos, vt seruos, atq̄ amicos eoꝝ,]si eni principales verecundamur, etiam verecūdabimur eos, qui principalibus res nostras turpes deferunt.

¶ Omnino autem eos non verecundamur, quorum multi opinionem despiciunt veruʒ dicendi. Nemo eniʒ bestias atq̄ pueros verecundatur.

¶ Assignat post hęc loca eoꝝ, quos non verecūdamur, quoꝝ p̄mū affert: τ dicit. [Oino autē eos nō verecūdamur, quoꝝ multi opinionē despiciūt veruʒ dicēdi]. i. q̄rū cōis opinio est, vt nō verū dicant. [Nemo eni] propter hoc[bestias, atq̄ pueros verecundatur,]quia cōmunis opinio est, vt non verum dicant.

¶ Nec in eisdeʒ notos, τ ignotos, sed notos quidem in ijs, quę videntur ad veritatē, eos vero, qui sunt a remotis, in ijs, quę ad legē.

¶ Affert 2m locū: τ dicit. [Nec in eisdē]. s. rōnib⁹ atq̄ rebus[notos, τ ignotos]verecūdamur, [sed notos q̄deʒ] verecūdamur, [in ijs, q̄ videnꝉ ad veritatē.]qm̄ hi hoīes sic quo ad veritatē nos cognoscūt. [eos vero, qui sunt a remotis]. i. ignotos verecūdamur [in ijs, quę sūt ad legē,]q̄ est opinio multoꝝ. nā ignoti solum quo ad opinionē nos cognoscūt. Hęc de ijs, q̄s verecūdamur.

¶ Ipsi autem sic affecti erubescimus, primū quideʒ, si tales ad nos aliqui fuerint, quales esse diximus, quos verecūdamur. Erūt autem hi, aut quos admiramur, aut qui nos admirantur, aut quos volumus, vt nos admirentur, aut quorūʒ in re aliqua egemus, quā non assequemur, si infames erimus.

¶ Qūo vero affecti erubescam⁹, nūc demōstrat, τ p̄ q̄deʒ p̄ locū sumptū a cōparatiōe facta ad eos, q̄s verecūdamur: τ dicit. [Ipsi autē]. s. nos[sic affecti erubescim⁹,]τ ls Arist. in gręco loquaꝉ p̄ noia, τ verba tertię p̄sonę, nos trāstulim⁹ noia, τ verba p̄mę p̄sonę, naʒ (vt sępe diximus) hoc pacto clarior redditꝉ lectio. nūc assignat p̄mū locū, τ dicit. [Primū q̄dē si tales ad nos aliq̄ fuerint, q̄les eē dixim⁹]subaudi eos, [quos verecūdamur]τ repetit exponēʒ eoꝝ: τ dicit. [Erūt aūt hi,]quos s. verecūdamur, [aut quos admiramur, aut q̄ nos admirātur, aut quos volum⁹,]cupim⁹, atq̄ curam⁹, [vt nos admirenꝉ, aut]subaudi sunt illi, [quoꝝ egem⁹ in re aliq̄, quaʒ non assequāmur, si ifames erim⁹,]vꝉ videbimur apd eos ifames.

¶ Et eos, si viderint, sicuti Lydias de Sami sortilegio contionatus est. Rogabat enim Athenienses, vt facerent grecos in circuitu astare, vt videant quęcūq̄ decernuntur, τ non modo, vt audiant.

¶ Exponit q̄n magis eos, (quos dixit) verecūdamur: τ dic. [Et eos]subaudi magis verecūdamur, [si]nos[viderint,]τ nō si audierint: qđ p̄bat exēplo Lydię oratorie: τ dic. [Sicuti Lydias de Sami sortilegio]p diuisiōe agroꝝ facto[ɔtionat⁹ ē, rogabat eni]in sua cōtiōe [Athenienses, vt facerēt grecos,]cū q̄b⁹ erat cōtētio de diuisione agroꝝ, [in circuitu]loci, vbi iudiciū erat p̄ferendū, [astare, vt videāt q̄cūq̄ decernunꝉ, τ nō mō, vt audiāt,]q̄a iudices verecundabūtur p̄ferre sentētiā iniustam, dum vident litigantes.

¶ Aut si p̄pe illi sunt, vel si sensuri sunt. Idcirco cum in aduersa fortuna sumus, nunq̄ vellemus ab ęmulis videri. Nā ęmuli nos admirantur.

¶ Exponit nūc 2o quādo magis verecūdamur: τ dicit. [Aut]ēt magis verecūdamur, [si illi] (quos diximus) [p̄pe sunt,]q̄ si lōge, vel magis[si sensuri sunt,]q̄ nō sensuri. quod exponit p̄ q̄daʒ simile: τ dicit. [Idcirco, cum in aduersa fortuna sumus, nūq̄ vellemus ab ęmulis videri, nā ęmuli nos admirantur.]

¶ Et cum res, τ gesta habeamus, quas contaminamus, aut nostras, aut maiorum, aut aliorum, cum quibus aliqua sit necessitudo, τ omnino, quos verecundamur, q̄les sunt, quos significauimus, τ qui a nobis instituti sunt, quorum doctores, aut consiliarij fuimus, τ si q̄ alij huiusmodi fuerint, quos nobis honorificos esse cupimus. Multa eniʒ cum illos verecundemur, τ facimus τ non facimus.

¶ Hic assignat 2m locū p̄ cōparatiōeʒ ad res, q̄s verecūdamur: τ dic. [Et]subaudi verecūdamur, atq̄ erubescim⁹], cū res, τ gesta habeam⁹, q̄s ɔtaminam⁹, vꝉ adulteram⁹, vꝉ ɔfundim⁹, dico res gestas, [aut nr̄as, aut maio

rū] s.gentiliū nostrorū,[aut aliorū,cuž quibus].s.z nobis cum[sit aliqua necessitudo,z oino]si res gestę sint eorū [quos verecūdamur,quales sunt,quos] primo textu[significauim⁹ z]quales sunt,[qui a nobis instituti sunt,quorū doctores,z ꝯsiliarij fuim⁹,z si qui alij hȳ fuerint,quos nobis honorificos esse cupimus]quorūcūq3 enim horum res gestę sint,quas nos adulteramus,semꝑ sumus in verecūdia,atq3 pudore.Cuius ratioē affert,z dicit.[Multa enī]cū[illos]scōs nūc dictos[verecūdemur,z facimus,]si apud eos laudabile sit facere,[z non facimus,]si sit apud eos illaudabile facere.

¶ Et cum visum iri oporteat,atq3 in aperto versari,verecundi magis ꝯscijs sumus. Unū z Antiphon poeta,cū supplitio eēt a Dionysio afficiendus,cum eos vidisset,qui secū morituri erāt,capite velatos ꝑ portas exeuntes,qd velamini inqt,si nos cras nullus horum videbit. Ac de pudore quidem hęc, de impudentia ꝟo patet,quonam modo ex contrarijs abundabimus.

¶ Hic assignat 3ᵐ locum per cōparationē ad modū eū descēdi,qui est eē in oculis,atq3 in aperto:z dic.[Et cū visum iri oporteat,atq3 in aperto versari,verecūdi magis ꝯscijs sumus].i.q.d. q ea turpia,quę agimus,cōsciūt, atq3 in aperto ꝑcipiunt,pbat per sniam Antiphontis:z dicit.[Unū z Antiphon poeta,cum esset a Dionysio]ty rāno[supplicio afficiendus,]iꝟputa decapitandus, cū eos vidisset,qui secū morituri erant,capite velatos ꝑ portas exeuntes,]τι εγκαλυπτεσθε εφη μηνως ... ... τουτων.i.[quid velamini inqt,si nos cras aliqs horū nō videbit]i.q.d.nō debetis verecūdari hos,q nos vidēt nūc,qa de cętero non videbūt.tunc epilogādo dicit.[Ac de pudore quidem hęc,de ipudentia ꝟo p3,quonā mō ex contrarijs abundabimus.]De arte ꝟo dicamus,cum melius fuerit auditores ad pudorem inducere,primo per orationez tales ipsos ꝑparare oportet ex locis,z elemētis ad hoc deputatis,quales illi sunt,q verecūdant. Deinde eos pręparare vt credant se ea facere,quę sibi dedecori atq3 infamię sunt:z hoc per loca,z elementa,ad hoc vtilia. Tertio demōstrare apud eos hęc turpia agere,quos verecūdātur,et per loca ꝓpria huic rei.Per hęc enī tria impudētes ad pudorem,z inuerecūdos ad verecūdiaz facile est inducere.Tacuit aūt artem hanc Arist.qa ex alijs assignatis facile tradi pōt.

Digressio de verecundia.

¶ Circa pręsens caput p̄mo de dña,q̄ est inter pudorem z verecundiam agendum est,pudor itaq3 timor qdā est iustę rephensionis. Uerecūdia aūt etiā in rectis actionib⁹ timor est cōsurgēs ex aspectu honesti viri,vel cōiūcię multitudinis. Nos ꝟo in pręsenti loco,pro eodem accipimus.Deīde de definitionib⁹ verecundię ac pudoris agenduz est Stoici pudorē definiunt esse ignominię metum,vel iustę rephensiōis timorē.vt Gellius scribit.Cicero ꝟo pudorem definit eē cupiditatum moderatorem. Aristo.ꝟo dixit, verecundiaz esse dolorē ex imaginatione pteriti,vel futuri,vel pręsentis mali corruptiui famę,ac honoris proficiscentem.Hic vt Aristoteles dicit 4° ethicorum. Primis qdem ętatibus valde addecet,optimęq3 indolis signuz pręhet,intimo enim sanguini animus reuerentia quadam affectus mergitur,z faciez rubore perfundit.Hęc de definitionibus.

An verecundia sit virtus.

¶ Deinde quęritur vtrum verecūdia sit virtus,z prima facie apparet verecundiā eē virtutem,primo quia habet excessum z defectuz,excessus, vt stuporem,qui est verecundia de quolibet tam honesto q̄ inhonesto.Defectum cuiꝰ vt inuerecundia, quę de nullo turpi timor est,z cum ambo hęc extrema sint vituperabilia,verecundia virtus videtur esse. Deinde Arist.2° ethicorum scribit proprium virtuti esse tenere medium.sed verecundia est medium inter extrema,vt 2° ethicorum scribit Aris.igitur verecundia est virtus, Arist.determinatio est verecundiam esse animi passionem,atq3 affectum,qui in iuuene laudatur,in sene aūt vituperatur ꝓpter illa,quę Aristo.dicit 4° ethico.Nā cum iuuenis ꝓpter ętatis feruorem viuat fm affectus, proni sunt ad multifariam peccandum,quia ꝟo ꝑ verecundiam prohibentur,per quā turpia timent,ideo iuuenē addecet verecundia. Propterea verecūdos iuuenes laudare ꝯsueuimus.Senes ꝟo verecundos nemo laudat,qa ꝑꝑ tpis lōgitudinē reputamus eos expertos.et qa in eis cessat ętatis feruor,z sic ꝑꝑ affectū nihil turpe agere debēt.Qz ꝟo verecūdia nō sit virtus moralis,p3 primo qa est affectus,cuz sit timor ignominię.At timor quicūq3 fuerit,affectus est,z nō habitus ab electiōe ortus.Deinde si verecūdia esset virtus,eēt simplr bonuz, sed verecūdia nec est semꝑ bonū,vt patuit,nec semper expetibilis. Nemo enī aptō semꝑ eē verecūdū. Demum si verecūdia eēt virtus,verecūdari eēt in potestate nr̄a, quēadmodū actio cuiuslibz virtutis.At obseruatio docet nō esse in potestate nostra verecūdari. Obiecta ꝟo diluunt,p̄muz qdē,qa l3 oē vitium alicui virtuti opponatur,non tamē omne illud,cui opponitur vitium,est virtus. Hui⁹ rō est,qm bonū ex integra cā ꝑficitur,malū aūt eē pōt,ex quouis defectu.hinc fit,vt quiuis defectus vitium efficiat.bonuz autē non omne sufficit ad ꝑfectam virtutis rōnez.Qua rōne fit,vt stupor z inuerecundia opponantur verecundię,non tamen quo verecundia virtus est,sed quo est affectus laudabilis.Scdz ꝟo,quia nō sequitur verecūdia est in medio,ergo est virtus,reqritur enī vltra hoc,vt sit habitus electiuus, q̄lis nō est verecūdia. Deinde quęritur,vtrū probo viro verecundia competat,z videt q̄ sic,primo quia vir ꝓbus timet infamiam,z cuz verecundia sit infamię timor,videtur posse competere sapienti viro.Deinde(vt Arist. dixit)verecundia non solum est de turpibus,sed de signis turpium,sed signa turpitudinis possunt inesse sapienti viro.Ad hęc verecundia est affectus laudabilis, ergo inquantum laudabilis potest inesse sapienti. Ad hoc dubium Aristotelis decretum est libro ethicorum 4° sapienti viro non conuenire,cuius rationem affert ex eo,quia verecundię causa est reruz turpiū cōmissio, Propterea cui non cōpetit rerū turpiū cōmissio,ei nō competit verecundia.z cum sapiēti viro rerum turpiū cōmissio non competat,euenit propter hęc,vt nec verecundia competat.Uerū(vt Aristo.dicit) verecundia ex suppōne nihil ꝓhibet sapienti viro conuenire,qm si sapiens turpis qcq̄ ageret,verecūdaret.Est enī sapiēs ita affectus,vt si obiter turpis qcq̄ cōmitteret, verecūdaret.q̄ ex suppōne sapiēs verecūdus eē poterit. Simplr aūt nequaq̄.Sz vtrū aliq̄ rōne simplr possit verecūdari,dōm ꝑꝑ turpe cōmissuz ab eo,nullo pacto simplr verecūdia sapiēti viro cōpetere pōt.ꝑꝑ turpe ꝟo cōmissuz a suis,quorū sibi cura ē,pōt verecūdia viro sapienti competere. Uir eniz sapiens verecundia affici pōt ꝓpter turpe cōmissum vel propriis a parētib⁹,vel a liberis,vel ab vxore,vel a cęteris,q ad ipm attinēt.Cum ergo Arist.dicit sapienti viro verecundiam non ꝯuenire,itelligēdū est simplr,z ꝑꝑ turpe cōmissuz ab eo.nūc

obiecta

obiectis dicunt, primi quidem, quia sapiens quatenus sapiens non timet infamiam, pro turpe cõmissum a se, et si attribuantur ei turpia, quorum non est dignus, ea equo animo fert. Ideo hec nõ verecundatur, nisi forte motus verecundie sit primus rõnem preueniens. dicitur 2m, quoniam viro sapienti nec turpia, nec turpium signa insunt. Nam vir sapiens nõ solum abstinet a turpibus secundum rem, sed etiam secundum opinionem. dicitur 3m, quod licet verecũdia sit affectus laudabilis in casu, quo eet turpe cõmissum, non tamen simpliciter, ideo non cõpetit viro sapienti. Uerũ nolo te ignorare mulieribus quouis tẽpore laudabiles eẽ verecũdiam, pudorem, atque pudicitiam. verecundiam quidem, que est metus infamie etiam in recte factis, vel dictis. Pudorem vero, qui est timor ifamie in his, que turpiter dicuntur, vel fiunt, pudicitiam deniqz, que metus est in actionibus tãtũ cũ turpiter aguntur. Que autem ita sit, testatur Pythias Arist. filia, que interrogantibus quis mulierũ esset pulcher color, pro ornanda facie, quod (inquit) ex pudore oritur, per que significantur pudorem affectum eẽ laudatissimũ mulieribus omni tempore, nec ab rõne hoc dixit, nam mulier toto vite tempore est veluti adolescentulus, in cuius etate semper laudatur pudor. Quare cum mulier semper sit, vt adolescentulus, semper in ea verecundia laudatur. Dictum de verecundia.

DE GRATIA DEQVE ARTE INDVCENDI POTENTES AD FACIENDAS GRATIAS.

A quibus autem gratiam habemus, et de quibus, et qualiter nos habentes, cum definierimus gratiam, perspicuum erit.

Nũc de gratia pertractaturus, proponit illa tria de gratia, que de omni affectu dicenda eẽ proposuit et dicit. [A quibus,] et quomõ affecti [gratiam habemus,] atque suscipimus, et quomõ se habeãt illi, qui gratias reddũt [et de quibus] scilicet rebus gratie reddi solẽt. [et qualiter nos habẽtes] gratias suscipimus, [cũ definierimus gratiam, perspicuum erit.

Sit itaqz gratia, per quam habentes gratiam dicimur rogãti gratis aliquid facere, nõ pro re alia nec vt quicquam nobis faciamus, sed vt cui facimus.

Gratia multifariam accipitur, interdum pro pulchritudine, que secundum Platonem indiuisibilis est in pulchro ipso corpore. nõnunquam pro amore, paceqz, vt apud Terentium, nec alio pacto componi potest inter eos gratia, et hoc pacto qui contra principem cõmittit, post remissionẽ delicti dicitur in gratiam redire. idest in amorẽ principis, in quo prius erat. nõnunquam sumitur pro re, vel beneficio gratis cõcesso roganti, et potest etiam aliis modis accipi, sed in proposito gratia sumitur pro affectu, quo quis natiuo quodam impulso habẽdo gratiam, vel referẽdo, vel reddẽdo ab ipso rogãte, a quo prius accepit beneficium, mouetur ad concedendam rem aliquam, vel beneficium gratis. Et hoc pacto Aristoteles gratiam intelligens, eam definit, et dicit. [Sit itaqz gratia] subaudi affectus, siue passio, [per quam habentes gratiam, dicimur rogãti gratis aliquid facere, non pro alia re, nec vt quicquam nobis faciamus, sed vt cui facimus,] et gratia illius tantum. In hac definitione subaudiendus est affectus, vel passio, alioquin de gratia nõ bene egisset in priori loco, nam proposuit agere de his, quatenus prius quererent iudicium auditorum, qui egit de his, quatenus passiones sunt, quare recte subaudiendus est affectus. dixit [aliquid facere,] quia aliquid, quod gratis conceditur, est beneficium, quamque subuentio in vita, bonisque corporis, vel tale aliquid. dixit [gratis.] non enim propter aliud subuentio, vel beneficium cõferendum est, nam esset, aut mercatura, aut permutatio, aut id genus. Debemus igitur gratiam habere, vel agere, vel referre alicui, a quo beneficium accepimus, nõ vt quicquam nobis, sed vt faciamus ei, et gratias habeamus, cui facimus. Hec de gratie definitione. Ex his patet non esse gratiam habendam alicui, nisi subintelligatur beneficium esse receptum prius.

Magna vero erit, aut nimiũ indigentiũ, aut magnorum atque difficiliũ, aut in temporibus huiusmodi, aut solus, aut primus, aut maxime.

Cũ descripsisset gratiam, ostẽdit illa tria, et primo quo modo affecti gratiam suscipimus, et vult nos sic affectos suscipere gratiam, aut quia affecti sumus nimia indigentia, aut quia affecti paruis indigentiis beneficia magna atqz difficilia accipimus, que quidem magna esse possunt vel simpliciter, vel pro conditione et ad declarandum hoc, primo exponit, que gratia sit magna, et quot modis, dicit. [Magna vero] gratia [erit, aut nimium indigentiũ] scilicet aut quia rogantes egeant nimium. [aut magnorũ, atqz difficilium] scilicet aut quia que rogant, magna, atqz difficilia sunt. Deinde subintellige magna, aut simpliciter (vt dictum est) aut pro tẽpore, aut pro loco, aut pro modo, pro tempore, quando [in temporibus huiusmodi] scilicet opportunis accipiũt, pro modo, quia qui dat gratiam: [solus] dat, et nõ cũ aliis, et qui recipit ab eo solo recipit, [aut] quia [primus] dat, et qui recipit ab eo primo recipit. [aut maxime,] quoniam is dans, ipse maxime dat, et qui recipit ab eo maxime recipit. Ex his patet quo modo affecti accipiant gratiam, quando accipiunt subuentionem in magnis, vel simpliciter, vel ex conditione. ¶ Quod vero ad verba attinet gratiam quam magnam et paruam eẽ dicit, non pro affectu accepit, sed pro beneficio, ac subuentione, que proficiscitur a gratia, que accipitur pro affectu. nam ex magnitudine gratie hoc pacto accepte magnitudo affectus dignoscitur. Melius autẽ exponitur, vt Arist. exponat quo modo affecti sint, qui referunt vel dant, vel agunt gratias, aut quomodo affecti sint, qui habere gratias debent, exponit autem quomodo affecti sunt, qui magnam gratiam habere debẽt, quia ex hoc patet quomodo affecti sunt, qui gratias habere, vel agere debent: et dicit. [Magna vero] habenda vel reddenda gratia erit, cum subaudi beneficium receptum est magnum, hoc autem est, quia fuit [aut nimium indigentium, aut] quia fuit [magnorum.] idest rerum magnarum, [atqz difficiliũ] aut magnarum non simpliciter: sed [aut in temporibus huiusmodi.] scilicet opportunis, [aut] quia qui beneficium contulit, fuit [solus, vel primus, vel maxime] se habens in conferendo. ergo qui gratiam habere debz, est ille, qui prius beneficium suscepit.

Rogationes autem appetitiões sunt, earumque rerũ maxime, que sunt cũ dolore eius quod si secus sit, quales sunt cupiditates, vt amores, et in afflictionibus corporis, et in periculis, nã qui est in periculis, cupit. Similiter etiam qui dolet. Quapropter qui in paupertate, ac in exiliis constitutis adsunt, et si in paruis subueniant, propter tamẽ magnitudinẽ rogationis, atque tempora gratiam fecisse dicuntur, vt ille, qui in lyceo sportulam dedit. sportulam φορμον. ilic cuiam.

Nũc ostẽdit rogatiões, que sint, vt exponat quo affecti gratias conferunt, et dicit. [Rogatiões autem appetitiões sũt, earumqz rerum maxime que sunt cũ dolore eius quod secus sit] idest eius rei, que non sit, vel nõ eo modo sit, vt volumus. et exponit specialius has, et dicit. [Quales sunt cupiditates, vt amores] scilicet

que sunt in rebus amatorijs,[et]que sunt[in afflictiõi bus corporis,]vt cũ bõies egrotãt, vel aliter affligunt, [et]que sunt[in periculis. Nã q est in periculis cupit,] scz liberari a periculis,[silr t q dolet]i. similr t qui est afflictionibus corporis cupit.s. absolui ab illis. Ex his colligere possumus quo mõ affecti subuẽtiones petũt. Sũt enĩ cupiẽtes aut aliqd simplr aut pro cõditione. His expositis, cõcludit quo mõ affecti possunt maximas gratias.i. subuẽtiones facere in paruis reb⁹:t dic.[Qua pp qui]adsunt eis,[qui in paupertate, ac exilio sunt cõ stituti, t si in paruis subueniãt, pp tñ magnitudinẽ ro gationis,]indigentieq;[atqz]. ppter[tẽpora gratiã]ma gnam.i. subuẽtionẽ magnã[fecisse dicitur,]qa licz benefi cium collatũ non sit simplr magnũ, tamẽ p conditiõe est magnũ[vt ille]qui hoibus exulibus[in lyceo, spor tulã]i.s. paruũ conuiuiũ[dedit.]Erant enim illi in sũma necessitate cõstituti. Ex his patet põt etiã quomõ affe cti grãs reddere, atqz habere debent, nã affecti magnis necessitatibus, cũ in illis iuuantur, tenent grãs his.

Opz igit in talibus maxime subuenisse, si autem non, in eqlibus, vel maioribus.

Nunc cõcludit res, in qbus gratie fiunt: t dicit.[Opz igitur]eũ, qui grãs est recepturus[in talibus,]q̃ paulo ante dicta sunt,[maxime subuenisse]s. ei, qui grãs agit, [si aũt nõ]pcise in talibus, que diximus, opz taliẽ sub uenisse[in eqlib⁹]atqz similib⁹ illis,[vel [maiorib⁹]eis.

Quare, si manifestum est, quãdo, t a qui bus, t qualr se habẽtibus gratia fit, patet ex his esse pparandum partim qdem demon strando, quoniã aut sunt, aut fuerunt in hu iusmodi inopia, ac dolore, partim hos in ea inopia succurrisse tale quid faciendo.

Nunc ex his, que dixerat, concludit artem, qua ducere possumus auditores, atqz potẽtes ad grãs nobis, vel amicis nostris faciendis. ex duob⁹ locis, t dicit.[Quare si manifestũ est, quãdo]i. in qlibus reb⁹,[t a qbus, t qualr se hñtibus gratia fit, pz ex his,]que dixim⁹, eẽ pparandum]auditores, iudices, t potẽtes[partim]pri mo qdem demõstrando, eos p quibus grãm petimus[eẽ aut fuisse in dolore, ac inopia talibus]vt dictuz. scz maximis, aut simplr, aut p cõditione. Sic enĩ demrãn do gratie magnitudinẽ, ad grãm faciẽdam incitabim⁹. vnusquisqz enĩ appetit semp magna facere. Est enĩ hõ aialium maxime sua natura excessum appetẽs. Deinde assignat 2m locum, t dicit.[Partim hos]hos p qb⁹ gra tiam volumus demõstrãdo multis[in ea inopia,]atqz eo dolore cõstitutis[succurrisse]aliqñ[tale quid faciẽ do.]t sic licz hoies pro qbus grãm volumus, sint homi nes deiecti atqz inopes, tñ gratias magnas fecerũt, vt il le qui in lyceo sportulã dedit. Hoc pacto ostendendo, t magnitudinẽ gratie, t gratitudinẽ eoz pro qbus grãm volumus, xcitabimus iudices ad grãs faciẽdas. In his enĩ tria loca tetigit Arist. ad grãm cõsequendã a princi pe, vel ab aliquo hõ, primũ per quẽ demõstret magni tudo suscepti, vel suscipiẽdi beneficij ppter cãz assigna tam. Scdm p quẽ demõstret hoiem, qui suscipit, vel su scepturus est beneficiũ, ɔsueuisse pncipi vl ijs, qui sunt in cura pncipis, vel alijs eiusdẽ qualitatis, cũ pncipe vl iudici beneficia cõferre magna aut simplr, aut ex cõdi tione. Unusqsqz enĩ mouet ad benefaciendũ consue tis benefacere. Tertiũ, qui seqtur ex secũdo, vt ostẽda mus psonam, p qua q̃rimus grãm, vel que q̃rit gratiã, esse gratam, demõstrãdo nunq̃ beneficiũ ab aliquo ẽt minimum recepisse, quin innumeras grãs retulisset, atqz habuisset. infinitisqz munerib⁹ recõpensasse. Sequitur aũt hic tertius locus ex secũdo, qm si hõ persona bene ficia magna cõtulit eis, qbus nõ obligabat facere, quã to magis eis, a qbus ipsa acceperit beneficia: p hec tria loca pparare poterimus iudices ad gratias cõferẽdas, t personas in recipiẽdo, t res, in qbus grẽ conferũtur. Melius autẽ puto Arist. hic dare artẽ, qua possum⁹ iu dices vel auditores pparare ad gratitudinẽ beneficioz que receperũt ab eis, qbus volumus iudices, atqz audi tores eẽ gratos, per duo loca, quoz pmus est õmrãdo illa beneficia fuisse magna, aut simplr, aut cõditione, q̃ receperũt. Scds hos p iudicib⁹ t auditoribus extitib⁹ in hõ necessitatibus succurrerint. igit debent eẽ grati. t hec est melior expositio,

Patet etiã vnde tollere gratiã possumus ac ingratos facere. Naz aut quoniã sui grã succurrerũt, aut succurrerũt, qõ quidẽ non erat gratia. Aut qm̃ casu incidit, aut quoniã coacti fuerũt, aut qm̃ reddiderunt, nõ autez dederunt: siue sciuerint, siue nõ. Utroqz enĩ modo qd pro quo. Quare neqz sic erit gra tia. t cõsiderandũ per pdicamenta omnia. Gratia enĩ est, vel quia hoc, vel quia tãtuz, vel tale, vel quando, vel vbi.

Presupponit Arist. iudices vel pncipes accepisse be neficia ab eis (vt diximus) qb⁹ volumus iudices, ac pn cipes eẽ ingratos, hoc aũt supponẽdo dat artẽ, p quaz orator facere põt iudices, vel pncipes (q acceperũt bñ ficium) vt sint ingrati eis, a qbus beneficia acceperũt. q hec ars non est simplr, sed solũ in casu, in quo iudices, vel auditores acceperunt bñficia. Nã hoc supposito, do cet artem, qua poterimus iudices, atqz auditores ppara re ad ingratitudinẽ. pz hec expõ, nã pma ars fuit in pre parãdis iudicibus, auditoribusqz ad gratitudinẽ bene ficioz receptoz. Hec cõtra ars est in pparandis eisdez ad ingratitudinem bñficioz susceptoz. assignat autem plura loca, quoz pmum affert, t dicit.[Pz etiã vñ]i. q̃ que loca[tollere grãm possumus, ac igratos facere]iu dices, qui bñficia acceperũt. Et sic pz hanc artẽ eẽ 2uaz priori, t p hoc pz scdam expõnẽ prioris textus esse me liorẽ. Tũc assigñ locũ, t dicit.[Aut]subaudi demõstran do eos, qui iudicib⁹ bñficia cõtulerant,[qm̃ sui grã suc currerũt, vel succurrerant,]nõ autẽ gratia iudicuz, atqz auditoz:[qõ quidẽ nõ erat gratia,]cũ gratia sit benefi cium, cũ fit gratis. Deĩde assignat 2m locum: t dic.[Aut qm̃]id qõ fecerunt,[casu incidit]fieri. q̃re non fuit gra tia, cũ gratia fiat p electionẽ. Deinde assignat 3m locum, t dicit.[Aut qm̃]id, qõ fecerunt,[coacti fuerũt]facere, Quare non fuit grã, cum gratia fit electione, t nõ com pulsione, vt dictũ est. Deinde assignat 3m locum: t dicit. [Aut qm̃]id, qõ obtulerunt,[reddiderunt,]qa prius re ceperũt tãtum bñficium, vel forte maius, siue sciuerint tãtum prius recepisse, siue nõ sciuerint.[nã vtroqz mo do,]t sciendo t nõ sciendo bñficium prius susceptum, [reddũt quid pro quo]i. tãtuz pro quãto receperũt, q̃re nõ est gratia, cũ ois gratia gratis detur. imo (vt recte Egidius inqt) qui non recognoscit bñficiũ sibi factuz, t faciendo aliqd benefactori suo, credit se gratiã facere, nõ solum ex hoc non meret gratias, sed etiã est aliquo mõ ingratus. Propterea ɔcludit,[q̃re neqz sic erit gra tia,]cũ sit reddere debitũ, t non gratis collatũ. Deinde

assignat

assignat quartum locū, ꝛ dicit. [ꝛ considerandū per p̄gdicamēta oia, gratia eni est, vel q2 hoc,] ut isti non dederūt gratis id, qd̄ in substātia est aurū, vel q2 nō dederūt hoc, qd̄ est in substātia grā, [vel q2 tantū,] subaudi quātum est gratia, [vel] q2 [tale,] quale est gratia, [vel] quia tunc, [quando] erat gratia, [vel] quia ibi, [vbi] erat gratia. ergo non fuit gratia.

[illegible]

¶ Signa ꝯo ꝛ si in minore non succurrerūt, ꝛ si inimicis vel in eisdē, vel ęqualibus, vel maioribus. patet enim nec ista nostri gratia. Aut si vilia cognouerint, nam nemo rogare de vilibus fatebit. Ac de gratia qdē quo pacto facta, vel non facta sit, dictum est.

¶ Nunc docet demōstrare per signa, ꝛ loca, qn̄ aliquid non est gratia, nā multi dicūt se fecisse gratiā, quę tn̄ nō est gratia, ideo assignat loca, quibus cognoscere poterimus aliquid qd̄ pro grā creditᷣ factū esse, non esse grāz, ꝛ dicit. [Signa ꝯo] idest loca, qbus cognoscere possumus, qn̄ aliquid nō est gratia, sunt subaudi multa, affert tn̄ primū, ꝛ dicit, [ꝛ si in minore non succurrerunt,] igitᷣ hoc qd̄ fecerunt, nō est gratia, cū nō sit gratis facta. deinde affert scd̄m. ꝛ dicit, [ꝛ si inimicis vel in eisdem, vel ęqualibus, vel maioribus] subaudi succurrerūt, cuꝰ causam affert, ꝛ dicit, [patet eniz nec ista] facta esse [nr̄i gratia,] sed potius ad eoꝝ bonū. deinde assignat tertiuz locum, ꝛ dicit, [aut si] ea, quę cōtulerunt, ideo ꝯtulerūt, q2 [vilia,] atqꝫ nullius momēti esse [cognouerint,] de quibus nullus rogaret, [nam nemo de vilibus rogare fatebitᷣ.] demū epilogat, ꝛ dicit, [ac de gratia quidē quo pacto facta, vel non facta sit, dictū est.] naz dicta sunt loca, quibus possumus cognoscere aliqd factuz esse vel non esse gratia ꝛc. Ex his perspicuū est in gratiaꝝ actionibus tria esse, ꝛ eum qui hꝫ, vel reddit, vel agit, vel refert gratiā. ꝛ hic est ille, qui subuentionē accepit. nā ex acceptione subuentionis tenetur reddere grās, ꝛ si reddit, dr̄ gratus, si ꝯo non reddit, dicitᷣ ingratus, ꝛ euz qui grās suscipit, aut verbis, aut rebus, aut memoria, ꝛ hic est ille, qui subuenit, atqꝫ beneficiū contulit. ꝛ res, in quibus grā habetᷣ, ꝛ sunt res, per quas succurrit, atqꝫ subuenit. ¶ Circa primū quęritᷣ, vtrū qui suscipit beneficiū teneatur habere gratias, ex vna parte videtᷣ ꝙ nō, q2 si teneretᷣ, tūc ingratus puniretᷣ: cū non redderet gratias benefactori. Ex alia parte vr̄ ꝙ sic, qm̄ vnusqꝫ obligatᷣ ad illud, qd̄ est bonū sm̄ dictamē rectę rōnis. Sed reddere gratias, vel hēc gratias benefactori est bonū sm̄ dictamen rectę rōnis, vt probauit Aristo. libᵒ politicoꝝ 4ᵒ, ꝛ Seneca libᵒ de beneficijs. igitᷣ qui beneficiū suscepit, tenetur ad gratias. dicendū cuz qui beneficiū suscepit, benefactori bifariam intelligi posse esse obligatum, aut obligatione morali, aut obligatione legali, aut aliqn̄ vtroqꝫ mō. tūc dico obligatione morali, oēm qui suscepit beneficiū, teneri benefactori. q2, vt dictū est, illud est sm̄ dictamē rectę rōnis. obligatione ꝯo legali, non semper, nisi cū inter eos fuerit ꝯctus, qui ligat cuz (qui beneficiū accepit) suo benefactori. Tunc diluitᷣ obiectū, nam ingrati non puniūtur, nisi cū affuerit ꝯctus, vt dictū est, q2 iudex iudicat per leges. Sunt tn̄ obligati de lege morali: quę est dictamen rectę rōnis. deinde quęritᷣ vtrū si ille, qui bn̄ficiū accepit, sit tanta inopia, atqꝫ necessitate oppressus, vt non possit beneficiū rependere, teneatᷣ reddere grās benefactori, atqꝫ beneficiū recōpensare: videtᷣ ꝙ nō, q2 nemo obligatᷣ ad impossibile. Cōtrariū asserit Seneca libᵒ de beneficijs, qui dicit ingratuz esse, qui non reddit.

pro solutione intelligendū, recōpensationez accepti beneficij nihil aliud esse nisi gratitudinē ꝛ ecōuerso, gratitudo autē vno mō accipi pōt in actionibus animę interioribus, ꝛ sic nihil aliud est, nisi memoria accepti beneficij. est autē memoria accepti beneficij (vt supius diximus) cum qs in obsequiuz eius semꝑ paratus est, a quo beneficiū accepit. nam cum aliqs nō tantus fuerit, vt parem gratiā referre possit, satis id putet, qd̄ deo, ac parentibus fit, vt qn̄ merita ęquare nequierit, tantuz prębeat, quantū pręstare pōt. hoc est superius probatum exēplo Aeschinis, ꝛ Socratis. Alio modo gratitudo accipitur pro recōpensatione ipsa, quę fit in exterioribus actionibus, vt in muneribus, ꝛ sic gratitudo ꝑprie munus est, quo recōpensatᷣ acceptū beneficiuz. ꝛ hęc gratitudo hꝫ tres partes, quaꝝ prima est, vt gratus recognoscat bn̄ficium atqꝫ subuentionē, quaz accepit. Altera pars est, vt gratus ostēdat laudē beneficij accepti, atqꝫ eius, a quo beneficiū accepit. Tertia est vt recōpenset in muneribꝰ pro sua facultate. atqꝫ statu suo. Ex his pꝫ solutio, naz q beneficiū accepit, semper tenetᷣ gratias referre bn̄factori, aut in actionibus interioribus, vt sunt actus memorię, aut in actionibus exterioribus, quę sunt munera, vł recompēsationes munificę. ꝛ sic licet, qui est in summa inopia, atqꝫ necessitate ꝯstitutus, non teneatᷣ rependere in exterioribus muneribus, tn̄ tenetᷣ in interioribus, vt dictū est, reddere grās. Sed circa hęc adhuc dubitatur, q2 si gratitudo esset memoria beneficij recepti, tunc nō esset in potestate nostra agere vel reddere gratias, ꝓbatur q2 non est in ptāte nostra meminisse, est eniz memoria virtus naturalis, quę nō est semꝑ in nostra potestate cōstituta. dicendū obliuionē nobis contingere posse ex morbis, qui ex tp̄e, vel ex principijs generationis accidunt in sensibus internis: ꝛ sic hmōi obliuio non est nobis imputabilis, ꝛ qui hoc pacto obliuiscitᷣ beneficioꝝ, non dicitᷣ ingratus. Alio modo ꝯtingere pōt ex carētia actuū ꝯsiderandi eoꝝ beneficioꝝ, quę sunt nota ei, qui tenetur ꝯsiderare. ꝛ hoc pacto obliuisci beneficiorum est nobis imputabile, tanqꝫ vitiū horrendū. nūc pꝫ solutio ad obiectū, nā licet nō sit in potestate nostra meminisse prima ratione, scd̄a ꝯo rōne est in potestate nostra. Vlterius quęritᷣ de ingratitudine vtrū sit vitium morale, ꝛ videtᷣ ꝙ non, q2 si esset vitiū morale, gratitudo esset virtus moralis. qm̄ eiusdē generis sunt virtus, ꝛ vitiuz. Qd autē gratitudo non sit virtus moralis, patet primo quia gratitudo est affectus, vt patuit in textu. deinde, q2 Aristo. enumerans virtutes in libris ęthicoꝝ, sub nulla earū posuit gratitudinez. deinde argumētor, si ingratitudo esset vitiū morale, aut esset speciale, aut generale vitiū, ꝛ pꝫ nullum hoꝝ esse. Pro solutione dicendū ingratitudinē fieri, aut per obliuionē, ꝛ sic ingratus est, q non recognoscit beneficiū, vel si cognoscit, dissimulat se cognoscere, aut si cognoscit, ꝛ non dissimulat, non tn̄ rependit vbi, ꝛ qn̄, ꝛ quo mō oportet. Scd̄o mō ingratitudo fit, non solū cum ingratus omittit, sed et̄ facit ꝯ benefactorem verbis, aut factis. tunc dico ingratitudinem vtroqꝫ mō esse vitiū aliqn̄ morale tantū, aliqn̄ morale, ꝛ ciuile, tūc est morale tn̄, cum (vt dictuz est supius) est ꝯ dictamen rectę rōnis. est autē ciuile, cū interuenerit ꝯctus obligatorius (vt dictū est supius) inter euz, qui subuentionē cōtulit, ꝛ eū, qui subuētionē accepit. Tunc ad rationes, prima quidē diluitᷣ, qm̄ gratitudo, cuz sumitᷣ pro motu appetitus sensitiui simplr̄, est affectus, sed cū sumitᷣ pro habitu recta rōne regulato, sic est virtus. Et cū dicebatᷣ, quę virtus, mihi vr̄ gratitudinē esse spēm liberalitatis, vel ad liberalitatē attinere, qm̄ gratus dat qd̄ debꝫ, ꝛ qn̄

ds,et vbi,et quo mõ ds.per idem diluitur scdm obiectũ, est enim ingratitudo vitiũ speciale,qꝛ peccat cõtra ipsã gratitudinẽ,quę est spẽs liberalitatis. Ulterius quęrit de subuentionibus,quę rogationes dicunt,vtrũ sint in afflictionibus,et periculis,et in rebus amorie:quorũ sunt cupiditates,et videt ꝙ nõ,qꝛ aliqñ agimus gratias de honoribus nobis collatis,vt de triũphis,de laudib⁹ nobis datis,de doctrina,quã nobis pręhet pceptor,hęc autem non sunt subuẽtiones,q̃ nobis dant in periculis,in afflictionib⁹,et amoribus.dicendũ(vt Aristo. ingt)eũ, qui grãs est recepturus,oportere in talibus subuenisse illi,qui grãs est redditurus,in talibus(vt dictũ est)in afflictionib⁹,in periculis,cęterisq; necessitatibus,q̃ capimus pro vitę necessitate,aut(vt Aristo.supplet)si nõ in talib⁹,saltẽ in ęqualibus vel maioribus,ęqualia autẽ vel maiora sunt honores,doctria,vel cętera,quę in obiecto diximus.post hęc quęrimus de eo,qui gratias recipit,vtrũ qui gratias est recepturus,ingrato debeat beneficiũ subtrahere,et collatũ tollere.vr ꝙ sic,qꝛ nullus ds pręhere alicui ansaz peccandi,sed si q recepturus est gratias,nõ recipit,et cõtinuaret beneficiũ ingrato,esset cã illi,vt vertet ingratitudine,et sic ei ansã peccãdi pbe ret.deinde ingratus desiccat fontẽ pietatis, non aũt desiccaret,si conferrẽs beneficiũ semp eodẽ modo conferret.Pro parte opposita est,qꝛ vnusqsq; ds sz dictamẽ rõnis voluntatẽ suã voluntati diuinę cõformare. At deus ingratis non subtrahit bñficia, vel gratias,quas gratis dedit.igitur nec vir bonus subtrahere ds bñficia ingratis,quibus gratis dedit. Pro solutione illud est accipiẽ dum,ab ingratis bñficiũ esse subtrahẽdũ bifariã intelligi posse,aut de cõdigno(vt vtar verbis theologoꝝ)aut de facto.Tunc dicerẽ de cõdigno ab oibus ingratis beneficiũ esse subtrahendũ,patet,qꝛ sunt digni pp ingratitudinẽ,vt ab eis benefactores beneficia subtrahãt,nã cũ sint vitiosi,non sunt digni beneficiis. Sed si loquimur de facto,aut qui est ingratus,est in sua ingratitudine corrigibilis,et tunc ab eo beneficiũ non est subtrahẽdum statim,sed ds benefactor laborare,pmo ad cognoscendũ vtrũ reuera sit ingratus,per obseruationẽ,atq; longoꝝ tẽporũ interualla,deinde laborare(postq̃ cognouit eius ingratitudinẽ)vt fiat gratus.si aũt ingratus sit induratus,atq; oino incorrigibilis,tunc bñfactor ds beneficia subtrahere,et allatũ tollere,ne pbeat(vt diximus)ansam peccãdi.& qꝛ cũ sit obstinatus in malitia, nõ est dignus aliquo bono:per quę pz solutio ad obiecta,pro parte enim opposita,illud,qd dĩ de deo, occultũ est,et ita nõ subtrahit deus ab ingratis beneficiũ pp rõnem,quę nos latet.Interdũ tñ deus pp summã ingratitudinẽ & gratiã collatã subripit.Ex his facile pz eum,q pręhuit auxiliũ nobis ad peccandũ,nõ mereri gratias, si ex ppria intẽtione pbuit nobis auxiliũ ad peccandũ, nam ex quo vitiose egit,non meret gratiã.At si fuer intẽtionẽ pbuit auxiliũ,putãs tñ se illud pbere pro bono virtutis,vel bono honesto,meret gratiã,et ille,qui recepit auxiliũ,tenet reddere gratias. modo cognoscat eũ, qui auxilium pręhuit,gratia honesti beneficium contulisse. Hactenus de gratis,ac ingratis.

DE MISERICORDIA, ET COMMISERATIONE, DEQVE ARTE INDVCENDI VIROS AD MISERICORDIAM, ATQVE COMMISERATIONEM.

Quę vero miserabilia sint, et quoꝝ miserentur, et qualiter ipsi se habẽtes, dicamus.

De misericordia primo pponit illa tria, quę de omni affectu pertractãda esse pędocuit:et dicit.[Quę vero miserabilia sint].s.misericordia digna,[et quorum]misericordes ipsi[miserent,et qualiter ipsi]miserẽtes[se habẽtes]sobaudi misereantur,[dicamus.]

Sit itaq; misericordia dolor qdam ex apparẽti malo corruptiuo,ac cõtristatiuo eius, qui non dignus est pati: quod et ipse putat se,aut suorum aliquem posse pati,idq; cum propinquum videatur.

Cum pposuisset illa tria,nunc psequit,et primo definit misericordiaz,et dicit.[Sit itaq; misericordia dolor quidã ex apparẽti malo corruptiuo].s. quo ad corpus, [ac cõtristatiuo]quo ad animã,[eius]hois,[qui non dignus est pati,qd].s.malum[et ipse putat se,aut suoꝝ aliquem].s.filium,vel patrẽ,vel fratrẽ[posse pati, idq;].s. malum sic sit,[vt propinquũ].s. miseranti[videatur.] Qua rõne autumat tria eẽ de misericordię rõne,ex parte quidẽ miserantis dolorẽ seu cõpassionẽ intimaz,quę cor atq; aiam cõfliciet.ex parte vero eius,cuius miseret, in dignitatẽ.ds enim indigne id maluz pati,ex parte deniq; mali,qd patitur,mali qualitatẽ,naz malũ qd patit, corruptiuũ esse opz,quo ad ipsiz corpus,vel contristatiuũ,quo ad animũ,eorq; ipsum.et tale qd(qui miseret) putet vel ipse se,vel suoꝝ aliquem posse pati, et quidem prope.nisi enim hęc tria fuerint in dolore,misericordia ab Aristote.non dicitur.

Palam enim qui misert urum huiusmodi eẽ necesse est,vt putare possit aut se,aut suorum aliquẽ mali quicq̃ pati posse, maliq; huiusmodi, quale dictum est in definitione; aut simile,aut propinquum.

Ex definitione assignata,nunc pficiscit ad illa tria, et primo generatiz docet qualr se habẽtes miserant,et dicit.[Palã enim]vbi verbũ γαρ idest[enim]illatiue accepit hoc pacto,palã[itaq;,qui misertuũ hmõi esse necesse est,vt putare possit,aut se,aut suoꝝ aliquem].s. cõsanguineũ,vel affinẽ,aut amicum[mali quicq̃ pati posse, maliq; hmõi,quale dictum est in definitione].s. corruptiuũ,vel cõtristatiuũ,[aut simile,aut propinquũ]Egidius exponit simile.s.corruptiuo vel dolorifico,propinquũ.s.de prope,Georgius exposuit ἢ ὅμοιον ἢ παραπλήσιον,idest,[aut idem,aut simile,]idẽ.s.corruptiuo vel cõtristatiuo,et quidez prope,[aut simile].s.corruptiuo,quale est pp morbos,aut cõtristatiuo.s. ppter dolores,qui surgunt ex memoria pręteritorum:quę expositio non mihi displicet,quo igitur modo affecti misereãtur,ex hisce perspicuum.

Quapropter nec oino perditi miserent:nihil enim se amplius passuros arbitrantur, cum sint passi.

Ex pręcedenti loco infert loca eoꝝ,qui non miserentur,quoꝝ primũ affert,et dicit.[Quapp nec oino perditi,]oi.vz.spe destituti[miserent.]rõnes assignat,et dicit,[nihil enim].s.spe destituti,vltimaq; iam passi[se amplius passuros arbitrantur,cum].s. vltima[sint]iam[passi,]vltra quę nihil vlterius pati pñt.nam misericordia cõpassio est in eo,qui videt aliquẽ pati malũ,qd ipse non passus est,sed putat se pati posse. At cũ oino perditi, omniq; spe destituti extrema iam passi sint, et oia,

ture nihil se ulterius pati posse putāt, τ sic nō ꝯpatiunt̄.

¶ Nec qui se felices esse credūt, sed cōtumeliātur. Nam si oīa sibi bona adeē opinātur: palam qm̄ τ id non contingere scȝ pati aliqđ malum. quippe cum hoc ex bonis sit.

¶ Assignat scđm locuȝ, τ dicit. [Nec] .s. miserent̄, [qui se fęlices esse credūt, sed] ꝓp excessuȝ bonoꝝ [contumeliātur.] deinde qđ dixerat, ꝓbat, τ dicit, [nā si] fęlices sunt, [qui omnia sibi bona adesse opinant̄] alioquin non essent fęlices, [palā qm̄ τ id non cōtingere .s. pati aliquod malū] putabit sibi adesse. [quippe cū hoc ex bonis sit,] fęlix enīȝ est, qui ultra bona, quę hȝ, est securus, ut dictū est primo huius. quare cū aliqs putauerit se esse fęlicem, putabit se esse securuȝ, τ ita putabit sibi non posse aliqđ malū accidere, cum hoc sit de numero bonorum.

¶ Qui vero putant se pati utiqȝ, hi sunt, τ q iam protulerunt, τ euaserunt.

¶ Redit ad loca, qbus docet cognoscere misericordes, naȝ cū assignasset locū generalē, nunc redit ad assignanda loca specialia, quoꝝ primum affert, τ dicit. [Qui ꝟo putāt se pati utiqȝ] τ sunt misericordes, [hi sunt,] ut dicemus, [τ qui iam pertulerunt, τ euaserunt.] nam ꝓpter passionē in ꝓprijs, facile compatiuntur in alienis.

¶ Et senes, tū quia prudētes, tū qa experti sūt.

¶ Assignat scđȝ locū, τ dicit. [Et senes] subaudi sunt misericordes, [tū qr prudētes,] ex memoria enīȝ p̄teritoꝝ, quę p̄ncipalis pars prudētię est, cognoscūt quid est pati malū. [tū qr ex parte sunt,] ex experientia enīȝ (quā pro callēt) cognoscunt id malum sibi, aut suis, (τ quidē prope) accidere posse.

¶ Et imbecilles.

¶ Assignat tertiū locuȝ, τ dicit. [Et imbecilles.] subaudi sunt misericordes. nam propter imbecillitatem facile se pati posse putāt.

¶ Et qui timidiores sunt, magis.

¶ Assignat quartū locū, τ dicit. [Et qui] natura [timidiores sunt, magis] etiā misericordes sunt, qꝛ isti ꝓpter natiuum timorem facile se pati posse putant.

¶ Et docti: nam ꝑfacile ratiocinantur.

¶ Assignat quintū locuȝ, τ dicit. [Et docti] subaudi sunt misericordes, τ p doctos nō legū peritos intelligit, q̄ im misericordes sunt, sȝ phōs, cuius rōnē assignat, τ dicit, [naȝ] phī [perfacile ratiocinant̄.] cogitantes enīȝ p rōnes sibi posse hmōi mala accidere, miserent̄ patiētiū.

¶ Et q parentes hn̄t, τ liberos, aut uxores: sua eni hęc possia pati, ob ea, quę dicta sunt.

¶ Assignat sextū locū, τ dicit. [Et qui parētes habēt, τ liberos, aut uxores] subaudi misericordes sunt. assignat rōneȝ, τ dicit, [sua enīȝ hęc] .s. parētes, liberi, τ uxores, q̄ [sunt possibilia pati, ob ea, quę dicta sunt] .s. qꝛ nec sunt in summa fęlicitate, nec in ultima miseria constituta.

¶ Et qui non sunt in fortitudinis affectu, ut puta in ira, vel fiducia. Nam hi sine meditatione rei futurę sunt.

¶ Assignat septimū locū, τ dicit. [Et qui non sunt in affectu fortitudinis, ut puta in ira, vel fiducia,] hi misericordes sunt, τ probat per locū a ꝯ̄rio τ dicit, [naȝ hi] q sunt in hmōi affectu, [sine meditatione sunt rei futurę.] igit̄ p oppositū, qui non sunt in huiusmodi affectu, sunt in meditatione rei futurę, τ sic fiunt malorum consideratiui, ac compatientes.

¶ Et qui non in contumeliandi affectu sunt. Nā τ hi nihil ratiocinātur de futuro aliquo patiendo. Semper ergo inter hos medij.

¶ Assignat octauū locū, τ dicit. [Et qui non sunt in cōtumeliādi affectu] ēt misericordes sunt, τ probat argumēto a cōtrario, τ dicit, [nam τ hi] .s. qui sunt in affectu cōtumeliandi, [nihil ratiocinant̄ de aliquo] malo [futuro patiendo.] igit̄ per ꝯ̄rium, qui non sunt in affectu contumeliandi, ratiocinant̄ de aliquo futuro malo, quare ratiocinari poterūt se esse passuros, τ ꝓp hoc cōpatiētur. ꝓpea concludit [semper ergo medij inter hos] .s. per abnegationem, ut puta, qui nec sunt in fortitudinis affectu, nec cōtumelię, nec in timore, nec in extremis malis, nec in extremis prosperitatibus, misereri videntur.

¶ Nec rursum qui valde timēt: qui enim ꝑterriti sunt, non miserentur: cum ꝓprie perturbationi sint intenti.

¶ Assignat nonū locuȝ ēt a ꝯ̄rio sensu, τ dicit. [Nec rursuȝ qui valde timēt] miserent̄. ergo subaudi, qui nō valde timent miserent̄. Qꝛ autē qui valde timent, non miserant̄, ꝓbat, τ dicit, [qui enim perterriti sunt, non miserent̄, cū proprie ꝑturbationi sunt intenti,] ergo per contrariuȝ qui non valde timent, sunt misericordes, qꝛ sunt intenti proprijs, τ alienis malis.

¶ Et qui putāt aliquos esse iustos: nā qui neminē putat: oēs malo dignos existimabit. iustos ἐπιεικεῖς probos bonos τ esse

¶ Assignat decimū locū, τ dicit. [Et] subaudi sunt misericordes, [qui putant aliquos esse iustos,] nam ex hꝰ credūt eos indigne pati, τ ꝓpea miserent̄ eoꝝ. ꝓp hęc subscribit, [nam qui neminē putat] subaudi iustū esse, [oēs malo] .i. pena [dignos existimabit,] τ sic non miserebit̄.

¶ Et uliter cuȝ sic se habent, ut possint talia vel recordari aut sibi, aut suis accidisse: vel timere futura sibi, aut suis. Qualiter igitur se habentes miserentur, dictum est.

¶ Assignat locū undecimū τ dicit. [Et ulr̄ cū] homines [sic se hn̄t, ut possint talia] .s. mala, quę dicta sunt, [vel recordari] ex memoria p̄teritorū, [aut sibi, aut suis accidisse, vel] ex cōiectura futurorū [timere futura sibi, aut suis,] hi miserent̄ eoꝝ, qui sunt in passione maloꝝ. tūc epilogat, τ dicit, [qualiter igit̄ se hn̄tes miserent̄, dictū est.]

¶ Miserabilia vero, quę sint, ex definitione patet. Sūt enim τ quęcūqȝ ex ijs, quę cōtristatiua sunt: atqȝ dolorifica, corruptiua sunt. corruptiua φθαρτικά

¶ Nunc de rebus miserabilibus, est enīȝ miserabile id, qđ misericordia dignū est .s. per qđ misericordia cōmouemur, Ouidius in Ibin. Sisqȝ miser semꝑ, nec sis miserabilis ulli. Liuius quoqȝ libº p̄, euentus tn̄ belli minus miserabilē dimicationē fecit, τ reliqua. vn̄ Arist. dicit, [miserabilia ꝟo, quę sint, ex definitione] misericordię [patet.] deinde assignat loca, quoꝝ primum affert, τ dicit, [sunt enim ex ijs, quę cōtristatiua, atqȝ dolorifica, quęcūqȝ corruptiua sunt,] verbum corruptiua gręce est φθαρτικά, τ itelligit per corruptiua ea, quę morbis animi vel corporis corrūpūt, vel ipsos morbos animi, vel corporis, qui ducūt ad mortē. hi enim miserabiles sunt, cum moueant nos ad cōmiserationem eorum, qui illis morbis laborant.

¶ Et quęcunqȝ interemptiua. interemptiua ἀναιρετικά

¶ Assignat scđm locū, τ dicit. [Et quęcūqȝ interēptiua] subaudi miserabilia sunt. verbū interemptiua gręce est interfectiua.

ἀναιρετικὰ, qđ sonat ea, quę vi interficiunt, oĩa enim ea, quę vi interficiunt, miserabilia sunt.

¶ Et omnia, quoꝝ fortuna est causa, si magnitudinem habeant.

¶ Assignat tertiũ locũ, ꝛ dicit. [Et oĩa] subaudi adversa, [quoꝝ fortuna est cã, si magnitudinẽ habeãt.] dixit, [si magnitudinem habeant,] qꝛ minima, vel parua non veniunt in considerationem.

¶ Dolorifica aũt, atqꝫ corruptiua sunt mortes, verbera, corpoꝝ afflictiones, senectus, morbi cibi inopia.

¶ Nunc per speciẽ, ꝛ propria nomina exponit ipsa miserabilia, ꝛ primo prima, ꝛ dicit. [Dolorifica aũt, atqꝫ corruptiua sunt mortes] quouis mõ illatę, [verbera, corporũ afflictiões,] vt tormẽta, exilia, ꝛ id genus. [senectus, morbi, cibi inopia.] ꝛ cętera id genus, quibus homo cõtristatur, atqꝫ ad mortem tendere potest.

¶ Ex malis xo, quoꝝ fortuna est causa, est si neminem habeas amicũ, aut q̃ paucissimos.

¶ Enumerat mala, quoꝝ fortuna est causa, ꝛ dicit. Ex malis xo, quoꝝ fortuna est cã, est [ἀφιλία] id est [si neminẽ habeas amicũ, aut q̃ paucissimos,] Hellius etiam nullos habere inimicos miserabile asserit, nam, vt prouerbio dicitur, sola miseria caret inimicis.

¶ Quare ꝛ diuelli ab amicis, atqꝫ socijs miserabile est.

¶ Assignat ſcdm locum, ꝛ dicit [Quare ꝛ diuelli ab amicis, atqꝫ socijs, miserabile est,] velut qui est in solitudine data propter exilia.

¶ Et turpitudo.

¶ Assignat tertium locum, ꝛ dicit. [Et turpitudo] est ꝛ miserabile quippiam: vt monstruositas.

¶ Et imbecillitas.

¶ Assignat quartum locũ, ꝛ dicit. [Et imbecillitas] etiã miserabile est quippiam. nam omnis imbecillis est in necessitate auxiliorum.

¶ Et mancum esse.

¶ Assignat quintũ locũ, ꝛ dicit. [Et] [ἀναπηρία,] idest cęcitas, mutilatio, ꝛ [mancum esse.]

¶ Et si vnde oportebat bonũ quippiã cõtingisse, inde malũ acciderit: ꝛ si sępius tale.

¶ Assignat sextũ locum, ꝛ dicit. [ꝛ si vnde oportebat bonũ quippiam contingisse, inde malũ acciderit,] potissimũ [ꝛ si sępius tale] acciderit. auget enim cõmiserationẽ.

¶ Et si cum iam passus sit, bonum aliquod adesset: vt quę Diopithi a rege missa sunt: quoniã (ipso iam mortuo) delata sunt.

¶ Assignat septimũ locũ, ꝛ dicit. [Et] subaudi miserabile est, [si cũ iaꝫ passus sit] aliquis, [aliqđ] bonũ [adesset] ei, ꝛ assignat exẽplum, ꝛ dicit, [vt] donaria [quę Diopithi a rege missa sunt,] qm̃ (ipso iaꝫ mortuo) [delata sũt] ei. Miserabile enim est nõ potuisse frui donarijs regijs, cum ante mortẽ ea donaria non percepisset.

¶ Et si nullũ bonuꝫ contingerit, aut eoꝝ quę fiunt, nulla fruitio est. Miserabilia igiẽ hęc, atqꝫ huiusmodi sunt.

¶ Assignat vltimũ locũ, ꝛ dicit. [Et] miserabile ẽ, [si nullum bonum] vnquã in vita [ꝯtingerit, aut eoꝝ bonoꝝ, quę fiunt,] atqꝫ contingũt, in vita, [nulla fruitio est.] aut pp̃ repẽtinã mortẽ, aut pp̃ alios casus deinde epilogat, ꝛ dicit, [miserabilia igitur hęc, atqꝫ huiusmodi sunt.]

¶ Miserentẽ autẽ ꝛ notoꝝ, modo non sint familiaritate valde cõiuncti. nã erga eos, quẽadmodum erga se futuri sunt.

¶ Qui xo hoĩes miserabiles sint, nunc exponit, ꝛ dicit. [Miserentẽ aũt] s. misericordes, [ꝛ notoꝝ.] naꝫ mala q̃ accidunt notis, magis cõiungere pñt eis, q̃ mala ętbiopum, vel scythaꝝ. addit quales debent esse hmõi noti, ꝛ dicit, [mõ non sint familiaritate valde ꝯiuncti,] vt sunt filij, vxores, parentes, vel fratres. [nã] (vt inquit) [erga eos] sic ꝯiunctos, [quẽadmodũ erga se futuri sunt] quo ad passionẽ. non enim pp̃ eos erũt compatientes, sed patientes, ac si in propria persona paterentur.

¶ Quapropter ꝛ Amasis, cuꝫ filius ad mortem duceret, (vt ferunt) nõ compassa est, sed cum amicuꝫ mendicare aspexisset. Est enim hoc miserabile, illud xo difficile. Difficile enim aliud a miserabili est, ipsiusqꝫ cõmiserationis expulsiuũ: necnõ aduersario sępius vtile. compassus est ἐδάκρυσεν ploravit, difficile δεινόν malum dirum terribile.

¶ Quod dixerat, pbat exemplo, ꝛ dicit. [Quapropter ꝛ Amasis, cũ filius ad mortẽ duceret, (vt ferunt) nõ compassa est,] sed passa, cũ erat in re ꝓpria, [sed cuꝫ amicuꝫ mendicare aspexisset,] subaudi cõpassa est, qm̃ nõ erat in re propria, assignat cãm, ꝛ dicit, [est enim hoc miserabile,] qꝛ est de rebus non proprijs, [illud xo] s. qđ est in ꝓprijs rebus [difficile,] atqꝫ passione dignũ. ꝛ qꝛ aliquis dicere posset idem esse miserabile, ꝛ difficile, quasi obiter declarat illa nõ esse eadeꝫ, ꝛ dicit, [difficile enim aliud a miserabili est, ipsiusqꝫ commiserationis expulsiuũ,] nam cũ aliqs patiẽ in ꝓprijs rebus, ꝓpter passionem rerũ ꝓpriaꝝ, non miserẽ alioꝝ: vt supius dictum est. Addit secundã diñiaꝫ, ꝛ dicit, [necnon aduersario sępius vtile.] Iudex enim cũ in vno explet actum iustitię, sępius liberat aliũ. Quare fieri potest, vt iudex ex sentẽtia aliquẽ ex nostris morti condẽnare cogatur, ꝛ qm̃ in illo explet quasi iram suã, dimittet aduersariũ nostruꝫ, qui erat in eadẽ suspitione. recte ergo dicit Arist. difficile, qđ est pati in rebus nostris, sępius esse vtile aduersario. qꝛ facit, vt liberetẽ. Ex his perspicuũ est nos ex alijs mente, ex nostris re pati. nam ex alijs patimur, quo ipsa mente imaginamur id nobis accidere posse, qđ alijs videmus accidere. ex nostris xo patimur, quo casus est in nostris verbũ difficile gręce est δεινόν, Georgius dixit, terribile, antiquus interpres, dirum. Ego autẽ nouo verbo dicerem passionificũ, antiquo xo, graue, vel molestum, vel malũ. Sed si velimus verbo cõposito exponere, dicemus passionem faciens. δεινόν

¶ Adhuc miserentur eius, qđ est ipsi difficili propinquum.

¶ Assignat ſcdm locum, ꝛ dicit. [Adhuc miserentẽ eius, qđ est ipsi difficili ꝓpinquũ] i. eius, qđ non est passionificum, sed propinquum ipsi passionifico, de quibus statim subscribet.

¶ Nam ꝛ similiũ ętatibus, ꝛ moribus, ꝛ habitibus, ꝛ dignitatibus ꝛ generibus miserentur. In omnibus enim his magis videtẽ sibi quoqꝫ adesse vtiqꝫ.

¶ Cũ dixisset hoĩes misereri eoꝝ, qui sunt ꝓpinqui ipsi passionifico, exponit qui sunt ipsi passionifico ꝓpiqui, ꝛ dicit, ꝛ dat cãꝫ quare, ꝛ dicit. [Nã ꝛ similiũ ętatibus,] vt senes senũ, [ꝛ] similiũ [moribus,] vt socij sociorum,

[et similium] habitibus, [ut philosophi philosophorum, et medici medicorum, [et similium] dignitatibus, [ut principes principum, et duces ducum, [et similium] generibus, [ut greci grecorum, et galli gallorum, et Latini latiorum, et Scipiones Scipionum, homines] miserentur, [et assignat rationem, et dicit, [in omnibus enim his magis videtur sibi quoque adesse vtique, [quasi propinqui sint passionifico. nam licet hi non sint passionifici, sunt tamen propinqui passionificis.

¶ Ulr eniz accipere opz, queçunqz sibi ipsis timent, hec (cum fiunt in aliis,) miserabilia esse.

¶ Colligit locum vlez, ubi verbum eniz quasi illatiue sumitur, et dicit. [Universaliter eniz accipere opz, queçunqz] homines] sibi ipsis [euenire] timent, hec (cum fiunt in aliis) miserabilia esse [i. eis, passionifica autem, que sibi, vel suis accidunt.

¶ Quom aut afflictiones miserabiles sunt, cum prope cernantur, que aute mille annis antea fuerunt, vel futura sunt, (etsi nec timeant, nec memorie habeant,) vel omino non miserabilia, vel non similr sunt, necesse est eos, qui figuris, vocibus, vestibus, ac omino simulatione refingunt, miserabiliores esse, faciunt eni ij, vt ante oculos prope malum appareat, siue quasi futurum, siue quasi preteritum.

¶ Nunc de amplificatione miserabilium pertractat, et loquitur suspensiue vsqz ibi, [necesse est eos] accepit aut p. [Quom aut afflictiones miserabiles sunt, cum prope cernantur,] ut superius dictum est, hoc est primum, accipit secundum, et dicit, [que autem mille annis antea fuerunt vel futura sunt, et si nec timeant] homines quia procul, [nec memorie habeant,] quia ex longitudine temporis tollitur memoria, [vel omino non miserabilia, vel non similr sunt,] est igitur sensus que longo tempore preterierunt, vel futura sunt, aut non sunt miserabilia, vel non similr, vt sunt miserabilia presentanea, tunc concludit terminando suspensiones, et dicit, [necesse est eos, qui figuris, vocibus, vestibus, ac omino simulatione refingunt,] ac representant ea, quo longo tempore preterierunt, vel futura sunt, [miserabiliores esse] i. esse factiuos maioris misericordie. et assignat causam, et dicit, [faciunt enim ij, vt ante oculos malum prope appareat, siue quasi futurum, siue quasi preteritum] sit. dixit [figuris,] quia ad inducendum miserationem, debent homines afficere se figuris tristium. dixit [vocibus,] quia debent fingere voces flebiles, dixit [vestibus,] quia debent se induere vestibus lugentium: et omino debent vti simulatione quacunqz presentis. nam per hec sunt factiui maioris miserationis. causa autem est (vt diximus) quia mala, que preterierunt, vel futura sunt, faciunt apparere presentia.

¶ Et que nuper facta sunt, aut cito futura, hec propter eandem causam miserabiliora sunt.

¶ Assignat secundum locum, et dicit. [Et que nuper facta sunt, aut cito futura, hec propter eandem causam] s. quia videntur ante oculos, [miserabiliora sunt.]

¶ Et signa ac facta, vt vestes eorum, qui passi sunt, ceteraqz huiusmodi.

¶ Assignat tertium locum, et dicit. [Et signa, ac facta] faciunt s. vt miserabilia appareant ante oculos. dico signa, [vt vestes eorum, qui passi sunt, ceteraqz huiusmodi,] vt torment sic cruentate, vt in morte Cesaris dictatoris factum est. vel etiam, signa in quibus passi sunt, flagella.

magno alo ... bus officiosos,

¶ Et verba eorum, qui in passione fuerint, vt cum iam morerentur, ac maxime si magno animo in eiusmodi temporibus fuerunt.

¶ Assignat 4m locum et dicit. [Et verba eorum qui in passione fuerunt, vt cum iam morerentur] faciunt miserabilia apparere ante oculos. ac maxime [si in huiusmodi temporibus, in quibus] moriebantur, [magno animo, [ac constantes] fuerunt.]

¶ Nam omnia hec, quom propinquiora videntur, ac ante oculos calamitates ponunt, simulqz indignos fuisse ostendunt, miserationem mouent.

¶ Assignat causam, et dicit. [Nam omnia hec] subaudi que dicta sunt, [quom propinquiora videntur, ac ante oculos calamitates ponunt, simulqz indignos fuisse ostendunt,] propterea quia constanter se habuerunt, [miserationem mouent,] per quod patet ars ducendi ad misericordiam. nam si iudices preparabimus vt misericordes, reum autem, vt miserabilem, ducetur iudex ad misericordiam. ¶ Circa finem huius capitis queritur vtrum in viro sapienti cadat misericordia, licet de huiusmodi re plurima diximus in libello de misericordia, tamen non erit malum nunc breuiter aliqua repetere. Stoici (quorum summus fautor est Seneca) autumant in sapienti viro non cadere misericordiam. et potissimum eorum argumentum est, quia si in viro sapienti caderet misericordia, caderet dolor, nam misericordia (vt dictum) est compassio, atqz dolor alieni mali. Quod aut dolor non cadat in viro sapienti, Stoici pro exploratissimo tenent. quare nec misericordia ipsa. deinde (vt Seneca argumentatur) quod impedit electionem, atqz consilium, nec virtus est, neqz in sapienti viro cadere potest. Sed misericordia consilium, et electionem impedit, vt Seneca demonstrauit, et Sallustius asserit cum inquit omnes homines, qui de rebus dubijs consultant, ab ira, et misericordia vacuos esse decet. deinde argumentantur, misericordia non est virtus intellectualis, cum ad vim appetitiuam attineat, nec est virtus moralis, cum sit affectus. igitur cum non sit virtus, in viro sapienti nequaquam cadere poterit. Preterea nemesis. i. indignatio in viro sapienti laudatur, que est contraria misericordie, igitur misericordia vituperatur, non ergo in viro sapienti cadet. per hec Stoici, quorum Seneca (vt dixi) fautor est, misericordiam a sapienti ipso viro sustulerunt. Contra vero hanc opiniones sunt Peripatetici atqz Academici, nam id, quod Stoici asserunt dolorem, tristitiamqz in viro sapienti non cadere, et propter id nec misericordiam, falsum est, atqz ratione dissonum. namqz (vt Aristo. probauit in ethicis) qui ob mala, que propinquis contingunt, nimis dolent, atqz tristantur, molles sunt. qui vero nullo pacto, sunt duri, atqz insensitiui. quare qui dolent, tristanturqz propter illa, quibus oportet, et ratione, qua oportet, et non magis quam oportet, et temporibus atqz locis, quibus oportet, ac ob personas, quibus decet, hi sapientes sunt, atqz summa virtute prediti. quod si ita est, cur dolor, atqz tristitia modice, atqz temperate in sapienti viro cadere non potest: potissimum, cum huiusmodi mediocritas inter virtutes collocetur. Quod autem misericordia laudabilis sit, testes sunt non modo viri probi, reges, ac cesares, verum etiam deus ipse, qui apud omnes, vt misericors colitur, atqz veneratur. non enim supplices ad deum gentes omnes confugerent, nisi eum misericordem putarent. Pro solutione accipiendum est misericordiam non vno modo accipi, nam cum omnis misericordia dolorem importet de aliena miseria, hic autem dolor significare possit vna ratione motum appetitus sensitiui, quo in modo affectus est, et non virtus, vt dictum est. alio modo motum appetitus rationalis, per quem alicui displicet malum alterius, hinc fit, vt misericordia duplex sit, altera que ad intellectum, altera, que ad appetitum sensitiuum attinet. Que quidem ad intellectum attinet, cum fuerit preter rationem, quasi sensitiuum appetitum sequens, est vitium, et hoc pacto non cadit in viro sapienti. Cum vero fuerit ratione regula-

Digressio de misericordia

ta, erit virtus intellectualis, de qua (cum Aristo. loquetur in subiecto) extrema, ac mediū assignauit. nam q pp aliena mala nimis condolēt, hi sunt molles, atq3 veluti effeminati. qui vo nullo pacto cōmouentur, sunt duri, atq3 isensibiles. hoꝝ mediū, qui sunt, misericordes sunt. Misericordes enim sunt, qui, vt opz, ꝛ quāto oportet, ꝛ tēpore ꝛ loco, quibus opz, ꝛ respectu hoīz, quoꝝ opz, condolere. Ea vo, quę ad appetitū sensitiuū attinent (licet sit affectus) multiplex est apud authores. nam altera est compassio (vt iam dixerim) ex memoria pteritoruz malorum proficiscens, quę alijs acciderunt, cuz quadaz suaui delectatione. nā postq̄ dolorem, laboreʒ, vel periculuz superarunt, secura recordatio voluptatē affert, qd Maro pollicet, cum inquit, Forsan ꝛ hęc olim meminisse iuuabit. ꝛ tritū est illud ex Euripide, dulce est meminisse maloruz. Sic igit iucūdissima est misericordia in pteritis alioꝝ casib⁹. Altera vo misericordia est, cui ελεος apud grecos est nomē, q̄ mestior, miserabiliorq3 esse videt, ꝛ a mollitie olei nomen ducit, hęc affectus ē, quę minus addecet tēperantē viruz, ꝛ a principis grauitate longe aliena est. hāc quoq3 veteres, qui castigatius loquuti sunt, miserationē appellarunt. licet alteruz pro altero authores semper vsurpāt. Tertia vo est (de qua Aristo. hic loquutus est) quā greci ελεημοσυνην appellāt, ꝛ nos de ea satis diximus. est quarta, quā miserationem vel cōmiserationē arbitrant authores esse misericordię significationē, per quā ex alicuius ifęlicitate mouemur, cuz. s. vel aspectu alicuius, vel oratione, vel cogitatione adducimur, vt eius misereamur. igit misericordia siue ad intellectum, siue ad appetitum sensitiuū attineat, virtus esse pōt, ꝛ vitiū. virtus quidē, quo potest eē mediocritas. vitiū vo, quatenus pōt extremuz esse fm excessum, vel defectū per quę diluunt obiecta, primuz quidē, qm̄ licet dolor sine rōnis freno in sapiente nō cadat, dolor tn̄ qui rōnis freno est tēperatus, ꝛ pōt cadere, ꝛ cadit. Diluit quoq3 scdm̄. nam misericordia rōnis freno detentus, nā electionē impedit, nec consiliū pturbat. ꝛ ppea qd Sallustius dixit, de misericordia intelligit, quę affectus est nullo rationis freno regulatus. Diluitur ꝛ tertium, nam misericordia quatenus est motus mētis freno rōnis institutus, est virtus intellectualis est virtus moralis, quatenus est motus sensualis appetit⁹ rōne superioris partis optime affectus. De 3tio autē dicamus misericordię quatenus est quidam habitus, vel actus opponi inuidiā, ꝛ indignationē. aliter tn̄ atq3 alr. nas misericordię opponit inuidia, qꝛ inuidia dolor est de bonis proximi. Misericordia autē dolor est de malis proximi. mō bonū ꝛ malū, quę illoꝝ affectuuz obiecta sunt, vidētur cōtraria. itemq3 opponit misericordię indignatio. naz inuidia est dolor de malis proximi. Indignatio de bonis, non tn̄ sicuti inuidia. naz inuidia est dolor de bonis simplr. Indignatio aūt de bonis, q̄ indigne possidet. At si misericordia consideret vt virtus est inter extrema, videlicet inter excessum, ꝛ defectū, sic misericordię contrariat vtrūq3 extremum. hęc pauca de misericordia dicta sint, quia plura diximus in libello de misericordia.

DE INDIGNATIONE DEQVE ARTE INDVCENDI AD INDIGNATIONEM.

res aduersas κακοπραγίαις malas actiones res secundas εὐπραγίαις bonas actiones

Miserationi autē maxime id opponit, qd νεμεσαν idest indignari nuncupant. dolere enim propter res aduersas, quę indigne accidunt, illi quodāmō est oppositū, (ab eisdēq3 pficiscitur moribus) qd est, pp res secundas (quę indigne contingunt) dolere.

Nunc de indignatione pertractat, ꝛ p̄ ostēdit quo mō se hz ad misericordiā, ꝛ declarat q̄ sit 3ria, ꝛ q̄ sit ęmula ei, ꝛ p̄ qd sit 3ria, ꝛ dicit. [Miserationi autē maxime id opponit, qd] νεμεσαν. i. [indignari nūcupant,] ꝛ vt intelligas quo ad 3rietatez obiectoꝝ, qd ostendit, ꝛ dicit, [dolere eniz pp res aduersas] i. pp mala, [quę indigne accidūt] alicui, qd facit misericordia, [illi quodāmō est oppositus, ab eisdēq3 pficiscit morib⁹, vt dicemus, [qd est pp res secūdas] i. pp bona, [quę indigne cōtingunt] alicui, [dolere,] qd facit idignatio. igit sunt 3rię pp obiecta, nam misericordia est de malis, indignatio aūt de bonis. At bonū ꝛ malū cōtraria sunt. igit misericordia, ꝛ indignatio, quo ad obiecta, contrarię sunt.

Suntq3 perturbationes bonoꝝ moꝝ ambę. oportet eniz condolere, cū aliqui indigne male tractant. pp illos aūt, indignari. naz qd propter indignitatem fit, iniustum est.

male tractat κακοπραγοῦσι operit male.

Nunc ostēdit misericordiā ꝛ indignationem ęmulas esse, quo. vz. ad modū se hn̄di, nā ambę sunt pp indignitatē dolores qdā. ꝛ dicit. [Suntq3 pturbationes bonorū morū ambę] igit ęmulę saltē quo ad modū se hn̄di, qd exponit, ꝛ dicit, [opz enim ꝯdolere atq3 misereri cuz aliq indigne male tractant,] vtputa cū indigne vexent, [pp illos aūt,] qb⁹ indigne bona accidunt, opz [indignari,] ergo misericordia, ꝛ indignatio ambę sunt pp indignitatē, illa qdē ob mala, hęc aūt ob bonā, qd aūt ambę pficiscant ex bonis morib⁹, pbat, ꝛ dicit, [nam qd pp indignitatē fit,] idest nā qd indignū est fieri, ꝛ fit, [iniustum est.] Quare cū misericors, ꝛ indignans pp iniustitiā doleant, vterq3 ex bonis moribus dolet. quare misericordia, ꝛ idignatio quo ad modū se hn̄di ęmulę sunt. Ambę eniz bonoꝝ moruz sunt, qui eniz miseret, eo morate agit, quo putat euz, qui miseriā patit, indigne pati. qui vo indignat, eo morate indignat, quo putat eum, cui bona accidunt, indigne conferri.

Iccirco dijs quoq3 ipsis indignatio attribuitur.

Os aūt indignatio ac misericordia sint bonis morib⁹ attribute, probat a signo, ꝛ dicit. [Iccirco dijs quoq3 ipsis indignatio attribuit] subaudi ꝛ misericordia, qd nō esset, nisi ambę eēnt laudabiles, atq3 moꝝ bonoꝝ indicatiuę. Indignant eniz dij, cū mala holes pncipant, miserent vo, cū boni, ꝛ iusti crucianti a tyrānis. Qua rōne fit, vt indignatio sit misericordię ꝛ 3ria, ꝛ ęmula. ęmula qdē, qm̄ (vt diximus) vtraq3 dolor est, dolet enim q miseret, cum imaginet id sibi accidere posse, qd alijs indigne accidere putat. qui vo indignat, dolet etiā. si eni videt iustū exaltatū, gaudet. qm̄ ex hoc sperat se ēt exaltandū, quare cū viderit iniustū exaltatū, dolet, qm̄ imaginatur nō iustos, sed iniustos exaltari, ꝛ sic imaginat se nō exaltandū. Contraria aūt, qm̄ qui miseret, dolet pp res aduersas, q̄ indigne illatę sunt. Qui vo indignat, dolet pp res scdas, q̄ indigne ꝯferunt. At res aduersę, ꝛ res secūdę 3rię sunt. nō ergo male supi⁹ dictū est. Misericordię opponi indignationē, si ꝯsideret misericordia p relationē ad obiectū. cuz misericordia sit dolor de malis, indignatio de bonis, sed eodem modo, qꝛ vtraq3 propter indignitatem.

Inuidia vo eodē mō ēt miserationi opponi vr, quasi pximū, idēq3 sit cū indignatione ipsa, sed aliud est. nā ꝛ inuidia dolor perturbans

bans est ꝓpter res secūdas etiā, non aūt indi gni, sed ęqualis, atq3 similis.

Nunc ostēdit quo mō misericordia se hʒ ad inuidiā, ꝛ dicit. Inuidia ꝟo eodē mō ē miserationi opponi videt, eodē mō dico, quo miserationi opponit indignatio, qm̄ sicut indignatio opponit miserationi, qꝛ est de obiecto ꝫrio. est eni indignatio dolor de bonis, miseratio ꝟo dolor de malis, sic inuidia opponit miserationi, qꝛ inuidia est dolor de bonis. ꝓpea dicit, quasi. s. inuidia. proximū, idemq3 fit cū indignatione ipsa inquantū vtraq3 est dolor de bonis, quę alicui insunt. Sʒ aliud est inuidia ab indignatione. ꝛ ꝓpea addit dñias, ꝛ dicit, nam ꝛ inuidia dolor perturbans est pp res secūdas, ꝛ quātū ad hoc nō differt ab indignatione. non aūt indigni. i. nō aūt pp indignitatē, non eniʒ inuidus dolet, qꝛ proximus res secūdas hʒ indigne, sed pp res secūdas proximi sibi ęqlis, atq3 similis. Inuidus eni dolet, qꝛ proximus sibi ęqlis, atq3 silis ꝓsperat, siue digne, siue idigne ꝓsperet. indignās dolet, qꝛ proximus ꝓsperat, sʒ idigne.

Id aūt non, vt sibi aliud quippiaʒ accidat, sed opʒ oībus similiter inesse pp proximū ipʒ.

Nūc exponit quo mō dolor inest inuidēti, ꝛ indignāti pp bona proximi, ꝛ dicit. Id aūt. s. dolor nō inest inuidenti, atq3 indignanti de bonis alienis, vt sibi aliud quippiā accidat. i. v. bona auferant ab eis, qb⁹ inuident, atq3 indignant, ꝛ ipsi habeāt, vel vt mala sibi accidant pp bona proximi. sed opʒ dolorē oībus. s. tam inuidētibus, ꝙ indignātibus oībus silr in esse pp proximū ipsuʒ, vtputa qꝛ inuidus dolet, vt proximus ꝓsperet, ꝛ indignās silr, vel ille nullā aliā ob cām, nisi qꝛ sua voluptas est hęc, iste aūt qꝛ proximus indigne ꝓsperat, nā nec hic, nec ille, vt ex hoc aliqd boni sibi accidat: aut mali.

Nam si ꝓpea dolor, atq3 ꝑturbatio inest, qm̄ ab alterius fęlicitate mihi quicquaʒ sibi futurū sit, non erit amplius alterum inuidia, alterum indignatio, sed timor.

Cū accepisset dolorē inesse inuidēti, ꝛ indignāti, nō vt aliud quicq̄ sibi accidat, nūc p spēs ostēdit, doloreʒ eis inesse nō, vt mala qcq̄ sibi accidat, ꝛ dicit. Naʒ si ꝓpea dolor atq3 ꝑturbatio inest inuidēti, atq3 indignāti, qm̄ ab alterius. s. qm̄ a proximi fęlicitate, mali quicq̄ sibi futurū sit, nō erit dolor ille amplius, alterū inuidia, alterū indignatio, sed timor, nā timor (vt dictū est) imaginatio est futuri mali. ꝛ si boni quicq̄ futurū sit, erit spes, ꝛ nō inuidia, vel indignatio, quare inuidus doloret pp bona proximi, ꝛ indignans silr, non ob aliud, nisi pp proximum, qm̄ nō ꝓpea qꝛ sibi aliqd mali vel boni futurum sit. Ex his pʒ quo mō misericordia se habeat ad inuidiā, ꝛ ad indignationē. oēs eni dolores sunt, sʒ inuidię alienę fęlicitatis quouis mō collatę, indignatio indigne collatę, misericordia ꝟo dolor est malorū, sed indigne collatorū. quare ꝛ inuidia ꝛ indignatio vtraq3 misericordię ꝫria est ex parte obiecti, cū vtraq3 boni dolor est, misericordia ꝟo mali. Simplr tn̄ misericordię ꝫria est inuidia, tam ex parte obiecti, ꝙ ex parte modi, vt dictuʒ est. nā inuidia est dolor bonorū simplr collatorū siue digne, siue indigne, misericordia ꝟo dolor malorū idigne collatorū. quare misericordię ꝫrietate sumpta ab obiectis, ꝛ a modis ꝫria simplr est inuidia. Indignatio ꝟo soluʒ ꝫrietate sumpta ab obiectis. nō aūt a modis se hn̄di affectuū ad obiecta. cū sit quo ad modū (vt dcm̄ est) ęmula.

Perspicuū autē est cōtrarias ad hęc sequi affectiones, nam qui dolet pp eos, qui indigne male tractātur, is voluptate afficiet, aut quodāmodo nō dolebit, pp eos, qui ijs contrarij sunt, q idigne male tractant. Veluti cū paricidę, ꝛ homicidę puniūt, nemo vtiq3 ꝓpterea dolebit, cuʒ oporteat pp hmōi gaudere.

Cū ꝯparasset misericordiā ad indignationē, ꝛ ad inuidiā, nūc ostēdit quo mō ad vnūqdq3 hoꝝ ꝫrię affectiones accidāt, ꝛ p̄ quo mō ad misericordiaʒ, ꝛ dicit. Perspicuū aūt est ꝫrias ad hęc. i. ad vnūqdq3 triū hoꝝ sequi affectiones, ꝛ p̄ ondit quo mō ad misericordē, ꝛ dicit, nā misericors q dolet pp eos, q indigne male tractant, atq3 vexant, is voluptate afficiet, aut quodāmō nō dolebit, pp eos, q ijs ꝫrij sunt, q idigne male tractant. i. gaudebit pp eos, q digne male tractant. q̄ dolebit, ꝛ gaudebit. dolebit pp idigne vexatos, gaudebit pp digne vexatos. ꝛ h̄ mōstrat exēplo, ꝛ dicit, veluti cum paricidę ꝛ homicidę puniūt, nemo vtiq3 ꝓpterea dolebit, cui⁹ cāʒ assignat, ꝛ dicit, cū oporteat pp hō. supplicia digne illata ꝓbū ipʒ gaudere, qre misericordiā affectōes ꝫrię sequūt, vtputa dolor, ꝛ voluptas pp ꝫrias ꝯtigētias.

Eodē aūt quasi modo pp eos, qui bene tractantur pro dignitate. Iusta enim vtraq3, ac probis gaudiū afferūt. cum necesse sit, vt sperēt sibi quoq3 fore, quę quidem similibus.

Nūc scdo ondit indignationē seq ꝫrię affectiōes, ꝛ dicit. Eodē aūt q̄si mō subaudi indignātes gaudent pp eos, q bn̄ tractant ꝓ dignitate. ꝛ sic gaudēt, ꝛ tristant. tristant, cū cognoscūt aliquos indigne ꝓsperari. gaudēt ꝟo ꝫ, cū cognoscūt aliquos digne ꝓsperari. assignat cāʒ ꝛ dicit, iusta eni vtraq3 hęc sunt. s. ꝛ ꝙ aliq digne ꝓsperent, ꝛ ꝙ aliq digne vexent, et qꝛ hęc vtraq3 sunt iusta, iō hęc vtraq3 probis gaudiuʒ afferūt. s. probis misericordib⁹, ꝛ probis indignātibus. cuius cām assignat, ꝛ dicit, cū necesse sit, vt sperent sibi quoq3 fore, quę quidē spectant similibus accidere, ꝛ propter hoc gaudent.

Hęc igit oīa ex eodē more sunt, horum ꝟo cōtraria ex cōtrarijs. Idē eniʒ est qui de malo gaudet, ꝛ inuidus. nam quo quispiam dolet, cum fiat, ꝛ fit, hunc necesse est priuatione eius, atq3 corruptione gaudere.

Nūc ostēdit quo mō inuidiā sequant ꝫrię affectiōes, ꝛ dicit. Hęc igit oīa. s. taʒ indignatio ꝙ misericordia ex eodē more sunt. s. qꝛ ambę laudabiles. hoꝝ ꝟo ꝫria ex ꝫrijs. s. morib⁹ erūt. Sed inuidia est ꝫria misericordię quo, vʒ, ad modū se hn̄di, ꝛ quo ad obiectū. Indignationi ꝟo quo ad modū se hn̄di. igit subaudi inuidiaʒ sequi debēt affectiōes ꝫrię ijs, q̄ sequant misericordiā, ꝛ indignationē. ꝛ ꝙ ita sit nō mō ꝯcludit correlatione ex dictis, sʒ noua rōne ꝓbat, ꝛ dicit, idē eni est, q de malo gaudet, ꝛ inuidus. gaudiū aūt de malo est affectio ꝫria gaudio de bonis. q̄ inuidiā seqt affectio ꝫria ijs affectionib⁹, q̄ sequant misericordiā, ꝛ idignationē. qd̄ inuidus gaudeat de malo proximi, ꝓbat, ꝛ dicit, nā q̄ qspiaʒ dolet, cū fiat, ꝛ fit, hūc necesse ē priuatione ei⁹ atq3 corruptione gaudere. igit inuidus gaudet de malo, ꝛ ꝓbatū est superius cū de bono dolere. igit inuidus gaudet, ꝛ dolet. q̄re ꝫrię affectiones sequant inuidiā. ꝛ qm̄ inuidus male gaudet, cū gaudeat de malo proximi, ꝛ male doleat, cuʒ doleat de bono proximi: ideo affectiones, quę inuidiaʒ sequuntur sunt mali moris, atq3 illaudabiles.

¶ Quapp hec oia ꝓhibitiua quidē miseratiōnis sunt. differūt autē pp dictas cās. Quare ad eijciendaz miserationem hec omnia eodem modo vtilia sunt.

¶ Ex his ꝯcludit quo mō se hēant indignatio, ⁊ inuidia ad miseratione ipsaz, ⁊ quo mō vtilia sunt ad eijciendaz miserationem, ⁊ dicit. [Quapp hec oia] s. inuidia ⁊ indignatio [ꝓhibitiua quidē miserationis sunt,] qm̄ sunt ꝯria. nā indignatio est ꝯria, quo ad ꝯrietatē obiecti. Inuidia vo simplr ꝯria. ⁊ qm̄ vnū ꝯriuz ꝓhibet alteꝝ. igitur he ambe ꝓhibitiue sunt misericordie. Addit tn̄, ⁊ dicit, [differūt aūt pp dictas cās.] naz idignatio est laudabilis sicuti misericordia. Inuidia aūt illaudabilis. Tūc ꝯcludit vtilitatē, q̄ est ad rhetoricā, ⁊ dicit, [quare ad eijciendā miseratione,] q̄ fortasse est in aīo iudicis, [hec oia] s. inuidia, ⁊ indignatio [eodē mō vtilia sunt] naz si crediderim iudicē esse inuidū, debemus demōstrare (si iuuabit nrm aduersariū) aduersariū se ei equiperandū esse. Si vo nouerimus iudicē esse indignātem, debem⁹ ostēdere nrm aduersariū eē indignū oi bono. quapp alr fortasse legas, [quapp hec oia] q̄ dicta sunt de indignatiōe, ⁊ inuidia [sunt ꝓhibitiua miserationis. differūt tn̄ pp p̄dictas cās] s. qr indignatio ꝓhibet miseratione rōne indignitatis. Inuidia vo ꝓhibet rōne equiperātie. ppca ꝯcludit, [quare ad eijciendā miseratione hec oia,] que dicta sunt de indignatione, ⁊ de inuidia [eodem mō vtilia sunt] s. quatenus contraria sunt miserationi.

¶ DE INDIGNATIONE.

¶ Primū igitur de indignatione, ⁊ quib⁹ indignentur, ⁊ in quibus, ⁊ qualiter ipsi se habētes, deinde de reliquis dicamus.

¶ Cū demōstrasset indignationē vtilē esse ad eijciēdam miseratione, nūc ꝓponit dicere de indignatiōe, resumēs ea tria, q̄ eē dicēda ō oi affectu ꝓposuit: ⁊ dicit. [Primū igiẽ de indignatione, ⁊ qbus] i. hoibus hoies indignentur. [⁊ in qb⁹] s. reb⁹. i. ob quas res. [⁊ qualr ipsi se habētes] subaudi indignent, [deinde de reliquis] i. de ꝯriis, [dicamus,] nā si sciuerimus de quoꝝ bonis debem⁹ dolere, manifestū erit nobis de quoꝝ malis debemus gaudere. aut fortasse per reliqua intelliget ea, que dicet de alijs affectibus. s. de inuidia, ⁊ emulatione.

¶ Ps aūt ex dictis, qm̄ si indignari de eo est, q vr indigne ꝓsperari, primo quidē ꝑspicuū est, nō esse possibile de oibus bonis indignari. nemo eni indignaẽ alicui, si iustus, aut fortis, vel si virtutē aliquā sumpserit. (neqz eni miserationes in hoꝝ ꝯrijs sunt.) sed indignātur, diuitijs, potētia, ⁊ in huiusmodi, quibus (vt simplr dicam) bonis indigni sunt.

¶ Nūc ꝓsequiẽ, ⁊ p̊ ostēdit, pp q̄ bona nō indignamur, ⁊ dicit. [Ps aūt ex dictis, qm̄ si indignari] subaudi dolere [est de eo, qui vr indigne ꝓsperari,] vt dictū [p̊ quidē ꝑspicuū est nō esse posse de oibus bonis indignari,] qb⁹ aliqs ꝓsperaẽ, ⁊ hoc declarat, ⁊ dicit, [nemo enim indignaẽ alicui si] sit [iustus, aut] sit [fortis, vel si virtutē aliquā sumpserit] atqz habuerit. nā virtutes bona quedaz sunt, que nō habenẽ, nisi a dignis. ꝓbat ēt loco a ꝯrio. s. sumpto a miserationibus, ⁊ dicit, [neqz eniz miserationes in hoꝝ ꝯrijs sunt] s. in ipsis vitijs, qr, vt dcm̄ est, nemo misereẽ vitiosoꝝ. ergo nemo indignaẽ pp virtutes. deinde ostēdit pp q̄ bona indignamur, ⁊ dicit, [sed indignamur diuitijs, potētia, ⁊ hmōi] s. bonis fortune, [quibus bonis (vt simplr dicā)] aliqui hoies idigni sunt: cuz sint praui nullius boni digni. est igiẽ p̄mus locus, vt sint bona, pp q̄ indignamur, bona fortune, ⁊ nō bona animi.

¶ Deinde si que ſm nām bona sunt, habeāt. veluti nobilitatē, formam, ceteraqz hmōi.

¶ Assignat scd̄z locū, ⁊ dicit. [Deinde si q̄ ſm nām bona sunt, habeant, veluti nobilitatē, formā, ceteraqz hmōi,] vt robur, vires. sic igiẽ indignamur pp bona nature, q̄ aliqs indigne hz. Hacten⁹ de bonis, quibus idignamur.

¶ Et qm̄ antiquū ꝓpinquū aliqd vr ei, quod ſm naturā est, necessariū est si qui ad bonuz nuper habeāt, ac ideo prosperenẽ, eis magis indignari. magis eniz perturbant, qui modo diuitias assecuti sunt, q̄z olim, ⁊ per genus.

De nouis diuitijs.

¶ Cū egisset de reb⁹, pp q̄s indignamur, nūc agit de eis, qb⁹ idignamur, ostēdēs quo mō debēt eē affecti hoies, vt idignemur eis. ⁊ affert p̄mū locū, a nouitate bonoꝝ, atqz a nouitate ꝓsperitatis, vñ cuz aliqs nouis diuitijs, nouaqz ꝓsperitate fuerit affect⁹, ⁊ hoies indignanẽ, ⁊ dicit, [⁊ qm̄ antiquū ꝓpinquū aliqd vr ei, qd ſm nāz est,] nam qd nāle est, longiore tpe durat, ⁊ id antiquū vr magis ꝓpinquū ei, qd est ſm naturā, q̄z nouū, qr itaqz antiquū ꝓpinquū est ei, qd ſm naturā est, [necessarium est, si qui id bonū,] qd est dictuz esse bonum fortune, vt diuitias, ⁊ prosperitatē, [nuper habeāt, ac ideo] nuper [prosperenẽ, eis magis indignari.] cuius rationē reperit, ⁊ dicit, [magis eniz perturbant, qui modo diuitias assecuti sunt, q̄z olim, ⁊ per genus,] idest q̄z qui hec receperunt olim, ⁊ per descensum a genere. naz hoc naturali, id vo violēto propinquū videẽ. naturalia aūt nec stomachū, nec indignationē nobis efficiunt. violenta vo tum stomachum, tum indignationem concitant.

De nouis diuitijs nouaqz ꝓsperitate.

¶ Similiter aūt principes, ⁊ potentes, ⁊ qui multos amicos, ⁊ qui bonos liberos habēt, atqz huiusmodi alia, ⁊ si pp hec aliud qddā bonum ipsis fiat, eodem modo.

De nouis principibus.

¶ Assignat scd̄m locū a nouitate dignitatuz, ⁊ honoꝝ: ⁊ dicit. [Silr aūt principes, ⁊ potentes, ⁊ qui multos amicos, ⁊ qui bonos liberos hñt, atqz huiusmodi alia] bona felicia, [⁊ si ppter hec aliud quoddam bonum ipsis fiat] vz. aut in vxoribus, aut in filiabus, aut in propinquis, quicquid fuerit illud, [eodem modo] in nobis stomachum atqz indignationem mouent.

¶ Nam hic quoqz magis ditanẽ, qui nup ditati pp diuitias ēt principanẽ, q̄z q diuites ex maiorib⁹ fuerint. eodē quoqz pacto in alijs.

¶ Addit vnde in nobis maior nausea generetur, ⁊ dicit. [nā hic quoqz] s. in nouis diuitijs diuites [magis ditantur, q nuper ditati pp diuitias ēt principanẽ,] naz vtunẽ p̄ncipatu nō ad populoꝝ gubernationē, sed ad diuitiarū maiorē cōgregationē amant eniz isti diuitias, vt propria opa, isti itaqz nuper ditati cuz principanẽ, fiunt ditiores, [q̄z] principes, [qui diuites ex maiorib⁹ fuerint,] nam isti nō amant diuitias, vt ꝓpria opa: veluti primi.

¶ Propter hāc quoqz cām antiqui principes sunt liberaliores, q̄z noui. Quare ad indignationē vr addere, cuz nuper ditati, ⁊ nuper ꝓpter diuitias principātes, cōgregāt maiores diuitias. [eodēqz pacto in alijs] bonis cuz de nouo fiunt, generatur in nobis indignatio.

Antiq principes liberaliores q̄z noui propter diuitias facti.

¶ Cā aūt est, qr hi quidē videnẽ sua habere.

illi

illi aũt non. nam qḋ semper sic se hẽ vĩ, verũ eẽ putaẽ. quã ob rẽ nõ vĩr illi sua possidere.

De cã quare noue diuitie sint stomachose.

℄ Assignat cãz eius, qḋ dixerat, dixerat enĩz indignationẽ esse erga nup ꝓsperãtes, nõ aũt circa eos, qui oliz ex genere fœlices sunt, nũc assignat cãm, ꝛ dicit. [Cã aũt est, qꝛ hi quidẽ] vz. qui olim ꝑ generis descensum ditantur, atqꝫ ꝓsperanẽ, [vĩr h. e sua,] nam quę sunt alicuius antiqua, vĩr illi quasi cõnãlia, cõnãlia ꝟo eius vĩr, cuius sunt cõnãlia: ac sua. igitur oliz ditari nõ faciũt in nobis indignationẽ. [illi aũt] .i. nup diti, atqꝫ ꝓsperãtes [nõ] vĩr sua hẽe, cum hñt nouas diuitias. vĩr enĩz quasi aduẽtitię, alienę, atqꝫ nõ suę. vlterius assignat rõnẽ primi, ꝛ dicit, [nam qḋ semp sic se hẽ vĩ, verũz] hoc est ꝓpriũ, suum, atqꝫ cõnãle [esse putaẽ,] cessãnt enim memoria, ꝙ fuerit alioꝝ. ꝓpea ꝯcludit, [quã ob rem illi] .s. nup ditati atqꝫ principiates [non vĩr sua possidere,] sed alioꝝ, vt pꝫ per locũ ab opposito. hac rõne stomachũ atqꝫ indignationẽ faciũt.

De nouis diuitijs.

℄ Possumus aũt reducere ad duas cãs, id qḋ dictũ est. vz. diuitias antiquas nõ facere indignationẽ, prima erit, qꝛ antiquũ est ꝓpinquum ei, qḋ est ẽm naturã. cõstat aũt id, qḋ est ẽm naturã alicui nec stomachũ, nec indignationẽ facere. scḋa erit, qm̃ antiquę diuitię vĩr suę, ac ꝓprię ei, cuius sunt, nã deleta memorię nõ apparet, quo mõ fuerint alioꝝ. ꝓpriũ aũt ac suũ, nõ facit indignationẽ. Contra ꝟo diuitię ac noue ꝓsperitates, stomachũ enĩz faciũt, qꝛ vĩr violẽtę, nam sicuti antiquũ ꝓpinquũ est ei, qḋ est ẽm naturã, ita nouũ, ei, qḋ est violentũ. nullũ aũt violẽte inest alicui digne. deinde quia nouę diuitię, ac ꝓsperitates vĩr nõ suę, hoc est nõ eius, cuius sunt, sed alterius. ꝛ qꝛ vĩr alterius. iḋ apparẽt indigne possideri. põt addi tertia cã, qꝛ antiquę diuitię, cum durauerint, vĩr a virtute cõparatę, ꝛ qḋ a virtute ꝯparatur, nõ facit indignationẽ. Quod aũt antiquę diuitię videãtur a virtute comparatę, patet, quia de malis acquisitis non gaudebit tertius heres.

℄ Et qm̃ nõ quilibet vnoquoqꝫ bono dign⁹ est, sed ꝓportio quędã, atqꝫ qḋ idoneũ consideratẽ, vt armoꝝ pulchritudo nõ iusto, sꝫ forti ꝯsentanea est, ꝛ excellentes nuptię non nuper ditatis, sed generosis. Si ergo cũ ꝓbus fuerit, qḋ ꝯgruit, nõ ꝯsequiẽ, indigna res est.

℄ Assignat tertiũ locũ ab eo, qḋ est iproportionatũ, ꝛ dicit. [Et qm̃ nõ qlibet vno quoqꝫ bono dignus est, sꝫ proportio qdã, atqꝫ qḋ idoneũ] subaudi verbũ .s. [ꝯsideratur,] inter bonũ, ꝛ euz, qui ipm hꝫ, [vt armoꝝ pulchritudo nõ iusto, sed forti ꝯsentanea est, ꝛ excellentes nuptię nõ nup ditatis, sed generosis,] atqꝫ nobilib⁹ cõsentaneę sunt: tunc terminat suspẽsionẽ, ꝛ dicit, [si ergo cũ ꝓbus fuerit, qḋ cõgruit, non ꝯsequiẽ, indigna res est,] atqꝫ stomachũ faciens, ꝛ magis, si id improbus consequatur.

De nuptijs cui ꝯpetãt.

℄ Et si peior cũ meliore ꝯtendat, ac maxie quidẽ in eodẽ. vñ id quoqꝫ dictũ est, Aiacis ꝟo Telamonide vitabat ꝯgressũz, Juppiter. n. ei indignatus est, ꝙ cuz viro fortiore pugnaret. Si ꝟo nõ, ẽt si qualitercũqꝫ peior cũ meliore, veluti si musicus cũ iusto. nam iusticia melior q̃ꝫ musica est. quibus igiẽ indignanẽ, ꝛ quas ob res, ex his perspicuum. hęc enim ꝛ huiusmodi sunt.

℄ Assignat quartũ locũ ab ipsa (vt ita dixerim) peioritate, ꝛ dicit. [Et si peior cũ meliore cõtẽdat, ac maxie quidẽ in eodẽ,] vt si timidus de re bellica cum viro forti, ꝛ nõ phs cũ phõ de cognitione causaꝝ reꝝ nãliuz, nam si ita fieret, res indigna esset. ꝛ assignat exẽplũ, ꝛ dicit, [vñ id quoqꝫ dictũ est,] αιαντος δ'ε εκαλεινε μαχην τε λαμωνιαδαι. ζευς γαρ οι νεμεσσησεν, οτ' αμεινονι φωτι μαχοιτο, idest, [Aiacis aũt vitabat cõgressũz Telamoniade, Juppiter enĩz ei indignabaẽ, ꝙ cum fortiore viro pugnaret.] nã sic ꝯtendere est ꝯtẽdere cũ meliore. Et qꝛ peior ꝯtẽdere põt cũ meliore. ꝛ in eo in quo est peior, ꝛ in eo in quo non est peior, ideo dicit, [si ꝟo nõ] .s. cõtendat in eo, in quo est peior, [ẽt si] subaudi cõtẽderit [qualitercũqꝫ peior cũ meliore,] nõ erit res indigna. ꝛ affert exẽpluz, ꝛ dicit, [veluti si musicus] subaudi: pugnaret [cũ iusto] verũ musica sit melior iustitia, [nã] de hoc põt pugnare, cũ in hoc non sit musicus peior iusto, vel saltez non ꝓsumiẽ peior, donec disputeẽ. ant sit oibus pertritum. ꝛ iustus posset dicere ꝙ sic, [nam iustitia melior q̃ꝫ musica est.] Sic igiẽ Juppiter stomachabaẽ cũ peior cõgrediẽ cũ meliore in eo, in quo est peior. non aũt stomachabatur, cuz certat de eo, in quo non est peior.

℄ Ex quo pꝫ rusticũ posse cõgredi cũ nobili in duello, qm̃ licet nobilis sit genere rustico maior, tñ in armis nõ est maior. ꝛ ꝓpea põt rusticus cuz nobili pugnare. põt ẽt armis minor cũ maiore certare pro veritate dilucidanda. qm̃ rusticus in manifestatione veritatis non est minor nobili. nullus autẽ põt in eo, in quo apte minor est, cõgredi cum maiore, potissimũ cũ minoritas ipsa sit manifesta. demũ epilogat, ꝛ dicit, [quibus igiẽ indignanẽ, ꝛ quas ob res, ex his perspicuũ, hęc enim ꝛ huiusmodi sunt,] quę. vz. dicta sunt. ℄ Circa ea q̃ dixit de minore ꝛ maiore collige minorẽ posse cõgredi cũ maiore primo in eo, in quo nõ est minor. potissimũ si cõstet in illo nõ esse minorẽ. deinde põt cõgredi in eo, in quo est minor, cuz nõ fuerit notoria eius minoritas hoc pacto ignobilis cõgredi põt cũ nobili. nã licet genere sit minor, non tñ armis est minor. deinde dato ꝙ armis sit minor, nisi minoritas sit magna, atqꝫ notoria: semper põt ꝯgredi.

De duello.

De duello.

℄ Ipsi autez indignabũdi sunt, si maximis digni fuerint bonis, ꝛ ea possideãt. non enĩz iustũ est, vt nõ similes similia cõsequantur.

℄ Cum dixisset quo mõ affecti illi sunt, quibus indignãtur, nunc declarat, quo mõ se hñt qui indignabũdi sunt. ꝛ assignat primum locũ, ꝛ dicit. [Ipsi autẽ indignabundi sunt, si maximis digni fuerint bonis, ꝛ ea possideãt.] ac adepti sint. naz si isti vidẽt alios non sibi similes, immo longe minores similia bona possidere. quę ipsi possident, indignanẽ, cuius rõnẽ affert, ꝛ dicit, [non enĩz iustũ est, vt nõ similes.] virtutibus ꝛ studys, [similia] bona [consequãtur,] quę ipsi consequuti sunt. cũ itaqꝫ hoc non sit iustum, indignabuntur erga eos.

℄ Deinde si cuz boni sint, studiosi quoqꝫ sũt, iudicãt nãqꝫ probe, oderũtqꝫ iniustum.

℄ Assignat scḋm locũ, ꝛ dicit. [Deinde si cũ boni sint] .s. ex natura, [studiosi quoqꝫ sunt] ex habitu, nam hi indignatiui sunt. ꝛ assignat rõnẽ. ꝛ dicit. [iudicãt nãqꝫ ꝓbe, oderũtqꝫ iniustũ,] qꝛ natura boni, habitu studiosi sunt, ꝛ quia iudicant probe, atqꝫ oderunt iniustum erga indigne prosperantes indignabundi sunt.

℄ Insup si ambitiosi, quarũdãqꝫ opationuz appetẽtes, ac maxime si in his ambitiosi sint, quę alij cum sint indigni, tamẽ assequũtur.

℄ Assignat tertiũ locum, ꝛ dicit. [Insuper si ambitiosi] natura sint, [quarũdamqꝫ operationũ] laudabiliuz [ap-

petētes,]ibi sunt indignabūdi,[ac maxime,si in his ambitiosi sunt,q̄ alij(cū sint indigni)tn̄ assequunt̄.]homines enim appetentes honorari in aliquibus,si viderint indignos honorari in eis,indignantur.

¶ Et vniuersalr̄ qui seipsos quibusdam rebus dignos putant,quibus alios putāt indignos,illis indignantur,ꝛ horum causa.

¶ Resumit quasi quēdā vlt̄ꝫ locū,ꝛ dicit.[Et vlr̄ qui se ipsos quibusdā rebus].s.honorificis[dignos putant,quibus alios putant indignos,illis indignant̄,ꝛ horꝫ cā]subaudi si isti cōsequunt̄ ea,qbus illi se dignos putant.

¶ Quo circa seruiles,ꝛ praui,ꝛ honorē contendentes nō sunt indignatiui.cū nihil hmōi sit,quo se dignos esse arbitrentur.

¶ Ex his locis cōcludit,qui non sunt dignatiui,ꝛ dicit.[Quo circa seruiles,ꝛ praui,ꝛ honorēꝫ cōtendentes nō sunt indignatiui,]cuius rōnē assignat,ꝛ dicit,[cū nihil huiusmodi sit,quo se dignos esse arbitrentur,]cum pꝫ nitus honores contendant.

¶ Ex his patet qbus in rebus si aduersa vtātur fortuna,ꝛ affligunt̄,aut nō consequunt̄,gaudere,aut absqꝫ dolore esse congruit. naꝫ ex dictis,(quę sint opposita)patet.

¶ Nunc ex dictis monstrat cōtraria,vt de quibus,ꝛ pp quę,ꝛ qui hoīes letent̄,ꝛ dicit,[ex his pꝫ,quibus in rebus,si aduersa vtunt̄ fortuna,ꝛ affligunt̄,aut non consequūtur]quę volūt,[gaudere,aut absqꝫ dolore esse cōgruit.]ꝛ assignat rōnē,ꝛ dicit,[naꝫ ex dictis quę sint opposita,patet.]Si igit̄ habemus loca p quę scimus quo mō se hnt illi,quibus indignamur,ꝛ loca p quę scimus res,p quas indignamur,ꝛ loca p quę scimus indignatiuos,p ꝯtria loca sciemus ꝯtria.s.quo mō se hnt illi,quib⁹ non indignamur,ꝛ quę sint res,per quas non indignamur,ꝛ hoīes,qui nō sunt indignatiui.cōtraria eniꝫ p cōtraria loca,ꝛ considerationes innotescunt.

¶ Quare,si ꝛ iudices hmōi effecerit orō,ꝛ petentes,vt sui misereant̄,ꝛ in quibus misereri,ostendat indignos esse obtinere,dignos autē non obtinere,impossibile est misereri.

¶ Ex his,quę dixit,assignat artēꝫ,ꝛ dicit.[Quare si ꝛ iudices hmōi].s.indignatiuos[effecerit orō,ꝛ potētes,vt sui misereant̄,]idest ꝛ aduersarios,qui petūt,vt iudices sui misereant̄ etiā hmōi effecerimus.s.indignos miserationis,[et]tertio[in quibus misereri].s.volunt a iudicibus,[ostendat]oratio aduersarios illos[indignos esse obtinere,]immo autē ostēdat[dignos eē nō obtinere,]cū hęc tria per orationē pręparauerit,[impolē est]iudices eoꝝ[misereri.]orator ergo tria pręparare dꝫ,ꝛ iudices ex dictis locis ad indignationem,ꝛ aduersarios ex alijs locis ad indignitatem,ꝛ res,in quibus misereri volunt aduersarij,ad incōgruitatē,atqꝫ indecentiā:ostēdēdo eas non congruere aduersarijs.nam cū hęc tria orator fecerit,iudices nō miserebunt̄.ꝙ si addat aliā viaꝫ,qua fiāt iuidi,declarādo aduersarios fieri ęq̄les ipsis p alia loca,si ipsi miserebunt̄ eoꝝ ipolē ē iudices miseri.

¶ DE INVIDIA.

¶ Patet ēt quib⁹ in rebus inuident,ꝛ quib⁹,ꝛ quo mō se habētes:si quidē inuidia est dolor quidā,qui apparet erga similes pp pspe ritatem eoruꝫ bonoꝝ,quę dicta sunt,non,vt quicquam sibi,sed propter illos.

¶ Nūc agit de inuidia,ꝛ dicit.[pꝫ ēt qb⁹ in reb⁹]hoīes[inuidēt]hoīb⁹:qꝛ in bonis fortunę,[ꝛ qb⁹].s.hoīb⁹ inuidēt,[ꝛ quo mō se hntes].s.inuident.hęc tria patēt,[si qdē inuidia est dolor qdā,q apparet erga siles,]ꝛ ęq̄les,[pp pspēritatē eoꝝ bonoꝝ,q̄ dcā sunt,nō vt quicquā].s.boni ꝯsequēdi,vel mali fugiēdi,[sibi]accidat,[sed pp illos,]vt.s.malū eueniat eis:qbus inuidēt.Inuidus eniꝫ dolet,qꝛ alteri bona sunt.vellet eniꝫ ei,vt accidat malū.nascit̄ aūt inuidia(vt lib⁹ p̊ diximus)ex eo,qꝛ hoīes sūt aīalia suapte nā excessus cupida.cū ergo hoīes suos pares imaginant̄ se excedere,eisqꝫ minores effici(cū rōne recta nō regulent̄)inuidi fiunt.dolorē aūt illuꝫ,quē inuidi hnt,poetę macrescētiam appellāt.vnde Horatius,inuidus alterius macrescit rebus opimis.

¶ Hi eniꝫ inuidebūt,quibus aut sunt,aut vlr̄ aliqui similes. Similes ℞o dico genere,cognatione,ętate,habitu,gloria ijs,quę sunt.

¶ Cū assignasset definitionē inuidię,exponit inuidētes ipsos,ꝛ dicit.[Hi eni inuidebūt,qb⁹ aut sunt,aut vlr̄ aliqui siles,]vel pares.nā pꝛuerbio dī inter pares est inuidia.deinde exponit siles,ꝛ dicit,[siles ℞o]ac pares[dico,genere,cognatione]siue ppinquitate,[ętate,habitu]siue disciplia,ꝛ virtute,[gloria,]ac honore,[ijs,q̄ sunt]idest ꝛ diuitijs,quę sunt bona nostra:quibus viuimus.

¶ Et hi,quibus parum deest,ne oia teneant. Quo circa q maxima,ꝛ qdē fęliciter gerūt,inuidi sunt.cum putent oēs sua auferre. auferre φερειν ferre.

¶ Nūc assignat loca p spēm,quoꝝ primū affert,ꝛ dicit.[Et]sunt inuidi:[ꝗ qb⁹ parū deest,ne oia teneāt]vt sunt ditissimi,ppea cōcludit,[quo circa q maxia,]ꝛ pclarissima,[ꝛ qdē fęliciter gerūt,inuidi sunt,]ꝛ assignat cām,ꝛ dicit,[cū oēs putēt]oia[sua]bona[auferre,]secūqꝫ dferre.putātes eni ꝙ oēs hoīes sua bona secū ferant,inuidi sunt.Egidius verbū auferre,qđ gręce est φερειν,hēbat fore,ꝛ ppea dixit ditissimos eē inuidos,qꝛ putāt oia fore sua.nā credūt oia bona alioꝝ debere sibi attribui. Quę snīa vera est,sed textus,quē habebat,nō erat Aristo.

¶ Et qui in aliqua re valde honorātur ac maxime in sapientia,ꝛ fęlicitate.

¶ Assignat scdm locū,ꝛ dicit.[Et qui in aliqua re valde honorant̄,]inuident eis,q in eadē re honorant̄,[ac maxime]q honorant̄[in sapiētia,ꝛ fęlicitate.]dixit qui honorant̄ in sapiētia,ꝛ fęlicitate,ꝛ nō dixit q sunt sapientes,ꝛ fęlices,qr̄ sapiētes ꝛ fęlices(cū sint summa virtute pręditi)nō inuident.pōt aūt aliqs honorari in sapientia ꝛ fęlicitate,qui non est sapiens,nec fęlix.

¶ Et ambitiosi magis inuidēt ꝙ̄ nō ābitiosi.

¶ Assignat tertiū locū,ꝛ dicit.[Et ambitiosi,]q gręce φιλοτιμοι dicunt̄.i.honoris cupidi,[magis inuidēt ꝙ̄ nō ambitiosi,]cā est,qr̄ inuidia ex eo est,qꝛ hoīes volunt alios excedere.ꝛ quia honor est signuꝫ excellentię,ideo ambitiosi sunt inuidi.

¶ Et habiti sapientes. Ambitiosi enim sunt in sapientia.

¶ Assignat quartū locū,ꝛ dicit.[Et habiti sapiētes]subaudi inuidi sunt,cui⁹ rōnē affert,ꝛ dicit,[ambitiosi eniꝫ sunt in sapiētia,]ꝛ qꝛ ambitiosi sunt in sapiētia,iō inuidi sunt.Inuidia enim semp comitat̄ honoris amorem.

¶ Et vniuersaliter qui ex re aliqua gloriam quęrunt,de illa inuidi sunt.

¶ Assignat

¶ Assignat locũ quintũ, ꝛ dicit. [Et viri qui ex re aliq̃ glo riã quęrunt, de illa inuidi sunt.] cuius rõ est, q2 qui ex re aliqua gloriã quęrũt, volunt honorari in illa, ideo inui di sunt, ne alij in eadem pariter honorentur.

¶ Et pusillanimi. quoniam eis magna om nia videntur.

¶ Assignat locũ 6m, ꝛ dicit. [Et pusillanimi] subaudi sũt inuidi, [q̃m eis magna oĩa videnť,] ꝛ sic semper ab om nibus credunt excedi. Inuidia autẽ ex eo emergit, quia videtur vt alij excellant.

¶ Bona vero, de quibus inuidẽt, dicta sunt. de quibuscũq3 eniz opibus famã, atq3 honorez quęrũt, gloriãq3 expetũt, ꝛ de feliciter actis, de omnibus fere inuidia est.

¶ Cũ declarasset qui sint inuidi, nunc exponit bona, p q̃ sunt inuidi, ꝛ dicit. [Bona vero de q̃bus] hoĩes [inuidẽt, dicta sunt,] tñ explicat p partes, ꝛ dicit, [de q̃bus enim opcribus famã, atq3 honorez quęrũt, gloriãq3 expetũt, ꝛ de feliciter actis de oĩbus fere] his [inuidia est.] naz in his bonis volũt videri excedere, atq3 in opinione esse, q̃ cęteros excedant.

¶ Et potissimum si aut ipsi appetunt, aut pu tant se ea oportere hr̃e. aut si earuz rerũ pos sessione ipsi paꝝ superent, aut parũ deficiãt.

¶ Assignat locũ, per quẽ amplificať inuidia, ꝛ dicit. [Et potissimũ] ẽ illis, quę dicta sunt, inuidia est, [si aut ipsi] s. inuidi [appetunt] ea, [aut putant se ea oportere hr̃e,] sĩ subaudi velint excedere. [aut si eaꝝ rerum possessione ipsi parũ] alios [superent, aut parũ deficiant,] ac superẽ tur. nã tunc pp̃ ꝓximã paritatẽ magna oriť inuidia. vbi enim ambiguus est excessus, ibi magna cõtentio est de excessu: ꝛ sic magna oriť inuidia. pp̃ hanc cãz nec nimiũ excedentes, nec nimiũ deficientes inuidẽt. Reges eniz non inuidẽt rusticis, nec rustici p̃bris, aut regibus, s3 vbi fuerit paritas, aut certa, aut dubia, ibi inuidia cernitur.

¶ Patet autẽ ꝛ quibus inuidẽt. Simul eniz dictuz est. nam qui proximi sunt ꝛ tẽpore ꝛ loco, ꝛ ętate, ꝛ gloria, his inuident. vñ illud dictũ est, q̃d eniz ꝓpinquũ ꝛ inuidere scit.

¶ Nunc quibus hoĩes ipsi inuidẽt, exponit, ꝛ dicit. [Pa tet autẽ ꝛ quibus] s. hoĩes [ipsi inuident] i. quo mõ se ha bẽt illi, quibus inuidemus. [Simul eniz] cũ his, q̃ dicta sunt de inuidẽtibus, ꝛ de reb9 p quas inuidemus, [dictũ est] subaudi de his, quibus inuidemus. deinde exponit eos, ꝛ dicit, [naz qui proximi sunt ꝛ tẽpore,] veluti Pla to cuz Democrito, cũ quo proximus fuit tp̃e, ꝛ ꝓpterea postq̃ ex libris Democriti excerpsit, quę ad rem suam faciebant, ob inuidiã libros illius cõbussit. [ꝛ loco,] vt Põpeius ad Cęsarem, ꝛ Quintus Fabius maximus ad Scipionẽ. oẽs eni erant Romani. [ꝛ ętate,] vt Themi stocles cum Alcibiade, [ꝛ gloria] vt Virgilius cuz Ho mero. certant eniz de paritate glorię: [his inuident.] ꝓ bat p ꝓuerbiũ, ꝛ dicit, [vnde illud dictũ est] το συγγε νες γαρ, και φθονειν επισταται, id est, [q̃d eniz ꝓ pinquũ] est [ꝛ inuidere scit.] nã qui propinquũ est, inui det eis, qui appropinquant, atq3 assimilantur sibi in glo ria, vel in cęteris, quę dicta sunt.

¶ Et eis, cum quibus de honore contendũt. contẽdunt autem cum quibus diximus.

¶ Assignat scd̃z locũ, ꝛ dicit. [Et] hoĩes [inuidẽt eis, cum q̃bus de honore ꝯtẽdunt. contẽdunt autem cũ quibus diximus] s. cũ propinquis tẽpore, loco, ętate, ꝛ gloria. ꝛ forasse hic scd̃s locus cõtineť in primo, qui est vltis.

¶ Cuz ijs vero qui antea mille annis fuerunt, vel futuri sunt, ꝛ cum mortuis nemo contẽ dit. nec cum ijs, qui apud colũnas Herculis sunt. neq3 cum ijs, a quibus vel suo, vel alio rum iudicio multum putãt deficere, neq3 cũ ijs, quos non paruz excedere, similiter ꝛ de alijs, ꝛ de talibus.

¶ Nunc exponit eos, ad quos nulla est inuidia. s. p loca 3ria, ꝛ dicit. [Cũ his vero qui antea mille ãnis fuerũt, vel futuri sunt, ꝛ cũ mortuis nemo contẽdit.] nõ igiť est in uidia. p3 per locũ 3riũ, q2 ad eos est inuidia, qui sunt no bis tp̃e ꝓpinqui. [neq3 cũ his] contẽdimus, [qui apud co lũnas Herculis sunt,] p3 ẽt p locũ 3riũ, q2 nõ sunt loco ꝓpinqui. [neq3 cũ his] subaudi contẽdunt, [a quib9 vel suo, vel alioꝝ iudicio multũ putant deficere,] ꝛ sic non ꝯtẽdit miles cũ duce, [neq3 cũ his, quos nõ parum exce dere] putãt, ꝛ hoc pacto nõ contẽdit Cẽturio cuz pedite priuato, ꝛ sicuti diximus de his, [silr ꝛ de alijs] dispari bus, [ꝛ de talibus] rebus per quas sunt dispares valde: subaudi dicẽdũ est. p3 hoc p locũ 3rium, q2, vt dicebať, ad eos est inuidia, qui sunt nobis ꝓpinqui gloria: ꝛ ho nore. quare q multũ excedit gloria, vel valde deficit, nõ inuidet eũ, a quo valde vel deficit, vel valde excedit.

¶ Omĩ vero cũ aduersarijs, ꝛ riualibus ꝛ vir cum ijs, qui eadem cupiunt, de honore con tendunt, necesse est his maxime inuidere. vñ de dictum est figulus figulo.

¶ Nunc docet locos, vnde amplificeť ipsa inuidia, h est, vñ aliqui sunt, vt maxime eis inuideamus. ꝛ dicit. [Oĩs vero cum aduersarijs, ꝛ riualibus, ꝛ vir cum his, qui eadẽ cupiunt] i. ꝛ vir cum ipsis cõpetitoribus hoĩes [de ho nore contẽdunt, necesse est his maxime inuidere, vñ di ctũ est] ab Hesiodo, και κεραμευς κεραμει, idest [ꝛ fi gulus figulo] subaudi inuidet, ꝛ faber fabro. non quidẽ quãtũ ad similitudinẽ ꝓfessionis, sed quo ad lucri cõpe tentiã. certat eni figulus cũ figulo, vt illi9 lucra accipiat.

¶ Et ijs, qui cito obtinuerunt, inuident, q aut vix cõsecuti sunt, aut nequaq̃ cõsecuti sunt.

¶ Assignat scd̃z locũ, ꝛ dicit. [Et his, q cito obtinuerunt] sua desideria, q̃cũq3 sint illa maxime subaudi [inuidẽt, qui aut vix] i. s. cũ difficultate [cõsequuti sunt] quę ipsi cu piunt, [aut nequaq̃ cõsequuti sunt,] hoc pacto ingenio, hebetes inuident ingeniosis. nam illi vel vix, vel nunq̃ disciplinam assequũtur, hi autem celeriter.

¶ Et ijs, qui si possideãt, aut si perficiãt, ipsis opprobriũ est. nã ꝛ hi prope similes sunt. p3 eniz eoꝝ cã bonũ ipsos non consequi: q̃ res cum dolorem inferat, inuidiam mouet.

¶ Assignat tertiuz locum, ꝛ dicit. [Et his] hoĩes subaudi maxime inuident, qui si possideant, aut perficiant, [ip sis opprobrium est,] hoc pacto Pompeius Cęsari inui debat, quoniam Cęsar volebat obtinere triumphum, quem prohibebat Pompeius. quare si Cęsar posside ret, ꝛ perficeret effectũ triumphi, cum resultabat in op probriũ Pompei, iure Pompeius maxime Cęsari inui debat. [nam ꝛ hi prope similes sunt,] non enim fuisset opprobrium Pompeio, si non fuissent prope similes. Similiter cum certabant de imperio Romanorũ, Põ

peius maxime Cesari inuidebat, cuius causaz assignat, ⁊ dicit,[patet eniz coruz cā] .s.cā Cesaris[bonuz].s. Romanum imperiū[ipsos].s. Pōpeiuz non cōsequi. [que res eis dolorē inferat,] Pompeio,[inuidiā mouet.]Sic igitur maxime inuidemus ijs,qui si possideant,vel perficiant possessionē,nobis opprobriuz est.nō ⁊ hi nobis ꝓpe similes,ac pares sunt. ꝑꝑ hanc cām fiūt seditiones in ciuitatibus:vt in libris politicoꝝ perspicuum est.

Et ijs,qui aut ea possident aut hñt,que ipsos oportuit,aut que ipsi aliqñ possidebant. quapropter iunioribus seniores inuident.

Assignat quartū locum,⁊ dicit. Et ijs]subaudi maxime inuidēt hoies,[qui aut ea possident aut hñt,ꝗ ipsos oportuit].s. hēre,ac possidere,[aut que ipsi aliqñ possidebant,]assignat exēplū,⁊ dicit,[quapꝑ iunioribus seniores inuident,]qm̄ iuniores habent robur, ac vires,que seniores aliquando habebant.

Et qui multa ijs, qui pauca pro eadem re consumpserunt.

Assignat quintuz locū,⁊ dicit. [Et qui multa ijs]maxime inuident,[qui pauca consumpserunt.pro eadem re] scilicet perficienda.

Perspicuū ēt iaz ꝗbus isti rebus gaudēt, ⁊ quibus hoibus, qualiterqꝫ se hñtes.nam queadmodū qui non hñt, dolent,si in cōtrarijs se habeant,voluptate afficientur.

Dictum est ad inuidiā sequi cōtrarios affectus,qꝛ dolor,⁊ voluptas,cū demōstrasset quo mō ad inuidos sequit̄ dolor,nūc demōstrat loca,per que inuidi gaudēt, ⁊ dicit.[Perspicuū ēt iam quibus].s.reb⁹[gaudent isti] inuidi,[⁊ quibus hoibus]gaudēt, [⁊ qualiter se hñtes] gaudeant,[nam](vt inquit)[queadmodū qui non hñt, dolent]ꝑꝑ inuidiā coꝝ,qui hñt.[Si in ꝯrijs se habeāt] illi quibus inuidēt.s.vt careant bonis,que faciebant inuidiā, [voluptate afficient̄]inuidi ipsi. si enim propter diuitias nos inuidemus alicui, cū ille amiserint bona, gaudebimus.

Quare si ipsi quidē,vt sic se habeāt,ꝑparētur,qui ꝟo rogāt, vt sui misereant̄, vel vt bonoꝝ aliqḋ consequantur, vel obtineāt,tales sint,quales iam dicti: palam est, qm̄ misericordiam non consequentur a dominis.

Nūc tradit artē,⁊ dicit.[Quare si ipsi ꝗdē].s. iudices, ac dñi [vt sic se hēant,]quo mō se hñt inuidētes,[preparent̄]ex locis iaz dictis [qui ꝟo rogāt].i. aduersarij, ꝗ rogāt iudices[vt sui misereant̄,vel vt bonoꝝ aliqḋ] a dñis[cōsequant̄, vel obtineāt,tales sint,quales iaz dicti].s.ꝗbus inuidemus,ēt ex locis factis ad hoc,⁊ ob dictas cās,[palā est,qm̄]aduersarij[misericordiā non cōsequētur a dñis]hactenus de inuidia. Qm̄ Aristo.dixit indignationē eē bonā ac laudabilē,qꝛ attribuit̄ dijs, iō dubitat̄ vtrū indignatio sit laudabilis.⁊ vr̄ ꝙ nō,qm̄ (vt Cicero inqt in p̄mo veteris rhetorice) idignatio est oīo,ꝑ quā cōficit̄,vt in aliquē hoiez magnū odium,aut in rem grauis offensio cōcitet̄. Preterea assignās Cicero eodē loco dr̄iaz inter indignationē, ⁊ ꝯquestionē,dicit indignationē concitare motum ad iraz, cōquestionē ad misericordiā. Si igit̄ indignatio concitat ad odiuz, ⁊ ad iram, non poterit esse laudabilis. deinde effectus indignationis sunt murmuratio,susurrus,⁊ maledicentia. Sed isti effectus sunt illaudabiles. igitur indignatio etiam erit illaudabilis.demū indignatio destruit misericordiā, vt Aristo.dixit,qꝛ opponit̄ ei. Pro declaratione dicendū:aliter indignationē esse sumptam a Cicerone,⁊ aliter ab Aristo. Cicero enim indignationem ad orationē ēt amplificauit. Arist.ꝟo solū ad effectū, dixit eniz Cicero eē orationē,ꝑ quā ꝓuocat̄ iudex ad odiuz. Arist.ꝟo dixit indignationē esse dolorē ꝑꝑ bona indigne possessa:ꝗ ꝗs idigne possidet. Preterea Cicero suse accepit pro oōne,ꝗ ꝓuocat vel ad odiuz,vel ad iram, vel ad iracūdiā. Arist. soluz pro affectu,ꝗ ꝯrius est misericordie solū rōne obiecti.quatenus misericordia est de malis,indignatio autē de bonis.⁊ qm̄ diuersimode auctores acceperūt,pꝫ indignationē eo mō, quo ipsaz accepit Arist.eē laudabilē. Tūc ad Ciceronez pꝫ id,qḋ est dicendū.nam ipse alio mō indignationē ꝙ̄ Aristo. accepit.cū ꝟo dicit̄ murmurationē,susurrū,⁊ maledicentiā eē effectus indignationis,falsuz est,qm̄ hi ire cause,vel spēs sunt, vt supius diximus,vel(vt dicemus)sunt effectus inuidie. vnde si indignationis aliquis effectus est, benedicētia est.qui eniz dicit aliquē prauū indigne possidere bona,que virtute preditus non possidet, bene dicit. Hoc aūt est,qḋ indignās solet dicere. ⁊ si alia addit, non vt indignabundus addit,sed vt iratus,vel alia passione affectus. Quod ꝟo vltimo dicebat̄,falsum est,qꝛ licz sit de obiecto ꝯrio,non tamē destruit misericordiā. nisi indignans putet mala,que quis patitur,iuste pati,⁊ sic letabit̄,vt dictū est.hec pauca de indignatiōe. De inuidia ꝟo querit̄ p̄mo vtrū inuidia sit dolor de bonis alienis,vr̄ ꝙ nō.qm̄ silr̄itudo non est cā doloris,sed magis est cā voluptatis.sꝫ similitudo est cā inuidie, vt Aristo. dixit. nam qui proximi sunt tēpore,loco ⁊ reliqua, inuident.superius etiā eodem capite dixit,hi enim inuidebunt,quibus aut sunt quidē,aut vident̄ similes.⁊ expositiones postea similes, dicit, similes ꝟo dico genere,ꝓpinquitate,⁊ reliqua. Quare inuidia nō erit dolor. dicendū doloris obiectū esse propriuz malum,⁊ qm̄ id, qḋ est alienum bonū,apprehendi pōt, vt proprium malum,hac ratione de bono ipso alieno dolor esse poterit. verū de alieno bono esse potest dolor bifariā, aut cum quispiā doleat bono alieno,quatenus sibi periculuz aliquod dāni ex illo imminet, veluti cuz hō doleat ob sui inimici exaltationē,timens ne ab illo dānum accipiat.⁊ hoc pacto dolor iste non inuidia,sed timoris effect⁹ est. vt superius Arist. declarauit. aut de alieno bono potest dolor esse,quatenus illud bonū existimet̄ ꝓpriū malū. vtputa quatenus est diminutiuū proprie glorie, vel excellentie.hoc pacto de alieno bono dolet inuidus.ꝓpterea (vt Aristo.dicebat)de illis bonis hoies inuidēt, in quibus est gloria,⁊ in quibus hoies amāt honorari,atqꝫ in opinione eē.tūc pꝫ ꝗd sit inuidia, est eniz inuidia dolor de alieno bono,quatenus apphēdit̄ sub ratione proprij mali. Insuper pꝫ obiectū inuidie.est eniz obiectum inuidie alienū bonū apphensuz sub rōne ꝓprij mali:qḋ est diminutiuū ꝓprie glorie.ꝑ hec diluit̄ obiectum,qm̄ nō est absurdū bonū vnius apphēdi, vt malū alterius, ⁊ hoc pacto lꝫ inuidia sit de bono,tñ est dolor de illo bono,quatenus apphēdit̄ sub rōne mali ꝓprij. Deinde ꝗrit̄ quot modis dolor potest eē de alienis bonis, ⁊ quo mō est laudabilis.dicēdū quatuor modis dolorē emergere in nobis ꝑꝑ aliena bona.primo ꝗdez ꝗtenus aliqs dolet de alienis bonis,quatenus ex eis timet dānū sibi aut suis futurum,⁊ hoc pacto(vt diximus) dolor nō est inuidia,sed timor,⁊ hoc mō dolor de alienis bonis pōt esse laudabilis. Scḋo modo aliqs dolere pōt de bono alterius,non quia ille bonuz tale habeat,sed quia deest

De indignatione.

De inuidia.

sibi,

sibi, ꝛ hic dolor (vt posteà dicemus) est ęmulatio, q̃ si fuerit de bonis honestis (vt Arist. dicit) est laudabilis, ꝛ honesta. Tertio mõ aliqs dolere põt de bono alteri⁹, quatenus illud bonũ ille, cui accidit, indigne possidet, ꝛ hĩ dolor nõ põt oriri ex bonis honestis, quibus aliqs dicit̃ iustus, nec ex bonis, quę sunt s̃m naturã, vt superius dictũ est, sed ex bonis fortunę, ꝛ ex ijs, quę dignis, ꝛ indignis accidere pñt. Et hic dolor dĩ idignatio, quę s̃m Arist. est laudabilis. Diximus s̃m Arist. qm̃ Aristo. cõsiderauit in hoc libro bona ipsa tẽporalia s̃m se, quatenus pñt magna videri eis, qui nõ respiciũt bona ęterna. In libris ꝯo ethicoꝝ, cum loq̃retur de philautia, h̃ bona potius dixit eẽ mala, tamẽ loquamur mõ, vt homines, qui hęc putãt bona. hic igit̃ dolor laudabilis ẽ, vt nunc loqmur, qm̃ est iustus. Iuste eni pbus dolet de bonis alterius idigne ac iniuste possessis. Quarto mõ dolemus de bonis alienis, quatenus alij excedunt nos in bonis, ꝛ dolor hoc pacto inuidia est, ac sũmopere vituperabilis. qm̃ (vt Aristo. dixit) q̃ sic dolet, est semper prauus, qm̃ dolet de eo. s. de bono pximi, de quo gaudere debet. Ulterius q̃runt quot sunt effectus inuidię, respõdent nõnulli effectus inuidię esse qnque, nam ex inuidia oriri volũt odiũ, susurrationes, detractionem, exultationẽ in aduersis pximi, ꝛ afflictionẽ in ei⁹ psperitatibus, Uerũ hoc qđ isti dixerunt, Aristo. nõ expssit, tamẽ est verũ, qm̃ in ipsius inuidię motu, atq₃ conatu est aliqđ tãq̃ pncipiũ, aliqđ tãq̃ medium, ꝛ aliqđ tãq̃ finis. Principiũ qdem est in ipso inidẽre, vt diminuat gloriam eius, cui inuidet, quãtum põt. quę diminutio si fit in occulto, facit susurrationes, si fit in apto, parit detractionem, mediũ ꝟo est, qm̃ si aliquis intẽdit alterius gloriaꝫ diminuere, ꝛ põt, hoc pacto nascit̃ exultatio in aduersis eius, cui inuidet. Si aũt non põt, sic erit afflictio in psperis. Finis deniq₃ est in ipso odio, nã sicuti bonum delectat, ꝛ amorem efficit, ita dolor odium parit. Quare hoc, qđ isti dixerũt, verissimum est. Sꝫ dicẽtes detractionẽ ꝛ susurrum attinere ad irã. Hõm detractionẽ, ꝛ susurrũ posse esse causas irę, ꝛ effectus inuidię. Nõ eniꝫ est absurdũ easdem res ad vnuꝫ animi affectuꝫ eẽ causas, ad aliũ aũt esse effectus. imo vn⁹ effectus potest esse causa alterius, vt amor causa est gratię. Hactenus de inuidia.

DE ÆMULATIONE.

Quo modo aũt se habeant ęmulãtes, ꝛ in qbus, ꝛ qbus, hinc erit manifestum.

Nunc de ęmulatiõe, quę gręce ζῆλος appellat̃, ppõnit dicere illa tria, quę de vnoquoq₃ affectu differenda eẽ pposuit: ꝛ dicit. [Quo mõ aũt se habeant ęmulantes ꝛ in qbus] .s. reb⁹ holes ęmulẽtur hoib⁹ [ꝛ qb⁹] .s. hoib⁹ ęmulentur, [hinc erit manifestum.] Hęc sunt illa tria, q̃ de ęmulatione proponit.

Nam si ęmulatio dolor qdam est, qm̃ bona honorabilia, quę ipse quoq₃ assequi posset, natura similibus adesse videant̃, non qm̃ alijs, sed qm̃ non sibi quoq₃ insunt, (ob quã rem ꝛ pbuꝫ qddam ęmulatio est, ꝛ pboꝝ, inuidia ꝟo improbum, ꝛ improboꝝ, qppe cum ille qdem vt ad consequẽda bona se pparet, ęmulatione cõcitat̃, hic autẽ pꝑter inuidiã, primo impedimẽto est:) necesse est eos esse ęmulatiuos, qui se ijs bonis dignos arbitrantur, quę non habent. Nemo eniꝫ exq̃rit ea, quę videntur impossibilia.

Sunt qui fecerũt differẽtiaꝫ inter ęmulari, ꝛ imitari, q̃ imitatio simplex sit, ꝛ liuorem non admittat. Ęmulatio autẽ habet qdem imitãdi studiuꝫ, sed cum malitię operatione. Hãc Cicero definit, q̃ sit ęgritudo animi, cũ alius potiat̃ ea re, quã tu cõcupiueris, tu autẽ ipse careas. Hęc cũ inuidia affinitate quadam tenet̃. Męret etiã alieno bono. ꝛ qa id concupiuerit, iniquo aĩo fert aliũ ante se eiusdẽ boni fuisse competem. pinde aut eripere nitit̃, aut aliqua ex pte minuere, aut gloriaꝫ ipsaꝫ sibi vẽdicare. Est etiã nõnunq̃ ęmulatio eiusdẽ rei studiuꝫ ex imitatione q̃dam, ac siĩtudine, nõ autem ex inuidia. vt cũ dicimus Thesei gesta Herculis ęmulatuꝫ fuisse. tũc nõ vituperãda est ęmulatio, sed laudãda, si virtutes, bonas artes, rectasq₃ actiões imitat̃. Hac opinione ductus Cicero quũ apud Cęsarẽ p. M. Marcelli restitutione oraret: dixit illũ ęmulũ, atq₃ imitatorem studioꝝ suoꝝ extitisse. eiusmodi ęmulatio nõ mõ in studijs bonarũ artiũ perutilis est, sed etiã regib⁹, imperatoribusq₃ pnecessaria. Pręhet eni quasi exemplar qđdam agendę vitę, regendiq₃ imperij. Nam sicut Aristoteles Platonẽ pceptorem suũ, ꝛ veterem academiã sibi ad imitãdum pposuit, vt in mediocritate virtuteꝫ poneret, ꝛ sicut Cicero in dicẽdo Demosthenẽ, cui⁹ dicendi virtutes imitaret̃, ꝛ Uirgilius Homerũ, Plaut⁹ Epicarmuꝫ siculum, Gallus euphoriona Chalcidẽsem elegiaruꝫ poetam, cuius in buccolicis meminit Uirgilius, sic reges, imperatores, ac duces efficere debent, vt in pace quasi virtutũ ęmuli Euagorã, Agesilaũ, Numã imitẽtur: in bello autẽ Camillum, Scipionẽ, Cęsarem, Alexãdrum, aut pclaros alios quosq₃, quoꝝ qdeꝫ ęmulatio quasi optimi exẽplaris instar illos ad pfectę laudis, ac glorię cumulũ perducet, ęmulatio nõnũq̃ compellit ad maioꝝ puocationem. Uñ in fabulis scribunt poetę Marsyaꝫ Celenũ ab Apolline superatuꝫ scythico flagello grauiter fuisse cęsum. Et Thamyrã Odrysium a musis, quas ad citharę certamẽ puocauerat, nõ modo victũ, sed excęcatũ fuisse, illiusq₃ citheram in baralã fuisse cognominatum. Hęc de ęmulatione reperimus apud Latinos, Arist. aũt, ęmulationem, quę ζῆλος dicit̃ a gręcis, Aliter definit. ꝛ loquens suspensiue vsq₃ ibi. [Necesse est] pmo definit eam, ꝛ dicit. [Nã si ęmulatio dolor quidaꝫ est, qm̃ bona honorabilia, quę ipse quoq₃ asseq posset, natura siĩibus ad esse videant̃, non qm̃ aĩjs, sed qm̃ non sibi quoq₃ insunt.] Hęc est definitio. dixit autẽ dolor, quatenus vt ipsemet se exposuit, ęmulator dolet, non qa bona illa insunt alteri, sꝫ qa nõ sibi insunt. pꝑter quã particulã subiũgit differẽtiaꝫ iter ęmulationẽ, ꝛ inuidiã, ꝛ dicit. [Ob quã rem ꝛ pbum qdem ęmulatio est, ꝛ pboꝝ:] ꝛ h̃ si bona illa fuerint honesta. [inuidia ꝟo iprobuꝫ, ꝛ iproboꝝ.] cui⁹ rõneꝫ assignat: ꝛ dicit. [Quippe cũ ille qdem] .s. ęmulator, [vt ad ꝯsequẽda bona] .s. honesta [se pparet, ęmulatione cõcitat̃, hic autẽ] .s. inuidus [pꝑter inuidiã primo impedimẽto est,] ne suũ cõsequatur finẽ, hac definitiõe proposita, exponit ęmulatiuos p gñalem locuꝫ, ꝛ terminat suspẽsionem: ꝛ dicit. [Necesse est eos eẽ ęmulatiuos, qui se ijs bonis dignos arbitrant̃, quę non hñt,] ꝛ alij hñt, modo sit possibile ea habere, qđ addẽdũ est, cui⁹ rõneꝫ dicit. [Nemo enim exquirit ea] .s. bona, [quę videntur impossibilia.] Hęc gñatim de ęmulatiuis.

Iccirco iuuenes atq₃ magnanimi hĩ sunt.

Nunc p spẽm assignat loca, quoꝝ primuꝫ affert: ꝛ di-

Cicero tusculanaꝝ quęstionũ lib. 4.

De imitatoribus.

cit.[Iccirco iuuenes, atq3 magnanimi hmōi sunt]s. emulatiui. quoniā hi sperant se hmōi bona obtinere. Senes vero, et pusillanimi non, quia tales nihil se obtinere sperant.

¶ Et qui ea bona habēt, quibus pclari viri digni sunt. Hęc autē sunt diuitię, multorū gratia, principatus, et hmōi, quasi eni suū sit bonos esse. et qm̄ hęc bona ꝯueniūt iis, qui boni sunt, ppter illa emulatiui sunt.

¶ Assignat 2m locum, et dicit.[Et qui ea bona habent,] vel apti sunt hēe, quibus pręclari digni sunt,]hi emulatiui sunt. exponit autē hęc bona: et dicit.[Hęc autem sunt] diuitię, [multorū gratia,] et amicitia, [principat⁹, et hōi,]assignat rōnem quare qui hęc habēt, sunt emulatiui, et dicit. Dico hos eē emulatiuos[quasi suū sit,] et nullius alterius[bonos] i. pclaros[esse]et habere hęc bona. cum eni isti putant oia esse sua, et suum eē pclaros videri, emulātur aliis, qui sunt vel euadūt pclari. ¶ Quo vero ad rem attinet, hęc bona dicūtur, non q2 soli pclari ea hñt, qm̄ ēt praui hoies ea hñt, et qdē plerūq3. S3 dicunt talia, q2 nō est dignū ea hēe, nisi pclaros hoies.

¶ Et quos cęteri dignos arbitrantur.

¶ Assignāt 3m locum: et dicit.[Et]sunt subaudi emulatiui illi, [quos cęteri dignos arbitrant.]Hi eni, ppter honorē sibi tributum a cęteris, nollent alios esse honoratos, et sic sunt emulatiui eorum, qui honorantur.

¶ Et quorū maiores aut cognati, aut domestici, aut gens, aut pr̄ia pclara, ii de his emulatiui sunt. Sua enim hęc putant, et se his esse dignos.

¶ Assignat 4m locū, et dicit.[Et quorū maiores, aut cognati, aut domestici, aut gens, aut patria pclara, ii sunt emulatiui, et de his bonis]honorabilibus, quę superius exposita sunt. et assignat eā rōnem: et dicit.[Sua enī h putant,]et nulli⁹ alterius, [et se] s. solos[his] s. bonis honorabilibus[eē dignos,]ideo pp singularitatē possessiōis quā cupiūt, sunt eorū zelotypi atq3 emulatiui.

¶ Si autē sunt honorabilia bona emulabilia, necesse est virtutes quoq3 hmōi esse.

¶ Cū dixisset de emulatiuis, nūc de bonis emulabilib⁹ assignat loca, quorū pmū affert, et dicit.[Si autē honorabilia bona sunt emulabilia,]vt superius dictum est. [Necesse est virtutes quoq3 hōi esse] s. emulabiles. nā in his potissimum honor significatur, cū honor sit virtutum pręmium.

¶ Et quęcūq3 aliis vtilia, et ad benefaciēdū apta sunt. Benefacientes enim atq3 probos honorant.

¶ Assignat 2m: et dicit.[Et]sunt emulabilia[q̄cūq3 aliis vtilia, et ad benefaciēdum apta sunt,]vt potētia, principatus, et amicitia, et assignat causā: et dicit.[Benefaciētes enim atq3 probos honorant]similiter igitur per locū a ꝯiugatis bona ad bñfaciēdū apta sunt honorabilia.

¶ Et ea bona, quibus primi fruuntur, vt diuitię, ac forma, magis q̄ sanitas.

¶ Assignat 3m locum: et dicit.[Et ea bona]sunt emulabilia, [quibus primi fruuntur, vt diuitię, ac forma,]et sanitas, his eni oibus fruimur, verum diuitiis, et forma fruimur magis q̄ sanitate. Nam sanitate aliena non fruimur, sed alienis diuitiis, atq3 aliena pulchritudine bene fruimur.

¶ Manifestū autē est, et qui sunt emulatione digni. Sūt eni3 qui hęc, taliaq3 possidēt, veluti fortitudinem, sapiētiam, principatu3. Nam principes multis benefacere pñt, duces, oratores oēs, qui talia possunt.

¶ Cū3 dixisset de bonis emulabilibus, nūc dicit de iis, qui sunt emulatione digni, et assignat pmum locū: et dicit.[Manifestū autē est et qui sunt emulatione digni, sunt eni qui hęc taliaq3]bona vtilia, et ad bñfaciēdum apta[possidēt, veluti fortitudinē, sapientiam, pncipatum,]et assignat rōnem: et dicit.[Na3 pncipes multis benefacere possunt duces]etiā qui milites gubernat, [oratores oēs qui talia possunt,]oēs eni hi honorant, ergo et bona quibus hi tales sunt, ēt honorabilia sunt.

¶ Et quibus vellent multi siles eē, aut multi noti, aut amici multi, aut quos multi admirant, aut quos ipsi admirantur.

¶ Assignat 2m locum: et dicit.[Et]subaudi illi sunt emulatione digni, [quibus vellent multi siles esse]ppter illorū excellētiā, [aut]quibus vellēt similes eē[multi noti] dignique emulatiōe. [aut]quibus[multi amici]sunt, [aut]illi[quos multi admirantur, aut quos ipsi] s. q admiratione digni sunt, [admirantur,]omnes eni tales ppter excellentiam sunt emulatione digni.

¶ Et quorū laudes, atq3 decantationes vel a poetis, vel ab historiographis dicūtur.

¶ Assignat 3m locum: et dicit.[Et]illi sunt emulatiōe digni, [quorū laudes, atq3 decantationes, vel a poetis, vel ab historiographis dicunt.]hoc pacto emulatione dignus erat Achilles, apud Alexādrū, nā Achillis laudes cecinit Homerus: qđ desiderauerat Alexander.

¶ Despiciūt autem ꝯtrarios. Despectus enī emulationi contrarium est, et emulari ei, qđ est despicere.

¶ Nūc agit de despectu, qui est ꝯtrium emulationi, et primo exponit despiciēda: et dicit.[Despiciūt autē contrarios] i. ea, quę nō sunt emulatione digna, et assignat causam: et dicit.[Despectus eni emulationi ꝯtrium est: et emulari ei, qđ est despicere.]ergo illa, quę sunt cōtraria eis, de quibus diximus, despiciēda sunt. ¶ Quo vero ad rē attinet, emulatio est cōtraria inuidię quo ad modū se habendi, nā inuidus dolet de bonis alienis, nō et excellāt alios, sed vt destruant alii. Emulus vero dolet de bonis alienis, vt alios excellat. Quo vero ad rōnē obiecti, emulatio cōtraria est despectui, nam emulatio est de bonis excellētibus. Despectus vel nō de bonis, vel nō de bonis excellētibus. etiā l3 despectus sit vna causarum irę, tamē potest esse affectus ꝯtrarius emulationi. nā vnus affectus esse potest causa alterius.

¶ Necesse est autē qui ita se habent, vt alios emulētur: aut, vt ipsi emulatione digni sint, eorum despectores esse.

¶ Cum exposuisset despicienda, nūc exponit despectiuos: et dicit.[Necesse est autē, qui ita se habēt, vt alios emulent] i. qui sunt honorabiles, [aut vt ipsi emulatione digni sint, eorū despectores esse]subaudi, qui nec sunt honorabiles, nec digni emulatione. Quare honorabiles, atq3 emulatione digni despectiui sunt, eorū, qui nec sunt honorabiles, nec emulatione digni.

¶ Et eorū, q mala habēt cōtraria bonis emu-

labilibus. Quapp sępe numero despiciunt fortunatos, cũ absq3 honorabilib⁹ bonis adest eis fortuna. Quibus igitur rebus affect⁹ fiunt, τ quibus dissoluuntur, τ ex qbus persuasiones fiunt, dictum est.

¶ Assignat nũc despectibiles: τ dicit. [Et eos] s. despecti ui despiciunt, [qui mala habẽt cõtraria bonis ęmulabilibus,] vt vitia, quę virtutibus cõtraria sunt. Et hoc pbat quasi a signo: τ dicit. [Quapp sępe numero despiciũt fortunatos, cũ absq3 honorabilib⁹ bonis adest eis fortuna.] Cũ enim3 videmus diuites, aut stolidos, aut prauos, solemus eos appellare aureu3 vellus, vel aliqd tale. Tũc epilogat: τ dicit. [Quibus igit reb⁹ affect⁹ fiũt.] scz in nobis, [τ qbus dissoluũtur, τ ex qbus] s. locis [psuasiones fiũt, dictũ est.] De arte ꝯo dicamus, (de qua Arist. nõ dixit, qa voluit ita de ea esse dicẽdũ, vt dictu3 est de alijs,) q orator (cũ opus fuerit) auditores eo mõ pręparare d3, quo se habẽt ęmulatiui, nos ꝯo, vel eos, quibus fauemus, pparare mõ, quo hi se habent, qui digni ęmulatiõe sunt. τ hęc vtraq3 ex rebus qbus aliq sũt ęmulatiui, alij ꝯo ęmulatione digni, τ per loca, quę ab his accipiũtur. Sic eni auditores ęmulatores, eos ꝯo, quibus fauemus ęmulatiõe dignos efficiem us. Ex his p3 duo esse pnecessaria ad inducẽdum auditores ad affectus, pmo pparare auditores eo mõ, eaq3 dispõne, ac pparatione, qua se habẽt, qui sunt in affectu. Scdo pręparare eos, qbus volum⁹, vt auditores se habeãt in affectu. Verũ hęc duo tribus pficiũtur, nã op3 scire p loca sua quo mõ se h3 qui afficit, τ quo mõ se h3 ille, cui afficit, τ quę sunt. s. res qbus ille qdem afficit, hic aute3 est cui afficit. τ hęc oia suis locis, ac cõsiderationib⁹: vt diximus. Illud tamẽ attendẽdu3 nõ semp sufficere auditores mouere ad vnũ affectu3: ppterea ad tot mouẽdum est, ad quot mouere opus est: qđ fieri posse p3 aggregando oẽs, singulasq3 artes, oia singulaq3 loca, de qbus dictum est. Nec hęc ars, quę docet iudices mouere ad affectus, vtilis est generi iudiciali tñ, cui pest iudex, sed cęteris oĩbus, pręsertim deliberationibus publicis, atq3 priuatis. Orator ad bonũ publicũ atq3 priuatũ ex hac mouẽdi art: poterit iratos aios sedare, τ ad irã inducere. Inimicos conciliare, atq3 dissoluere, poterit τ potẽtes ad timorem ducere, qui interdum nec deos timẽt. Insuper timẽtes ad fiduciã, atq3 audaciã cõmouere: qđ bellicis disciplinis valde vtile videt. poterit inuerecũdos ad verecũdia3, τ verecũdos ad inuerecũdiã ẽe impellere. Pręterea poterit reducere ingratos, qui beneficia accepe rũt, ad gratiarũ actiões. Ad hęc viros ad cõmiserationẽ, τ pro arbitrio misericordiã tollere, τ indignationẽ inducere. Ad inuidiã concitare, τ ad ęmulatione3 trahere. Poterit deniq3 si opus fuerit hęc oia simul facere, aut qdã, aut vnum, aut p arbitrio hęc tollere, mõ orator (vt diximus) sciat quo mõ se habeãt, q in affectu sunt, τ quo mõ se habeãt illi, cõtra quos sunt in affectu, τ quę, quotq3 res sint, qbus vtriq3 disponũtur. pparando eni3 vtrosq3 ex rebus hĩ, orator persuasit. Hactenus de vsu arte afficiendi. ¶ Egit igit Aristo. de ira, τ mãsuetudine, de amore τ odio, de timore τ fiducia, de verecũdia τ inuerecũdia, de gratia referẽda τ ingratitudine, de misericordia τ indignatiõe, de inuidia τ ęmulatione, τ despectu. ¶ Mirũ est cur de spe, atq3 desperatione nõ dixerit. Verũ anteq3 de spe, atq3 desperatione differit, qritur vtrũ ęmulatio ppter bona tẽporalia sit semp bona. videt q sic, nam si ęmulatio sit dolor de bono alterius, nõ qꝛ alius h3 illud bonum, sed

[Margin: Affect⁹ de q⁹ egit Ari.]

[Margin: De ęmulatio ne digressio.]

qꝛ nobis deest bonũ huiusmodi. modo hoc videt oĩno laudabile. igit ęmulatio est semp laudabilis. Dicendũ ęmulationẽ interdum eẽ ppter bona honesta, τ hęc ęmulatio semp est bona, atq3 laudabilis. Interdũ est ppter bona tẽporalia, τ hęc p̃t eẽ aliqñdo laudabilis, aliqñdo illaudabilis. Si eni fuerit ppter bona tẽporalia nõ ordinãdo ea ad bona honesta: sed in eis finẽ vltimum cõstituẽdo, hęc ęmulatio nõ solu3 nõ est bona, sed detestabilis. Pręterea si fuerit ordinãdo bona temporalia ad bona honesta, si longe plura fuerint, q̃ pro bonis honestis fuerint necessaria, etiã ęmulatio vitupe rabilis est. At si fuerit ppter bona tẽporalia ordinãdo ea ad bona honesta ea ratiõe, qua opus est, hęc ęmulatio est laudabilis, τ optima. Post hoc de spe dicẽdũ, τ pmo de eius definitione, τ dicẽdũ spe3 eẽ expectationem boni, futuri, ardui, possibilis, requirit eni pmo ad rõnem spei, vt sit expectatio τ per hoc differt ab ira, q̃ est imaginatio vlciscendi. Scdo, vt quod nos imaginamur adipisci, atq3 expectamus sit bonũ, qꝛ nõ est species, nisi de bono, τ per hoc differt spes a timore: q est de malo. Tertio, vt sit futurũ, non eni spes est de psenti iam habito, τ p hoc spes a gaudio differt, qđ est de pręsenti bono. Quarto, vt illud sit arduũ, τ cu3 difficultate adipiscibile: nõ eni aliqs dicit sperare minimu3, qđ statim in sua potestate habere p̃t. Et p hoc spes differt a desiderio, qđ est de futuro bono absolute. Quito, vt illud bonũ sit possibile acqri, nemo eni sperat id, qđ acqrere non p̃t. τ p hoc spes differt a desperatiõe dĩt. Est igitur spes expectatio boni futuri ardui, possibilis, τ qz fm hanc definitionẽ videt spes ptinere ad vim cognitiuam, nã si spes est expectatio, cũ expectatio videatur ad vim cognitiuã attinere, cuius est expectare, tũc videret spes non ad appetitiuã, sed ad cognitiua3 attinere, cuius 3tium p3, qꝛ est de bono, qđ est obiectũ appetitiuę virtutis. Propterea aliter spes definiri p̃t, vt spes sit motus appetitiuę virtutis cõsequẽs apphensionem boni futuri ardui, possibilis adipisci. S3 qꝛ pma definitio ẽt laudat a viris optimis, ideo p̃t dici spem esse expectationẽ ppter inspectionẽ virtutis cognitiuę, quę pręcedit. Nõ eni p̃t esse appetitio boni, nisi illud pdemonstret a virtute cognitiua. Deinde declaremus quo mõ spes se habeat cũ amore, τ dicamus spe3 duo respicere posse, bonũ sperabile, vt ppriu3 obiectu3, τ id per qđ sit nobis aliqd possibile, vt iuuans ad ꝯsequendum pprium obiectũ. Cũ eni3 bonũ sperabile sit arduũ possibile. Arduũ autẽ aliqñ sit nobis possibile, non p nos, s3 per aliud, ideo spes q̃tenus respicit bonũ sperabile, vt sic spes ab amore pficiscitur. qꝛ non est spes nisi de bono amato. Quatenus ꝯo spes respicit eũ, per quẽ illud arduum sit nobis possibile, vt sic amor pficiscit a spe, qa eni speramus per aliquẽ nobis posse bonum adesse, mouemur in ipm, sicuti in bonũ nostrum. τ sic incipimus ipm amare. q̃ hoc pacto amor a spe pficiscit. Declaremus insup spem pmouere ad agẽdum, pmo rõne sui obiecti, qđ est bonum arduu3 possibile. existimatio eni3 ardui mouet ad attentionem: existimatio possibilis nõ retardat conatu3, τ ita hõ ppter spem attẽte agit. Deinde rõne sui effectus. spes eni (vt diximus) delectationẽ facit. At delectatio iuuat actionẽ, vt perspicuũ ẽ. Quare ppter hęc duo spes pmouere videt ad agẽdu3. Ex qbus p3 qd sit desperatio. est eni carẽtia expectationis boni futuri, ppter impossibilitate3 adipiscẽdi. hęc de affectibus, deq3 arte mouẽdi ad affectũ. Tacuit tñ Arist. declarationẽ spei, atq3 desperatiõis, qꝛ nõ ita necessariũ affect⁹ vtũ ad psuadẽdũ, sicuti cęteri, de qb⁹ dixit.

[Margin: Digressio de spe τ desperatione.]

[Margin: Desperatio.]

DE ARTE PERSVADENDI IVVENIBVS.

Mores autem (quales quidam sint) ⁊ affectus, ⁊ habitus, ⁊ etates, ⁊ fortunas dicamus post hec,

Quia orator non tantum morata vel affecta oratione persuadet, sed etiam accommodata ad personas pro more, atque etate, fortunaque, nam alia persuasio iuueni, alia seni, alia viro, insuper alia nobilibus, alia diuitibus, alia potentibus fortunatisque ipsis accommodatur, iccirco de locis persuadendi pro diuersitate horum dicendum est. nec ab ratione. nam quemadmodum affectus euariant iudicium, ita quoque mores, ⁊ que hec sequuntur proponit igitur intentionem suam, ⁊ dicit. [Mores autem dicamus post hec, quales quidam sint, ⁊ affectus, ⁊ habitus, ⁊ etates, ⁊ fortunas] etiam dicamus post hec. dicamus quidem mores. s. qui sequuntur etates ⁊ fortunas, affectus vero dicamus solum: vt cognoscatur differentia inter mores, qui sequuntur hec, ⁊ affectus, qui sequuntur propria obiecta.

Dico autem affectus quidem iram cupiditatem, ceteraque huiusmodi de quibus prius diximus, habitus vero virtutes ac vitia: de quibus etiam dictum est prius, ⁊ ad hec que singuli eligunt, quorumque actiui sunt. Etates vero sunt iuuentus ⁊ virilitas, ⁊ senectus. Fortunam autem appello nobilitatem, ⁊ diuitias, ⁊ potentiam, ⁊ horum contraria. Uniuersaliterque secundam ⁊ aduersam fortunam.

Cum proposuisset dicere quasi omnia, per que persuadet orator preter rem, nunc declarat que sunt exposita, ⁊ ea, que restat exponere, vt. s. habeatur differentia eorum, que dicta sunt, ad ea, que sunt dicenda: ⁊ dicit. [Dico autem affectus iram] i. omnes eos, qui pertinent ad virtutem irascibilem, [cupiditatem, ceteraque huiusmodi,] qui pertinent ad virtutem concupiscibilem, [de quibus prius diximus,] ⁊ sic de his non est amplius dicendum. [habitus vero] sunt [virtutes, ac vitia,] que generantur ex crebris actionibus, [de quibus etiam dictum est prius] libro primo, vbi [⁊ ad hec] dictum est, [que singuli eligunt] hoc est de eligibilibus, [quorumque actiui sunt,] quia supponentes finem, eligunt media ad finem. ⁊ sic de habitibus, ⁊ his non est amplius dicendum. deinde exponit, que restat dicere: ⁊ dicit. [Etates vero sunt iuuentus, ⁊ virilitas, ⁊ senectus.] nam licet medici plures etates considerent, rhetorici tamen tres, quatenus solum tres sunt, que mores diuersificant. [Fortunam autem appello nobilitatem, ⁊ diuitias, ⁊ potentiam, ⁊ horum contraria] ignobilitatem, paupertatem, ⁊ impotentiam. [Uniuersaliterque] fortunam appello [secundam, ⁊ aduersam fortunam.] Quare mores, qui hec sequuntur, restat dicere. vt de moribus iuuenum, virorum ⁊ senum, de moribus nobilium, diuitum, ⁊ potentum restat dicere etiam. nec iniuria quidem, nam etas fert suos mores, nobilitas, diuitie potentia, secunda ⁊ aduersa fortuna suos: vidimus enim aliquos, qui mutata fortuna ⁊ potentia, ⁊ dignitate, mutauerunt mores.

Iuuenes igitur moribus sunt ad cupiendum apti.

Nunc prosequitur de etatibus, ⁊ primo de moribus iuuenum, quorum loca primo accipit a cupiditate, assignatque quasi primum locum generalem, ⁊ dicit. [Iuuenes igitur moribus sunt ad cupiendum apti,] causa autem, quia iuuenibus omnia videntur noua: nouorum autem semper est cupiditas, ⁊ vocat Arist. iuuenes vsque ad. 30. annos, nam eousque semper crescit homo.

Et potentes facere quecunque cupiunt.

Assignat 2m locum, ⁊ dicit. [Et potentes facere quecunque cupiunt] i. ⁊ sunt executiui cupiditatum, quas habent: quoniam abundant in tenuitate, ⁊ caliditate sanguinis: quas sequitur velocitas in agendo.

Et maxime ex cupiditatibus, que ad corpus attinent, eius sequaces sunt, que in rebus venereis est.

Assignat 3m locum: ⁊ dicit. [Et maxime ex cupiditatibus, que ad corpus attinent, eius sequaces sunt, que in rebus venereis est.] nam abundant sanguine: ex quo fit semen genitale. Est enim semen genitale excrementum vltimi alimenti, cuius vna pars transit in membra, altera, que excrementum dicitur, transit in semen genitale. ⁊ quia abundant iuuenes semine, ideo maxime vigent in venereis cupiditatibus.

Et in hac incontinentes.

Assignat 4m locum, qui sequitur ex tertio, ⁊ dicit. [Et in hac] s. venerea cupiditate [incontinentes.] sequitur autem hic locus ex tertio, quoniam si abundant iuuenes cupiditatibus venereis, necesse est vt in eis sint incontinentes, atque vincibiles.

Et mobiles valde ⁊ in cupiditatibus sunt cito fastidientes, ⁊ vehementer quidem cupiunt, cessant autem celeriter. Uoluntates enim acutas habent, ⁊ non magnas, veluti egrotantium sitis, aut fames.

Assignat 5m locum: ⁊ dicit. [Et mobiles valde,] ⁊ exponit in quibus valde mobiles sunt iuuenes: ⁊ dicit. [Et in cupiditatibus sunt cito fastidientes,] cuius rationem affert: ⁊ dicit. [Et] pro quia [vehementer quidem cupiunt, cessantque celeriter:] ergo sunt valde mobiles. Quod autem cessent celeriter, probat: ⁊ dicit. [Uoluntates enim] iuuenes [acutas habent, ⁊ non magnas] i. longo tempore perdurantes [veluti egrotantium sitis, aut fames] acuta est, non tamen magna. Egroti enim nunc cupiunt hunc cibum, nunc illum, nunc potum hunc, nunc illum. in nullo tamen persistunt longo tempore, cum nullius omnium horum est, quia sicuti animam ac corpus facile mutabile habent, ita quoque in cupiditatibus mutabilem appetitum: per quem, nec in hoc, nec in illo diu possunt morari. Hec de moribus iuuenum per loca, que accipiuntur a cupiditate.

Et ad irascendum apti sunt.

Cum assignasset mores, qui accipiuntur per loca assignata ab ipsa cupiditate, nunc assignat mores iuuenum, qui accipiuntur per loca assignata ab ira: ⁊ affert primum: ⁊ dicit. [Et ad irascendum apti sunt,] patet propter acuitatem, ⁊ plenitudinem sanguinis.

Et acute ire.

Assignat 2m locum, ⁊ dicit. [Et] sunt iuuenes [acute ire,] acute quidem, quia velocis, non tamen magne ire, quia non diu durat iuuenum ira propter tenuitatem sanguinis.

Et potentes assequi impetum.

Assignat 3m locum, ⁊ dicit. [Et] s. iuuenes sunt [potentes assequi impetum] ire, est autem impetus ire velox vltio: quam iuuenes facile assequuntur, quia plenitudine sanguinis non timent, etiam quia sunt inconsulti, ⁊ inexperti.

Et vincuntur ab ira: quia propter ambitionem contemni non patiuntur: sed moleste ferunt, si putauerint iniuriam sibi fieri.

Assignat 4m locum: ⁊ dicit. [Et vincuntur ab ira, quia propter ambitionem contemni non patiuntur, sed moleste fe-

tum, si putauerint iniuriā sibi fieri], ppter hāc ergo cām iuuenes vltiui sunt, ⁊ celeres ad vltiones.

Et ambitiosi quidem sunt. Immo magis contentiosi. excedere nāqꝫ iuuētus cupit, ⁊ victoria excessus quidam est.

Assignat 5ᵐ locū: ⁊ dicit. [Et] s. iuuenes [ambitiosi quidem sunt,] hoc honoris pcupidi, simulqꝫ addit locū 6ᵐ, ⁊ dicit. [Immo magis cōtentiosi] cuius rōnem assignat: ⁊ dicit. [Excedere nāqꝫ iuuētus cupit, ⁊ victoria excessus qdam est.] igit̄ appetit vincere vt excedat, ⁊ sic contēdit. Sunt eni iuuenes honoris cupidi, carentes honorum, qa non multum in honoribus pmāserūt, ⁊ pp hāc causam cupiunt victoriā, ⁊ quia victoria potiri nō possunt, nisi contēnendo, ideo sunt contentiosi.

Et horum duorum magis q̄ȝ pecuniaruȝ studiosi. Pecuniarum autem studiosi minime sunt, quoniam nōdum indigentiaȝ experti sunt, sicuti elogium Pythaci in Amphiraum continet.

Hactenus de moribus iuuenū, qui accipiuntur ab his locis, quę sunt irę. Nūc assignat loca morū iuuenuȝ ab inexperientia: quorꝫ primū affert, ⁊ dicit. [Et horꝫ duorum] s. honoris, ⁊ victorię [magis q̄ȝ pecuniarū studiosi] sunt iuuenes. Et assignat cām: ⁊ dicit. [Pecuniarꝫ autem studiosi minime sunt] s. iuuenes, [qm̄ nondū indigētiam experti sunt, sicuti elogium Pythaci in Amphiraum continet,] vbi iuuenum inexperientia rephēdit̄, quam habent circa indigentiam.

malitiosi κακοήθεις malegni more. simplices εὐήθεις bñ morati.

Nec malitiosi, sed simplices. nōdum enim versutias multas inspexerunt.

Nunc assignat 2ᵐ. ⁊ dicit. [Nec] subandi iuuenes sūt [malitiosi, sed simplices,] cuius rōnem assignat: ⁊ dicit. [Nōdum eniȝ versutias multas] s. cōtra se paratas [inspexerunt.] ideo non sunt versuti.

Et creduli, quoniam nōduȝ in multis decepti sunt.

Assignat 3ᵐ locum: ⁊ dicit. [Et] iuuenes sunt [creduli, quoniaȝ nōdum in multis decepti sunt.] Hęc de moribus iuuenum, qui sumūtur a locis inexperientię.

Et spei bonę. Sic enim a natura percalidi iuuenes, quēadmodū qui vino pleni sunt.

Nunc de moribus iuuenū per loca, quę accipiūtur a spe, quorꝫ p̄mum affert: ⁊ dicit. [Et] sunt iuuenes [bonę spei,] ⁊ pbat hoc tribus rōnibus, quarū p̄maȝ assignat: ⁊ dicit. [Sic eniȝ a natura iuuenes pcalidi sunt, quēadmodum qui vino pleni sunt.] vinolenti eni vino, iuuenes sanguine pleni sunt, ⁊ qa calor existēs in mēbris ppter copiam sanguinis audacem reddit hominez, de se confidentem, ideo iuuenes sunt bonę spei, copia caloris qui in membris est eorum.

Et simul, quoniam nondum in multis repulsam passi sunt.

Assignat scdam rōnem: ⁊ dicit. [Et simul] subandi qa iuuenes sunt calidi, sunt bonę spei, est alia rō, quę accipitur ab inexperiētia, [qm̄ nonduȝ in multis repulsam passi sunt] in his, quę sperarunt: non eniȝ diu vixerūt, vt potuissent multas repulsas pati.

Et viuunt maxime spe, qm̄ spes futuri est, memoria autem pteriti. At iuuenibus futurum quidem multum restat, p̄teritū autē breue est. Primo enim die nihil meminisse putant, sperare ꝟo cuncta.

Assignat 3ᵐ rōneȝ: ⁊ dicit. [Et viuūt] iuuenes [maxime spe, qm̄ spes futuri est,] Est eni (vt diximus) spes expectatio boni futuri, [memoria aūt p̄teriti. At iuuenib⁹ futurum qdem multū restat,] qa ordine naturali lōge magis viuere debent, q̄ȝ vixerint. [Pręteritū aūt breue,] qa longe minus vixerūt, q̄ȝ victuri sunt. Hac ratiōe pꝫ eos eē inexpertos, qa parū vixerunt memorię, spei aūt esse multę, qa ordine nāli sperāt se multū victuros esse, quare ⁊ multa posse facere. Assignat ad h̄ signum: ⁊ dicit. [Primo eni die] s. iuuētę, quo incipiunt cognoscere ea, quę fecerūt, [nihil meminisse] eorꝫ, quę fecerunt, [putant,] ppter breuitatē tēporis, in quo pficit̄ memoria factorꝫ, dico nihil meminisse putāt cōparatione eorum, quę facere sperāt, [sperare ꝟo cūcta] putāt se posse facere magnitudine temporis, in quo viuere sperāt. Patet ergo iuuenes esse bonę spei.

Et facile seducūtur, ppter id, quod dictuȝ est, quia facile sperant.

Cū assignasset vlem locuȝ, dixissetqꝫ iuuenes esse bone spei, nūc assignat mores spāles iuuenuȝ, qui sequunt̄ ex bona spe eorum, quoruȝ primum locum affert: ⁊ dicit. [Et facile] iuuenes [seducuntur, ppter id, qđ dictum est.] vꝫ. [quia facile sperant.]

Et audaciores, tuȝ qa facile irascunt̄, tum qa bene sperant: quorꝫ illud non timere hoc autē audere facit. Nemo eniȝ iratus timet, ⁊ sperare aliquid boni audere facit.

Nunc assignat 2ᵐ locuȝ: ⁊ dicit. [Et] iuuenes sunt [audaciores,] cuius duas rōnes assignat, ⁊ dicit. [Tum qa facile irascūtur: tuȝ qa bene sperāt, quorꝫ illud] s. eos facile irasci [facit] iuuenes [nō timere, hoc autem] s. iuuenes eē bonę spei [facit] iuuenes [audere,] qđ autē facile irasci faciat nō timere, pbat, ⁊ dicit. [Nemo eni irat⁹ timet,] qđ ꝟo bene sperare faciat audere, probat: ⁊ dicit. [Et sperare aliquid boni audere facit.] ergo qui facile irascunt̄, ⁊ bene sperāt, audaciores sunt, iuuenes facile irascunt̄, ⁊ bñ sperāt, igit̄ iuuenes audaciores sunt.

Et verecundi. Nōdum eni alia honesta eē existimāt. Sꝫ legibus solū castigati sunt. castigati sunt πεπαιδευ/μένοι eruditi sunt instituti sūt.

Assignat 3ᵐ locum: ⁊ dicit. [Et verecūdi] subandi iuuenes sunt, cuius rōnem affert: ⁊ dicit. [Nōdū eni alia] subaudi bona [honesta eē existimāt] i. sperāt, p̄ter bona honorabilia, nō eni sperant bona vtilia, [sed legib⁹ soluȝ castigati sunt,] in qbus honesta p̄ponunt̄: in qb⁹ cōsistit honor, ⁊ glia, ideo honesta colunt, ⁊ sperāt, ⁊ ppterea sūt verecūdi: ē eni verecūdia timor vituperatiōis.

Et magnanimi, nā neqꝫ vnq̄ȝ e vita humiliati sunt. Sed necessariorꝫ sunt expertes. ⁊ dignos se magnis putare magnanimitatis est, id ꝟo bene sperantis. necessariorꝫ ἀναγκαίων periculorum

Assignat 4ᵐ locum, ⁊ dicit. [Et] iuuenes sunt [magnanimi,] cuius duas rōnes affert, quarū p̄maȝ assignat ab inexperientia periculorꝫ: ⁊ dicit. [Nā neqꝫ vnq̄ȝ e vita humiliati sunt.] nō eni passi sunt repulsas, quibus vita vilis existimat̄: ⁊ humilis. [sed necessa] torū i. periculorꝫ, quę necessario pungūt in vita, [sunt expertes,] ergo inexperientia periculorꝫ, quę necessario in vita contingūt, sunt magnanimi. Scdaȝ ꝟo rōneȝ assignat ab ipsa spe: ⁊ dicit. [Et dignos se magnis putare,] vt se putant

iuuenes,[magnanimitas est,id est]. se magnis dignos esse putare,[bene sperantis]est.igitur spei magnitudie iuuenes sunt magnanimi. Hec de moribus iuuenum,q accipiuntur per loca spei.

¶ Et in agendo honesta potius eligũt,q̃ vtilia. Moribus eni viuunt magis q̃ ratiocinatione. Ratiocinatio autem vtiliũ est,virtus vero honesti.

¶ Nunc assignat mores iuuenũ per loca,quę sumunt a carentia rõcinationis,quorũ primum affert:z dicit.[Et in agẽdo honesta potius eligũt]iuuenes[q̃ vtilia.]cui9 rõnem affert:z dicit.[Moribus eni viuunt,]qui continẽtur in legibus ciuitatis[magis q̃ rõcinatiõe,]vt pri9 dictum est[rõcinatio autẽ vtiliuz.]naz hoies rõcinantur,z cõsultant de vtilibus ad finez.[Uirtus vero]i. mores,qui in legibus cõtinent,[honesti]i. quoniam iuuenes viuũt legibus,ideo in agẽdo honesta eligunt.

¶ Et amicoruz studiosi,sodaliumq̃ multo magis q̃ cęterę ętates obseruatores. Nam in cõuiuendo gaudent,nondũq̃ ad vtilitatẽ quippiam iudicãt.quare nec amicos.

¶ Assignat 2m locum:z dicit.[Et]iuuenes sunt[amicorũ studiosi,sodaliũq̃]qui sunt eiusdẽ ętatis[multo magis q̃ cęterę ętates obseruatores.]cuius rõnez affert:z dic.[Nam in cõuiuendo gaudent,]cuius cãm p notam copulationis q̃si subiungit:z dicit.[Nõdũq̃ ad vtilitatẽ quippiã iudicant,]sed ad honestũ.[quare nec amicos]iudicãt ad vtilitatẽ,sed ad honestũ,pp̃ter amicos,z sodales obseruant,z totũ hoc est,qa nõ ratiocinant,sed viuunt moribus,qui cõtinentur in legibus.

¶ Et oĩa nimis vehemẽtiusq̃ peccant,cõtra Chilonis dictum. Nimis enim agunt in oĩbus.nimis amant.nimisq̃ oderũt, z cętera omnia similiter.

¶ Assignat 3m locum:z dicit.[Et]iuuenes[oĩa nimis vehemẽtiusq̃ peccant cõtra Chilonis dictuz,]ne quid nimis.[Nimis eni agunt in oĩbus,nimis amant,nimisq̃ oderũt.z cętera oĩa similr]nimis,quę oĩa ex carẽtia ratiocinationis pficiscunt.Quo ad verba attinet,verbum cõtra Chilonis dictũ gręce est, παρα το χιλωνειον, z Egidius habebat per edulium:z sic laborat circa expositionem verbi,z quidem frustra.naz exponit,quod non est in textu.

¶ Et scire omnia putant,atq̃ affirmant. qđ etiam causa est,vt omnia nimis.

¶ Assignat 4m locum:z dicit.[Et scire oĩa putant,atq̃ affirmãt.]causa est,qa ętas illa est inuẽtionis, z non iudicij:ideo omnia,quę inueniũt,putãt ita eẽ.[quod etiã causa,vt]iuuenes faciant[omnia nimis:]quia enim putant se omnia scire,omnia nimis agunt:z hoc omne ex carentia ratiocinationis est.

¶ Et iniurias in contumeliam faciunt,nõ in malignitatem.

¶ Assignat 5m locum:z dicit.[Et]iuuenes[faciunt iniurias in cõtumeliã,non in malignitatẽ.]Non eniz id faciunt,vt noceant,sed vt excellãt,quod euenit,qm̃ iuuenes magis excellẽtię,atq̃ honori viuũt,q̃ vtilitati.Et qa in cõtumeliãdo putãt se eẽ excellentiores,ideo iuuenes iniurias faciunt in cõtumeliã,z nõ in malignitatẽ,z hoc totum eis accidit pp̃ter rõcinationis carẽtiã.

¶ Et ad cõmiserationes parati, qm̃ probos, ac bonos omnes arbitrãtur. Sua eniz innocentia cęteros metiũtur:vt idigna ipsos pati facile credant.

¶ Assignat 6m locum:z dicit.[Et]iuuenes sunt[ad commiserationẽ parati.]cuius rõnez affert:z dicit.[Qm̃]ca rentia rõcinationis[pbos, ac bonos oẽs arbitrantur. Sua eni]simplicitate ac innocentia[cęteros metiunt, vt indigna ipsos pati facile credant].

¶ Et ridiculis student. Iccirco vrbani sunt. Urbanitas eniz castigata cõtumelia est. Iuuenum igit mores huiusmodi sunt.

¶ Assignat 7m locũ:z dicit.[Et ridiculis student,]i. lasciuis,z iis oĩbus,quę ex multo sanguine pficiscunt.ex hoc 7o loco assignat 8m:z dicit.[Iccirco vrbani sunt iuuenes,]i. faceti,iocorũq̃ studiosi,cuius rõnẽ affert:z dic.[Urbanitas eni castigata cõtumelia est,]vrbani eni dicũtur,qui sciunt moderate,ac salse iocari,z qa in iocis aliqua inferũ cõtumelia,ideo dixit.[Urbanitas est castigata cõtumelia]inquãtũ vrbani,moderate,salse,z erudite,cõtumeliant:quę oĩa ex carentia rõnis pficiscunt. Demũ epilogat:z dicit.[Iuuenũ igitur mores h9 sunt] vt per loca perspicuũ est.De arte vero psuadendi iuuenibus,dicamus ex his locis.Opz eni vt orator,qui psuadet iuuenibus,vel p se,vel p alio,vt se,vel alium,vel vtrũq̃ pręper modo,quo se hz iuuenis.Debet eni orator,cum iuueni psuadet,moribus iuuenis se accõmodare,cum senib9,moribus senũ.Nã sic similitudie morũ fidem faciet.Insuper scito opz,vt orationem suã cõficiat ex his locis,per quę colligunt mores,qui cõueniũt iuuenibus,vt vel p loca irę,vel cupiditatis,vel spei,vel imprudẽtię,q̃ rõnis carentia est.Exemplũ huius attulit pater meus,q̃uis artis oĩno esset ignarus,vt in ludicris rhetoricis diximus,cũ eniz oliz puer pfectus essez cũ nutrice,quę me educauerat,volens,vt domum redirez,dixit,domi adsunt multi agni,quos ex grege duxit famulus,(placebant eni mihi in pueritia valde aĩalia) veni fili,qa tibi pulchriorem cõcedaz,hoc pacto psuasit,vt domũ redirẽ. Hactenus de arte psuadẽdi iuuenib9.

¶ DE ARTE PERSVADENDI SENIBVS.

¶ Seniores aũt ac ętate puecti,horũ fere cõtrarios,vtplurimum habent mores.

¶ Nunc de moribus senum agit,z pmo assignat locum generalem,a quo accipiũtur mores senum:z dicit.[Seniores autẽ,ac ętate puecti,horũ]i. iuuenũ[fere cõtrarios,vtplurimũ habẽt mores.]i. per seniores,ac ętate prouectos intelligit hoies vltra annos.35.

¶ Nam cuz multos iã annos vixerint,in pluribusq̃ decepti sint,atq̃ errauerint, rerum quoq̃ plurimę vitiosę sint,neq̃ firmuz putant quicquaz, z multo minus q̃ oporteat, cuncta existimant.

¶ Nunc speciatim assignat mores senum,z accipit loca ab experientia,quorũ pmuz affert,z lege suspensiue vsq̃ ibi[neq̃ firmuz]hoc mõ,[nam cũ multos iã annos vixerint,in pluribusq̃ decepti sint]i. sic sunt experti deceptiones[atq̃]in pluribus[errauerint]cũ nullus sit, q non erret,quare qui lõgo tẽpore vixit,pluries errare credit.[rerũ quoq̃ plurimę vitiosę sint,]quę inter homines pertractant.nunc terminat suspensiones:z dicit.

Neq̃

[Neq; firmum putant quicquam.] hac ratione Socrates nihil affirmabat, [et multo minus quam oporteat, cuncta existimant] i. dicunt, imo dicunt minus quam existimant. Et fortasse verbum illud, [neq; firmum putant quicquam,] dixit quo ad ipsum scire. Nam senes nihil certi affirmant, nihilq; certi negant. Uerbum autem illud, [et multo minus quam oporteat, cuncta existimant,] dixit, quo ad humana, que sub fortuna sunt. nam senes propter longam experientiam, multo minus quam oporteat cuncta humana, que sub fortuna sunt, existimant. Nam experti sunt regnorum, filiorum, aliarumq; rerum omnium mutabilitatem. Est igitur primus locus vt senes nihil certi se scire affirment, nihilq; firmi sub sole esse existiment.

Et nihil sciunt, sed ambigentes, semper forsan, ac fortassis addunt, et sic omnia dicunt, firmiter autem nihil.

Assignat 2m locum: quo ad modum loquendi, et sequitur hic locus ex primo, et lege sic, [Et] cum [nihil sciunt] i. et cum nihil putent se scire, [sed ambigentes] sint oia, [semper] cum loquuntur affirmando vel negando [addunt] notas dubitationis. vz. [forsan, ac fortassis, et sic] dubitatiue [omnia dicunt, firmiter autem nihil] et causa est, quia propter experientiam nihil putant se scire.

Et maligni sunt, nam malignitas est in deterius suscipere omnia.

Assignat 3m locum: et dicit. [Et maligni sunt] i. accipientes omnia in malam partem, est enim verbum maligni, κακοήθεις, Georgius exponit malitiosi, alij malemorati, ego vero transtuli maligni: qui tales sunt, qui oia accipiunt in malam partem, et assignat rationem: et dicit. Nam κακοήθεια. i. [malignitas est indeterius suscipere omnia] i. in malam partem cuncta suscipere. Cum enim senes experti sint multas deceptiones, ideo sunt suspecti quasi cuncta in malam partem suscipientes.

Adhuc autem suspitiosi sunt ob incredulitatem, increduli vero propter experientiam.

Assignat 4m locum: et dicit. [Adhuc autem senes suspitiosi sunt,] subaudi et increduli. suspitiosi quidem [ob incredulitatem, increduli vero propter experientiam.] quia experti sunt multas promissiones fuisse nugas.

Et propter hec, neq; amant, neq; oderunt nimis. Sed secundum Biantis preceptum et amant, vt osuri, et oderunt, vt amaturi.

Assignat 5m locum: et dicit. [Et propter hec] s. quia senes sunt increduli, et suspitiosi, [neq; amant, neq; oderunt nimis: sed secundum Biantis preceptum] senes [et amant, et osuri, et oderunt, vt amaturi.] Non enim ita aliquem amant: quin odio habere eum possint, nec ita oderunt, quin rursus eum amare possint, et horum sola experientia causa est. Hec de locis ab experientia.

Et pusillanimi sunt, vitęq; ductu deiecti. Quippe cum nullam magnum, neq; superfluum, sed que ad vitam sunt, cupiunt.

Nunc de locis morum, que sumuntur a naturę imbecillitate, quorum primum affert: et dicit. [Et] senes [pusillanimi sunt, vitęq; ductu deiecti,] nam quemadmodum in vita sunt diminuti, ita in sanguine, et in corde, et in existimationibus, atq; cupiditatibus sunt diminuti, cuius signum affert: et dicit. [Quippe cum nullum magnum, neq; superfluum, sed que ad vitam] necessaria [sunt, cupiunt:] et per superflua intelligit honores, magistratus, dignitates, et cetera cuncta, que homini insunt preter vitę necessitatem. hec senes non cupiunt propter eorum pusillanimitatem, que oritur ex imbecillitate naturę, sed solum ea cupiunt, que sunt ad vitam necessaria, cum enim in vita sunt diminuti, semper querunt ea, per que vitam sustineant: et reparent.

Et illiberales, quoniam substantia aliquid vnum ex necessarijs est. Simulq; quoniam experti quoq; sunt, non ignorant difficilem quidem esse acquisitionem, iacturam vero facilem.

Assignat 2m locum, et dicit. [Et] senes sunt [illiberales.] probat: et dicit. [Quoniam] subaudi senes solum cupiunt ea, que sunt ad vitam necessaria, sed [substantia] i. diuitię quibus homo substat in vita, [aliquid vnum ex necessarijs ad] vitam [est] igitur diuitias maxime cupiunt senes, et cum diuitias maxime cupiant, non facile eas erogant. Quare sunt illiberales. Assignat secundam rationem: et dicit. [Simulq;] cum hac ratione est alia, [quoniam experti quoq; sunt, non ignorant difficilem quidem esse] subaudi diuitiarum [acquisitionem, iacturam vero,] et bonorum amissionem [facilem.] et propter hanc obseruationem non facile donant.

Et timidi sunt, et ad pertimescendum cuncta parati. Contrario enim modo quam iuuenes dispositi sunt: sunt enim frigidi, illi vero calidi. itaq; senectus viam timori preparauit. Timor enim frigiditas quedam est.

Assignat 3m locum: et dicit. [Et timidi sunt,] senes ob imbecillitatem naturę. [Et] sunt [ad pertimescendum cuncta parati.] Quod vero timidi sint ob imbecillitatem naturę, probat: et dicit. [Contrario enim modo quam iuuenes] senes ipsi [dispositi sunt. Sunt enim frigidi, illi vero calidi.] At esse frigidum est deficere in natura, tunc concludit, [itaq; senectus viam timori preparauit; timor enim frigiditas quedam est] i. oritur ex frigiditate. At senectus semper parat ad infrigidationem. ¶ Quo vero ad verba attinet, verbum calidi, grece est δείλοι, et licet exponi possit, timidi, non tamen esset ad propositum, melius ergo Georgius transtulit. i. calidi, nam δείλον grece etiam pro meridiano (in quo viget caliditas) accipitur. Hec de locis ab imbecillitate naturę.

Et vitę cupidi sunt, ac maxime in extremo die. Cupiditas enim rei absentis est. Preterea cuius egent, id summopere cupiunt.

Nunc de locis a cupiditate, quorum primum affert: et dicit. [Et] senes [sunt vitę cupidi. et maxime in extremo die,] cuius duas rationes assignat, quarum primam affert: et dicit. [Cupiditas enim rei absentis est,] presentium enim non est cupiditas, sed gaudium. subaudiatur minor, sed vita in senibus est quasi absens. igitur senes plusquam iuuenes sunt vitę cupidi. Deinde assignat secundam rationem: et dicit. [Preterea cuius eget, id summopere cupiunt] subaudiatur minor, sed senes vita egent longe magis quam iuuenes, igitur senes longe magis quam iuuenes sunt vitę cupidi.

Et queruli magis quam oporteat. Nam et hec pusillanimitas quedam est. queruli φιλαίτιοι [illegible]

Assignat 2m locum: et dicit. [Et] senes sunt [queruli magis quam oporteat, nam et hoc] s. esse querulum [pusillanimitas quedam est.] Quo vero ad verba attinet, queruli grece est φιλαίτιοι, sunt autem φιλαίτιοι, qui ex paruis causis semper conqueruntur: atq; lamentantur. lamentari autem ex singulis paruisq; causis ad pusillanimitatem attinet, et ad cupiditates que contingunt senibus propter experientiam periculorum in translationibus antiquis philosophi, interpretati sunt amatores sui, quod qua ratione sic dixerint antiquus interpres, et Georgius, ignoro.

Et viuunt ad vtile magis quam oporteat, non autem ad honestum, quoniam seipsos amant. Nam vtile sibi, honestum vero simpliciter bonum est.

¶ Assignat 3m locu3: ꝛ dicit. [Et] senes [viuunt ad vtile, magis ꝙ oporteat, non autem ad honestum.] idest senes magis student bonis vtilibus, ꝙ bonis honestis. cā autem, [quoniam seipsos amant] .s. magis ꝙ oporteat. ꝛ quia seipsos amant magis ꝙ oporteat, ea eligūt, quibus seruentur, sed bonum vtile est, quo seruantur, cuius rationem affert, ꝛ dicit. [Nam vtile sibi, honestū vero simpliciter bonum est.] igitur ppter bonum vtile seruant̄: ꝛ sic illud magis senes eligunt.

¶ Et inuerecundi magis ꝙ verecundi. nam cū non similiter de honesto, atq3 de vtili curent, existimationem contēnunt.

¶ Assignat 4m locum: ꝛ dicit. [Et] senes sunt [inuerecūdi magis ꝙ verecūdi,] cuius ratonē affert: ꝛ dicit. [Nā cum nō silr de honesto atq3 de vtili curent,] nec cupiūt similr vtile, ꝛ honestū, [existimationē cōtēdūt,] ꝛ sic nō verecūdantur. Uerecundia enim proprie respicit existimationem, cū sit timor vituperatiōis. Quare senes sunt inuerecūdi. Hęc de locis, quę sumunt̄ a cupiditate.

¶ Et male spei sunt, tu3 ppter experientiam, quoniā plurimę reru3 vitiosę sunt, multęq3 ad peius deueniūt, tu3 ppter timiditatē.

¶ Nūc loca morum assignat a paucitate spei: ꝛ dicit. [Et male spei sunt] senes ipsi, cuius assignat duas rationes: ꝛ dicit, [Tu3 ppter experientiam, qm plurimę rerum vitiosę sunt.] quas ppter expientiā obseruarūt, [multęq3 ad peius] tādē3 [deueniūt,] qđ ēt pp experiētiā viderūt, pp hoc senes oia referūt in deteriorē ptē3, ꝛ sic non bn̄ sperant, assignat secūda3 rationem: ꝛ dicit. [Tum ppter timiditatē3.] nam quemadmodū audacia mouet ad spe3, ita quoq3 timiditas mouet ad desperationem.

¶ Et viuunt memoria magis ꝙ spe. Na3 reliquum vitę breue est. Pręteritum vero multum. At spes futurorum, memoria autē pręteritorum est.

¶ Egidius hic facit tertiā rōne3 primi loci, sed certe violenta videt̄ hęc expō. Melius aūt dicamus hic Ari. assignare 2m locum etiam a paucitate spei: ꝛ dicit. [Et] .s. senes [viuunt memoria magis ꝙ spe] .i. senes magis sunt occupati in narrandis pręteritis, quorum est memoria, ꝙ in narrādis futuris, quoꝝ est spes, vel sic senes magis cōfidūt in prudētia, quę est ex memoria pteritoꝝ, ꝙ in spe, q̄ est futuroꝝ bonoꝝ. Et assignat rōnē: ꝛ dic. [Nam reliquū vitę breue est] in senib' ipsis. [Pręteritū vero] vitę [multū. At spes futuroꝝ, memoria aūt pteritoꝝ est.] cum ergo spes sit futuri, memoria vero pteritorum, senes parum sperabunt, multum vero memorabunt.

garrulitas de ἀδολεσχίας loquacitatis nugacitatis.

¶ Quod quidem causa est etiā garrulitatis ipsis. Perseuerant eni3 pterita narrātes. quoniam recordantes voluptate afficiūtur.

¶ Corollarie quasi ex dictis dat 3m locu3: ꝛ dicit. [Quod quidem] .s. quia viuunt memoria pteritoꝝ [cā est ēt garrulitatis ipsis] .i. cā est vt senes sint garruli, quasi semp occupati in narrādis pteritis. Assignat rōnē: ꝛ dic. [Perseuerāt eni pterita narrantes:] quasi semp circa pręteritoꝝ narrationem occupati. [qm recordantes] pterita, [voluptate afficiunt̄.] ¶ Quo vero ad vba attinet, vbu3 garrulitatis gręce est ἀδολεσχίας, qđ Egidius interptatus est diuinationis, ꝛ laborat circa expositione3 illius, ꝛ quidem frustra, vt patet intelligentibus verba gręca.

¶ Et irę acutę quidem sunt, sed infirmę.

¶ Nunc assignat locum vnum ab ira: ꝛ dicit. [Et irę] .s. senum [acutę quidem sunt, sed infirmę.] sunt quide3 irę senum acutę, sanguinis eoꝝ adustiōe, sunt vero infirmę, atq3 nullius momenti, paucitate sanguinis.

¶ Et cupiditates, alię abierūt, alię sunt imbecilles, quoniā neq3 cupidi sunt, neq3 sm cupiditates, sed sm lucrum actiui.

¶ Nunc p loca, quę sumūtur a cupiditate: quoꝝ primu3 affert, ꝛ dicit. [Et cupiditates] .s. senum, [alię abierunt,] vt cupiditates venereę, [alię sunt imbecilles,] vt cupiditates honoris. assignat rationem: ꝛ dicit. [Quoniam neq3 cupidi sunt, neq3 sm cupiditates, s3 sm lucrū actiui] sūt, nam vt Arist. asserit in libris ethicoꝝ, cu3 cętera vitia in hoīe senescant, auaritia semper iuuenescit.

¶ Iccirco ꝛ temperati videtur tales. cupiditates enim abierunt.

¶ Ex pmo loco infert 2m, ꝛ dicit. [Iccirco ꝛ tēperati videntur tales] senes, [cupiditates eni abierūt] potissimū in venereis, ꝛ in rebus honorabilibus: ꝛ in splendore, ꝛ sumptibus, ꝛ vestibus, cęterisq3 pompis.

¶ Et lucro seruiunt.

¶ Assignat 3m locum: ꝛ dicit. [Et] senes [lucro seruiunt,] quia cupiditates senum sunt (vt dictum est) magis circa bona vtilia, ꝙ circa bona honesta.

¶ Et magis ratiocinatione ꝙ moribus viuunt. Nam ratiocinatio vtilitatis est, mores autem virtutis.

¶ Assignat 4m locum: ꝛ dicit. [Et senes magis ratiocinatiōe ꝙ moribus viuūt,] cuius causa3 affert: ꝛ dicit. [Nā ratiocinatio vtilitatis est.] idest fit ppter bonū vtile. nō eni senes rōcinant̄, nisi vt extenuent expēsas, ꝛ amplificent cēsus. [Mores aūt virtutis] .i. sunt gra boni honesti. Quia ergo senes magis de vtili ꝙ de honesto curāt. ideo magis rōcinatiōe, ꝙ moribus viuūt. ꝛ causa est, remissa cupiditas honorum honorabilium.

¶ Et iniurias non in cōtumeliam, sed ad iniuriandum faciunt.

¶ Assignat 5m locū: ꝛ dicit [Et] quia senes cupiditates habent remissas erga bona honorabilia, intensas vero erga bona vtilia, ideo [iniurias non in cōtumeliam faciūt,] vt ij faciunt qui putāt ppter contumeliationes honorabiliores essę atq3 alios excedere, [sed iniuriādū faciūt.] modo eni lucrentur, non curant iniuriari: ꝛ accipere bona aliorum (vt ita dixerim) per fas, ꝛ nefas.

¶ Et ad cōmiserationē3 parati sunt senes, nō tamen ea de causa, qua iuuenes. Nam iuuenes ex humanitate, senes autem ex imbecillitate. Omnia enim impendere sibi putant, ppeq3 esse, vt patiantur, id vero aptitudo ad cōmiserationem erat.

¶ Hactenus de locis morum, quę sumunt̄ a cupiditate, nūc assignat loca moru3, quę sumunt̄ ab alijs affectib', ꝛ assignat vnu3: ꝛ dicit. [Et ad cōmiseratiōe3 parati sunt senes, nō tamē eadem de causa, qua iuuenes.] et assignat rationem: ꝛ dicit. [Nā iuuenes ex humanitate] ad cōmiseratione sunt parati, [senes aūt ex imbecillitate, omnia eni] senes pp imbecillitatē [ipēdere sibi putāt, ppeq3 esse, vt patiant̄.] sūt eni senes adeo imbecilles, vt putent semp eē ppe ipsa pati, nā quicqd alij patiūtur semp putāt se pati posse. [id vero aptitudo ad cōmiseratione erat, vt supi' dē

De humanitate.

pius. ¶ Quo vero ad verba attinet, verbum humanitate grece est φιλανθρωπία, et dicitur philanthropia (ut Gellius declarat) benivolentia quedam, ac dexteritas erga omnes homines promiscua, dicta quasi erga homines amor, nec id proferto ab re. Eiusmodi humanitas nulli animantium generi preterque homini nam concessa est, quam quidem conservare debemus, si homines recte nuncupari volumus. Homo enim qui nature obsequitur, homini nullo pacto nocere potest, nam enim nobis hoc prescribit, ut homo homini semper prosit. Que virtus tanti fuit, ut deo digna esse videretur. Scribit enim Varro Herculem honoris gratia ἀλεξίκακον / hoc est malorum adversorem cognominatum esse, quod semper bonorum adiutor, ac defensor esset. Est siquidem ἀλαλκεῖν tueri, adiuvare, et hostem arcere, unde nomen est Alexandri dictum putant, et quoniam ad humanitatem plurimum adiuvat prima eruditio, et illa institutio, quam greci παιδείαν vocant, iccirco pro institutione, doctrina, ac disciplina bonarum artium eleganter eam veteres usurpaverunt, et humanum pro erudito frequenter posuerunt, humanioresque litteras dixerunt.

Lr humaniores.

¶ Unde amari sunt, et non faceti, neque moventes risum. Contrarium enim amarum ei, quod est movens risum.

¶ Assignat locum, qui sequitur ex loco nunc dicto: et dicit. [Unde] senes [amari] id est insuaves sunt, [et non faceti, neque moventes risum,] cuius rationem affert et dicit. [Contrarium enim amarum est ei, quod est movens risum.] Dicitur autem facetus grece εὐτράπελος, latine est tamquam comis, tamquam urbanus: hic est qui movet risum cum certo rationis moderamine, extrema sunt amarus, et scurra. Ille quidem insuavis ac agrestis est, hic vero in ridiculis satis abundans movensque risum nullo rationis freno contemperatum, cum ergo dicit Aristoteles amarum esse contrarium ei, quod est movens risum, accepit movens risum pro scurra. modo amarus est contrarius scurre contrarietate extremi ad extremum. est etiam contrarius faceto, contrarietate extremi ad medium.

De faceto.

¶ Iuvenum igitur ac senum mores huiusmodi sunt. Quare cum omnes orationes probent (que suis moribus accommodatur, atque similis est,) non latet quo modo utentes orationibus, tales videntur tam ipsi quam orationes.

¶ Epilogat primo et dicit. [Iuvenum igitur ac senum mores huiusmodi sunt,] qui dicti sunt, nunc assignat artem: et dicit. [Quare cum omnes orationes probent, que suis moribus accommodantur atque similes est,] omnes enim ea suscipiunt, que suis moribus accommodantur, [non latet] ex locis iam assignatis, [quo modo] oratores [utentes orationibus] ad iuvenes, vel ad senes, [tales videntur] scilicet iuvenibus vel senibus similes ac accommodati [tam ipsi quam orationes,] nam sciendo mores eorum per loca, que dicta sunt, poterit se preparare reddere seipsos similes tam iuvenibus quam senibus. vel sic quo modo [utentur tales] scilicet credibiles [tam ipsi quam orationes] debemus (cum volumus persuadere iuvenibus) nos conformare moribus iuvenum, cum autem volumus persuadere senibus, moribus senum. Sic enim et nos, et orationes nostre apud eos fient credibiles. Potest etiam addi pro horum persuasione, ut argumenta sumantur ab ipsis locis, atque considerationibus, in quibus continentur ea, que illis conveniunt, ac placent.

¶ DE MORIBUS VIRORUM, QUI INTER SENES, ET IUVENES MEDII SUNT.

¶ Eorum autem qui constant, perspicuum mores inter hos versari, utrorumque fugientes excessum.

¶ Nunc de moribus eorum, qui in media etate sunt assignat loca. Mediam vero etatem vocamus eorum, qui venerunt ad virilitatem, qui grece dicuntur ἀκμάζοντες, idest constantes, vel consistentes, quoniam nec augentur, nec iminuuntur homines. Est autem horum etas a triginta annis usque ad trigintaquinque. Tunc assignat locum generalem: et dicit. [Eorum autem qui constant,] et ad statum etatis pervenerunt, [perspicuum mores inter hos versari utrorumque] scilicet iuvenum, et senum [fugientes excessum].

¶ Et neque valde confidentes, nam id ferocitatis est, neque timentes valde, sed bene se habentes ad utrumque.

ferocitatis θρασύτητος temeritatis audacie.

¶ Nunc per speciem assignat loca, quorum primum accipit a medio confidentie, atque timiditatis: et dicit. [Et] viri [neque] sunt [valde confidentes, nam id ferocitatis est] ad iuvenes attinens, [neque timentes valde]. Est enim hoc senum, [sed bene se habentes ad utrumque,] scilicet ad audaciam, et ad timiditatem.

¶ Nec increduli omnibus sunt, sed secundum veritatem solummodo iudicant.

¶ Assignat 2m locum a mediocritate credendi: et dicit. [Nec increduli omnibus sunt, sed secundum veritatem solummodo iudicant.] In translationibus veteribus legitur hic locus hoc pacto [nec increduli omnibus sunt, nec creduli,] et non displicet.

¶ Et neque ad illiberalitatem, neque ad prodigalitatem, sed accommodati rebus sunt.

illiberalitatem φειδὼ parcitatem parcimoniam avaritiam.

¶ Assignat 3m a mediocritate donandi, et dicit. [Et neque ad illiberalitatem, neque ad prodigalitatem, sed accommodati rebus] donandis [sunt.] In translationibus veteribus ante hunc locum, assignatur alius. videlicet [Et neque ad honestum viventes solum, neque ad utile, sed ad utrumque,] qui locus forte necessarius est, quia correspondet ei loco, quem dixit de moribus senum. Dictum est enim senes vivere ad utile, non autem ad honestum.

¶ Et ad iram, et ad cupiditatem similiter se habent: suntque temperati cum fortitudine. et fortes cum temperantia. Nam hec in iuvenibus atque senibus disiuncta sunt. Iuvenes enim fortes ac intemperati sunt. Senes vero temperati, ac timidi.

iram θυμὸν fortitudinem.

¶ Assignat 4m locum a mediocritate fortitudinis, et cupiditatis: et dicit. [Et ad iram] id est et ad fortitudinem, accepit enim θυμὸν pro fortitudine, [et ad cupiditatem similiter] in medio [se habent.] et hoc exponit: et dicit. [Suntque temperati cum fortitudine, et fortes cum temperantia. Nam hec in iuvenibus atque senibus disiuncta sunt, iuvenes enim fortes ac intemperati sunt, senes vero temperati ac timidi.] nulli enim horum utramque habent scilicet fortitudinem, et temperantiam, nam iuvenes sunt fortes, sed non temperati, senes vero temperati, sed non fortes. Viri autem habent utramque, nam sunt fortes cum temperantia, et temperati cum fortitudine.

¶ Et ut vniter dicam, quecunque ex utilibus iuventus atque senectus seorsum habent, hec et viri habent, in quibuscunque vero illi excedunt, ac deficiunt, hec in viris mediocriter, ac commode sunt.

¶ Assignat universalem locum ad cognoscendum mores virorum: et dicit. [Et ut vniter dicam, quecunque ex utilibus,] ac ex bonis [iuventus atque senectus seorsum habent, hec et viri,] qui in etate media sunt, [habent in quibuscunque illi] scilicet senes, et iuvenes [excedunt, ac deficiunt, hec in viris mediocriter ac commode sunt,] ut si iuvenes nimis audent, et senes nimis timent, viri ad horum mediocritatem commode, beneque se habent.

¶ Constat autem, corpus quidem a trigesimo etatis anno ad trigesimum quintum. Alia vero unus

quo tempore corpus consistat et vigeat, et quo [illegible]

minus quinquaginta. De iuuentute igitur & senectute, ac de virili ętate, quorum morum vnaquęq; sit, hęc dicta sint.

¶ Nunc exponit ętates: & dicit. [Constat autem] idest viget, consistit, ac in virilitate constituitur [corpus quidem a trigesimo ętatis anno vsq; ad trigesimūquintum.] plus quidem vel minus pro bonitate vel malitia naturę, atq; complexionis: qui eni natura atq; complexione melior fuerit, longiore tempore cōsistit in ipsa virili ętate. Qui vero natura, atq; complexione imbecillior est, hic breuiore in statu viget. per quę dat intelligere nobis iuuentutē fm corpus ipsum vsq; ad trigesimū annum finiri. Virilem autem ętatem vsq; ad tricesimūquintū. Senectutem vero vsq; ad vitę finem. Deinde subscribit ętates aię, siue intellectus, ψυχη enim pro intellectu aliquādo accipit ab Arist. pśertiз in hoie: & dicit. [Anima vero] viget [vno minus quinquaginta.] idest 49^{m} vsq; ad annum. Post hęc enim animę operationes cōmunitis instrumētis sensuum, qbus vtitur ad intelligēdum, decrescunt, plus qdē vel minus pro ratione naturę, atq; complexionis istrumentorum, per quę dat intelligere pmo animam in operationibus non diminui, pter corporis diminutionem. Nam lз post 35^{m} annum corpus contabescat, non cōtabescit adeo, vt animę operationes etiaз contabescāt. Insuper dat intelligere scdo animā non variari fm tres ętates, quoniaз vsq; ad 49^{m} annum semper crescit, deinde semper decrescit. Nec Arist. rei huius aliquam causaз assignauit, sed tāq; cōmuniter, & longo tempore obseruatū probauit, ac sumpsit. Vltimo epilogat: & dicit. [De iuuētute igitur & senectute, ac de virili ętate, quorum morum vnaquęq; sit, hęc dicta sint.] De arte vero dicenduз vt in alqa dictū est: oportet eni vt orator ostendat se moribus virorum accōmodatum: sic enim fidem faciet moratam. Omnes eniз orationem pbant, ac affectant, cuз suis moribus accōmodatur. Pręterea opз (vt diximus) vt loca accipiat orator ex hīs, quę ɔueniūt ir orib⁹ viroꝝ, ac placēt. nā sic fidem faciet affectā, Hactenus de arte.

¶ DE MORIBVS NOBILIVM.

¶ De bonis autem a fortuna pficiscentibus quibus ipsis mores quoq; quales qdaз hominibus accidunt dicamus deinceps.

¶ Post hęc quę dixit de moribus ętatum, nunc cōsequēter pponit dicere de moribus, qui ɔsequunē bona fortunę: & dicit. [De bonis aūt a fortuna pficiscētibus, quibus ipsis mores quoq; q̄les qdaз hoib⁹ accidūt, dicamus deinceps.] non q intētio Aristo. sit dicere de bonis, q̄ a fortuna pficiscuntur, sed de moribus, qui consequuntur hęc fortunę bona. & quidem nō omnia, sed nobilitateз, diuitias, & ciuilem potentiam: & dicit. De bonis autem a fortuna pficiscētibus, qbus mores varientur, atq; reddanē quales quidam, idest tales vel tales, dicamus deinceps, hoc est dicamus de moribus, qui fiunt quales quidam ppter bona fortunę: & primo de moribus, qui sequunē nobilitatem. Hęc de intentione.

¶ Nobilitatis igitur mos est, vt qui eam habet, ambitiosior sit. Nam omnes cum aliqd adsit, ad id coaceruare solent. Nobilitas aūt honor quidam progenitorum est.

¶ Exequitur nūc de moribus nobilitatis, & assignat pmaз locū: & dicit. [Nobilitatis igiē mos est, vt q eaз hз ambitiosior sit] atq; honoris magis cupidus. assignat rōnē ex ɔsuetudie: & dič. [Nā oēs cū aliqd adsit,] id nā oēs cū aliquid hūt de re aliq̄, [ad id,] qd de ea re hūt, [coaceruare solēt.] Est eni naturā vt imꝑfectū expetat ꝑfici, hac rōne q de diuitijs paꝝ hūt, appetūt accumulare ad eas, vt fiāt ditiores, & q paꝝ hūt de honorib⁹, appetūt fieri honorabiliores & [Nobilitas qdā honor ē pgenitoꝝ,] iō nobiles appetūt semꝑ accumulare ad illū: & sic nobilitas reddit semꝑ hūtē ambitiosiorē. Hūt enim nobiles nō nihil honoris ex pgenitorib⁹. Quare semꝑ ad eū honorē, q pgenitoꝝ est, accumulare appetūt plures honores: vt reddātur honorabiliores. Quare nobiles semper ambitiosi atq; honoris cupidi sunt.

¶ Et ad contēnendum maiorum suorum similes parata est. Nam ea, quę iam diu gesta sunt, honorabiliora sūt, ad iactationēq; aptiora, q̄ quę nuper facta sunt.

¶ Assignat 2^{m} locū: & dič. [Et] nobilitas [ad ɔtēnēdū maioꝝ suoꝝ siles, parata ē]. Cōtēnūt eni nobiles eos, q de nouo enumerāē iter nobiles: q sūt siles maioꝝ suorum. Maiores eni nobiliū fuerūt a pn⁹ de nouo nobiles, sic igiē nobiles ab antiq̄ ɔtēnūt nuꝑ nobiles, lз sint siles pgenitorib⁹ suis. & assignat cāз, & dič. [Nā ea, q̄ iā diu gesta sūt, honorabiliora sūt, ad iactationēq; aptiora, q̄ q̄ nuꝑ facta,] nā illa (vt dictū ē supius) idignationē nō faciunt: qm sūt veluti nālia. Hęc aūt, cū sint veluti violēta, indignationē atq; stomachū mouent, hac rōne q ab antiq̄ nobiles sūt, dispiciūt nuꝑ nobiles: lз sint siles, & forte honorabiliores suis pgenitorib⁹, p hęc. n. vīr magis honorare se.

¶ Est aūt nobile qdē fm virtutē gnis. Gnosuз vero, ppea q nō degnauit a nā: qd qdē vt plurimū nobilib⁹ nō cōtingit. sз sūt multi simplices. Est aūt in viroꝝ quoq; generib⁹ fertilitas quędam, qualis quę in agris fit aliquādo. Interdum si sit genus bonuз, pręstantes viri generantur. rursumq; deficiunt.

¶ Qm nobilitas videē valde conuenire cū generositate, ne qs in hac re decipiatur, assignat dñiam inter nobile, & generosum: & dicit. [Est autem nobile fm virtutem generis,] nam illi sunt nobiles, quorum genus est claruз, atq; virtute pręditum [Generosum vero, ppterea, quia non degenerauit a natura] i. a nāli origine, atq; naturali nobilitate. Naз qui patri nobili similis est in claritate, & pstantia, nobilis est, & generosus, qui vero deficit a pstantia patris, est nobilis, sed non generosus. Deinde ostēdit quomodo generosum se habeat ad nobiles: & dicit. [Qd quidem] i. s. esse generosum, [vt plurimuз nobilibus non cōtingit, sed sunt] in ipo [multi simplices,] atq; abiecti, qui lз sint nobiles, tamē non sunt generosi. dixit vt plurimūз quia in genere ipso aliqui etiā descendant generosi similes in pręstantia suis progenitoribus. Et hoc demōstrat per similitudinem: & dicit. [Est autem in virorum quoq; generibus fertilitas quędam, qualis quę in agris fit aliquando.] nam subaudi [si sit interdum genus bonuз, pstantes viri generantur, rursum deficiunt,] & generantur deiecti, & rursum per aliqd tempoꝝ internallū redeunt, quēadmodū eni nō semꝑ honoꝝ gnatio ɔtinuaē, sic nec oportet semper cōtinuari progeniem maioruз. Quare lз nobiles pleriq; degenerēt a maiorib⁹, fieri tñ pōt, vt aliq̄ nō degenerent: sed redeāt siles maioribus, qui pn pstantiā fuerūt origo nobilitatis, atq; totius generis.

¶ Degenerant autem ingeniosa quidē genera, in mores furiosos magis. Velut qui ab

Alcibiade

Alcibiade, ꝛ qui a superiore Dionysio sunt. Quieta vò, in segnitiem, veluti qui a Cimone, ꝛ Pericle, ꝛ Socrate.

Cꝫ aũt, vt plurimũ nobiles a maioꝝ suorum prestãtia degenerent, per exempla demõstrat: ꝛ dicit. [Degenerãt autem] subaudi nobiles a suorum maiorum prestantia, naꝫ [ingeniosa quidem genera, in mores magis furiosos,] subaudi deueniunt. [Velut qui ab Alcibiade, ꝛ qui a superiore Dionysio sunt.] Nam ipsi furiosi, ex eorũ sunt ex patribus ingeniosis. [Quieta vò] genera [veluti qui a Cimone, ꝛ Pericle, ꝛ Socrate] sunt, deueniunt per gñationem [in segnitiẽ.] ergo degñant nobiles. De arte vò dicendũ (vt dictũ est.) opꝫ eni vt orator se moribꝰ nobiliũ accõmodet, sic eni moratã orõnem faciet, insup ẽt, vt sumat loca, q̃ nobilibꝰ ꝯueniũt, sic eni affectam faciet persuasionem. Sic enim miscendo orationes persuadet.

DE MORIBVS DIVITVM.

Mores vò qui diuitias comitenꝭ, facile est videre in oĩbus, naꝫ contumeliatores sunt, ꝛ superbi: qui possessione opum perturbãtur. Quasi eni omnia bona possideant, sic afficiuntur. Diuitię eni quasi p̃cium quoddã sunt ceterarum dignitatũ. Idcirco cuncta videnꝭ emi posse ipsis.

Cum pposuisset intẽtionem, nunc affert p̃mum locum: ꝛ dicit. [Mores vò, qui diuitias comitentur, facile est videre in omnibus] diuitibus tam nouis, q̃ꝫ antiquis, [naꝫ qui possessione opum perturbantur] atqꝫ afficiunꝭ, [contumeliatores sunt ꝛ superbi. Sic eniꝫ afficiuntur] in suo corde, atqꝫ propria mente, ac si [omnia bona possideãt] nec ob rõne. [Diuitię eni quasi precium quoddam sunt ceterarum dignitatum, idcirco] i. quoniam [cuncta emi posse videnꝭ ipsis] diuitijs. ergo in omnibus volũt extollere se, q̃ꝛ possidendo diuitias putãt oĩa possidere.

Et delicati sunt, ꝛ iactatores. delicati quidẽ ppter delitias, ac felicitatis ostẽsionem. Iactatores vò ac intemperantes, q̃ꝛ omnes in eo versari soliti sunt, quod ipsi amant, ac admirantur. ꝛ quoniam quę ipsi, ea ceteros quoqꝫ putant ęmulari.

Assignat 2ᵐ locũ: ꝛ dicit. [Et delicati sunt, ꝛ iactatores] diuites ipsi, verbuꝫ delicati grece est τρυφεροι: sunt aũt delicati, qui in delitijs viuere assueti sũt, ꝛ per metaphoram molles ac teneri dicuntur apud Columellam. propterea subdit. [Delicati quidem ppter delitias,] in quibus sunt educati, potissimum si diuites fuerint antiqui [ac propter felicitatis ostensionem] demonstrationẽqꝫ. vt eniꝫ ostendant suam felicitatem, deliciantur. Verbum autem iactatores grece est σαλακωνες, Theophrastus prodigos dixit. Georgius sibi plurimum arrogãtes. propterea Arist. subdit. [Iactatores vò, ac intemperantes, q̃ꝛ oẽs in eo versari soliti sunt, quod ipsi amant, ac admirãtur.] scꝫ in diuitijs acquirẽdis, atqꝫ comparãdis, [ꝛ quoniaꝫ quę ipsi, ea ceteros putant ęmulari] atqꝫ imitari, hac ratione sunt iactabundi, atqꝫ intemperantes: plurimũqꝫ sibi arrogantes.

Simul autẽ ꝛ nec iniuria sic affecti sunt: cũ multi sint, qui habentibus egeant. Unde ꝛ illud Simonidis dictum est de sapientibus ꝛ diuitibus ad vxorem Hieronis interrogantem, vtrum melius fieri diuitem, an sapientem: Sapientes enim est videre ad ianuas diuitum dixit.

Assignat dictum poetę ad confirmandum id, quod dictum est: ꝛ dicit. [Simul autem] cum ratione assignata, [ꝛ nec iniuria sic] diuites [affecti sunt.] scꝫ vt sint delicati, ꝛ iactabundi, [cum multi sint qui habẽtibus,] idest diuitibus ipsis, qui habent, [egeant.] scꝫ ꝛ sapiẽtes, ꝛ Philosophi, qđ probat per dictum Simonidis, ꝛ dicit. [Unde ꝛ illud Simonidis dictum est de sapientibus, ꝛ diuitibꝰ ad vxorem Hieronis interrogantem vtrum melius] sit [fieri diuitem, an sapientem,] τους γαρ σοφους ορᾶν ουδι ταις πλουσιων θυραις εφην, idest [sapientes enim est videre ad ianuas diuitum dixit.] ꝛ non diuites ad ianuas sapiẽtũ. ergo melius est fieri diuitem q̃ꝫ sapiẽtem.

Et dignos se arbitrantur principatu. ea eni habere se putant, propter quę dignum est ceteris dominari.

Assignat tertium locum: ꝛ dicit. [Et] diuites [dignos se arbitrantur principatu,] ꝛ assignat rationem: ꝛ dicit. [Ea enim habere se putant, ppter quę dignum est ceteris dominari,] scilicet diuitias.

Et vt in summa dicam, diuitiarum mores amentis simul atqꝫ felicis sunt.

Recolligit id, quod in sũma est de moribus diuitum: ꝛ dicit. [Et vt in summa dicaꝫ diuitiaruꝫ mores sunt] mores [simul amentis, atqꝫ felicis,] felicis quidem propter diuitias: quę a vulgo putantur felicitas, amentis vò, quoniaꝫ plerũqꝫ diuites carent prudentia, quę est moꝝ, atqꝫ diuitiarum correctrix.

Sed interest inter locupletorum nup mores, ꝛ eorum, qui ab antiquo possiderũt. q̃ꝛ omnia, quę magis, ꝛ peiora mala sunt, habẽt nuper ditatos. Naꝫ nuper ditatus veluti nõ castigatas habet diuitias.

Assignat dĩam inter nuper ditatos, ꝛ ditatos ab antiquo: ꝛ dicit. [Sed interest inter locupletorum nuper mores, ꝛ] mores [eoꝝ, qui ab antiquo possiderunt, quoniaꝫ omnia quę magis ꝛ peiora mala sunt, hñt nup ditatos,] magis eniꝫ mala oĩa insunt nuper ditatis, peioraqꝫ in ipsis insunt, cuius rõnẽ assignat: ꝛ dicit. [Nã nuper ditatus veluti non castigatas hꝫ diuitias.] Cum eni nouuꝫ sit, nescit illas refrenare, ideo nimis afficiunt, atqꝫ perturbant eorum animum. At olim ditatus, scit gubernare, atqꝫ reprimere diuitiarum mores, quoniam diu illas gubernauit. Unde puerbio dĩ, a rustico locupletato nos auertat.

Et iniurias non ex malignitate, sed alias ex contumelia, alias ex incontinentia faciũt. veluti verberationem, ꝛ adulterium.

Assignat mores cõmunes: ꝛ dicit. [Et iniurias faciunt non ex malignitate,] hoc est, vt noceant, sed [alias ex contumelia, veluti verberationem.] Verberant enim interdũ homines sine causa, vt ostendant se excellere. [alias ex incontinentia] faciunt, [veluti ꝛ adulterium,] adulterantur enim vt voluptate afficiantur. Hactenus de moribus diuitum.

DE MORIBVS POTENTVM.

Similiter autẽ ꝛ potẽtię mores pene vt in pluribus pspicui sunt. Nã potẽtia ptiꝫ eosdẽ

habet, quos diuitię, partim aūt meliores. Potentes eni ambitiosi sunt, moribus quoq; fortiores diuitibus, qm̄ operatiōes eas affectāt, quas ipsis ꝓpter potētiā gerere licet.

¶ Nunc de moribus potētum: ꝛ dicit. [Similr autem ꝛ potentię] .s. ciuilis [mores pene, vt in plurib⁹ perspicui sunt] .i. q̄les sint. [nam] (vt ingt) [potentia] .s. ciuilis [p̄tim] mores [eosdem h̄z, quos] h̄n̄ [diuitię] ipsę, [partim meliores,] ꝗ potētes habeāt mores partim meliores, ꝓbat: ꝛ dicit. [Potētes eni] quo ad honores [ambitiosi sunt] sicuti diuites. [moribus quoq; fortiores diuitibus,] quo ad meliorē cōditionem, qua excedunt diuites: cuius rōnē affert: ꝛ dicit. [Qm̄] potētes [operatiōes eas affectant, quas ipsis ꝓpter potētiam gerere licet,] .s. quę potētię ciuili cōueniunt, ga igr̄ potentes cōueniūt cum diuitibus quo ad diuitias, seruāt nōnullos mores, qui sequūtur diuitias, ga vero excellunt diuites ciuili potentia, ꝓp hūc excessum mores h̄n̄t meliores, q̄ s. conueniunt ciuili potētię. Hęc gn̄atim de morib⁹ potētum.

¶ Et diligentiores, nam coacti considerare, quę potentię sunt, in cura sunt.

¶ Cū dixisset mores potētum gn̄atim eē meliores, ga sic conueniūt potentię gerēdę, nunc p̄ spēm exponit quomō meliores, ꝛ assignat p̄mū locum, ꝛ dicit. [Et] subaudi potētes sunt [diligētiores, naz coacti cōsiderare, quę potētię sunt,] .s. oīa pondera, quę spectant ad rōnem gubernādi, sempr [in cura sunt,] atq; in diligētia, ꝛ sic reddunt diligētiores: atq; curiosiores. cura eni ac sollicitudo circa rōnē gubernādi, retrahit potētes ab ignauia.

¶ Et honestiores, atq; grauiores. Facit eni eos dignitas clariores, ga seipsos mēsurāt. Est autem honestas mollis, atq; composita grauitas.

¶ Assignat 2^m locū: ꝛ dicit. [Et] .s. potētes sunt [honestiores, atq; grauiores. Facit enim eos dignitas clariores.] .s. sic honestiores ac grauiores: nihil enim est aliud eē honestum, ꝛ graue q̄ esse clarū. Assignat causam, ꝛ dicit. [Qa] ꝓpter pōdus potētię atq; dignitatis, [seipsos mēsurāt.] deinde exponit qd̄ sit honestas, vt intelligat̄ quid sit esse honestiorē atq; grauiorē: ꝛ dicit. [Est autē honestas mollis, atq; cōposita grauitas] .s. per mollē suauē itelligit, homines eni honesti suauiter incedūt, cōpositoq; mō grauitatem habēt. Fabius Maximus cum eēt lasciuus, atq; multis notis affectus, perueniēs ad dignitatem ciuilem, euasit modestissimus, atq; grauissimus.

¶ Et si iniuriantur, non in paruis, sed in magnis iniuriantur.

¶ Assignat 3^m locum: ꝛ dicit. [Et si] potētes [iniuriantur, non in paruis: sed in magnis iniuriant̄,] causa est, ga vilipendūt paruā inferre iniuriaz. Est etiā alia rō, quia volunt videri in oībus magni. Nā si benefaciūt, in magnis benefaciunt. Quare si iniuriant̄, in magnis iniuriant̄.

¶ DE MORIBVS FORTVNATORVM.

¶ Secūda vero fortuna dictorum mor̄ se h̄z, s̄m partes. Ad hęc eniz tendūt, quę vident̄ eē secūdę fortunę. Adhuc autez ꝛ ad ꝓbam filiorum procreationem, ꝛ ad corporis bona secūda fortuna exhibet abundare.

¶ Nūc de moribus fortunator̄ agit, ꝛ p̄mo gn̄atim assignat locū: ꝛ dicit. [Scda vo fortuna s̄m partes dictorum] morum se h̄z,] nam ꝓ parte continet mores diuitiar̄, ꝛ ꝓ parte mores nobilium, ꝛ ꝓ parte mores potētum. Nam hęc tria. vz. diuitię, nobilitas, ꝛ potentia, sunt partes scdę fortunę. ꝛ assignat cām: ꝛ dicit. [Ad hęc eni] .s. tria [tēdūt quę vident̄ esse] ipsi [secūdę fortunę.] ꝛ nō solum ad hęc [sed adhuc secūda fortuna exhibet abūdare ꝛ ad ꝓbaz filior̄ ꝓcreationem, ꝛ ad corporis bona,] qualia sunt sanitas, robur, pulchritudo, ꝛ vires. ergo determinare de moribus sequētibus nobilitatē, diuitias, potētiam, ꝛ cętera quę dicta sunt, est determinare de moribus secundę fortunę particulatim, qm̄ ea, quę dicta sunt partes sunt scdę fortunę. Restat ergo addere mores generatim, q̄ sequūtur secūdam fortunam.

¶ Superbi ergo magis, ꝛ minus rōnales ꝓpter scdam fortunam sunt. Mos tamē vnus melior secūdaz fortunam comitat̄. Naz sunt erga deuz pij. Afficiūturq; quodāmodo ad ipsum, ꝓpter bona, quę sibi a fortuna p̄bent̄, credentes. De moribus igit̄ ętatum ꝛ fortunę dictuz est. Contraria eniz bonuz ex cōtrarijs manifesta sunt. veluti pauperis, atq; infortunati, impotentisq; mores.

¶ Assignat nūc mores gn̄atim, quę sequūtur secūdaz fortunam, ꝛ p̄mo assignat locū maluz: ꝛ dic̄. [Superbi ergo magis] atq; elati sunt. [ꝛ minus rōnales, ꝓpter scdaz fortunā sunt,] nam vbi plurimū fortunę est, ibi minus rōnis habet̄. deinde assignat locū bonuz: ꝛ dicit. [Mos tā vnus melior scdam fortunaz comitat̄, nā sunt erga deuz pij,] atq; religiosi, [afficiūturq; quodā mō ad ip̄m] deuz [ꝓpter bona, quę sibi a fortuna p̄bentur, credētes.] nam scda fortuna, vt p3 in libello de bona fortuna a deo est. Est eniz ꝓuidentia supra fortunā, ꝛ fatuz. ꝛ ita fortunati efficiūtur credētes, quę sibi a fortuna pręhentur, ab ipso deo pręberi, demū epilogat, ꝛ se excusat: ꝛ dicit. [De moribus igit̄ ętatuz, ꝛ fortunę dictū est, deinde se excusat, ꝛ dicit. [Cōtraria eni bor̄ ex contrarijs] locis ac cōsiderationibus [manifesta sunt, veluti] qui sint [mores pauperis, atq; infortunati, ac impotētis.] Ars vero persuadendi his oībus in duobus cōsistit, alterū est, vt orator quātum pōt se reddat similez in moribus eis, nā silitudo morum mouet ad amorē, atq; beniuolētiā. Alter̄ vt ea loci vtatur, q̄ ꝑtinēt ea, q̄ placent eis. mouebūt̄. n. sic ad assensū.

¶ QVÆ OMNIBVS GENERIBVS COMMVNIA SINT.

¶ Quoniam autez ꝓbabilium orationū vsus ad iudiciuz spectat: nam quę scimus, ac iudicamus, nulla egent amplius oratione.

¶ Volens Arist. nūc agere de persuasionibus cōib⁹, naz egit de ꝓprijs, p̄mittit necessitatē dicendor̄, ꝛ p̄mo resumit q̄dam, q̄ iaz dicta sunt, ꝛ textus legēdus est suspēsiue, deinde colligit id, qd̄ restat dicere, ꝛ terminat suspensionem, ibi [Restat iaz,] de p̄ma parte sumit id qd̄ est rhetoricarum orationum vsus: ꝛ dicit. [Quoniam autem ꝓbabilium] idest rhetoricarum [orationū vsus ad iudiciū spectat] .i. spectat ad eos, qui iudicant, ꝓbat. ꝛ dic̄. [Nam quę scimus, ꝛ iudicamus] .i. nam quę per sciam demonstratiuā iudicamus, vt in nālibus, vel mathematicis, vbi iudicamus per sciam demōstratiuaz, [nulla egēt ampli⁹ oratione] ꝓbabili vel rhetorica, ga iudicium in eis est ꝑ demōstrationes. ergo vsus rhetoricarū orōnum est, vt auditor iudicet per eas, qm̄ cum fiūt ad vtrasq; partes, auditor iudicabit ꝓ ea parte, q̄ videbit̄ ꝓbabilior ac plurib⁹

probabilibus

probabilibus orationibus probata.per que dedit diffa inter scientificũ iudiciũ, ꝛ iudiciũ simplr.qm scientificũ iudiciũ est de inuẽtis per demrones. iudiciũ simplr est de inuentis p orationes rhetoricas.nam cum orator ha beat viã persuadendi pro vtraqꝫ parte, audi.tor potesta tẽ habet iudicandi solũ pro altera parte, vt pro illa,que probabilior ei videtur, pluribus ac fortioribus ratio nibus probata:hoc est primum.

¶ Est aũt, ꝛ si ad vnũ qs oratione vtẽs sua deat,vt admonẽtes aut hortantes faciunt,ni hilominus ille vnus ꝓfecto iudex. Cui eniꝫ persuadere opꝫ, hic(vt simplr dicam)iudex est,similr siue ad litigãtes siue ad cãm quis piam dixerit. vti namqꝫ oratione necesse est, euertereqꝫ ꝯtraria ad que tanqꝫ in aduersa rium orationem facit.

¶ Accipit scdo,qꝫ licet rhetorice rõnes fiant ad vnã par tem,tñ iudex est vnus,qui põt ad vnã, ꝛ alteraꝫ partem inclinari. vt ergo semꝑ iudex inclinet ad partẽ ꝓpositã, debemus vti oibus modis persuadẽdi,ꝑꝑ qð non solũ ꝓprie persuasiones vtiles sunt,sed cões. debemus eniꝫ sic ꝑsuadere,sicqꝫ nos habere ad iudicẽ, ac si iudex essꝫ aduersarius.qꝛ si esset pro nobis, nõ esset opus oratiõe. declarat ergo primo iudicẽ esse vnũ in genere iudiciali, ꝛ dicit.[Est aũt, ꝛ si ad vnũ quis oratione vtẽs suadeat, vt admonentes,aut hortantes faciunt,nihilominus ille vnus ꝓfecto iudex.]quasi dicat,si verũ est, vt suadens semꝑ ad vnũ audiẽtes suadeat,ille audiẽs nihilominus ꝓfecto iudex est,ẽt in quouis dicendi genere suadeat.Hꝫ ꝓbat, ꝛ primo in genere iudiciali: ꝛ dicit,[cui eniꝫ ꝑsua dere opꝫ,hic(vt simplr dicam)iudex est, silr siue ad liti gãtes]. i.ad thesim,q̃ cã est indefinita,[siue] ad hypothe sim.i.[ad cãm]particularem[quispiaꝫ dixerit,] vtroqꝫ enim mõ dicit orator, ꝛ in causis particularib⁹,ꝯtris ad locum,ad personã, ꝛ ad reliqua, ꝛ ad qõnẽ indefinitam. [vti nãqꝫ oratione]in vtraqꝫ disceptatione [necesse est, euertereqꝫ ꝯtria,q̃]iudex aut dicit,aut dicere posset, [ad que]iudicis dicta tanqꝫ[in aduersariũ orationeꝫ facit,] opꝫ eniꝫ sic se hẽe ad iudicẽ,sicuti se hꝫ aduersariũ.nam si pro nobis esset,nulla opus esset orone.sic igit pꝫ in iu dicialibus eũ,cui ꝑsuadere opꝫ,esse vnum iudicem.

¶ Eodem autem modo in demonstratiuis quoqꝫ, nam ad spectatorem quasi ad iudicẽ oratio componitur.

¶ Scdo declarat eũ, qui audit in demõstratiuis vtputa spectatorẽ,esse iudicẽ, ꝛ dicit.[Eodẽ aũt modo in demõ stratiuis quoqꝫ,]subaudi q audit,est iudex vnus. cuius rõnẽ affert, ꝛ dicit.[naꝫ ad spectatorẽ quasi ad iudicem oratio cõponit,]nã spectator est iudex vnus.nã cũ lau damus aliquẽ,spectatores se hñt, vt iudices attẽdentes verũ recte laudamus. ꝛ cũ vituperam⁹,silr spectator, vt iudex se hꝫ,qui iudicat vtrum iuste sit vituperatio.

¶ Uniuersaliter auteꝫ solus est, vt simplr iu dex,qui in ciuilibus certaminibus quesita iu dicat,de quibus nãqꝫ litigãt, ꝛ de quibus cõ sultant,quo nã mõ se habẽt,inquirunt.

¶ Tertio declarat in deliberatiuis eũ, q audit,esse vnũ iudicẽ ꝛ dicit.[Ulr autẽ solus]atqꝫ vnus[est,vt simplr iudex,q in ciuilibus certaminibus].i.in ciuilibus cõtio nibus atqꝫ deliberationib⁹[quesita,] que ꝓponuntur ꝛ disputant in ꝯsilijs[iudicat,]cuius rõnem assignat, ꝛ di cit,[de quibus nãqꝫ]s.oratores ꝯsiliarij,[ꝛ de quibus ꝯsul tant,quonã mõ se hñt,inquirunt,] ꝛ disputant.ergo q iu dicat in huiusmodi vnus iudex est. ꝛ sic prefectus in cõ silijs est vnus iudex.

¶ De ijs ꝟo moribus,q ſm ciuiles rationes fiunt,dictũ est prius in deliberatiuis, vt pro explorato habeat ꝛ quo mõ, ꝛ per que mo rate orationes sint faciende.

¶ Post declarationẽ illoꝝ triũ,nunc ostẽdit dictũ esse de ꝓprijs persuasionibus, ꝛ primo declarat esse dictum de ꝓprijs ꝑsuasionibus,q̃ sunt ꝓprie ꝑꝑ diuersas ratio nes ciuiles.nã pro alia atqꝫ alia ciuili rõne aliter atqꝫ ali ter est ꝑsuadendũ, ꝛ dicit,[de ijs ꝟo moribus,]idest de ijs ꝟo ꝑsuasionibus moratis,[qui].i.que[fiunt ſm ciui les rõnes,]alie quideꝫ atqꝫ alie,ꝓut alie atqꝫ alie ciui les rõnes sunt,[dictũ est prius in deliberatiuis].i.eo lo co,vbi agebat de genere dicẽdi deliberatiuo. dictuꝫ est prius dico,[vt pro explorato habeat, ꝛ quo mõ, ꝛ per q̃ morate orationes sint faciẽde,] quãtũ ad diuersas rõ nes ciuiles. Ibi eniꝫ expositũ est,quo mõ in vna rõne ci uili sit ꝑsuadendũ, ꝛ quo mõ in alia.qm nõ eodẽ modo ꝑsuadẽdũ est in recta rõne ciuili, ꝛ in tyrãnica,nec eodẽ mõ in regno, ꝛ in re publica.de his eniꝫ ibi satis dcm ẽ.

¶ Et qm alius quidã in vnoquoqꝫ orationis genere finis erat,ac de oibus opiniones ipse, ꝓpõnesqꝫ sumpte sunt,ex quibus deliberan tes, ꝛ demonstrantes, ꝛ litigãtes fidẽ faciũt.

¶ Scdo declarat esse dictũ de ꝓprijs ꝑsuasionibus ſm diuersa genera dicendi ciuilia. ꝛ dicit.[Et qm alius qui daꝫ in vnoquoqꝫ orationis genere finis erat.] nã in de liberatiuo erat bonũ vtile,in demõstratiuo bonũ hone stũ,in iudiciali bonũ iustũ,[ac de oibus]his finib⁹[opi niones ipse, ꝓpõnesqꝫ sumpte sunt,ex quibus deliberã tes, ꝛ demõstrantes, ꝛ litigantes fidẽ faciunt,] ꝛ oia hec suspẽsiue legẽda sunt:(vt dixim⁹)vsqꝫ ibi[restat iaꝫ.]

¶ Adhuc autẽ ꝛ de ijs determinatũ est,ex q bus moratas orationes contingit facere.

¶ Tertio declarat esse dictũ de ꝓprijs ꝑsuasionibus,ex qbus fiũt morate,atqꝫ affecte, ꝛ accõmodate oratiões, ꝛ dicit.[Adhuc aũt ꝛ de ijs determinatuꝫ est, ex quibus moratas]ꝛ subaudi ꝛ affectas, ꝛ accõmodatas[oratio nes ꝯtingit facere].i.tertio est dictũ de proprijs ꝑsuasio nibus,q̃ fiũt in generib⁹ ꝑsuadendi ꝑter re:hic finit su spensio oiuꝫ eoꝝ,que, vt ꝓprie ꝑsuasiones dicte sunt.

¶ Restat iam nobis de cõibus pertrãsire. In oibus eniꝫ orationibus ijs necessariũ est vti, que de possibili,atqꝫ impossibili sunt:alijsqꝫ qm erit,alijsqꝫ,qm factũ est,tẽtare ostẽdere.

¶ Nũc exponit ea,que sunt post illa ꝓpria ꝑtractanda, ꝛ dicit.[Restat iaꝫ nobis de cõibus]s.oibus orõnibus [ꝑtransire,]quoꝝ primũ est ipsuꝫ possibile, vel impos sibile, ꝛ id qð possibili annectit.Qꝛ itaqꝫ possibile ꝛ im possibile cõia oibus orationibus sint, ꝓbat, ꝛ dicit,[In oibus eniꝫ orõnibus].i.in oibus enim generibus dicendi, in quibus vtimur orationibus,[ijs necessariũ est vti , q̃ de possibili atqꝫ impossibili sunt,in alijsqꝫ] orationib⁹ necessariũ est[tẽtare ostẽdere,qm factũ est,]ꝛ hꝫ est vnuꝫ eoꝝ,q̃ annectunt ipsi possibili,[alijsqꝫ] orationib⁹ ne cessariũ est tẽtare ostẽdere, [qm erit]factũ,licet nõdum sit factũ, ꝛ est alterũ annexoꝝ ipsi possibili.vnde an nexa sunt duo,alterũ,qm est futurũ,vel nõ futurũ,quo

vtimur in deliberationibus, alterũ, quod est factũ vel nõ factũ, quo vtimur in iudicialibus, ⁊ demonstrationib⁹.

¶ Adhuc aũt de magnitudine, quę cõis oib⁹ orõnibus est. oẽs eni ⁊ deliberãtes, qui suadent, aut dissuadẽt, ⁊ laudantes, aut vitupe rantes, ⁊ accusantes aut defendẽtes, amplifi catione, atq3 extenuatione vtuntur.

¶ Nunc declarat scdm, qd restat post ꝓpria ptractare, ⁊ dicit. [Adhuc aũt de magnitudine q̃ cõis oibus oratio nibus est] scdo loco restat dicere. Qz aũt sit oibus cõis, declarat, ⁊ dicit, [oẽs eniz ⁊ deliberantes, qui] in genere dicẽdi deliberatiuo [suadẽt, aut dissuadent, ⁊ laudantes aut vituperantes,] q dicũt in gñe dicẽdi demõstratiuo, [⁊ accusantes aut defendẽtes,] qui dicũt in genere iudi ciali, [amplificatione atq3 extenuatione vtunt,] q̃ cõti nentur sub magnitudine. ergo de magnitudine secundo loco restat dicere.

¶ His aũt determinatis, ⁊ de enthymemati bus cõmuniter atq3 exẽplis, conabimur di cere, quatenus reliqua apponẽtes, qd a prin cipio propositum est, consequamur.

¶ Nunc declarat tertiũ, qd restat dicere, ⁊ dicit. [His au tẽ determinatis] .s. q̃ sunt de possibili, ⁊ d magnitudine, [⁊ de enthymemantibus cõiter, atq3 exẽplis] tractabimus, atq3 [conabimur dicere: quatenus reliqua opponẽtes] illis, q̃ ꝓpria sunt, [reliqua] .s. cõia, [qd a principio pro positũ est, cõsequemur.] nã3 in p̃ libro, distincta sunt en thymata, ⁊ argumẽta, ꝙ alia spãlia, alia cõia sint, postq̃ ergo de talibus specialibus determinatũ est, vt habeat sufficiẽter ꝓpositũ, restat dicere de his cõmuniter.

¶ Est aũt ex cõibus amplificatio quidez, de mõstratiuis (vt dictũ est) accõmodatissima. factũ vero iudicialibus. de his eni est iudiciũ. possibile autẽ, ⁊ futurum deliberatiuis.

De vsu rerũ instrũm.

¶ Qm dixit illa quatuor cõia esse oibus gñibus dicẽdi, nũc ostẽdit quãdam drñã inter hęc, ⁊ dicit. [Est autẽ ex cõibus,] quę dicẽda sunt, [amplificatio qdẽ demõstra tiuis (vt dictũ est) accõmodatissima, factũ vero] accõmo datissimũ [iudicialibus, de his enim est iudiciũ,] ⁊ p [fa ctum] hẽt intelligit enthymata, quibus ꝓbamus factũ eẽ: vel non factũ esse. [possibile aũt ⁊ futurũ] accõmodatis sima [deliberatiuis.] ⁊ p possibile ⁊ futuꝝ, intelligit etiã exẽpla, quibus ꝓbamus possibile, atq3 futurũ. ⁊ sic ces sat qd Egidy. nam per naturã cõem amplificatio, ⁊ exte nuatio, factũ vel non factũ, possibile vel futurũ, enthy mema, quo probat factuz, vel non factũ, exẽplum quo ꝓbamus possibile vel futuꝝ, possunt oibus generi con uenire. per accõmodationẽ vero, vel appropriationẽ, am plificatio, ⁊ extenuatio sunt generi demõstratiuo accõ modatissime factum vel non factũ, ⁊ enthymemata ge neri iudiciali, possibile ⁊ futurum, ⁊ exempla generi de liberatiuo appropriatissima sunt.

¶ DE POSSIBILI ET IMPOSSIBILI.

¶ Primũ igit de possibilibus, ⁊ impossibili bus dicamus. Si itaq3 ɔtriuz vel esse, vel fie ri possibile sit, ɔtriuz vtiq3 videbit esse possi bile. vt si sanari hominẽ possibile est, erit etiã ęgrotare. eadẽ enim contrariorum potentia est, qua contraria.

¶ Prosequit de ꝓpositis cõibus, ⁊ primo de ipso possi bili, ⁊ assignat loca, qbus poterimus cognoscere id, qd est possibile. quoꝝ primũ accipit per cõparationem ad suum ɔtrium, ⁊ dicit. [Primũ igit de possibilibus. ⁊ im possibilibus dicamus] subaudi tradẽdo loca, ⁊ ɔsidera tiones, quibus poterimus cognoscere, quę possibilia, quęue impossibilia sunt, ⁊ assignat pmũ, ⁊ dicit, [si itaq3 ɔtrium vel esse, vel fieri possibile sit, ɔtriuz vtiq3 videbi tur esse possibile.] vt per exẽplum probat, ⁊ dicit, [vt si sanari hoiem possibile est, erit ẽt ęgrotare] subaudi pos sibile. cuius cãm assignat, ⁊ dicit, [eadẽ eniz potentia cõ trarioꝝ est, qua contraria.] ipsa sunt, ⁊ fiunt.

¶ Et si simile possibile est, erit ⁊ dissimile.

¶ Nunc accipit scdm locũ per cõparationẽ ad suũ dissi mile, ⁊ dicit. [Et si simile est possibile] esse vel fieri, [erit ⁊ dissimile] possibile esse vel fieri. vt si possibile est na sci hoiez similem Platoni in moribus, ⁊ vita, possibile quoq3 erit nasci hoiem dissimilẽ Platoni in moribus, ⁊ vita. Egidius vero aliter scripturaz Aristo. habebat, dicit eniz [⁊ si simile possibile est, erit ⁊ simile] possibile, nam duoꝝ similiũ si alterum est possibile, ⁊ alterũ. siquidem de similibus eadẽ causa, vel similis esse potest.

¶ Et si qd difficilius est, possibile est, ⁊ qd facilius etiam.

¶ Assignat tertiũ locũ per cõparationẽ ad ipsuz facili⁹, ⁊ dicit. [Et si qd difficilius est, possibile est, ⁊ qd facili⁹ ẽt] est, possibile est. Cã autez, qz facile ptãte atq3 virtute cõtinet in ipso difficili. vnde si possumus vincere regẽ, poterimus vincere ducem, ⁊ si ducẽ, ⁊ militem.

¶ Et si studiosum aut pulchrum fieri possi bile est, omnino quoq3 fieri possibile est. nã difficilius est pulchrã fieri domũ, q̃ domũ.

¶ Assignat quartũ locũ, ⁊ dicit. [Et si studiosum aut pul chrũ fieri possibile est, oĩno quoq3] idest simplr [quoq3 fieri possibile est,] dico autez simplr sine additione pul chri, vel honesti. [naz difficilius est pulchrã fieri domũ, q̃ domum] .s. sine additione pulchri, vel honesti. cã au tez quia pulchra domus potestate atq3 virtute includit domum absolute sumptam.

¶ Et cuius principiũ fieri possibile est, huius quoq3 finẽ. nihil enim coꝝ, quę impossibilia sunt, fit, aut fieri incipit. vt cõmensurabilem eẽ diametrũ, nec fieri vnq̃ incipit, nec iaz fit.

¶ Assignat quintũ locũ, ⁊ dicit. [Et cuius principiũ fieri possibile est, huius quoq3 finez] fieri possibile est. ⁊ assi gnat cãm, ⁊ dicit, [nihil eniz coꝝ, quę impoĩa sunt, fit, aut incipit fieri,] ergo per cõuersionẽ cõtrapositionis qd fit, vel incipit fieri, est possibile fieri. quare si princi piũ alicuius est poẽ fieri, finẽ illius erit possibile fieri. ⁊ assignat exẽplum, ⁊ dicit, [vt cõmensurabilez esse dia metrũ lateri, nec fieri vnquaz incipit, nec iam fit.] causa autem quia in ipso principio virtute ac potestate conti netur finis quodãmodo.

¶ Et cuius finis, huius ẽt principiũ est possi bile. cuncta enim ex principio fiunt.

¶ Assignat sextũ locum, ⁊ dicit. [Et cuius finis] subaudi est poẽis, [huius ẽt principium est possibile.] ⁊ assignat cãs, qm nihil venire potest in finẽ, quin venerit ad prin cipiũ. cuius rationẽ affert, ⁊ dicit, [cuncta eniz ex princi pio fiunt,] ⁊ sic finem esse supponit principium fuisse. quare finis possibilis supponit principiũ poẽ fuisse.

¶ Et si qd substantia posterius est, aut gene-

ratiõe, fieri est possibile id fieri possibile est, ⁊ qđ prius. vt si fieri possibile est virum, ⁊ puerũ. hoc nãq3 fit prius. ⁊ si puerum, ⁊ virum etiam. principium enim illud.

¶ Assignat septimũ locũ, ⁊ dicit. [Et si qđ substantia posterius est, ⁊ gñatione] .i. ⁊ si qđ subiecto, ⁊ generatione posterius est, [fieri possibile est, ⁊ qđ prius] ẽt possibile est fieri. assignat excẽplũ, ⁊ dicit, [vt si possibile est fieri virũ, ⁊] s. erit [puerũ] possibile est. [hoc nãq3] .s. puer generatione, ac subiecto [fit prius.] vir aũt posterius. deinde assignat locũ octauũ cõuersũ huic, ⁊ dicit, [⁊ si puerũ] poſe est fieri, [⁊ virũ ẽt,] assignat rationẽ, ⁊ dicit, [principiũ eniz illud] .s. puer. dictum est enim si principiũ est possibile, finem esset possibilẽ, ⁊ econuerso.

¶ Et quo⁊ amor aut cupido ſm naturaz est, nemo eniz amat impossibilia: neq3 ea cupit, vtplurimum.

¶ Assignat nonũ locũ, ⁊ dicit. [Et] subaudi ea sunt possibilia. [quo⁊ amor, aut cupido ſm naturaz est,] nobisq3 nãlis. cuius rõnẽ assignat per locũ a 3rio, ⁊ dicit, [nemo eniz amat impoſſia, neq3 ea cupit, vtplurimuz.] dixit, vt plurimum, qr raro nãliter appetimus impoſſe. Cõtingit eniz aliqñ nos appetere impoſſe, cũ. s3 aliqđ est possibile, sed pp impedimentũ redd. ẽ ipossibile. vel dicit hoc, ppter nãle desiderium, quo appetimus perpetuos esse, tamẽ raro appetitus est impossibile.

¶ Et quorũ scientię sunt, ⁊ artes, hęc quoq3 esse atq3 fieri possibile est.

¶ Assignat decimũ locuz, ⁊ dicit. [Et quo⁊ scientię sunt, ⁊ artes, hęc quoq3 esse atq3 fieri possibile est.] nam nec impossibiliũ est ars, nec scia, cum omnis ars, ⁊ scia sit de ente. vnde recte Egidius ait idem esse de obiecto⁊ possibilitate iudicium, ⁊ habituum.

¶ Et ea, quo⁊ generationis principiuz in ijs est, quos nos cogimus vtiq3, ⁊ persuademus. hi ãt sunt, quibꝰ meliores sumus, aut domini, aut amici.

¶ Assignat 11ᵐ locuz, ⁊ dicit. [Et ea] subaudi sunt poſſia. [quo⁊ generationis pncipiuz in ijs est, quos nos cogimus vtiq3, ⁊ psuademus] .i. quos nos cogere possumus, vel persuadere ad agẽduz. deinde exponit, qui sunt isti, ⁊ dicit, [hi autez sunt, quibus meliores sumus aut dñi,] nã virtute dominij cogere possumus. [aut amici,] nam ratione amicitię persuadere possumus.

¶ Et quo⁊ partes possibiles, ⁊ totum possibile. ⁊ quo⁊ totũ possibile, partes quoq3, vt plurimũ. Si enim pretexta caputiuz, ⁊ tunica fieri possunt, indumentuz quoq3 fieri potest. ⁊ si indumentum, pretexta etiam ⁊ caputium, ⁊ tunica.

¶ Assignat locũ 12ᵐ, ⁊ dicit. [Et] eo⁊, [quorum partes] sunt [poſſes, ⁊ totũ est possibile.] deide assignat. 13. huic cõuersum, ⁊ dicit [et] eo⁊ [quo⁊ totum] est [poſſe, partes quoq3, vtplurimũ] sunt poſſes. assignat exẽpla, ⁊ primo assignat exẽplũ primi, ⁊ dicit, [si eniz ptexta, caputium, ⁊ tunica,] quę partes sunt totius vestis, [fieri pñt indumentuz quoq3,] qđ est tota vestis, [fieri põt.] hoc est exẽplũ. 12. loci, assignat exẽplũ. 13. loci huic conuersi, ⁊ dicit, [⁊ si indumentũ,] qđ est tota vestis, est poſſe, [etiaz ⁊ ptexta, ⁊ caputiũ, ⁊ tunica,] quę sunt partes totius indumẽti possibiles erunt. posset hic videri, ptexta, ⁊ tunica, ⁊ caputiũ quę partes indumẽti sunt, sed non est ad rem, satis eniz est, vt Aristo. ea velit esse partes, indumentuz ão totũ. ⁊ cum dixit [vtplurimũ,] respexit ad materiã ⁊ formã, quę licet simul fieri possint, seorsum nunquaz.

¶ Et si vniuersum genus est ex possibilibus fieri, ⁊ spẽs. ⁊ si spẽs, genus etiaz. vt si nauẽ fieri possibile est, triremem etiam, ⁊ si triremem, nauem quoq3.

¶ Assignat 14ᵐ locũ, ⁊ dicit. [Et si vniuersuz genus ẽ ex possibilibus fieri, ⁊ spẽs] subaudi erit ex possibilibus fieri, deinde assignat 15ᵐ locũ, ⁊ dicit, [⁊ si spẽs] .s. est ex possibilibus, [genus ẽt] erit ex possibilibꝰ, assignat exẽpla, ⁊ dicit, [vt si nauẽ fieri poſſe est,] quę est genus, [triremẽ etiã] fieri possibile erit: quę spẽs nauis est. [⁊ si triremẽ] fieri possibile est, [nauez quoq3] poſſe est fieri.

¶ Et si alteruz eo⁊, quę nata sunt ad inuicem referri, ⁊ alterum. vt si duplũ, ⁊ dimidium, ⁊ si dimidium, duplum quoq3.

¶ Nunc assignat 16ᵐ locũ, ⁊ dicit. [Et si alteruz eo⁊, quę nata sunt adinuicẽ referri] .i. ⁊ si vnum correlatiuo⁊ est poſſe, ⁊ alte⁊, [vt si duplũ] est poſſe, [⁊ dimidiũ] est possibile. p exẽplũ ão induit 17ᵐ locũ, ⁊ dicit, [et] .s. econuerso, [si dimidiũ] est poſſe, [duplum quoq3] est poſſe.

¶ Et si absq3 arte ac pparatione possibile est fieri aliqđ, id multo magis arte ac cura fieri poſſe est. hinc quoq3 apud Agathonem dictũ est, atqui quę vos fortuna facitis, hęc nobis arte necessitateq3 fiunt.

¶ Assignat 18ᵐ locũ, ⁊ dicit. [Et si absq3 arte ⁊ pparatione poſſe est fieri aliqđ, id multo magis arte, ac cura poſſe est fieri,] nã illud difficilius, ꝙ faciliꝰ est. verbi cã, si possibile est debellare vrbẽ absq3 arte, ⁊ cura, multo magis poterimus eaz, ⁊ facilius debellare cura ⁊ arte. hoc probat authoritate Agathonis, ⁊ dicit, [hinc quoq3 apud Agathonẽ dictum est,] και μην, τα μεν γε τη τυχη πρασσειν, τα δ᾽ ημιν αναγκη και τυχη προσγινεται, idest atqui q̃ vos fortuna facitis, hęc nobis arte, necessitateq3 fiunt. [at quę fiũt fortuna, fiunt sine arte atq3 pparatione, ⁊ fiunt, ergo multo facilius eadẽ agere poterimus arte atq3 pręparatione.

¶ Et qđ peioribus, aut minoribꝰ aut imprudentioribus possibile est, id cõtrarijs boruz multo magis, vt Isocrates dixit, graue esse, si qđ Euthymus didicit, vt ipse non possit inuenire. de impossibilibus autem palã, qm̃ ex contrarijs horum sunt.

¶ Assignat 19ᵐ locũ, ⁊ dicit. [Et qđ peioribus, aut minoribus, aut imprudẽtioribus est poſſe, id 3rijs horum] .s. melioribꝰ, aut maioribꝰ, aut prudẽtioribus [multo magis] subaudi erit poſſe. probat hoc p dictum Isocratis, ⁊ dicit, [vt Isocrates dixit, graue esse si qđ Euthymus didicit] qui minor est, peior, ac imprudẽtior, [vt ipse] .s. q maior, melior, ac prudentior est, [nõ possit inuenire] ac discere. qr ão de impoſſibus loca non posuit, dicit, [de impoſſibus autez palam, qm̃ ex] locis [cõtrarijs horum sunt] scilicet cognoscibilia.

¶ DE FACTO VEL NON FACTO.

¶ Si ão factũ aut non factũ sit, ex hisce considerandũ. priũ si qđ minus fieri aptũ est,

factũ est, ꝛ qd̓ magis aptũ ẽ, factũ erit vtiq;.

¶ Cum dixisset de possi, ꝛ impossi, nunc proponit dicere de facto, vel non facto, ꝛ dicit. [Si vero factum, aut non factuz sit ex hisce] locis dicẽdis [considerandum:] quorum primum affert, ꝛ dicit. [primũ si quod minus fieri aptum est, factum est, ꝛ qd̓ magis aptũ est] fieri, [factuz erit vtiq;.] vt si homicidiũ minus aptuz fieri sit, ꝛ factũ est, adulteriũ, qd̓ magis aptũ est fieri, factum erit. ꝛ si factis offecit, verbis longe magis offecisse videt̃. nam factis officere minus aptum est fieri.

¶ Et si qd̓ posterius fieri solet, factum est, ꝛ qd̓ prius est, factum est: vt si oblitus est, didicit quoq; aliquando.

¶ Assignat scd̓m locum, ꝛ dicit. [Et si qd̓ posterius fieri solet, factũ est, ꝛ qd̓ prius est, factuz erit, vt si oblitus est, didicit quoq; aliqñ.] non enim obliuisci aliquis potest, nisi que prius didicerit.

¶ Et si volebat, ꝛ poterat, fecit. nã oẽs potentes, cũ volũt, agũt. Impedimentũ eni nullũ.

¶ Assignat tertiũ locuz, ꝛ dicit. [Et si volebat, ꝛ poterat, fecit,] ꝛ assignat cãm, ꝛ dicit, [nam oẽs potentes, cuz volunt, agunt.] dico potẽ: eos, qui tollere possunt omne impedimẽtũ, ꝛ exterius, ꝛ interius. ꝓpea dicit, [ipedimẽtuz enim nullum] subaudi est, vbi est potentia apta tollere omne impedimentum.

¶ Et si volebat, ꝛ eoꝝ, que extrinsecus sunt, nihil prohibebat.

¶ Assignat locũ quartũ, ꝛ dicit. [ꝛ si volebat, ꝛ eoꝝ] .s. impedimẽtoꝝ, [q̃ extrinsecus sunt, nihil ꝓhibebat.] nã ex eo q: volebat, oẽ ipedimẽtũ interius tollit̃. Et licet non possit tollere oẽ impedimẽtũ exterius, tñ si nullum exterius impedimentũ est, potest, quare si volebat, ꝛ eoruz, que exterius sunt, nihil prohibebat, oĩo factum est. q: sic volebat, ꝛ poterat.

¶ Et si poterat, ꝛ iratus erat.

¶ Assignat locũ quintũ, ꝛ dicit. [Et si poterat] sic vt tollere possit oẽ impedimẽtũ, [ꝛ iratus erat] ꝯtra, ergo factũ est, q: nullus irascit̃ ꝯ aliquẽ, quin velit ꝯ eum agere ad vltionem. omnis enim iratus vult, non autẽ contra.

¶ Et si poterat, ꝛ cupiebat. nam que cupiũt, ea, vtplurimũ, si possunt, efficiũt, praui qdez ex incõtinẽtia, probi vero, q: ꝓba desiderant.

¶ Assignat locuz 6m, ꝛ dicit. [Et si poterat, ꝛ cupiebat] .s. facere. ergo factũ est, nã si poterat, nullũ impedimentuz obeẽ poterit. [ꝛ si cupiebat,] volebat, ergo fecit. ꝛ qm̃ cupere attinet ad appetitũ sensitiuũ, ꝛ velle ad appetitum intellectiuũ, iõ non semꝑ q cupit, vult. ꝛ ꝓpea addit, [nã que cupiũt, ea, vtplurimũ si pñt, efficiũt praui quidem] ꝛ improbi [ex incõtinentia, probi vero, q: proba desiderãt.] dixit aũt [vtplurimũ,] qm̃ appetitu sensitiuo aliqñ cupimus. ꝛ tñ voluntate nolumus. q: vero plerũq; boles sequunt̃ sensualẽ appetitũ, ideo dixit, [vtplurimum.]

¶ Et si facturus erat, ꝛ fecit. ꝓbabile eniz fecisse ipsum, quod facturus erat.

¶ Assignat locuz 7m, ꝛ dicit. [Et si facturus erat, ꝛ fecit] igit̃. sed qm̃ hic locus nõ est necessarius: addit, [ꝓbabile enim fecisse ipsum, qd̓ facturus erat.] dico [probabile,] qm̃ non necessario qd̓ quis est facturus hinc ad annum, faciet quare non necessario quod quis erat facturus, ipsum fecisse.

¶ Et si facta sunt, quecũq; apta sunt ante aliquid fieri, aut illius gratia: vt si coruscauit, ꝛ tonuit. ꝛ si attentauit, ꝛ fecit.

¶ Assignat locũ octauũ etiã probabilez, ꝛ dicit. [Et si facta sunt, quecunq; apta sunt ante aliquid fieri, aut illius grã:] ꝯcludere ꝓbabiliter poterimus id factũ esse. [vt si coruscauit] qd̓ aptũ est fieri ante tonitruuz, [et] ergo [tonuit, ꝛ si attẽtauit,] qd̓ aptũ est fieri ante factuz [et] ergo [fecit.] est aũt locus iste in voluntarijs ꝓbabilis, in nãlibus aũt necessarius, qm̃ in nãlibus, cuz adsunt oẽs ꝓparationes, mox forma fit. In voluntarijs aũt licet oẽs preparationes adhibeantur, tamẽ nõ necessario fiet.

¶ Et si quecũq; posterius apta fuerant fieri, aut id, cuius grã fiunt, factũ est, prius quoq; ꝛ id, qd̓ est grã huius, ante hoc factuz est. vt si tonuit ꝛ coruscauit, ꝛ si fecit ẽt attẽtauit.

¶ Assignauit locũ nonuz, ꝛ dicit. [Et si quecũq; posterius apta fuerant fieri, aut id, cuius gratia fiunt, fcm̃ est, ꝛ id quoq; qd̓ grã huius est, prius ante hoc factũ est, vt si tonuit ꝛ] ergo antea [coruscauit, ꝛ si fecit, etiaz attentauit.] animaduerte in grecis verbis nostri codicis repiri verba superflua, tamẽ in alio correpto codice ita ad verbũ legitur, vt trãstulimus.

¶ Horum autẽ oĩuz alia necessaria sunt, alia, vtplurimũ ita se habẽt. ex cõtrarijs aũt istorum patet si factum non sit.

¶ Assignat diuaz inter hec loca, ꝛ dicit. [horum autem] .s. locoꝝ [oĩum alia necessaria sunt] vt visum est, [alia vtplurimum ita se hñt,] hoc est alia ꝓbabilia. deinde ostẽdit loca eius, qd̓ nõ est factũ, ꝛ dicit, [ex contrarijs autẽ istorum] locoꝝ [patet si factum non sit.]

¶ DE FVTVRO.

¶ De futuro quoq; manifestũ ex eisdez est. qd̓ nãq; in potestate, ꝛ volũtate est, erit.

¶ Cũ assignasset loca eius, qd̓ factũ est, nunc assignat loca eius, qd̓ est futuruz, ꝛ primo ꝓponit id, qd̓ intendit, ꝛ dicit. [De futuro quoq; manifestũ est ex eisdem] locis, quibus manifestũ est id, qd̓ factuz est: mutatis tñ de preterito in futurũ noĩbus, atq; verbis. deinde affert primũ locũ, ꝛ dicit, [qd̓ nãq; in voluntate, ꝛ potestate] subaudi alicuius est, illud [erit.]

¶ Et quod in cupiditate, ꝛ ira, ꝛ cogitatione est, simul cuz potestate propter eadem.

¶ Nunc affert scd̓m locũ, factũ tñ ex pluribus locis eorum, q̃ dicta sunt de ipso facto, ꝛ dicit. [Et qd̓ in cupiditate, ꝛ ira, ꝛ cogitatione est, simul cũ potestate,] hoc erit [ꝓpter eadẽ] .s. loca que dicta sunt de ipso facto. verbũ autẽ [cogitatione,] qd̓ grece est λογισμός, hic addit̃ ad maiorem declaratione, superius tamen non est additũ: quoniam non erat necessarium.

¶ Et qd̓ est in appetitione faciendi vel cura: id erit. nam, vtplurimuz fiunt, magis que cure sunt, q̃ que non sunt.

¶ Assignat tertiuz locum, quẽ de ipso facto non assignauit, ꝛ dicit. [Et qd̓ est in appetitione faciendi vel cura,] vt fiat, [id erit,] assignat rationez, ꝛ dicit, [nam vtplurimum fiunt magis que cure sunt, q̃ que non sunt,] per q̃ dedit intelligere locum esse probabilem, ꝛ non necessariuz. conueniunt autẽ he tres considerationes, quia omnes respiciunt causam efficientem.

¶ Et si iam facta sunt, q̃ prius fieri apta sunt.

vt si nubes cōdēsent, verisimile est, vt pluat.

¶ Assignat quartū locū, & dicit. [Et si iā facta sunt, ea, quę prius fieri apta sunt,] nam ita est, illud erit. [vt si nubes condēsent, verisimile est, vt pluat.] nam nubiū cōdēsatio est dispō pręambula ad pluuiā. differt aūt hęc consideratio a prioribus, q2 hęc respicit causam dispo nētem. priores autem causam efficientem.

¶ Et si qđ gratia alicuius sit, factū est, verisimile est, vt id quoq3 fiat. vt si fundamentū, & domus.

¶ Assignat tertiū locum a causa finali, & dicit. [Et si qđ gratia alicuius sit, factū est, id] subaudi cuius gratia fit, [verisimile quoq3 est, vt fiat, vt si fundamentū] factū est, qđ est gratia domus, [et domus,] subaudi verisimile est, vt fiat.

¶ DE AMPLIFICATIONE ET EXTENVATIONE.

¶ De amplificatione autem ac extenuatione rerū, deq3 maiore atq3 minore, omninoq3 de magnis & paruis, ex ijs, quę dicta sunt a nobis, manifestū. dictū est enim in deliberatiuis & de bonorū magnitudine, & de maiore simpliciter atq3 minore.

¶ Nūc de amplificatione atq3 extenuatione, dicit. [De amplificatione autē & extenuatione rerū, deq3 maiore atq3 minore, oīnoq3 de magnis & paruis,] qbus fit amplificatio atq3 extenuatio, [ex ijs, quę dicta sunt a nobis] libro pmo, [manifestum] est. [dictū est enī in deliberatiuis & de bonorū magnitudine, & de maiore simpliciter, atq3 minore:] p q̄(vt diximus) fiūt amplificatio, & extenuatio. ergo non oportet vlterius dicere.

¶ Quare cum in vnoquoq3 dicendi genere bonū sit finis, vtputa vtile, honestū, ac iustū, perspicuū omnibus est, horū amplificationes esse sumendas. Quęrere vō pręter hęc quicquā de magnitudine simplr, ac excessu, id verba incassum effundere est. Singularia enī ad vsum pstantiora vlibus sunt. Ac de possi quidem & impossi, & factum ne sit an non, & erit an non erit, insuper de amplificatione & extenuatione rerū, hęc dicta sint.

¶ Videt assignare rationē quare superfluū sit dicere de amplificatione, & extenuatione, & dicit. [Quare cum in vnoquoq3 dicendi genere bonū sit finis, vtputa vtile] in genere deliberatiuo, [honestū] in genere demonstratiuo, [ac iustum] in genere iudiciali, [perspicuū omnibus est, horum] triū bonorū [amplificationes esse sumendas] subaudi & extenuationes, & sic non oportet generatim agere de amplificatione & extenuatio, quia specialiter agere de amplificatione & extenuatione illorum triū bonorū satis est. ppterea subdit, [quęrere vō pter hęc quicq̄ de magnitudine simplr ac excessu] .i. quęrere vō amplificationē & extenuationem cōes pter illas applicatas illis tribus bonis, [id verba incassum effundere est.] cuius cām assignat, & dicit, [singularia enī] idest extenuationes, & amplificationes particulares particularibus bonis applicatę [ad vsum] rhetoricorū [pręstantiora vlibus sunt.] vlibus dico amplificationibus atq3 extenuationib9 sm se acceptis. Animaduerte vl tu Aristo. non neglis cōem amplificationē & extenuationē omnibus generibus dicendi, sed vult quęcūq3 dici pnt de cōibus amplificatione, & extenuatione esse dicta, cū dicebat de illis trib9 bonis. & ppea esse vanū dicere asserit de illis cōibus seorsū. nō sic aūt est de alijs cōibus. s. de possi, & alijs, qm̄ de eis nō est dictū sufficienter tunc, cū dicebat de tribus generibus dicendi. Egidius vō laborat circa hoc, sed non mihi placet id, quod dicit.

¶ DE EXEMPLIS.

¶ Restat autē de omnibus persuasionibus cōmunibus dicere. qm̄ de proprijs iam dictū est. sunt aūt cōmunes persuasiones genere duę, exemplū, & enthymema. nam sententia pars enthymematis est.

¶ Nunc de cōibus psuasionibus, & pmo pponit suā intētionē, & dicit. [Restat aūt] subaudi post hęc [de oibus psuasionib9 cōibus dicere,] dico de cōibus, [qm̄ de pprijs] vnicuiq3 generi applicatis p loca ppria [iā dictū est,] deinde exponit cōes psuasiones, & dicit, [sunt autē cōes psuasiones genere duę exēplū, & enthymema.] sed dices nōne rhetor persuadet per sniam: ergo snia est cōmunis persuasio, rndet, & dicit, [nā snia pars enthymematis est,] vt postea patebit. Quia igitur snia in enthymemate clauditur, vt pars reseruat in suo toto, ppea sententia non facit tertiū genus persuasionis aliud ab exemplo, & enthymemate.

¶ Primū igitur de exēplo dicamus, qm̄ inductioni sile est. Inductio aūt principium.

¶ Proposita intentione, exequit, & primo de exēplo, de quo dicit. [Primū igit de exēplo dicam9, qm̄ inductioni sile est,] inductio aūt est pn̄m, quo vtit rhetor ad persuadendū. igit exemplū est sile principio. Quo mō vō exēplū sit sile inductioni, & simile principio, dcm̄ est primo huius. Inductio enī est pn̄m, quo inuestigamus vle, & cum exēplū sit inductioni simile, erit & sile principio, qm̄ & si per exemplū vle inuestigari perfecte nō possit, tamē aliquo modo vniuersale inuestigat per ipsum exēplum. & ppterea est simile principio.

¶ Exemplorum vō species duę sunt, altera si res pręteritas dicis, altera si ipse fingis. & huius aliud similitudo, aliud apologi, sicut Aesopi, & Libyj.

¶ Nūc subdiuidit exēplum, & dicit. [Exemplorū vō species duę sunt, altera si res pteritas] atq3 a te vel ab alijs gestas [dicis,] quatenus ex pteritis, rebusq3 gestis argumentamur p exēplū. [altera si ipse fingis,] vtputa quas p nosmetipsos facimus, cōponimus, ac fingimus. quas subdiuidēs dicit, [& huius aliud similitudo,] quę gręce παραβολη parabula dr, [aliud apologi, sicut Aesopi, & Libyj.] & q2 nos cōponimus tam parabolas, q̄ apologos, ideo exēpla a nobis ficta dicunt. differt autē fabula ab apologo, nam fabula, quę ad delectationē, & vtilitatē inuenta est, rerū est nec verarū, nec verisimiliū, vt q̄ daphne versa sit in laurū. Apologus autē nō differt a fabula, sed tantū addit, vt pter id q̄ sit res ficta, & non verisimilis, vt fabula, allegorice tamē aliquid cōtineat, qđ ad vitā, & mores ptineat, vt sunt Aesopi, & Libyj fabulę. Aesopus enim & Lybius fabularum huiusmodi actores sunt. quare perspicuum est apologos, atq3 fabulas esse res fictas, ac si essent res gestę.

¶ Exemplū aūt tale qđ est, vt si quispiam dicat oportere apparatū aduersus regē fieri,

qui faciat ne potiatur egypto. nã si Darius nõ prius traiecerit, quã egyptũ ceperit, et cum cepisset, traiecit, quare et nũc si ceperit, traiciet. non ergo est ei permittendum.

¶ Exequitur nunc de exẽplo, vt est res gesta, et dicit. [Exẽplum autẽ tale quid est,] verbi gratia si sumatur pro re gesta,] vt si quispiã dicat oportere apparatus adversus regem,] qui nũc invadit egyptũ,] fieri, qui faciat ne potiatur egypto,] hec enim est conclusio deliberãda, deinde tãgit argumentũ exẽplare, quo probatur, et dicit,] nam si Darius nõ prius traiecit] ad nos] quã egyptũ ceperit, et cum cepisset, traiecit. non ergo est ei permittendũ,] vt. s. invadat egyptum, et capiat, nam statim ad nos traiciet. ¶ Quo vero ad verba attinet, licet exẽplum sit triplex. vz. res gesta, parabula, et apologus, tñ per excellentiã res gesta dicitur exemplũ. nam apologus et parabula non habẽt rõnes exẽpli, nisi vt res gestas ficte repñsentant. propterea cum philosophus loquitur de exẽplis sine additione, de rebus gestis itelligit. ¶ Quo vero ad exẽpla attinet, in veteribus trãslationibus est aliud exẽplum Xersis, qd est,] et iterũ Xerses non prius traiecit quã caperet, cum autẽ cepisset, traiecit. quare si ceperit, traiciet quoqz. non ergo permittendũ.] hoc autem exemplum in nullo codice greco ex nostris legimus, tamẽ si legatur, non erit inutile.

DE PARABVLA: SIVE SIMILITVDINE.

¶ Similitudo vero, et Socratica est, vt si quis dixerit non oportere magistratus sorte eligere. Simile enim est, ac si quis athletas sorte constituat nõ eos, qui certare possint, sed qui sorte evenerint. aut ex nautis eum, qui debet gubernare, oportere sorte fieri: quasi itaqz non oporteat sorte sed scientia constituere.

¶ Nunc de similitudine, q̃ grece parabula dicitur, dicit.[Similitudo vero et Socratica est,] idest q̃ similitudo ẽ Socratis, interrogatus enim Socrates ab Atheniensibus sintne magistratus sorte, an scia eligẽdi, rñdit eos esse eligẽdos scia, proponit tñ conclusionẽ, et dicit,[vt si quis dixerit nõ oportere magistratus sorte eligere,] subaudi rñdendum est q̃ non, probat per parabulã, et dicit,[simile enim est] eligere magistratus sorte,[ac si quis Athletas sorte cõstituat, non eos, qui certare possint, sed qui sorte evenerint,] assignat secundã parabulam Socratis, et dicit,[aut] subaudi simile est ac si quis dixerit[ex nautis eũ oportere sorte fieri, qui debet gubernare] concludit id, qd habetur ex his parabulis, et dicit,[quasi itaqz] Socrates velit dicere[vt nõ oporteat sorte, sed sciẽtia] subaudi magistratus[cõstituere.] nam sicuti non oportz athletas vel nautas sorte eligere, sed cõsilio, et scientia, sic nõ oportet magistratus eligere ad gubernandũ sorte, sed sciẽtia. ¶ Quo vero ad verba attinet, illa verba[quasi itaqz non oporteat sorte, sed scientia cõstituere,] in antiquo codice, (quem habebat antiquus translator,) sic leguntur: ως δη τον λαχοντα, αλλα μη τον επισταμενον. idest quasi itaqz sorte assequentez, non autẽ scientẽ, et sic intellige quasi itaqz oporteat magistratum sorte factuz esse, non autẽ scientẽ esse, qd subaudi tanquã falsum est putandum. prima tamen scriptura clarior est.

DE APOLOGO SEV FABVLA.

¶ Apologus vero, vt qui Stesixori ad Phalarim, et Aesopi de Demegoro. Nam Stesixorus quidẽ, cuz Imerei Phalariz Imperatorẽ, (qui esset exercitus dux,) cõstituissent, custodesqz corporis daturi essent, postq̃ alia disseruisset, apologũ eis dixit, quo mõ equus solus prata obtinebat, quorum (cuz cervus adveniens pascua devastasset,) volens cervuz punire, hoiem interrogavit, si posset cum ipso cervũ punire. Ille autẽ ait, si acceperis frenuz: ipseqz ascenderim in te, hastam tenens. Cũ vero consensisset, ascendissetqz vlciscẽdi cã, ipse iam homini servivit, ita autẽ et vos videte inquit, ne volẽtes hostes vlcisci, et eadẽ patiamini cũ equo. nam frenuz quidem iam habetis, qui elegistis Imperatorem, vt dux exercitus esset. Si autem custodiam quoqz dederitis, ascendereqz permiseritis, servietis iam Phalaridi.

¶ Nunc agit de apologo, et dicit.[Apologus vero] subaudi est,[vt] ille[qui] fuit[Stesixori ad Phalarim] idest contra Phalarim: quo Imereis persuasit non esse concedẽdos custodes corporis Phalaridi.[et] vt fuit Apologus[Aesopi de Demegoro,] quo persuasit Samis, vt non occiderent Demegoruz ducem. deinde exponit Apologum Stesixori, et dicit,[nam Stesixorus quidẽ, cum Imerei Phalariz Imperatorẽ (qui esset dux exercitus) cõstituissent, custodesqz corporis daturi essent,] per quos servaretur,[postq̃ alia] q̃ pluralissima[disseruisset, apologum eis dixit, quo modo equus solus prata obtinebat, quorum (cuz cervus adveniens pascua devastasset) volens cervum punire] atqz vlcisci,[hominẽ interrogavit] atqz[consuluit, si posset cũ ipso] s. homine, atqz favore hominis[cervum punire] atqz vlcisci.[Ille autẽ] s. homo[ait] posses subaudi[si acceperis frenum, ipseqz in te ascenderim hastaz tenens] manu[cum vero] equus[consensisset, ascendissetqz] supra equum[vlciscẽdi causa] s. vt puniret cervũ,[ipse] s. equus[iam homini servivit.] deinde apologium accõmodat ad propositũ, et dicit,[ita autẽ et vos videte inquit, ne volẽtes hostes vlcisci eadem patiamini cuz equo] idest ne ea patiamini, q̃ passus est equus. s. vt serviatis Phalaridi, vt equus servivit homini. cuius rationẽ affert, et dicit,[naz frenũ quidem iam habetis, qui elegistis imperatorem, vt dux exercitus esset,] nam Imperator est frenum civium.[si autẽ custodiaz quoqz dederitis,] et milites, quibus servetur,[ascendereqz] supra vos[permiseritis.] dare enim custodes est permittere vt Phalaris ascẽdat,[servietis Phalaridi.] nam ille erit plenarius dominus, vos autẽ plenarie subditi. In hunc ergo modum Stesixorus argumento sumpto ab apologo equi dicitur persuasisse Imereis ne permitterent Phalaridi custodes. Hoc est primum exemplum.

¶ Aesopus vero cũ in Samo populi ductorẽ ad mortẽ iudicatũ patrocinaretur, dixit. vulpem cũ fluviũ transiret, in foveaz decidisse, cum autẽ multo tẽpore exire non posset, conflictari muscasqz caninas plurimas ei isedisse Erinaceus autẽ errantez cum eam inspexisset, misertum esse, atqz rogasse, si vellet, vt

ab ea

ab ea caninas muscas euelleret. cū q; ipsa ne gasset, cām miratus q̄rebat. tunc illa iam inquit, hę de me saturatę parum sanguinis trahunt. q̄ si has tu excuties, famescentes venient alię, quę qđ mihi sanguinis restat, totū ebibēt. ita igitur vobis quoq; o viri Samij, iste quidez nihil amplius nocebit, cū diues sit, si autem interimeris, pauperes alij locum eius occupabunt, qui vos absorbebunt communia furando.

¶ Cum induxisset Stesichori apologum ad Imereos, nūc inducit apologū Aesopi ad Samios, et primo ppo nit casum, pro quo apologus inducit, et dicit. [Aesopus vero, cum in Samo populi ductorem ad mortem iudica tum patrocinaret, dixit.] et concionatus est eum nō esse interimendum adducēs ad propositū ostendēdus apo logus, deinde Aesopi apologum describit, atq; narrat, et dicit, [vulpem cum fluuium transiret, in foueam deci disse,] siue in lacunā quandā, [cum autez multo tēpore exire non posset] ab ea fouea, ibi [cō flictari,] atq; dole re, [muscasq; caninas plurimas ei īsedisse.] ¶ Quo vero ad verba attinet verbū muscas caninas gręce est κυνο ραιστας, quas Egidius vult esse arundines, quoniam in lacunis arundines sunt. rei veritas tamē est cynoręstas esse muscas caninas, quę sanguinē ab animalibus exu gunt. [Erynaceum autez errantē] dixit [cum eam inspe xisset misertum esse] vulpi, [atq; rogasse] .s. vulpem, [si vellet, vt ab ea caninas muscas euelleret, cūq;] vulpes [negasset, causam miratus quęrebat] .s. Erinaceus, [tūc illa iam inquit, hę de me saturatę parum sanguinis trahunt, q̄ si has tu excuties, famescentes venient alię, quę quod mihi sanguis restat, totum ebibent.] Hęc est fabula. deinde apologus hunc adaptat ad propositū, et dicit, [ita igitur vobis quoq; o viri Samij] accidet subaudi si hunc occideritis, [iste quidez nihil amplius nocebit, cum diues sit, si aūt] hunc [interimetis, pauperes alij lo cum eius occupabunt, qui vos absorbebunt, cōmunia] .s. bona, atq; publicas ciuitatis diuitias [furando.] Sic igitur per apologus Aesopus Samijs persuasit, ne po puli rectorem interimerent.

¶ Huiusmodi vero apologi ad populū maxime accōmodati sunt, habētq; hanc pręstantiam. nam cū difficile sit res p̄teritas similes inuenire, apologos facillimum est. Fingere nāq; opus est, vt et similitudines, modo pos sis ipsum simile perspicere, qđ quidem philosophia facile pręstat.

¶ Cum exposuisset apologos per exempla, nunc cōpa rat hęc adinuicē, et primo apologus et similitudinē, et di cit. [Huiusmodi vero apologi ad populus maxime accō modati sunt,] quēadmodū subaudi ipsę similitudines. deinde exponit pręstantiam quā habent apologi, et ipsę similitudines, et dicit, [habētq;] .s. apologi ipsi [hāc pręstantiā, nam cum difficile sit res p̄teritas similes inueni re,] ex quibus .s. exempla cōstant: [apologos facillimuz est] inuenire. [Fingere eniz opus est] ad conficiendum apologos, qđ [facillimū est.] dico facillimuz esse apolo gos inuenire, [vt et similitudines, mō possis] .s. ex philosophia [ipsuz simile perspicere,] per qđ fit similitudo. ideo ad dit, [qđ quidē philosophia facile pręstat,] per philosophiam enim pos sumus inuenire similia, quibus fiunt similitudines, et res, quibus fiūt apologi. Hoc aūt ita esse Aristo. testatur primo metaphysice, cum diceret fabularuz amatorē esse quodāmodo philosophum. Erunt igitur inter apologus et similitu dinē hę cōparationis, prima quidē q̄ vtraq; sit ad populū maxime accōmodata, secūda vero q̄ vtraq; sit inuenire facillimum, cum sit in potestate nostra philoso phica ea facere, atq; fingere. Exempla vero non sic.

¶ Facilius igit̄ est inuenire ea, quę sunt per apologos, ad consultandū aūt res gestę multo vtiliores sunt. quippe cum, vtplurimum futura pręteritis similia sint.

¶ Secūdo comparat apologos, et similitudines ad exē pla, et dicit. [Facilius igit̄ est inuenire ea, quę sunt per apo logos] subaudi et per similitudines, vt dcm̄ est, q2 ea inuenire est in nostra potestate, [ad cōsultandū autez res gestę,] q̄ sūt exēpla, [vtiliores sunt.] cuius rōnē affert, et dicit, [quippe cum, vtplurimum futura p̄teritis similia sint.] cum, vtplurimū omnia circulo redeant. est igit̄ cō paratio q̄ apologi, et similitudines sint exēplis inuentu faciliores. exempla aūt ad consultandū vtiliora.

¶ Exemplis vero quasi demōstrationibus eū vti oportet, qui enthymemata non habet. ei vero qui habet, quasi testimonijs post enthymemata, vtendum.

¶ Nunc cōparat tertio exempla ad enthymemata, et di cit. [Exēplis vero quasi demrōnibus] .i. probationib9 [euz vti opz, qui enthymemata non hz,] nā in oī gn̄e dicēdi, cū orator non hz enthymemata, vtit̄ exēplis quasi de mōstrationib9, atq; probationibus [ei vero] .s. oratori [qui hz] .s. enthymemata ad persuadendū, [vtendū est exem plis post enthymemata] a se facta, [quasi testimonijs.] Qđ faciunt legū doctores, naz confirmāt suas probōnes per illa, q̄ olim in similibus casibus sunt determinata.

¶ Cum enim proponūtur, similia inductionibus sunt. Inductio aūt orationibus oratorijs p̄terq; in paucis non est idonea.

¶ Cū dixisset exēpla nō esse p̄ponēda enthymematib9, cū orator hēat enthymemata, nūc illō probat, et dicit. [Cū eniz] exēpla subaudi enthymematib9 [pponunt̄,] silia īductionib9 sunt, nā vt inductio pponit̄ syllo ad probādū aliquā ppōnez sylli, sic eēt exēplū, cū pponeret̄ enthymemati in orōne, pponeret̄ eniz ad probandū aliqđ assumptū in enthymemate. destruit q̄si pn̄s, et dicit, [inductio aūt] .i. exēplū ppositū enthymemati, veluti ppo nit̄ inductio syllo, [orōnib9 oratorijs p̄terq; in paucis nō est idonea,] solū eniz exēplū eēt pponēdū (vt inductio) ante enthymema, cū audientes essent ineruditissimi, maxie inepti ad intelligēdū. g̃ exēpla nō sunt enthymematibus pponēda ab eo, qui hz enthymemata.

¶ Postposita vero testimonijs. testis autē ad fidē vbiq; vtilis. quapp pręponēti multa di cere necesse est. postponēti aūt vnum etiam sufficit. naz testis probus vel vnus satisfacit. quot igit̄ spēs exemplorū sint, et quo pacto, et quādo ipsis vtendum, dictum est.

¶ Nunc ostēdit eiz, q̄ enthymemata hz, oportere exem pla postponere: et dicit. [Postposita vero] .s. exēpla ipsis enthymematib9, similia sunt [testimonijs,] q̄ adduci so lēt post probationes. [testis aūt ad fidē vbiq; vtilis est,]

retic si in fine ponitur exẽplum, nõ erit inutile. et quia (vt dictũ est) aliquãdo exẽpla poni possunt ante enthymemata, vt patuit in casu superius exposito, ideo assignat differentiã inter exẽpla cum preponuntur, et cum postponuntur, et dicit, quapropter preponenti scilicet exẽpla enthymematibus, multa dicere necesse est, ideo quia tunc tenẽt locũ inductionis, que fit in multis. postponẽti aũt scilicet exẽpla enthymematibus vnum ẽt scilicet exẽplũ inducere sufficit, nam testis probus vel vnus satisfacit. et quia exẽplũ in fine positum se habet, vt testis probus, ideo vnum sufficit, atque satisfacit. nihil enim aliud videtur, cum inducitur exẽplum post enthymemata, quam cõfirmare id, quod dictum est, per testem probum, at testis probus ẽt si sit vnus, facit fidem. et sic patet differentia inter exẽpla preposita, et postposita. hec autẽ, (que Aristo. hic dixit) potissimũ habẽt locũ in genere iudiciali, nam in genere deliberatiuo exẽplum vbique collocatũ semper eandẽ vim habet. in genere vero demõstratiuo exemplo raro vtimur, et cũ vtimur, omni loco (vbi fieri cõtingit probationem per ipsum) vti possumus conuenienter.

DE SENTENTIA.

De sententiarum aũt sermone, si quid sententia sit, dixerimus, facile patebit quibus de rebus, et quãdo, et a quibus idoneum sit in orationibus sententijs vti.

Dicit Egidius hic Arist. determinare de enthymematibus quo ad suas partes. quia determinare de sententijs est determinare de enthymematibus quo ad suas partes. Sed hoc non videtur bene dictũ, quia si ita esset, enthymema nõ posset cõstare, nisi ex sententijs, quod falsum est, nam enthymema interdũ cõstare põt ex propositionibus, que nõ sunt sententie. licet enim sententia esse non possit, nisi sit pars enthymematis, vt superius dictũ est, tamen pars enthymematis ee potest, que nõ est sententia. Melius ergo dicamus, Aristo. nũc agere de sententijs, quia sententia est vnũ de principalibus intentis ab ipsis rhetoricis, nam licet sententia sit pars enthymematis, tamen rhetor vtitur sententia in orationibus, vt proprio instrumẽto persuadendi. ideo proponit intẽtionẽ suam, et dicit. De sententiarum aũt sermone, atque narratione, subaudi differẽdo, si quid sententia sit, dixerimus, facile patebit quibus de rebus est sententia, et quando vti debemus sententia in orationibus, et a quibus auctoribus idoneũ sit sententijs vti, in orationibus. ergo proponit tria dicere de sententijs et de quibus rebus sint, et quando debemus in oratione sententijs vti, et ad quos attinet vti sententijs. hec autẽ tria non exequitur, nisi postquam dixerit quid sententia sit.

Sententia igitur est enuntiatio quidẽ, non tamen de singularibus, vt qualis quidam Iphicrates sit sed de vlibus, nec de omnibus vlibus, vt est, quia rectum curuo contrariũ est, sed de quibuscunque actiones sunt, queque ad agendũ eligenda, vel fugienda sunt.

Nunc prosequitur, et primo definit sententiã, verum antequam ea, que Aristo. dicit, prosequamur, de nomine sententie differendum est: et dicẽdũ sententiã apud authores multis modis accipi, interdũ enim pro eo, quod animus sentit, iuxta illud Salustij, nemo est in ciuitate, cui non liceat libere sententiam suã dicere: hoc est pronuntiare, quod habet in animo. vnde Quintilianus libro 8° scribit sententiam veteres quod aio sensissent, vocasse. Sic enim et iuratori ex animi nostri sententia, et gratulantes ex sententia dicimus. Aliquando accipitur pro iudicato ex lege, vt Marcus Portius Cato sumpsit. Quintilianus etiam libro 10°, scribit sententiam esse decretũ quoddã quod de iudicio vel quęri solet. nõnunquam pro eo, quod verba sonãt, vnde dicere solemus, hic ẽt obscure loquitur, vt ex verbis eius sententia colligi possit. Aristo. aũt hic sententias orationis lumina appellat, precipue que in clausulis sunt breuiter collecta, vt obsequium amicos, veritas odium parit. vnde proprie sententia est verbũ graue grauiter prolatũ a sapiente, vt illa Biantis, magistratus virum ostendit. Et illa Eucbili optimum est mensura. quo rõne fit, vt sententia in ijs, que agimus ita se habeat, quẽadmodum definitio in ijs, que contẽplamur. nam sicut definitio terminat rem, quã cõtẽplamur, sic sententia terminat rem ipsam, quã agimus. Signo autẽ nobis est, quoniã dicere solemus sententiam definitũ esse. nam sententia quedã definitio videtur. hanc quoque ob causam, qui aliorum facta disponunt, ac sententiam scilicet quid fieri debeant, definitores appellantur. quia vero (vt dictũ est) ita se habet sententia in ijs, que agimus, sicuti definitio in hijs, que contẽplamur, et quia cõtẽplando vtimur syllogismo, agendo vel determinãdo quid agere debemus, vtimur enthymemate, fit, vt eo modo se habeat sententia ad enthymema, vt definitio ad syllogismum demonstratiuum, est aũt definitio triplex, vna principiũ syllogismi demonstratiui, quã formalẽ logici dicunt, altera est syllogismi cõclusio, quã materialẽ vocant, tertia est totus syllogismus demonstratiuus, non differẽs ab ipsa demõstratione, nisi sola positione, qualis est definitio cõplectẽs vtrũque, quare et sententia triplex erit, vna enthymematis principiũ, altera vero cõclusio, tertia denique totũ ipsum enthymema sola positione differẽs. Sententia quidẽ, que dubia existens habet causam enthymematis cõclusio est. Sententia vero que eius causa est, enthymematis principiũ est, cum vero ambe he sine ordine enthymematico ponuntur, et fiat vna sententia, vtrãque continẽs, hec erit totũ enthymema positione differẽs, quia vniuersa enthymematis virtus in huiusmodi enthymemate seruatur: que tamen differt ab enthymemate, quatenus nõ est ordinata ad modũ enthymematis. Aristo. tamen sententiam hoc postremo intellectã definit, et dicit. Sententia igitur est enuntiatio quidẽ non tamẽ de singularibus, vt qualis quidã Iphicrates sit, sed de vlibus, deinde exponit de quibus vlibus, et dicit, nec de omnibus vlibus, quia non de vlibus, que spectant ad scientiam, vt est hec propositio vlis quia rectũ curuo est contrariũ. sed de vlibus quibuscunque actiones sunt id est sed de vlibus, queque ad agẽdũ eligẽda vel fugiẽda sunt. ergo sententia est enũtiatio vlis vtilis ad eligẽda, vel fugiẽda ea, que in vita cõtingũt: vel sunt necessaria. dicitur enuntiatio loco generis, quia ois sententia est enũtiatio, et nõ ecõtrario, dicitur vlis, non quidẽ signo vli determinata, sed indefinita, vt hec difficile est primũ virtutes reuereri, qui semper secũda fortuna sit vsus. et illa liber is est existimãdus, qui nulli turpitudini seruit, et cętere id genus. omnes enim huiusmodi sententię enũtiationes sunt vniuersales infinitudine, non autẽ signo. dicitur vtilis ad ea, que eligere, vel fugere debemus in vita ad differentiã enuntiationũ, que fiunt in ijs, que scimus, atque speculamur. propter hanc causam, vt Cicero inquit libro 4° rhetoricorum ad Herẽnium, sententia est oratio sumpta de vita, que aut quid sit, aut quid esse oporteat in vita, breuiter ostẽdit, vt egens ęque est is, qui non satis habet, et is, cui nihil satis põt esse. propter hanc causam Hermogene ait, sententia est oratio generalẽ pronũtiationẽ habẽs hortans aliquã rem, vel dehortans, vel demonstrãs, quale sit aliquid. verũ oẽs he definitiones videntur diminute, quia tunc hec esset sententia, amicis est benefaciendũ, quia est enũtiatio vlis, vtilis ad ea, que in vita eligere vel fugere debemus. Sed hoc falsum videtur. non enim illa sententia videtur, cum non sit enũtiatio grauis, propterea definitionibus supplẽdũ est, vt sit sententia enũtiatio grauis, atque

ponderosa

ponderosa, vtis, atq; vtilis ad ea, quę sunt eligenda vel fugienda in vita, per illam enim particulam [grauis, atq; pōderosa] differt sententia a cęteris enūciationibus, quę, licet demonstrēt quid sit agendū vel fugiendum in vita, tamen non sunt graues, atq; ponderosę, grauiter proferę a sapiente.

¶ Quare cum enthymemata syllogismi sint de istis, tam conclusiones enthymematū q̄ principia (syll'o semoto) sententię fere sunt.

¶ Ex his, quę dixit, cōcludit diuisionē sententiarum, & asserit sententiā esse alterā, quę est enthymematis principiū, alterā vero, quę est enthymematis conclusio, & dicit. [Quare cū enthymemata syllogismi sint de istis] idest de ijs, quę spectāt ad actiones, & ad mores a nobis eligendos, vel fugiēdos, dixit enthymemata esse syll'os, & tu intellige cōparatiue, quia tantum valet enthymema apud rhetores, quantū syll'o apud ph'os. tunc cōcludit & dicit, [tam conclusiones enthymematum q̄ principia sententię fere sunt syll'o semoto,] nam licet snię sint cōclusiones, vel principia enthymematū, quia tamen non est in enthymemate syllogisticus ordo, ideo dixit [semoto syll'o.] et dixit [fere,] quoniam non ois sentētia est principium vel cōclusio enthymematis, quia non illa, quę est totū enthymema pōne differens. vel quia nō illa, quę virtute ingredit̃ enthymema: quę enim virtute enthymema ingredit̃, nō est pars enthymematis s'm substātiā, sed s'm virtutē: hęc est diuisio.

¶ Ut illud, oportet virum, qui omni ex parte prudens est, non nimium in sapientia liberos erudire. Hęc igitur est sententia, apposita aūt causa, quam ob rem, erit enthymema totum, nam ad ocium (qd̄ pręter aliud habent) perniciosam ēt sibi hominum inuidiam trahunt.

¶ Nunc assignat exēpla sentētię, quę est principiū, & sentētię, quę est cōclusio, & sentētię, quę est totū enthymema pōne differens: & dicit. [Ut illud, oportet virū, qui oi ex parte prudens est, nō nimiū in sapientia liberos erudire. Hęc igit̃ est sentētia,] quasi cōclusio. deinde ostēdit q̄ sentētia est enthymema totū, & induit sentētiam, quę est quasi cōclusio, & dicit, [apposita autem causa quā ob rem] eius sentētię, quę dicta est, & simul cum ea copulata, [erit enthymema totū,] deinde affert cām apponendam, & dicit, [nam ad otium qd̄] seorsum [pręter aliud] agendū [habēt, perniciosam ēt sibi hominū inuidiā trahunt,] & sic habēt duo. s. otium, quo vacant ab agendis, & inuidiā, quā sibi comparant maximā. quare prudens vir non d3 nimium in sapientia liberos erudire: qd̄ etiā Plato pbauit in Gorgia. Si igit̃ dicatur non op3 virū prudentem liberos nimiū in sapientia erudire, quia reddūtur pp̄ter otiū inepti actionibus, & quia inuidiā sibi cōparant, habetur totū enthymema, & duplex ipsa sententia etiam induitur.

¶ Et illud, nō est vir aliquis, qui oibus in rebus fęlix sit. Et nullus hominum liber est, nā aut pecunię, aut fortunę seruit.

¶ Assignat scdm exemplū, & dicit. [Et illud] subaudi sententia est, quę est cōclusio. s3. [non est vir aliqs, qui omnibus in rebus fęlix sit,] cui cōcordat illud, nemo ex oi parte beatus. deinde addit sniam secundā, quę est cōclusio etiā, & dicit, [& nullus hominū liber est.] deinde assignat sentētiam, quę est causa, & dicit, [nam aut pecunię seruit,] si subaudi fuerit diues, [vel seruit fortunę,] si fuerit infortunatus, & pauper, si ergo hęc omnia coniunguntur, dicet̃, nullus hō liber est, & nullus hō fęlix est, quia vel pecunię, vel fortunę seruit. & hoc pacto erit totū enthymema pōne differens: in quo habent̃ duę sentētię q̄ sunt conclusio, & alia sententia, quę est causa.

¶ Si itaq; sententia est id, qd̄ dictum est, quatuor sententię species esse, necesse est.

¶ Cum Aristo. assignasset definitionē sentētię, & vnam eius diuisionē, nūc rursus sentētię diuisionem assignat, & reducit diuisionē ad ordinē diuidēdo & subdiuidēdo, & ostendēdo diuisionē superius assignatā esse subdiuisionē, & reducēdo diuisionē ad bimēbrem, vt est natura diuisionis, & primo accipit spēs snię esse quatuor, cum non accipit̃ diuisio per ordinē, & dicit. [Si itaq; snia est id, qd̄ dictum est,] idest vlis enunciatio grauis vtilis ad ea, quę agimus in vita, [quatuor sentētię species esse necesse est,] vt patebit.

¶ Nam aut cum epilogo erit, aut sine epilogo. Quęcūq; quidē cum epilogo sunt, demōstratione egent. Quęcūq; vero nihil admirabilis habent, sine epilogo sunt.

¶ Cum accepisset intentionē, nunc per diuisionē, & subdiuisionē pcedendo s'm naturā diuisionis per bimembrē sectionē dicit. [Nā] snia quę definita est, [aut cū epilogo erit] i. cū rōne posterius assignabili, [aut sine epilogo] i. aut sine rōne. est aūt hęc diuisio ęqualis huic, quod ois snia sit aut manifesta non egens ratione, aut erit dubia vel obscura egens rōne. Hęc diuisio pbari pōt p rationē generis, quia ois enūciatio est aut manifesta simplr, aut simplr dubia. enūciatio quidē simplr manifesta, nō eget epilogo, hoc est rōne, enunciatio vero simplr obscura, ac dubia eget epilogo ac rōne. sed snia est enūciatio. igit̃ snia erit aut egens rōne, aut sine rōne. deinde exponit mēbra, & dicit, [q̄cunq; quidē] snię [cū epilogo sunt, demrōne egent,] vt sunt, quę simplr dubię sunt. [quęcūq; vero nihil admirabilis habent,] nihilq; dubij, [sine epilogo sunt:] atq; simpliciter manifestę. ¶ Quo vero ad verba attinet, epilogus, est ratio, quę siue ante, siue post assignetur de sententia, semper intelligit̃ quo ad intellectū post. quoniam semper prius est enūciatio, post scdm intellectū est illius rō. pp̄terea rōnem appellauit epilogum.

¶ Harū aūt, necesse est alias quidē quoniam pręcognitę sunt, nullo egere epilogo: vt illud, bene valere pręstātissimum hoibus est, nam id, vt nobis videt̃, ita iam multis vr̃. Alię (simul cū dicunt̃) patent pspicientibus, vt illud, nemo amator est, qui non semper amet.

¶ Nunc subdiuidit sententiam, quę non eget epilogo, quod sit altera nota omnibus hominibus tam sapientibus, q̄ insapientibus. altera vero, nota tantū sapientibus, qui ex terminis possunt perspicere veritatem sententię: & dicit. [Harum autē] s. sententiarum, quę non egent epilogo, [necesse est alias quidē (quoniam pręcognitę sunt)] ac p se notę, [nullo egere epilogo, vt illud, benevalere pręstātissimum hominibus est, nam id vt nobis] s. sapiētibus [vr̃, ita iam multis] idest insapiētibus [vr̃.] ergo sententia, quę non eget epilogo, alia est, quę omnibus nota est s. nobis sapientibus, & multis idest vulgaribus, qui sunt insapientes: deinde assignat aliud mēbrum, & dicit, [alię (simul cum dicūtur)] atq; pronuntiant̃, [patent perspicientibus] idest sapientibus, qui pspiciūt vim terminorū, [vt illud, nemo amator est, q nō semp amet.] verbum enim amator grece est, ερασ̃ης, qui sonat semper amantē,

qui enĩ nunq̃ vacat ab amore, hic grece dicit' ἐρωτικός, idest amator. recte igit' dicit Aristo. aliq̃ aũt simul cũ pferunt' et termini perspicuunt', atq; cõsiderantur patent pspicientib' terminos, atq; terminorũ vires. [vt illud, nemo amator est, qui nõ semper amet,] nã ex vi illius termini amator, p3 neminem amatorẽ esse, qui non semper amet. sed qr vulgares non perspiciunt vires termi norũ, hac ratione tales sententię non sunt eis notę.

ℭ Earũ ꝟo q̃ cũ epilogo sunt, aliq̃ pars enthymematis sunt, vt nunq̃ decet natura prudentẽ virũ esse. aliq̃ ꝟo enthymematicę quidem sunt, enthymematis autem pars non sunt: quę quoq; maxime probantur.

ℭ Nunc subdiuidit sñias, quę sunt cum epilogo, et dicit. [Earũ ꝟo, quę cũ epilogo sunt, aliq̃ pars enthymematis sunt,] cuius exẽplũ affert, et dicit, [vt nunq̃ decet natura prudentẽ virũ esse,] hęc enĩ qr cũ epilogo est, et nõ est totũ enthymema, pars enthymematis est. Qr aũt hęc sit cũ epilogo, p3, qr vir prudens est habitu, exercitatione, et experientia prudẽs, non aũt natura. nã l3 aliqs oriri possit cum quadã maiore, vel minore aptitudine ad prudentiã, nullus tñ dĩ ex natura prudens, sed habitu, exercitatione, atq; experientia. assignat aliud mẽbrum, et dicit, [aliq̃ ꝟo enthymematicę quidẽ sunt] .i. ipsũ enthymema, [enthymematis aũt pars nõ sunt,] qr sunt totum ipsum enthymema, [quę quoq;] (vt Arist. inquit) [maxime probant'.] nam continẽt sñiã cum sua rõne.

ℭ Huiusmodi aũt sunt, in quibus causa explicatur eius, qđ dicit'. vt in illo, iram imortalẽ ne serues, mortalis cum sis. nam dicere non oportere quidẽ seruare iram semper, sententia est, adiectũ ꝟo, cum sis mortalis, quam ob rem dicit.

ℭ Nunc assignat exẽpla earũ sñiarũ, quę cũ epilogo totũ enthymema sunt, et dicit. [Huiusmodi aũt] .s. sñię, q̃ totum enthymema sunt, [sunt in quibus cã explicatur. vt illo] exẽplo, qđ dicitur, [iram imortalẽ ne serues, mortalis cum sis.] Nũc exponit hanc enthymematicã sñiã, et dicit, [nam dicere nõ oportere quidẽ seruare iram semper,] sententia est, quę est enthymematis conclusio. [adiectũ ꝟo, cũ sis mortalis, quã ob rem dicit,] qđ est enthymematis principiũ, quę si simul cõiungant', erit totũ enthymema ordine differens. hęc de primo exemplo.

ℭ Cui simile est, mortalia mortalẽ, non imortalia mortalẽ curare oportet, perspicuũ igit' est quot sint sententię species, et quibus vnaquęq; rebus accõmodetur.

ℭ Assignat scđm exẽplũ, et dicit. [Cui] exẽplo superius assignato [simile est] illud, [mortalia mortalẽ op3 curare, nõ autẽ] imortalia mortalẽ op3 curare.] Huic ęquale est illud Socratis, quę supra nos, nihil ad nos. Id ꝟo [mortalia mortalẽ op3 curare,] est sententia, quę est enthymematis cõclusio. sed id, [non imortalia mortalem op3 curare,] est sentẽtia, quę est enthymematis principium. nunc epilogat, et dicit, [perspicuũ igitur est, quot sint sentẽtię species, et quibus rebus vnaquęq; accõmodetur.] Hactenus de sententijs apertis.

ℭ Nam de dubijs quidẽ, aut admirabilibus non sine epilogo. Sed aut pposito epilogo sñia vtemur, vt cõductione, vt si qs dixerit, ego igit', (qm̃ nec inuidiã pati op3, neq; ociosũ esse, cõducit,) non oportere erudiri assero. Aut hoc pposito, reliqua postponem'.

ℭ Cum dixisset de sententijs claris, nũc dicit de sententijs obscuris, et p̃mo dicit de sententijs dubijs, et admirabilibus, q̃ sunt obscurę ex parte rei. deinde dicit đ sententijs obscuris ex pte sermonis, q obscure pferunt'. de p̃ma parte dicit, sic de sententijs claris sic dictũ. [nã de dubijs q̃dẽ aut admirabilib' non sine epilogo,] dici põt. deinde exponit locũ epilogi in ipso enthymemate, asserẽs epilogũ .i. rõnẽ posse pponi, et postponi in sententijs obscuris ex pte rei, et dicit, [sed aut pposito epilogo sñia vtemur, vt cõclusione.] ita vt epilogus sit p̃mo loco positus, sñia ꝟo sit, vt cõclo scđo loco posita. et dat exẽplũ, et dicit, [vt si qs dixerit] pro exẽplo [ego igit', (qm̃ nec inuidiã pati op3, neq; ociosũ eẽ cõducit,)] hęc est epilogus .i. rõ sententię, [nõ oportere erudiri assero.] Hęc est sñia pro conclusione. vbi p3 epilogũ pcedere. sñiã ꝟo sequi. Quo ꝟo ad exemplũ attinet, vt superius diximus, sapientes patiunt' inuidiam, qm̃ viri excellere cęteros hoies, qua hoies sunt, sapere enĩ hois est, quare qui excedit hoies in sapiẽtia, cum excedat hoies in rõne hois, vĩ pati inuidiã, nã qui velit (vt Martialis inquit) ingenio cedere, rarus erit. et qr sunt ociosi in vmbraculis semper phię vacantes: et sic sunt inutiles. deinde ostẽdit ecõuerso posse poni epilogũ: et dicit, [aut h̃] .i. sñia, [pposito, reliquũ] .i. epilogũ [postponemus] hoc pacto, Ego igit' assero nõ oportere nimiũ erudiri, qm̃ nec inuidiam pati op3, nec ociosum esse cõducit. Quare in obscuris sententijs obscuritate se tenẽte ex parte rei, epilogus põt sententię pponi, et postponi. qr non refert quouis modo ponatur.

ℭ Quę ꝟo non admirabiles, sed immanifestę sunt, hę sunt rotũdissime, si quam ob rem postposueris.

ℭ Deinde exponit sñias obscuras ex parte sermonis, et dicit. [Quę ꝟo nõ admirabiles] .s. ex parte rei obscurę sunt, [s3 sunt imanifestę] ex pte sermonis, pp obscuritatẽ ꝟboꝝ, [hę sunt rotũdissime] .i. dilucidissime, [si quã ob rẽ postposueris,] et sñias p cõclone pposueris. nã facilior ẽ declaratio p postpositionẽ cãę, q̃ p pposition3. (laconica dicta)

ℭ Accõmodantur autẽ his laconica dicta, et enigmata, vt si quis dicat, quod Stesicorus apud locros dixit, non oportere cõtumeliatores esse, ne cicadę humo canteñt. (enigmata)

ℭ Nũc ostẽdit ea, q̃ huiõi sententijs accõmodant', et dicit. [Accõmodant' autẽ his] .s. sententijs, in qbus postponit' epilogus, [laconica dicta, et ęnigmata:] sunt autẽ laconica dicta, q̃ breuib' atq; sententiosis verbis dicunt', quorũ xria sunt attica dicta, q̃ multis atq; grauib' verbis dicũtur. Ænigmata ꝟo sunt obscurę allegorię q̃ nõ nisi verbis pluribus explicari possunt. et exponit p exẽplũ, et dicit, [vt si qs dicat, qđ Stesicorus apud locros dixit, non oportere] vos locri, q gubernatis, [cõtumeliatores esse] popularũ subditoꝝ, [ne cicadę humo canteñt.] prima pars huius est sñia, scđa pars est ęnigma, sed cã sñię per cicadas enĩ subditos intelligit, et p cãtare humo .i. in terra murmurare, quasi dicat vos dñi locrenses, qui gubernatis, non debetis esse contumeliatores subditorũ, ne subditi murmurent. (dicta attica)

ℭ Sententias aũt dicere ętate prouectis maxime idoneũ est. et q̃dẽ de rebus, quarũ quis experientiam habet. nam qui tantus non est,

cum

cum decet sententias dicere, sicuti fabulas. qui aũt de ijs, quorũ vsum non hꝫ, ineptus, atqꝫ indoctus est.

Nunc docet personã, que idonea est vti sententia, ꝛ dicit. [Sniãs aũt dicere etate provectus maxime idoneus est.] nõ enĩ quecũqꝫ persona vti põt snia, quis enĩ ferat puerũ, aut adulescentẽ, aut ẽt ignobilẽ dicere snias. quare snias pnũciandas esse arbitrat Arist. nõ nisi a viris, in qbus ꝛ authoritas, ꝛ experiẽtia est, vt rei pondus etiã psona cõfirmet. ideo subscribit, [ꝛ quidẽ de rebus, quarũ qs experientiã hꝫ, nã q etatis non est] sꝫ paulo minoris authoritatis vir, [cũ decet sentẽtias dicere,] que sunt subaudi [sicuti] est dicere [fabulas.] hic enĩ qꝛ minor ẽ, dicere põt snias fabulosas, atqꝫ apologicas. [qui autem de ijs] s. sententijs, [quoꝝ vsum non hꝫ] subaudi dicit, [ineptus atqꝫ indoctus est,] ꝛ temerarius.

Signum aũt, qm̃ morosi maxime sentẽtiarum fictores sunt, facileqꝫ enunciant.

Qꝫ aũt viri graues debeãt snias enunciare, probat a signo, ꝛ dicit. [Signũ aũt] subaudi qꝫ viri graues sint sentẽtiaꝝ pnũciatores, est, [qm̃ ἄγροικοι, idest morosi maxime sentẽtiarum fictores sunt, facileqꝫ] sentẽtias ipsas [enũciant.] sunt autẽ ἄγροικοι morosi, qui nimis exacte oia fieri exposcũt, vnde actore Seneca, senectus morosa est, qꝛ multoꝝ morũ intra se ꝫuoꝝ experiẽtiã hꝫ.

Uniuersalr aũt dicere, qđ vle non est, conquestioni cõuenit, atqꝫ aduersitati, ꝛ his, aut cum inceperit, aut cum demonstrauerit.

Nunc assignat tẽpus, qñ vtile est vti sentẽtijs, ꝛ dicit. [Ulr autẽ] id generaliter aũt, ꝛ quasi pro maiore parte, [dicere, qđ vle non.] idest dicere sniaꝫ, que nõ est vlis, sed indefinita, [cõquestioni] i. lamẽtationi, [atqꝫ aduersitati cõuenit,] in horũ enim tpe maxime solẽt dici snie. nã hoies grauati tũc pp aduersitates, nõ nisi breuia pcipiunt: [ꝛ his] cõuenit dicere snias, [aut cũ inceperit] i. s. pponendo sniaꝫ, ꝛ postea addẽdo epilogum, [aut] e conuerso [cũ demonstrauerit] i. s. preponendo epilogum, ꝛ postponẽdo sentẽtiam. vtroqꝫ enĩ modo solent oratores vti sententijs in illis casibus.

Uerum, puulgatis ẽt sentẽtijs, atqꝫ cõibus vti oportet, si vtiles sunt. nam (cũ cões sint) quasi oẽs confiteanẽ, recte se habere videnẽ.

Deinde exponit quibus sentẽtijs vti dꝫ rhetor in his casibus, si debeant esse vtiles, ꝛ dicit. [Uerũ puulgatis ẽt sentẽtijs, atqꝫ cõibus,] que vꝫ. cõsueuerũt cõiter dici, [vti oportet, si vtiles sunt] in his casibus. cuius cãm assignat, ꝛ dicit, [nam cũ cões sint] atqꝫ apud oẽs diuulgate, [quasi oẽs] eas [confiteanẽ, recte se hre videnẽ,] ꝛ sic psuadẽt. est ẽt alia ratio, qꝛ hoies grauati non nisi diuulgata percipiunt: ꝛ que cõiter ab omnibus dicuntur.

Ut hortanti ad subeũda pericula eos, qui non sacrificarũt, vna est auis optima, pugnare pro patria.

Assignat ẽxẽpla sniaꝝ, que cõiter atqꝫ diuulgate dicũtur, ꝛ dicit. [Ut hortãti ad subeũda pericula eos, qui nõ sacrificauerunt] i. eos, qui nullum auspiciuꝫ habent bonum, quo audeant aggredi pugnã, hec [est vna] sentẽtia hortãti conueniẽs, quaꝫ Homerus in Iliade scribit, εἷς οἰωνὸς ἄριστος ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης. idest [optima auis est pro patria pugnare.] non ergo oportet expectare augiriũ, cũ pro patria est pugnandũ, qm̃ optimuꝫ augiriũ est pro patria pugnare. Hec aũt sentẽtia est cõmuniter dicta, pugna pro patria: atqꝫ diuulgata.

Et ad eos, qui pauciores sunt, cõis mars.

Assignat scdm exẽplũ, ꝛ dicit. [Et ad] milites [eos, qui pauciores sunt,] ꝛ debẽt pugnare cuꝫ pluribus militib9, ad hortandũ eos, vt audacter pugnẽt, hec snia est, [cõis mars] est, qui põt ita fauere paucis sicuti fauet plurib9. non ergo est de victoria desperandum.

Et ad euꝫ qui inimicoꝝ liberos occidit, nõ iniuriantem, stolidus, qui cum patrem occiderit, liberis pepercit.

Assignat tertiũ exẽplũ de ea snia, que dici solet ad eos qui occidunt filios suoꝝ inimicoꝝ, vt putent se non facere iniuriã illos occidendo: ꝛ dicit. [Et ad eum, qui inimicoꝝ liberos occidit, non iniuriantẽ,] idest, vt putet se nõ facere illis iniuriaꝫ, hec sentẽtia cõmunis atqꝫ diuulgata est, [stolidus, qui cũ prẽꝫ occiderit, liberis pepcit.]

Pretere a prouerbioꝝ nõnulle snie quoqꝫ sunt quasi testimonia. Atticus aduena.

Nunc Aristo. narrat nõnulla prouerbia esse ab antiquis sumpta pro sententijs, ꝛ dicit. [Preterea prouerbioꝝ nõnulle sentẽtie quoqꝫ sunt, quasi testimonia,] ꝛ fide digna. vt illud, [Atticus aduena] grece est, ἀττικὸς πάροικος: qđ dici solet in eos, qui violenti sunt ꝛ feroces in vicinos, duris ex atticorũ moribus apud Zenodotũ natum, qꝫ oliꝫ finitimos ex sedibus suis eijcere cõsueuerint. Craterus inde manasse putat qꝫ Athenienses, qui Samum missi fuerant, indigenas expulerint. pprie autẽ quadrabit in eos, qui ita nuper in montes aliquod asciti sunt, vt superiores eijciant.

Opꝫ aũt sententias dicere, tunc pteruulgatas, (puulgata vo dico, vt cognosce te ipsuꝫ, ꝛ nihil nimis.) cũ vel melior mos videri debeat, vel ex ptrurbatione dĩ. ex perturbatione quidẽ, vt si quis etiã iratus dixerit falsuꝫ esse qꝫ oporteat seipsuꝫ cognoscere. naꝫ hic si seipsum cognosceret, nunq̃ magistratũ peteret. mos vo melior, qm̃ nõ opꝫ (vt fertur) sic amare, quasi osurus sis. sed potius odisse quasi amaturus.

Cum declarasset quando sententias vulgatas dicere debemus, nunc ostendit, quando debemus dicere sentẽtias preteruulgatas, ꝛ dicit. [Oportet autẽ sententias dicere tunc pteruulgatas, (peruulgata vo dico, vt cognosce te ipsum, ꝛ nihil nimis) cum vel melior mos videri debeat,] q̃ subaudi sit mos contentus in ipsa sententia. [vel ex perturbatione dicit.] idest cum homo non libere loquitur, sed ex passione. vel cuꝫ sententia dicitur ad eos, qui turbati sunt. deinde exponit hec membra, ꝛ primo assignat exempluꝫ sentẽtie quando dirigitur in eũ, qui turbatus est, ꝛ dicit, [ex perturbatione quidẽ,] idest non bene dicit sententia vulgata ad eum, qui turbatus est. verbi causa, [vt si quis etiã iratus dixerit falsuꝫ esse qꝫ oporteat seipsum cognoscere:] ad hunc sic dicentem, non bene dicitur cognosce te ipsum. [nam hic] pp iram refutabit sniam, dicendo [si hic seipsuꝫ cognosceret, nũquã magistratũ peteret,] qm̃ diceret se esse indignũ magistratu, ꝛ qꝛ vnusqꝫ petit magistratũ, ideo illa sentẽtia falsa est, cognosce te ipsum. deinde ostendit non esse dicendã sententiã, quãdo melior mos videt q̃ q cõtinet in sententia, ꝛ dicit, [mos vo melior] i. s. videtur, q̃ qui

continet in snia,[qm]contra illud ne quid nimis,[non opz (vt fertur) sic amare, quasi osurus sis,]sed amare nimis: adeo vt odisse non possis. et sic de amore sententia illa ne quid nimis, falsa est. [Sed potius] opz [odisse, quasi]sis[amaturus.]et sic de odio vera est snia ne quid nimis. qr igit melior mos est, q qui continet in snia, saltem de amore: ideo snia ex oi parte non est vera. pz igit in duobus casibus sententias peruulgatas esse dicedas, primo qn illi, ad quos dicunt, sunt turbati, deinde quando melior mos videt, q qui continet in sententia.

¶ Oportet autē dictione voluntatez manifestare. si aut non, cāz post dicere. vt aut sic dicentem, qm oportet amare (non vt ferunt) sz quasi semper amaturum. (Insidia enim alterum est) aut sic, non sufficit mihi qd di, nam opz verum amicu amare, quasi semper amaturus sit. Sed neqz illud, ne quid nimis, cuz oporteat nimis odisse saltem improbos.

¶ Cum dixisset, qn vulgare sententie non hnt locus, nunc declarat qua modestia debem9 reprobare vulgatas sententias: et dicit. [Oportet aut dictione,]i verbis dilucidis [voluntatez](qua volumus snias vulgatas esse falsas) [manifestare. si aute no] poterim9 hic xba dilucida ad manifestandu falsas esse snias hmoi, opz dicere opposi tuz snie primo, et[post cām dicere.]et qr cā dici pōt dupliciter, io dicit, [vt aut sic dicentē]opz cām dicere, [qm opz amare non (vt ferut)]i. non nimis, [sed quasi semper amaturu,]hoc est opposituz sententie. deinde assignat cām, et dicit, [insidia enim]i fraus [est alteru]i. amare, et non semp. Qui enim amat interdu, et non semp, vr insidiari rei amate. hic est vnus modus assignadi causaz, deinde dat aliuz modu, et dicit, [aut sic]i. opz assignare cām dicendo, [non sufficit mihi qd dicit]i. ne quid nimis, [nam opz veru amicu amare, quasi semper sit amaturus.]et sic assignat scdm modus. cum ostēdisset sententiam falsam esse de amore, ostēdit etiam falsam esse de odio, [sed neqz illud, ne qd nimis]veru est de odio, [cu oporteat nimis odisse saltē improbos.]et sic pz, quo mō di cā scdo loco tam in amore, q in odio.

¶ Affertur autez orationibus ipsis auxilium magnu, vnu quidē iam ob audientiu imperitiam. Gaudēt enim si quid vlr dicens, in eas opiniones forte deueniat, quas illi particulariter hnt. Quo aut dico, hinc erit perspicuuz, simul atqz quo pacto ipsas venari deceat.

¶ Nunc vult declarare vnde auxiliu accidat sententiis ipsis: et primo ponit illud, et dicit. [Affertur autē orationibus]i. sententiis [ipsis, auxiliu magnu vnu,]atqz precipuu, ac singulare[quidē iam ob audientiu imperitiam. gaudent enim]i. imperiti, [si quid vlr dicens in eas opiniones,]ac sententias[deueniat,]ac incidat, [quas illi particulariter hnt.]nam non discernētes inter vle, et particulare, qd ipsi habēt, putant sniam vlr veram esse: nunc ordinat se ad dicenda, et dicit. [Qd aut dico, hinc erit perspicuu,]et cum hoc, [simul]erit perspicuu, [quo pacto ipsas]sententias[venari]deceat, hec de intentione.

¶ Na sententia (vt dictu est) vlis enunciatio est. gaudent aut, cu id vlr dicitur, qd particulariter ipsi opinant, vt si quis vicinos, aut liberos prauos habeat, gratuz profecto illud sibi videbit, nihil vicino molestius, vel nihil procreatione liberorum stultius.

¶ Cu posuisset primu auxilium, illud declarat et dicit. [Nam snia (vt dictu est) vlis enūciatio est, gaudēt autē, cum id vlr di, qd particulariter ipsi opinant,] quoniaz non discernunt ppter imperitiā inter vle, et particulare. et per exempla hoc exponit, et dicit, [vt si quis vicinos, aut liberos prauos habeat, gratu pfecto illud sibi videbit nihil molestius vicino, vel nihil pcreatione liberorus stultius.]naz cox opinio est particularis de ppriis filiis, atqz propriis vicinis, ita grata sibi est illa vlis nihil molestius vicino, et nihil pcreatione liberorum stultius. qd pro tāto est, qr cōuenit sue particulari opinioni.

¶ Quare coiecturari oportet, que precopinentur. deinde vniuersaliter sic de ipsis dicēdu. hunc ergo vnum habere oportet vsuz eius, qd in sententiis dicitur.

¶ Nunc docet snias venari, et ex ipsis facere orationem affecta, et dicit. [Quare coiecturari opz] primo, [que preopinent]auditores, deinde vlr sic de ipsis dicendus, vt ipsi particulariter opinant, nā sic psuasio erit affecta, cu eni viderimus auditores affectos ad aliqua particularia, ita debemus de illis vlr dicere, fiet eniz psuasio affecta. deinde epilogat, et dicit, [huc ergo vnum opz hre vsum eius, qd in sententiis dicit,]hec de primo auxilio.

¶ Et alteru meliorem, qm moratas facit orationes. sunt autem morate orationes, in quibuscuqz apparet electio: qd snie oēs ideo faciunt, qm ille qui sniam dicit, vlr de eligibilibus enūciat: quare si sententie probe sunt, faciunt, vt qui dicit probox morum videatur. veru de sententia et quid est, et quot eius species, et quādo iis vtendum, quāqz vtilitatez afferat, hec dicta sunt.

¶ Deinde declarat quo mō snie faciut persuasionē moratā, et dicit. [Et]hnt vsum[alteru]persuadēdi snie ipse [meliorē,]cuius cām dicit, [qm]iste alter modus[moratas facit orationes]i. psuasiones: qui modus melior ē eo, qui facit psuasionē affectā, de quo dictu est. deinde q sint morate orationes, exponit, et dicit, [sunt aut morate orationes]siue snie morate, [in quibuscuqz apparet electio]i. virtus, q p electionē acqrit, [quod]i. quaz virtutis apparentiā[sententie oēs ideo faciunt, qm ille]i. orator[qui sententias dicit, vlr de eligibilibus]virtutibus [enūciat.]nuc dat pclusionē et dicit, [quare si snie probe sunt, faciunt, vt qui dicit probox morum videat.]bene ergo dictu est, snias, pbas facere eu qui dicit videri probum. cōtra quoqz, snie improbe faciunt dicentē videri improbu. sunt igit duo modi dicendi snias, alter q facit quis sniam affecta, q. vz. pueniit opinioni audiētis, alter, quo facimus sniaz moratā: vtputa cu pf snia, in q apparet eu, qui dicit esse moratu. nuc epilogat, et dicit, [verum de snia, et qd est, et quot eius spēs]sunt, [et qn iis vtēdu,]i subaudi et qui vti debēt, [quāqz vtilitatē afferat, hec dicta sunt.]Quintilianus de sententiis loquēs dicit, sententie vt lumina ponēde sunt in clausulis qsi pe se stantia. nā ois snia qsi finis subsistit. id semp post eam aliud est initiu. et no crebre. debēt eni velut lumina inflāmis, que scintille inter fumu coruscantes lucere. preterea eax densitas obstat inuicē in satis oibus, fructibusqz arborx. no eni crescē poterūt, nisi interuallis pstituta sint. Insup nec

admirationē

admirationem ꝯsequũtur, eminẽtium vt planoꝝ gratiã perdunt. Nõ eniʒ põt eẽe delectus: vbi numero laboratur. accidit quoqꝫ ꝙ solas captanti sniãs, multas necesse sit dicere leues, frigidas, ꝛ inepias. Hęc de vsu, atqꝫ dispositione sententiarum in oratione.

DE ENTHYMEMATE.

¶ De enthymematibus ꝟo vl'iter etiaʒ dicamus, quonaʒ pacto oporteat ingrere. ꝛ post hęc locos. Alia eni vtriusqꝫ hoꝝ spẽs est.

¶ Nũc de enthymematibus, de qbus duo ꝓponit: ꝛ dicit. De enthymematibus ꝟo vl'ier etiaʒ dicamus, quonã pacto oporteat ingrere de ipsis, ꝛ post hęc, quę dicemus de enthymematibus, exponemus locos enthymematum. Cuius rationem affert: ꝛ dicit. Alia eni vtriusqꝫ hoꝝ spẽs est, q̃re de his seorsum dicendum est.

¶ Qꝫ igitur enthymema syll'us sit qdã, ꝛ quo modo syll'us, ꝛ in quo a dialecticis differat dictuʒ est prius. Nõ eniʒ de lõge, nec oĩa sumentem opꝫ concludere. Nam illud ꝑꝑ distantiam obscurum est, hoc ꝟo (quoniã manifesta dicuntur) est nugatorium.

¶ Nunc ꝓsequendo enumerat nõnulla, quę pmo lib° dicta sunt de enthymemate: ꝛ dicit. Qꝫ igitur enthymema syll'us sit quidã, dico qdam, qa diminutus, est eniʒ ex vno assumpto, syll'us autem adminus ex duob°. ꝛ quo mõ syll'us, nam est dictũ ita se hẽe enthymema, vtiqꝫ tãtam habere apud rhetorẽ, sicuti se hꝫ syll'us apõ ꝓhꝫ. ꝛ in quo differat a syll'is dialecticis: dictuʒ est prius, qm̃ dictum est differre, qm̃ enthymema est ex ꝑsuasibilibus, dialecticus syll'us ex ꝓbabilibus. quo ꝟo mõ ꝓbabile, ꝛ persuasibile differãt, pmo libro etiaʒ dictum est. Deinde explicat differẽtiam inter syll'uʒ ꝛ enthymema ex pte numeri assumptoꝝ ꝛ qualitatis: ꝛ dicit. Nõ eniʒ de longe opꝫ cõcludere, qa non opꝫ accipere ꝓpõnem ꝓsyllogisticam in enthymemate ꝓ antecedẽte, qm̃ illa est ꝓcul, ꝛ ꝓbatio ꝓbationis, nec opꝫ oĩa sumẽtẽ in enthymemate cõcludere, s. maiorẽ, ꝛ minorẽ, ꝛ illaruʒ ꝓbationes: sed alterã tm̃, ex qua apparet sequi intentum. Deinde assignat cãm: ꝛ dicit. Nã illud, s. accipere ꝓpositionẽ ꝓsyllogisticã ꝓpter distantiaʒ, quã hꝫ ad id, qđ infertur, obscurũ est, hoc ꝟo, s. assumere oẽs ꝓpositiones, quę possent facere ad ꝓpositum, qm̃ manifesta dicũtur in enthymemate ipso, est nugatoriũ, i. sup̄fluuʒ accipere. Quare enthymema est argumentuʒ, in quo ex vno, qđ magis videt̃ ad ꝓpositũʒ, infert̃ illud, qđ quęrimus hoc pacto, mulier hęc hꝫ lac in vberibus. ergo peperit. Altera ꝟo quę clara est, videlicet oĩs mulier hñs lac in mãmillis, peperit, seruata est in mente.

¶ Et hęc causa est, vt apud vulgus ꝓbabiliores idocti sint q̃ docti: veluti poetę aiũt. Cõcinius rudes in vulgo dicere. Cõmunia eni afferunt, atqꝫ vniuersalia, illi ꝟo ex quibus sciunt, ꝛ proxima.

¶ Ex his, quę nũc dixit de enthymematib°, assignat causam quare indocti ꝓbabiliores sint apud vulgus q̃ docti, ꝛ dicit. Et hęc est causa, vt apud vulgus probabiliores indocti sint q̃ docti, qđ etiaʒ poetas dicere sumit: ꝛ dicit. Veluti poetę aiunt [Greek] concinnius rudes in vulgo dicere. Deinde assignat causaʒ: ꝛ dicit. Communia eni rudes ipsi afferũt, atqꝫ vl'ia, i. nõ ꝓpria, atqꝫ essentialia: quę vulgus magis capit. illi ꝟo s. docti, atqꝫ eruditi, afferũt ea, ex quibus sciunt s. eẽntialia, ꝛ ꝓxima, quę sunt magis ꝓpria. Dicit autẽ recte Egidi° hanc cãʒ habere ortuʒ ex ijs, quę dicta sunt, qa volẽtes persuadere nõ debent syllogiʒare ex ꝓprijs generi, in q̃ persuadet, qa cõtingeret eos nimis obscure loqui. sʒ ex cõibus, atqꝫ superficialibus. ¶ Pręceptor noster, lʒ sit ipertitus rhetoricę, cum agere volebat rem aliquam cuʒ rusticis, interponebat ad ꝑsuadẽdum alterũ rusticũ. nõ quidem hãc ob cãm, quã hic Arist. assignauit, sed ex eo quia pares cuʒ paribus veteri prouerbio facile congregantur, atqꝫ sibi mutuo consentiunt. *Obseruatio pceptoris.*

¶ Quare non ex oĩbus, quę videtur, dicẽdũ, sed ex certis, aut ipsis iudicib°, aut ijs, quos multifaciunt. Idqꝫ est, quoniã sic, aut omnibus, aut plurimis perspicuuʒ esse videt̃, nec solum ex necessarijs concludẽdum, sed etiaʒ ex ijs, quę vtplurimum sunt.

¶ Ex his, quę dixit, affert pceptũ in rhetorica, per qđ exponit ea, ex qbus est ꝑsuadendũ, atqꝫ enthymemata cõficiendũ: ꝛ dicit. Quare non ex oĩbus quę videnť, i. ex oĩbus ꝓbabilibus dicẽduʒ, i. rhetor dꝫ dicere, atqꝫ enthymemata ipsa cõficere, sed ex certis, aut ipsis iudicibus, aut ijs, quos iudices ipsi multifaciũt. Iusticii eniʒ interdũ illis persuadere, quoꝝ ꝯsilio respub. lica, vel princeps regit̃, cuius rõnẽ assignat: ꝛ dicit. Idqꝫ est, qm̃ sic argumẽtando per ea, quę sunt certa iudicib°, vel ijs, q̃s multifaciũt iudices, aut oĩbus iudicibus, aut plurib° ꝑspicuũ esse videt̃. Sed dices hęc, quę sunt certa iudicibus, vel ijs, quos affectant iudices, debent eẽ necessaria, vel quę? q̃ʒ respõdens: dicit. Nec solum ex necessarijs cõcludenduʒ, atqꝫ enthymema cõficiendũ, sed etiam ex ijs, quę vtplurimum sunt, quoniam rhetor non demonstrat, sed persuadet.

¶ Primũ ergo id nos sumere oportet, ꝙ de quo dicere, atqꝫ rõcinari opꝫ, siue syll'o ciuili, siue quouis alio, necessarium sit, quę in eo sunt, vel cũcta, vel saltem aliqua hẽe. Nam si nihil hꝫ, vnde cõcludat vtiqꝫ nõ habebit.

¶ Cum assignasset pceptuʒ nũc docet cõficere enthymemata: ꝛ dicit. Primũ ergo id sumere opꝫ, subaudi ꝓ cõficiendis enthymematibus, ꝙ de quo, vl' genere, vel re dicere opꝫ, atqꝫ rõcinari, siue syll'o ciuili, siue quouis alio syll'o populari, necessarium sit quę in eo sunt, vel cũcta, vel saltẽ aliq̃ habere, per quę possit syllogiʒare orator, cuius rõnẽ assignat: ꝛ dicit. Nã si nihil habꝫ ex eis, quę sunt in re, de qua dicimus, vnde ꝯcludat vtiqꝫ non habebit. Est igit̃ ars hęc, vt enthymema oẽ ex ijs, fiat, quę insunt rebus, de qb° volumus enthymema cõficere, ita vt cũ plura hõ habuerimus, magis abundabimus enthymematibus. Cũ ꝟo nihil habuerimus ex ijs, nullum facere enthymema vel syll'm poterimus.

¶ Dico autẽ, vt quo pacto bellandum ne sit, an nõ bellandũ Atheniẽsibus consulere poterimus: nisi quę sint ipsoruʒ copię habuerimus, vtruʒ nauales, an pedestres, an vtrũqꝫ, ꝛ quantę: vectigalia etiã quę sint, aut socij, ꝛ hostes: cęteraqꝫ huiusmodi.

¶ Exponit qđ dixerat, ꝛ primo in genere deliberatiuo: ꝛ dicit. Dico autẽ, atqꝫ expono, vt quo pacto bellanduʒ

ne sit, an nō bellandū Atheniēsibus cōsulere poterim⁹, nisi quę sint ipsoꝝ copię habuerimus, vtrū nauales, an pedestres, an vtrūq3, ⁊ q̄tę [sint] vectigalia etiā q̄ sint [⁊ in quibus cōsistunt:] aut socij [qui sint, quiue confederati,] ⁊ hostes [qui qualesue.] ceteraq3 hm̄ōi: [quę si nesciuerimus, nullum consilium dare poterimus.

¶ Et laudare, nisi habuerimus naualem pugnā apud Salamina, ⁊ prelium apud Marathona, vel quę ꝓ Herculis nepotibus gesta sunt, aut aliqua alia hm̄ōi. Omnes eni ex ijs bonis, q̄ alicui adsunt, vel adeē vīr, laudāt.

¶ Nunc exponit idē in genere demōstratiuo, ⁊ p̄mo in laudatione: ⁊ dicit. [Et laudare [subaudi quomō poterimus, Atheniēses,] nisi [de Atheniēsib⁹] habuerimus naualem pugnā, apud Salamina, ⁊ p̄liū apud Marathona, vel quę ꝓ Herculis nepotibus gesta sunt, aut aliqua alia hm̄ōi. [Et assignat cām: ⁊ dicit. [Omnes eni ex ijs bonis, quę alicui adsunt, vel adeē videnī laudant.]

¶ Similr etiā vituperant ex cōtrarijs, perspicientes si quid tale in ipsis est, aut eē videaī, vtputa: qui grecos in seruitutē redegerunt. ⁊ Egenitas, ⁊ potideetas, qui cū eis aduersus barbarum pugnauerunt, p̄clareq3 gesserunt, sibi subiecerunt, ⁊ si quid huiusmodi erratum in ipsis est.

¶ Idem exponit in genere demōstratiuo, cū volum⁹ vituperare: ⁊ dicit. Similr ēt vituperāt ex cōtrarijs, pspicientes si qd tale in ipsis est, aut esse videaī: vtputa, qui grecos in seruitutē redegerunt, [hęc est vna vituperatio Atheniēsium.] ⁊ Egenitas, ⁊ potideetas, qui cū eis [confederatos] aduersus barbarū [.s. Artaxerxem] pugnauerunt, [et hęc est alia vituperatio.] ⁊ si qd erratum hm̄ōi in ipsis est [adducendum est pro vituperatione.

¶ Eodem autē modo, ⁊ accusantes, ⁊ defendentes ex ijs, quę insunt perspicientes, accusant, ⁊ defendunt.

¶ Idem ostendit in genere iudiciali: ⁊ dicit. [Eodē autē modo, ⁊ accusantes, ⁊ defendētes ex ijs, quę insunt, perspicientes, accusant, ⁊ defendūt.] Pz igitur enthymemata esse conficienda ex ijs, quę insunt rebus, de quib⁹ dicimus: non autem ex extraneis.

¶ Nihil autez differt de Atheniensibus, aut Lacedemonijs, aut de hoie, aut deo, id ipm agere. Nam cum quoq3 qui consulit Achilli, ⁊ laudat, ⁊ vituperat, ⁊ ipsum accusat, ac defendit, ea quę insunt, aut putantur ineē, accipere oportet.

¶ Cuz demōstrasset in omni genere dicēdi esse argumētandū ex ijs, quę insunt, ⁊ nō per extranea, nūc hoc esse vliter intelligēdū accipit: ⁊ dicit. [Nihil autē differt de Atheniēsibus, aut Lacedemonijs, aut de hoie, aut deo id ipm agere, qd dictuz est [.s. esse argumentādū ex ijs, q̄ insunt, ⁊ nō per extranea. ergo in oibus, ⁊ singulis est argumentādū per ꝓpria rei. Hoc aūt exponit: ⁊ dicit. [Nā cum quoq3 qui cōsulit Achilli, [quo ad genus deliberatiuum,] ⁊ laudat, ⁊ vituperat [Achillem, quo ad gen⁹ demōstratiuum,] ⁊ ipm [.s. Achillem] accusat, ac defendit] quo ad genus iudiciale,] ea quę insunt Achilli [vel alteri rei, de qua dicimus,] accipere opz, [⁊ non ꝓcedere ad persuadēdū per extranea. ergo vliter in oibus, ⁊ singulis nō per extranea, sed per ꝓpria argumētādū est.

¶ Ex ijs ergo dicamus laudantes, aut vituperantes, si qd honesti vel turpis inerit. Accusantes ṽo aut defendentes, si qd iusti, vel iniusti, deliberātes aūt, si qd vtilis, vel noxij.

¶ Nunc exponit media, per quę dicimus ex ꝓprijs rei, de qua dicimus: ⁊ dicit. [Ex ijs [ergo quę ꝓpria sunt rei, de qua dicimus,] dicamus, laudātes [qdem] aut vituperantes, si qd honesti, vel turpis inerit.] Naz dicendo in genere demōstratiuo ex ꝓprijs, accipimus argumētum ab honesto, vel turpi [accusantes ṽo aut defendentes] ex ꝓprijs dicēdo in genere iudiciali, dicimus de re aliq̄ [si qd iusti, vel iniusti] inerit rei, ergo dicimus argumento sumpto a iusto vel iniusto. [deliberātes autē] dicim⁹ [si quid vtilis vel noxij] inerit rei. ergo argumēto sumpto ab vtili vel noxio: de his dictū est p̄mo libro.

¶ Similr aūt ijs de quauis re: vt de iustitia: vtruz bonū an non: ex ijs, quę iustitię īsunt, aut bono. Nā oēs sic demonstrare vīr, siue certius, siue incertius syllogizent.

¶ Nunc id qd dixerat, quasi generatim in omni dicēdi genere demōstrat esse intelligendū in generibus sciētificis: ⁊ dicit. [Similr autē ijs, [quę diximus de Atheniēsibus, vel Lacedemonijs, vel alijs .s. q sic ꝓcedendū ex ijs, quę insunt, intelligēduz est vliter] de quauis [alia] re [in scientijs, ⁊ ꝓblematibus topicis,] vt de iustitia, [cum quęritur] vtruz [sit] bonuz an non:] ꝓcedere debemus [ex ijs, quę insunt iustitię, aut bono, [qd est p̄dicatuz q̄stionis. cuius rōnem repetit: ⁊ dicit. [Nā oēs sic demōstrare videntur [.s. ex ijs, quę insunt:] siue certius [⁊ scientifice,] siue incertius, [⁊ ꝓbabiliter] syllogizēt. [g̃ vliter pspicuū est eē ꝓcedendū ex ijs, quę īsunt rei, de q̄ dicim⁹.

¶ Non eni ex oibus, sed ex ijs sumūt, quę in vnoquoq3 sunt. Et rōne quidē perspicuuz, qa impoīe est aliter demōstrare. Naz (vt in topicis) necesse est ex possibilib⁹, atq3 opportunissimis circa vnūquodq3 habere electa.

¶ Qd dixerat in doctrinis iterum repetit, ⁊ ꝓbat: ⁊ dicit. [Nō eni ex oibus, sed ex ijs sumunt [.s. argumēta,] quę in vnoquoq3 [.s. genere] sunt [nō extranea: sz ꝓpria. Deinde repetit rōnem: ⁊ dicit. [Et rōne qdem pspicuuz, qa impoīe est aliter demōstrare [q̄ subaudi ex ijs, quę insunt rei: qd demonstrat ex ijs, quę dicta sunt 8° topicoꝝ: ⁊ dicit, nam ([vt in topicis [dictū est)] necesse est [ex materia] possibilibus atq3 [ad nostrū ꝓpositum opportunissimis habere [loca electa ac ꝓpria] circa vnūqdq3 [ꝓblema, de quo fit sermo. Sic igiī perspicuū id oē, quod dictum est, ex ijs, quę dicta sunt. 8. topicoꝝ. vbi explicatum est ad hoc, vt disceptationibus abundemus, eē necessarium habere elementa ꝓpria vniuscuiq3 rei.

¶ De ijs autez, quę ex tēpore fiunt, q̄rere eodem pacto, respicientem nō ad infinita, sz ad ea, quę illis insunt, de qbus est oratio. Et circūscribētem plurima, ac ꝓxima rei. Nā quāto plura eoꝝ, quę in re sunt, habenī, tanto facilius est ostendere, ⁊ quanto ꝓpinquiora, tanto ꝓpria magis, ac minus cōmunia.

¶ Redit nūc ad rhetoricam: ⁊ dicit. [De ijs autē quę ex tēpore fiūt, [qualia sunt de qb⁹ rhetores se intromittūt,]

ops subaudi[quęrere eodē pacto]ex ijs, quę insunt,[re spicientem nō ad infinita, sed ad ea, quę illis insunt, de quibus est oratio, ⁊ circūscribentē]ops quęrere[plurima, ac ꝓxima rei,]iam enim ille, qui respicit, ꝙ ille, qui circūscribit: ⁊ dicit. ops quęrere plurima ac ꝓxima rei, cuius rationē affert: ⁊ dicit.[Nā quāto plura eoꝝ, quę insunt in re, habēmus, tanto facilius est ostēdere]propositum,[⁊ quanto propinquiora].i. sumpserit rhetor,[tanto ꝓpria magis, ac minus cōmunia]agēt, ⁊ sic melius persuadebit.

¶ Cōmunia vero dicimus, vt si Achillem quis laudauerit, quū homo, ⁊ quū semideus, ⁊ quū in Troia militauit. Nā hęc quoq; alijs multis insunt. Quare talis nō magis Achillem ꝙ Diomedem laudabit.

¶ Nunc exponit, quę dixerat, ⁊ primo cōia: ⁊ dicit.[Cōia vero dicimus, vt si]gratia exēpli[Achillē quis laudauerit, quū homo, ⁊ quū semideus, ⁊ quū in Troia militauit,]ista enim hęc per cōia videntur.[nam hęc,]per quę laudatur Achilles,[alijs quoq; multis insunt,] propterea concludit,[quare talis].s. orator sic laudās[nō magis Achillē ꝙ Diomedem laudabit.]quia et Diomedij hęc insunt.

¶ Propria vero, quę alteri nemini ꝙ Achilli cōtingerunt, vt quū Hectorem Troianoꝝ fortissimū interfecit, ⁊ Cycnum, (qui cū esset inuulnerabilis,) oēs ne descenderēt, inhibebat, Et quū valde adulescens, nec iureiurādo cōpulsus militauit, ⁊ cętera hmōi. Unus igitur eligēdi modus, atq; primus hic locus est.

¶ Nunc exponit ꝓpria: ⁊ dicit.[Propria vero quę alteri nemini ꝙ Achilli ꝯtingerūt,]⁊ affert exēplū: ⁊ dic.[Ut quū].s. Achilles[Hectorē Troianoꝝ fortissimū interfecit, ⁊]quoniā interfecit[Cycnum, (qui cū esset inuulnerabilis) omnes]grēcos[ne descēderent]cōtra Troianos,[inhibebat, ⁊ quū valde adulescens, nec iureiurando cōpulsus, militauit, ⁊]quū[cętera hō] ꝓpria egit. Tunc epilogat: ⁊ dicit.[Unus igitur eligendi modus, atq; primus hic locus est].s. procedere per propria, quę rei insunt, ⁊ non per communia.

¶ Elementa vero enthymematum dicam⁹, elementum autem enthymematum, atq; locū idē dico. Sed prius de ijs dicamus, de quib⁹ necesse est prius dicere.

¶ Uolens Arist. nūc loca enthymematum cōia oībus generibus dicēdi, ⁊ propria, primo pmittit proemium, deinde exequitur, ⁊ pmittendo proemium dicit.[Elemēta vero enthymematum dicamus].[post hęc, quę diximus generatim de enthymematib⁹. Exponit autē quid ipse velit intelligere per elementum, ⁊ dicit.[Elemētum autē enthymematū, atq; locum idē dico,]quid vero locus sit, iā in topicis dictum sit, tm̄ primo huius est resumptū. ideo supponatur. deinde ordinat se ad dicenda, ⁊ dicit.[Sed prius].s. ꝙ de locis exequamur,[de ijs dicamus, de quibus necesse est prius dicere].s. de diuisione enthymematis, ⁊ de expositione membrorum diuisionis.

¶ Sunt enim enthymematum spēs duę, nam quędam ꝙ sit vel non sit, ostēdunt, quędam vero quę redarguūt: differūtq; sicut in dialecticis elenchis, ⁊ syllis. Est autē ostensiuum quidē enthymema, qđ ex concessis concludit. Elenticum vero, quod repugnantia colligit.

¶ Cum ꝓposuisset dicere ea, quę necesse est prius dicere, nunc exequitur: ⁊ dicit.[Sunt enim enthymematū species duę,]⁊ eas exponit: ⁊ dicit.[Nam quędam ꝙ sit, vel nō sit, ostendūt,]quę grēce dicuntur δεικτικά .i. ostēsiua: ex eo quia ostendunt aliquid esse affirmatiue, vel nō esse negatiue,[quędam vero quę redarguūt,]quę grēce dicuntur ἐλεγκτικά, elentica .i. redarguitiua: quia hęc enthymemata contradictionis dicuntur: quia (vt in elēchis dictum est) dupliciter aliquid ꝓbatur: aut ostēsiue ex datis cōcessisq;: aut ex concessis datisq; ducendo ad aliquid repugnās: quoꝝ differentiam subscribit: ⁊ dicit.[Differūtq; sicut in dialecticis elenchis ⁊ syllis,]nam sicut apud dialecticos differunt syllus, ⁊ elēchus, sic apud rhetores differūt enthymema ostensiuū, ⁊ elenticum: quā. vz. differētiā mox subscribit: ⁊ dicit.[Est autē ostēsiuum quidem enthymema, qđ ex concessis cōcludit]ꝓpositum, nam accipit ea, quę videntur oīb⁹, vel pluribus, ⁊ cōcludit ꝓpositum, ⁊ sic per cōcessa, non data ab aduersarijs, sed simpliciter ꝓbabilia Arist. intelligit, quę oibus, vel pluribus videntur.[Elenticū vero, qđ]ex datis ꝯcessisq; ab aduersarijs,[repugnātia]atq; improbabilia[colligit.]repugnantia autē, atq; improbabilia dico, quę sunt cōtra aduersarioꝝ opinionem. Est enim triplex syllus, triplex quoq; enthymema, nō ostēsiuum: conuersiuus, ducēs ad impossibile, ⁊ elenticus. Syllus cōuersiuus quidem est supponēs vnum syllm, per quē cōcludit, aliquid ex cuius opposito cum altera ꝓpōnum cōcluditur oppositum alterius. Ducēs autem ad impossibile, est qui non supponens aliquē syllm, accipit oppositū eius, qđ vult ꝓbare, ⁊ cum illo, ⁊ ꝓpōne alia coassumpta cōcludit manifeste falsum, propter qđ argumētans dicit oppositū ꝓpōnis ꝓbandę, (ex quo sequitur illud manifeste falsum,) esse falsum, ex quo infert ꝓpōnē ꝓbandā esse verā. elenticus vero est, qui ex datis, atq; cōcessis ab aduersarijs concludit aliquid negatū ab eis hac rōne dicitur syllus ꝯdictionis, vel quia per ipm concluditur vtraq; pars ꝯdictiōis, vel altera, quā aduersarius negauit. Arist. ergo per enthymema elenticum, nō ꝯuersiuum, nec ducēs ad impossibile intelligit, sed enthymema, per qđ ex ꝯcessis ab aduersario infertur altera ꝯdictionis pars, quę negabatur ab eo. Quid vero per ostēsiuum, patuit. Est enim enthymema ostēsiuum, per quod ex simpliciter probabilibus concluditur propositum.

¶ Fere igitur loci habiti sunt a nobis in singulis spēbus vtilibus, atq; necessarijs, vtputa quibus ex locis enthymemata eliciēda sunt de bono aut malo, honesto aut turpi, iusto aut iniusto, de ꝓprijs etiā affectibus eodem mō sumpti sunt nobis iam prius loci ex quib⁹. Uerum nunc alio mō de oibus cōiter sumamus, atq; dicamus, qui ostēsiui, quiq; elentici sunt: annotantes eos, qui sunt apparētium enthymematum, quę tamē nō sunt enthymemata, quoniam nec syllogismi. quibus explicatis, de obiectionibus solutionibusq; dicemus, vnde enthymemata eliciēda sunt.

¶ Uolens tandem eligere intētiones, quā ꝓsecuturus est, repetit oia, quę egit, ⁊ dicit.[Fere in singulis spēbus].i. generibus dicēdi[vtilibus atq; necessarijs] rhetoribus[loci habiti sunt a nobis].s. libro primo, vbi ꝓprij loci cuiq; generi proprij sunt assignati,[vtputa quibus ex locis enthymemata eliciēda sunt de bono, aut malo,]quo ad ge

nus deliberatiuus,⌊ honesto aut turpi ⌋quo ad genus demōstratiuus,⌊ iusto aut iniusto, ⌋quo ad genus iudiciale. ꝛ hęc oīa primo libro.⌊ de proprijs etiā affectibus eodē modo sumpti sunt nobis iam prius loci ex qb⁹ ⌋subaudi mouere possumus iudices ad affectus: ꝛ hęc libro scđo. Deinde proponit ea, quę restāt: ꝛ dicit.⌊ Uerū nūc alio mō de oībus cōiter sumamus atqꝫ dicamus, q ostēsiui, quiqꝫ elentici ⌋loci:⌊ annotātes eos ⌋.s. locos,⌊ q sunt apparentium enthymematuꝫ, quę tñ ⌋.s. reuera⌊ nō sunt enthymemata. qm̄ nec sylli ⌋.s. sunt diminuti.⌊ qbus explicatis, de obiectionibus solutionibusqꝫ dicemus, vñ enthymemata elicienda sunt: ⌋idest propter quę facim⁹ enthymemata ipsa. Hęc de proœmio.

DE LOCIS ENTHYMEMATVM.

Locus pri⁹ Unus igit̃ locus ex ostēsiuis est ex contrarijs. Naꝫ cōsiderare opꝫ si contrario ꝯtrium construēti quideꝫ si inest, destruēti vero si nō inest, vt qm̄ temperantia bonuꝫ est, intemperantia pfecto malum erit: quēadmodum in meseniaco. Nam si bellum p̄sentium malorū causa est, per pacem emēdare oportet.

Cum pposuisset agere de locis cōibus, ex quibus fiūt ostensiua enthymemata, nunc psequit̃, ꝛ p̄mo assignat loca, quę magis accōmodari possunt generi deliberatiuo. Naꝫ lꝫ loca, quę tradit, accōmodari possint singulis generibus dicēdi, tñ p̄mo assignat loca, quę magis accōmodari possunt generi dicendi deliberatiuo, ꝛ assignādo loca, quę magis accōmodari possunt generi dicendi deliberatiuo, p̄mo accipit loca, quę sunt a cōtrarijs: ꝛ dicit.⌊ Unus igit̃ locus ex ostēsiuis ⌋.s. qui est de numero ostēsiuoꝝ,⌊ est ex cōtrarijs, ⌋cuius expōneꝫ subdit, ꝛ dicit.⌊ Nā considerare opꝫ si contrario cōtrariuꝫ, cōstruenti qdēꝫ, si inest ⌋.s. p̄dicatuꝫ subiecto, vt cū pblema fuerit affirmatiuū.⌊ Destruenti vero ⌋.s. cū pblema fuerit negatiuum,⌊ si nō inest ⌋p̄dicatuꝫ subiecto, nam locus affirmatiuus est, si ꝯtrium est in cōtrario, alterū ꝯtrium inerit alteri cōtrario, negatiuus autē erit, si vnū cōtrarium nō fuerit in altero, nec alteꝝ erit in altero. Deinde assignat exēplum in affirmatiuo: ꝛ dicit.⌊ Ut qm̄ temperātia bonum est, intēperantia pfecto malum erit. ⌋tēperātia vero ꝛ intēperantia contraria, ꝛ bonū ꝛ malū etiā contraria. Deinde assignat aliud exēpluꝫ: ꝛ dicit.⌊ Quēadmoduꝫ in meseniaco, nam si bellum, ⌋qđ ibi erat,⌊ p̄sentiuꝫ malorum causa est, per pacem emendare oportet, ⌋ꝛ inferre pacem esse causam bonorum.

Et si ijs, qui inuite obfuerūt, non irasci par est: nec ijs, qui coacte pfuerunt, gratia est habēda. Pręterea si mortalibus ex falsis cōcionari est pbabile, putare decet etiā cōtrariuꝫ, incredibilia vero multa accidere mortalib⁹.

Nūc assignat exēplum in negatiuis: ꝛ dicit.⌊ Et si ijs, q inuite obfuerūt, non irasci par est ⌋.i. si non est iustū irasci ijs, qui obfuerūt inuoluntarie,⌊ nec est gratia habēda ijs, qui coacte ⌋ac inuoluntarie⌊ pfuerunt, ⌋irasci autē ꝛ habere gratiā contraria, ꝛ pdesse ꝛ obesse similit̃. Quare si vnuꝫ cōtrarium non inest alteri, nec alteruꝫ alteri inerit. Deinde assignat 2ᵐ exēplum: ꝛ dicit.⌊ Pręterea si ⌋hominibus⌊ mortalibus, ex falsis concionari est pbabile ⌋.i. si hoībus mortalib⁹ falsa sunt pbabilia, adeo vt ex eis cōcionet̃,⌊ putare decet etiā cōtrarium. ⌋vꝫ.⌊ multa vera incredibilia ⌋atqꝫ improbabilia⌊ accidere mortalib⁹, ⌋falsum autem ꝛ verum sunt opposita, ꝛ probabile ꝛ improbabile similiter.

Alius ex silibus casib⁹, qppe cū similr esse, ꝛ non esse oporteat. Ut iustū non oē bonuꝫ est, quicqd nāqꝫ esset iuste, id bene eēt. Nūc vero iuste mori non est eligibile. — Locus 2⁹.

Nūc assignat loca a silibus, ꝛ p̄mo a casibus, ꝛ accipit casum p inflexione nois in aduerbiuꝫ, quasi a cadendo, quicqd eniꝫ deriuat̃ ab aliquo, cadit quodāmō ab illo, qa ergo aduerbia cadunt, atqꝫ deriuant̃ ab adiectiuis, ꝛ adiectiua a substātiuis, ꝛ cętera talis, hęc casus dicūt̃: ideo dicit.⌊ Alius ⌋locus est⌊ ex silibus casib⁹, ⌋duos locos assignat a similibus, p̄mum qdem a casibus. 2ᵐ a similibus habitudinibus agētis ad patiēs: ideo dic.⌊ Alius ex silibus casibus, ⌋ꝛ assignat rōnē, ꝛ dicit.⌊ Quippe cū ⌋subaudi in silibus casibus⌊ eē ꝛ non eē oporteat ⌋.i. argumentari possum⁹ affirmatiue, ꝛ negatiue. Et assignat exēplum in negatiuis: ꝛ dicit.⌊ Ut ⌋subaudi si pbare volueris, hoc pblema. vꝫ.⌊ iustū non omne bonū est, ⌋pbabis pfecto,⌊ nāqꝫ quicqd eēt iuste, id bene eēt, nūc vero ⌋hoc falsum esset, qm̄⌊ iuste mori nō est eligibile, ⌋ꝛ sic nō est bñ iuste mori. q̄re nec oē iustū bonuꝫ ē. Tu vero intellige iuste mori nō esse bñ ei, q morit̃. Nā reipublicę pōt bñ esse. In affirmatiuis aūt tacuit exempla, quia patent.

Alius ex ijs, quę adinuicē. nam si alteri bñ, ac iuste agere inest, alteri pati inerit. ꝛ si imperasse, etiam fecisse. Vbi gr̃a, vt publicanus Diomedon de publicanis, nā si vobis vendere turpe nō est, nec nobis emere. Si enim qui passus est, iuste, ac bñ passus est, ꝛ q fecit. ꝛ si qui fecit, ꝛ qui passus est. — Locus 3⁹. vendere πωλειν locare. emere ωνεισθαι conducere.

Nunc assignat 2ᵐ locuꝫ ex silibus habitudinib⁹ agentis ad patiēs: ꝛ dicit.⌊ Alius ex ijs ⌋.s. habitudinib⁹⌊ quę ⌋sunt⌊ adinuicē ⌋.s. agentis ꝛ patientis. ꝛ explicat locū dicens:⌊ naꝫ si alteri bene, ac iuste agere inest, alteri ⌋.s. patienti, qđ refert̃ ad illud agēs, bene ac iuste⌊ pati inerit. ⌋Deinde assignat 2ᵐ exēplum: ꝛ dicit.⌊ Et si ⌋bene ac iuste alteri inest⌊ imperasse, etiā fecisse ⌋bene, ac iuste inerit alteri .s. subdito. Deinde assignat 3ᵐ exempluꝫ: ꝛ dicit.⌊ Vbi gratia vt Diomedon publican⁹ de publicanis ⌋loquens argomētatur,⌊ nam si vobis venderē turpe non est, nec nobis emere ⌋turpe erit. ꝛ cōuertit̃, ꝛ pbat exēplo: ꝛ dic.⌊ Si eni qui passus est, iuste, ac bene passus est, ꝛ qui fecit ⌋etiam iuste fecit.⌊ ꝛ si qui fecit ⌋subaudi iuste fecit,⌊ ꝛ qui passus est, ⌋etiā iuste passus est. quare conuertit̃ locus. ¶ Quo vero ad verba attinet, publicanus gręce dicit̃ τελωνης, est autē publicanus (vt Ulpianus scribit) qui publico fruitur, nā inde nomē hꝫ. oēs quoqꝫ qui a fisco conducūt, recte vocātur publicani. ideo Diomedon publicanus loquēs ijs, qui fiscū seruant, dicit. Si vobis vēdere, ac locare res fisci nō est turpe, nec nobis erit turpe illas conducere, ac emere. Hinc publicanos appellarūt maiores eos, q vectigalia, ꝛ alios populi Romani redditus exigendos certo, constitutoqꝫ p̄cio redimebant, q hodie vulgo daciarij dicunt̃. Hacten⁹ de exēplo.

Sed in hoc ꝯtingit decipi. naꝫ si iuste occisus est, iuste passus est, sed forte non abs te. Quare seorsuꝫ p̄spiciendum, si pati dignus fuit, qui passus est, ꝛ facere, qui fecit. Deinde vtendum modo quo congruit. Nam interdum dissonat, nihilqꝫ prohibet.

¶ Sed contra hūc locum fieri pōt cauillatio talis, si Plato iuste occisus est, supponēdo ipm esse reuz mortis, iuste passus est, si iuste passus est, iuste eū Socrates interfecit. Hoc autē falsum est, nullus eni nisi princeps, q̄ rei publicę p̄est, iuste aliquē interficere pōt. dicit. [Sed in hoc] s. loco [cōtingit decipi,] itaqz fieri enthymema paralogisticū, deinde tangit cauillum: & dicit. [Nam si iuste] subaudi Plato vel aliqs alius [occisus est, iuste passus est,] complens cauillū, iuste passus est Plato, ergo q̄cūqz Platonē occidit, iuste occidit, hoc autē falsū est, qm̄ solus qui reipublicę p̄est, iuste potest occidere reos mortis, respōdet. & dicit. [Sed forte] Plato [nō ab eo e] scz Socrate occisus est iuste, ppterea cōcludit quo mō oporteat locum intelligere: & dicit. [Quare seorsum perspiciēdum] tam qui patit̄, q̄ qui agit, p̄mo q̄dem, [si qui passus est, pati dignus fuit,] deinde seorsum [si q̄ fecit,] & occidit, dignus [quoqz est facere] i. potestatem habeat faciendi, [deinde vtendū est] loco, co [mō quo ꝯgruit.] Sic eni referēdo dignū pati ad dignū agere locus vtilis est, [nā interdū] s. cum non sic referuntur, [dissonat] locus, [& nihil prohibet] ipsum esse inutilem.

¶ Veluti Alcmeoni apud Theodectū: matrem autē tuam nemo mortaliū oderat: respondēs autē inq̄t, sed distinguētem cōsiderare opz. Interrogāte aūt Amphesibia, cur illam q̄dem morte dignā iudicarūt, me vo iniuria interfecisse: & veluti iudiciū de Demosthene & ijs, qui Nicanora interemerūt. Nā cū iure interfecisse iudicati sint, iure cęsus iudicatus est. & vt de īterfecto apō Thebēz, de quo iudiciū fieri volebat, si occidi dignus erat, quasi non sit contra ius eum occidere, qui iure moriturus est.

¶ Cum assignasset sensum, quo intelligi debz locus, nūc assignat exēpla iuxta illū sensum: & dic. [Veluti Alcmeoni] euenit [apō Theodectū,] cū interrogaret, [Mrēz aūt tuam nemo mortaliū oderat,] cur subaudi iudicata est morti, [respōdens aūt inq̄t, sed distinguētem] i. iudicē, qui causas distinguit, & enucleat, [considerare opz,] q̄a igitur iudex cōsiderauit eam mortis reā, iuste eā interfeci t. deinde assignat 2m exēpluz: & dicit. [Interrogāte autē Amphesibia, cur illam q̄dem morte dignam iudicauerūt, me vo] qui eā interfeci, iudicauerunt [iniuria interfecisse:] q. d. q̄a non est mihi potestas interficiēdi, deinde assignat 3m exēpluz: & dicit. [Et veluti] fuit iudiciū [de Demosthene, & de ijs, qui Nicanora interemerunt] (erant eni ij iudices.) & ppter iudiciū fuit iustum. [Nā cum iure interfecisse iudicati sint.] erant eniz iudices, [iure cęsus iudicatus est] ille, quem interfecerūt. deinde assignat 4m exēplum: & dicit. [Vt de īterfecto apō Thebem de quo iudiciū fieri volebat, si occidi dignus erat] id verū est dignus morte. Nā si erat morte dign9, volebat cōcludere se nō esse puniēdum, si euz interfecerat, [q̄si] (vt inq̄t). [nō sit cōtra ius euz occidere, qui iure moriturus est,] per quę exempla vult habere passiuū ad propriū actiuum, & actiuum ad propriū passiuū esse referendum semper in huiusmodi loco.

Locus 4º. ¶ Alius ex eo, quod est magis & minus: vt si nec dij quidem oēs sciunt, quonā pacto homines. Id eniz est si cui magis ineē deberet, nō inest, perspicuū, qm̄ nec cui minus.

¶ Cum assignasset locū a similibus, assignat loca a differētibus: & p̄mo assignat locū sumptuz s̄m differētiā maioris & minoris: & dicit. [Alius] scz locus ab ijs, qui dicti sunt, [est ex eo, qō est magis, & minus.] & primo assignat exempluz a maiore: & dicit. [Vt si nec dij q̄dem omnes sciunt, quonā pacto hoies] subaudi omnes sciūt. deinde assignat maximam: & dicit. [Id eniz est, si cui magis inesse deberet, non inest, perspicuum, quoniaz nec cui minus] inesse deberet, inerit.

¶ Illud vo vicinos ab eo verberari, a quo vel pater ipse, ex eo, quoniaz si minus est, maius quoqz est. Veruz vtroqz mō oportet ostendere, siue quoniam est, siue quoniaz non est. Adhuc si neqz magis, neqz minus.

¶ Nūc assignat exēplum a minore: & dicit. [Illud vo] s. argumētum, per qō argumētamur, [vicinos ab eo verberari, a quo vel pater ipse] s. verberatus est, [ex eo] scz loco, vel maxima seq̄tur, [qm̄ si minus est, maius quoqz est,] addit tamē, [verū vtroqz modo] argumētādo [opz ostendere] antecedēs esse verū, [siue qm̄ est] i. argumētemur affirmatiue, [siue qm̄ non est] i. argumētemur negatiue. [Adhuc autē] (vt inq̄t). [Si neqz magis] idest si neqz illud est, qō deberet eē magis, igit̄ [neqz] illud erit, qō debet esse [minus.] est igitur locus vtilis. ¶ Quo vo ad verba attinet, illa verba [Adhuc autez si neqz magis, neqz minus,] non reperiuntur in codice gręco antiquo: ideo translatio vetus ea non habet.

¶ Vnde dictum est, & tuus pater, qui liberos amisit, miser est, Aeneus vo non, qui perdidit filium in gręcia p̄clarissimum.

¶ Assignat exempla, & p̄mo a minore: & dicit. [Vnde dictū est] via. s. argumenti, [& tuus pater, qui liberos amisit, miser est, Aeneus vo non] i. Aeneus vo cur nō erit miser, [qui perdidit filiū in] troia. gręcia p̄clarissimū, [quasi dicat, oportet eum esse miserum.

¶ Et qm̄ si Theseus non est iniuriatus, neqz Alexāder. Et si cęteri artifices praui nō sūt, nec Phi. Et si duces praui non sunt, q̄a sępe superantur, nec sophistę. Et si opz idiotā de nostra opinione curam habere, & nos de ea, quę grecorum est.

¶ Cum assignasset p̄mum exēplum a minore ad magis, nūc assignat 2m, & dicit. [Et qm̄ si Theseus non est iniuriatus,] nec alicui iniuriā fecit, [nec Alexander] i. Hercules alicui fecit iniuriā, qui est maior Theseo. In veteribus trāslationibus legitur hęc vba. [& si nec Tindaridę, nec Alexāder, & Patroclus Hector, & Achillē Alexander.] & intelligit, & si nec Tindaridę iniuriā fecit alicui, [nec Alexander,] q̄ rex est, & maior, alicui fecit iniuriam. [& si Patroclus Hector] s. interemit, [& Achillem Alexander] subaudi interimere potuit, qui maior oib9 erat: quę vba in gręcis codicibus non habemus. deinde assignat 2m exempluz: & dic. [Et si cęteri artifices praui nō sunt,] qui sunt minores, [nec Phi] praui erunt, q̄ sunt maiores. Assignat 3m: & dicit: [& si duces] s. militum [praui non sunt, q̄a sępe superant,] & vincunt in bellis, [nec sophistę] i. oratores, qui ducib9 maiores sunt, erūt praui, lz vincant aliquādo in causis, assignat 4m: & dic. [Et si opz idiotaz,] qui indoctus est, atqz illiteratus, [de nostra opinione curā hr̄e] vt intelligat quid de eo sentimus, & hoc p fama habēda, [& nos] quoqz doctos, atqz

literatos, opz habere curaz [de ea] opinione, [que greco rũ est] vt intelligamus qd de nobis sentiant, et hoc pro gloria, famaqz nostra habenda. Sumus autem nos maiores idiotis, atqz indoctis.

Locus 5°. ¶ Alius a tẽporis cõsideratione, vt Iphicrates ꝓ Harmodio, et si statuaz petenti faciet, vel anteq̃ faciet, dedissetis, nũc cum fecerit, non dabitis? num igitur accepturi qdẽ polliceminiꝰ cum vo acceperitis, tũc auferetis.

¶ Assignat locũ a differẽtia tẽporis, qui talis est, si antecedẽs ad aliquã rem nõ antecedit rẽ illã: rhetorice argumentari possumus rẽ illaz nõ sequi, vt si ꝓmittere non antecedit ipm dare, rhetorice sequitur cuz, qui non ꝓmittit, nolle dare, et etiã si antecedẽs aũcedit, etiã res sequitur, dicit autẽ locus a cõsideratione tẽporis, qr cõsiderat antecedẽs, qd tẽpore ꝓcedit ꝓñs: dicit. [Alius] s. locus accipitur [a tẽporis cõsideratione,] et assignat exẽpluz, qd accipit ab ea oratione, quã fecit Iphicrates ꝓ Hermodio et ꝑmo cuz ipm antecedẽs antecesserit: et dicit. [Et si statuã petenti] Hermodio [faciet] victoriam cõtra hostes Atheniẽsium. [vel anteq̃ faciet] s. illud qd fecit cõtra hostes, [dedissetis] statuã, [nũc cuz fecerit, nõ] ne [dabitis?] certum est q sic, naz si aũcedẽs rem est, res ipsa est. Statuã eñi petere, et dare statuã, sequunt ipm facere. ergo si faciet, argumẽtari possumus dãdam eẽ statuã. Deide assignat 2m exẽplum ab ablatione eius, qd antecedit: et dicit. [Nuz igit accepturi] ab Hermodio subaudi beneficium ꝓ patria, [pollicemini] dare statuã: subaudi si non pollicemini, [cum vo acceperit] s. beneficium ꝓ patria, [tunc auferetis] statuã, qa non ꝓcessit ꝓmissio, et sic nõ dabitis. ergo locus est, si aũcedẽs nõ antecessit, nec ꝯsequẽs sequit, et si antecedẽs an:cessit, res ipsa sequit. Est autẽ hic locus rhetoricus, nõ autẽ analyticus. Analytice eñi nõ sequitur a destructione antecedẽtis destructio cõsequentis. Sed bene a cõstructione constructio.

¶ Et rursus ad illud, an Thebani Philippũ in Atticam patientur pertrãsire? Si eñi anteq̃ auxilium eis aduersus Phocenses tulerit, petijsset, policiti vtiqz essent absurdum vtiqz, si ꝓcessit, et credidit et vt transitum sint negaturi.

¶ Assignat aliud exẽplum a positione rei antecedẽtis. et dicit. [Et rursus ad illud, an Thebani Philippũ cum] apparatu suo cõtra Atticã, [in Atticã patient ꝑtrãsire,] Argumẽtuz est q sic, [si eñi] Alexãdro, [anteq̃ auxiliũ tulerit eis] s. Thebanis [aduersus Phocẽses, petijsset] trãsitũ, [policiti vtiqz eẽnt] transitũ: [absurdũ vtiqz] est [vt sint negaturi] transitum, [si ꝓcessit] i. postq̃ ꝓcessit ad auxilium Thebanoꝝ contra Phocẽses, [et credidit] habere transitum propter auxilium datum Thebanis. Quare tacite ꝓcessit promissio transitus, et sic sequit, vt concedant transitum.

Locus 6°. ¶ Alius ex dictis reflexis ſm se ad dicentem. Sz modus differt. vt Iphicrates in teucro aduersus Aristophõta visus est, interrogãs num ꝓderet naues pecunijs, dicẽte autẽ nõ. dixit deinde, tu qui es Aristophon non prodijsses. ego autem qui sum Iphicrates?

¶ Assignat alium locuz: et dicit. [Alius ex dictis reflexis ſm se ad dicẽtem] subaudi accipitur, assignat tñ differẽtiam et dicit. [Sed modus] huius loci differt a mõ prioris loci, qm in priore loco considerat differẽtia tẽporis, sz in hoc ꝯsideratur differẽtia ꝑsonarũ: et dicit. [Ut Iphicrates in teucro aduersus Aristophõta visus est, interrogãs] Aristophonta [num ꝓderet naues pecunijs,] atqz subornationibus, [dicente autẽ] Aristophonte q [nõ] ꝓdijsset, [dixit deide] Iphicrates, [tu qui es Aristophon non prodijsses, ego autẽ qui sum Iphicrates?] subaudi ꝓderem, quasi dicam nõ. Sum eñi multo maior, ac fide dignior te. Ex differẽtia igitur personarum locus est.

¶ Opz autẽ, vt ille magis iniurias facere videat. alioquin ridiculuz videbit. vt si aduersus Aristidem accusantez id quispiam dixerit, naz ad detrahenduz accusatori fidez est. Quippe cum accusator defensore melior eẽ velit. id igitur argumentari est.

¶ Ostendit vtilitatẽ huius loci, et ꝑmo demõstrat quando locus efficaciaz habet: et dicit. [Opz autez, vt ille magis iniurias facere videatur,] ille s. accusator, q̃ subaudi accusatus: si vti voluerit rhetor hoc loco cõtra accusatorem, [alioquin ridiculũ videbitur, vt si aduersus Aristidem] iustissimuz [accusantez id qspiaz dixerit:] nõ eniz valeret locus hic aduersus Aristidẽ accusantẽ [nam] locus iste [est] ordinatus [ad detrahẽduz accusatori fidẽ.] ergo si accusatio dz valere, accusator dz esse fide dignꝰ, [quippe cũ accusator defensore melior esse velit.] Quare locus, q accipit a differẽtia ꝑsonaruz vtilis est in genere dicendi iudiciali. Possumus enim argumẽtari, dic mihi accusator, hec que me fecisse accusas, faceres tu, dicente nõ, cõcludemus ergo nec ego, qui sum melior te. q̃ si accusatio debet valere, dz accusator melior esse defensore. ideo concludit, [id igitur argumentari est] subaudi quando accusator melior est defensore.

¶ Aliter igitur is locus est, quãdo quis aliũ vituperat in ijs, que ipse nõ facit, vel non faceret vtiqz. aut facere hortatur que non facit ipse, vel non faceret vtiqz.

¶ Nunc demõstrat eum locũ esse vtilez alijs generibus dicẽdi, et ꝑmo in demõstratiuo: et dicit. [Aliter igitur is locus est] subaudi vtilis, [quãdo qs alium vituperat in ijs, que ipse nõ facit, vel nõ faceret vtiqz.] Possumus eñi argumẽtari, hec mala nos nõ facimus, nec faceremus. q̃ tu, qui non es minor me, facere non debes. Hec quo ad genus dicẽdi demõstratiuum, quo vo ad genus dicẽdi deliberatiuũ: dicit. [aut facere hortatur, que ipse non facit, vel nõ faciet vtiqz] sic argumẽtãdo, tu es maior me, ergo debes facere, que ego nõ facio, vel neqz facerez, ꝓpter magnitudinez rerũ. Quare hic locus in omni dicẽdi genere vtilis est, lz facilius generi deliberatiuo accõmodetur, vt visum est.

¶ Alius ex definitione, vt qm̃ demoniuz nihil est, sed aut deus, aut dei opus, atqui si qs hoc putat dei opus eẽ, necesse est putare deos quoqz esse. Locus 7°.

¶ Assignat nũc aliũ locum ex definitione: et dicit. [Aliꝰ] scz locus est [ex definitione,] et assignat exẽpla, quorum primum affert: et dicit. [Ut quoniã demoniũ nihil est, sz aut deus, aut dei opus,] tũc argumẽtatur, [atqui si qs putet hoc] s. demoniuz [dei opus esse, necesse est] eum putare deos quoqz eẽ. [Sed videt hoc argumẽtum nõ eẽ a definitione ad definituz: sed magis ab effectu ad causam.

fam. Dõm Aristo. accepisse hic definitionẽ, p omni eo, qd cãm notificat, & q̃a opus ducit in notitiam agentis, ideo demonium potest dici definitio dei.

¶ Et sicut Iphicrates, quoniam generosissimus est, qui optimus est. Nihil enim Harmodio & Aristogitoni generosuz erat, anteq̃ generosi quicq̃ gessissent.

¶ Assignat 2ᵐ exemplu: & dicit. [Et sicut Iphicrates] desinit generosissimũ, dicens, [qm̃ generosissimus est, qui optimus est], i. q̃ optima opera fecit: quod pbat: & dicit. [Nihil eni Harmodio & Aristogitoni generosum erat, anteq̃ generosi qcq̃ egissent,] q̃ generosissim⁹ est, q̃ optima opera gessit: p quę vult hic eũ, q̃ per optima opa, generositatẽ argumẽtat, argumẽtari ab definitiõe ad definitũ, qm̃ generosissimũ definit ex eo, q̃a optima gessit.

¶ Et qm̃ propinquior ipse. Nam gesta mea propinquiora sunt eis, quę fuerunt Harmodij contra Aristogitonem, q̃ tua.

¶ Assignat 3ᵐ exẽplum: & dicit. [Et qm̃ ppinquior ipse] subaudi sum Harmodio q̃ tu es, cuius causaz assignat, & argumẽtum a definitiõe: & dicit. [Nam gesta mea ppinquiora sunt eis] gestis, [q̃ fuerũt Harmodij ɔtra Aristogitonem q̃ tua.] Hoc argumẽtũ est a definitione qm̃ sicuti generosum innotescit per opera generosa, sic ppinquitas ad generosum pz per opera ppinquora gl̃ioso.

¶ Et vt in Alexandro, qm̃ omnes cõfiterent̃ vtiq̃ inornatos esse, qui corpus non diligũt ad fruitionẽ. Et ppterea Socrates dixit nõ esse eundũ ad Archelaum, qm̃ turpe simil̃r aiebat esse, si beneficio affectus nõ possis referre, quemadmodum si maleficio. Omnes enim isti determinantes atq̃ accipientes primum quid est, syllogizat de q̃bus dicunt.

¶ Assignat 4ᵐ exemplum: & dicit. [Et vt in Alexandro] subaudi dicitur, [qm̃ omnes confitent̃ vtiq̃ inornatos eẽ, q̃ corpus nõ diligũt ad fruitionem.] vnde si fieret h̃ argumentum, Plato non diligit corpus ad fruitionez, q̃ Plato nõ est ornatus. hoc eni argumẽtũ est a definitione, qm̃ non diligere corpus ad fruitionẽ, est notius eo, quod est inornatuz. Ex hoc infert argumentum eius, qd Socrates dixit: & dicit. [Et ppterea] q̃a corpus non est diligendum ad fruitionem, Socrates dixit non eẽ eũdum ad Archelaum] regem: qui eniz vadit ad regez, nõ vadit, nisi beneficia accipiat, & si bñficia acceperit, oportet referre grãs, sicuti qui recipit maleficiũ, opz repẽdere malũ p malo, h̃ aũt facere est corpus diligere ad fruitionẽ, & qm̃ nullus vadit ad regez. nisi vt beneficia accipiat, ideo opz grãs referre, [nã] (vt dic̃) [turpe] Socrates [aiebat eẽ, si beneficia affect⁹, nõ possis] bñficia [referre, quemadmodũ] si esses affectus [maleficio] maleficiũ nõ possis referre. Hęc aũt facere est corpus diligere ad fruitionem. ergo non est eundum ad Archelaũ. dicit Arist. nunc. [omnes eni isti determinantes atq̃ accipiẽtes primum quid est syllogizat, de quibus dicunt,] procedendo. s. a definitione ad definitum.

Locus 8º. ¶ Alius ex eo, quod multipliciter, vt in topicis de eo, quod recte.

¶ Egidius exponit dupl̃r hũc locũ vno mõ itelligẽdo p id, qd est multipl̃r, ipz dfinitum, qd ideo di multipl̃r, q̃a multipl̃r notificari põt, in se tñ est vnũ, vno mõ se hñs: & dicit. [Alius] locus est [ex eo, qd multipl̃r] est. i. ex definito ad definitionẽ, [vt in topicis] dictũ ẽ [de eo qd recte] se hz. i. vt in topicis est dictũ de ipso recto. Ibi eniz dictũ ẽ valere, h̃ ẽ rectũ, q̃ ẽ id, cui⁹ mediuz nõ discrepat ab extremis vbi pz argumẽtũ eẽ a dfinito ad dfinitiõez aliter exponit, sz q̃a expõ nõ placet, ideo ptermisim⁹.

¶ Alius ex diuisione, vt si omnes triũz gratia iniuriantur, qm̃ aut huius, aut huius, aut huius gratia, & ppter hęc duo qdez impoñe: ppter tertiũ autem nec ipsi dicunt. Locus 9º.

¶ Assignat aliuz locũ ex diuisiõe: & dicit. [Ali⁹] locus est [ex diuisiõe,] & assignat argumẽtuz, vbi vellem⁹ ostẽdere Socratem nõ iniuriatũ eẽ: & dicit. [Ut si oẽs triũ gratia iniuriant̃, qm̃ aut huius] s. grã odij, [aut hui⁹] s. grã lucri, [aut huius grã] voluptatis. oẽs eni grã hoz triuz iniuriant̃, vt dictuz est pmo hui⁹. [& pp hęc duo qdẽ impoñe] est Socratez iniuriatũ eẽ. s. grã voluptatis, vel lucri [pp tertiũ aũt] s. pp odiũ nec ipsi dicũt.] q̃ Socrates nõ est iniuriatus, cum ppter nullum horum triũ sit iniuriatus. Argumentum ergo istud est ex diuisione.

¶ Alius ex idductiõe, vt ex peparethia, qm̃ de filijs mulieres vbiq̃ veruz determinãt. Nã Athenis Mãtię oratori ambigenti de filio, mr̃ id asseruit. Et Thebis Ismanio, & Stilbone ambigentibus, Dodonis eum filiũ eẽ Ismanij cõfirmauit. ac iccirco Thettaliscũ Ismanij filium putabant. Locus 10º. peparethia [illegible] manifestatiõe

¶ Assignat aliũ locũ ex inductiõe: & dicit. [Ali⁹] s. loc⁹ est [ex inductione, vt] habetur [ex parethia] interpcõsulto dicẽte, [qm̃ de filijs mulieres vbiq̃ vex determinãt,] cuz eni ambigit̃ de filio, an sit tuus, vel meus, mater discernit. Est ergo ppositio, quę probatur ex inductione, hęc, mater de filijs verum determinat. sunt, qui Ybum illud [ex parethia] exposuerũt ex manifestatiõe, & ppea Egidius exposuit Arist. p iductionẽ velle pbare matrez hẽre spãlem curã de filijs, qm̃ in assertiõe viri, semper iurat per filios. Qz autem in assertione viri ois mater iuret p filium, hoc Egidius credit Aristo. probare per iductionem. Sed hęc expositio nullo pacto ɔuenit gręcis verbis, sicuti plures alię, ppea dicamus Arist. velle pbare p inductionem, qp mater de filijs verum determinet. & adhuc inducit membra, & dicit. [Nam Athenis Mantię oratori ambigenti de filio] suo, vtruz suus esset, [mater id asseruit. Et Thebis Ismanio, & Stilbone ambigentibus] de Thettalisco, cui⁹ eẽt filius, [Dodonis] mr̃ [eũ filiũ esse Ismanij ɔfirmauit. Et iccirco] Thebani [Thettaliscum Ismanij filiuz putabant]. Patet ex hisce expositionem Egidij grecis verbis non conuenire: sz fortasse conueniat verbis perperam translatis.

¶ Iteruz etiã ex Theodecti lege, qm̃ ijs, qui de alienis equis paruam curam habuerant, suos non tradunt. Neq̃ ijs, qui naues alienas euerterunt, si igitur simil̃r id de oib⁹ est, ijs etiam qui aliorum salutem neglexerũt, in custodiam sui vtendum non est.

¶ Nũc assignat 2ᵐ exemplum ex ijs, quę dicuntur in lege Theodecti, ppositio Ybo q̃ pbat̃ iductiõe, est, q̃ aliorũ salutẽ neglexerũt, in custodiã sui vtẽduz nõ est, & dic̃. [Iteruz etiã ex Theodecti lege] fit inductio hoc pacto, [quoniaz ijs, qui de alienis equis paruã curã habuerũt,

suos] pprios equos hoies[non tradūt]in curā,[neq; hs,qui naues alienas euerterunt,]aliquis tradit suas in curā,[si igit similr id de oibus]reb⁹ vt de agris,de pecoribus,ꝛ cęteris oibus:[ij⁹ etiā q aliorum salutē neglexerunt,in custodiam sui tradendum non est.] Nam sicuti alienam salutem neglexerunt,ita propriam ꝛ negligent. non ergo sunt eligendi custodes tyranni.

¶ Et vt Alcidamas,qm̄ omnes in quauis re sapientes honorant. Nam Parij Archilocum(ꝛ si eos vituperasset) honorarunt. Et Chij Homerū,lꝫ ciuis suus non eēt. ꝛ Mitylenęi Sappho,q̄uis fęmia fuerit. Et Lacedęmonij q̄q̄ minime philosophorū studiosi sunt,Chilonem tamē ex senioribus fecerunt. Itali quoq; Pythagoram, ꝛ lapsaceni Anaxagoram,ꝛ si peregrinus esset,magnifice tamē sepelierunt,ꝛ ad hunc vsq; diē venerantur. Athenienses etiā quousq; Solonis legibus vsi sunt,beati fuerunt,ꝛ Lacedęmonij Ligurgi. Thebis quoq; qui pręfuerunt,simul Philosophi erant, ꝛ ciuitas erat in fęlicitate.

¶ Assignat 3ᵐ exēplum per quod vult habere,ꝙ oēs honorēt sapientes in quauis re:ꝛ dicit.[Et vt Alcidamas] pbat,[qm̄ oēs in quauis re sapientes]siue in phia,siue in poetica,siue in legib⁹,[honorāt.]deinde adducit inductionem:ꝛ dicit.[Nā Parij honorarunt Archilocū. ꝛ si] Archilocus [eos].i.parios[vituperasset. Et Chij] honorarunt[Homerum,lꝫ ciuis suus non esset.ꝛ Mitylenęi Sappho]honorarūt,[q̄uis fęmina fuerit,]fuit tamen sapiens in poetica.[Et Lacedęmonij q̄q̄ minime Phorum studiosi sunt,Chilonem tamen ex senioribus fecerūt:]qui vna cum sex alijs ciuitati pfuit. Itali quoq; Pythagoram]honorarunt,[ꝛ lapsaceni Anaxagoram,ꝛ si peregrinus eēt,]erat eni Clazomeni⁹.[Magnifice tn̄ sepelierūt,ꝛ ad hunc vsq; diē venerant̄. Athenienses etiā]honorarūt Solonē[nā q̄usq; Solonis legib⁹ vsi sunt,beati fuerūt:ꝛ Lacedęmonij Ligurgi].i.q̄, P. de pn̄cip. vsq; Ligurgi legib⁹ vsi sūt,fuerūt fęlices,[Thebis q̄ꝫ q pfuerūt,simul Phi erāt,ꝛ ciuitas erat in fęlicitate.]Silr Tarento pręfuit Archita,ꝛ ciuitas fuit eo tempore fęlicissima. vnde in prouerbijs Platonis dicitur. fęlices forent respublicę,si aut Philosophi gubernarent,aut qui gubernāt diuina sorte philosopharentur.

Locus 11ᵘˢ. ¶ Alius ex iudicio,aut de eodē,aut simili,aut contrario,p̄sertim si omnes, ꝛ semper,aut si saltem plurimi,aut sapientes, ꝛ hi vel oēs, vel plurimi,vel clariores,aut etiā si ipsi iudices,aut qui iudicibus ipsis grati sunt. Vel hi sint,aduersus quos iudicare non possunt, vt domini,vel aduersus quos iudicare turpe sit,vt dij,aut pater,aut doctor.

¶ Assignat aliū locū ex iudicio:ꝛ dicit.[Ali⁹].s.locus est [ex iudicio,]qꝺ fieri solet[aut de eodē,aut simi,]cū.vꝫ.itendimus eligere:[aut]similē[ꝯtrario,]cū intēdimus fugere. Deinde exponit q̄le dꝫ eē iudicium,si dꝫ eē fide dignū:ꝛ dicit.[Pręsertiꝫ si oēs,ꝛ semp]iudicent eē eligendū,illud est eligibile,vel fugiēdū,illꝺ est fugiendū,[aut si nō oēs,saltē plurimi,]qꝛ eni plurimi iudicāt eē eligēdum,id debemus eligere,ꝛ si eē fugiendū,debem⁹ fugere,ꝛ si nō plurimi,[aut]saltē[sapiētes,ꝛ hi]sapiētes[vl oēs, vel plurimi, vel clariores,]nā est eligēdū,vel fugiēdū,qꝺ oēs sapiētes,vel plurimi,vel clariores iudicāt eē fugiēdū,vel psequēduꝫ,[aut ēt si ipsi iudices]iudicēt eē fugiēdū,vel psequēdū dbem⁹ fugere vel eligere,[aut si q iudicib⁹ ipsis grati sūt,]iudicāt eē fugiēdū vel psequēduꝫ,debem⁹ fugere vel pseq.[vel ij sint,aduersus quos iudicare nō pnt vt dn̄i.]Cū eni dn̄i iudicēt eē eligēdum vel fugiēdum,sic est agēdū.[vel]ij sint,[aduersus quos iudicare turpe sit,vt dij,aut pater,aut doctor,]siue pręceptor,cum eni dij,aut pater,aut doctor iudicet aliquid esse eligendum,vel fugiendum,ita debemus agere.

¶ Veluti Autocles dixit in Mixidemidem, si venerādis deabus satis se habuit in Ariopago penā dare,Mixidemidę tō minime.

¶ Assignat exēpla,ꝛ primo p̄ nuꝫ,ꝛ dicit.[Veluti Autocles dixit in Mixidemidē,si venerādis deab⁹].i.furijs, quę deę sunt,[satis se habuit in Ariopago penam dare, Maxidemidę tō minime].i.ꝛ ut Maxidemidę nō liceat. Argumentum est a iudicio deorum.

¶ Aut sicuti Sappho,qm̄ malū est mori.dij eni sic iudicarūt,alioquin essent mortui.

¶ Assignat 2ᵐ exemplum:ꝛ dicit.[Aut sicuti Sappho] pbauit,[qm̄ malum est mori:dij eni sic iudicauerūt].i. malum esse mori,[alioquin,essent mortui.]

¶ Aut sicut Aristippus ad Platonē magis promissiuum,vt putabat. atqui sodalis noster inquit nihil tale,de Socrate dicens.

¶ Assignat 3ᵐ exemplū:ꝛ dicit.[Aut sicut Aristippus ad Platonem] .i.contra Platonem dixit id quod putabat promissiuum Plato,esset[magis promissiuum,] q̄[vt putabat Plato]addit Aristippus lꝫ sic cēsuerit Plato, [At qui sodalis noster nihil tale] dixit, quod Plato dixit,[dicens]ac dans intelligere[Socratē,]quia igitur Socrates nihil tale dixit.a iudicio sapiētis,patet id,qꝺ Plato dixit,esse dubium.

¶ Et Egisippus in Delphis cum esset indigens,interrogauit deum prius ad olympia, si quę patri,eadem quoq; ipsi viderent̄: q̄si turpe sit contraria dicere.

¶ Assignat 4ᵐ exempluꝫ:ꝛ dicit.[Et Egesippus in Delphis,cū eēt indigēs iterrogauit [pus deū ad olympia,] vbi erat iuppiter,[si q̄ patri,eadē quoq; ipsi]deo[viderentur,quasi turpe sit cōtraria]patri[dicere,]nisi authoritate dei:qui est maioris iudicij.

¶ Et de Helena ꝙ sit studiosa,qm̄(vt scribit Isocrates) Theseus iudicauit. ꝛ de Alexādro,nam dij p̄iudicarunt. ꝛ de Euagora(vt Isocrates inquit)ꝙ sit studiosus,naꝫ Conō cum in calamitateꝫ incidisset,relictis cęteris omnibus Euagoram petijt.

¶ Assignat quintum exemplum:ꝛ dicit.[Et de Helena ꝙ sit studiosa]probatur,[quoniam (vt scribit Isocrates) Theseus]sic[iudicauit.]Et assignat sextum exemplum:ꝛ dicit.[Et de Alexandro]ꝙ sit studiosus, etiam probatur,[nam dij]anteq̄ nasceretur sic[pręiudicauerunt.] Deinde assignat septimum exemplum: ꝛ dicit. [Et de Euagora(vt inquit Isocrates) ꝙ sit studiosus] etiam probatur,[nam Conon]vir magnus[cum in calamitatem

familiatem incidisset, relictis cęteris oib⁹, Euagoram pe ti͛ͤ,]qḋ nõ fecisset, nisi credidisset Euagorã eē sapiētissimũ, ac oī virtute clarissimũ. Egidi⁹ laborat ꝺclarare oēs locos, quos dixit Arist. vtiles eē oī dicēdi gñi, potissimũ tñ ꝺliberatiuo. Et ꝑ h̄ ostēdere possum⁹ in loco a ꝯ̄rio, nã si demõstrauerim⁹ vnũ ꝯ̄rioꝝ eē eligibile, ꝯcludem⁹ alterũ esse fugibile, cõtra etiaꝫ fieri põt. ꝛ per locũ a casibus, si iustum est bonum, argumētabimur iuste agere esse bene agere: contra ꝟo si iniustum est malum. Et per locuꝫ ab actiuis ad passiua, rhetorice argumentabimur, inimici nostri iuste patiūtur, ergo iuste eos lędimus, ꝛ per locum a maiore vel minore, argumētabimur maiores nostri non poterunt id agere, igitur nos nūꝗ̄ faciemus, ꝛ a minore, minores nostri id fecerunt, ergo nos, qui sumus maiores. Sic insuper argumentari possumus a cõsideratione tēporis, ꝛ a differentia personarũ, ꝛ ab alijs locis sił'r superius assignatis, in cõtionibus, atqꝫ vbiuer in genere dicēdi deliberatiuo. Sūt igiť loca hęc. 11. q̄ lꝫ possint indifferenter accõmodari omnibus gñibus dicēdi, tñ aptius accõmodanť generi dicēdi deliberatiuo.

Locus 11°. ⁋ Alius ex partib⁹, sicut in topicis, qui mot⁹ aia, nam aut hic, aut hic. Exemplum ex Socrate Theodecti fit, in quale tēplũ ipie egit, quos deos nõ honorauit, q̄s ciuitas reputat.

⁋ Scḋm Egidiuꝫ Arist. assignat nunc loca, quę sunt magis apta accõmodari generi demonstratiuo, nos ꝟo sequēdo ordinē nr̄m, dicim⁹ Arist. assignare hic nūc 12ᵐ locũ: ꝛ diť. [Alius] .s. loc⁹ 12ᵘˢ est [ex ꝑtib⁹,]quē iure consulti vocāt a sufficiēti ꝑtiũ enumeratione, [sicut in topicis]est dictũ, Plato dixit aiam eē motũ corporis, ꝫ per hūc locuꝫ argumētari possum⁹, si aia est mot⁹ corporis, [q mot⁹ aia]est, [nã aut hic] .s. localis, [aut hic] .s. alteratio, aut auctio erit, sꝫ nullus hoꝝ motuũ est aia, igiť aia nõ est mot⁹. Deīde assignat aliḋ exēplũ, ꝛ diť. [Sit]subaudi ēt aliḋ [exēplũ Theodecti ex Socrate,]vł de Socrate, naꝫ cũ Socrates eēt accusatus de ipietate Theodect⁹ defendēs, dixit, [in q̄le tēplũ ipie egit]Socrates, subaudi, nec in hoc, nec in illud, ergo in nullum. Pterea [quos deos non honorauit, quos ciuitas reputat]deos, nec hos, nec illos, igiť nullos. Male ǧ Socrates accusatus est de ipietate, hūc locũ nõ bñ intellexit Egidi⁹, qa sua trãslatio nullo pacto erat fidelis. Georgius ꝟo errauit, qa grecus suus codex erat corruptus. Ipse eni habebat ποῖα ἡ ψυχή, idest quę anima, in codice ꝟo correcto sic legitur. ποῖα κίνησις ἡ ψυχή, idest qui motus anima. Hoc enim pacto verba clara sunt.

Locus 13°. ⁋ Alius qui in pluribus accidit, vt qm̄ boni quicquã, aut mali inde seqtur, a ꝯsequētib⁹ suadere cõtingit, vel dissuadere, accusare vel defendere, laudare, vel vituperare. Ut qm̄ eruditionē inuidia malũ seqtur, sapiētia bonuꝫ, ideo non opꝫ erudiri, non eni opꝫ inuidiam pati. ꝛ oportet erudiri, sapientem eni eē opꝫ. ratio hęc est Calippi ars, ꝛ possibile, ꝛ alia (vt dictum est) assumens.

⁋ Assignat locum 13ᵐ. ꝛ est locus ex consequētibus, qui valet in omni genere dicendi: ꝛ dicit. [Alius] .s. loc⁹ 13ᵘˢ. [qui in pluribus accidit,]est subaudi ex consequentib⁹ [vt quoniam boni quicquã, aut mali inde sequitur, a cõsequentibus suadere contingit, vel dissuadere,]ꝛ h̄ quo ad genus deliberatiuum, [accusare vel defendere,]ꝛ h̄ quo ad genus iudiciale, [laudare vel vituperare] quãtũ ad genus demõstratiuum, deinde assignat exemplum: ꝛ dicit. [Ut quoniaꝫ eruditionem inuidia](quę [malum] est) [seqtur, sapiētia bonũ, ideo]argumēto sumpto ab inuidia [non opꝫ erudiri: non eni opꝫ inuidiam pati: ꝛ] .s. argumento sumpto a sapientia [oportet erudiri, sapiētē enim esse opꝫ.]addit, [rõ hęc est Calippi ars assumēs] .i. mõ assumas [ꝛ possibile] .s. qḋ sit locus possibilis. [accidens in pluribus, [ꝛ alia (vt dictũ est])nã si pole, ꝛ alia vt dictum est assumpseris, locus est rhetoricus.

Locus 14°. ⁋ Alius quando de duobus quoqꝫ oppositis suadere, aut dissuadere opꝫ. Et prius dicto mõ in ambobus vti. Differt aũt, qm̄ ibi q̄ forte oblata sunt, opponunť, hic ꝟo ꝯ̄ria.

⁋ Assignat locum 14ᵐ. qui etiaꝫ est ex ꝯ̄ntib⁹, differt tñ a priore, qa ꝑ illũ adducunť opposita vel dispata, ꝑ hūc aut deducunť ꝯ̄ria. vñ dicit. [Alius] .s. locus 14ᵘˢ est [qñ de duob⁹ quoqꝫ oppositis suadere, aut dissuadere opꝫ, ꝛ]est quando [modo prius dicto] .s. loco 13° opꝫ [vti in ambobus,]oppositis. ergo hic locus est ex ꝯ̄ntibus, cuꝫ voluerimus ꝑ illa suadere, aut dissuadere opposita, assignat tñ dr̄iaꝫ inter hūc locũ, ꝛ locũ priorē: ꝛ diť. [Differt autem]subaudi hic loc⁹ a priore, [qm̄ ibi q̄ forte oblata sunt,]ꝛ deducta [opponunť] .s. sūt dispata, [hic ꝟo]ea, q̄ inferunť, sunt [ꝯ̄ria.]q̄re vterqꝫ locus est ex ꝯ̄ntib⁹, veꝝ per illum deducimus disperata, per hunc autem persuademus, aut dissuademus contraria.

⁋ Ut sacerdos q̄dam vetabat filiũ ad populum orationē habere. Nam si iniusta suadebis, dij inquit odio te habebũt. Si ꝟo iusta, hoies. Immo opꝫ ad populũ orationeꝫ habere. Nam si iniusta, hoies, si ꝟo iusta dixero, dij me amabũt. Hoc autem idem est illi ꝓuerbio, quo fertur oleũ ꝛ salem emi oportere. Et cõmutatio hęc est, cũ ad vtrũqꝫ duoruꝫ contrarioꝝ bonum ac maluꝫ cõsequunť, contraria vtraqꝫ sequentur.

⁋ Assignat exēplũ, ꝛ quęritur vtrũ sit habēda oratio ad populũ, vel non habenda, ꝛ ꝑmo exemplo cuiusdaꝫ sacerdotis demõstrat non eē contionãdũ, ꝛ hoc ꝑ locum sumptum a ꝯsequentibus: ꝛ dicit. [Ut sacerdos quędaꝫ vetabat filium ad populũ orõnem hr̄e,]hoc mõ a cõsequētibus, [nã si iniusta suadebis, dij inqt odio te habebũt, si ꝟo]suadeo iusta [hoies]odio te habebũt. ǧ nõ est hñda orõ ad populũ. sꝫ filius reflectebat argumētũ contra m̄reꝫ: ꝛ dicebat, [imo opꝫ ad populũ orõnē hr̄e, naꝫ si iniusta]suasero hoies me amabunt, [si ꝟo iuste dixero, dij me amabũt.]igiť habēda est oratio ad populũ: ꝛ volēs inmittere alia exempla, dicit. [Hoc autem ideꝫ est illi ꝓuerbio, quo ferť oleum ꝛ salem emi oportere.]nã pro vtraqꝫ parte est argumētum, ꝑmo q̄ oleum non sit emēdum, quia si emiť, ꝛ non exhibeť luminaribus deorum, dij odio te habebũt. Si aũt luminarib⁹ deoꝝ dať, pauper eris, cũ illḋ nõ possis reuēdere, ꝛ lucrari. Q̄ aũt sit emēdũ, ꝓbať. nã si luminarib⁹ deoꝝ dať, dij te amabũt, si aũt nõ datur, ꝛ reuēdes maiore ꝑcio, eris diues. ǧ oleũ est emēdũ. Iteꝝ de sale q̄ nõ sit emēdũ, qa si emiť ꝛ non distribuitur vicinis, vicini odio te habebunt, si distribuitur, fies pauper. Q̄ ꝟo sit emēdum, ꝓbatur, qa si emitur, ꝛ distribuiť vicinis, vicini te amabunt, si autem emis, ꝛ reuendes, fies diues. ergo emenduꝫ. ⁋ Quo ꝟo

cõmutatio bicho Chiasmus claudatio.

ad verba attinet, annotatiõe dignũ veteres trãslatiões habere loco olei vlcus, et hoc, q[uia] in codice grẽco corrupto legebat ἐλκος, verum stare non potest, sed debet legi ἐλάιον, vt in codice emẽdatiore legimus. Deinde Arist. exponit qualis est modus argumentandi hic, et dicit.[Et hec]s. via argumẽtandi[cõmutatio est]quẽ grẽce dicitur βλαισωσις, et est[cum ad vtrũq[ue] duorũ contrariorum bonum et malum consequũtur:]vt ad cõtionandum bonum et malum, et ad non contionandum sil[ite]r bonum et malum consequitur,[tunc vtraq[ue] contraria]idest tam contionari q[uam] non contionari[vtraq[ue]]contraria[sequuntur,]et sic sequitur esse et non ẽẽ contionãdũ, et p[ro]pterea hẽc argumẽtãdi via di[citur] βλαισοσις.i.balbutio, inquãtũ nõ infertur alterũ oppositorũ, quin inuat illatio alterius, vt vi[detur] in balbutiẽte fieri, cũ loquitur.

Locus 15°. ¶ Alius, quoniam non eadem occulte, atq[ue] aperte laudant, sed aperte quidem quẽ iusta atq[ue] honesta sunt, laudant maxime, occulte autem vtilia magis volunt, vt ex his tentent concludere alterum. Nam hic locus eorũ, quẽ p[rae]ter opinionẽ sunt, p[ri]cipalissimus est.

occulte ho[nes]ta primam locum

¶ Assignat locuz 15[m]. qui accipitur ab aliquo, quod vno modo eligibile est, alio mõ non eligibile: et dic.[Alius]scilicet 15° locus est,[quoniam non eadem occulte, atq[ue] aperte laudant.]ergo 15° locus est ex illis, quẽ vno modo sunt eligibilia, vt quẽ occulte homines volunt, alio modo vituperabilia, quia sunt iniusta, vel inhonesta. p[ro]pterea dicit.[Sed aperte quidem, quẽ iusta, atq[ue] honesta sunt, laudant maxime, occulte autem magis volunt vtilia.]Sument eni[m] rhetores talia media, quẽ vno modo sunt eligibilia, alio modo non eligibilia,[vt ex ijs tẽtent concludere alterum]s. oppositorum, nam quonis oppositorum concesso, possumus cõcludere oppositũ, vt si quẽsitum sit, vtrum sit ferẽda iniuria, ex eo, q[uia] iniuriã pati est turpe, concludemus non esse ferendã. Ex eo fortasse, quia est vtile, est ferenda. p[ro]pterea subdit.[Nam hic locus eorum, quẽ p[rae]ter opinionem sunt, principalissimus est,]quoniam semper per hunc possumus alios arguere, et vituperare, ducereq[ue] eos ad inopinabilia saltez occulte, via eni[m] honesti ac iusti ducemus homines ad inopinabilia. q[uonia]m hoĩes occulte sequũt[ur] voluptates, q[uae] s[un]t contra id, q[uo]d cõmuniter prẽdicant. Dicũt eni[m] iustissima, et honestissima, volũt et faciunt contraria. Quare cuz acceperimus mediũ a iusto, ducemus ad aliquid p[rae]ter opinionem. ergo hic locus principalissimus est eorum, qui ducunt ad aliquid p[rae]ter opinionem.

Locus 16°. ¶ Alius ex conuenienti p[ro]portione, vt Iphicrates filium suum puer[um] adhuc ẽtate, (quoniam statura longum erat) ciuitatis onera ferre cogẽtib[us] dixit, si longos ex pueris viros putabitis, breues ex viris pueros ẽẽ cẽsebitis.

¶ Assignat locum 16[m]. et dicit.[Alius]autem. s. locus est[ex cõuenienti proportione]accipitur, et per exemplũ exponit quid ipse velit et dicit.[Ut Iphicrates]censorib[us][ciuitatis filium suum puerum adhuc ẽtate, (quoniam statura longus erat) onera ferre cogentibus,]quod attinebat ad viros,[dixit, si lõgos ex pueris viros putabitis,]cur[breues ex viris]non[pueros esse cẽsebitis:]ita eni[m] proportio est longorum ad viros, quẽ est breuiũ ad pueros. ¶ Quo v[er]o ad v[er]ba attinet, annotatione dignũ Aristotelem esse locutum in grẽco in tertia persona, nos v[er]o in secunda, quoniam non refert.

¶ Et Theodectes in lege, cum ciues mercenarios facitis Strabacam, et Charidemum propter probitatem, profugos non facitis eos, qui inter mercennarios nefanda commiserunt.

¶ Assignat 2[m] exemplum, et dicit.[Et Theodectes in lege]argumentat[ur] rectorib[us] ciuitatis,[cũ facitis mercẽnarios ciues Strabacã, et Charidemũ p[ro]p[ter] p[ro]bitatẽ,]cur subdit[nõ facitis p[ro]fugos eos, q[ui] i[n]ter mercẽnarios nefanda cõmiserũt]. Est eni[m] p[ro]portio p[ro]bi ad ciuez q[ua]lis est improbi ad profugum. ergo si probus fit ciuis, improbus e ciuitate profugus fieri debet.

¶ Alius a consequenti, si idem sit, quoniam ea etiam a quibus consequitur, eadem sunt, vt Xenophanes dicebat similiter impie agere, qui deos asserant factos, quemadmodum qui morituros affirmant. Cum vtroq[ue] modo accidat deos aliquando non esse. Locus 17°.

¶ Assignat locũ 17[m]. a c[on]s[equen]ti, si idẽ sit: et dic.[Alius a c[on]s[equen]ti si idẽ sit: q[uonia]m]si c[on]s[equen]s idẽ sit,[ea et[ia]m q[ui]b[us] c[on]sequitur, eadem erũt]. s. erũt eadẽ quãtũ ad absurditatẽ, et assignat exemplum: et dicit.[Ut Xenophanes dicebat sil[ite]r impie agere, q[ui] deos asserũt factos, quẽadmodũ q[ui] morituros affirmãt, cũ vtroq[ue] mõ accidat deos aliq[ua]n[do] nõ ẽẽ.]Quare cuz hoc absurdum sit, illa eadem sunt quo ad absurditatez: ex q[ui]bus hoc absurdum sequitur.

¶ Omnino autem q[uo]d ex vtroq[ue] accidit, quasi semper idem capitur. Ideo debetis iudicare non de Socrate, sed de professione an philosophandum sit. Et quoniam dare terram, et aquam seruire est, et participare cõmuni pace est iussa facere, sumenduz quodcũq[ue] fuerit vtile.

¶ Nũc vult assignare cãz q[ua]re potius est respiciẽdũ c[on]s[equen]s, quã id, q[uo]d ãtecedit: cũ volumus iudicare aliq[ui]d. Et p[ri]mo accipit quãdã q[ua]si suppõnẽ: et dic.[Oĩno aũt q[uo]d ex vtroq[ue]]s. assumptorũ[accidit, q[ua]si semp[er] idẽ]sequi[capit[ur],]vñ quia deos aliq[ua]n[do] nõ ẽẽ sequitur, tã ad eos, q[ui] dicũt deos factos, q[uam] ad eos, q[ui] dicũt deos morituros, ideo deos nõ ẽẽ q[ua]si semp[er] sequitur, dico q[ua]si semp[er], q[uia] nõ sequitur ad eos, qui dicũt deos ẽẽ subas i[n]corporeas. Tunc ex hoc suppõne affert p[rae]ceptũ: et dic.[Ideo debetis iudicare nõ de Socrate,]q[ui] est q[ua]si ã[n]s, cuz laudare, vel vituperare volueritis,[sed de p[ro]fessiõe an ph[ilosop]handuz sit.]p[otest] eni[m] Socrates malus ẽẽ, sed p[ro]fessio bona. q[uare] attendẽduz est ad c[on]s[equen]s.[et]nec debetis considerare q[ui]d sit dare aquã et terrã, cum volueritis considerare an sit bonum dare terram et aquam, s[ed][quoniaz dare terraz et aquã seruire est,]q[uo]d est c[on]sequẽs. vnde q[uia] dare terrã et aquã est seruire, et seruire est malũ, etiã dare terrã et aquam est malum.[et]similit[e]r si vultis scire an participare cõi pace sit bonũ, op[or]z cõsiderare q[ui]d sequitur ad participare cõi pace.[et]q[uonia]m[p[ar]ticipare cõi pace est iussa facere,]q[uo]d est malũ, ideo p[ar]ticipare cõi pace ẽ malũ, p[ro]pt[er]ea subdit.[Sumẽdũ]ẽẽ c[on]s[equen]s[quodcũq[ue] fuerit vtile]ad tuũ p[ro]positũ, nã si est bonũ, vel malum, de ã[n]te est similiter iudicandum. Hec de prẽcepto.

¶ Alius ex eo, quia non idem ab eisdez semper eligitur prius aut posterius, sed oppositum veluti hoc enthymema: si exulantes Locus 18°.

pugnabamus

pugnabamus, vt reduceremur, reducti exulabimus, ne pugnemus. aliquando enim pugnare, vt domi essent, eligebant, aliquãdo nõ esse domi, ne pugnarent.

¶ Assignat locum 18m. & accipitur ex diuersitate eligendi nũc & prius: & dicit. [Alius] .s. locus 18us accipitur [ex eo] qa non idẽ ab eisdẽ semp eligitur, sed oppositũ prius aut posterius.] Nã posterius eligũt oppositũ eius, qđ prius elegerũt: vel prius elegerũt oppositũ eius, qđ elegerunt posterius. & sic eos poterimus laudare & vituperare, ex priore qdẽ electiõe laudare, ex posteriore aũt vituperare, vel econuerso. Et assignat exẽpliũ: & dic. [Veluti hoc enthymema, si exulantes pugnabamus, vt reduceremur] domum. [reducti exulabimus, ne pugnemus]. assignat cãm q̃re valet argumẽtum: & dicit. Aliqñ eni pugnare eligebãt, vt domi eẽnt,] & sic eligebãt eẽ domi, [aliqñ nõ esse domi] eligebãt, [ne pugnarẽt,] & sic eligebãt eẽ domi, & nõ esse domi, & pugnare, & nõ pugnare. & sic p hũc locum possumus laudare & vituperare, & suadere & dissuadere, & accusare & dfendere eos, q sic diuersa eligũt prius aut posterius.

Locus 19°. ¶ Alius si cuius gr̃a id factũ nõ sit, huius gr̃a esse, aut factũ eẽ dicitur. vt si qs afferat culpiã aliqd, vt cũ abstulerit, doleat, vnde illud dictũ est etiã deus multis non ex beniuolentia ductus ingentes p̃stat prosperitates, sz vt calamitates recipiant insigniores.

¶ Assignat locum 19m. ex apparente fine, non aũt vero, & dicit. [Alius, si cuius gr̃a id factũ nõ sit, huius gr̃a esse, aut factũ esse dicitur.] Hic cã [vt si qs afferat cuipiam aliquid, vt cum abstulerit doleat,] dolere enim ppter ablationẽ non est finis, sed apparet finis, donationis, demõstrat hunc locum per puerbium: & dicit. [Unde illud dictũ est etiã deus multis nõ ex beniuolẽtia ducitur, ingẽtes p̃stat psperitates, sz vt calamitates recipiãt insigniores:] & maiore lapsu ruãt. vñ di. Extollit quoties voluit fortuna iocari. Cũ g volumus psuadere mouẽdũ eẽ bellum cõ aliquẽ Regẽ fęlicissimũ, possumus dicere cũ nõ eẽ firmum. Nã deus quę ei cõcessit, dedit, vt maiore lapsu ruat. sicuti de Creso, & Polycrate histotię narrant.

¶ Et illud Antiphontis ex Meleagro, nõ vt feram occiderent, sed vt testes de virtute fierent Meleagro ad gręciam.

¶ Nũc demõstrat p particularia gesta, quo aliqs faciat aliqñ malũ, nõ vt noceat, & aliqñ bonũ, non (vt prosit) & hoc vt innuat deum aliquando dare prosperitates nõ ppter beniuolentiam: & dicit. [Et illud Antiphontis ex Meleagro:] Meleagrus cum suis asseclis occidit ferã, dicit modo Antiphon de Meleagro, Meleagrus & sequaces [non] occiderũt feram [vt feram occiderẽt: sz vt ad] vniuersam [gręciã, fierent testes Meleagro] de [sua virtute.] & sic illi fecerunt aliquid non ppter illud, & malum, non vt noceant.

¶ Et illud Theodectis ex Aiace, q Diomedes non (vt honoraret) elegerit Vlissem, sed vt minor esset, qui sequitur. Possibile enim est huius gratia fecisse.

¶ Nunc per exemplum ostẽdit quomodo aliquis faciat bonũ, nõ vt prosit: & dicit. [Et illud Theodecti ex Aiace, q Diomedes non (vt honoraret) elegerit Vlissem.] scz sedere post se, [sed vt minor eẽt qui sequitur.] Rex enim ponit aliquem iuxta se, non quia eũ diligat, sed ne stet iuxta se ille, quẽ odio hz. Quare sicuti Meleagrus fecit malum, non vt noceret, sic Diomedes fecit bonũ, non vt prodesset. & quia interp̃tatio hęc verbi Theodecti videtur difficilis: ideo dicit. [Possibile eni est] Diomedẽ [huius gratia fecisse.] g hęc expõ saltem est polis: & qa est possibilis, p vera gr̃a exẽpli accipiatur. Annotatione dignũ in noibus ppriis horũ exẽplorũ Egidiũ valde errare. causa est, qa suę trãslationes erãt corruptę. Et ppterea id fuit ei cã, vt erraret etiã in sententiis.

¶ Alius & litigãtibus, & consulentibus cõis, est considerare suasoria & dissuasoria, & ea, quorũ gratia agũt aut fugiũt. Hęc eni sunt, q̃ si fuerint qdem, opz agere, vtputa si possibile, si facile. Et vtile sit sibi, aut amicis aut nocuum, dãniq3 illatiuum inimicis. aut si iactura minor sit q̃ emolumentum. Ex his enim suadent, ex contrariis vo dissuadent. Ex his etiam ipsis & accusant, & defendunt. Defendunt quidem ex dissuasoriis, accusant vo ex suasoriis. Est aũt hic locus Pamphili atq3 Calippi ars vniuersa. Locus 20°.

¶ Assignat locũ 20m. & dicit. [Alius] locus 20us [& litigantibus, & cõsulẽtibus cõis, est cõsiderare suasoria & dissuasoria, & ea, quorũ gr̃a] hoĩes [agũt, aut fugiũt.] Deide exponit quę sunt suasoria, & dissuasoria: & dicit. [Hęc eni sũt] scz suasoria, [q̃ si fuerint qdẽ, opz] hoĩes [agere, vtputa si pole, si facile,] deinde exponit ea, quorũ gratia hoĩes agũt, aut fugiũt, & dicit. [Et vtile] .i. & si vtile sit sibi, [aut amicis, aut nocuum dãniq3 illatiuũ inimicis: aut si iactura minor sit q̃ emolumentum.] vtile enim sibi, aut amicis, & nocuum atq3 damnosum inimicis, & iactura minor q̃ emolumentum sunt ea, quorum gratia agunt homines, contraria vo his sunt ea, quorũ gratia homines fugiunt. Et assignat rationem: & dicit. [Ex his eniz suadẽt, ex contrariis vo dissuadent.] cum demõstrauit quomõ ex his suadent, & ex contrariis dissuadent, declarat quomodo ex his accusant, & ex contrariis defendunt: & dicit. [Ex his etiam ipsis & accusant, & defendunt,] & exponit quo modo: & dicit. [Defendunt quidẽ] accusatos [ex dissuasoriis,] dicendo, quia impossibile, vel quia difficile, vel quia sibi & amicis dãnosũ. [accusant vo ex suasoriis,] dicẽdo qa pole, qa facile, qa vtile sibi, & amicis. ergo hic locus cõis est consulẽtibus, & litigantibus. Deinde exponit authores huius loci: & dicit. [Est autem hic locus Pamphili atq3 Calippi ars vniuersa, quoniaz nihil ex] arte dicere sciebant, nisi ex hoc loco.

¶ Alius ex iis, quę fieri qdẽ videntur, incredibilia tñ sunt, qm̃ nõ crederentur, nisi essent, aut ppe essent, & q̃maxime. Naz aut q̃ sunt, aut q̃ pbabilia sunt, credũt. Si ergo incredibile, & improbabile, verũ vtiq3 erit. Nõ enim qm̃ probabile, & credibile est, sic videtur. Locus 21°.

¶ Assignat locum 21m, & primo assignat locũ terminũ, q ẽt dr̃ locus pceptiuus apõ Alexãdrũ, & dic. [Alius] .s. locus 21us ẽ, [ex iis, q̃ fieri qdẽ vnr, incredibilia tñ sunt] .i. alius locus ẽ ex incredibilibus, q̃ tñ fieri apparẽt, qm̃ vt sic apparẽt credibilia. Qr aũt q̃ apparẽt credibilia, appeãt fieri, pbat ex eo, qa sic vere credibile ad fieri, sic apparẽs credibile ad apparens fieri, ponit aũt: & dic. [Qm̃ non cre-

dent].s.vere,[nisi eēnt,aut ppe essent,aut q̄ maxie ppe eēnt.]igit nō appebūt credibilia,nisi apparebūt eē,vel ppe esse,ꝛ q̄ maxime ppe.ergo quę apparēt credibilia, apparent fieri vel eē.Or autē nō credātur vere,nisi sint, aut ppe sint,probat:ꝛ dicit.[Nā aut quę sunt,aut q̄ probabilia sunt].i.aut quę ppe sunt,boīes[credunt.] Ex quo cōcludit:ꝛ dicit.[Si ergo incredibile ꝛ iprobabile]est, longe[vtiqꝫ]magis[verū erit].i.lōge magis verū credibile erit.q.d.si apparēs credibile ponit in esse credibile vere etiā ponet in eē.deinde h̄ probat per locū a cōtrario:ꝛ dicit.[Nō eni qm̄ probabile ꝛ credibile est,sic videt]esse,ergo nō qa sic videt,erit credibile ꝛ probabile vere.Sꝫ qa est, vel fit,est credibile,ꝛ qa apparet esse vel fieri,apparet credibile.est locus igit ab incredibilib9, quatenus apparēt fieri,qa sic apparēt credibilia,fuit autem mihi hic locus perdifficilis,quoniam Arist. processit analytice,cōtra suum morem in rhetoricis.

❡ Ut Androcles Piteus dixit accusans leges,qm̄ turbabantur ꝯtra ipsuꝫ,qui dixerat leges egere lege,q̄ ipsas corrigat. Nam ꝛ sale pisces,ꝛ tamē neqꝫ pbabile,neqꝫ credibile videt in mari enutritos sale indigere. Et olivacea oleo,q̄uis nō credibile ea oleo egere,ex quibus oleum gignitur.

❡ Cū assignasset locū terminū,nunc assignat locuꝫ ppōnem in exemplo,vbi annotatione dignam nōnūq̄ aliquē accusatum de maleficio incredibili,defendi ex eo, qa ab ipso fieri tale maleficiū est incredibile,ideo docet Arist.per hūc locū obijci.dicēdo multa vera eē,quę nō sunt credibilia.Androcles ꝰo Piteus accusatus est,ꝙ dixerit leges egere lege,q̄ ipsas corrigat,ppterea se defendēs ostēdit ꝙ lꝫ videat incredibile leges egere lege, quę ipsas corrigat,tamē multa icredibilia sunt vera,naꝫ incredibile est pisces,cū comedūtur,egere sale,cū nutriantur in mari salso,ꝛ tñ est verum,ꝛ incredibile est olivacea,(quę sunt fercula quędaꝫ ex olivis ꝛ oleo ꝯfecta) egere oleo,ꝛ tamē egent oleo,igit non erit absurduꝫ leges,(quę nos corrigunt)egere lege,qua corrigantur,sic eni Androcles se defendit per hūc locū.Dicit igit Aris. vt[Androcles Piteus dixit accusans,(qm̄]Athenieses[turbabātur cōtra ipm,qui dixerat leges egere lege,quę ipsas corrigat)]dixerat se defendēdo nō eē irrationabile,[nam ꝛ pisces](cū comedūtur)indigēt[sale,ꝛ tamen neqꝫ pbabile,neqꝫ credibile videt in mari]salso enutritos sale egere,ꝛ olivacea]quę fercula sunt ex olivis, ꝛ oleo confecta,egere,[oleo,q̄uis nō credbile sit ea oleo egere,ex quibus oleum gignitur.]

Locus 22us. ❡ Alius elēticus,quo repugnātia ꝯsiderātur, partim qdem in adversario,si nō ex oibus ꝛ tēporibus,ꝛ factis,ꝛ ꝟbis ꝯsentaneuꝫ sit,vt ꝛ ait qdeꝫ vos amare,qui tñ cuꝫ triginta cōiuravit,partim ꝟo in seipso,ꝛ ait me quideꝫ litigosum esse,litem ꝟo nullaꝫ pōt ostendere vnq̄ suscepisse,partim autem in seipso,ꝛ adversario,vt iste quideꝫ nihil vnq̄ mutuo dedit. Ego aūt,p multis ēt vestris solui.

❡ Assignat locū 22m.ꝛ dicit.[Alius].s.locus 22us est [elēticus,quo repugnātia cōsiderantur,]vel in adversario, vel seipso,vel in vtroqꝫ,repugnātia dico ex oibus ꝛ tēporibus,ꝛ factis,ꝛ ꝟbis,ex tēporibus quādo dicta vno tempore,non cōcordant cū dictis alio tēpore,vel cū factis vno tēpore non ꝯcordant factis alio tēpore,ꝛ exponit locum:ꝛ dicit.[Partim qdem in adversario]cōsiderant repugnantia,[si nō ex oibus ꝛ tēporibus,ꝛ factis ꝛ ꝟbis cōsentaneū sit]subaudi qd̄ dicit vel facit,vł qd̄ dicit:ꝛ facit,cuius exēplum affert in adversario,[ꝛ ait] qui.s.adversarius vester ait[vos amare,qui tñ]in facto postea[cuꝫ triginta]viris[coniuravit].s.ꝯtra vos.Ubi pꝫ ꝟba non cōsonare factis.Deinde exponit,quādo in seipso dissonat:ꝛ dicit.[Partim ꝟo in seipso,]ꝛ exemplo ostēdit quo mō,ꝛ dicit.[Et ait me qdem litigosum eē,litem ꝟo nullaꝫ pōt ostēdere me suscepisse.]ꝛ sic adversarius mētitur,qa dicit ꝟbis,qd̄ nūq̄ factis reperit. Demū ostendit,quādo in seipso,ꝛ adversario dissonat, ꝛ dicit.[partim aūt in seipso,ꝛ adversario].s.habet dissonum,[vt]si adversarius diceret[iste qdem nihil vnq̄ mutuo dedit,]ꝛ ita male petit mutuuꝫ,[ego autem pro multis etiam vestris solui]ꝛ dedi mutuum,ꝛ sic quod dicit adversarius,dissonat.

❡ Alius cū reꝰ,aut hoīes suspecti sint,vel videant,eius qd̄ suspitionē facit,causam dicere.Est eni aliqd,ppter quid videt:vt cū eēt infamata qdam de suo filio,vt qm̄ amplectebatur puerū,videbat cū eo vti venere,causa dicta,soluit suspitioneꝫ. Et vt in Aiace apd̄ Theodecteꝫ adversus Aiacem Ulisses,qm̄ fortior est Aiace,non videtur. Locus 23us.

❡ Assignat locū 23m.ꝛ accipit ab assignatiōe causę:ꝛ dicit.[Alius cū reꝰ,aut hoīes suspecti sint,vel videant]suspecti,q loc9 est[causaꝫ dicere ei9:quod suspitionē facit, est eni].i.quę causa est[aliqd]subaudi dicere[ppter qd̄ videt.]ꝛ assignat exēpla,quoꝝ pmum affert:ꝛ dic.[Ut cum esset infamata qdam]mulier[de suo filio,vt quoniaꝫ amplectebat puerum,videbat cuꝫ eo vti venere, causa dicta].s.qa hoc faciebat amore filiali,[soluit suspitionem.]Deinde assignat 2m exēplum:ꝛ dicit.[Et vt in Aiace apud Theodecteꝫ adversus Aiacem Ulisses]dicebat Aiacem in bello viliter se gessisse,[quoniā] Ulisses[fortior est Aiace,]respōdit,[nō videt,]quasi dicat. non ita apparuit in facto,scilicet Ulisses fortior Aiace: ꝛ sic soluit obiectionem.

❡ Alius a causa,si est,ꝙ sit,si nō est,ꝙ non sit. Simul eni causa,ꝛ cuius causa,ꝛ absqꝫ causa nihil est. vt Leodamas se defendēs (accusante Trasibulo)dixit,qm̄ erat notatus infamia,cōstitutus est in arce,sed erūpere in triginta non contingere dixit. Sibi eniꝫ magis propter odium in plebem susceptum triginta credere. Loc9 24us.

❡ Assignat locū 24m a causa,qui locus differt a primo, nam locus primus est a causa suspitionis,hic locus est a causa facti:ꝛ dicit.[Alius].s.locus 24us est[a cā si est:]scꝫ factum,[ꝙ sit]per affirmationē,[si nō est]causa,[ꝙ non sit]factū per negationē,ꝛ affert rōnem:ꝛ dicit.[Simul eni causa,ꝛ cuius causa,ꝛ absqꝫ causa nihil est,]deinde assignat exēplum:ꝛ dicit.[vt Leodamas se defendens(accusante Trasibulo])ꝙ se construerat in arce,ꝛ nō eruperit in triginta viros,[dixit, quoniā]erat notatus infamia,cōstitutus est in arce,sed dixit non contingere se erumpere in triginta]viros,[quia]dixit[magis sibi triginta viros credere].s.plebi pp odiū susceptuꝫ in plebem.]ergo Leodamas excusavit se a duobus,pmo

cur se

cur se receperit in arcem, rñdit, vt fugeret infamiã. dein de cur non eruperit in .30. viros, rñdit pp duo tum quia nõ ptingit, nec occasio euenerat, tũ ẽt pp odiũ susceptũ in plebẽ, voluit credere plebi .30. illos viros, τ eos non inuadere. Egidius aũt pp errorẽ translationũ incidit in ea, quę nunq̃ Aristo. somniauit. bene tñ volo hęc exempla esse monstra, qm̃ Aristo. ex authoribus hęc accipit, τ non dicit oia, nec introducit quo mõ dicant: ideo hęc non possumus interptari, nisi per somnia, potissimum cum libri authorũ longinquitate tẽporum pro magna parte, sint oboleti: ex quibus hęc Aristo. accepit.

Locus 25°. ¶ Alius cõsiderare si possibile erat, aut ẽ melius ijs, quę cõsulit, aut facit aut fecit. perspicuum nãq3 sic se h3 qm̃ non fecit. cu3 nemo volens ac sciens eligat mala.

¶ Assignat locũ 25m, τ est, quo quis potest se defendere, ac excusare a crimine sibi, imposito, τ dicit. [Al. us] s. locus. 25. est [cõsiderare, si pole erat, aut est melius ijs] s. sibi impositus, [quę consulit,] τ h quo ad cõplices, [aut facit, aut fecit,] τ hoc quo ad reum. i. considerare op3, si erat, vel est sibi melius non facere q̃ facere. [perspicuũ nãq3 sic se h3, qm̃ non fecit,] subaudi si fuisset accusato melius non facere q̃ facere. [cũ nemo volens, ac sciens eligat mala,] vel eligat deterius, τ relinquat melius, na3 inuitus, vel per ignorantiã põt eligere sibi peius. nõ aũt per scientiam ac voluntatem.

¶ Sed hoc est nõnunq̃ falsum. quippe cum sępe id manifestetur postea quo mõ melius erat egisse, qd̃ prius non erat manifestum.

¶ Obijcit contra locũ, qm̃ non semper hõ eligit, qd̃ melius est, τ dicit. [Sed hoc] s. q̃ hõ eligat, qd̃ melius est, [nonnunq̃ falsum est. quippe cu3 sępe id manifestetur postea quo mõ melius erat egisse, qd̃ nõ erat prius manifestu3.] vna ergo cã, quare aliqs peius, qd̃ melius est, sinit, est, qm̃ melius illud nõ pcognoscebat a pncipio.

Locus 26°. ¶ Alius considerare, qñ aliquid factis cõtrariũ facere deb3, vt Xenophanes rogantibus Eleatis, an Matutę sacrificarẽt, τ lugerẽt: consuluit, si deã suspicarent, ne lugerent, sin autem hominem, ne ei sacrificarent.

¶ Assignat locũ 26m, τ dicit. [Alius] s. locus 26° est. [Cõsiderare, qñ facere d3 aliquid 3rium factis,] nam tũc excusat a crimine sibi imposito. q̃ primũ enim accusatio implicat 3ria, reddit accusatũ excusabilẽ. deinde demõstrat per exẽplum quid est aliquid agere 3riu3 ei, quod est facturus, τ dicit, [vt Xenophanes rogantibus Eleatis, an Matutę sacrificarent,] τ sacrificãdo corã ea [lugerent: consuluit] i. rñdit Xenophanes consulendo, [si deam] esse Matutã Eleates [suspicarent, ne lugerent,] non enim erat cõsuetũ apud Gẽtiles in sacrificijs deoꝝ lugere, sed hilarescere, atq3 gaudere. in aliqb' tñ orationibus lugere licebat, sic igit rñdit, si Matutã suspicarẽtur Eleates deam, vt ne lugerent, q2 sic non fuisset dea. [sin aũt] suspicarent Matutã esse [hoiem, ne ei sacrificarent,] soli eni3 deo sacrificãdũ est, hõ eni3 cui sacrificiũ fieret, non esset hõ. patet igit pro huiusmodi exẽplũ qd̃ sit aliqd agere 3riũ ei, qd̃ qs est facturus. ¶ Quo vo ad verba attinet, Matuta gręce dr̃ λευκοθέα, leocothea, a nostris Aurora dr̃, hoc ẽ alba dea marina, dicta q̃ matutino tempori pręsit. Hęc fuit filia Cadmi Athamãtis vxor, hinc tẽpus, qd̃ mane fit, matutinum dicitur.

Matuta leucothea aurora alba dea marina.

Locus 27°. ¶ Alius locus ex ijs, quę delicta sunt, accusare aut defendere. vt in Medea Carcini, hi quidẽ accusant, q̃ filios Medea iteremerit, qm̃ non apparent, errauit enim Medea missione filioꝝ. Hęc autẽ rñdit, q̃ non filios, sed Jasonẽ interfecerit. id nãq3 nisi fecisset, peccasset, siquidẽ τ alterum fecisset, est aũt hic locus enthymematis species, Theodoriq3 tota prior ars.

¶ Assignat locũ 27m, τ est per vnũ delictu3 accusare aut defendere, alterũ, τ dicit. [Alius locus] s. 27° est [accusare aut defendere ex ijs, quę delicta sunt,] ergo locus 27° est accusare aut defendere vnũ delictũ per alterũ, τ assignat exẽplu3, τ dicit, vt in Medea Carcini, [hi quidem accusant q̃ filios Medea interemerit, qm̃ nõ apparẽt. errauit eni Medea missione filioꝝ] s. q̃ filios miserit morti p modũ, quę dicemus. deinde ostẽdit quo modo Medea excusauit se ab hoc delicto per alteru3, τ dicit, [hęc aute3] s. Medea [rñdit] se defendendo, [q̃ non filios] suos, [sed Jasonẽ interfecerit,] qui erat vir suus. τ assignat cãm, τ dicit [id nã] s. interimere Jasonẽ, [nisi fecisset peccasset, si quidẽ τ alteru3 fecisset,] τ iam fecit, scꝫ iterimere filios. deinde exponit quo mõ locus iste sit ars Theodori, τ dicit, [est aũt hic locus enthymematis spẽs, Theodoriq3 tota prior ars.] ¶ Quo vo ad historiã attinet Medea nomẽ est Colchoꝝ reginę crudelitate insignis Oetę regis filię, τ Jasonis vxoris, s3 quo mõ suos filios interemerit, τ cur non est claꝝ. Ouidius Medeã filios ex Jasone susceptos mẽbratim discerpsisse scribit in Ibin, Et tua sic latos spargant membra per agros, Tanq̃ quę patris detinuere vias. Alij tradũt Jasonẽ cũ Medea apud Corinthũ annos decem coluisse, vbi intra illud tẽpus Medea ex Jasone plures liberos peperit, cũ postea vo Medea pp ętate3 cępisset aliquo modo deturpescere, Jason a Medea quęsito diuortio, Glaucã Creontis regis filiã vxorẽ accepit, hanc ob rem excandescẽs Medea filios suos misit Jasoni in domũ Creõtis, quã mutata forma ipsa ꝓpria arte exussit, nõ ob aliud nisi, vt vreret Jasonem. τ huic videt adherere Aristo. q2 dicit, [hi quidẽ accusant, q̃ filios Medea interemerit, qm̃ nõ apparẽt, errauit enim Medea missione filioꝝ,] qm̃ misit eos eam domũ, quã cõburere intẽdebat, [hęc aũt rñdit q̃ non filios, sed Jasonẽ interfecerit,] τ tamẽ non interfecit, q2 euasit, filij autẽ non euaserunt. [id nãq3] s. interimere Jasonẽ [nisi fecisset peccasset, si quidẽ τ] Jason [alterũ fecisset] s. diuortium, vbi siquidem data3 Medeę penitus eliminauit. patet igitur quo Aristo. hęret secũdę opinioni de filijs Medeę.

Locus 28°. ¶ Alius a nomine, vtputa Sophocles apte σιδηρω, sidero, nomẽq3 ipsum serens. τ vt in deoꝝ cõsueuerunt laudibus dicere, τ vt Conon Trasobulũ, Trasibulum appellabat. τ Erodicus in Trasymachũ, semper tu Trasymachus es. τ in Polũ, semp tu Polus es. Et de dracone legũ latore, q̃ leges illę nõ hominis, sed draconis essent. erant eni3 durę. τ vt apud Euripidem Hecuba in aphroditen, nomen quoq3 tibi recte inditum. Amentię enim pfecta dea es. τ vt Cheremon Pentheus a futura calamitate appellatus.

¶ Assignat locu3 28m, τ dicit. [Alius] s. locus ẽ [a noie.]

& valet ad defendẽdũ, & accusandũ. videm⁹ enĩ aliquẽ ꝑꝑ ea, quę gessit sortiri aliq̃d nomẽ, q̃d si sit malũ, vtile est ad accusandũ, si sit bonũ, vtile est ad defendendum. deide assignat exẽpla, & dicit, [vtputa Sophocles aper te, σιδηρο, sidero] interp̄tationẽ affert quasi [& nomen ipsum ferens,] q2 est veluti ferrũ durũ, ac forte. deinde assignat exẽpliũ scdm, & dicit, [& vt in deoꝝ cõsueuerunt laudibus dicere,] vbi q2 dij optima agunt, optima nõia cantãt in eoꝝ laudibus. [& vt Conon Trasobulũ, Trasybolũ appellabat,] qm̃ erat audacis cõsilij. assignat terciũ & quartũ exẽplum, & dicit, [& Erodicus in Trasymachum semper tu Trasymachus es,] q2 erat audacis pugnę. [& in polũ, semper tu polus es,] qm̃ erat hõ diuin⁹, atq̃ cęlestis. assignat quintũ exemplũ, & dicit, [& ð dracone legum latore, ꝙ leges illę non hõis, sed draconis essent, erãt eñ durę] assignat 6ᵐ exẽplũ, & dicit [& vt apud Euripidẽ Hecuba in aphroditen,] quę apud nos Venus dr̃, [nomẽ quoq̃] inquit Hecuba [recte tibi inditũ est, amentię enim pręfecta dea es] nam aphrosynes sine sapientia interp̄tatur. assignat vltimũ exemplũ, & dicit, [& vt Chęremon Pantheus a futura calamitate appellatus,] Ex oĩbus ergo his nõibus, si sonant in bonũ possumus locos sumere ad defendendũ. si aũt sonant in malum, ad accusandum.

¶ Laudanᷓ aũt ex enthymematibus elentica magis q̃ ostensiua. nam breuis 2rioꝝ collectio est enthymema elenticum, auditori aũt, (quę inter se conferunᷓ) lucidiora sunt.

¶ Comparat nunc enthymemata elentica ad ostensiua, & dicit. [Laudanᷓ aũt ex enthymematibus elentica magis q̃ ostensiua] .s. quo ad efficaciã, [nam enthymema elenticũ est breuis collectio contrarioꝝ,] quare cum sit ex datis ab aduersarijs, videᷓ efficacius, [auditori aũt, quę inter se cõferunᷓ] .s. ostẽsiua, [lucidiora sunt.] ergo illa quo ad efficaciã, hęc aũt quo ad luciditatẽ p̄feruntᷓ.

¶ Ex oĩbus ṽo enthymematicus tã ad ostẽdendũ q̃ ad redarguendũ accõmodatis, ĩjs maxime plaudunt, quę statim cũ inceperis percipiunt, qm̃ non superficietenus sunt. Ipsi enim simul & secũ gaudent ꝙ pręuiderint, & quęcunq̃ tantum tardant vt simul cum dictis, cognoscantur.

¶ Demũ docet eligere enthymemata ex oĩbus generibus, & dicit. [Ex oĩbus ṽo enthymematibus tã ad ostẽdendũ q̃ ad redarguendũ accõmodatis ĩjs maxĩe plaudunt] iudices, atq̃ auditores, [quę statĩ cum inceperis percipiunt, qm̃ non superficietenus sunt,] sed acuta. i. qm̃ cũ inceperis, percipiunt, & qm̃ sunt acuta. & assignat cãm, & dicit, [simul enim & ipsi secũ gaudẽt] .s. iudices [ꝙ pręuiderint,] & supple ẽt ꝙ [quęcũq̃ tantũ tardãt, vt simul cũ dictis cognoscanᷓ] subaudiendũ est ẽt pręuiderint, cum enim statim audita cognoscũt, & in principio sciũt, quęcũq̃ in fine sunt cõcludenda, tunc maxime gaudẽt iudices. Hęc duo faciunt enthymemata facilia, & acuta. Hactenus de locis cõibus, non enim oportet vlterius progredi, vt fecit Egidius.

¶ DE LOCIS SOPHISTICIS IN DICTIONE.

¶ Quoniam aũt contingit aliũ esse syllm̃, aliũ non esse, sed videri, necesse est, vt enthymema aliud sit, aliud non sit, sed videaᷓ. Si quidẽ enthymema syllogismus quidã est.

¶ Nunc Aristo. determinat de locis sophisticis sophisticoꝝ enthymematũ, & p̄mo ꝓponit diuisionem enthymematũ, & dicit. [Qm̃ aũt cõtingit] in dialectica [aliũ esse syllm̃, aliũ non esse, sed videri,] sic in rhetorica [necesse est, vt enthymema aliud sit, aliud non sit, sꝫ videatur.] cuius rõnẽ assignat, & dicit, si quidẽ enthymema syllogismus quidã est,] & rhetorica dialectica quędã. rõnabile enim est, ꝙ sicuti in dialectica distinguimus syllogismũ in verũ & apparentẽ, sic quoq̃ in rhetorica enthymema in verũ & apparẽs. est enim duplex rhetorica sophistica & vera sicuti duplex dialectica sophistica & vera. Plato docet sophistas esse rhetores, qui veluti venatores parati sunt ad capiendũ iuuenum animos. De huiusmodi sophistis satis diximus in elenchis.

¶ DE LOCO FIGVRÆ DICTIONIS.

¶ Loci aũt enthymematũ, quę non sunt, sed videntur, hi sunt, quoꝝ vnus quidẽ est penes dictionẽ. & huius vna pars quidẽ, vt in dialecticis, est cum non ratiocinatus cõclusionẽ tandẽ dicere. vt non est hoc & hoc. ergo necesse est esse hoc.

¶ Nunc assignat loca, & per loca intelligit fallacias, nã vt in veris enthymematibus assignamus locũ a maiore, & a minore, & alia, per quę, & in quibus sedẽt argumẽta, ita assignamus loca sophistica sophisticoꝝ enthymematũ, in quibus sedẽt sophistica enthymemata. & hmõi loca sunt fallacię. nam sicuti enthymema nõ est ipse locus, sed accipit originẽ, atq̃ fundamentũ ab ipso loco, sic sophisticũ ipsum enthymema nõ est ipsa fallacia, sed accipit originẽ ab ipsa fallacia. Fallacię ṽo, quę sunt sophisticoꝝ enthymematũ loca, alię sunt in dictione, vt q̃ decipiũt vi vocũ, alię p̄ter dictionẽ, quatenus deceptio ex ipsis rebus euenire põt. Arist. ergo primo agit de fallacijs in dictione, & p̄mo de fallacia figurę dictionis: & dicit, [Loci aũt enthymematũ, quę nõ sunt, sꝫ videntur, hi sunt, quoꝝ vnus q̃dẽ est penes dictionẽ] idest penes figurã dictionis, [& huius vna pars] idest vnus modus [vt in dialecticis] .s. dixit, [est cũ nõ rõcinat⁹ ↄclusionẽ tandẽ dicere.] hoc pacto peccãt oẽs sylli in scda figura ex puris affirmatiuis, & oẽs sylli ex particularib⁹, & oẽs sylli ex negatiuis, & assignat exẽplũ qm̃ enthymema est ex negatiuis, & dicit, [vt] Socrates [non est hoc] .s. grãmaticus, [et] neq̃ [hoc] .s. musicus, [ergo est hoc] .s. phs, hoc enthymema peccat per fallaciã figurę dictiõis, qm̃ ex negatiuis nihil cõcludiᷓ. De hoc primo modo fallacię figurę dictionis diximus satis p̄mo, & scdo elenchorũ. & Egidius non bene exposuit exẽplũ, cã est error in suis translationibus. Dimisit Aristo. alia exempla, quoniam hic loquitur breuiter.

¶ Et in enthymematibus q̃d conuolutim & ꝑ opposita diciᷓ, vt enthymema. Dictio enĩ hmõi locus enthymematis est, videturq̃ id esse penes figuram dictionis.

¶ Scdo ṽo modus huius fallacię est, cum variaᷓ p̄dicamentũ, vt si argumẽtaretur secare est agere, ergo videre ẽ agere, tenet enthymema, q2 videre & secare significanᷓ per verba actiua. est enĩ videre verbũ actiuũ, sicuti secare. Tertius ṽo modus huius fallacię est, cum aliqua sunt opposita, & accipiunᷓ, vt similia. vt si argumentaremur musa est generis feminini. igitur Cathelina tenet argumentũ q2 musa & Cathelina similiter desinunt.

hos ergo duos modos tãgit, ꝛ dicit. [Et in enthymemati- bus, q̃ conuoluũ] .s. cum variat̃ prędicamentũ, [ꝛ ꝑ opposita dĩ] .s. cũ variat̃ sexus, [vr̃ enthymema,] non tñ est enthymema. ꝛ assignat cãz, ꝛ dicit, [dictio enĩ hu- iusmodi] in quo variat̃ prędicamẽtũ, vel sexus, [locus enthymematis est, videturq; id esse pęnes figurã dictio nis,] q̃ est scd̃s, ꝛ tertius modus illius fallacię.

¶ LOCVS AB AMPHIBOLIA.

¶ Est aũt vtile ad dicendũ per dictionẽ syllo gistice multoꝝ sylloꝝ capita dicere hoc pa- cto, qui illos seruauit, qui nostros vltus est, qui gręcos liberauit: quorum vnũqđq; ex aliĳs demonstratuz est, sed simul collecta ali quid facere videntur.

¶ Nunc assignat fallaciam amphibolię, ꝛ assignat vnũ modũ, ꝛ est cum diuisim quędã patent, coniuncta ꝟo vi dentur facere soph sticũ enthymema, ꝛ dicit. [Est autez vtile ad dicẽdũ per dictionẽ] .i. per fallaciã in dictione, quę dicit̃ amphibolia [syllogistice multoꝝ sylloꝝ capi ta dicere] .i. dicere summatim multas ꝓpõnes, quę pñt esse capita, ꝛ principia multoꝝ sylloꝝ, [hoc pacto, qui illos seruauit, q̃ nostros vltus est, qui gręcos liberauit, quoꝝ vnũquodq;] .i. quaꝝ ꝓpositionuz vnaquęq; [ex aliĳs] seorsum per ꝓpria gesta, [demonstratũ est,] idest ostẽsa est, [sed simul collecta aliqđ facere videnẽ] .s. en- thymema sophisticum. q̃ sumus in amphibiloia, non enim scimus qui liberati, q̃ seruati, vtrum gręci, vel aliĳ. Sic igitur vnaquęq; propositio ex aliĳs atq; aliĳs ope- hus Achillis vel Alexandri vel alterius perspicua est, q: ꝑ alia opera ꝑz Achillez seruasse hos, per alia vltum esse illos, ꝛ per alia liberasse gręcos, sed si hęc cõponan tur, sophisticuz enthymema faciant, q̃ in amphibolia habet sedem.

¶ LOCVS AB ÆQVIVOCATIONE.

¶ Et in eo, q̃ est pęnes ęquiuocationem vt dicere studiosum esse initium a quo est ho- noratissima omniũ festiuitas, nam initiũz est omnium honoratissimum mysterium.

initium τελεστι festiuitas ritus mysterium

¶ Nunc de fallacia ęquiuocationis, quoꝝ primus mo- dus est, quoties vnũ nomẽ significat plura vnũz princi paliter, alterũ secũdarie, vt hoc nomẽ initium, q̃ signat ꝑncipaliter principiũ alicuius rei, ex ꝯñti vero festiuita tẽ, quę est mysterium, siue sacrificium, equo initiati .i. sa cris imbuti dicunt̃. ꝛ dicit, [ꝛ in eo, q̃ est pęnes ęquiuo catione] subaudi enthymema apparẽs esse potest, ꝛ assi gnat exẽplũ primi modi huius fallacię, ꝛ dicit, [vt dice- re studiosum esse initiuz, a quo est honoratissima oĩum festiuitas, naz initiũ] significat duo alteꝝ q̃ est cuiusq; rei ꝑin^m, alterũ q̃ [est oĩuz honoratissimũ mysteriũ.] ꝛ sic supra verbo initiũ fieri posset apparẽs enthymema.

¶ Aut si quis canem laudauerit, euz qui in cę lo est, describat, aut ipsum pana. q̃ Pinda rus ait, o fęlix, quem magnum dei canem atq; varium cęlestes appellent.

varium παντοδαπὸν ex omni parte celestes ὀλύμπιοι olympioi.

¶ Scd̃s modus ęquiuocationis ẽ, cũ aliqua dictio signat plura ꝑncipal'r, vt hęc dictio canis, ꝛ dicit. [Aut] subau- di põt esse ęquiuocatio, si q̃s canez laudauerit, eum q̃ in cęlo est describat, aut ipm pana, q̃ Pindarus] comen- dãs canez [ait o fęlix, quẽ magnum dei canẽ atq; variũ cęlestes appellant.] ꝛ sic laudat cęlestez pro latrabili cõ- mittẽs fallaciã secũdi modi ęquiuocationis. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet, verbũ pana gręce est πᾶνα, Pan aũ tẽ est deus pastoꝝ, ꝛ q̃ canis est aĩaliũ valde custodi tiuus, et canis põt significare pana, q: canis est maxim^e pastoꝝ, sꝫ in codice Georgĳ legit̃ τὸν κύνα, idest ipm canẽ. ꝛ tunc legit sic, [aut si quis canẽ laudauerit, de cęle- sti simul dicat, aut de cane] .s. q̃ est nomẽ plura signifi- cans pꝛincipaliter.

¶ Aut si nullum esse canez dedecori est, canẽ esse profecto decori est.

¶ Assignat scd̃m exẽplũ scd̃z primũ modũ ęquiuocatio- nis, ꝛ dicit. [Aut si nullũ eẽ canẽ dedecori est, canez esse ꝓfecto decori est,] vbi ꝑz esse ęquiuocationẽ, naz in an- tecedẽte canẽ sumpsit pro aĩali latrabili, in ꝯñte ꝟo pro cęlesti cane. nam cęlestẽ canez esse decori est: atq; totius mũdi ornamento. Egidius aũt non intellexit hoc exem plum, q: visus est corrupta translatione.

¶ Et cõmunicatiuũ dicere Mercuriũ maxi- me deorum, quoniam solus cõmunis Mer curius vocatur.

¶ Tertius modus ęquiuocationis est, cuz aliqua dictio plura significat, alterũ ꝓprie, alteruz trãsumptiue: cuius assignat exẽplum, ꝛ dicit. [Et cõmunicatiuũ dicẽt Mer curiũ maxime deoꝝ, q̃ solus cõis Mercurius voca tur.] vbi ꝑz ęquiuocatio. nam cõis ꝓprie signat aliquid vtroq; modo se hñs. ꝛ sic est Mercurius ꝓprie cõis, q: cuz diĳs bonis mixtus est bonus, cum malis ꝟo malus, q̃ et astronomi sentiunt, cum dicãt Mercuriũ mixtuz cum stellis beneficis esse bonuz, cum maleficis ꝟo esse malũ. sic igit̃ cõis proprie signat hñe de naturis pluriũ. transumptiue ꝟo signat cõmunicatiuũ idest liberalem. quare ibi est fallacia tertĳ modi ęquiuocationis.

¶ Et existimationẽ optimuz esse, q: viri pro- bi nõ pecunĳs, sed existimatione digni sunt. nam existimatione dignum non simpl'r dĩ.

¶ Assignat scd̃m exẽpluz huius tertĳ modi, ꝛ dicit. [Et] subaudi si q̃s dixerit, [existimationẽ optimũ esse, q: vi- ri probi non pecunĳs, sed existimatione digni sunt,] subaudi cõmittit fallaciã ęquiuocationis pęnes tertiuz modũ, cuius cãm dicit, [nam existimatione dignum nõ simpl'r dĩ] .s. optimũ, sed transumptiue: quatenus existi- matio est signũ virtutis, non autẽ ipsa virtus. ꝓpter q̃ trãsumptiue potest dici ꝛ scd̃m quid optimum.

¶ LOCVS A DIVISIONE, LOCVS A COMPOSITIONE.

¶ Alius, si quę seiuncta sunt, coniunctim, aut quę coniuncta, seiunctim dixeris. nã quoniã idem esse videtur, cum sępe idem non sit, est nam id vtilius.

¶ Nunc assignat aliũ locũ sophisticoꝝ enthymematuz, ꝛ duos affert ꝛ dicit. [Alius, si quę seiuncta sunt, coniun ctim dixeris, aut quę coniuncta, seiunctiz] .i. alius locus est, cum aliqua sunt vera diuisim, ꝛ tu infers ea coniun- ctim, ꝛ sic tangit fallaciã ꝯpositionis, quę est argumẽta ri a diuisis ad coniunctũ. aut cũ argumentamur a coniũ ctis ad diuisa. ꝛ sic tangit fallaciã diuisionis: quę est ꝓce dere a cõiunctis ad diuisa. ꝛ assignat cãm, ꝛ dicit, [nam q̃] coniunctũ diuiso, ꝛ diuisum cõiuncto [idez esse vi, cum sępe idem non sit, est nam id] idest ille locus, [vti- lius:] quasi dicat est, q̃ locus ille est vtilis ad enthy- memata sophistica conficienda.

¶ Est autem id Euthydemi pręceptio. vt sci

re, quoniam tryremis in pyreo est, si quidẽ vnũquodq3 nouit.

¶ Adducit plura sophistica enthymemata, quę apparẽt ↄcludere ex his locis, quoꝝ primũ est tale, tu nosti triremem ꝛ pyreum portum. igitur nosti triremem esse in pyreo. Hic fallacia compositionis est, quia aliquis potest scire seiunctim triremem ꝛ pyreum, quę nescit cõiunctim illo modo: dicit. [Est autem id Euthydemi perceptio, vt scire, qm̃ triremis in pyreo est, si quidẽ vnũqđq3] .s. diuisim [nouit] .s. triremem ꝛ pyreum.

¶ Et quoniã qui elemẽta scit, carmen quoq3 scit. Idem enim est.

¶ Scđm enthymema est, tu scis elementa, ergo scis carmen. tenet argumentũ, qm̃ carmẽ ꝛ elemẽta idem est. dicit. [Et qm̃ qui elemẽta scit, carmẽ quoq3 scit,] cuius rõnem assignat, ꝛ dicit, carmen [enim idẽ est] cũ elemẽtis.

¶ Et qm̃ si duplũ tm̃ est morbidum, nec simplex erit salubre. nam absurdũ est, vt si duo sint bona, alterũ sit malũ. Quod igitur ita dictum est, elenticũ est. sic ꝟo ostensiuũ. non enim est vnũ bonũ, si fuerint duo mala. verũ vniuersus locus cauillatorius est.

¶ Fortasse hoc exemplũ est diuisionis, q2 miscuit exempla, non enim sicuti Egidius dicit, Aristo. primo ponit exẽpla cõpositionis, ꝛ postea diuisionis, sed permiscuit exẽpla, quare vĩ mihi ꝙ nũc assignet exẽplũ diuisionis, ꝛ dicat. [Et qm̃ si duplũ tm̃ est morbidũ,] ergo [nec simplex erit salubre.] pbat per locũ a 3rio, ꝛ dicit, [nam absurdũ est, vt si duo sint bona, alteꝝ sit malũ] ergo absurdum erit, vt duplũ sit morbidũ, ꝛ alterũ sit salubre. quare sequit̃ duplũ est morbidũ, ergo simplex non erit salubre. re tñ vera nõ sequit̃, q2 vinũ pharmacũ sępe morbidum est, ꝛ tñ simplex pharmacũ salubre est. ꝛ q2 hoc enthymema potest esse elenticũ, ꝛ ostensiuũ, ideo dicit, [qđ igitur ita dictum est] .s. vt antecedẽs sit acceptũ, vt cõcessum ab aduersario [elenticũ est,] nam ex eo sequit̃ oppositũ ↄcessi, [sic ꝟo ostẽsiuũ] .s. si antecedẽs accipitur, vt probabile simplr̃ apparẽs, [non enim est vnũ bonũ si fuerint duo mala,] ꝛ sic si accipit̃ illa propositio, duplum est morbidũ, sequit̃ ostẽsiue, vt simplex non sit salubre. Addit [verum vniuersus locus] quouis modo sumptus [cauillatorius est.]

¶ Rursum quod Polycrates in Trasybulum. quoniam triginta tyrannos deposuit, coniungebat enim.

¶ Hoc exẽplũ est cõpositionis, ꝛ dicit. [Rursũ qđ Polycrates in Trasybulũ] dixit, ẽt peccat fm̃ cõpositionẽ, argumẽtabat̃ enim [qm̃ triginta tyrãnos deposuit,] nam deposuit triginta, ꝛ deposuit tyrãnos. ergo deposuit triginta tyrãnos, hic peccabat, [coniungebat enim] quare peccabat per compositionem.

¶ Aut qđ in Horeste Theodecti est, ex sciũctione. Iustum eam, quę maritũ occiderit, mori, ꝛ patris vltionem a filio fieri. ergo hęc facta sunt, quę si coniunxeris, non forte amplius iustũ. si quidẽ id ex defectu esse potest, non enim dixit a quo.

¶ Iterum assignat exemplũ cõpositionis, ꝛ dicit. [Aut] enthymema, [qđ in Horeste Theodecti est] subaudi ẽt peccat per ↄpositionẽ: ꝛ assignat illud, ꝛ dicit, [iustũ eẽ, quę maritũ occiderit, mori, ꝛ patris vltionem fieri a filio] iẽs est iustũ. [ergo hęc facta sunt,] ꝛ pñt eẽ iuste, ꝛ iniuste facta. ꝑpea dicit, [quę si coniunxeris, non amplius forte, est iustũ,] qm̃ si nõ addit̃ a quo, põt esse iustum, ꝛ sic seiunctim cõcedit̃, cum ꝟo addit̃, a quo, põt fieri iniustum. filius enim põt facere vltionẽ patris per brachium principis, ꝛ põt aliquis interimere eã, quę occidit virũ, si ipse habuerit potestatẽ. sed nec filius nec aliqs ꝓpria authoritate aliqđ eoꝝ facere põt. ꝑpea dicit, [si quidem id ex defectu esse potest] .s. si non additur a quo, [non enim] in aliquo eoꝝ [dixit a quo,] ꝛ ꝑpea põt esse iustũ, et si addit̃ a quo, effici potest iniustum.

¶ LOCVS AB ACCENTV.

¶ Alius locus est grauitate ↄfirmare, aut refutare. hoc aũt est, cum non ostendens ꝙ fecerit, amplificauerit rẽ. efficit enim vt videatur vel ꝙ non fecerit, qñ qui cãm dicit, amplificauerit, vel ꝙ fecerit, qñ accusator irascit̃. non igit̃ est enthymema. Decipitur enim auditor, cum non ostensum fuerit factum vel non factum esse.

¶ Nunc de loco ab accentu, verũ aliter hic accipit̃ accẽtus, ꝛ in libro elenchoꝝ, ibi enim accẽtus accipit̃ prout vna syllaba est longa vel breuis, vel put alio signo vel alio, vno vel pluribus accẽtuat̃, ꝛ sic nõ accipit̃ hic accẽtus. qm̃ raro in voce cadit, qua pro maiore parte vtit̃ rhetor. Alio mõ accipit̃ accẽtus pro quodãmõ loquendi, nam verba prolata fm̃ vnũ modũ loquẽdi indicant vnũ, fm̃ aliũ modũ, indicant aliud. sicuti prolata Ironice, ꝛ plane aliud atq3 aliud significãt. dicit, [alius locus est grauitate ↄfirmare,] aut refutare, deide exponit quo modo, ꝛ dicit, [hoc aũt est, cũ] aliqs accusatus [nõ ostẽdens ꝙ fecerit] .s. cum non ostẽdens se fecisse, vel nõ fecisse, [amplificauerit rem] vt si fuerit accusatus de homicidio, amplificauerit delictũ. nã sic ostendens ꝛ amplificans efficit ꝙ videat̃ fecisse vel non fecisse. [efficit enim vt videat̃, vel ꝙ nõ fecerit, qñ qui cãm dicit] .s. accusatus [amplificauerit] .s. homicidiũ. nã ostendẽs, qm̃ illud est malũ, rephẽsibile, extraneũ viro bono, ex hoc modo loquẽdi facit apparere se nõ fecisse. [vel] efficit, vt videat̃ [ꝙ fecerit, qñ accusator] audiẽs illã amplificationẽ, [irascit̃,] ꝛ sic ex illo modo loquẽdi facit apparere ꝙ fecerit. qm̃ nemo irascit̃, nisi de eo, qđ tangit ipsũ. tunc cõcludit, [non igit̃ est enthymema] hoc, qđ ex huiusmodi modo loquẽdi emergit. [decipitur enim] semper [auditor cum non ostensum fuerit] reuera, [factum vel non factum esse.] ꝛ quia per istud enthymema ostẽsum est factum esse, vel non factũ ex ipso loquendi modo, non autẽ ex ipsa re: propterea est apparens ex fallacia accentus: non autem verum.

¶ DE LOCO AB IGNORANTIA ELENCHI.

¶ Alius ex signo. nam ꝛ id nihil syllogizat. vt si qs dixerit amores ciuitatibus conducere. Nam Harmodij ꝛ Aristogitonis amores Hyppanchum tyrãnũ interemerunt. aut si quis dixerit: fur est Dionysius. prauus enim est. hoc enim nihil syllogizat: cum non omnis prauus sit fur, sed omnis fur prauus.

¶ Nunc de locis, ex quibus fiunt sophistica enthymemata pter dictionem, ꝛ primo agit de loco ab ignorantia

tia elenchi, ubi illud aiadvertendũ syllogismos peccare posse cõtra ignorantiã elenchi, (ut diximus in elenchis) bifariam. est enim elenchus syllogismus contradictionis. Et ideo uno modo peccatur contra elenchum, quatenus peccat contra ratioñe syllogismi, utputa cũ aliquid videtur esse syllogismus, & non est syllogismus, quoniã vel non servat modum, vel non servat figuraz. Alio modo cum peccat contra cõtradictionem, utputa cum non fit cõtradictio eiusdem ad idem, vel si fit eiusdem ad idem, non fit sm idem, & si fit eiusdem ad idem & sm idẽ, non fit similiter. & si similiter, non tamẽ eodez tẽpore. qr igitur Aristo. loquit breviter, solũ enumerat enthymemata, quę peccant ppter ignorantiaz rationis syllogismi. s. ea, quę nihil syllogizant. dicit, [alius] locus enthymematũ sophisticoꝝ est [ex signo,] est autẽ signũ enthymema in secũda figura ex affirmativis, vel syllogismus in quavis figura ex particularibus, vel ex puris negativis. vel est syllogismus in nulla figura, ut primo huius patet. & sic peccat contra rationẽ syllogismi. ꝑpea dicit, [& id nihil syllogizat.] ergo peccat contra rationeꝫ syllogismi. deinde assignat exẽpla, quoꝝ primũ affert, & dicit, [ut si quis dixerit amores civitatibus conducere. Nam Harmodij & Aristogitonis amores Hypparchũ tyrãnũ interemerũt.] est ergo enthymema amores Harmodij & Aristogitonis interimerunt Hypparchum tyrãnum. ergo amores cõferunt civitatibus. hoc enthymema nullius figurę nulliusq; modi servat rõnẽ, ut consideranti patet, igit peccat cõtra rationẽ syllogismi. deinde assignat scdm exẽpluz, & dicit, [aut si quis dixerit fur est Dionysius, pravus eniz est,] ut sit enthymema, Dionysius est pravus, ergo est fur. oporteret enim ut omnis pravus sit fur, & ut Dionysius esset pravus. At falsuz est, ꝑpea [nihil syllogizat, cum non omnis pravus sit fur, sz omnis fur est pravus.] quare cũ hoc enthymema sit ex puris particularibus, peccat contra rõnẽ syllogismi.

DE LOCO AB ACCIDENTE.

Alius per accidens, sicuti Polycrates de murib⁹ dicit, qr auxiliũ tulissent arcuuz chordas rodentes. Aut si qs dixerit optimuz esse in cenã vocari. nam Achilles (cũ apud Tenedum ad cenam vocatus non esset,) iratus est Achivis. constat aũt illũ quasi neglectuz concitatuz esse: quod inde accidit, quoniam vocatus non est.

Nunc de enthymematibus, quę peccant per locuz ab accidẽte, & dicit. [Alius] s. locus, quo peccant enthymemata, est [per accidens,] cuius exempla affert, & dicit. [sicuti Policrates de muribus dicit, qr auxiliũ tulissent arcuũ chordas roddẽtes,] & sic enthymema est, mures roderũt chordas arcuũ inimicoꝝ, ergo auxiliati sũt. patet hoc enthymema peccare per fallaciã accidẽtis, quatenus accidit ex corrosione auxilium. non enim intendebãt mures auxiliari Polycrati, sed ex corrosione cibari. deinde assignat aliud exemplũ, & dicit, [aut si qs dixerit optimũ esse in cęnã vocari, nam Achilles (cum apud Tenedũ ad cęnam vocatus nõ esset) iratus est achivis.] est ergo enthymema, Achilles nõ vocatus apud Tenedũ ad cęnã iratus est Achivis. igitur vocari ad cęnã est optimũ. quasi ridens dicit, [constat aũt illum quasi neglectũ concitatum esse, qd inde accidit, qm̃ vocatus nõ est,] & sic peccat ꝑ fallaciã accidẽtis, accidit eniz qr non vocatus est, irasci, qr ꝑ se iratus est, quia est neglectus, & non quia non est vocatus.

DE LOCO A CONSEQVENTE.

Alius pęnes consequẽs hoc pacto, Alexãder magnanimus fuit, despexit eniz multoꝝ cõsuetudinem, & apud Idam secũ versabatur. nam quia tales magnanimi sunt, magnanimus etiam is videbitur.

Nũc de enthymematibus, quę peccãt per locũ a cõsequẽte, peccat eniz ꝑ hũc modũ, & cũ argumẽtamur a destructione añtis, & argumẽtamur a ꝯstructione ꝯñtis, ut patuit in elẽchis, hic tñ intelligit cũ ex añte assumpto nõ sequitur ꝯñs, deinde assignat exẽplũ, & dicit. [Hoc pacto, Alexãder magnanimus fuit,] hoc est cõsequẽs, assignat antecedẽs, & dicit, [despexit eniz multoꝝ ꝯsuetudineꝫ, & apud idam secuz versabat,] est igit enthymema, Alexãder vivebat solus. igit erat magnanimus, iz argumẽtũ, [nã qr tales] s. ꝑ vivũt soli, [magnanimi sunt, magnanimus ẽt is] s. Alexãder [videbit.] sed fallit, qr lz ois magnanimus vivat solus, nõ tñ ois vivẽs solus est magnanimus. & sic est fallacia ꝯñtis, cũ ex illo nõ sequat ꝯñs.

Et qm̃ comptus est, atq; noctu vagatur, ergo huiusmodi adulter est.

Assignat scdz exẽplũ, & dicit. [Et qm̃] subaudi Socrates [cõptus est atqz noctu vagat, ergo hmõi] s. Socrates [adulter ẽ.] hoc enthymema peccat ꝑ fallaciã ꝯñtis, qm̃ lz ois adulter cõptus sit, noctuqz vagẽt, non tñ cõtra quicũqz cõptus est, atqz noctu vagans est adulter. & sic non sequitur ex illo assumpto consequens.

Simile aũt, & qm̃ in templis inopes & cantant, & saliunt, & qm̃ vagis licet ubicũq; voluerit habitare. naz hs, qui ubiqz fęlices esse videntur, hęc insunt, & quibus hęc inerũt, fęlices putabunt. sed in modo differũt. quapropter etiam in defectum incidunt.

Assignat tertiũ, & quartũ exẽplũ simul, & dicit. [Simile aũt] immo idez hs, quę dicta sunt, est. [et qm̃ in tẽplis inopes, & cantant, & saliunt,] ergo sunt fęlices. [& qm̃ vagis licet ubicũqz] volunt [habitare,] ergo vagi sunt fęlices. probat utruqz enthymema, & dicit, [nam hs, qui fęlices esse vident, hęc insunt] s. cantare in tẽplis, & ubiqz habitare, [et] contra ẽt sequit [quibus hęc inerunt, fęlices putabunt.] deinde rñdet, & dicit [sed in modo differunt,] qm̃ non cõvertunt nam licet fęlices ubiqz habitare possint, & cantent, in tẽplis, nõ tñ oẽs, qui ubiqz habitant, & in tẽplis cãtant, sunt fęlices. & sic in dictis enthymematibus cõsequẽtię non sunt necessarię: sed apparentes. ꝑpea dicit, [quapropter etiam in defectũ incidunt] idest eum, qui est secundum consequens.

DE LOCO A NON CAVSA VT CAVSA.

Alius pęnes non causam, ut cãm. hoc pacto, qm̃ simul, aut post hoc factũ est. Capiũt eniz post hoc, quasi propter hoc: & maxime in rebus publicis. Hoc mõ Demades Demosthenis rempublicam omniũ maloꝝ cãz dixit, qm̃ post illam bellum evenerit.

Nunc assignat enthymemata, quę peccant ꝑ locum a nõ causa, ut causa: & dicit. [Alius pęnes non cãm, ut causam, hoc pacto, qm̃ simul, aut post hoc factuz est,] ergo igit est causatũ ab eo. deinde assignat cãm deceptionis, & dicit, [capiunt enim post hoc, quasi ꝑꝑ hoc, & maxime in rebus publicis] accipiunt post hoc pro eo, qd est ꝑꝑ

hoc, q̄ in eis maxime id apparet. deinde assignat exemplum, & dicit, [hoc modo Demades Demosthenis rem publicā omniū maloꝝ cām esse dixit, q̄m post illaȝ bellum euenerit,] & alia innumera mala. Aristo. in elenchis dixit non rem publicam esse cām maloꝝ, sed malos homines, qui rem publicā habitant. & sic ibi est locus non causę, vt causa.

¶ DE LOCO PLVRIVM INTERROGATIONVM, CVM SVMVNTVR VT VNA.

¶ Alius penes defectū eius, qđ est quādo & quo mō, hoc pacto, nō iniuria Helenam abstulit Alexander, cū electio ipsi data sit a patre. nō enim semp, sed primo fortasse. ad hoc enim vsq; in patris potestate erat. aut si quis dixerit liberos pulsare, contumeliā esse. non enim omnino, sed cū dn̄et manib⁹ iniustis.

¶ Nunc assignat enthymemata, quę peccāt per fallacias pluriū interrogationum, cum accipiunt̄, vt vna. & dicit, [Alius] locus ē, quo peccare enthymemata, [pęnes defectū eius, qđ est qñ, & quo mō.] Cuȝ eniȝ defecit aliqua circūstantia, quę est quādo, & quo mō, fieri solent enthymemata, quę peccant per huiusmodi fallaciā. deinde assignat exēplū, & dicit, [hoc pacto non iniuria Helenam abstulit Alexander, cum electio ipsi] .s. Helenę [data sit a patre.] cum ergo quęrit̄ vtrum Helena potuerit Alexandrū accipere in virum, non est danda vna respōsio, ppea dicit, [non enim semper] subaudi Helena potuit accipere Alexādrū in virum, [sed primo fortasse,] cum .s. mortuus fuerit suus vir. q̄ primū enim mortuus esset vir suus, potuisset accipere Alexandrū in viruȝ. aut aliter, [non enim semper] Helena potuit accipere Alexandrū in virum, [sed primo fortasse] anteq̄ primo nuberet, nō licebat per se accipere Alexandrū, vel aliuȝ virū. [ad hoc enim vsq;] idest nam vsq; ad illud tēpus [erat in potestate patris.] & sic non licebat Helenę accipe Alexādrū, vel alium in suum virū. non enim erat in sui potestate. post tñ mortē primi viri licebat accipere Alexādrum, vel alium virū quē vis, quare Alexāder non iniuste abstulit Helenā. cū ergo quęrit̄ vtrum Helena potuerit accipere Alexādrū in virū, non est danda vna respōsio. Sed dicendū nō potuisse, dum erat in potestate patris, mortuo autē primo viro, cum tunc non fuerit in potestate patris, potuit accipere Alexandruȝ in virum. deinde dat scđm exemplum, & dicit, [aut si qs dixerit liberos pulsare cōtumeliā esse, non enim omnino] sic respondēs bene dicit, [sed cū] pater [dominet̄,] & verberabit suos liberos [manibus iniustis] est cōtumelia. cum ergo quęrit̄ vtrū patri sit cōtumelia verberare liberos, dicendū liberos verberare spe correptionis, non esse cōtumeliā, at verberare liberos manibus iniustis, est contumelia. Quare si ad eam interrogationē, daret̄ vna responsio, esset deceptio. q̄m illa interrogatio nō vna est, sed quodāmodo plures.

¶ DE LOCO SIMPLICITER ET SECVNDVM QVID.

¶ Ad hęc sicut in contentiosis pęnes simplr̄, & non simplr̄, sed quoddaȝ, fit apparens syllogismus. vt in dialecticis quidē, q̄m est non ens. Ens eni est non ens, non ens ens. & q̄m scitum ignotuȝ, est enim scituȝ, q̄ sit ignotū: sic etiam in rhetoricis apparēs enthymema est pęnes probabile nō simpliciter, sed probabile quoddam.

¶ Nunc assignat enthymemata, quę peccāt per fallaciā scđm quid, & simplr̄, & probat taleȝ fallaciam esse in rhetoricis, & pęnes quid est, & dicit. [Ad hęc sicuti in contentiosis pęnes simplr̄, & non simplr̄, sed quoddā, fit apparens sylls, vt dialecticis quideȝ] subaudi probat̄, [q̄m] subaudi [ens est non ens. nam ens] subaudi simplr̄ [est non ens] .s. fm quid, nā substantia, (quę est ens simplr̄) est nō accidēs, qđ est ens fm quid. iterum probat̄ [non ens simplr̄] puta accidens esse [ens] .s. fm qd. tertio [et] in dialecticis pbat̄ [q̄m ignotū] est [scitū, est enim ignotum scitū q̄ sit ignotū.] scimus eniȝ de ignoto hoc pędicatū ignotū. quare ignotū est scitū saltem q̄ sit ignotū. tunc cōplens similitudinē, dicit, [sic & in rhetoricis apparēs enthymema est pęnes probabile non simplr̄, sed pbabile quoddā.] cum enim argumētatur rhetor malū est aduenis scandere muros ciuitatis tēpore belli. igitur malū est aduenis scandere muros ciuitatis, sophisticuȝ enthymema est, q̄ procedit a malo fm certuȝ tēpus ad malum simplr̄. item non valet iustum est interimere patres apud triualos, ergo iustum est interimere patres, peccat enim eodem modo.

¶ Id vero est nō vlr̄, vt Agathon quoq; dicit, forte quis illud probabile putat multa mortalibus non probabilia esse fit enim p̄ter pbabile, quare probabile quoq; erit p̄ter pbabile. si vero h erit, non probabile erit pbabile.

¶ Cum dixisset id qđ est fm quid, non esse simplr̄, confirmat illud authoritate Agathonis, & dicit. [Id vero est nō vlr̄] .i. qđ est tale fm quid, non est vlr̄ & simplr̄ tale. vt Agathon quoq; dicit. deinde hoc probat per dictuȝ Agathonis, & dicit, [forte quis illud pbabile putat multa mortalibus non probabilia esse.] est igit̄ hęc ppositio probabilis, mortalibus multa non probabilia sunt pbabilia subaudiendū [fit enim p̄ter pbabile,] idest nā p̄ter pbabile fit mortalibus pbabile, vt dictū est, [quare probabile quoq; erit p̄ter probabile] .i. quare pręter pbabile erit probabile, [si vero hoc erit] .s. p̄ter pbabile pbabile, non probabile erit probabile. est enim nō pbabile p̄ter probabile. Quia igitur Agathon dicebat multa non probabilia esse mortalibus pbabilia. & cām dicebat, q̄ p̄ter probabile fit subaudi mortalibus pbabile, vt p3 discurrēdo in multis, ex hoc qđ dixit Agathon, cōcludit Aristo. [quare p̄ter probabile quoq; erit probabile,] tunc vltra dicit, [si vero hoc erit] .s. pręter pbabile pbabile, non probabile erit probabile, quippe cuȝ pręter pbabile sit non probabile. Sed quęres cur Aristo. adduxit ad hoc absurdū .s. q̄ non probabile sit pbabile, dicendū, vt ostēdat qđ est fm quid tale, non esse simpliciter tale. hoc aūt ostēdit in sequenti textu.

¶ Sed non simplr̄. sed quēadmoduȝ in contētiosis quoq; fm quid, aut ad aliquid, aut quo mō non additū deceptionē facit, ita hic q̄m probabile est non simpliciter, sed quoddam probabile.

¶ Cum deduxisset, non probabile esse probabile ex his, quę dixit Agathon, nunc exponit quo mō non probabile est probabile, & dicit. [Sed non simplr̄,] non eniȝ sequit̄ non probabile mortalibus est probabile, ergo est probabile.

probabile.multa eniz non probabilia sunt mortalibus pbabilia,quę simplr nō sunt probabilia. [Sed] vt dicit,[quēadmodū in cōtentiosis quoqz] dialecticis, [sm qd,aut ad aliquid,aut quo mō,]aut vbi,aut quādo, aut aliqua talis circūstantia[non addita deceptionez facit] eam,quę est a sm quid ad simplr,[ita hic] in rhetoricis facit deceptionē,[qm probabile est non simplr,sed qōdam probabile.]nam sicuti in dialecticis argumentuz a sz quid ad simplr facit deceptionē dialecticā,ita enthymema a sm qd ad simplr facit deceptionē rhetoricam.

suspectus ἔνοχος reus

¶ Quo ex loco ars Coracis cōposita est. naz siue in accusatione suspectus nō sit, vt si pulsationis imbellis hō accuseť,non eniz id pbabile ęst,siue suspectus, qm robustus est,nec enim id probabile:quoniaz probabile videri poterat. Similiter autem in alijs.

¶ Ex ijs,q̄ dixerat,reprobat artē Coracis,p quaz defendebat accusatos,vel accusabat,ꝛ dič. [Quo ex loco ars Coracis ꝯposita est]per quā nitebať defendere accusatos.cū enim pulsationis accusareť aliqs ībellis hō,dicebat Corax defendēdo eū eē liberādū,qꝛ nō est pbabile ībellē pulsasse.Cōtra obijcit Aristo.p expōnez supioris loci,ꝛ dicit,[nā siue in accusatione suspect⁹ non sit,vt si pulsatiōis ībellis hō accusareť,]nō tñ seqtur, vt simplr nō sit pbabile,[non eniz id]simplr[pbabile est,] licet sit pbabile sm qd.s.habito respectu ad qualitates hoīs. quare defensio Coracis cōmittit fallaciam a sm qd ad simplr,deinde reprobat artez Coracis de accusatione, nā cū pulsationis accusareť robustus,nō valet dicere illud eē simplr pbabile,qm robustus,vt argumētabatur Corax.ꝛ iō dicit,[siue suspect⁹,qm robustus.] nō enim valet.[nec eni id pbabile]simplr est,[qm pbabile videri poterat,]q eni argumētať ꝟ vř pbabile,igiť est pbabile,cōmittit fallaciā a sm qd ad simplr.[Silr aūt]dici pōt[in alijs] criminib⁹.nā semp defensio,vel accusatio Coracis,est deficiens sm huiusmodi fallaciam.

¶ Nam siue suspectus siue in accusatione nō suspectus sit, vtraqz pfecto pbabilia videntur. verū alterū probabile est,alterū non simpliciter,sed vt dictum est.

¶ Cū dixisset Coracē tā defendēdo q̄ʒ accusando cōmittere hmōi fallaciā,assignat cām ꝛ dicit. [Nā]accusatus [siue suspectus sit in accusatiōe,siue nō suspect⁹, vtraqz pbabilia pfecto vřr,]cū vtraqz esse possint.[verū alterū pbabile est]s.simplr.s.accusatū pulsasse,[alteꝝ non simplr] pbabile est,[sed vt dictū est] sm quid.s.accusatuz non pulsasse.quare in vtroqz peccať. In ipso imbelli quidē,qꝛ nō sequiť,est imbellis,ergo non pulsauit,qꝛ argumentū est a non pbabili sm quid ad non probabile simplr. In ipso ꝟo robusto,qꝛ nō sequitur , est robustus,ergo pulsauit,qꝛ similiter cōmittitur fallacia a sm quid probabili ad simpliciter probabile.

¶ Minorem quoqz rationem maiorem facere hoc est.

¶ Egidius credit Aristo.hic cōparare accusatuz ad accusantē,ꝛ iuxta hāc expositionē Aristo.dicit.[Minorem quoqz rōnē,]quę.s.est accusati,qꝛ semp accusatus in cā vř habere quasi minorē rōnez,[maiorē facere hoc est] idest efficaciorē credere debemus,qō ideo dicit,qꝛ iudices pniores esse debēt ad absoluēdū , q̄ʒ ad cōdēnandū. Melius autē exponiť,vt sit scda rō,q̄re errauit Corax, ꝛ dixit,[quoqz] ꝛ ēt errauit Corax in defendēdo ꝛ accusando,qꝛ argumētari a sm quid ad simplr,[est ꝟ facere minorē rationē maiorē,]ꝛ inferiorem superiorem.

¶ Hinc iure hoīes Prothagorę professionē non ferebant.nā falsum, ꝛ nō verū,sed apparens pbabile, ꝛ in nulla arte,nisi in rhetorica litigiosa,sed de enthymematibus taz de ijs, quę sunt,q̄ʒ de apparentibus dictum est.

professionez ἐπάγγελμα promissionē sponsionem

¶ Qm Prothagoras vtebať arte Coracis,ppea ꝯ Prothagorā nunc obijcit,ꝛ dicit.[Hinc iure hoīes Prothagorę pfessionē nō ferebant,] qm Prothagorę pfessio erat eadē cū illa Coracis.[nā](vt ingt)[falsum ꝛ nō verū,sed apparens pbabile]subaudi erat id, qō Prothagoras pfitebať in defendēdo, ꝛ accusando. [ꝛ in nulla arte]cōcessum,[nisi in rhetorica litigiosa.]In rhetorica eniz litigiosa argumēta fieri solēt p fallaciā a sm qd ad simplr,ꝛ per alias fallacias.demū epilogat,ꝛ dicit,[sed de enthymematibus,taz de ijs, quę sunt]enthymemata [q̄ʒ de apparētib⁹,dictū est,]ꝛ de locis amboꝝ.Egidius aūt putat Aristo.reprobare Prothagorę monitionez,q̄ erat,vt pars accusantia magis sit agēda q̄ʒ accusati,ꝛ certe errauit,vt pz p gręca ipsa verba:quę sonant Prothagorę pfessionē esse falsam,qm eadē est cū illa Coracis. Prętermisit aūt Aristo.fallaciā petitionis pncipij,qꝛ licet illa īpediat pbationē,nō tñ impedit rhetoricā psuasionem,quę potest cōsistere in ipsa illatione sola.

DE SOLVTIONIBVS GENERATIM.

¶ De solutionibus autē cōsequēs ad ea, quę dicta sunt,est dicere.est autē soluere,aut contra syllogizando,aut instantiam ferendo.

¶ Cū Ari. determinasset de locis sophisticis,ex qb⁹ fiūt enthymemata sophistica,nūc docet soluere, ꝛ p̄ gnaliz, ꝛ dicit.[De solutionib⁹ aūt ꝯñs ad ea,q̄ dicta sunt,est dicere]nunc.ꝛ exponit quot modis cōtingit soluere, ꝛ dicit,[est aūt soluere] duplr,[aut contra syllogiȝando].i. aut enthymema ad oppositum faciendo, [aut instantiā ferendo,]Hęc generatim de solutionibus.

¶ Contra syllogizando quidem, patet qm ex eisdem locis possumus dicere. naz syllogismi sunt ex probabilibus,probabilia ꝟo multa inter se contraria videntur.

¶ Cū assignasset modos soluēdi,nūc exponit,illos p ordinē,ꝛ p̄ p̄imū,ꝛ dicit. [Cōtra syllogiȝādo quidē, pz,] si acceperimus pbabilia ꝯria illis , ex quibus facti sunt sylli ppositi:ꝛ fecerimus sylłz ꝯriū.nec hoc est alienum a veritate,[qm ex eisdē locis possum⁹ dicere] pro vtraqz parte,dico ex eisdē locis sz genus,qm ex pbabilib⁹ possumus dicere pro vtraqz parte,[nam sylli].i.enthymemata[sunt ex pbabilibus, pbabilia aūt multa inter se ꝯria sunt,]quare ex pbabilibus possumus argumētari ꝯ syllm qm ppositus sylła,ꝛ oppositus cōueniunt in ipsis pbabilibus.Quare quotiēs acceperimus contraria probabilia,possumus opponere sylło pposito.

¶ Instantię aūt feruntur (quēadmoduz etiā in topicis dictū est)quadrupliciter.nam aut ex eodem,aut ex simili , aut ex contrario , aut ex indicatis.

¶ Nunc exponit scdm modū soluēdi, ꝛ dicit. [Instātię aūt feruntť,(quēadmodū ēt in topicis dictū est)quadrupliciter,qꝛ aut]instantias[ex eodez,aut ex simili , aut ex contrario,aut ex indicatis.] vt patebit cum per ordinē hęc omnia declarauerimus.

¶ Ex eodē quidē dico, vt si enthymema esset de amore, qm̄ bonus, instantia duplex est, nā vel vlr̄ dices oēm indigentiā malū esse, vel ſm partē, q̄ neq̄ optimi, neq̄ pessimi amores dicerent, nisi et mali essent amores.

¶ Nunc exponit instātias, et primo quādo fit de eodem, et dicit. [Ex eodē quidē dico, vt si enthymema oēt] subaudi ꝯcludēs [de amore, qm̄ bonus, istātia duplex est.] et exponit illas, et dicit, [nā vel vlr̄ dices oēm intelligentiam malā esse,] et cū amor sit indigētia, sequitur, vt amor malus sit, [vel] instātia fieri pōt [ſm partē] .i. obijciēdo particulariter de aliquo amore q̄ sit malus, [q̄ neq̄ optimi, neq̄ pessimi amores dicerent,] nisi aliqui [amores et mali essent.] ergo aliq̄ amor est malus, prima instantia est vlis, qm̄ probat oēm amorē esse malū, vel nullū amorē esse bonū. scd̄a est particularis, qm̄ pbat aliquē amorē esse malū, vel aliquē amorē non esse bonū. Quare ad vle duplex est instantia de eodem. vel per contrariam ppositionem, vel per contradictoriam.

¶ Ex cōtrario aūt instantia ducit. vt si enthymema sit q̄ probus vir omnibus amicis benefaciat. sed neq̄ qui improbus, male.

¶ Nunc exponit instantiā, quādo fit per contrariū, et dicit. [Ex ꝯtrio autē instantia ducit, vt si enthymema sit q̄ pbus vir oībus amicis benefaciat,] rn̄deres instando [sed neq̄ qui improbus] est [male] oībus facit amicis. si enim malus nō malefacit oībus amicis, bonus nō benefaciet oīb⁹ amicis. malus enim bono, et malefacere ipsi bn̄facere ꝯtriū est. Pręterea si diceret, oīs albedo disgregat visum, possumus huic instare, non oīs nigredo congregat visum, ergo non omnis albedo disgregat visum. Est enim hęc instantia a contrario.

¶ Ex simili vero, vt si enthymema sit maleficio affecti semper oderunt, qm̄ beneficio affecti non semper amant.

¶ Nunc exponit instantiā, quādo fit per simile, et dicit. [Ex simili vero] fit instantia [vt si enthymema sit, maleficio affecti semp oderunt] .s. eos, a quibus malefiiciū acceperūt. cōtra possumus obijcere in simili, [qui beneficio affecti nō semp amant] eos, a quibus beneficio afficiuntur, sunt enim nōnulli ingrati. Pręterea si diceret omnis grāmaticus recte scribēs est bonus grāmaticus, contra in simili, non omnis medicus recte curās, est bonus medicus, qr bonus medicus est, qui plures sanat, ergo non omnis grāmaticus recte scribēs est bonus grāmaticus. est enim instantia in simili.

¶ Iudicata vero ea sunt, quę clarissimorum virorum iudicio probata sunt. vt si aliquis enthymema dixerit, quoniam ebrijs ignoscere oportet, cum ignorantes peccent. Instantia, non ergo Pittacus laude dignus esset, qui maiores penas in legibus statuit ei, qui ebrius peccat.

¶ Nunc exponit instantiam, quę fit per iudicata, et dicit. [Iudicata vero ea sunt, quę clarissimorum virorum iudicio pbata sunt.] deinde assignat exēplum, et dicit, [vt si aliq̄ enthymema dixerit, qm̄ ebrijs ignoscere opz, cum ignorantes peccent.] deinde assignat instantiā, et dicit [instātia] cōtra illud erit, per id, qd̄ iudicatum est in lege a Pittaco, quā assignat, et dicit, [non ergo Pittacus laude dignus esset, qui maiores penas statuit ei, qui ebrius peccat.] Ebrio enim duplex increpatio debet, et qr inebriat, et qr inebriatus postea peccauerit. Est igit instantia p iudicatū Pittaci, qui ꝯtrium in lege statuit. ¶ Sed dubitares qm̄ nō soluit, qui cōtra syllogizat, neq̄ qui adducit instantiā. dicendū q̄ soluat rhetoricę quia loquit rhetor iudicibus, qui nō curāt de solutione ppria, sed de efficatia argumentorum. Iudex enim semp iudicat pro ea parte, cuius argumenta sunt fortiora, siue soluātur siue non soluantur formaliter argumenta aduersarij.

DE SOLVTIONE PER SPECIES.

¶ Qm̄ aūt enthymemata ex q̄tuor dicuntur. vz. icote, exemplo, tecmerio, et signo. Sūtq̄ ex icotibus quidē, enthymemata, quę cōcluduntur ex ijs, quę vtplurimū, aut sunt, aut esse videntur. ab exemplo vero, quę per inductionē ex vno, vel pluribus similibus, cum postq̄ vle ceperis, particularia deinceps concluseris. Ex tecmerio aūt sunt, quę ex ijs inferuntur, q̄ necessario inditio sunt. Ex signis vero, q̄ per vle, aut singulare siue sit, siue non sit, concluseris. Icos autē non semper, sed vtplurimum est: perspicuū, qm̄ huiusmodi enthymemata est soluere ferendo instantiam.

¶ Nūc docet soluere speciatim accōmodando vnicuiq̄ enthymemati ppriā solutionē. et duo facit in hoc textu, qr p̄ pmittit quędā, deinde ibi. [Perspicuū, qm̄,] docet soluere, est aūt legēda dictio suspensiue vsq̄ ibi [perspicuū qm̄,] de pma parte accipit p̄ enthymemata fieri ex quatuor, et dicit. [Qm̄ aūt enthymemata ex q̄tuor dicuntur. vz. icote] .i. ppōne pbabili plerūq̄, [exēplo] .i. ex q̄dā sili vno vel pluribus, [tecmerio] .i. ex ppōne vera, et nec̄ia, [et signo] .i. ex ppōne pbabili aliqbus aut raro, deinde suspēsiue legēdo exponit vnūqd̄q̄ hor. et dicit. [Sūtq̄ ex icotib⁹ quidē enthymemata q̄ cōcludunt ex ijs, quę vtplurimū aut sunt, aut esse vr̄] .i. quę cōcludūtur ex ijs, quę sunt probabilia simplr̄, vel vr̄ simplr̄ probabilia. [ab exēplo vero] .i. enthymemata vero, q̄ sunt ab exēplo, [sunt, q̄ p inductionē ex vno, vel pluribus similibus, cū postq̄ vle acceperis, particularia deinceps cōcluseris.] hęc enim enthymemata sic per exēplū fieri debēt, vt accepto vno, vel pluribus silibus, primo accipiamus vle, deinde cōcludamus particulare p illud vle. p̄ enim accipimus, qm̄ oīs petēs custodes vult dn̄ari, inducendo in multis, vel vno sili deinde, qm̄ Dionysius petēs custodes vult dn̄ari, cōcludimus. [Ex tecmerio aūt sūt] .i. enthymemata, quę sunt ex tecmerio, [sunt, quę ex ijs inferūtur, quę necessario inditio sunt,] idest, quę inferuntur per inditia vera, et necessaria. vt hęc habet lac in māmis, ergo peperit. hęc enim habere lac in māmis est inditiū verū, et necessarium, et sensui per se notū. [ex signis vero] .i. enthymemata vero, quę fiūt ex signis, [quę per vniuersale, aut] per [singulare siue sit] .s. vere probabile, [siue non sit] vere probabile, sed apparens, [cōcluseris.] ergo per signa intelligit propositiones probabiles aliquibus aut vere, aut apparenter. et quia aliquis posset credere nō esse differentiam inter signum et icos, ideo dicit, [icos autem nō semper] tale est, [sed vtplurimum.] per hoc enim qd̄ dicit [non semper,] icos differt a tecmerio, per hoc vero qd̄ dicit [sed vtplurimum,] differt a signo, qd̄ est raro. ergo enthymemata quadrifariā

fiunt

sunt,aut ex icote,aut ex exẽplo, aut ex tecmerio, aut ex signo.et si diceres enthymemata fieri trifariã aut ex icotibus,aut ex tecmerijs,aut ex signis, vt patet primo huius,poteris dicere Aristo.hic fusius accepisse enthymema q̃ primo huius,qm̃ hic extendit nomen enthymema etiã ad argumẽtũ,qđ fit a simili,vel similibus. Preterea primo huius icos,signũ,et tecmeriũ accepit pro argumẽtis,quibus vtimur ad persuadendum,hic vero pro ꝓpositionibus,ex quibus fiunt enthymemata quadrifariã.Sed de his diligẽtissime primo huius.deinde terminãs suspẽsionẽ,dicit,[perspicuum ,qm̃ hmõi enthymemata est soluere ferẽdo instãtiam,]nam si acceperis hec hꝫ lac,poteris obycere illud non esse verũ,nõ enim est lac,sed liquor sanguineus.et si acceperis signum , vel icos,vel exemplũ,etiam poteris ferre instantiam,signo quidẽ,qꝛ non est verum,nisi raro,icoti vero,qꝛ nõ est verũ,nisi,vt in pluribus,et non semper. exemplo deniqꝫ, qꝛ ex vno,vel pluribus nõ sequit̃ vniuersale in oibus. quare oĩa enthymemata solui põt per instantiam.

Uerũ hec solutio non semper vera,sed apparẽs est.nã qui instat,ipsum probabile non dissoluit,sed non esse necessariũ ꝓbat. Quare semper etiã contingit defendentẽ magis q̃ accusantẽ ea decipiendi ratione abũdare.

Deinde ostẽdit qualis solutio est hec, quę dat̃ ꝑ instãtiam,et dicit.[Uerũ hec solutio].s.quę dat̃ per instãtiã,[non semꝑ vera est,sed apparens,] cuius cãꝫ assignat,et dicit,[nam qui instat,ipsum ꝓbabile]contra qđ instat,[non dissoluit,]non eniꝫ ostẽdit illud nõ esse ꝓbabile,[sed probat]illud[nõ esse necessariũ]in oĩbus,qđ cõcederet aduersarius.quare qui recte soluit,opꝫ demõstrare illud,qđ est acceptũ,vt icos,siue vt probabile,nõ esse vere probabile.qꝛ igit̃ ita est,cõcludit,[quare semꝑ etiã cõtingit defendẽtẽ]qui.vꝫ.accusatus est, [magis q̃ accusantẽ ea decipiẽdi rõne,]quę est solutio per instãtiã, [abũdare,]nam defendẽs proprie dꝫ instare.atqꝫ ꝑ instantiã soluere,cum defendens in causa se habeat,vt respondens,et accusans vt opponẽs.igit̃ ille modus soluẽdi dꝫ esse abundans in accusato,q se defendit longe magis q̃ in accusante,qui opponit.

Nam cuꝫ accusator per icota probet, sitqꝫ non idem soluere aut qm̃ nõ icos,aut qm̃ nõ necessariũ,siquidẽ semper instantiam hꝫ,qđ est,vtplurimũ,non enim vtiqꝫ esset icos,sed semper ac necessariũ:iudex statim deceptus putat si ita solutum est,aut non icos esse,aut sibi non iudicandũ:vt dicebamus. nõ enim ex necessarijs tantuꝫ opꝫ ipsum iudicare,verũ etiam ex icotibus.id enim est optima sententia iudicare.

Cum dixisset ꝙ solutio per instantiã,non sit vera,sed apparẽs solutio,in parte ista demõstrat ex his,quę dicta sunt,quo mõ iudex soluere debeat,et ꝓpter hoc errauit Georgius,qui lectionẽ fecit suspẽsiuaꝫ vsqꝫ ibi,[nõ est eadẽ solutio,]Egidius etiã non intellexit verba hec,cũ putauerit hic Aristo.assignare causam eius,qđ dixerat, scilicet ꝙ soluere per instantiã non sit soluere. Melius igit̃ videt̃ Aristo. velle declarare quomõ iudex soluere debeat,et ideo lectio est suspensiua vsqꝫ ibi [iudex statim,]ꝓcedit ergo Aristo.sumẽdo quędã, quoꝝ primus est,ꝙ accusator per icota probet factũ,et hoc dicit,[nam cũ accusatõr per icota probet].s.factũ,verbi cã,qꝛ inuẽtus est nudus cũ nuda,solus cuꝫ sola,tẽporib⁹ suspectis, et per cętera talia q̃ nõ sunt necessaria,sed probabilia, q̃ icota dicunt̃,probat accusator factũ hoc est primũ, deinde accipit qđ superius ꝓbauerat, et dicit,[sitqꝫ nõ idẽ soluere,aut qm̃ non icos,aut qm̃ non necessariũ.]cuius rõnẽ repetit,et dicit,[si quidẽ]subaudi icos,[qđ est, vt plurimũ,semper instantiã hꝫ,non eniꝫ].i. alioquin [nõ esset icos,sed] tecmeriũ qđ est [semper ac necessarium.] est igit̃ scđm qđ accipit,non esse idẽ soluere,cuꝫ accusatus dixerit non esse icos , qđ inducit̃ ab accusatore,vel nõ esse necessariũ.nam scđm est verũ, primũ aũt falsuꝫ. Ex his quo mõ iudex iudicare debeat,cõcludit,et terminat suspẽsionẽ,et dicit[iudex statiꝫ deceptus putat,si ita solutũ est].s.ꝙ non sit necessariũ[aut non icos esse,] qđ est falsum,[aut sibi non iudicandũ].i.aut ad se non attinere iudiciũ:qđ ẽt est falsuꝫ. Falsuꝫ enim est dicere non esse id icos,qđ hꝫ instantiã, et falsum est,qꝛ hꝫ icos instãtiaꝫ,nõ esse a iudice iudicandũ.cuius cãm assignat, et dicit,[non enim ex necessarijs tantũ oportet ipsuꝫ].s.iudicem[iudicare, verũ ẽt ex icotibus].i. ex probabilibus. [id enim]scilicet ex probabilibus est iudicare ſm[optimam sniaꝫ.] Patet igit̃ primo quo mõ iudex deceptus iudicet,qui eniꝫ iudicat ex eo qꝛ icos hꝫ instãtiaꝫ, vel ex eo,qꝛ cũ icos hꝫ instantiã,nõ attinet,ad se iudicare , deceptus iudicat,qui vero iudicat aliqñ per necessaria , aliquãdo per probabilia,iudex non deceptus iudicat. hec est vera expositio huius loci.

Quare non sufficit,si soluat non esse necessariũ,sed soluere oportet non esse icos quod eueniet,si instantia vtplurimũ magis est. duplicitcr aũt potest huiusmodi esse, aut tẽpore,aut reb⁹ ipsis. Firmissima aũt , si vtrisqꝫ. nam quod sępius fit,id magis icos.

Cum dixisset quo mõ iudex deceptus, et quo mõ non deceptus iudicet,nũc cõcludit quo mõ ꝓprie sunt soluẽda enthymemata,q̃ sunt ex icotibus,et dicit. [Quare nõ sufficit si]accusatus[soluat,]et dicat,et ꝓbet icos,ex quo fit enthymema de adulterio,[nõ esse necessariuꝫ,]non eniꝫ ꝑꝑ h absoluet̃ a iudice,cuꝫ iudex sciat icos nõ esse necessariuꝫ.[sed soluere opꝫ,] et dicere,ac ꝓbare[icos] assumptuꝫ[non esse]icos.et sic opꝫ dicere,et probare id, qđ accipit̃ pro icote,non esse icos.verbi cã,si icos esset, nudus cũ nuda reptus adulterat̃,opꝫ ꝓbare hoc nõ ẽe icos.deinde exponit,quo mõ ꝓbat̃ id nõ esse icos, et dicit,[qđ eueniet si instãtia,]quã pro sui defensione affert accusatus,[vtplurimuꝫ magis est,]q̃ sit inductuꝫ icos. Icos enim vtplurimũ est,et instantia , vtplurimum,sed cum instantia fuerit,vtplurimũ magis q̃ icos , icos ipsuꝫ destruetur.Quo mõ vero instantia magis vtplurimũ sit q̃ icos,exponit,et dicit,[dupliciter autẽ potest] instãtia [huiusmodi esse]idest, vtplurimum magis q̃ icos, [aut tempore] vtputa cũ pluribus tẽporibus nudus cuꝫ nuda sola repertus non adulteratus est,q̃ sit adulteratus. Hoc eniꝫ accusatũ pro sui defensione probare opꝫ, reddet enim instantiã ex parte tẽpoꝝ ꝓbabiliorẽ icote: et sic absoluet̃.[aut]scđo[reb⁹ ipsis,]vtputa,cuꝫ plures nudi soli cũ plurib⁹ mulierib⁹ nudis solis repti nõ adulterati sunt,q̃ adulterati,hoc eniꝫ ẽt accusatũ pro sui defensione ꝓbare opꝫ,vt de pmo fecit.naꝫ sic instãtiã reddet ex parte ꝑsonaꝝ ꝓbabiliorẽ icote,quare absoluet̃. deinde exponit,q̃ sit firmissima instãtia, et dicit, [firmissima autem]instãtia,[si vtrisqꝫ].s.tẽporibus, et personis

fuerit vt plurimū magis q̄ icos. cuius cām affert, ꝛ dicit, [nam qd̄ sepius] ex parte tēpoꝝ, [sic,] ꝛ ex parte personaꝝ pluries q̄ icos est, [id magis icos]. i. id magis ꝓbabile est q̄ icos contra accusatū assumptū. erit enim icos adductū in defensionē magis icos q̄ adductū in accusationē. quare per hūc modum de certo absoluetur.

¶ Soluūtur autē ꝛ signaꝝ, ꝛ enthymemata, que dicunt̄ per signa, etiā si vera fuerint, vt prius dictū est. nullum eniꝫ signū syllo colligitur, vt nobis ex analyticis patuit.

¶ Nūc docet soluere enthymemata, que sunt ex signis, quale est, Pittacus est sapiēs, Pittacus est studiosus. igitur studiosus est sapiēs. vel qd̄cūq; aliud fuerit in tertia figura ex puris particularib⁹, vel in scd̄a ex duabus affirmatiuis, vel in quauis ex puris negatiuis. docet igit̄ soluere hec, ꝛ dicit. [Soluuntur autē ꝛ signa, ꝛ enthymemata, q̄ dicunt̄ ꝑ signa, ēt si vera fuerint, vt prius] .s. libro Prioꝝ 2° [dictū est, nullū eniꝫ signū] ex his, q̄ diximus, [syllo colligit̄, vt nobis ex analyticis] .s. lib° 2° Prioꝝ [patuit.] Solutio ergo oīuꝫ signoꝝ est, ꝙ nō sint sylli, ꝛ sic nec enthymemata, qm̄ ois syllis est enthymema altera ꝓpositione, que patet, in mente seruata.

¶ Contra exempla vero eadeꝫ, que cōtra icota solutio est. nam si qd habemus, (nec sic solutū est,) sed ꝙ non sit necessariū. ꝛ aut plura, aut sepius aliter, si vero ꝛ plura, ꝛ sepius, sic pugnandū, aut non esse simile id, de quo agitur. aut non similiter, quandāq; inesse dīiaꝫ.

¶ Nunc docet soluere enthymemata, que fiūt ex exemplis, siue ex similibus, ꝛ vult exēpla esse soluēda, vel qꝛ pro parte accusati sunt exēpla pluries, ꝛ in pluribus q̄ pro parte accusantis. vel qꝛ exēpla non sunt ad ꝓpositum, cū similitudo non currat quatuor pedibus: ꝛ dicit. [Contra exēpla vero eadē (que cōtra icota) solutio est. nā si quid habemus] ad oppositū, [nō sic solutū est] enthymema, qd̄ est ab exemplo, non enim si habemus Syllo petens custodes, nō dominatus est, ꝓp hoc tollit̄ illud, petens custodes dn̄ari vult. [sed] habemus tantum [ꝙ nō sit necessariū,] qd̄ iudex nouit. Sed opꝫ ostēdere ꝙ pro parte accusati [ꝛ aut plura sint] .s. quo ad personas, [aut sepius aliter,] quo ad tēpora, nam sic destruet̄ exēplum. Hec de primo mō soluēdi, deinde assignat scd̄m modū soluēdi, ꝛ dicit. [Si vero ꝛ plura ꝛ sepius] pro pte accusantis reperta fuerint similia, [sic pugnandū est,] i. dicendū [aut non esse simile id, de quo agit̄, aut] si est simile, est dicēdū [nō esse similiter, quādāq; dīiā inesse.] quasi dicat, qꝛ lꝫ simile sit quantū ad reꝫ, non tñ est simile quantū ad circūstantiaꝫ, qm̄ in circūstantia est aliqua differentia: ꝛ sic omnino tolletur exemplum.

¶ Tecmeria autē tecmericaq; enthymemata non possunt solui ꝙ syllo non colligant̄: qd̄ etiā nobis ex analyticis perspicuū est, quare restat ostēdere qd̄ dicit̄, non esse. Qꝛ si pꝫ id esse, ꝛ tecmeriū esse, insolubile iaꝫ id reddit̄. cum omnia demr̄one iam pateant.

¶ Nunc docet soluere tecmeria, ꝛ dicit. [Tecmeria autem, tecmericaq; enthymemata non possunt solui] dicēdo [ꝙ syllogismo non colligantur,] idest non possunt solui ꝙ peccent in ratione syllogismi, [qd̄ etiā nobis ex analyticis perspicuum est] .s. in 2° prioꝝ: vbi dictuꝫ est tecmeriū est syllm̄ in prima figura, ꝛ sic non peccare in ratione sylli. [Quare restat ostēdere,] ꝛ probare [qd̄ dicit̄,] id est assumptū, qd̄ accipitur pro antecedēte, [non esse] verum: sed ꝙ peccet in materia. deinde declarat, qm̄ est insolubile, ꝛ dicit [ꝙ si patet id esse] qd̄ assumitur, [ꝛ tecmeriuꝫ esse] .s. non peccans in rōne sylli, [insolubile iam id reddit̄, cum oia] .s. assumpta, ꝛ ratio sylli [iaꝫ pateāt] vera, ꝛ bona esse. quare erit insolubile. Tecmeriuꝫ igitur non potest solui, nisi probādo id, qd̄ assumit, esse falsum. hec de solutione pro species.

¶ DE AMPLIFICATIONE, ET EXTENVATIONE.

¶ Amplificatio autē, ꝛ extenuatio non est enthymematis elemētum, idem enim elemētū dico, ꝛ locū. Nam elementū ac locus est, in quē multa incidūt enthymemata insup amplificatio ꝛ extenuatio enthymemata sunt ad ostendendū magnū esse, vel paruuꝫ, quēadmodū bonū quoq; ac maluꝫ, iustum atq; iniustum ꝛ alioꝝ quodlibet. Preterea hec sunt oia, de quibus sylli, atq; enthymemata sunt. Quare si nihil hoꝝum locus enthymematis est, nec amplificatio, nec extenuatio.

¶ Nūc agit de amplificatione, ꝛ extenuatione, que licet omnibus generibus dicendi cōes sunt, accōmodantur magis generi demōstratiuo. ꝛ primo dicit, quid nō est, ꝛ dicit. [Amplificatio autē, ꝛ extenuatio non est enthymematis elemētū,] probat, qꝛ nō est locus enthymematis, elemētum est locus, ergo amplificatio, ꝛ extenuatio non est elementū. de ratione assignat minorem, ꝛ dicit, [idem enim elemētum dico ꝛ locum.] Qꝛ autē amplificatio ꝛ extenuatio non sit locus, probat, ꝛ dicit, [naꝫ elementum ꝛ locus est, in quem multa incidunt enthymemata,] subaudi, sed amplificatio ꝛ extenuatio non sunt, in que incidunt multa enthymemata, vt considerantibus patet. ergo amplificatio, ꝛ extenuatio non sunt locus. Quo mō vero locus sit, in quem incidunt multa enthymemata, dictum est primo huius. Ibi enim dictū est locū esse quasi enthymematis principiū exterius, ceu dignitas demr̄onis, quare sicut vna dignitas pōt esse multarū demonstrationū, sic vnus locus pōt esse multoruꝫ enthymematū. deinde probat ꝑ secundā rationē ideꝫ, ꝛ dicit, [insuper amplificatio ꝛ extenuatio enthymemata sunt ad ostendendū magnū esse, vel paruum, quēadmodū] ad ostendendū [bonū quoq; ac maluꝫ, iustum atq; iniustum, ꝛ alioꝝ quodlibet] .s. honestuꝫ ac turpe. enthymema non est locus, ergo extenuatio, ꝛ amplificatio nō est locus. Tertio idē probat, ꝛ dicit. [Preterea hec sunt oia, de quibus enthymemata ꝛ sylli sunt,] ꝛ per [hec,] intelligit bonū ꝛ malum, iustū ꝛ iniustum, vtile ꝛ dānosum: de his enim sunt oēs sylli rhetorici, ꝛ enthymemata. tunc concludit, [quare si nihil hoꝝ] .s. bonuꝫ, ꝛ malū, iustum ꝛ iniustum, vtile ꝛ dānosum [est locus enthymematis,] nec enthymema ē locus, [nec amplificatio, nec extenuatio erit] locus. pꝫ igit̄ pluribus rōnib⁹, ꝙ amplificatio, ꝛ extenuatio non sit locus, ꝙ si nō est locus, nec erit elementum: ꝛ perspicuum quid non est amplificatio, ꝛ extenuatio.

¶ Nec refutatiua enthymemata est quedam alia spēs, q̄ affirmatiua. manifestum enim, quoniam qui soluit quideꝫ, aut ostendit, aut instantiam affert.

¶ Sed

¶ Sz q̄res vtrū enthymema, quo refutamus illō, qđ nobis obijcit, sit aliō, q̄ sit enthymema affirmatiuū, ꝛ rñdet ꝙ nō: ꝛ dic. [Nec refutatiua enthymemata,]qb⁹ refutamus ea, q̄ nobis obijciunt, [est q̄daz alia spēs q̄ affirmatiua,] pbat ꝛ dic. [Manifestū eniz qm̄ q soluit q̄dē, aut ostēdit] s. oppositū eius, qđ sibi obijciebat, [aut instantiaz affert]contra id, quod obijciebatur, ꝛ vtroq̄ modo est enthymema affirmatiuum. Quare refutatiua enthymemata sunt affirmatiua.

¶ Probant autē, quod oppositum est. Ut si vnus factuz esse ostenderit, alter factum non esse, ꝙ si non factum esse ille, hic factum esse ostendet. Quare non erit hęc differentia, cū eisdem vtriq̄ vtantur. Nam enthymemata ferunt, ꝙ sit, aut non sit.

¶ Cū accepisset refutatiuū enthymema eē affirmatiuum, nūc ostendit ita eē: ꝛ dicit. [Probāt aūt]q refutāt id [qđ oppositū est, vt si vnus] s. accusans [factū eē ostēderit,] scz adulteratū eē, [alter] s. accusatus [ostēdit nō eē.]sed cum castitate cōuersatuz eē, [ꝙ si nō factū eē ille] s. accusatus. [hic] s. accusans [factuz esse ostēdet.]vterq̄ m̄ affirmat accusatus q̄dem ꝙ caste cōuersatus sit cū muliere, accusans ꝙ adulteratus sit. q̄ vterq̄ affirmat. ppea cōcludit. [Quare nō erit hęc differētia, cū eisdē] s. affirmatiuis enthymematibus [vtriq̄ vtant. naz enthymemata ferūt ꝙ sit, aut nō sit]factum, ꝛ vtroq̄ mō affirmāt, qui eni pbat ꝙ non sit, vtitur affirmatiuo enthymemate, scz q caste cuz muliere egerit, qui vero pbat ꝙ sit, enthymemate vtit affirmatiuo, q adulteratus est. ergo differentia inter refutatiuū, ꝛ pbatiuū enthymema nō est ꝙ alterum sit affirmatiuum, altero vero negatiuum.

¶ Instātia etiā non est enthymema, sed sicut in topicis opinionem quādam dicere, vnde perspicuum fiat, vel qm̄ non syllogizatū est, vel quoniaz falsum qđdam assumpsit. Qm̄ tria sunt circa orōnem, de q̄bus oportet agere, de exemplis q̄dem, ꝛ sententijs, ꝛ enthymematibus, ꝛ oīno de rebus, quę circa orōnes sunt, vnde inuenimus, ꝛ quo mō inuētas soluemus, hęc nobis dicta sint. Reliquū erit ptrāsire de elocutione, ꝛ structura.

¶ Cū demōstrasset refutatiuū enthymema nō differre a pbatiuo, quātū ad affirmationem, vel negationem, nūc ostēdit instātiā nō eē enthymema: ꝛ dicit. [Instātia etiā nō est enthymema, sed sicut in topicis]ps, instātia ē [opinionē quādā dicere, vñ pspicuū fiat, vel qm̄ nō syllogizatū est,]quo ad peccatū in forma syllogistica, [vel qm̄ falsum qđdam assumpsit,]quo ad peccatū in mā, p quę dedit itelligere duplr fieri instātiā, aut demōstrādo rōnē factā p rōnē sylli peccare, aut peccare in materia. Deinde epilogat: ꝛ dic. [Quia tria sunt circa orōnes, de q̄b⁹ opz agere,]pmū psuasiōib⁹. 2^m de locis, ꝛ 3^m de solonibus: ideo dicit. [De exēplis q̄dez, ꝛ sentētijs, ꝛ enthymematib⁹]quātū ad psuasiōes, [ꝛ oīno de reb⁹, q̄ circa orōnē sunt,]quātū ad loca, [vñ inuenimus, ꝛ quo mō inētas soluemus]quātū ad solones, [hęc nobis dicta sint,]deinde faciens initiū ad 3^m librū, dicit. [Reliquū erit ptransire de elocutione, ꝛ de structura]orationis, de quibus in tertio sequēti libro determinabit. Hęc de 2° libro.

¶ Finis Libri Secundi.

¶ ARISTOTELIS ARTIS RHETORICE LIBER TERTIVS CVM EIVSDEM AVGVSTINI NIPHI MEDICIS EXPOSITIONE, AD ANTONIVM GARLONIVM ALLIFANORVM PRINCIPEM.

Quoniā vero tria sunt, q̄ in oratione ptractare opz. Unū q̄dē, ex q̄bus persuasiones erunt. Scōm vero de elocutione. Tertiū deniq̄ quo nā modo oporteat orōnis partes itruere: ac de psuasionibus iaz dictuz est ꝛ ex quot, qm̄ ex tribus, ꝛ cur tot solū, nā aut q2 ipsi qui iudicāt, quodāmodo affecti sunt, aut q2 quales quosdā eos, q dicūt, arbitrant, aut q2 demonstratū est oibus, persuasio fit. Dictum est ēt vnde opz enthymemata inuenire. Sunt eniz alia quidē species, alia vero loca enthymematum: de elocutione consequens est dicere.

de elocutiōe περι την λεξιν de dictione

elocutione λεξεως dictione

Volens Aristo. pponere intentionē tertij libri artis rhetoricę, primo enumerat breuibus oia, quę egit, scōa tibi [de elocutione ꝯsequēs,]cōcludit intentionē tertij, ꝛ ppterea lectio suspēsiue legēda est vsq̄ ad secūdaz ptē. dicit. [Qm̄ vero tria sunt, q̄ in orōne pertractare opz,]ꝛ p orōnē, nō eaz, qua deuz pcamur, intelligit hic Aristo, nec clausulā, q̄ ꝯstat articulis, vt postea dicem⁹, sed vniuersaz dictionē, qua orator dicit ad psuadēduz in aliq̄ dicēdi gñe. s. aut demōstratiuo, aut iudiciali, aut deliberatiuo: i qua. vz. explicat oia ea, quibus pōt in auditoribus fidē inducere. deinde exponit, q̄ sunt illa tria, ꝛ dicit, [vnū quidē ex quib⁹ psuasiones erunt,] quantū ad pmū librū, vbi egit de psuasionib⁹ ad rē, ꝛ quantū ad scōz, in quo egit de psuasionib⁹ pter rē. [Scōm vero de elocutione,]quātū ad orōnis formationē. ¶ Quo vero ad verba attinet, verbū elocutiōe περι την λεξιν. i. de dictione qđ mihi magis placet, nā elocutio gręce dī φρασις, est aūt phrasis ps dictionis. nā elocutionis ptes, vt lib° de oratore 2° scribit Cicero, sunt tres elegātia, ꝯpō, ꝛ dignitas. cū autē, q2 elocutio est verboꝝ idoneoꝝ, ac sniaꝝ ad inuētionē accōmodatio. q̄ elocutio ps est, vel aliq̄d dictionis. deinde explicat tertiū, ꝛ dicit. [Tertiū deniq̄, quo nā mō oporteat orōnis ptes struere.]vt de pxio, ꝛ de narratione, ꝛ de alijs ptibus, de q̄b⁹ suo loco dicet. deinde ostdit, q̄ fcā ꝛ q̄ faciēda sunt, ꝛ dicit, [ac de psuasiōib⁹ iaz dictū ē, ꝛ ex q̄t, qm̄ ex trib⁹ ꝛ cur tot] .i. ꝛ cur tria [solū,]ꝛ explicat cur tria solū, ꝛ dicit, [aut q2 ipsi, qui iudicāt, q̄dā mō affecti sūt,]ꝛ h̄ psuadēdi gen⁹ est ex pte audiētis, [aut q2 q̄les q̄sdaz] s. bonos [eos, qui dicūt,]auditores [arbitrant,]ꝛ h̄ persuadēdi gen⁹ est ex parte dicētis. [aut q2 demōstratū est oib⁹]p argumēta ad rē [fit psuasio,]ꝛ h̄ psuadēdi gen⁹ est ad rē ipsaz. deinde tāgit quartū, ꝛ dicit, [dictū est etiā vnde] i. loca ex quibus [opz enthymemata inuenire,]ꝛ cōia, ꝛ p species, ꝛ ne tu crederes loca eē enthymemata, addit, [sunt eniz alia q̄dē spēs]enthymematū, [alia vero loca]enthymematū, ꝛ sic nō est idē enthymema ꝛ locus enthymematis. deinde terminat suspensionē, ꝛ assignat intētionē libri tertij, ꝛ dicit, [de elocutione ꝯñs est dicere,]sic eniz trāstulit Georgius verbū λεξις, meli⁹ (vt di-

ꝓhemio

primus)est dicere, vt sic 2ṁo pertractare ð dictione, q̃ est tota oratio finē habēs in aliquo dicēdi genere. vltimo pertractabit tertiū, qđ est de dictionis structura. ¶ Quo vero ad diuisionē eoꝝ, quę pertractauit in his libris, Aristo. disseruit oīa, quę tractant̃ in tribus libris rhetoricę huius, in tria prima genera, quorum primū est de his, ex quibus persuasiones fiunt. ⁊ hęc pertractauit in primo ⁊ scđo lib°. Scđm vero est de dictione. Tertiū de structura orationis, ⁊ hęc duo egit in tertio libro. ea quidez ex quibus persuasiones fiunt, pertractant̃ partim primo, partim scđo libro. In 2° libro egit de ꝑsuasionib° prę terrem, qa docuit afficere auditores, Tuz ex pte auditorū, illos ad affectus mouendo, qbus impediant̃ videre verū, Tuz ex pte dicētis, dādo artē, vt dicēs habeat̃ fide dignus, ⁊ ēt beneuolus. In pmo libro docuit loca, ex qbus enthymemata fiūt, ⁊ exēpla, ⁊ alia argumentoꝝ genera. ¶ Quo vero ad materiam libri scđi attinet, ex pte dicētis tria esse tradit Aristo. quę vtilia sunt ad ꝑsuadēdū, vt probitas dicētis, sapiētia ⁊ beniuolētia dicentis erga eos, qbus ꝑsuadet. Quintilianus vero libro 2°. titulo qđ sit rhetoricę, ⁊ qđ eius finis, addit grām, authoritatem ⁊ dignitatem dicentis. Insuꝑ, qm orator (vt Quintiliano placet libro 3°. titulo qbus contineat̃ ois dicēdi rō) debet docere, mouere, ⁊ delectare. Ideo Arist. libro primo docet argumēta, ⁊ argumētoꝝ loca, qbus rhetor rōcinari potest ad ꝑsuadendū. Scđo libro tradit artez afficiendi, qua moueamus auditorem. Tertio libro agit de dictione, vt de elocutiōe, ⁊ structura orōnis, qb° delectet. ⁊ considerando hoc pacto ea, quę faciūt ad ꝑsuadendum Arist. vniuersaz artē rhetoricę diuisit in treis libros.

¶ Nō eni sufficit habere, quę sint dicēda, sed necesse est ea dicere etiaz, vt opz. Et confert plurimum, vt oratio qualis q̃daz videat̃.

¶ Cum ꝓposuisset intētione p̄sentis libri, dixissetq3 esse dicendū de dictione, ⁊ quo ad elocutionē, ⁊ quo ad orationis structurā, nūc assignat rōnē, ⁊ dicit, [Nō eni sufficit habere, quę sunt dicēda,]vt loca enthymematū, ⁊ loca afficiendi, [sed necesse est ea dicere ēt, vt opz] .i. bene ⁊ apposite, qđ spectat ad elocutionez. [et] .i. qm, [cōfert plurimuz, vt oratio qualis quędā videat̃] .i. persuasiua, vel verbum [et] qđ grece est και, potest exponi [qđ] hoc pacto, [quod confert plurimum, vt oratio qualis q̃dam videatur.] idest persuasiua sit.

¶ Primū igitur, qđ aptuz est ſm naturā esse primū, vnde res ipsę credibilitatez habeant. Deinde quo pacto in dictione disponendę. Tertiū vero hoꝝ, qđ vires qdem hz ingētes, sed nōdum explicatuz, quomō ꝓnunciādus. Nam ⁊ in tragediam. ⁊ in comędiam tarde accessit. Pronunciarunt enim ipsi poetę tragedias primum.

De pronunciatione.

¶ Proposita intētione, nūc adhuc spālius tāgit aliā intētionē, de qua aliqđ dicit, non aūt oia, q dici pñt, ⁊ vt videat̃ ordo, quē habet hęc spālis intentio ad alia q̃ ptractantur in his libris, dicit. [Primum igitur, qđ ſm naturam est aptum esse primū,]est, [vnde res ipsę,]quę. s. dicūtur in orationibus, [credibilitatem habeāt,]⁊ hoc ꝑtractauit pmo ⁊ scđo libro, pmo quidez tradendo loca, vnde argumēta habent̃. 2° vero, tradendo loca, qbus auditores afficiantur. Et hoc dicit̃ primū ſm naturam, qa est essentiale orationibus. [Deinde quo pacto in dictione disponende]sunt res ipsę. i. 2m vero (vt verbum verbo reddam,)est locutione hęc disponi, qđ pertractat in prima parte huius libri. Non eniz sufficit habere loca, vnde argumēta, ⁊ affectus concitētur, sed opz hęc in dictione disponere. [3m vero horuz qđ vires quidem hz ingentes] .s. ad ꝑsuadendū, [sed nōdum]ab aliquo[explicatum est,]est [quo mō ꝓnunciandus] .i. (vt verbū verbo reddaz) sunt quę circa hypocrisim. i. sunt illa quę spectāt ad simulationem. ὑπόκρισις eni grece, latine est, Tum simulatio, Tuz ꝓnunciatio. De vero ꝓnunciatio vires habeat ingētes ad ꝑsuadendum. Cicero libro 3° rhetorices ad. C. Herēniū testat̃, asserens, q sicut sola ꝓnunciatio sine cęteris orationis partibus nihil confert ad ꝑsuadēdū, ita sine ꝓnūciatione cęterę partes minus valent. Sz qđ sit ꝓnunciatio, exponit idē Cicero libro veteris rhetoricę titulo 5° de partibus orōnis: cum dicit. Pronunciatio est ex rerū, ⁊ verboꝝ dignitate, vocis, ⁊ corporis moderatio, per quę das intelligere ꝓnūciationē consistere in duobus in voce, ⁊ in corpore, de qbus postea. proponit ergo nūc dicere de pronūciatione, de qua nō omnia, quę dici possent, tāgit, sed nō nulla. Et cum dixisset de ꝓnūciatione nō esse explicatū ꝯ prioribus in orationibus, assignat cām, ⁊ dicit, [nam ⁊ in tragędias, ⁊ in comędias tarde accessit] ꝓnunciatio ipsa, ⁊ antęq̃ in orationibus rhetoricis vterent̃. comędias grece est ῥαψῳδίας, ⁊ legi pōt heroicū carmē. Sed quouis mō legat̃, significauit ꝓnūciationē prius in poematibus esse inuētam, postea ad orationes esse trāslatam. ⁊ qm ꝓnunciatio prius est habita in poematibus, explicat in quibus poematib° prius, ⁊ dicit, [ꝓnūciarūt eniz ipsi poetę tragędias primū,]⁊ postea trāstulerunt eam in comędias, demum in rhetoricas orationes.

De pronunciatione 4°.

¶ Quare manifestuz est id ēt in rhetorica ita esse quēadmodū in re poetica, qđ ⁊ alij quidem tractauerūt, ⁊ Glaucon Teius.

¶ Ex his, quę dixit, ꝯcludit, ꝓnūciationē ꝑtinere ad orationē rhetoricā, ⁊ dicit. [Quare manifestū est id etiaz] .s. ipsaz ꝓnūciationē [in rhetorica ita eē, quemadmodū in re poetica,]licet non vno eodēq3 tempore: [quod ⁊ alij quidē tractauerūt, ⁊ Glaucon Teius] rhetor egregius.

¶ Est autē hęc in voce, quo pacto ipsa in singulis affectibus vtendum sit, veluti quando magna, quando parua, quando mediocri. ⁊ accentibus quomodo, sicut acuto, ⁊ graui, ⁊ mediocri, ⁊ numeris quibus in vno quoq3, tria enim sunt, quę considerant, magnitudo, harmonia, ⁊ numerus.

¶ Exponit nūc Arist. in quibus cōsistit ꝓnūciatio, ⁊ dicit. [Est aūt hęc] .s. ꝓnūciatio [in voce, quo pacto] .s. [in singulis affectib°] inducēdis in auditorib° [vtēdūz ipsa sit.] orator eni alia voce vtit̃, cū mouet ad irā, alia autez cū mouet ad cōmiserationez, ⁊ alijs ad alios. [veluti qñ magna, qñ parua, qñ mediocri. ⁊] subaudi etiā ꝓnunciatio est in tonis idest [accentibus:] τόνος enim grece latine accentus est. est ꝓnunciatio in accentibus [quomō] subaudi vtendūz ipsa est. [sicut acuto,] aliqñ, [⁊ graui] aliqñ, [⁊ mediocri] aliqñ. [et] est subaudi ꝓnunciatio ēt in [numeris, quibus in vno quoq3] .s. affectu vtendum sit. non eniz numeris vtimur eisdē in oi affectu inducendo. ⁊ assignat causam, ⁊ dicit, [tria enim sunt, quę considerant] oratores, ⁊ poetę. vz. [magnitudo,] quę attinet ad vocē, [harmonia] quę attinet ad accentum, [⁊ numerus.] qui attinet ad syllabas, ⁊ ad pedes. Cicero, vt dixi-

mus

nus, addit corpus, nam pronuntiatio etiam consistit in motibus, & gestibus corporis, de quibus forsan postea dicemus, si opus erit.

¶ Pręmia igitur ex certaminibus fere hi reportant. Et quéadmoduz ibi magis q̃ poetę possunt, qui pronuntiant, ita quoq̧ in ciuilibus certaminibus, ꝓpter rerum publicarũ deprauationem.

¶ Ex q̈s infert vnũ, & simul ostẽdit vim ꝓnũciationis, & quanta sit, & quantum valeat in orõnibus: & dicit. ¶ Pręmia igit̃,]quę grece αθλα, latine triũphos, [ex certaminibus] s. poeticis, quę fiunt in comędijs, & tragędijs [fere hi] i. pnuntiatores [reportãt.]laudãtur eni magis, q̃ melius pnũnant, q̃ qui poemata scribũt. Et ꝓpterea dicit. [Et quéadmodum ibi] i. in poeticis certaminib⁹, [q̃ pronũtiant possunt magis] s. mouere [q̃ poetę,] q̃ poemata scribunt: [ita quoq̧ in ciuilibus certaminib⁹]quę fiũt in orõnibus rhetoricis subaudi magis ꝑsuadent q̃ pronũciant, quã qui dicunt: non ꝑ se, [sz ꝓpter deprauationem rerũ publicarũ]. Si eni respublicę essent recte institutę, pronũtiatores essent ꝓhibiti, quoniã ad nihil essent vtiles: quemadmodum apud Ariopagitas.

ipsa αυτην ipsa

¶ Uerum de ipsa nonduz ars composita est, quoniaz & in dictionem ipsam tarde processit, & videtur onerosum, si bñ ꝯsideraueris.

¶ Cum pauca dixisset de ꝓnuntiatione, q̃si se excusans inqt. [Uerũz de ipsa] s. pnũtiatione, vel de ipsis ꝓnuntiationibus, vel de ipsis, quę attinet ad pnũtiationẽ [nõdum ars cõposita est,]sed oratores vtũtur ipsa q̃si natura docente, & assignat duas rõnes, & affert p̃mam, & dic. [Quĩ & in dictionẽ ipsam tarde ꝓcessit.]ideo nõduz de ea ars assignata est. Deinde affert 2ᵃᵐ: & dicit. [Et videt̃ onerosum.]atq̧ ꝑdifficile assignare artem de ꝓnũtiatione, [si bene consideraueris,]& q̈a difficile est tradere artem, nõdum composita est.

¶ Sed cuz ea res, quę circa rhetoricã est, oĩs sit ad gloriam, non vt recte se habens, sed vt necessaria est pertractanda.

¶ Cum Arist. demõstrasset pnũtiationẽ attinere ad rhetoricam, nũc ostendit quo mõ ad rhetoricã attineat, & asserit de ꝓnuntiatione eẽ agẽdum in rhetorica, nõ q̈dez tãq̃ de re, quę est essentialis rhetoribus, sed ꝓpter prauitatem auditoris: dicit. [Sz cũ ea res] s. pnũtiatio, [quę circa rhetoricã est, oĩs sit ad gloriã]eius oratoris, qui dicit. [Nõ est ptractãda, vt recte se habẽs]hoc est tãq̃ res essentialis oratorib⁹, [sed]est ptractãda, [vt necessaria] scz ꝓpter prauitatẽ auditoris. Si eniz auditor esset recte se habens, non opus esset oratori pronuntiatione, quia sua bonitate posset discernere q̈d decernẽdũ in q̃õnib⁹.

¶ Quĩ iustum est nihil plus in oratione q̃rere, q̃ ne aut dolore, aut voluptate afficiat. (Par eni est rebus ipsis certare) fit, vt cętera pręter demonstrationes superuacanea sint. Tamen nimium possunt (vt dictum est) ꝓpter auditorum prauitatem.

¶ Assignat rõnem eius qd̃ dixerat, asserẽs nihil plus eẽ essentiale orõni, q̃ certare reb⁹ quare cętera oĩa p̃ter demõstrationes sunt superflua. dicit. [Quĩ iustum est nihil plus in oratione q̃rere, q̃ ne aut dolore, aut voluptate afficiat] i. ꝑsuadeat, sed reb⁹ ipsis, & ꝑ argumẽta, q̃ sunt per res ipsas, cuius rõnẽ afferẽs dicit. [Par enim est] s. oratori rebus ipsis certare. i. locis, & ꝓpõnibus, quę sunt ad rem, tũc cõcludit, [fit, vt cętera p̃ter demõstratiões,] idest vt mouere ad affectũ, & delectare ꝑ elocutionẽ, & pnũtiationẽ, q̃ sunt p̃ter argumẽta accepta a reb⁹, [superuacanea sint,]& nõ essentialia, tamẽ hęc ipsa [nimiũ possunt] s. ad ꝑsuadendũ (vt dictũ est) ꝓpter prauitatem auditoꝝ,]q̃re ꝑsuasiones, q̃ sunt p̃ter rẽ, ꝓmittunt̃ in reb⁹ publicis recte institutis, nõ per se, sed per accidens. s. ꝓpter prauitatem auditorum: quos oportet omni ratiõe, & via, vt recte iudicent, afficere.

¶ Id igitur dictionis non nihil necessitatis in vniuersa ipsa doctrina obtinet. Non eniz parum refert ad significandum sic, aut sic dicere. quãuis non tantum, omnia tamen hęc ad apparẽtiaz, & ad auditorẽ sunt, quapp̃ nemo geometriaz sic docet, naz cũ accesserit, idẽ faciet, quod pronuntiatio.

nam μεν ουν quidem igitur

¶ Tũc cõcludit totũ, qd̃ disputauit: & dicit. [Id igitur dictionis] i. pnũtiatio igit̃, quę est aliq̈d dictiõis, [non nihil necessitatis in vniuersa doctrina] s. in tota arte rhetoricę [obtinet,]cuius rõnẽ repetit: & dicit. [Nõ eni parũ refert ad significãdũ]h̃ est ad ꝑsuadendũ [sic] s. cum ꝓnũtiatione, [aut sic] s. sine pnuntiatione [dicere, q̃uis nõ tñ] i. q̃uis non multũ, subdit tñ causaz vtilitatis talium: & dicit. [Oĩa tamẽ hęc ad apparentiã, & ad auditores sunt,]& nõ ad demõstrandũ rẽ ipsam, cui⁹ signuz affert: & dicit. [Quapp̃ nemo geometriã,]vel aliã verã scientiã [sic] s. cum pnũtiatiõe [docet, nam cum accesserit] subaudi demõstratio in geometria vel in alia scia, [idẽ faciet, qd̃ pnũtiatio] i. idem faciet in demõstrãdo cũ pnũtiatione, & sine pnũtiatione. Quo fit, vt lz pronuntiatio ad persuadendum sit vtilis, tamen ad demõstrãdum est omnino inutilis.

¶ Cęperunt autẽ parum de ipsa dicere q̈dã, vt Thrasymachus in ipsis cõmiserationib⁹. Et est i natura pnũtiatiuuz eẽ, & inartificiale, & est in dictione artificiale. quocirca qui id facere possunt rhetores, iis quoq̧ sicut & ꝓnũtiantibus pręmia posita sunt. Quippe cũ orationes, quę scribuntur, magis possint ob dictionem, q̃ ob sententiam.

commiserationibus ελεοις

sententiam διανοιαν intellectum argumentationem ratiocinationẽ

¶ Cũ epilogasset quasi oĩa, quę dixerat de pnũtiatione, nũc eos narrat, qui p̃mo cęperũt de pnũtiatiõe aliquid dicere, & exponit illud parũ, qd̃ de pnuntiatiõe dixerũt, & dicit. [Cęperũt autẽ parũ de ipsa] s. pnũtiatione [dicere q̈dam, vt Thrasymachus in ipsis cõmiserationib⁹,] non aũt in cęteris affectib⁹, deinde exponit illud parũ, qd̃ de pnũtiatione dixerat: & dicit. [Et pnũtiatiuũ esse] est duplex alterũ [in natura & inartificiale,]oriunt̃ enim hoĩes nõnulli, qui aptã habẽt pnũtiationẽ ad mouẽdũ ad aliquem affectũ, aliqui vero ad alium, nec ob aliã causam, nisi ex ipsius naturę instituto. Alterũ vero [est & in dictione artificiale,]naz ex arte id agũt. hoc igit̃ est, qd̃ ex Thrasymacho accepit Arist. De vero pnũtiatio sit in dictione quid artificiale, monstrat ex p̃missis: & dicit. [Quocirca qui facere possunt rhetores, iis quoq̧ sicut & pnũtiantib⁹ p̃mia posita sunt,]cuius rationez affert, & dicit, [Quippe cũ orõnes quę scribũtur magis possint] s. persuadere [ob dictionẽ] i. ob elocutionẽ, [q̃ ob sñiam] i. q̃ ob enthymemata, & argumẽta: verbũ eni sñiam grecę

est ὑπόκρισιν, qđ sonat rõcinationẽ, ⁊ argumẽtũ. Et si orõnes scribũtur, ꝓpter elocutionez magis ꝙ̃ ꝓpter argumẽta ꝑsuadere, orõnes, quę ꝓferũtur, ꝓpter ꝓnuntiationẽ magis ꝙ̃ ꝓpter cętera ꝑsuadebũt, ⁊ sic nõ eẽt orator pręmio dignus, nisi ex arte pronuntiasset. est igiẽ ꝓnuntiatio aliqua ex arte.

Cęperunt igitur (sicuti natura postulat) id primo poetę mouere. Nam ipsa noĩa imitationes sunt. Sigdez ⁊ vox nobis est ad imitandum oĩum particularũ aptissima. Quapropter ⁊ artes constitutę sunt, comicę, ⁊ ꝓnuntiatiuę, ⁊ alię.

rhapsodia ῥαψῳδία pronuntiatione ὑποκριταὶ histriones.

Cum dixisset de ꝓnũtiatione, nũc quo mõ īuenta est, exponit: ⁊ dicit. Cęperũt igiẽ (sicuti natura postulat) id ṗmo poetę mouere .i. imitari, ṗmi enĩ quĩ vsi sunt imitationibus, in gbus cõsistit ꝓnũtiatio, poetę fuerunt: vt ⁊ nomẽ ipm poeta indicat, cuius rõnez affert: ⁊ diẽ. Nã ipsa noĩa, in gbus tota poesis versaẽ. imitatiões sunt cuius syllm tangit: ⁊ dicit. Sigdez ⁊ vox oĩum ꝑticularũ, quę nobis insunt, ad imitandum aptissima est, voce enĩ facilius imitamur ꝙ̃ incessu, qui fit ꝑ pedes, ꝙ̃ manibus, vel alijs ꝑtibus. Tũc addas, sed noĩa sunt voces, igiẽ noĩbus facilius ꝙ̃ ꝑ cętera imitamur. Sed cum vniuersa poetica versẽ in noĩbus. fit, vt poetica ṗmo inter artes vsa sit imitationib⁹, in gbus cõsistit ꝓnũtiatio. ideo cõcludit: quapꝓ ⁊ artes constitutę sunt ṗmo ante rhetoricam, comicę, ⁊ ꝓnuntiatiuę, ⁊ alię, in quib⁹ pronuntiatio, ⁊ imitatio locum habent: ⁊ prius ꝙ̃ in rhetoricis oratores vsi fuerint.

De dictione. Qm̃ autez poetę res friuolas dicentes ꝓꝑ dictionẽ videbãtur gloriaz hanc cõsequi, idcirco poetica primo suscepta est dictio, q̃lis est Gorgię, ⁊ ad ṗsens vsq̃ multi minus docti hos optime dicere arbitrantẽ. Sed id ita non est, quoniam alia orationis, alia poesis dictio est.

qm̃ δὲ

Cum dixisset de ꝓnũtiatione, nũc trãsit ad dicẽdũ de dictione: de qua ꝓposuit dicere, ⁊ ṗmo declarat nõ esse eãdem dictionẽ, quę spectat ad poetas, ⁊ quę spectat ad oratores. ⁊ ṗmo narrat opinionẽ eoꝝ, qui nullam inter hꝰ dictiones fecerũt dĩam: ⁊ dicit. Qm̃ autẽ poetę res friuolas dicẽtes, ꝓpter dictionẽ videbanẽ gloriã hãc: scz quã diximus, cõsequi, idcirco apud rhetores subaudi poetica ṗmo suscepta est dictio, qualis est dictio Gorgię, scz qua ipe vtebaẽ in dicẽdo. Deinde exponit eos, qui vsq̃ ad sua tẽpora sectati sunt hãc opionẽ: ⁊ dicit. Et ad ṗsens vsq̃ multi minus docti hos optime dicere arbitranẽ. Deinde incipit refutare hãc opinionẽ, ⁊ ṗmo ꝓponit errorẽ eoꝝ, ⁊ dicit. Sz id ita nõ est, qm̃ alia orõnis, alia poesis dictio est, est igiẽ error ꝙ nõ sit dictio rhetorica eadẽ cum dictione poetica. Nã vt videbiẽ poetę ꝓpter dictionẽ q̃runt magis oblectare, atq̃ auribus placere, oratores ṽo ꝓꝑ grauitatẽ rei q̃rũt ꝑsuadere. Non ergo eadem dictio est eorũdam.

Ostẽdit autẽ istud, id qđ inde euenit. Naz nec ipsi, qui tragędias faciũt, illo mõ ampli⁹ vtũtur, sed sicut ⁊ ex tetrametris ad iãbicũ trãsgressi sunt, (qm̃ alioꝝ metrorũ oĩum id orationi simillimũ est,) sic q̃cũq̃ nominum ṗter consuetudinẽ sunt, ea neglexerũt, ⁊ gb⁹ prisci ornabant, ⁊ in ṗsentia etiã, qui exametra cõponunt, ṗtermiserunt. Quã obrez risu dignum est eos imitari, qui non amplius illo modo vtuntur.

Nunc demõstrat illud eẽ errorem, nam cũ ꝓposuisset errorẽ, rectũ est demõstrare causaz, q̃re errauerũt: ⁊ diẽ. Ostẽdit autẽ istud .s. esse errorem id, qđ inter poetas inde euenit, qđ ṽo euenerit, exponit: ⁊ dicit. Nã nec ipsi poetę, qui tragędias faciũt, illo modo .s. dictionis amplius vtuntur, quo vtebãtur primo: sed trãsierũt de altera dictione in alterã. Et ꝓpterea inqt. Sz sicut ⁊ ex tetrametris carminib⁹ ad iãbicũ trãsgressi sunt, ⁊ interponit causam: ⁊ dicit. qm̃ aliorum metroꝝ oĩum id orationi rhetoricę simillimũ est. Est enĩ carmẽ iãbicũ valde simile solutę orõni, qua vtũtur rhetores, sic (vt inqt), q̃cũq̃ nominũ ṗter cõsuetudinẽ sunt .s. ṗsentem, ea neglexerũt, ⁊ gbus .s. noĩbus prisci ornabant suas tragędias, ⁊ in ṗñtia etiã, qui exametra cõponũt, ṗtermiserũt: sunt igiẽ poetę mutabiles tã in dictionib⁹ ꝙ̃ in noĩbus, vt ex hisce demõstrauit, ꝓpterea cõcludit. quã obrẽ risu dignũ est eos imitari, qui nõ amplius illo mõ dicendi vtunẽ, per quę pz non esse eandez rhetoricam, ⁊ poeticam dictionem.

Quare perspicuũ est nõ omnia, quę de dictione dici possunt examinanda esse a nobis, sed q̃cũq̃ de ea, qua dicimus. De illa ṽo dictum est in ijs, quę de arte poetica tractauimus, ibi itaq̃ perspiciatur.

Tũc cõcludit qđ dicẽdum de dictione, ⁊ qđ nõ: ⁊ diẽ. Quare perspicuũ est, nõ oĩa esse examinãda a nobis, quę de dictione dici possunt, sed q̃cũq̃ dici possunt de ea dictione, qua dicimus in causis rhetoricis. de illa ṽo .s. dictione poetica dictũ est in ijs, quę de arte poetica tractauimus, ibi itaq̃ perspiciaẽ. est igiẽ intẽtio dicere de dictione rhetorica, quę (vt diximus) alia est a dictione poetica. Circa ea ṽo, quę Arist. dixit de ꝓnuntiatione, cõsiderandũ de ꝓnũtiatione Arist. nullã oĩno tradidisse artẽ, paucaq̃ valde dixisse, qm̃ nõ inuenit aliquid a priorib⁹ de ea eẽ dictũ, nisi a Thrasymacho, q solum docuit ꝓnũtiationez in cõmiserationib⁹. Arist. ṽo de ꝓnuntiatiõe dicit ṗmo ꝓnũtiationẽ ṗmitus receptaz esse in poematibus, ⁊ a poematib⁹ translatam eẽ in rhetoricã. Scḋo ait tria eẽ cõsideranda in ꝓnũtiatione, magnitudinẽ quę attinet ad vocem. harmoniã, quę attinet ad accẽtum, ⁊ numerũ qui attinet ad scansionẽ: quę oĩa, si recte cõsideraueris, in voce hñtur solum. Quãti ṽo ꝓnuntiatio facienda sit. Arist. demõstrauit ex ṗmijs, quę ꝯferũtur ꝓnũtiantibus, ⁊ Demosthenes declarauit, qui interrogatus qđ in toto opere dicẽdi ṗmum eẽt ꝓnũtiationi palmã dedit. Iterũ ac tertio interrogatus, ꝓnũtiatio respõdit. idez adhuc vlterius respõsurus, si quęri desitum nõ fuisset, ex quo nõ ṗcipuam, sed solaz indicasse videẽ. Arist. itaq̃ ꝓbauit ꝓnũtiationem esse magni momenti, sed artem ꝓnũtiandi nullã oĩno abstulit, dixitq̃ solum in voce cõsistere. Sed vnde ꝓnũtiatio dicaẽ, quę gręce diciẽ hypocrisis, qdam: vt Quintilianus scribit libro 11°. asseruerũt ꝓnũtiationẽ actionez dici. Sed (vt loquit) ꝓnũtiatio a voce, actio a gestu videẽ accipi. Cicero actionẽ interduz quasi sermonẽ, interdũ eloquẽtiam quãdam corporis vocat. Et ꝓpterea asserit eam cõsistere in voce, ⁊ corpore, hoc est in vultu ⁊ gestu, quę attinẽt ad corpus, in magnitudine, accẽtu, ⁊ numero, quę ꝑtinẽt

De pronũtiatione de hypocrisi.

Titulo de pronũciatione.

ad vocē. Naʒ pro qualitate negocij mō remissa, mō itensa vox facienda est, vt rem tristeʒ, tristi, lętam lęto recitemus: ⁊ cū crimina exageramus, iracūdo, ac turbato vultu agamus. Nam (vt Horatius inqt) Tristia moue ⁊ reliqua: ita vt alio gestu, qui ad motum spectat mēbroꝝ capitis, manuū, pedū, lenem ⁊ sedatā oratonē efferamus, alio minacem, ⁊ pturbatā concitatoꝝ. f. cū venustate, vt materię cōgruant gestibus ⁊ ỽbis. Dico cū venustate, ⁊ moderatione, vt ab histrionibus differāt oratores, naʒ histriones etiā actione vtūtur, sed citra venustatē: quod vitium in hortēsio notatuʒ fuit. Sʒ lʒ hęc, quę Cicero, ⁊ Quintilianus dixerūt, nō sint temere dicta, tamē p hęc non habet ars pnūciandi pfecta. Pręterea corpus non videt ad pnūciationē attinere, qm̄ pnūciatio a voce deducta est, attinēt eni mot⁹ corporis ad ea, quę sunt dicta 2° libro, cū dixisset de ijs, quę dicūtur hoculis, ⁊ alibi. Et ppterea Arist. in tribus cōsistere dixit, in magnitudine, accentu, ⁊ numero, quę oia sunt in voce. Hęc de pnūciatione. Postea Arist. cępit dicere de dictiōe, non qdem quacūqʒ, qm̄ nec de philosophica, quę humilis est, neqʒ de excelsa, quę est poetica, ⁊ variabilis ſm tempora. Sed de rhetorica: quę inter has est media, aurib⁹ audientium accommodata.

De oroñe dilucida.

Et dictionis virtus diluciditate definiatur, qḋ ita esse illud signi est, qm̄, nisi oratio significauerit, opus suum non efficiet.

Cum pposuisset eē dicendū de dictione, nūc exeqtur: ⁊ pmo de virtute dictionis, ⁊ dicit. Et dictionis i. orationis rhetoricę virtus diluciditate definiatur, ita vt oro rhetorica nulla sit habēda, quę non sit pspicua, atqʒ dilucida, qḋ pbat: ⁊ dicit. Qḋ ita esse, illud signi est, quoniaʒ nisi oratio rhetorica audiētib⁹ significauerit i. in aperto ea, quę cōtinent in ipsa, opus suuʒ i. finē suuʒ, qui est psuasio, nō efficiet, ⁊ sic erit frustra. igit opʒ vt sit dilucida, ac pspicua, aptaqʒ intelligi ab audientibus. Quā rem Quintilianus etiā asserit libro 8° titulo de pspicuitate his ỽbis. ego ociosum sermonē dixeriʒ, queʒ auditor suo ingenio nō intelligit. Propter hęc pʒ error eoꝝ, qui apud oēs vtūtur Ciceronianis orōnibus. Hoc eniʒ esset benefactuʒ, si qui audiunt, omnes essent Cicerones, vel Salustij.

De mediocritate.

Nec quoqʒ ꝙ sit humilis, neqʒ supra dignitateʒ, sed accōmodata. Poetica eni fortasse nō humilis, sed orōni ꝯueniēs nō est.

Cum exposuisset pmā rhetoricę orōnis qlitateʒ, dixissetqʒ eam debere esse dilucidam, nūc de illius mediocritate, quę est 2ª rhetoricę oratiōis qualitas: dicit. Neqʒ quoqʒ definiatur subaudi dictio rhetorica. ꝙ sit humilis, hoc est deiecta ex noibus, ac verbis maternis, ỽnaculisqʒ, ac nimis triuialibus, qlis est oratio philosophica. neqʒ subaudi definiat ꝙ sit supra dignitateʒ i. rerum populariū, de qbus disquirit rhetor, hoc est ex verbis nimis ampulosis, excelsisqʒ, ex qbus fit oratio poetica. sed subaudi definiat ꝙ sit media inter hasce, atqʒ accōmodata Tuʒ rebus popularibus, circa quas ỽsat rhetor, Tuʒ aurib⁹ audiētiū, apud quos orator cām dic. Sed dices cū poetica oratio nō sit humilis, videt eē cōueniēs rhetoricę orōni, qsi respōdēs inqt. Poetica eni fortasse nō humilis est, sed orōni i. rhetoricę ꝯueniens non est qm̄ (vt dixit) rhetorica oro versat circa res populares, supra quaꝝ dignitateʒ est poetica dictio. Et dixit fortasse, qm̄ non ois poetica est excelsa, sed solum heroica, vel tragica. Comica eni nō multum discrepat a dictione rhetorica. ergo dictio rhetorica est media iter deiectā, quę philosophica est, ⁊ excelsaʒ, quę est poetica. De hꝰ mediocritate multa diximus in rhetoricis ludicris. Ideo eo loco pspiciant, nolo te ignorare Ciceronē in libro 4° nouę rhetoricę, titulo 2° ōdisse oratorię orationi oēs dicēdi figuras, graueʒ, mediocrem, ⁊ attenuatā, verū has tres figuras nō intellexit, nisi quę intra latitudinē mediam inter poeticam, ⁊ rhetoricam.

Dilucidā aūt reddunt orationē quę ppria sunt, siue noia, siue verba. Nō humilē auteʒ, sed ornataʒ reliqua nomina, de quibus in arte poetica dictum est.

De noibus ⁊ ỽbis ex qb⁹ fit dictio dilucida.

Cum dixisset duas orōnis rhetoricę qlitates, nunc de noibus, ⁊ ỽbis, dictionē rhetoricā reddūt dilucidā disquirit, ⁊ pmo de pprijs, siue noibus, siue verbis: ⁊ dicit. Dilucidā autē reddūt orōneʒ i. f. rhetoricā, quę ppria sunt, siue noia, siue ỽba. ⁊ non, quę sunt inusitata apud eos, qui orōnes audiunt. Qui eni vellet in causis popularibus Apuleianis, Plautinis, aut Plinianis ỽbis vti in orationib⁹, derideret. Legulei eni nostroꝝ tēporum verbis vtunt fere vernaculis, nō aūt Ciceronianis: quę vt Tacitus refert, tēpore Ciceronis humilia erant. Nostris ỽo tēporibus excelsa. De re hac Cicero in libro nouę rhetoricę idē asserit de narratione dilucida. non humileʒ autē dictionē sed ornatā hoc est excelsaʒ reddūt reliqua noia, quę. vʒ. nō sunt valde vsitata, de qb⁹ in arte poetica dictū est. Poetę eni vtūtur noibus, ac verbis excelsis, q̄ sunt pter cōem vsuʒ. Qua rōne fit, vt oratoria orō ex ijs, siue noibus, siue ỽbis cōstare dʒ, q̄ sunt vsitata apud eos, apḋ quos orōnes dicunt. Alioqn oratio eēt obscura eis, ⁊ ita non psuaderet, cū nō intelligeret. Quintilianus ỽo ppria noia vel ỽba i. ppria vocabula, libro pmo. cap. de grāmatica ostēdit his ỽbis. propria sunt ỽba i. vocabula, cum id significant: in qḋ p de noiata sunt, vbi ēt inqt vsitatis tuti⁹ eē vtendum.

Per inusitata eni dicere apparere facit grauiorem orōneʒ. Sicuti eni aduenas, ⁊ ad ciues, hoies idem ⁊ ad dictionē sustinent, quo circa inusitatiorem dictionem opus est efficere. Est eniʒ omniuʒ admirabilis, mirabile autem iucundum.

grauiorem σεμνοτερον mirabiliorē aduenas ξένους peregrinos extraneos insuetos.

Cū dixisset attinere ad poetas vti noibus ⁊ ỽbis, quę sunt pter cōem vsum, h pbat: ⁊ dicit. Per insueta enim dicere apparere facit grauiorē ⁊ admirabiliorē orōnē. hoc autē pbat per sile: ⁊ dicit. Sicuti eni hoies ad aduenas, siue extraneos, vel peregrinos, vel isuetos, ⁊ ad ciues se habēt. sup. idē ⁊ ad dictionē sustinent i. eodē modo se hūt ad dictionē. mō extranei: ppterea qa sunt nobis inusitati, sont nobis admirabiles, ⁊ venerabiles, ciues ỽo, qa sunt nobis vsitati, sunt nobis cōtentibiles. igit dictiones nobis vsitatę non sunt nobis admirabiles, sed nobis admirabiles, atqʒ graues sunt inusitatę. ppterea cōcludit quo circa subaudi in poeticis opus ē efficere inusitatiorē dictionē, vt poemata videant admirabilia: atqʒ grauia. Tūc subdit qsi minorem, ⁊ dicit. Est eni dictio per noia extranea oiuʒ admirabilis. mirabile autē iucūduʒ. igit oratio poetica dʒ esse ex vocabulis inusitatis. vñ syllius est, iucūdum ⁊ delectabile est poeticū, eteni poetę ⁊ prodesse volūt, ⁊ delectare. oratio quę fit ex vocabulis inusitatis, est iucūda ⁊ dlectabilis. igit poetica. Minor pbata est, qa mirabile oē delectabile. oro q̄ cōstat ex vocabulis inusitatis, est admirabi-

lia.igit̄ delectabilia poetica igit̄. ¶ Quo ṽo ad ṽba attinet, verbū illud ꝑ insueta dicere grȩce est, ἐξαλλάξαι, sed in quibusdam codicibus legit̄ ἐξαλλάπαξαι.i.depopulari, ἐξαλλάπαξω enim est, tuꝫ diripio, tuꝫ euacuo, vł depopulor, sumpta trāslatione a lapatho.i.rumice alui subductiua. Alludit autē ad Achillis orationē ad Agamenonē pꝛīma Iliad. Quȩ ṽo sint inusitata vocabula, Cicero ꝛ Quintilianus ea eē tradūt, quȩ aut quōdā fuerūt in vsu, post exoleuerunt, vt fustus valesius, pfurius Ualerius, aut q̄ vocabula sunt alienigena, vt gaza canthus. Uerū (vt puto) Arist. per inusitata vocabula ea intelligit, quȩ sunt nō ꝑter linguam, in qua poetica oīo constituit̄, sed ꝑter cōem vsum, hoc est excelsa, atqꝫ ampullosa. Hȩc enī vocabula poeticis cōueniunt, q̄a oīonem faciunt admirabilē, nō autē rhetoricis, quȩ debēt eē dilucidȩ, ꝛ accōmodatȩ, Tuꝫ materiȩ populari, Tuꝫ aurib⁹ audientiū. Qui enī in iudicijs vteret̄ vocabulis inusitatis auribus iudicū, videret̄ delirare. In poeticis ṽo orationibus q̄rūtur vocabula altisona, quȩ sunt ꝑter cōem vsum. Ideo q̄ rhitimis vulgaribus studēt, elaborāt loq etruscis vocabulis, ꝛ alienigenis, modo non sint ꝑter linguam: vt videantur, Tum venerabilia, Tuꝫ admirabilia carmina.

¶ In metris igit̄ multa id faciūt. conuenitqꝫ ibi. Nam ꝛ res, ꝛ illi, de q̄bus oratio est, excellentiores habētur. In orationibus ṽo solutis, cum materia minoꝛ sit, multo paucioribus vtendum.

solutis χιλοις nuda. materia ὑπόθεσις causa hypothesis.

¶ Ex his quȩ dixit, cōcludit ꝓpositū: ꝛ dicit. [In metris igitur].i.in poeticis oīonibus [multa].s.vocabula insueta sunt, quȩ [faciūt id].i.admirationē, [cōuenitqꝫ ibi].i.in poematibus facere admirationē, q̄ꝛ ꝛ ꝓdesse volūt, ꝛ delectare poetȩ ꝓpter admirationē, quȩ in poematib⁹ cernitur. Et repetit cām. ꝛ dicit. [Naꝫ res].s.de q̄bus dicunt poetȩ, [ꝛ illi].i.personȩ, [de q̄bus oratio est, excellentiores sunt,] vt in tragicis, ꝛ heroicis ꝑspicuū est [. In oīonibus ṽo solutis,] quȩ rhetoricȩ sunt, [cū mā̄ minoꝛ sit,] quoniā popularis, vocabulis ampullosis, ꝛ excelsis [multo paucioꝛib⁹,] ꝛ raro, vel forsasse nūq̄ [vtenduꝫ.] Rhetorica enī oratio nō admirationē, vel grauitatē efficere debet, sed persuasionem, quȩ potius inusitatis, q̄ in peregrinis vocabulis relucet.

¶ Qua rōne fit, vt si ꝛ ibi seruus vel valde iuuenis cōptioꝛ fiat, idecēti⁹ sit q̄ de ꝑuis. Sꝫ in ijs etiā iminutio ꝛ auctio est decens.

¶ Obscurus sermo est hic Aris. cūqꝫ Egidius intellexit, ꝙ Arist. voluerit dicere in poeticis res describi posse, citra, ꝛ vltra suum statū. In rhetoricis ṽo non nisi mediocriter, vt cōuenit. Nam cū oratio rhetorica sit nuda respectu poeticȩ, si in ea seruus describeret̄ valde comptus, aut valde iuuenis, aut valde paruus, indecēs eēt, q̄ꝛ de valde paruis, neqꝫ subaudi de valde elegantibus dꝫ esse sermo. Sꝫ ꝓut decet de medijs. In poeticis ṽo sustinet̄ rem describi citra ꝛ vltra, supra ꝛ infra suū statū, q̄ꝛ in poematibus nō q̄ritur persuasibile, sꝫ delectabile. Melius aūt dōm Aristo. velle, ꝙ sicuti indecorus seruus sit, aut adolescens, qui ornatiora diceret, ita indecora rhetorica oratio eēt, quȩ inusitatioꝛibus vocabulis cōstiterit q̄ suȩ naturȩ cōueniat. Est enī oratio rhetorica sicuti serua respectu poeticȩ, dicit. [Qua rōne fit, vt si ꝛ ibi].s.in oīonibus rhetoricis [seruus, vł valde iuuenis cōptioꝛ fiat].i.ornatius loquens introducat̄, [idecētius] sit, [q̄] subaudi si [de paruis] introducant̄ loqui. Naꝫ seruis, ꝛ iuuenibus cōuenit loqui de paruis. Sed dices in oīonibus rhetoricis extenuamus, ꝛ amplificamus, igit̄ debemus vti vocabulis ampullosis in amplificationibus, ꝛ humilibus, in extenuationib⁹, q̄si rńdens. [sed in his etiā] scꝫ rhetoricis oīonib⁹.inq̄t. [Imminutio].i.extenuatio, [ꝛ auctio].i.amplificatio [decens est,] nō tn̄ per vocabula ampullosa, vel humilia, sꝫ ꝑ sua loca, q̄ cōueniūt amplificationi, ꝛ extenuationi, de q̄b⁹ ꝑ ꝛ 2⁰ lib⁰ satis.

¶ Quapp facientes latere opꝫ, ne ficte dicere videant̄. Sed inate. Hoc enī ꝑsuasiuū. Illō aūt cōtrarium. Naꝫ tāq̄ insidiantis vituperantur, quemadmodum ꝛ vina mista.

¶ Cū declarasset oīonē rhetoricā non eē ꝯstituendā ex vocabulis inusitatis, nūc ꝙ nō sit constituenda ex fictis ostendit: ꝛ dicit. Quapp facientes].s.dictiones rhetoricas [latere opꝫ,] imo euitare opꝫ ficta vocabula, [ne ficte dicere videant̄, sed inate,] cuius rōneꝫ affert, ꝛ dicit. [Hoc enim].s.dicere per inata vocabula [persuasiuum est,] ꝛ oīonē facit verisimilē. [Illud autēꝫ].s.dicere ꝑ ficta vocabula, [est ꝯtrium:] q̄a dissuasiuuꝫ. Qō per siłe declarat: ꝛ dicit. Naꝫ] vocabula ficta, ꝛ oīones quȩ cōstāt ex fictis vocabulis [tāq̄ insidiātia,] ꝛ fraudulēta [vituperant̄ quēadmodū ꝛ vina mista,] dolosa existimant̄. ꝛ sic qui per hȩc vocabula dicit, nō facit fidem. assimilat̄ enī insidiatori, vinoqꝫ fraudulēto. Sed qd̄ per vocabula ficta intelligēdū sit. Quintilianus libro ꝑ.titu. de grāmatica, dicit ficta verba, ac vocabula nō esse ea, q̄ alienigena dicūtur, vt sunt Romanis grȩca, ꝛ grȩcis Romana: q̄a tūc ficta ꝛ inusitata essent eadeꝫ, sed ficta sunt aut trāslata, aut noua, aut trāsmutata, ꝛ impꝛopꝛiata a suo significato, vt ciuitas grauida, ꝛ herba cana, quādo pruina obtegit̄. Hȩc enī ꝓpꝛie vocabula fictitia sunt, q̄ ideo fictitia dicūtur, q̄ꝛ nō sunt dicenti inata, sed de nouo ficta. Arist. ṽo fictitiū distinguit cōtra inatum, vt sint vocabula ficta quȩcūqꝫ non sunt nobis innata, vt textu ꝓximo melius patebit.

¶ Qō ꝛ Theodori vox ad eam, quȩ cȩterorū hystrionuꝫ est, sustinet. Illa enī eius ipsius, qui dicit, esse videt̄, hȩ autēꝫ alienȩ. Latet autē facile siq̄s ex consueta lingua eligens componat: quod Euripides facit, ꝛ pꝛimus monstrauit.

¶ Nunc q̄si per exēpla id quod dixerat, ostēdit: ꝛ dicit. [Quod].s.dicere ꝑ vocabula inata, [ꝛ Theodori vox.] idest stilus [ad eā] vocēꝫ.i.stilum, [quȩ cȩteroꝝ hystrionum est].i.quȩ est cȩteroꝝ pꝛonunciatoꝛuꝫ, [sustinet.] Qō exponit dicens. [Illa enī].s.Theodori vox [eius ipsi⁹, qui dicit, eē videt̄. Hȩ autē] voces cȩteroꝝ hystrionum [alienȩ] sunt. per quȩ pꝫ Arist. intellexisse per ṽba innata, q̄ nobiscū ex patria, vel gente nascunt̄, vt Romanis Romana, ꝛ grȩcis grȩca. Quare cū ficta dicant̄, quȩ nō sunt inata apud Ari. ficta erūt Romanis vocabula grȩca, ꝛ grȩcis Romanis. Orationes igit̄ rhetoricȩ constare debet ex vocabulis, q̄ sunt linguȩ dicentis ꝓpꝛia. Sic enim oratio videbit̄ ex impꝛouiso exorta, ꝛ nō ex studio simulata: nā si simulata iudicaret̄ ab audiētibus, potius in fraudē, q̄ in persuasionē censeret̄. Cuꝫ ṽo dicebatur tūc ficta ꝛ inusitata esse eadē. Hoc non putarē absurdū alia atqꝫ alia rōne. Ficta enī quatenus nō cōueniunt linguȩ ꝓpꝛiȩ dicentis, possunt dici inusitata, ficta autem dicūtur, quatenus per eā fictaꝫ, ꝛ nō ꝓpꝛiā orationēꝫ facimus. Deinde ponit vtilitatē eoꝝ, qui per vocabula pꝛo-

pris loquamur: et dicit. [Latet autem facile, si quis ex consue-ta lingua eligens] s. vocabula [componat] s. orationes, nam sic videbitur in sua puritate loqui absque insidiis, [quod Euripides facit, et primus monstrauit].

¶ Cum itaque noia et verba sint, ex quibus oratio constat, sintque noium genera tot, quot in arte poetica considerata sunt, eorum quidem in linguis, noibus quoque duplis vtendum, et perraro ficticiis, paucisque in locis. Sed vbi, dicemus postea. Causa vero dicta est. ad maius enim quam decet, extollunt. propria vero et congrua sunt.

¶ Nunc concludit quibus noibus sit vtendum in orationibus rhetoricis, et vult in orationibus rhetoricis nobis esse vtendum pro maiore parte noibus propriis, et verbis propriis, per raro et in paucis locis noibus et verbis ficticiis: et dicit. [Cum itaque noia, et verba sint, ex quibus oratio] s. rhetorica [constat, sintque noium genera tot, quot in arte poetica considerata sunt,] quia sunt propria, ficta, innata, inusitata, equiuoca, synonyma, et alia in poetica enumerata, [eorum quidem] noium s. et verborum, que in poetica sunt numerata, [in linguis] i. in orationibus, que fiunt secundum diuersas linguas, [noibus quoque duplis] s. propriis, et ficticiis [vtendum,] non tamen eodem modo, sed [et per raro, paucisque in locis] vtendum [ficticiis, sed vbi,] et quando ficticiis vtendum, [dicemus postea, causa vero] quare non sit vtendum ficticiis, nisi raro, [dicta est,] quam explicat: et dicit. [Ad maius enim quam decet,] atque populari materie congruat, [extollunt] orationem rhetoricam, nam reddunt orationes excelsiorem, qualis est poetica. [propria vero] s. noia et verba [et congrua sunt,] et apud frequentem visum conuenientia. ¶ Ex quo patet error eorum, qui hodie dicunt. Nam dicentes ad populum imperitum, et ad iudices, pene rudes volunt vti Ciceronianis orationibus, verbis quoque Apuleianis, Plautinis, et aliis preter communem visum. Cum enim intendant persuadere, et eorum, qui non intelligunt, nulla sit persuasio, qui sic dicunt, non obtinent finem suum, et ita frustra dicunt, quia dicentes per non intelligibilia, non poterunt persuadere, ob hanc causam puto benefacium esse a concionatoribus, qui hodie predicatores dicuntur, vt dicant vulgari ipsa lingua: sic enim obtinere poterunt opus suum: quod est persuasio. Deteriius etiam faciunt, qui sunt Romani, et in dicendo vtuntur greca ipsa lingua, vel alia, que non est sibi propria. Nam sic plane iudicabuntur ab audientibus insidiatores, quia per ficta vocabula videntur loqui, et non in sua puritate. Ficticium enim dicit Arist. omne vocabulum, quod non est proprium, siue innatum, siue enim sit nouum, siue alienigenum, et inusitatum, siue translatum, omne tale Arist. vocat ficticium: cuius contrarium est innatum, et proprium dicenti, et audienti. ¶ Sed dubitaueris si orator Romanus, auditores vero greci, vel galli, queritur qua lingua orator vti debeat. Iam solo ex visu perspicuum est: debet enim vti greca, nam orator: persuadere intendit, persuadere autem non potest, nisi intelligatur oratio, quare si audientes fuerint greci, nec Romanam linguam intellexerint, greca oratione ad eos est vtendum: et iis vocabulis in oratione grecis, que sunt audientibus propria, ac innata. Sic enim dicens videbitur seruare suam puritatem, et non decipere. Hoc seruauit Cicero, qui cum dixisset apud grecos, oratione functus est greca, et non Romana.

¶ Et metaphore sole vtiles sunt ad solutarum orationum dictionem.

¶ Verba hec legi possunt copulatim cum proximis verbis, hoc pacto, [proprium autem, et congruum, et metaphora sole vtiles sunt ad solutarum orationum dictionem:] et tunc cum abie-cisset a rhetoricis orationibus noia ficticia, nunc explicat noia que conueniunt: et dicit. [Proprium autem] s. vocabulum, [et congruum] i. innatum [et metaphora] i. et translatio, siue translatiuum vocabulum [sole vtiles sunt ad solutarum orationum dictionem,] et sic excludit ficticia vocabula ab orationibus rhetoricis. In quibusdam vero grecis codicibus legitur μεταφοραι in numero plurali, et tunc legantur verba abiunctim hoc pacto, [et metaphore sole] i. de vocabulis extraneis [vtiles sunt ad solutarum orationum dictionem:] et sic legatur in veteribus translationibus. Sed quo modo, et quando translatiua conueniant, postea differendum.

¶ Signum autem, quoniam his solis omnes vtuntur. Omnes enim metaphoris, et congruis, et propriis disserunt.

¶ Cum dixisset orationes rhetoricas constare ex vocabulis metaphoricis, et ex vocabulis congruis, et propriis, nunc per signum hoc demonstrat: et dicit. [Signum autem, quoniam his solis,] scilicet vocabulis translatiuis, et vocabulis congruis, et propriis [vtuntur, omnes enim] s. rhetorici [metaphoris] i. metaphoricis vocabulis, et vocabulis [congruis, et propriis] lingue dicentis et audientis [disserunt] in orationibus.

¶ Quare palam, quoniam si quis recte confecerit, oratio peregrina erit, que latere poterit, et perspicua, que res rhetorice orationis virtus erat.

¶ Tunc concludit qualis erit oratio ex talibus vocabulis contexta, et dicit. [Quare palam] subaudi ex his rationibus [quoniam si quis recte] orationem rhetoricam [confecerit] ex vocabulis congruis, propriis, ac translatiuis, [oratio peregrina erit, que latere poterit,] cum non sit nimis triuialis, [et] erit etiam [perspicua,] et ab audientibus intelligibilis, [que res] vt superius dictum est, [rhetorice orationis virtus erat.] Oratio enim que nimis clara est, non facit attentos, que vero nimis obscura, cum non intelligatur, non obtinet finem suum. Oportet igitur orationem esse mediam inter obscuram et perspicuam, et talis est oratio rhetorica, que constat ex vocabulis translatiuis et propriis, nam quatenus constat ex translatiuis, aliqua ratione obscura est, et peregrina, quatenus vero ex propriis, congruisque, erit perspicua, et intelligibilis.

¶ Noium autem, sophiste quidem, equiuocationes vtiles sunt, per equiuocationes enim fraudem parat. Poete vero synonymie. Dico autem propria, que et synonyma sunt, vt progredi, et ambulare. Hec enim ambo et propria, et synonyma inuicem sunt.

¶ Nunc excludit equiuoca vocabula a rhetoricis orationibus, quoniam eis vtitur sophista, et rhetor ipse non est sophista: et dicit. [Noium autem, sophiste quidem, equiuocationes vtiles sunt: per equiuocationes enim fraudem] et cauillos [parat] sophista ipse. Et cum rhetor non sit sophista, igitur talibus vocabulis non debet vti. Equiuoca vero sunt, que greci homonyma dicunt. Martianus vero pluriuoca, est autem equiuocum nomen vel verbum, quando pluribus rebus eadem est appellatio, vt syderi latrabili, et pisci canis appellatio est. Oratio igitur dilucida equiuocis noibus, aut verbis constare non debet, siquidem rhetorica oratio redderetur ambigua, obscura, atque multiplex. Deinde excludit synonyma: et dicit. [Poete vero] v. [tiles sunt] [synonymie.] sed cum rhetor non sit poeta, rhetori non erunt vtiles synonymie. Deinde exponit quid per synonyma velit: et dicit. [Dico autem propria] noia [que et synonyma sunt] i. voco synonyma, que cum sint propria dicenti, sub diuersis vocibus idem significant, [vt progredi, et ambulare: hec enim ambo et propria] s. lingue dicentis

tis,[τ synonyma sunt inuicē.] Insup̄ τ ensis mucro,gladius,eadē quoqȝ dicūtur polyonyma,q̄ Boetius multiuoca appellat. Hec Aristo.a rhetoricis orationibus explodit,tāq̄ poetis ꝑpria,verū vt postea dicemus,hoc dicēdi genere,qḋ fit per synonyma,inter in orationib⁹ vtimur,quoties vno vocabulo nō satis videmur dignitatem,aut magnitudinē rei demōstrare,ideo in eādē significationē plura cōferuntur,vt si diceremus ꝓstrauit,afflixit,perculit,cū autē vno vocabulo idez dicere possumus,synonyma semp̄ in orone vitanda sunt,tāq̄ poetica potius.Dico in eadem clausula,qm̄ in diuersis τ vti possumus,τ orationis decus est illis vti.

De meta phoris.

¶ Quid igitur horuȝ vnūquodqȝ sit, τ quot sint metaphorę genera, τ ꝙ plurimum possint tam in re poetica,q̄ in orōnib⁹metaphorę,in arte poetica(vt diximus)dictum est.

¶ Volēs agere de metaphoris,ꝓmittit suam excusationem,τ remittit se de his,q̄ non dixit,ad artē poeticam:τ dicit.[Quid igit̄ hoꝝ] s.vocabuloꝝ proprioꝝ,τ synonymoꝝ[vnūquodqȝ sit,τ quot sint metaphorę genera, τ ꝙ metaphorę plurimum possint tā in re poetica,q̄ in orōnib⁹] s.rhetoricis,[i arte poetica,vt dixim⁹ dcm̄ ē.]

¶ Tanto autē in orōne opȝ magis elaborare de ipsis,quāto pauciora pręsidia soluta orō habeat q̄ metrica.

¶ Scd̄o ꝓmittit ꝙ sit difficile vti debitis metaphoris in orōnibus,causa est,qm̄ in poeticis.cuȝ nō vtimur debitis metaphoris,statim habemus excusationem,ꝙ factuȝ sit metri cā in solutis orōnibus hāc excusationē non habemus,etiā in poeticis dicere possumus eē factuȝ ad delectandū,qḋ nō valet dicere in rhetoricis:dicit.[Tāto aūt in oratione]rhetorica[opȝ magis elaborare de ipsis] s.metaphoris,[quāto pauciora p̄sidia soluta orō habeat q̄ metrica].Orator eni pauciores excusatiōes hȝ,cū nō vtit̄ debitis metaphoris,q̄ poeta.ḡ vsus metaphorarū oratorib⁹est difficilior q̄ poetis ꝑp̄ excusationē inopiā.

¶ Verum τ dilucidit atem, τ iucūditatem, τ externitatem habet potissimum metaphora, τ non est ab alio accipienda.

¶ Nūc de metaphoris ꝓsequit̄:τ ṗmo narrat ꝯditiōes,quas dȝ habere metaphora debita:τ dicit.[Verꝫ τ metaphora,]quę subaudi dēbita,ac ꝯgrua est rhetoricis,[hȝ] idest habere dȝ[potissimū,τ dilucidit atē,τ iucūditatez,τ externitatē,]h̄ est,metaphora rhetorica est,q̄ est dilucida,iucūda,τ peregrina,siue prisca,ita vt nō sit oīno triuialis.Tūc de metaphoris assignat ṗmuȝ locum:τ dicit.[Et nō est ab alio] s.remoto parū ꝯueniēti[accipiēda.] Debet enim accipi ab aliquo non omnino extraneo:vt statim declarabit.Hic est primus locus.

¶ Opȝ eni epitheta, τ metaphoras, quę congruunt,dicere:hoc autez fit ex ꝑportionali,aliter indecoꝝ videbit̄. Nam cōtraria simul collata maxime apparēt.Sȝ opȝ intendere,vt si iuueni punicea,sic seni quępiā. Nō eni eadem vtrisqȝ decora est vestis.

¶ Qz autem metaphora nō sit accipiēda ex valde remoto,ꝓbat tam de epithetis,q̄ de metaphoris,τ sic patebit ṗmus locus:τ dicit.[Opȝ eniȝ epitheta]q̄ adiectiua latini dicūt,[τ metaphoras] i.τ vocabula trāslatitia,[q̄ cōgruunt dicere,]τ nō a remotis accipere,[hoc autē fit ex ꝑportionali.aliter videbit̄ indecoꝝ]in orōnib⁹rhetoricis.Si eni acciperet̄ trāslatio non a ꝑportionali,sȝ a ꝯrio,statim appareret ꝯriuȝ,vñ acciperet̄,[nā ꝯria simul collata]atqȝ iuxta posita[maxime apparēt,]atqȝ elucescunt.Et sic nō esset trāslatio,sed magis oppositio,oportet igit̄ adiectiua,τ trāslationes accipere a ꝑportionali,τ cōuenienti,ꝑpterea subdit.[Sȝ opȝ itēdere,]in trāslationibus,τ epithetis,[vt si iuueni]ꝯueniat vestis[puniceam] i.purpurea,[sic seni quępiam]alia ei ꝑportionata,[nō eniȝ eadē vtrisqȝ decora est vestis,]ḡ trāslatiōes,τ epitheta a ꝑportionalibus sunt accipienda.

¶ Ad hęc,cuȝ laudare volueris,a melioribȝ, cum autem vituperare,a peioribus eoꝝ,quę in genere sunt,ducēda metaphora est.

¶ Hic assignat 2m locuȝ:τ dicit.[Ad hęc,cū laudare volueris,a melioribus,cū autē vituperare,a peioribus eorum] s.epithetoꝝ,vel trāslatitioꝝ,q̄ in gn̄e sunt,ducēda metaphora est].Sic eni efficacior erit oratio.

¶ Dico autē,vt qm̄ contraria sunt in eodem genere,dicere erit hūc qdem orātem mendicare,eūdē ꝟo mendicantē orare. Nā cū petitiōes ambo sint, τ h̄ qḋ dictū est,erit facere.

¶ Qz dixerat nunc ꝓbat exemplis,vbi debes annotare,ꝙ tā qui orat,q̄ qui mēdicat,orat.Qui enim mendicat,orat,vt suę necessitati subueniat̄,si igit̄ de aliquo mēdicante,q mendicat,dixeris euȝ orare,de hoc modeste dices,sed si dixeris,ꝙ mēdicat,turpiter ꝓferes:tñ vnum τ idē est:dicit.[Dico aūt,vt qm̄ ꝯria sunt in eodē genere]vt turpe,τ honestū:[erit dicere hūc qdem] s.Socratem medicū[orātem mēdicare] s.ꝙ mendicet,vt subueniat̄ in necessitatibus,τ sic erit turpis ꝓlatio,dicēdo eū mendicare.[eūdez ꝟo mendicantem]erit dicere[orare] i.ꝙ oret,vt subueniat̄,τ sic erit modesta ꝓlatio.[nā](vt inquit)[cū petitiones ambo sint,]nā τ qui mēdicat,τ qui orat,petit,[τ hoc qḋ dictū est] s.modeste,τ turpiter proferri[erit facere,]ipsis rhetoribus.Si igit̄ volueris vituperare Socratē,cuȝ possis dicere de eo vtrūqȝ,dicas eum mēdicare,qm̄ hoc turpius est q̄ orare.

¶ Quo mō Iphicrates calliam μιτραγυρτην, idest mitrarū collectorem,nō aūt δαδουχον. idest lampadiferū. Innuit autez ip̄m nō initiatum esse,nō enim vtiqȝ μιτραγυρτην. idest mitrarū collectorē appellasset,sȝ δαδουχον. i. lampadiferū. Nā cū ambo in diuinis sint,alterū laudabile,alterum illaudabile est.

¶ Assignat 2m exēpluȝ,qḋ accipit ab his,quę dixit Iphicrates,qui volēs vituperare calliā nōdum initiatū in sacris,appellauit mitragyrtem.i.collectorē mitraruȝ,has eni colligere nō licebat,nisi eis,qui erāt sacris imbutis.Et ideo qui has colligeret,sine initiatiōe videbat̄,quasi sacrilegus:dicit.[Quo mō Iphicrates calliaȝ] s.vituperās[mitragyrtē] i.mitrarū[collectorez]τ furem subaudi appellauit,[nō autē daduchū] i.lampadiferū,qa sic non vituperasset,qa qlibet poterat ferre lāpades.Deinde exponit ꝟba Iphicratis:τ dicit.[Innuit autē]ꝑ hęc verba[ip̄m]calliam[nō initiatū esse] i.non eē sacris imbutū,vel cōsecratū.[Nō eniȝ vtiqȝ mitragyrtē] i. mitrarum collectorē[appellasset].Si eni fuisset sacratus,colligendo mitras deoꝝ,nō vituperat⁹ eēt,vt raptor.[Sȝ] appellasset[daduchū] i.lampadiferū,[naȝ]hęc[ambo in diuinis sint,alterū laudabile]est initiatis.vȝ.colligere mitras,[alterū illaudabile est] s.ferre lampades,qḋ

non ꝯuenit

non cōuenit sacratis, sed eis, qui nondum sunt initiatis. Aduertere hęc exēpla eē difficillima, qm̄ pauca legūtur in fonte, sȝ accipiunt mutilata, q̄si mōstra, q̄ me terrēt, ⁊ ideo plurima sunt trāscūdā: ⁊ legēda sufficiēter.

Et q Dionysij adulatores, ipsi seipsos magistros vocabant, q̄ ambo metaphorę sunt, quarū altera sordida, altera ɔ̄riū est.

Assignat 3m exēplū: ⁊ dicit. [Et qui Dionysij adulatores] erāt, honesto vocabulo [ipsi seipsos magistros vocabāt,] nā adulatio non sine arte fit, vt patet eo libello, quem de re aulica ad phaustinā scripsimus, [q̄ ambo] .s. hęc. vȝ. adulator, ⁊ magister [metaphorę sūt] .i. epitheta metaphorica sunt, [quaꝝ altera sordida,] ⁊ illaudabilis [est] .vȝ. adulator, [altera contrarium,] scilicet laudabilis est. vȝ. magister.

acquisitores ληϊστάς expugnatores praedones

Et pdones quidem acqsitores ipsi seipsos nunc vocant, quapp licebit dicere iniuriatuȝ errasse, ⁊ errantem iniuriari, furatuȝ quoq ⁊ accepisse, ⁊ rapuisse.

Assignat 4m exemplū: ⁊ dicit. [Et pdones quideȝ acquisitores ipsi seipsos nūc vocāt,] vt epitheto honestiore se nūcupent, quo in modo Hispani omnium furacissimi, cum prędantur, se verbo Hispano buscare dicunt. Et cum ciuitates, quas gubernant, tyrānizant, dicūt verbo Hispano se puechiare: ideo concludit. [Quapp licebit dicere iniuriatū errasse,] qui eni iniuriam facit, errat contra leges, [⁊ errāteȝ iniuriari,] qa qui errat contra leges, iniuriat. [furatuȝ quoq ⁊ accepisse, ⁊ rapuisse,] verum alterum est minus malū, minusq turpe dicere. Est enim iniuriari minus turpe, cum fortes hoies quādoq iniuriēt. errare vo turpius: cum nemo dicet se errare, iniuriari vo, ita. Pręterea accipere non est turpe, rapere ⁊ furari turpe est.

capulos gladiatores gladiorum capulos

Qđ vo Telephus apud Euripidem dicit, regnare capulos, ⁊ in Mysiam delatus, indecoruȝ est, quia maius est id, quod est regnare q̄ sm dignitatē, nō igit occultius est.

Ultimo rep̄hendit metaphorā Telephi: ⁊ dicit. [Qđ vo Telephus apud Euripidē dicit, ⁊ in Mysiaȝ delatus] .i. tūc cū deferet in Mysiā, [regnare capulos indecorum est,] ⁊ metaphora est nimis remota, [qa mai⁹ est id, quod est regnare, q̄ sit sm dignitatem] capuloꝝ, nō [igit] sic dicere [est occultius,] quia translatio est manifeste dissona. Unde hic annotari potest primus loc⁹ destructiuus metaphorę, vt dicamus metaphoram nō eē decentem, quę accipitur ab eo, quod est supra dignitatē rei. Hoc pacto olim hominum furacissimuȝ non recte diceremus regem latronum, quoniaȝ regnare excedit ipsum furari in dignitate, ⁊ pręstantia.

Fit autem in syllabis quoq error, cuȝ suauis vocis signa non fuerint, veluti Dionysi⁹ chalcęus in elegijs poesim clamorez calliopes appellat. Nam vtraq voces sunt.

Hic est scđs locus destructiuus metaphorę, q talis est, cum metaphora accipit ab aliquo, in quo conueniūt nimis tenuiter, non est rhetorica, neq conueniens rhetoricis orōnibus. Sȝ cur hūc locum appellat errorem in syllabis, dici pōt hunc locū fieri errore syllabariȝ, quia syllabę, ex qbus cōstat vox, in qua cōueniunt, non sunt signa suauis vocis in significando, quoniam sola voce ɔueniunt cōparata, ⁊ nullo alio, vñ dicit. [Fit aūt in syllabis quoq error,] ex qb⁹ vox fit, [cū syllabę nō fuerit signa,] siue ptes [vocis suauis] in sigñdo. Uox enim dr̄ suauis in sigñdo, q̄ties sig̃t aliqđ cōe, in q̄ cōparata recte assimilari pñt. vñ dicere possum⁹ locū hūc accipi ab isuauitate vocis in sigñdo, ⁊ tūc erit talis, cū cōparata in nullo alio ɔueniūt, nisi i syllabis vocis, metaphora nō erit ɔueniēs, ⁊ ponit exēplū: ⁊ dic. [Ueluti Dionysi⁹ chalcę⁹] i suis [elegijs, poesiȝ appellat clamorē] ipsi⁹ [calliopes] sic eni fragor arboꝝ dici posset poesis, qa ē, clamor. Deinde reddit rōnē: ⁊ dicit. [Nā vtraq voces,] .s. clamor, q̄ poesis calliopes sunt. Clamor enim est vox hominū, ⁊ poesis est vox calliopes.

Et quę non per significantes voces fit, friuola est.

Hic ē 3⁹ loc⁹ đstructiuus, q talis ē, metaphora, q̄ fit p voces nō sigñtes, friuola ē rhetoricis, vt q̄ dr̄ ð hoie pęnit⁹ inutili, ac oīno inualido, q̄ sit buf/ vl' baf/ .s. n. friuola metaphora ē, q̄ .s. buf/ ⁊ baf/ voces sunt, nō sigñantes.

Pręterea non longe, sed ex propinquis, ⁊ his, quę eiusdem generis sunt, inominata nominare per translationem oportet, quod pnuntiatū patet, qm̄ propinquum est.

Hic ē 4⁹ loc⁹, ⁊ pōt legi affir^ue, destru^ue vo talis ē, trāslatio, q̄ p remota colligit, rhetoricis nō ɔuenit. dic. [P. nō lōge, sȝ ex ppinqs, ⁊ his, q̄ eiusdē gñis sūt, inoiata nominare p trāslatiōeȝ opȝ, qđ pnūtiatū,] cū sic p ppinqua trāsfert, [pȝ, qm̄ ppinquū ē,] ⁊ ex ppinqs accepmȝ.

Ut in illo comprobato ęnigmate, viruȝ vidi Pyrichalcum viro conglutinatum. Innominata eniȝ affectio est, sed ambo additio quędam sunt, κολλῶσιν/ igitur collesim/ idest ɔglutinationē dixit cucurbitulę adhęsiōeȝ.

Qđ dixerat đclat p exēplū cuiusdā ęnigmat: đclat eni trāslationē, q̄ accipit ab aliq̄ eiusdē gñis, eē ɔgruā. Ubi ānotatiōe dignū, fuisse nomē cuiusdā viri ab igne ⁊ ęre, q dicebat Pyrichalc⁹, q i q̄dā ęnigmate p cucurbitula accipit. enigma erat, ἄνδρ' εἶδον πυρὶ χαλκὸν ἐπ' ἀνέρι κολλήσαντα .i. virū vidi Pyrichalcū viro ɔglutinatū: pyrichalcū .n. qđ erat nomē viri cuiusdā, p cucurbitula trāsfert, ⁊ sic de vtroqȝ veꝝ ē, qm̄ siue pyrichalc⁹ p viro, siue p cucurbitula accipiat, semp applicari dr̄ viro. vñ dic. [Ut i illo cōprobato ęnigmate] qđ subdit dicēs, [viꝝ vidi pyrichalcū, viro ɔglutinatū, affectio eni] cōmunis viro ⁊ cucurbitulę [innominata est sȝ ambo.] scȝ taȝ applicatio pyrichalci ad viruȝ, q̄ amplicatio cucurbitulę ad virum [additio quędam sunt,] ergo de cucurbitula, ⁊ de pyrichalco dici potest, q̄ sit applicat⁹ viro, ppterea subdit. [Collesim igitur] in ęnigmate. idest conglutinationem, [dixit] per metaphoram [cucurbitulę adhęsionem.] Hęc igitur est bona translatio, quoniā non est a nimis remota comparatione. Nam applicatio pyrichalci, cum accipitur pro viro, ⁊ cum accipitur pro cucurbitula, eiusdem generis est.

Et oino ex comprobatis ęnigmatibus metaphoram congruenter accipere possumus. Metaphorę eniȝ obscurę sunt. quare palā, qm̄ bene translatę ⁊ a pulchris. Pulchritudo autem nominis, hęc quidem sicut lycymnius dicit, in sonis, aut significato est, turpitudo quoq similiter.

¶ Nūc assignat locū affirmatiuū quasi vlem ex enigmatibus, & potest assignari tertius si considerentur oia loca priora, & pōt assignari scdus, si cōsideret locus prim⁹, & dicit.[Et oino ex comprobatis enigmatib⁹ metaphorā cōgruēter accipe possumus.] Est igit̄ scds locus affirmatiuus, metaphora, q̄ accipit̄ ex cōprobatis enigmatibus, est cōgrua rhetoricis. pbat h̄ & dicit.[Enigmata .n. metaphorę obscurę sunt.] igit̄ metaphorę, q̄ accipiūtur ab approbatis enigmatib⁹, sunt rhetoricis cōgruę. Tūc cōcludit.[q̄re palaz, qm̄] metaphorę, q̄ accipiunt̄ ab approbatis enigmatib⁹[sunt bn̄ trāslatę, & a pulchris.] qn̄ volumus laudare, qn̄ xo volum⁹ vituperare transferunt̄ a turpib⁹. Deinde exponit, in qbus reb⁹ est nois pulchritudo, & dicit.[Pulchritudo autē nois hęc qdē sic lycimnius dicit, in sonis est] .i. in sonoritate vocū. Hoc eni nomen phausina, quo ad sonoritatem vocis pulchrius est, q̄ phębe,[aut significato.] Hoc enim nomen phausina quo ad significatuz est minus pulchrius q̄ phębe, qa significat aurorā, phębe xo significat Dianaz, quę est Iouis & Latonę filia eodē partu cum Apolline genita. Addit.[Turpitudo quoq3] .s. nois[similr] est in sonoritate, & significato. Ex ijs p3 locus. vz. q metaphora, quę accipit̄ ex probato enigmate, congrua est rhetoricis.

Phausina phębe.

¶ Adhuc autez tertium qd̄ soluit sophisticā rationez. Nō eniz (vt inqt Bryson) neminē est turpiter loqui, siquidē idem sigñat & hocce pro hocce dicere: hoc enim est falsuz. Est eniz id falsum, cum aliud alio magis ppriuz sit, & aptius, vt faciat rem ante oculos.

¶ Assignat tertium locum, q metaphora debet eē ex clarās, & hoc dicit.[Adhuc autem tertiuz,] vt metaphora sit id,[quod] sua perspicuitate[soluat rationē sophisticā.] Cum enim aliquis non intelligit, facile capit̄ per syllm sophisticum. ergo metaphora debz esse perspicua. Ex h̄ reprehendit cauillam Brysonis, quo probabat neminez esse, qui turpiter loquitur, ideo dicit.[Non enim, vt inquit Bryson, neminem est turpiter loqui,] etiam[si] supponatur q[idez significet] τοδ^ε idest hocce pro τοδ^ε ειπειν. idest p hocce dicere. Argumentabatur eni Bryson qui dicit τοδ^ε, non turpiter dicit, quia τοδ^ε. idest hocce potest esse cōmune ad turpiter & ad pulchre dicendum. Utriq3 eniz illud pronomen τοδ^ε demonstrare potest, sed turpiter loqui idem est cum τοδ^ε. idest cum hocce, nam hocce potest illud demonstrare, & sic concludebat neminem turpiter loqui. Contra qd̄ dicit Aristo. Hoc eni est falsum, vt idem significet hocce, & hocce dicere, cuius rationez assignat.[Est eniz id falsuz, cū aliud alio mago pprium sit, & aptius, vt faciat rem ante oculos] apertā ac perspicuā, & sic hocce dicere ppiquius est ad significandum turpiter loqui q̄ hocce solum. Naz h̄ pronomen τοδ^ε. idest hocce potest referre & dicere, & alia infinita, at hocce dicere, non est cōmune nisi ad ipz loqui. Quare metaphora, quę sumeretur ab tali obscuritate, non congrueret rhetoricis orationibus p̄nimia sui obscuritate ac remotione. Ex ijs quę dixit perspicuū est metaphoras, quę rhetoricis orationibus cōueniūt oportere esse ex ppinquis, deinde ex cōgruis, & demū ex manifestis, eisq3 quę faciunt rem ante oculos.

¶ Pręterea non silr se habens sigñat hocce & hocce, qm̄ sic etiam aliud alio pulchrius, & turpius existimandum. Utraq3 enim honestum, & turpe significant, sed non inquātū honestum, aut inquantuz turpe, aut hęc quidem sic, sz magis & minus. Metaphorę xo hic a pulchris transferendę, aut a voce, aut a potestate, aut a visu, aut ab alio quodā sensu.

¶ Nescio quę velit Egidius, vt Aristo. hic docet augere metaphoras, cum Aristoteles continuet demōstrare obscuritatem cauilli Brysonis: dicit enim.[Pręterea non similiter se habens sigñat hocce, & hocce] nam primum hocce potest vnum significare. scdm xo hocce potest significare aliud, igitur cum sit hocce valde ęquiuocum, ab eo non potest accipi metaphora. Q autem non idez significent hocce, & hocce, probat. & dicit.[quoniam sic etiam aliud alio pulchrius & turpius est existimandum.][Utraq3 eni] illa. vz. hocce & hocce[honestuz & turpe significāt,] aut accipi possunt significare,[sed] subaudi ēt accipi possunt,[non inquantum] significāt[honestum, aut inquātuz turpe, aut hęc quidē] sic, aut dato q accipiantur significare hęc sic,[sed magis & minus] significare accipi possunt, ergo vt Bryson syllogizabat neminē turpiter loqui, poterimus existimare, vt ꝯcludat aliquē alio loqui & turpius & pulchrius, quoniā hocce, & hocce possunt illa significare qa supi⁹ dixit metaphoras aliqn̄ accipi a pulchris, aliqn̄ a turpib⁹, dic.[Metaphorę aūt a pulchris hic trāsferēdę,] subaudi trāsferunt̄[aut a voce pulchra] .i. aut a pulchro fm vocez,[aut potestate] .i. aut a pulchro fm vtutē, & potestatē,[aut a visu] .i. aut ab eo, qd̄ est pulchrū fm visuz[aut ab alio quodā sensu] .i. aut a pulchro, quod est fm alium sensum.

¶ Quippe cū differat dicere, vt phausinā roseis digitis, magis q̄ phęniceis, & q̄ adhuc ineptius rubeis digitis.

De phausina. phausina i. aurora.

¶ Cū dixisset metaphoras, q̄ trāsferunt̄ a pulchris, trāsferri aliqā a pulchris fm vocez, aliqn̄ a pulchris fm visum, assignat exēplū, qn̄ trāsferunt̄ a pulchris fm visū, & exēplificat de phausina nr̄a puella, quā pp ai corpisq3 pulchritudinē depimus. de q̄ diximus lib⁹ de re aulica: hic ab Arist. ηως nūcupat̄, q̄ alio gręco xbo phausina dicatur, latine xo aurora. ppea dicit.[Quippe cū differat dicere] vno mō pulchrū, & alio mō.[vt phausinam magis] pulchre dicim⁹ si dixerim⁹ eā eē[roseis digit. q̄ phęniceis, & q̄ adhuc inepti⁹] eā dicim⁹ eē[rubeis digitis,] oīa eni idē sigñant, tn̄ cū voluerim⁹ laudare phausinā a digitis, trāsferem⁹ colorē digitoꝝ a roseo colore magis q̄ a phęniceo, vel rubeo. Dī eni a gręcis ηως ροδοδακτυλος .i. phausina roseis digit. & φοινικοδακτυλος. i. phęniceis digitis, & ερυθροδακτυλος. idest rubeis digitis, sed pulchrius dicetur phausina, cum dixerimus, eaz esse roseis digitis.

¶ In epithetis etiam adiectiones tam a malo vel turpi facere possum⁹ vt matricida, q̄ a meliore, vt patris vltor.

¶ Ea q̄ dixit in metaphoris, q. vz. possint trāsferri a meliore, & a peiore, idē exponit in epithetis: & dic.[In epithetis ēt, adiectiōes tā a malo, vel turpi facere possum⁹.] vt matricida] dicat̄ q matrez Interemit,[q̄ a meliore, vt] dicat̄[pris vltor.] idē h̄ sigñt, sz si dixerim⁹ eū, q mrem interemit, matricidam turpem adiectionem facim⁹. Si autem vltorem patris, honestā appellationē dicemus.

¶ Et Simonides, cum sibi nō multum mercedis afferebat, qui mulab⁹ vicerat, nolebat, carmen componere, quasi contēnens in laudem

des semiasinorum id facere. Cum vero multum afferebat, componebat, saluete equorum pedibus expeditorum filie, licet etiam asinorum filie essent.

C Assignat exemplum Simonidis: et dicit. [Et Simonides, cum sibi non multum mercedis afferebat, qua mulabus vicerat] in ludis, qui fiebant per mulas, [nolebat carmen componere] de laudibus mularum, [quasi contemnens in laudem semiasinorum id facere.] Est enim mula semiasinus, quia generatur ex asino, et equo. [Cum vero multum] mercedis [afferebat, componebat] carmen in laudem mularum, et dicebat, χαίρετε ἀελλοπόδων θυγατέρες ἵππων. idest saluete equorum expeditorum pedibus filie, licet asinorum etiam filie essent.

C Ad hec idipsum diminuere. Est autem diminutio, que tam bonum quam malum minus ostendit, ut in babyloniis Aristophanes irridens dicit pro auro aurulum, pro veste vesticulam, pro conuitio conuitiolum, pro egrotatione egrotatiunculam. Cautum autem esse oportet, et in utrisque seruare mediocritatem.

C Cum docuisset laudare, et vituperare per metaphoras et epitheta, nunc docet diminuere laudes, et vituperationes, per hec eadem: et dicit. [Ad hec idipsum,] scilicet laudare, et vituperare [diminuere possumus,] et ne ignores quid ipsa diminutio sit, dicit. [Est autem diminutio, que tam bonum, quam malum minus ostendit,] hanc superius appellauit extenuationem, ut etiam Cicero vocauit, quam per exemplum exponit: et dicit. Ut in babyloniis Aristophanes irridens dicit pro auro, χρυσίδαριον. idest [aurulum, pro veste] ἱματίδαριον. idest [vesticulam, pro conuitio] λοιδορημάτιον. idest [conuitiolum, pro egrotatione] νοσημάτιον. idest egrotatiunculam, tunc affert preceptum tam in amplificationibus quam in extenuationibus: et dicit. [Cautum autem esse oportet, et in utrisque] scilicet tam in amplificatione, quam in extenuatione [seruare mediocritatem.] Nam seruare mediocritatem fere in omnibus rebus laudatur: neque enim nimia additio consonat, neque nimia diminutio delectat.

De metaphora.

C Sed quid metaphora sit, et quot modis dicatur, in ludicris dilucide exposui meo, tamen breuibus repetamus. Est enim metaphora verbum grecum, latine autem translatio: et (ut Cicero inquit) metaphora est, que a propria significatione ad non propriam, aut similitudinis, aut decoris, aut necessitatis, aut cultus, aut emphaseos gratia, translatio fit, ut cum de Achille leonem dixero. Fit autem multifariam, ut Quintilianus inquit, aut in rebus animalibus, ut cum aliud pro alio ponitur, veluti in illa clausula, cum veniet leo, omnes beluas fugabit. Leo quidem ad regem, belue ad tyrannos transferuntur. Secundo fit cum translatio fit de inanimata ad inanimatam, ut e fontibus eorum apud Ciceronem libro primo officiorum i. abundante scientia. Tertio cum ex inanimatis ad animata, ut torrens eloquentie latine i. Cicero. Quarto cum damus actum et sensum insensatis, ut dolent montes. Cetera vero queras in ludicris. Hec de metaphoris.

De frigidis scurrilibus. ψυχρὰ frigida.

C Frigida vero in dictione fiunt quadrupliciter et in nominibus compositis, ut Lycophron multifacies celos, magniuerticis terre, littus, angustinadum, et ut Gorgias appellabat, Ptochomusus adulator, et deierantes, debene ierantes, et ut Alcidamas refertus quidem animum repletum, ignicolorem visum factum, et finiferam putauit promptitudinem ipsorum fore, et finiferam persuasibilitatem orationum statuit. Et purpuro color Thettali domus. Hec enim omnia propter compositionem poetica videntur, hec quidem una causa est.

C Cum locutus esset de metaphoris, in presenti capite vult docere quonam modo frigiditas in dictione ipsa euitari possit, per que vult habere, quonam modo scurrilia sunt euitanda. Nam frigida scurrilia sunt, ut libro de re aulica dictum est. Et primo declarat quot modis frigiditas in dictione ipsa contingere possit, sed quid sit frigiditas in dictione, non planum est. Aristoteles enim ψυχρὰ. idest frigida in dictione quattuor modis fieri autumat, sed unde frigida dicantur, non exposuit, est itaque dictionis frigiditas, quam barbari insipiditatem alii abusionem vocant, cum aliquo nimis licenter utimur, ut fit, cum aliqua re utimur contra id, ad quod est instituta, ut si in templo ciuilia negotia tractaremus, templo diceremur abuti. Hinc abusiuum idem ei est, quod contra naturam, ac peculiarem usum fit. Aristoteles autem frigidum hic non accipit pro eo, quod frigus habet: sed pro eo, quod nature nostre non consonat, quo modo dicitur a Uirgilio frigidus, o pueri fugite hinc, latet anguis in herba. Dicitur igitur dictio frigida, quoties constat ex iis nominibus, ac verbis, que non conueniunt proprie ac peculiari sue nature, qua est. Aristoteles igitur hanc, siue abusionem, siue insipiditatem, siue frigiditatem quattuor modis in dictione accidere autumat, quia quattuor modis nature rhetorice dictionis non conueniunt: unde dicit. [Frigida vero in dictione] i. in oratione, rhetorica [fiunt quadrupliciter] quorum primum modum assignat: et dicit. [Et] scilicet primo [in nominibus compositis,] idest primo modo nominum compositione: que circumlocutio dicitur: [ut Lycophron,] qui dicit, πολυπρόσωπον οὐρανὸν μεγαλοκορύφου γῆς ἀκτὴν στενόπορον. idest [multifacies celos, magniuerticis,] siue magniceruicis [terre] arctinadum in quibus verbis est triplex frigiditas, altera, cum nominando celos, dixit multifacies, altera, cum appellando terram dixit magniuerticem, vel magniceruicem. Tertia cum nominando mare siue littus dixit [arctinadum,] siue angustinadum. Deinde assignat alia eiusmodi ex Gorgia, et dicit, ut Gorgias appellabat πτωχόμουσος, idest pauperscius adulator. Ptochomusus enim ad verbum latine pauperscius dicitur. [Et] καὶ ἐπιορκήσαντας quasi [debeneierantes.] Deinde assignat alia eiusmodi ex Alcidamas, qui [refertus quidem] ipsos vocabat χολῆς τὴν ψυχὴν πληρουμένην. idest [animum repletum, ignicolorem visum factum. et] τελεσφόρον idest [finiferam putauit promptitudinem ipsorum fore.] promptitudo enim oratorum finifera est, [et statuit] etiam [persuasibilitatem orationum] τελεσφόρον. i. finiferam, et κυανόχρουν τῆς θετταλῶν. i. [et purpurocolor Thettali domus, hec enim omnia propter compositionem poetica videntur]. Tunc epilogat hunc modum, et dicit. [Hec quidem una causa est.] scilicet frigiditatis in dictione rhetorica: que (ut dixi) est compositio nominum.

priscis γλώτταις linguis.

C Altera autem priscis uti, ut Lycophron Xersem Pelorium virum, et Sciron sinnis vir, et Alcidamas athyrma poesi, et nature atasthaliam, et acratori mentis, et ira tethegmenon.

¶ Hic assignat 2m modum, quo accidit in orone frigiditas, & est ob vsum priscorum noium nimium: & dicit. [Altera] autē subaudi causa frigiditatis [est vti priscis,] verbum priscis grece est γλώτταις, latine vero linguis, nā nimio vsu linguarum priscarū accidit in orone frigiditas. & ponit exempla, q̄ grece retuli, qm̄ apud latinos non valēt, ea eni que prisca sunt apud grecos, in eadē significatiōe nō sunt prisca apō latinos, pmū exēplū sunt verba, que de Xerse dixit lycophron, cum inquit. [Ut lycophron] appellādo Xersez] dixit πέλωριον ἄνδρα. i. [igētē virum] verū apud grecos pelorū est priscū vocabulū, apō vero nos vbū igētem nō est priscū. [et] alibi dixit hec verba σκίρων σίννις ἀνήρ, sciron sinnis vir, nominādo eni scironem dixit, q sit sinnis vir, modo apud grecos sinnis vocabulum priscum est, apud nos latro, vel nocuus non est vocabulum priscum. Aliud exemplum sunt verba Alcidame qui in quodam loco dixit, ἄθυρμα τῇ ποιήσει, hoc eni verbum athyrma, qd apud latinos est ludus poesi priscum est, ludus autem apud nos non est priscum. Alibi vero dixit [et] τὴν τῆς φύσεως ἀτασθαλίαν, [& nature atasthaliam] i. superbiā vel contumaciā, nō atasthalia priscū verbum est apud grecos, apud latinos aūt superbia vel contumacia non est priscum. [et] alibi dixit, ἀκρατῆ τῆς διανοίας. idest impotens mētis, vbi patet acrator verbum apud grecos esse priscum, impotens vero non apud nos. [et] alibi dicit, [ὀργῇ τεθηγμένον.] idest ira exacerbatum, vbi te thegmenon verbum priscum est apud grecos, exacerbatum vero nō est apud nos priscum. ppter hec perspicuum est hec exēpla non consonare lingue nostre, cum transferantur in latinū. Poteris tamē apō latinos prisca his similia plurima inuenire, que inuenias, si placet.

inopportunis ἀκαίροις alienis.

¶ Tertium autem in epithetis, cū aut lōgis, aut inopportunis, aut frequētioribus vtimur.

¶ Nunc assignat 3m modum frigiditatis, & hec fit epithetorum abusu: & dicit. [Tertium autē in epithetis.] idest tertia causa frigiditatis est epithetorum abusu, quam tripliciter accidere arbitratur, cum inquit. [Cum aut lōgis, aut] ἀκαίροις. idest [inopportunis,] sed Georgius alienis exposuit, [aut frequētioribus vtimur,] quid epithetum sit, latini exponunt impositum. Quod eniz greci dicunt ἐπίθετον, nos adiectiuum, siue impositum appellamus. Imponitur autem, aut pteritis, aut a psentibus accidētibus, nōnūq etiam a futuris Virgil. Infelix Dido pesti deuota future. & nūq ponitur sine substantiuo, in quo differt ab antonomasia, vt saturnia. i. Dido. Sic igitur 3a causa frigiditatis est vitium epithetorum.

De epithetis

¶ In poesi eniz decet album lac dicere, in oratione enim, nonnulla quidem indecora sunt, nōnulla autem, si sint abūde, arguunt, ac patefaciunt poesim esse.

¶ Exponit que dixerat, & primo de epithetis inopportunis. idest nō necessario addendis, & dicit. [In poesi eniz decet albū lac dicere,] vbi albū est inopportunū epithetū, qm̄ nō necēio additur lacti, ppterea dici pōt alienum, qa albū nō est epithetū lactis, sed corum, q̄ in sui rōne non includūt albedinē. Ego tn̄ ἄκαιρα, nō aliena, sed inopportuna rectius dicerē. Nā aliena epitheta apud grāmaticos sūt q̄ substātiuo, cui adiūgūtur, nō ꝯueniūt, vt cū dī dulce mare, frigidus ignis, & id genus. Deide assignāo cām huius, & aliorum dic. [In orone eni nōnulla qdē idecora sūt] scz que sunt inopportuna, aut lōga: [nōnulla aūt, si sint abūde] i. frequēter posita, [arguūt, ac patefaciūt poesim esse.] frequētia epitheta sunt, aut cū eidē substātiuo plura synonyma addūtur: vt cū dicimus lignū albū, candidum, niueum, & id genus, aut fortasse melius frequētiora epitheta dici possunt, q̄ in orone sunt crebra, si singulis substātiuis suum daretur adiectiuum.

¶ Et qm̄ opz vti ipsa, (cum mutet morez) dictionem quoq efficit externam.

externam ξενικὴν hospitalem

¶ Ostēdit hic q̄lem dictionē faciat poesis, qū opz ea vti in soluta orone: & dic. [Et qm̄] nōnūq in solutis orationibus [opz vti ipsa] s. poesi, [cū] talis poesis in rhetoricis oronib9 [mutet morē,] qa puertit qd vsitatissimum est in rhetoricis oronib9, ideo ꝯcludit, [dictionē quoq] rhetoricā [efficit] ξενικὴν. i. [externā] & hospitalē, q̄ nō ppe ē rhetorica poesis g̃ q̄ vtimur in rhetoricis cū op9 fuerit, facit oronē, in q̄ ipsa ponitur hospitalē, & aduētitiam.

¶ Sed oportet mediocritatem seruare. qm̄ peius efficit q̄ sit temere dicere. quippe cuz partim non bene, partim male se habeat.

temere εἰκῇ fortuito.

¶ Cū dixisset oportere aliqū vti poesi in ipsis oronibus rhetoricis, saltē coacte, nūc dic in tali poesi. [Sz opz mediocritatē seruare qm̄] vti poesi in extremo [peius efficit] idest rhetoricā oronē peiorē facit, [q̄ sit] ipsum [temere dicere,] qppe cū [subaudi ipsum temere dicere, [ptim nō bene, ptim male se hēat.] nā dicere oino poetice in extremo est semp maledicere. igitur poetice extremaliter dicere est peius dicere q̄ dicere temere, cum dicere temere aliquādo sit non bene.

¶ Iccirco ea que Alcidamantis sunt, frigida videntur. Nō eni vt bellarijs, sed vt cibarijs vtitur epithetis valde crebris.

¶ Nūc per viam cōsequentie ostendit frigiditatē, q̄ accidit pp crebri epitheta: & dicit. [Iccirco ea, q̄ Alcidamantis] epitheta [sūt, frigida vīr,] subaudi pp crebritatē, cuius rōnē assignat: & dicit. [Nō eni vt] ἡδύσμασι. i. condimētis, siue [bellarijs, sed vt cibarijs vtitur epithetis valde crebris.] ¶ Quo vero ad rem attinet, bellaria sunt cibi scde mēse, q̄ ad irritādā gulā iūcta sunt, & p metaphorā epitheta cōparantur bellarijs, substātiua vero cibarijs, vel fortasse loco bellariorum meli9 dicerem ꝯdimēta, vel sapores, qm̄ epitheta addūtur substātiuis vt sapores, q̄ten9 sbstātiuū reddūt iucūdius, qa igitur Alcidamas crebris epithetis vtebatur, videbatur eis vti non vt condimentis, sed vt cibarijs ipsis, ideo erant frigida.

¶ Et maioribus & patentibus. vt non sudorem, sed humidum sudorem, nec in isthmia, sed in isthmiarum solēnitatez, nec leges, sed ciuitatum reges leges, nec veloci, sed veloci anime impetu, nec scium, sed nature captans scium, & tristem sollicitudinē animi, nec gratie, sed plebeie conditor, & gubernator audientium voluptatis, nec ramis, sed sylue ramis occuluit: nec corpus tegebat, sed corporis pudorē, & contra effingēs ai cupiditatē.

3 assignat ἀντίμιμον ... ἀτίμιον honorabile

¶ Nūc loqtur de crebris epithetis, & patētib9, sunt eni q̄dā epitheta crebra, q̄ nō ita patēt de suis substātiuis, & autē crebra patētia, cū & qd sūt crebra patētia, sūt ēt inopportuna, siue aliena, iō loqtur de crebris patētib9, q̄ qa sunt de suis substātiuis patētia, sūt inopportūa: & dic. [Et] q̄ subaudi sūt Alcidamāt, [maiorib9] i. crebriorib9 [& patētib9] & subaudi alienis epithetis, sūt frigida, & poetica, & assignat exempla

exēpla ex his q̄ dixit alcidamas: ꝛ dic.[Ut nō]ἱδρῶντα .i.[sudorē, sꝫ]τὸν ὑγρὸν ἱδρῶντα,[hūidū sudorēꝫ]in q̄dā loco dic, vbi epithetū illō hūidū, inopportunū ē, ꝛ patēs de sudore[Et]alibi cū voluisset dicere [isthmia .i. festa,[nō in isthmia,]sꝫ in τὴν τῶν ἰσθμίων πανήγυριν .i. in festoꝝ sollēnitatē dixit, mō in illo v̄bo sollēnitatē itelligit̄ festoꝝ. Et cū voluisset dicere leges,[nec] dixit[leges, sꝫ ciuitatū reges leges,]vbi inopportunum est addere ciuitatū, q̄m leges semper ciuitatum sunt, ꝛ in opportunū est addere reges, q̄m semper leges regūt. Et cum voluisset dicere veloci,[nec veloci]dixit, sed dixit [veloci impetu aīe,]mō in v̄bo veloci itelligit̄ ipetu, ꝛ cum voluisset dicere scius,[nec scius]dixit[sed naturę captiās scium,]mō in verbo scius intelligitur naturę captane:[et]alibi dicēs tristē, dixit.[tristē sollicitudinem animi:]mō in verbo tristē itelligit̄ sollicitudo animi. sꝫ cū voluisset dicere[grē,]nec grē dixit,[sꝫ]dixit[ꝯditoꝛ, ꝛ gubernatoꝛ plebeię voluptatis audiētiū,]mō vel ꝯditoꝛ vel gubernatoꝛ supfluit. ꝛ in v̄bo grā itelligit̄ voluptas, ꝛ cum voluisset dicere ramis oculuit,[nec ramis] oculuit dixit:[sꝫ syluę ramis oculuit.]ꝛ alibi,[nec corpꝰ tegebat]dixit[sed corporis pudorem]i. pudēda,[ꝛ contra effingēs animi cupiditatē]mō in occultatiōe corpis etiam pudendoꝝ erat occultatio, ꝛ aduersatio cupiditas.igit̄ hęc epitheta sūt, tū crebra patētia, tū īopportūa.

¶ Idem autē simul ꝛ compositus, ꝛ epithetum est, quare poema fit, ꝛ sic inuenerūt prauitatis excessum. Quapp poetice dicentes ob indecoruꝫ ridicula ꝛ frigida, confingunt, ꝛ obscura componunt propter nugationeꝫ. Cum enim cognoscenti ꝓponuntur, dilucididitatem obscuritate dissoluunt.

¶ Erga tu posses dicere hęc epitheta esse inopportuna, ꝛ oblōga, statim ridens[idem autē]inqt[simul]ꝛ compositus .i. longū, ꝛ epithetum est.]Quid v̄o sit longum epitheti, in sequēti textu patebit. ꝑpterea concludit,[q̄re poema fit,]ꝛ sic tales oratores[inuenerunt prauitatis]idest frigiditatis[excessus,]tūc q̄lia fecerint, subscribit.[Quapp poetice dicētes ob idecoꝝ, ridicula ꝛ frigida cōfingūt, ꝛ obscura cōponūt pp nugationē]i. pp inutilē eiuldē repetitionē, cuius rōnē affert: ꝛ dic.[Cū eniꝫ cognoscēti]hec[ꝓponunt̄, diluciditatē obscuritate]nugatoria[dissoluūt.]Quare hęc euitanda sunt in rhetoricis orōnibꝰ. Nā si hęc cognoscēti obscura sunt pp nugationē, ꝛ lōgoꝝ epithetoꝝ ꝯfusionē, lōge magis ignorantibꝰ erūt obscura ꝛ inutilia: q̄ rōne fit, vt non sint rhetorica, q̄m rhetoricę orationes debent esse dilucidę.

¶ Utūtur autēꝫ homines cōpositis, cuꝫ ꝛ res innominata, ꝛ dictio ad compositioneꝫ apta fuerit. vt χρονοτριβεῖν chronotribin, quod si crebrius fiat, omnino poeticum est.

¶ Nūc de lōgis epithetis inqt.[Utūtur aūt hoīes cōpositis]i. lōgis epithetis, in duplici casu,[cū ꝛ res inolata fuerit, ꝛ cum dictio]i. nomē vel verbū ad alterum nomen, vel verbū,[ad cōpōnes apta fuerit, vt]apō grēcos est hoc verbū χρονοτριβεῖν, qō latine imorari, siue tēpus terere. Hoc eni cōponit̄ ex chrono ꝛ tribin. idest ex tēpore ꝛ terere, ꝛ addit,[qō si crebrius fiat, oīno poeticū est,]q̄m erit duplex frigiditas ꝛ rōne lōgitudinis sine cōpōnis, ꝛ rōne crebritatis. Dicunt̄ autē lōga epitheta cōpōne plurū, vt duripilū, caprigenū, candi rubrum virginū: hęc eni lōga sunt, ꝛ cōposita: grāmatici longiu

qua, quę ꝛ nimis remota sunt, dicunt, vt dirceus oedipꝰ. idest Thebanus a dirce fonte, vel serpenti genus a serpētis filijs Thebaꝝ ꝯditoribꝰ. Lōgū est etiā illud Uirgilij in 6°. Quem cōtra breuiter fata est amphrisia vates. lege Seruiū super verbo amphrisia .i. apollonia.

¶ Quapp composita dictio ijs maxime vtilis est, qui dityrābos conficiūt. Inflati nāq̄ isti sunt. Prisca vera heroicis: dignitatē eni ꝛ magnitudineꝫ affert, metaphora aūt, iābicis, q̄bus (vt dictum est) nunc vtuntur. magnitudīeꝫ αὐθάδεις superbum.

¶ Cum dixisset hęc de dictionibus, nunc q̄bꝰ vtiles sint, demōstrat: ꝛ dicit.[Quapp cōposita dictio]i. epithetuꝫ cōpositum ac lōgum,[ijs maxime vtilis est,]qui dityrābos conficiunt,]ꝛ assignat cām: ꝛ dicit.[Inflati namq̄ isti sunt,]ꝛ inflatis epithetum cōpositum est idoneum. [Prisca v̄o] s. dictio quę grēce γλῶτται dicunt̄, ἐπο ποιοῖς. idest heroicis idonea est, ꝛ assignat rōnem: ꝛ dicit.[Dignitatē eni ꝛ magnitudinem affert]prisca ipsa dictio, quę heroicis idonea est.[Metaphora autēꝫ.]idest epithetum translatitium competit[iambicis, quibꝰ (vt dictum est) nunc vtūtur.] De vsitate epithetoꝝ apud poetas.

¶ Insuper etiā quarta frigiditas in metaphoris fit, cum ꝛ ipsę non conueniunt, aut q̄m ridiculę, quibus comici vtuntur, aut quoniaꝫ inflatę nimis, ac tragicę, aut quoniam obscurę, quia remotiores.

¶ Assignat quartaꝫ cām frigiditatis: ꝛ dicit.[Insup etiā quarta frigiditas in metaphoris fit, cum ꝛ ipsę non conueniunt,]quas non conuenire multifariam exponit, ꝛ dicit.[Aut quoniam ridiculę, quibus comici vtunt̄, aut quoniaꝫ inflatę nimis, ac tragicę, aut]tertio[q̄m obscurę, q̄a remotiores,]ꝛ a remotioribus deriuatę. De vsu metaphoraꝝ a poetis.

¶ Ut Gorgias virides, ꝛ sanguineas res, tu autem hęc turpiter seminasti, ꝛ male messuisti. Poeticum enim nimis est.

¶ Ponit exemplū de obscuris metaphoris, quę a remotioribus accipiuntur: ꝛ dicit[Ut Gorgias, χλωρὰ καὶ ἔναιμα τὰ πράγματα, σὺ δὲ ταῦτα αἰσχρῶς μὲν ἔσπειρας, κακῶς δὲ ἐθέρισας, idest virides res, atq̄ sanguineas, quas turpiter seminasti, perperā quoq̄ messuisti. vel facula incidisti, hoc enim (vt Arist. inquit) valde poeticum est: appellare enim semina virides res, ꝛ sanguineas, valde poeticum esse videtur.

¶ Et Alcidamas phiam propugnaculuꝫ legum, ꝛ odysseam pulcherrimū humanę vitę speculum, ꝛ nihil tale ludicrum poesi afferens. Cuncta eni hęc parū credibilia sunt, propter ea, quę dicta sunt. propugnaculū ἐπιτείχισμα vallum. speculum κάτοπτρον ludicrum ἄθυρμα

¶ Deinde assignat alia exempla ex alijs metaphoris obscuris: ꝛ dicit.[Et Alcidamas]appellauit[phiam]s. moralem ἐπιτείχισμα. idest[propugnaculuꝫ]vel vallū[legum, ꝛ odysseam appellauit pulcherrimum humanę vitę]κάτοπτρον. idest[speculū, ꝛ nihil tale ludicrū afferēs,]qō speculum non est afferens ludicrum, sed modestiam, de quibus Arist. inquit.[Cūcta eni hęc parū credibilia sunt, ꝑpterea quę dicta sunt]s. q̄a nimis poetica.

¶ Illud autēꝫ Gorgię in irundinem cum super eū volās stercus emiserit, optime, ac tragice dictū est, dixit eni aui q̄dē o philomela,

si id fecerit, turpe non est, virgini aūt turpissimum. Recte igitur obiurgauit, quoniam nō quod est, dixit, sed quod fuit.

¶ Assignat vltimū exemplū ex Gorgia, ⁊ dicit. [Illō aūt Gorgię in irūdinem, cū super eū volans stercus emiserit, optime, ac tragice dictū est. Dixit enim] loquēs Philomelę sorori Irūdinis. αἰσχρόν γε ὦ φιλομήλα. παρθένῳ μὲν γὰρ εἰ ἐποίησεν οὐκ αἰσχρόν, παρθένῳ, [tu quidem o philomela si id fecerit, turpe nō est, virgini autē turpissimum,] dicit Aristo. [recte igit̄ obiurgauit,] cōtra irūdinē, [qm̄ non qđ est, dixit,] nō enim est virgo, cū stercus emisit, [sed qđ fuit] .s. virgo. Hęc metaphora est obscura, quoniam obscure per auem intelligimus deuirginatam, ⁊ per virginem irūdinem.

De imagine εἰκὼν imago similitudo.

¶ Imago autē ⁊ metaphora est, paruū enim differt. Nam cū Achillem vt leonē irruisse dicit, imago est, cū ꝟo leonē irruisse, metaphora. Cū enim vterqꝫ viribꝰ excellat, Achillem in leonem transferendo appellauit.

¶ Nūc de rhetorica imagine, q̄ grece εἰκὼν dicit̄, latine similitudo, a qbusdā ꝟo dicit̄ assimilatio, a Quintiliano ꝟo libͦ 8ͦ. similitudo atqꝫ cōparatio dicit̄: q̄ (vt Ari. ⁊ Quintilianus asserūt) a metaphora differt ꝙ similitudo compareͭ rei, quā volumus exprimere: metaphora ꝟo pro re ipsa dicit̄. Vñ fit, vt in imaginibus vtamur notis assimilationis, nō autē in metaphoris. Cōparatio enim est, cum dico fecisse qd hoiem vt hoiem. Metaphora ꝟo cum dico de hoie leo est. vñ Arist. dicit. [Imago autem ⁊ metaphora est] .s. s̄m rem. [Parū enim] imago a metaphora [differt. Nā Achillē] ὡς δὲ λέων ἐπόρουσεν .i. [vt leonē irruisse] poeta [dicit, imago est, cū ꝟo] dicit̄ [leonem irruisse,] est [metaphora, cū enim vterqꝫ] .s. Achilles ⁊ leo [viribus excellat, Achillem appellauit in leonem trāsferendo.] ergo metaphora ⁊ imago idē sunt, nō differētes nisi additiōe notę similitudinis ⁊ cōparationis.

¶ Vtilis autem est imago etiam in oratione, sed raro. Poeticum enī est, ferendę tamē sunt sicut metaphorę. Metaphorę enim sunt, differentes eo, quod dictum est.

¶ De vsu imaginis pauca dicit Arist. ait enī. [Vtilis aūt est imago etiā in orōne soluta, sed raro. poeticū enī est] frequens subaudi earū vsus. [ferendę tn̄] .i. ꝑmittēdę tn̄ [sunt] in rhetoricis orōnibus [sicut metaphorę.] modicus enī earū vsus, ⁊ opportunus illustrat orōnem, frequēs ꝟo obscurat, ⁊ tedio cōplet. Continuus aūt in allegorias ⁊ ęnigmata exit, vt de metaphoris dictū est, imagines [enī metaphorę sunt differētes] a metaphoris [eo, qđ dictū est] .i. additione notę similitudinis. Ex his p3 ꝙ q̄cūqꝫ in metaphoris dicta ꝓbant̄, oīa etiam in imaginibꝰ seruāda sint, qm̄ imagines sunt ipsę metaphorę nota cōparationis solū addita, vt dictū est. Et ideo, vt metaphora tūc fit, cū ad vtrāqꝫ partē, cum ex ꝓportiōe, ⁊ ex his, q̄ sunt eiusdem generis saltē analogici dicit̄, sic imago fieri videtur. Est enim hęc vniuersalis quasi dignitas, ꝙ vz. imago sumatur in vtraqꝫ parte comparationis ex ꝓportionalibus, ac similibus.

¶ Sunt autem imagines, vt inqt Androtion ⁊ Idrieam, ꝙ similis eēt his, qui ex vinculis catulis. Illi enim irruētes mordent, ⁊ Idricā ex vinculis solutum infestum esse.

¶ De imaginibus exēpla multa afferens Arist. illud Androtionis p̄mum affert, qđ in Idricā intulit: ⁊ dic̄. [Sūt autē imagines,] plurimę, quarum p̄ma est, [vt inquit Androtion in Idriez, ꝙ similis eēt his catulis, qui ex vinculis] subaudi soluunt̄. [Illi enī] .s. canes προσπίπτοντα, vt nōnulli exponūt, eum [mordent, qui incidit] .s. vincula, qbus ligātur. [⁊ Idricā solutum infestum eē] .s. ei, q ipsum soluit. Prospiptonta enī incidētes exponūt. Sed ad verbū irruētes sonat. tūc sensus est. [Illi enim] .s. canes [mordēt irruētes] in ipsos, [⁊ Idricā solutū infestum esse] .s. irruēti in ipm. Verū exempla hęc nō facile exponūtur, qm̄ sunt mutilata, q̄ intelligi nō p̄nt, nisi ea ꝟba intelligant̄, cū qbus faciunt corpus, mō illa nō habemus. Imago tamē est canum ad Idricā, vel contra.

¶ Et vt Theodamas assimilabat Archidamum Euxeno geometriam nescienti, ⁊ ex ꝓportionali, erit enim Euxenus, ⁊ Archidamus geometricus.

¶ Assignat 2ͫ exēplum: ⁊ dicit. [Et vt Theodamas assimilabat Archidamū Euxeno geometriā nesciēti, ⁊ ex ꝓportionali] ita ad verbū dicēs, ἔστι γὰρ καὶ ὁ Εὔξενος ἀρχίδαμος γεωμετρικός. idest [est enim Euxenus, et Archidamus geometricus].

¶ Et in republica Platonis, q mortuos spoliant, eos canibus similes esse, q lapides mordent, ⁊ proiicientes non tangunt.

¶ Assignat 3ͫ exēplum: ⁊ dicit. [Et in republica Platonis, eos qui mortuos] expoliant [dicit] [canibꝰ similes eē,] qui lapides mordent, ⁊ ꝓiicientes nō tangūt.] Sic enim pānos ⁊ cętera mortuorum accipiunt, ⁊ mortuos nō tāgunt, neqꝫ accipiunt.

¶ Et vt Demosthenes in plebem, ꝙ eēt similis nauclero robusto qdem, sed surdastro.

¶ Assignat 4ͫ exemplum ex Demosthene: ⁊ dicit. [Et vt Demosthenes in plebē ꝙ esset] inqt plebs [similis nauclero robusto qdem,] q̄tenus plebs est magnę potentię, vt nauclerus robustus, [sed surdastro,] quatenus nō est capax disciplinę. Errauit autē Georgius, q trāstulit subcuruo, qm̄ grecus textus, quem habebat falsus est. Dicebat enī ὑποκύφῳ, sed correctior h3 κωφῷ .i. muto, vel surdastro: qđ mihi consonū est, qm̄ sic h3 vetus trāslatio.

¶ Et illō in carmina poetarū, formosis absqꝫ pulchritudine similia esse. Nam ⁊ illi, cū deflorwerint, ⁊ hęc soluto numero lōge alia, q̄ fuerint esse videntur.

¶ Assignat 4ͫ exemplū, ⁊ vt puto ex Demosthene ēt: ⁊ dicit. [Et illud in carmina poetarū,] eius dixit. [formosis absqꝫ pulchritudine similia esse, nā ⁊ illi] .s. formosi, qui sunt sine pulchritudine, [cū deflorwerint] .s. depositis ornamētis, [⁊ hęc] .s. carmina [soluto numero,] q est vt carminū ornamētū, [lōge alia q̄ fuerint, eē vident̄.]

¶ Et illud periclis in samios, assimilari ipsos pueris, qui panē accipiūt, sed plorātes.

¶ Assignat 5ͫ exemplum: ⁊ dicit. [Et illud periclis in samios,] qui dicit [assimilari ipsos pueris, qui panem accipiunt, sed plorantes,] quod esse poterat, ex eo quia de benefactoribus murmurabant.

¶ Et in Boetos, ꝙ silicibꝰ similes essent. Nā silices seipsas frangunt: Boeti autem aduersus seipsos pugnant.

¶ Assignat 6ͫ exēplū: ⁊ dicit. [Et] illud periclis [in Boetos,]

tos,]dixit eni3[q̄ ilicibus similes essent, nam dicebat,]ar bores alię sunt, quę vento concussę [seipsas frangunt,] atq3 deyciunt.[Boeti aūt]superbia clati[aduersus seipsos pugnāt,]atq3 certant. Ilices Aristo. gręco verbo appellat πρινους, sed virum primus sit ilex, in libello de signis tēpoꝝ dictum est. Ibi enim diximus primu3 esse aut ilicem, aut de genere ilicis.

¶ Et iterū Demosthenes in plebem, q̄ similis esset ijs, qui nausea laborant.

¶ Assignat 7^m ex Demosthene, ꝛ dicit.[Et iterum Demosthenes in plebē,]dicebat[q̄]plebs[similis esse3 ijs, qui nausea laborant]qḋ esse potuit, q̄ sicut qui nausea laborant, sunt ingeti, sic plebs illa ingeta erat, appetens semper euomere, qḋ intra habebat.

¶ Et vt Democrates oratores nutricibus assimilabat, quę deglutientes cibu3, saliua pueros inungunt.

¶ Assignat 8^m exēplu3, ꝛ dicit.[Et vt Democrates,]qui[oratores nutricibus assimilabat, quę deglutiētes cibū, saliua pueros inungunt,]nam vt nutrices maiore3 cibi partē deglutiūt, ꝛ de residuo, qḋ est quasi saliua, pueros inungunt, ꝛ mitigant, sic oratores pecunias litigantium accipiunt, ꝛ verbis eos leniunt.

¶ Et vt Antisthenes Cephisodotum tenuē, Thuri assimilauit, q̄ peremptus delectet.

¶ Assignat 9^m exēplū, ꝛ dicit.[Et vt Antisthenes, cephisodotu3 tenue3]corpore, [Thuri assimilauit, q̄ peremptus delectet,] sicut Thus cōtritū ignificat, Cephisodotus enim mortuus placebat populo. erat eni3 tyrānus.

¶ Na3 hęc oīa ꝛ vt imagines, ꝛ vt metaphoras dicere licet. quare quęcūq3, vt metaphorę dicta probantur, perspicuū, qm̄ etia3 ipsa imagines erunt, ꝛ imagines metaphorę ratione indigentes.

¶ Cum dixisset exēpla imaginū, probat illa esse bene dicta, ꝛ dicit.[Nam hęc oīa]exempla, quę ex authoribus retulim^9,[ꝛ vt imagines, ꝛ vt metaphoras dicere licet,] igit̄ sunt bene dicta, tunc cōcludit regulā vlem de imaginibus, ꝛ dicit,[quare quęcūq3, vt metaphorę dicta p̄banī, p̄spicuū, qm̄ ēt ipse imagines erunt, ꝛ] econuerso [imagines]erūt[metaphorę rōne]idest note ꝯparationis[indigentes,]addit enim imago ipsi metaphorę notam cōparationis. na3 metaphora accipit̄ cum aliqs introducit̄ sub specie alterius, vt si sub specie leonis intelligat̄ imperator. semper eni3 in metaphora pro vno alteꝝ exponitur, sed imago (vt dictū est) fit, cū aliquid cōparatur ad aliud. vt si diceres, leo est timendus, ꝛ p̄ leonem intelligerē Achillē, esset ibi metaphora. Sed si dicerē, Achilles, vt leo est timēdus, esset imago. ergo omnis metaphora est imago, ꝛ econuerso. Sola differentia est additione notę assimilationis.

¶ Veru3 oportet metaphorā, quę ex proportione ducitur, ꝛ ad vtrāq3 partem, ꝛ in ijs, q̄ sunt eiusdem generis reddere: vt si phiala liberi patris scutum est, cōmode quoq3 scutū ipsum martis phiala dicetur. Oratio igitur ex his componitur.

¶ Vltimo exponit qualis est metaphora, quę ex p̄portione ducit̄, ꝛ dicit.[Verū op3 metaphorā, quę ex p̄portione ducit̄,]verbū[quę ex proportione ducit̄,]nō additur bīę causa, qm̄ oīs metaphora ex p̄portione ducitur. Sed potius addit, vt definitio metaphorę. dicit igitur talē metaphorā oportere[ꝛ ad vtrāq3 partē, ꝛ in ijs, quę sunt eiusde3 generis reddere,]qḋ exponit exēplo, ꝛ dicit,[vt si phiala liberi patris. s. bachi scutu3 est, cōmode quoq3 scutū ipsum martis phiala dicet̄.]vt eni3 phiala est scutū bibentiū, sic scutū est phiala bellantiu3, tunc epilogat, ꝛ dicit,[oratio igit̄ ex his cōponitur,]vt diximus, na3 de imaginibus ea pręcepta seruanda sunt, quę in ipsis metaphoris seruāda esse notauit Arist. ex ijs p3 qualis esse debeat sermo scurrilis, qui risu3 aptus est p̄uocare. nā Arist. sub sermone frigido scurrilē contineri vult. Fit igit̄ primo scurrilis sermo nominū cōpositione, quę poetis cōuenit. Scḋo fit vsu vocabuloꝝ priscorum, vel aliaꝝ gentiū, vel superficialiū atq3 triuialium. Tertio fit ab vsu epithetorum, vt cu3 aut longis, aut inopportunis, aut crebris scurra vtit̄. Quarto ab vsu metaphoraꝝ, vt cū scurra vtit̄ metaphoris, quę rei, de qua dicit, non ꝯuenerint, vel cū vtit̄ metaphoris ridiculis, aut nimis inflatis, aut obscuris, simili modo abusa imaginū sermo scurrilis fieri potest, cum imago nō differat a metaphora: nec op3 vt sermo scurrilis oīa hęc simul habeat, sed vel omnia, vel plura, vel tot per quot possit risum prouocare.

qualis ēe debeat sermo scurrilis.

¶ Initiu3 autē dictionis latina lingua vti est, quod in quinq3 continetur.

De latinitate vel congruitate.

¶ Georgius vtraq3 lingua disertissimus caput hoc eē autumat de latinitate, na3 Aristo. dicit.[Initiū aūt dictionis, ελληνιζειν est,]nā ελληνιζειν gręcicare siue gręca[lingua vti]latine sonat. ꝛ q̄ nos sumus latini, quod apud gręcos vti gręca lingua est initiu3 dictionis, apud nos erit vti latina lingua. Egidius vero non imperite caput vult esse de cōgruitate, nam cū Aristo. mōstrasset dictionē oportere esse propriā, ꝛ non frigidā, restat, vt demonstret, oportere orationē esse cōgruam, cōsonat aūt hęc expositio verbis Aristo. quę vltimo loco ponētur. sed vtcūq3 caput inscribat̄, reducendo oīa, quę Arist. dicit ad normā, dicamus congruā, vel incōgruā dictione3 esse posse, aut ab ijs, q̄ extrinsecus dictioni ipsi accidūt, vt cum male, vel bene clausulę distinguant̄, aut ab ijs q̄ intrinsecus dictioni cōpetunt. Insunt aute3 intrinsecus ipsi dictioni clausulę, ꝛ clausularum partes, quę sunt nomē, ꝛ verbu3, ꝛ cętera oīa, quę grāmatici appellant orationis partes. Clausularu3 partes logici subdiuiserunt, quatenus alias determinationes, alias determinabilia vocant. Determinabilia vero p̄prie tria esse autumāt nomē, verbū, ꝛ participiū. Determinationes vero dicūt esse cęteras orationis partes. Determinabilia quide3 illa dicunt̄, q̄ participium, atq3 nomē pro noie vel epitheto, aut p̄positione determinant̄, verbū aūt aduerbio. Coniunctiones vero coniungunt interdū noīa, verbaq3, atq3 p̄cipia, non nūq3 clausulas. P̄positiones autē casus determināt. Interiectiones deniq3 signa sunt affectiones erūpentis animi vocē. Significant eni3 aut lętitiam, vt euax, aut amaritudinē, vt heu, vnde quot sunt perturbati animi motus, tot voces reddunt. dictę quoq3 interiectiones, q̄ orationē ipsa3 interrūpant, vel q̄ interiacīātur, aut interponant̄ in oratione. p3 itaq3 orationis partes alias esse determinationes, alias esse quę determinātur. ꝛ licet de his spectet ad grāmaticos, quę tū tātus vir in doctrina non spreuit, breuibus attingamus. Illud est attendēdū Arist. determinationes oēs, quę sunt pręter nomē, verbū, ꝛ participiū, vocasse cōiunctiones, q̄ earū officiū in cōiunctione vel cōiungendo ꝯsistat. Vn pręs

mittens suaz intentionẽ dicit.[Initiũ aũt] ꝛ potissimuz fundamẽtũ, αρχη enim pro principali fundamẽto accepit,[est vti latina lingua,] idest latinitate, vel cõgruitate:[qđ in quinq;] instructionibus vel locis [continetur,] vel in quinq; capitibus habetur.

Primũ quidẽ in coniunctionibus ipsis, si assignauerit quis eas, vt aptę fieri ad inuicez sunt priores posterioresve: vt nõnullę exflagitant, quẽadmodum ad ipsum quidem, ipsum autẽ, vel vero consequitur.

Nunc Aristo. exequit̃, ꝛ circa determinationes, quas hic Arist. cõiunctiones vocat, duo loca incõgruitatis notat, primũ quidẽ circa ordinẽ coniunctionũ, cum. vz. nõ eo ordine in clausulis collocant̃, vt pręcipit elegantia, ideo dicit.[Primũ quidẽ] .i. prima quidẽ incongruitas siue prim⁹ locus incõgruitatis a puerso ordine cõiunctionuz [in cõiunctionibus ipsis est] cõiunctiones enim determinationes vocat oẽs, quę sunt pter nomẽ, ꝛ verbũ, ꝛ participiũ. ꝛ exponit oppositũ p suũ oppositũ. vz. incõgruitatẽ p cõgruitatẽ, ꝛ dicit. [si assignauerit qs eas,] vt[aptę fieri adinuicẽ sunt priores, posterioresve vt nõ nulla] .i. vt nõnullę elegantię[efflagitant.] Id enim qđ in his exposcit elegantia, in dictione ipsa statuendũ est. [vt qm̃ ad ipsum quidẽ, ipsum aũt, vel vero consequit̃] idest elegantia efflagitat vt sequat̃ ipsum aũt, vel ipsuz vero, ideo in clausulis hic ordo est seruandus. Hęc enim dictio incõgrua est, aĩalium aliud vero irrationale, aliud quidẽ rationale, qm̃ ipsum quidẽ non primo loco acceptum est, hęc vero cõgrua aĩalium aliud quidẽ irrationale, aliud vero rõnale. Coniunctiones igit̃ eadẽ ratione, ꝛ pręposiționes, ꝛ epitheta, ꝛ pnomina, ꝛ aduerbia, ꝛ interiectiones cũ nominibus, ꝛ verbis, ꝛ participijs, ꝛ cuz clausulis ita statuẽda sunt, vt elegantia pręcipit. Aristo. eniz pceptũ, qđ de coniũctionibus ipsis tradit intelligẽdũ esse cẽsei in oibus alijs ſm elegantię vsum. arbitror ẽt ita de verbo, ꝛ noie esse subaudiendũ. nam elegantia flagitat, vt verbũ vltimo loco clausulę cõstituat̃, aliqñ post multas interpositas clausulas, verũ de his ad grãmaticos, satis sit aũt nobis Aristo. pręceptũ exposuisse. hęc de pma incõgruitate, cõgruitate satis. Circa hoc primũ pręceptũ siue locũ incõgruitatis multa dici prit, vt ẽt grãmatici dicũt, tñ qnędã non sunt sub silẽtio prętereũda. quare dicamus tunc cõgruitatẽ fieri ab ijs, quę intrinsecus insunt orationi, qñ fit pp dictiones, quibus, vt partibus materialibus oratio cõponit̃. Fit autẽ congruitas ab ijs, quę extrinsecus adueniũt, nõ solũ ex ijs, quę diximus, sed ẽt, qñ bene scribit̃, vt dictio sit legibilis, ꝛ ad hoc ortographia pdest, ac ẽt bene proferat̃, ad qđ pdest peritia accẽtuũ vltra ea pręcepta, quę assignat Aristo. ꝛ qr scriptura, ꝛ platio sunt accidẽtia, quę extrinsecus orationi accidũt, ideo fortasse hęc vocat Aristo. q̃ extrinsecus ↄpetunt orationi. Iterũ dicamus apud Aristo. eo tẽpore tres partes orationis fuisse vsui nomẽ. vz. verbũ, ꝛ coniũctionẽ, qm̃ cęterę ea ętate non erant repertę, qđ ex Quintiliano lib⁹ p titulo de grãmatica patet, quare de cõiunctionib⁹ Aristo. loqui intelligere potes, non de determinationibus omnibus, quod ẽt interpretatio Frãcisci philelphi etiã sentit. Hęc de primo incongruitatis loco, dicta satis. ¶ Quo vero ad verba attinet in codice nostro legunt̃ hęc verba και ο ετι, in alijs codicibus loco του ετι, legitur γαρ, sed in codicib⁹ correctoribus nullum horuz habetur. ꝛ sic transtulit Georgius, ꝛ mihi placet.

Oportet autem ita eas collocare, vt facile memoria teneãtur, ꝛ neq; longo interuallo redire, neq; coniunctionẽ aliam prius q̃ necessariam reddere.

Assignat scđm locũ incõgruitatis, qui ẽt accipit̃ ab ipsis cõiunctionibus, quo ad ipsuz interuallũ atq; multitudinẽ, ꝛ dicit.[Opz aũt ita eas] .s. cõiunctiones [collocare, vt facile memoria teneant̃,] hoc autẽ vt inquit fit, cum[ꝛ neq; interuallo longo redire] est, idest cuz neq; longo interuallo redimus.[neq; coniunctionẽ aliã] interponimus[prius q̃ necessariã] sit[reddere,] cũ enim inter principale verbũ, ꝛ eius suppositũ nomen, multę interponũtur coniunctiones cũ difficultate redimus cõiungẽtes suppositũ cũ suo verbo. Pręterea cuz interponimus aliquã coniunctionẽ prius q̃ necessariaz reddamus, ẽt cum difficultate redimus, Hinc grãmatici bene pręcipiũt non esse longam parenthesim interponẽdaz, ꝛ sententiam vno spiritu debere comprehendi.

Quod tamen quãuis rarius, commode fit hoc pacto, Ego vero postq̃ mihi nũtiatum est (venit eniz Cleon ꝛ rogans, atq; orans) profectus sum, eos mecũ accipiens. Nã hic multę ante redditionez verbi interiectę sunt coniunctiones, q si longior interpositio fiat ab eo verbo, quod est profectus sum, obscura erit oratio. Vnuz itaq; est, vt coniunctiones bene disponantur.

Nũc ea, quę dixerat, exponit per exẽplũ, ꝛ dicit. [Qđ tñ quãuis rarius, cõmode fit hoc pacto, Ego vero postq̃ mihi nuntiatum est, (venit enim Cleon, ꝛ rogans, atq; orans) pfectus sum eos mecũ accipiens.] hęc est clausula, đ qua dicit,[nã hic] .i. in hac clausula[multę ante reddirionẽ verbi] pfectus sum,[interiectę sunt cõiunctiones,] ideo vult hic hanc esse obscurã, ꝛ addit, [q si longior interpositio fiat ab eo verbo, qđ est pfectus sum,] oratio erit obscura immo obscurior. Tum epilogat primũ locuz, qui accipiebatur ab interiectionibus, ꝛ dicit, [vnũ itaq; est] .s. locus,[vt cõiunctiones bene disponãtur.] Secabat̃ autez hic locus, adhuc in duo particularia loca, de quibus hactenus.

Scđm vero cum per propria, ꝛ nõ per ambientia vocabula dicimus.

Cum assignasset primũ locũ ab ipsis cõiunctionibus, nũc assignat scđm locũ a pprietate vocabuloꝝ, ꝛ dicit. [Scđm vero, cuz per ppria, ꝛ non per ambientia] .i. cõia [vocabula dicimus,] ppria vocabula sunt, quę rei ipsi accõmodata sunt, ambientia vero, quę pluribus rebus sunt cõmunia, non eniz si vellemus dicere hoiez, cõmode diceremus aĩal, est enim aĩal cõe vocabulum, neq; si togam dicere vellemus, vestẽ cõmode diceremus, verũ cũ latinitas vocabulũ nõ hz, per circuitionẽ orator describere dz, vt de multis Cicero fecit.

Tertium non per ambigua nisi cõsulto ita quispiam faciat. qđ faciunt qui, cum nihil habent dicere, aliquid tamẽ se dicere simulant: vt in poesi dicunt.

Nunc assignat tertiũ locũ ab ambiguitate vocabulorum, ꝛ dicit.[Tertiũ] quo euitatur incõgruitas, est cum [nõ per ambigua] dicimus, ambigua vocabula sunt, q̃ in multiplicẽ significationẽ trahi possunt, clausulę enã

ambiguę sunt similiter, quę in plures sensus referuntur, vt illud, ibis redibis non morieris in bello, & illud, aio te Eacida Romanos vincere posse. addit Aristo. [nisi cõsulto ita quispiã faciat, qd faciunt, qui cũ nihil habent dicere] s. certi, [aliquid tñ se dicere simulant,] vt videantur non defecere quęstiuis. [vt in poesi dicunt,] poetę enim sępe scribunt, q̃ ignorantiã ex vbertate linguę dicũt, q̃ nesciunt.

℄ Vt Empedocles, decipit enim per circuitionem, cum sit crebra.

℄ Nunc ponit exẽpla eorum, qui vsi sunt hac obscuritate, & dicit, [vt Empedocles] vsus est in sua poesi, & reddit rationẽ, & dicit, [decipit enim] empedocles ipse [per circuitionem] loquens, [cum] circuitio qua vtitur, [sit crebra,] & obscura.

℄ Et vt patiuntur auditores, qd multi ex diuinatoribus, annuunt, cum dicunt ambigua, Crœsus cum Alym traiecerit, magnũ principatum delebit.

℄ Nunc ponit exẽplum ex iis, qui oraculorum respõsa audiunt, & dicit. [Et vt] etiã hunc modũ obscuritatis [patiuntur auditores] s. illorum, quę dant oracula, hi enim prędicũt ambigua, & obscura: & addit hoc etiam annuere augures, & dicit, [qd] idest quaz obscuritatẽ [annuũt multi ex diuinatoribus] per auguria, vel per alias vias, [cum] prędicẽdo [dicũt ambigua,] hoc pacto, [Crœsus cum Alym traiecerit, magnum principatum delebit.]

De arte diuinandi,

℄ Et omnino qñ minor cõmittitur error, diuinatores per rei obliqua dicũt, itaq3 cõtinget aliquem in ludis paria, vel imparia dicere magis, q̃ quot h3, & qñ erit, magis q̃ qñ erit, quocirca aruspices non determinant quando. Hęc igitur omnia, hisq3 similia fugiẽda, nisi quis studio faciat.

℄ Tunc quasi exponit modũ, quo vtuntur diuinatores, & dicit. [Et oino, qñ minor cõmittitur error] dicere nõ per res ipsas in se, sed per ea, quę circuũt rem, ideo [diuinatores per] των λοξων του πραγματ, idest [per rei obliqua dicũt] s. prędicẽdo, & per rei obliqua intelligit ea, quę non tangunt rem in se, sed a lateribus, propterea concludit de iis, qui per numeros ludũt, & de ipsis diuinatoribus, [itaq3 cõtinget aliquẽ in ludis,] qui fiũt per numeros, [paria, vel imparia dicere magis, q̃ quot h3] s. in manu, vel in aliquo loco abscõso. [Et] etiã cõtinget dicere diuinatoribus [qñ erit, magis q̃ qñ erit,] tunc dat artẽ, qua vtuntur aruspices, & dicit, [quo circa aruspices nõ determinãt qñ] s. hoc vel illud venturũ est, tunc concludit propositum, & dicit, [hęc igitur oia, hisq3 similia] in rhetoricis orationibus [fugienda] sunt, [nisi quis studio faciat,] vt in re diuinaria. Ex his p3 hęc tria loca pertinere ad dictionis perspicuitatẽ. Dictio enim perspicua est, cuz in ea cõiunctiones bene cõstituentur, & cum propriis vocabulis erit constituta, & cum non ambiguis erit affecta vocabulis.

aruspices χρησμολογοι fatidici

℄ Quartũ, vt Protagoras nomina generis distribuebat, masculina, & feminina, & vascula, naz hęc quoq3 recte op3 reddere. hęc Aristo progressa, allocutaq3 recessit.

vascula σκευη instituta

℄ Cum assignasset tria loca, quę attinẽt ad perspicuitatẽ dictionis, nũc assignat quartũ & quintũ, qui sunt latinitatis circa solęcismũ fugiendũ: & ita assignat quartũ, & dicit. [Quartum] s. quartus locus est, [vt] subaudi orator [nola,] & epith. ta [generum] distribuat, mõ quo [distribuebat Protagoras,] vz. [masculina] cum masculinis, [& feminine] cũ femininis. [& vascula] idest neutra cum neutris, neutra enim σκευη idest vascula vocat, qz neutra cõcipiuntur indifferẽter ab omni genere, cuius rationem affert, & dicit, [nam hęc quoq3 recte op3 reddere,] alioquin esset solęcismus, & assignat exemplum, & dicit, [hęc Aristo] loquens. vz. de muliere, quę est feminini generis, [progressa, allocutaq3 recessit,] In hac eniz locutione seruata est concordantia in genere.

℄ Quintum, vt multa, & pauca, & vnuz recte dicantur. Cũ aũt aduenissent, verberarũt me.

℄ Hic assignat qntũ locũ, qui attinet ad latinitatẽ, circa solęcismũ fugiendũ quantũ ad cõcordantiã in numero, & dicit. [Quintũ] i. qntus locus cõgruitatis est, [vt multa, & pauca, & vnũ recte dicantur.] multa quidẽ cuz epitheto participio, vel verbo plurali, pauca. s. duo cuz epitheto participio, vel verbo duali, vt est mos apud gręcos, vnũ deniq3. s. singulare cuz epitheto, participio, vel verbo singulari, vt in illo exẽplo, [cũ autẽ aduenissent, verberarũt me,] vbi p3 cõcordantia in numero. ex Quintiliano etiã lib° p titulo de grãmatica habes eĩ priscos latinos vsos esse numero duali in his vocib° amauere, scripsere, nã amauerũt, & scripserũt pro numero plurali vsi sunt. quibus tñ vocibus nũc indifferẽter ponimus duo vel plura significãtes. ¶ Quo Aristo ad hęc duo vltima loca attinet, attendendũ, naz Frãciscus philelphus vir nõ imperitus velle vĩ in quarto loco per nomina generũ, generalia noia, naz hęc siue masculina, siue feminina, siue neutra, distribuere op3, ac determinare, ne obscura sit dictio. vt si dixero placet mihi aial, obscura erit oratio, nisi addidero rõnale, simili modo si dixero placet mihi planta, nisi dixero ficulna, oratio obscura erit, hęc expositio placeret, nisi exẽplum Aristo. esset ad aliã expõnẽz accõmodatũ. Simili modo nõ recte Frãciscus quintuz locũ intellexit, cum voluerit Aristo. non de concordantia in numero esse locutũ, cuz hęc cõsideratio nõ oratorum sit, sed grãmaticorum: sed de recto ordine partiũ esse locutũ, verũ hęc expositio est ɔtra exemplũ, qd Aristo. affert in textu: vt diximus. & sic ad oratorẽ etiã spectãt ea, quę dicuntur in grãmatica, qd Quintilianus innuit, qui de grãmatica egit. Quare in hoc quinto loco itelligẽda est alia cõgruitas, quę sit ex parte casuum, vt ea, quę sit ex parte regiminis, nam si verbũ requireret post se accusatiuũ, & adderetur alius casus, dictio esset incongrua.

℄ Vniuersaliter aũt oportet facile lectu, atq3 dictu esse, quod dicitur.

facile lectu ευαναγνωστον facile legibile facile dictu ευφραστον facile edisseri

℄ Cuz dixisset de iis, quę intrinsecus congruã orationẽ reddũt, nunc de iis dicit, quę extrinsecus ɔgruã orationẽ, vel incõgruã faciunt, quę oia vno loco cõplectitur, & dicit, [vt autez op3 facile lectu] esse, qd dicitur, [idest orationẽ rhetoricaz, si scribitur, [atq3 facile dictu esse,] si voce viua profertur, op3 itaq3 si oratio ipsa rhetorica scribitur, vt facile legatur, si autẽ voce proferatur, vt sit dictu, prolationeq3 facilis, hic ergo locus generatim omnia, quę extrinsecus orationem reddunt congruam, vel incongruam, complectitur.

℄ Id autẽ multę coniunctiones non habẽt.

℄ Cum vno loco cõplexus sit oia, quę extrinsecus orationẽ reddunt cõgruã vel incõgruam, nũc speciatim tãgit illa, assignans primũ locũ a multitudine coniunctionũ, & dicit. [Id aũt] s. facile lectu, atq3 facile dictu [mul-

ac coniunctiones non habēt, que in rhetorica oratione ponunt. Si enim oratio multas tales habeat, nec legi, neq3 proferri facile pōt. ergo ab opposito, q̄ caret tanta coniunctionū multitudine lectu, atq3 prolatione facilis erit.

¶ Neq3 ea, q̄ non facile pūctis distincta sunt.

¶ Nunc assignat scdm locū a facili, difficiliq3 partiū distinctione, τ dicit. [Neq3 ea, q̄ non facile punctis distincta sunt,] hn̄t, vt facile legant, vel proferant. per q̄ dat intelligere facile orationē legi, aut proferri cum clausulę, quas h3, bene facileq3 distinguant. v3. suis pūctis, suis lineis, suis comis, suis suspēsiuis, suis interrogationibus, suis periodis, sua parenthesi, suisq3 alijs huius generis, vt precipit elegantia ipsa.

¶ Veluti quę Heracliti. ea eni3 quę Heracliti sunt, pūctis distinguere arduū est, qm̄ non patet vtri adiaceant priori ne an posteriori, veluti statim in ipsius libri initio. ait enim rationis decētis semp iprudentes hoīes fiunt. dubiū eni est ipm̄ semp cū quo attribuēdū.

decentis δέοντος opportune.

¶ Nunc affert exēplu3 ex his, quę Heraclitus dicit, quę obscura sunt ob mala pūctuationē, τ dicit. [Veluti quę Heracliti] sunt, obscura sunt, [ea eni3 q̄ Heracliti sunt, punctis distinguere arduum est,] τ ob id sunt obscura. [qm̄ nō patet vtri adiaceāt] verba, q̄ ipse dicit, [priori] s. verbo, [an posteriori: veluti statim in ipsius libri initio,] habet hęc obscuritas, [ait enim] του λογου του δεοντος αει αξυνετοι ανθρωποι γιγνονται idest rationis dicētis semp imprudētes hoīes fiunt, [dubiu3 eni3 est] in hac clausula [ip3 semp cū quo attribuendū,] vtrū cū verbo [decentis,] an cu3 verbo [imprudentes.] Igit hęc Heracliti clausula est obscura.

¶ Adhuc aūt ipsum nō reddere solęcismum efficit, nisi cōiunxeris vtriq3 qd̄ congruit. vt aut sonū aut colorē, hunc quidē videns, non cōmune est, illū autē sentiens cōmune est.

¶ Nunc assignat tertiū locū, τ dicit. [Adhuc autē ipsum nō reddere] ppriè, τ distincte partes partibus [efficit solęcismū] hoc est orationē nec lectu, neq3 prolatione facilem. [nisi cōiunxeris vtriq3 qd̄ cōgruit. vt] in illa clausula, oē aīal indicat [aut sonum, aut colorē, hunc quidē videns, non cōe est,] sed colori accōmodatū, [illum autē] s. sonū [sentiens, cōe est.] In hac enim clausula sonum τ colorē oratio non bene cōiungit. nam nec videre, neq3 audire cōe est oībus sensib⁹, sentire vō est cōe, ideo d3 hoc pacto legi, oē aīal indicat sonum τ colorē, hūc qdē3 videns, illū vō audiens. Hoc enim pacto oratio vtriq3 sua congruentia coniungit.

¶ Obscurū ēt est, cum dicis non apponēdo, sed multa interferendo hoc pacto, debebam enim cū disputassem cū illo, hęc atq3 hęc, τ sic, progredi. Sed non hoc pacto, debebam enim progredi cū disputasse3 sic hęc, τ hęc, τ hoc modo factum est.

¶ Nunc assignat quartū locum, τ dicit. [Obscurū etiam est] dictu, atq3 lectu, qd̄ dr̄ ab oratore [cū dicis nō apponēdo,] qd̄ debes stati3 apponere. [sed multa interferendo hoc pacto, debebā eni3 cū disputassem cum illo hęc, atq3 hęc τ sic, progredi,] hoc enim mō hęc clausula est obscura, qz illud verbū progredi non statim addit illi verbo debebā, [sed non hoc pacto] erit clausula obscura, [debebā eni3 progredi, cū disputassem sic, hęc τ hęc, τ hoc modo factu3 est,] τ sic clausula perspicua est, quia in ea copulatur qd̄ debet copulari; τ modo quo d3 copulari. Hęc de congruitate.

¶ Dictionis vō longitudinem faciunt hęc, si oratione loco noīs vtaris, veluti si non circulū, sed superficiē dicas, in qua mediu3 ab extremis ęqualiter vndiq3 distat: cuius cōtrariū breuitatē efficit, si pro oratione nomen.

De lōgitudine τ breuitate dictionis.

¶ Egidius de dictionis ornatu nūc Aristo. agere asserit, cuius partes tres esse autumat, dictionis lōgitudinē vel breuitatē, dictionis decoꝝ, atq3 tertio dictiōis numeꝝ, vel harmoniā. q̄ Aristo. putat de dictionis dimēsione, q̄ in ornatu obtinet primū locū, vocat aūt Ari. ογκον της λεξεως, qd̄ verbū amplitudinē dictionis trāstulit Georgius, τ mihi nō placet, na3 amplitudo apud oratores significat dignitatē, authoritatē, τ maiestate3, q̄re melius longitudinē aut plixitatē dicerē, cuius 3rium est breuitas, hanc longitudinē vel plixitate3 Aristo. locis tot in dictione accidere arbitrat, totidēq3 breuitatē, quoꝝ locorū primū assignat, τ dicit, [Dictionis aūt] i. orōnis rhetoricę [longitudinē faciunt hęc] quatuor, quoꝝ primu3 assignat, τ dicit, [si oratione loco noīs vtaris,] τ per orationē descriptionē, vel definitionē noīs intelligit, [veluti si nō circulū, sed superficiē dicas, in qua mediu3 ab extremis ęqualiter vndiq3 distat, cuius 3rium] s. nomē pro oratione si accipit, [breuitatem efficit,] vt si pro descriptione circuli vtamur circulo. hęc de primo loco.

¶ Et si turpe, aut indecoꝝ. na3 si orationi turpitudo inest, nomen. Si vō nomini, orationem dices.

¶ Assignat scd3 locū ab ipsa locutione turpiū, τ dicit, [τ si turpe, aut indecorū,] subaudi fit in rhetorica disceptatione, considerādu3 fit ne turpitudo nomini, an descriptioni, [nam si orationi,] sive descriptioni [turpitudo inest, nomē] loco orationis [dices, si vō] turpitudo inerit [nomini orationē dices] loco noīs. τ sic facies lōgā, vel breuē dictionē. verbi cā, qm̄ in noīe penis est turpitudo, loco penis dicimus mēbrū genitale, qd̄ est oratio, silr̄ qz in hac oratio Socrates supposuit penem in vterus Santhippes, est turbitudo, dicemus loco illius orationis supposuit penem in vterum, cognouit, quod est vnum simplex verbum.

¶ Et si metaphoris, vel epithetis manifestaueris cauendo id, qd̄ est poeticum.

¶ Tertius vō locus, quo dictionē efficies lōgā, est. [Et si metaphoris, vel epithetis] nomē rei ipsius [manifestaueris. cauēdo] tn̄ [id, qd̄ est poeticū,] vtputa vtendo obscuris, vel ampullosis metaphoris. Simili mō fit p epitheta, cōtra autem dictio fit breuis.

¶ Et si multa feceris, vt poetę effecerunt, qui cum vnus sit portus, tamē dicunt portus in achęicos, τ tabulatę multę ianuę plicatę.

¶ Quartus locus, quo dictionē efficies longa3 est. [Et si multa feceris,] τ in plurali loquaris de rebus, dictio videbit lōga, [vt poetę effecerūt, qui cu3 vnus sit portus, tamē] in numero plurali [dicunt portus in achęicos, τ] cum vna sit ianua, dicunt, [tabulatę multę ianuę plicatę,] quę verba grece sunt, και δελτου πολυθυροι διαπτυχαι, sic igitur per numerum pluralē dictio fit longa, per singularem vō breuis.

¶ Et si non connectendo, sed vtrilibet vtrili

bet dices, vxoris nostre, et vxoris tue, contra vero, si breuiter nostre tueque vxoris.

¶ Quintus locus est a conexione, nam amplitudinem et prolixitatem facies, si non connectendo dices vxoris nostre, et vxoris tue, vnde dicit. [Et ipse facit longitudinem,] si non connectendo, sed vtrilibet vtrilibet dices, vxoris nostre, et vxoris tue, nam duobus pronominibus coniunxisti duo nomina] contra vero, si breuiter [diceres] nostre tueque vxoris, quia duo pronomina vni nomini connexa sunt.

¶ Et si cum coniunctione dicis, si autem breuiter, absque coniunctione, sed non inconnexa, hoc pacto profectus, et allocutus sum, profectus allocutus sum.

¶ Sextus locus accipitur a copulatione, et dicit. [Et si cum coniunctione] id est cum nota copulationis [dicis,] in dictione erit prolixitas, [si autem] in dictione volueris dicere [breuiter,] dicas [absque coniunctione] id est absque nota copulationis. [sed non inconnexa] id est sed non ea dicas, que non sunt apta connecti, sunt enim quedam nomina, vel epitheta, vel clausule, que non sunt apte connecti, nam si dixero Socrates laborauit, et Plato disputauit, hec ad vnum connecti non possunt. et dat exemplum et dicit, [hoc pacto] in dictione erit prolixitas, [profectus, et allocutus sum,] nam est in dictione nota copulationis, si vero dixero [profectus allocutus sum.] breuis ero, quia in dictione non est copulationis nota.

¶ Et illud Antimachi vtile, si que non sunt, ea dicis, quod ille facit de Teumesso, modicus quidam ventosus collis. Crescit enim sic in infinitum tam in bonis, quam in malis, si vtroque modo sit vtile/quo modo non se habet.

¶ Septimus locus a modo loquendi per contrarium, quem sic dicit. [Et illud Antimachi vtile] subaudi est ad breuitatem, [si que non sunt] id est si ea, que dici possunt per negationem, [ea dicis] id est dicis per affirmationem. [quod ille] id est Antimachus, [facit de teumesso] id est monte, quem cum describeret, dicit, [collis quidam modicus ventosus,] hec locutio breuis est. Contra autem si hec per negationem dicis, prolixitas erit, vt si sic dixero, collis quidam non immodicus, neque inuentosus. [Crescit enim sic in infinitum, tam in bonis, quam in malis.] si loquimur, quia in infinitum possumus prolongare sermonem describendo aliquid negatiue. quippe cum infinita possint remoueri ab eodem. Addit hoc argumentum fieri posse [si quo modo se habet, vtroque modo sit vtile] idest si in vtroque sensu idem significetur. Non ignorabam enim et sciebam pro eodem accipitur. similiter non imperitus, et peritus idem significant. Quando ergo quod negat, idem significat cum eo, quod affirmatur, tunc vtilis est hic locus vel ad prolixitatem, vel breuitatem.

¶ Qua ex re et nomina poete deducunt, vt illud harmoniam insidem, et alyram. Priuatiua enim inferunt, quod maxime in metaphoris, que ex proportione sumuntur, probari solet, vt si quis tubam esse dicat cantum insidem.

¶ Ex his que dixit, quasi inferendo dicit. [Qua ex re et nomina poete deducunt] scilicet priuatiua, vt facere possint locutionem breuem, et longam, [vt illud] poetarum cum dicunt [harmoniam insidem] id est sine cordis, [et] harmoniam [alyram,] idest sine lyra et dicit rationem. [Priuatiua enim inferunt] hec nomina, non autem negatiua. et exponit in quibus potissimum hec locum habent, et dicit, [quod maxime in metaphoris, que ex proportione sumuntur, probari solet,] et affert exemplum, et dicit [vt si quis tubam dicat cantum insidem,] et sine cordis. igitur nomina sunt multiplicia, quia sunt affirmatiua, et negatiua, et priuatiua, affirmatiua, vt lyratus, priuatiua, vt alyra, vel inlyratus, negatiua, vt non lyratus. His enim omnibus vtimur, affirmatiuis quidem, cum breues esse volumus, priuatiuis per modum negationis, cum prolixiores sumus, dicimus enim cantum non inlyratum, et est prolixus sermo, et dicimus cantum lyratum, et est sermo breuis. similiter de negationibus dicere possumus.

insidem / ἄλυρον / sine lyra / sine cordis

¶ Decorum autem habebit dictio si et affecta sit, et morata, et rebus accommodata.

De decoro. / affecta / παθητικὴ / passionis illatiua.

¶ Nunc de dictionis decoro, vbi id repetendum, quod superius diximus, tria debere oratorem prestare, docere quod dilucide dicendo consequitur, mouere, quod per orationem affectam perficit, et delectare, quod per orationem moratam, ac accommodatam sibi comparat. oratio igitur sit dilucida, vt doceat, sit affecta, vt moueat, sit morata, ac accommodata vt delectet, hec Quintilianus lib° 3° titulo quibus contineatur omnis ratio dicendi, vbi esset inquit, quod cum oratio constet ex his, que significantur, idest ex rebus, et ex his, que significant, idest verbis, oratio tunc erit accommodata, cum pro rerum qualitate verba accommodantur. nec putes affectus vbique locum habere, vt 2° lib° diximus, sed quocunque irrumpunt, plurimum valent, nam vt Quintilianus inquit lib° quinto titulo de probatione artificiali, per affectus laudamus, incusamus, augemus, minuimus, describimus, deterremus, querimur, consolamur, hortamur. Dicit itaque Aristo. [decorum autem habebit dictio, si et affecta sit, et morata, et rebus accommodata,] decorum Arist. vocat πρέπον, quod antiquus interpres decentiam exponit. verbum affecta παθητικὴ est, quod passionis illatiua exponit antiquus interpres, morata grece dicitur ἠθικὴ, accommodata vero ἀνάλογον dicitur. Causa autem, quia dictio potest considerari ex parte auditoris, et sic opus est, vt sit affecta, et ex parte dicentis, et sic oportet esse moratam, et ex parte rerum, de quibus est, et sic oportet esse accommodatam rebus.

¶ Accommodata quidem, si non sit humilis in rebus magnis, nec in paruis ampla, neque in vilibus verbis ornata.

¶ Quia tribus locis decorum orationis descripsit, nunc de primo loco inquit. [Accommodata quidem si non sit humilis in rebus magnis,] arduisque, [nec in paruis ampla,] atque excelsa, [neque] sit [ornata in verbis vilibus,] sic enim accommodata erit rebus, de quibus est.

¶ Alioquin comedia videretur, vt apud Cleophonem, dixit enim nonnulla similiter, ac si diceret, venerabilis ficus.

¶ Cum dixisset verbis vilibus non esse ornandam dictionem, probat, et dicit. [Alioquin comedia videretur,] que solet verbis vilibus ornata esse. [vt apud Cleophonem, dixit enim] Cleophon [nonnulla] verba vilia, vt ornaret suam orationem comicam [similiter ac si diceret, venerabilis ficus,] vbi intelligas grecum textum, quem transtulit Georgius, esse corruptum. legebatur enim σύ, pro tu, et debet legi σῦκη pro ficu, et sic habet vetus translatio.

¶ Affecta vero, nam si contumelia sit, iratorum dictio, si impia, ac turpia, moleste ferendo, ac caute dicendo. si laudabilia, cum admiratione, si miserabilia, humiliter: et in aliis similiter.

¶ Hic est locus decori secundus, quem sic dicit, [Affecta vero] dictio erit, [nam si contumelia sit,] de qua subaudi conqueritur orator, [iratorum dictio] est ab eo habenda,

[si impia, ⁊ turpia]sint ea, de quibus orator conqueritur, [moleste ferendo, ac caute dicendo]dictio ab eo habeatur. [si laudabilia]sunt, de quibus dicit, [cũ admiratione]sit dictio. [si miserabilia]sint, de quibus dicit, [humiliter]dictio habẽda est, [⁊ in alijs similiter,]quoniaʒ semper ex modo loquẽdi orator dʒ se conformare affectibus, ad quos mouet auditores. ⁊ ppterea vt Quintilianus inquit lib° 4° titulo de narratione affect⁹ in narratione, ⁊ maxime in peroratione mouebimus. Ex autẽ ex mõ loquẽdi moueanᷣ auditores, lectio tragica ostendit, quę mortua mouet auditores, quanto magis lectio oratoruʒ viua mouebit cuʒ qua solent corporis motus admouendum accõmodari.

¶ Accõmodata aũt dictio rem quoqʒ ipsam reddit verisimileʒ. qm̃ decipitur aia, tanq̃ʒ a vere dicente, quippe cum in talibus sic se habeant, vt putent ita se habere, quo mõ qui dicunt etiam si res non ita se haberent.

¶ Declarat qd̃ dixerat, ⁊ dicit. [Accõmodata aũt dictio rem quoqʒ ipsaʒ reddit verisimilẽ, qm̃ decipiᷣ anima] audientiũ ab oratore, [tanq̃ʒ a vere dicente,]qui tñ non vere, sed simulate dicit, cuius rõnẽ affert, ⁊ dicit, [quippe cuʒ]audiẽtes ipsi[in talibus] dictionibus simulatis [sic se habeãt].i. sic illis simulatis dictionibus disponãtur, [vt putent ita se habere].s. res, de quibus dicit oratores, [quo mõ qui dicunt]affirmant esse. [ẽt si res,] de quibus dicũt, [nõ ita se haberẽt.]quare verba illa affecta tantam vim habent, vt cogant auditores credere, vt orator persuadet.

¶ Simul quoqʒ cõpatitur, qui audit ei semper, qui affecte loquitur, etiam si nihil dicat, quapropter multi clamantes terrent.

¶ Scd̃o idem declarat ex re ipsa in effectu, ⁊ dicit. [Simul quoqʒ cõpatiᷣ qui audit ei semp, qui affecte loquitur,]hoc enim ex experientia ipsa pʒ, experientia enim docet audienteʒ semper cõpati ei, qui affecte dicit, [ẽt si nihil dicat,]idest ẽt si nesciat psuadere. cuius signuʒ affert ⁊ dicit, [quapropter multi clamantes terrent] idest mouent auditores ad terroreʒ. ergo ex affecta dictione mouetur auditor.

¶ Et morata etiaʒ hęc, quę ex signis ostensio est. Sequitur eniʒ si accõmodata est, genera singula, atqʒ habitus.

¶ Tertiũ locũ affert decori ex morata persuasione, ⁊ dicit. [Et morata etiã hęc quę ex signis ostensio est,] persuadet vi sumpta ex parte dicentis. Quę ꝟo sit morata, Aristo. dixit lib° 2°, tñ hic repetens dicit, eaʒ esse, quę ex signis ostẽsio est. qd̃ fit, cum dicẽs moratuʒ se pręfert, manifestis (vt ait) signis, [si eniʒ accõmodata fuerit]habitui vel generi [sequiᷣ singula genera atqʒ habitus,] vnicuiqʒ enim generi, ⁊ vnicuiqʒ habitui cõgruũt quedam signa, per quę dicẽs põt ostendere se esse illius generis, ⁊ illius moris, ⁊ illius habitus, est auteʒ hic locus vtilis, qm̃ non sufficit auditoreʒ afficere, sermonẽqʒ rebus accõmodare, sed opus adhuc est, vt dicens ostẽdat se per signa, ꝙ sit boni moris, boniqʒ habitus, aut saltẽʒ eius moris vel habitus sit, cuius auditor est, qʒ similes moribus, atqʒ habitibus facile congreganᷣ, ⁊ in vnum votũ se colligunt. quare si dicens per signa demõstrauerint se moratũ esse, fidem faciet audientibus qua vir bonus crediᷣ. Si autẽ per signa demõstrauerit se eius moris vel habitus esse, cuius est auditor, fidem faciet, quia similis est, atqʒ cõformis audienti, pares si quidẽ cũ paribus facile ꝯgreganᷣ. Diximus enim bifariã vtile esse cognoscere habitũ vel morẽ, vel genus audiẽtis, aut vt eligamus media, quę illis ꝯformia sunt ad psuadendũ, aut, vt per signa quędã demonstremus nos esse audientibus conformes. vtrũqʒ enim modus psuasiuus est.

¶ Dico genus, ętate quideʒ, vt est puer, vir, senex, sexu ꝟo, vt est mulier, ⁊ vir. natione auteʒ, vt Lacedęmonius, ⁊ Thessalus. Habitũ auteʒ ꝟm quẽ qualis quidam in viuendo est. non enim ꝟm omnẽ vitę habituʒ, quales quidam sunt. si ergo verba habitui accõmodabit, moratũ dicendi genus faciet. non eniʒ eadẽ nec eodẽ mõ indoctus, ⁊ doctus dicet.

¶ Nunc exponit terminos, ⁊ primo quid intelligit p genus, ⁊ dicit. [Dico genus, ętate quidẽ vt est puer, vir, senex, sexu ꝟo, vt est mulier, ⁊ vir, natione ãt, vt]est [Lacedęmonius, ⁊ Thessalus,]deinde exponit habitũ, ⁊ dicit, [habitũ autẽ]dico [ꝟm quẽ qualis quidam in viuendo est, non eniʒ ꝟm oẽm vitę habitũ, quales quidam,]&c eodẽ mõ sunt oẽs. nam alij ꝟm habitũ sunt fures, alij liberales, alij alio habitu instituti. Tunc colligit quid sit genus dicẽdi moratũ, ⁊ dicit, [si ergo habitui verba accõmodabit,]moratũ idest accõmodatũ [dicendi genus faciet,]non eniʒ accepit moratũ, vt accipitur ex parte dicentis, sed pro accõmodata, qd̃ accipitur ex parte habitus audiẽtis, probat qd̃ dixerat, ⁊ dicit, [non eniʒ eadẽ, nec eodẽ modo indoctus].s. orator, [⁊ doctus dicet,]nã doctus dicet verba accõmodata habitui, idoctus dicet verba, vt occurrũt. ergo vtile est oratoribus dicere verba accõmodata habitui audientiuʒ pp duo (vt dixim⁹) aut vt cõsimilitudine morũ, animuʒ audiẽtis lucreᷣ, aut media offerat, quę vtilia sunt ad persuadendum.

¶ Afficiũtur auteʒ aliqua ex parte auditores ea quoqʒ re, qua sermonũ scriptores nimiuʒ vtunᷣ, sʒ quis nescit, quę nemo ignorat? Cõfitebitur enim erubescendo audiẽs, ꝙ participet eo quidem, quo ⁊ cęteri omnes.

¶ Cuʒ dixisset Aristo. auditores affici quasi semp ac ille, qui affectus dicit, ẽt si non vera dicat, ⁊ probauit argumẽto sumpto a clamore, nunc probat idem argumento sumpto a mõ scribẽdi, quo vtunᷣ scriptores: ⁊ dicit. [Afficiunᷣ aũt aliqua ex parte auditores ea quoqʒ re, q̃ sermonum scriptores].s. poetę, vel oratores in disputãdo [nimiũ vtunᷣ,]vtputa cũ ex admiratione loquentes dicũt, [sed quis nescit]ea perspicua [quę nemo ignorat?] quasi dicat nullus. Cũ eñi orator sic dicit. quasi verẽdo, erubescendoqʒ [audiens]ipse [confitebiᷣ ꝙ participet] in scientia [eo quidẽ, quo ⁊ cęteri oẽs.] sciunt. Verebiᷣ eniʒ ne solus ignarus eius rei sit, quam oẽs scire orator proposuit, igitur ex mõ loquẽdi ẽt auditor afficitur.

¶ Opportune auteʒ, aut inopportune ijs vti oium geneꝝ cõe est verũ cum id in oĩ excessu sit ꝑiculũ remediũ, est, vt quisqʒ seipsum castiget, sic enim fit, vt qd̃ diciᷣ, veruʒ esse videaᷣ, non enim latebit dicentem qd̃ facit.

¶ Cum dixisset oratorem debere vti clamore vt terreat auditores, ⁊ modo loquẽdi cũ admiratione, vt cõducat auditores cuʒ rubore ad confitẽdũ, nunc addit hęc esse facienda cum moderatione, ⁊ dicit. [Opportune auteʒ]

idest

idest moderate, aut inopportune i. aut imoderate us vti oium orationu generu cõe est, et licet moderate, vel imoderate us vti sit cõe oibus orationu generibus, subaudiẽdu est, tñ moderate illis vtendu est. et qz intercedu id fit cũ excessu, naz multi valde clamant, et valde loquitur cũ admiratione, dicit, verũ cum id in oi excessu fit, quo fieri põt, pritum remediũ est, qd vulgo fertur, vt quisqz i. dicẽs seipsuz castiget, et corrigat, sic enim fit, vt qd dr verũ esse videaẽ i. audiẽtib᷒, qz cum dicẽs sic se corripiet, nõ latebit ipsz dicentẽ qd facit, psuadet eniz q̃ ipse dicẽs facit, q̃ non faceret, nisi nosceret bona esse, qui aũt scit, et q̃ psuadet, facit, semp fidẽ facit in audiẽtibus. cum eniz dicẽs censet bonus, et sciẽs, q̃ persuadet, facit, vt verum esse credaẽ, qd persuadet.

C Preterea oibus simul cõgruentib᷒ vtaris, nã sic auditorẽ arripies, dico autem veluti si aspera verba sint, voce ac vultu, ceterisqz sic vtẽdũ, vt ɔgruãt. aliogn vnũqdqz quale sit, nõ appareret, sed si alteẽ vno mõ, alteẽ autẽ alio mõ, sic faciẽdo arripies eundẽ. Si ergo lenia aspere, et aspera leniter dicuntur, nullã habebũt verisimilitudinem.

C Hic textus repit valde corruptus in codicib᷒ grecis q cõiter habẽtur, verũ in emẽdatiorib᷒ sic repies vt transtuli, Aristo. inqt cũ docuerit psuadere p affectũ, et moratã orationẽ, nũc docet aggregare oẽs modos psuadẽdi et dicit. Preterea oib᷒ simul ɔgruẽtib᷒ i. q̃ fieri pñt pter rẽ ad psuadẽdũ, vtaris ad psuadẽdũ, nã sic auditorẽ arripies ad tuũ votũ, et exponit ea quo ad aliq̃ gr̃a exẽpli, et dicit, dico autẽ veluti si aspera verba sint i. si res, q̃ p verba significãtur, sint aspere, voce i. aspera, ac vultu i. aspero, ceterisqz gestib᷒, ac modis loquẽdi asperis, sic vtendũ, vt ɔgruãt reb᷒ de qb᷒ est dictio. aliogn vnũqdqz de quo dicit orator, quale sit in re, nõ appareret in verbis psuasiuis. sed, vt inquit si alterũ i. asperũ vno modo i. aspere, alterũ autẽ i. lene alio mõ i. leniter, pnũciatur, sic faciẽdo arripies eundẽ auditorem ad tuũ votuz. ppẽa quasi epilogando dicit. Si ergo lenia aspere, et aspera leniter dicunẽ, nullã habebũt verisimilitudinez, et sic non psuadebit orator. igitur modus proferendi, et gestus congruentes rebus, multum conferunt ad persuadendum.

C Verba autem adiectiua, et cõposita, plura, atqz inusitata, ex affectu dicenti congruunt. Ignoscitur enim irato si maluz celum attingẽs, atqz excelsum dixerit. et tunc cũ iam cõmouerit, feceritqz furere auditores aut laudibus, aut vituperationibus, aut odio, aut amore, qd Isocrates fecit in panagyrico circa finẽ, fama vero atqz sentẽtia, et si qui passi sunt. Dicũt etenim similia omnes cõmoti. quare similiter dispositi hec libenter audiunt.

C Cum superius declarauerit verba composita non cõgruere rhetoricis orationibus, nunc exponit, quãdo cõgruunt: et dicit. Verba autẽ i. siue vocabula adiectiua et cõposita, que superius cõpositione plurius appellauit longa, plura, atqz insueta, ex affectu dicenti congruũt, ex affectu dicenti i. idest volenti afficere, aut ex affectu dicenti i. idest, qui dicit, et in affectu est, huic enim epitheta longa et plura, et insueta ɔgruunt, aliis autez nequaqz, et ei, qui in affectu est congruat dicere p longa, et inusitata epitheta, pbat et dicit, ignoscitur enim irato, si malum ουρανομήκης ἢ πελώριον dixerit modo ουρανομήκης, quod latine dici potest celum attingens, et πελώριον, quod latine dicit excelsum, vel ingens, adiectiua sunt cõposita. et tunc subaudi maxime, scilicet ignoscitur dicenti, qui in affectu est, dicere per talia, cuz iaz commouerit, feceritqz furere auditores, aut laudibus, quas eis attribuit, aut vituperationibus, aut odio vel amore, ad que eos cõmouit, deinde quis hac arte visus fuerit, exponit, et dicit, qd Isocrates fecit in panagyrico circa finem in verbis illis, φήμη δὲ καὶ γνώμη καὶ οἵ τινες ἔτλησαν, idest fama vero, atqz sententia, et si qui passi sunt, eo igitur paragrapho, qui sic incipit, Isocrates visus est hac arte. ppterea cõcludit, quare similiter dispositi i. auditores hec libenter audiũt, irati eniz irascibilia, et mites mansueta, et amãtes amabilia perlibenter audiunt, et consentiunt dicentibus ipsa.

C Quapropter poesi quoqz congruũt, numine enim afflata est poesis. aut ergo sic oportet, aut per ironiam, sicut Gorgias faciebat, et ea, que in phedro.

C Cum dixisset in quo casu competũt rhetoricis epitheta composita, et plura, et insueta, nunc declarat hec poesi congruere nulla habita ratione ad affectum dicentis, et dicit. Quapropter poesi quoqz congruunt i. talia adiectiua cõposita, et insueta, cuius rationẽ affert, et dicit. numine enim afflata est poesis, i. idest furore pcita. ἔνθεον enim latine furore pcitum etiam sonat. et quoniã poeta loquitur percitus furore diuino, ideo congruit ei loqui per epitheta obscura, et excelsa, qualia sunt epitheta cõposita, plura, et insueta. ppterea ɔcludit quis modus loquẽdi idoneus sit poetis, et dicit, aut ergo sic oportet i. poetas loqui per epitheta composita, plura, et insueta, aut oportet poetas loqui per ironiam. Est autez ironia figura, siue illusio, cum aliquid per contrariuz dicitur: poetis igiẽ, qui ex furore poetico loquunẽ, cõuenit dicere aut per epitheta cõposita plura, et inusitata, aut p verba ironica. non quidẽ semper, sed cum opus fuerit. Oratoribus vero dicere per epitheta composita plura, et inusitata, non cõgruit, nisi cũ in effectu existens loqtur. Tunc enim ignoscitur ei, si hoc modo loquatur. habet enim qui in affectu est, licentiosam dicendi rationẽ. subscribit authores, qui hac arte vsi sunt, et dicit, sicut Gorgias faciebat, et sicut ea, que in phedro. i. dicuntur, se habent. Hactenus de decoro.

De schemate dictionis.

C Schema vero dictionis oportet nec metricum esse, neqz sine rhythmo alterũ enim nõ verisimile fit, cum fictum esse videtur.

C Nunc de schemate dictionis pertractat Aristote. schema autẽ grece latine figura, seu cultus exponitur, est autem figura, vt grãmatici definiere, ratio dicendi aliquo artificio mutata. Est autem figura siue schema compositionis, quam Aristote. σχῆμα τῆς λέξεως vocat, idest figuram dictionis, et per dictionem orationez, quã orator dicit, intelligit. ergo schema alterum est orationis, alterũ vero dictionis simplicis, vocabuliqz, Aristote. ergo de schemate loquitur orationis, de schemate vero simplicis dictionis loquũtur grãmatici, schema cõpositionis seu orationis, Cicero vocat formam orationis libello de claris oratoribus, et si vis plura de schemate scire, lege Quintilianus libro nono titulo de figuris sententiarum, et titulo de figuris verboẽ, dicitur autem schema

orationis figura, quatenus p illam ꝯsonat oratio. ꝯsistit aūt orōnis schema, vt Arist. inqt, in duob⁹, vt nō sit metrica, ⁊ vt nō sit sine rhythmo, differūt enim hęc, nā metrū est pedū iūctura, numero modoqꝫ finita. Rhythm⁹ vo, pedum temporiqꝫ iunctura sine mō dicit, (schema vo dictionis opꝫ nec metricū esse, neqꝫ sine rhythmo,) ꝙ vo schema orationis nō debeat esse metricū probat primo, qꝛ esset tūc poema, ⁊ ita videbit fictū, qđ a rhetorica rōne alienū est, vnde dicit, (alterū enim nō verisile fit,)scilicet, vt sit metricum, (cum videat esse fictum.)

Et simul ēt distrahit, cum attendere faciat, quando rursus simile dicetur.

Scđo idem ꝓbat, ⁊ dicit. (Et simul ēt) cū hoc qđ non est ꝑsuasiua, (distrahit) i. diuertit auditorē a verborum snia, (cū attendere faciat) ad cōsonantiā, (qñ rursus sile dicetur,) ⁊ intelligit Aristo. cum dicit, (quādo rursus simile dicet,) de carminibus, quę leonina vocant, quale forsitasse illud Uirgilij, Atqꝫ rotis summas leuibus perlabitur vndas, In talibus enim finis similis est alicui dictioni, quę est circa medium.

Etiam sicut pręcones pueri pręueniunt, ⁊ illum pręoccupant, quem procuratorem eligit, qui Cleonem manumittit.

Tertio idē probat per simile, vbi fortasse annotatiōe dignū pręconia, q̄ Athenis fiebāt, fieri metricas cōsonātias, iō dicit. (Etiā sicut pueri ꝑueniunt ꝑcones,)cum audiūt eos publice ꝑconizare ꝑpca qꝛ metrice ꝑconizant, ꝑueniūt dico vociferādo ⁊ aīaduertendo cōcordantias carminū, qbus pręcones ꝑconizāt, (et)suis vocibus (ꝑoccupāt) i. non permittūt intelligi (illū, quē ꝓcuratorē) s. bonoꝝ publicoruꝫ (eligit) subaudi princeps, (q Cleonē) (qui antea erat publicus ꝓcurator) (manumittit,) ⁊ absoluit: sic supple auditores audiendo orationē metricā seipsos ꝑoccupabūt, ꝑpca qꝛ ad cōsonantiā ⁊ non ad res attēdunt. pueri igit audientes ꝑcones murmurādo circa consonantias, faciunt ne pręconiuꝫ ab alijs audiatur, ⁊ auditores attēdentes ad cōcordātias metricas se occupant circa res, ⁊ illas non aīaduertunt. ergo schema orationis non debet esse omnino metricum.

Alterū vo, qđ sine rhythmo est, interminatum est, (Oꝫ si oporteat esse terminatū, tñ nō metro.) Insuaue eni ⁊ ignotū, qđ īfinituꝫ ē.

Oꝫ aūt orationis schema absqꝫ rhythmo esse non debeat, Arist. probat, ⁊ dicit. (Alterū vo qđ sine rhythmo est, interminatū est,) idest sine cursu, rhythmus eniꝫ cursus est, sed cum oratio rhetorica debeat habere cursum aliquē, sic eni dr̄ terminata, fit vt nō sit absqꝫ rhythmo, cuius rōnē affert, ⁊ dicit, (Insuaue eniꝫ ⁊ ignotū, qđ infinitū est,) ⁊ sic oratio rhetorica erit non sine rhythmo, (ꝙ si) schema orationis (oporteat esse terminatum, tamen non metro,) oportet esse terminatū, sed rhythmo: idest cursu aliquo syllabico.

Pręterea cuncta numero terminantur.

Secundo idem probat, ex eo qꝛ oīa terminant numero, ⁊ mēsura, tunc adde, sed orationis schema est de numero oium, ergo orōnis schema terminat numero. Qđ Crassus lib⁹ pmo de oratore etiaꝫ his verbis ostēdit, est eniꝫ finitimus oratori poeta, numeris astrictior paulo.

Numer⁹ ąt schematis dictionis rhythm⁹ est, cuius mensurę decisiones sunt. Quare rhythmū quidē habebit oratio. metrum vo non habebit. poema enim esset. Rhythmuꝫ autem non omnino exquisitum, qđ erit, si ad aliquid vsqꝫ inerit.

Cum ꝯclusisset orationē rhetoricā hr̄e numerū, nunc subaccipiēdo sub ꝯclōne dicit. (Numerus autē schematis dictionis est rhythmus, cuius mēsurę decisiones) i. syllabę (sunt,) tūc ꝯcludit (quare orō rhythmū qdē habebit, metrū vo non habebit. poema eniꝫ esset,) ⁊ non oratio rhetorica. Sed qm̄ metrū ⁊ rhythmus qñqꝫ pro eodē accipiunt, addit, (rhythmū aūt) s. oratio habebit (nō oino exquisitū) s. pedaticū, (qđ erit) s. exquisitū, (si ad aliqd vsqꝫ inerit) s. pedib⁹ mensuratus. Rhythmus eniꝫ plerūqꝫ nō pedibus, sꝫ syllabis mēsurat. vñ Quintilianus lib⁹ 9⁹ sunt numeri rhythmi, qui neqꝫ finē hñt certū, neqꝫ vllā in contextu varietatē, sed qua cęperunt sublatione, ad positionem vsqꝫ decurrunt.

Rhythmorū autē, qui quidē heroicus est, amplus, ⁊ elegans, ⁊ harmonię egens est. Qui autē iambicus, ipsa dictio multoꝝ est. Iccirco ex omnibus metris iambica ex tempore maxime dicunt. Sed opus est ampliorem facere, esseqꝫ a vulgo alienam. Qui vo trochaicus tripudijs aptior est, quod ita eē, tetrametra ostendunt. Tetrametra eniꝫ trochaicus rhythmus sunt. essecꝫ a vulgo alienam [illegible] causse.

Oꝫ aūt dictio rhetorica nō hēat metrū, probat p inductionē: ⁊ dicit. (Rhythmoꝝ aūt qui qdeꝫ heroicus est, amplus ⁊ elegās, ⁊ harmonię egens est,) hoc pacto rhetorica dictio nō est. ergo rhythmus rhetoricus nō est heroicus. deinde ꝓbat ꝙ nō sit iambicus, ⁊ dicit, (qui auteꝫ) rhythmus (est iambicus, ipsa dictio multoꝝ) s. poetaꝝ (est,) nā poetę multi eo vtunt, cuius signū affert, ⁊ dicit (iccirco ex oibus metris iambica ex tpe maxie dicūt, sꝫ opus est ampliorē facere,) scilicet q̄ orōni rhetoricę conueniat, (esseqꝫ) talē cultuꝫ, atqꝫ dictionē iambicā (a vulgo alienā,) cui oꝫ oratio rhetorica esse apta. ergo dictioni rhetoricę nō cōpetit rhythmus iambicus. deinde ꝓbat, ꝙ rhetoricus rhythmus non sit trochaicus, ⁊ dicit, (qui vo trochaicus) rhythmus est, (tripudijs) i. saltib⁹ (aptior est, ꝙ ita eē tetrametra) i. carmina quatuor pedum (ostendunt, tetrametra eniꝫ trochaicus rhythmus sunt,) ⁊ cum tetrametra non competant rhetoricis orationibus, ergo neqꝫ trochaicus rhythmus.

Restat itaqꝫ pęan, quo quasi in occulto incipientes a thrasymaco vtebantur.

Nūc q̄si a loco p sufficiētē ꝑtiū enumerationeꝫ ꝯcludit. (Restat itaqꝫ pęan,) vt sit idone⁹ orōni rhetoricę, (quo q̄si in occulto,) ne vulgus credat se decipi (incipiētes a thrasymaco vtebant,) nā pm⁹ fuit thrasymacus, a q̄ alij postea secuti sunt vti eo. Nullū eni metrū est taꝫ sile solutę orōni, sicut ē pęan. naꝫ pęan numer⁹ q̄tuor syllabis vna longa, ⁊ trib⁹ breu b⁹ est ꝯstās, ideo pęan sumēdus, in quo solo numer⁹ metricus maxie latet. ¶ Quo vo ad arg^m Ari. attinet, aīaduerte plura eē gña metroꝝ, q̄ ea, q̄ Ari. enumerat, vt pꝫ p eos, q de gñib⁹ metroꝝ scripsere Diomedē Quintilianū, ⁊ alios, iō arg^m Ari. sic dꝫ intelligi ꝙ si qđ metrū ꝯueniret rhetoricę dictiōi, nullū ꝯgruēti⁹ q̄ aut heroicū, aut iambicū, aut trochaicū, aut pęanicū, sꝫ nullū illoꝝ triū, vt ꝓbatū est, igit pęanicū vr cōuenire, si qđ ꝯuenit: hoc pacto arg^m Ari. validū esse videt.

Non poterant autē dicere quis esset. Sed

pæan quartus est, qui quoque ex dictis relinquitur. Est autem ratio trium ad duo, quippe cum alterum illorum unius ad unum sit, alterum duorum ad unum. His igitur proportionibus sexquitertia constat, et hec est pæan.

¶ Ostendit quid pæan sit, et primo declarat eos qui a Thrasymaco ipso usi sunt, eum ignorasse, deinde exponit quid pæan est, dicit. [Nō poterant autem dicere] sectatores Thrasymaci [qd esset] pæan, quoniam loquebantur ex imitatione. ipse tamen exponit, et dicit, [sed pæan quartus] numerus metricus [est,] quia nō est heroicus, neque iambicus, neque trochaicus, sed quartus, [qui quoque ex dictis] quatuor consutatis [relinquitur.] quoniam si nullus eorum est, igitur numerus conveniens orationi rhetorice pæan est. sed quod sic exponit, et dicit [est autem] pæan [rō trium ad duo,] quia pæan quinque tempora continet, cōstat enim quatuor syllabis, tribus brevibus, que sunt tria tempora. syllaba enim brevis unum tempus cōtinet, [et quarta longa,] que est duo tempora, nam syllaba lōga duobus temporibus cōstat. ergo pæan est numerus quinque temporum, sed numerus quartus rō est trium ad duo, nam quinque cōtinet tria, et duo. quod autem pæan sit numerus quinarius temporum, probat, et dicit, [quippe cum alterum illorum] i. quippe cum unumquodque illorum trium. s. syllabarum brevium proportio sit equalitatis [unius ad unum] tempus, quoniam unaquaeque earum trium syllabarum brevium, est unum tempus, [alterum] idest sed quarta syllaba longa est proportio [duorum ad unum,] quia quarta longa cōstat duobus temporibus, sed unaquaeque brevium cōstat uno tempore. tunc cōcludit quid pæan sit, et dicit. [his igitur proportionibus] proportio [sexquialtera cōstat,] que est in quinario numero, [et hec est pæan] ergo pæan, quo utuntur rhetores, constat quatuor syllabis, et quinque temporibus quare pæan est ratio sexquialtera saltem ratione temporum.

¶ Reliqui igitur et ob ea, que dicta sunt, et quoniam metrici, omittendi sunt, pæan vero sumendus, in quo solo ex dictis numeris metrum maxime latet.

¶ Nunc quasi epilogat: et dicit. [Reliqui igitur, et ob ea, que dicta sunt, et quoniam] patenter [metrici] sunt, [omittenda sunt, pæan vero sumendus,] quo solo ex dictis numeris metrum maxime latet.] in heroico, iambico, et trochaico rō metri maxime patet, in solo autem pæane latet.

¶ In presentiarum itaque uno pæane incipientes etiam utuntur, sed oportet exitum a principio differre. nam cum sint duo inter se opposita pæanis genera, unum in quo prima producta est, quam tres breves secuntur, principiis congruit, sicut et utuntur, delogena si licie, et auricome Apollo puer Jovis; alterum econtrario, in quo tres precedunt breves, ultima vero producitur, post autem terram: et aquas oceanum rapit nox. is autem finem facit. nam brevis, cum imperfecta sit, mancum facit, sed oportet per longam terminari, ut finis perspicuus sit non propter scriptorem, neque propter cōpositionem, sed propter numerum. Quod igitur nō sine numero, sed numerosam oporteat esse orationem, et qui rhythmi sonorum numerum faciunt, et quo pacto dispositi, dictum est.

allogena αλλογένες delogena δηλογένες,

¶ Cum dixisset orationem cōstare pæane, nec dixisset quo modo, nunc refellit quorundam errorem, deinde declarat quo modo oratio cōstat pæane: et dicit. [In presentiarum itaque,] et nostris temporibus [uno] eodemque [pæane incipientes] i. in orationum principiis, et in orationum finibus utuntur, nullam facientes differentiam inter principium et finem, quoniam indifferenter pæane eodem utuntur in principio, et fine. Cōtra obiicit Arist. et dicit, [sed oportet exitum] orationis [a principio] orationis [differre] quo ad ipsum pæanem. et sic nō eodem pæanis genere in utroque loco uti debemus. deinde magis exponit errorem eorum, et dicit, [nam cum sint duo opposita inter se pæanis genera,] que. s. cōiunctum sub uno cōi pæanum genere, et exponit illa, et dicit, [unum, in quo prima producta est, quam tres breves secuntur, principiis] orationum [cōgruit, sicut et utuntur] i. s. nunc meo tempore. In illa oratione, que incipit, αλλογένες ει λικιε και χρυσεοκομα εκαετε παι διος. i. [allogenes si licie, et auricome Appollo puer iovis.] ubi in greco dictio illa allogenes est quadrisyllaba, cuius prima est longa, et in orationis principio collocata. [alterum genus] pæanum [econtrario in quo tres precedunt breves, ultima vero producitur] ut dicitur in illa oratione, cuius finis est, μετα δε γαν υδατα τ᾽ ωκεανον ηφανισε νυξ. i. post autem terram et aquas oceanum rapit nox, cōstat ultimam partem ηφανισε νυξ cōstare quatuor syllabis, tribus primis brevibus, ultima vero lōga propterea subdit [is autem] numerus pæanicus [finem] s. orationis [facit,] finisque cōsonus est. [nam brevis] syllaba cum imperfecta sit, [mancum] et nō sonorum [facit, sed oportet per lōgam] s. syllabam [terminari, ut finis perspicuus sit,] atque sonorus, [non propter scriptorem] i. s. quia clarius scribit eam, [neque propter cōpositionem] s. dictionum cum dictionibus, [sed propter numerum,] quia subaudi est lōga cōstans duobus temporibus. Sed animadverte Arist. posuisse duo pæanis genera, sed Quintilianum Diomedem, et alios genera pæanum quatuor assignasse, de quibus suis libris patet. Aristo. autem accepit duo, tanquam ea, que utilia sunt ad propositum. Ex his, que Arist. dicit, nō habemus nisi finem et principium orationis debere esse pæanica, sed quo nam pacto media vocabula, mediique clausule sint pedibus cōstituende, nō habemus exploratum ab Aristo. in iudiciis rhetoricis multa disseruimus, tandem diximus eos, qui hodie dicunt, ad hos numeros nullo pacto respexisse, et fortasse nec eos, qui ante nostra tempora dixerunt. omnes enim student dicere sonoris dictionibus, beneque (ut ita dicam) syllabatis, modo, quo auribus melius cōsonare videatur: de numero vero nihil curantes. demum epilogat, et dicit, [quod igitur nō sine numero, sed numerosam oporteat esse orationem, et qui rhythmi sonorum numerum faciunt, et quo pacto dispositi, dictum est.] Dixit itaque de dictione per cōparationem ad tria, ut per cōparationem ad vocabula, et sic dixit quod debet esse propria, nō frigida, et cōgrua. dixit etiam de dictione per cōparationem ad ornatum, et sic declaravit longitudinem orationis, decorum, et rhythmum, sive schema. ideo restat nunc loqui de oratione per cōparationem ad intellectum, et sic de pendente, et explicata oratione prius differendum.

¶ Necesse est autem vel pendentem esse dictionem, ipsamque cōiunctione unam, ut que in dithyrambis ambitus sunt. vel explicatam, et priscorum poetarum antistrophis similem.

vel δηλογένες

De pendente et explicata oratione.

¶ Quoniam nunc dicendum est de oratione per cōparationem ad intellectum, et duo sunt, que intellectum audientium impedire videntur, pendentia, que propter coniunctiones oritur, coniunctiones enim nō sinunt intellectum intelligere orationem, cum plurime, vel infinite fuerint. et metaphora, que intellectum etiam incertat. Primo igitur Aristo. determinat de pendente oratione, que propter cōiunctiones emergit, postea iterum de metaphoris. de primo distinguendo dicit. [Necesse est autem vel ειρομενην esse dictionem.] ειρομενην antiquus interpres transtulit suspensam, Georgius vero pendentem: [que est coniunctione una.] Quid vero sit pendens oratio, postea patebit, tamen exemplo eam ostendit, et di-

est, vt qui in dithyrambis ἀναβολαί vt Georgius idest ambitus sunt, aut vt antiquus interpres, idest suspẽsiones vel more sunt, deinde ponit aliud membrum vel κατεστραμμένην Georgius exponit .i. vel conuolutam, antiquus .i. decisionalẽ, ego vero explicatã dico, q̃ absq; suspẽsionibus affert, ⁊ que similis est priscorum poetarum antistrophis, vt antiquus interpres .i. vicissitudinibus, exposuit. Est enim antistrophus reditus ad correspõdẽs verbũ sine suspẽsione. vt cũ dr, auribus sonos, oculis colores pręsentit. datur enim cuiq; suũ correspõdens absq; suspẽsione. Et vt breuiter dicamus pendens dictio est, que vel pluribus vel oĩbus clausulis constat suspensiuis, explicata vero, que constat clausulis explicatis, nulla suspensione affectis.

¶ Pendens igitur dictio prisca est Herodoti thurij, ⁊ que est recitatio historię Herodoti, qua priores quidẽ oẽs, nunc vero nõ multi vtunt. dico aũt pendentẽ, que nullum per se hꝫ finẽ, nisi res que dicit, finiatur, que insuauis est, qm̃ infinita. omnes enim finẽ conspicere volunt. quocirca ⁊ in calce expirãt, atq; resoluũtur. non enim fatigantur, cum calcem prius prospexerint. pendẽs igitur huiusmodi dictio est.

¶ Nũc exponit mẽbra, ⁊ p̃ qd sit pẽdẽs dictio, exponit, deinde qd sit explicata, ⁊ exponẽdo qd sit pẽdẽs, p̃ per exẽpla exponit, deinde p definitionẽ, dicit. Pẽdẽs igitur dictio prisca est, Herodoti thurij, ⁊ q̃ est recitatio historię Herodoti, qua p̃ores quidẽ oẽs, nũc vero nõ multi vtunt. Herodotus enim thurius, ⁊ Herodotus .s. Siculus vtebant clausulis suspẽsiuis crebris in suis dictionibus. Immo clausulę fere oẽs vel plurimę suspẽsiuę erãt: qbus in dictionibus vtebant. deinde exponit qd sit pẽdẽs p definitionẽ, ⁊ dicit, dico aũt pendentẽ dictionẽ, q̃ nullũ p se hꝫ finẽ, nisi res, que dr, finiat .i. dico autẽ pendẽtẽ, q̃ cõstat clausulis suspẽsiuis, que vi verborum finẽ non hñt, qr verba cũ suspẽsione legunt, sed vi rerũ, q̃ sunt finitę, de qbus clausulę pferunt, finem hñt. ergo pẽdens dictio est, q̃ ꝯstat clausulis suspensiuis, q̃ vi verborum non hñt finẽ, sed vi rerum, de qbus sunt ipsę clausulę, finem hñt. Tũc qualis sit dictio, q̃ constat hmõi clausulis, exponit, ⁊ dicit, que insuauis est, qm̃ infinita .i. qm̃ cõstat clausulis suspẽsiuis, q̃ p se finẽ non hñt. oẽs enim finẽ ꝯspicere volũt, ⁊ in eo delectant. cuius signũ affert, ⁊ dicit, quo circa ⁊ in calce audientes ipsi suspirãt ac resoluũtur qr pp attentionẽ in medio non recordabant spirare, ⁊ sic in fine suspirãt, vt recõpensent refrigerationẽ p̃cordiorum p̃termissam ob attẽtionem. non enim cũ calcẽ prius ꝓspexerint absq; suspẽsione, fatigant, hĩc ꝯcludit, ⁊ dicit, pendẽs igit hmõi dictio est .s. que .s. clausulis oĩbus, vel pluribus cõstat suspẽsiuis. Sunt qui volũt intelligere pendẽtem dictionẽ, que est nimis prolixa, ac adeo longa, vt vix finẽ habeat, nisi quis res, de quibus agit, finẽ habeat. hec prolixa dictio, pẽdens dr, qm̃ animũ in sublimi quasi suspensum tenet, vel qm̃ animũ nimio desiderio intentũ efficit, vel qm̃ animum dubitare cõpellit, quasi ad diuersa trahat. nam cũ in ea finis non cõspiciat, suspensum atq; dubiũ, ⁊ cum desiderio animũ efficit. Hec enim (vt Arist. inquit) sui imensitate nullũ per se hꝫ exitum, nisi res, que dicit, in exitum, ac finẽ puenerit. vituperat hanc Aristo. ꝙ sit insuauis, qm̃ est infinita .i. indeterminati finis. ergo dictio pendẽs re-

pellẽda est, siue p̃, siue scdo mõ intelligat. puto aũt Arist. p̃ mõ intellexisse, vt p exẽpla, q̃ adduxit, ꝑspicuũ est. prisci enim authores p crebras suspẽsiuas clausulas plerunq; loquebant, ⁊ mos iste vsq; ad Aristo. tẽpora ꝑdurauit.

¶ Explicata vero, q̃ periodis effertur, periodũ autem appello dictionem, que ipsa per seipsam principium habet, ⁊ finem, magnitudinemq; mediocrem. mediocrem ἐυσύνοπτον

¶ Cũ exposuisset orationẽ pendẽtẽ, nũc quasi a ꝯrio sensu declarat explicatã, siue ꝯuolutã, q̃ grece κατεστραμμένην dr, ⁊ dicit. Explicata vero est, q̃ periodis effert, verbũ periodis, Georgius circuitibus exposuit, antiquus vero exposuit .i. clausulis ⁊ est, vt mihi vr, melius, deinde exponit clausulã, ⁊ dicit, periodũ aũt .i. clausulam appello dictionẽ .i. partẽ orationis rhetoricę, que ipsa p seipsam principiũ hꝫ, ⁊ finem .i. que non suspensiua est, sed cursiua, magnitudinẽq; mediocrẽ, nã si fuerit breuissima, videbit vt quasi vnũ verbũ, si vero longa, videbit pendens. ergo dictio explicata est oratio rhetorica, que constat periodis idest clausulis cursiuis, non suspẽsiuis, ⁊ mediocribus.

¶ Hec autem suauis est, atq; dilucida, suauis quidem, tum qr interminato cõtraria est, tum etiã quoniam semp aliquid habere existimat auditor, cum semper sibi aliquid terminatũ sit. Contra aũt oratio, in qua nihil pręuidet, nihilq; expeditur, iniocunda est.

¶ Nunc qualis sit oĩo rhetorica explicata, exponit, ⁊ dicit. Hec aũt .s. rhetorica oĩo, q̃ clausulis hmõi constat, suauis ẽ, atq; dilucida, ⁊ p̃ exponit, quare suauis, ⁊ dicit, suauis quidẽ, tũ qr interminatio ꝯria est, nã hec cõstat clausulis cursiuis, ⁊ nõ suspensiuis, tũ ẽt qm̃ semp aliqd habere existimat auditor, cũ semp sibi aliqd .i. aliqua clausula orationis terminata sit, ⁊ ita ex ea semper aliquid certi habet. Contra aũt oratio pẽdens in qua nihil pręuidet, nihilq; expedit, cũ ois clausula sit suspẽsiua, iniocũda est. semp enim animus in ea pendet.

¶ Dilucida vero, qm̃ memoria facile tenetur. qđ enim numerũ hꝫ, qui in clausulis est, omnium aptissimum est, vt facile memoria teneat. quapropter carmina omnes melius recordant, q̃ solutã orationẽ. numerũ enim habẽt, quo mẽsurant. oportet itaq; periodo ⁊ snia finiri, nec incidi, sicut Sophoclis iambica, Calydon qdẽ, ⁊ terra pelopõnesiace regionis. Contrariũ enim ei, qđ est incidi, suspicari: quemadmodum ⁊ in eo, qđ dictum est, Calydonem esse in peloponnesso.

¶ Cũ declarasset orationẽ, que cõstat ex clausulis cursiuis certoq; numero ꝯstitutis esse suauẽ, nunc ꝙ sit dilucida, exponit: ⁊ dicit. Dilucida vero subaudi oĩo rhetorica est, q̃ ꝯstat ex cursiuis ptibus, certoq; numero ꝯstitutis, qm̃ memoria facile tenet, nõ enim clausulę, qbus constat, sunt infinitę, sed certo numero ꝯstitutę, iđ dicit, qđ enim numerum hꝫ, q in clausulis est .i. ea oĩo, q̃ hꝫ clausulas certo numero ꝯstitutas, oĩum aptissima est, vt facile memoria teneat, ⁊ affert exẽplũ, ⁊ dic. quapp carmina oẽs melius recordant, q̃ solutã oĩonẽ, numerũ enim hñt .s. pedũ, ⁊ piodorum, q̃ mẽsurant, hĩc ꝯcludit, opꝫ itaq; orationẽ

orationez rhetoricā(sententia, & periodo) .i. clausulis nō suspensiuis(finiri, nec incidi)per suspēsiuas clausulas, nā sic erit oīo rhetorica doctrina facilis. & ponit exēplū eius orationis, quę cōstat clausulis suspensiuis, & dicit, (sicut Sophoclis iambica,)vz. ibi [Greek] latine est Calydon quidez & terra pelopię regio. vbi patet clausulā esse suspēsiuaz, nec periodo, neqz sensu perfectā: & ideo nō est dilucida. cum dixisset dilucidū debere esse periodo, & snia perfectū, assignat rōnē, & dicit, (Zriū enim ei, qđ est incidi,)& suspensiue dici ipsum dilucidū(suspicari est.)Dilucidū enim Zriuz est ei, qđ est suspēsiuū, atqz pendēs. ergo oratio rhetorica dilucida non dz constare clausulis pendētibus.(quēadmodum in eo qđ dictum est)suspēsio est, (Calydonē esse in Pelopōnesso,)& reliqua.

De clausularū diuisione parua,

¶ Clausula aūt, alia in membris est, alia simplex. Est aūt in mēbris quidē, dictio q̄ perfecta, & distincta, facilisqz respirationis est, nō in ipsa suspensione, vt quę modo dicta est, clausula, sed tota.

¶ Et cum dixisset de clausulas, quas periodos vocauit, nūc distinguit clausulas: & dicit. (Clausula aūt,)q̄ gręce dī periodus, (alia in mēbris est).i. pūstēs: quę cōposita dī. hanc asserit eē [Greek], nā [Greek] gręce mēbrū est latine.(alia)[Greek] .i.(simplex,)quę a Beorgio suspensa dī. vnde pōt distinctio sic dari, vt sit clausula alia plurimēbris, alia aūt vnimēbris. deinde exponit mēbra diuisionis, & dicit, (est autē q̄ in mēbris quidē) .i. plurimēbris quidē est(dictio, q̄ pfecta, & distincta). vz. pluribus mēbris(facilis respirationis est,)qz pferri pōt vna respiratione, nōnulli eniz eius lōgitudinē anhelitu mētiūtūr, nam tantā esse maximaz dicūt, quāta vno anhelitu explicari pōt, & quidē facile (non in ipsa suspēsione) .i. collocata, (vt quę)Sophoclis clausula(mō dicta est, sz tota) .i. simul absqz suspensione. Si enim esset suspensiua, non diceretur periodus, sed pendens oratio.

¶ Mēbrū aūt est altera eius particula. Simplicē vero dico, quę vno membro constat.

¶ Antequā declarat, qđ sit simplex clausula, exponit qđ intelligat p mēbrū: & dicit. (Mēbruz aūt est altera eius particula,)exēpli grā, & bonos amasti semper, & improbos odisti, prior particula, q̄ est bonos amasti semp, est vnū mēbrum. at altera particula, q̄ est improbos odisti, dī alterū mēbrū, & talis oratio ex mēbris cōstans, cōmodissima fit, cū tribus mēbris ɔstat, de quo Cicero in noua rhetorica lib° 4° titulo 20°. & sicut mēbrū remotum a cęteris viz non hz, sic illa oratio & bonos amasti semper, remota ab altera, nō facit suum effectuz. ergo metaphorice dicit mēbrū, ois ppositio simplex, quę nō constat plurib⁹ ppōnibus. Clausula vero plurimēbris dicit cōposita ppositio. Tūc exponit simplicē clausulā, & dicit, (simplicē vero dico, quę vno mēbro cōstat,)quę vnimēbris dici pōt, q vno tantū membro constet. Cur vero hęc dicatur et supina, in ludicris exposuimus.

¶ Opus est autē mēbra, & clausulas, nec breues esse, neqz plixas. Nā paruū quidē cespitare auditorē sępe facit, necesse eniz est, (cuz adhuc tendēs in id, qđ longe est, & in mensurā, cuius hz in se terminū) retrahi censando, ac si fiat cespitatio ob repulsionem.

¶ Nūc exponit quales eē debēt clausulę quo ad longitudinē: & dicit. (Opus est aūt mēbra) .i. vnimēbras clausulas, (& clausulas)ipsas plurimēbras, p mēbra enim vnimēbras clausulas, & p clausulas plurimēbras intelligit. (nec breues eē, neqz plixas,)& p qđ nō sint breues, ostēdit, & dicit, (Nā paruū quidē) .i. nā parua quidez clausula(cespitare auditorē sępe facit,)cuius rōnē affert, & dicit, (necesse eniz est, auditorē retrahi cēsando) .i. cespitare, (cuz)ipse(adhuc tēdens in id, qđ longe est, & in mēsurā, cuius terminū)lōgiorē(in se)suaqz mēte (hz.)Cum eniz auditor sua mēte expectabat terminū longiorē, cuz ante terminū, quē sua mēte pfixerat, clausula finit, vī cespitare, (ac si fiat cespitatio ob repulsionem)ob aliquo obstaculo factam. sic metaphorice dicitur cespitare auditor, ac si inuenerit obstaculum.

¶ Prolixiora vero auditor derelinquit, sicut exteriores deflectētes a meta. deserunt enim & hi eos, qui secum ambulant.

¶ Nunc probat q clausulę nō debēt esse lōgiores: & dicit, (Prolixiora vero)idest prolixiores clausulas pręnimia lōgitudine(auditor drelinqt, sicut exteriores)idest pcul existētes(a meta)ad quā erant peruēturi subaudi metā deserunt, (deserūt eniz & hi)nō mō metam pręnimia itineris lōgitudine. sz ēt(eos, qui secū ambulabāt,)qui. vz. secum ambulātes voluerunt oīno vltra pcedere. sic audientes prolixas clausulas, derelinquunt eos, q secū illas audierunt, & ipsas clausulas: q̄s simul audierunt.

¶ Similiter aūt & clausulę quę prolixę sunt, oratio fiūt, quę similis quoqz est, suspēsioni.

¶ Assignat secūdam rationem, quare euitari dz clausula lōga: & dicit.(Similiter aūt & clausulę quę prolixę sunt, oratio fiūt, q̄ similis quoqz est suspēsioni)idest orationi pendenti, quare erit obscura, & insuauis.

¶ Quare illud fit, quod irrisit Democritus chius in Melanippidē, qui poesiz scribēdo fecerat pro antistrophis suspēsionem, is vir malum aliī struens sibi ipsi malum fabricatus est. Lōga enim suspensio ei, qui poesim facit pessima est.

¶ Tunc concludit quid fit, qñ clausula prolixa est, & dicit.(Quare illud fit)subaudi, cum clausula prolixa fit, (qđ irrisit Democritus chius in Melanippidez q poesim scribēdo fecerat suspēsionē)idest orationē pendentem(pro antistrophis)idest pro oratione explicata vel cōuoluta, dixit enim in Melanippidē(is vir) .s. Melanippis(malum aliī struens,)& prohibēs facere suspensionē, (sibi ipsi malū fabricatus est,)naz qđ phibuerat, in errorē illuz inciderat.(Longa enim suspensio ei, qui poesim facit, pessima est.)hanc enim Melanippis phibuit, & hanc ipse fecit.

¶ Cōgruit eniz hoc tale in lōgimēbra dicere, quę vero breuimēbra nimiū sunt, clausulę nō sunt. pręcipitem enim agunt auditorem.

¶ Nunc ostēdit ea, quę dixit Democritus chius in Melanippidem congruere dicere in oratores, qui prolixis clausulis vtunt. & dicit.(Congruit enim hoc tale) .s. qđ dixit Democritus in Melanippidem, (dicere in longimēbra)idest in oratores, qui clausulis longimēbris vtuntur. non autez congruit dicere in breuimēbra nimium, quoniā(breuimēbra nimium non sunt clausulę,)subaudi rhetoricę, cuius rationē repetit, & dicit, (pręcipitē eni agunt auditorez,)ergo non sunt clausulę rhetoricę. Fortasse sunt clausulę philosophicę, vbi enim breuioribus

quibus possunt, suas res pertractant, nõ est enim pbor delectare verbis, sed rerũ, ꝛ traditionũ excellẽtia. ppea vtunt ꝛ breuibus, ꝛ prolixis, prout viget necessitas exponẽdi res, de quibus est. Pꝫ aũt ex his clausulã rhetoricã debere esse tantã, quã tam explicare põt rhetor de tentione vnius anhelitus. breuior enim auditorẽ pcipitem facit, longior vo, repellit ac cogit, vt audire desinat. Hec de prolixitate clausularum.

De sectione clausularum diuisione.

¶ Dictionis aũt que in mẽbro est, alia diuisa est, alia cõtraposita. diuisa quidẽ, hoc pacto, sepenumero eos miratus sum, q festos dies celebrant, ꝛ agones gymnicos instituerunt.

¶ Cum assignasset primã diuisionẽ clausulaꝝ, q sit alia vnimẽbris, alia plurimẽbris, nũc plurimẽbrẽ clausulaꝫ subdiuidit, ꝛ dicit. [Dictionis aũtẽ, que in mẽbro est] .i. dictionis autẽ plurimembris, [alia diuisa est,] que alio verbo dici põt ostẽsiua, in cuius .vꝫ. mẽbris nulla oppositio reperit, [alia contraposita,] in cuius .vꝫ. mẽbris oppositio aliqua reperit, atqꝫ cõtrarietas. deinde exponit diuisam per exẽplum, ꝛ dicit, diuisa quidem hoc pacto, sepe numero eos miratus sum, qui festos dies celebrãt, ꝛ agones gymnicos instituerunt.] Hec enim diuisa, ac ostensiua, non cõtraposita est, cum huius membra contraria non sint inuicem.

¶ Cõtraposita aũt cum in vtroqꝫ mẽbro, aut qm̃ contrariũ ad contrariuꝫ refert. aut quia idẽ cõtrarijs adiungit, hoc pacto, vtrisqꝫ vtilitatẽ attulerũt, ꝛ ijs, qui remanserunt, ꝛ ijs, qui secuti sunt. naꝫ illis plura q̃ domi habebant, cõquisierunt. His vo ea, que domi sufficerent reliquerunt. Cõtraria vo est remansio secutioni, ꝛ sufficienti plus. Et vt pecunia acquirentibus, ꝛ frui volentibus. fruitio acquisitioni opponitur.

¶ Nunc de cõtraposita clausula dicit. [Cõtraposita aũt] clausula est, [cũ in vtroqꝫ mẽbro] eius subaudi assignatur cõtrariũ, qd dupl'r accidere põt, [aut qm̃ cõtrarium ad cõtrariũ refert,] vt illa, de qua postea, accidit enim sepius, vt stolidi feliciter, prudẽtes infeliciter agãt, inter mẽbra enim est oppositio, inter supposita quidẽ, qm̃ prudẽtes, ꝛ stolidi opponi vident. Inter apposita vo, qm̃ feliciter agere, ꝛ infeliciter agere opposita sunt. [aut qꝛ idẽ cõtrarijs adiungit,] deinde Aristo. affert exẽpla, primo affert exemplum prime clausule, in qua cõtrium ad cõtrium refertur: ꝛ dicit, hoc pacto, [vtrisqꝫ vtilitatẽ attulerũt, ꝛ ijs, qui remãserunt, ꝛ ijs, qui secuti sunt, nã illis] .s. qui remãserũt, [plura q̃ domi habebãt, conquisierunt, His vo] .s. qui secuti sunt, [ea, que domi sufficerẽt, reliquerũt.] deinde exponit quo mõ cõtriuꝫ ad cõtriũ refertur, ꝛ dicit, cõtria vo est remãsio secutioni, [qꝛ remanere ꝛ sequi, que erãt q̃si supposita, cõtria sunt, [ꝛ sufficienti,] qd est attributuꝫ ijs, qui secuti sunt, cõtrium est [plus] qd est attributũ illis, qui remãserũt. ergo in hmõi clausula cõtrium ad cõtriũ refert. deinde assignat exẽplũ secũde clausule, in qua ideꝫ contrarijs copulatur, ꝛ dicit, [ꝛ vt pecunia acquirentibus, ꝛ frui volẽtibus] attribuit. acquirentibus quidẽ, vt finis, frui volentibus vo, vt instrũ vtendi, [mõ fruitio, ꝛ acqsitio opponunt,] naꝫ acquirẽtes, ꝛ fruentes, ꝛ frui, ꝛ acquirere cõtria sunt. igit idẽ .s. pecunia cõtrijs attribuitur.

¶ Et ẽt accidit sepius in his, vt ꝛ stolidi feliciter, prudentes infeliciter agant. Si quideꝫ

premijs mor sunt honestati, nõ multo auteꝫ post maris principatum acceperunt.

¶ Prosequit exẽpla, ꝛ qdẽ in ea clausula, in qua cõtriũ refert ad cõtriũ: ꝛ dicit. [Et ẽt accidit sepius in his] .s. clausulis, in qbus cõtriũ refert ad cõtriũ, [vt] dicat [et] ab authoribus, [stolidi feliciter, prudẽtes infeliciter agũt,] Qꝫ aũt stolidi feliciter agãt, pbat, ꝛ dicit, [si quidẽ] stolidi [premijs mor sunt honestati, nõ multo aũt post maris principatũ acceperũt,] q̃ stolidi feliciter agunt. non sic auteꝫ sũt honestati prudẽtes, neqꝫ maris pncipatũ acceperũt.

¶ Nauigauit p terras, ꝛ ambulauit p maria.

¶ Scdo exẽplũ psequit in eadẽ clausula: ꝛ dicit. [Nauigauit p terras, ꝛ ambulauit] subaudi pedibꝰ [p maria,] vbi pꝫ cõtriũ referri ad cõtriũ, licet talis oppositio sit ipossibilis. nã exẽploꝝ requirit manifestatio, ꝛ non veritas.

¶ Et helespontum coniunxit, ꝛ athon montem effodit.

¶ Tertiũ exẽplũ affert in eisdẽ clausulis: ꝛ dicit. [Helespontũ] .s. mare [cõiunxit] .i. cõtinuauit in vnũ corpus solidũ, [ꝛ athon mõtẽ effodit,] atqꝫ diuisit. vbi pꝫ cõtriũ referri ad cõtriuꝫ, licet etiã talis oppositio sit impossibilis, quoniam exẽplum est, ꝛ non veritas.

¶ Et nã ciues lege ciuitate priuant, nã ipsoꝝ alij misere perierũt, alij turpiter seruati sunt.

¶ Assignat quartũ exemplũ in eadẽ clausula: ꝛ dicit. [Et natura ciues] .vꝫ. qui nec externi, neqꝫ inqlini sunt, [priuant ciuitate] in qua natura ciues sunt, [lege,] ꝛ assignat cãꝫ, quã vult, vt sit exẽplũ nostrũ, ꝛ dicit, [nã ipsoruꝫ] .s. natura ciuiũ, [alij misere perierũt] .s. in bello, qꝛ fortiter pugnarunt, [alij turpiter seruati sunt,] qꝛ fugierunt. mõ in hac clausula, misere ꝛ turpiter opponunt, ꝛ seruari ꝛ perire etiã opponuntur. igit in hac cõtriũ ad cõtriũ refert.

¶ Et priuatim quidẽ barbaris ministris vti, publice vo coruꝫ multos, qui seruierunt, simul, vt socios circũspicere.

¶ Assignat quintũ exẽplũ in eadeꝫ clausula: ꝛ dicit. [Et] subaudi turpe est [priuatim quidem barbaris ministris vti, publice vo eoꝝ multos qui seruierunt, simul, vt socios circũspicere.] In qua clausula priuatiꝫ ꝛ publice cõposita sunt. ꝛ ẽt opposita sunt ministri ꝛ socij. Et tu intelligas per opposita non simpl'r, sed fm aliquaꝫ rationẽ. Sic enim intelligere pro exemplis sufficit.

¶ Et aut viuos exaltare, vel mortuos derelinquere.

¶ Assignat sextum exẽplum: ꝛ dicit. [Et aut viuos exaltare, vel mortuos derelinquere,] modo in hac clausula viui, ꝛ mortui opponunt, ꝛ exaltare ꝛ derelinquere silr.

¶ Et qd in Pitholaum, ꝛ in Lycophroneꝫ quidã dixit in pterio. Isti autẽ domi quideꝫ existẽtes vos vendebãt. posteaq̃ aũt abeũt q̃si vos emũt. oĩa enĩ hec faciũt qd dictũ est.

¶ Assignat septimũ exemplum: ꝛ dicit. [Et qd in Pitholaũ, ꝛ in Lycophronẽ quidã dixit in pterio] etiam clausula est, in qua oppositũ refertur ad oppositum. deinde ponit dictum: ꝛ dicit. [Isti autẽ domi quidẽ existentes, vos vendebant] siue vendunt, [posteaq̃ autem abeũt, vos quasi emũt, omnia enim hec faciunt, qd dictuꝫ est,] nam sunt clausule in quibus contrariũ refertur ad contrarium. vnde in hac domi quidem existere, ꝛ a domo abesse, contraria sunt, similiter contraria sunt vendere vos, ꝛ emere vos.

¶ Suauis

¶ Suauis autez est hmői dictio vel qm̃ 3ria notissima sunt, vel quia iuxtaposita notiora, vel q̃a silĩs syllõ videt̃. Electbus eni opposi toꝝ collectio est. Oppõ igit̃ qppiã tale est.

¶ Cum dixisset de ea clausula, quę dr̃ cõtraposita, nũc q̃lis illa sit, exponit: ꝛ dicit. [Suauis aũt est hõ dictio,] in qua. vz. alterũ 3rium refert̃ ad alterũ, ꝛ assignat tres rõnes, ꝛ dicit. [Uel q̃a 3traria notissima sunt,] ꝛ lõge magis notiora, q̃ ea, q̃ nõ sunt cõtraria. [vel] scdõ [q̃a] contraria [iuxtaposita notiora] sunt nõ iuxtapositis, nã contraria iuxtaposita magis elucescũt. [vel] 3° [quia] hmõi clausula [silĩs syllõ videt̃ electbo, electbus eni] ꝗ̃ silis [oppositoꝝ collectio est,] ꝛ cęteris syllĩs apior. Tũc epilogat: ꝛ dicit. [oppõ igit̃] .i. clausula igitur, q̃ dr̃ oppõ, vel 3posita, [qppiã tale est] .s. in qua oppositũ refert̃ ad oppositũ. De ea vo clausula, q̃ dicit̃ diuisio, supius epilogauit. ¶ Quo vo ad vba attinet Georgius vbũ ἀντίθεσις, exposuit. i. cõtentio, ꝛ sic vult Arist. dixisse de cõtentione. Cicero tñ libro 4° nouę rhetoricę. tit. 19°. vi facere diam inter 3rium ꝛ cõtẽtiõez. Uerũ mihi videt̃ nullam eẽ diam, nã cõtentio nihil aliud est q̃ oĩo ex cõtrarijs inuicẽ relatis cõposita, vt nocte vigilas, die dormis, vel in pace bellũ quęritas, in bello pacem desideras. de hac lege Ciceronẽ 4° nouę rhetoricę. tit. 14°. 24. ꝛ 25. non igitur videt̃ diã inter oppõnem, ꝛ contẽtionem. illud vo quod dicitur 4° nouę rhetoricę. titu. 19°. non est Ciceronis, sed expositoꝝ. Dictũ est de oppõne.

¶ Compar vo, cum mẽbra ęqualia sunt.

¶ Quid vo sit clausula, quę dicit̃ παρίσωσις, latine cõpar, vel vt in veteribus trãslationibus scribit̃, adęq̃tio, nunc exponit: ꝛ dicit. [Cõpar vo] clausula est, [cuz] scilicet [mẽbra ęq̃lia sunt] .s. quo ad numeꝝ syllabaꝝ. Est enĩ cõpar apud Ciceronem, cum membra 3stãt ex pari fere numero syllabarum, vt sapientia patriam seruas, fortitudine hostes fugas.

¶ Assimilatio autez est, cuz vltima vtrorũq̃ membrorum similia sunt.

¶ Quid insup sit clausula, q̃ grece dr̃ παρομοίωσις, latine assimilatio, vel vt in veterib' trãslationib' scribit̃, cõsonãtia, nũc exponit: ꝛ dicit. [Assilatio aũt est, cũ vltima vtrorũq̃] imo singuloꝝ membroꝝ similia sunt.

¶ Id autẽ necessario vel incipiendo, vel desinendo habet̃. Et incipiendo q̃dem, in nominibus semper. Desinendo vo, in vltimis syllabis, vel verbi, vel nominis, aut etiam in integra dictione.

¶ Cum dixisset assimilationẽ esse, cum vltima vtrorũq̃ mẽbroꝝ similia sunt, nũc exponit quid p vltima intelligendũ sit: ꝛ dicit. [Id aũt] .s. similia fieri [necessario habet̃ vel incipiẽdo, vel desinẽdo] .i. hęc assimilatio vel ẽ fm extrema in p̃n°, vel fm extrema in fine. Deide exponit, q̃ñ hęc assimilatio fit fm extrema in p̃ncipio, in q̃b' fit: ꝛ dicit. [Et incipiendo q̃dẽ semp] fit, [in noib',] Grãmatici, qui Ciceronẽ exponũt, asserũt hanc nõ solũ fieri in noibus, sed in q̃uis oĩonis parte, q̃ casũ hꝫ, vt in p noĩe, in p̃cipio. Et si Phũs noĩuz tãtũ meminerit, hoc fecit fortasse, q̃a (vt Quintilianus inq̃t) sua ętate nomẽ, vbũ, ꝛ 3iũctio tñ erant in vsu, cęterę partes postea fuerũt inuentę. Deinde exponit, q̃ñ fit fm extrema in fine, in quibus fit: ꝛ dicit. [Desinẽdo vo in vltimis syllabis,] vel fit in vltimis syllabis [vbi, vel noĩs, vel etiã in integra dictione.] assimilatio, quę fit fm extrema in principijs, dicit̃ silr cadẽtia, q̃ vo fit fm extrema in finib', dr̃ similr desinẽtia, ꝛ interdũ cõfundunt̃ hęc vocabula.

¶ Incipiendo quidem sic ἀγρὸν ἔλαβεν ἀργὸν παρ' αὐτοῦ, δωρητοί τ' ἐπέλοντο παράρρητοί τ' ἐπέεσσιν.

¶ Nũc exponit, q̃ñ incipiẽdo fm extrema in principijs fit assimilatio, quę dr̃ silr cadentia: ꝛ dicit. [Incipiẽdo q̃dez sic,] ꝛ ego exẽplũ posui grecũ, q̃a apd nos nõ cõsonat, nõ eni si trãsferat̃, erit similr cadentia, dicit. ἀγρὸν ἔλαβεν, ἀργὸν παρ' αὐτοῦ, vbi pꝫ assimilatio in p̃ncipijs, q̃a agron, ꝛ argon similr cadũt, latinus tñ sensus ẽ, agrũ accepit, argũ .i. ab ipso. Deinde assignat 2m exẽplũ: ꝛ dic. δωρητοί τ' ἐπέλοντο παράρρητοί τ' ἐπέεσσιν modo doreti, ꝛ pararreti, silr cadunt, latinus tñ sensus est ꝛ donati fuerãt, ꝛ rogati verbis. vbi fm trãslationem latinam põt esse etiã assimilatio fm principia, q̃ dicit̃ similr cadentia, nam donati, ꝛ rogati assimilant̃. melius tamen legitur in verbis grecis.

¶ Desinendo vo sic, ᾠήθησαν αὐτὸν παιδίον τετοκέναι, ἀλλ' αὐτοῦ αἴτιον γεγονέναι. idest non putauerant ipsum puerum genuisse, sꝫ causaz fuisse, ἐν πλείσταις δὲ φροντίσι, καὶ ἐν ἐλαχίσταις ἐλπίσι. i. in plurimis vo curis, ꝛ in minimis coniecturis.

¶ Nũc exponit per exẽpla q̃ñ incipiẽdo fm extrema in finibus fit assilatio similr desinẽtia, ꝛ exẽpla posui latina ꝛ greca, q̃a vtroq̃ mõ cõsonare p̃nt: dicit. [Desinendo vo sic] οὐκ ᾠήθησαν αὐτὸν παιδίον τετοκέναι, ἀλλ' αὐτοῦ αἴτιον γεγονέναι, modo tetocenę ꝛ gegonenę silr desinũt, latine ẽt silr desinũt, est eni sensus, [nõ putauerũt ipm pueꝝ genuisse, sed cãm fuisse,] vbi genuisse, ꝛ fuisse silr desinũt. Deinde assignat aliud exẽplum, ꝛ grece dicit, ἐν πλείσταις δὲ φροντίσι, καὶ ἐν ἐλαχίσταις ἐλπίσι, vbi phrontisi, ꝛ elpisi silr desinũt, latine etiaz similr desinere possunt, si transferant̃ sic, in plurimis vo curis, ꝛ in minimis coniecturis. modo curis, ꝛ coniecturis similiter desinunt.

¶ Casus autem eiusdẽ, vt dignus aũt statua ex ęre, qui ne dignus quidem est ęre.

¶ Nũc demõstrat, q̃ñ est assimilatio fm casum, ꝛ grece sic dic̃, ἄξιος δὲ σταθῆναι χαλκοῦ, οὐκ ἄξιος ὢν χαλκοῦ. vbi calcu, ꝛ calcu similia casu sunt, ꝛ latine etiaz dici põt. s. verba sic trãsferant̃. dignus autem statua ex ęre, q̃ ne dignus quidem est ęre.

¶ Idem autem nomen, tu autez in ipm ẽt viuentẽ dicebas male, ꝛ nũc scribis male.

¶ Nũc demõstrat exẽploz assimilatiõis in noĩe, ꝛ B proponit: ꝛ dicit. [Idẽ aũt nomẽ] .s. põt esse in assimilatiõe, vt in B exẽplo, q̃d grece sic scribit̃, σὺ δὲ αὐτὸν καὶ ζῶντα ἔλεγες κακῶς, καὶ νῦν γράφεις κακῶς. vbi assimilatio cadit in noĩe cacos, latine etiã dici põt, [tu autẽ in ipsum etiam viuẽtem dicebas male, ꝛ nunc] .s. in mortuum [scribis male.] Ubi assimilatio est in verbo male, quod Aristoteles vocat nomen.

¶ A syllaba vo, quid vtiq̃ pateris dirum, si videris ociosum virum.

¶ Nũc demõstrat exẽploz assimilatiõis in syllaba: ꝛ dicit. [A syllaba vo] subaudi fit assimilatio hoc pacto, τί ἂν ἔπαθες δεινόν, εἰ ἄνδρ' εἶδες ἀργόν, vbi pꝫ dinon ꝛ argon silia esse in vltima syllaba. vz. on latine dicunt, [q̃d vtiq̃ pateris diꝝ, si videris ociosũ viꝝ,] vbi pꝫ nõ in syllaba, sed in nomine esse assimilationẽ, quoniam vi

rum, ꝛ virum nomina integra sunt, quare melius exemplum valet, cum grece legitur.

¶ Concurrūt aūt in idem nōnūq̄, ꝛ oppositio, ꝛ compar, ꝛ similr cadentia. Verū principia clausularum in Theodecticis enumerata fere sunt.

¶ Cum dixisset seorsuz de singulis assimilationibus nūc dicit. [Cōcurrūt autē in idē] .i. in eādē clausulā nōnunq̄ [ꝛ oppō, ꝛ cōpar, ꝛ silr cadētia,] vt in banc si amicis est benefaciendū, inimicis est malefaciēdū. Sz q̄a lōge plura de assimilationib⁹, q̄ fiunt fm p̄ncipia clausularū dici possunt, ideo mittit nos ad suaz rhetoricā, ꝛ dicit. [Verum p̄n⁹ clausulaꝝ in Theodecticis fere enūcrata sūt,] ex ys v̄bis p3 error eoꝝ, q̄ bunc libꝝ dicunt dicatū esse Theodectu. Non eni in boc libro citasset Theodectica, nisi alius liber esset Theodecti dicatus. Sz per Theodectica intelligit parvaz rhetoricā, vbi locutus est de assimilationibus, quę fiunt fm principia.

¶ Inueniuntur quoq̄ oppositiones falsę, vt apud Epicarmū, Tuz q̄dez in domo illorū ego eram, Tuz v̄o apud illos ego.

¶ Demū nūc ostēdit aliq̄n apud oratores reperiri oppositiones falsas, ꝛ boc dicit. [Inueniunt̄ quoq̄ oppōnes falsę,] apud oratores, [vt apud Epicarmū,] boc pacto, [Tuz q̄dem in domo illoꝝ ego eram, Tuz v̄o apud illos ego.] quę oppō falsa est, q̄m me eē in domo illoꝝ, ꝛ me eē apud illos idē est. igit̄ non est ibi oppositio.

De vrbanis aulicis. Vrbana dicta facta.

¶ Sed cum de ijs sit definitum, nūc vnde vrbana dicantur, quę. v3. p̄bata sunt, dicenduz est. Nā l3 posse facete dicere, aut īgeniosi sit, aut exercitati, docere tn̄ doctrinę buius est.

¶ Nunc de vrbanis clausulis, ꝛ dictionibus vult loq̄, ꝛ p̄mo p̄ponit intētionē suā, ꝛ dicit. [Sed cū de ys] .s. oppositionibus, cōparibus, ꝛ assimilationibus [sit definitus] primo capite, [nūc vnde vrbana] .s. clausulę, ꝛ orationes [dicātur, quę. v3. p̄bata sunt,] ꝛ ab oib⁹ laudata, [dicēduz est.] cuius rōnē dicit. [nam l3 posse facete dicere] ac vrbane, [aut ingeniosi sit, aut exercitati docere tamē] .s. facete ꝛ vrbane dicere [doctrinę buius est] .s. rhetoricę, ergo ad rhetoricaz spectat docere facete, ac vrbane dicere. Sz ad naturā attinet facere boiem, vel mulierem aptā ad dicēdū vrbane, atq̄ facete. Quo ad capitis inscriptionē attinet, annotatiōe dignū vrbanitatem esse vnā de virtutibus aulicis. Duę enīz sunt aulicę virtutes vt in libro de re aulica ad p̄bausinā diximus, quaꝝ altera dī affabilitas, cuius extrema sunt adulator, siue assentator, vel placitus, ꝛ rusticus, medius v̄o est affabilis. altera v̄o dī vrbanitas, siue comitas, cuius extrema sunt scurra, siue bistrio, ꝛ agrestis. De affabilib⁹ sermonib⁹, ꝛ placitꝭ, ꝛ adulatorijs dixim⁹ libello de re aulica ad p̄bausinā, ꝛ dedimus artez cōficiendi sermones illos. De sermonibus v̄o vrbanis, facetis, ꝛ de frigidis .i. scurrilib⁹, Aristo. artē assignat bic, ꝛ nos quoq̄ eo libello. Sermones v̄o vrbani in multiplici differētia sunt, nā alij sunt clausulę vnimēbres, alij dictiones plurimēbres, ꝛ q̄ plurimēbres sunt, alię sunt facetię, alię ludibria, alię dicteria. De ludibrijs in eo libello satis dictū est. Arist. autez bic docet dicere facete, ꝛ fortasse cōficere dicteria, nā facetia ꝛ dicteriū nō differunt, nisi q̄a facetia est sermo ex pluribus mēbris cōstatis, dicteriū v̄o ex paucis admodū. Quid v̄o sit scurrilis sermo, docuit, cū exposuit frigida, nā per frigida scurrilia itelligit, verū v̄o ars tradi pōt, q̄ doceat aulice, ac facete dicere, lōgo s̄mone disputauimus libello illo. Ubi tādē diximus artem assignari posse, q̄ cōstat ex locis p̄ gn̄a cōstitutis. nō aūt ex locis p̄ spēm definitis, ꝛ cām diximus, q̄m loca q̄ per spēz accipiunt̄, sunt infinita, quoꝝ ars nulla eē pōt. Q: v̄o sint infinita, nemo dubitare d3, nā ridiculuz, qd̄ vrbanus, vel scurra inducit, cōsistit in quodā recessu ab ipso recto cuz indolētia eius, in quo risus p̄uocatur. delinq̄re aūt a recto, infinitis modis fit, vt Arist. p̄bauit, sicut delinquere a medio. Cōtingit eni ad mediū accedere vno mō, recedere v̄o infinitis. Quare cū delinq̄re a recto fit infinitis modis, b̄ docere nō artis erit, nec scribendo, neq̄ dicēdo, per gn̄a autē loca colligi posse nemo dubitare d3. Nā loca, q̄ per genera colligunt̄, finita sunt, ꝛ artez boc pacto Arist. tradit. Dat igit̄ Arist. artē cōficiendi sermones facetos, ac vrbanos, vt facetias, ꝛ dicteria, ludibria v̄o, quę illusiōes simulatę sunt. Arist. derelīq̄t, q̄a magis gestib⁹, ꝛ corporis motib⁹ innitunt̄. Hęc de iscriptiōe capitis. Ueꝝ de oib⁹ ys latius in eo libello dictū est.

¶ Dicamus igit̄, ꝛ enumeremus sumētes id initiuz, q̄ facile discere oib⁹ natura sit suaue, verbaq̄ aliq̄d significent. Quare q̄cunq̄ ex verbis facile nobis ingerūt disciplinam, bęc suauissima sunt. Prisca igit̄, ꝛ quę aliarū gētiuz sunt, non intelliguntur. Propria v̄o, ac nostratia scimus.

¶ Proposita intētione, nūc p̄sequit̄, ꝛ p̄mo exponit, quę sint vocabula vrbana, ꝛ faceta, ꝛ vult vocabula vrbana eē, q̄ nec prisca, neq̄ aliaꝝ gentiū, neq̄ nostratia sunt. p̄ declaratiōe buius sumit suppōnes: ꝛ dicit. [Dicam⁹ igit̄ ꝛ enumeremus sumētes id initiū, q̄ facile discere oibus natura sit suaue,] dixit [discere,] q̄m discimus, q̄ ignorabamus, ergo discere nūq̄ est absq̄ difficultate, sꝫ illud discere, qd̄ est inter alia facile, oibus natura suaue ē. Fugiūt eni multi disciplinā, p̄pter difficultatē. igit̄ cū ipm discere facile fuerit, suaue erit, ꝛ iocūdū. Accipit scd̄o q̄ [verba] .i. vocabula [aliq̄d significēt,] q̄m vel ex institutione, vel ex natura noia ꝛ v̄ba significant. Ex ijs duab⁹ suppōnibus infert p̄mo. [Quare q̄cūq̄ ex v̄bis] .i. vocabulis [facile nobis ingerūt disciplinā, bęc suauissima sunt] ꝛ dixit [disciplinā,] q̄m est eoꝝ, q̄ ignorabamus, mō cuz discimus, quę ignorabam⁹, cū aliq̄ difficultate discim⁹, sed vocabula sunt suauia, q̄ discere faciunt facile, nō q̄ discere ipm sit oino absq̄ difficultate, ex ijs cōcludit q̄lia vocabula sunt vrbana: ꝛ dic̄. [Prisca igit̄, ꝛ q̄ aliaruz gētium sunt,] nō sunt vrbana, q̄m [nō intelligunt̄]. Urbani eni cū facete loqui volūt ad inducēdū risum, non loquunt̄ p̄ vocabula antiq̄, quę priorib⁹ seculis vsitata erāt: neq̄ p̄ vocabula aliaꝝ gentiū, vt p̄ Germanica, vel Gallica, vel Hispanica, neq̄ per vocabula p̄pria, ꝛ nostratia, q̄m [p̄pria, ꝛ nostratia scimus.] ꝛ sic nibil disciplinę babēt, cū sint iā nota, ac manifesta. sed qualia eē debeāt, Arist. non explicauit. Nos aūt in libello de re aulica explicauimus, ꝛ dixim⁹ verba vrbana, q̄ p̄bant̄, nec debere eē sup̄ficialia, quę oib⁹ pateant, q̄a sic nibil disciplinę ingerunt, neq̄ debere eē obscura prisca, alienigena, in q̄bus babet̄ obscuritas, vel aliq̄d q̄stione dignū, vel ignorantia significationū. Sz ea v̄ba p̄bātur eē vrbana, q̄rū cognitio, vel simul cū dicunt̄, fit, etiā si prius nō erat, vł nō multo post mens eam p̄sequitur. Sic eni disciplina fit. vnde q̄cq̄d facile est discere, aliqua ratiōe est facile, qua v3. facile sit cognoscere, aliqua v̄o difficile, qua sit discere. ergo vrbana v̄ba nec nostratia eē debent, cū nibil di

vel virtutes aulic:

sciplinę habeāt, neq3 prisca, vel extranea, q2 oīno nō intelliguntur, sed debēt esse accōmodata aurib9 eoꝝ, apud quos vrbane, ac facete loquimur. ℂ Vñ ⁊ aulicus sermo erit fm cōem morem eius aulę, in qua aulicus viuit, mō non sit p vocabula triuialia, neq3 obscura eius aulę, in q̄ aulicus viuit. Sic eni habebit nō nihil disciplinę, quare fatuos eē aulicos puto, q vt loquātur eleganter, apd oēs pncipes cū loquūtur vrbanę, etruscis verbis, ac tuscanis semp vti volunt. Vt eni putant aulicā linguā3 nō eē, nisi etruscam. Tu vō vides, ex his, quę Arist. dixit, hos eē deridendos: sed de his in libello de re aulica satis sit dictū. Et posterius aliquid dicemus.

De sermone aulico.

ℂ Metaphora autē id maxime facit, nam cū senectutem quis paleam dixerit, disciplinam ⁊ cognitionem ppter genus fecit, quoniam vtraq3 defloruerunt.

paleam καλάμην stipulam palearum.

ℂ Cum accepisset, ⁊ declarasset ea, q̄ faciūt disciplinam ⁊ notitiam eē vrbana, nūc quasi accipit minorem: ⁊ dicit. [Metaphora autē] .i. vba metaphorica [id maxime faciunt] .i. maxime faciūt cognitionē ⁊ disciplinā. q̄ subaudi verba metaphorica sunt maxime vrbana. Qz aūt verba metaphorica maxie faciāt cognitionē: ⁊ disciplinā3 pbat: ⁊ dicit. [Nā cum senectutē quis] p metaphorā3 [dixerit paleam,] vel stipulā, [ppter genus] .i. ppter cōuenientiam, quā in genere hñt palea, ⁊ senectus: [qm vtraq3 defloruerūt] .i. qm vtraq3 conueniunt in deflorētia, hęc metaphora [fecit disciplinā ⁊ cognitionē] cognitionem quidem fecit, q2 fecit disciplinā: nō eni facere pōt disciplinam, quin cognitionē fecerit, disciplinā vō, q2 cū3 aliq̄ difficultate fecit, vt intelligeremus senectutē esse amissionem floris: stipula eni amisit florē. igit̄ verba metaphorica maxime vrbana pbanī, ⁊ ppterea maxime idonea sunt aulicis, ex ea pte, qua aulici sunt vrbani. vñ vō translatio fuerit inuēta. dicamus, nā cū metaphora sit trāslatio facta vel a re, in qua est pprium verbum, ad rē, in qua deest suū vocabulum: vel ad rē in qua nō est verbum ornatum: vt Quintiliano placet. lib9 8° est, tum clara, tum suauis: qm ⁊ ob necessitatē, ⁊ ob decorem fuit inuenta, qd ⁊ Cicero affirmat: ⁊ Quintilianus lib9 8°. cītu. de tropis. Sic igit̄ ⁊ ob necessitatem, ⁊ ob decorē metaphora inuenta est. Et q2 metaphora nō differt ab imagine, nisi q2 imago addit similitudinis signū: vt diximus. dicere possumus imagines etiā ⁊ similitudines vrbanas facere orōnem, de quo habes apud Quintilianū multa lib9 5°. cap. de exemplis. ⁊ libro octauo. capite de ornatu. ⁊ apud Ciceronem in topicis. Verū de his statim Arist. subscribit.

ℂ Poetarum quoq3 imagines idipsum faciūt, ⁊ hanc ob rē illis vti vrbanum eē videt̄, cum sit imago, vt iam dictū est, metaphora additione differēs. Verū minus suauis est, quoniā longior, ⁊ non dicit, vt hoc sit illud, quo fit, vt nec animus id quęrat.

ℂ Nūc vult ēt pcludere vti imaginib9 attinere ad vrbanitatem ⁊ dicit. [Poetarum quoq3 imagines idipsum] .s. disciplinā, ⁊ cognitionē [faciunt]. Tūc dat pclusionē: ⁊ dicit. [Et hanc ob rē illis vti vrbanum esse videt̄.] igit̄ ad vrbanos spectat vti imaginibus, ⁊ repetit rōnē superi9 dictā: ⁊ dicit. [Cum sit imago, vt iā dictum est, metaphora additiōe differēs.] addit eni imago metaphorę signū similitudinis. Cū igit̄ metaphora spectat ad vrbanos, etiā imago ad eūdem spectabit. addit tn̄ differētiā: ⁊ dicit. [Verum metaphora minus suauis est, qm longior] a re, qui9 est metaphora, similitudo est, [⁊ non dicit] metaphora [vt hoc sit illud,] sed absq3 similitudinis signo dicit hoc eē illud, [quo fit, vt nec animus id,] hoc est metaphorā3 [quęrat,] sed potius similitudinem, igitur similitudo magis q̄ metaphora spectat ad vrbanum. quam rem (vt diximus) Quintilianus, ⁊ Cicero probarunt.

ℂ Necesse igit̄ est tam dictione3, q̄ enthymemata ea vrbana eē, quę celerem nobis disciplinam faciūt. Iccirco nec quę superficialia sunt ex enthymematibus cōprobātur. Dicimus eni3 supficialia, quę cuilibet patent, nec qcq3 hñt, quod in eis q̄rere oporteat. Neq3 quęcūq3 dicta ignorātur. Sed quorūcunq3 cognitio, vel simul cū dicunt̄ fit, etiā si prius non erat, vel nō multo post ea consequitur. Sic eni3 quasi disciplinatio fit. Illo aūt modo neutrum. Enthymemata igit̄ ob sentētiā eius qd dicitur, talia sunt, quę probantur.

ℂ Qm hucusq3 vrbana ipsa exposuit per negationes, q2 declarauit qd nō sunt, nūc exponit per affirmationes, ⁊ declarat, q2 sunt: ⁊ dicit. [Necesse igit̄ est, tam dictionē] idest sermonē [q̄ enthymemata] .i. pbationes [ea vrbana esse, quę celerem nobis disciplinā faciūt:] hoc fuit superius expositum, q2 tales sermones suaues oibus natura sunt. ppterea repetit p viā3 pseq̄ntię. qd vrbana nō sunt: ⁊ dicit. [Iccirco, nec quę supficialia sunt ex enthymematibus cōprobant̄:] nō eni3 faciūt nos discere, qm non sunt difficilia cū facilitate, neq3 facilia cū difficultate. [dicimus eni3 superficialia, q̄ cuilibet patēt, nec qcq3 habēt qd in eis q̄rere oporteat] .i. nec difficultatē aliquā habēt. Iterū 2° ostendit qd vrbana nō sunt: ⁊ dic̄. [Neq3] vrbana sunt [quęcūq3 cū dicūtur, ignorant̄,] vt prisca, ⁊ verba, quę sunt aliarū gentiū. Tūc dicit quę vrbana sunt: ⁊ dicit. [Sz] vrbana sunt verba [quorūcūq3 cognitio, vel simul cū dicūtur, fit, etiā si] cognitio [prius nō erat, vel non multo post ea] .s. verba plata [fit] talis cognitio: [sic eni] .s. (vt inq̄t) [quasi disciplinatio fit:] notitia enim facilis cū difficultate, vel difficilis cū facilitate disciplina (vt dixit superius) suauis est. [Illo aūt modo neutrū] .s. vel superficiale, vel obscurū [neutrū] est quia nec vrbana dictio, neq3 vrbanū enthymema. Tūc pcludit, [enthymemata igit̄,] ⁊ sermones [ob sniam ei9, qd dicit̄] .s. facilem cū difficultate, vel difficilem cū facilitate [talia] .s. vrbana [sunt, quę pbant̄]. Quare recte (vt diximus) fatuos est putare eos aulicos, qui vrbane volentes loqui, non nisi etrusco sermone loqui enitunt̄. qppe cū in omni lingua possimus loqui aulice, ac vrbane, modo non per ignota: neq3 per nimis triuialia loq̄mur. In omni eni lingua sunt ⁊ triuialia, ⁊ prisca verba, ⁊ extranea, imo in omni aula, quare aulicus eis vocabulis vti debet in vrbanis aulicisq3 sermonibus, quę nec linguę aulę, in qua viuit, sunt nimis triuialia, neq3 obscura vt prisca, rustica, vel extranea. nos cum (vt diximus supi9) verba accōmodata eē debeāt auribus eoꝝ, qui secum in eadem aula viuunt, ea verba eligere ds, q̄ suę aulę sunt, ⁊ non oīa, sed quę nec sunt suę aulę nimis triuialia, ac superficialia, neq3 obscura, vt prisca, vel rustica, aut extranea, sed ea, quę cū ad suā3 aulā attineant disciplinam faciant, modo quo diximus, facilem cum difficultate, vel difficilem cum facilitate. Sic enim qui audiunt, attenti erunt. Hactenus de aulicorum lingua, iz plura eo libello diximus.

De lingua aulicorum.

¶ Secûm dictionez autê, figura qdem, si p oppositionez dicâtur, hoc mô, ⁊ alijs cum côez pacem reputabat, suis belluz. Opponit eniz bellum paci. Uerbis ꝟo, si metaphoraz habeant, nec alienâ. Difficile eniz côspicere, neqꝫ supficialem: nô eniz attêtuz efficiet. Preterea si pre oculis rem ponit, quasi agat. Cernere eniz magis possumus, que aguntur, qꝫ futura. Ergo hec tria consideranda sunt, metaphora, oppositio, ⁊ efficatia.

efficatia ἐνάργεια energia principium pre oculis,

¶ Cum declarasset ea que faciût sermonê vrbanum fm verba atqꝫ vocabula, nûc declarat, que faciût sermonê vrbanum fm dictionê: ⁊ dicit. Secûm dictionê aût vrbanus sermo fit, pmo qdem figura, si sermones vrbani dicant per opponê, ⁊ assignat exempluz: ⁊ dicit. Et alijs cû côem pacem reputabat suis .s. ciuib⁹ reputabat bellû, hec dictio per opponê est, opponit eni belluz paci, Deinde ponit 2m, quo vrban⁹ sermo fit fm dictionem: ⁊ dicit. Uerbis ꝟo .s. sermo vrbanus fit, multifariâ, ⁊ accipit soluz vnû moduz ex ijs, qui superius dicti sunt: ⁊ dicit. Si sermones metaphorâ habeât, nec alienaz, atqꝫ penitus extraneâ, difficile eni ꝯspicere, cuz fuerit metaphora extranea. neqꝫ supficialê, nô eni metaphora supficialis attêtuz efficit. Deinde assignat 3m: ⁊ dicit. Preterea sermo vrbanus fit, si pre oculis rem ponit, quasi nûc agatur, vel fieri cernat, ⁊ reddit câm: ⁊ dicit. Cernere eni magis possum⁹ que agunt de pñsenti, qꝫ futura, ergo in sermonibus vrbanis hec tria côsiderâda sunt, metaphora: vt sit côgrua, oppositio, vt sit dilucida: et ἐνάργεια .i. efficatia: siue pncipiû oculare qđ dicit pre oculis: vt sit efficax: ⁊ tu intellige ex parte dictiôis. Naz ex pte vocabulorꝫ oportet, vt vocabula nec sint supficialia, neqꝫ obscura, sed que disciplinâ faciant aliquo mô, vt diximus. horꝫ qtuor duo qdem semp sermo vrbanus hic dꝫ, efficatiaz ⁊ vocabula, que ⁊ disciplinaz faciât: opponez ꝟo, ⁊ metaphorâ habere dꝫ p delectu: vꝫ puta qñ opꝫ, ⁊ vbi opꝫ, vel alijs rônibus, qb⁹ opꝫ.

De sermone vrbano,

¶ Simili mô aulicus sermo hec duo potissimû habere dꝫ. vꝫ. disciplinam qdem, fm vocabula, fm dictionê ꝟo, efficaciâ. Cetera ꝟo duo pro necessitate locorꝫ, ⁊ têporꝫ, ⁊ psonarum. ¶ Quo ꝟo ad verba attinet. verbum ἐνάργεια latine sonat efficatiâ vel viuacitatê, quâ superius alio noie appellauit pre oculis. Hanc eni viuacitatem siue efficaciâ pnuntiatio magis qꝫ scriptura hꝫ. Habꝫ .n. vox viua nescio qd latentis energie, qua imprimit magis audiêtibus, qꝫ si scripta legat. ⁊ qua facili⁹ discit, qꝫ si legat, ⁊ qua facilius cômemorat qꝫ si legat. ergo viua vox energiâ hꝫ. Hec de sermone aulico, sed de sermone scurrili supius diximus: vrbanus eni sermo risum puocat seruata grauitate, scurrilis ꝟo vsu turpium turpiter, ideo sermo scurrilis frigidus est, q fit pmo vocabulorꝫ côpône, que poetarꝫ est. Scdo fit vsu vocabulorꝫ priscorꝫ, vel aliarꝫ gentiû, vel supficialiû nullam oino hñtium difficultatê. Tertio fit ab vsu epithetorꝫ, vt cû aut longis, aut inoppoꝛtunis, aut crebris scurra vtit. Quarto ab vsu metaphorarꝫ atqꝫ imaginû: vt cû metaphoris vel imaginibus scurra vtit, que rei, de qua dicit, nô côuenerint, vel cû vtitur metaphoris imaginibusqꝫ ridiculis, aut nimis inflatis, aut obscuris: nec opꝫ vt scurrilis ipse sermo oia hec simul hêat, sed vel oia, vel plura, vel tot, p quot poterit risuz puocare. De ijs supi⁹ satis dictû est, cû de frigidis loqbamur, ⁊ in libello de re aulica.

De aulico sermone,

De scurrili sermone,

¶ Sed cuz quatuor sint metaphore, maxie qꝫ fm analogiam sunt, probantur.

De metaphoris,

¶ Cum dixisset vrbanû sermonem côstare metaphoris, nûc rursus de metaphoris repetit, vt eligat metaphoras que pprie sunt vrbane, atqꝫ facete aulice qꝫ. Nec videri dꝫ absurdum, vt supius, ⁊ hic egerit de metaphoris, naz superius de metaphoris egit: qtenus côparant ad pprietatê dictionis, hic aût qtenus côparant ad intelligêtiaz. Preterea hic repetit, vt eligat vrbanas. dicit. Sꝫ cû qtuor sint metaphore .i. gña metaphorarꝫ, quorꝫ aliud est analogicorꝫ, aliud vrbanarꝫ, aliud puerbialiû, hyperbolicarû aliud, maxime metaphore, que fm analogiam sunt pbâr. ⁊ sili mô imago, q analogica ê, maxie pbat.

¶ Ut pericles de iuuenibus, qui in bello perierût, dixit sic iuuêtutem e ciuitate amissaz, veluti si quis ver tollat ex anno.

¶ Assignat exêplum de metaphora vel imagine analogice ex periclis: ⁊ dicit. Ut pericles de iuuenib⁹, qui in bello perierût, dixit sic iuuêtutê e ciuitate amissam, veluti si qs ver tollat ex anno. Hec eni metaphora dicta est analogica, hoc est ex pportione: vt Arist. inqt: qm vt iuuêtus se hꝫ ad ciuitatem, ita ver se hꝫ ad annû. ⁊ lꝫ exemplum sit imaginis analogice, idem aptari potest metaphore dempto signo similitudinis.

¶ Et leptines de Lacedemonijs, non pmissuros vt grecia lusca fiat.

¶ In hûc sensum adducit illud leptinis, ⁊ dicit. Et leptines de Lacedemonijs dixit eos nô eê permissuros, vt grecia lusca fiat, qđ pro tâto verû est, qa pmittebât mulieres videre oês: (erât eni mulieres oibus quasi cômunes, que viros oês ciuitatis videre poterât,) sicuti ⁊ viri oês mulieres, q si Lacedemonij viros mulieres videre pmisissent: mulieres autê non viros, fuisset grecie regio eorꝫ ceca fm alterû oculum, qm fm mulieres, que sunt altera ps grecie, fuisset ipedita videre. g lusca, quare ne grecia esset lusca, vno. vꝫ. oculo ceca, permittebant Lacedemonij mulieres videre oês, quos vellêt.

¶ Et Cephisodotus (cum Chares olynthiaci belli rônem redere festinaret) grauiter ferendo dixit, in laqueo plebem teneri ab eo, cui ratio redenda est.

¶ Nunc exêpla ponit metaphorarꝫ puerbialiuz, dicitur autê puerbialis grece paremiaca, ⁊ addit puerbialis metaphora supra analogicam côem vsuz. Prouerbia eniꝫ semp originê sumût ex aliqua re, que notabiliter aut dicitur, aut facta est. vt qm anicula qdam viruz cû accepisset in suis nuptijs, cantilenas voluit, inde puerbio dictû est, nô sufficit anicule nuptijs tradi, quare quoties vltra metaphorâ addit côis quidâ vsus, hec metaphora paremiaca, hoc est puerbialis dicit, veluti Carpathius de qdaz dixit leporê: solet eni hoc dici de eo, qui vt boni aliquid ꝯsequatur, id adducit vnde dânuz sibi infert: hoc eniz facit lepus, q fugiens canes vestigiarios, incidit in canes leporarios, dicit etiâ de boie, qui sibi maluz facit, turdus sibi malû cacat .i. viscû quo capit. Insuper dicit sus mineruâ vult docere, ⁊ etiâ muli se scalpût, ⁊ sexcêta talia. Aristo. tamê dicit. Et Cephisodotus, cum Chares olynthiaci belli rônem reddere festinaret, subaudi sue plebi, grauiter ferêdo dixit, in laqueo plebez teneri ab eo, cui rô reddenda est: qm plebi non sufficit rô, vt aliquid agat, sed dꝫ laqueo teneri plebs ab eo: cui officiû est reddere rônem plebi. Est enim puerbialis metapho

ra, vel fortasse textus in greco clari⁹ legit sic, in laqueo plebem teneri ab eo, qui tenet plebi rónem reddere. nã nisi tenuerit plebem laqueo, rónes nullę sunt plebi.

¶ Et in Eubęaz Athenienses exhortans frumētū parantes, ait oportere Milciadis sententiam exire.

¶ Nūc adducit 2^m exēplum eiusdez etiaz de metaphora puerbiali: 7 dicit. [Et exortans Athenienses parātes frumētuz in Eubęaz] nō sine molestia 7 dolore, hoc pacto Atheniēsibus ait [oportere Milciadis sniam exire.] qñ fortasse erat depdaturus ops depdari. Non ergo debent Athenienses moleste ferre parare vt frumētuz in Eubęã: qm quãdoqꝫ ipsi depredati sunt alios populos.

¶ Et Iphicrates cum inducias Athenienses fecissent cum Epidamno, 7 maritima moleste ferens dixit, neruos belli ipsos incidisse.

¶ Nunc adducit 3^m exēplum: 7 dicit. [Et Iphicrates cũ Athenienses fecissent inducias cũz Epidãno, 7 paralia. idest [maritima regione,] moleste ferēs dixit, [τα νευρα του πολεμου τα φορτια περιηρηκαι. dixit [ipsos.] scz Athenienses [belli] viatica vel [neruos incidisse,] quo niam tãdiu erant neruosi in bello, q̃diu bellaz gererēt cum Epidãno :ensibus, 7 maritimis regionibus.

¶ Et Pitalaus, triremem medi. Stestū autem prędam pirgi.

¶ Nunc assignat exēpla metaphorę vrbanę quã astiam vocãt. Est eniz astismus quicqd simpliciter ac rustica vacat, hñs nō nihil ioci, atqꝫ ridiculi. Differt autem hęc ab analogica, qꝫ illa simplex sit solam pportionē dicens, at vrbana supra analogicã addit, Cuz disciplinandis, cũ ridiculi iociqꝫ nō nihil, 7 hac rōne dicit attica, vt illa cōtra vētricosum gestantē vētrez sexq̃ upedalē iste gestat naticas ante, qui respōdit per medios lupos incedēti bene custodiūtur oues ante ꝯspectuz. Adducit igit primū exēplum, 7 dicit. [Et Pithalaus] quendam furem dixit [triremez medi:] nam triremis pyratica erat. [Stestum autem] dixit [pręda pirgi.] Hę enim puerbiales sunt, 7 translatię.

¶ Et pericles Eginam dixit tollendam eē pirei pestem.

¶ Assignat 2^m exemplũz metaphorę vrbanę 7 dicit. [Et pericles dixit Eginaz tollēdam esse pirgi pestē.] Est enĩ hęc metaphora prouerbialis, nam omnis res fęda, prauaqꝫ dicitur pestis, vt erat Egina pirgo.

¶ Et Morocles non inquit malignum esse, cum nominasset quēdam probum viruz. Illum enim in tertijs partubus malignari, hūc autem in decimis.

¶ Assignat 3^m exemplũz: 7 dicit. [Et Morocles nō inqt malignũ esse cũ nōīasset quēdam pbum viruz,] Morocles igit nolando quēdam pbatũ viruz, dixit eũ nō esse malignũ, nec malum, 7 dabat causaz dicēs. [Illuz eniz,] scz demōstrando quēdaz aliũ, dicebat in [tertijs ptub⁹.] idest in tertijs fęnoris [malignari: hūc autē] quē demonstrauerat, dicebat malignari [in decimis] partubus, 7 ppterea eũ dicebat nō esse malignum, cum non ita celeriter malignabat in fęnoris, sicut alius.

¶ Et Alexandri Iambicum, pro filiabus in nuptijs morantibus, procrastinātes nuptias mihi virgines.

¶ Assignat 4^m exēpluz: 7 dicit. [Et Alexãdri Iãbicum, pro filiabus in nuptijs morantibus,] sic dicit. [Procrastinātes nuptias mihi virgines] .s. sunt, qḋ ideo verū est, qa virgines illę lōgo tēpore morabant in nuptijs.

¶ Et illud Polyeucti ad apoplecticũ quendam Speusippũ, non posse trãquillã vitam ducere sub fortuna, q qnque fistulis illigat.

¶ Assignat 5^m exemplũz, 7 dicit. [Et illud Polyeucti ad apoplecticum quendam, Speusippum] nūcupatum, dicetis, [nō posse trãquillam vitã ducere sub fortuna, qui fistulis] .i. meatib⁹ [quinque,] q in cerebro ipso sunt, rōne cuius oritur appoplexia [illigatur.]

¶ Et Cephisodor⁹ triremes appellabat molēdina varia. Et canis tabernas atticas, amicabilia. Et Esion qꝫ in Siciliam ciuitatem effuderint.

molendina μυλωνας pistrina.

¶ Nūc ponit exēpla metaphorę hyperbolicę, quę dicta est hyperbolica, vel ut Cicero a superlatione, vel vt ait Quintilianus a superiectiōe, vel vt alij ab excessu. Addit eni hyperbolica metaphora ipsi analogicę excessus, vel diminutionē. Nã duplex est: cũ enim dictio augēdi ponit, hyperbolica additiua est, cũ dictio diminuendi, diminutiua est, additiua est, vt luce clarius, carbone nigrior, diminutiua hō, 7 vix ossibus hęrens, vel tardior testudine. Simili rōne hę sunt hyp̄bolicę, ut es noctua in sole, 7 sybillę arenas superauit Nestor, 7 in eo in sermone pica, 7 glis in sōno. Dicit igit, [Et Cephisodotus triremes appellabat μυλωνας] .i. molēdina vel pistrina varia, qm in pistrino vnus trahit, in trireme plres. [Et canis] quidam auctor appellabat [tabernas atticas, amicabilia.] 7 forte canis erat Diogenes canicus, q vocabat atticas caupones φιλιτια .i. conuiuia voluptatibus adēptos habētia laborez: 7 hęc expositio plana est, 7 ppria cinico. [Et Esion] ali⁹ auctor dicebat, [qꝫ in Siciliam ciuitatē effuderint,] nã circũcirca mari circũdat, veluti domus muris. Oēs eniz istę metaphorę hñt non nihil excessus, vt patet.

¶ Pręterea 7 id metaphora est, 7 pręoculis, vt gręcia clamat, nam 7 id modo quodaz p̄oculis metaphora est.

¶ Nūc vult assignare exēpla earũ metaphoraz, quę dicūtur pocculis, quas alij pręoculares appellãt, imitatiōe grecoz, qui has hyperopthalmicas vocãt. Est autē pręocularis metaphora, cũ fm trãslationez aliqd accipitur agere, aut pati q cñ, qḋ illud facere, vel fecisse, aut pati, aut passum intelligat p quo accipit, vt cũ dicimus leo fremit, accipit eni leo p:o Achille, per metaphoram, de quo dicit fremere, nã sicut leo fremit, sic Achilles murmurãs certat. Hyperopthalmica itaqꝫ trãslatio simplici metaphorę addit apparētem, 7 aptam acceptionē, apparens aūt 7 apta acceptio fit, inquãtum ab operatione trãsmittit, quę est nobis nota, 7 hac de causa pocularis dicit. Ob eãdem cãm vocat Aristo. eaz energiã, hoc est efficatiaz, q̃tenus efficaciter exprimit: vel q̃tenus facit, vt sermo efficaciter imprimat. Assignat igit exēpla primo de pocularibus metaphoris, quo ad puerbia, quoz primaz affert: 7 dicit. [Pręterea 7 id metaphora est, 7 poculis.] 7 subaudi prouerbialis, [vt gręcia clamat, nam 7 id modo quodaz pręoculis metaphora est,] quã accipiat ab opatione, quę est nobis nota, ppinqua, atqꝫ apta.

¶ Et vt Cephisodorus canendum esse pcepit, ne cōtiones cōuenticulas plures faciãt.

¶ Assignat 2ᵐ exemplum: ⁊ dicit. [Et vt Cephisodorus ca-
uendum esse precepit] μη πολλας ποιωσι τας συν
δρομας εκκλησιας.i.[ne cõtiones conuenticulas plu-
res faciãt,] tyrãni eni prisci contiones in quibus hominũ multitudo cõcurreret, pertimebant, ne conuẽticulę cõuenirent cõtra eos.ideo puerbiũ indoleuit cõtio timẽda.

¶ Et Jsocrates incõcurrẽtes, in solẽnitatib⁹.

¶ Assignat tertiũ exẽplum, ⁊ dicit. [Et Jsocrates in concurrentes in sollẽnitatibus,] in diebusq; festiuis etiã dixit cauendũ esse, ne conuenticulę fierent.

¶ Et vt in epitaphio ꝙ dignũ esset in sepultura eoꝝ, qui apud Salaminam mortui fuerant, grecias sibi crines tondere, quoniam vna cuꝫ virtute ipsoꝝ libertas quoq; sepulta est. Nã si dixisset ꝙ dignuꝫ eẽt plorare cõsepulta virtute, metaphora fuisset, ⁊ pręoculis. Sꝫ quoniam vna cum virtute libertatẽ dixit, oppõnem hꝫ quãdaꝫ. Quippe cũ hoc verbũ virtute huic verbo libertate oppositionem habeat.

¶ Hic text⁹ in codice nostro, ⁊ in codice Georgij corruptus est, in emẽdatioribus ꝟo verba legunt̃ mõ, quo hic trãslata inuenis. Assignat igit̃ 4ᵐ exẽpliũ: ⁊ dicit. [Et in epitaphio] vbi legebat̃ [ꝙ dignuꝫ eẽt in sepultura eoꝝ, qui apud Salaminã mortui fuerãt, gręciã sibi crines tõdere, quoniam vna cum virtute ipsoꝝ libertas quoq; sepulta est,] itorũ hoc erat metaphora ⁊ epitaphiũ. Tũc exponit qualis sit hęc metaphora: ⁊ dicit. [Nam si dixisset ꝙ dignum esset plorare ꝯsepulta virtute,] ⁊ nihil plus, metaphora fuisset, ⁊ pręoculis, metaphora quidẽ, quia metaphorice dicit̃ sepeliri gręcię virtutẽ, mortuis viris, cũ sepultura sit viroꝝ, ⁊ nõ virtutis. pręoculis ꝟo, quia appet de finere virtutẽ, ⁊ valorẽ regionis, vel ciuitatis, cũ pereũt viri illius loci. ⁊ sic si nihil plus dixisset, metaphora fuisset, ⁊ pręocularis. [Sed quia vna cũ virtute libertatẽ] sepeliri [dixit,] hęc metaphora [oppõneꝫ hꝫ quãdaꝫ,] quippe [cum hoc verbũ virtute huic verbo libertate oppositionem habeat,] nam virtus dicit passioneꝫ, libertas ꝟo actionem. Ergo hęc metaphora est pręocularis prouerbialis ⁊ oppositionalis.

¶ Et Jphicrates dixit, via mihi sermonuꝫ per mediũ eoꝝ est, quę a Charete gesta sunt, metaphora est secundum analogiam, ⁊ verbuꝫ illud per medium pręoculis facit.

¶ Nũc assignat exempla metaphoraꝝ pocularium, quę sunt secundum pportioneꝫ, vel assimilationẽ: ⁊ dicit. [Et Jphicrates dixit, via mihi sermonũ] i. dicẽdi atq; loquendi [per mediuꝫ eoꝝ est, quę a Charete gesta sunt,] hęc [metaphora est secundum analogiaꝫ] ⁊ silitudinem, quoniam sermones de rebus gestis metaphorice dicunt̃ gesta. [⁊ verbum illud per medium pręoculis] metaphoram [facit,] quia facit eam manifestam.

¶ Et dicere subuenturos aduocare pericula periculis: pręoculis metaphora est.

¶ Assignat 2ᵐ exẽplum, ⁊ dicit. [Et dicere subuẽturos.] idest eos, qui nobis subueniũt, [pericula aduocare] i. a periculis nos liberare [periculis, pręoculis metaphora est,] quia patet ad sensuꝫ. Est tamẽ secundum silitudinem, quoniam sicut bono prouocatur bonum, sic periculuꝫ periculo tollitur. Dicitur autem hęc metaphora secundum similitudinem, quoniam supra pocularem, ⁊ manifestam metaphoram addit similitudinem.

¶ Et Lycoleon pro Chabrio non supplicationẽ erubescatis esse ipsius gream imaginẽ. Metaphora eni est, quę in presenti. sꝫ nõ semper: sed poculis, periclitãtibus eni ipsis supplicat imago inanimatũ quasi animatum.

¶ Nunc assignat exẽpla metaphoraꝝ pocularium, quę accipiũtur per trãsumptionẽ. Diximus enim metaphoras esse poculares, quęcũq; significanter ex operationibus, quę nobis apparent, ostẽduntur, quę bifariã sunt, vel quę per trãsumptioneꝫ ponunt aiata aliquid gerere, vel quę per trãsumptionẽ ponũt inanimata significãter aliquid facere, primo igitur ponit primuꝫ exẽplum, quod accipitur ex imitatione: ⁊ dicit. [Et Lycoleon pro Chabrio,] dixit [nõ erubescatis] subaudi dicere [supplicationeꝫ ipsi⁹] s. Chabrij [esse] ipsius [greaꝫ imaginationem,] quia supplicatio supplicantis videt̃ imago supplicãtis. dicit mõ, [metaphora eni est] s. pocularis dicere supplicationem esse imaginẽ, [quę in presenti,] quia est significanter accepta ex operatione, que nobis apparet in presenti, [sed nõ semper,] quia nõ semper est supplicatio [sed] semper est [pręoculis] metaphora, quia semper accipit̃ significanter ex operatione, que nobis apparet in presenti. Qꝫ ꝟo sit trãsumptiua probat. [quia periclitantibus ipsis supplicat imago] i. supplicat supplicatio, que trãsumptiue accipit̃ pro imagine, que est quid [inanimatuꝫ quasi animatũ.] Sic igit̃ hęc metaphora pręocularis est, quia sumit̃ ab operatione nobis manifesta, quę est supplicatio ipsa, trãsumptiua ꝟo, quia vtit̃ inanimato pro animato, quia vtitur supplicatiõe, quę est res ipsa animata, pro imagine grea inaiata per imitationem deniq;, quoniam supplicatio per imitationẽ videt̃ supplicans.

¶ Et memoratio operum ciuitatum.

¶ Nũc assignat 2ᵐ exẽplum metaphorarũ pocularium trãsumptiuaꝝ ob causalitatẽ: ⁊ dic. [Et memoratio operuꝫ ciuitatum] subaudi est laudatio ciuitatuꝫ, nã opera trãsumptiue accipiũtur pro ipsis ciuitatibus, estq; metaphora pręocularis, quia accipitur ab operibus nobis manifestis. Etiã est ob causalitatem, naꝫ opera sunt causę laudis vel vituperationis eoꝝ, quoꝝ sunt opera.

¶ Et omni modo paruꝫ sapere curãtes. Curare enim augere aliquid est.

¶ Nunc assignat exẽplum metaphoraꝝ pocularium trãsumptiuarũ ob excellẽtiaꝫ quãdã, vt est illud. [Et omni mõ paruꝫ sapere curantes.] verbũ enim curãtes per transumptionem dicit auctioneꝫ. [nam curare est augere aliquid,] nemo eniꝫ curat, nisi vt augeat. ergo accipere curare pro augere metaphora est per trãsumptioneꝫ, ⁊ pocularis, quia accipitur ab operatione nobis manifesta, ⁊ per excellentiã, quia sapere in nobis excelsum quoppiam est.

¶ Et quoniam menteꝫ deus lumen accẽdit in anima. Ambo enim significant aliquid.

¶ Egidius putat hęc exẽpla, quę Aristo. nunc ponit esse exẽpla pręocularium metaphorarũ vrbanarum, quod ego non video. Nã omnis metaphora vrbana, siue sit pocularis, ⁊ efficax, siue quouis mõ, semper addit supra metaphorã nõ nihil ridiculi, quoniam vrbanus ⁊ scurra semper prouocant risum, vrbanus quidem per turpia non turpiter, scurra autem per turpia turpiter: vt libello de re aulica diximus ad phausinaꝫ. Quare hęc exẽpla adaptari possunt ad poculares trãsumptiuas. dicit. [Et quoniam mentem deus lumen accẽdit in aia,] ꝙ autem sit trãsumptiua, probat. ⁊ dicit. [Ambo eni] scꝫ ⁊ mens, ⁊ lumen [significat aliquid] idẽ metaphorice. Nã intellectus dicit aliquid manifestatiuũ,

⁊ lumen

ꝛ lumen similiter, verū lumen proprie accendit, mens autem metaphorice.

¶ Et nec bella dissoluimus, sed distulimus. Ambo eni sunt futura ꝛ dilatio, ꝛ pax eiusmodi.

¶ Assignat etiā exēplū popularium trāsumptiuaꝝ, cū qdā dux eēt interrogatus si fecisset pacem, ꝑ hꝫ cū hō dixit se fecisse pacē: ꝛ dicit. [Et nec bella dissoluimus,] donec .n. sunt hostes, semꝑ bella sunt, [sꝫ distulimꝰ,] ꝛ ꝑ distulimꝰ intellexit fecisse pacē, qm̄ trāsumptiue differre bellū est facere pacē. [Ambo enim sunt futura] .s. [ꝛ dilatio, ꝛ pax eiusmodi.] Uerum per trāsumptionē differre bellum potest intelligi pro pace.

¶ Et pacta dicere trophęum esse multo pulchrius q̄ꝫ ea, quę in bellis fiunt. Cū illa pro vno paruo, ꝛ vna fortuna. Hęc pro toto bello. vtraqꝫ eniꝫ victorię signa sunt.

¶ Assignat insuꝑ aliud exēplū ēt populariū trāsumptiuarū: ꝛ dicit [Et pacta dicere trophęū eē multo pulchrꝰ ē, q̄ ea] .i. q̄ illi trophęi, [quę in bellis fiunt.] idest repoꝛtant. Et reddit rōnē: ꝛ dicit. [Cū illa] pacta, q̄ fiunt non cōpleto bello, fiunt [ꝑ vno paruo] .i. ꝓlio, [et] pro [vna fortuna,] nam cum in vno ꝓlio dux superat fauēte fortuna, ꝛ pacta ex illa victoria fiunt, hꝫ pacta sunt pulchriores trophęi, q̄ qui reportanꝫ ex victoria totꝰ belli: vbi pꝫ pacta per transumptionem accipi ꝑ trophęis. Sunt eni pacta ex victoria vnꝰ ꝓlij pulchriora trophęis, [cuꝫ illa pro vno paruo] .i. ꝓlio, [ꝛ vna] fortūa habeanꝫ [hꝫ] scꝫ trophęi, repoꝛtantur [pro toto bello] .i. ex toto bello. Qꝛ autē pactū dicaꝫ trophęum, ꝓbat: ꝛ dicit. [Utraqꝫ enim] .s. ꝛ pactum, ꝛ trophęum [victorię signa sunt,] igiꝫ potest pactum transumptiue accipi pro trophęo.

¶ Et quoniaꝫ magnas vituperatione hoīuꝫ pęnas dant ciuitates. Pęna eniꝫ iustuꝫ quōdam dānum est. Dictum igitur est vrbanitates ex metaphora per proportioneꝫ duci, cū ante oculos ponant.

¶ Ultimum exemplum habeꝫ ex illis verbis [ꝛ qm̄ magnas vituperatiōe hoīum pęnas dant ciuitates,] vbi pꝫ accepisse penas ꝑ cōdēdationibꝰ iure factis, q̄ aūt pęna possit dici ꝯdēdatio transumptiue, ꝓbat: ꝛ dicit. [Pęna enī iustū dānū est,] ꝛ iustū dānū est condēdatio. Quare metaphora popularis ex trāsumptione collecta est. Deinde epilogat, ꝛ dicꝫ. [Dictū igiꝫ est, vrbanitates ex metaphora] .i. metaphoricas [ꝑ pportionē duci, cum] vrbani [ante oculos ponunt] ex operationibus colligendo.

De focalis.

¶ Sed dicenduꝫ est, quid dicimus ante oculos, ꝛ quid facientibus id emergat.

¶ Cū assignasset exēpla eiꝰ, qđ est aū oculos ponere, hic vult declarare duo qđ sit ponere res aū oculos, ꝛ ex quibus per metaphoram ponantur res ante oculos, ꝛ hęc ꝓponit: ꝛ dicit. [Sed dicēduꝫ est quid dicimus] ipse [ante oculos,] hoc est ꝑnom, [ꝛ qđ facientibꝰ id] .i. ipm ante oculos, [emergat] idest ꝛ ex quibus per metaphorā ponantur res ante oculos, ꝛ hoc est scđm.

¶ Dico itaqꝫ ante oculos hęc facere, q̄cunqꝫ significāter gerere aliquid ostendūt. vt si qs bonum virum quadratuꝫ dicat, metaphora visus est. Utrūqꝫ enim perfectum est, sed nihil gerere signat. Sed hoc florentem habētem statum efficatia est.

efficatia ἐνέργεια energia āṅ oculos ponere.

¶ Nunc exponit quę ponant per metaphoram rem ante oculos, ꝛ vult ea ponere rem ante oculos per metaphoram, quęcunqꝫ ostendunt rem significanter per metaphoram aliquid gerere, vt agere, vel facere, vel operari: dicit. [Dico itaqꝫ ante oculos] rem aliquam [hęc facere,] aut ponere, scilicet per metaphoram, [quęcunqꝫ] scilicet per metaphoram [significanter,] ꝛ in aperto rē ipsam [gerere aliquid.] idest facere, aut agere, aut operari aliquid [ostendunt.] ꝛ primo ostendit hoc per exemplum a negatione, ꝛ dicit. [Ut si quis bonum virum] nominando eum per metaphoram [quadratum] viruꝫ [dicat,] metaphora [visus.] [Utrūqꝫ enim perfectuꝫ est,] sed non ponit bonum virum ante oculos, quia verbū illud quadratum bonum virum ipsum [nihil gerere signat,] igitur tunc vocabulum per metaphoram ponit rem, cui additur, ante oculos, quando signat rem illam aliquid gerere, ꝛ hoc dicit. [Sed hoc efficatia est] idest sed hoc ponere est rem ante oculos, si quis dixerit de probo viro [florentem habētē statū,] naꝫ nemo florētē hꝫ statū, qui non gerit aliquid pręclari. ergo verbum illud ponit rem ante oculos. Uocabulum igitur, quod ꝑ metaphorā alicui attribuitur, ponit illud ante oculos, si ipm ponit in operatione, vel actione aliqua.

¶ Et id, te autem velut dimittendum efficatia est.

¶ Assignat scđm exemplum cum persuaderemus alicui per metaphoram eum debere aliquid dimittere, ꝛ aliquid prosequi: ꝛ hoc dicit. [Et id efficatia est] idest ante oculos ponere, [te autem velut dimittendum] vnuꝫ, ꝛ prosequendum esse aliud persuadere oportet, mō dimittere, ꝛ ꝓsequi significant aliquid agere.

¶ Et illud, gręci autem pedibus liberi concitati sunt, hoc verbuꝫ concitati efficatia est, ꝛ metaphora. Celeriter enim dicit.

concitati ἀΐξαντες irruerunt.

¶ Assignat tertium exemplum: ꝛ dicit. [Et illud, gręci autem pedibus liberi concitati sunt,] idest irruerunt, [hoc verbum concitati] vel irruerunt [efficatia est:] idest reꝫ ponit ante oculos, [ꝛ metaphora] est, quoniam irruere est edificiorum. [Celeriter enim dicit,] idest ponit rem ante oculos.

¶ Et veluti Homerus in multis visus est, dū inanimata animata dicit per metaphorā. In cunctis enim efficax facere probatur.

¶ Uolens assignare exempla eorum, quę ponunt rē ante oculos per inanimata animata significādo, primo ꝓmittit intentionem suaꝫ, ꝛ dicit. [Et veluti Homerus in multis visus est, dum inanimata animata dicit per metaphoram, in cunctis enim efficax facere,] idest ante oculos rem ponere [probatur.]

¶ Ut in istis, illic autem in campis ferebaꝫ lapis imprudens.

¶ Proposita intētione, nūc assignat exēpla: ꝛ dicit. [Ut in istis] ꝛc. αὖτις ἔπειτα δάπεδόνδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής, idest illic aūt in cāpis ferebaꝫ lapis īprudēs.

¶ Et hasta volabat, ꝛ volare ardebat.

¶ Et alia exempla Homeri καὶ ἐπτατ' ὀϊστός, idest [Et hasta volabat,] ꝛ aliud, καὶ ἐπιπτέσθαι μενεαίνων, idest [ꝛ volare ardebat].

¶ Et in terra instabant, cupientes corpore saturari.

¶ Hoc est aliud exemplum, ἐν γαίῃ ἱστάντο λιλαιόμενα χροὸς ἄσαι. [Et in terra istabāt,]vel fixe erant, [corpore saturari cupientes.]hec enim per metaphoras dicunt, que ponit rem ante oculos.

¶ Et mucro p pectus volās ptrāsibat. Nam in his oībus quasi aīata gerere aliqd vidēt. Impudētia eniz ꝛ volare, ꝛ cetera, efficatia sunt, q̄ oīa p metaphorā, q̄ est ſm ꝓportionē, ꝯiunxit. Sicut eni lapis se hꝫ ad sisyphū: ita impudēs ad cū, qui facile verecūdatur.

¶ Assignat 5m exemplū ex Homero, ꝛ dicit. αἰχμὴ δὲ στέρνοιο διέσυτο μαιμώωσα, [Et mucro]i. cuspis haste [p pect° volās ptrāsibat]et hec metaphora ē ponēs rē añ oculos. Dicit mō Arist. oīa hec metaphoras eē hꝫ. [Nā in his oīb° q̄si aīata gerere aliqd vñr,]ꝛ assigāt cāz, ꝛ dic. [Impudentia eni ꝛ volare ꝛ cetera]alia[efficatia sunt,]q̄ ponūt inaīata añ oculos [ꝛ q̄ oīa p metaphorā, q̄ est ſm ꝓportionē Homerus ꝯiunxit,]cui° rōnē offert eius, qḋ de lapide dixit Homerus, qui dixit lapidē manere imotū: ꝛ dicit. [Sicut eniz lapis se hꝫ ad sisyphus, ita impudens ad eum, qui facile verecūdatur.]Est autē Sisyphus Aeoli filius, qui ob latrocinia, a Theseo fert occisus, ꝛ hac pena apud inferos affici, vt grande saxū supra montē portare coactus, cum ad picem deduxerit, continuo ad ima relaxet. vnde Ouidius libro 13° metamorphoseos. Aut petis, aut vrges rediturū sisyphe saxū, qa igit lapis est imobilis, comparat ad sisyphū mobilē in verecūdijs, [sicut impudēs,]ꝛ inuerecundus qui est imobilis in facie ꝛ vultu [ad eū, qui facile verecundat]ꝛ mouetur in vultu ꝛ facie.

¶ Et in probatis etiā imaginibus de inaīatis eadem facit. Gibbosa, spumantia ante quidē alia, postea vo alia. Mota eni ꝛ vinētia facit omnia. Efficatia autem imitatio est.

¶ Amplificat sermonē ad imagies: ꝛ dic. [Et in platis et imagib° de inaīatis eadē facit,]q̄ de metaphoris: dic. n. κυρτὰ φαληριόωντα πρὸ μὲν τ᾽ ἄλλα αὐτὰρ ἐπ᾽ ἄλλα, idest [gibbosa, spumantia alia qdē añ, alia vo post, mota eni ꝛ vinētia facit oīa]q̄tenus ea facit gibbosa, ꝛ spumantia. [Sed]addit q [efficatia]ꝛ ante oculos ponere [est imitatio,]ꝛ similitudo hec. Quare de imaginibus idem facit.

¶ Opꝫ autem, vt iaz dictū est, a propinquis, ꝛ ab apertis transferre, quale in phia quoq simile est, quod in multo diuersis perspicere ingeniosi est atq solertis.

¶ Nūc quōā mō sumi debeāt metaphore, exponit: ꝛ dicit. [Opꝫ aūt, vt iā dictū est, a ꝑpinqs ꝛ ab aptis, trāsferre, quale in phia quoq sile est, qḋ in multo diuersis perspicere ingeniosi est, atq solertis]. Sic igit sumi debēt a ꝑpinquis, ꝛ notis, ꝛ cum sumūtur a remotis, soluz ingeniosi, ꝛ solertis est eas perspicere, vt patet in phia.

¶ Ut Archītas dixit idem esse pretorē, ꝛ arā, qm̄ ad vtrūq refugit, qui iniuriam patitur. Aut si quis dicat ancorā, ꝛ suspensorium idē esse. Sūt eniz idem qd ambo, sed differunt quo alterū sursum, alterum deorsum est. Et irregulares fieri ciuitates, ꝛ in valde distātibus idē, qḋ in superficie, ꝛ viribus eq̄le est.

¶ De remotis metaphoris, quas nō nisi igeniosus ꝑspicit exēa affert ex Archita: ꝛ dic. [Ut Archītas dixit, idē esse, ꝑtorē, ꝛ arā]i. deū q colit in aris, [qm̄ ad vtrūq ꝯfugit, q iniuriā patit.]Assigāt 2m exēm, ꝛ dic. [Aut si qs dicat ancorā, ꝛ]anulū [suspēsoriū,]cui alligant naues, [idēz eē, sunt eni idē qd ambo,]qa ambo naues detinēt, [sꝫ differunt quo alter sursuz]i. s. supra aq̄s, ē anulus, [alter]i. s. ancora [deorsuz]sub aq̄s [est, ꝛ]illḋ aliḋ archite [irregulares fieri ciuitates]i. s. ꝓcedēte tpe. Naz ꝓcedēte tpe leges frigescūt. [et]illḋ aliḋ, qḋ dī, [in valde distātib° idē, qḋ i superficie, ꝛ virib° eq̄le ē,]eq̄le eni dici pōt idē ꝯueniētia viriū ꝛ corpis. qḋ eni ē eq̄le alicui aut virib°, aut corpis sup̄ficie idē illi dici pōt metaphorice metaphora remota.

¶ Sūt autē ꝛ vrbana, ꝛ plurima per metaphoram, ꝛ ex ꝑdeceptione. Manifesti° eniz fit, qm̄ didicit penes id qḋ est ꝯtrio se habere, videturq animus dicere ita vere est, ego vo errabam.

¶ Qm̄ metaphorarū gn̄a q̄tuor sūt, p̄m qdē trāsumptiuarū, q̄ p excellētiā dicunt metaphore, qm̄ supra rōnē metaphore nihil addūt. Si eni p quādā trāsūptionē Achillē leonē dixerim°, simplicē metaphorā faciemus, cū nihil supra rōnē metaphore addat ꝑter trāsumptionez, q̄ adhuc ē de rōne metaphore, imo cetere metaphore dicunt p additionē ad hāc. 2m metaphorarū gen° ē imaginariarū, q̄ supra rōnē metaphore addūt analogiā quandā, si eni iuuenes ver ciuitatis diceremus, faceremus metaphorā, sꝫ si analogiā addemus dicētes ita se hēre iuuenes ad ciuitatē vt ver ad annū, faciem° metaphorā, q̄ ē imago. 3m gen° ē ꝓuerbialiū, q̄ addūt supra rōnē metaphore cōez vsum, qppe cū ꝓuerbia ortū sumāt ex aliquo insigni dicto, aut facto, ex q̄ postea trāsumptio fit ad alia, vt cū dī nō sufficiūt anicule nuptie. Fuit. n. q̄dam vetula, q̄ vltra nuptias voluit cātilenas. 4m gen° ē vrbanarū, q̄ supra rōnē metaphore addūt nō nihil disciplinatiōis atq leporis, qḋ disciplinatiōis vel leporis si hēbūt secū nō nihil ridiculi, erit metaphora vrbana faceta, vt illa, q̄ dicebat de quodā, q laborabat in gnque morbis, facete sic, hic tenet gnque laqueis, de q̄ Arist. nō logt hic, sed postea. Si vo nihil ridiculi hēbit, sꝫ disciplinatiōis tm̄, metaphora vrbana erit moralis, ꝛ de hac p̄ Aristo. loqui vr meo iudicio. Arist. igit logt de hac, q̄ addit supra rōnez metaphore nō nihil facilis disciplinatiōis vel leporis, q̄ tenus p id ꝯtigit aliqd facile addiscere. Aristo. igit p̄ de vrbanis metaphoris logt, q̄ morales sūt, postea ḋ ceteris, ꝛ loquēdo ḋ vrbanis hō, p logt ḋ opponali, vt cū aliqs vr se hēre ꝯtrio q̄ dicat, q̄ metaphora p ironiā dici pōt: ꝛ dic. [Sūt aūt ꝛ vrbana, ꝛ plīma p metaphorā ꝛ ex ꝑdeceptōe,]iquātū aliqs opponalr se hꝫ, qa ꝯtrio q̄ dicat. ꝛ h pacto se hndo, didicit aliqd. [Manifesti° .n. fit, qm̄ didicit penes id qḋ ē ꝯtrio se hēe.]Et q̄si assignās cāz dic. [Videturq aius dicē ita vere ē, ego vo]corde[errabā]erit igit metaphora vrbana moral, q̄ ꝯsistit i oppōne q̄dā, q̄tenus aliqs vr se hēe ꝯtrio q̄ dicat, cui° ex° nō posuit, exēm tn̄ illḋ eē pōt. Lup° nō comedit sꝫ vorat: ē. n. h metaphora dicta de vno hoie, qui nimis comedebat, talis ergo homo non comedebat, sed vorabat, vbi videt eē oppositio q̄daz. Preterea apud Terētiū odes dū bone vir. idest male serue, in qua videtur affirmare, ꝛ negat, ꝛ illa nūq galli baccum colunt, idest semper vinum amarunt vinosi hoies. Unde videt negare, ꝛ affirmat. Arist. igit appellauit hoc gen° p̄mū vrbanarū ꝑdeceptiuū, qm̄ p ironiā est, inquātū qs vr affirmare, ꝛ negat, vel ꝯtra.

¶ Apophthematum et vrbana sunt ex ipso dicere aliquid, quod nõ dicit. Ut illud Stesichori, qm̃ cicade iter scipsas a terra cãtabũt.

¶ Cum dixisset de vrbana metaphora ironica atq; preceptiua, nunc loquitur de metaphora vrbana lauatiua, vt ita dixerim, vel clãdestina, vt cũ q̃spiã ita latenter loquitur, q᷑ non videat̃ dicere, qd̃ dicit: ⁊ dicit. [Apophthematum etiam] .i. dictorum cõmodorũ [vrbana sunt ex ipso dicere aliquid, quod non dicit,] idest quod ita latẽter loquitur, quod non videatur dicere, quod dicit, vt illud Stesichori, quoniã οἱ τέττιγες ἑαυτοῖς χαμόθεν ᾄσονται, idest [cicade inter ipsas a terra] subter [cantabunt:] hoc enim Stesichorus dixit pn̄cipibus ne subditis tyrãnici aliq̃d facerent, quia cicade .i. subditi inter seipsas a terra subtus cantabunt .idest murmurabũt, inquantum enim dicit a terra subtus, dicit eas non cantare, quia qui cantat, palam ⁊ in alto cantat, quo ṽo dicit cantabunt, dicit eas cantare. dicit itaq; latenter, qd̃ non videtur dicere.

¶ Et eadẽ de causa que pbant̃ enigmata, iucunda sunt, disciplinatio enim inest.

¶ Cũ dixisset de metaphora vrbana clãdestina, nunc de enigmatica: ⁊ dicit. [Et eadem de cã q̃ pbant̃ enigmata] cũ p metaphorã dicunt̃, [iucũda sunt: disciplinatio eniz inest.] hui⁹ exẽpla nõ posuit, sz exẽpla eẽ pñt, vt illa, sup modio ne sedeas .i. terrenis noli imorari ↄ̃teplatiõib⁹. ⁊ illa, ad solẽ ne mingas .i. palam turpia ne facias, ⁊ illa, ne comedas, q̃ nigrã caudã hñt .i. ne vitiis, q̃ ad malũ finẽ te ducũt: ⁊ alia innumera Pythagorica enigmata. Obscura ṽo est illa, mr̃ me genuit, eadẽ mox gignit̃ ex me. Hec enĩ metaphore addũt supra vrbana, allegoriã quãdã obscuram, ⁊ breuem .i. hac vtebat̃ Cecilius orator. Est eniz questio in ea obscura, que nisi aperiatur, cum difficultate intelligitur, vt illa de comedente exiuit cib⁹, ⁊ de amaro egressa est dulcedo: enigmata enim vt inquit Quintilianus nisi interp̃tentur, non intelliguntur.

¶ Dicitur etiam metaphora quod Theodorus quoq; dicit, cum noua dicunt̃: quod fit, cum p̃ter opinionez fuerit. Nec vt ille dicit, si ad priorem opinionem conferas.

¶ Cũ dixisset de metaphora vrbana clãdestina, nunc de inopinabili q̃si ex nouitate, ⁊ dic̃. [Di: ẽt metaphora, qd̃ Theodorus quoq; dic̃, cũ noua dicunt̃, qd̃ fit cum p̃ter opinionẽ fuerit.] ig̃ est vrbana metaphora moralis q̃rto mõ q̃ inopiabilis q̃si ex nouitate dr̃, qm̃ dic̃ noua inopinabilia, ⁊ si alias fuerint, [nec vt ille dic̃,] sũt, [si ad priorẽ opionẽ ↄ̃feras.] Nec ponit exẽpla, tñ exẽpla sunt, vt onis comedit lr̄pũ, ⁊ lep⁹ inasit canẽ, hec si ad p̃orẽ opinionẽ ↄ̃ferant̃, p̃ter opionẽ eẽ vñr. Hec itaq; metaphora addit supra vrbanã metaphorã, nouitatẽ quãdã inopinabilẽ, vt cũ noua p metaphorã dñr, q̃ p̃ter opionẽ iũt.

¶ Et vt que in ridiculis emittuntur, quod q̃dez valet. ⁊ sales, qui ex deprauata scriptura sunt: decipitur enĩ auditor ⁊ in metris, cũ nõ cõsequatur oratio, vt auditor putabat. Ibat autem sub pedibus vlcera. Hic eniz putabat calceos dicturum. Simul enim hoc dum dicitur, oportet aperiri.

¶ Dicturus de vrbanis moralib⁹, nunc de vrbanis facetiis, que innumere sunt, gratia tamẽ exempli duo genera tangit, alterum quod supra vrbanam addit ridiculosam ex deceptione verborum, que auditor credit vrbanũ eẽ dicturuz, ⁊ non dicit, ⁊ hic locus dicitur ab inexpectato alterum ex deprauatione literarum, vel syllabaruz, vel dictionum. Hec primo enumerat: ⁊ dicit. [Et vt que in ridiculis emittũtur,] que auditor credit vrbanũ esse dictũr, ⁊ non dicit qui locus dicitur ab inexpectato. [Qd̃ quidem valet] non parum ad facetam metaphorã: hoc est primum. Deinde addit scd̃m: ⁊ dicit. [Et sales] .s. ridiculary, [qui ex deprauata scriptura sunt,] est enim deprauare corrumpere, quod fit corruptione dictiõis, vel mutatione lr̃arum, vt illa habeo testem meracẽ, qui merũ mingit, loco huius habeo testem veracem, qui verũ dicit, ⁊ iste est mobilis .i. nobilis. Deinde ponit exẽpluz primi generis, ⁊ dicit. [Decipitur enim auditor ⁊ in metris, cum non consequatur oratio, vt auditor ipse putabat,] ⁊ ponit exempluz, ⁊ dicit [Ibat autem sub pedib⁹ vlcera] .s. habens, illud enim ibat sub pedibus, añq̃ adderentur alie ptes, credebat auditor eum esse dicturũ habens calceos, qm̃ sub pedibus calcei habent̃. Addit autem habens vlcera. decipit̃ eniz auditor, cum non cõsequatur oratio, vt auditor putabat, [hic enim] s. auditor [putabat calceos dicturuz,] ille ṽo dixit vlcera. Hec eniz (vt Arist. inquit) obscura adeo sunt, [vt apiri oporteat simul cum dicuntur,] ⁊ hic locus in aulicis nostris dicitur ab inexpectato.

¶ Que ṽo ex deprauata scriptura fiunt, non quo dicunt nomine, sed eo in quod vertũtur vt illud Theodori in Nicone citharedum, Thrattat te, dissimulat enĩ dicere Thrattat te, ⁊ decipit. Aliud eniz dicit. quocirca discẽti iucũdũ, quoniaz nisi subintellexerit Thracem esse, non videbitur vrbanum esse.

¶ Cum posuisset exempla eoruz, que decipiunt ex diminutione verboꝝ, loco, vz. sumpto ab inexpectato, nunc ponit exẽpla eoꝝ, que sunt vrbana ex deprauatiõe scripture: ⁊ dic̃. [Que ṽo ex deprauata scriptura fiũt] .s. metaphore vrbane, [nõ nõie quo dicũt] decipiũt. vel ridiculũ efficiũt, [sz eo] nõie decipiunt, [in quod vertuntur, vt illud Theodori in Niconẽ citharedũ] cuz dixit, [θρᾴττει σε,] Thrattat te, qd̃ est dicere turbat te, [⁊ decipit, aliud enim dicit] q̃z turbat te. Nam lz Thrattare, vt sumitur pro verbo in se, sonet turbare, tamẽ vt deducitur a Thratia, cuius ciues sunt deceptores, sonat, decipit te, veluti cuz dicit̃ de aliquo, qui se de nobilitate iactat, hic trasonizat, ppterea ↄcludit, [quo circa discẽti,] s. metaphora [vrbanuz] qd est, ⁊ facetũ, [qm̃ nisi subĩtellexerit Thracẽ eẽ,] cũ q thrattat Niconẽ, [nõ videbit̃ vrbanũ eẽ:] oz enĩ intelligi de Thrace, non de aliis, q̃a Thraces sunt deceptores. ceteri ṽo non sic, hoc pacto p Tiberio Claudio Nerone dictus est biberius Claudius mero.

¶ Et illud, vis ipsum perdere, oportet enim vt vtrũq; conuenienter dicatur.

¶ Nunc assignat scd̃m exemplũ cauillo, ⁊ loco sumpto a voce: ⁊ dicit. [Et illud,] βούλει αὐτὸν πέρσαι. [vis ipsũ pdere,] cauillus hic erit i voce: sonat enĩ [vis temetipsum pdere: opz enĩ vt vtrũq;] .s. tam exẽplum supius dictum, q̃z pñsens, [conuenienter] per subintellectum [dicatur,] si vrbana metaphora esse debeat, nã nisi hic subintelligatur, temet. non erit vrbana.

¶ Sic quoq; vrbana, vt dicere Atheniensibus archen maris non archen esse malorum. Iuuari nãq;, vel vt Isocrates, archen

ciuitati arcben esse malorum, vtrobiq; enim qd̄ non vtiq; putaret quis dici, hoc dicitur: estq; apertuz id verum esse. Etenim dicere arcben esse arcben, non est sapiēs. Sed si sic ait ꝛ non arcben, non enim qd̄ dixit, negat, s; aliter. Que omnia tunc ꝓbant̄, cū ꝑ equiuocatioñē vel metaphoram nomen affertur.

¶ Hic locus potest esse vrbanus moralis, ꝛ vrbanus facetus, Aristoteles assignat exemplum morale, ꝛ non facetum, est autem locus ab equiuoco cum bis equiuocamus in eodem verbo. vt cum dicimus mihi magis placet lena q̃ lena. Est enim lena vestis, ꝛ planuz volo amicum non planum. idest apertum non deceptorem. Aristoteles autem exemplum affert non facetum, ꝛ probat has vrbanas metaphoras, cum per equiuocationez nomen affertur, ꝛ quidem cōmode, si semper his, dico cōmode semper his, quia quanto breuius, ꝛ per oppositiones dicuntur, tanto magis probantur: dicit. [Sic quoq; vrbana]sunt, [vt dicere Athenieñsibus arcben maris nō arcben esse malorum,]quid vo per arcben primo ꝛ secundo modo dictum intelligat, postea dicetur, causam autem assignat, ꝛ dicit, [Iuuari nāq;]subaudi visi sunt in bonis, vbi per arcben maris intellexit principatū maris, nam apud grecos arche signat principium, ꝛ principatum. Cum vo dixit non arcben esse malorum, intellexit principium. Apud vo latinos non potuit dici, ideo grece transtuli. Adducit aliud exemplum: ꝛ dicit. [Uel vt Isocrates arcben ciuitati arcben esse malorum,]vbi eodem modo per arcben ciuitati intelligit principatum ciuitatis, per arcben vo malorum intelligit principiū malorum. [Utrobiq; enim quod non vtiq; putaret qs dici, hoc dicitur,]nam dicitur principatum maris vel ciuitatis, quod quis nō putabat dici, sed putabat dici de principio, [estq;] vtrūq; dictum [apertum id verum eē,]naz principatus maris Athenieñsibus non est principiū malorum, ꝛ principatus ciuitati principinz est malorū. [Etenim dicere arcben esse arcben non est sapiens] .i. vrbanum, q2 vnus quis id potest dicere. ꝛ intelligere: [sed]sapiens, ꝛ vrbanum est, si sic ait, ꝛ non arcben] .i. si dicat̄ arcben non esse arcben, hoc eni modo habet disciplinationis non nihil. [Nam non quod dixit, negat, sed aliter] accipit arcben cum dicit Athenieñsibus arcben maris non arcben esse malorum, arcben eniz primo loco p principatu accipit, arcben vo secūdo loco pro p̄ncipio intelligitur. addit. [que omnia tunc ꝓbantur, cum ꝑ equiuocationem, vel metaphoram nomen]bis per oppositionem [affertur.]

¶ Uelut tollerabilis nō tollerabilis, equiuocationem negauit. Sed conuenienter, si semper his. ꝛ non vtiq; fieres magis q̃ te oporter, peregrinus/peregrinus. Non magis q̃ te oportet, idem, ꝛ non oportet hospitē semper eē hospitem, hoc eni alienū ꝛ idem.

¶ Assignat scđm exemplum: ꝛ dicit. [Uelut tollerabilis non tollerabilis,]cum enim sic dicitur, [equiuocationē negauit,]idest negatio cecidit supra equiuoco, ꝛ non supra vniuoco. quoniam tollerabilis non tollerabilis. supple semper esse debes. [Sed conuenienter] fit hec metaphora [si semper his]per oppositionem fiat, vt verbi causa, [ꝛ non vtiq; fieres peregrinus] subaudi semper [peregrinus magis q̃ te oportet,]Deinde dat tertiū exemplum, ꝛ dicit. [Non magis q̃ te oportet idem]est sensus, subaudi si dicatur, [ꝛ non oportet hospitem semper esse hospitem: hoc enim alienum ꝛ idem] subaudi esse videtur, nam omnia per equiuocationem his idem dicunt. Primum enim exemplum verum est, quoniaz tollerabilis. idest patiens, non semper debet esse tollerabilis. idest patiens. Scđm quoq; verum est, quoniam nō semper peregrinus esse debet peregrinus. Tertium ēt, quia non semper hospes debet esse hospes, ꝛ tu considera, quoniam verba Arist. sunt mutilata, ꝛ difficillima: ꝛ ab Egidio nostro penitus ignota.

¶ Et illud quod fertur, Anaxandridis, bonū est mori prius q̃ dignum morte agere. Idē eniz est ac dicere, dignum enim est mori, qui non est dignus mori, aut dignum est mori, q non morte dignus est, aut qui non facit morte digna.

¶ Assignat exemplum Anaxandridis: ꝛ dicit. [Et illud, quod fertur, Anaxandridis, bonuz est mori prius q̃ dignum morte agere,]ꝛ interpretatur hoc Aristoteles, ꝛ dicit primo. [Idem enim est ac dicere, dignū enim est mori, qui non est dignus mori,]nam hic ex morte quasi reuiuiscitur. secūdo dicit, [aut dignum est mori, qui non morte dignus est,]idem sensus est. tertio dicit, [aut] dignum est mori, [qui non facit morte digna,]ꝛ idem est sensus, quoniam semper ex morte reuiuiscitur.

¶ Genus igitur dictionis in istis idem est, verum quanto breuius, ꝛ per oppositionez dicta sunt, tanto magis probātur. Cuius rei cā est, qm̄ maior disciplinatio faciliusq; ꝓpter oppositionem fit, ꝛ qm̄ paucis, ideo citius.

¶ Epilogat, ꝛ dicit. [Genus igitur dictionis in istis idez est,]nam omnes huiusmodi metaphore propter dictionem fiunt. [Uerum quanto breuius, ꝛ per oppositionē dicta sunt, tanto magis probantur,]ꝛ assignat causam: ꝛ dicit. [Cuius rei causa est, quoniam maior disciplinatio faciliusq; propter oppositionem fit, ꝛ quoniaz paucis] idest per breuiora [ideo citius,]disciplinatio fit. probātur ergo, quia ex eis maior, ꝛ facilior, ꝛ celerior disciplinatio fit: que si habuerint non nihil ridiculi, erunt metaphore vrbane facete, atq; aulice, de quibus, ꝛ de multis alijs diximus libro de re aulica.

¶ Oportet autem semper adesse aut ad quez dicuntur, aut recte dici, si quod dicitur, verū est, ꝛ non superficiale. Separantur eniz hec nonnūq̃ hoc pacto, mori oportet nihil peccantem. sed non est vrbanum. Dignuz oportet dignam vxorem dicere. Non autem est vrbanum. Sed si vtraq; simul habebit, hoc mō, dignū eni mori, cū non est dignū mori.

¶ Circa ea que dixit assignat quoddam documentū vtile: ꝛ dicit. [Oportet autem semper adesse aut]ad sensuz [ad quem dicuntur,]idest oportet semper esse propinqua sensui, ad quem dicuntur, ꝛ non remota, quoniam tunc metaphora esset obscura, [aut recte dici, si quod dicitur, verum est, ꝛ non superficiale.]idest aut oportet metaphorā accipi nō superficialr, ꝛ locut⁹ fuz sub distinctiōe, [qꝛ separant̄ h̄ nōnūq̃,]nā pōt metaphora eē superficialis, ꝛ nō vrbana, [h̄ mō mori opz nihil peccātem,]q̄ qd̄ superficiale est [s; nō vrbanū]fit [dignū opz dignam

vxorem

vxorē ducere, nō aūt est vrbanū, [q2 nō est oppō būs i/ tra se disciplinationē. [Sʒ si vtrāqʒ simul habebit] .s. ꝓ pingtatē ad sensuʒ, ad quē dī, ꝛ ꝓfunditateʒ nō sup̄ficia/ lē, quę disciplinationē hēat, [h mō, dignū eni mori, cuʒ nō est dignū mori,] nūc erit vrbanū. nā habebit ꝓpingta tē ad sensuʒ ad quē dī, ꝛ ꝓfunditatē in disciplinatiōe ꝓ/ pter oppōnē. Collige igit̄ metaphorā eē vrbanā, q̄ duo hʒ. ꝛ ꝓpingtatē ad sensuʒ, ad quē dī, ꝛ disciplinationē. si eni fuerit ꝓcul a sensu, ad quem dī, nō erit itelligibilis, si disciplinationē nō hēbit, erit sup̄ficialis, ꝛ nimis triuial.

¶ Quāto aūt plura ↄtinebit, tāto vrbani⁹ vī. Ut si ꝛ v̄ba metaphora sint, ꝛ metaphora ta lis, vt ꝛ oppōnē, ꝛ cōparē ꝛ efficatiā hēat.

¶ Assignat 2ᵐ documētū vtile, ꝛ dic̄. [Quāto aūt plura] eoꝝ, q̄ dixit, [ↄtinebit] metaphora, [tāto] qd [vrbanius vī:] ꝛ exponit ea, q̄ dixit: ꝛ dic̄. [Ut si ꝛ v̄ba metaphora sint] .i. ęquocatio sint, ꝛ h ē p̄mū eoꝝ, q̄ dixit. [Et meta phora tal, vt ꝛ oppōnē hēat,] h est 2ᵐ, [ꝛ cōparē,] h est 3ᵐ, [ꝛ energiā] h ē efficatiā, qd est eē añ oculos, ꝛ est 4ᵐ eoꝝ, quę dixit: quanto eni plura hoꝝ continet, tāto me taphora vrbanior erit, quę si aliqd ridiculi afferat, erit aulica. diximus de aulicis in libello de re aulica.

¶ Imagines quoqʒ, sicuti ēt in sup̄iorib⁹ dictū est, semꝑ laudabiles mō quodā metaphorę sūt. Aut eni ex duob⁹ dicunt̄, sicut q̄ ꝓportio nalis metaphora, vt dicim⁹ clype⁹ ē fiala mar tis. ꝛ arcus lyra isidis. Sic igit̄ cū dicimus, non simplex fit. Cū v̄o dicimus arcū lyraʒ, aut clypeum fialam, simplex.

¶ Dacten⁹ d̄ vrbana metaphora, nūc d̄ imagiaria: ꝛ dic̄. [Imagies q̄ʒ] .i. metaphorę imagiarię sic̄ ēt i sup̄iorib⁹ dcm̄ ē, semꝑ laudabiles mō q̄dā metaphorę sunt] Sūt mō q̄dā semꝑ laudabiles, q2 nō ita laudabiles, sic̄ vrba nę. Deīde exponit q̄les sūt, [aut eni] ex duob⁹ q̄si cōpo sitę [dicūt̄, sic̄ q̄] analogica .i. [ꝓportiōalis metaphora,] v̄bū [aut] nō disiūgit, sʒ affirmat. Assigṅt exē^m: ꝛ dic̄. [Ut dicim⁹ Clype⁹ ē fiala mart,] ꝛ sbaudi fiala ē clypeus ba chi, [ꝛ arc⁹ ē lyra isidis, sic igit̄ cū dicimus, nō simplex] metaphora [fit] qm̄ cōponit̄ ex duob⁹ terminis, [cū v̄o dicim⁹ arcū] eē [lyrā,] ꝛ nō addim⁹ isidē, [aut clypeum] eē [fialā,] ꝛ nō addim⁹ mart, aut fialā eē clypeū, ꝛ nō ad dim⁹ bachi, simplex dictio ē, ꝛ nō imaginaria metapho ra. Et sic additiōe scdi termini reddit̄ metaphora imagi naria. Cū eni dicim⁹ clypeū fialā eē mart, volum⁹ dicer̄, qm̄ ita se hʒ clype⁹ ad martē, sic̄ fiala ad bacū. Et cū di cim⁹ fialā eē clypeū bachi, volum⁹ dicere ita se hr̄e fialā ad bachū sicut clype⁹ ad martē. Semꝑ. n. additiōe illi⁹ alterius termini rep̄sentat̄ id, cuius est similitudo.

¶ Fingūt ēt imagies sic, vt simię pulsanti, aut lupo pūcto in asilū. Utraqʒ eni colligunt̄. ꝓ be v̄o dī, cū metaphora isit. Possum⁹ enim Clypeū fielę martis assimilare, ꝛ semiructā domū laceris famuli pānis, ꝛ dicere. Nice ratum Philoctetēʒ fuisse morsuʒ a pratyo. Sic eni assimilauit Thrasymachus videns Niceratum victum a pratyo in heroico car mine, sed comatum ꝛ squalidū adhuc.

¶ Assigṅt aliū modū metaphorę imagiarię videlicet addi tiōe pluriū: ꝛ dic̄. [Fingūt ēt imagies sic] .s. additiōe plu riū supra vnū, [vt] si assimilauerim⁹ tyrānū [simię pul sāti,] q̄ten⁹ dceptorie applaudit. Ecce q̄ mō fit metapho ra ꝑ duo, q2 ꝑ symiā, ꝛ fistulātē, [aut] si assimilauerim⁹ tyrānū [lupo pūcto i asilū,] qm̄ sic̄ lup⁹ pūct⁹ i asilū cru delr̄ mordet, sic tyrānus crudelr̄ cruciat in sua tyrānide. [Utraqʒ. n. colligūt̄] qm̄ vtraqʒ metaphora est cōposita ex plib⁹ vni additi. Addit [ꝓbe v̄o dī] .s. imago ipsa, [cū metaphora isit] ei. Nā tūc ē metaphora imagiaria. ꝛ q2 dixit duas rōnes imaginū, alterā additiōe vni⁹, alteraʒ additiōe pluriū, iō q̄si rōnē afferēs dic̄. [Possum⁹. n. cly peū fielę mart assilare] .i. ꝑ silitudinē dicē, ꝛ erit tūc ima go additiōe vni⁹. Deīde assigṅt exē^a imaginū q̄ fiūt addi tiōe pluriū, ꝛ dic̄. [Et semiructā domū laceris famuli pā nis, ꝛ dicē Niceratū] cogn̄mēto [philoctetē fuisse morsū a pratyo.] qd̄ q̄ mō itelligat̄, sbdit. ꝛ dic̄. [Sic. n. assilauit Thrasymach⁹, vidēs Niceratū victū a pratyo in hero ico carmie, sʒ comatū ꝛ sq̄lidū] .i. caluū [adhuc] .q.d. qui Nicerat⁹ adhuc comat⁹ ꝛ caluus, ꝛ sic nō dbebat vici sua senili ętate, q2 q̄ fuit vict⁹ i carmie heroico a pratyo, euʒ dixit eē morsū a pratyo ꝑ silitudinē ꝛ metaphoram. Et vtraqʒ h metaphora fit additiōe pluriū: vt ꝑspicuū ē.

¶ In qb⁹ maxie poetę errāt: cū non recte, ꝛ si recte, ꝓbent̄. Dico aūt, cū reassignant instar apij crispa crura gerit. sic̄ Philamō quoqʒ calcitrās cū Coryco, ꝛ sūt oīa hęc imagies: ꝛ q̄ imagies sint metaphorę, dictū est sępe.

¶ Nūc assigṅt q̄n in his imagib⁹ errāt poetę: ꝛ dic̄. [In q̄ bus] .s. imagib⁹ [maxie poetę errāt, cū nō recte] has ima gines accipiūt, [ꝛ si recte] .s. accipiūt, accipi dbēt adeo re cte, [vt ꝓbēt̄,] si. n. nō ꝓbēt̄, ēt si recte accipiāt̄, errāt poe tę. [Dico aūt] recte, ꝛ ꝓbatę vt ꝑ exē^m, [cū reassignāt in star apij, hic crispa crura gerit.] Erat. n. q̄dā, q̄ plagas ha bebat i crurib⁹, d̄ q̄ dcm̄ ē, crura crispa hr̄e. Deīde ponit authorē hui⁹ imagis: ꝛ dic̄. [Sic̄ Philamon quoqʒ calci trās cum coryco] dixit coryceʒ crura gerere crispa istar apij. Tūc epilogat: ꝛ dicit. [Et hęc oīa imagies sunt, ꝛ q̄ imagines sint metaphorę, dictum est sępe.

¶ Prouerbia quoqʒ metaphorę ex spē i spe ciem sunt. Ut siqs, vt boni aliqd ↄsequat̄, id adducat, vnde dānū allatuʒ sit, vt Carpathi⁹ inquit, leporem. Utrisqʒ enim quod dictum est, accidit. Sed vnde vrbana dicant̄, ꝛ cur, causa fere dicta est.

¶ Dacten⁹ d̄ imagiarijs metaphoris, nūc d̄ ꝓuerbialib⁹ q̄ parœmiacę dicūt̄, addit āt, vt sup̄i⁹ dixim⁹, ꝓuerbialis metaphora supra analogicā, cōeʒ vsuʒ, ꝓuerbia eni sēꝑ originē sumūt ex aliq̄, qd notabilr̄ dī, vl̄ notabilr̄ fit, iō dic̄. [Prouerbia q̄ʒ metaphorę sūt, cū ex spē i spēm] tra hūt̄: ꝛ assigṅt exē^m: ꝛ dic̄. [Ut si qs vt boni aliqd ↄseq̄t̄, id adducat, vn̄ dānū allatū sit, vt Carpathius inqt,] hūc di cūt [leporē, vtrisq;. n.] vʒ. tā hoi sic agēti, q̄ lepori, [acci dit qd dictū,] vt bonū ↄsequāt̄, malū. vʒ. lep⁹. n. vt dixi mus fugiēs vestigiarios canes, icidit i canes leporarios, ꝛ quandoqʒ in rhetia. Tūc epilogat: ꝛ dicit. [Sed vnde vrbana dicantur, ꝛ cur, causa fere dicta est,] etiam dictū est de imaginaria, ꝛ prouerbiali.

¶ Sūt āt ꝛ ꝓbatę metaphorę hyꝑbolę. vt in vlceribus plenū: putauit enim ipsum moris plenam fiscellam esse, nam vlcus rubeum q̄ dam est, imo valde rubeum.

¶ Nūc de metaphoris, quę sunt hyꝑbolę, q̄ vt sup̄i⁹ dixi mus, addūt ipsi analogicę metaphorę excessuʒ, vl̄ dimi

nutionem, nã duplex est, cũ enĩ3 dictio excedens ponit̃ augendi gratia, dicit̃ hypbolica additiua, cũ vo ponit̃ diminuẽdi causa, diminutiua est. additiua qdẽ est, vt su-perius diximus, velut cũ dicit̃, niue candidior, luce cla-rius, carbone nigrior, diminutiua aũt, velut cũ dr̃, ⁊ vix ossibus herẽt, vel tardior testudine, dicit.[Sũt autẽ ⁊ p-batę metaphorę hypbolę, vt]p exẽplu3[in]quẽdã3[vi-ceribus plenã,]aliud, qui illũ deridebat,[putauit enim ipm̃ moris plenas fiscellas esse,]dixit enĩ3 ego putaui te fiscellã moris plenã eẽ,[nã vi: eris rubeũ qdã3 est, imo valde rubeũ]sĩlẽ moro nõdũ maturo: g rubens est.

¶ Cum vo dicit̃ hoc sicut hoc atq3 hoc, hy-perbola est modo quodã dicendi differens, vt Phylamon coryco pugnat. Putauit au-te3 ip̃3 Philamone3 qui coryco pugnat, ve-luti apium crispa crura gerere. Putauit aũt non crura, sed apium habere sic crispa.

¶ Sed qm̃ est q̃dã hyperbola imaginaria additiõe vbi ficat, aut alterius hõ, ostẽdit hãc nõ eẽ simplr̃ hypbolã, sed mõ quodã3 dicendi differẽtẽ3: ⁊ dicit.[Cũ vo di]p hyperbolam silitudinariã[hoc]est[ficat hoc, atq3 hoc, hypbola est mõ quodã dicendi differẽs,]⁊ non simplr̃ hypbola, sed additione signi significãtis silitudine3, qd̃ ostẽdit exemplo posito ea comędia, quę incipit. Phila-mon coryco pugnat, ⁊ hoc dicit.[vt].s. ea comędia q̃ inci pit.[Philamon coryco pugnat,]pspicuu3 subaudi est, deinde ponit vba illius comędię quę faciũt ad suũ ppo situm in quo cũ seruus loqueretur Arist. dicit.[Putauit autẽ]subaudi seruus ille qui introducit̃ ibi loqui.[ipm Philamonẽ, qui coryco pugnat, veluti ap iu3 crispa cru ra gerere,]⁊ exponẽs hoc Arist. dicit.[Putauit autẽ]s. 3 seruus ille Philamone3[non veluti crura, sed] putauit per metaphorã silitudinaria3 veluti[apiu3 sic]crura ha bere[crispa.]hęc igit̃ est silitudinaria hypbola, nõ sim-pliciter, sed additione modi dicendi. Nõ qdem Phila-monis ad crura apij, sed ad ipsum apiũ, quod crispa cru ra habet. ergo est aliquo modo hyperbola.

¶ Sunt insuper hyperbolę pueriles, q vehe mẽtiã significent: qb⁹ irati maxie loquunt̃.

Nõ mihi si õderit, quot pbẽdit arena cinisq3.

Nec mea natarum quęuis fiet vxor atridę,

Auricomę veneri non si contendere forma

Equare ⁊ glauces possit simul acta minerue.

Vtuntur aũt hoc mõ maxime Attici orato-res, sed seni sic dicere indecorum est.

¶ Vltimo assignat qõda3 genus hypbolarũ ⁊ dic.[Sũt insuper hypbolę pueriles, q vehemẽtiã signẽt,]apud pueros atq3 iuuenes assueta ⁊ ppria,[qb⁹ irati maxie lo-quũtur,]⁊ assignat exẽm ex Homero iliad. 9° sic dic.

οὐδ' εἴ μοι τόσα δοίη ὅσα ψάμαθός τε κόνις τε

⁊ infra κούρην δ' οὐ γαμέω ἀγαμέμνονος ἀτρείδαο

οὐδ' εἰ χρυσείη ἀφροδίτη κάλλος ἐρίζει

ἔργα δ' ἀθηναίη γλαυκώπιδι ἰσοφαρίζοι. idest.

Non mihi si dederit, quot pbendit arena cinisq3

Nec mea natarum quęuis fiet vxor atridę

Auricomę veneri non si contendere forma

Æquare ⁊ glauce possit simul acta mineruę.

Quasi dicat, nec si mihi tot daret, quot arena ⁊ puluis, ⁊ infra, Atridę vo Agamemnonis filia3 nõ ducam, etiã si aurea cum venere de pulchritudine certaret. Oẽs enim hę sunt hyperbulę pueriles, qm̃ omnia nimia sunt iuue-nilia. Deide assignat eos, qui his vtũtur: ⁊ dicit.[Vtunt̃ aute3 hoc mõ]hypbolarũ[maxime Attici oratores, s3 seni sic dicere indecorũ est,]qm̃ seni nihil est nimis: vt scdo huius dictum est. Juuenibus aũt ⁊ pueris oia sunt nimis, corrũpũt eni Chilonis dictũ ne qd nimis.

¶ Op3 autẽ non ignorare alia3 vnicuiq3 ge-neri dictione3 cõgruere. Nõ eni3 eadẽ est hi-storica, ⁊ certatiua, nec deliberatiua, ⁊ iudi-cialis. Vtrũq3 eni necesse est scire. Alterum quidẽ vt latine dicere scias. Alterũ vo ne cũ alijs significare velis, tacere cogaris, qd̃ pa-tiuntur, qui scribere nesciunt. De diuersis generibus dicẽdi.

¶ Triplex, vt pmo libro diximus, est genus dicẽdi. Alte ru3 demonstratiuũ, cui pcipue cõuenit dictio historica, q̃ gręce γραφικη dicit̃, q pleruq3 scriptis ea, qui pñtes sunt, ⁊ posterioritati tradat̃. Hęc eni dictio, qa parũ, aut nihil simulati hz, historica est, dico paru3, aut nihil, qm̃ non eẽt rhetorica, nisi aliqd simulati, ac verisimilis ha-beret, sed qa simulati paru3 hz, veri autẽ ac rei multum, ideo hęc dictio, quę generi demõstratiuo cõgruit, histo rica dicta est. Est insup graphica idest scripturalis, quia cęteroꝝ generu3 oĩo nulla tradit̃ posteris pter demon-stratiuã, ideo oĩo, qua dicimus in illo genere, p excellẽ-tiam dicit̃ graphica. i. scripturalis. Nam posteris p scri-pta narramus, ⁊ hanc ob rẽ hanc dictionẽ, quę accõmo-dat̃ demõstratiuo generi, p excellẽtia3 vocãt historia3. Est eni historia rerũ gestaꝝ demonstratio. pterea in hi-storia actionibus, nõ opus est, in re historia dicta est, q magis ad veritatẽ itẽdat q̃3 ad simulationẽ. Dictio igit̃ historica potissimũ generi demonstratiuo congruit, ⁊ si alijs saltem p accidens cõstruere possit. Alia est dictio, quę gręce ἀγωνιστικη dicit̃, latine certatiua, quę cõgruit generi iudiciali, ⁊ deliberatiuo, ⁊ hęc l3 possit scripto, ⁊ voce tradi, pprie opus est vt voce tradat̃, ⁊ actionib⁹ ⁊ pnũciatiõe pferat̃. Est eni hęc dictio agonistica, quoniã vniuersa aut p maiore eius pte in simulatis actionibus cõsistit, vt Quintilianus ingt in 6° lib°. sine eni simulatis actionibus genus hoc dicẽdi frigidu3, ac stolidum est, ⁊ qm̃ actionib⁹ vtũtur, qui in agone pugnãt, ideo hoc di-cẽdi genus ab vsu actionũ agonisticũ est dictũ. Ampli⁹ hoc dicẽdi genus: vt Quintilianus ingt, in 6° p maiore parte cõstat, aut intẽtiõe, aut depulsiõe, ideo tã in gene-re iudiciali, q̃3 deliberatiuo asperrima dimicatio est, nec alibi dixeris magis mucrone pugnari. Est igit̃ duplex dictio, altera historica, quę historia dicit̃, ⁊ hęc cõtinet̃ inter orõnes: quę sunt in genere demõstratiuo. Et pptea cõgruit generi demõstratiuo, altera agonistica, quę con gruit generi deliberatiuo, ⁊ iudiciali, in qb⁹ maxima fit dimicatio. Prima dictio, qa inuẽta est, vt oratio demõ-stratiua scriptis tradat̃ posteris, graphica dr̃, qa vo 2ª dictio facta est ad victoriã causę. Ideo agonistica, ⁊ ma-gna voce fit, dicit.[Op3 aũt non ignorare aliã vnicuiq3 generi]. s. dicendi[dictionẽ cõstruere: nõ eni eadem]di-ctio[est historica, ⁊ certatiua.]na3 historica congruit ge-neri demõstratiuo,[nec dliberatiua, ⁊ iudicialis]nã his congruit certatiua dictio. Erit igit̃ duplex dictio, certa-tiua, ⁊ congruit generibus iudiciali, ⁊ deliberatiuo, ⁊ hi-storica, ⁊ cõgruit generi demõstratiuo. Reddit cãm, ⁊ di-cit.[Vtrũq3 eni necesse est scire]. i. vtrãq3 dictionẽ[alte-rum]. i. alterã dictionẽ[quidẽ,]quę dicit̃ agonistica,[vt latine dicere scias:]⁊ voce, ⁊ actionib⁹ pnũtiare.[Alte-ru3 vo]. i. alterã vo dictionẽ, quę dicit̃ historica,[ne cũ alijs]. s. pñtibus ⁊ posteris[significare velis, tacere co-garis,]

garis,]q̄ð patiūtur, [qui scribere nesciunt,]igitur opus est exponere vtrāq; dictionem.

Est autē dictio historica, quę maxime ꝓpria est, certatiua ꝟo, quę maxime simulata, cuius duo genera sunt, nam alterum moratū est, alterū affectū. Quapp ⁊ histriões hmōi opera ꝓsequunt̄. Poetę ꝟo hos ⁊ tales.

Cum diuisisset dictionē in historicā, quę conuenit generi demōstratiuo, ⁊ in certatiuā, quę congruit cęteris generibus, nunc assignat dr̄ias, ⁊ primā ex parte accidētium: ⁊ dicit. [Est autē dictio historica,] quę vno verbo dici potest historia, [quę maxime ꝓpria est,]q̄. vz. nullam habeat simulationē. [certatiua ꝟo, quę maxime simulata,]hęc est prima dr̄ia, deinde certatiuam subdiuidens dicit, [cuius duo genera sunt, naz alterum moratū est,]q̄z verbis, ⁊ gestibus, ⁊ motibꝰ orator, qui certat in genere iudiciali, vel deliberatiuo, simulat se moratū eē, vt fidē faciat auditoribus, [alterū affectū,] q̄ñ verbis, gestibus, atq; motibus orator, qui dicit in hmōi generibus, mouet auditores ad affectus. tunc ꝯcludit, [quapp ⁊ histriones,]qui gręce dicūtur hipocritę, [huiusmodi opere ꝓsequunt̄].s. vt simulēt se moratos, ⁊ vt afficiāt, [poetę ꝟo] ꝓsequunt̄ .i. imitantur [hos ⁊ tales] hipocritas. nec solū poetę, sed oratores, vt persuadeant in certaminibus, etiam imitantur hipocritas.

Lectores aūt, qui inducunt̄, vt chęremon, est enim exquisitus, vt historicus. ⁊ lycymnius dithyrambicis.

Nunc exponit authores harū dictionum: ⁊ dicit. [Lectores aūt, qui inducunt̄]celebres in expositis dictionibus, sunt multi, sed vnus est, [vt chęremon. est eniz]chęremon [exquisitus vt historicus. ⁊ lycymnius ex dithyrambicis, qui sequuntur histrionica. ⁊ ita lycymnius est exquisitus histrio.

Cūq; conferūtur, qui quidē historici sunt, in certaminibus angusti vident̄. Qui ꝟo ex oratoribus leguntur, in terris incultis agrestes sunt. Causa aūt, q̄ñ certamini ꝯgruunt.

agrestes ἰδιῶται idiote

Cum assignat secundā differentiā inter historicā ⁊ certatiuā ex parte eoꝝ, qui dicunt, ⁊ dicit. [Cūq; conferuntur]historici ⁊ agonistę, atq; cōparant̄, [qui quidem historici sunt, in certaminibus angusti vident̄.]hoc ē male dexteri. [Qui ꝟo ex oratoribus legunt̄, in terris incultis].s. colendis, hoc est in scribendis historijs [agrestes sunt,]⁊ rudes. [causa autez q̄ñ]oratores [certamini congruunt,]⁊ in certaminibus sunt exercitati. historici ꝯtra in scribendis historijs, illoꝝ enim vis potius in simulationibus, horum ꝟo in historia, ⁊ scriptis consistit.

Quapropter simulata hęc, cum remota simulatione/suum opus non fecerint, stolida videntur veluti articuli.

Antē q̄ ponat tertiā differentiam, cōcludit. [Quapropter simulata hęc, cum remota simulatione / suū opus nō fecerint, stolida vidētur, veluti articuli,]q̄ cū ponātur sine verbo, ⁊ sine cōiunctione, stolidi vident̄, ⁊ temere dicti. Articuli habētur, cū singula clausulę verba interuallis distinguunt̄, vt Cicero libᵒ 4ᵒ ad herē. inquit, vt veni, offendi, supplicaui, ⁊ vt ego, ego, ego, ⁊ dicūtur articuli quasi particulę mēbri, vt plenius visus est. ꝑpea dicit, [simulata hęc, cū remota simulatione suum opus non fecerint stolida vident̄, veluti articuli.]vident̄ stolidi [inquantū vident̄ temere dicti sine verbo, atq; sine coniunctione, ac si verba essent a casu proiecta.

Et sępe idem dicere in historia recte reprobatur, In agonistica ꝟo oratores quoq; vtūtur. Simulat eniz verū cum idē dicitur, necessarium est cōmutare: q̄ð quidē quasi viā facit in simulationem.

agonistica ἐν δὲ ἀγω νιστικῶ ἀγωνιστικῶ

Nunc assignat tertiā dr̄iaz ex parte eoꝝ quę dicunt̄, ⁊ dicit. [Et sępe idē dicere in historia, recte reprobat̄. In agonistica ꝟo oratores quoq; vtunt̄, simulat eniz]agonistica ipsa ars verbis, actionibus, ⁊ vultu. addit tamē, [verū cum idē dr̄].s. in agonistica, [necessariū est cōmutare].s. ⁊ per verba, ⁊ per rectā pronūtiationē. nam hęc cōmutatio magnā vim pręhet actioni, ac simulationi. ⁊ hoc dicit, [q̄ð quidē permutare quasi viā facit ad simulationē,]q̄z ad simulandum multum valet, parat enim cōmutatio illa ad hipocrisim. hoc est ad simulationem, quę consistit in actione.

Hoc modo is est qui vestra furatus est, is est qui vos decepit, is est qui deniq; vos ꝑdere conatus est, q̄ð Philemon histrio faciebat in anaxandridę gerontomania, quandocūq; introducuntur Rhadamanthus, ⁊ Palamedes, ⁊ in ꝓlogo Euseboꝝ ipz ego.

τὸ ἐγώ ego

Cum dixisset cōmutationē facere viaz in hipocrisim, nūc assignat exēplū, ⁊ considerandū articulos hr̄i cum singula verba clausulę (vt diximus) interuallis distinguūt̄, vt illa Ciceronis, veni, offendi, supplicaui, ⁊ ego, ego, ego. Et dicūtur articuli quasi ꝑticulę mēbri. Ea ꝟo quę sępius hic dicunt̄ ab Aristo. appellant̄ breuia, q̄ñ sunt breuia membra clausulę, ⁊ de his inq̄t, opz cōmutare, vt fiat via in hipocrisim [hoc mō, is est, qui vestra furatus est, is est, qui vos decepit, is est, qui deniq; vos ꝑdere conatus est.]deinde ponit authores huius exēpli, ⁊ dicit, [q̄ð Philemon histrio faciebat [gerontomania anaxandridę, q̄ñcūq; introducunt̄ Rhadamantꝰ ⁊ Palamedes.]Interp̄tat̄ autez gerontomania senilis furia. deinde assignat exēplū articuloꝝ, ⁊ dicit, [⁊ in prologo Euseboꝝ,]dicit̄ hoc pacto [ipsum ego,] ego, ego, interp̄tant̄ ꝟo Eusebꝫ, pia. vult igitur Aristo. articulos ⁊ breuia in historia reprobari, in altercatiua desiderari, quę vt inquit cum sine actionibus gestibusq; ipsis fuerint, ⁊ stolidiora vident̄, ⁊ suum officium non reddunt.

Naz si quis hęc non recte pronuntiauerit, fit qui trabem portat.

trabē portās δοκὸν φέρων

Cūz dixisset tam in cōmutatione articuloꝝ, q̄ in breuium narratione opus esse actione, ita vt nec vnuz, nec eodem modo, nec eadem vocis figura dicant̄, assignat cām, ⁊ dicit, [nā si q̄s hęc nō recte ꝓnūciauerit,] ꝓnunciando, verba, ⁊ actiones cōmutādo, videbit̄ nimis grauis [fit]quę ac ille, [qui trabem]collo [portat.]

Et articulos similiter veni, offendi, supplicaui, opus est enim simulatione nec, vt vnuz dicere, nec eodē modo, ⁊ eadem vocis figura dicere. Habēt insuper articuli cum dissoluti fuerint, non nihil proprij. In eodē enim tēpore multa vidētur dici. cum enim coniūctio multa faciat vnum, patet ecōtrario, q̄ñ vnum erit multa, si tollat̄. hꝫ igit̄ amplifica-

tionem, veni, disserui, supplicaui multa, sed despicere videt̃ que dixi, que probaui.

Cum dixisset breuia stolida esse, si qs ea non recte pronuntiauerit, de articulis idez affert: ⁊ dicit. Et articulos similit̃, si quis subaudi non recte pnũtiauerit, opz existimare stolidos, ⁊ affert exẽpluz articulo⁊, ⁊ dicit, veni, offendi, supplicaui, opus enim est simulatione, nec opus est hec vt vnũ dicere, nec eodẽ modo, nec opus est hec ⁊ eadẽ vocis figura dicere. ¶ Quo ad verba attinet, articuli ab Arist. dicunt̃ ασυνδετα, hoc est abiuncta, vel dissoluta, qm̃ nulla cõiunctionis vi sunt coniuncti. Di igit̃ stolidi videbunt̃ nisi actione pnũtient̃. deinde assignat quoddã ppriũ articulis, ⁊ dicit, habet insuper articuli, cũ dissoluti fuerint, nõ nihil ppriũ, ⁊ exponit quomõ ⁊ dicit, In eodẽ enim tpe multa vider̃ dici, cuius rõnez affert, ⁊ dicit, cũ enim cõiunctio multa faciat subaudi videri vnũ, patet ecõtrario, qm̃ vnuz erit multa .i. qm̃ vnum videbit̃ multa, si tollat̃, coniunctio, quare sicut cõiunctio multa facit videri vnũ, sic dissolutio, atq; abiunctio vnũ diuersimode pnũtiatuz facit videri plura. igit̃ ad ostentationẽ abiuncte, atq; dissolute pnũtianda sunt. ex his cõcludit, hz igit̃ amplificationẽ hoc pacto dicẽdo, veni, disserui, supplicaui multa, simil̃r hz amplificationẽ sic dicendo sed despicere vi, que dixi, que probaui. naz idẽ de aliquo multotiens dictũ, videtur multa esse dicta. Ad ostẽtationẽ igit̃ idez varijs modis pronuntiatum de eodem videtur non parum ad amplificationem facere.

Hoc vult facere ⁊ Homerus ibi, Nireus aũt ab esime, Nireus Aglee filius, Nireus qui pulcherrimus vir. de quo eniz multa dicunt̃, necesse est ẽt multotiens dici. Quare si ⁊ multotiens, multa quoq; videntur. amplificauit igitur semel eius recordatus propter deceptionem, mentionemq; fecit, cum ⁊ in enumeratione postremo eius meminerit.

Ostendit Homeruz visum esse hoc loco: ⁊ dicit. Hoc vult facere ⁊ Homerus ibi, νιρευς δ'αυ συμηθεν, νιρευς αγλαιης υιὸς νιρευς ὃς καλλιστος ανηρ, idest Nireus autez ab esime .s. venit, Nireus aglee filius, Nireus q pulcherrimus vir. deinde probat huiusmõi modum dicẽdi facere ad amplificationẽ, ⁊ dicit, de q̃ eniz multa dicunt̃, necesse est idem multotiens dici, quare si ⁊ multotiens, idez dicat̃, multa quoq; vider̃. ppea concludit amplificauit igitur .s. Homerus, semel eius .s. Nirei recordatus pp deceptionẽ. cũ enim sepe nominet̃, apparenter videt̃ Homerus multa de Nireo dicere. mentionẽq; fecit de Nireo, cũ ⁊ in enumeratione eius .s. Nirei meminerit, nunq̃ tñ fecit nouã rationẽ de eo, qz s̃m veritatẽ vnũ solũ dixerat, sed pp modũ loquẽdi multa dicere videt̃. quare hec dicẽdi forma facit non parũ ad amplificationẽ. Ex ijs, que Aristo. dixit ps primo omnẽ dictionẽ historicaz, que vno verbo historia dicet̃, attinere ad genus demõstratiuũ, non tñ omnis dictio, que attinet ad genus demõstratiuuz, est historia. multe eniz in genere demõstratiuo sunt orõnes, q̃ historie non sunt, silr oĩs oratio agonistica, attinet ad genus iudiciale, vel deliberatiuũ, non aũt econtrario. verũ vero dictio historica possit attinere aliquo pacto ad gen⁹ iudiciale, ⁊ ecõuerso, posterius dicet̃. ps scdo dĩa inter historicã dictionem, ⁊ agonisticã, differunt enim ex parte actionum, ⁊ ex parte vsus breuium, ⁊ articulorum.

Deliberatiua igit̃ dictio adumbrationi picture oĩno quoq; similis est. nam quãto maior populus fuerit, tãto longius spectat. quapropter que exquisita sunt, supuacanea magis, peioraq; in vtrisq; vider̃. Iudicialis autẽ exquisitior, multoq; magis, si apud vnuz iudicẽ. Minimuz nãq; idest in rhetoricis. Et qd̃ rei proprium est conspicabile magis est q̃ qd̃ alienũ. Insuper etiam rixa abest. quare iudicium purum est.

De differentia dictionum essentialis.

In vtrisq; i. iudicio ⁊ deliberatione.

Qm̃ triplex est dictio, deliberatiua, demõstratiua, ⁊ iudicialis, ideo cõparando has inter se, earũ diuersas assignat primam, ⁊ dicit, quasi ex dictis inferẽdo. Deliberatiua igitur dictio deumbrationi picture oĩno quoq; similis est, hoc est rudis, ⁊ supficialis, non corpori atq; rei, sed similis vmbre ⁊ picture. deinde probat hoc rõne, ⁊ dicit, nam quãto maior populus fuerit, tanto longius .s. veritatẽ a rei pfunditate spectat. cũ multitudo ignaua ⁊ rudis pro maiori parte semp inueniat̃. ppea cõcludit, quapp que exquisita sunt, supuacanea magis, peioraq; in vtrisq; .s. in deliberatione, ⁊ iudicio vident̃. Secũdo dicit, iudicialis aũt exquisitior, subaudi est q̃ deliberatiua. multoq; magis, si apud vnũ iudicẽ iudicium tractet̃. ⁊ hoc probat pluribus rõnibus, quarũ primam affert, ⁊ dicit, minimũ nãq; .i. in rhetoricis, hoc est iudex vnus est minimus in rhetoricis, modo facilius est inuenire vnũ peritũ iudicem, q̃ plures. deinde adducit secundã rationẽ, ⁊ dicit, ⁊ qd̃ rei nostre proprium est, idest ⁊ qd̃ attinet ad rem nostrã, conspicabile magis ẽ q̃ qd̃ est alienũ. idest q̃ id, qd̃ attinet ad cõmunem populũ. mõ iudiciũ est de pprio, deliberatio vero de cõmuni. Deliberatio eñi potissimũ versari videt̃ circa publica bona. Iudiciũ aũt respicit ppriũ bonuz, quatenus duo ciues versant̃ sub tertio iudice. ⁊ cõe bonũ reputat̃ alienum respectu pprij. Inde est q̃ iudicialis sit exquisitior deliberatiua. tertiã rõnez affert, ⁊ dicit, Insuper etiam rixa abest. semper enim q̃ pponunt̃ vni iudici, carent tumultu, ⁊ rixa. que vero populo pponuntur, sunt tumultuaria, ⁊ sic apud eum, que pponunt̃, non debẽt esse exquisita. ideo ɔcludit, quare iudiciũ, qd̃ vni iudici submitti t̃, purum est, ⁊ nõ tumultuariũ, sed exquisitum. ⁊ ppterea iudicialia exquisitiora eẽ debẽt deliberatiuis.

Quapropter nec ijdẽ in omnibus his probantur oratores, sed vbi simulationis plurimũ, ibi minimuz est exquisite dictionis. ⁊ id vbi voce, ac maxime vbi magna opus est.

Hic põt assignari quarta ratio, quã dicit. Quapp nec idẽ in oĩbus his .s. deliberatiuis ⁊ iudicialibus pbãtur oratores, sed vbi simulationis plurimũ, ibi minimuz est exquisite dictionis, ⁊ id .s. simulationis plurimuz, vbi voce, ac maxime, vbi magna opus est, oratores igitur laudari in deliberatiuis, sunt qui plurimũ valẽt in simulationibus, qui vero pbant̃ in iudicialibus, sunt qui plurimuz valent in exquisitis probationibus. igit̃ iudicialis est exquisitior deliberatiua.

Demõstratiua igit̃ dictio historica maxime, cuius opus lectio est. post hanc iudicialis.

Nunc de dictione demõstratiua, dicit, quasi ex dictis ɔcludẽdo ⁊ ait. Demõstratiua igit̃ dictio, historica maxime est, non q̃ oĩs dictio demõstratiua sit historia, sz potius contra oĩs historia est dictio demonstratiua, sed

ideo dictio demõstratiua dr̃ maxime historia,q2 est ceteris exq̄sitior,sicut de historia dictũ est.ceteris q3 elegãtior,⁊ causa est,q2 est de laude vel vituperatione vnius rei.Inuectiue enĩ altiori calamo traduntur scriptis.nõ enĩ demonstratiua dictio voce pfertur semper,imo nõ nisi clam aliquãdo,⁊ scriptis traditur,potissimũ cũ vituperamus.laudes magis in voce dici solent,vituperationes potius scriptis tradũtur,sed vt Arist.inq̄t.[cuius finis est lectio.]non enĩ demõstratiua principaliter fit,vt pferatur,sed vt legat̃.Ideo magis historica est.[post hanc]s.demõstratiuam dictionem accedit ad historicã dictionem[iudicialis]non q2 iudicialis sit historia,non eniz opus iudicialis est,vt legat̃,sed vt iudiciũ habeat̃. Habet tñ de historia,vt sit exq̄sitior,⁊ elegantior,⁊ magis elata q̃ deliberatiua.

¶ Oportere aũt diuidere dictionem in iucũdam ⁊ magnificã superuacaneũ est. naz cur id magis q̃ illiberalem,⁊ modestã,⁊ si qua alia morũ virtus est.que enim dicta sunt,eã iucũdam faciunt,modo virtus dictionis recte definita sit.Alicuius enim gratia non humilẽ,sed dilucidã atq3 decentẽ oportet esse. nec prolixam esse oportet. nam si prolixa fuerit,non erit dilucida,neq3 ẽt si breuis. patet igitur mediocrem cõmodam esse.

¶ Excusat se Arist.a q̄busdã diuisionibus,que fieri possẽt de dictione,⁊ dicit.[Oportere autem diuidere dictionẽ in iucũdam ⁊ magnificam,superuacaneũ est,]⁊ assignat cãm,q2 eadem rõne diuidi posset illiberalem,⁊ modestam,⁊ p diuisione ceterarum virtutũ,dicit.[Nam cur id magis q̃ illiberalem,⁊ modestam,⁊]p ratione ceterarũ virtutũ,[si qua alia morũ virtus est,]assignat aliã rõnẽ cur non oporteat diuidere in iucũdã,⁊ dicit.[Que enĩ dicta sunt,eã iucũdam faciũt,mõ virtus dictiõis recte definita sit].Dictũ est enĩ virtutẽ dictiõis eẽ,vt sit dilucida,⁊ non prisca,nec translatitia,nec ĩpropria,⁊ alijs modis,mõ hec dictionem faciũt iucũdã.Nõ opz ergo diuidere dictionẽ in iucũdã,pp̃terea dic̃.[Que enĩ dicta sunt]s.debita pũctuatio,distinctio,⁊ accẽtus[eã]s.dictionẽ[iucũdã faciũt,mõ virtus dictiõis recte dfinita sit,]scz qñ sit dilucida,ppa,nõ prisca,neq3 trãslatitia.Qz aũt dilucidã oporteat eẽ,pbat,⁊ dic̃.[Alicui⁹ enĩ grã nõ humilẽ,sed dilucidã atq3 decẽtẽ opz esse]s.vt intelligatur,alioquin nõ posset pficere opus suũ,dixit[nõ humilẽ,] quia nimis triuialis nõ aiaduertit̃,Addit,[nec plixã eẽ opz,nam si prolixa fuerit,non erit dilucida,neq3 etiam si breuis]fuerit,erit dilucida,propterea concludit,patet igitur mediocrem[cõmodam esse.]

¶ Iucũdã quoq3 faciẽt,q̃ dicta sunt,si vsitatũ,⁊ priscũ,⁊ nũerus,⁊ verisile ita bñ misceant̃,vt decet.ac de dictiõe qdẽ dictũ est,⁊ cõmuniter de oĩbus,⁊ seorsum de vnoquoq3 genere. Restat modo de ordie dicere.

¶ Iterũ pbat,nõ oportere diuidere dictionẽ in iucũdã: ⁊ dicit.[Iucũdaz quoq3 faciẽt,que dicta sunt,]vt[si vsitatum ⁊ priscũ,⁊ numerus,⁊ verisimile ita bene misceantur,vt decet.]non ergo opz diuidere dictionem in iucũdam.Tũc epilogat,⁊ dicit.[Ac de dictiõe qdẽ dictũ est,⁊ cõiter de oĩbus,⁊ seorsum de vnoquoq3 gñe]s.dicendi tã eẽntiali,q̃ accñtali,[restat mõ de ordine,]⁊ de structura orõnis[dicere.]q̃lis aũt debeat eẽ elocutio,in iudicijs lõgo sermone declarauim⁹,non opz hic repetere.excuso aũt me circa exẽpla in h 3° libro exposita.Nã in codicib⁹ nr̃is reperimus magnas mutilatiões:q̃s adaptauimus ex alijs codicib⁹,ex multis enim codicib⁹ meliora ꝟba trãstulimus,nã nullũ oĩno correctũ inuenim⁹, illud tñ nolo vos ignorare.Egidiũ nr̃m nullũ textũ bñ exposuisse,nisi quos sua ingenij bonitate accõmodauit. Omnes eniz habebat corruptos,maleq3 trãslatos,ideo fere omnes male exposuit.Hactenus de dictione.

¶ Sũt igit̃ due orõnis ptes,cũ ⁊ necessariũ sit,tũ rẽ dicere,de qua,tũ demõstrare. De structura orationis.

¶ Cũ dixisset de dictione,q̃ grece dr̃ λεξιν,nũc de ptib⁹ orõnis loqui intẽdit,q̃ grece dr̃ λογος, dñt autẽ apud grecos lexis,⁊ logus,nã lexis in orõne rhetorica cõplect̃ q̃litates orõnis,q̃ sunt mediocritas,dilucidutas, frigiditas,metaphora,imago,latinitas,amplitudo,vl extenuatio,decor,nũerus,pẽdẽtia,vel conuolutio,vrbanitas.Cõplectit̃ ẽt accñtales drĩas,q̃ sũt agonisticũ,historicũ,logus ꝟo sermo totus est,quo orator dic̃ in aliquo triũ dicẽdi gener,vel deliberatiuo,vel iudiciali,vel demõstratiuo,nõ enĩ p orõnẽ Aristo.itelligit clausulã vnimẽbrẽ,vel plurimẽbrẽ,q̃ ɔstat noie ⁊ ꝟbo,vt grãmatici loquunt̃.Sz vniuersũ oratoris ꝟmonẽ,quo vtit̃ in dicẽdo,hui⁹ ptes Arist.tradere vult,q̃ bifariã sũt,aut q̃ faciũt ad eẽ,vt necessarie,queq3 ⁊ eẽntiales dicunt̃,q2 sine eis orõ nequaq̃ sit,vt expõ rei,⁊ fides,aut que faciunt ad bñ eẽ,⁊ harũ alie sunt de ɔgruitate,vt pemiũ,⁊ epilogus,alie sunt sodalitie,vt collatio,⁊ replicatio.He enim sunt ptes orõnis sodalitie,q2 sũt socie fidei,nec semp in orõne cadunt,nisi qñ res in ɔtrouersia sit.Qz aũt he sint fidei sodalitie,pz de replicatione,nã q replicat sua argumẽta,pbare videt̃.De collatiõe ꝟo ẽt pz,nã q sua,cum argumẽtis aduersarij ɔfert,sua vt amplificet,illa aduersarij,vt extenuet,facit:h aũt pbare,atq3 fidez facere est. Collatio igit̃,⁊ replicatio sodalitie ptes sunt,q2 comitant̃ eam orõnis ptẽ,que dr̃ demr̃atio,fides,vel probatio.Et ob hãc cãz dicũtur etiã comitiue partes orõnis, ab alijs occursorie.Sũt igit̃ orõnis ptes sex.s.rei explicatio,⁊ demõstratio,⁊ epilogus,⁊ pro◌̄mium,⁊ replicatio,⁊ collatio.Rei qdem explicatio,⁊ demõstratio eẽntiales,que orõnis sunt,vt orõ est,pemiũ ⁊ epilogus beneficiarie,q2 nõ sunt orationis,vt orõ est,sed orationis, vt oratio habet intẽtionem obscurã,⁊ ipsa fuerit prolixa.Sodalitie vel comitiue,vel occursorie sunt collatio ⁊ replicatio.loquens igit̃ de partibus orõnis essentialibus,dicit.[Sũt igitur due orationis partes]que simplr̃ orationis sunt,[cum ⁊ necessarium sit,Tũ rem dicere, de qua,]⁊ est prima pars,que ad p̄sens dicatur propositũ,vel ppositio,vel alio modo,[Tũ demõstratio,]q̃ ⁊ probatio,⁊ fides ad p̄sens dicatur.

¶ Idcirco nõ demõstrare,cũ exposueris,vel demonstrare anteq̃ exposueris,impossibile est. Nã ⁊ q demõstrat,aliqd demõstrat,⁊ q exponit,demõstrandi gratia exponit.

¶ Cũ assignasset ptes orõnis essentiales,nũc ostẽdit quomõ se hñt ptes iste inter se,⁊ pmo asserit demr̃onẽ sequi expõnem:⁊ dicit.[Idcirco nõ demõstrare,cum exposueris,]subaudi absurdũ est,q2 re ipsa exposita,mox pbãda est,atq3 demõstrãda. 2° dicit,q2 pbare rẽ anteq̃ res ipsa sit exposita,etiã absurdũ sit,q2 rei non pintellecte frustra erit pbatio:dicit.[demõstrare]s.rez anteq̃ exposueris]eam[impossibile est].i.absurdum est.Et reddit cãm:⁊ dicit.[Nã ⁊ qui demõstrat aliqd]subaudi p

expositum[demõstrat, ꝛ qui exponit] s.rem aliquã,[demõstrandi gratia] i. vt res ꝑexposita demõstret rem illam[exponit.] ergo rei expositio ꝑcedit demõstrationẽ. qm̃ demõstratio non potest ante rei expõnez fieri, neqꝫ põt expositio fieri, quin sequatur demonstratio.

¶ Hoꝝ autem alterum, ꝓpositio est, alterũ fides. Veluti si quis diuidat alterum esse problema, alterum demonstrationem.

¶ Cũ dixisset duas essentiales esse ptes orõnis rei expõnem, ꝛ demõstrationẽ, nũc ꝓprijs noĩbus hec noiat: ꝛ dicit.[Hoꝝ autẽ alterum] s. rei expositio[ꝓpositio est, alterum] s. demonstratio est[fides,] siue persuasio. Et per assimilationem hec nomina exponit, ꝛ dicit.[Veluti si quis diuidat] in dialecticis: ꝛ dicat.[Alterum] s. rei expositionẽ[esse ꝓblema, alterum] s. rei expositiõe ꝓbationez dicat[demõstrationẽ.] igit̃ expõ rei in rhetoricis dĩ ꝓpositio, demr̃atio illi⁹ dĩ fides, ꝛ ꝑsuasio. ¶ Sꝫ dicẽs ꝓpositio est diuisio, q̃ ↄstat enumeratiõe dicẽdoꝝ, q̃ sub ꝓbatiõe itelligit̃: vt Quintil. ostẽdit. lib⁹ 3⁹. titu. de ptib⁹ causarum iudicialiũ. Arist. autẽ expõnẽ rei vocat ꝓpositionẽ, que grece dĩ πρόθεσις, demr̃onez vero rei expositie, vocat fidẽ, que grece dicitur πίστις. Et aliter Quintilianus dicat, est quia propositionem accepit alio modo. Arist. eni ꝓ rei expõne ꝓpõnem sumpsit.

¶ Nũc aũt ridiculose diuidũt. Nã vbi narratio iudicialis solũ orõnis est. Demõstratiue aũt, ꝛ deliberatiue quo mõ põt eẽ narratio: qualis ab ijs dicitur. An que in aduersarium ferũtur: aut in epilogum demõstrationũ.

¶ Fuit q̃dam opinio, que voluit narrationem cõtinere oẽs ptes orõnis ꝑter ꝓemium: ꝛ sic diuiserũt totam orõnem in ꝓemiũ, ꝛ narrationẽ. ↄ quos Arist. dicit.[Nunc aũt ridiculose diuidũt] s. orõnem in ptes duas tm̃ vꝫ in proemiũ, ꝛ narrationem, asserentes narrationem cõtinere omnes partes ꝑter proemium. Obijcit contra, ꝛ dicit.[Nã vbi narratio,] qualis ab ijs dicit̃, que cõtinet fidẽ, ꝛ replicationem, ꝛ collationẽ, ꝛ epilogũ. Sic eni voluũt esse narrationẽ, si igitur narratio hoc pacto itellecta[iudicialis solũ orõnis est,] sola enim iudicialis oratio hec oĩa continet.[Demõstratiue autẽ, ꝛ deliberatiue] oratio nis[quo mõ potest esse narratio, qualis ab ijs dicit̃] s. que continet ceteras orõnis partes. Nõ eni oĩs demonstratiua vel deliberatiua habet collationẽ, ꝛ replicationez, ꝛ hoc dicit.[An que ferunt̃] s. collatio, ꝛ replicatio,[in aduersarium] possint esse narratio, certum est ꝙ nõ,[aut] que ferũtur[in epilogum demõstrationũ] i. collatio ꝛ replicatio epilogi possint dici narratio, ꝛ certũ est ꝙ non, nã neqꝫ collationes, que ferũtur in aduersarium, neqꝫ collationes, que ferunt̃ in epilogoꝫ aduersarij dici potest narratio. igitur hec diuisio ridicula est. ꝛ per ea, q̃ feruntur, intelligit collationata, ꝛ replicata.

¶ Proemiũ vero ꝛ collatio, ꝛ replicatio tunc in cõtionib⁹ fiũt, cũ ↄtrouersia fuerit. Naꝫ ꝛ accusatio, ꝛ defensio sepe. Adhuc autẽ neqꝫ iudicialis oĩs, vt si parua oratio, aut res memoratu facilis sit. Prolixitate eniꝫ ablata, accidit, vt partes necessarie sint propositio ꝛ fides. proprie igitur he.

λόγοις contionibus δημηγορίαις

¶ Reprobata opinione, nunc de ptibus sodalitijs ꝛ de proemio ita dicit.[Proemium vero, ꝛ collatio, ꝛ replicatio, tũc in ↄtionibus.] idest in orationibus[fiunt, cũ cõtrouersia fuerit,] ꝛ in aliaduertas q̃a in alio codice, loco verbi cõtionibus, legit̃ λόγοις. idest in orõnib⁹, ꝛ tunc vba clara sunt. Nã collatio ꝛ replicatio tũc in orõnib⁹ fiũt, cũ ↄtrouersia fuerit.[Naꝫ ꝛ accusatio ꝛ defensio sepe] est in orõnibus, in qb⁹ est ↄtrouersia, qm̃ orõnes in quibus est controuersia, pro maiore parte sunt in gñe iudiciali: vbi est accusatio, ꝛ defensio. Deĩde ostẽdit neqꝫ in omni iudiciali eẽ epilogũ: ꝛ dicit.[Adhuc aũt neqꝫ iudicialis oĩs] est epilogus,[vt si parua oratio sit, ꝛ res memoratu facilis,] ꝓpterea dic̃[ꝓlixitate eni] orõnis[ablata, accidit, vt ptes neceẽ] s. orõnis,[sint ꝓpõ, ꝛ fides,] ꝓpterea cõcludit,[ꝓprie igit̃ he] oue tm̃ ptes sunt orõnis simplr̃. in codice nr̃o sunt, quedã verba sup̃flua, sed in emendatiore codice sic legi, vt vides.

¶ Que aũt plurime, proemiũ, ꝓpõ, fides, epilogus. Nã que in aduersariũ ferunt̃, ad fidẽ faciũdam dicunt̃. Collatio vero suoꝝ amplificatio est. Quare pars q̃daꝫ est eoꝝ, que fidem faciunt. Demõstrat eniꝫ aliqd, qui confert, sed ꝓemium nequaq̃, nec epilogus, qui in memoriam reducit.

¶ Nũc enumerat ptes, que ad plus eẽ psũt: ꝛ dicit.[Que aũt plurime] i. partes, que ad plus eẽ psũt quatuor sunt, vꝫ.[Proemiuꝫ] ꝓpõ, fides, epilogus. Sed dices adhuc sunt alie, replicatio, ꝛ collatio: vt postea patebit. Rñdet has nõ ponere in nũez, q̃a reducunt̃ ad has quatuor, ꝛ dicit.[Nam, que in aduersarium ferunt̃] s. replicatiões,[ad fidẽ faciendaꝫ ducunt̃,] ergo replicatio reducit̃ ad fidẽ.[Collatio vero, suoꝝ] s. argumẽtoꝝ s. ei⁹ cui⁹ est collatio,[amplificatio est.] igit̃ collatio reducit̃ ad fidem,[q̃re ps q̃dã est eoꝝ, q̃ fidẽ faciũt, dm̃r̃at eni aliqd, q cõfert,] repetẽdo eni argumẽta, dmõstrat, atqꝫ ꝓbat. Sꝫ proemiuꝫ nequaq̃] demõstrat,[nec epilogus] s. dm̃r̃at[qui in memoriam reducit.] ergo proemiuꝫ ꝛ epilogus non sunt attinentes ad fidem, ꝛ ita ponunt in numero. Quare ptes, que ad plus eẽ possunt, quatuor sunt.

¶ Itaqꝫ si q̃s hec diuidat vt Theodori auditores faciebãt, erit aliud narratio, ꝛ aliõ ꝑnarratio, ꝛ supranarratio. Insup ꝛ elẽchus, ꝛ supelenchus. Sꝫ opꝫ cũ spẽm quandã dicas ad differentiam, tunc nomen imponere, aliter inane, ac nugatorium est, veluti lycimnius in arte facit, corroborationem appellans, ꝛ aberrationem, ꝛ ramos.

¶ Sꝫ qm̃ ptes orõnis alio mõ sunt diuise a sectatorib⁹ Theodori, vult diuisionẽ illorum cõmemorare: ꝛ dicit.[Itaqꝫ si q̃s hec] i. has orõnis ptes[diuidat, vt Theodori auditores faciebãt, erit] mẽbroꝝ diuisionis[aliud narratio, ꝛ aliõ ꝑnarratio, ꝛ aliud supranarratio] i. postnarratio, ꝛ hę tres ptes sunt narratiõis, qm̃ narratio hꝫ tres ptes, quaꝝ ꝑma dĩ ꝑnarratio. 2ᵃ narratio. 3ᵃ postnarratio.[Insup ꝛ] ꝓbatio que dĩ elenchus, diuidi põt, q̃a aliud est[elẽchus, ꝛ supelenchus] i. ꝛ postelenchus, ꝛ ẽt ꝑelenchus. ↄ hanc diuisionẽ vnũ dicit Arist.[sed opꝫ cũ spẽm quãdaꝫ dicas ad dĩam,] vel ꝑ dĩã,[tunc nomẽ] ꝓprium spẽi illi per dĩam contracte[imponere, aliter] tale diuidere est[inane, ac nugatorium,] q̃a mẽbra non intelligent̃, ꝛ sic fecerunt auditores Theodori, nam cum narrationẽ ꝛ ꝓbationẽ in plura mẽbra diuiserint, nõ dedisset vnicuiqꝫ illoꝝ mẽbroꝝ ꝓpriuꝫ nomẽ. sed ꝓ cõis membra illa nũcuparũt. ꝛ in hoc laudat lycimnius, q̃a s

non bene diuiserit, nec vnicuiq; parti ac mēbro ꝓprium nomē imposuit: ꝛ dicit. Uelud lycimnius in arte facit appellans probationes ἐπαγωγὰς i. corroborationem et collationē ἀποπλάνησιν i. aberrationē, qui enim cōfert, quasi digredit, atq; aberrat, ꝛ replicationē appellauit ὄζους i. ramos: replicatio eni ramis siliis videt, q̄tenus hinc inde trahit. Hęc numero ptiū oronis, sz virtū pręoccupatio, quę est taciię rinsionis refutatio, iudicum depcatio, postulata iteratio, facta diuisio, orōis ptes sint, questio rhetorica est, verū Ari. hāc dissoluit in aliis rhetorico ꝑ libris, nūc nobis sit satis locum monstrasse. Insup Arist. dixit ptes essentiales orōnis esse ꝓpōnez, ꝛ ꝓpōnis demōstrationē, qm nulla orō esse pōt sine his. Sz cū ꝓpō idez sit qd narratio, ꝛ in ca° deliberatiua nō sit narratio: vt Quintil. ingt. lib° 4°. titu. de narratiōe, videt ꝙ ꝓpō nō sit essentialis ps orōnis. Dicēdū ꝓpōnez vno mō accipi posse ꝑ narratione, ꝛ cū narratio non sit nisi expō rerū gestaꝝ, in orōnib⁹ deliberatiuis, hoc pacto nec ꝓpō nec narratio locū hz. Deliberatio eni est de futuris, quoꝝ non pōt esse narratio, ꝛ sic ꝓpō, vt accipit pro rerū gestaꝝ expōne locū nō hz, nisi in demonstratiuis, ꝛ iudicialib⁹. Alio mō ꝓpō accipi pōt pro rei demōstrādę expōne, ꝛ sic in omni orōne locū hz, qm in omni orōne opz exponere rē ꝓbandaz, verū cū res sit ab aduersario exposita, vel iudicib⁹ nota, vel qd obycit, nec negari, neq; excusari queat, vel orō sit in cā ɔiecturali, expō rei nō fit, tn̄ in oi orōne in eo ꝙ orō necessaria est ꝓpositio, quę rei ꝓbandę expō est, aut a te, aut a iudice, aut ab aduersario posita. In deliberatiuis eni lz non sit propositio, cum accipitur pro narratione, tn̄ est ꝓpō prout accipitur pro rei probandę expositione.

De exordio. ¶ Exordiū igit̄ est orationis initiū, sicuti in poesi p̄fatio, ꝛ in lyrę pulsatione pręludiū. Omnia enim hęc initia sunt, ꝛ quasi pręparatio vię ad sequentia.

¶ Cum Arist. enumerasset oēs orōnis ptes, nūc de vnaquaq; seorsum agit, ꝛ p̄mo de exordio. Ubi aiaduertas, ꝙ lz exordiū p̄ludiū ꝛ p̄fatio eadem sint, tamē exordiū in poesi dicitur p̄fatio, in lyrę ꝟo pulsatione dī p̄ludiū. In rhetoricis aūt orōnib⁹ dī exordiū, sed apud authores ɔfundūtur, sic apud gręcos ꝓlogus, ꝛ ꝓemiū, vtrūq; p̄ponit narrāda. Arist. igit̄ exordiū definiēs ingt. Exordiū igit̄ est orōnis initiū, sicuti in poesi p̄fatio, ꝛ ἐν αὐλήσει in lyrę pulsatiōe p̄ludiū. Oīa eni hęc initia sunt, ꝛ quasi p̄paratio vię ad sequentia. Cicero ꝟo nō ab ipsius exordy suba, sed magis ab ipsius exordy accn̄tib⁹ libro p̄mo ad Heren. definit, cū ait, exordium est principiū orōnis, ꝑ qd aius auditoris, vel iudicis ɔstituit̄, vel apparat̄ ad audiēdū. Sili mō Quintil. lib° 4°. titulo de exordio, causa ingt principy nulla alia est q̄ vt auditorez, quo sit in cęteris ptibus accōmodatior, p̄paremus. Arist. aūt respiciens exordij subam, exordiū inuētum eē asserit, vt res ostendatur auditoribus, ob quā dicet orator, ꝛ ꝓpterea exordium initium esse asserit. quaten⁹ orator in eo rem insinuat auditorib⁹, de qua dicturus est.

¶ Pulsatiōis igit̄ p̄ludiū demōstratiuo exordio sile est. Eteni tibicenes qdcūq; cantaturi sunt, hoc cū p̄luserint, principio ɔiungunt, sic in demonstratiuis orōnib⁹ scribere opus est, qcqd eni volueris, statiz cū p̄dixeris, producere, atq; ɔiūgere opus est, vt oēs faciūt.

¶ Cum dixisset exordium aliquid habere, imo quasi totum summatim, eorum, quę orator dicturus est, hoc ostendit quasi inductiue in oibus generibus dicēdi, ꝛ primo in orōnibus, quę attinent ad genus demonstratiuū, ꝛ h̄ per simile ad p̄ludium: ꝛ dicit. Pulsationis igit̄ p̄ludiū demonstratiuo exordio simile est, ꝛ hoc exponit: ꝛ dicit. Eteni tibicenes, qdcūq; cantaturi sunt, hoc cum p̄luserint, principio sequentium cōiungunt. modulatores. s. cum simul cantilenā aliquam cantaturi sunt, breuib⁹ eaz experiunt̄, deinde exurgūt ad executionē. Non eni pręludium est pulsatio phātastica, quā tibicenes faciunt p̄ter rem, sed est cantilena breuis, quę tangit̄ prius ꝑ experientia futurę cantilenę, quā ꝓlixe cantaturi sunt: sic in demōstratiuis orōnibus scribere opus est, qcqd eniz volueris, statim cum p̄dixeris breuibus, ac sūmatiz producere, ac cōiungere. i. seriatim dicere opus est, vt oēs faciunt, qui in demōstratiuo dicendi genere dicūt. Sz dices, si in exordio res ostendit̄, qd opus est narratiōe, dicas ꝙ superficialiter paucisq; verbis res ostēditur in exordio, at in narratione multis verbis, suoq; ordie idē fit, ꝛ sic necessaria est narratio.

¶ Exemplum illud Isocratis, Helenę exordium est. Nihil enim contentiosis sermonibus, ꝛ Helenę cōmune est.

¶ Qz autem in exordio demonstratiuo semper ɔtineat̄ sūmatim id omne, quod seriatim, suoq; ordine diffuse in tota oratione narrabitur, probat per exempla: ꝛ p̄mo per exemplum acceptum ab ea oratione, quam Isocrates fecit de laudibus Helenę: ꝛ dicit. Exemplum illud Isocratis ad propositum nostrum Helenę exordium est, nam incipit, Nihil contentiosis sermonibus, ꝛ Helenę cōmune est. idest nihil contentiosis sermonibus, ꝛ sermonibus Helenę, quos. vz. Helena facit in dies, cōmune est. in quibus breuibus insinuat benignitatē Helenę, de qua futura est oratio, nam si sermones Helenę nihil contentionis habent, erit Helena benigna, ꝛ sic in exordio insinuauit id omne, quod seriatim, suoq; ordine in oratione est narraturus.

¶ Et simul si digredietur, par est ne tota oratio eiusdem sit speciei.

¶ Sed quis posset dicere narrationem esse superfluaz, si sūmatim in exordio id omne continetur, quod narratio continet, quasi respondens dicit. Et simul si digredietur orator summatim id omne resumendo in exordio quod in narratione dicetur, par est ne tota oratio eiusdem sit speciei, cum exordio, nam tota oratio seriatim, ꝛ diffuse continet omnia: exordium autez summatim. ergo narratio non superfluit: ꝛ dixit. Si digrediatur, quoniam exordium videtur quędam digressio: nō enim est pars essentialis orationis, sed quasi quędaz digressio, ꝛ quia oratio in mō loquendi, ꝛ in clausulis differt ab exordio, ideo eā dicit eē alteri⁹ spēi ob exordio.

¶ Fluūt autē demōstratiuoꝝ exordia ex laude, aut vituꝑatiōe, vt Gorgias in olympiaca orōne, admiratiōe dignū apud multos est o viri gręci, laudat eni eos, q celebres sollēnitates cōstituerūt. Isocrates ꝟo vituperat, qm̄ virtutez corpis munerib⁹ honorarūt, ijs aūt, q prudētia eminēt. nullū p̄miū posuerūt.

¶ Cum soluisset tacitam dubitationem, nunc declarat e quibus exordium demonstratiuum incipere debet. ꝛ dicit. Fluunt autem demonstratiuorum exordia, i. incipiunt, ex laude, quando oratio est de laudibus, aut

ex] vituperatione,]quãdo oratio fuerit de vituperatione, & ut intelligas breviter resumẽdo omnia, quę de laude, vel vituperatione oratio ꝯtinebit, & hoc exponit exẽplis, & dicit.[Ut Gorgias in olympiaca orõne,] de laudibus sollẽnitatum, & ludorum, incepit a laude, & dixit.[Admiratione dignũ apud multos est o viri greci,]& reliq.[Laudat enim eos, qui celebres sollẽnitates ꝯstituerunt.] Ecce quo mõ oratio cępit a laude grecorum q sollẽnia cõstituerunt. Deinde dat exemplũ de cõtrario: & dic.[Isocrates vero, vituperavit]grecos, qui cõstituerũt solẽnia, & ludos, & sic cępit orõnem a vituperatione: & dixit.[Qui virtutem corporis muneribus honorarũt, his autẽ q prudentia eminent, nullum pmium posuerant,]& sic orõnẽ, quę de vituperatione erat, cępit a vituperatione.

Et a cõsilio, ut si qs diceret pbos viros colendos esse, ac ideo Aristides ipse laudat vel eos, qui nec placẽt, neq pravi sunt, sed eos q probi invicem sunt: ut Alexander Priami, hic enim consulit.

Idem ostendit in orationibus deliberativis, quę sunt de consultabilibus, ille enim qui dicturus est in talib', incipere debet a consultatione. nam sic insinuatur consultatio, de qua oratio habenda est: dicit.[Et a consilio] subaudi fluere debet oratio, quę de cõsultatione habẽda est. Et dat exẽplũ: & dicit.[Ut si quis diceret] in exordio,[probos viros colendos,]honorandos, atq p veracibus habendos[esse,]hic incępit in exordio a consultatione, de qua oratio est habenda, quoniam tacite innuit sibi p̄bendam esse fidem in his, q̃ dicturus est, & ostẽdit eum, qui hac arte usus est, & dicit.[Ac ideo Aristides ipse laudat eos, qui nec placent,]idest qui nec consultãt ad complacentiam,[nec pravi sunt]ꝯsultantes ad odiũ:[sed eos, qui probi invicem sunt.]consultantes pro veritate,[ut]fecit[Alexander Priami]s. filius,[hic enim]hoc pacto[consulit]pro veritate, & nõ amore, vel odio. Sic igitur patet, eum qui vult consulere, oportere incipere a consultatione, hæc verba s. in exordio consulẽdo, igitur in orationibus deliberativis insinuatur consultatio, de qua oratio habenda est. ¶ Quo autem ad verba attinet, animadvertas, quoniã verba codicis nostri sunt corrupta, emẽdavimus aũt ea, ut video, p codicẽ veriorẽ.

Pręterea ex iudicialibus exordijs. Id aũt est, ex ijs, quę ad auditorem sunt, si aut de re nova pter opinionem sermo habeat, difficili, aut pvulgata apud multos, ut ignoscẽdũ sit, ut cherilus: nũc aũt cum oia distributa sunt.

Simili modo fieri oportere ostendit in iudicialibus, & hoc proponit: & dicit.[Pręterea ex iudicialibus exordijs]oportet subaudi procedere eodem modo, ut in illis insinuetur defensio & causa defensionis, si orator defendit, si accusat, contrafacere debet. Et hoc exponit: & dicit.[Id autem est ex his,]idest talis insinuatio defensionis debet esse ex his,[quę]pręter rem[ad auditorem]movendum ad affectum[sunt,]nõ ex his, quę sunt ad rẽ. & ostendit omnes modos, quibus defendi potest: & dic.[Si aut de re nova pręter opinionẽ sermo]defensivus]habeatur]ad auditorem. Est igitur primus modus defendendi, ꝙ rem novam fecit, pręter opinionem suam, quã nũq amplius consideravit,[aut]habeat sermo defensivus[de re difficili,]ita ut pter difficultatem, compulsus fuerit ita agere. Et sic secũdus modus defendẽdi est, ꝙ pter rei difficultatẽ non potuit aliter facere,[aut

pervulgata.]idest aut defendetur ꝙ fecerit rẽ nimis vulgatam[apud multos, ita[ut sit ignoscendum,]vel ꝙ pter opinionem, vel quia cõpulsus, vel q rem fecit ꝯsuetam pluribus. Deinde ponit eos, q arte usi sunt, & dicit.[Ut cherilus]fecit in illa orõne, quę incipit,[Nũc autẽ cũ oia distributa sunt,]& sic pz in iudicialibus exordijs insinuari defensionem, & causam defensionis.

Exordia igit̃ persuasivarũ orationũ ex his sunt, ex laude, & vituperatione, ex adhortatione, & dehortatione, & ex ijs, quę ad auditorem sunt. necesseq est, vel aliena, vel propria eẽ, quę viam orationi faciunt. persuasivorum επιδεικτικων demonstrativorum

Nũc epilogat de oib' exordijs: & dic.[Exordia igit̃ persuasivarum orõnũ ex his sunt], vz.[ex laude & vitupatiõe,] quo ad orõnes, q̃ sunt gñis demrãtivi,[ex adhortatiõe, & dehortatione,]quo ad orõnes gñis deliberativi,[& ex his q̃ sunt ad auditorẽ,]ut. vz. ignoscat, quo ad orõnes, q̃ sunt gñis iudicialis. Deide q̃lia debeãt eẽ vocabula, exponit: & dic.[Necẽq est, vel aliena, vel ppa eẽ]verba,[q̃ viã orõni faciũt:]& ex qb' orõ ꝯficit̃, vel huius distinctiue vera est illa ps, ꝙ oratio fit ex ppriis, & nõ ex alienis, ut supius pz. ¶ Quo vero ad verba attinet, verbũ psuasivarum grece est, επιδεικτικων / latine demõstrativarum, verum per orõnes demonstrativas, non eas intelligit, quę sunt in genere dicendi demonstrativo: accepit enim demonstrativum pro persuasivo, vel pbativo.

Iudicialia vero exordia idẽ possunt, qd fabularũ p̄fatiões, & poesis exordia. nã q̃ dithyrãbicorum sunt, similia sunt demõstrativis, ut illud, pp te, atq munera tua, imo prędas.

Volens agere de exordio, quantum ad ea, quę propria exordio videntur, pmo pręmittit quãdam comparationem, vel melius dicẽdam, ꝙ postq Aristo. probavit in exordijs esse insinuandam intentionem per inductionem, nunc pbat hoc idem ratione, & primo accipit quandam comparationem quasi maiorem: & dicit.[Iudicialia vero exordia,]subaudi & deliberativa[idem possunt, quod fabularum p̄fationes, & pro]idest[et poesis exordia.]sic igitur exordia iudicialia atq deliberativa similia sunt pręfationibus poeticis.[Nam quę dithyrãbicorum sunt, similia sunt demonstrativis,]& ecõverso exordia demonstrativa similia sunt dithyrambicorum pręfationibus,[ut illud, pter te, atq munera tua, imo pter prędas,]& reliqua, ubi patet dithyrambicas pręfatiões, & exordia demonstrativa similia esse. Hęc est comparatio, quam pmittit, quę ut diximus, est quasi maior rationis, qua pbat in exordijs intẽtionem esse insinuãdã.

Sz in pręfationibus, atq poesi ostensio intentionis est, ut pręvideãt de qua re habetur oratio. Nam qd indeterminatum est, in errorem adducit. Qui ergo principium quasi in manum dedit, is facit, ut orationem sequat̃, q deinceps est. ppterea poeta dixit. Iram pande mihi, dic mihi musa virũ. & dux mihi musa sis, quonã pacto ex Asiatica regione bellũ in Europam ingens irrupit.

Cum accepisset quasi maiorem, ꝙ. vz. iudicialia & deliberativa exordia similia sunt poeticis pręfationibus, & ꝙ demonstrativa exordia similia sint pręfationibus dithyrambicis, nunc addit quasi minorem: & dicit.[Sz in

pręfationibus

pręfationibus, atq; poesi, ostẽsio intẽtiõis est].s.in ipsis collocata, [vt]auditores[sciãt de qua re habeat oro] cuius rõnẽ affert, & dicit.[Nã qd̃ indeterminatũ est, in errorẽ adducit,] ppterea concludit, [q ergo pncipiũ q̃si in manũ dedit,]ac collocant, & p intẽtiõe dicẽdoꝝ pręmissis, [is facit, vt]auditor[orõnẽ sequat, q̃ dicitur est.] Qd̃ aũt dixit, p exẽpla demonstrat: & dicit. ppterea subaudi[poeta dixit. Irã pãde mihi, dic mihi musa virũ, & dux mihi musa sis, quonã pacto ab Asiatica regiõe bellum in Europã ingẽs irrupit]. In quibus verbis pręmisit poeta intentionem, & cuius gratia volebat sermonem facere, & sic patet quasi minor.

Tragici quoq; insinuãt id, de quo fabula est, q̃uis nõ statim vt Euripides, in pfatiõe tñ saltẽ insinuat, sicut & Sophocles, mihi pr̃ Polybius erat, comędia ẽt eodẽ mõ. Exordij ergo id pprũ opus est, maxieq; necessariũ finẽ ostẽdere ipm, cui⁹ grã oro habet.

Quis nõ accepit minorẽ in oĩbus, ideo pficiẽdo totã minorẽ. dicit.[Tragici quoq; insinuãt].s.in pfationib⁹[id, de quo fabula est, q̃uis nõ statim].s.semp h faciãt, [vt Euripides] vz.fecit, q suum librũ pficiẽs nõ statim a pn⁰ intẽtionẽ isinuauit.[In pfatiõe tñ saltez isinuat,]& si nõ a pn⁰.[sicut & Sophocles]fecit, cum dixit.[Mihi pr̃ Polybi⁹ erat,]Ecce quo mõ in pfatiõe intẽtionẽ isinuauit, lz nõ statz. Tũc amplificãs vniuersuz sermonẽ, dicit.[Comędia ẽt eodẽ mõ].s.insinuat intẽtionẽ in pfatione. igitur vniuersalr̃ patet in omnibus pręfationibus poeticis insinuari intentionez. ergo similiter in omnib⁹ exordijs debet insinuari intentio orationis habendę.

Qz si res pateat, vl' oratio parua sit, exordio non est vtendum.

Ex ijs, quę dixit, pz exordij necessitas, & q̃ est hęc necessitas. Est enim exordij necessitas, vt finis, ipse ostendat, cui⁹ grã oro habet, q tñ h nõ est semp necc̃iũ, ideo dicit.[Qz si res].i.orõnis finis pateat auditorib⁹, vel q ex aduersario sint expositus, vel q auditores pscieban, [aut q oro pua sit, exordio nõ est vtẽdum,]sed erit q̃si idẽ exordiũ, ppõ, isinuatio, & narratio, vt in puis rhetoricis dixit. Ex ijs pz qd̃ sit exordium, & qd̃ sit eius inuentus, ac necessitas, & quando est necessarium, sunt & alię necessitates accidentales, de quibus postea.

Cętera vo genera, quibus vtuntur cõmunia quoq; remedia sunt, quę & ab ipso dicẽte dicunt, & ab auditore, & a re, & ab adũsario.

Cũ dixisset necessitatẽ eẽntialẽ p quã est inuentum exordiũ, nũc vult assignare alia gn̄a necessitatũ accn̄taliũ, & pmo pponit hęc necessitatũ gn̄a, & dic.[Cętera vo genera]necessitatũ, [qb⁹ vtunt]oratores ad exordij inuẽtionẽ.[cõia quoq; remedia sunt,]ppea q nõ solũ in exordijs dicunt, sz ẽt in narratiõib⁹. & dixit, hęc eẽ remedia, q p hęc tollit aliqd̃ nocumẽtũ, quo põt ipediri orator, vt postea patebit. Deide exponit ea, ex qb⁹ ducunt hęc gn̄a necessitatũ, & dicit.[Quę & ab ipso dicẽte dicunt.]inquãtũ se demõstrat eẽ virũ bonũ.[et].i.vel[ab]ipso[auditore,]inquãtũ mouet ad affectũ, [& a re,]inquãtũ orator vult ipsum reddere attentum. Hę igitur accidẽtales necessitates ex his tribus accipi possunt.

A nobis quidẽ, & ab aduersario, quęcũq; ad calũniam pertinent, ita ducuntur, vt vel soluantur, vel confirmentur.

Nũc exponit illa tria, & p̃ exponit q̃ ducunt ab aduersario, & nõ qdez in oĩ dicẽdi gn̄e, sed in iudiciali, & dicit.[A nobis qdẽ,]q aduersarij alijs sumus, [& ab aduersario].s.nr̃o, [q̃cũq; ad calũniã pertinẽt ita ducunt, vt vel soluant].s.a nobis aut ab aduersario, [vel ↄfirment]a nobis, aut ab aduersario. Et sumpsit tam nos, q̃ aduersarium nostrum pro aduersario, quia nos sumus aduersarij, & aduersarius noster est etiam aduersarius.

Sz nõ eodẽ in loco. naz q defendit, primuz ad calũniã rñdet, qui vo accusat, in poratiõe inuehit. Quã vo ob cãm, nõ est obscurum. Necesse nãq; est, defendẽti, q̃ impedimento sunt, primũ dissoluere, vt seipm introducat. Quare primũ calũniam soluendum est. Calũnianti vo in peroratione calumniandũ, vt melius audientes meminerint.

Cũ dixisset nobis defendẽtib⁹ eẽ necessariũ remouere calũnias, aduersarijs aũt ↄfirmare calũniã accusato ipo sic̃ã, nũc ponit drñaz, quo ad locũ: & dicit.[Sz nõ eodez in loco, nã q defendit, pmũ]h est in exordio[ad calumniã respõdet, q vo accusat, in]epilogo.i.[peroratiõe inuehit]. Deinde reddit rõnẽ: & dic.[Quãz vo ob cãm, non est obscurũ, necesse nãq; est defendẽti, q̃ impedimento sunt, pmũ]h est in exordio[dissoluere, vt seipm]suaq; facile[itroducat,]ppea ↄcludit, [q̃re]defendẽti[pmuz] in exordio[calũniã soluẽdũ est, calumniãti vo,]& accusanti, q̃ accusando iducit, [in peroratione calũniãduz,] atq; accusandum, [vt melius,]faciliusq;[audientes meminerint]. Quare accusanti, & defendenti non opus est sua ponere eodem loco.

Quę vo ad auditorez sunt, opus est beniuolũ efficere, vel ad irã puocare, vel interdũ attentũ reddere. aut cõtra afficere. Nõ enim semp pdest reddere attẽtũ. Multi enim conant ad risuz deducere. In docilitatẽ oĩa reducet, si qs voluerit, vt & ipsa ęqua videant.

Nũc exponit ea, quę ducunt ab auditore: & dic.[Quę vo ad auditorẽ sunt].s.referẽda, hęc sunt, nã[opus est] auditorẽ[ipm beniuolũ efficere,]q sic eũ trahemus ad votũ nr̃m, [vel ad irã puocare].s.ↄ aduersariũ, & sic trahemus auditorẽ cõtra aduersariũ.[vel iterdũ attentum reddere,]vt cũ habemus in cã rõnes fortissimas p nobis[aut]opus est[cõtra afficere]auditorẽ ipz, h est nõ attẽtum, [nõ eni pdest semp reddere attentum. Multi eni]vt auertãt auditorẽ ab attẽtione, [conant ad risum deducere]. Qui eni cãm turpem hñt, aut hñe vident, vo vbi vis imorari ↄfert magis q̃ in re, qd̃ serui faciũt, qui q̃n errauerũt, nõ rñdent ad interrogata, sed ad ea, q̃ circa illa sunt, ea quoq; exordiunt, & dicũt.[Sed si qs voluerit, vt & ipsa]sint[ęqua videant, in docilitatẽ]& ordinẽ[oĩa reducet,]nã sic videbunt oĩa ęqua. qd̃ faciũt illi, qui bonam causam habent.

Attẽti vo reddunt, rebus magnis. suis, nouis, iucũdis. Quare isinuare opz, vt de talibus sit oro. Inattẽti vo, si rẽ pponim⁹ puaz, si nihil ad eos attinere, si doloris effectiuã.

Nũc docet auditores facere attẽtos, & inattẽtos: & dic.[Attẽti vo reddunt].s.auditores[rebus magnis]rebus[suis,]reb⁹[nouis,]rebus[iucũdis, q̃re insinuare opz] in exordio, cũ facere attẽtos vis, [vt de talib⁹ sit oratio]

nam sic redduntur attenti. [Inattenti vero] redduntur auditores [si rem proponimus paruam, atque nullius momenti, [si nihil ad eos attinere, si doloris effectiuam] sic enim proponendo inattentos facimus.

Non oportet autem ignorare extra orationē hęc esse omnia. Ad prauum enim auditorem dicitur, qui et ea audit, quę pręter rem sunt. Nam si talis nō esset, exordio opus non eēt, nisi quatenus res sūmatim insinuet, habeatque oratio caput, veluti corpus ipsum.

Cū dixisset alias necessitates, ob q̄s exordiū inuētū eē cēsef, vt. vz. in exordio reddaf attētus, beniuolus, docilis, vel puocef ad risuz, auditor ipse, nūc ostēdit has necessitates nō eē simpl'r necessitates, sz vt remedia ad prauitatē iudicis, vel auditoris, q̄ sua prauitate magis ea audit, q̄ pter rē sunt, q̄z ea, q̄ ad rē sunt: et dic. [Nō opz autē ignorare, ex̄ orōnē hęc] .s. q̄ dicta sunt de necessitate exordij [eē oia,] cui⁹ rōnē affert: et dicit. [Ad prauū enī auditorē dicunf, q̄ et ea] subaudi libēter [audit q̄ pter rem sunt] magis q̄z q̄ sunt ad rez q̄ ea, q̄ dicta sunt, magis vt remedia prauitatis auditoris sunt in exordio īducta, q̄z vt res simpl'r nec̄ię. Cui⁹ rōnē affert: et dic. [Naz si talis nō eēt] .s. auditor [exordio op⁹ nō eēt, nisi] (vt dixim⁹) [quatenus res sūmatiz isinuet, habeatque oīo caput, veluti corp⁹ ipz] caput hz. q̄ necessitas simpl'r exordij, ē vt res, de qua hī oīo, insinuef. necessitas vero fm aliqd. i. ordinata p remedio praui iudicis, est vt reddaf ī exordio attētus, beniuolus, docilis, vel ō. Inattētus, maleuolus, vel puocef ad risuz, vel iras. Hęc enī nō sunt exordij necessitates simpliciter, sed medicinales vtilitates, necessitas aūt simpliciter exordij est, vt res summarim in exordio insinuetur, oratioque ipsa habeat caput.

Pręterea attentos reddere oium partium cōe est, in omni eniz loco magis, q̄z in principijs remittuntur. Quare ridiculū est in principio id collocare, quādo maxime omnes attente audiunt.

Cū ostēdisset ea eē magis, vt remedia īstituta in exordijs, q̄z simpl'r exordij nec̄itates, nunc 2⁰ loco demōstrat ea nō eē ppa exordijs, cū in q̄uis orōnis pte fieri idoneum sit, mō vrgeat occasio: et dic. [Pręterea attētos reddere] et subaudi, et beniuolos, vel dociles, vel aliter auditorez afficere, [oiuz ptiū] .s. orōnis [cōe est,] cui⁹ rōnē affert: et dic. [In oī enī loco] .i. nā in oī pte orōnis, q̄a ī narratione, in pbatiōe, in epilogo [magis q̄z in pncipijs] auditores [remittunf,] fessiq; hntur, [q̄re ridiculū est in p̄n° id collocare, q̄ñ maxie oēs attēte audiūt,] et sic pbauit d attētione sic de cęteris pbari pōt. Est enī beniuolētia in oī orōnis pte īducēda, cuz op⁹ fuerit, sili mō de ira, et de risu. Semp enī h mouēda sunt, cū vrget nec̄itas: nō q̄ sint ppria ipsi exordio, q̄ ēt author vonę rhetoricę asserit li° pmo. cap. de exordio, et Quintil. li° 4°. ca. ēt de ordio ēt.

Ubicūque igitur opus erit, dicendum aiaduertite quęso. Nam res hęc non magis mea q̄z vestra. Eteni dicam vobis crimen, quale nūq̄z audistis, vel rem ita mirabilem. id vero est, vt Prodicus dixit, cum dormierint auditores, inter ipsos spargere pręcium quinquaginta drachmarum.

Nunc qd dixit, ostēdit in opere dicit. [Ubicūque igitur, opus erit] .i. in q̄cūque orōnis pte surgit necessitas reddēdi auditores attētos, [dicendū] ipsis auditorib⁹, [aiaduertite q̄so, nā res hęc,] quā dicturus sū, [nō magis mea est q̄z vestra.] Deide tāgit 2ᵐ locū: et dic. [Eteni dicā vobis crimē] nouū, [q̄le nūq̄z audistis, vel rē ita mirabilē] vt nulla vnq̄z mirabilior sit audita. Deide ostēdit vtilitatē taliū locoz, et dic. [Id vero est, vt Prodic⁹ dixit, cum dormierint auditores, iter ipsos spargere ptiū quinquaginta drachmarum] nūmorum, quasi dicat. id esse valde vtile ad reddendum auditores attentos.

Et vero ad auditorem non quo auditor est, perspicuum. Nam omnes vel calūniant, vel timores absoluunt in exordijs. Dicam o rex non vt a studio in aliquid pręloquar.

Quia dixerat h̄ q̄ dixit, nō eē ppria exordijs, cū ī vnaquaque orōnis pte fieri possint, h̄ pbat, et dic. [Et vero h̄] [dicanf ad auditorē, nō quo auditor est,] sz quo prauus est. [psp̄icuū] est [nā in exordijs oēs vel calūniant] .i. calūnias referunt de accusato, [vel timores] .i. calūnias timorosas ō accusatū [absoluūt,] dicēdo [dicā o rex non vt a studio:] et ex arte [in aliqd ploquar] sz ex mera puritate dicā, q̄ dicturus suz rex, vel auditor, sz aiaduerte superius Aris. dixisse calūnias eē dicēdas in epilogo, nūc dicit eē dicēdas in exordijs, solo psp̄icua est, q̄a loquif sub distīctiōe in exordijs eē dicēdas calūnias, vl' soluēdas eē timorosas calūnias, p q̄ dedit itelligere exordiū nō eē semp vt afficiam⁹ auditorē, sz ad aliā rōnē, vtputa ad soluēdas calūnias, et ad isinuādā rē. Dedit ēt itelligere in exordijs eē iuocādū regē, vl' auditorē cū pmissiōe excusatiōis q̄ velit nō ex arte, sed ex puritate loq., q̄a vt sępius dictū est, ars cęlanda est quoad fieri potest.

Qui vero rem turpez habent, aut habere videntur, his vbi vis imorari cōfert magis, q̄z in re. Quapp etiam serui non respondent ad interrogata, sed quę circa illa sunt, ea dicunt, ac exordiuntur.

Nūc declarat q̄ñ auditores debēt fieri inattēti, et dic. [Qui vero rē turpē hnt, aut hēe vidr] in cā, [his vbi vis imorari cōfert magis q̄z] imorari [in re] ipsa, q̄ est in cā. Qd declarat exēplo seruoz: et dic. [Quapp ēt serui] qui errauerit, cū īterrogant a dn̄is, [nō rn̄dēt ad interrogata, sz] rn̄dēt ad ea, [q̄ circa illa sunt, ea dicūt, ac exordiuntur:] et semp refugiunt respōdere ad rem, eodem mō facere debent oratores, qui turpem causam habent.

Unde vero beneuolos oportet facere, et de hmōi cęteris, dictum est. Uerum cuz probe dicatur ad phęacam mihi pręsta amicaz miserabilemque venire, hęc duo sūmopere spectanda sunt.

Quia dixit in exordijs fieri auditores beniuolos, iratos, ac odiosos, et aliter affectos, q̄ñ se excusans, remittit rē hāc ad locū suū: et dic. [Unī vero] .i. e quibus locis [beniuolos opz facere] .s. auditores, [et de hōi cęteris] .s. iratos vel aliter affectos, [dictum est] .s. libro 2°, et ibi quęre illic, q̄a ex locis illic traditis facile erit tibi hęc facere. Deinde ostendit inter affectus duos eē maxie attēdēdos: et dicit. [Uerū cū pbe dicaf ad phęacam] .i. ad palladem, [mihi pstā,] pallas [amicaz miserabilēque venire,] ppea [hęc duo] .s. puocare auditorē ad amicitiā, et ad cōmiserationez [summopere spectanda sunt,] quoniā hęc duo desideramus, vt det nobis pallas. Uerum vero pallas dicatur

catur phęaca, vel ne, non curo.

¶ In demōstratiuis aūt faciundū vt auditor collaudari, aut seipsuz, aut genus, aut studia sua putet, vel alio quodāmō. Nā qđ Socrates in funebri orōne dixit, nō esse difficile laudare Athenienses inter Athenięses, sed inter Lacedęmonios, id verum est.

¶ Nunc docet in exordijs demōstratiuaꝝ orōnū facere beniuolos: ꝛ dicit. In demōstratiuis aūt faciūduz, vt auditor collaudari, aut seipsum, aut genus, aut studia sua putet, vel alio quodā mō, Sic enim captat beniuolētia, ꝛ assignat exēplū ex Socrate, qui in orōne funebri cuiusdā Lacedęmonij vsus est hac arte: ꝛ h̄ dicit. Nam qđ Socrates in funebri orōne dixit, nō eē difficile laudare Athenięses inter Athenięses, qa inter eos, sunt boni, ꝛ mali, sed inter Lacedęmonios, q oēs sunt pbi eēt difficile, ppterea dicit. Hoc qđ dixit Socrates, verum est, ꝛ ex arte dictū, qa captauit beniuolentiam.

¶ Deliberatiuę vo, ex ijs, quę iudicialis orōnis sunt. Nā natura minime hz, qppe cum ꝛ de qua re sciāt. Neqꝫ eget res exordio nisi ꝓpter ipm, aut aduersarios, aut si nō quātū voluerit, tamē vel maius, vel minus arbitrant̄. quas ob res, vel calūniādū, vel dissoluēduz est, ꝛ aut amplificandū, aut extenuādū. Horū igit̄ causa exordio in deliberatiuis op⁹ est. aut etiā ornatus causa. qm̄ manca videntur, nisi habeāt. qualis Gorgię laudatio in elios, nam cū nihil prędixerit, neqꝫ cōmouerit, illicō erupit. Elis ciuitas fęlix.

¶ Cū dixisset de exordio in demōstratiuis, nūc de exordijs in deliberatiuis: ꝛ dicit. Deliberatiuę vo s. orōnis exordia ex ijs, q̄ iudicialis orōnis sunt, fluūt, qm̄ exordijs indigēt, ꝓpter auditorē, vt dictū est in iudicialibus, ꝫ nō per se. Qr aūt nō per se, pbat. ꝛ dicit. Naz natura hoc est ꝑ se minime hz, qppe cum ꝛ de qua re s. orō habet, sciant auditores oēs, cuz sit de cōi vtili, vel dāno: qđ cōmune vtile, vel dānū ꝓponit̄ in cōsilio, vel in contione ab eo, qui consilijs pręest. Per accn̄s vo orō deliberatiua exordio indiget, aut ex pte dicētis, vel aduersarij: ꝛ hoc dicit. Neqꝫ eget res, quę in orōne deliberatiua habet̄, exordio nisi aut ꝓꝑ ipm s. dicentez, aut ꝓꝑ aduersarios, ex pte dicētis qdem ad dissoluēdas calūnias aduersarioꝝ, aut ad extenuādā illa, quę existimari possent ↄtra ipse, quę ipse dicit, vel neccīuz est ad calūniādum, si pcesserint aduersarij defensiones, vel aliq̄ cōes existimatiōes de cōtrario, ꝛ ad amplificandū sua, si pręcesserint aduersarij extenuationes, vel cōes existimationes de ↄtrio, inuicem aūt hęc oīa: ꝛ dicit. Si nō quātū voluerit, tn̄ aduersarij maius, vel minus arbitrant̄, q̄s ob res dicenda vel calūniandūz, si pręcesserint aduersarij defensiones, vel dissoluendum si pręcesserint aduersarij calūnię, ꝛ aut amplificandum, si pręcesserint aduersarij extenuationes, aut extenuandum si pręcesserint aduersarij amplificationes, ꝓpterea concludit, horū igitur causa exordio in deliberatiuis opus est, ꝛ nō per se ad insinuandam intentionem. Addit, aut etiam exordiuz in deliberatiuis opus est, ornatus causa, quoniam quę dicuntur in deliberatiuis orationib⁹ manca videntur, nisi habeant scilicet exordium, veluti corpus sine capite: qlis Gorgię laudatio subaudi fuit māca, quę fuit facta in elios, nam cum nihil ꝑdixerit, neqꝫ cōmouerit, illico erupit dicens elis ciuitas fęlix, ꝛ sic fuit manca, qa statim se transtulit ad narrationez. Ex ꝗs patet in oī orōne cuiuscūqꝫ gn̄is dicēdi eē necessarium exordiū, vel saltē ornatus cā, ne corpus videat̄ sine capite, vel ad isinuādā itētionē, vt cū nō pateat, vel cū nō adeo breuis sit orō, vt itētio ꝛ narratio ꝓcedāt l vnū.

¶ Ad dissoluendam vo calūniā. vnus qdez locus est ea inducere, ex quibus turpē existimationē ꝓpulset. Nihil eni differt siue qs inuectus est, siue nō. Quare id vtīe est. De locis ad dissoluēdam calūniam.

¶ Qm̄ per se fit exordiū gratia rei exponendę, atqꝫ insinuandę, de qua oratio habenda est, per accidens vo fit ad dissoluendas calūnias, quę imponūtur accusato, vel ad disponendum auditorem, vt superius dictū est, quibusuis fiat talis dispō, restat vt dicat̄ quib⁹nā locis fiat calūniarū dissolō, q̄ qm̄ in forensi gn̄e maxie versat̄, de eo genere potissimuz loquitur, consequēter vo de genere deliberatiuo, qđ sequitur genus iudiciale, vel sic, quoniam exordium videt̄ magis iudicialibus cōuenire, q̄ cęteris orationib⁹, ꝛ defendenti magis q̄ accusanti, qm̄ accusanti locus ꝓprius est epilogus, vt calūnias, ꝛ querelas iudicis memorię mādet, defendēti vo loc⁹ magis ꝓprius est exordiū, qa nisi itroducat se, nō bene ꝓcedit ad orōnē, ideo de locis, qb⁹ dissoluunt̄ calūnię Aristo. nūc disserit. vel sic, qa iter cętera dicēdi gn̄a iudiciale potius exordio idiget, ꝛ nō qdē rōne accusantis, sꝫ rōne defendētis, iō ob ipsꝫ dfendē. ē, q maxie indiget exordio, ꝛ ad quē spectat in pn̄⁰ calūnias soluere, Arist. cōstituit loca ad dissoluēdas calūnias, quoꝝ p̄mum quasi vtīem affert: ꝛ dicit. Ad dissoluēdā vo calūniā ipositas accusato, vnus quidem locus est, ꝛ inducere, ex quibus dfendens turpē existimationē ꝓpulset, qđ fit, aut negādo, aut nomen mutando, aut extenuādo, aut iuste facta defendēdo, aut alqs modis, de quibus p̄mo ꝛ scđo li⁰ satis dictum est. Et qa calūnię accusato pnt eē iposite ab aduersario, vel per cōiecturā iudicis, ideo dicit. Nihil. n. differt, siue qs iuectus est s. ab aduersario, siue nō, sꝫ per coniecturam iudicis credantur, nam quoniā modo credantur, defendēs debet propulsare eas primo, vt ad orationem se facile introducat, Tūz concludit, Quare id vtīe est, est enim locus vtīs, vt ea itroducant̄ in exordio, quibus calūnię propulsent̄, siue illę ab aduersario fuerint inductę, siue coniectura fuerint credibiles, ꝛ intellige, quādo turpis existimatio fuerit (vt ita dixeriz) notoria, cū eni nō fuerit sit nota, non erit vtile defendēti illam ꝓpulsare, qa ꝓpulsando illā manifestabit, excusatio eni non petita accusatio manifesta est.

¶ Alius locus est, vt illata crimina depellantur, aut ꝙ nō sint, aut ꝙ nō nocētia, aut ꝙ nō huic, aut ꝙ nō tanta, aut ꝙ non iniusta, aut ꝙ nō magna, aut ꝙ non turpia, aut ꝙ nulli⁹ momenti. De his enim quęstio est.

¶ Hic est scđs locus, differt autem a p̄mo, quia primus erat ꝓpulsando calūnias, per dissolutionez. Scđs est ꝓpulsando ꝑ negatiōes ipositoꝝ criminū: vn̄ dicit. Ali⁹ locus est, vt illata crimina depellāt̄ s. per interēptiōes, dicendo aut ꝙ nō sint s. expsse negādo crimina iposita, scđo dicēdo ꝙ si sint, aut ꝙ nō sint nocentia, atqꝫ dānosa, aut ꝫ⁰ dicēdo ꝙ si alicui sint dānosa nō sunt huic dānosa, aut qa sunt facta ꝑ correptiōe, aut ꝓpter

alias causas excusabiles,[aut] 4° dicẽdo[q]si huic sūt dānosa,[non tanta,]vt dicitur.[aut]dicẽdo 5°[q]si tāta,[non]sunt[iniusta,aut]6° dicẽdo[q]si iniusta,[non sunt magna,]grādis q̄ iniurię,vt tātā mereantur pęnā,[aut]7° si magna sunt,[q nō turpia sunt,]quāto enim delictū minus turpe fuerit,tāto min⁹ pena debet̄,ppea subdit,[aut]8° si turpia sunt,[q sint nulli⁹ momēti]in turpitudine. Hęc eni oīa p negationez sunt,q̄ aut tollūt, aut alleuiant delictū,[de his eni]vel de aliquo hoꝝ est q̄stio,ꝛ hoc tam in criminalibus,q̄ꝫ in ciuilibus.

¶ Ut Iphicrates aduersus Nausicratē, dixit eni se fecisse,qđ ille dicebat, ꝛ nocuisse,sꝫ nō fecisse iniuriā. vt aliud alij opponat,q iniuriam facit hoc pacto,si dānosuꝫ,sed honestū.si dolorē iferēs,sꝫ vtile.cęteraq̄ꝫ hmōi.

¶ Assignat exemplū: ꝛ dicit.[Ut Iphicrates aduersus Nausicratem]loco isto vsus est.[Dixit enim se fecisse, quod ille dicebat,ꝛ nocuisse,sed non fecisse iniuriam,] vnde cum defendens[qui iniuriam fecit]hoc loco vti voluerit,opus est,[vt aliō alij opponat,]hoc pacto,[si dānosum]feci,[sed honestum,si dolorē inferens]feci, [sed vtile,cęteraq̄ꝫ hō]semp alteruꝫ alteri opponendo. Nā iniuria multis modis fit,qppe cū nocumētū,dehonoratio,ꝯtristatio,dānū,ꝛ cętera id gen⁹ ad iniuriā attineāt. Iubet ḡ Arist.eum q vult se defendere,vt ꝯponat vnū,ꝛ neget iniuriā. Ubi causa,si nocuimus,fecimus tñ honestum.si contristationem intulimus,vtile fecimus, aut aliquid aliud tale,vt quia fortasse contristationē fecimus,ad corrigendum vt pbus euaderet,vel aliter,sic enim semper crimen per negationem soluitur.

¶ Alius locus q error,vel aduersa fortuna, vel necessitudo fuit,sicut Sophocles dixit, temere se,non vt accusator dixit,q senex videatur,sed inuitus. Non eni vellet se annos octuaginta natum esse.

¶ Assignat 3ᵐ locum,q feci quidem, sed non scienter, atq̄ꝫ voluntarie,quoniā error vel aduersa fortuna, vel necessitudo fuit,quoꝝ nullum scienter voluntariū est, dicit.[Alius locus]est,[q error]sit,quem cōmisit,[vel aduersa fortuna,vel necessitudo,]quoꝝ nulluꝫ voiūtariū est. Deide explicat authorez hui⁹ artis:ꝛ dic̄.[Sicut Sophocles dixit,temere se]errorē fecisse nō]tñ[vt accusator dixit].i.scienter[q senex videat̄,]q voluntarie agit.[sꝫ hui⁹,]qa iuita est sibi senect⁹.[Nō eni vellet se annos octuaginta natuꝫ esse,]quia igitur sibi inuita est senectus,etiaꝫ inuitus fuit error,qui ex ipsa senectute ꝓcessit.sic igitur se excusauit.

¶ Pręterea finez opponere,qa noluit nocere,sed hoc,non hoc,quo culpatur fecisse,sed nocumentum accidisse. Par autē odio me haberi,si vt sic eueniret,fecissem.

¶ Assignat 4ᵐ locū:ꝛ dic̄.[Pręterea]ōfendēs[finē]oꝫ ꝓ fine[opponere]dicẽdo se fecisse qdē id,de quo accusat̄,sꝫ dicat,[qa noluit nocere,sꝫ h̄].i.voluit nō nocer̄, [nō h̄,quo culpat̄,fecisse,sꝫ nocumētum accidisse. Par aūt odio me hri]eēt.[si vt sic eueniret,fecissez,]sed qm̄ euenit ꝑter intentionem,ideo excusandus sum. Ubi cā. non verberaui contumelię gratia,vt accusator dicit,sꝫ emendandi studio vbi finis fini opponitur.

¶ Alius,si dep̄hensus in eo crimine calūniator,vel nunc,vel alias, ꝛ aut ipse,aut propinquorum aliquis.

¶ Assignat 5ᵐ locū ex pte calūniatoris,ꝛ dic̄.[Alius]scꝫ qnt⁹ loc⁹ est,[si calūniator]est[dep̄hēsus in eo crimie,] de quo accusat̄ ōfendēs,[vel nūc,vel alias,aut ipe,aut ꝓpinquoꝝ aliqs.]Si eniꝫ accusat⁹ h̄ ostēdere poterit, statiꝫ dicere poterit crimē sibi ipositū non iniustū,quia calūniator,vel aliquis ꝓpinquoꝝ non fecisset,ꝛ si fecisset,non accusasset,cum non reputauerit iniustum.

¶ Alius si alij quoq̄ꝫ in codez dep̄hendunt̄, quos aduersarij nō esse reos cōcedāt, vt si ꝛ ille adulter mūdus est, ꝛ hic igitur.

¶ Assignat 6ᵐ locū ēt ex pte calūniatoris,ꝛ dicit.[Ali⁹,] scꝫ loc⁹ sextus est,[si alij qnoq̄ꝫ in codē]crimine[dep̄hendunt̄,quos aduersarij nō eē reos ꝯcedāt,]nam nec accusatus erit reus.[vt si ꝛ ille adulter mūdus est]sub audi a crimie adulterij⁹,ꝛ absolutus sit,[ꝛ hic igit̄,]qui nūc de adulterio accusat̄,etiam soluendus est.

¶ Alius,si alios quoq̄ꝫ calūniatus est, aut si alius ipsuꝫ,aut si absq̄ꝫ calumnia credebantur,veluti ꝛ ipse nunc,qui tamē extra id crimen videbantur.

¶ Assignat 7ᵐ locuꝫ ēt ex pte calūniatoris, ꝛ dic̄.[Ali⁹] scꝫ loc⁹ 7⁹,[si alios quoq̄ꝫ calūniat⁹ est,aut si ali⁹]sit calumniatus[ipm]calūniatorem,[aut si absq̄ꝫ calumnia credebant̄,veluti ꝛ ipse]calūniator credit̄,[qui]reuera [tñ extra crimen videbant̄,]si inquam calumniator,ꝛ alij,quos ipse accusauit,sunt isontes crimine.ḡ ꝛ hic accusatus erit crimine vacās,cū de codē sit accusatus.

¶ Alius ex opposito calūniari calūniantem. Absurdum eniꝫ est,si ipse non credat,vt huius verba credantur.

¶ Assignat 8ᵐ locum etiam ex parte calūniatoris: ꝛ dic̄. [Alius ex opposito]locus 8⁹ est,[calūniari calūniāte̅,] ꝛ ipsum accusare de eodem.[Absurdum eniꝫ est,si ipse non credat: vt huius verba credātur,]lꝫ ex constitutionibus regni sit,vt accusatus aduersarium accusare nequeat,vel si accusare possit,nequeat accusationem ꝓsequi,nisi finita causa pmi accusatoris.

¶ Alius,si iudiciū factum est,veluti Euripides aduersus Hygięnontem in antidosi accusantē impietatis, q scripserit peierandūꝫ eē,cū dicat lingua iurauit,mens ꝟo non pōt iurare. Respōdit eniꝫ eū iniuriam facere,cū iudicia Dionysiaci certaminis in forum ducat,ibi enim causam dixisse,dicturūq̄ꝫ, si accusare voluerit.

¶ Assignat 9ᵐ locū:ꝛ dic̄.[Alius].vꝫ.locus 9⁹ est,[si iudiciū factū]est.s.alias apō iudicē cōpetētē,nā si iudiciū nūc fit apō iudicē nō cōpetētez appellādū est ad iudicē cōpetentū,ꝛ declinādū est a foro nō cōpetēti. Deide assignat authorē artis,atq̄ꝫ loci:ꝛ dic̄.[Ueluti Euripides aduersus hygięnōtē [antidosi accusantē ipietat,q scripserit peierādū eē,cū]ipse Euripides[dicat ligua iurauit,mens ꝟo nō pōt iurare,]ꝛ sic ꝯcessit peierādū eē lingua.[Respōdit eni]Euripides[eum].s. Hygięnontem [iniuriā facere]sibi,[cū iudicia Dionysiaci certaminis.] idest dei,[in forū].s.seculare[ducat,ibi eni]Euripides respōdit[dixisse,]qa est iudex competēs,[dicturūq̄ꝫ,si accusare voluerit,]ḡ 9⁹ loc⁹ ē declinare foꝝ,ꝛ appellare ad iudicē cōpetētē:est eni hic locus valde ad ꝓa.

¶ Alius

¶ Alius accusatorem accusando aliquantu[lum], & hoc, quia alia iudicia fecerit, & q[ui]a nõ credidit rei.

¶ Decimus loc[us] est[ ] accusatorẽ accusando aliquãtulũ, & hoc, q[ui]a alia iudicia fecerit, & q[ui]a] ipsemet postea[ ] nõ credidit rei] .i. ppter accusationẽ. Si eni hoc ostendere poterit accusatus, habebitur, q[uod] calumniator ex more hoc faciat, non autem quia sic est.

¶ Cõmunis autẽ locus vtrisq[ue] est dicere signa. Velut in teucrum Vlysses, q[uod] coniunctus esset Priamo. Hesione enĩ soror. Hic Ꝟo, quoniã p[ate]r inimicus eẽt Priamo Telamon, & q[ui]a non contradixit exploratorib[us].

¶ Assignat locũ 11[m], qui cõis est accusato, & calũniãti: & dicit.[ ] Cõmunis aũt locus vtrisq[ue]] .s. accusato, & accusanti[ ] est dicere signa,] & cõiecturas, vnicuiq[ue] eas, q̃ sunt p se. Deinde assignat authorẽ, q[uo] hoc loco vsus est: & dicit.[ ] Velut in teucrũ, q[ui] Troianoꝶ re erat,[ ] Vlysses,] q[uod] teucer dicebat,[ ] q[uod] coniũctus esset Priamo,] cõiectura sumpta ab Hesione Laomedõtis filia: & hoc dic.[ ] Hesione enim soror] est mihi quę Priamo ꝓpinqua erat,] contra obiecit Vlysses: cum dixit.[ ] Hic Ꝟo.] scz teucer, [quoniã] eius[pater Telamon inimicus eẽt Priamo,] & quia] eius pater[non cõtradixit exploratorib[us],] sunt nobis coniecturę q[uod] teucer non sit Priamo cõiũct[us], q[ui]a p[ate]r eius nõ fecit Priamo ea, quę solẽt facere ꝓpinqui.

¶ Alius accusatori ꝓprius, cũ parũ laudat, vt magis vituperet. Magnum eni breuiter est, aut cũ multa bona ꝓposuerit, vt vnũ, q[uo]d ad rẽ ptinet, vitupet, q̃les sunt artificiosissimi, atq[ue] iniustissimi. Nã p res bonas nocere conantur, malis eas permiscendo.

¶ Assignat locum 12[m], qui est ꝓprius accusatori, & dicit.[ ] Alius accusatori ꝓprius, cũ parũ laudat] .s. reũ, vel accusatũ, vt] .vz. suo loco, & tpe[ ] magis vituperet,] ꝓpea subdit.[ ] Magnũ eni breuiter,] & maxima ars,[ ] aut cũ multa bona ꝓposuerit] .s. de accusato,[ ] vt vnũ] extra illa bona,[ ] quod ad rem pertinet, vituperet.] Qui eniz h[oc] loco vtunt, sunt tales,[ ] q̃les sunt artificiosissimi, atq[ue] iniustissimi, nam per res bonas nocere conantur, malis eas permiscendo,] hi dicuntur iniustissimi, quia abutuntur bonis ad mala.

¶ Cõmune aũt dissoluẽti cũ calũniatore, est, qñ ꝯtingit idẽ multoꝶ gratia factũ eẽ. vt calũniator deprauãdo ad peius accipiat, dissoluens aũt ad melius. Hoc pacto Diomedes Vlyssẽ elegit, alter diceret, qñ virũ fortẽ putabat, alter nõ ideo, sed solũ ne ꝯcertatorẽ haberet tãq[ue] ignauũ, & de calũnia hactenus.

¶ Vltimũ & 13[m] locum assignat cõem dissoluẽti, & calũniatori: & dicit.[ ] Cõmune autẽ dissoluenti cũ calũniatore] est,[ ] qñ contingit idẽ multoꝶ grã factũ eẽ,] quoꝶ aliud melius, aliud peius, aliud malũ, aliud bonũ, aliud minus malũ, aliud min[us] bonũ est. Cũ eniz ꝯtingit h[oc] pacto plura copulari in vno accidit,[ ] vt calũniator deprauando] q[uo]d malũ est, vel minus bonũ,[ ] ad pei[us] accipiat, dissoluẽs aũt ad melius,] vel ꝯ fieri põt. Deinde authorem loci affert: & dicit.[ ] Hoc pacto Diomedes Vlissẽ elegit,] Utrum in tali electione diuersi ad diuersa reducunt,[ ] nã alter dicet] Diomedẽ elegisse Vlissem,[ ] quia virum fortem putabat,] & hoc pacto electionem in bonam accipit.[ ] alter non ideo] dicet Diomedem elegisse Vlissem ꝓpter fortitudinẽ,[ ] sed solũ tãq[ue] ignauũ, ne] in suis deliberationib[us][ ] cõcertatorez hẽet.] & sic in malam electionẽ accepit. Hoc pacto, accusat[or] & calũniator facere possunt, semp extorquẽdo, amplificando, & extenuãdo. Tũc epilogat: & dicit.[ ] Et de calũnia hacten[us].] Aiadu[er]tẽdũ q̃so nõ solũ in orationib[us], q̃ sunt in gñe iudiciali, oportere in exordijs, vti locis ad dissoluendũ obiecta expssa ab aduersario, vel ꝯiecturabilia ab auditorib[us], sed etiã in exordijs orõnũ cęteroꝶ generũ saltez p accidens, quatenus deliberatiões, & demõstratiões trãseũt in controuersiã, nam in gñe deliberatiuo vnus dicẽtiũ in ipsa cõtione põt hortari, alter dehortari. Simil[ite]r etiã in genere demõstratiuo, vnus põt laudare, alter vituperare, quare cũ in omni gñe dicendi possit esse cõtrouersia, in omni gñe dicẽdi cadit interdũ exordium, in quo vti possumus locis ad dissoluẽdum obiectiones expssas pręnarratas, vel coniecturales, q[ui]a tñ genus dicendi forense semp est in controuersia collocatum, cũ semp in eo sit accusans, & defendens, Iccirco Aristo. exordiũ, in quo calũnię sunt dissoluẽdę, potissimum in hoc genere collocauit, poterit tñ hęc p[ro]p[ter]ea trahi in alia gña, q̃tenus in eis ꝯtingit ꝯtrouersiã fieri. Hactenus de exordio.

¶ Narratio aũt in demõstratiuis cõtinua nõ est, sed in ptes diuisa. Nã opꝫ exponere res gestas, ex quibus oratio constituitur.

De narratione.

¶ Quia narratio ꝓprie solum in iudicialibus, & demonstratiuis cadit, in deliberatiuis Ꝟo vel oĩno non cadit, vel aliquid cadit, quod q[ue]modo narratio dicenda est, ideo Aristo. primo assignat pręcepta in narrationibus demonstratiuis, quę cõmunia esse possunt iudicialib[us], deinde pręcepta, quę magis competunt iudicialibus. & primo supponamus (vt. M. Tullius vbiq[ue] sumit) narrationem esse rerum gestarum, aut perinde, vt gestarũ expositionem. Tũc assignat primũ locum in demonstratiuis: & dicit.[ ] Narratio autem in demõstratiuis.] scz orationibus[ ] continua non est,] idest non est sermo cõtinuus, & tu intellige eodẽ modo nec in iudicialib[us],[ ] sꝫ in partes diuisa,] imo in tot partes diuisa esse dꝫ, quot seorsum orator ꝓbaturus, atq[ue] demõstraturus est. ideo rationẽ assignans: dicit. Nã opꝫ exponere res gestas, ex q[ui]bus oratio cõstituit[ur],] & vnãquãq[ue] seorsum ꝓbare, quod sine diuisione fieri nequit, & (vt dixi) hoc idẽ intelligendum est in iudicialibus narrationibus.

¶ Cõstituit[ur] eni oratio, quę hñda est, ptim ex eo, q[uo]d artificiale nõ est. (Non eni est reꝶ gestarũ orator causa) ptim ex eo, q[uo]d est artificiosũ, id Ꝟo est aut cum ostẽdit, qñ res est, pręsertim si incredibile quippiam videret[ur], aut quale, aut quãtum, aut hęc omnia.

¶ Cum accepisset locũ, in quo dixit narrationem nõ eẽ cõtinuã, sed diuisã, nũc ꝓbat. & dicit. orõnẽ demõstratiuam cõponi ptim ex narratione rerũ gestaꝶ, q̃ narratio non indiget arte, nã vnusq[ui]sq[ue] potest narrare res gestas alicuius, partim ex ꝓbatione illarũ rerũ, vel q[uod] fuerint, aut q[ui]a fuerint tales, aut q[ui]a fuerint tãtę, & hoc est artis, mõ talis probatio fieri non põt ex arte, nisi narrata vna re gesta cum sua probatione, & deinde alia cum sua probatione, & sic vsq[ue] in finem. ergo narratio non erit continua, sed in tot partes diuisa, quot orator probaturus

rıo est:dicit.[Constituit eniȝ oratio,quę habenda est] in demōstratiuis,[partim ex eo,qđ artificiale non est,] ꝛ est narratio reruȝ gestarū.[Non eniȝ orator est causa rerū gestarum]subaudi narratarū,cuȝ narratio rerꝫ gestarum fieri possit,tam ab eo,qui rhetoricam callet, q̄ ab eo,qui rhetorica caret.ergo orator non est causa narrationis rerum gestarum,cum sua natura inartificialis sit,[partim]subaudi oīo cōstituitur[ex eo,qđ est artificiosum,]ꝛ exponit tale artificiosum:ꝛ dicit.[Id ꝟo est, aut cū]s.orator ostēdit,qđ res]s.ipsa gesta[est,]nō ficta,nō simulata,sed vera,[p̄sertim si]s.res gesta incredibile q̄ppiā videretꝛ,aut]cū ostendit,[q̄lē]s.pbū, vel improbū,[aut]cū ostēdit[q̄ntus]magnū.vȝ.vel puum, [aut]cū ostēdit[hęc oīa.] Hoc eni est artis.mō talis artificiosa pbatio fieri nō pōt,nisi p̄narrata vna rerꝫ gestarū cū sua pbatione,deinde alia silr vsqȝ ad vltimaȝ. Quare narratio non erit continua,sed in tot partes diuisa,quot orator pbaturus est.

Insup ea pp non semp opȝ cōtinue cūcta narrare, qm̄ difficile est memoria tenere, q̄ sic demōstranꝛ,ex q̄s gdeȝ q sit fortis,ex q̄s ꝟo,q sit prudens,aut iustus.

Assignat sc̄dam rōnē: ꝛ dicit.[Insup ea ppter nō semper opȝ cōtinue cuncta narrare,qm̄ difficile est memoria tenere,q̄ sic demōstranꝛ].vȝ.[ex q̄s qdem q sit fortis,ex q̄s ꝟo q sit prudēs,aut iustus.] Si eni pmo oēs res gestę narrenꝛ,postea oēs earꝫ pbatiōes sub ɔfusione hęc oīa narrarenꝛ,sed cōfuse narratorꝫ difficilis est memoria.Ordo eni(vt Arist.dicit li° de memoria ꝛ reminiscētia)magnum p̄bet momentuȝ in memoria ipa. ergo confusio contra difficultatem affert.

Preterea oīo illa explicatior est,hęc ꝟo implicatior, ꝛ minime plana.

Tertio eūdem locū pbat,ꝛ dicit.[Preterea oīo illa] scȝ in ptes diuisa,cū suis accōmodatis pbatiōib⁹[explicatior est,]ꝛ planior,magisqȝ ab oīb⁹ itelligibilis.[hęc ꝟo].vȝ.in q̄ p̄ oēs ptes narranꝛ,deīde oēs pnū pbationes,[iplicatior, ꝛ minime plana,]ꝛ sic nō erit vtilis ad psuadēdū.Si eni narratio eēt ɔtinua,cū postea pbarēꝛ oīa,q̄ in narratiōe sumpta sunt,nisi pcula repetaꝛ,cui⁹ sic pbatio,ignorabiꝛ ps pbata.Oēs eni simul raro, vel nūq̄ pbationibus eidē demōstrari pñt.g̃ narratio dȝ eē discōtinua,ꝛ cū suis diuisis pbationib⁹ pmissa.

Opȝ aūt cum res gestę notę sint,in memoriā reducere. Multis eni narratiōe nō opus est. Veluti si Achillē laudare volueris. sciunt eniȝ oēs res gestas. sed ipsis vti oportebit. Verū si Critiam,opȝ,cū nō multi sciāt. Cū igiꝛ laus oratio sit magnitudinem virtutis ostendēs,tales res gestas esse demōstrare opȝ,quippe cum laus operum sit.

Assignat 2m locum in demōstratiuis solū accōmodatū,q cū res gestę,q̄bus laudaueris,notę fuerint,in memoriā breuiter eas solūmō reducere opȝ,ꝛ hꝫ intellige, cum finis oīonis nō sit laudare tantū,nā cū finis orationis fuerit laudare,siue res gestę fuerint notę, siue non, oportet suo ordine eas narrare,īȝ onus dicendi nō sit valde laudabile. Laudatur eniȝ magis,qui de laudib⁹ muscę orationem confecit,q̄ qui de laudibus Achillis. Nam Achilles seipso cōmendatur,musca ꝟo nō. Animaduerte tamē res,quę laudantur,nonnullas esse,quę nō possunt satis laudari,quin semper relinquatur locꝰ laudis,vt numina.quasdam autem,quę potius abiectę sunt,ac vituperabiles,vt musca,asinus,podagra,penuria,ꝛ id genus.Quędam sunt excelsę,quarum laudes,ꝛ res gestę fere omnibus patent,possuntqȝ adeo laudari, vt nequaq̄ locus laudis relinquatur, vt Achilles ꝛ cęteri id genus.Cum igiꝛ orator voluerit laudare res primo modo,erit ꝛ ipse laude dignus,si ex infinitis laudibus ipse plures q̄ cęteri ꝛ ab alijs nō tactas,neqȝ excogitatas ornate,ꝛ apposite dixerit.Si ꝟo res turpes laudare voluerit,erit laude dignus,si laudes earum rerum excogitabit,quas alij excogitare non potuerunt, vt Lucianus de laudib⁹ muscę.At si res excelsas,laudare enitetur,res gestę,quę omnibus patent,summatim sunt repetendę,excogitare tamen debet ea,quę cęteri nequaq̄ excogitarunt,amplificando,atqȝ ea extenuādo,q̄ obijci possent.Dicit.[Oportet autem cuȝ res gestę]eius de quo habetur oratio demonstratiua,[notę sint,]breuibus ꝛ summatim[in memoriam ducere,]ꝛ transire ad ea,quę alij non fecerunt.[Multis eni]oratoribus[narratione non opus est]cum dicunt res gestas,subaudi plixa,ꝛ diffusa,sed summatim,ac breuiter,dum narrant res gestas,quę omnibus notę sunt,sed ad ignota transire.[Veluti si Achillem laudare volueris,sciunt enim]res]eius[gestas,sed oportebit]eis rebus tāq̄ cognitis breuiter ac sūmatiȝ[vti,]transireqȝ ad ignotiora.[Verum si Critiam]subaudi laudaturus sis,[cum nō multi]eius gestas res[sciant,]narrare[oportet,]suoqȝ ordine cuncta redire.Ex ijs concludit q ijs res gestas vnusquisqȝ laudādus est,ꝛ vult per eas res gestas,per quas magnitudo propriarum virtutum demonstratur, quoniam laus est ppriarum rerum gestarum: ꝛ dicit.[Cum igiꝛ laus oratio sit magnitudinem virtutis ostendens,] ei⁹.vȝ.de quo habeꝛ oratio,[tales res gestas eē demōstrare oportet,]quę demonstrent magnitudinem ppriarum virtutum,[quippe cuȝ laus operū sit]eius,de quo habetur oratio,ꝛ non aliorum.

Quę ꝟo circa sunt,sicut nobilitas ꝛ educatio,ad fidē sunt. Verisimile nāqȝ est pbū ex probis, ꝛ bene educatū in bonū virum euasisse. Quapp ꝛ qui gesserūt,eos laudamus. Nam opera signa actionis sunt. Veruȝ qm̄ laudaremus etiā si nō gesserit,si talē esse nobis psuaserimus,beatio ꝛ felicitatio illis qdem eadē,his ꝟo nō eadē,sed sicut virtuteȝ felicitas,sic felicitatio continet hęc.

Assignat 3m locum,ꝛ dicit.[Quę ꝟo circa]subaudi ppias res gestas sunt,[sicut nobilitas,ꝛ educatio,ad fidem]faciendā[sunt]adhibenda,ꝛ sic nobilitas,ꝛ educatio possunt adduci in laudem alicuius,ꝛ assignat rationem,ꝛ dicit.[Verisimile nāqȝ est probum ex pbis] generari,[ꝛ bene educatum in bonuȝ virum euasisse,] dixit autem[ex probis, ꝛ bene educatum,]nam possibile est,ꝛ facile ꝛ credibile bene educatum in bonū viruȝ euasisse,etiam si non fuerit ex pbis.Quāto magis si ex pbis fuerit,tū si fuerit ex pbis,ꝛ praue educatus, difficile erit in virum bonum euasisse.Quanto difficilius si fuerit ex improbis,tū cōcludit,[quapp ꝛ qui gesserūt,] scȝ opera laudabilia,[eos laudamus,nam opera]s.exteriora,[signa actionis]s.i.interioris[sunt,] laudabilia quidem,actiōis interioris studiosę. Vituperabilia ꝟo, actionis interioris vitiosę.Deinde concludit differētiā

inter eos, qui agūt opera laudabilia, ⁊ eos, qui nō agūt, sed credimus posse agere: ⁊ dicit. [Verū qm̄ laudarem⁹ etiā] aliquē, [si nō gesserit] opa exteriora laudabilia, [si talē eē nobis p̄suaserim⁹,] vt possit agere, vel ex habitu, vel ex natura, vel ex electiōe iteriore, [beatio, ⁊ felicitatio illis qdē] .s. q egerūt, ⁊ agūt, [eadē] est, [his ꝟo] .s. qui p̄ñt agere [nō eadē,] vel clarius, [vez, qm̄ laudaremus eū si nō gesserit] ad p̄sens, mō antea p̄clara opa gesserit, [si talem esse nobis p̄suaserimus,] vt possit rursus agere eadē vel consimilia p̄clara opera, quę prius egit, [beatio, ⁊ felicitatio illis qdē eadē] est, qui. vz. ad p̄sens agunt, [his aūt] .s. qui egerūt, ⁊ nūc nō agūt, sed p̄ñt agere, [nō eadē,] nā qui actu agunt, actu felices sunt, q p̄ñt agere, felices sunt habitu, ⁊ potestate, [sz sicut felicitas] continet [virtutē,] Est eni virtus potissima ps felicitatis, [sic felicitatio cōtinet hęc] .s. virtutē, ⁊ felicitatē. Felicitatio eni quę actū dicit, ɔtinet felicitatē, q̄ habitū dicit, ⁊ cū felicitas cōtineat virtutē, ergo felicitatio cōtinebit hęc vtraqꝫ felicitatē. vz. ⁊ virtutem. Ex his vult hīc Arist. eē laudādos, qui opa laudabilia gerūt, ⁊ q opera laudabilia gesserūt, ⁊ p̄ñt agere, ⁊ eos, q lz nō gesserint, tñ hñt aptitudinē, vt agāt, vt nobiles, ⁊ bñ educati.

¶ Habet aūt laus nō nihil cū cōsilio cōe. Nā q̄ cōsulendo admoneres, hęc cōmutata oratione laudē ɔficiunt. Quare cū habeas quę agere, qualéqꝫ esse oporteat, admonendo id explicaueris, mutāda ꝟsandaqꝫ o͛o est, vt laudem efficiat. Veluti cuz dicas, non opꝫ a fortuna, sꝫ a seipso pēdere, hoc igit̄ mō p̄ferre admonitionē potes, sed sic in laudē ꝟtes, elatus ille nō a fortuna, sꝫ a seipso pēdebat.

¶ Cū hęc loca assignasset, obiter demōstrat quo mō se hꝫ laus ad ɔsiliū, ⁊ asserit id, qḋ est finis ɔsultatiōis, esse locū, vnde laus accipit̄. Naz finis ɔsultationis, vt p huius pꝫ: est felicitas, vel ps felicitas. Felicitas aūt est operatio ſm virtutē in vita pfecta: ps ꝟo felicitatis est operatio ſm particularē virtutē, mō operatio ſm virtutē est locus, e quo accipit̄ laus. g finis ɔsultationis est loc⁹ vnde accipit̄ laus, dicit. [Hꝫ autē laus nō nihil cum cōsilio cōe,] quatenus finis cōsilij est locus, e quo laus accipitur. Qui eni consultat, persuadet hoc esse agenduz, qui ꝟo laudatur, hoc egit, qḋ ille hortatus est, [naz quę consulendo admoneres, hęc cōmutata o͛one laudē cōficiūt,] ideo cōmutata o͛one, qa qḋ est finis ɔsultatiōis, p̄ncipiū est, e quo laus habet̄. [Quare cum habeas, quę agere, q̄lemqꝫ eē oporteat,] hoiem aliquē, vt reputet̄ p bus, [admonēdoqꝫ id explicaueris, mutāda ꝟsandaqꝫ o͛o est, vt laudē efficiat,] qm̄ finis ꝟtet̄ in p̄ncipiū. Deinde exponit p exēplū: ⁊ dic̄. [Veluti cū dicas] vir cōsilij [nō opꝫ a fortuna, sed a seipso pendere] eum, q pbus vult haberi. [Hoc igit̄ mō p̄ferre admonitionē potes,] ⁊ erit loc⁹ hortādi a fine. [sꝫ sic in laudē ꝟtes, elat⁹ ille] vir [nō a fortuna, sꝫ a seipso pēdebat.] igit̄ laude dign⁹ est. Ecce quo modo finis consilij vertit̄ in laudis p̄n^m.

¶ Quare cum laudare volueris cōsidera qd vtiqꝫ moneres, ⁊ cum monere, cōsidera qd vtiqꝫ laudares. Dictio ꝟo versa erit ex necessitate, cum id quidem, quod obijcitur, in id, qḋ non obijcitur, cōmutetur.

¶ Ex his docet laudare ex hortatiōe, ⁊ hortari ex laudatione: ⁊ dicit. [Quare cū laudare volueris,] vir aliquē, vel mulierem aliquaz, [cōsidera qḋ vtiqꝫ moneres] illi vt pbus euadat. ⁊ ex fine talis cōsilij, loca sume laudū, ⁊ sic patet quo modo ex hortatione potes accipere loca laudis. Deinde docet ex laudatione hortari: ⁊ dicit. [Et cum monere] subaudi volueris, [considera quid vtiqꝫ laudares,] ⁊ ex illo accipias argumentum ad consiliuz. Deinde docet, quę sit dictio versa: ⁊ dicit. [Dictio ꝟo versa erit ex necessitate, cum id quidem, qḋ obijcit̄] consulenti vt finis, [in id qḋ non obijcit̄] vt finis, sed se habet, vt principiuz, [cōmutetur.] Ex his igitur colligi pōt vnum cōmune p̄ceptum, taz in demonstratiuis, q̄ in iudicialibus, vt narratio continua non sit.

¶ Qui ꝟo nūc asserūt breuē oportere eē narrationē, ridiculi sunt, veluti q ⁊ pistorē interrogat, durū ne an molle pinset, qd inq̄t, num bñ est ipoīe. ⁊ hoc loco siłr. Opꝫ eni nō esse lōgā narrationē, nec exordiū, neqꝫ q̄ fidez faciūt. Nā bene dicere ē in loco, nec in longo, neqꝫ in breui est, sed in mediocri, id ꝟo est, si ea dixeris, q̄ rē exposuerint, aut quę factū facient opinari, aut damno fuisse, aut iniuria factum esse, aut rem tantaz, quantam velis, aduersarijs autem contraria.

¶ Nunc assignat 2^m p̄ceptum cōmune, tam demōstratiuis, q̄ iudicialibus, sꝫ iudicialibus magis cōpetat: ⁊ dicit narrationem nec longaz debere esse, nec breuē, neqꝫ exordium longum, aut breue, neqꝫ fidē longam, aut breuem. Si enim hę partes eēnt prolixę, detruderemur ad orationes pendentes, si breues, ad orationes cespitantes, quare mediocres esse oportet, refutando ergo opinionem aliquorum, assignat hunc cōmunem locum: et dicit. [Qui ꝟo nunc asserunt breuem oportere eē narrationem, ridiculi sunt,] ⁊ assignat causam per simile: ⁊ dicit. [Veluti qui ⁊ pistorem interrogat, durum ne an molle pinset:] scilicet pastaz, ipse ꝟo respondeat, [quid inquit.] scilicet ille, qui me interrogat [num] intelligat [bene] me pinsare, si dixerit me bene pinsare, respōdebo quoniam [est impossibile] bene pinsare, nisi pasta sit mediocris inter mollem, ⁊ duram. quare [⁊ hoc loco similiter] narratio mediocris esse debet inter prolixam, ⁊ breuem. propterea subdit. [Oportet eni non eē longam narrationem, nec exordium, neqꝫ] oportet longa esse, [quę fidem faciunt.] Et assignat causam: ⁊ dicit. [Nam bene dicere,] quod est propriuz oratori, [hoc in loco, nec in lōgo, neqꝫ in breui est, sꝫ in mediocri.] ergo simili ratione narratio debet esse mediocris, ⁊ exordiū mediocre, ⁊ fides mediocris. Deinde exponit, quāta est hęc mediocritas, ⁊ dicit. [Id ꝟo] scilicet mediocritas [est, si ea dixeris, quę rem exposuerint, aut] ea, [quę factum facient opinari, aut] ea, quę facient opinari [damno fuisse, [aut] ea, quę opinari facient [iniuria factum esse, aut] ea, quę facient opinari [rem tantam] eē, [quātam velis] subaudi vt credat auditor quę narratio accusantibus est. [aduersarijs autem] hęc debent esse tanta, ⁊ tot, ⁊ talia, vt faciant opinari auditorem hoꝝ [cōtraria.] Hęc de mensura mediocritatis, in narrationib⁹ iudicialibus, ⁊ exordijs, ⁊ persuasionibus. Est tamē differentia inter narrationem defensoris, ⁊ accusantis, vt dicetur. Narratio enim defendentis breuior eē dꝫ. Insuper esse debet per questiones, vt quod non factum sit, aut ꝙ non factum sit iniuria, aut ꝙ non factum sit damno, aut non tantum. accusantis vero narratio

longior esse debet. Causa vero differentię est, quia qui defendit, pauciora requirit, satis enim est negare, et quęstiones interponere, qui vero accusat, probat, et sic plura requirit, propterea eius narratio longior fit, nec cum interrogationibus, (vt arbitror) quia qui probat in causa iudiciali, non interrogat. Pręterea est alia ratio, quia accusator, cum prior dicat, narrat totam rem. Defensor vero non cogitur narrare factum cognitum iam iudici per accusatoris narrationem. Insuper accusatoris narratio plena suspitionum est, defensoris vero pura et simplex. De his Quintilianus libro 4°. titulo de narratione. Verum de his postea.

¶ Annectenda vero narrationi sunt, quęcunq; ad tuā virtutē faciūt, vbi cū ego semp ꝯsulebā, qđ iustū est dicēdo, nō eē deserēdū liberos.

¶ Post hęc de locis annexis narrationi iudiciali quorū primus est, vt ea narrationi annectātur, quę virtutē tuā subostendāt, dicit. [Annectenda vero sunt narrationi] s. iudiciali [quęcūq; ad tuam virtutē faciūt,] dico [faciūt,] quia non palam hęc annectenda sunt, sed latenter. Et assignat exemplum de quodam oratore, qui aduersus suū aduersarium hoc loco visus est: et dicit. [verbi causa] coram iudice sic dicebat. [Ego semper consulebam qđ iustum est dicendo, non esse deserendum liberos,] in hoc enim se clam laudabat.

¶ Et quęcunq; ad aduersarij vitia, ille autē respondebat mihi vbicunq; esset futuros eē sibi liberos, vel quod dicit Herodotus trāsfugas Egyptijs respondisse.

¶ Scđs locus est, vt ea narrationi iudiciali annectātur, quę subostendunt vitia aduersarij: et dicit. [Et] annectēda sunt quęcūq; [ad aduersarij vitia] faciunt, et assignat exemplum responsiuum ad id, quod dictum est: et dicit. [Ille autē respondebat mihi, vbicūq; esset futuros eē sibi filios, vel] respōdebat [quod dicit Herodotus trāsfugas,] qui per Egyptum fugiebant, [respondisse Egyptijs,] dixerunt eniz nobis nullam esse curam liberorū, vt nec animalibus cęteris, nisi de educatione, sic eniz dixerunt transfugę Egyptijs liberos suos derelinquentes metu belli.

¶ Aut quęcūq; iudicibus iucūda sunt.

¶ Tertius locus est, vt ea narrationi iudiciali annectant, quę sunt iudicibus iucunda, et hoc dicit. [Aut] annectenda ea sunt, [quęcunq; iudicibus iucunda sunt.] Sic eni eos seruabis beniuolos.

¶ Et defensori narratio minor, et per q̄ones, aut factū non esse, aut non damno fuisse, aut nō iniuria, aut non tātū. Nō eni a q̄stione recedendū, nisi quispiā ad illā contēderit, vt si factū esset, nō esset tamē iniuria factum.

¶ Quartus locus est, vt narratio defensoris in iudicialibus sit minor: et hoc dicit. [Et defensori narratio minor] sit, et semper [per quęstiones,] in quibus dicat [aut factū non esse, aut] si factum sit, dicat [non dāno fuisse, aut] si damno fuit, dicat [non iniuria] factum esse, [aut] si iniuria sit factum, dicatur [non tantū] esse factum. [Nō eniz a quęstione] in narratione [recedendum, nisi quispiā,] scz iudex [ad illam contenderit] et voluerit eam audire. dico non esse recedendum a quęstio. vz. [vt si factū eēt] qđ [tamen non esset iniuria factum]. Hęc enim est pręcipua quęstio in iudicialibus.

¶ Ad hęc q̄ gesta nō sunt, si cōmiserationem, aut indignationē faciunt, pinde vt gesta narrāda sunt. Huius exēpluz est Alcinooi apologus, quādo ad Penelopē in sexaginta annis factus est, et sicuti Phayllus in Cycluz et quę in eneum pręfatio.

¶ Quintus locus est vt nō gesta narrent p gestis, si mouēt ad affectū: et dicit. [Ad hęc q̄ gesta nō sunt, si cōmiserationē, aut idignationē faciūt,] aut aliū affectū ad ppositū nrm in audiētib⁹ [perīde vt gesta narrāda sūt,] narrationiq; annectenda. Et assignat autores loci p exempla: et dicit. [Huius exēpluz est Alcinooi apologus, qui] pro qui appologus [ad Penelopem factus est in sexaginta annis,] ibi eniz visus est hac arte. [Et sicuti Phayllus] visus est hac arte [in Cyclum,] contra enim Cyclum hac arte Phayllus visus est. [Et] tertium exemplum est [pręfatio quę in ęneum] facta est, in omnibus enim his hic locus habetur.

¶ Opz etiaz narrationem moratā esse, qđ assequemur, si nō ignorabimus qđ fit, qđ moratam orōnez efficiat. Vnuz itaq; est, vt electio subappareat. Qualis aūt morata, ex q̄litate eius. Qualis aūt electio, ex fine. Cur eni nō sunt moratę mathematicę orōnes, qm̄ cū cuius grā nō habeāt, nulla in eis apparet electio. Socraticę vero, de talib⁹ eni dicūt. Moratā igit orōnez efficiūt, quę mores sequunt singulos. Vt quoniam vociferādo ambulabat, ostēdit eni temeritatē, et morū agrestitatem. Pręterea si non ita, vt rōne psuasus dicat. vt qui nūc dicunt. sed vt ab appetitione. Ego aūt volebam, eteniz pheligebaz hoc, sed si non putabaz melius. Nā illud qdem prudentis, hoc vero boni. Prudentis eni est vtile persequi, boni autem honestum.

¶ Sextus locum assignat, vt narratio sit morata, et dicit. [Opz et narrationē] in iudicialib⁹ [moratam eē, qđ assequemur, si nō ignorabim⁹ qđ sit qđ moratā orōnem efficiat,] qđ lz sit expositū 2° li°. tn̄ aliqđ dicit nūc sic, [vnū itaq; est] ex eis, quę faciunt orationem moratam, [vt electio subappareat.] Si eni ita dicas, vt q̄lis sit aīus tuus subappareat moratam orationem facies. Naz si appareat bonus, bene moratam facies, si malus, male moratam ages. ppterea dicit. [Qualis autem morata,] verum. vz. bene vel male morata, [ex qualitate eius.] idest ex qualitate electionis colligitur. Nam morata oratio qualis q̄dam ideo est, quoniam volūtas, atq; electio qualis quędaz est, igitur ex qualitate electionis colligitur qualitas moratę orationis dicentis. Deinde docet cognoscere q̄litatem electionis: et dicit. [Qualis autē electio, ex fine,] scz cognoscitur, naz si finis fuerit bonus, electio erit bona, contra vero si malus: hoc autē probat argumēto sumpto a mathematicis sermonibus: et dicit. [Cur enim non sunt moratę mathematicę orationes,] respondet, [quoniam cum cuius gratia] idest finem [non habeant,] nulla in eis apparet electio, et sic nulla erit morata. [Socraticę vero:] scilicet orationes, quę in dialogis Platonis habentur, moratę sunt, [qm̄ de talib⁹ dicūt] et electionem pferūt, ideo cōcludit, [moratam igitur orationē

efficit, que mores singulos]hominum[sequuntur.]Erit enim oratio morata pro more eius, qui dicit, nam si ille erit probus, oratio videbitur bene morata, si contra improbus, erit oratio improba, maleque morata, nullam fidem habens. Assignat exemplum, et dicit.[Ut quum vociferando ambulabat] scilicet quidam homo eius dicta, ut male morata accipiebantur. [ostendit enim]hominis electio[temeritatem, ac morum agrestitatem]. Assignat aliam electionem, per quam etiam mos apprehenditur, et dicit.[Preterea si non ita, ut ratione persuasus dicas, ut qui nunc dicunt, sed]dicunt[ut ab appetitione]eius videtur, maleque moratam faciunt orationem. Et assignat exemplum per quedam verba fracta, que supponunt alia esse nobis nota: et dicit.[Ego autem volebam: etenim preeligebam hoc,]et sic volebam hoc.[Sed]volebam hoc [si non putabam melius,]sed utilius, per que verba habetur hunc eligentem esse prudentem, et non bonum, quod probat: et dicit.[Nam illud quidem]utile velle, ac preeligere, [est prudentis, hoc vero]scilicet velle melius vel optimum, [est boni]viri.[Prudentis enim est utile persequi, boni autem honestum,]et optimum. Ecce quo modo ex electione colligitur mos, et ex more redditur oratio morata. ¶ Quo vero ad verba attinet annotatione dignum in translationibus, quas exponit Egidius, nihil esse sanum, immo columnam textus legimus mancam, ac mutilatam, et verba, que exponit, esse corrupta. Georgii vero translationes non sunt fideles, sed suo arbitrio translate. Nos vero, ut melius ad verbum visum est nobis transtulimus, et ex aliis codicibus multa accommodavimus.

¶ Quod si incredibile sit, tunc causa afferenda est, ut Antigone apud Sophoclem facit, quoniam de fratre curabat magis quam de viro, et filiis. Nam si hec amitterentur, fierent forsan adhuc, mater vero ac pater, cum ad inferos e vita decesserint, frater nequaquam repullulabit.

¶ Assignat 7m locum, quando acciderit, ut in narratione dicatur aliquid parum credibile: et dicit.[Quod si incredibile sit,]quod in narratione dicis,[Tunc causa]eius, quod dicis,[afferenda est,]locus igitur unde est, ut afferas causam. et assignat exemplum, et dicit.[Ut Antigone]prudens mulier[apud Sophoclem facit,]persuadens[quoniam de fratre curabat magis quam de viro, et]quam de[filiis,]et quia hoc videbatur incredibile, assignavit causam, cum dixit. [Nam si hec.]scilicet vir et filii[admitterentur, fierent forsan, adhuc]. scilicet mihi, quia acciperem alium virum, et facerem alios filios, ergo essent recuperabiles.[Mater vero] mea,[ac pater]scilicet meus[cum ad inferos e vita decesserint, frater nequaquam repullulabit.]ergo mihi magis de fratre cura est habenda.

¶ Si autem non habes causam, dicas te non ignorare parum credibilia dicere, sed natura talis es. Non enim adhibere fidem, aliud nihil agere volenti preter utile.

¶ Assignat 8m locum, quando in narratione aliquis dicit incredibile, et non habet causam eius, quod dicit: et ait.[Si autem]eius incredibilis, quod in narratione dicis,[non habes causam]inculpando auditores[dicas te non ignorare parum credibilia dicere]apud eum, qui non vult accipere credibilia,[sed]subaudi[dicas, quoniam [natura talis es.]ut ipse, que dicis, auditores non credant, non quia falsa sint, que dicis, sed ex prava auditorum natura.[Non enim adhibent fidem,]que dicis,[aliud nihil agere volenti preter utile,]quia vero tu persuades honesta, et iusta, non autem utilia, auditores non credunt, quia non volunt agere, nisi senserint utile. Verum hec dicenda sunt modeste, ne iudex accipiat in sui iniuriam.

¶ Adhuc autem si ea narrando dices, que affectus moverint. Eorumque consequentia, et que auditores non ignorant, et que aut tibi propria, aut ei presentia fuerint. Hic autem, cum me illusisset, abiit, et ut de Cratylo Aeschines quod murmurans manus quoque percusserit. Verisimilia enim hec, quoniam que non ignorantur, hec eorum, que nesciunt, signa sunt.

¶ Assignat 9m locum, qui est ut narrationi annectes ea, que movent affectus, vel que consequuntur affectus, et dicit.[Adhuc autem si ea narrando dices, que affectus moverint]scilicet in auditoribus,[eorumque]scilicet affectuum[consequentia,]sunt enim quidam affectus, qui consequuntur affectus. [et]scilicet si moveris ea presertim,[que auditores non ignorant,]idest et presertim si moveris eos affectus, vel ea affectus consequentia, que auditores non ignorant[et que aut tibi propria, aut ei,]scilicet auditori[presentia fuerint.]Nam hec efficaciam habent in movendo. assignat exemplum: et dicit.[Hic autem, cum me illusisset, abiit,] Hec enim verba movent ad commiserationem.[Et ut de Cratylo Aeschines]coram iudice dixit,[quod]Cratylus[murmurans, manus quoque percusserit.]Tunc assignat rationem, quare hec sunt verisimilia: et dicit.[Verisimilia enim hec,]et credibilia sunt,[quoniam que non ignorantur,]scilicet ab auditoribus,[hec eorum, que nesciunt]scilicet auditores,[signa sunt,]quare fidem faciunt.

¶ Huiusmodi vero plurima Homerus suppeditat. At anus inquit faciem manibus retinebat. Nam qui lachrymas effundere incipiunt, manibus oculos attingunt.

¶ De exemplis remittit nos ad Homeri odysseam: et dicit.[Huiusmodi vero plurima Homerus suppeditat]in odyssea, quorum unum exemplum affert: et dicit.[At anus inquit manibus faciem retinebat, nam qui lachrymas effundere incipiunt, manibus oculos attingunt.] Ex hoc per modum proverbii colligi potest eum, qui miserabiliter se habet, libenter se abscondere, hoc autem proverbium ideo Aristoteles introducit, ut demonstret ea, que proverbialiter dicuntur, magis credibilia esse.

¶ Et illico teipsum qualem quendam introducas, ut quasi talem te considerent, et adversarium, sed latendo hoc facias. Quod autem facile, ex novarum rerum nuntiis opus est videre, de quibus, cum nihil scimus, existimationem tamen quandam accipimus.

¶ Reperit 6m locum, ut fusius eum exponat: et dicit.[Et illico,] scilicet cum incipis narrare,[teipsum qualem quendam introducas]scilicet moratum atque virum probum,[ut quasi talem,]scilicet moratum et virum bonum,[te considerent]auditores, nec solum teipsum talem introducas, sed[et adversarium]talem quendam illico introduces. scilicet pravum, et malum virum. Deinde addit unum, quod non addidit in 6o loco, et dicit.[Sed latendo hoc facias,]nam si palam obloqueris contra adversarium, te maledicum auditores censebunt, si palam de te bene dixeris, putabunt te iactabundum, atque hipocritam.[Quod autem]te latenter laudando, et adversarium vituperando[facile]possint auditores te virum bonum coniecturare, et adversarium contra virum pravum,[ex novarum rerum nuntiis opus est videre, de quibus cum nihil scimus,]nam gestibus, verbis, motibus, indumentis,

quibus vtuntur,[existimationes quandam accipimus] de illorum probitate, vel improbitate.

¶ Est autem opus multis in locis narrare, et interdum non in principio.

¶ Assignat 10^m locum ex parte orationis, in qua hec agenda sunt: et dicit.[Est autē multis in locis].s. orationis [op^9 narrare].s. hec, que diximus. vt in principio, in narratione, in pbatione, in epilogo,[et interdum non in principio,]sed vbi requirit necessitas.

¶ In deliberatione vero minime narratio est, qm̄ de futuris nullus narrat, sed si qdem narratio fuerit, rerum gestarū erit, vt earum reminiscentes, aut deprimendo, aut efferendo de futuris melius consulant. Sed tunc consiliarij non adhibetur opus.

¶ Nunc agit de narratione in deliberatiuis, et dicit.[In deliberatione vero minime narratio est, quoniā de futuris nullus narrat.]narratio eni vt dixim^9. expositio est rerum gestarū, ppterea dicit.[Sed siqdē narratio fuerit].s. in deliberatiuis orōnibus,[rerum gestarū] subaudi expositio[erit, vt earū reminiscentes, aut deprimendo]taq̄ non bene gestas,[aut efferendo]taq̄ recte gestas,[de futuris melius consulant,]per preterita eni cōiecturare possumus de futuris, que sunt illis similia. Addit vero,[sed tunc].s. res gestas laudando vel vituperando[ɔsiliarij nō adhibet op^9,]sȝ eius, qui dicit in genere demonstratiuo, qui gestas res laudat aut vitupat.

¶ Si autē sit incredibile, spondere, atq̄ statim causam dicere, et ordinare quibuslibet, q volunt. Ut in idipode carcini Jocaste, cuȝ is interrogaret, qui filiū q̄rebat, semp pmittit. Similr autē apud Sophoclem emo.

¶ Sed qa quādoq̄ in deliberationibus assumunt̄ incredibilia, ideo docet locum, quo sit obyciendum: et dicit.[Si autem sit incredibile]id, quod proponitur eē agendum, opus est[spondere,]naȝ multi ex pollicitis sumūt audatiam,[atq̄]opus est[statim causam dicere,] naȝ p assignationem cause creditur fieri posse, qđ proponitur faciūdum,[et]tertio opus est[ordinare]viam, et ea, qb^9 res facienda est, ordinare dico opus est [quibuslibet, q volunt,]et ɔsilium accepeāt. Deinde assignat exempla, et dicit.[vt in idipode Carcini,]fecit[iocaste, cuȝ is interrogaret]ipsam,[qui filium querebat,]iocaste [semper pmittit]se velle euȝ inuenire, si tempus detur deceñ.[Similiter autem]fecit Aemo apud Sophoclē:] multi eni ex pollicitis patiētiā habēt. Sȝ Arist. videt̄ sibi ɔtr^9, nā cuilibet orōni assignauit duas essentiales ptes, ppōnē, et fidem, hic vero ab orone deliberatiua subtrahit narrationē, que ppō eē videt̄. In iudicijs rhetoricis diximus in deliberatiuis esse ppōnem, nō autē narrationē: qđ enim in iudicialibus, et demōstratiuis est narratio, in deliberatiuis est ppō, vbi gr̄a. hec est ppō, si bellum cum finitimis est hñdum, non autem est narratio, cum non sit rerum gestarum expositio. Nam vt superius dictuȝ est, hec est vt in dialecticis problema.

De vsu ꝓbationum. ¶ Que vero fideȝ faciūt, demōstratiua eē opȝ. Sed cū quatuor sint q̄stiones, eā qui demōstrationē fert, illaȝ q̄stioneȝ demōstrare opȝ que q̄ritur. Ut si qm̄ non factuȝ est, q̄ritur in iudicio, huic accōmodāda demōstratio est. Si vero qm̄ non nocuit, huic. aut si qm̄ nō tātuȝ, aut si qm̄ non iniuste. Eodē quoq̄ modo si de faciundo, aut nō faciūdo q̄stio est.

¶ Cum egisset de narratione, nunc agit de fide, et confirmatione, et primo in iudicialibus, in quibus ponit pmū locum: et dicit.[Que vero fidem faciunt, demonstratiua] subaudi quo ad fieri potest,[esse oportet,]nam quanto probationes erunt fortiores, tāto erit persuasio maior. Scđm locum assignat, vt ad id applicetur probatio, qđ queritur in iudicio: dicit.[Sed cum quatuor sint questiones]que in iudicio pertractantur,[illam questionē demonstrare oportet,]et ad eam applicare probationē,[que queritur,]ac ventilatur in iudicio, vt si, quoniaȝ non factum est, queritur in iudicio, huic accōmodanda demonstratio est, si vero]in iudicio queratur,[quoniam non nocuit, huic demonstratio]applicāda est,[aut si]in iudicio queratur,[quoniam non tantū:]scilicet nocuit, huic applicetur pbatio,[aut si queratur in iudicio, quoniam non iniuste,]huic applicetur probatio.[Eodem quoq̄ modo]in deliberatiuis,[si de faciundo, aut non faciundo questio est,]semper enim questioni, que queritur, applicanda probatio est, sunt autem hec duo loca cōmunia iudicialibus, et deliberatiuis, vt ex his, que Aristoteles dicit, patet.

¶ Neq̄ nos fugiat, qm̄ in hac vna q̄ōne alterū esse prauū necesse est. Nō enim ignorātia causa est, sicut si aliq de iure q̄rerēt. quare in hoc imorandum, et non in alijs.

¶ Tertius locus est, vt maxime imoretur in iudicialibus orator in ea questione, que est vtrum iure vel iniuria factum sit: et dicit.[Neq̄ nos fugiat, quoniaȝ in hac vna questione]vtrum iure vel iniuria sit factum,[alterum esse prauum necesse est,]quia semper prauum est illud membrum, quod est iniuria factum. Et propterea hec questio est principalis in iudicialibus, Tum quia in ea alterum membrum semper est prauum, Tuȝ etiā quia in iudicialibus iustum vel iniuria sunt obiecta, vt vtile et damnosum in deliberatiuis, et honestum et turpe in demonstratiuis, et lege sic verba.[Neq̄ nos fugiat, quoniam]in hac vna questione, que est[sicut si aliqui de iure quererent,]vel iniuria[alterum]scilicet membrum[semper esse prauum necesse est,]ideo hec est precipua questio in iudicialibus.[Non enim]in ea questione imorandum est, si[ignorantia est causa,] vel scientia, hec enim questio est accessoria in iudicialibus, quatenus quod scienter fit, iure. Quod vero fit ignoranter, non iniuria fit.[Quare in hoc immorandum,]scilȝ vtrum iure vel iniuria sit factum, quoniam hec questio in iudicialibus precipua est.[In alijs autem non]scilȝ est imorandum, quoniam cetera accessoria huic sunt. Non vȝ vt factū eē iā.

¶ In demonstratiuis vero q honeste, aut studiose gesserit, vt plurimū amplificanduȝ est. Gestas eni res opus est credere. Raro eni et non nisi eā vel incredibiles videant̄, vel ali^9 causam habeat, solent demonstrari.

¶ Cum dixisset de fide et probatione in iudicialib^9, nūc agit de fide et probatione in demonstratiuis, in quibus ponit vnum locum, qui est quartus in ordine aliorum, q res geste supponantur, deinde amplificentur, vel extenuentur, causa est, quoniam amplificatio, et extenuatio ita se habent in demonstratiuis, vt probatio in iudicialibus, et deliberatiuis, vt primo huius dictum

est: dicit. [In demonstratiuis vero q] quis [honeste, aut studiose gesserit, vt plurimum amplificandum est,] nõ / nũquam vero extenuandum: est enim amplificatio in demonstratiuis, vt probatio in iudicialibus, & deliberatiuis, & hoc exponit & dicit. [Gestas enim res opus est credere,] & accipere in narratione pro veris. [raro enim & non nisi vel cum incredibiles videant, vel cum alius causam habeat, solent demõstrari.] quare has supponendo in narratione, amplificamus in probatione.

¶ In deliberatiuis aũt aut non futura, quę dicis, respõdebit quispiam, aut si futura concedet, tamẽ vel non iusta vel non vtilia, vel non tanta fore asseuerabit. Eritq illud maxime perspiciendum, si quid pter rẽ falso dicat, id enim signo erit cetera quoq ipsum mentiri.

¶ Cũ egerit de fide & probatione in demonstratiuis, nũc agit de fide in deliberatiuis, & supponit in deliberatiuis multas fieri quęstiones. Quarum prima est, vtrum res facienda sit, an non facienda, deinde dato q sit facienda, emergit alia, vtrum sit futura, & tertio dato q sit futura, vtrum iusta, & quarto dato q iusta, vtrum vtilis, & quinto dato q vtilis, vtrum tanta. per quę vult locum quintum, vt ad eam quęstionem applicetur probatio, q queritur in contione: dicit. [In deliberatiuis autem] aut non facienda, respondebit quispiam subaudi, quę est prima quęstio, [aut] si facienda, [non futura] esse ea, [quę dicis, respondebit quispiã,] quę est secũda quęstio. [aut si futura concedet, tamen vel non iusta, vel] si iusta concedet, dicet esse [non vtilia, vel] si cõcederet esse vtilia, [nõ tanta fore asseuerabit,] per quę vult habere, vt ad eam quęstionem probatio accõmodetur, quę in deliberatiuis queritur. Scdo locus est, vt probatio perspiciat ex rebus aliorum, vel quę olim fuerunt, vel quę nostris tẽporibus acta sunt. Nam si quod accipit ab alijs, falsum fuerit, erit nobis signo, vt in ceteris mentiatur. Si autẽ qd accipit ab alijs, fuerit verum, erit nobis signo: ad faciendum, quod hortatus est: dicit. [Eritq illud maxime perspiciendum, si quid pter rem] .i. ex rebus gestis aliorum [falso dicat, id enim signo] nobis [erit cetera quoq ipsum mentiri,] subaudi quę pluluit, si autẽ verum dixerit, erit nobis signo ipm nõ mentiri, quę cõsulit.

¶ Insuper exempla quidem maxime deliberatiuis accõmodãtur, enthymemata vero magis iudicialibus. Nam cum illa qdem de futuro sint, iccirco a pręteritis per exempla de ipsis necesse est dicere. Hęc vero de iam factis, aut nõ factis sunt, quę demõstrationem iccirco habent, quoniam & necessitatem habẽt. nam oẽ, qd factũ est, necessitatem habet.

¶ Assignat 2m locum in deliberatiuis, miscendo simul consimilem locum in iudicialibus, qui est sextus in ordine aliorum, & dicit. [Insuper exempla quidem maxime deliberatiuis accõmodantur, enthymemata vero magis iudicialibus,] & assignat rationem [nam cum illa] .s. deliberatiua [quidem de futuro sint, iccirco a pręteritis per exempla de ipsis necesse est dicere,] sunt enim pterita similia futuris, cum omnia circulo redeant. ideo eris accipere possumus argumentum ad futura. [Hęc vero] .s. iudicialia [de iam factis, aut non factis sunt,] quę [demõstrationem:] scilicet per enthymemata [iccirco habent, quoniam & necessitatem habent, nam omne, quod factũ est; necessitatem habet,] & sic ad iudicialia argumentandum est per enthymemata necessaria. ¶ Quo vero ad verba attinet, Aristoteles dixit exempla deliberatiuis maxime esse accõmodabilia, enthymemata vero maxime iudicialibus, vt significaret in omni dicendi genere nos vti posse indifferenter exemplis, & enthymematibus, verum in deliberatiuis potissimum vtimur exemplis, in iudicialibus vero maxime enthymematibus, & quoniam fabulę sunt exempla simulata, ideo in deliberatiuis etiam fabulis potissimum vtimur, & apologis. Sententię vero reducuntur ad enthymemata, ideo in iudicialibus potissimum vtimur prouerbijs, & sententijs. Sic igitur in omnibus hęc omnia accõmodari possunt, aliquibus magis, aliquibus minus, vt ars demonstrat, & vt arbitrio oratoris subiacet. In demonstratiuis autem loco horũ vtimur amplificatione vel extenuatione, raro autem probationibus: supponũtur enim res gestę, & non probantur, nisi cum incredibiles fuerint, vel causam quis habuerit. Sed loco probationũ amplificamus, vel extenuamus eas. Moratis vero, & affectis orationibus, licet in omnibus vti possimus, tamen potissimũ in iudicijs & deliberationibus vtimur. vnde & contionatores, qui vulgo prędicatores dicuntur, his maxime vtuntur. In demõstratiuis vero affectę orationes non conueniunt, sed moratę multum valent. Hęc de vsu persuasionum.

De vsu persuasionum.

¶ Non oportet autem enthymemata continue dicere, sed alijs permiscere, ne sibiinuicem officiant.

¶ Assignat 3m locum in iudicialibus, qui est 7us in ordine ceterorum: & dicit. [Non oportet autem enthymemata continue dicere, sed alijs] .s. persuasionibus miscere, vt nunc moratis, nunc affectis, nunc sententijs, nunc prouerbijs [permiscere, ne sibiinuicem officiant,] generãdo in aio audientiũ fastidiũ: hoc enim pacto miscẽdo, placebũt.

¶ Est etiam pfecto quantitatis terminus quidam, vt Homerus quoq ostendit. Amice qm tot dixisti, quot sapiens vir attulisset, tot inquit non eiusmodi.

¶ Assignat 4m locum, qui est octauus ad cetera: & dicit. [Est etiam profecto quantitatis,] idest numeri enthymematum [terminus quidã, vt Homerus quoq ostẽdit,] cum inquit [Amice quoniam tot dixisti] .s. enthymemata, [quot sapiens vir attulisset,] subaudi nõ plura dicas, respondit ille vir, [tot inquit, non] tamẽ [eiusmodi] scilicet efficacissima, & sic significauit se numerum dicere finitũ, licet honesti causa dixerit illa nõ esse efficacia. ergo numerus non debet ad imensum proficisci.

¶ Nec enthymematibus cuncta tibi probanda sunt, ne tibi necesse sit ex ignotioribus notiora probare, quod philosophantium nonnullis accidit.

¶ Assignat 5m locum, qui nonus est ad alia vt in iudicialibus non omnia velis per enthymema pbare, qm sic accidet, vt pma pncipia p enthymemata pbent. & cũ nihil pmis pncipijs notius sit, fiet pbatio p ignotiora, vel eque nota, & vtrũq est reprobatũ: dicit. [Nec enthymemata oibus cũcta tibi pbãda sunt] .s. in iudicijs, [ne tibi necesse sit ex ignotioribus notiora pbare, qd phantium nõnullis accidit,] q dixerũt oia eẽ pbãda demrõne, adeo vt i demõstrationibus pced it circulũ. Sz qdam sunt supponẽda, vt nota cõiter oibus, qdam vt nota ex legibus, qdam ex confessione aduersarij, quędam alijs modis.

¶ Et cum affectū feceris, ne dicas enthymema, ne affectū trudat, aut frustra dicat̃. Trudūt eni seinuicē motus, q simul sunt, vel q̄m se exterminant, vel remittunt.

¶ Assignat 6um locū, q est ad cetera 10us, & dicit. [Et cū affectū feceris] ita vt in aīo auditorū iam genitus sit, [ne dicas enthymema, ne affectū] s. genitū iam in aīo auditoris [trudat, aut frustra dicat̃,] habemus eniz ꝯsensum auditoris satis p affectū, igit̃ frustra dicet̃ enthymema. Qđ autē enthymema trudat affectū, pbat & dicit. [Trudunt eni seinuicē motus] scz [q simul sunt,] vt enthymema, qđ est rōnis motus, & affectus, qui est motus sensualis appetitus, q sunt 2ꝫ. Dico se trudere, [vel q̄m se extermināt] oīno alter alterū penitus trudēdo, [vel] sel [remittunt,] & sic se expellūt aliquo mō. q̄re cū affectum feceris, non pcedas ad enthymema, per quę dedit intelligere affectam oīonem esse inducēdā post enthymema.

¶ Nec cū moratā oīonem efficere volueris, enthymema simul q̄ras. Naz demr̃atio nec morem, neq3 electionem habet.

¶ Assignat 11um locū in morata oīone: & dicit. [Nec cum moratā oīonem efficere volueris,] vel quā de nobis dicim9, vel de aduersario, [enthymema simul q̄ras, nā demōstratio] i. enthymema [nec morē, neq3 electionē h3] & sic frustra miscetur cū morata oratione, etiam posset impedire vim moratę orationis.

¶ Sentētūs v̄o taz in narratione, q̄ in psuasione vtēdū est, moratā eni oīonez efficiunt hoc pacto, cōmisi illi, q̄uis scirem oib9 credēdum nō esse. Affectā v̄o hūc in modum, nec etiā si vexatus iniuria su3, me penitet, cū illi lucrū, mihi aūt ius acquisitum sit.

¶ Assignat 12um locum in sentētijs: & dicit. [Sentētijs v̄o tā in narratione] i. in ea parte, in qua narratio fit, [q̄ in persuasiōe] i. in ea pte, in qua psuasio agitur, [vtendum est,] q̄m moratam, & affectā oīonez faciūt, moratā q̄dē oīonem efficiūt hoc pacto cōmisi illi] s. pecuniā meam, [q̄uis scirem oibus credēdū nō eē,] in hac oīone morata sentētia est, nō oibus est credēdū. [affectā v̄o] oīonē efficiunt sentētię [hūc in modū, nec etiā si vexatus iniuria sum, me pęnitet] pecuniaz illi cōmisisse, [cum illi lucrum, mihi autez ius acqsitum sit.] in qua oratione pma pars est affecta, secūda v̄o sententia morata.

¶ Cōtionari aūt difficilius q̄ in iudicio contēdere nō ab rōne est. Illud eni futuroꝝ, hoc autē pteritoꝝ est, quę vaticinātibus etiaz (vt Epimenides cretēsis inq̄t) certiora sunt. Is eniz diuinationē futuroꝝ respuebat, pteritoruz v̄o, quę occulta erant, amplexabatur.

¶ Assignat 13um locū, qui est de cōparatiōe iudicij, & cōtionis: & dicit. [Cōtionari autē difficilius q̄ in iudicio contēdere non ab rōne est,] cuius rōnem pmaz affert: & dic. [Illud eni] s. cōtionari [futuroꝝ est, hoc autē] s. cōtēdere in iudicio, [pteritoꝝ est, quę] sui facilitate [vaticinantibus etiā (vt Epimenides cretēsis inq̄t) certiora sunt,] q̄bus non sunt nota futura. Addit autem id, qđ Epimenides putabat de diuinationibus: & dicit. [Is eni vaticinationē futuroꝝ] p nimia difficultate [respuebat, pteritoꝝ v̄o quę occulta erant] pręnimia facilitate [amplexabatur,] cū eni occulta essent, ea vt futura pdicebat, p quę patet iudicium facilius esse, q̄ sit contio.

¶ Deinde quia cuz leges iudicialibus supponantur, principium afferunt, vnde inueniendi facultas pręhetur.

¶ Cum assignasset pmam rōnē, affert scđam: & dicit. [Deinde q̄a cuz leges iudicialibus supponant̃,] scz vt principia enthymematū, [pncipiuz] s. facile nobis [afferūt, vnde inueniendi facultas pbeatur.] Qui eniz pncipium habet, facile poterit demōstrationē inuenire, at cum cōtionator nullum habeat pncipiū, difficilius agit.

¶ Pręterea non multa h3 diuersoria, vtputa in aduersariū, aut de seipso, aut in auditorez afficiendum, qđ minime adhibendū est, nisi digrediat̃, idq3 per dubitationē faciendū. vt Athenienses oratores factitant, & Isocrates. Eteni i ꝯsulēdo accusat, vt Lacedęmonios in panegyrico, & Charetā in symmachico.

¶ Nūc assignat 3am rōnem: & dicit. [Pręterea] contionator [non multa h3 diuersoria] veluti h3 orator, qui dicit in iudicio, qui in multa diuertere se pōt, [vtputa in diuersoriū] s. clam de eo obloquēdo, [aut de seipso] moratā oīonem faciendo, [aut in auditorē afficiendu3, qđ minime adhibēdū est] a ꝯtionatore, [nisi digrediatur,] nullū eni hoꝝ facit cōtionator, nisi digrediēdo, & cū digredit̃, [id faciēdū est p dubitationem] nō absolute loquēdo, sed dubitādo cū quadā modestia, forēses autem id faciūt apertius, & cū q̄dam temeritate. [vt Athenienses oratores factitāt, & Isocrates: eteni] Isocrates [in cōsulēdo accusat, vt Lacedęmonios in panegyrico] de sollēnitatibus, [& Charetā in symmachico] i. in oīone sociali. Quia igit̃ dicēs in iudicio multa h3 diuersoria, ideo facilius dicere pōt, q̄m cum nō h3 q̄d dicat in vno, pōt dicere in alio, at contionator, cum nullū habeat diuersorium, ideo cum cadit a syllaba, cadit a toto.

¶ In demōstrationibus aūt exterioꝝ laudibus amplior efficiēda oratio est, qđ Isocrates facit aliquez extra semp adducēs. Id v̄o est qđ Gorgias dicere solitus erat, q videt nūq3 sibi deesse oīonez. Nā si de Achille dicendū est inq̄t, pelea laudabo. Deinde ęacū, postremo Iouez, eodēq3 mō si fortitudinē, aut q̄m hęc, atq3 hęc facit, qđ tale q̄d est, aut quoniam talis quędam est.

¶ Assignat 14um locū in demōstrationib9: & dicit. [In demōstrationibus aūt exterioꝝ laudib9 amplior efficiēda oratio est,] per laudes eni exterioꝝ laudabiliū ampliorem oīonē facimus, q̄a ex laudibus eius, q laudat̃, & ex laudibus eoꝝ, q extra inducunt̃, oīo lōge maior est. Deinde assignat authores huius loci, & dicit. [Qđ Isocrates facit aliquē extra semp inducēs,] quē laudet. Deinde declarat hoc idē dixisse Gorgiam: & dicit. [Id v̄o est, qđ Gorgias dicere solitus erat, q] s. in demonstratiuis [videt nūq3 sibi deesse oīonem, nam si de Achille dicendū est inq̄t, pelea laudabo. deinde ęacuz, postremo Iouē, eodēq3 mō si fortitudinē] s. laudabo, dicaz [aut quoniā hęc, aut hęc facit] s. pacē, seruat iustitiā, defendit patriā, [qđ tale quid est] ꝓprium fortitudini, [aut q̄m talis q̄dam est] s. similis vrsationi, vel magnanimitati, q̄ sunt extra adducta, & sic de fortitudine oīo fiet amplior.

¶ Cum igitur demōstrationes habueris, erit

sibi

tibi, & morate, & demonstratiue dicēdū. Cū uero enthymemata non succurrunt, tūc morata tibi erit oro, quę res iccirco bonum virum magis decet, q malit ipse probus videri q̃ vt eius demōstratio exquisitior sit.

¶ Assignat 15m locum in iudicialibus, & dicit. [Cū igit demonstrationes] i. enthymemata [habueris, erit tibi & morate, & demōstratiue] s. p enthymemata [dicēdū,] vnusq enī habz, vt dicat moraliter, non autē vnusqsq hz, vt dicat enthymematice nec intelligas simul, sz suo loco, & tēpore, vbi cōuenit, sed qa nō oēs hñt enthymemata, ppterea subdit. [Cum uero enthymemata non succurrunt, tunc morata tibi erit oratio,] deinde addit cōparationem quandam: & dicit. [Quę res.] scilicet morate dicere [iccirco bonum virum magis decet, q malit ipse probus videri, q̃ vt eius demōstratio exquisitior sit.] nam sic ei magis fides adhibetur, ac maiorem facit persuasionem.

¶ Ex enthymematibus uero, quę redarguunt magis pbant, q̃ quę ostēdunt. Cū eni ɔtraria ex collatione magis dilucescant, iccirco q̃ redarguunt, acrius inferunt.

¶ Assignat 16m locum ex consideratione argumētoꝝ: & dicit. [Ex enthymematibus uero, quę redarguūt] i. ex cōcessis ab aduersarijs ducūt ad oppositū eius, qd aduersarius sustinet, [magis pbant q̃ quę ostendunt,] efficacioraqz sunt: nihil enim pollentius in argumēto eē pōt, q̃ habere intentum ex ɔcessis ab aduersarijs, vt in elēchis satis exposuimus. Ostensiua enim quę non ex concessis procedant, lz bona sint, instantiā tamē habere facile possunt. Deinde reddit rationē, & dicit. [Cum enim ɔtraria ex collatione] iustaqz posita [magis dilucescāt, iccirco quę redarguunt] s. enthymemata, cum pcedant ex concessis & concludāt oppositū eius, quod datū est, [acrius,] ac efficacius, & dilucidius [inferunt.]

¶ Quę autē ad aduersarium, non altera aliq̃ spēs est, sed persuasionum alię quidē instātia, alię uero syllogismo soluendę sunt.

¶ Assignat 17m locū, & potest itelligi duplr, vno modo vt doceat soluere loca, & argumēta aduersarij, vt interpretatus est Georgius, cū puenerimus ad ea, & lege sic, [quę uero] i. s. argumēta & loca attinēt [ad aduersariū, nō altera aliq̃ spēs] ptis est, in qua solui debent, qm solui debent in ea orōnis pte, in qua fides fit. [sz psuasionū] i. s. aduersarij illius, [alię qdē instātia] obijciēdo, [alię uero syllo] argumētando [soluēdę sunt,] vel sic, vt doceat soluere aduersariū, & dicit. [Quę uero ad aduersarium] attinent soluere, cum soluit. argumentando [non altera aliqua species] argumētoꝝ [est,] quibus soluat, a spē argumentoꝝ aduersarij, [sed psuasionū] p nos iductaꝝ [alię] ab aduersario [soluēdę sunt instātia, alię syllo,] & semper per enthymemata, quę redarguūt. Et hoc intelligas, cū soluit argumentando. nam cum soluit distinguēdo nō opus est vti enthymematibus, quę redarguunt.

¶ Opz autē in deliberatiōe & iudicio incho- *De refutatione.* antem qdē dicere eas, quę suipsius psuasiones sunt prius. Posterius aūt ad ɔria obuiando, atqz cōtēdendo soluere. Et si valde fu- *valde fusa* sa, fuerit oppō, prius cōtraria. Quemadmodum fecit Callistratus in meseniaca cōtione, qui primo quę dicere aduersarij possent, confutatis, sua deinde posuit.

[Greek marginal note] multiplex aria.

¶ Nunc de refutatione, est autem refutatio, vim argumentoꝝ, vel calūniarum: quas aduersarius adduxit coram auditoribus, vel iudicibus, vel inducere potuisset, non ita esse ostēdere, vel redarguere, quā Cicero, & alij confutationez appellant, hanc Georgius partē fidei fecit, cum ipsam cum fide in eodem capite collocauerit, alij qui Ciceronem, & Quintilianuz sequūtur, principalem orationis partem constituunt, lz non in oībus orationibus necessariam. Non enīz in demonstratiuis pe necessaria est, cum genus demōstratiuū non soleat hēre aduersariuz. Tunc Arist. assignat loca, & primo euz, qui accipitur ab ordine in refutatione: & dicit. [Opz autem in deliberatiōe, & iudicio inchoātē qdē dicere eas, q̃ sui ipsius psuasiones sunt prius, posterius aūt ad ɔtraria] aduersarij [obuiando, atqz cōtendendo, soluere,] ac refutare, sed qd per inchoātem intelligit, in iudicijs dixi mus per inchoātē Arist. intelligere defensorem, & p euz qui posterius dicit, accusatorē, qō quo mō hęc esse possint, ibi q̃rendum, tamē nunc mihi nō videtur alienum Arist. per inchoātez intelligere in iudicio qdē accusatorē, in ɔsilio uero dissuasorem, q in deliberatiuo gñe accusatoris vice fungitur. & per eum, qui posterius dicit, intelligit defensorem in iudicio, in consilio autem, suasorem, & cum dicit. [Posterius autem ad cōtraria obuiādo,] intelligit non contraria, quę aduersarius attulit, cū ea nōdum dixerit, sed quę afferre posset. Nec est difficile bono, ac callido oratori suspicari quid defensor, vel suasor dicere posset, scit enim qd ipse diceret, si ptes aduersarij mererē. Deinde refutādo tacitam obiectionē dicit. [Et si valde fusa fuerit oppō,] atqz multiplex, & varia, nō quaz aduersarius dixit, sed quā dicere potuisset, accusator in iudicio, & dissuasor in ɔsilio [prius] illa [cōtraria] refutet, ac diluat. Et assignat authorem: & dicit. [Quēadmodū fecit Callistratus i meseniaca cōtiōe, q primo quę dicere aduersarij possent, cōfutatis,] cū eēnt multiplicia, & varia, [sua deīde posuit.] Ubi tamē q̃ dicere aduersarij possent, essent pauca, & facilia, eaz impedimento dicenti nō sint, accusator, & dissuasor prius sua ponat, deinde illa soluat, cum soluta fere videantur ex suis, quę posuit.

¶ Si autem posterius dices, primo ad cōtrariam orōnem est tibi dicēdū soluēdo, atqz ɔ argumētando. & maxime si persuasisset. *persuasissent [Greek] cōplacuerint pbata essent.*

¶ Nunc assignat 2m locū etiā ab ordine, & dicit. [Si aūt posterius dices] i. s. vt defendēs in iudicio, vel suasor in ɔsilio, [pmo ad ɔriā orōnez,] quā aduersarius accusans, vel dissuasor attulit. [est tibi dicendū soluēdo, atqz ɔ argumētādo, & maxie si psuasisset,] nec sic tollendo ipedimēta parabis tibi facilē viā psuadēdi, deīde tua ponas.

¶ Nam quemadmoduz infamem hoiez animus nō amittit, sic orationem quoqz contendit, si quod dixit, aduersarius pbetur. Opz itaqz locū in auditore ipo parare futurę orationi, qd efficies, si intaremeris.

¶ Probat locum per quodam simile: & dicit. [Nā quēadmodum infamem hominem animus non amittit,] ppę sua malitia, quę animo repugnat, non tamen corpori, corpus enim amittit prauitatem, [sic animus] auditoris [orationem quoqz contendit] euz, [si quod dixit aduersarius probet] ab animo auditoris. ergo oportet cū

refutare, vt pares tibi viaʒ, ⁊ ideo dicit. [Oportet itaqꝫ locum in auditore ipso] sue [future orationi parare, qd efficies, si interemeris,] ac refutaueris contraria, que ad uersarius attulit.

¶ Quare aut ad omnia, aut ad firmissima, aut ad ea, que psuadebant, aut saltem ad ea, q facile redarguibilia sunt, oppugnandũ. Sic eniʒ que sua sunt, credibilia faciet. Dijs primum ꝓpugnator ero, nam ego Junonẽ. In his enim quod modestissimum erat, tetigit. Hactenus de fide.

¶ Ex hijs, que dixit, concludit locum, ⁊ dicit. [Quare aut ad omnia, aut ad firmissima, aut ad ea, que psuadebãt] iudicib⁹, [aut saltẽ ad ea, que facile redarguibilia sunt, oppugnandũ, sic eni que sua sunt] defendẽs ipse [credibilia faciet,] vt subaudi illud poete [dijs] .i. ꝓ dijs [primum propugnator ero, nam ego Junonẽ] subaudi defendaʒ, [in his eni qd modestissimũ erat, tetigit,] p que dedit intelligere ea, que aduersarius dixerat, esse aduersus deos, ⁊ in modestissima. ⁊ sic relinquũ ut cõfutãda. Superius aũt dixit has refutatiões, que fiũt a defendẽte antequã sua ponat, se tenere cũ exordio, q̃a isinuata lentiõe, defendẽs in exordio refutare dꝫ, postea venire ad narrationẽ, si non ꝓcesserit, ⁊ sua ponere. Uel vt Quintilianus sentit, in exordio defendens non debet dissoluere, sed promittere suo loco facturum, vt per talem ꝓmissionem trahamus iudicem ad nos.

De morata oratione.

¶ Ad morem autẽ, qm̃ que de seipso q̃spiaʒ dicere hꝫ, aut inuidiã, aut ꝓlixitatẽ, aut obiectionẽ. Que ꝟo de alio, aut ꝯtumeliam, aut agrestitatem, aliũ opꝫ dicẽtem introducere: qd Isocrates in Philippo ⁊ in Antidosi fecit. Et vt Archilocus vituperat, cũ patrem de filia fingat in iambo dicere. Pecuniario ꝟo nulla insꝑata est, nulla abiurata. Et Cheronem fabrũ in iambo, cuius principiũ non mihi Sigeo. Et vt Sophocles Emonem pro Antigone aduersus patrem, vt alij dicere videantur.

¶ Redit ad orationem moratam, in qua aliquis aut seipsum laudat, aut alium vituperat, ⁊ ponit vnũ locum, ⁊ dicit [Ad morem autem] .i. ad moratam orationẽ re deundo, dicamus ⁊ legantur verba suspensiue, vsqꝫ ibi, [alium oportet,] hoc pacto, [quoniaʒ que de seipso] .s. in laudem [quispiaʒ dicere habet, aut inuidiã] subaudi [prouocant, aut ꝓlixitatẽ] orationis efficiũt, [aut obiectionem] subaudi patiũtur, [que ꝟo de alio] .s. aduersario in vituꝑationẽ, aliqs dicere hꝫ, [aut ꝯtumeliã, aut agrestitatẽ] subaudi īducũt. Tũc terminãdo suspẽsionẽ dic. [Alium opꝫ dicenteʒ, introducere,] sicut Plato fecit, q introduxit in Timeo alium laudes dicentem de Atheniensi hospite: erat autẽ ipse Atheniensis hospes. Deinde assignat authores hui⁹ loci: ⁊ dicit. [qd Isocrates in Philippo, ⁊ in antidosi fecit, ⁊ vt Archilocus] vituꝑat introducẽs alium vituperãtem, [cuʒ patrem de filia fingat in iambo dicere,] his ꝟbis, [pecuniario ꝟo] viro, ac pecuniarie mulieri, [nulla insperata, nulla abiurata] res est, quã nõ faceret. Mortales eni ꝓ pecũijs oia facere creduntur. [et] idẽ Archiloc⁹ [Cheronẽ fabrũ in iãbo] introducit dicẽtẽ h mõ, [cui⁹ pncipiũ nõ mihi Sigeo,] est. [⁊ vt Sophocles] introducit [Emonẽ ꝓ Antigone] filia [aduersus patrem] dicere, [vt alij dicere videant.] Est igit locus, vt cum volumus nosipsos laudare, ⁊ aduersarium vituꝑare, introducamus alios hec dicere. sic clam laus, ⁊ vituperatio habebuntur.

¶ Opꝫ autẽ mutare enthymemata, ⁊ facere interdũ sentẽtias. Hoc pacto, opꝫ eos, qui intellectu vigent, atqꝫ felices fuerint, recõciliationes facere. Sic eniʒ vtiqꝫ maxime abundabũt, enthymematice ꝟo, nam si opꝫ, cum maxime vtiles, fuerint, ac maxime lucrose reconciliationes, tũc reconciliari, felices oportet reconciliari.

¶ Redit nũc ad sñias, ⁊ enthymemata, ⁊ assignat locum de mutatiõe mutua enthymematis, ⁊ sñie: ⁊ dicit. [Opꝫ aũt mutare enthymemata, ⁊] ex eis [facere interdũ sentẽtias,] itẽ opꝫ mutare sentẽtias in enthymemata, ⁊ ex sentẽtijs facere enthymemata. Exẽpluʒ affert de enthymemate ꝟso in sñiam, ⁊ dicit. [Hoc pacto, opꝫ eos, qui intellectu vigent, atqꝫ felices fuerint, recõciliationes] eorum, qui inimici erant, [facere. sic enim] in sua felicitate [maxime abundabũt,] hoc pacto enthymema ꝟsuʒ est in sententiam. [Enthymematice ꝟo] sñia sic fit, [nam si oportet, cum maxime vtiles fuerint, ac maxime lucrose reconciliationes fuerint, tunc reconciliari,] ergo [felices opꝫ reconciliari] cum inimicis. Ecce hec est sñia versa in enthymema. Quo ꝟo modo enthymema in sententiaʒ, ⁊ sentẽtia in enthymema verti possit, libro 2° satis exposuimus. Hec de sententijs.

De locis occasiõe interrogãdi / siue de interrogandi arte.

¶ De interrogatione aũt, opportunũ est fieri maxime qdem cũ alterũ sit dictuʒ, vt vno cointerrogato, accidat absurdũ, velut Pericles de ritu salutis sacroꝝ Lamponẽ interrogauit, cum autẽ dixisset non esse possibile eum, qui non initiatus est, audire, interrogauit, si ipse sciret respõdere, cumqꝫ annueret, quomõ quoqꝫ cũ non initiatus scis.

¶ Nũc de locis in occasiõe interrogãdi, est aũt occasio (vt inqt Festus) opportunitas q̃dam temporis, que casu prouenit. Cicero libro rhetoricoꝝ occasio est pars temporis habens in se alicuius rei idoneaʒ faciendi, aut nõ faciendi opportunitatem. igitur occasio interrogãdi opportunitas temporis est, quo idonee accusans potest interrogare defendentem, vtpote quia defendẽs casu aliqua concessit, ex quibus cum interrogatione potest accusans euʒ capere. Hec ꝟo interrogandi occasio, lꝫ non fiat in orõne: (fit eni cũ litigãtes strictis gladijs certãt) tamẽ ps cõfirmatiõis est. Ideo Aristo. de ea agit, solent etiam iudices in criminalibus causis hꝰ interrogatoria facere, quoniã tunc fungũtur officio accusatoris. De hꝫ interrogationibus fusius agit Arist. libro topicoruʒ 8°. nunc ꝟo assignat nõnulla loca, quorum primũ affert: ⁊ dicit. [De interrogatione aũt,] nunc differendum loca, quoꝝ primus est, [opportunũ est] interrogationẽ [fieri maxime quidem, cuʒ] a defendente [alteruʒ sit dictũ] .s. tale, [vt vno cointerrogato] .s. cũ illo dicto, [accidat absurdum] hoc est aliquid quod volumus habere contra ipsum defendentem. ⁊ assignat exemplum: ⁊ dicit. [Uelut Pericles de ritu salutis sacroꝝ Lamponeʒ interrogauit] hoc subaudi pacto [an non imbutus,] nec initiatus sacris debeas sacra audire. [Cum auteʒ dixisset nõ

esse possibile eum, qui non initiatus est, [nec imbutus sacris, sacra] audire [nunc vltra] interrogauit] Pericles [si ipse sciret respondere: [scilicet ad sacra, [cumque annueret] se scire respondere, Pericles ex hoc dicto reducendo ipsum ad absurdum: dixit. [quomodo quoque] subaudi scis respondere ad sacra, [cum initiatus non sis.] Non enim potes scire respondere, nisi audias sacra, et sic poteris audire sacra, quod est oppositum eius, quod dixit Lampon.

¶ Deinde cum aliud quidem manifestum fuerit, aliud autem interroganti pateat, quoniam dabit, querentem alteram propositionem non eam interrogare oportet, que nota est, sed conclusionem dicere.

¶ Assignat 2m locum, qui talis est, cum propositionum, ex quibus syllogismus futurus est, alia manifesta sit, aliam scimus aduersarios esse daturos, tunc pretermissa ea propositione, que manifesta est, interrogare debemus alteram, quam aduersarios scimus esse daturos, cuius consensu sumpto, conclusionem debemus inferre: dicit. [Deinde cum] propositionum, ex quibus syllogismus futurus est, [aliud quidem manifestum fuerit.] idest alia quidem per se manifesta fuerit, [aliud autem] idest alia autem [interroganti pateat, quoniam] s. aduersarius [dabit, querentem alteram propositionem] earum, ex quibus syllogismus futurus est, [non eam interrogare oportet, que nota est,] sed eam, quam scimus aduersarios esse daturos, et tunc illius consensu sumpto, non aliud facere debemus] sed conclusionem dicere] ex illa manifesta, et ex concessa interrogata.

¶ Veluti Socrates, cum Meletus non assereret deos se putare, dixit, si demones aliquid diceret: Concesso autem, interrogauit, si sint ne demones aut deorum filii, aut diuinum quippiam: Cumque annuisset, est igitur inquit, qui deorum quidem filios opinetur esse, deos autem nequaquam.

¶ Nunc assignat exemplum: et dicit. [Veluti Socrates, cum Meletus non assereret deos se putare, dixit] interrogando [si demones aliquid diceret: concesso autem,] vlterius interrogauit, si sint ne demones aut deorum filii, aut diuinum quippiam:] Hec est propositio, quam Socrates sciebat Meletum concessurum. [Cumque] Meletus [annuisset,] diceretque demones filios esse deorum, concludit Socrates, [Est igitur inquit, qui deorum quidem filios opinetur esse,] hec est propositio interrogata concessa, [deos autem nequaquam,] propositio vero manifesta est hec, si filii sunt, pater est, sed demones sunt, qui sunt dei filii, vt patet per interrogatam concessam. igitur deus est.

¶ Preterea cum vel contraria, vel preter opinionem dicere demonstraturi sumus.

¶ Assignat 3m locum, et dicit. [Preterea] optima subaudi occasio interrogandi est, [cum demonstraturi sumus] aduersarium [dicere vel contraria] hoc est impossibilia, [vel] aliquid [preter opinionem] sapientum, vtrumque enim facit ad intentum nostrum.

¶ Quarto cum non possit soluere, nisi cauillatorio modo respondeat. Nam si sic respondebit esse quodam modo, et quodam modo non esse, aut hec quidem sic, illa vero non, aut interdum sic, interdum vero non, turbantur dubitantes.

¶ Assignat 4m locum: et dicit. [Quarto] subaudi erit optima occasio interrogandi, [cum] aduersarius [non possit soluere, nisi cauillatorio modo respondeat,] sunt enim multi qui omnibus argumentis volunt vnam solutionem tribuere, respondent enim ad omnia argumenta per hanc distinctionem, quod sit quidem vt sic, et non sit, vt sic, dicit modo Aristoteles, [nam si sic respondebit esse quodam modo, et quodam modo non esse, aut hec quidem sic, illa vero non, aut interdum sic, interdum vero non,] si non exposuerit quonam modo sic, et quonam modo non, iudices, ac auditores [dubitantes] de talibus sophisticis, et obscuris responsionibus [turbantur,] quod multum facit ad rem nostram.

¶ Nec aliter conandum est, nam si instabit, vinci videtur. Neque etiam poterit propter auditoris imbecillitatem de multis interrogare. Quapropter enthymemata quoque ipsa quam maxime conuoluere oportet.

¶ Sed dices, cum defendens responderit sic sophistice, vt auditor turbetur, vtrum accusans debeat vlterius conari contra defendentem: dicit. [Nec aliter conandum est] subaudi contra defendentem, nam si accusans ipse vlterius [instabit,] defendens [vinci videtur,] modo non debet vinci, sed iudicium victorie iudici relinqui. Sic enim iudex sentit se bono tatum. Est etiam alia causa, quare non est vlterius conandum, quam affert, et dicit. [Neque etiam poterit] scilicet vlterius [de multis] aliis [interrogare] accusans ipse. [propter auditoris imbecillitatem,] et ingenii ebetudinem. [quapropter] inquit Arist. [enthymemata quoque ipsa conuoluere oportet] in sententiis, et prouerbia. Nam hec idonea sunt rudibus mentibus. Hec de locis interrogandi.

¶ In respondendo autem, si ambigua sunt, non statim soluere, sed prius ratione distinguere oportet. Sin vero contraria videntur, statim pro responsione inferenda solutio est, antequam consequenter aliud interroget, aut syllogizet. Nec enim difficile est in quo ratio sit prospicere. Ceterum ex topicis, tam hoc, quam solutiones nobis patebunt. De arte respondendi.

¶ Nunc dat artem respondendi, et assignat primum locum traditum 2o elenchorum, qui valet antequam accusans iterat: et dicit. [In respondendo autem, si ambigua sunt,] atque multiplicia, [non statim soluere] s. interimendo vel concedendo [sed prius ratione distinguere oportet, sin vero videntur contraria,] idest falsa, vel impossibilia, vel preter opinionem, [statim pro responsione inferenda solutio est,] aut interimendo, aut concedendo [antequam consequenter] opponens [aliud interroget aut] aliud [syllogizet,] ne illa derelinquantur in discussa. Addit. [Nec enim difficile est, in quo ratio sit.] scilicet peccans, an in materia, an in figura [prospicere,] deinde remittit nos ad topica: et dicit. [Ceterum ex topicis tam hoc] i. tam hic locus nunc tactus [quam solutiones,] et alia loca soluendi [patebunt].

¶ Insuper etiam si postquam conclusionem concluserit, interrogationem fecerit, causa dicenda est.

¶ Hic est secundus locus, qui valet postquam accusans conclusionem intulit: vnde dicit. [Insuper etiam, si postquam]

accusans] conclusionē concluserit,]defendens casu aliquo de conclusione[interrogatione fecerit,]ab eo[causa]quare interrogat,[dicēda est,]⁊ in dicenda causa dꝫ assignare defectus oēs, quos pōt de argumēto. Nam lꝫ melius fecisset si defectus ipsos ante illationē assignasset, non tñ debet eos pretermittere, etiā si facta sit illatio, quia lꝫ non faciat hic locus ad rationem artis, tamē facit ad iudicem captandum.

¶ Ut Sophocles a Pisandro iterrogatus, si sibi quoqꝫ vt ceteris consiliarijs visum est quadrigentos viros constituere. Respondit, an hec improba esse tibi non videbātur? ait igitur tu hec egisti. Mala vtiqꝫ ait: non enim erant alia meliora.

¶ Assignat exempla, quorum primū affert: ⁊ dicit.[Ut Sophocles a Pisandro interrogatus, si sibi quoqꝫ, vt ceteris consiliarijs visum est quadrigentos viros cōstituere? Respōdit]subaudi visum esse, rursus Pisander interrogauit, Sophocles an hec improba tibi eē nō videbanť?]videbātur respondit Sophocles, [ait] rursus Pisander, [igiť tu hec egisti,]egi respōdit, tūc[ait] Pisander[mala vtiqꝫ]subaudi egisti. egi respōdit Sophocles, nec ab rōne, [non eni erant alia meliora,]⁊ sic concessit conclusionem per interrogationē dicēdo mala se egisse, tamen assignauit causā se ea fecisse, quia nō erant alia meliora.

¶ Et vt Lacedemonius quidam censure rationem reddens interrogatus, si iure sibi ceteri perisse viderentur, annuit. Hic vo, non ne tu igitur eadem istis censuisti? At ille annuit. ergo iure vtiqꝫ inquit, ⁊ tu peribis. minime respōdit. Nā illi corrupti pecunia hec iudicarunt. Ego vo nequaqꝫ, sed snia.

¶ Assignat 2m exemplum: ⁊ dicit.[Et vt Lacedemoni9 quidam censure,]quā de morte quorūdā attulerat, [rationē reddēs, iterrogatus si iure sibi ceteri, pisse viderētur,]ceteri. s. iudices, q de morte quorūdā aliorū psilem sniā attulerūt? [Annuit] Lacedemoni9, [hic vo]. s. interrogator, [nōne tu eadē istis]iudicib9, q ad mortē alios cēsuerūt [cēsuisti, At ille]. s. Lacedemoni9[annuit, ergo iure vtiqꝫ ingt ⁊ tu pibis,]qm iudices illi pp sniā, quam attulerūt de morte illorū, periere, tu igiť pibis, q ō morte silē sniā attulisti. [minime rñdit,]cōcessit itaqꝫ cōclusionē, ⁊ negat sibi mortē debere pati, ⁊ da cām dicens, [nā illi corrupti pecunia hec iudicarūt, ego vo nequaqꝫ, sed snia] non pecunia corruptus iudicaui.

¶ Quapropter nec post conclusionē interrogare oportet, neqꝫ conclusionem ipsā interrogare, nisi multum veritatis cōtineat.

¶ Ex his assignat quādam cautelam pro opponēte, q accusat: ⁊ dicit.[Quapp nec]aduersariū, qui accusat, [post conclusionem]factam aliquid aliud[interrogare oportet, neqꝫ oportet ipsam conclusionem interrogare, nisi] conclusio ipsa illata[multum veritatis cōtineat,]adeo vt nec ob interrogationem possit deleri, sed vt iure consulti asserunt, post cōclusionem nemo loquatur.

¶ Quoniam vo ridiculorū quoqꝫ vsus in certaminibus est, oportereqꝫ Gorgias recte dicebat, aduersariorū seria risu peruertere, risum vo serijs, explanatumqꝫ sit in ijs, que

De ridiculis ⁊ scurrilib9.

de re poetica dicta sunt, quot ridiculorū genera sint, quorum alia liberis congruūt, alia non, inde que rei cōuenient orator assumet.

¶ Nūc de ridiculis non agit, sed se excusat, ⁊ mittit nos ad poeticam, vbi de eis agit. sunt aūt vba textus suspensiue legēda, vsqꝫ ibi[inde que rei,]vnde dicit.[Qm vo ridiculorū quoqꝫ vsus]in[certaminib9] forēsib9 vtilis [est, oportereqꝫ Gorgias recte dicebat aduersariorū seria risu peruertere, risum vo serijs,]nam contraria mutuo se fugāt, [explanatūqꝫ sit in ijs, que de re poetica dicta sunt, quot ridiculorū genera sint, quorū alia liberis cōgruūt,]vtputa q̄ sunt cū turpitudie nō turpi, [alia nō] vtputa q̄ sunt cū turpitudie turpi, vt diximus in lib° de re aulica, tūc terminādo suspensionē inquit.[Inde q̄]ridicula[rei cōueniēt orator assumēt,]que vo rei nō conuenient, pretermittet. Conueniūt eni ridicula, que sunt cum turpitudine nō turpi, que sunt cū turpitudie turpi, non cōueniunt. De risu dictorum aduersarij dicit multa Quintil. li° 5°. titu. de restitutione, nos quoqꝫ de risu ⁊ ridiculis copiose scripsim9 li° de re aulica ad Phaustinā.

¶ Est autem illusio scurrilitate libero magis idonea, nam qui illa vtitur, sui, scurra vo alterius gratia loquitur.

¶ Illusio, que grece ειρωνεια dr̄, est cum figura aliqd per contrariū dr̄, exēplū afer didio Gallo, qui pūintias ambitiosissime petierat, mox ea ipetrata, q̄rebať quasi coactus eēt, age ingt, aliqd, ⁊ p repub. elabora. Hec ironia est, illusiū eni illuc est, q magistratū magno studio ambisset, vnde Arist. dicit.[Est autem illusio scurrilitate libero magis idonea, nā]vt ingt, [qui illa]. s. illusiōe vtitur[sui grā vtiť, scurra vo loqtur grā alteri9]de scurra in libro de re aulica diximus abunde. Quintilianus lib° 8°. titu. de tropis asserit illusionē, que ironia est, itelligi aut pnuntiatiōe, aut psona, aut natura rei. Nā si q̄ personarū vbis dissentit, appet volūtatem ab ōrone diuersam esse, sed vbi sit ironia, ⁊ quādo. Quintilian9 exponit lib° 6°. titu. de conclusione.

¶ Peroratio ex quattuor cōstat, ⁊ ex ijs, que faciūt, vt bene de nobis, male de aduersarijs auditor sentiat. Et ex ijs, que amplificāt, aut extenuāt. Et ex ijs, qbus in affectus auditor impelliť. Et ex ijs, qbus in memoriā dictorū reduciť. Natura eni sit, cū te qdem veracē, aduersariū vo mēdacē ostēderis vt vel laudaueris, vel vituperaueris, aut oīno extenuaueris, vel vt duorū alterum consideres, aut quia bis bonus es, aut simpliciter, Ille vo bis infestus, aut simpliciter.

De epilogo peroratic.

¶ Nunc de epilogo, q latine dr̄ peroratio: apud eni latinos peroro signat quāsi pfecte possuū ōro, ⁊ pp̄ea perorōnē finē ōronis eē autumant, sꝫ qa in hac pte vtimur plerūqꝫ affectibus, ideo perorare pp affectuū cōmotionem ōronis finis dr̄, sunt q epilogū ōronis cumulū vocent. Rhetorici epilogū tripartitū faciūt, qa volūt constare numeratiōe, amplificatiōe, ⁊ cōmiseratione, p numeratiōem fit rerū repetitio, q̄ grece dr̄ anacephaleosis, hoc est recapitulatio p amplificationē cōcitanť animi auditorū, per cōmiserationē flectūtur ad misericordiā. Unde Quintil. lib° 6°. titu. de cōclusione. Cōclusiōis duplex est cōpositio, aut in rebus, aut in affectibus. Cōpositio

sitio qdem in rebus est rerū repetitio, cōpositio vo in affectib⁹ est, aut accēsio, aut lenitio. Nā accēdit accusator, lenit defensor. Affectus vo mouē nō erat pmissum Albenis, vñ ꝯclusio p amplificationē, ꝛ cōmiserationē ad affectus reducit, ꝛ est vna. Arist. vo epilogum q̄dripartitū facit: dicens. Perorauo ex q̄tuor ꝯstat, ꝛ ex his que faciūt, vt bene de nobis, male de aduersarijs auditor sentiat,] q̄ attinet ad moratam oronē. [Et ex ijs, q̄ amplificāt, aut extenuāt,] qđ lȝ ꝓprie attineat ad genus demōstratiuū, etiā in alijs cōuenit nōnūq̄. [aut ex ijs, q̄bus in affectus auditor ipellit,] qđ attinet ad affectam, atqȝ accōmodatā oronem. [Et ꝗrto [ex his, q̄bus] auditor [reducit ad memoriaȝ dictoꝝ,] que. vȝ, in tota oratione sunt dicta. Et assignat cām: ꝛ dicit. [Natura enim fit, cū] per argumēta ꝛ ꝑsuasiōes [te qdē veracem, aduersariū vo mēdacē ostēderis, vt laudaueris vel vituperaueris, aut oino extenuaueris] vel subaudi amplificaueris, que p ea, que sunt ꝑter rē facere docuit. [Uel vt duoꝝ alterū ꝯsideres, aut q:] tu [es bonus bis] .s. ꝑticularibus virtutibus, vtputa iustus, ꝛ verax, ꝛ liberalis, [aut] quia es bonus [simplr] .s. oib⁹ virtutib⁹. [Ille vo] .s. aduersarius [infestus bis] .s. ꝑticularib⁹ vitijs, [aut] infest⁹ [simpliciter] oib⁹ vitijs, nā hec cōsiderando poteris moratā orone persuadere. Naȝ si te ostēdes, aut simplr, aut sm quasdaȝ virtutes bonū, aduersariū vo sm q̄dam vitia, vel sm oia vitia malū, trahes auditorē ad votū. Ueruȝ Arist. alibi de suba epilogi esse dicit solū anacephaleosim, hoc est recapitulationē, nā sicut de suba exordij nō est nisi docilitas, q̄ est, vt finis, iniectioq̄ summatiȝ instruct, ne auditores de quo sit iudiciū ignorēt, ita quoqȝ de suba epilogi nō est, nisi enumeratio, hoc est ea oia, q̄ dicta sunt p capita repetere, vt oia que dicta sūt, memoria seruent. Alie ptes in epilogo inuēte sunt, aut pp ipsȝ dicentē, aut pp aduersariū, aut pp iudicē, ꝛ ideo ꝑter rē sunt, vt alibi Arist. dixit, hec eni q̄tuor que Arist. struere epilogū autumat, potius epilogū conficiūt in oratione agonistica, q̄ȝ in historica. Quare de suba epilogi eē videt, vt solum recapitulent ꝓpositio ꝛ fides.

¶ Unde vo tales boni, aut infesti fiant, dicti sunt loci ex quibus opus est ꝑparare. Post hec autē qđ natura duce, iā demōstratū est, esse aut amplificādū, aut extenuādū. Opus eni est, vt que facta sunt pateāt, priusq̄ȝ ipsoruȝ quātitas explicet. Quippe cū ꝛ corpoꝝ incrementuȝ ex ꝑexistentibus fit. Unde vo amplificādum extenuandūq̄ fit, iampridȝ expositi loci nobis sunt. Postea vo cū iam ꝛ qualia sint, ꝛ quanta, patefactuȝ est, auditor in affectus impellēdus est, qui sunt commiseratio, indignatio, ira, odiū, inuidia, emulatio, cōtentio, quoꝝ etiā loci iā dicti sunt.

¶ Cum q̄tuor ꝓposuit eē ptes epilogi, quoꝝ tria p loca suis libris exposita sunt, quartū vo restet, repetit: q̄ per loca iā disposuit: ꝛ dicit. [Uñ vo tales boni, aut infesti. fiant, dicti sunt loci, ex q̄b⁹ opus est ꝑparare,] vt sic appareāt iudicib⁹, vt pȝ ꝑmo hui⁹, ꝛ ꝓ parte 2°, ꝛ in ħ 3° hoc est ꝑmū. [Post hec aūt qđ natura duce iā demrātū est esse, aut amplificandū, aut extenuādū] etiā dictū est. [Opus eni est, vt que facta sunt. pateāt ꝑus, q̄ȝ ipsorum quātitas explicet,] qđ ꝓbat per sile, ꝛ dicit. [Quippe cū ꝛ corpoꝝ incremētuȝ ex ꝑexistētib⁹ fit,] igit amplificare laudes, eas supponere dȝ. [Uñ vo amplificandū extenuandūqȝ sit, iāpridȝ expositi loci nobis sunt,] ħ est 2ᵐ. [Postea vo cum iā ꝛ q̄lia sint, ꝛ quāta, pate factum est, auditor in affectus iā impellendus est, qui] affectus [sunt, cōmiseratio, indignatio, ira, odium, inuidia, emulatio, contentio, quorum etiam loci iam dicti sunt.] hoc est 3ᵐ, quod 2° libro iam explicatum est.

¶ Quare illud iam restat, vt pꝛedicta in memoriam reducantur, qđ sic conuenit facere, sicut in exordijs asserunt, non recte dicentes, nam vt facilia intellectu sint, sepius idem dicere iubent. Nam ibi qdem res summatim dicēda, ne auditores de quo sit iudiciū, ignorent. Hic vo ea, quibus demonstratum est, per capita repetenda. Initium autem repetitionis, quoniaȝ persoluit iā, que pollicitus est. Quare ꝛ que, ꝛ ꝓpter quid dicendum.

¶ Nūc ostēdit id, qđ restat dicere, ꝛ est 4ᵐ: ꝛ dicit [Quare illud iā restat, vt ꝑdicta] .s. in narratiōe, ꝛ in fide, [in memoriā reducant, qđ sic conuenit facere, sicut in exordijs asserūt] nōnulli rhetores, [nō recte dicētes, nam vt facilia itellectu sint,] facileqȝ intelligant, [iubent idem sepius dicere] in exordio, ꝛ quātū ad hāc replicatā repetitionē sepius factā in exordio erāt, [nā ibi qdem] .s. in exordio [res sūmatiȝ dicēda] est, atqȝ isinuāda, [ne auditores de quo sit iudiciuȝ, ignorent, hic vo] .s. in epilogo, [ea qb⁹ demōstratū est,] atqȝ fides facta est, [p capita repetēda] sunt, ꝛ sic nō recte dixerūt. Deinde exponit initiū repetitiōis, qđ facere dȝ defendēs: ꝛ dicit. [Initiū aūt repetitiōis] sic vt dicat, [q: ꝑsoluit iā] oia, q̄ aduersarius iduxit. [queqȝ pollicitus est] ꝑsoluere, ħ pacto eē dȝ epilogi initiū. Tūc cōcludit, [q̄re ꝛ que] narrata sūt, [ꝛ pp qd] .i. ꝛ fides in epilogo p capita [dicēdū,] habet autem repetitio initium, medium, ꝛ finem, initiuȝ repetitionis est, vt orator dicat, quoniam persoluit iam, que pollicitus eram.

¶ Repetuntur autem conferendo ea, que ab aduersarijs dicta sunt. Conferuntur vo, aut que de eodem ambo, aut que non ex opposito dixerunt, sed hic quidȝ hec de hoc, ego vo hec ꝛ propter hec.

¶ Cum dixisset in epilogo quid sit initium repetitiōis, nunc exponit, quid sit mediū repetitionis, ꝛ dicit. [Repetūtur autē] ea, que ad fidem facta sunt, [cōferēdo ea, que ab aduersarijs dicta sunt] ad fidem, eis que nos ad fidem diximus. Et hec repetitio collatio appellat. Deinde docet quomō fiat hec collatio, ꝛ ꝑmo quomō fit ex opposito, ꝛ dicit. [Cōferūtur vo] que dixit aduersari⁹ cū ijs, que nos diximus [aut ambo,] illa repetēdo, [que de eodȝ] p nos, ꝛ aduersarios dicta sunt ex opposito, deinde docet quomō fit collatio per nō opposita: ꝛ dicit. [Aut] repetēdo ea [que nō] ex opposito .i. ꝺ eodem [dixerūt,] sed de diuersis, mō faciant ad factuȝ. dicēdo [sed hic qdem] dixit [hec de hoc, ego vo hec ꝛ propter hec,] hoc modo collatio fit non per opposita. his itaqȝ duobus modis fit collatio.

¶ Aut ex illusione, vtputa, nam hic hec dixit, ego vo hec, ꝛ quid vtiq̄ faceret, si hec demonstrasset, ꝛ non illa.

¶ Secundo modo fieri potest repetitio ironice, ꝛ hanc

exponit: & dicit. [Aut ex illusione.] scz epiloganda sunt, [vt puta, nam hic hec dixit, ego vo hec, & quid vtiqz faceret, si hec demonstrasset,] que nos demonstrauimus, [& non illa,] que ipsi demonstrarunt. Omnia enim hec verba sunt ironica.

¶ Aut per interrogationē, quid non demonstratum est: aut iste quid demonstrauit, aut igitur hoc pacto, aut per collationem, aut ordine naturali quo dicta sunt prius tua, & rursum si ita vis, q̄ aduersarij dixerūt, seorsum.

¶ Tertio modo repetitio fieri potest per interrogationem, & hanc exponit: & dicit. [Aut per interrogationem] scz repetitio fieri potest, dicendo [quid non demōstratum est] s. per me, [aut iste quid demonstrauit,] tunc dicit. [Aut igitur] repetitio [hoc pacto:] scilz ironice, vel per interrogationem facienda est, [aut] facienda est [p collationem,] vt dictum est prius, [aut] si non vis per collationē, facienda est [ordine naturali quo dicta sunt prius tua] vt illa prius repetas, [& rursus que aduersarij dixerunt, si ita vis.] Repetas deinceps [seorsum,] sic enim non fit per collationem: non enim vnumquodqz aduersarij confertur ad vnumquodqz tuum, sed omnia tua prius dicūtur, postea omnia aduersarij, vtroqz modo fieri potest repetitio. ergo repetitio fieri pōt, aut collatione dupliciter facta, aut ironia, aut interrogatione, aut ordine naturali, quo dicta sunt repetendo. Hec de medio epilogi, atqz repetitionis.

¶ Fini vo dissoluta maxime, aut per articulos oratio idonea est, vt peroratio, nō oratio sit, dixi, audistis, habetis, iudicate.

¶ Nunc de fine epilogi dicit. [Fini vo] s. ipsius epilogi [oratio maxime idonea est,] que est [per articulos] abiuncta atqz [dissoluta, vt] epilogus [sit peroratio, nō oratio,] sic enim facit epilogum affectum (vt dictū est) hoc pacto, [dixi, audistis, habetis, iudicate]. Hec sunt quibus epilogum constare asserit Aristo. verum, vt dixi, epilogus constat duabus partibus solis, ac necessarijs, ppositione s. & fide breuibus resumptis, nam cum epilogus sit tota oratio per capita resumpta, ex ptibus, ac tot solis, necessarijsqz constabit, quot & ipsa oīo constat. At oratio duabus partibus. s. ppositione & fide cōstat. igitur & epilogus ys, & tot per se cōstabit. Cetere vo partes in epilogo addūtur preter rem, veluti ptes, que orationi adduntur, aut ex parte dicentis, aut ex pte auditoris, aut ex parte aduersarij, & de partibus orationis, & de tota ipsa oratione hactenus. Demuz de expositiōe artis rhetorice Aristotelis dicta sufficiāt. Finis Suesse M.D.XXXIIII°. Augusti. XX°.

¶ Venetijs apud Octauianum Scotum. 1538.

Registrum

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

AA BB CC Omnes Terniones CC vo est duernus.